Rest. J. Wyżga 1933. Dodane brakujące części okładek drewnianych. Nowe wyklejki. K. D.

CC I
16.

N. Inv. 447

Liber nonus agit de criminibus sive de iudiciis criminum que committuntur in diversis statibus qui pertinent ad utrumque forum seculare videlicet et ecclesiasticum et habet capitula clvi

Liber iste dicatus incipit agit de theorica [illegible] theorica medicine [illegible] sic parto tice de qua plus agitur est medicine habet capitula cxxxvi

Liber quintus decimus est quasi supplementum quartidecimi agit enim de separatione et ordinatione de cunctis speciebus egritudinum ac de signis particularibus ... corporis habet autem capitula xxxvj

De hiis quorum nomina incipiunt per A — lxxv
De bubalo — lxxvi
De cato et camelo — lxxvii
De cane — lxxviii
De capra et caprea — lxxix
De castore — lxxx
De cuno et chirogrillo et cameleo — lxxxi
De dama et dursu — lxxxii
De elephante — lxxxiii
De eborum — lxxxiiii
De eculeo et euchira
et equo et equiferus — lxxxv
De ermacio et erminio — lxxxvi
De hiis quorum nomina incipiunt
per F G H I — lxxxvii
De lamia et lanzan — lxxxviii
De leone — lxxxix
De leopardo — xc
De licaone et licisco et
lince et locusta — xci
De lupo — xcii
De lutreo — xciii
De marmoneta et migale
et moloso et monocerote — xciiii
De mulo et muscione cum aliis — xcv
De mure et mustela — xcvi
De onagro et onocentauro et orige — xcvii
De oue — xcviii
De panthera et pardo et pirolo — xcix
De porco et putorio — c
De sanguisugo et simia — ci
De simia — cii
De talpa — ciii
De tauro — ciiii
De urso et uro et vesp — cv
De zubrone — cvi
De serpentibus — cvii
De speciebus serpentum — cviii
De dracone et draconum specie — cix
De aspide et basilisco et dipsa — cx
De salamandra et scorpione
et scitula et stellione — cxi
De tortuca et tyro — cxii
De vipera et ydra — cxiii
De vermibus — cxiiii
De aranea et bruscone — cxv
De avibus quorum nomina incipiunt per C — cxvi
De hiis que per E vel per F — cxvii
De hiis quorum nomina incipiunt per L — cxviii
De hiis quorum nomina incipiunt per M — cxix
De hiis que incipiunt per P — cxx
De rana — cxx
De hiis que incipiunt per S — cxxi
Ad hiis que incipiunt per T — cxxii
De piscibus in generali — cxxiii
De cocodrillo — cxxiiii
De hiis quorum nomina incipiunt per A vel B — cxxv

De hiis que incipiunt per C — cxxvi
Ad hoc decodrilli — cxxvii
De hiis quorum nomina incipiunt
per D E G — cxxviii
De hiis que per I K L — cxxix
De hiis que incipiunt per M — cxxx
De hiis que incipiunt per P vel R — cxxxi
De hiis que incipiunt per S — cxxxii
De hiis que incipiunt per T — cxxxiii
De hiis que incipiunt per T vel V — cxxxiiii
De monstris marinis ut ymo
dalphine et barthora — cxxxv
De hiis que incipiunt per C — cxxxvi
De hiis que incipiunt per D — cxxxvii
De hiis que per E vel F vel G — cxxxviii
De hiis que incipiunt per L vel I — cxxxix
De hiis quorum nomina in-
cipiunt per M vel N O P — cxl
De hiis que incipiunt per S — cxli
De hiis que incipiunt per T vel V — cxlii
De hiis quorum nomina incipiunt per Z — cxliii
De avibus in generali — cxliiii
De accipitre et astore
et acrio et ephilon — cxlv
De agatyle et alanda et alcione
et anate et ansere — cxlvi
De aquila — cxlvii
De ardea et agia et apalon
et avibus paradisi — cxlvii
De barliata et bistarda — cxlviii
De bonosa et bubone
et buteo et butoria — cxlix
De caladrio et calandre
et carduele et caurista — cl
De ciconia — cli
De columba — clii
De ceteris quorum nomina incipiunt per C — cliii
De falcone et speciebus eius — cliiii
De speciebus aucupatoris — cliiii
De fasiano et falcatore
et fenice et fulica — clv
De gallo — clvi
De gallina — clvii
De hiis quorum nomina incipiunt per G — clviii
De hiis que incipiunt per H I K — clviii
De hiis que communi latino incipiunt per M — clix
De hiis que similiter incipiunt per N vel O — clx
De passere et pavone — clxi
De pegaso et pellicano et perdice — clxii
De philomena et pica et pico — clxiii
De platea et plumali et por-
firione et psytaco — clxiiii
De sturno et strutione et tra-
gopale et turdo et turture — clxv
De vanello et upupa et vultre — clxvi
De yrundine et ypida et zelentide — clxvii
De yone et ceteris similibus — clxviii

Liber decimus sextus agit de methaphisica et eius speciebus et circa de methaphisica que dicitur apud philosophos prima et summa philosophia habet autem capitula lxxiiii

Liber decimus septimus agit de illa que finis est omnium scientiarum id est de theologia primo quidem fabulosam theologiam quam quondam poete ut plurimum multitudinem quasi numinum que hominibus in rerum natura administrationem preberent eliminando deinde autem ad veram theologiam ascendendo habet autem capitula lxxiii

[D]Actor(?) **Ca^m. j. de criminibus**

ictis de iudiciis crimina-
libus utrorumque fororum nunc
etiam de criminibus tam
ecclesiasticis quam secularibus
sive legalibus est aliquid
subiungendum. Crimen
[illegible] Crimen
a carendo nomen habet
ut furtum falsitas et cetera que non accidunt(?)
et infamant. Facinus vero est a facien-
do malum eo quod inficiat alterum. Flagitium a
flagitando corruptelam libidinis quia
inficiat sibi. Dolus est mentis calliditas
ab eo quod deludat: aliud enim agit, aliud simu-
lat. [illegible] iniuria est quod au-
det aliquis contra ordinem iuris. Sedi-
tio dicitur dissensio civium quod seorsum alii
ad alios eunt. Sacrilegium proprie est sacrarum
rerum furtum postea in ydolorum cultu hoc
sit(?) hoc nomen. Adulterium est illicitum a-
lienum coniugium quia alterius thorum maculavit
ab adulterio nomen accepit. Stuprum rap-
tus proprie est illicitus coitus a corrumpendo
dictus. Parricidii quidem actio non so-
lum in eo dabitur qui parentem id est patrem
vel matrem interemisset sed in eum qui fratrem
occiderit. Et dictum est parricidium quasi paren-
tis cedes. Furtum est rei aliene clande-
stina contrectatio a furvo id est fusco vocatum
quia in obscuro fit. Infitiatio est nega-
tio debiti rei cum a creditore depositum
[illegible] rei credite abnegatio.
Non autem sic iudicatur furtum rei publi-
ce sicut rei private. Nam ille sic iudicatur
ut sacrilegus quia fur est sacrorum. In-
cesti iudicium in virgines sacratas vel propin-
quas sanguine constitutos est. Qui enim ta-
libus miscentur incesti id est incasti habentur.
Maiestatis reatu tenentur hii qui regiam
maiestatem leserunt vel violaverunt vel
qui rem publicam prodiderunt vel cum ho-
stibus consenserunt. Piaculum dictum est
scelus quod expiari potest. Et hec sunt
crimina [illegible] cetera dicuntur ecclesia-
stica. Ex summa [illegible] Nam
crimina ecclesiastica sunt quorum condempnatio
sive cognitio et pena pertinet ad ecclesiasticum
iudicium ut symonia heresis apostasia sa-
crilegium [illegible]
[illegible] Secularia appellantur crimina quorum
cognitio pertinet ad iudicium seculare
ut homicidium furtum et similia. Ex summa
iuris. **Ca^m. ij. de crimine symonie**

[I]gitur inter omnia crimina de symonia no-
bis est dicendum que inter ecclesiastica cri-
mina primum tenet locum. Symonia est

est studiosa id est ad actum exteriorem progres-
sa cupiditas emendi vel vendendi ali-
quid spirituale [illegible] quod distinctione opponitur
studiosa ad excludendam voluntatem que
signis exterioribus non declaratur. [illegible]
ecclesia non punit quia eius [illegible]
Sunt tamen quedam quibus non punie-
tur quis ut symoniacus etiam voluntate decla-
rata sicut illa que sunt symoniaca tantum quia
prohibita. Ex summa de casibus. Item videtur quod
sola intencio vel voluntas etiam non studi-
osa seu declarata faciat symoniacum sicut
[illegible]
unde [illegible] itaque distinguimus quod quedam
sunt prohibita quia symoniaca ut vendere
vel emere sacramenta. In istis sufficit sola vo-
luntas emendi. Quedam sunt symoniaca quia pro-
hibita scilicet que per constitucionem ecclesie tantum sunt
symoniaca ut cum quis renunciat ecclesie in
condicione vel pacto ut detur nepoti suo
vel alii. In talibus non sufficit sola voluntas
nisi procedat in actum. Ex summa fratris Jo.
Queritur ad quid sufficiat sola voluntas
in primo casu [illegible] Si ad facien-
dum reum [illegible] voluntas renunciandi
beneficio ad opus nepotis cum pacto suf-
ficit in primo casu voluntas ad contra-
hendum irregularitatem [illegible]
mandatum. Symonia quandoque large ac-
cipitur ut complectatur voluntatem emen-
di vel vendendi aliquid spirituale vel annexum
[illegible] licet non procedatur ad aliquem
actum exteriorem. Sicut mechia large appellatur
concupiscentia mulieris [illegible] Qui viderit
mulierem ad concupiscendum eam etc. Quandoque stric-
tius secundum quod diffinitur ab auctoribus
sic: Symonia est spiritualium acceptio vel
collatio non gratuita. Quandoque strictissime et
quod symonia est pactio temporalium pro spiritua-
lia danda vel accipienda vel facienda seu
duplex est actus ut actus emendi vel
vendendi spiritualia vel actus renunciandi
beneficio ad opus alterius et actus paciscen-
di super talibus. Dico ergo quod in istis que pro-
hibita sunt quia symoniaca sufficit volun-
tas ad introducendum penam [illegible] in simi-
libus sive progrediatur ad actum emen-
di vel vendendi sive etiam paciscendi. Sed
non sufficit ad irregularitatem si non progre-
diatur ad actum paciscendi. In illis autem
que sunt symoniaca quia prohibita non suf-
ficit ad introducendum penam voluntas re-
nunciandi beneficio ad opus alterius etiam si
progrediatur ad actum renunciandi nisi pro-
grediatur ad actum paciscendi quia licitum
est [illegible] alicui si renunciat beneficio ad opus
alterius dummodo tamen dignus sit. Dum tamen

pactum non intercedat. Actor *Ca. iii. de spiritua-*
N**On autem oportet** *li radice uel spirituali*
addi uel adiungi spirituali. Nam sicut
spirituali adiunctum spirituale est et ideo
symoniacum est illud uendere uel emere. Spirituale
tamen dicitur de iure patronatus non
quod spirituale sit sed quod adiunctum spirituali quia
cedit in spiritualem locum sicut ius sepeliendi
quod non recte spiritualia prohibetur tamen
uendi [illegible] Exposicio summe. Spiri-
tuale quasi large quasi stricte accipitur. Stri-
cte secundum quod spirituale appellatur illud solum
quo habetur [illegible] ut illius gratiam faciens
uel quo datur ut sacramenta ecclesie uel
quo [illegible] significatur ut donum apostolice potestatis
faciendi miracula. Large autem accipitur sicut
quod comprehendit non solum predicta in-
[illegible] et ea que sequuntur ex sacramentis ut ius per-
cipiendi decimas et oblationes quod sequitur
ex sacramento ordinis. Et etiam illud quod ante-
cedit ad spirituale ut ius patronatus quod ante-
cedit ad presentationem persone uel ad aliquem et
electionem uel [illegible] et etiam omnes res
sacra instituta ad celebrationem sacramentorum
et omnes officiorum diuinorum ut calices et si-
milia. Adiunctum spirituali quasi stricte sumi-
tur applicatur illud solum quod est in illo
qui habet sacramentum ordinis ut ius
percipiendi decimas et oblationes. Quasi large
ut comprehendat illud et antecedens ad ali-
quod ius spirituale stricte sumpto naturalis [illegible]
adiunctum spirituale large sumpto naturalis [illegible]
[illegible] ut ius patronatus. Sed ius per-
cipiendi decimas uel oblationes non competit
nisi illi soli qui est ordinem clericatus
uel ei qui est auctoritatis [illegible] talia per-
cipiendi sicut sunt quidam regulares seu
[illegible] et similes. Item nota quod spirituale quedam
sunt inseparabilia et de iure et de facto
ut fides spes caritas et recte [illegible] et spe-
cialiter et dona eius scilicet donum apostolice potestatis
faciendi miracula. Quedam autem sunt
inseparabilia de iure sed non de facto ut sacra-
menta ecclesie que uera de iure uendi non
possunt licet de facto quasi uendantur. Ex
summa de casibus. Item nomine emptionis
et uenditionis intelligas omnem contractum
non gratuitum preter contractum permutationis
de qua sic teneas quia permutatio digni-
tatum uel aliorum beneficiorum ecclesiasticorum
non potest fieri auctoritate partium absque uicio
symonie sicut nec translatio episcopi. Tamen
si causa [illegible] necessaria potest [illegible]
[illegible] causa et facere permutationem [illegible]
ad [illegible] autem fieri potest permutatio
ecclesiarum et aliorum beneficiorum. Dum tamen
fiat absque symonia et nullum temporale in-

ueniat nisi forte altera [illegible] multum
in redditibus temporalibus alia parte qua
tunc unus [illegible] posset refundere alteri
etiam pecunie quantitatem ita quod temporale pro temporali
datur. Contractus [illegible] in permutationibus
[illegible] nota quod sicut spiritualia non debent uen-
di uel emi ita nec redimi super ab illo qui
ius habet percipiendi alias cum possunt redi-
mi de manu laici qui ea iniuste detinet.
Nec possunt aliqua dari uel retentio
uel promissio [illegible] nec super eos [illegible]
dicunt quod ante electionem nulla cautio siue
pactio fieri potest et tunc [illegible] symonia est quando
inducitur [illegible] ut eligatur. Idem
est si promittat ante electionem se [illegible]
post electionem. Sed post electionem potest licite
[illegible] uel potest fieri honesta cautio et
ante et post electionem. Dicitur autem symonia
a symone mago primo inuentore huius sceleris
auctore quia uoluit emere gratiam spiritus sancti
a sancto petro sicut legitur in actibus apostolorum et
uoluit uendere gratiam sanitatis. Nam
[illegible] unde ipse uenditor spiritualium dicitur gie-
zita a giezi. Emptor uero symoniacus a sy-
mone. Usu tamen utrique symoniaci dicuntur.
Ca. iiii. de illa specie symonie que primum a-
C**Ommittitur autem** *manu committitur*
symonia tribus modis quia triplex
est species muneris. Munus a manu pecu-
nia est. Munus ab obsequio est seruitus in-
debite impensa. Munus a lingua fauor. Ter-
cio sunt casus in quibus licite pro spiritualibus
datur. Munus a manu potest dari in quinque ca-
sibus. Primus si gratis offeratur si ante [illegible]
[illegible] uel [illegible] uel tacita
[illegible] uoluntate datum sit. Tria maxi-
me sunt attendenda scilicet dantis et recipi-
entis qualitas utrum an pauper diuiti
uel e contra sine [illegible] locupleti. Secundus qualita-
tis si magna uel minor fuerit res data.
Tercius et donationis tempus an instante
[illegible] seu alio tempore conferatur et [illegible]
hoc est [illegible] uel [illegible] uel [illegible]
Secundus casus est pro operibus spiritualibus
ad que non tenetur [illegible] clericus est pro
operibus spiritualibus debitis puta [illegible]
[illegible] uel [illegible] potest dari
[illegible] modatam. Quartus puta
[illegible] remissione uel elemosine. Quin-
tus [illegible] uocatione que [illegible] fit in
iuste [illegible] spirituali. Exposicio summe.
Nota quod licet [illegible] quasi uocat [illegible]
[illegible] restitutionem [illegible]
qui concedendum est quod temporale detur pro spirituali
uel e contra [illegible] causam efficientem
[illegible] finalem. Unde [illegible] aliquis cum re-
cipit sacramentum aliquod confert dat aliquid

temporale reddit iste dedit denarium pro sacra
mento vel aliud. Si hoc proposito pro vitat
appreciationem symonia facta est. Si autem
vitat causam finalem ut sit sponsus ipse
dedit denarium pro sacramento i. propter venera
tionem sacramenti sive propter venerandum sacra
mentum licite potest hoc fieri et concedi. Similiter
si vitat causam efficientem large ut sub
efficiente comprehendatur causa admini
cularis sive causa sine qua non potest commode
opera spiritualia impendi et si dicitur iste mi
nistrat sacerdoti libros calicem pro celebran
da missa sed dicto pro non nominat appre
ciationem sed potius adminiculationem. Quod
cum episcopo datur procuratio pro consecratione ec
clesie et non pro clericis ordinandis similiter
dabitur cum sit ibi labor. Vel episcopus potest or
dinare clericum [illegible] etiam temporale
potest hic compensans in domo sua in qua habet
victualia sed illa victualia non potest commode
ferre secum ad alienam ecclesiam unde licite
est si de victualibus provideat alibi cum
aliam consecrat aut visitat ecclesiam. Item
cum datur temporale pro vita eterna et pro
remissione peccatorum non est hic symonia
cum nichil sit spiritualius. Vel hic quia clerus ge
dant deo in temporalibus cum quo quia dominus
est nulla potest committi symonia sicut commit
titur cum prelatis qui non sunt domini sed
solum dispensatores sacramentorum et aliorum
spiritualium. Item vita eterna et remissio pene
vel culpe cadit sub mercato et promittitur [illegible]
le adeo ex pacto ut emi[illegible] [illegible] mo
neta dei que est affectus et ipsa caritas. Sed
non sic est de spiritualibus que conferuntur
per ministros ecclesie. Sed nec corporalis elemosina
est pretium vite eterne et meritum est res corpora
lis nec meritum dicitur sed meritum fruc
tus i. meritum procedit ex affectu caritatis.
Ex. v. De symonia. Alexander iij Archiepiscopo
[illegible] Ca. v. Item de eodem

Insinuatum est quod [illegible] presbiter card. apostolice sedis le
[gatus] pro electione sua et ut pallium tibi tra
deret ad partes illas accessit et frater tuus
eius presentiens necessitatem equum unum te ig
norante transmisit qui [illegible] marcas valebat
nullas vel paucas secum equitaturas ad
duxit te nullomodo [illegible] oportet cum
mancipiendis et dandis muneribus tria
sunt maxime attendenda persone sc. dan
tis et accipientis qualitas et quantitas
muneris et donationis temporis qualitas
[illegible]
[illegible]
[illegible] datum sive estimatio muneris
et donationis si magni vel maioris pre
tii datum constat et ante instante [illegible]
sive alio tempore conferatur. Si ergo predictorum
cardinalis et fratris tui personam et qualita
tem pensamus non [illegible] magnum aliquid
dem frater tuus card. unum equum transmitti
quem etiam ioculatori non petenti [illegible]
[illegible] forte donaret
vel etiam si temporis necessitatem perpen
dimus non alia intentione hoc conferre
frater tuus quam ut cardinali subveniret
in articulo [illegible] est. Sed autem
symoniacus est ille qui porrigit manus su
as ab omni munere de illis donis dicit
que accipientis animum allicere vel mutare
solent. Quum propter etiam electi persona offe
rat ordinatori vel consecratori suo elec
tuario aut decimis sive [illegible] hiis que
[illegible] sunt et que voluntate in
clinare vel movere non debeant non tam
hic etiam [illegible] accipien
tem inficit de symonie vel damnare Ex
[illegible] Ca. vi. De illa que per

[T]ertium [illegible] obsequium corporale
distinguere quia aut corporale est aut
spirituale primo casu si obsequium est
honestum potest pro eo spirituale dari ut
si [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
corporale obsequium honestum sit [illegible]
[illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible] symonia etiam sine pacto [illegible]
[illegible]
[illegible] et secundo [illegible]
[illegible] contra
non possunt [illegible]
[illegible] dat [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] est et [illegible]
[illegible] spirituale pro temporali
[illegible] hoc dicunt alii quod [illegible]
[illegible]
[illegible] non vitat causam finalem
[illegible] possum dare pe
cuniam episcopo ut pecunia non [illegible]
[illegible]
[illegible] ad
[illegible]
[illegible] obsequium [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] sicut [illegible]
[illegible] electorum
pecunia [illegible]
[illegible] sicut
[illegible] obsequium honestum [illegible]

Ca. v. Item de eodem

Ca. vj. De illa que per obsequium corporale

Sacerdotum est Ca^m vij. De illa que p̄ obsequium spirituale non debet obsequium spirituale missarum
quis facit pro beneficio
vel alio plus dando nisi cum tale obsequium
sit impositum ipsi beneficio ut quando ali
cui plebende impositum est hoc onus ut
quinque missas cantet cotidie. Ex summa fra
tris Jo. Pone quod iste sacerdos debet cele
brare maiorem missam alius minorem
sed econtra cum dicunt ad inuicem quod iste
celebrabit isto et ille pro illo. Numquid est lici
tum cum sic committitur obsequium spirituale pro
spirituali. Dico licitum est econtra tamen dicit
iste impedit obsequium spirituale pro alio spiri
tuali si pro non notat tantum finalem
recompensacionem sed adminiculacionem eo quod
iste non possit cantare loco alterius ni
si ille cantet loco ipsius cum duas mis
sas cantare non debeat. Item si sacerdos
non tenetur ex officio ad hanc missam
vel exequias vel simile et hec exigere
aliquid symoniacum est. Si vero non tenetur
et deficit ei sumptus potest locare operas su
as vel ad diem vel ad annum sicut faciunt
conducticij sacerdotes. Si autem habet sumptus
non tamen tenetur ad hoc aut debet can
tare gratis aut cessare alias uidetur
facere ex avaricia et licet forte non esset
symonia cum nemo tenetur suis sti
pendijs militare cum turpe lucrum est
vel adminus habet speciem mali celebrata
tamen una missa qui celebrat scandalizat pre
cunia vel humana adulacione peccat mor
taliter. Quidam dicunt quod sacerdos tali
intendat locare vel vendere laborem su
um non ipsum officij vel sacramentum
licitum esse aliter non. Ego credo quod
non intelligunt locum contractus vel loca
tionis cum etiam lex secularis non dixit
esse locationem vel conductionem qui uxor agrorum
aliquid recipit a dominus eorum pro re
bus mensurandis sed quod datur appellant
honorarium unde ibi dicitur non credi
derunt veteres inter tales personas loca
tionem et conductionem esse sed magis op
am beneficij loco plus dic ergo quod sacer
dos sive indigeat sive non potest ei
dari pecunia in sumptus ipsius sacerdotis
non in premium sacerdocij id est officij sacer
dotalis quod impendit sicut dicit Johannes
quod Jo. pauces crustula et vas melius si
data fuerint presbitero id est magis in sumptus
presbitero quam in premia presbitero reputanda
sunt. Cum ergo sacerdos recipit pecu
niam pro officiando certum ad temporis
si pro notat causam sine qua non sine
tamen adminiculatiuam non appreciatam
ipsius sacramenti vel officij quod officij quod impe
dit vel laboris quo laborat in ipso officio
quia ecclesie coniunctus est officio quod nec vende
ri nec locari potest nec ipsum officium. Qui
autem dicat conducticij male sonat istud nomen
pacius possunt vocari vicarij vel sub
vicarij. Credo quod nemo cum debet cantare
gratis quia sive detur ei pecunia pro sump
tibus sive deneatur ei sumptus indonis illis
qui vivat in officiando certum ad firmam
ecclesia reddit. Item pensionem residuum pro
uentum retinet supra talibus ex pacto gra
tis tamen impendendum officium et quod decet
ei gratis panem acciperant ab illis qui
bus gratuitam predicationem impendebant.
Est quidam ut dicit turpe lucrum si ex conuen
cia fiat si autem in sumptus recipiat ut dam
est non est turpe etiam si sit dives. Ex
alterum sedam pro pecunia idem credo de
summa si si pro notat appretiationem vel summa
causam motiua. Ex de symonia Alexan
der iii. Mandamus quatenus ministerio eccle
siastico exercendo nullatenus pecuniam exiga
tis. Ex v. de symo. Nemo iii. [illegible]

Ca^m viij. De illa que in benedictione nubencium

Quidam etiam pro exequijs
mortuorum et benedictionem nubencium
et similibus pecuniam exigunt. Contra
quem si forte ipso requisita non fu
erit satisfactum impedimenta ficta fraudulenter
opponunt. Contra quod laici laudabilem
consuetudinem erga sanctam ecclesiam pia deuocione
introductam ex fermento heretice prauitatis
nituntur infringere sub pretextu canonice pi
etatis. Unde super hijs prauas exactio
nes fieri prohibemus et pias consuetudi
nes precipimus obseruari statuentes ut li
bere conferantur ecclesiastica sacramenta sed per episcopum
loci ueritate cognita compescantur qui mali
ciose nituntur laudabilem consuetudi
nem immutare. Ex summa fratris Jo. Sa
cerdos qui facit sibi [illegible] sac fieri
de hoc quod in tabulis solet dari vel qui eo
ingit talia ante impensum officium vel etiam
post si extorqueat per violenciam aut exi
gat per actionem [illegible] cum in iure
et ille qui opponit impedimentum fictitia quod
etiam vera dum tamen ad extorquendum
hoc faciat symoniacus est. [illegible] tamen
symoniis credo simpliciter eum posse
dispensare cum penitente. Ex summa de
casibus.

Ca^m ix. De illa que in exequijs defunctorum

Item de processionibus quas
faciunt conuentuales circa [illegible] in exe
quijs defunctorum data vel promissa
sive etiam pecunia quantitate aliquis futuri
ad hoc dico saluo meliori iudicio si no

Ca^m vij de illa que p obsequio spirituale missarum

Ca^m ix de illa que in exequijs defunctorum

fecerit super hoc statutum. Idem quod supra. Si vero factum est statutum quod quicumque reliquerit conventui X habeat professionem, nec tenebantur aliter, adhuc non est symonia dum tamen intendunt hoc facere racione laboris tantum. Si autem statutum factum est per hec verba vel equipollencia quod nulli fiat professio nisi reliquerit X, non valet statutum quia removet effectum pietatis. Ex summa fratris Jo. Nota quod licet religiosi laborem quem sustinent eundo et redeundo ad exequias, pro quo labore eo quod non sit coniunctus officio exequiarum sed separatus potest dari pecunia et accipi sine periculo symonie secundum quosdam, sicut non est symonia si canonicus secularis vel clericus vadat ad ecclesiam pro distribucionibus denariis horarum vel anniversariorum, quia tale iter non est spirituale nec dicit. Dum tamen non faciat officium pro illis denariis quia hoc esset symoniacum. Sed quid si nullum sit statutum factum, licet ne dare pecuniam conventui vel recipere pro hiis exequiis aut pro missa de [illegible] item quid de illis qui dant redditus aut recipiunt pro faciendo anniversaria. Item quid de illis qui dant sacerdotibus singulis vel pauperibus pro faciendo annuali vel trecenario vel anniversario vel pro celebrando missa defunctorum vel alia, vel qui dant dona clericis pro dicendis psalteriis in exequiis mortuorum, vel qui dant elemosinas pauperibus ut orent pro eis, cum talis oracio sit spiritualis et huius elemosina sit res corporalis. Respondeo in predictis casibus dare vel accipere temporale pro spirituali symoniacum est, sive detur pro sacramento sive pro officio sive pro oracione sive pro labore huius officii vel oracionis spiritualis quod per se principaliter notat appreciacionem. Sed si non notat talem mercimoniam non primam vel principalem vel principalem sed remotam et occasionalem licitum est. Unde si quis dat pecuniam collegio alicui pro quadam devocione et dilectione in ipso collegio ut ex illa donacione oriatur inclinacione quod petit quod fratres sui sint obsequiis mortui vel [illegible] et illi hoc faciant ex dilectione vel devocione in eis taliter generata aut pro devocione ipsis dantibus licitum est sic dare et accipere temporale pro spirituali secundum quod non notat talem mercimoniam remotam vel propinqua. Propinqua enim causa est dilectio vel devocio generata ex dato. Aliter forsitan non [illegible] nec est simile si obiciatur [illegible] possum dare pecuniam episcopo ut me diligat et ex dilectione me beneficiet vel

ordinet, et hoc ideo quia dilectio qua quis diligit aliquem licet eciam sit spiritualis non est causa quare [illegible] debeant ei conferri, sed pocius attendi debet meritum et dignitas persone. Sed bene est causa sufficiens huius dilectio qua et diligitur peccator spiritualiter ut diligat orare pro eo, et eciam hoc concordat dominus ubi dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis ut recipiant vos in eterna tabernacula, id est ut orent pro vobis recipiendis. Pecunia tamen pro primo amicicia acquirenda que spiritualis est non est pensanda a dante vel accipiente ut datum sed ut fructus, secundum quod dicit apostolus: Non quero datum, quia non attendo principaliter pecuniam datam sed caritatem et devocionem vel pietatem ex qua datur, propter quam fit elemosina fructuosa. Et in [illegible] est ad omnes [illegible] positas de illis eciam qui officiant eciam pro distribucionibus horariis vel anniversariorum dic quod si pro notat appreciacionem vel talem primam mercimoniam vel similem illicitum est. Si autem tamen ad [illegible] licitum est ut talia recipiant in sustentacionem officiancium non in precium officiorum. Ex summa de casibus. Capitulum X. De illa que partes committitur.

In symonie aliquando partes distinguuntur ab H. et multis aliis. Quidam eligitur vel ordinatur quibus sunt precibus vel alicuius in primo casu quidam distinguunt quod vel ille pro quo preces fiunt est dignus vel indignus. Si est indignus symoniacus est. Item si ille pro quo preces sunt carnales aut spirituales. Si carnales et pro indigno symonia est tunc cum preces succedunt loco precii. Si vero carnales pro digno non committitur symonia dum modo ordinator vel electoris non habeat respectum ad preces sed ad dignum et merita persone. Alii sunt qui distinguunt in primo articulo dicentes quod licite potest quis petere pro se exemplo per dicentes Domine Ecce nos reliquimus omnia etc. Et ego distinguo salvo meliori iudicio quod non potest pro se petere ecclesiam vel dignitatem vel aliud beneficium habens curam animarum ad usum suum vel simplex si indigeret et sentit se dignum potest petere. Si vero non indiget peccat si petat. Ex summa fratris Jo. Dicit non potest pro se petere in primo inde dicit et multa racione sit contractum unde credo quod beneficium habens curam animarum ad usum potest aliquis petere pro se si dignus sit exemplo Ysaie qui dicit: Ecce ego mitte me. Item quod aliter si non indiget beneficium dicitur est et credo quod ex quo quis promotus est ad sacros ordines cum hiis ordinacio titulo ecclesiastico requirat potest petere beneficium ecclesiasticum licet simplex in spiritualibus

et vitia que iugiter predicat ad placandum
tantum loquetur. Eodem statim sermone
etiam qui ad illos redditus erant distri
buebat de facultatibus ecclesie. Sunt tamen
quibus erat. Ex summa de casibus. Quid de
illis qui dicunt in capitulis canonicorum
nepotulos nostros placeat tibi de meo et
mihi placebit de tuo precibus pascimur
vel ita si tu fueris exauditus in prima pe
ticione ego debeo exaudiri in alia. Item
alius dicit [illegible] me cuncte fiat canonicus
meus in ecclesia mea si ille pro quo ego rogavi
in vestro. In primo ultimo casu committitur
symonia quia dicit tamen ut sit canonicus
pacto. In secundo casu si preces sunt spirituales
non est symonia. Similiter qui in una
ecclesia cum domino famulantur pari debent
libertate gaudere. Si vero sunt carnales vel
ex pacto quomodo sic vel nunc faciendum sy
monia est. Da. i. questione i. Sic et. Ergo
quia aliquem precum supplicatione aliquos
ad sacros ordines audeat quis promovere
nisi eum quem vite ratione conversationis
ad hoc dignum esse monstrant. Grati
anus. Non itaque quorumlibet precibus or
dinationes facte false diiudicantur sed
hee demum que precibus ordinandi vel
eius amici non spirituali sed carnali affec
tione porrecte fuerint tunc alias futurus non
esset quas non caritas inveniens sed
ambitio supplicans extorquet. Ca. vij.
questione ij. Eos autem presidia amicorum in
electione qualescumque non debeant. Auctorita
te Gregorii pape probatur qui in li. ij. re
gistri scripsit decius antonino subdia
cono. Illud quidem tibi [illegible]
sit ut in hac electione nec datio quibus
cumque modis interveniat premiorum nec
quarumlibet personarum patrocinia qualescumque
Nam si quibusdam patrociniis quispiam fu
erit electus voluntatibus eorum cum fuerit
ordinatus reverencia exigente obedire
compellitur sicque fit ut res illius ecclesie
minuantur et ordo ecclesiasticus [illegible].
Ex summa de casibus. Ca. xi. De illa specie
que committitur in ordinationibus.

Symonia dicitur ordinatio alia ex par
te ordinatoris tantum alia ex parte or
dinandi tantum alia ex parte utriusque
alia concurrente parte [illegible] utroque ig
norante amicus ordinandi dat vel pro
mittit cancellario episcopi. Quod utique que
tidiones ita [illegible] quentus post
receptionem vel pro collationes [illegible]
nes quas plures faciunt [illegible]
[illegible] religionibus alba [illegible] ordinibus
[illegible] dicitur tamen est [illegible]

portarius et similes indicant symoniam. Ro
[illegible] si talia pacta vel extorta persolvunt
symoniaci et qui receperunt et qui dede
runt giezi et symonie condempnantur
nulla consuetudine obstante. Si vero elec
tus vel ordinatus seu alius pro eis no
pactus sed gratis aliquid afferat dicunt
quidam quod si fit ex pactione precedente est
symonia alias non. Alii et melius dis
tinguunt utrum [illegible] detur propter illud
an non ita quod aliter esset daturus. In
primo casu est symonia. In secundo non. Ex
summa fratris Ro. ¶ Pone quod aliquis dig
nus ordinari dat pactus vel non pac
tus cantori ut permittat eum intrare ad
episcopum ad petendos ordines vel abbas
ad petendum confirmationem sue electionis
numquid est symoniacus. Respondeo quod non si non
dat corrupta intentione sed ut permitta
tur [illegible] illorum quibus datur consequatur
quod intendunt. Similiter credo quod si abbas
vel alius det aliquid familie episcopi ne ini
dicatur avarus et ut magis placeat
[illegible] liberalius habeat accessum ad eum aut ut
de largitate laudetur non est symonia.
Da. i. questione i. Ergo in. Ca. xij. De co
ordinationes que interveniente [illegible]

Operatio vel precibus vel obsequio aliquo
[illegible] cum intentione [illegible] vel
que non [illegible] vel [illegible]
[illegible] canonicas [illegible] sunt [illegible] ad
[illegible] non comprobantur
falsas esse iudicamus. Qui qui taliter or
dinatur non per hostium i. christum intrant
sed ut ipsa veritas testatur fures sunt et la
trones. Item Greg. Nullus episcopus [illegible]
dam provinciam constitutus. Dum [illegible]
tio episcopus ordinatur provehendo agit ut he
[illegible] fiat. Porroque hortatur ut nemini vel
lus [illegible] decimo [illegible] pacatur aliud
questione ij. Item Greg. in registro. Sicut
episcopum non decet [illegible] qui imposuit ven
dere ita minister vel notarius non debet in or
dinatione eius vocem suam vel calamum
vendere. Is autem qui ordinatus fuit
si non ex pacto neque exactus accepe
titus post acceptas cartas et pallium offer
re aliquid cuiuslibet [illegible] gratie tantum ca
usa voluerit hoc accipi nullo modo prohibemus
quia eius oblatio nulla culpe macula
inquinat que non ambientis petitione [illegible]
sit. Ex summa de casibus. Debet tamen qui
libet in hiis non solum a malo sed ab omni
specie mali [illegible] abstinere. Nam licet
ordinatus vel ordinandus eligendus vel
electus non det tamen intentione corrupta
tamen [illegible] temporis ut si in ipsa collatione

Ca. xi. De illa specie que committitur in ordinationibus

Ca. xij. De co[illegible]

vel pacto ante vel pactum post, vel tamen loci
vel persone vel rei que datur fungitur vel pro
vel contra. Extra. v. de symonia Alexander
iii. Cum ad ordinem sacerdocii non alius
voluisset eum archidiaconus presentare nisi pro sol
solucione eidem pro ordinem ipsum precium
putatus accepit. Sed si publicum non fuit
sed secretum ipsum sacerdotem secrete que
rimus moneas sine ulla causa ut ordi
nem aliquem religionis assumat vel ab
officio precio abstineat quod illicite adeptus
fuit, alioquin non erit tutum tamen erit
secretus eius confessor ipsum minimum
ab eodem officio cessare cum tamen secretam
penam sedem quod tibi ipsi fuit iniungere
non postponas. Lucius iii. Cum quidam
licet per quandam speciem symonie ut parte il
lis ignorantibus symoniace ordinari
possunt quia symoniaci non sunt in or
dinibus remanere. Innocencius iii. Cum dilec
tor fratrum nostrorum in subdyaconum ordina
ri et cum titulum non haberet quidam presbi
tero cooperavit ut ipse ad certe sue titu
lum presentaret quod cum ille facere recusa
ret ipse illi firmiter compromisit quod nunquam
mercedam pro petet aliquam porcionem ecclesie ad
putatam ipsius consilio ordinatus vel
se in hoc egisse illicitum aliquid intelligens
ut dicitur quod [illegible] cum eo fuit misericorditer
dispensatum vel ad superiores ascendere
vel in suscepto debet ordine ministrare.
Gregorius x. Si quis ordinandus vel ad or
dinem presentandus aliquam promissionem vel
iuramentum ab illo recipiens quod super
promissione non inquietet eundem ordi
natorem collacione presentator non aliquo
tempore ordinis sit [illegible] et ordinatus
ab ordine sic suscepto donec dispensatur
super hoc a sede apostolica optulerit meru
erit [illegible] se suspensum. Expliciunt de
capitulis. Capitulum xvii De ordinatis a symoniaco

Pone quod sit aliquis episcopus
[P]sum symoniacus vult ordinari pe
tit ab eo licenciam recipiendi or
dines ab alio non vult dare immo pre
cipit quod recipiat ordines ab eo si sit
cum symoniacus in ordine tamen clericus
non fecerat execucionem non posse isti dari
et parcius debet se permittere cognicari
qui recipiat ordines ab eo. Quid si ignorabat
eum esse symoniacum tamen tamen
esse. Dic quod consuetudo sit accusatum et iste
ignorat non recipit execucionem et est ra
cio quia magis constitit de voluntate cle
rici qui ignoravit. Hoc tamen intelligas
de condicionaliter tractato. Nam absolute
tractatus non recipit caracterem ita sicut

tunc maiores et eius effectu. Io. zaly[illegible]
quia cum quibus ego sed cum intelligo te
cum de ordinatis ab hereticis. Quidam tamen
dicunt quod si non possunt probare per tes
tes eum symoniacum debeo recipere ordi
nes ab eo si inde sunt pericula licet etiam eo
symoniaco sed non possum exequi sine
dispensacione. Dicit quod papa aliquos
licet symoniace que incerta erit petenda
ne eius infamet. Vel de symonia
eo in ordine secundum de alio secundum distinc
tum supra positam. Quid si creditur per
relacionem aliquorum eum symoniacum esse
non debet credere imprudentiam durante
credulitate non debet ab illo recipere ordi
nem sed debet deponere cum ore in ordi
ne tamen suscepto ab eo cum nichil de ipso
audierat potest ministrare. Expliciunt sic
de secreto non ordinandum a symoniaco
non recepit execucionem quia ordinator
suspensus est quo ad se et quo ad ali
os. Sed nunquid est suspensus quo ad mi
nus dictum sicut est quo ad ordinum execu
cionem est ita quod non possit cogitare
vel suspendere. [illegible] cum pene non sunt
extendende potius dicendum est quod non est
suspensus talis quo ad ea que sunt iu
dictionis sed quo ad ea que sunt ordinis
et symonia obtenti. Quid autem dicat secretum
est decollatus ego credo quod vel ignorans
vel coactus recepit execucionem illis tamen
est dicta quod facilius dispensat cum coacto
qui cum ignorante. Extra de eo qui furtive ad ordines.
Capitulum xviii De illa qui in prosecucionibus ecclesia[rum]
Horribile est nimis ut antiquis
[H]uius eius sine abbatibus sive quibus
cumque personis ecclesiasticis pro induccione in
sedem sive introduccione presbiterorum meritum
necnon et pro sepultura et exequiis mor
tuorum et benediccionibus nubencium seu aliis
sacramentis aliquid requiratur. Hec Sed hac
decreto firmiter districtius prohibemus. Si
quis autem contra hoc venire presump
serit porcionem cum giezi se noverit habitu
rum vel progressione ecclesiarum pro
tes vel debetis pater primum congrue pro
pro sepultura quoque vel consuetudine ecclesie
loci percepcione nulla quarum concessio absten
tum vel sub obtentu cleri qui consuetu
dinis racione sive quibus tunc quod diu
cius temporis non diminuit peccata sed
auget. Innocencius iii. In generali conciliis
nisi locis fiunt exaccionibus et extorsio
nes turpes et pravi in festivitatibus vel
episcoporum et benediccionibus abbatum et ordini
bus clericorum est quoque taxatum quantum
sit ille vel isti quantum ne aliis vel alius [illegible]

prosolvendum tunc quod volentes abolere abusio-
nem quorundam ... archiepiscopus. Cum qui-
dam suffraganei tui post mortem clericorum de-
functorum recipere quantitatem metuentes pe-
nam canonicam tempus faciende solutionis
anticipant recipientes in medio solutionis
quod recipere conveniunt post pacta inter eccle-
siam et ipsos dissimulant nomine census
rerum variante quos sinodales seu cathedrales
vel consuales seu modos (?) procurationes dicebant
consuetudine medio solutionis incipientes
etc. 1. Cum non possimus venditionis
spiritualium possessionem quam si qui recipit seu
quam vendi conferat ... reputat sit quod
consuenda ... clericis atque alleviatam po-
tionem quaestas. Ca. 1. q. 1. Ex parte tu-
burensi pro receptione crismatis nummos
dari solitos ... cognitione fratre
symoniace detestata habita est synodus
... anathematizavit et ut dicit est pro
ordinatione nec pro crismate vel balsamo
vel baptismo vel sepultura vel communione est
quod exigant statuit si gratis dona dei
distributa dispensatione dederunt. Expe-
nua ... pro spiritualibus de corpora-
libus aliquid dare sed talia ornamenta
spiritualibus dicit quidam quod non est symo-
niacum nisi in venditione possessionem vel in
ecclesia ... crismate vel aliquo benedicto
exponunt sicut ... largo dicit sic spiri-
alia pro corpore temporalia et perpetuatis sit
... quod in eis dederant divina. Non quod talis
sacerdotibus licet possit vendi esse absque
alicuius forma ... aut non siquit ve-
di nisi consecratis nec panis benedictus
nec aqua benedicta cum ... assumpti
... venalia vendi debere. Secundo
si sacerdotes primitias ... mortis con-
stitutum baptizare nisi sibi data pecunia
potest ei dari sine periculo symonie in
tali necessitate. Tercio quod in hoc cau-
tus sive vir sive mulier potest hic
prius baptizare. Si autem non inveniant(?)
tunc hic laicus forma verborum negat
potius debet dare pecuniam sacerdoti
non intentione emendi aliquod sacramentum
sed potius intentione removendi ...
... qui hic prius sic puer ... Cappe-
rectus autem tercio dicendum de aliis sacra-
mentis ... matrimoniali et talibus
ubi res capit dilationem et potest deponi
querimonia contra hic sacerdotem coram
superiore ... matrimonium
non datur temporale pro ipso sacramento
sed pro onere ... dat
... Ca. 1. q. 1. ... Ca. xv.

De illis qui vicibus ecclesiasticis spiritualibus ... annexis

Siquis autem obiciat
Sic consecratio sed ecclesie sed res que
consecrantur fiunt ... sacramentis di-
sponi ... Nam cum corporalis ecclesia ut
episcopus habet alias aut aliquibus sine rebus
corporalibus in ... sicut in
anima sine corpore corporali ... quis
corpus altum vendidit sine quo nec alter ...
velit nec utrumque in venditionem deligit
Urbanus papa. Cum dei est spiritus sed et do-
num dei est res spiritus esse oblata si ...
animadvertis symo magnus qui ad fidem
accessit non spiritum sed quo ipse erat indig-
nus quia ut scriptum est spiritus sed disciplinae
effugiet fictum sed donum cuius eius no-
lunt ut ... que ...
cum sunt multiplicata pecunia lucra
... Quicumque igitur nec ecclesiasticas que
dei dona a deo fidelibus ... fidelibus
deo donantur quomodo aliquid gratis accipi-
antur et ideo gratis donari debent ...
sua lucra vendidit vel emit cum eodem
symone donum dei possidere pecunia estimat
... qui cas vall adhuc quod institu-
te sunt sed ad ipsa lucra mundi ...
vel indebiti obsequii vel pecunie largit-
ur vel acquisivit symoniacus est. Aliquid et
synodus calcedonensis ... c. ...
eorum procuratorem vel defensorem esse
vel ... regule ... adeo specu-
niam ordinari prohibet ita ut in ...
res quoque tamen fieri anathematizat.
In quibus ... symoniacos ... Innocen-
tius ... intelligit ... sy-
nodus quarum ecclesiasticorum rerum ...
... vel illi ... yconomum vice-
dominum defensorem ... capitularem sive
... et ... regule ar-
chiepiscopum archidiaconum canonicum ...
... vel quamlibet ecclesiasticum ...
Item ... ad nos fama si
... quod quidam episcopi non ... sacerdotibus
... diocesis decimas atque ... obla-
tiones conferat sed potius laycalibus per-
sonis militum videlicet sive ...
... quod gravius est consanguineis unde
... si quis episcopus inventus fuerit
... inter ...
... et ... non ...
... Et sicut ... synodus de symo-
niacis ... qui dat episcopus ... vel ...
... laici sine ... sine ...
... decimas ...
... altare et decimas ... dabit
... vendere symoniacam ...
esse nullus fidelium ignoret. Ca. 1. q. 1.

Ca. xvi. De illa que in electionibus

Omnia vero post electionem veniunt ad gratitatem pertinere. Symoniacus efficitur qui pro electione premia largitur ac si pro consecratione munera dedisset. Unde Symmachus papa scribit Cesario episcopo: Si quis episcopatum desiderat data pecunia patentes personas minime suffragatores sibi adhibeat nec ad decretum sibi faciendum clericos vel cives ad subscribendum ad [illegible] libera generositate compellat vel premiis quibuslibet cohortetur. Item Gregorius papa Agatoni episcopo Augustine: Sicut hic qui invitatus renuit quesitus refugit sacris altaribus est admovendus, sic qui ultro ambit vel importune se ingerit est procul dubio repellendus. Nam qui sic nititur ad altiora quid aliud agit nisi ut crescendo decrescat et ascendendo exterius interius in profundum descendat. Gratianus: Si autem pecunia promissa fuerit vel soluta electo vel ordinato penitus ignorante nec eo modo ad electionem pervenit vel ordinationem, ei nullatenus obesse videtur nec ad reatum. Omnino [illegible] non sunt. Ex. v. de symonia. Alexander iii. De hoc quod episcopus [illegible] archidiaconi beneficium [illegible] clericos ante electionem ipsorum dicitur promisisse ut ipsi consentirent in eum [illegible] Quia si manifestum est eundem archidiaconum et clericum abbatem illam promissa recepisse aut coram te confessi fuerint in iure vel legitime convicti ab altaris ministerio sunt penitus deponendi. Si vero tamen laboraverit infamia ei canonica purgatio debet indici in qua si defecerint tamquam actores tanti sceleris sunt puniendi. Celestinus papa: Cum essent a capitulo constituti qui debebant quendam eligere ad plebaniam eiusdem cum electione [illegible] unus vel omnibus eligentibus promiserit se pecuniam soluturos eo tamen ignorante qui hac promissione interveniente postmodum est electus. Celestinus iii. constituit illos qui promissum tale fecerunt per fraudem in dispendium illius qui eligendus fuerat et maliciose fecisse quibus ipse promissionis consensus se non fuit cuius tamen electio tamquam symoniaca penitus est reprobanda. Ex. e. c. Si aliquis inter [illegible] prelatum electus et ut dicitur est per pravitatem symoniacam reprobatus ab episcopo suo dispensationem alii [illegible] obtinere [illegible] [illegible] abbati [illegible] laudatam eius electionem [illegible] noluit confirmare. Unde cum hoc fieri pro certo quendam pecuniam accepisses [illegible] anathemati [illegible] ne pro facto suo aliqua pecunia offeretur. Clemens [illegible] simili

qui cupiditate premium [illegible] sunt adeptum adepti eas dimittere teneantur quia tu longe diversum est non sponte assensum et consensum aliquem prebere tibi diversum replicando [illegible] qui [illegible] quod contra voluntatem et supplicationem tuam [illegible] postmodum munus recepisti. Aliquis te penitus ignorante promiserit pecuniam [illegible] tibi sit nulla [illegible] tibi debet ad culpam penam vel ad culpam sicut credimus imputari nisi postea contulisses pecuniam solvendo promissam aut reddens solutam. Aliqui contingit quod alias fraus vel insidias inimica parentibus damnosum conicit cui penitus displicet et sic aliquis de fraude sua commodum reportaret. Illos autem qui dederunt pecuniam vel receperunt utrum constat esse culpabiles. Quod si processus eorum esset [illegible] manifestus, que non [illegible] pena esset canonica feriendi. C. [illegible] Ex. autem symoniacus videtur non sit qui post electionem pro indempnitate ecclesie iuramentum prestat, facile probatur. Aliud est cum ante electionem iuramentum facit vel se fore paratum ad hoc ut eligatur. Aliud est nulla precedente questione post electionem secundum consuetudinem iuramentum consuetum illud ab officio minime [illegible] dum consecrando nullum impedimentum generat. Ex summa de casibus. Ca. xxvi.

De illo qui impedimentum facit electionibus

Si aliquis laicus nullum ius habens in electione sed maliciose impediens ecclesia dat aliquid ut cesset a tali impedimento, videtur quod non sit symonia debitum ut redimeret vexationem suam. Credo tamen symoniam committi quia non dum erat ei ius acquisitum. Ex summa. Verum est quod aliquis eligendus dat alicui ut [illegible] aliquid ne impediat electionem de se faciendam. Si autem manifeste esset quod ille impediens nullum ius haberet in electione et post electionem suam se opponeret ne confirmaretur vel institueretur electus allegans ad solum quod eius assensu fuit electus, posset tunc redimere vexationem suam sicut [illegible] Si ante electionem aliquis de quo constaret nullum habere in electione ius impediret electionem faciendam simpliciter ne fiat aliqua electio, posset capitulum redimere vexationem suam. Si autem impediret non ne aliqua fieret electio sed ne de isto fieret electio vel de illo forte, capitulum tunc nichil posset dare impedienti sicut nec ille cuius electio

impedirentur. Extra de symonia ad
hec nostra. Cum fuisset ad curie tue regi-
men de voluntate maioris partis fratrum
electus paucis tibi contradicentibus
quidam amicus tuus conscientia tua pro vo-
luntate turbata ei quod magis distor-
die videbatur de quantitate [illegible]
composuit [illegible] contradictio conquievit. Re-
quisitus tibi consulimus si [illegible]
si celerius ac sponte dimittas illius ti-
bi memor quid prodest homini si uni-
versum mundum lucretur. ¶ Quid si aliquis
iniuste interdictus vel suspensus ab of-
ficio et beneficio vel iniuste excommunica-
tus dederit aliquid pro restitutione offi-
cii vel beneficii vel communionis. Numquid est
symoniacus. Doctores notant hic quod non
est symonia ex parte dantis sed ex parte re-
cipientis tantum quia nullum ius acquirit
sed dat ut acquisitum retineat. Cum autem
aliquis iniuste est interdictus suspensus
vel excommunicatus si dat aliquid pro sua
restitutione symonia est. Contrarium quan-
te Decius dicendo quod symonia est ex u-
traque parte committitur in utroque casu
[illegible] iniuste interdictus vel suspensus
vel excommunicatus deponat querimoniam
coram superiore. ¶ Quid si ecclesia vica-
ria vel prebenda me remoto alii fuit assig-
nata numquid est symonia si pro ea re-
dimenda [illegible] dicendo quod si fuit
iniuste amotus fuerit et alius substitutus
tunc in iniuste sicut dictum est in casu sup-
[illegible] Ca. i. que ij. Capitulum xviii.

De illa que in beneficiis

Auctoritate
Bonifacii patris audivimus quia
sicut nullius precio est in metallis
ad episcopatum ita nulli pecunie interventu
esse largum oportet ingressum. Item
[illegible] bonis [illegible] sustentari possunt. Si quod pauperum est accipi-
unt sacrilegium profecto committunt et per
abusionem talium videntur sibi manducare
et bibere. Item prosper in li. de contempla-
tiva vita [illegible] pastor esse [illegible]
bus sua sufficiunt non debent aliquid
exigere. Unde quid [illegible] aliud sit [illegible]
tibus dare quam [illegible] de [illegible] quod dicat
[illegible] peccata populi mei comedunt.
[illegible] sicut [illegible] non peccata sed ali-
menta quibus indigent [illegible] acci-
piunt ita possessores non alimenta qui-
bus [illegible] sed aliena peccata suscipiunt
[illegible] non est [illegible] quale [illegible]
tabuli [illegible] pauperum [illegible]
[illegible] qui etiam [illegible] de [illegible]
facultatibus deberent [illegible]

inopiam [illegible] predator est ille qui se-
mel [illegible] possidebat aut qui cum [illegible]
fuerat nec [illegible] qui ille qui de
multis que possidet esse aliquid [illegible]
[illegible] ac si de eo [illegible] forsitan [illegible]
Ex [illegible] auctoritatibus luce cla-
rius constat quod aliquid [illegible] monaste-
rium non licet pecuniam exigere nec et ille
qui exigit et ille qui solvit symonie [illegible]
[illegible] incurrit. Item [illegible]
[illegible] Sicut [illegible] venditores illi [illegible]
[illegible] qui sacra [illegible] nec
[illegible] sic [illegible] ecclesiastica
beneficia venditores designant qui [illegible]
[illegible] dei teste evangelio spelunca latro-
num efficiunt. Itaque firmamus ut nullus
[illegible] gradibus [illegible] beneficia [illegible]
[illegible] aliquid [illegible] aut [illegible]
[illegible] vel [illegible] seu [illegible]
pauperibus sit distribuendum. Item [illegible]
[illegible] cupiditate
[illegible] cum adhuc [illegible] essent [illegible]
vel [illegible] adepti sunt
postquam eas [illegible] si [illegible]
[illegible] nolunt [illegible]
[illegible] eos esse [illegible]
pacto [illegible] ordinibus illos [illegible]
[illegible] alias digni [illegible]
[illegible] unde patet quod [illegible] in illis [illegible]
symonie [illegible] sit [illegible]
[illegible]
possunt. Et [illegible]
[illegible] quia pro hoc [illegible]
[illegible] non [illegible]. Extra de symo-
nia [illegible] archidiacone [illegible]
ut ei [illegible] fidelitate [illegible]
[illegible] ita quod [illegible] beneficium tibi ecclesiasticum
annis singulis [illegible] unde [illegible]
obligatio illicita est [illegible]
[illegible] postulasti [illegible] quod [illegible]
[illegible] deinceps [illegible] de beneficiis [illegible]
constitutis [illegible] ac [illegible]
[illegible] et fidelitate [illegible]
ita quod [illegible] vel sacerdote [illegible]
[illegible] unde [illegible]
[illegible] mandamus etiam quod [illegible]
assignandos nullatenus pecuniam [illegible]
tis. Ca. i. que ij. Capitulum xix. De illa que

in prebendis recipiendis

Si quis dator vel
acceptor dei ecclesias vel ecclesiastica
beneficia que apud [illegible]
sub pretio interveniente fuerit sive
dando [illegible] sive accipiendo [illegible]
[illegible] symoniacus non [illegible]
Extra de symonia si quis [illegible]
conditione vel pacto largiatur aut of-
ferat bona sua ut [illegible] post [illegible]

Ca. xviii. De illa que in beneficiis

Ca. xix. De illa que in prebendis recipiendis

[illegible]

pro prebenda retineat et in canonicum admittatur. Huiusmodi oblacio vel recepcio fieri non potest sine macula symonie cum in talibus omnis pactio vel conventio cessare debeat. Si vero pure ac sine pacto et conventione offerat rogans humiliter ut in canonicum admittatur et bona sua sibi retinere liceat pro prebenda et ecclesia eiusdem ecclesie pure consenciat huiusmodi fieri potest absque scrupulo symonie. Si tamen ipse qui ante donacionem facit ea intencione ducitur ut per temporalia bona que offert spiritualia valeat adipisci et ecclesia qui eum ipsum admittunt non cum nisi [illegible] da tempora pretendit admittere sine dubio tam ille quam illi apud districtum iudicem qui scrutator est cordium culpabiles iudicabuntur. Greg. vo. Jacobus cum in ecclesia apud [illegible] fuit acceptus in canonicum et fratrem canonica eiusdem fratrem proventuum ad prebendam sibi assignandam receperunt quandam consuetudinem pretendentes. Sed quia prudenter hoc debeant canonicis receptis de novo qui circa canonicos ut tali consuetudine non obstante sibi sicut dum aliis in proventibus et prebenda providerant. Exposuimus hiis. Item queritur quare qui minores ordines accepit tamen non potest pati ad statum et habitum secularem redire cum susceptione huiusmodi nullum emittatur votum. Respondeo propter constitucionem ecclesie que statuit quod postquam quis clericatum recepit ad laicalem statum non revertatur ne per hoc clericatus vilis et contemptibilis habeatur sicut statuit ut qui semel baptismum accepit licet coactus resilire non possit ne fides vilis et contemptibilis habeatur. Item qui receptus in canonicum secularem vel regularem si propter devocionem quam habet ad ecclesiam in qua receptus est et ad fratres recipientes dat eis prandium vel cappam sericam aut si quis episcopo qui dedit ei prebendam rogatus vel non rogatus dat palefredum vel aliud propter devocionem vel dilectionem contractam erga sibi factam ut si quis propter nepotem aut filium receptum in monasterium ex devocione dat aliquid monasterio [illegible] non credo esse symoniam sive dat longe sive post graciam sibi factam sive cito post dum tamen hoc faciat non corrupta intencione id est non principaliter propter beneficium [illegible] sed propter devocionem vel dilectionem ex beneficio collatam contractam que est [illegible] [illegible] Et hoc intelligo in foro penitenciali [illegible] indicatur per intenciones in foro autem causarum ubi [illegible] probata iudicatur in [illegible] casibus si aliquis rogatus vel coactus dat aliquid in recepcione vel post recepcionem modico tempore presumitur symonia

contrarium patet. ¶ Quid si exigat aliquid tamquam debitum intelligens ille tamen qui dat non dat tamquam debitum sed ex devocione non est symonia quo ad dantem si intencio dantis non est corrupta maxime si dat cum protestacione quod non reddit ut debitum sed dat ut gratuitum. Capitulum xx

De illa que in prebendis de novo constitutis

Quid de prebendis que de novo constituuntur in ecclesiis secularibus ubi certi assignantur proventus certis redditus pro prebendis hoc modo quod liceat eis qui [illegible] illos hic pro prebendis et sic admittantur ad canonicatum. Quando ecclesie [illegible] paupertatem constituendi illam prebendam aliquis si contingat eas tradere vel dare numquid est symonia. Respondeo qui prebendam instituunt maligna [illegible] de consensu episcopi in ipsa constitucione de consensu eius et fratrum si ibi sunt aliqui potest retinere ius patronatus vel in perpetuum vel ad tempus. De assignacione autem redditum pro prebenda constituenda canonica dic idem ut in notatum supra proxime positum. ¶ Quid de constitucione que in fundacione ecclesiarum prebendarum facta ut opere quod qui primus dedit certe tantum vel tantum in redditibus recipiatur in canonicum et quod dedit habeat pro prebenda [illegible] licita est hec constitucio quod durat ad tempus non in perpetuum nec fiat ad fraudem symonie et quod sit intencio constituentis quod non pro redditibus dandis sed principaliter propter divinum cultum augmentandum et propter devocionem dantis recipiantur ad [illegible] alia tollantur potest dum tamen dignus sit ille qui recipitur alias non. Idem credo posse dici in monasteriis de novo fundatis indigentibus de constitucione si fiet quod quicumque tantum dederit vel tantum receperit ad illam religionem dum tamen fiet auctoritate episcopi [illegible] circumstanciis que dicte sunt et cetera [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Si quis clericus [illegible] condicione vel pacto largiatur aut bona sua ut ista post modum pro prebenda retineat et in canonicum admittatur huiusmodi oblacio vel recepcio fieri non potest sine macula symonie cum in talibus omnis pactio vel conventio cessare debeat. Si vero ac sine pacto et conventione offerat rogans humiliter ut in canonicum admittatur et bona sua sibi retinere liceat pro prebenda et ecclesia eiusdem ecclesie pure consenciant huiusmodi recepcio fieri potest absque scrupulo symonie. Si tamen is qui ante donacionem facit ea intencione ducatur ut per temporalia

bona que offert spiritualia valeat adipisci
et etiam qui eum iniustum admittunt non
essent eum nisi quedam temporalia perci-
perit admissum sine dubio tam ille quam
illi apud districtum iudicem qui scruta-
tor est cordium culpabiles iudicantur
Summa de casibus Ca. xxi. de illa que
in receptione confraternitatis

Quid de eis vel aliis placet
Qui fructus ecclesiarum vel beneficiorum
vacantium percipiunt per aliquos annos
et postea conferunt retentis sibi fruc-
tibus et redditibus sic perceptis vel retenta
sibi parte proventuum illorum quam prelatus ex
donatione consequitur ut ipse percipiat non
est dubium in tali casu symoniacam committere
Summa fratris Io. vel sic cum licite potest sicut
in quo casu inferiori conferri beneficium
spirituale alicui persone si non percipiet fruc-
tus sic retentos usque dum elapsum sit
tempus de quo statutum est ut retineat
et conferat istud beneficium sub hac forma
dono tibi hanc prebendam vel hanc eccle-
siam salvis fructibus quos retinemus
ad talem usum Et nota quod beneficia
non debent vacare ultra vi menses
alioquin si pertineat donatio ad episcopum
devolvitur ad capitulum quod si fuerit negli-
gens per alios vi menses devolvitur ad
metropolitanum et postea ad papam Nec
potest aliquis istorum purgare negligenciam
suam si lapso tempore admittit donacionem
ita quod si post dederit non valet Extra
de ut ecclesiastica beneficia sine diminucione
conferantur Immo et in Lateranensi con-
cilio prohibitum est ne quis ecclesiasticum
beneficium conferendo partem proventuum
suis usibus retinere presumat et alibi
legitur in canone quod debent ecclesiasti-
ca beneficia sine diminucione conferri
Unde credimus distinguendum quia qui
dat spirituale beneficium si proventus eius
ante donacionem non percepit ex donacione
consequitur ut ipse proventus percipiat
non est dubium ipsum committere symoniacam
pravitatem si vero non ante percepit ex-
dum distinguendum utrum ante donacionem
constituat ut ipsi proventus retineantur
ad tempus pro ecclesia et utilia cum con-
veniat cum eo qui accepit beneficium
seu cum mediatore quocumque ut beneficio
illo concesso sibi retineat proventus
primum membrum credimus esse lici-
tum secundum autem dicimus non licere ne
inaniter aperiamus hiis qui pravitatem
suam satagunt palliare Summa de casi-
bus Ca. xxii. de illa que in receptione

Quid de consuetudinibus que confraternitatis
ita constitute sunt quod nullus recipi-
atur nisi promittat vel etiam mittat
se daturum annuatim x den. quod si fiat per
causam honestam ut puta pro alendis
pauperibus pro redimendis captivis vel
similibus non est symonia nec sunt re-
prehendende immo commendande Hostiensis dicit
anathematizandum esse eas desperat
...
Quia cum apparet quod inferiores religionis
ingressuri monasterium sua debent
offerre receptoribus nec permittitur
receptoribus ab ingressuris aliquid exigere
sed sponte ablata suscipere ...
quia qui ingressuri monasterium
... religiosus ... stipendiorum esse ...
... temporalia ... non spiritualia ...
... symoniaci ... sunt
... non solum qui spiritua-
lia sed etiam qui temporalia eis adiuncta

cis adiungo per eos accipiunt vel exhibent symo-
niaci iudicantur. Extra v. de symonia c.
[illegible] prohibemus igitur ne abbates qui
ad religionem transire volunt aliquam pecu-
niam recipiant nec prioratus nec capella-
niae causa monachorum vel clericorum aliqua di-
stractione vendantur. Item venientes quidam
fratres proposuerunt quod abbas et fratres sui dona-
ri voluerunt eum in monachum recipere
quousque xxx sol. daret conventui genera-
liter. Sed cum semper die monastici habitu
induerit, recepit monachi xx sol. abbas
vero x. famuli xii pro pastu asserentes
hoc esse de consuetudine monasterii postula-
runt. Cum igitur hec sint penitus iniqua
mandamus quatenus si ita esse inveneris abbatem
et monachos ad restituendam pecuniam pre-
fato F. indigne susceptam compellas ab-
batem quoque et maiores personas monasterii
qui tante fuerint excessu ab officio [illegible]
tione suspendens provisurus de eo F. ut ma-
lis monasterio in habitu monastico studeat
deservire. Clericus vero regularis consulere volumus
de regularibus canonicis seu monachis
qui per symoniam ingressum in suis ecclesiis
habuerint. Et ne locum quem taliter adepti
sunt omnino dimittant et sollicitudines
sive alia monasteria districtiora adeant in
quibus tam execrabilem excessum sive
in transgressione deplorent. Si autem ignoran-
tibus ipsis pecunia data fuerit eos a re-
gimine amoveant loco eodem cogatis et postmo-
dum in eo ipsum reducere si ibi absque scan-
dalo potuerint remanere vel in alio mona-
sterio quod sit de ordine ipso ad serviendum deo
potius collocare. Innocentius iii in generali concilio. Quoniam
symoniaca labes adeo plerumque moniales in-
fecit ut vix aliquas sine pretio recipiant
sub paupertatis praetextu volentes
hoc vitium palliare ne id de cetero fiat
penitus prohibemus statuentes ut quae-
cumque de cetero talem commiserint pravitatem
tam recipientes quam receptae sive sint sub-
ditae sive praelatae sine spe restitutionis
de suo monasterio expellantur in locum ar-
ctioris regulae ad agendam perpetuam poenitentiam
retrudendae. De illis autem quae ante hoc sy-
nodale statutum taliter sunt receptae ta-
liter duximus providendum ut remotae de mo-
nasteriis quae perverse sunt ingressae in aliis
locis eiusdem ordinis collocentur. Quod si
forte propter nimiam multitudinem collo-
centur quae si forte alibi commode collocari
nequiverint ne damnabiliter in saeculo eva-
gentur recipiantur in eisdem monasteriis di-
spensative de novo mutatis prioribus
locis et inferioribus assignatis. Hoc etiam circa

monachos vel alios regulares decernimus ob-
servandum. Verum ne per simplicitatem vel ignorantiam
se valeant excusare praecipimus ut dyoce-
sani episcopi singulis annis hoc faciant per suas dyo-
ceses publicari. Extra eodem [illegible] mandato nostro
suscepto ut cum monachis qui per symoni-
am dato aliquo locum in monasteriis
sunt adepti secundum constitutionem generalis con-
cilii dispensares [illegible] videntes dictum man-
datum apostolicum etiam ad alios extendi
ad symoniacam spiritualem et temporalem quae ullo
pacto sed affectu animi praecedente [illegible] ta-
liter acquisierunt. In quo casu delinquen-
tibus sufficiat absolutionem [illegible] non satisfa-
cere creditori eos per symoniam [illegible] teneri
[illegible] Ca. xxiiii de condicionibus symoniacis

Pone quod aliquis timens symoniam
pati repulsam dixit abbati si vellet
me recipere me daturum vobis tantum. Me-
dium abbas super hoc consilio recepit eum gra-
tis coram fratribus quae dixit abbati intra
capitulo ille postea aliquid donavit dat
res totas vel partem totum monasterio. Numquid
est symonia aut potest talis ibi remanere.
Respondeo credo quod sine intuitu alicuius promissio-
nis sit receptus sine non symonia est
saltem ex parte assensus cum non apposuit
condicionem dandi temporalia pro sua receptione
sicut in notat causa. Extra de symonia vobis
nec potest iste remanere in illo monasterio nec
data repetere cum sit intuitu causa tenetur
tamen ad aliud prosequi etiam si oblata
sua receptione obligatus sit ad religio-
nem et si dedit se et receptus est in mona-
sterium et in aliorum quia hoc est quaedam pro-
fessio Extra de regularibus et transeuntibus ad religionem Porrec-
tum. Quid si expressa sit condicio de te-
palibus quod ex parte recipientium et
recipiendis omnis tacuit sperantes quod aliquid
daret si tamen propter deum ingrederetur. Nun-
quid potest ibi remanere. Respondeo credo quod non
sicut nec in praecedenti casu quia taciturn-
itas eius cum non contradixit illicite
pactioni consensus videtur est etiam in
foro iudiciali si propter hoc tacuit quia timuit
pati repulsam si contradiceret. Quid si non
petat quod ex parte recipiendi vel ex parte
alterius si aliquid recipiat aut concedat
ei ingressum petenti ulla condicione
apposita et eam renovant ille petit re-
cipi propter deum tunc illi consentiunt simpli-
citer. Respondeo credo quod sit dum tamen intentio
non sit corrupta. Si autem iam receptus
fuisset aut promissa receptionis in illo mona-
sterio ante renovationem huius condicionis
ego ipsum indignum se fecisse illo monasterio
ille qui pro huius promissionem tali fecisset. Credo

de regularibus qui concedunt alicui quod completo biennio vel triennio recipient eum si tamen interim didicerit artem sutoriam vel pistoriam vel aliam mechanicam qui est laicus vel qui est clericus si interim studuerit in scolis theologia vel alterius facultatis. Quid et si recipiant talem interim sub predicta condicione non tamen volunt eum recipere ad habitum nisi elapso tempore et impleta condicione. Item quid de hiis de regularibus qui non volunt eis similiter nisi promittant ei quod recipient eum saltem post biennium vel triennium vel aliud tempus certum et illi promittunt ei. Numquid est symonia in talibus. Credo quod in ultimo casu symoniaca est talis promissio. In reliquis casibus supra positis non credo symoniam committi nec illicita est huiusmodi pactio vel condicio quia perinde est ac si dicant recipiemus te et recipimus te inducendo tali tempore. Et tali si tamen vel dum tamen interim reddas te ydoneum adhuc ut recipiaris et utilem monasterio addiscendo talem artificium vel tale aut etiam talem vel tale. Quid de illo cui facta est promissio de illo recipiendo quod eam certum sub predicta condicione. Numquid adveniente termino impleta condicione tenetur intrare cum illi parati sint eum recipere. Respondeo credo quod si iuravit fecit votum vel obligavit se ad intrandum secundum tenorem promissionis sibi facte ac acceptavit. Alioquin si sibi providere in futurum non tenetur intrare sed tamen indiget [illegible]. Super autem casu de hoc iudicabitur per presumptiones et allegata et probata. Ex summa de casibus.

Ca. xxv. de sana forma recipiendi monasterium

Si monasterium esset adeo tenue vel paupertate depressum quod redditus eius vel [illegible] vel non sufficiant personis pluribus non solum interim possint [illegible] sed etiam credo quod possunt credere dicere non sufficimus nobis [illegible] sustentare te ad spiritualia et temporalia non possemus nisi haberemus plures personas. Ex summa fratris Re. Credo [illegible] ab illo credo etiam quod si huiusmodi recipiendus dicat vel aliquis pro eo dabo singulis annis pro expensis meis C sol. vel tot libras quousque [illegible] non est illicitum quando non sufficiat monasterium. Sed numquid licet dare in tali casu possessionem vel redditum imperpetuum qui tamen non sufficiat ad victum persone pro alio. Credo quod liceat et in hoc casu recipientes huiusmodi possessionem vel redditum [illegible] quodammodo perpetualiter obligant se ad providendum et inopes

pacisci quod in talibus cum monasterium indiget non est symonia dummodo non fiat pro spiritualibus conferendis vel recipiendis sed pro expensis faciendis vel compensandis. Ex summa de casibus. Cum autem dictum est quod non est homicidium intelligas in dampno dato quia maius dampnum est in amissione vite anime quam in [illegible] corporis aliter gravius peccat homicida. Quid si audit aliquis alium [illegible] filium rapere [illegible] ita quod [illegible] que audierit [illegible] testibus [illegible] non caret scrupulo [illegible] occulte qui manifeste [illegible] Et tamen [illegible] occultum manifestat non est [illegible] proditor dicit Augustinus. Item si prodit eum forte [illegible] illi corpore vel [illegible] etiam [illegible] ipse volebat percutere vel [illegible] proditor [illegible] mortis [illegible] est [illegible] Augustinus quod sufficit isti se absque salvat [illegible] talibus qui magis possunt prodesse quam obesse [illegible] eum corrigendo sive pro eo [illegible] Ex v de symonia Alexander iii.

Ca. xxvi. de hiis qui prioratus emunt aut redimunt

Prohibemus quoque ne prioratus aut capellanie quilibet monachorum aut clericorum annua distinctione vendantur. Ex summa fratris Re. Quid de monachis qui dant aliquid annuatim suis prioribus [illegible] Numquid est symonia. Respondeo si illud est aliquid annuale ut decime oblationes vel debitum celebrandi divina vel aliquid tale symonia est sive dent de redditibus monasterii vel prioratus sive aliunde sunt. Si ipsa [illegible] non fiat appreciatio vel [illegible] sive [illegible] etiam ut sepe dictum est. Quid si debet talis prior episcopo [illegible] sustineat quod amoveat [illegible] vel canonicus regularis ne amoveant a cura parochiali et ne revocentur ad monasterium [illegible] quid est symonia. Credo quod sic maxime si necessitas vel utilitas exigit quod tales amoveantur aut si consuetudo est quod episcopi ad solam requisitionem [illegible] talibus tales [illegible] debeat [illegible] movere a parochialibus ecclesiis. Si autem sine [illegible] prelatis carnalibus fecerint impediri [illegible] ne amoveantur cum nec utilitas nec necessitas amotionem exigerent nec esset corrupta intentio non credo quod peccent. Ex summa de casibus.

Ca. xxvii. de illa que in commissione [illegible] dictionis

Sciendum quoque quod nec episcopus nec archidiaconus nec alius prelatus potest sub pretio vel annuo censu

concedit alicui uices suas i. prelaturam vel
iurisdictionem que aliquid est spirituale sed videtur
contra extra de reg. [illegible] constitutus ubi iuris-
dictio sub annuo censu relinquitur quod consequi
quia pacta sunt remittere et confirmare. Extra
de symonia. Quoniam et de [illegible] cessionibus
super eo. Ad hoc dicit quod ubi retinuit censum
temporalem pro temporalibus que remisit vel reti-
nuerit non pro redemptione iurisdictionis
sed insignum subiectionis antique. Si tamen
episcopus committeret alicui pure et simpliciter uices
suas si tali vicario constitueret postea sala-
rium non esset per hoc symonia tenet. Ad hoc
[illegible] que in [illegible] item redditus tempora-
les possunt vendi ad tempus sed nunquid
proventus dicit quidam quod non quia proventus
videtur quod emptum ius spirituale. Item co-
[illegible] i. q. iii. Si quis abbatem vel distrig-
ue [illegible] cum [illegible] alius conat quod
confert beneficium aut abbas [illegible] in[illegible]
si est symonia [illegible] si cum alter
[illegible] i. dum ipse vendit et tenet
beneficium non est symonia nec est prohibitum
non tamen honestum et hoc ita intellige quod
spirituale [illegible] debent esse solum
[illegible] censum in signum subiectionis episco-
pus si autem loca tibi [illegible] sis pariter
[illegible] locas operas suas ut ubi
officies non [illegible] alias ubi aliquam iuris-
dictionem nec committis symoniam ut a-
lias petas. Extra v. ne prelati uices suas
sub annuo censu concedunt. Alex. iii. in
concilio lat. Quoniam in quibusdam partibus qui-
dam [illegible] statuuntur qui decani vocan-
tur [illegible] pecunie quantitate episcopalem iuris-
dictionem gerunt statuimus ut qui hoc
deinceps presumpserit officio suo privetur et
episcopus conferendi hoc officium potestatem amittat.
Item cum enormis consuetudo in qui-
busdam locis inolevit ut sub annuo
precio sacerdotes ad ecclesiarum regimen statu-
antur ut id fiat modis omnibus pro-
hibemus quia dum sacerdotium sub huius-
modi venale disponitur ad eterne retri-
butionis premium consideratio non habetur. Ex
summa [illegible] xx [illegible] que redditus suos
vel [illegible] potest ad firmam dare sub annuo
censu dum tamen non sit ibi annexa iuris-
dictio spiritualis sed non potest recipere aliquid
a [illegible] ut constituat eum prepositum
vel prepositum vel iudicem [illegible]
vel ballivum temporalem cum [illegible] dicto tempora-
li consueverit ei dare ad firmam sicut
principales [illegible] aut [illegible] si lo-
co [illegible] non credo quod in [illegible] hoc est
locatum locata vel conducta sed talis pari-
ter gratis impendit officium et ille gratis

dat ei expensas sicut dictum est supra. Syno-
dus calcedonensis indicat symoniacos
etiam procuratores rerum et defensores
et regule subiectas si speciam ordina-
tionem [illegible] possit esse [illegible] a-
liqua alia officia supra nominata que no-
scuntur aliquid spiritualitatis [illegible] co-
mitti symonia. Ad hoc dicit h. et b. quod
in omni amministratione vel cura committitur
symonia si emat hoc est symoniacum
quia prohibitum aliud vero [illegible] consue-
tudini generali dicunt quod est probabilius
quia tunc est symonia in ipsa amministra-
tione vel dignitate si talis est que ha-
bet aliquid spirituale sibi adiunctum. Alias non.
Sepe cum consuetudo facit licitum quod
alias esset illicitum et contra. Extra summa
de capellis. C^m. xxviii. De illa que de empcione consuetudinis [illegible] possunt aliqua exigi pro

Fraccione consuetudinis [illegible]
possunt aliqua exigi pro
[illegible] episcopis vel abbatibus vel
quibuscumque personis ecclesiasticis in ecclesie
dis. Item pro danda absolucione. Item pro
[illegible] decimarum. Item pro iusticia ecclesiasti-
ca [illegible] in manibus eorum recipere pecu-
niam vel equipollens symonia est non ob-
stante consuetudine. Extra v. de symonia
[illegible] contra illam consuetudinem
de tua provincia studeas abolere qua pro
[illegible] in [illegible] archidiaconi [illegible]
argenti minores non decani [illegible] al-
[illegible] sibi dari postulant [illegible] solum pe-
cunie quantitatem [illegible] vel [illegible]
[illegible] commodum vel emolumentum quod licet
temporale sit tamen spirituale [illegible] [illegible]
a [illegible] publice [illegible] ut episcopus vel
[illegible] per eius [illegible] nec [illegible]
[illegible] persone [illegible] vel con-
[illegible] alicuius [illegible]
[illegible] episcopo in [illegible] nec [illegible]
qui [illegible] vel [illegible] digne [illegible]
tem [illegible] vel favore ad [illegible]
[illegible] et [illegible] faciat [illegible]
vel quoniam digne [illegible] [illegible]
tunc renunciat quia symoniacum est u-
trumque. Clemens iii. Nos [illegible] nolumus
de regularibus canonicis seu monachis
qui per symoniam ingressum ordinis [illegible]
[illegible] ut locum qui taliter adepti
sunt omnia dimittant et solitudines
sive alia monasteria districtiora adeant
[illegible] tam [illegible] [illegible] sic
in [illegible] deplorent. Si aut [illegible]
[illegible] eius pecunia data sunt eos adire
[illegible] loco eidem [illegible]
in eo [illegible] reducere si ubi absque scandalo
potuit remanere vel in alio monasterio

q(uod) sit de ordine ip(s)o ad firmand(um) d(icitu)r potius
collatiue Ca. i. q. i. pastoralis ... sal-
tare decimas p(er) pecuniam dare symonia-
ca heresis est. Item videtur Crisost(omus) in omel(ia)
in templis quasi venditores sunt qui
q(uod) deberet quibusdam competit ad plenum
largiuntur. Ex summa fr(atr)is Jo. Igitur ecclesi-
asticam iusticiam vendere symoniacum est sed
quando datur aliquid ep(iscop)o vel alij pro red-
dendo iure super spiritualibus cognitio p(er)tinet
est ecclesiastici qui debet h(uius)mo(d)i ius reddere
r(ati)one ecclesiastice iurisdictionis. Si aut(em) lai-
cus est iudex et recipiat pecuniam pro
ferenda sua vel facienda iusticia super
temporalibus licet sit graue peccatum non
est symonia. Ex summa fr(atr)is Jo. Ca. xxix

De illis que in compositione iuris quasi spiritualis

Quid de illis qui dant sacerdoti
vel alij pecuniam ut recipiatur ad
seruiendum pauperibus in hospitali
vel ut recipiatur in leprosariam vel in
clausuram vel aliam domum dei. Item quid
de illis qui emunt victum cum mona-
chis ad totam vitam suam. Utrumque est sy-
monia. R(espondeo). Videtur aliquibus quod aliquid
spirituale consequitur qui recipitur ad hospi-
tale vel leprosariam vel aliquid tale sy-
monia est si propter hoc aliquid dat vel
promittit. Si autem non consequitur
aliquid spirituale sed recipitur ad hoc tantum
ut seruiat ibi ad tempus vel ad vitam suam
vel in coquina vel in aliis officiis non est.
R(espondeo). Aliquid dare pro his licet aliquando tur-
pe sit dare vel accipere pro talibus. Vic-
tum aut(em) monachi emere symoniacum
non est. Cognito talis emptor non con-
sequitur aliquid spirituale non est tamen securus
cum nisi probabiliter diluatur tutius
melior est emeritus vel vendentis con-
dicio. Quid de matricularijs aut cam-
panarijs .i. officio pulsandarum campanarum
inueniri offic(ia) h(uius)mo(d)i possunt vendi. R(espondeo).
Large sumpto vocabulo symonie symo-
nia est talia vendere sicut et talia offi-
cia spiritualia sunt large sumpto vocabulo.
Si tamen alicui dabuntur sunt h(uius)mo(d)i offi-
cia gratis si consuetudo est loci quod possit
alium ponere loco suo et licenciam vel ven-
dere ad firmam dare pro emolumentis illius
officij vel etiam uxorem dare p(ro)filia ad
vitam ipsius dantis non est symonia.
Quid de sacerdote qui vendit officium
portandi aquam benedictam per parrochiam.
R(espondeo). Si h(uius)mo(d)i sacerdos de consuetudine ipse
vel per aliquem de familia sua non debet
h(uius)mo(d)i officium exercere venditionis emptio
in fructus ipsius quoad te symonia est illud

officium vendere vel aliquid pro eo exigendo ac-
cipere large tamen sumpto vocabulo symo-
nie etiam admodum licet turpe est. Si autem
de consuetudine est quod sacerdos h(uius)mo(d)i
sit retinere officium ipse vel per alium illud
exercere, convenientius recipere non est sy-
monia si officium illud committit ad fir-
mam sicut etiam qui dant ad firmam.
Ex summa de casibus. Ca. xxx. De illa q(ue) [illegible]

Quia statuta sunt
quondam ab Eugenio papa postea ab
Alex(andro) in gen(er)ali (con)c(ilio) Lat(eranensi). Deinde in Inno-
centio in generali (con)c(ilio) quod singule ecclesie kathedra-
les teneant singulos magistros liberalium ar-
tium ad minus gramatice qui eorundem
ecclesiarum clericos et alios scolares pauperes
gratis instruant, ipse quod aliqui competens
beneficium magistro cuilibet in ecclesia assignetur.
Quibus iure committat symoniam magister si
exigat aliquid a pauperibus vel a clericis
ecclesie a qua recipit beneficium. R(espondeo). Sic. Cum
enim hoc sit spirituale et obligatio sub teneantur
facere etiam est exigere aliquid iure symo-
niam esse. Item in templis vendentes sunt
qui h(uius)mo(d)i quibus iure competit ad ple-
num largiuntur. Dico symoniam ergo com-
mittere magistrum qui iure statutum de iure
vel consuetudine collectam non habet eo
excedere scolaribus nisi pecunia sibi data
vel eius dictum non collectam concedat eo-
lendum pecunia. Sed vnde ab alijs scola-
ribus qui non sunt pauperes nisi [illegible]
etiam potest exigere salarium vel magister
in scolis [illegible] potest facere licite
collectam. Iudex quod non quia scientia
donum dei est vnde vendi non potest.
Item professor iuris si honeste sponte
oblata recipiant, etiam inhoneste petunt
[illegible] sed caue qui turpe [illegible] ob scienciam
debet consequi beneficium. Item potest magister
euadere doctrinam sicut [illegible]
Item gratis potest dare [illegible] pro
expensis sine collectam facere sicut testis
gratis testatur et tamen recipit premium.
Et episcopus gratis consecrat ecclesiam et recipit
procurationem. Solucio dicta [illegible] et
ho[nesta] quod si sua non sufficiunt et competens
et honeste potest licite exigere. Mandate
aliter vero debet exigere sed sponte ob-
lata potest recipere. Ex summa fr(atr)is Jo.
licite exigere quod ita intelligo quod potest in
operam suam [illegible] scolaribus et in-
iungere quod libencius [illegible] si gratis da-
rent sed non licet exigere. Item quod exigere
est [illegible] ut [illegible] delegatus
[illegible] fidei commissa [illegible] vero [illegible]
quod deberet post eos de scolis expellere

vel spolia eorum accipere si non velint spon
te promittere. Sed postquam promiserit pro
missa potest exigere. Quae autem dicuntur supra
intelliguntur de illis qui habent abbatiam stipe
dium licet alias sint divites. Credo quod si
tenentur laborare circa divites audituros
nisi velint eis mercedem dare quod tamen
debent recipere non spiritualia sed pro labore. Vnde
et ait quia symoniam videtur committit qui
dicit non colendum prout ecclesia conce
dit scilicet ut festum alicuius minoris festi
sancti quod non est statutum abbatia. Si
autem predicta pecunia concedat [illegible]
laboribus aliquo die pro festo cessare la
borantibus iuste recreatum sicut contingere
nit fieri ab abundantioribus tempore lucri ecce
tamen non esset symonia dicit quod si ecclesia
data dicitur est quasi dativa deo ad illu
minandum [illegible] aliquis semper affectus
attentis rebus predicto anime plus valet
quam totum mundum sicut et ipsa anima vin
est inestimabilis. Item vendere symonia
est secundum altissiodorensem quando aliquis
vendit consilium non quidem cognitionem
veritatis aut scientiae sed pecuniam et laborem
suum ca. i. quaestione i. de [illegible] Ca.

xxxi. De mediatoribus symonie

Si quis vero mediator tam turpibus
et nephandis datis vel acceptis
extiterit si quidem clericus fuerit a suo gra
du decidat si vero laicus anathematizatur.
Ex summa fratris Io. Dicit. Ego credo quod absque
ordinis susceptione et regularis profes
sione potest in seculo remanendo aliquis
vel aliqua facere votum castitatis solle
mne quod impediet et dirimet matrimonium
postea contrahendum et hoc si aliquis vel ali
qua non solum promittit de futuro sed
consecrat de presenti [illegible] perpetuam
observandam et tradat se ita ut observa
tiam in manum publice persone sufficientis
in eum locum pape quo ad hoc potestatem
et ius temporale suum et animi eadem
persona publica approbante et recipiente
huiusmodi traditionem et non solum sicut co
trahitur matrimonium spirituale cum deo sed
etiam fit traditio et consumatio matrimo
nii huius quantum potest fieri in hoc seculo
unde sicut post matrimonium carnale de
presenti contractum non potest alter altero invi
to ad secunda vota transire et si fuit consu
matum carnaliter non potest etiam per in
gressum aut propter favorem religionis
dissolvi et sic post matrimonium spirituale
taliter contractum traditum consumma
tum matrimonium sufficit non potest ad ma
trimonium carnale quia si fiat de facto irritum

agetur. Credo autem quod hoc votum sol
lempne impedit et dirimit matrimonium
postea contrahendum. Hoc est quia in simi
litudine voto continentie solo est promissio
de futuro et ut adhibeatur predicta sollemp
nitas fit traditio consumatio et sufficit
in ius et potestatem pape per applicationem et
receptionem etiam huiusmodi publicam personam
et sicut in religione facta debet [illegible]
est predicta traditione post ita quod secunda
traditio non sufficit dummodo sed [illegible] forma
sicut post matrimonium spirituale sic conse
tum non potest contrahens sufficere potesta
tem suam in ius carnalem sed ad hanc
sollempnizationem necessaria sunt [illegible] sine
quibus non erit hoc votum sollempne
quamvis fiat coram toto mundo scilicet co
sensus de presenti in perpetuam continentiam
ut dictum est et notificatio eiusdem con
sensus facta publice persone sicut in ma
trimonio carnali necessaria est notificatio co
sensus. Item traditio facta in manum pu
blice persone. Item applicatio et receptio
facta per illam publicam personam quia quan
tumcumque moveat aliquis vel tradat vel
det se deo quantum in se est in huiusmodi ma
trimonium spirituale tamen nisi assit vicari
us domini qui loco eius acceptat et
recipiat huiusmodi votum et traditionem non
erit nisi votum simplex quod emittitur
in seculo et in seculo remanentes. Publica
autem persona quo ad hoc intelligenda
est episcopus ad quem regulares pertinent et
maiora et illi etiam qui super talibus
habent mandatum episcopi generale vel speciale
et illi qui de consuetudine talia vota
consueverunt recipere et illi etiam qui gere
runt negocium episcopi in hac parte absque manda
to dum tamen episcopus quod gestum est
in hac parte absque mandato post ma
gis habeat ratum [illegible] quo ad
hoc credo quod sint [illegible] ca.
i. quaestione i.

Ca. xxxii. De libertate [illegible] et restitucione

Quod autem spiritualia
[illegible] probat multorum
auctoritatibus dicit enim Leo papa
Gratia si non gratis datur vel accipitur
non est gratia symoniaci autem non gratis
accipiunt gratiam quae in ecclesia
sticis ordinibus operatur non accipiunt
ergo non habent. Item Gregorius in registro [illegible]
quibus perpetuo ordinat ad hoc ut fiat
[illegible] promovetur quisquis ergo contra
symoniaca [illegible] pro of
ficio sive loco [illegible] non dubitet si [illegible]
qui prius [illegible] hoc piaculare flagitium

Item ex epistola tarasij constantinopolitani episcopi missa pape adriano. Intollerabilior est eius macedonij insania hereticis. Illi creaturam spiritum sanctum et servum dei et patris et filij delirando fatentur. Isti vero eundem spiritum sanctum venalem efficiunt. Similiter ipse de hereticis qui in spiritum sanctum equaliter peccantes hijs qui blasphemaverunt dicentes ihesum in beelzebub eicere demonia atque illi ve- rius dicatur inde proditor comparatur qui iudeis accusatoribus christum vendidit. Item augustinus ait Sicut ewangelista fuit qui ioseph comparavit ita qui gratiam vendit. Item Ieronimus non est socius gentilibus sicut quidam ignis sacrificij qui per lxx annos babilonis captivitatis sub aqua iacuerat extinctus est antiocho iasoni vendente sacerdotium quod significavit ignem spiritus sancti non lucere in symoniacis sacerdotibus. Item glosa super iii. pluralis patet symoniacos velut primos hereticos ab omnibus fidelibus respuendos esse quoniam non respuerunt ab aliis peccatoribus respuendos omnia ei- dem ad comparationem symoniace heresis quasi pro nichilo reputabuntur. Ex. v. de symonia- cis licet sicut symoniaca pestis sua magnitudine alios morbos vincit ita sine dilatione maior ut eius signa per aliquam personam claruerunt de ecclesia dei debent eliminari et repelli. Item tanta est labes huius criminis quod etiam servi adversus dominos suos et quilibet criminosi admittuntur ad accusationem. Item omnis peccator potest in ipsum causam proponere symoniacum quem quilibet vel ab ordine male susceptos removeat accusare potest vel beneficio infectus (?) primo questio i. Ex. eo. Constitutus alias de symonia periurio dilapidatione ac insufficiencia infamatus contra testes multas exceptiones opposuit ut eas ab testimonio removeret. Nos vero illas probandas admisimus quibus forte probatis testes non zelo iusticie sed malignitatis fomite processisse constaret ut conspirationes inimicitias capitales et alias ante exceptiones ut fuerit adulteri ipse in materiam heresis symoniace ad eius comparationem cetera crimina quasi pro nichilo reputantur ad eas repellendas personas tunc testes de crimine fuerunt eiusdem. Tales igitur contra talem tales duximus admittendos. Non solum rigorem iuris sed etiam temperancia equitatis cum agetur vero criminaliter ut deponetur ab ordine sed civiliter ut ab administratione amoveretur

et utique tales prelati complemoribus causis possunt et ab administratione amoveri. Ex summa pis.

Ca. xxxvii de accusatione symoniaci

Ad accusandum in crimine symonie quilibet admittitur sicut in crimine lese maiestatis. Si tamen clericus est qui accusatur tunc distinctio laicus contra eum admittitur. Nam contra eum qui ante ea bone opinionis extitit non admittitur criminosus et bone fame admittuntur omnes tam laici quam mulieres aliter crimen exceptum non esset. Cum vero ad testificandum infra tunc vel malis exceptis admittantur distinguendum est si cum agitur criminaliter contra nemerem admittuntur testes criminosi eiusdem criminis de crimine. Si vero agatur in modum denunciationis vel inquisitionis refert utrum contra regularem admittuntur an contra secularem. Si contra regularem admittuntur contra eum testes criminosi si iam de crimine sint emendati et sine aliis adminiculis. Si autem nondum adhuc penituerit sub distinguendum est utrum crimina sint eadem vel minora vel maiora vel paria in primo casu non admittitur contra eum etiam cum aliis adminiculis iuvetur. In tribus si de ipsis fuisse videantur ex malignitatis fomite similia quia conspiratores sunt vel inimici capitales non admittuntur cum aliis adminiculis si autem ex zelo iusticie admittuntur sed non sine certis adminiculis. Si vero contra secularem agatur subdistingue utrum ille sit in sedibus gradibus et tunc idem dicendum quod in regulari an excellentioris dignitatis et tunc si ante fuit bone opinionis admittuntur contra eum bone fame dumtaxat sicut in criminali. Si vero fuit prius infamatus refert utrum de facili probari valeat an sine scandalo et quod in primo casu solum illi que de regularibus minoribus clericis dicta sunt in secundo que in criminali. Ex summa de capitulis

Ca. xxxviii de pena symoniaci

Circa penam symoniaci distinguendum. Quia tamen aut est symonia in ordine aut in beneficio. Si in ordine vel recepit excommunicationem sed est ipso iure suspensus quo ad se et quo ad alios sive sit occultus sive manifestus sicut et notorius fornicator. Idem quia cum accusatur patet furtum. Item punitur dispositione et infamia si de crimine iudicialiter aliquo modo contra eum per inquisitionem vel denunciationem constiterit. Item non potest repetere pecuniam qui dedit. Non quia alius bene accepit sed quia iste turpiter dedit. Si vero

est symoniacus quia contradixit ordine symo
niace vel quia dedit vel recepit beneficium
symoniace vel fuit mediator symonie. Si
est occultum est suspensus ipso iure quo
ad se tantum et quibuslibet conscius non tamen
quo ad alios. Si vero est manifestum est
ipso iure suspensus. Extra de symonia. Si ali
quem suspensum esse quo ad se et quo ad a
lios est esse suspensum per sententiam canonis
vel hominis propter quam suspensionem tenetur
se suspensus abstinere ab officio et illi qui
hoc sciunt tenentur illum vitare quantum
ad percepcionem illius officii. Si tamen aliquis
sit occulte suspensus hac vero per sententiam
canonis quam hoc scit credo quod si non pos
sit eum sine scandalo non tenetur eum vi
tare quo ad se. Aut tu dicis quis suspensus
quando tenetur ab officio abstinere non per sententiam
canonis vel hominis sed per simplicem prohibicionem
iuris absque sententia sicut quilibet sacerdos con
scius in peccato mortali tenetur abstinere a cele
bracione. Si tamen celebraverit non tenetur
eum vitare in officio subditus eius vel qui
cumque alius eciam si sciret eius peccatum. Lar
ge autem dicitur esse suspensus quo ad ali
os et non quo ad se clericus peregrinus quia
sacerdos peregrinus si velit advenire cele
brare privatim permittendus est sed non debet
celebrare plebi cognito non est testimonium de eius
ordinacione nec habetur aliqua noticia de
persona eius. Ex hiis potest colligi talis distinccio
quod quidam suspensi sunt quo ad se et quo
ad alios ut symoniacus notorius et for
nicator notorius et symoniacus in ordine
licet occultus. Quidam sunt suspensi quo
ad se et non quo ad alios ut sacerdotes
occulte peccantes. Alii quo ad alios et non
quo ad se ut clerici peregrini ignoti. Item cum
in denunciacione non agatur nisi ad penam
non credo quod probata symonia in modum
denunciacionis debeat sequi deposicio vel infa
mia sicut sequitur cum probatur per accusacionem
vel per inquisicionem. Extra de eta(te?). Item cum
quidam ponit penam deposicionis et infamie
symoniacis et in beneficiis sicut supra dictum
est de symoniacis in ordine sed tamen intelli
git illud de deposicione non ab ordine sed a be
neficiis tantum probato in modum denun
ciacionis vel inquisicionis quia si in modum
denunciacionis vel inquisicionis quia si in
modum accusacionis deponetur ab ordi
ne et beneficio sicut pro aliis criminibus re
gulariter. C. i. q. i. ex concil. calcedonensi
Si quis episcopus pecunia ordinacionem fecerit et
sub precio graciam redegerit ac promo
verit eciam dispensatorem vel defensorem
aut quemlibet qui subiectus est regule pro
sui turpissimi lucri commodo is qui hoc attemp
tare probatus fuerit proprii gradus periculo sub
iacebit et qui ordinatus est nichil ex ordi
nacione hac vel promocione que sic est
per negociacionem facta proficiat sed sit alie
nus a dignitate vel sollicitudine quam pe
cuniis acquisivit. Si quis vero mediator ta
turpibus et nefandis datis vel acceptis
extiterit si quidem clericus fuerit a proprio gradu
decidat. Si vero laicus anathematizetur. ibidem
q. i. Nicolaus papa minor. Erga symoniacos
nullam [illegible] in dignitate servanda habendam
esse decernimus sed iuxta canonum sanctorum
eos omnino dampnandos ac deponendos a
apostolica auctoritate sanccimus. Extra de capi
tulis. Ca. xxxv. De renunciacione beneficii symoniace adepti

Qui recepit beneficium
symoniace renunciabit beneficio et re
stituet omnes fructus perceptos et qui
percipi potuissent. Generaliter enim possidens
sine titulo tenetur ad omnia dampna et lu
cra percepta restituenda, idem est si habeat ta
lem titulum qui pro non titulo excluditur
ut puta turpis contractus legum interdicta
mentis (?) est. Extra de [illegible]. Sicut titulus ap
pellatur hic iustum inicium vel causa possi
dendi vel empcio vendicio donacio et similia. Ille
legum interdicta dicit ut si quis metu vel
dolo induxerit aliquem ad vendendum vel dan
dum sibi aliquid hic enim donacio vel vendicio habetur
pro non titulo. Aut si quis vendat hominem sine
gleba aut glebam sine homine quod prohibet
lex. Extra de decimis. Et intellige fruc
tus qui supersunt deductis expensis que
sunt [illegible] colligendorum [illegible]
dorum fructuum gracia quem et deducat tam
bone fidei quam male fidei possessore. Sed
intelligo hic de fructibus quos non expen
dit in usum vel in utilitatem ecclesie sed in
alios usus. Nam qui predicandi causa ac
cessit ad negocia aliena gerenda habet ta
men actionem non in id quod sibi abest quia
improbe ad negocia aliena accessit sed in quo
ego locupletior factus sum. Idem intelligo
de illo quo sciente et consenciente facta fuit
symonia vel statim vel scivit non renunci
avit. Alias si esset bone fidei possessor te
netur non de consumptis sed de extantibus tan
tum hic de pena clericorum laica autem debet
cognitum iudicium. Item nota quod in beneficiis
receptis in ordinibus symonia mentalis
per condignam penam [illegible] expiatur. Qui
qui propositum simulacionem vel ambicionem
deum (?) ostenderint spem [illegible] promovi
sunt nulla tamen imposita condicione
vel pacto ad ordines beneficia vel honores
non tenetur si non egerunt penam renunciare

Item duo casus sunt in quibus dicuntur
tamen non sunt symoniaci nec tenentur
renunciare unde si inimicus meus dedit
fraudulenter pecuniam pro electione mea ut
postea cassaretur electio et ego remanerem
infamis alius sine me iuncto [illegible] te
tradicente Si aliquis laicus dedit vel
promisit pecuniam episcopo nolenti confirmare
electum vel collationibus [illegible] sub hoc intelligas
tunc esse nisi postea forte consensisset
pecuniam soluendo [illegible] aut reddendo
do solutam

C. xxxvi de pecunia symoniace accepta

Pecunia vel possessio symoniace
accepta debet restitui illi ecclesie in cuius
iniuriam data sunt quotiens ac-
cepta fuerint De hoc autem [illegible] [illegible]
[illegible] restituitur ei qui dedit dicunt quidam
id dispensatione fieri fuisse alii distinguunt
quibus assensio quod si remanet in seculo
ille qui dedit pecuniam non est restitu-
tio facienda sed ecclesie ut supra Si uero transis-
set ad religionem vel de illo monasterio ad alium
debet restitui pecunia simpliciter et possessiones
saltem quo ad ipsum fructus illi monasterio
[illegible] ingreditur ut sicut [illegible] omnibus [illegible] et
emolumentis Hostiensis [illegible] reddones
pone quod datur abbati et toti collegio pe-
cunia pro aliquo monachando uel cano-
nizando cum restituitur pecunia sic suscep-
ta [illegible] ubi abbas et totum collegium est in
culpa non debet pecunia remanere penes
istud monasterium quia illa pecunia se fe-
cit indignum sed danda est pauperibus per
dispositionem superioris Si uero solus abbas uel
aliquis de collegio non debet delictum
ipsius redundare in dampnum ecclesie cum
pecunia illa siue possessio remanere penes
istud monasterium [illegible] cum in cuius in-
iuriam data sit [illegible] tamen quod illi qui
fuerunt [illegible] [illegible] possit fieri alteri
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ubi at
aliquis secularis dat pecuniam episcopo pro
[illegible] beneficio illa debet refundi in uti-
litatem [illegible] ut ecclesie qui sit [illegible]
[illegible] amoto ab illo beneficio [illegible] forte
dedisset illam pecuniam alicui collegio se-
culari pro [illegible] ibi [illegible] in quo casu
debet fieri de illa pecunia quod supra dictum est
quo casu debet fieri de illa pecunia de
pecunia data abbati et monachis ubi [illegible]
dedit pro [illegible] ordine si non habebat
beneficium [illegible] pecunia debet reddi illi
cathedrali ecclesie in cuius iniuriam data
est si autem habebat beneficium ad cuius titu-
lum ordinari gratis aut si dedit pecuniam
pro beneficio obtinendo ab episcopo uel alio [illegible]
[illegible] ecclesiastico cum utrique ecclesie sit [illegible]

nia sed ecclesie illius per quam [illegible] [illegible] de eo
pare pecunia debet reddi partim in usus
pauperum ecclesie partim in usus illius Hostiensis
de capellis

C. xxxvii de perfidia iudeorum

Etiam de hijs qui fidem suam
per symoniam blasphemat Nunc
de hijs agamus qui male colendo
deum in [illegible] ut sunt iudei et sarra-
ceni et heretici Iudei dicuntur qui legem
mosaicam ad literam tenent sed circumcidendo
et alia legalia faciendo digni iudei
agnomine [illegible] tribus sed a tribu
iude [illegible] que inter tribus alias [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
sacerdotes [illegible] autem [illegible] hebrei ab
heber cuius familia [illegible] tenuit unius
dei cultus idolatria [illegible] [illegible] et
ecclesia illos iudeos publice [illegible] de-
putandos qui de infidelibus baptizatos
[illegible] attemptauerint et similes penas
iudeum [illegible] qualitas de-
licti exposcit sepe statuit etiam contra
tales illa tamen moderatione adhibita
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ta-
lis [illegible] pena indistincte [illegible]
est [illegible] episcopus [illegible] de iudeis
et sarracenis [illegible] Et si iudeos
quos [illegible] [illegible] [illegible] pie-
tas christiana [illegible] et sustinet [illegible]
illorum ingrati tamen esse non debent
nobis ut reddant christianis pro gratia con-
tumeliam et de familiaritate contemptum
[illegible] quod faciunt [illegible] suorum
nutrices et quod non [illegible] prosequendum
est [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] illas [illegible] [illegible]
iesu christi contigit [illegible] [illegible]
[illegible] lac effundere faciunt [illegible]
alia [illegible] que fidei [illegible] confusionem
inducunt Et [illegible] districte
ne [illegible] nutrices vel [illegible] ha-
beant christianos ne filii [illegible] famu-
lent [illegible] tamquam [illegible]
reprobati [illegible] mortem [illegible]
[illegible] se saltem [illegible] operibus [illegible]
[illegible] alios [illegible] mortis
[illegible] et illos suos efficiat [illegible] infra
Si uero nutrices [illegible] non dimiserint
christianos sub [illegible] pena [illegible]
[illegible] districte [illegible] ne [illegible]
cis [illegible] audeat [illegible] in
[illegible] in non nullis provincijs
christianis iudeos seu sarracenos habitus
distinguit diuersitas sed in quibusdam

inolevit confusio aut nulla differentia discernantur. Unde contingit interdum quod per errorem christiani iudeorum seu sarracenorum et iudei seu sarraceni christianorum mulieribus commisceantur. Ne igitur dampnate commixtionis excessus per velamen erroris huiusmodi excusationis pretextu huius possit diffugium statuimus ut tales utriusque sexus in omni christianorum provincia et omni tempore qualitate habitus publice ab aliis populis distinguantur. In diebus autem lamentationis et dominice passionis publice minime prodeant eo quod nonnulli ex ipsis talibus diebus sicut accepimus ornatius non erubescunt incedere ac christianis qui sacratissime passionis memoriam exhibentes lamentationis signa pretendunt illudere non formidant. Et quia illius dissimulare non debemus obprobrium qui probra nostra delevit precipimus presumptores huiusmodi per principes seculares condigne animadversionis adiectione compesci ne crucifixum pro nobis aliquatenus blasphemare presumant. Ca. xxxviii. qualiter cum christianis iudei tollerandi sint

Consulis me dicens ut iudei hostia vel fenestras in die parasceves aperta non habeant sed clausa non teneant tota die. Iudeos de novo constituere synagogas ubi non fuerunt pati non debes. Verum si antique corruerint vel ruinam minantur ut eas reedificent potest equanimiter tollerari non autem ut eas exaltent aut ampliores aut preciosiores faciant quam ante fuisse noscuntur. Cum antiquas synagogas debeant habere quam in veteribus synagogis et in suis observantiis tollerantur. Clemens iii. Nullus invitos vel nolentes iudeos ad baptismum venire compellat. Quoniam christi fidem habere non creditur qui ad baptismum non sponte veniens cogitur pervenire. Nullus autem christianus eorum quilibet sine iudicio terrene potestatis vel occidere vel vulnerare vel suas pecunias eis auferre presumat aut bonas quas hactenus habuerunt consuetudines in regione permutare. In festivitatum suarum celebratione quisquam fustibus aut lapidibus eos nullatenus perturbet nec aliquis ab eis coacta servitia exigat nisi que ipsi tempore preterito facere consueverunt. Decernimus etiam ut nullus cimiterium iudeorum mutilare aut minuere audeat sive obtentu pecunie corpora humata effodere. Porro si quis huius decreti tenore cognito quod absit contraire presumpserit honoris et officii sui periculum patiatur aut excommunicationis sententia plectatur. Innocentius iii.

Iudeum qui manus inicit in clericum si tue iurisdictionis est pena pecuniaria puniat vel alia secundum quod convenit temporali faciens leso satisfactionem congruam exhibere. Innocentius iii. Cum sit nimis absurdum ut blasphemus christi in christianos vim potestatis exerceat quod super hoc Toletanum concilium provide statuit innovamus prohibentes ne iudei publicis officiis preferantur quia sub tali pretextu plurimum sunt infesti christianis. Item christianus non in suis infirmitatibus debet vocare iudeos nec ab eis accipere medicinas nec se in eorum balneis cum eis balneare. Item cogendi sunt solvere decimas prediales. Item iudei baptismum postulantes debent xl diebus in cathecumenatu probari. Item cogendi sunt christianos testes recipere contra se. Ca. xxxix.

Sarraceni. De sarracenis.

Sarraceni dicuntur qui nec novum nec vetus recipiunt testamentum qui non se ab agar ancilla abrahe de qua orti sunt dici agarenos volunt vocari sed potius a sara eius uxore et libera se sarracenos appellaverunt. Sunt tamen inter sarracenos quidam qui recipiunt v libros moysi sed prophetas respuunt hii dicuntur samaritani. Cum sarracenis nobis commedere non licet in mensa sicut infra dicetur. His et arma et alia subsidia quibus impugnare nos nascuntur mitti prohibentur. Extra v. de iudeis et sarracenis. Clemens iii. Cum dilecti sunt ... petitionibus annuentes talibus fratribus ad predicandum christi fidem paganis hereticis concessimus apostolica auctoritate concedimus ut vobis his cibis cum modestia regentes ... absentia temporis qualitate iuxta canonicas sanctiones uti liceat qui vobis ab ipsis infidelibus apponuntur. Super indulgentes ut ... religio si qui etiam idonei ad annunciandam gentibus veritatem evangelicam requisita et habita prelatorum suorum licentia si voluerint ... ab eis conditione qualibet liberum ... habeant auctoritate facultatem. Item illos qui in transmarinis partibus vivunt et amplius contra sarracenorum cum navibus non iuvare nisi esset pax inter christianos et ipsos et post treugam venerint illuc conditione illa de pace et treuga habita ab excommunicatione vinculo non absolvit. Item omnes excommunicatione vinculo non absolvit. Item omnes suppannum qui cum sarracenis

machinamenta fecerint vel per se vel per alios navibus seu quocunque alio ingenio eis aliqua vero subsidia vel consilia quamdiu inter nos et illos guerra duravit duxerint impendenda immo eo ipso excommunicati. Anathematizamus falsos et impios christianos qui contra ipsum christum et populum christianum saracenis arma ferrum et lignamina deferunt galearum suarum et etiam qui galeas eis vendunt et naves quique in piraticis saracenorum navibus curam gubernationis exercent vel machinis quibuslibet aliis aliquod eis impendunt consilium vel auxilium in dispendium terre sancte ipsos rerum suarum privatione mulctari et capientium servos fore censemus praecipientes ut per omnes urbes maritimas diebus dominicis et festivis huiusmodi sententia publice innovetur et talibus gremium non aperiatur ecclesie nisi totum quod ex commercio tam dampnato perceperunt et tantundem de suo in subsidium terre sancte transmiserint ut equo iudicio in quo deliquerunt puniantur. Quod si forte solvendo non sufficerint alias reatus talium castigetur ut in pena ipsorum aliis interdicatur audacia similia presumendi. Ibidem Alexander iii in concilio lateranensi.

Ca. xi. De cohabitacione vel [illegible]gione fidelium cum iudeis.

Iudei sive saraceni nec sub obtentu alendorum puerorum suorum nec pro servicio vel alia qualibet causa christiana mancipia in domibus suis permittantur habere. Excommunicentur autem qui cum eis presumpserint habitare. Et qui spiritu deo inspirante ad fidem se convertit christiana a possessionibus suis nullatenus excludatur. Immo eo ipso ut [illegible]. In nonnullis provinciis a christianis iudeos seu saracenos habitus distinguit diversitas. Sed in quibusdam sic quedam inolevit confusio ut nulla differentia discernantur. Unde contingit interdum quod per errorem christiani iudeorum seu saracenorum et iudei seu saraceni christianorum mulieribus commisceantur. Ne igitur tam dampnate commixtionis excessus per velamentum erroris huiusmodi excusationis ulterius possint habere diffugium statuimus ut tales utriusque sexus in omni christianorum provincia et omni tempore qualitate habitus publice ab aliis populis distinguantur. Extra eodem. Item non debet christianus comedere cum iudeis nec habitare nec recipere eos ad convivium ciborum eorum magis fidem nostram impugnat. Similiter nec cum saracenis quia saracenismum sapere iudaizant vel eadem causa prohibitionis eadem pa-

culum utrobique. Excipitur tamen casus in quo licite possumus uti cibis que nobis apponuntur si tamen modo sua gratia etiam temporis qualitate. Videlicet si contingat nos vel alios intrare terras infidelium ad predicandum eis fidem christi nisi hoc nisi eis dicatur quod illud esse ydolis immolatum tunc enim sicut dicit Augustinus [illegible] tamen [illegible] qui nesciunt ydolatrica quod intelligunt [illegible] si vescitur [illegible] ydoli [illegible] possit quis [illegible] ydolatrica nescit. Item nullus iudeo vel pagano potest aliquid relinquere in testamento et si fecit etiam post mortem iudicabitur anathema. Extra [illegible] iura que ad hoc introducuntur locum de [illegible] tamen quod sine [illegible] sine laude si dant et recipiunt aliquid talibus et maxime [illegible] non ad ditandum sed ad sustentandum [illegible] caritate non esse puniendus. Extra de capellis. Item quod licet christianus non debeat simul vel cohabitare iudeis in eadem domo tamen non prohibetur [illegible] pro dominio iudeorum. Item pone quod iudei acquirant aliquod predium ecclesie et domos que a christianis solebant inhabitari. Numquid potest ecclesia petere a iudeis quod solvere consueverant christiani. Et ideo potest petere decimas prediales [illegible] ratione prediorum solebat percipere etiam oblationes et decimas personales. Extra de [illegible] et de [illegible] c. Extra de censibus [illegible]. Multi tamen doctores nolunt concedere quod oblationes et decimas personales propter honestatem ecclesie [illegible]. Extra [illegible]. Potest tamen distingui utrum [illegible] iudei aliqua [illegible] ut tunc [illegible] personalia possunt ab eis recipi aut [illegible] nisi [illegible] ad honestum talia ab eis recipi licet [illegible] quod [illegible] ad [illegible] dampnum quod [illegible] sicut non peteret aliquis [illegible] a raptore [illegible] ut [illegible] licet [illegible] raptor [illegible] esse [illegible] dampnum [illegible] raptis [illegible]. Extra de decimis.

Ca. xii. De actione eorum ad fidem.

Deberent autem sicut ait Gregorius tam iudei

qui sarracenis aut aliis iudeis blandi-
mentis potius quam asperitatibus ad fidem
christianam de novo suscipiendam provocan-
di sunt non autem compelli quia coacta servicia non
placent. Si tamen coacti conditionaliter
minas vel terrorem suarum ablacionum
vel ulterius vel aliam similem coactionem su-
sceperint aliquod sacramentum baptismi et postea
recesserint a tali fide compellendi sunt
redire ne nomen domini blasphemetur et
fides quam susceperunt vilis et contemp-
tibilis habeatur. Item patet quod tales at-
trahi se ad fidem promissionibus et muneribus
et etiam per graviorem exactionem pecuniam
faciendam in ipsos licitum est. Summa
fratris. Iudei cum sint servi non
possident ut suas sed ut peculium et ta-
men possunt eis privari rebus suas
ad libitum nisi cum convertuntur ad fidem
quia tunc non debent et hoc in favo-
rem fidei nisi eas habeant per usuram in quo
casu debent eas restituere aut precium earum
si de usura fuerunt comparate illis a qui-
bus eas extorserunt si sciant vel eorum he-
redibus aliquin pauperibus sic quod tam-
quam pauperibus per episcopum assignari. Item non
ad fidem nec ad religionem credo aliquem
trahendum esse per pecuniam dandam ipsi fide
recipiendam vel ingressum religionis
ex pacto. Sed si quis infidelis vellet bap-
tizari sed timet paupertatem vel vanos
vel si quis desideraret intrare religionem
ut esset solutus a debitis aut si studu-
isset per aliquos annos ut capacior esset
ad intelligenda que leguntur in religione
ab aliquo sciente eius propositum reciperet
pecuniam vel redditum continuum ad ipsum tempus
ut liberaretur a debitis aut ut reciperet
expensas necessarias quantum ad studium lici-
tum esset dum tamen non pro precio spi-
rituali sed ad removendum tollendi impedi-
mentum daretur illud vel reciperetur. Ca. xlij

Sed numquid de puerii coniudeorum

Sed numquid possunt invitis eis filii eorum ad bap-
tizandum. Respondeo adulti non debent
nisi consenserint sponte baptizari nec
etiam parvuli vel illis qui non sunt do-
lorum. Sed si in nomine servi sunt iudei si-
cut et sunt iuxta illud Chaldeus Cha-
naan servus sit fratrum suorum credo quod
principes quorum sunt servi iudei possunt
eis auferre filios parvulos absque omni in-
iuria cum illi in filiis non habeant potesta-
tem tamquam servi et sicut eidem principes
possent eosdem parvulos cuilibet mancipia
pro precio alias dare vel vendere in futu-
rum in omnibus parvulis ita possent eos

dem offerre ad baptismum. Inhiat inveniri? Du-
tamen si non faciunt ipsi compellendi sunt
hoc modo invitis ad fidem sed propter sal-
vandos parvulos per fidem sacramentum ad eorum
susceptionem sufficit quod non inveniat
obicem contrarie voluntatis. Sed numquid
hic inter cuius baldus parvulos iu-
deorum aliis presentibus licet illos clanculo
baptizare. Respondeo credo sine preiudicio quod
si in articulo mortis parvulorum hoc fieret
non peccaret qui hoc faceret alias non
licet et hoc ne exponatur irrisioni admini-
stratio sacramenti per irrisionem si forte conti-
gat tales baptizatos converti ad fidem in
adulta etate etiam ne hii filii spirituales
per baptismum regulariter relinquuntur exposita fa-
tibus bonorum temporalium a iudeis decla-
randi cum patrum tamen debeat labora-
re quod in fide et moribus instruantur. Item
ne fiat contra ea que dicit quod baptiza-
ti non debent cum infidelibus conversari
aut quesita nisi forte in capitulibus compe-
tis Extra de iudeis et sarracenis ex sal-
magne. Ca. xliij de servis eorum

Nullum christianum mancipium iudeus emat
sed datis xij sol. pro eo quolibet bono ma-
neris ipsum convertat christianorum seu ad
ingenuitatem seu ad servitium licenciam habeat
redimendi quia nefas est quam christus
redemit blasphemare christi servitutis vin-
culis detineri. Item ne diulli iudeo bap-
tizatum vel baptizari volente emere li-
ceat vel ipsius servicio retinere quod si qui non
dum ad fidem conversum causa retineri
in emerit et postmodum servus sit vel fieri
desideret christianus datis pro eo xij solid.
ab illorum servicio protinus subtrahatur.
Si autem infra tres menses ipsum venale
non exposuerit vel ad suum servicium
emerit emendere nec ipse vendere nec alius
audeat comparare sed nullo dato precio
ducatur ad premium libertatis. Summa de
casibus. Respondeo ergo quod servus iudei aut est
vernaculus id est de ancilla natus aut
empticius. Si vernaculus si sit vel fieri
velit christianus eripitur statim in liber-
tatem nullo precio dato. Si non empticius
aut erat iam christianus quando fuit emptus
aut paganus. Si christianus indistincte
liber efficitur nullo precio dato quia chri-
stianum est iudeo penitus interdictum. Sed
etiam sint hereticorum impune possunt et
domus relinquere et ad ecclesiam confugere.
Si autem sit emptus dum erat paganus
aut causa servitii aut mercimonii suo
casu si velit christianus fieri liber efficitur
sine precio suscepto non ta... si infra

tres menses non opposuit eum venalem
postea si fieri vult Paulus liberatus sine pre-
cio quia tacuit et ad vendendum eum tace-
vit. Si autem opposuit eum venalem in-
fra tres menses et iste vult fieri Paulus
infra illud spacium vel etiam post dum ta-
men non steterit per eum quominus ven-
deretur cum infra illud tempus liberatur
reddito precio xij sol. ab aliquo Paulo. Et
hoc intellige ubi dominus eum volentem fi-
eri se velle Paulum emendaret vel alterius
secte signaculum infundet tunc enim ipse
in mora ipsum corpori suo pretio liberare
Item si emit dominus de suis servis ... tenore
sed nunquam erit iste servus redemptus non
sed restituet ei Paulum et erit liber vel si
habet pactum quererit hospitatum vel servat ei
aliquo tempore ad arbitrium boni viri vel quo
si annis admisit eius qui redemptus
est absolutus est nisi causa pietatis a
Paulo emeretur tunc enim non tenetur ali-
quid reddere nec servire quia si pietate detinuit
prohibet ius ne repetatur et semper pre-
sumitur nisi quis contrarium sub protesta-
tus expressum decrevit. Ca. xliiij de heretic[is]

Actis de Iudeis et paganis
qui in perfidie calcitrate dum inhonorant
Actum agendum est de hereticis qui a
fide deviantes in diversis multipliciter errant.
Videamus ergo quot modis dicatur hereticus
qua pena feriatur qualiter ab heresi redeuntes
recipiantur. Quatuor modis dicitur hereticus.
Dicitur enim hereticus errans a fide unde sic
diffinitur ab Augustino: Hereticus est qui falsam
de fide opinionem vel gignit vel sequitur.
Gignit ut heresiarcha puta Arrius, Sabel-
lius. Sequitur ut qui heresiarcham imita-
tur velut Arrianus Sabellianus, xxiiij q. iij.
Hereticus. Item ut ait Ieronimus: Hereticus
potest appellari licet ab ecclesia non recesse-
rit qui aliter intelligit scripturam quam se-
nsus spiritus sancti flagitat a quo scripta est
ea. causa q. iij. Quicumque. Item hereticum di-
cunt Augustinus dicens: Hereticus est qui
alicuius temporalis commodi et maxime glo-
rie principatusque sui gratia falsas ac no-
vas opiniones gignit aut sequitur.
Ille autem qui huiusmodi hominibus credit imagina-
tione quadam veritatis illusus est. Item
Augustinus contra Manicheos: Qui in ecclesia Christi
morbidum aliquid pravumque sapiunt si cor-
repti ut sanum rectumque aliquid sapi-
ant resistunt contumaciter suaque pestifera
et mortifera dogmata emendare nolunt
sed defensare persistunt heretici sunt. Item Ur-
banus papa: Qui aliorum defendit errorem
multo amplius est dampnabilior illis qui

errant quia non solum ille errat sed et
aliis offendicula erroris preparat et confirmat.
Ieronimus super epistolam ad Galatas: Quicumque
aliter scripturam intelligit quam sensus sancti
spiritus flagitat a quo scripta est licet
ab ecclesia non recesserit tamen hereticus
appellari potest. Item dicitur hereticus
a sacramentis ecclesie et communione fidelium
divisus ut est excommunicatus. Item dicitur pervertor
sacramentorum ut symoniacus qui vendit
vel emit ecclesiastica sacramenta hic non pro-
cedimus per summam sequentem. Extra de
hereticis, Stephanus? [illegible] dubius in fide infide-
lis est nec eis credendum est qui fidei
veritatibus ignorant. Extra de baptismo. Du-
bius in fide dicitur qui equaliter se habet
ad utramque partem contradictionis. Secus de
illo qui per spiritum blasphemie temptatur
de fide cum dolore cordis et displicentia
et cui se licet repugnant cedit ad ipsum
huiusmodi temptationis cum nulla sit ibi libido
vel improba voluntas delectandi [illegible]
sine qua nullum est peccatum actuale. Extra
de summa trinitate [illegible] excommunicamus qui de sacra-
mento vel de reliquis ecclesiasticis sacra-
mentis aliter sentire et docere metuunt
quam sacrosancta Romana ecclesia predicat et ob-
servat generaliter quoscumque eadem et vel
singuli episcopi per dioceses suas cum consilio cle-
ricorum vel clerici ipsi sede vacante cum
consilio si oportuerit vicinorum episcoporum here-
ticos iudicaverint vinculo anathematis.
Item [illegible] in concilio gra[illegible]
[illegible]. Excommunicamus itaque hereticos universos
catharos patarinos pauperes de Lugdu-
no [illegible] quibuscumque nominibus censean-
tur habentes quidem diversas sed caudas ad invicem
colligatas quia de vanitate conveniunt
in idipsum. Item [illegible] qui autem deprehensi
postquam fuerint deprehensi nisi re-
dire voluerint ad agendam penitentiam [illegible]
nam [illegible] carere decrevimus. Item
absolutos se noverint a debito fidelita-
tis homines ab obsequio quicumque lapsis in
heresim manifestam aliquo pacto quacumque
firmitate vallato tenebantur astricti.
Ordinationes ab hiis heresiarchis factas et ab
ordinatis ab eis irritas esse censemus
adicientes ut qui dignitates ecclesiasti-
cas sive beneficia per eas acceperunt ca-
reant impetrantes alienationes quoque
que per eas facte sunt de rebus ecclesiasticis
quam careant firmitate ad ecclesias sine [illegible]
honore revertantur [illegible]. Ca. xlv. de
conventiculis et predicationibus hereticorum

Quidam laici multo arguendi sunt qui
in occulta conventicula celebrant asseri-

Ca. xliiij de [illegible] hereticis

Ca. xlv de conventiculis et predicationibus hereticorum

que predicationis sibi usurpat contradicti sunt pluralitatem claudunt. Decet enim super omnia in bona conditi ipsa concordantia ut apostolus insinuat eis precipit apte dicens quod dico vobis intelligite etc. Et infra sicut enim multa sunt membra corporis omnia non eundem actum habent ita sunt ordines in ecclesia licet non omnes eundem habeant officium. Cum igitur doctorum ordo sit quasi precipuus in ecclesia non debet sibi quisquam indifferenter predicationis officium usurpare. Nam secundum apostolum quomodo predicabunt nisi mittantur. Quod si forte quis arguere videlicet quia tales invisibiliter mittuntur a deo, cum invisibiliter mittuntur ab homine non sufficit cuiquam nude tantum asserere quod sit ipse missus a deo cum hoc quilibet hereticus asserat. Sed oportet ut astruat illam invisibilem missionem per operationem miraculi vel per scripture testimonium speciale. Unde Johannes inquit vox clamantis in deserto [illegible] aut ipsi idem inquit [illegible] omnes qui prohibiti vel non missi presumpserint absque auctoritate ab apostolica sede vel catholico episcopo loci suscepta publice vel privatim predicationis officium usurpare excommunicationis vinculo innodentur nisi quam tocius resipuerint alia competenti pena plectentur. Extra de hereticis Ad abolendam [illegible] ordinis tenens officium predicandi. Ex summa de casibus.

Capitulum xliiii de pena hereticorum

Punitur hereticus excommunicatione, depositione, rerum ablatione, militari persecutione. Excommunicatione quia hodie omnis hereticus sive occultus sive manifestus est ipso iure excommunicatus maiori excommunicatione. Depositione quia indistincte sive clericus sive laicus papa vel imperator vel quilibet inferior debet deponi ab omni dignitate. Rerum ablatione quia bona eorum omnia debent confiscari ecclesie cui deserviebant si erant clerici, idem si erant laici extra de hereticis [illegible] subiecti aliorum vero laicorum bona principibus applicantur. Persecutione quia si aliter non possunt, etiam manu armata compellantur simul cum eis bona omnia que iniuste occupata detinent auferenda. Nam omnia sunt iniustorum. Extra de hereticis sicut Lucius iii. Qui autem manifeste fuit inheresi deprehensus etiam si clericus vel cuiuslibet religionis obumbratione fultus totius ecclesiastici ordinis prerogativa nudetur et sic omni officio et beneficio spoliatus ecclesiastico secularis relinquatur arbitrio potestatis animadversione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei katholice unitatem sponte recurrere et errorem suum ad arbitrium episcopi regionis publice consenserit abiurare et satisfactionem congruam exhibere. Ex summa fratris [illegible]. Dicunt forte aliqui quia quod deprehenditur error alii per facti evidentiam, alii per confessionem vel iure factam, alii per probationem testium vel instrumentorum, et hic exceptio non continuo etc. Intelligitur de deprehensione erroris est secundum duos primos modos aliqui tamen dixerunt quod et secundum tertium modum. Sed quia consuetudo [illegible] que est optima legum interpres [illegible] predictis quod loquitur hic de deprehensione erroris [illegible] cum invenit predicans errorem vel docens aut faciens contrariam fidei [illegible] qualiter fuerit deprehensus tunc deprehenditur sive infirmando vel [illegible] licet tales deprehensi venire ad katholice fidei unitatem dum tamen hoc faciat continuo idest antequam dilatat ad actum [illegible] vel sicut alii dixerunt consueverunt ab aliquibus de consuetudine continuo idest in ipsa sessione iudicii idest prima die qua [illegible] huiusmodi causa [illegible] etiam quod hoc faciat sponte idest non propter metum [illegible] quod paratus sit heresim abiurare et ad mandatum ecclesie. Extra de hereticis sicut Lucius iii.

Capitulum xlvii de eodem

Illis quoque qui post abiurationem erroris vel postquam se per ipsius antistitis examinatione purgaverint deprehensi fuerint in abiuratam heresim recidisse seculari iudicio sine ulla penitus audientia relinquendos. Ex summa fratris [illegible]. Hoc intelligo quando post huiusmodi abiurationem vel purgationem deprehenditur inheresisse per facti evidentiam sive per confessionem [illegible] vel per testes in quo casu non [illegible] nec quo ad vitam nec quo ad bona [illegible] absque huiusmodi deprehensione [illegible] penitens revertitur ad ecclesiam [illegible] ad fidem idest fidei instructionem si indiget [illegible] quo ad absolutionem de peccatis [illegible] non est deprehensus [illegible] hereticus [illegible] apostolus [illegible] quo ad [illegible] excommunicatus est vitandus [illegible] apostolus [illegible] non erant heretici [illegible] excommunicati [illegible] excommunicandi. Si enim [illegible] excommunicati [illegible] vitandi essent [illegible] post primam secundam correctionem [illegible] intelligit quod vitandi sunt quo ad secreta fidei que ante primam secundam correctionem possunt eis revelari ad [illegible] sed post non debet cum iam desperat.

depositione eorum. Ho. ubi supra primo in-
nigatur q(uod) dampnati uel heretici secularibus
potestatibus relinquantur animadversione debi-
ta puniendi clerici prius a suis ordinibus
degradatis ita q(uod) bona huius dampnatorum
si laici fuerint confiscentur si vero clerici appli-
centur ecclesiis a quibus stipendia receperunt
qui non iuncti fuerint sola suspicione
notabiliter nisi iuxta considerationem suspicio-
nis qualitatem quia propriam innocentiam con-
[illegible] congrua purgatione monstra-
verint anathematis gladio feriantur et usque
ad satisfactionem condignam ab omnibus
evitentur ita q(uod) si per annum in excommunicatione
perstiterint extunc velut heretici condemp-
nentur. Ca. xxiiii q. [illegible] Ca. xlviii

Queritur an — de spoliatione bonorum eorum —
heretici sunt et eorum rebus sunt spo-
liandi et qui possident hereticis ab-
lata an dicuntur possidere aliena. De hys
ita scribit Augustinus ad Vincentium. Cum
q(uod) vos ex occasione huius legis impe-
rialis non dilectione corrigendi sed odio
inimicandi [illegible] displicet nobis requiritis
res quas [illegible] non recte agens [illegible] pos-
sidere possit [illegible] vel in re divina quo cer-
ta iustorum sunt [illegible] humano quo in
potestate est regum terre [illegible] falso res
appellatis vestras quas nec iuste posside-
tis et secundum leges regum terrenorum principes [illegible]
[illegible] amittere iussi estis frustra dica-
tis nos in eis congregandis laboravimus
cum legatis labores impiorum iusti edent
sed cum quisquis occasione legis huius
quam reges [illegible] aliquid [illegible]
[illegible] cupiditate [illegible] promulgaverunt
res proprias cupide appetit displicet
nobis [illegible] peccatum. Quid ergo
indignum [illegible] ea que tenebant heretici [illegible]
partem voluntatem dum katholice re-
[illegible] ad omnes [illegible] illa vox
[illegible] valet auferetur a vobis regnum dei
[illegible] nobis absunt [illegible] res eorum
[illegible] catholici fiant et non
solum que dicunt sua sed etiam nostra in
pace et caritate nobiscum possideant.
Si autem consideremus q(uod) scriptum est in li-
bro sapientie ideo iusti tulerunt spolia impiorum
Item q(uod) legitur in proverbiis thesaurizantur
iustis divitie impiorum tunc videbimus
non esse querendum qui sunt res hereticorum
sed qui sunt in societate iustorum [illegible]
[illegible] monstratur q(uod) ea que ab
hereticis male possidentur a catholicis iuste
auferuntur [illegible] aliena possidere d[illegible]
Extra [illegible] de hereticis [illegible]

Ca. xlix de eodem

Bona hereticorum statuimus publicari et
per principes seculares quos ad exequendum
si forte negligentes fuerint et cen-
sura ecclesiastica compelli volumus et mandamus
ut non ad eos bona eorum ulterius revertantur
nisi eis ad cor revertentibus et abnegantibus
hereticorum consortium misereri aliquis volue-
rit. Cum enim secundum legitimas sanctiones re-
is lese maiestatis punitis capite bona
confiscentur eorum filiis suis vita solummodo
ex misericordia conservata quanto magis qui aberran-
tes fide deum offendunt a capite nostro
q(uod) est christus ecclesiastica debent districtione
percelli et bonis temporalibus spoliari cum
longe sit gravius eternam quam temporalem le-
dere maiestatem nec huius severitatis censu-
ram orthodoxorum exheredatio filiorum quasi
cuiusdam miserationis pretextu debet ullate-
nus impedire cum in multis casibus etiam
secundum divinum iudicium filii pro patribus tempora-
liter puniantur et secundum canonicas sanctio-
nes quandoque feratur ultio non solum in auctores
scelerum sed etiam in progeniem dampnatorum.
Ex summa de casibus. Sed numquid viri katho-
lici auctoritate propria possunt eos spoliare re-
spondeo q(uod) sic. Extra [illegible] videtur eis dare quia
legum auctoritate ut [illegible] eos [illegible] con-
cedit etiam talibus [illegible] privilegium [illegible]
credentibus [illegible] subsidium est [illegible]
[illegible] tutum q(uod) semper fiat
[illegible] edicto vel principis vel [illegible] ne alie-
[illegible] cupiditate vel ultione [illegible]
[illegible] vel obediencia [illegible] xx
iii q. [illegible] et q. [illegible]
et q. vii [illegible] Item quid si postea
conversi ad fidem [illegible] restituentur sibi res
ablate. Respondeo. Non tenetur aliquis [illegible]
tis nolunt [illegible] Innocentius [illegible]
stituit etiam filios orthodoxos [illegible]
bonis paternis excludendos [illegible]
[illegible] filii excludunt [illegible]
hereditate [illegible] Vergentis
[illegible] quia [illegible]
publice predicat fidem katholicam [illegible]
blice profitetur vel defendit errorem vel
coram prelato suo convictus est vel confes-
sus aut finaliter condempnatus de heresi [illegible]
[illegible] lese maiestatis et secundum quosdam
simonie [illegible] item [illegible]
[illegible] cum [illegible]
[illegible] aut bona dampnatorum [illegible]
[illegible] ad heredes. Ex summa [illegible]
[illegible] filius privabitur feudo [illegible]
[illegible] de [illegible] hereditate [illegible]
[illegible] potest dici [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] aut [illegible] adulterio [illegible] alio

in isto uno Augustini libro de diversis heresibus. Capitulum

i. de diversis generibus hereticorum

Post dissensionem deinde exorti sunt heretici primo Symoniaci a Symone mago quem Philippus dyaconus baptizavit, voluit ab apostolis emere ut per impositionem manuum eius daretur spiritus sanctus. Basilidiani a Basilide, qui CCC^LXV celos esse dicebant, quo numero dierum annus concluditur. Nicolaite a Nicolao uno de vii dyaconibus quos ordinaverunt apostoli, qui cum zelo pulcherrime coniugis culparetur, velut purgandi se causa permisisse fertur ut ea qui vellet uteretur. Cuius factum in sectam turpissimam versum est, qua placet indifferens usus feminarum. Nazarei filium dei confitentur esse Christum, sed carnalia opera legis observant. Ebionite Christum tantum hominem dicunt et ipsa mandata legis observant. Valentiniani a Valentino dicti, multa de rerum natura fabulosa credunt, xxx secula asserentes fuisse. Apellite ab Apelle. Apelles quidem duos deos introduxit, scilicet unum bonum et alterum malum, unum tamen esse principium, scilicet deum bonum, et ab illo alterum factum, qui tamen malignus fuisset inventus in sua malignitate, mundum fecit. Dicit quoque Christi dicta falsa fuisse. Cataphryges quorum auctor fuit Montanus, adventum spiritus sancti promissum potius quam in apostolis asserunt fuisse redditum. Secundas nuptias pro fornicationibus habent. Dicuntur de infantis anniculi sanguine, quem de toto eius corpore minutis quibusdam punctionibus vulneribus extorquent, eucharistiam suam conficere perhibentur, miscentes eum farine panemque inde facientes; qui puer si mortuus fuerit, habetur apud eos pro martire, si autem vixerit pro magno sacerdote. Hic Montanus habuit prophetissas Priscam et Maximillam. Adamiani dicuntur ab Adam, cuius in paradiso nuditatem imitantur que fuit ante peccatum, unde et nuptias abhorrent, quia credunt quod nuptie non fuissent si nemo peccasset. Nudi itaque mares et femine conveniunt, nudi lectiones audiunt, orant et nudi sacramenta celebrant, et ideo paradisum suam ecclesiam arbitrantur. Angelici dicti sunt quia heretici quasi angelorum cultum inclinati. Apostolici qui nomine isto se arrogantissime vocaverunt, eo quod in communionem suam non recipiunt utentes coniugibus et res proprias possidentes. Tales quidem habet catholica ecclesia et monachos et clericos plurimos, sed isti ideo heretici sunt quia se ab ecclesia separantes nullam spem illos habere putant qui utuntur hiis rebus quibus ipsi carent. Sabelliani patrem passum fuisse dicunt, unde et Patripassiani dicti sunt. Origeniani ab Origene ad manando, cuius dogmata quedam ecclesia non recepit. Manichei a quodam persa qui vocabatur Manes, sed cum eius insana doctrina cepisset in Grecia predicari, discipuli sui eum Manicheum appellare maluerunt, devitantes nomen insanie. Iste duo principia inter se diversa et adversa et coeterna fuisse posuit, duas quoque naturas et substantias boni scilicet et mali, eorumque inter se commixtionem et pugnam. Capitulum ii. de eodem.

Arriani ab Arrio. Hii patrem et filium et spiritum sanctum nolunt unius et eiusdem essencie, sed filium esse creaturam, quem carnem solam sine anima suscepisse arbitrantur; spiritum vero sanctum creaturam creature, id est a Christo filio creatum esse volunt. Appollinariste ab Apollinari. Hii sicut et Arriani dixerunt dominum Christum carnem sine anima suscepisse. Illi quoque carnem et verbum unum et eiusdem substancie contendentes, assenciunt verbum carnem factum vel verbi aliquid in carnem fuisse conversum, non carnem de Marie carne fuisse susceptam. Aquarii qui aquam offerunt in poculo sacramenti, non illud quod omnis ecclesia. Est et alia heresis nudis pedibus semper ambulantium, eo quod dixit dominus ad Moysen: Solve calciamentum de pedibus tuis, et quod Ysaias nudis pedibus legitur ambulasse. Ideo ergo heresis est, quia non propter corporis afflictionem sic ambulabant, sed quia divina testimonia sic intelligunt. Donaciani vel Donatiste audent rebaptizare catholicos, cum tamen catholice placuit nec in ipsis hereticis baptisma hominum repeti. Priscillianiste a Priscilliano dicti, qui diversorum hereticorum permixta dogmata sectantur ex aliis heresibus, cum in sentina quadam horribili confusione sordes in eos confluxerunt; qui etiam propter occultandas suas turpitudines ... in suis dogmatibus et hec verba ... proferre noli. Luciferiani a Lucifero Caralitano episcopo, qui cum moribus tenerent catholicam unitatem, in hunc errorem prolabuntur, ut dicant animam ex transfusione generari et esse de carne substantie. Elvidiani qui ita virginitati Marie contradicunt ut eam post Christum filios de viro suo peperisse contendant. Tertullianiste a Tertulliano, cuius opuscula multa leguntur.

eloquentissime scripta contra hereticos fuus est quia tussiens ad cataphrigas quos ante destruxerat. Cepit etiam scandalis impia ab detestari. ¶ Pelagiani a Pelagio monacho hii qui dei inimici sunt. quia sine hac posse hominem omnia mandata divina implere credunt. Extra. de hereticis. Lucius iii.

Cap. lii. de hereticis compescendis

Statuimus insuper ut comites barones rectores et consules civitatum et aliorum locorum iuxta commonitionem episcoporum prestito corporaliter iuramento promittant ut fideliter et efficaciter cum ab eis fuerint requisiti ecclesiam contra hereticos et eorum complices adiuvabunt bona fide iuxta officium et posse suum. Si vero id observare noluerint honore quem optinent spolientur et ad alios nullatenus assumantur eis nichilominus excommunicatione ligatis et terris ipsorum interdicto ecclesie supponendis. Civitas autem que hiis institutis duxerit resistendum vel commonitioni episcopi punire neglexerit resistentes aliarum careat commercio civitatum et episcopi se noverit dignitate privandam. Excepti nichilominus in hiis que sunt contra hereticos instituta episcoporum subeant iudicium et eis in hac parte tamquam a sede apostolica delegatis non obstantibus libertatis sue privilegiis obsequantur. Innocentius iii in generali concilio. Si vero dominus temporalis requisitus et monitus ab ecclesia terram suam purgare neglexerit ab heretica feditate per metropolitanum et ceteros episcopos excommunicationis vinculo innodetur et si satisfacere contempserit infra annum significetur hoc summo pontifici ut extunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciet absolutos et terram exponat catholicis occupandam qui eam exterminatis hereticis absque ulla contradictione possideant et in fidei puritate conservent salvo iure domini principalis dummodo super hoc nullum prestet obstaculum eadem nichilominus lege servata circa eos qui non habent dominos principales. Catholici vero qui crucis assumpto caractere ad hereticorum exterminium se accinxerint illa gaudeant indulgentia illoque privilegio sint muniti quod accedentibus in terre sancte subsidium conceditur. Adicimus insuper ut quilibet archiepiscopus vel episcopus per se aut archidiaconum suum vel alias honestas et ydoneas personas bis aut saltem semel in anno propriam parrochiam in qua fama fuerit hereticos habitare circumeat et ibi tres vel plures boni testimonii viros vel etiam si expedire videbitur totam viciniam iurare compellat quod si quis ibidem hereticos sciverit vel aliquos occulta conventicula celebrantes seu a communi conversatione fidelium vita et moribus dissidentes eos episcopo studeat indicare. Ipse autem episcopus ad presentiam suam convocet accusatos qui nisi se ab obiecto reatu purgaverint vel si post purgationem exhibitam in pristina fuerint relapsi perfidiam canonice puniantur. Si qui vero ex eis iuramenti religionem obstinatione damnabili respuentes iurare forte noluerint ex hoc ipso tamquam heretici reputentur. Si quis vero episcopus super expurgando de sua diocesi heretice pravitatis fermento negligens fuerit vel remissus cum id certis indiciis apparuerit et ab episcopali officio deponatur et in locum ipsius alius substituatur ydoneus qui velit et possit hereticam confundere pravitatem. Ex summa fides xv. q. vi. quod ait et tamen ante hanc denunciationem statim cum fuit excommunicatus erat absoluti. de [illegible] h. absoluti erant ab exhibitione corporis que exigit huiusmodi fidelitas sed non ab ipsa fidelitate [illegible] etc. cum

Cap. liii. Nestorianz. de ead.

Nestoriani a Nestorio constantinopolitano episcopo nuncupati sunt qui beatam virginem non dei sed hominis tantum asserunt genitricem ut aliam personam carnis aliam faceret deitatis. Euticiani ab Eutice constantinopolitano abbate qui Christum post humanam assumptionem negaverunt consistere de duabus naturis sed solam in eo divinam asseruerunt esse naturam. ¶ Acephali dicti sunt id est sine capite nullus enim eorum reperitur auctor a quo exorti sunt. Hii trium calcedonensium capitulorum impugnatores duarum naturarum proprietatem negant et unam in eius persona naturam predicant. Theodosiani et Gaianite errores Euticetis et Dyoscori sequentes calcedonense concilium respuunt [illegible] unam in Christo naturam asserunt quam Theodosiani corruptam Gaianite incorruptam contendunt. Agnoite et Triteite a Theodosianis exorti sunt quibus agnoite ab ignorantia dicti dicunt quod Christi divinitas ignoret futura. Triteite vero vocati eo quod sicut tres personas in unitate ita quoque tres deos asserunt esse. Sunt et alii heretici sine auctore et sine nominibus ex quibus alii triformem putent esse deum. alii Christi divinitatem passibilem dicunt. alii Christi de patre nativitati initium temporis dant. alii liberationem hominum apud inferos factam Christi descensione non credunt. alii animam ymaginem dei negant esse. alii animas converti in demones et in quecumque animalia existimant. alii de mundi sta-

ca. lii de hereticis compescendis

ca. liii de ead.

tur disperserunt. Alii immobiles mundos opinantur. Alii aquam deo coeternam faciunt. Alii nudis pedibus ambulant. Alii cum hominibus non manducant. Hec sunt heres(es) adversus katholicam fidem exorte et ab apostolis et aliis patribus ut catholicis condempnate, que dum in se multis erroribus divise invicem dissentiunt, pari tamen nomine adversus ecclesiam dei conspirant. Sed et quicumque aliter scripturam sacram intelligit quam sensus spiritus sancti flagitat a quo conscripta est, licet de ecclesia non recesserit, tamen hereticus appellari potest. Ex(tra) ubi supra lxxx. Ca(pitulum) liiij. de (he)reticis et fautoribus eorum puniendis.

Quales tamen possit aberrare nos invocat (?) se ipsum cura demonstrat. Excommunicamus et anathematizamus hereticorum defensores et receptatores eorum anathemati decernimus subiacere et sub anathemate prohibemus ne quis eos in domo vel terra sua tenere vel fovere aut negociationem cum eis exercere presumat. Si autem in peccato decesserint, nec oblacio pro eo fiat aut inter Christianos accipiat sepulturam. Si quis nihilominus vobis advocatis et serviciis suis inhibemus ne hereticis et fautoribus vel defensoribus eorundem in aliquo prestent auxilium, consilium vel favorem; quod si contra presumpserint, ab officio iure suspensos vos decernimus infamie subiacere. Sed cum regali credentes, receptatores, defensores et fautores hereticorum excommunicationi subiacere decernimus, statuentes ut postquam aliquis talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit infra annum, extunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia seu ad eligendos aliquos ad huiusmodi nec ad testimonium admittatur. Sit eciam intestabilis, nec testandi habeat facultatem, nec ad hereditatis successionem accedat. Nullus preterea ipsi super quolibet negocio sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte iudex extiterit, eius sententia nullam optineat firmitatem, nec cause alique ad eius audienciam proferantur. Si advocatus fuerit, eius patrocinium admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum auctore dampnato dampnentur. Et in similibus idem precipimus observari. Si vero clericus fuerit, ab omni officio et beneficio deponatur, ut in quo maior est culpa gravior exerceatur vindicta. Si qui autem tales postquam ab ecclesia fuerint denotati evitare contempserint, excommunicationis sententia usque ad satisfactionem condignam percellantur. Extra ... de hereticis.

Ca(pitulum) lv. de hiis qui eos ex(ter)minare negligunt.

Excommunicamus et alia supra ... ecclesie negligit ... nolentes quod in decem ut potestas

secularis non solum per heresim suam sed eciam per negligenciam circa heresim exstirpandam, potest non solum excommunicari aliquando sed eciam deponi et potest inde haberi pena regie potestatis, quia quicumque principes aliquis secularis sint in usibus dissoluti et negligentes circa regni iusticiam observandam. Unde et Zacharias papa deposuit Ludovicum regem Francorum predecessorem Pipini patris Karoli, et in locum eius Karolum imperatorem. Et est ratio quia cum Romanus pontifex efficitur defensor ecclesie, unde dicitur ad Jeremiam: Ecce constitui te super gentes et regna. Per medium ipse potest ipsorum negligenciam de illorum subditis iudicare, in summa non dubitans in fide infidelis est nec eius dampnis est credendum, qui fidem veritatis ignorat. Si tamen aliquis errat in fide simplicitate forte animi vel etiam ab aliis querit aut tanta sollicitudine in talem potius corrigit, tunc in nequaquam sicut Augustinus ait est inter hereticos deputandus. Item in articulis fidei parum distat in minus vel decipere vel decipi parte. Item minus est peccatum ignoratiam (?) fallere quam in articulis fidei falli. Item hereticum sicut papa Apostolus post primam et secundam correptionem devita. Sed non quod secreta fidei que non sunt ei ipsa palanda, quia non debemus margaritas proicere ante porcos, tamen cum simus in secunda inter et postea quociens fuit oportunum, et debeo ipsum monere ut cesset; quia ne hereticam sentencias vel alia mala subsipere in tutum oculte submittant, in dicendum est laicis cuiuslibet cuiusque ordinis non sancte officium predicandi. Ca(pitulum) lvj. de scismaticis.

Post de hereticis qui scisma inducunt heresim consequenter de scismaticis agamus. Scisma est illicita divisio eorum inter quos unitas esse debet, vel scisma est illicita ab unitate seu universitate discessus. Dicitur autem scisma a scissura, quia per scisma fit in unitate scissura. Differt autem ab heresi, quia heresis in pugnans sui habet perversum dogma, quod non habet scisma sed in fine. Unde possit dici quod ecclesiis dicunt qualis inter discessionem et heresim primo eundem scisma sed cum post tempus pertinax adhesit sue secte, asserens non esse obediendum Romane ecclesie, est heresis, quia peccat in illo articulo fidei unam sanctam ecclesiam katholicam. Vel dic quod talis est differentia qualis inter genus et speciem, quia omnis hereticus est scismaticus sed non econverso. Ca(pitulum) xxiiij q(uestio) iij. Differt autem inter scisma

et heresim sic in epistola ad galathas describit
dicens quod heresis peruersum dogma habeat
scisma post episcopalem dissensionem ab eccle
sia separat. Certum nullum esse scisma nisi
sibi aliquam heresim confingat ut recte ab
ecclesia recessisse videatur. Urbanus papa [illegible]
[illegible] hystorias in concilio [illegible]
sium sedisse etiam et de domo dei [illegible]
se dixisse inter ceteros qui sacerdotes
adeo positi fuerunt et apostolice sedi [illegible]
res ipsi ergo utuntur indignum [illegible]
[illegible] locis ponentes scandalum. Et
de scismaticis [illegible] illos [illegible] qui
iuramentum de tenendo scismate prestite
runt a suis ordinibus et dignitatibus de
[illegible] manere suspensos [illegible]
[illegible] quem a sanctitudine [illegible]
[illegible] ab officio [illegible]
[illegible] nisi legittime probauerit [illegible]
se [illegible] dispensatum. Et summa de
casibus

Ca. xvij de pena scismatici

S[illegible] scismatici multiplicat [illegible]
a domino qui audiuit homines [illegible]
[illegible] nobis unde [illegible] horrendum
sit hoc et detestabile crimen scisma [illegible]
re dathan abiron [illegible]
[illegible] et cete
ris celeste igne consumptis. Item x t
ribus quia post mortem salomonis re
[illegible] roboam filio suo facientes scisma
adheserunt ieroboam [illegible] et de
[illegible]. Item [illegible]
a domino ad ieroboam [illegible]
[illegible] est apud illos
scismaticos panem comedere [illegible]
quia non fuerant morsu leonis [illegible]
[illegible] est. Unde [illegible] magnitudi
nem pene [illegible] aperte sentitur quod [illegible]
[illegible] sit grauius heresi et cum peccata
[illegible] ydolum fabricatum atque adora
tum est et [illegible] libro [illegible] regis suc
census et scisma temptatum ydolatria
gladio punita est combustio libri [illegible]
[illegible] et pena captiuitatis scisma [illegible]
[illegible] anno [illegible]. Et [illegible]
[illegible] dubitandum hoc esse peccatum [illegible]
[illegible] quod est [illegible]
[illegible] heresis
est maius crimen quia [illegible]
[illegible] dic quod omne scisma
heresim [illegible] maxime [illegible]
[illegible] uel dic quod licet heresis sit ma
ius crimen [illegible] natura quam scisma [illegible]
[illegible] illi de quibus au
[illegible] uidentur fecisse scisma [illegible] ydola
triam [illegible]
peccatum erit [illegible]. Nam quanto ma

est [illegible] tanto magis [illegible]
[illegible] hodie [illegible]
[illegible] vel depositionem. Item [illegible]
[illegible]. Item [illegible]
sine [illegible] est. Alienationes autem rerum
ecclesiasticarum [illegible] uel scismaticis facte
non ualent unde debent ad ecclesiam sine
[illegible] ut [illegible] c. [illegible] q. [illegible]. Quare [illegible]
alienationes et ipsi tenentur restituere [illegible]
qua [illegible] et fructus [illegible]
tos et qui [illegible] potuissent [illegible]
[illegible]. Item tenetur [illegible]
[illegible] beneficia [illegible] scisma
intendat [illegible] ecclesiam et [illegible]
[illegible] uel [illegible]
[illegible]

Ca. xviij de crimine apostasie

E[illegible] de heretico et scismatico
[illegible] qui [illegible] cadunt in apostasiam
[illegible] deinde [illegible]
[illegible] Apostasia est temeraria [illegible]
tu fidei ad obediencie uel religionis recessus
et dicitur apostasia quasi [illegible] uel retro
[illegible]. Est autem triplex aposta
sia scilicet perfidie inobediencie et irregularita
tis. Perfidie qua quis recessit a fide ut
[illegible] apostata. Inobediencie qua quis
[illegible] spontanea uoluntate [illegible]
[illegible] et [illegible] et qui [illegible]
[illegible] obedire contempnunt. Irregula
ritatis qua quis a statu sumpte religio
nis recedit ut cum apostatat mona
chus clericus uel conuersus uel aliquis re
ligiosus. Hec [illegible] fit multis modis dimit
tendo tonsuram uel [illegible]
[illegible] religionis uestem
[illegible] ad [illegible]
[illegible] alicui [illegible] ut a
[illegible] uoluntate [illegible] recedente
[illegible] regulis et constitucio
nibus non obedientes [illegible]
[illegible] debemus [illegible]
esse [illegible]

Ca. xix de apostasia perfidie

A[illegible] apostasis perfidie sic
[illegible] multi [illegible]
[illegible] ciuitatibus sarracenorum
aliquis [illegible] profitetur [illegible]
[illegible] esse dei sicut et sarraceni. Alii in
publico [illegible] se pro sarracenis [illegible]
[illegible] utrum ista et
[illegible] sunt apostate dico quia si [illegible]
sponte et ex fide quia [illegible]
[illegible] sunt apostate et heretici [illegible]
[illegible] licet [illegible]
[illegible] aliquem articulum [illegible]
[illegible] et [illegible]
et [illegible] uel signo illos perfidos
[illegible] esse dei quos constat hereticos

et apostatas convertisse consimili tamen sunt
dampnatus de heresi anathematizatus ut i. Si non
profitentur hoc verbo tamen vel facto, sed ex
metu sed in corde in nullo declinant a
fide, nec dico eos apostatas nec hereti
cos nec cognominatos, peccant tamen mor
taliter. Quicumque sunt metus autem ad
mendatium in doctrina religionis ... hanc di
cens iniusta conditione quibus deus adduci
et fidem hanc solvas quod queritur de hiis
qui eiciunt filios suos propter metum
vel etiam se ipsos eiici promittunt, qui
licet peccent mortaliter tamen non sunt
propter hoc apostate vel heretici nisi aliter ha
beant mentem corruptam. Ex summa
fratris Jo. ¶ Item queritur an christiano liceat
sumere habitum sarracenorum aut infide
lium et simulare se talem sarracenum. Responsio.
Credo quod rationabili causa potest hoc fieri, sicut
beatus Sebastianus sub clamide militari
christi militem celabat absconditum, et sic
Jehu simulabat se velle colere baal. Si autem
aliquod signum vel aliquis caracter esset insti
tutus principaliter ad distinguendum et co
gnoscendum professores alicuius ydoli vel
ydolatrie aut cuiuslibet infidelitatis, non licet
fideli ferre huiusmodi habitum aut caracterem, quia
eo ipso profitetur se infidelitatis huius
professorem, et sic incurrit perniciale fal
sum mendacium quod consistit contra fidei sacra
menta, sicut etiam in libris patet quibus utuntur
et signis que instituta sunt loco
librorum. Unde et monachi in signis digi
torum quibus utuntur similiter dicuntur pos
sunt. Ex summa de casibus. Capitulum lx. De

apostasia inobedientie

Circa apostasiam inobedientie queritur utrum quilibet clericus
vel laicus teneatur indistincte obedi
re precepto sui episcopi. De hoc require in summa
predicti Capitulo xxi. q. iiii. Clericus qui de
nobis episcopis non obedierunt, omnes presby
teri et reliqui clerici omnes qui principes ta
maiores ordinibus quam inferiores atque religi
osi non solum infames sed etiam carceres (?)
a regno dei ... fidelium et deliqui
nimus (?) ... certe alieni erunt. Item
petrus inordinate clericus. Quicumque
doctorum ... ex proprio pec
cat et ... dicebat ipse quod et in
... etiam. Item clericus ... iuncti
lege quicumque sacerdotibus ... contempserit
aut contra ... positus appellaverit lapi
dabatur aut gladio ... contemptu expiabat ... Nunc autem in
obediens animadversione spirituali truncatur
et eiectus de ecclesia ... ore
decipitur. Item Gregorius in moralibus dicens

aut mugis quam obedientiam malum si alii de
bitum quod agit in commissi. Extra de maioritate
et obedientia. Si quibus contra decretum
episcopi venit citatus ab ecclesia ... quasi le
gem legis, quod qui obedient principi mor
te moriatur et in magistratu consilio quod ana
thematizetur. Capitulo xvi. q. ii. Illos. Capitulum

lxi. De apostasia irregularitatis monachorum

Propositum monachi proprio arbitrio et vo
luntate susceptum deseri non potest
sine pena. Capitulo xx. q. i. Quicumque. Unde dicit
et redde. Unde qui relicta professione
singularitatis ad militiam vel ad nuptias
devolutus est publice penitentie satisfactione
purgandus est, et si militia in nocens
et coniugio honestum esse potest, electum ta
men meliorem deseruisse transgressio est. Ex
summa Ex eadem (?). Inde clamor est turpis ad
voluptatem et imitatione natura maiorem
quam ... quicumque virorum aut mulierum
religiosum habitum spontanee semel induit
in utroque sexu ... ingrediens ... virtutis (?)
ti cogatur. Extra de apostatis. Alios ... no
... Unde de apostatis sic agendum
cum custodia detineantur quod minis vel
blandimentis nullatenus possint inducti ut
abiectum habitum assumant ... quod tales si
volueris potest sub ... custodia carcerali
ita quod solummodo vita sibi necessaria ...
donec ... penitentiam revertantur (?)
Item ... monachus aliquando ...
nem in apostasia suspicionem ... dis
pensatione ... non potest
in ordine sic suscepto. Ex summa de casi
bus. **Capitulum lxii. De apostasia irregularitatis
ordinis et accepit summa clericorum**

Quid si clericus ... potest eam dese
re? Credo quod non quia clericus est,
et quilibet clericus ... per anathema nunc
cogitabat. Ex summa fratris Jo. Item quod vigor
illius constitutionis si clericus comam
relaxaverit anathema sit revocatus est per
tum per contrariam consuetudinem que ...
sit et non revocat partim per ...
que post ...
... quedam casus. Cre
do itaque quod ex causa rationabili potest clericus
dimittere tonsuram ut si non possit vivere
de officio clericali quia pauper est et paro
chialis et magnam habet familiam quam sus
tentare non potest nisi ... tempore ... ne
... aut si devolvat ad ... hereditatis
... temporali quam non potest ...
... nisi ... se ad militiam
aut statum et habitum laicalem et ...
... aut ... lubi
dine vivendi laicaliter nec rationabili ca

clericatum dimittit mortaliter peccat et si de
hoc constiterit ad satisfactionem compelli debet
Sed quid quando qui minores ordines accepit
tamen non potest ad statum et habitum secularem
redire cum [illegible] nulla sunt
[illegible] votum [illegible] constitutionem contra
que statuit quod secundo quis clericatum re
cepit ad laicalem statum non redeat
ne per hoc clericatus vilis et contemptibilis
fiat sicut statuit ut qui semel baptismum
accepit licet coactus rebaptizari non potest ne
fides vilis et contemptibilis fiat Extra
de apostatis [illegible] Alia qui relic
to ordine et habitu suo in apostasia tanquam
laici conversantur si in omnibus deprehensi fue
rint [illegible] non petimus [illegible]
[illegible] Alia qui sunt
de apostasia omnino infamati qui videlicet
abiecerunt habitum clericalem non sunt
in seculari habitu tollerandi per ecclesiasticam
districtionem compescendi [illegible] de capitulis

Quid si clericus [Capitulum homini de eadem]

Quid si clericus prima tonsura vel etiam accolitum
accepit uxorem [illegible] adhuc [illegible]
tam deferre coronam cantare in ecclesia [illegible]
[illegible] plane sentit [illegible]
alii ut [illegible] et corp [illegible]
distinguunt utrum [illegible] ad actum
contrarium puta [illegible] corrupta
vel secundam vel forte fecit se militem vel
[illegible] sella vel [illegible] mox decidat
enim privilegio ecclesiastice dignitatis aut
non [illegible] ad actum [illegible] contra
rium puta quia [illegible] ambulat in habitu lai
cali vel etiam duxit uxorem si [illegible]
tunc [illegible] clericali sicut [illegible] et
tenetur portare coronam hoc [illegible]
[illegible] casibus [illegible] est [illegible]
modo vult tenere privilegium clericale [illegible]
si non potest [illegible] scandalo uxoris
[illegible] si non [illegible] ecclesiasticum
quia tunc [illegible] modo debet portare [illegible]
[illegible] est cum iusta causa timoris [illegible]
tonsuram vel habitum [illegible]
[illegible] de illis qui duxerunt uxorem [illegible]
[illegible] vel secundam [illegible] quod tenetur
portare habitum clericalem et [illegible] clericali
[illegible] cum [illegible]
Ego tamen credo quod in hoc casu standum
est consuetudini regionis [illegible]
[illegible] de foro sunt ecclesiasti
co et quo [illegible] privilegio cle
ricali si non quo ad ordines [illegible]
[illegible] vel ecclesiastica beneficia [illegible]
[illegible] facit se militem [illegible]
non tenetur portare tonsuram aut habitum
clericalem Si tamen dimissa militia [illegible]

redderet ad clericatum gaudet privilegio
clericali si [illegible] hoc facit aut [illegible] re
ligionem [illegible] non [illegible] credo [illegible]
le quoque privilegium clericale dicitur amisisse
qui [illegible] super [illegible] officio [illegible]
cepit officium [illegible] vel mutilandi
dampnatos a iudice vel torquendi reos
vel officium advocationis in causis criminali
bus [illegible] officio dicto quia si quis [illegible]
vel [illegible] et non [illegible] officio aliquem occi
dit vel mutilavit non propter hoc privi
legium clericale amittit etiam si in apostasia
[illegible] hoc fecit aut si etiam [illegible] officio talia
fecit non dimissa tonsura vel habitu cle
ricali nisi tunc [illegible] monitus ab
episcopo se corrigere nollet rationabiliter desistere

Quid si [Capitulum homini [illegible] de eadem]

Dubitetur de voluntate illius qui
non vult retinere privilegium clericale
tribus modis et hoc constare potest Primo
modo si sic agit publice si contraxit con
[illegible] et [illegible] sicut laicus si [illegible]
[illegible] et [illegible] alia [illegible]
laicalia Alio modo si admonitus [illegible] quod se
corrigat non vult se corrigere [illegible] apo
stasia redire Tertio modo si [illegible]
ecclesiastico iudice personaliter [illegible] de fo
ro seculari aut [illegible] [illegible]
[illegible] quod non vult [illegible] clericali
aut retinere privilegium clericale [illegible]
illud Extra de foro competenti si diligenti ubi
dicitur quod clericus privilegio clericali renuntiare
non potest quia illud intelligitur de illis qui
[illegible] iudicatum [illegible] de illis qui
apostatant qui [illegible] renuntiare possunt
[illegible] in [illegible] casibus supradictis
Item dicit quod non tenetur portare coronam
si non potest sine scandalo uxoris [illegible]
scandalizaretur uxor [illegible] cum [illegible]
[illegible] clericatus [illegible] in hoc casu gaudere
[illegible] privilegio clericali [illegible]
quod clericus coniugatus si velit gaudere privi
legio clericali tenetur [illegible] tonsuram et habitum
clericalem Credo tamen quod si solummodo propter
scandalum uxoris dimittat tonsuram
dum tamen [illegible] clericalem non amit
tit privilegium clericale quantum ad beneficium
[illegible] canonis si quis suadente et
si fuit [illegible] monitus [illegible] deferendo to
suram et hoc quia iste non est [illegible]
[illegible] clericus [illegible] compellendus
est dimittere negotiationem aut tonsuram
et habitum clericalem Credo quod sic cum [illegible]
tonsuram et habitus in [illegible] [illegible]
ordinis clericalis cum portant [illegible]
secularibus negotiis se immiscent [illegible]
aut [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible]

ordinibus si quis in sacris ordinibus
factus esset miles aut aliqua fecisset
deposicione compellendus est unde clericaliter
qui cum prius incedet matrimonium
in istis amonitus a prelato se corrigere
nollet. Ex summa de casibus. Ca. lxv. de eadem

Item multi clerici seculares
qui non portant tonsuram vel coronam
vel habitum congruentem vel qui non
intersunt divinis officiis nec resident vel
deserviunt ecclesie sunt in statu salvandorum
adhoc licet multi scandalizentur nolen-
tes sibi applaudere in viciis et dicentes
omnia iura que super hoc emanaverunt
de compilatoribus intelligenda dico quod non cum
eis per tali apostasia pene graves
et multiplices imminent. Et quod non est con-
silium sed preceptum quia si esset consilium
nullus astringeretur nec ad sumendum in
aliquo premium. Illi autem qui non fecerunt
tamen etiam gravem et se corrigunt de-
bent suspendi ab officiis et beneficiis. Ex
summa fratris Jo. Quantum assidue clericus
beneficiatus residere debeat in ecclesia vel in ea
da cum horis canonicis et officiis in
ecclesia vide esse ad arbitrium boni viri. Cum
tandem est vel secundum iura alicui et appli-
cari consuetudine ecclesie singulis diebus non
enim credo quod singulis horis debet esse tenetur
aut singulis diebus et noctibus residere
ad horas tamen canonicas dicendas vel
audiendas saltem extra ecclesiam consuetudi-
nem credo quod tenetur quilibet clericus beneficiatus
in ecclesia vel prebenda dum tamen sit adul-
tus propter quia beneficia ecclesiastica dantur
propter officia. Credo eciam quod omnis cle-
ricus in sacris constitutus sive sit beneficia-
tus sive non tenetur ad horas canonicas
quia ordini sacro officium est annexum
unde et subdyaconus dicit in ordinatione
sua unde si hactenus fuisti somnolentus
amodo sis vigilans nec credo quod aut archi-
episcopus aut episcopus super hiis possit dispensare
aut maius concedere aut abbas cum
suo monacho propter scolas aut maiores
articulis tamen negotiis in curialibus
vel occupacionibus tales licet quis sit suspen-
sus aut excommunicatus aut eciam degra-
datus si tamen ordinis ante tenebatur
ad horas tenetur et post degradationem quia
tenetur ad ea que sunt ordinis vel hono-
ris est in. Si tamen beneficii tantum tenebatur
ante et post similiter tenetur dum retinet
beneficium suspensus tamen aut excommunica-
tus vel degradatus non debet officiare
cum ipso ordine cum solus dicat ho-
ras ille qui suspensus est vel degradatus

non debet officiare cum ipso ordine eius
solus aut cum aliis non officiando ec-
clesiam non debet dicere divinis nolentibus
vel sibi illa que ad dignitatem ordinis
pertinet. Excommunicatus autem non debet
cum aliis dicere horas quia non est ei
communicandum. Si autem cum aliquis suspen-
ditur aut excommunicatur aut deponitur
prohibetur prelatus ne dicat horas pri-
vatim credo esse obediendum in mandato
nec tenetur dicere nisi fiat ex causa
in odium et contemptum clavium fecerit
sicut prohibetur alii ne reliquie ce-
lebrent excommunicati interveniant cum aliis
religiosis si irruerint canonibus. Ex sum-
ma de casibus. Ca. lxvi. de eadem

Sed nunquid tenetur ad restitutionem illorum
fructuum quos voluptuose con-
sumunt non facientes officium vel
facientes sed non debito modo cum sunt
in peccato mortali videtur quod sic quia isti
oblata fuerunt ecclesiis ab antiquo inde-
licet ut dividerentur pro officiantibus unde sum-
pserit alterius cum quod recepit et hoc non
facit infidelis est venditorum quorum
item committit furtum quia subtrahit
aliquid quod ablatum non eius ablatum
ipsi sed illi qui debet facere officium. Con-
mittit etiam sacrilegium quia fraudat
totam ecclesiam cui debet prodesse vacans
item contra ingratitudinem patris aliqua posses-
sionis divini patris sunt aliena non dilu-
it idem cum is qui dissipatis admittendo
dum mittitur quasi animus deteriora pro-
vocant quibus sibi consensus est. Hic audi-
tis dicit ipse solum. Ex summa fratris Jo.
videtur in hoc quod non est alia solucio
nisi quod restituat fructus sic perceptos
ergo credo quod non tenetur ad restituendum
illos fructus propter hoc solum quod recepit
illos aut dispendit dum erat in mor-
tali dum tamen illos in debitis vel
licitis usus expendit sed si illos consump-
sit in expendendo vel in expendendo pro se
de suo vel ... vel alio aut si defrau-
davit ecclesiam suam fructu debito eius
quod nec ipse nec per alium servivit fruc-
tus sic perceptos tenetur restituere dando
eos pauperibus vel convertendo in utilita-
tem ecclesie nisi fuerit talis constitucio in
qua obtinebat beneficium quod fructus qui
amittit qui non residet cedunt in uti-
litatem residencium in ipso casu debet
sic restitui communitati residencium. Credo
eciam quod hec restitucio facienda est de hiis
qui de ecclesiasticis aut aliunde quam de ecclesia
acquisivit si habet aut non de providencia

beneficii ecclesiastici cum quibus superest ei de
hiis fructibus deductis expensis suis le-
gitimis circa se et familiam suam et
aliis licitis casibus in pios usus ero-
gare debent. Qui vero ex culpa sua ad ulla-
liam tenent restitutionem. Ex summa de
casibus. Capitulum lxxxiii. De pena apostate

Pena apostatarum procedit iuxta va-
rietatem apostasiarum. Nam per
apostasiam perfidie puniuntur apostata
excommunicatione. Est in sententia infidelis
et ipso iure excommunicatus ipso iure. Item
item res eorum publicantur. Amittunt fac-
tionem testamenti nec intestatum possunt re-
cipere etiam quaesita privantur. Item sunt etiam re-
pelluntur infames a dignitatibus et aliis
multis. Pro apostasia inobedientie repellitur
autem quilibet a testimonio et infamis effi-
citur excommunicatur et si persistit in inobe-
dientia crescente contumacia debebit carcere.
Pena quoque apostasie irregularitatis autem
ab accusatione et testimonio removetur
tamquam infamis. Item autem ad dignitatem
vel ordinem promoveri non potest et si rece-
pit sacrum ordinem licet sit postea reconci-
liatus ab illo et recepit penam non potest
absque dispensatione Romani pontificis
ministrare in ordine suo suscepto. Item si
admonitus non se correxerit est deponen-
dus. Item autem caret privilegio clericali
adeo quod eum [illegible] non incidit in ca-
nonem late sententie sed tu intelligas [illegible] dist.
[illegible] infra [illegible]. Si autem aliquando
aliud xi q. iii Iulianus et milites ca-
tholici obediebant Iuliano apostate im-
peratori [illegible] que non erant contra
deum dic quod Iulianus ad hunc tollerabatur
[illegible] scandalum [illegible] timebat vel
melius illud loquitur secundum antiqua iura
qui distinguebatur inter hereticum veterem
et novum dampnatum et non dampnatum
manifestum et occultum. Hodie sublate
sunt ille distinctiones quia omnis here-
ticus est ipso iure dampnatus excommuni-
catus. Ex. ti. de apostatis [illegible] cle-
rici qui relicto ordine clericali sub [illegible] a-
postasiam tamquam laici [illegible] in crimi-
nibus deprehensi teneantur [illegible]
[illegible] libere. Innocentius
[illegible] Clerici qui sunt de apostasie tunc
infamati [illegible] abiecerunt habitum
clericalem non sunt [illegible]
[illegible] ecclesiasticam districtam [illegible]
Ex summa de casibus. Capitulum lxxxiiii. De transgres-
sione voti

Sequitur de transgressione
voti. Votum est alicuius boni cum
deliberatione facta promissio si eum fiat
deo [illegible] mala vel etiam de bono si sine delibera-
tione non obligat [illegible]. In malis pro-
missis rescinde fidem xxii q. Ex summa fratris
Jo. Secundum [illegible] nota mulieres que faciunt in
partu vel in infirmitatibus aut angu-
stiis suis aut suorum et etiam ea que [illegible]
faciunt [illegible] ex aliqua angustia vel turba-
tione tenenda sunt [illegible]. Si fuerit inten-
tionem obligandi se deo cogitantes et
de causa que movebat satis advertens
scilicet in infirmitate et alia pericula et de
sine [illegible] de evasione [illegible]
[illegible] movebant tenenda sunt licet inter-
[illegible] perturbatione fuit emissa [illegible]
illud reddam tibi vota mea [illegible]
fuit [illegible] nota sine deliberatione [illegible]
[illegible] in prima mente [illegible] de
iuramentis que non [illegible]
[illegible]. Ex summa de casibus. Votorum alia
necessitatis aliud voluntatis. Vota necessitatis
dicuntur ea ad que implenda omnis homo ne-
cessario tenetur sive voveat sive non
ut abrenuntiare diabolo et omnibus pompis
eius tenere fidem katholicam [illegible]
[illegible] omnia illa sine quibus non
est salus et ad hoc se obligat quilibet in bap-
tismo unde quicumque postea peccat
mortaliter est transgressor voti [illegible]
[illegible] pro illo [illegible]
transgressione tamen non est sibi iniungen-
da pena tamquam pro duobus mortalibus
sed tamen pro uno circumstantia transgres-
sionis aggravante. Ex summa fratris Jo. de trans-
gressionibus voti [illegible]. Ego autem
credo quod [illegible] circumstantiam suscepti sacramen-
ti quia [illegible] plus peccat
fidelis quam infidelis [illegible] post [illegible]
[illegible] qui non [illegible]
[illegible] Nam nemo credo quod nec in
[illegible] nec in baptismo emittitur votum quia
in illis magis est abrenuntiatio [illegible]
[illegible] male [illegible] professio fidei quam aliqua ob-
ligatio [illegible] futuri unde [illegible]
est [illegible] sacramentum [illegible]
[illegible] nec votum [illegible]
[illegible] sufficiat [illegible]
[illegible] impositum. Quidam tamen distin-
xerunt inter votum sive necessitatis quod
emittitur in baptismo [illegible] et votum ne-
cessitatis quod emittitur [illegible]
istorum opinione loquitur hic [illegible]. Ex sum-
ma de casibus. Votum voluntatis dicitur
illud [illegible] ad quod non tenetur aliquis quia
sine illo potest esse salvus et tamen sponte
obligat se ad illud et postea tenetur
ut votum continentie abstinentie peregri-
nationis [illegible] aliud [illegible] absolutum ut

cum sive cum condicione sive determinacione
quis emittit votum continencie abstinen
cie vel peregrinacionis vel simile Aliud determina
tum vel condicionale vel tunc dicatur votum
sic voveo peregrinacionem si deus dederit mi
chi sanitatem vel usque ad annum et similia Summa
summa fratrum li. 2 In quo casu non tenetur quis
accipi votum vel postquam vel die tamen a
aliquis vovet sine condicione vel temporis
prefixione tenetur illud servare statim tam
post nisi in vovendo aliud in intencione ha
buit tamen datur ei tempus ad arbitrium bo
ni viri ad disponendum de rebus suis Summa
summa de casibus Ca. lxix de distinccione vo-
Item votorum ti simplicis et sollempnis
aliud privatum aliud simplex aliud
publicum sive sollempne Quantum ad
deum votum simplex non minus obligat
quam sollempne utriusque transgressor peccat
mortaliter Gravius tamen qui frangit sol
lempne et gravior pena sibi est imponen
da Et ideo dicitur non minus obligat id est non
minori tempore Item quia utriusque fractio est
mortalis sed altius maior et est ratio quia
infraccione sollempnis et deum offendit
constitucionem ecclesie et scandalum suscitat
malia non sit Summa fratrum li. 2 Et nota
quod votum simplex est cui nulla adhibetur
sollempnitas Sollempne non dicitur cui
fiat notificacio vel expressio de iure aut
de consuetudine introducta adhibetur In
voto peregrinacionis adhibetur sollempni
tas per suscepcionem pere et baculi benedicti
a sacerdote vel per suscepcionem crucis in
voto terre sancte Votum autem continencie fit
quodammodo sollempnizatur per suscepcionem sa
cri ordinis vel habitus regularis vel per pu
blicam professionem vel per attestacionem factam
coram episcopo vel per tradicionem in manu pu
blice persone sic innuit Hostiensis Jo. an. dicunt
quod votum continencie non sollempnizatur
nisi tribus modis Uno modo per sacri ordi
nis suscepcionem Alio modo cum aliquis vel
aliqua recepit vestem sacram agnoscen
da et post suscepcionem incipit cohabitare cum
aliis monachis vel monialibus in ecclesia
ita quod aliquamdiu ibi stetit inter illos vel
illas scilicet per triduum Tercio modo cum dicat ali
quis vel aliqua coram episcopo vel abbate vel
abbatissa aut coram duobus aut tribus
testibus Ego me dedico huic reli
gioni quia hec est aliud secundum ipsum quam
dicere voveo continenciam Primum est quod vo
tum sollempne et impedit et dirimit
matrimonium sequens Secundum est simplex
et impedit sed non dirimit Secundum vero con
tradictum sollempnizatur votum mona

chatus vel per forum vel per suscepcionem vel
velatum vel expressam Ca. lxx. per quales
Et ergo actus de sollempnizacione voti
credo quod absque ordinis suscepcione
et regularis professione potest in se
culo remanendo aliquis vel aliqua facere
votum castitatis sollempne quod impedi
et et dirimit matrimonium postea con
trahendum et hoc si aliquis vel aliqua
non solum promittit de futuro sed conse
crat de presenti imperpetuum perpetuam absti
nenciam et tradat se [illegible]
in manu publice persone transferens in eum
loco christi eo adhuc potestatem et iuris cor
poris sui et animi eadem persona publi
ca acceptante et recipiente huiusmodi tradicionem
et non solum sic contrahitur unum spirituale
cum deo sed eciam fit tradicio et consumma
cio matrimonii huiusmodi quantum potest sed videlicet
secularis unde sicut post unum huiusmodi quod car
nale de presenti contractum non potest alter
alteri committere ad secunda vota transire et si
sunt consummatum carnaliter non potest eciam
per ingressum religionis favorem religionis
dissolvi Ita post unum spirituale talem contrac
tum tradicionis consummatum matrimonii transi
ri non potest ad matrimonium carnale quia si
fiat de facto vel agetur Racione autem quare
huiusmodi votum sollempne impedit et diri
mit matrimonium postea contrahendum
hoc est quia in simplici voto continencie
sola est promissio de futuro Et ubi ad
hibetur predicta sollempnitas fit tradic
cio et translacio et transfertur in eius et potesta
tem christi per acceptacionem et recepcionem factam
per huiusmodi publicam personam et sicut in hac
diccione facta duobus in isto est forcior
tradicione prior ita quod secunda tradicio non
transfert dominium sed cum persona sic post ma
trimonium spirituale sit contractum non potest
contrahens transferre potestatem sui in matrimonium
carnalem Sed adhuc sunt sollempnizacionem
necessaria sunt maior sine quibus non erit
huiusmodi votum sollempne quamvis fiat coram
tanto modo scilicet consensus de presenti perpe
tuam continenciam ut dictum est et ratifi
cacio eiusdem consensus facta publice
persone sicut in matrimonio carnali neccessaria
est ratificacio consensus Item tradicio
facta in manu publice persone Item appro
bacio et recepcio facta per illam publicam
personam quia quantumcumque vovet aliquis
vel tradat vel det se deo quantum in se est
in huiusmodi matrimonium spirituale tamen non apparet in
casibus dum qui loco eius acceperit et
recepit huiusmodi votum et tradicionem non
erit nisi votum simplex quod emittitur

a seculari in seculo remanente publica et persona quo ad hoc intelligenda est episcopus et quem regularibus hoc pertinet maiora et illi etiam qui sunt talibus sunt mandatum episcopi generale vel speciale et illi qui de consuetudine talia vota commutaverunt retroe et illi etiam qui gerunt negocium episcopi in hac parte absque mandato dumtaxat episcopus quod gestum est postmodum sciat ratum ducit rite persone quo ad hoc credo quod sint similes sine ... ... de voto et in v. c. alias ... Ca. lxvi.

Que vota possunt redimi vel commutari

De peregrinationibus votis an deinceps redimi possunt vel pro votate in aliud commutari. Respondeo quod aliquis qui presidet providet arbitrio ut consideret diligenter qualitatem persone et cause commutationis scilicet an corporis infirmitate vel affluentia divitiarum an alia causa probabili peregrinatio an recompensatio melior sit et magis deo accepta et secundum hoc debet dispensare. Hostiensis de casibus concedam vota multorum possunt redimi vel commutari ut omnia vota necessitatis et de voluntariis votum continentie vota veritatis solo dicto quia non est commutacio vel dispensatio contra deum. Potest tamen ipsa etiam ex votis commutari ut illud in aliud melius sed omne illum inspiratum sicut ... non parancos dicunt cum plures casus in quibus plures testes requiruntur. Item potest dispensare contra apostolum romanum ... quamvis sit ... ... vota mutare ut ... que illi de fidei articulis dicunt. Item votum continentie solemne non potest commutari quia ... vel ... possit melius in nemini ... fiet commutacio. Tamen si non est solempnizatum sed simplex licet talis qui sic vovit simpliciter peccet mortaliter matrimonium contrahendo si tamen contraxerit ecclesia denuntiat tenet matrimonium et ipse debet agere penitentiam de fractione voti sicut etiam solent matrimonia per religionis ingressum ante carnalem copulam. Alia vero voluntaria vota possunt redimi vel commutari in opus aliud pietatis. Sed ad hoc duo exiguntur ut talium votorum causa et superioris auctoritas causa ut si vovens sit senex debilis vel infirmus vel si ipsius absentia querela vel turbatio timetur vel ut redemptio vel commutatio melior videatur et magis accepta deo quam peregrinatio vel abstinentia. Item utrum liceat causam temporalem vel spiritualem ut ipsius

casu indulgeatur dilatio in secundo redemptionis superioris auctoritas exigit quod nemini licet auctoritate propria redimere vel commutare. Est tamen differentia inter votum tale esse relaxata quia derivata fit sit redimendo commutando et differendo nullus potest sese intromittere nisi papa vel alius de eius speciali mandato. Sed in aliis aut redemptionibus votis commutandis vel differendis licet quidam aliter dixerint et alii dubitaverint dico quod simplex diocesanus episcopus considratis talis post auctoritatem prestare. Ca. lxvii. De arbitrio superioris in votis commutandis.

Nota circa arbitrium superioris quod omne tale votum potest commutari in votum religionis quia illud indubitanter melius est. Hostiensis de voto in ... scripture voti nullatenus hoc autem qui temporale obsequium impetrat nobis religionis observantiam commutare servo nec dimittat aliquis propositum tum pro salute anime sue utilius aliquid meditatur. Hostiensis summa frater Io. Credo tamen quod si raptor erat vel usurarius qui multa de alieno lucrarat aut multos dampnificavat reconciliaverat quibus satisfacienda erat restitutio nomine quod illa compeditur in ingressum sic tunc non sit sine speciali licentia ipse maliorum istius illa conceperit licet per ingressum religionis ipso iure absolutus sit illa licet peregrinationis. Sed si non vovit ut deum est potest in ... monasterium alicui ... dispo- nere et maliorum mutus erogare cum consilio episcopi vel primarium sicut quod deinceps tribus personis sine dubio verum est quod per ingressum religionis liberatur a voto cum ... tibi ... idem ... imperatore ... te vel comite aliquo ... ... personis ... et de cuius absentia desolabitur. Quid et si vovit quod toto tempore ante sue vel usque ad sexennium vel septennium visitabit intra ... et relinquit se ... multis ... annis multum. Respondeo ubi probabiliter dubitatur utrum ... ... pro ... debeat utrum utilitas vel gratia credo ... potius esse consulendum ... ... quam aliquid temere diffiniendum. Quid si aliquis cruce signatus vel alius vovit quod ... ... sancte et martirii ... in recedit religionem ... est liberatus. Respondeo sic quo ad laborem peregrinationis non quo ad ... ... nec episcopus nec abbas nec alius absque speciali licentia. Ipse potest mutare votum hic fieri nec ipso iure mutantur per ingressum

religionis nisi quos ad laborem peregrinacionis
Consimiliter de ea sentiendum in redempcione seu
commutacione de superiori habita consideracione
ad facultates voventis et expensas quas pos-
set facere vel facturus esset si votum imple-
ret. Si votum ierosolimitanum vel simile pro ita
contra hereticos vel aliud tale omnino sue
diminucione committit per aliquem vel per aliquos
viros religiosos in usus et subsidium terre sancte
seu katholicorum pro fide pugnancium tota-
liter convertendam. In voto abstinencie huiusmodi
est ut quantitatis communiorum panis et aque
et cum aliorum que in voto fuerunt compre-
hensa considerari eciam debet affluencia
voventis. Nam in eadem specie voti aliquis
pauper possit redimi cum c solidis vel cum
uno denario vel nullo si nichil habet vel
habere possit. Ubi rex vel comes non posset
cum iii marcis argenti. Consimiliter habito
respectu. Qualis autem doctrina circa huius redemp-
cionem votorum dari non potest de facili cum
donariis [illegible] personarum huius redemp-
cio varie sit [illegible] Ex. iii. de vo. et vo-
i. alio iiii. Capitulum lxxxiii. de redempcione voti

Circa hunc est Contra terre sancte
libertatem ecclesiasticam conservare nec
palam qui per campaniam conniten-
tur vel ultra marinis partibus constitutum ec-
clesie credens de facili posse subvenire
ad [illegible] accede ad insignium pereg-
rinacionis et devocionis terre orientalis
dimicantis crucem assumpsisti. Et nunc quoni-
am audita morte [illegible] intencionem
tuam conspicis iam frustratam voluisti
tam sue consilio et apostolica sede [illegible] remeare.
Et quidem circa propositum duo sunt in hoc
negocio attendenda quid liceat secundum equi-
tatem quid deceat secundum honestatem et quid
expediat secundum utilitatem. Sane non videbatur
contra votum licitum ut veniret cum
[illegible] clamet [illegible] et reddite
domino deo vota [illegible] nec dicens cum sit scrip-
tum Nemo mittens manum ad aratrum et re-
spiciens retro aptus est regno dei. Nec expedire cum
posset laicorum mentibus generare scandalum
[illegible] apostolatus de facili trahitur a
[illegible] ... eciam votum quod
ex forma sua et honestum erat [illegible]
[illegible] voventis nunc licitum videbatur.
Cum enim iuris canonici [illegible] institu-
ta clericus absque licencia sui episcopi peregrinari
non debeat et eciam [illegible] [illegible]
[illegible] sit astrictus videri poterat nunc quod
absque [illegible] vel speciali licencia votum pere-
grinacionis [illegible] emittere
non debes. Et nunc tibi [illegible] et [illegible]
[illegible] licenciam concedimus votum peregrina-

cionis talis commutare ut expensas quas
facturus eras in eundo morando redeundo fac-
turus alicui religioso committas in neces-
sarios usus terre sancte diligenter [illegible]
[illegible] convertendas. Et nunc laborem eciam
laboribus [illegible] recompenses iuxta
[illegible] devocius vacando oracionibus
et in [illegible] [illegible] [illegible] Ad hoc
autem indulgenciam tibi faciendam [illegible]
nos induxit quod cum [illegible] terre
[illegible] consequendam
[illegible] votum peregrinacionis emisit eo
subito [illegible] quia cessante causa
finalis cessare potuit et effectus. Capitulum

[illegible] lxxxiiii. de eodem

De pro [illegible] terre signo crucis as-
sumpto propter infirmitatem vel paupertatem
vel aliam iustam causam voti
non possunt [illegible] adimplere quod de-
bile [illegible] magis illuc inde [illegible]
qui proficere [illegible] cum ipsi pugnare
non possunt et illi [illegible] [illegible]
nisi forte sint nobiles [illegible] qui
[illegible] expensis bellatores adducant
vel artifices [illegible] qui de laboribus
suis sibi possunt ad [illegible] terre et [illegible]
[illegible] [illegible] non multi talium
propter [illegible] possessionum et [illegible]
[illegible] ubi sunt oportuni unde
[illegible] distinguendum [illegible] illos qui [illegible]
[illegible] et eos qui [illegible] impedimenti [illegible]
[illegible] Et [illegible] indulgenda est
dilacio. [illegible] autem est redempcio [illegible]
[illegible] ac vero facultate pensata quas
possunt aut quas facturi erant expensas
[illegible] compensato labore [illegible]
[illegible] terre sancte [illegible] expensas per
illos qui [illegible] ad [illegible]
[illegible] inter alios qui pro defensione terre
sancte votum peregrinacionis emittunt
et eos quibus pro satisfaccione [illegible]
[illegible] peregrinacionis [illegible]
ad distinguendum. Quia [illegible] plus
terre sancte [illegible] contra [illegible]
plus labor [illegible] secundum intencionem vo-
ventis et penitentis est attendendum. Unde
si quis hoc modo [illegible] est in [illegible]
[illegible] ad pugnandum [illegible] habilis [illegible]
[illegible] melius est redimere votum qui
expensas [illegible] et de penitente
qui propter debilitatem non potest [illegible]
peregrinacionis [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] quod [illegible] sit impotens
ad bellandum [illegible] est [illegible]
Et [illegible] de mulieribus aut [illegible]
[illegible] ut qui [illegible] volunt
[illegible] suas [illegible] terre nisi forte

sunt divites qui secum in suis expensis possunt ducere bellatores votum redimant quod noverint se utiles [illegible] debiles et si per se pugnare non possunt [illegible] tamen consilio valent prodesse pugnantibus et persone defectum [illegible] intantum quoque utilitate cum propter assensum uxorum huius peregrinationis propositum vel vovere libere valent et [illegible] libere. Clerici vero divinis addicti quod cum clericatus officium eos reddat minus [illegible] ad pugnandum nisi consilio strenui vel officio predicationis instructi aut magnatum sint obsequio deputati vel nisi adeo divites fuerint et potentes ut in expensis suis aliquos secum ducere valeant bellatores magis ab eis expedit redemptionem recipere cum adeo votum eos [illegible] Ex[illegible] de capitulo Debet.

Ca[pitulum] lxxv. De votorum mutatione

Potest votum voluntarium mutari duobus modis scilicet defectu conditionis sive generalis puta si uxor si potuero si deus voluerit que semper subintelliguntur etiam si non apponantur. Sive specialis puta si filius meus fuit liberatus de infirmitate visitabo sanctum Jacobum vel [illegible] si filius defecerit conditio non obligatur [illegible] sic esse intelligas ubi tota obligatio pendebat in eventu conditionis. Aliter si alia sunt [illegible] vel etiam si fecerit votum ob causam et publice et non expressit causam si votum et propter [illegible] et propter scandalum tollendum tenetur implere [illegible] in superioris [illegible] cum quedam persone que non habent liberam facultatem vovendi ut est monachus non potest facere votum abstinentie vel peregrinationis vel aliquid aliud facit non debet exequi sine licentia abbatis [illegible] votum [illegible] religiosorum [illegible] quod dicit [illegible] et Urbanus [illegible] prohibet canonicis regularibus ad monasterium religionem transire absque permissione [illegible] ad congregationis intelligitur de illis qui levitatis causa transire voluerint. Extra eodem titulo [illegible]. Nota quod si quis vovit quod iret ad sanctum Jacobum [illegible] in hoc casu [illegible] recessisse antequam [illegible] aliam causam tenebitur. Item in [illegible] quotienscumque vovet aliquis [illegible] causam vel pluribus [illegible] intendit se obligare qualiter illarum causarum cessante [illegible] de capitulo.

Ca[pitulum] lxxvi. De voto monachorum

Circa votum peregrinationis vel abstinentie queritur utrum abbas vel prior vel alius prelatus possit absolvere religiosos sibi subditos ab hiis votis que se emiserunt ante ingressum religionis. Ad hoc dicit [illegible] quod ipsa religio statim in ipso ingressu solvit [illegible] nota quia solvit [illegible] et obedientie [illegible] est [illegible] quia non frangit votum [illegible] in melius commutatur [illegible] totum vite tempus [illegible] conditionis. Alii vero dicunt quod tenentur adimplere que promiserunt nisi prelatus suus dispenset cum eis in [illegible] quod si aliquis voleat huius [illegible] in melius commutare [illegible] auctoritate intravit religionem absolutus est ut [illegible] circa redemptionem si vero non intendebat commutare vel etiam intendebat sed non intervenit auctoritas episcopi licet possit dici quod ingressus religionis solvat [illegible] ut ait [illegible] consulo tamen quod dispenset prelatus sicut dicunt alii quia tutius est. Item nota quod non potest [illegible] pro [illegible] utilitatem [illegible] satisfactionem [illegible] Ca. xx. [illegible] monasteriis in aliud districtius transire monachum sit liberum [illegible] statutum est [illegible] districtione [illegible] ad aliud monasterium [illegible] disposuerunt [illegible] causa [illegible] fuga discipline aliud locum quesierunt [illegible] statuit de monachis etiam [illegible] intelligi etiam de quolibet [illegible] monachum non [illegible] votum [illegible] sine consensu abbatis sui [illegible] aut voluntate ad aliud monasterium [illegible] nullus abbas suscipere aut retinere presumat [illegible] Item [illegible] sine commendatitiis litteris vel episcopi [illegible] licentia non pateat evagandi in monasteriis quoque [illegible] forma [illegible] quoque est de monachis [illegible] cellulas [illegible] gregatione discedere nisi forte probatis post [illegible] labores aut propter infirmitatis necessitatem [illegible] abbatis licentia regula [illegible] hoc intelligendum est de monachis religiose [illegible] quibus vota specialis abstinentie vel alicuius districtionis que generalem consuetudinem suorum fratrum [illegible] sine abbatis consensu vovere non licet nec [illegible] eos

fres scandalizent. Causa etiam illorum statu-
tum est quia qui regularem disciplinam sub-
ter fugientes peregrinationis uota plerumque assu-
munt. Extra. de regularibus et transe. ad
v. Junior iii. **Capitulum lxxvii de hiis qui uoto**
Cum alienatus religionis non tenentur

Cum alienatus non sentiat ac per hoc non valeat
consentire cum conualuerit ab obli-
gatione monasterii ordinis absolutum
nisi postquam mentis sue sanus est compos
spontanea voluntate professionem fecerit mona-
chalem. Ibidem de voto et uoti re. Alias in-
Cum quidam in minoritate nimio sus-
pres mortis pauore protestatus sibi uba pro-
listi non dum sit indicabor promouens inans
quod religionis habitum assumeres aliquo suscepti-
uis. Et infra tibi quod si plus in
uoto non est professionem transgressor in-
dicari non potes et si non impleas quod
deuouisti. Idem Extra. fracti uoti non licet
qui temporale obsequium imperpetuum. mysteri-
tur religionis obseruantiam. quemadmodum iste
de impuberibus aut ceteris qui uoto religio-
nis astricti non sunt multa superius dicta
sunt. Ex summa de casibus. Circa istos
sciendum quod licet in probatione positi pos-
sunt ad priorem statum redire libere infra
annum nisi in tribus casibus primus si ac-
ceperint habitum qui dari professis
consueuit. Secundus si fecerint professionem tacitam
si euidenter apparet quod tales absolute uo-
luerunt mutare uitam vel in religione
perpetuo deseruire. Tertius qualiter sciet quod fuerint
in probatione. Primus vel quia protestati sunt
se nolle esse in probatione uel quia acce-
perunt habitum nouiciorum uel quia talis
est ordo qui non consueuit recipere ali-
quem ad professionem nisi probatione premissa. Circa
secundum infra annum intellige ubi sanctus
statutus est ad probationem. Idem eis circa
talis tempore si esset ad hoc statutum
quod si non apparet euidenter quod uo-
lunt mutare uitam et in religione perpe-
tuo deseruire. In iudicio tamen prime consi-
tuentur quod sua uoluntate compos fuit
et premissa deliberatione intrauit quod non
licet ei redire ad seculum et si dubitauerit
idem consulerem quia in dubiis uia tucior
est eligenda. Ex summa fratris Jo. Item
sine preiudicio credo quod solum propositum
non obligat nec est mortale nouicie
tamen nisi addat promissionem uel uotum
expressum uel tacitum uel presumptum ut
cum quis recipit habitum professorum licet
nichil dicat. Illo vel cum recipit habitum
nouiciorum, continendo propositum suum de
perpetua obseruantia religionis recepto

cum habitu nouicii cum euidenti expressi-
one huiusmodi propositi uoti presumptionem inducit
ad quod uenire ipse sufficeret. Sic credo quod pro-
positum eundi ultra mare uel ad sanctum Ja-
cobum sine uoto non obligat nisi crucem
accipiat quo ad primum casum aut
a sacerdote suo peram et baculum benedictum
sicut fieri consueuit quo ad secundum. Extra. de
de regularibus. Consultationi. **Capitulum lxxviii**
de hiis qui ad nouitium seruandi compelluntur

Uerum etiam qui se finxerunt habitu et uoce
monachos et non sunt cogantur
ut ueri monachi sint ut dicitur. Alias
in. De clericis qui religionis habitum su-
sceperunt et ante professionem ad priorem se
statum transeunt. Item quod si religionis au-
ctoritatem ad quam ingredi se uouerant sena-
re noluerit, ad uiuendum sunt religiose
compellendi cogendi. Item si ante susceptum habi-
tum positi in probatione uoluerunt recedere
secundum regulam beati Benedicti non uidetur
prohibitum ad priorem statum redire quod indi-
rectum ut in eadem ueste in qua uene-
runt reuertantur. Clericus in monachum
aut primo deuotus aut alia professio fa-
ciat. Idem. Cum monachum faciat pro-
positus sed professio regularis cogitur ad
continendum uotum emittit et recipitur
ab abbate ut talis fiat monachus et red-
dat domino que promisit erit utique re-
pellendus. Item primo in eo idem licet opti-
onibus antiquis patribus sit indultum
non solum infantes quasi sed etiam mo-
nasterii ut et ille asperitates illius et istius
mores illius ualeat experiri. Si tamen
ante probationis tempus regulariter pre-
finitum is qui tacite desiderat habitum
susceperit et professionem emiserit abbate per se
uel per alium professionem recipiente monasti-
cam et monachalem habitum concedente
utique religiosum uidetur cui sic per se nos-
citur introductum. Ideoque obligatur
per confessionem eiusdem iter receptam
et quia multa sunt prohibenda que si facta
fuerint oportet firmitatem prohibendum
est etiam abbatibus ne passim ante tem-
pus probationis quoslibet indifferenter ad professionem
recipiant cum infirmitatem fragilitatis
humane superioris probationis sit regulariter
institutum. Ibidem de uoto uel. Alias
in. Nobilis in iuuenili etate suscipiendi re-
gularem habitum uotum solempniter
emisisse cumque sanctum infra dictos uos annos
sub hac intentione adimplere uotatus fuisti
ad regimen terre electus. Compulimus ut si-
cuti sanctus decreuit gratiam regimini re-
signes terre memorate ac redeas aliis

sinis nota tua. Ex. si capitulum cuiusdam ecclesie
cuce te postmodum duxit canonice elige
dum electum recipere decrevit patris
Ex summa de capitulis. Quid si non metu
sed dolo inductus intraverit quis religio
nem, potest allegare deceptionem et contra
dico quod non, nam cum possit dicere se de
ceptum, cum conditio sua melior facta est ut
alicuius dolo sed sic potius fatuitati ascri
batur. Ex summa de capitulis. Ca. xxix. De eadem

Pone quod aliquis secularis
videns monasterium dissolutum mona
chos splendide comedere bene ornatos
indutos et similia cogitat quod cum ordi
nem bene possit sustinere ingreditur pos
tea fit inquisitio in monasterio compellitur
ad regulam observandam. Iste dicit: Ego
non hanc asperitatem quam mihi multis
imponere volo tamen tenere. Queritur utrum pos
sit cogi. Videtur quod non, quia sicut non
potest quis cogi ad statum nobilium ita nec
ad novi augmentum. Item quia idem in
est virtute et intacto sed alienatio non po
test cogi ad statum. Ergo nec ad asperitatem contra
quam fecit professionem secundum regulam
licet nudam obligavit se ad eam totaliter
observandam; nam qui unum concepit alia
comprehendit. Item aut intendebat vivere
regulariter aut irregulariter. In primo casu
patet quod tenetur. In secundo idem, quia etiam si
professus turpis adiecta [illegible] adiecta licet
et tenetur regulariter vivere. Item adiecta
apposita contra naturam contractus non
vitiat contractum. Item maliciose posita
contra legem. Solutio: indistincte dico quod
non potest redire ad seculum pro quo fecit illam
professionem, sed utrum ibi cogatur manere distin
guo: aut erat sciens aut ignarus. In primo
casu non potest recedere, quia intelligitur
se obligasse non ad id quod fiebat sed ad id
quod fieri debebat. In secundo casu subdistin
guo: aut fuit ei explanata asperitas re
gule et tunc idem quod in primo casu, aut
non, et tunc si credebat regulariter vi
vere ad illam asperitatem se voluit obliga
re, non ad maiorem, et hoc concessit non
cogetur ibi manere sed transibit ad alium
ordinem quem valebit sustinere. Si vero
non concessit, credo quod debeat manere,
nec potest allegare dolum vel deceptionem,
quia sit melior sua conditio et potius ma
gis imputare fatuitati sue, quia non
examinavit ut debuit. Vel dic indistincte
quod debet remanere, quia dolus aliorum vel
simplicitas nocentis non contrahat [illegible]
libus. Ex summa fratris Jo. Quid de illo qui
novit quod intravit ordinem cisterciensium [illegible]

potest melius intrare laxiorem ordinem. Et in
terim tenetur ordinem arctum ad probandum
religionem, et hoc quia potest placere et ibi re
manere. Licet postquam intravit religionem
et statim naturam suspexit possit recedere
si voluit non solum quod intraverit sed quod ibi
monachus fieret aut usque ad mortem illum
perseveraret. In quo casu quamvis non arcte
irregularem ad remanendum, tamen transgressor
est nisi si ad religionem transiverit laxio
rem. Ex. in decretalibus et tamen ad re
[illegible] Ca. xxx. Qualiter
monacho liceat ad artiorem regulam transire

Licet quibusdam monachis [illegible]
[illegible] hospitalariis et templa
riis ap. et [illegible] ap. sit indultum
ne postquam aliquis professus fuerit [illegible]
eos ad aliud locum possint [illegible] arc
tioris etiam religionis obtentu transire,
ut unusquisque secundum apostolum in ea devocatione
permaneat in qua dinoscitur esse vocatus.
Quia tamen ubi spiritus dei est ibi libertas,
et qui spiritu dei aguntur non sunt sub lege,
quia lex non est posita iusto [illegible]
videtur quod illis fuisse concessum ne quis
[illegible] temeritate vel levitate in iacturam vel
in iniuriam sui ordinis sub pretextu maioris
religionis ad alium ordinem transvolaret,
sicut a multis constat esse presump
tum, non quod non ei transeundi licentia
denegetur qui eam cum humilitate postu
landam duxit et instantia, ut non fictus [illegible]
vere ad frugem melioris vite valeat trans
migrare. Talis ergo postquam a prelato suo trans
eundi licentiam postulaverit [illegible]
[illegible] que publice legi [illegible] absolutus
[illegible] post [illegible] propositum admi
[illegible] non obstante [illegible] contradictione
prelati, quia [illegible] qui
concessa sibi abutitur potestate. Cum ergo ro
[illegible] supremam obtinet [illegible] pote
statem [illegible] cedendi licentia
[illegible] petentibus sine difficultate
concedat. Quibus [illegible] voluerit [illegible]
[illegible] privilegium est concessum, sed de
concedendo transeundi huiusmodi licentiam tali
postulantibus [illegible] quia sicut
subditus a prelato cum humilitate et instan
tia debet transeundi licentiam postulare,
ne [illegible] contemptus videatur,
sic prelatus subdito sine difficultate
[illegible] debet transeundi licentiam indul
gere, ne videatur propositum impedire [illegible]
[illegible] inspiratum. Sed nunquid prelatis dubitet
utrum quis velit ad arctiorem an laxio
rem ordinem [illegible]
transire [illegible] requirendum.

Ca. xxix De eadem

Ca. xxx Qualiter monacho liceat ad artiorem reg.

ne forte angelus sathane velut angelum lucis se transformet. Illa semper regula in monasticis observata ut nullus absque licentia abbatis presumat occasione qualibet deserere propositum suum cum minimus utilitatis preferatur spiritualis et in hoc casu recte procedit doctrina silencio sollicitudo contemplationis et labor quieti. Unde qui potest esse prior et prodesse non debet cedere, di postulare licentiam aut etiam optinere. Cum ergo monachus vult ad fratres arctioris ordinis transire ut non ordini suo aliquatenus derogaret sed ut apud eos vitam ducat arctiorem [illegible] super eo quod decorde puro et conscientia bona et fide non ficta fecisse dinoscitur cum nullatenus molestetur quia caritas est [illegible] cui non querit que sua sunt. Ex summa fratris Jo.

Capitulum lxxxi de transeuntibus et fugitivis

Quid si transeat [illegible]

Quid si aliquis non petita licentia ad arctiorem religionem eo solo potest revocari a prelato suo. Quod non maxime si professionem fecit nisi se transtulit; multa enim fieri prohibentur que tamen facta tenent. Item pone quod intravit impetravit aliquis regularis licentiam ab abbate suo transeundi ad arctiorem religionem postea penituit ille nunquid abbas predictus tenetur eum recipere revertentem. Respondeo si ille vel non potest invenire arctiorem religionem ubi recipiatur aut non potest sustinere asperitatem illius propter [illegible] eam tenetur eum recipere si revertitur ante factam ibi professionem aut non dum transacto tempore probationis vel potest repelli propter [illegible] licentie velut [illegible] si renunciavit [illegible] monasterio cum facta sit ex causa sed ut transiret ad arctiorem religionem et ea causa cessante non sit aliter eum non tenet recipere. Quid si petit licentiam transeundi et abbas dixit quod deliberaret et antequam concederet ille penituit dicens quod non vult transire abbas tamen postea licentiavit eum nunquid tenetur recipere. Respondeo quod non quoniam non concurrit eodem tempore voluntas petentis et licentiantis. Credo autem quod ubi quis licentiam petit transeundi ad arctiorem religionem sufficit licentia solius abbatis. Alii dicunt contrarium sed quod non sufficiat licentia prelati sine licentia conventus tamen in alienatione [illegible] quod nunquam valet quando requiritur consensus capituli ad laxiorem autem religionem non potest transire etiam de consensu abbatis et conventus quia contrarius est. Cum autem conventus licentiat aliquem simpliciter ille renunciat simpliciter suo monasterio quoad hoc forte vel rancore vel alia de causa non habet quod agitur quia hoc non est nisi dare licentiam evagandi et dissolutionis. Extra de regularibus et transeuntibus ad religionem. Gregorius nonus. Statuimus ut presidentes capitulis celebrandis secundum statutum generale concilii abbates sive priores fugitivos et eiectos de ordine suo requirant sollicite annuatim qui si recipi possent secundum ordinem regularem abbates et priores eorum ad receptionem eorum [illegible] et compellantur salva ordinis disciplina. Extra [illegible] Si vero regularis ordo non patitur ante [illegible] provideant ut apud eadem monasteria in locis competentibus si absque gravi scandalo fieri potest. Alioquin in domibus aliis eiusdem ordinis ad agendam penitentiam talibus vite necessaria provideantur. Si vero fugitivos dictos inobedientes invenerint eos cogant et tamdiu faciant a prelatis excommunicatos publice nunciari donec ad mandatum eorum humiliter revertantur. Ex summa de casibus.

Capitulum lxxxii de votis episcoporum et aliorum

Quod autem supra dictum est de monachis intelligas et de clericis secularibus non in voto abstinentie sed religionis [illegible] sed hoc fallit in [illegible] qui licet voto [illegible] licet religionem [illegible] facere nisi obtenta licentia [illegible] Item licet servus suo domino voluntate tamen si servus intraverit religionem et est persona nota vel etiam [illegible] ut sit liber vel servus non debet recipi ad monachatum [illegible] ita quod si sit servus vel ratiociniis obligatus vel colonus vel originarius vel ascripticius queratur a domino suo reddatur ei cum omnibus hiis que attulerit fide tamen accepta de impunitate. Si autem infra terminum non fuerit requisitus postea queri non potest. Quando incipit computari illud terminum dicit [illegible] quod a tempore ingressus et erit continue in monasterio religionis [illegible] dicunt quod a tempore scientie domini. Quid si recepit eum ad professionem ante hoc tempus. Credo salvo meliori iudicio quod ille debet remanere in ordine et monasterium satisfacere domino quia [illegible] recipiendo cum dic quod si iste erat incognitus et asserebat se liberum [illegible] vel forte probabat [illegible] per falsos testes et corruptos si dominus voluerit eum [illegible] spoliabit tamquam indignum et [illegible] sit tunc accepit et restituetur domino. Ex summa fratris Jo. Sed nunquid talis est vere mona-

clusus cum inuitis domino suus non possit
constituere homines super caput. Ar. quidam
dicunt quod non potest fieri monachus sed
hoc videtur contrarium quia simus nature
confirmatam ipsius abstinentiam et vite
sanctitatem monachorum regularum qui tamen
licet suo saluo iure dominorum quod sunt in
corpore suo et animam deo obligare in
uito domino potest licet non possit alios se-
ruicium vel seruicio corporis sedu
cogit ad monachatum cum inuita domino
potest quis et esse et effici monachus.
Qui autem dicit inuitum quod seruus sed
in ordine remanet inferiorum religionis
quod satis potest dici quod seruus si bona fide
intrauit monasterium credens se esse liberum
et videtur domino restituendus si velit
dominus. Quid si postea fuit manumissus
sub unquam tenetur redire ad monasterium in-
gressum sicut. Ar. dicunt quidam quod non licet
hoc intrauit quod licet dicatur quod non fuit mo-
nachus quia tamen iam sunt monachi sunt
tenentur redire ad monasterium sed contra videtur
hoc. Qui sunt qui quedam intrauit placet
et difficile est videre dato quod seruus ma-
nens seruus monachus fieri non possit sed
dato quod possit sicut videtur similiter sa-
tius est dubio quia aliud est de viro
in vita uxore intrante monasterium qui
monachus esse non potest quia non e con-
tinentiam sine consensu uxoris non potest
que continentia adnexa est regule monache
li unde renunciatus ab uxore de monasterio
ipsa mortua non tenetur redire ad monasterium
quia nunquam monachus fuit sed seruus adep-
ta libertate tenetur redire quia monachus
fuit. Ex summa decta. Ca. xxxiii de non e-
tatis impuberes
Item dicit impubes
Liberis patris aut tutoris ante nunc
possunt religionem vel peregrinationem sta-
tum notam ingrediens monasterium aut
est adultus aut impubes. Si primo tamen
si intrat sponte et facit professionem ex-
pressam vel tacitam non potest exire nec
aliquem curam sibi imponere ad primam
agendam et intelligas in vitam qui
si intrauit per metum qui potest cadere in
virum constantem videlicet mortis vel alterius
vel cruciatus vel status sui vel filiorum. Si in
impubes intrat aut ab aliis ponitur in
monasterium puta patre vel tutore aut ipsa
ante pubertate si ipse non consentit
quando voluerit potest egredi usque ad etatem
legitimam. Si autem consentit licet
consensus ille qui fit an annos puber-
tatis non teneat tamen exire non potest
postquam peruenerit ad etatem legitimam ad

instar carnalis matrimonii. Sed nunquam cum
peruenerit ad perfectam etatem potest egredi. Si
tamen impubes ipsa ante intrauit potest re-
trahi a patre vel tutore infra annum et diem
secundum addit summa quod sicut in matrimo-
nio carnali malitia supplet etatem ita
in spirituali. Item si quis impubes doli ta-
men capax sponte intrauit tempore et
ad cautelam quod non exiret vel si exiret
quod rediret ubi diuorsum nequit non
tamen dico teneri nisi post dictum sup-
stratum. Ca. xx. que. i. Cl. In. de annis
puelle monasterio tradite cum adulte fu-
erint liberum habeant arbitrium manendi
vel discedendi probatur ante nunc syno-
di in qua sit statutum est summa ut tunc
erit professio virginitatis cuius adulta
iam etas esse cepit et que satis apta
nuptiis deputatur ac perfecta sed hic de illa
professione que spontanea sit dicam
de illa que a parentibus deo offertur vir-
gines ad aquam angelorum equum addidisset
adhuc quod si pater vel mater filium filiam
ve intra septa monasterii in infantie
annis sub regulari tradiderint disciplina
ita licet eis postquam ad pubertatis
inoleuerint annos egredi et matrimo-
nio copulari hoc omnino detestamur quod
nefas est ut oblatis a parentibus deo
filiis voluptatis frena relaxantur
statim gerat talem monachum aut pri-
ma deuotio aut ipsa professio facit.
Gratianus Ca. xxxiiii adhuc de ea-
dem
Ex his auctoribus colligitur
quod prima professio pueros tenet
obligatos sed obiicitur illud leonis
pape puelle que non parentum coacte im-
perio sed spontanea iudicio virginitatis
propositum atque habitum susceperunt si po-
stea nuptias elegerunt preuaricantur
ex quo datur intelligi quod si coacte vir-
ginitatis habitum susceperunt sine preuari-
catione ipsum deserere possunt. Sed puella
hoc imbilliter ostendit cum ut in subsequen-
tibus monstrabitur post xii annum liberum
est arbitrium nec videtur aperte cogi
contra votum nuptiarum. Vel illud intelli-
gendum est illud quod est statutum insy-
nodo habita ab eugenio papa sicut qui mo-
nasteria elegerunt a monasteriis egredi non
permittuntur ita qui inuiti sine iuste of-
fensionis causa sunt intromissi non
inuiti volentes teneantur quia quod non petunt
non obseruant. Ibidem gratie in rogat ti-
burtense puella si ante xii annos etatis
sponte sua sacro velamine illum assump-
serit possunt statim parentes eius vel

tutores id fieri invitum facere si noluit
at si annum et diem dissimulando conse-
serunt ultimus nec ipsi nec ipsa mutare
potuit. Si vero in fortiori etate adolescen-
tula fuerit deo elegit non est potestas pare-
tibus prohibendi. Ex summa fratris Jo. ubi
dicit continentiam perpetuam supple. Non enim
sufficit quod promittat continentiam ad tempus
vite mariti sui sive ante sive post hoc votum
fecit ad tempus maritus revocatus fuit
de facto quia de iure non. Sed mortuo mari-
to potest matrimonium contrahere si sic re-
manserit usque ad mortem viri. Et ideo di-
co quia sicut nominat h. invite marito de-
compelli intrare monasterium vel saltem vovere
perpetuam continentiam quod satis credo si ipsa
ignara fuerit iuris. Alias non credo quod compel-
lenda sit sed potius revocare marito debe-
bit si induci non possit illa admittendi
monasterium quando est suspecta vel admo-
nendam perpetuam continentiam. Item nota quod dicit
In manu vel potentia episcopi talia cum maio-
ra negotia non debet expediri pro uxore
quam per se vel per aliquem de mandato eius. Si-
militer confirmationem fieri in filiorum si alias ei de fac-
tum esset non debet super hoc episcopus suam
revocare et peccaret si de facto revocaret.
Expressa est que fit plena secundum formam
ordinis tacita autem que fit per receptio-
nem habitus regularis quo utuntur professi et
cetera omnia facit unde est ac si fecisset ex-
pressam professionem. Item nota quod impubes est
si doli capax sit et monachus fieri non
potest quia nec consentire potest nec se deo
obligare. [illegible] similiter iis dum offerunt
[illegible] sub multorum testimoniis suscipiendi se.
Ex [illegible] de voto [illegible] magne
nullus tradatur nisi legitima etate et spon-
tanea voluntate. Ex eodem. Si quis ante
legitimos annos [illegible] con-
sensu parentum suorum si parentes suos infra
annum non reclamaverint [illegible]
[illegible] Ex registro Gregorii [illegible] in [illegible]
dum est congregacio monachorum [illegible]
[illegible] monasteriis ante xviii annos [illegible]
[illegible] prohibemus [illegible]
[illegible] se cum suo filio discretionis annos
nullatenus attingente quondam mona-
sterium cum bonis suis etiam contulisset dein
filium suum fecit habitum suscipere monachalem
Et infra [illegible] Sed si dictus puer ad
annos discretionis pervenit et habitum re-
tinere noluit monachalem si ad hoc indu-
ci nequiverit non est nullatenus compel-
lendus. Ex summa de casibus. Capitulum xxxv
Si tamen impubes [illegible] de eadem
et doli capax emisit votum aliud

quam continentie videtur quod sit obligatus
nisi pater statim cum audierit revocet. Ex
summa fratris Jo. Item etiam credo de voto
continentie circa ingressum religionis quod
non potest revocari nisi statim revocet.
Quid si noverit se fecisse continentiam vel
ingressum religionis tunc deinde cum
venerit ad etatem vel cum mortuus fuerit
pater numquid potest pater illud revocare. Cum
dicimus statim dico non potest. Item opini-
onem h. et secundum Gaufridum [illegible]
est potest statim. Nec enim datur ei [illegible]
et dicens sicut in transitu ad religionem
et hoc quia per ingressum religionis [illegible]
[illegible] a potestate patris vel tutoris. Sed inter
alia nota non convenit credo nisi pater
revocare nisi statim revocet quoniam
scit votum esse emissum et postquam sta-
tim i. ipsa die [illegible] xxx ubi dicit
[illegible] dierum distulit. Sed idem
credo de filio et filia licet lex loquatur
de sola filia. ¶ Quid si pater contradixit
et revocavit hoc votum sive continentie
sive aliud et post huiusmodi revocationem con-
sentit huiusmodi voto numquid filius cum ve-
nerit ad etatem tenebitur observare votum.
[illegible] quod non quia semel
fuit absolutus per revocationem [illegible]
[illegible] obligatio semel extincta non re-
viviscit. Unde non tenetur servare votum
hoc vel iuramentum si forte iuravit ali-
quid quod tutor aut pater revocaverit nisi iterum
noviter [illegible] Item dicit de uxo-
re que de mandato viri [illegible]
tum quod eo mortuo non tenetur redire ad
monasterium. Item de viro qui in vita vel
[illegible] uxore intravit monasterium
et postea revocatus fuit ab uxore quod
mortua non tenetur [illegible] monaste-
rium licet teneatur continere. Sed magister
[illegible] dicit h. contrarium et dicit
quod in nullo casu [illegible]
impubes aut [illegible] aut [illegible] absque [illegible]
si impeditum [illegible] quod promisit [illegible]
[illegible] obstaculo quod impediebat [illegible]
[illegible] quod impediebatur [illegible] votum [illegible]
Et nota quod cum pater vel tutor revocavit
votum filii vel impubis aut maritus
votum uxoris non peccat quia uti-
tur iure suo sibi a deo concesso nec fili-
us nec filia nec uxor peccant non
adimplendo huiusmodi revocationem. Ex sum-
ma de casibus. Capitulum xxxvi de votis [illegible]
Uxores si emiserint vota
abstinentie vel peregrinationis vel con-
tinentie vel aliquid aliud non debet
ante [illegible] sine consensu sed viri [illegible]

mutare etiam si ante matrimonium contractum emiserant votum quod contracto matrimonio nondum consumassent viri est etiam. Sed si uxor de consensu viri emiserat tale votum et postea vir prohibeat quod debet ei obedire uxor et nullomodo revocat vir id quod consenserat prohibendo. Ex summa fratris Jo. Aliquid possunt irritare similiter iuramenta eorum facta ante matrimonium contractum vel post. Respondeo. Credo quod non si sunt talia que contraria sunt super abstinencia secundum quod in multis glo. aliquando supraposita. Nota etiam Hostiensis xxxiij q. v. noluit quod si ante matrimonium contractum obligavit se mulier alicui servitium non possit post contractum matrimonium vir eius liberare eam ab illa obligatione. Similiter credo quod si post contractum matrimonium iuravit aliquid aliter quod ipsa possit facere contradicente marito non possit ille tale iuramentum irritare. Alias credo quod possit. Quid si voverit mulier vel iuravit quod non abibit ad [illegible] vel aliquid aliud contra [illegible] cum viro suo. Respondeo. Credo quod huiusmodi iuramentum vel votum si tamen votum est potest vir revocare. Sed tu nota quod maritus illa sola vota uxoris abstinentie revocare potest que ipsa implere non potest sine scandalo viri ut de ieiuniis de surgendo ad matutinas de iacendo de nocte in camisia. Alia que potest implere sine scandalo viri revocare non potest nec uxor tenetur ei obedire in revocatione ut si vovit quod daret aliquid de suis ubi consuetudo est quod mulieres habent parafernalia separata a rebus dotalibus vel si vovit quod cantaret unum psalterium vel diceret pro viri suffragiis [illegible] vel quod decetero non [illegible] vel quod non consentiat adulterio. Ex summa de casibus.

Capitulum xxxvij de eadem

Quod autem dixi de voto continentie scilicet quod viri uxores vota possunt irritare intelligas cum distinctione quia aut inter virum et uxorem est secuta carnalis copula aut non. In primo casu si vult uxor religionem intrare potest si maritus similiter intrat religionem vel si est vetus uxor et non est suspecta de incontinentia sufficit etiam vir promittat in manum vel [illegible] eius continentiam se potest vir intrare. Alias non. Sed idem dicendum in casu quo videlicet quod uxor possit intrare religionem viro sene et non suspecto de incontinentia quia nisi non [illegible] iudicantur. Ex summa fratris Jo. ubi dicit continentiam perpetuam simpliciter non enim sufficiat quod promittat continentiam ad tempus vite mariti sui. Dicant post huiusmodi votum solum ad tempus maritus legitimus sunt de facto quod desine non etiam mortuo marito potest nubere quia desine non si non [illegible] usque ad mortem viri et ideo dico quod sicut [illegible] vivente marito [illegible] intrare monasterium quod est suspecta vel saltem non perpetuam continentiam quod satis credo si ipsa [illegible] alias non credo quod concedenda sit sed parvus revocare maritum debebit si ipsa non possit illa contrarium monasterium quod est suspecta vel adnuncianda perpetuam continentiam. Item nota quod dicit in manum vel [illegible] episcopale cum maiora negocia non debent expediri [illegible] episcopum vel papam de mandato eius. Si tamen papam [illegible] nam fieret [illegible] si alter vite sue [illegible] non debet [illegible] hoc eius sunt revocare et peccaverit si de facto revocaret. Ex. in de conversione coniugatorum. Alias in laycus ignorante episcopo de licentia uxoris monasterium ingressus ad professionem fecit [illegible] quod nisi uxor ad religionem transierit aut perpetuo castitatem servare promiserit vir potest et debet de monasterio revocari [illegible]. Non est alias [illegible] abstinentiam regularem vel religionem perpetuam continentiam repromittat sed et etiam debet mutare nisi forte sit eius etatis ut sine suspicione incontinentie valeat in seculo remanere. Ex summa de casibus. Si non uxor non vult ingredi religionem sed in seculo promittit continentiam obligatur quamvis [illegible] petenti debitum reddere nisi ambo emiserint pari consensu tale votum. Tunc enim et si maritus [illegible] ac votum frangeret ipsa tamen debet instantissime [illegible] in voto quod fecit.

Capitulum xxxviij adhuc de eadem

Si autem non intervenit carnalis copula potest ingredi religionem invito et contradicente. Ex. in de conversione coniugatorum. Alias in post consensum legitimum de presenti licitum est alteri altero etiam repugnante eligere monasterium sicut sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt dummodo carnalis commixtio non intervenerit remanenti si commonitus continentiam servare noluerit licitum est ad secunda vota transire quia cum non fuissent una caro effecti satis potest unus ad dominum transire et alter in seculo remanere. Ex summa fratris Jo.

uinculo simul potest transire ad hoc cum uel
ad religiosorum. Ray. h. i. notatur quod potest ma-
rita in uita uiri tamen inuito continentiam
uotum emittere quia in heremo uel reclu-
sorio ut dicatur est artior religio quam in certa
regulari sed non credo quod possit nisi ob-
liget se ad obseruantiam regularem et
sollempniter renunciet seculo et omni pro-
prietati ita quod teneatur ad illa tria substantialia que
sunt in qualibet religione scilicet ad continentiam
et ad abdicationem propriorum et ad obedientiam.
Quid si datum est ei tempus deliberandi
dum et maritus intra prefixum tempus cog-
noscit eam inuitam eo non obstante potest
illa ingredi religionem infra tempus sibi assig-
natum aut impedietur intrare propter uiri
iam perpetratam carnalem copulam consummatum. Ray.
hec questio dubitabilis est et diuersi diuersa sen-
serunt. Ex summa de casibus. Sed unde
si se dicit uelle intrare tunc uir exigit
illa debitum et tamen procrastinando
differt dico quod episcopus debet arbitrari tempus
infra quod ipsa ingrediatur quo elapso si non
fuerit ingressa cogatur ad commixtionem sa-
tisfacere. Credo quod etiam extunc potest effi-
caciter accipere tamen si bimo elapso illa
ingrederetur nichilominus teneret ingressus
dummodo carnalem copulam postea ante
ipsa fuit ingressa et fecit professionem
tacitam uel expressam solutum erit ma-
trimonium et uir qui remansit in seculo etiam
illa uiuente potest aliam ducere. Ex summa
fratrum. Si hec sine consensu intrauit uxor
religionem sine eo contradicente. Et
tunc contrarium notatur super illud c. de sponsa-
liis scilicet quod eo ipso uidetur maritus re-
nuntiasse continentiam quod consensit uxore intra-
re monasterium quod ego non credo. Ex sum-
ma de casibus. Item quid si ipsa non uult
ingredi religionem sed quasi seruatura propositum
tamen castitatis in seculo uelit in domo
propria permanere suscepto aliquo religionis
uelo. Ad hoc dicas quod non sufficit et
nichilominus consummandum est matrimonium
iam contractum nisi se uoto astrinxerit
ad obseruantiam regularem in quo casu
compelli potest ut relicto seculo religionis
propositum consignat. Ex. ubi supra. Innocentius
iiij. Cum quedam mulier uelamen uidui-
tatis coram duobus abbatibus assump-
sisset benedictione sollempni quidam nobilis
proponebat se cum ipsa mediantibus
[illegible] uerba de presenti carnali etiam inter-
posita desponsasse et illa se in illum
consensisse confessa dixit quod audierat
illum ligatum esse per uerbum et ob hoc eius
fugiat ad [illegible] Et infra

liter indicatur in uelo susceptione religi-
onis habitum suscepisse. Si tamen uelit in
domo propria permanere quasi propositum castitatis
in seculo seruatura nichilominus consumman-
dum est matrimonium iam contractum nisi se uoto
astrinxerit ad obseruantiam regularem
in quo casu compelli potest ut relicto secu-
lo religionis propositum consignat. Ex sum-
ma fratrum. Utrum compelli debet et potest et quo-
modo. C. xxxiii. q. [illegible]

Quid si antequam compellatur uel consignat
hic propositum sine uotum uolunta-
rie cognoscatur a marito nunquid consummabitur
matrimonium credo quod sic nisi ita astrinxerit se ad
obseruantiam regularem quod fecit professionem
tacitam uel expressam secundum formam alicuius
religionis. Nec enim uotum castitatis quan-
tumcumque modo sollempnizatum dirimit matri-
monium ante contractum nisi sit sollempniza-
tum per sacri ordinis susceptionem uel profes-
sionem regularem. Sed nunquid potest aliquis
uel aliqua fieri monachus uel monacha in
domo propria. Ray. Potest quidem sicut notatur
[illegible] dum tamen faciat uotum de quo dixi
[illegible] et deseruanda continentia et suppo-
nat se regule monachali et uiuat [illegible]
eam nec exigitur quod se supponat alicui
abbati uel priori quia plures monachi sine
omni abbate uel priore monachi fuerunt licet
non fuerint monachi secundum regulam et
formam beati Benedicti qui uoluit constitu-
i ut fratres sui obedirent abbati sed omnes
sunt res quas sed hic monachus qui est
sine abbate uel priore in domo propria uel in re-
clusorio uel in heremo cum [illegible] propria non
debeat. Ray. dic. si sua sunt que adquisi-
uit adquisiuit autem eorum sunt qui
deberent ei succedere ab intestato si tamen
transierit se ad aliquam ecclesiam [illegible]
[illegible] fuisse illorum et erunt illius ecclesie
ad quam se transtulit si autem non se trans-
fert nec habeat tales successores fuerit
in illis [illegible] cum hic monachus
persona sit ecclesiastica. Cum autem quis
uel aliqua emittit uotum continentie in ma-
nu prelati [illegible] prout credo sine preiudicio
quod tale uotum impedit et dirimit matri-
monium post modum contrahendum
licet sic uouens non recipiat habitum reli-
gionis nec renunciet [illegible] uel promit-
tit obedientiam alicui abbati uel priori. Qui-
dam tamen dicunt contrarium dicentes
quod uotum continentie non dirimit matri-
monium contrahendum nisi sit sollemp-
nizatum per sacri ordinis susceptionem aut
professionem regularem. Ex summa de casi-
bus. Et nota quod quantum [illegible] est de uxore

continentiam ad votum continentie intelligendum est et dicimus quia in talibus semper animus ad paria iudicantur vir et uxor in voto autem abstinentie dicunt quidam indistincte quia vir sit maior quam possit talia vota facere et invita uxore. Hoc intelligitur de eo cui nisi speciale votum non facit uxori prejudicium in debito sibi reddendo quod satis videtur improbabile. In voto peregrinationis dicitur quod neuter coniugum potest alio invito facere. Fallit in voto Ierosolimitano quod in maximum favorem terre sancte ac fidei christiane potest vir sine uxoris licentia facere ac libere adimplere. Uxor tamen ut assentiat est attentius commonenda vel si non vult remanere sequatur virum suum. Ex summa de casibus. **Ca. xv. de ead.**

Item alter coniugum intravit religionem sine licentia alterius, alius repetit eum, numquid ille tenetur redire ad coniugem. Respondeo in duobus casibus non est: si illa sit publice fornicata et ipse ingrediens vixit caste. Ex summa fratris Jo. Hu. dicit sine licentia quod si non, quia propria sunt vota adhuc auctoritas episcopi concessa licentia operis sui et votum perpetue continentie cum transitu ad religionem si sit suspecta persona alter potest remanere in seculo. Item Hu. dicit si vixit caste alter non possit eum repellere sed si fornicatus ipse fuisset ante ingressum religionis vel post. Ex. xxvii. q. ii. Sunt quidam. Vir in acolitatus ordine constitutus quandam puellam R. nomine in facie ecclesie duxit quam cum carnaliter cognovisset orta discordia inter eum et amicos puelle ipsa fuit alii nomine W. copulata et tu eum usque ad gradum sacerdotii ordinasti. Postmodum vero ordinem cisterciensem assumpsit. Quia igitur mulierem [illegible] adeo W. reddidit vel adulterium admissa est nec quidem monachatum impediat quominus regulare votum valeat adimplere precepimus et causam non admittas. Ex summa fratris Jo. ¶ Quid si uterque fornicatus est numquid potest alter illo invito intrare monasterium. Respondeo non potest sicut notatur h. xxvii. q. ii. Agathosa et potest revocare qui sic intravit. Ego credo verum esse sive occulta sive publica fuit utriusque fornicatio vel si tamen ingrediens occulte fornicatus fuit et alius publice. Unde si uterque non petita licentia ab altero intrat monasterium numquid potuit se mutuo repetere. Respondeo non possunt quia neuter potest dicere se ab altero spoliatum et uterque intrando renuntiavit iuri quod habebat in re

liquo et iuri exigendi debitum in votum utrumque tenuit quo ad exigendum et quo ad reddendum debitum. ¶ Quid si uterque credens alterum esse mortuum intravit monasterium numquid comperta veritate potest alter exire et alterum petere. Respondeo notatur hic quod sic quia neuter intendendo voluit sed nunquam si scivisset alterum mortuum non esse non venisset fieri monachus cum uterque vivat sicut illa que nupsit alii cum virum suum mortuum esse credidisset comperta veritate licite recedit a secundo et redit ad primum. Ex summa de casibus. Aliud esset si sciverit latuit [illegible] hic casus sive divortium ad separationem thori. Ex summa fratris Jo. In hoc casu potest ille qui relictus est invadere monasterium in vita relicte sicut notatur h. super primam c. quia sermonem [illegible] Item [illegible] coniuge altius et uterque contrita [illegible] intravit quod credo verum esse si religiosus non vult religiosum sibi restituere. Ex summa de casibus. Ad aliud dico quod est obligatus quo ad se tamen ideo non potest exigere debitum quia hoc posuit non nomine quod erat propria potestate sed alienum vel non reddere debitum tamquam petenti non patitur nomine et ideo tenetur reddere. Ex. xxxiii. in decisione coniugalos q. v. Quidam intravit monasterium invita uxore qua ipsum repetente coactus est ad propria redire ea mortua queritur utrum teneatur redire ad monasterium. Respondeo quod votum non tenuit unde tamen ad monasterium non tenetur redire vivens non uxore accipere non potest quia promisit eum se non exigere debitum quod in eius erat potestate et ideo quo ad hoc votum tenuit non reddere autem non erat in eius potestate sed mulieris. Ex summa de casibus. **Ca. xvi. Item de ead.**

Pone quod moritur uxor que coegerat eum de monasterio numquid tenetur redire ad monasterium vel numquid potest ducere aliam uxorem vel numquid saltem tenebatur iuri si duxit illi numquid ab illa secunda potest exigere debitum. Respondeo dico quod cessante impedimento monendus est diligenter redire ad monasterium et peccat si non facit invitus tamen non est cogendus aliquatenus quia professio quam fecit non sollempnizavit votum tamen non obligavit simpliciter ad continentiam propter impedimentum uxoris. Ex summa fratris Jo. Si peccat quare non compellitur redire. Sunt qui dicunt quod possit compelli ad penitentiam et depositionem arbitrio episcopi sed hic compelli potest et peccat mortaliter si non redit. Ergo sequitur quod non est cogendus invitus

intelligendum est ad peticionem eorum qui ad hoc intrauerunt quibus se subiecit non potuit. Episcopus tamen de officio suo potest eum compellere redire ad monasterium vel dic quod peccat venialiter quia recedit a proposito meliori quod tamen non videtur verum cum continentiam ipso facto obligauerit se ad perpetue viuendum in religione que de se fecit per professionem. Cum ergo mortua uxore sublatum sit impedimentum quod impediebat voti executionem fieri debet quod impediebatur et hoc verum in mulieribus. Extra ubi supra Urbanus in glossa Si vir uxore sua remanente in seculo deinde ad religionem transire voluerit ut ea tamen sublata de medio votum sue salutis sine periculo non potuit in[illegible]dare. Celestinus tertius Uxor mulier que credens maritum mortuum habitum religionis assumpsit eo vero demonstrato viuente fuit post obitum viri se ad obseruanciam regularem compellenda. Item de votum eius usque quamquam non tenuit si quatenus se potest obligare promisit enim intrandum monasterium et non exactionem carnis debitum quibus quamquam dicimus ut ad monasterium redeat vel professionem faciat. Si vero ad hoc non potest inducit ipsam in futuram credimus [illegible] dam. Extra summa de capitulis ad idem dico quod non potest contrahere impediente voto saltem simplici. Si tamen contraxit copula [illegible] peccat et debet agere penitentiam de simplicis voti fractione et tenebit iam et ita visum est ad tantum. Ad quartum respondeo. Hostiensis dicit quod sicut non potest exigere debitum expresse nec tacite [illegible] non replicat. Alii doctores dicunt quod licite potest [illegible] quia licet peccauit contrahendo tamen [illegible] est uni quod tollit totaliter obligacionem illam. Opinio Hostiensis videtur tutior et conueniencior ad salutem.

Capitulum xc i ad hoc de eadem

Quid si uxor sine licencia viri intrauerit religionem vult uxor religionem et maritus contradicit. Ad hoc distinguo tu utrum [illegible] quia aut est iam electus de monasterio et restitutus uxori aut non. In primo casu non potest intrare uxor religionem. In secundo potest illo inuito intrare. Capitulum xxxiii Hoc Si Cum uxorem suam uelari permiserit aliam non accipiat sed simul continentiam. [illegible] hoc capitulo et similibus dicit Hostiensis quod alter coniugum si videt comparem suum velle intrare religionem et tacuerit [illegible] presumitur uouere continentiam et hic taciturnitas reputatur pro consensu sed magister videtur in minore summa quod necessaria est licencia expressa et non sufficiat taciturnitas quod credo verum esse sed et si interuenerit consensus vel licencia extorta per violenciam vel [illegible] non preiudicat nisi licenciantis vel consentientis [illegible] ignorantis sed quod tenetur ad perpetuam continentiam. Si autem senuit uxor et non est persona suspecta de incontinencia non potest reuocare licenciatam sed tenetur continere quia presumitur continentiam vouisse. Si autem erat persona suspecta de incontinencia et hoc sciebat non potest similiter reuocare sed tenebitur intrare religionem si cum [illegible] de potest in [illegible]. Si autem non potest [illegible] non credebat se esse suspectum de incontinencia tamen esset potest reuocare licenciatam quia non recepit apud deum illi[illegible] consortium coniugalis [illegible] prostitutis. Item si licencians emisit votum continentie remanens in seculo et non esset suspectus et mortuo compare suo de facto contraxit matrimonium nisi tenebit quo tenebit vel emisit votum continentie sollempne quod potest sollempnizari quando non remanet [illegible] nec profiteatur obedientiam alicui abbati vel priori nec etiam recipiat habitum alicuius religionis nec sacros ordines dum tamen emittat illud in manu episcopi vel alicuius de mandato episcopali vel speciali ipso episcopo vel eius mandato approbante illud votum. Tunc enim si male matrimonium contraxit non tenebit et dum [illegible] per approbacionem episcopi qui est [illegible] vel procurator dei [illegible] etiam consummatum [illegible] potest [illegible] unde [illegible] non tamen sine matrimonium spirituale locum non potest habere carnale [illegible] sicut post matrimonium carnale consummatum non potest [illegible] ad aliud carnale alterutro coniugum viuente nec etiam ad spirituale nisi de consensu utriusque. Extra [illegible] Gregorius [illegible]

Capitulum xc iii de eadem

Mulier que in fide remansit post nolente viro [illegible] ad infidelitatem rediens [illegible] alter [illegible] vero separata ad religionem [illegible] conuolare [illegible] que relicto maritali thoro lapsu carnis ceciderunt si mariti eas [illegible] diligentes eas [illegible] noluerint recipere [illegible] in monasteriis cum religiosis mulieribus studeatis collocare ut perpetuam penitentiam ibi agant. Extra supra [illegible] quod dicitur de marito si noluerit recipere [illegible] et ibi reconciliare [illegible] quod ipse compelli [illegible] non potest [illegible] illa [illegible] nisi et ipse adulterium [illegible] et est [illegible] quod [illegible] eam regularem sibi in [illegible] si voluit

et quod antequam veritas eam sibi revelaverit illa monachi non peccat sive lata sit sententia divortii sive non. Omnium hic decretalis Gaudemus indistincte loquatur. Hic tamen dixit quod lata sententia divortii relicta monachi potest in vita et contradicente relinquente. Ex summa de casibus. Ca. xc iiii.

[illegible] est ut De mendacio et eius speciebus

Mendacium ait Augustinus falsa significatio vocis cum intentione fallendi. Nam is qui mentitur tamen id quod animo sentit loquitur voluntate fallendi et ita prima pars diffinitionis comprehendit falsum dicere, secunda mentiri. Patet ergo quod hec duo mentiri et falsum dicere se habent sicut [illegible] et [illegible] quia non omnis qui mentitur dicit falsum, nec omnis qui dicit falsum mentitur. Et qui mentitur fallit sua voluntate et ideo semper peccat quia verbum linguam non facit nisi vera mens. Qui vero dicit falsum non semper peccat. Alius cum dicat falsum et credit dicere verum et tamen si adhibuit diligentiam debitam non peccat, sin autem peccat saltem venialiter. ¶ Augustinus ponit viii genera mendaciorum. Primum quod fit in doctrina religionis. Secundum ut aliquem laedat iniuste, quod tale est ut nulli prosit et alicui obsit. Tertium quod prodest alicui ita ut obsit alii, quamvis non ad immunditiam corporalem, ut mendacium testis in causa pecuniaria. Quartum quod fit sola mentiendi fallendique libidine, quod sine causa et utilitate. Quintum quod fit placendi cupiditate. Sextum quod nulli obest et prodest alicui ad custodiam pecuniae. Septimum quod nulli obest et prodest alicui ad custodiam vitae personae. Octavum est quod et nulli obest et ad hoc prodest ut ab immunditia corporali aliquem tueatur, ut si volenti corrumpere virginem mentiatur eam esse [illegible]. Iustus autem tanto minus quisque peccat quanto magis a primo recedit. Ex summa fratris Jo. Sed quid videtur quod minus peccat septimum mendacium quam octavum? Dicendum quod non attenditur recessus iste quantum ad ordinem hic positum sed quantum ad qualitatem detestationis primi mendacii quod est in religione fidei. Vel dic quod quanto aliquid istorum mendaciorum recedit a primo tanto magis est veniale. Sed quanto mendacium plus recedit etc. Vel dic quod tria ultima non differunt nisi secundum qualitatem facti et reputantur pro uno mendacio. Secundo de secundo genere intellige quod nulli prosit ad sic iniuste consuetudinem, quod dico quia falsus testis mentiens in causa aliqua sive contra verum sive pro vero dicat

testimonium prodest reo ad evadendam poenam capitalem. Ex summa de casibus. Est autem [illegible] generibus eiusdem Augustini alia distinctio brevior et tamen plenior. Quia mendaciorum aliud perniciosum sive malignitatis, aliud officiosum sive pietatis, aliud iocositatis. Primum membrum huius ultime distinctionis comprehendit v. quia prima praecedentis, secundum tria ultima. Ca. xc v. De mendaciis mortalibus et venialibus

Omne mendacium perniciosum est mortale. Mendacium vero officiosum, id est quod nulli obest et prodest alicui, veniale est secundum omnes nisi forte in perfecto, et idem de iocoso. Sed [illegible] est quoniam quidam dicunt officiosum magis peccatum quam iocosum quia fallit. Iocosum licet non [illegible], quod non facit iocosum. Alii vero dicunt contra, scilicet quod officiosum sit minus peccatum quam iocosum quia prodest proximo, quod non facit iocosum, nisi forte aut perfecto vel claustrali qui [illegible] renunciaverunt mundo. Proposuerunt quidam idem, scilicet quod utrumque tam officiosum quam iocosum sit in eo veniale, sed tamen [illegible] in perfecto. Alii dicunt quod mendacium officiosum semper est mortale nisi forte perfectis; iocosum non veniale quia non fit ex animo. Sed istud fit ut ipsum intendit decipere, illud autem non. Prima opinio sanior est et plus mihi placet. Quod tamen dictum est de ioco mendacio intelligendum videtur quod non fallit, novit enim ille cui dicitur iocandi causa fuisse dictum, sic videtur dicere Augustinus. Hoc etiam intelligas ubi dicitur iocandi placentia sive delectatione quia inde habent. Nam tunc potest esse mortale secundum si faciens ducit inquietudinem. Ex summa fratris Jo. [illegible] ait [illegible] placet intelligo quod illa placentia vel delectatio praeponitur dilectioni dei et mendaciorum eius [illegible] cum dicere mendacium [illegible] mortale est et homini perfecto. Item secundum quosdam consuetudo mentiendi facit peccatum mortale aliquis actu nisi eo quo [illegible] libido iocandi mortalis talis. Ca. xxii. q. ii. Augustinus [illegible]. Nemo mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod putat verum dicere, quia quantum in ipso est non fallit ipse sed fallitur. Non itaque mendacii sed aliquando temeritatis arguendus est qui falsa incautus credit ac pro veris habet. Potius econtra quantum in ipso est ille mentitur qui dicit verum quod putat esse falsum. Item Augustinus in libro psalmorum. Duo sunt genera mendaciorum in quibus non est magna culpa, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut iocamur aut proximo consulendo mentimur. Illud autem primum in iocando ideo non est perniciosum quia non fallit. Novit enim ille cui dicitur iocandi causa fuisse dictum. Secundum

Secundum autem istos minus est quia veritatem
non miscuit homini violentiam. Illud autem
quod non habet duplex cor nec mendacium
quid dicendum est. De quo tamquam si tibi
gladius commendetur et promittis te red-
diturum cum ille qui commendavit popo-
scit. Si forte gladium suum repetit furens
manifestum est non esse reddendum ne vel se
vel alios occidat donec ei sanitas resti-
tuatur. Sed ideo non habet simplex cor quia
ille cui commendatus est gladius cum
promittebat se redditurum poscenti non
cogitabat furentem posse repetere. Item
augustinus vel glossa genesis ca. xlii. Et ait
fratribus suis ioseph nesciebatis quia
non est homo in augurio qualis ego
quia non serio sed ioco dictum est ut postea
docuit non est habendum mendacium. Que-
dam enim a mendacibus serio aguntur nos
ioco sentimus. Sed in veteri testamento multa [illegible]
mittebant quorum exempla hodie non
licet. Ex summa de casibus. ¶ Item ad id quod
supra dictum est mendacium adulationis est
mortale contradicit augustinus enumerans illud
inter venialia. Sed dic quod tribus modis
adulatur quis alicui attribuendo bonum
quod non habet, approbando malum quod habet et su-
per extollendo bonum quod habet. In primo casu et
secundo credo esse mortale sed in tertio
gravius iudicio veniale. Quidam tamen
dicunt in primo casu esse veniale. Ca. xciii

Utrum mentiendum sit pro salvanda vita alicuius

Solet dubitari
quid agendum sit ei a quo
querit aliquis occidendum quem ipse sit
in domo sua latitare. Si manifestat, ti-
met delicium proditionis et homicidii; ti-
met etiam periculum illorum qui occident
eum et sic gravius movetur in animam,
quod etiam timet in latitante si forte est
in mortali et moriatur impenitens. Si
quod non manifestat, formidat mendacii
crimen, super quo videtur multis posse ad-
hibere remedium dolis plane [illegible]
sentire. Augustinus quod nullo modo debeat quis
mentiri et maxime perfectus, immo al-
terius commendat, ait, cum ad sempiter-
nam salutem nullus est ducendus opi-
tulante mendacio. Item nec quis alle-
ctetur perfectum et spiritualem hominem pro
ista temporali vita morte, pro qua sua vel
alterius non occidit anima, debet mentiri
sed taceat ut sic neque prodat neque ne-
gatum neque occidat animam suam pro
corpore alterius. Item augustinus periculosissime
admittitur hec compensatio ut nos faciamus
malum aliquod ne aliud gravius ma-
lum fiat. Ego credo salvo meliori in-

dicio quod talis debet esse perfectus. Primo
debet tacere ut ait augustinus si videtur ei quod tacitur-
nitas sit periculosa quia forte credit in-
terrogans eum concedere illum esse ibi, ideo
vel tussiat seu petat ad aliam materiam
quam interrogando cum de aliquo facto
vel videat illum aliud exprimere ut
puta non est hic, id est non comedit hic
vel aliud simile. Nam iacob dixit patri suo
ysaac se esse esau primogenitum de illa
dignitate quia tunc mentiretur si primo-
genituram que emerat. Item abraham vo-
cavit uxorem suam sororem ut diceret
se non uxorem sed sororem quia filia
fratris erat. Item thobias ego sum inquit
azarias etc. Vel dic simpliciter quod debet ne-
gare et asserere eum non esse ibi si eius
conscientia sua dictat sibi quod ita debeat
dicere, tunc enim nullomodo peccabit quia
non mentietur licet nec tamen mentitur.
Ex summa fratris [illegible] Duplex est conscientia
[illegible] quem dicat conscientia dicendi
tamen quod non fiat sic dicendo conscientia
dictat ei quod debeat sic dicere. Ex summa
de casibus. Ca. xcvii de [illegible] periurii

In mendacio fundatur periurium.
Ipse namque periurium est mendacium
iuramento firmatum. Committit autem
quis periurium tribus modis secundum augustinum
vel enim iurando loquitur falsum sine inten-
tione fallendi vel etiam iurando loqui-
tur verum cum intentione fallendi qualiter-
cumque hoc fiat. Audit augustinus perpende hos
tres modos periurii. Primus modus est
quo fallitur, puta credit verum esse quod
falsum est et temere ac indiscrete iurat.
Secundus cum scit vel putat falsum esse
et tamen pro vero iurat. Tertius cum putat
aliquid falsum esse et tamen pro vero iurat,
tamen verum est et ipse iurat tamquam
verum. Primum periurium est peccatum sed veniale
si adhibuit diligentiam quam debuit. Si
vero ignorantia iuris vel facti crassa fuerit
et supina mortale. Duo ultima sunt
mortalia sed primum gravius [illegible] asser-
torio. ¶ Circa promissorium similiter sunt
tres modi periurii. Primus cum iurat
se facturum aliquod illicitum vel inhones-
tum. Secundus cum iurat se facturum vel
dicturum aliquod licitum et hoc cum falle-
ndi intentione seu absque veritate et indiscrete.
Tertius in iuramentis cottidianis que
fiunt sine sollempnitate more [illegible]
quadam levitate et consuetudine mala
[illegible] licita vel cum fiunt tamquam
[illegible] iocosa iusiurandum tribus statim non
iurat [illegible] [illegible] e mor-

tale et nullomodo observandum. Secundum periculum
mortale sed minus cavendum servandum. Quodque
servari potest sine interitu salutis eterne. Ter-
ciu veniale. Iuramentum est affirmacio vel
negacio de aliquo sacre rei attestacione firma-
ta. Causa institucionis est duplex. Una
propter infirmitatem hominum de facili dubita-
cium. Alia propter vitandam ydolatriam. Ex hiis
patet quod iuramentum licitum est et bonum
etiam meritorium cum per ipsum proximis sub-
venitur ad quod tenentur ex precepto. Vel quo
dissuadetur quia ipsum sit malum sed
quia ex frequenti incauta iuracione sepe
solet contingere periurium. Sicut vinum non
est malum, tamen prohibet apostolus ni-
mis bibi ad superfluitatem quia inde
solent provenire ebrietates et luxuria.
Ex summa iuris. Dicitur autem iuramen-
tum illicitum quinque modis. Primo racione eius que
iurat ut si infidelis iurat. Secundo racione
eius cui iuratur ut si clericus laico
iurat. Tercio racione eius quod iurat ut si
iurat id quod est mortale peccatum. Quarto racione
eius per quod iuratur ut si per ydola vel per
creaturas. Quinto racione eius quod adhi-
bere potest quod iuratur ut si quis iurat
ut... ut eligatur. Quinto racione eius
ut cui iuratur sicut hereticis propter fal-
sitatem. Sexto racione modi iurandi ut
si iuretur indiscrete. Septimo vero racione
temporis ut si iuret in diebus dominicis vel in
ieiuniis. Et in negocio licitum ius dice-
re. Quod tamen quid per quid ad quod
cur quamquam quidam clericus tamen iurare
debet in quibusdam casibus scilicet pro pace,
pro tollenda infamia, pro fide, pro conveni-
encia, pro dampno vitando. Ex decreto
in credenciis pax et fama fides re-
verencia cautio dampni. Destinat hec sibi
querunt magna canon. Capitulum xv de speciebus periurii

Periurium triplicat-
diciturque scilicet iuracio falsa sicut fra-
us iuramentum indiscretum et con-
tra licitum iuramentum. Ex summa decre-
talium pena periurii est quod debet agere
vii annis penitentiam sicut pro aliis peccatis
mortalibus. Periurus in iuramento as-
sertorio non est infamis ipso iure nisi
per sententiam. Qui autem ingreditur sacramen-
tum tamen possit servare iuramentum
cautionale licitum cum sollempni-
tate facta est ipso iure infamis. Ex summa
fuit vel ex dubio suspecta de ad-
ulterio quod ipsa veniam quesivit. Quod si
postquam confessa fuit de peccato et pe-
nituit potest iurare quod non sit incul-
pa de illo adulterio propter scandalum

mariti et aliorum amicorum qui aliter pla-
cari non possunt ... iuret ... quod
pellunt cum ... procedit secundum animam ma-
la tollatur quoniam hec remanet sub iura-
mento cum certa esse non possit quod
hec culpa sit ei dimissa. Adhuc ut quod
de pure ea acceptum compulsa iura-
verit sub illius duplicatus que ius seu
sui continuant veritatem et malo seu
sui intelligunt non constituunt. Sicque cum
celam illius maliciam cognoscendo.
Item si aliquid cum pacto iuret aliqui
super quo si plene deliberasset non iura-
ret utique servare tenetur. Credo quod sit obli-
gatum est si iuravit. Sufficit enim ad hoc
quod sit obligatus quod intendit deum indu-
cere testem illius rei. Sed videtur mihi in-
mo quod qui iurat aliquid se facturum aliquid
si non intendat se obligare vel facere quod
iurat non est obligatus ex illo iuramento
licet mortaliter peccavit in iurando. Ego
credo sine preiudicio quod ex quo quis indu-
cit deum testem alicuius rei licite faciende
quantumcumque intendat quantumcumque appareat tenetur.
Ex summa decretalium. Capitulum xvi de iuramento
affirmacione sive sollempnitate adhibita

Circa sollempnitates nota quod qui
iurat per deum multum obligatur. Qui vero
per deum et evangelia magis obligatur.
Qui istis adiungit sanctorum reliquias ma-
gis obligatur. Ita crescentibus sollemp-
nitatibus crescit obligacio. Sed quid si
unus iurat per deum alius per evangelium sol-
tantum dicta quantum ad actionibus quod si utro-
que iuramentum sollempne factum est equa-
liter obligat. Si autem alter sollempni-
ter alter non magis est obligatus qui
ad ea cum sollempnitate iuravit. Sed quantum
ad deum equaliter. Aliter vero quanto sanctius
est per quod iuratur tanto magis est ut
alii ... penale periurium. Christianus ca-
... quis magis teneat
... ille qui per deum an ille qui super
sacra evangelia iurat. Hinc quod ...
... dicens si aliqua fuerit
... videtur facere qui iurat per deum
Qui autem per evangelium quamvis aliquid
fecisse videtur quibus dicendum est ...
... propter deum facta sunt vel deus
propter scripturam ... admonendi
sunt ... ut diligenter caveat ...
non solum ... seu sanctorum
reliquiis sed etiam ... loquela ...
... si quis per capillum dei vel ca-
put iuraverit vel alio modo contra deum
blasphemia usus fuerit si in ecclesiastico
ordine est deponatur si laycus anathema-

tractatur. Ieronimus super Matheum libro primo. Ca. C. Quod iura-
iuranda quod vetito per creaturis non concessas

Considera quod Salvator non per deum iurare prohibuit
sed per celum et terram et per Ierosolimam
et per caput tuum et hoc quasi parvulis fuerat
lege concessum ut quomodo victimas
immolabant deo ne eas in (?) idolis immolarent
ydolis sic et iurare permittuntur in deum
non quod recte hoc facerent sed quod melius esset
id deo exhibere quam demonibus. Item
Concil. Cartagin. Clericum per creaturas
iurantem acerrime obiurgandum si per-
stiterit in vitio excommunicandum. Item eplas
non cantantem (?) super dicte sine ...
colh tendunt ... Si quis per ca-
pillum iuraverit acrius castigetur
et nisi post hoc synodus ... se
emendaverit. Si quis autem talem hominem
non manifestaverit non est dubium quin
divina condempnatione constringatur et si
episcopus ista emendare neglexerit acrius
corripiatur. Ex summa fratris Io. Excep-
ta consuetudine non credo quod si quis
aliquis iurat per caput aut oculos dei vel
membra alia eius que vocantur hodie
non consentitur turpia vel inhonesta
vel per que consueverunt homines iurare
non credo nisi quod peccet mortaliter.
Histriones autem et illos qui passim
assidue iurant per membra dei non
audeo a peccato mortali excusare. Ex
Aug. ad Publicolam. Si obiicitur quod Ioseph
sanctus vir per creaturis iuravit dum di-
xit Per salutem Pharaonis
non exhibebis hinc. Respondendum est
quod sancti non tamen per creaturas quam per
auctorem creaturarum iurabant. Unde
memoratur aliud quam creatorem in eorum
venerabatur sicut Ioseph per Pharaonem
iurando hoc modo veneratus est quod di-
vinitus positus erat in ... sicut
apostolus ait Omnis potestas a domino deo
est. Deus autem per creaturas iurare pro-
hibuit ne vel more gentilium aliquid divi-
nitatis creaturis inesse crederetur vel
ne creaturas contemptibiles iurando
per eas vel iudicando per eas ...
periculo ducerent. Ex summa de casibus.
Colligitur ... quod licitum est iura-
re per creaturas ... tamen quedam
per quas licite iuratur videlicet per evan-
gelium altare reliquias sanctorum crucem
consecratam in manu ... episcopi et
hoc ideo quia in istis creaturis addu-
citur respectus videlicet etiam quod spe-
cialiter vincere possit iurans in hac
... quoniam qua ... intelligitur

Per eum cuius indicio salus principis consi-
stit. Hoc tamen non est in usu nec valde
approbo. Ca. xxii. questione i. Ca. C. Utrum
iuramenta per ydola ut per creaturas obligent

Sed queritur utrum utendum sit fide
eius qui per demonia iurat. De
hoc ita scribit Aug. ad Publico-
lam. Si quispiam per deos falsos iura-
verit se fidem servaturum et eam non serva-
verit quia et iuravit per quos non de-
buit et pollicitam fecit fidem quam non
debuit bis utique peccavit. At qui
qui utitur fide illius quem constat iu-
rasse per falsos deos et utitur non ad
malum sed ad bonum rata licitum non peccato
illius se sociat quo per demonia iuravit
sed bono pacto eius quo fidem servavit.
Verumtamen minus malum est per deos
falsos iurare veraciter quam per deum vero
fallaciter. Quanto enim per quod iuratur ma-
gis sanctum est tanto magis penale periu-
rium. Et si per verum tanto magis penale
est quanto sanctius aliud per quod iuratur
apparet. Et si per creaturas mendaciter
iurans duplex peccatum committit non tamen pe-
ne subiacet qui per creatorem iurat
mendaciter. Ex summa fratris Io. Videtur
quod semper sit maius peccatum iurare per fal-
sos veraciter quam per verum deum falla-
citer quia impius est peccatum ydolatrie
quo nullum maius. Alio (?) sensu comparatione
habetur respectu ad iurantem. Iuramenti
non ad formam iurandi. Aug. ibi supra
sicut etiam de iuramento quod fit per crea-
turas intelligendum est quod ipsum quidem
per creaturas iurare malum est quia
adeo prohibitum est sed servare quod iura-
tum est ut caveatur peccatum mendacii
et dolositatis. Ex summa de casibus. In
summa non negatur quod cum quis iurat se
servaturum fidem per falsos deos vel per
creaturas non concessas et aliter
iurat fidem sed per unum deum si non
transgreditur magis peccat secundus
quam primus. Item cum aliquis iurat
per falsos deos vel per creaturas non con-
cessas vel alio modo quod videatur esse contra
religionem fidei Xristiane se soluturum alii
vel facturum sed Xristianus non peccat alii sive
fidem iudicas illius recepit (?) ei sive
alio tamen licet ille peccat iuran-
do non peccat iste recipiendo. Nam et
si iuravit talis blasphemiis per deum verum
fidelius obiurgant tali iuranti et ta-
men magis peccant. Ca. xxii. Ex Aug.
super epistolam ad Galatas recta. Ca. C.
Utrum recipiens ut exigens iuramentum peccat

Non est contra preceptum domini iurare
per eum a malo non iurantis est sed in
credulitatis eius quem iurare cogit. Glossa.
Sed cum dicatur procedit a malo non vi-
detur videtur quod sic iurare peccatum non sit
verumptamen malum sit. Sed nomine mali
non malicia intelligitur sed pena peccati. Ex
penali enim infirmitate incredulitatis
illa processit qua ad iurandum compellunt.
Ipsum autem iurare sicut non est peccatum
ita iuramentum ab aliquo recipere ma-
lum non est. Unde Augustinus scribit ad Pu-
blicolam: Etsi nusquam dictum sit ut iuremus
numquam tamen me legisse ne ab aliquo
iuramentum reciperemus. Alia questio est utrum
non peccet qui per falsos deos sibi iu-
rari facit ab illo qui eos colit. Cum quo-
niam possunt illa testimonia suffragari
de Laban et Abimelech. Si tamen Abime-
lech per deos suos iuravit sicut Laban
per deum Nachor. Sic etiam cum in libris
Machabeorum Romani leguntur pacem
firmasse cum Iudeis intelligendi sunt
iurasse per falsos deos sicut et Iudei
iuraverunt per verum deum. Idem questione 22 q. 5
vo an episcopus est reus periurii qui ad pe-
riurandum archidyaconum cogebat. Facile
potest dici si enim consentiens pari pena
cum faciente puniendus est multo
magis ille qui cogit reus admissi cri-
minis probatur. Unde papa ibi ait: Cum
compulsus a domino sciens periurat utrique
sunt periuri et dominus et miles. Dominus quia
precepit miles quia plus dominum quam animam
dilexit. Si liber est xl dies in pane et
aqua peniteat et vii sequentes annos.
Si servus eiusdem iii quadragesimas
peniteat et legitimas ferias. Item Pe-
nitentiali Theodori: Si quis coactus
pro vita redimenda vel pro qualibet neces-
sitate vel cum periurat quia plus corpus
quam animam dilexit iii xl peniteat.
Alii iudicant iii annos unum ex hiis
in pane et aqua. Item Augustinus in sermone
de decollatione sancti Iohannis: Ille qui homi-
nem provocat ad iurationem et scit eum falsum
iuramentum esse iuraturum vincit homicidam
quia homicida corpus occisurus est ille
animam immo duas animas, eius quem
iurare provocavit et suam. Item in summa
de periuriis: Si autem scit eum fecisse et
cogit iurare sed iste manus ... [illegible]
convincit ... Item Gregorius Magunciensi (?):
Si illius convictus fuerit alios ad falsa te-
stimonia vel ad periuria attraxisse vel
quacumque corruptione sollicitasse ipse qui-
dem ad ... vite non ... [illegible]

qui ei in suis iuris consensisse probantur per-
petui ab omni testimonio sunt removendi
et secundum legem infamia notabuntur. Item
qui audit aliquem falsum iurare et tacet de-
linquit ut ait glossa super Leviticum. Amplius
magis reus est qui ad detegendum ali-
quem compellit. Extra de testibus. Et at-
tendum est quod iste vincit homicidam multi-
gas(?) ... dato quia magis dampno-
sum est in amissione anime quam in-
teritus corporis. Aliter peccat quam homi-
cida.

CXV. Cap. De illo qui audit periurare et tacet

Quid si aliquis audit alium
iurare falsum et ipse scit veritatem. Vel quid
si ... [illegible] ... que audierit vocem
iurantis falsum testis est sive ... aut non in-
dicat ... Item non tacet sed ...
... occulte qui manifesto ...
sunt ... contra ... qui crimen
occultum manifestat non est ...
... sed proditor dicit Augustinus. Item si pro-
dit cum forte puniendus ille ...
... apud ... vel etiam ...
illius contra quem ipse volebat ...
vel ... proditor potest de facili ...
mortis ... et ideo dicit Augustinus quod suffi-
cit ... si ab hoc solvat ...
... qui magis possunt prodesse
quam obesse ...
... pro eo ... placando. Quid de iudice
qui scit accusatum ad penam capitis vel
quamlibet aliam ...
... que sibi imponitur et tamen iudex tes-
tes paratos ad iurandum falsum ... recipiet
... si recipit iam ... illos condempna-
bit ... innocentem ... tenetur ...
... illum qui iniuste ad mortem
ducit ... etiam ...
... non inferenda ...
... qui non repellit in-
iuriam ... cum est in ... qui
ille qui facit ... qui ...
... cum moderamine inculpate tutele
defendendo ... et repellendo ...
... non incidet in canonem.
... autem dicit ... quod si iudex causam
delegare non potest ad superiorem remittat
... non ... nisi ...
... qui super hoc ... quia ...
... in ... morti. Licet ...
... esse ... potius debet anima
mala tollere quam innocentem facit ad
mortem vel ad mutilationem condempnare
vel etiam ... condempnandum. Item dico
... quod iudex ... qui scit veritatem
non debet condempnare innocentem ...
... ei a superiori iudice ... est ...

illud quod dicit de officiis del. pastoralis ubi dicit
quod ordinarius dedit coepiscopo suo [illegible]
a delegato ad mandatum eius cuius ab
ordinario fuerat illam esse in usu et [illegible]
si possit obtineri a delegato ut absol-
vatur absolvatur quia loquitur ibi de causa-
libus causis et casibus speciebus illius exempli
natur ad mortem et ideo ibi non est tam
prohibitum sicut in casu posito Exponitur de
casibus. Ca. xiiii. Utrum iuramentum vi vel
Pone quod aliquis detentus metu coactum obliget
teneret captus ab hostibus vel a prae-
donibus coactus promisit quantitatem
qui posset cadere in constantem virum pro-
misit et iuravit se soluturum quod vel tra-
diturum castrum vel similia. Queritur utrum tale
iuramentum obliget cum videtur quod non quo-
niam ut ait Augustinus iuramentum non potest esse
vinculum iniquitatis. Item quod vi metus
vel causa gestum est ratum non habetur.
Item videtur esse inconveniens quod malefactor
improbitate sua commodum reportaret.
Econtra probatur quod obliget dicit enim
Augustinus quod coacta voluntas est. Item quia
potest servari sine interitu salutis eterne tenetur
sit licitum quod iuratum est servandum nec
prodest ei quod fuit compulsus ut ait [illegible]
[illegible] decretalibus [illegible]. Dico quod quotiens-
cumque fuit metus semper obligatur et si
aliquando in veniale vinculum quod non tenetur
intelligitur. [illegible] violentorum vel
cum quis iuravit se daturum res [illegible]
[illegible] potest ipse petentem repellere [illegible]
[illegible] quod metus [illegible] petitur [illegible]
[illegible] et hoc non tamen iurabat se soluturum
intendebat contrarium sed si non soluturum
tunc eum peccavit mortaliter ita iurando
sed bene potest uti exceptione sine pecca-
to [illegible] tamen scandalum et malum ex-
emplum apud alios qui nesciunt [illegible]
tam intentionem suam [illegible] ergo sic
et non [illegible] petat ab episcopo ut rogat
illum absolvere istum iuramento si non
potest ad hoc induci solvat et postea
repetat quia licet iuravit solvere non
tamen iuravit non repetere si autem iura-
vit quod absolveret non repeteret tunc de-
bet [illegible] formam evangelicam
ut sit [illegible] compellat illum ad [illegible]
inquam veniet absolutio iniquitatis vel
restitutio male accepti si non iuravit
quod etiam non denunciaret iuramentum
est illicitum quia ad hoc et ideo non serva-
dum et istam dicit tenens [illegible] cum
[illegible] non solvendas usuras ut solu-
tas repetendas Extra de iure iurando capitulo
[illegible] iuramentum [illegible] vel metum

quod tortum non obligat sed in voto inter-
dictione vel castitate [illegible] promis-
sione in matrimonium et si aliqua
veniant contraria ad istud ubi loquitur
[illegible] fidelis coactio vel cum pos-
tea subsecutus fuerit consensus. Ca. xv.
Utrum iuramentum quod [illegible] ingenit exitum obligat
Quando etiam iurat aliquis indifferens
quod circumstantia possit esse venia-
le vel mortale non debet servari nec
est obligatorium iuramentum existente illo
casu vel circumstantia. Unde si quis iura-
vit quod nunquam erit negociator aut miles
aut quod non teneret feodum ab illo domino
aut quod non serviet isti vel illi vel locabit
opus aut accipiet domum aut mutuum
non teneretur illud servare si aliter non pos-
sit vivere nisi contra istud faciat quia
iam res venit ad illum casum de quo
si cogitasset abstinuisset et iurasset illici-
tum esset iuramentum. Quid si quis ex
hoc quod iuravit simpliciter concedit [illegible]
[illegible] locutus est [illegible] Videtur sed quod talis
mortaliter peccat non quia simpliciter [illegible]
[illegible] vel loquitur [illegible] [illegible] ne
male est sed quia [illegible] illud [illegible]
ceptum in malis promissis [illegible] [illegible]
[illegible] quod non peccat nisi venialiter quia [illegible]
dicta auctoritas si intelligatur ita generaliter
quod extendatur ad mala venialia [illegible]
ad illa non est [illegible] sed [illegible]
[illegible] non servandum est iuramentum quod non
[illegible] [illegible] ne indicatur esse
observandum si quis iuravit se facere aliquod
veniale. Quid si aliquis iuret quod nun-
quam erit [illegible] vel [illegible] [illegible] vel
nunquam erit clericus aut monachus aut
regularis [illegible] videtur quod talia iuramenta
[illegible] servanda et generaliter omnia quibus
iuratur aliquid quod nec est mortale nec
veniale et [illegible] [illegible] sentire [illegible]
[illegible] [illegible] de Florentia [illegible]
quod qui iuravit quod nunquam fieret episcopus [illegible]
pellitur abbatem [illegible] dicit quod [illegible]
est quia iuramentum non sit obliga-
torium sed quia mortaliter peccavit temere
iurando cum aut sint due partes in-
[illegible] sed facere malum declinare [illegible]
non [illegible] iuramentum non obligat ad fa-
ciendum malum ita non videtur quod obliget
ad declinandum [illegible] quod cum nulla
sit utilitas in observatione talis iuramen-
ti quod dico [illegible] obedientiam [illegible] et si
non sit faciendum malum tamen non est
admittendum bonum [illegible] dimissio compen-
satur cum bono [illegible] que [illegible]
inobedientia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

pectoris contrarius quodammodo esset sibi s-
cilicet quod occasione iuramenti abstinet
a talibus. Ca. CXI. Quot modis iuramentum
cum meliore exitu frangitur

Credo ego sine
preiudicio quod iuramentum frangitur in pe-
iorem exitum vi. modis. Primo
cum iuratur aliquid quod est mortale ut ...
Secundo cum iurat quod est veniale ut ...
Tercio cum iurantur veniale vel mortale
ut dictum est supra. Quarto cum iuramentum
concludit opus contrarium caritati ut
qui iurat aliquibus quod numquam dabit ipsi ex
caritate vel quod non colet diem dominicum. Quinto cum
concludit opus de genere bonorum ut cum
quis iurat quod numquam erit eius(?) mona-
chus vel canonicus vel quod non celebra-
bit missam amplius vel quod non ieiunabit
pro deo vel parentes suos iuvare et ad-
iuvare ... vel quod non dicet psal-
terium vel vii. psalmos vel quod non iuvabit
... et honestum ... ad ... quod
Sexto cum concludit opus indifferens
pura intencione proximo aut proximo fa-
ciendum ut si quis iurat quod non loquetur
... vel non intrabit domum eius
vel non coquet ad furnum eius vel mo-
lendinum vel molendum ... quod talia non
faciet ei vel quod non reddet ei verum pre-
cium precio quam tali vel non conducet
ad ... cum eo aut si iuret
aliquid huius indifferens credo quod ipse huius
iuramenti non debet declinare a talibus
si ea velit facere pura intencione ...
... tollendum
scandalum ... contra quem sic
iuravit ... aut tribus modis cre-
do quod possit quilibet sic iurans ...
ipsa revelare ... imponenda est ...
pena determinata iuramento in ...
talibus ... huius iuramenta non sunt ob-
ligatoria nec imponenda sit pena pro
transgressione eorum tamquam pro mortali
non ... tamen ... ipsa ... ne-
mine ... inter ... vi-
tatem ... venenum sacramen-
tum ... simpliciter qui re-
... et inde in-
currit infacilitatem laborandi ...
et ... unde petenda est ab-
solucio a priori cum huius iuramenta ...
facile relaxare vel potius ostendere sic
iurantes non fuisse obligatos et ...
... determinaris iuramento ... re-
moveat quod dicit ... xxii. ...
vel quia non ... ab ... quod ille
dicit ... opinione suam ... nec
dicit quod huius iuramenta sunt obligatoria

si quod non prohibent ... Ca. CXII. De illo
qui iurat se revelaturum delicta proximorum

Quid de domino qui facit quosdam
de sua familia vel famulis suis vel famu-
lis quod dicent ei si quem ... vel
audierint subripuisse aliquid de foresta
sua vel de stagnis aut vivariis suis aut
de ceteris rebus suis. Item quid de mari-
tis zelotipis vel aliis qui extorquent iu-
ramentum a familia sua quod revelabunt
quicquid senserint de adulteriis uxorum et de
... et de dampnificanti-
bus eum in rebus suis. Respondeo quidam
qui sic iurant non possunt ... ... aliquis
qui senserit de talibus non tenetur dicere
domino vel marito quia sic proditor esse
... non ... ... peius
mala omnia tollerare quam tale iuramentum
ita qualiter ... aut ... observare.
Si autem potest ... tenetur dicere.
... quod iurant sic ... xxii. q. v.
... de ... synodalibus ...
... sit solis aliquos esse ...
... vel ...
vel usurarum vel adulterum non tenetur de-
nunciare ... iurant ei quod revelaret
quicquid scirent ... synodalibus ...
... in tali iuramento ... si ...
potest alias debet tacere ne sit proditor
... q. i. Et ... dicit ... quod
talis tenetur non revelare ... vel alii
... facere ... ut alius ...
... corrigere huius ... Ca.
CXIII. ... Walli(?) de co...

Ego credo
sine huius preiudicio distinguendum
esse quod si ille cui iuratur est ...
lis ... esse ... et ... aut
... suspectus ... possit
... probare ... non ... quod ...
... ille qui iurat non tenetur ...
quia ... quod iuratum est ...
... iurat quod ... ei ...
... Si autem cui iuratum est ...
... et non ...
... distingue quia
si ... iuratum est ...
... custodie illius ...
... vel ... huius sacramenti sine
... potest ... et ... ...
... quibus ... ...
liter ... custodie ... licet
... potest clamare et talem
... manifestare ...
... ne ... si ... negligens fuit
tenetur dampnum restituere. Nec reputa-
bitur talis ... proditor sicut non
reputabitur qui ... suam ...

proscripsit coram iudice licet non possit
probare quod intendit. Si autem non tenetur
ad custodiam illorum vero locum habet
praedicta distinctio dicit. Sed si possit probare
alias quod ipse sit detentus tunc tenetur
de damno. Si non potest probare non debet
revelare nisi in talibus personis que pos-
sunt prodesse et non obesse. Et qui iura-
vit intendit se obligare ad revelandum
occulta que probare non potest non sunt li-
citum iuramentum nec obligatorium sed
peccavit taliter iurando. ¶ Item si pecca-
tum veniale sit ut fornicatio vel adulterium si
non commisit istud quibuslibet vel tertio committit
sit reiterare illud nunquam qui sic facit tenetur
denunciare sed ante ad illud denunciandum
quod videt aliquem paratum cum proximo incipit
vadere in illud peccatum. Capitulum cix. De iuramento
plurium vel universorum.
[...]nd dedictis futilibus

Quoniam mensuram quam composuerunt
portare concedentes bladum et in
de recipere necesse qui iuraverunt quod dece-
tero non portarent eam ergo multum
dampnificati sunt quia venditores bla-
di occasione iuramenti vendiderunt sibi de qua-
libet mensura unam. Possunt venire contra
tale iuramentum. Credo quod non possunt
auctoritate propria. Nam ad tantum devenerit ino-
piam quod in collationibus sicut alias unde
vivunt etiam de elemosinis et cum
absque tanta necessitate possit hoc iuramen-
tum in melius commutare cum illi sit
utile et aliquibus damnosum. Hostiensis
de capitulis. Item pone quod universitas ali-
cuius civitatis vel collegii obligavit se
iuramento ad aliquid. Mortui sunt iuran-
tes. Quaeritur utrum successores sint periuri
si non impleverint. Videtur quod sic quia omnes
obligationes antecessorum transeunt ad
successores. Solutio dico quod non sunt per-
iuri. Obligatio cum iuramenti personalis
est et non transit ad successores quantum
ad vinculum periurii tenentur tamen adimplere.
¶ Item aliquis iuravit se servaturum statu-
ta ecclesie sua edita postea fit aliquod novum
statutum. Iste promittit quidem iuramentum
se servaturum illud non tenetur ad illius ob-
servanciam ex debito prestiti iuramenti de sta-
tutis preteritis aliquid. Si intendebat de sta-
tutis tam preteritis quam futuris tenetur ad ista
dicit et in iuramento postea fecit promissio.
Hostiensis super hoc. Capitulum cx. Utrum plures simul
iurati possunt inter se iuramentum remittere.

Nunquid possunt hi qui iuramenta sibi re-
mittere si tamen iurant universitatis sive
in iurant aliqui se aliquid facturos
vel non facturos. Dic si in favorem vel
ad cultum dei aut religionis vel pietatem
pertinet iuramentum non possunt remittere vel
si duo iurant quod ibunt ultra mare mili-
tare deo aut quod intrabunt religionem
aut quod dicent duo vel tria psalteria per
annum aut si pistores vel aliqui mecha-
nici iurant quod de lucro suo decimam porci-
dabunt fabrice alicuius ecclesie vel in alios
pios usus. Et cum aliqui iurant quod i-
bunt ultra mare sunt non quod possunt
remittere sibi quod sunt non vadunt sed non
possunt remittere sibi quin vadant et
quia duo iurata sunt scilicet quod vadent
et quod sunt. Quod autem iuramentum respi-
cit temporale quomodo distingue quia
si absque iuramento tenentur facere quod iurant
non possunt sibi remittere quamvis sepe sal-
vi animarum videtur sic iuratum. Ut
si carnifices iurant quod non vendent
carnes infectas vel corruptas pro sanis
aut mercatores quod nunquam sophisticabunt
merces suas aut vendent carius quam est
nimium. Si autem non tenentur facere quod
iurant nisi quia iurant distingue quia
si observancia iuramenti spectat tantum ad
quemadmodum vel quemadmodum utrumque et
surgit de dando et faciendo vel non fa-
ciendo aliquo alteri ab alterutro possunt sibi
remittere. Ut si iurent quibus alii quod faciet
sibi domum vel librum vel aliquas operas et
alius iuret ei quod reddet sibi mercedem
vel qui duo socii iurant de communicando
ad invicem omnibus lucris. Si autem non iurant
sibi aliquid dando faciendo vel non faci-
endo ad invicem ut dictum est sed alias
iurant se aliquid facturos non possunt
sibi remittere ut mercatores super posito de cha-
ritatibus communi. Inquisitio vel cum iurant
duo socii bonorum quod non negotiabuntur
tali vel tali negotiatione negotiacione ac
quod non ibunt ad istas nundinas vel ad il-
las. Si autem iuramentum respicit ad eo-
modum vel quemadmodum aliquorum distin-
gue quia si respiciat perstat ad quomodo
alicuius absque iuramento non possunt
sibi remittere vel ut iurant mechanici
alicuius artis quod in festibus per solem non
accipient debitos ultra .xi. dies vel an-
nifabri quod non vendunt opera sua nisi
de materia sic vel sic purgata vel fulla-
nes pannorum quod non trahent venales
telas nisi certum modum vel quod non texent
pannos de filis fortiatis ad ista. Si ergo
observacio iuramenti dampnosa sit aliis
non est obligatorium. Et si iurent pic-
tores quod nec faciant de opere sue artis
certis temporibus anni nec ipse varietate

carnis vendant opera sua vel si iurent carnifices super eandem causam quod non la(?)mabunt per diem vel per septimanam vel extra patriam ab eis ... animalium vel fossores vinearum vel alii laboratores quod non locabunt operas suas minori precio quam tali vel quod iurant cives alicuius civitatis cum ... civibus quod non permittant vinum alienum apportatum nec domini ipsius territorii quamdiu vinum illius territorii in venalitate venale prestanto(?) vel tanto precio. Huiusmodi iuramenta non sunt obligatoria quia illicitum est quod iuratum ... sit ... iuramento talia facere vel servare corrupta intencione. Tamen propter vitandum scandalum aliorum non expedit quod remittant sibi huiusmodi iuramenta auctoritate propria vel venia quod ea sunt revocanda sunt auctoritate episcopi vel presbiteri(?) declaranda non tenuisse et pena imponenda est detentoribus iuramento. Capitulum xci.

Utrum uno vel pluribus contravenientibus liceat aliis contravenire

Quid in ... Porro de duobus civibus quorum ... mensuram ... unus periurante sit alius venire contra iuramentum suum vel ... multitudine aliqua iurante se facturum aliquid vel non facturum duobus vel tribus contravenientibus possunt reliqui contravenire. Item quid si quilibet de illa multitudine iurant aliquid se facturos vel non facturos sub hac condicione iurare si alii servaverint numquid potest non servare iuramentum duobus vel tribus non servantibus. Item quid si nescitur quomodo intellecta fuerit illa condicio si alii servaverint utrum scilicet de omnibus aliis an de aliquibus vel si dubitatur utrum iuratum sit sub condicione vel simpliciter. Respondeo secundum ... dicit quod si alter predictorum iuravit vel intendit sub condicione iurare scilicet quod non portabit huiusmodi mensuram si reliquus non portaverit tunc reliquo non servante iuramentum nec ille servare tenetur. Si autem absolute iuravit in omnem eventum tunc servare tenetur. Si autem inabsolute intra(?) quantumcumque reliquus faciat. Si autem nescit quomodo iuravit vel quid intendit dico quod si emolumentum mensure sit commune duobus aequaliter portetur ex illis uno peierante reliquus nichilominus tenetur servare iuramentum cum illi ex hoc fiat ei preiudicium. Si autem solius portantis mensuram est emolumentum reliquus interpretandum est quod fidem non servanti fidem se servaturum non promisit cum dampno suo et lucro alterius unde non tenetur servare iuramentum si reliquus non servet. Ad secundum dic simpliciter quod simpliciter et absolute et in omnem eventum iuratum est quilibet tenetur servare quod iuravit quantumcumque alii faciant. Si vero sub condicione vel alia certa mente intenderunt nullus tenetur servare nisi existente condicione vel causa propter quam iuratum est. Salva tamen distinctione que habetur supra de voto utrum scilicet obligatio tota fuit posita in eventum condicionis vel cause et cetera que ibi dicuntur. Que tamen intelligo servanda in foro conscientie non in foro iudiciali ubi iudicatur de intencione. Ad tertium dicit quod quomodo intelligenda sit illa condicio si alii servaverint utrum scilicet si omnes servaverint vel si aliqui servaverint recurrendum est ad intentionem iurancium in foro penitentiali et secundum hoc iudicandum. Ad quartum et ultimum dicit quod si iuramentum spectat tantum ad commodum vel ad incommodum iurancium et medietas multitudinis vel maior pars non observat iuramentum reliqui non tenentur servare quia iam non extat condicio sub qua iuratum est quia quod facit maior pars universitatis dicitur facere. Si autem medietas vel maior pars multitudinis adhuc servat iuramentum cum facere non servancium non sit ... quod aliquis iurancium velit facere condicionem suam deteriorem et aliorum meliorem licet ... interpretandum est sicut dictum est supra in casu de mensura. Si autem nulla ... dampnum patitur ex hoc servantes iuramentum non est tutum eis venire contra iuramentum sed denunciare potius prelato ut vel compellat iurantes sibi invicem remittere iuramentum vel illos qui non servant servare quod iuraverunt. Si autem quod iuratum est spectat ad cultum dei vel religionis vel pietatem aut si tale quod iuramentum est quod tenentur facere sine iuramento si dubitetur utrum simpliciter et absolute aut sub condicione iuratum sit aut si nesciatur de quot aliis intellexerint illam condicionem si alii servaverint tenendum est contrarium et dimittendum ... interpretandum est iurantes obligatos esse pro simplici iuramento nisi maior pars iurancium transgressa fuerit iuramentum. In quo casu quia iam non existente condicione sub qua iuratum est reliqui non sunt obligati ex illo iuramento. Ex Summa de casibus. Capitulum xcii.

Sed quis possit iuramentum melius mutare. Item potest absolvere aliquem ... iurantem ... de ... Ex Summa ... Credo quod non solum ... sed etiam iurantis ... talia iuramenta potest mutare in melius tu-

non magis obliget naturam quam iuramentum
maxime cum iurat quod illi est utile et
alteri est dampnosum ut si quis iurat
quod non loquetur cum martino vel come
det cum eo intrabit domum eius vel re
cipiet aliquid ab eo vel non serviet ei impta
liter iuravit aliquis ut vitet occasionem
peccandi quam solet incurrere ex familiari
tate alicuius persone non obstat quod dicitur
infra de eodem officiatore ubi dicitur quod solus
papa potest concedere quod aliquis veniat contra
iuramentum licitum vel de quo dubitatur
utrum sit licitum vel illicitum. Nec illud
quod dicitur de rescriptis constitutus ubi agitur de eo
qui plicidatam (?) iuravit a capitulo et quod dicitur
de electione venerabilem ubi dicitur quod si illi
citum fuit iuramentum debuit papa
consuli super eo quia ad ipsum pertinet de
cernere an illud iuramentum fuit licitum an
illicitum quia ista non obsunt quia illa
decretalis constitutus loquitur de iura
mento universitatis illicito quod de consensu
episcopi prestare debuit et ideo episcopus dis
pensare non potuit et forte in iuramen
to universitatis propter scandalum non
potest dispensare episcopus vel mutare in ali
ud licet sic posset in iuramento private per
sone. Item illa decretalis venerabilem
loquitur de regno alemanie quod qui habet
eo ipso debet esse imperator quod sine appella
cione pape fieri non debet et forte circa
magnas personas et ardua negocia propter
scandalum solus papa in persone (?) potest
potestas (?) suas in talibus iuramentis et quod dicitur
infra impedito titulo restringendum est ad
casus de quibus exemplificat et ad similes
vel loquitur de auctoritate prestanda veniendi
contra licitum iuramentum vel dubium pre
cise sine aliqua commutatione quia solus
papa potest facere cum auctoritas videtur ex
cepta in quibusdam iuramentis adiunc
cipe quod tamen fieri possit super hoc absolute
iuramento potest tamen in melius commutare
nec est hoc venire contra iuramentum
vel infringere quod de iuramento pervenit. Gra
tianus xxii q. v. **Cap. xxiii. in quibus
casibus excusetur quis a periurio**

Saul cum esset in castris pugnaturus contra
philisteos iuravit se interfecturum
quicumque ante solis occasum comederet
itaque filius iuravit quicumque ante solis oc
casum etc. nec tamen iuramenti reus ar
guitur quia quantum in ipso fuit quod iura
vit implevit dum penam mortis in fili
um dedit qui non carnali effectu sed populi
supplicatione revocavit. Ex summa de
casibus. Queritur utrum veritas in iuramento

promissorio excuset a periurio et quia
iuravit debitor se soluturum in certo termino
impeditus non potest solvere. Ad hoc dicas
quod si tunc quando iurabat credebat se non
posse reddere vel credebat quod posset se
solvere quia non sciebat causam credendi
tunc tunc in utroque casu peierabat
quia in primo casu deerat veritas in secundo
iusticia iudicium. Si non credebat ab initio
se posse reddere et probabiliter non peie
rabat quantum in hoc et postea fecit
posse suum in utroque casu si non potuit
persolvere in primo non est propter hoc pe
riurus ex hac causa multo magis excu
satur si infra tempus debitum sine culpa
sua amissa pecunia in via si tunc elap
so termino posset et non persolveret esset
etiam periurus lapsus cum tamen non sustu
lit obligacionem iuramenti. Pone quod aliquis
iuramento tenetur aliquid facere. Potest si
peccatum vel absolucionem et potest alteri
cui tenebatur. Si iuramentum fuit
in favorem dei ut per illud intenderet
solum se obligare deo non potest absol
vi ab homine nisi per commutacionem in me
lius ut supra dictum est. Ex summa fratris
Jo. Quod si intendat se obligare deo
sed tamen homini ... non potest ab
solvi ab homine exemplo iurat se facere
aliquid in favorem dei vel unde tales super
plenda hic maxime si iurasset tibi
quod darem tercio die in favorem ipsius tamen
non posses michi remittere sed iuramen
tum. Ex summa de casibus. ¶ Si non in fa
vorem hominis sed ille sponte absolvit
postea non tenetur et idem de dila
cione. Item nunquid debitor tenetur propter
cum iuramentum quo se astrinxit solvere
debitum excommunicato ubi quantum ad
deus xxv dist. ita de se ... summa
quoque nota quod non intelligitur periurare
qui debita causa deserit iuramentum
vel gratia ... conformamus nobis
mutuam fidem et pactum frangisti michi
non teneor postea servare tibi non ob
stat quod etiam hosti servanda est fides
promissa illud enim intelligitur cum et
ipse servat fidem. Item deposuisti apud
me gladium iuravi quod restituerem
cum repeteres sed postea furiosus re
petis tunc teneor immo non debeo tibi
reddere nisi tibi restituta sanitate ne
forte occidas te vel alium. ¶ Item iura
vi tibi generaliter quod starem arbitrio man
dato tuo propter iniuriam quam tibi fe
ceram tu precipis michi aliquid inhone
stum vel importabile ut occido duos vel

asserui quod si non fuisset specificatum nullo modo illud iurassem. Talia enim tacite subintelliguntur in qualibus iuramentis. Debent tamen ad cautelam et ne detur alicui occasio periurandi aperte [illegible].

Item si iurans vel recipiens dolum adhibet tenetur dolose referri iuramentum ad intencionem illius qui non adhibuit dolum vel artem. Ex summa fratris Johannis. Hoc intelligendum de dolo malo quia si quis extorqueat a me iuramentum per violenciam quod ego compellare non tenear et ille peccat extorquendo si ad eludendam eius maliciam utor verbis duplicibus intelligens alio sensu. Item si iuranti aliquid contingat casus insperatus de quo si cogitassem et vidissem nullo modo iurassem non teneor illo iuramento. Item dicit quod si aliquid consignato iuramento est peccatum ut dare gladium in manu furiosi iuretur non est obligatorium iuramentum. Ex summa .v. de crimine falsi dicitur.

Ca^m. cxxiiii. De falso testimonio et pena peccati

Falsidicus testis tribus personis iniurius est. Primo deo cuius presenciam contempnit. Deinde iudici quem mentiendo fallit. Postremo innocenti quem falso testimonio ledit. Item non reus est et qui veritatem occultat et qui mendacium dicit quia ille prodesse non vult et iste nocere desiderat. Ex .xi. de testibus Alex. iii. [illegible] [illegible] depulcella [illegible] et uxore [illegible] ad habendum iuramentum [illegible] inter eos [illegible] [illegible] postea a nobis [illegible] [illegible] testes asserentes se corruptos dicunt testimonium prestitisse falsitati super quo [illegible] et uxor aut [illegible] eorum ad [illegible] [illegible] testibus de periurio et adulterio [illegible] pluribus nec quibus [illegible] dederunt [illegible] indicat. Si non adest [illegible] [illegible] uxor non [illegible] diligenter inquirendi sunt [illegible] quibus corporis [illegible] [illegible] per quos possit [illegible] corrupcionis [illegible] [illegible] eorum testimonio est [illegible] [illegible] testimonium [illegible] [illegible] sunt est aliquatenus admittendum. Ex summa de casibus pena periurii est quod [illegible] [illegible] [illegible] sicut pro aliis peccatis mortalibus. Periurus in iuramento assertorio non est infamis [illegible] [illegible]. Cum autem [illegible] sacramentum tamen possit [illegible] iuramentum cauconale [illegible] [illegible] sollempnitate

factum est ipso iure infamis. Ca. vi. q. i. [illegible] [illegible] [illegible] se periurandum xl dies in pane et aqua et vii sequentes annos peniteat, et numquam sit sine pena et numquam in testimonium recipiatur, communicet tamen postquam peniteat. Ex summa de casibus.

Ca^m. cxxv. De crimine sortilegii

Post crimen de periuriis quo quis peccat iudicium consequenter de sortilegiis et divinis qui quod dei est sibi usurpant futura predicere sibi falso vindicare attribuentes in [illegible] annis [illegible] ad inferos est agendum. Ca. xxvi. q. v. Ysidorus ethimologiarum viii. Sortilegi sunt qui sub nomine ficte religionis per quasdam quas sanctorum seu apostolorum vocant sortes divinacionis sciencia profitentur aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt. Gratianus. Sed ante sortes quibus nunc peccatum non sit exemplis sancte probatur. Cum enim Achar de anathemate furtum subripuisset deprehensus Josue in sortibus eum cognovit. De Zacharia quoque legitur quod sorte exiit ut incensum poneret. Mathias similiter sorte in apostolatum [illegible] successorem eligitur. Sed ergo tantorum exemplis probatur sortes malum non esse. Unde Augustinus in [illegible] psalmi. Sors non est aliquid mali sed res in humana dubitatione divina indicans voluntatem. Hiis itaque videtur ante evangelium claruisse multa permittebantur que tempore perfectioris discipline penitus sunt eliminata. Copula namque sacerdotalis vel consanguineorum nec legali nec evangelica vel apostolica auctoritate prohibetur, ecclesiastica tamen lege penitus interdicitur. Sic et sortibus nichil mali in esse monstratur, prohibentur tamen fideles ne sub specie divinacionis ad antiquas ydolatrie cultus redirent. Quoniam [illegible] autem sortibus credi non oporteat Jeronimus testatur super Jonam. Item Beda super actus apostolorum. Ex summa de casibus. Josue ex precepto domini sortibus cognovit [illegible] Achor. Item Saul sorte deprehendit Jonathan. Sorte quoque Jonas [illegible] deprehensus est et Mathias electus. Sed nec alicui privilegia singulorum communem legem faciunt [illegible]. Itaque sors non est aliud nisi aliquid mali in sui natura tamen prohibetur quia propter assiduitatem labitur talis in ydolatriam. Unde si esset tanta necessitas [illegible] veritas ut si esset contencio de electione aliquorum [illegible] paritas utriusque [illegible] credo quod [illegible] Mathie posset

fieri sortes. Unde ait Beda dicens: Si qui necessitate aliqua compulsi deum putant sortibus exemplo apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos apostolos non nisi collecto fratrum cetu et precibus ad deum fusis egisse. Item cum quedam civitas esset obsessa, dubitaverit clericus qui deberent fugere, qui manere, consultus Augustinus videt forte illud esse dirimendum sortibus. xxvi. q. ii. Non credo quod hodie locum habeat sors in electionibus, quia si etiam utilitas esset sita a maiori et saniori parte capituli, Extra v. de sortilegiis [illegible]: quia sortis usum in electione perpetua prohibitione dampnamus. Ca. cxxvi. de divinatione

Mors est ars divinandi. Divinacio autem ipse in malo accipitur, Sophia vel in bona. Unde super illum locum ubi dicitur Joseph cuius in scypho divinabat etc. ita dicit Augustinus: Divinacio in bona parte accipitur. Videbatur quod sibi Joseph, sed quia peritiam acquisierant Joseph eorum, ita est divinacio id est divinacio eorum que credebant esse Joseph declarata non est Joseph. Ca. xxvi. q. ii. Dedimus ut scribit Augustinus li. i. de doctrina christiana ita dicens: Superstitiosum est quicquid institutum est ab hominibus vel ad colendum sicut deum creaturam vel ad consultaciones et pacta quedam significationum cum demonibus placita atque federata, qualia sunt molimina magicarum artium. Ad hoc etiam genus pertinent omnes ligature atque remedia que medicorum quoque disciplina condempnat, sive in precantationibus sive quibusdam notis quas caracteres vocant. Huius etiam illa sunt limen calcare cum ante domum suam transit, redire ad lectum si quis se dum calciat sternutaverit, redire ad domum si procedens offenderit, vel si vestis a soricibus roditur. Neque ab hoc genere superstitionis immunes segregandi sunt qui olim genethliaci propter natalium consideraciones dierum, nunc autem mathematici vocantur. Omnes igitur artes huiusmodi vel nugatorie vel noxie superstitionis ex quadam pestifera societate hominum et demonum quasi pacta infidelis et dolose amicitie constituta sunt penitus repudianda et fugienda. Hec ibidem. Eadem causa et questione c. Non licet: Non liceat iniquas observationes agere kalendarum et ociis vacare neque lauro aut viriditate arborum cingere domos. Omnis enim hec observacio paganorum est. Item Zacharias papa: Si quis kalendas ianuarii ritu paganorum colere vel aliquid plus novi facere propter novum annum aut mensas cum lampadibus vel epulis in domibus preparare et per vicos et plateas cantatores et choreas ducere presumpserit, anathema sit. Item Augustinus: Non observetis dies qui dicuntur Egyptiaci aut kalendas ianuarii in quibus cantilene quedam et commessationes et ad invicem dona donantur quasi in principio anni boni fati augurio. Extra v. de sortilegiis: In tabulis vel codicibus et aliis sorte futura non sunt requirenda. Nec divinaciones aliquas in aliquibus rebus quisquam observare presumat. Qui vero contra fecerit peniteat xl dies. Ca. xxvi. q. ii. Ca. cxxvii. Qualiter demones futura per divinationes predicant

Quibus autem generibus divinationum sufficit exordium vel quot sunt genera omnes Augustinus exponit in libro de natura demonum. Et de natura demonum cognatur sunt an futura scire valeant vel quot modis ita scribit Augustinus in eodem libro: Sciendum est hanc esse naturam demonum ut aerii corporis sensu terrenorum corporum sensum facile precedant, celeritate etiam propter aerii corporis superiorem mobilitatem non solum cursus quorumlibet hominum vel ferarum verum etiam volatus avium incomparabiliter vincant. Quibus duabus rebus quantum ad aerium corpus attinet predita, hoc est acumine sensus et celeritate motus, multa ante cognita prenunciant que homines pro sensus terreni tarditate mirentur. Accessit etiam demonibus per tam longum tempus quo eorum vita protenditur rerum longe maior experientia quam potest hominibus propter brevitatem vite provenire. Per has efficacias quas aerii corporis natura sortita est non solum multa futura predicunt hominibus demones verum etiam multa faciunt que cum homines dicere non possunt aut facere, eos dignos quidam quibus serviant et quibus honores divinos deferant arbitrantur. Accipiunt enim potestatem morbos immittere et ipsum aerem viciando morbidum reddere, perversis atque amatoribus terrenorum commodorum malefacta suadent miris et invisibilibus modis per illam subtilitatem corpora hominum non sentientium penetrando et se cogitationibus eorum per quedam imaginaria visa miscendo sive vigilantium seu dormientium. Alii autem

non que ipsi faciunt sed que naturalibus
signis futura prenoscunt. Alii homines et
dispositiones non solum voce prolatas
verum etiam cogitatione conceptas cum sig-
na quedam ex animo exprimuntur in corpo-
re tota facilitate perdiscunt atque hinc
etiam multa futura denunciant aliis
videlicet mira qui ista disposita non
noverunt. Falluntur etiam studio falle-
di et invida voluntate voluntate qua
hominum errore letantur. Ibidem quod Augustinus Dei a-
micus opponit et dicit quod eveniunt
illa que illi divini predicant futura
aut quomodo possunt egris prebere mede-
lam aut sanis inmittere egritudinem
si aliquid habent virtutis ac potestatis. Res-
pondit quomodolibet respondeat Rufinus quod ideo
non debet quisquam eis credere quia aliqu-
eveniunt que predicunt aut sanare videntur
languidos vel ledere sanos quia hoc
permissu dei fit ut hii qui hec audiunt vel
vident probentur et appareant quales fi-
de sint vel devotione erga deum sicut
in deuteronomio legitur. Si surrexerit in me-
dio tui propheta etc. Exodi ac quovis.

Capitulum xxxiii quod aliquae mulierculae se illudunt ubi noctu se ambulare credant

Illud etiam non est omittendum quod quedam scelerate
mulieres retro post sathanam converse
demonum illusionibus et fantasmatibus
seducte credunt et profitentur cum dya-
na nocturnis horis dea paganorum
vel cum herodiade et innumera multitu-
dine mulierum equitare super quasdam
bestias et multa terrarum spacia intempeste
noctis silencio pertransire eius iussionibus
obedire velut domine certis noctibus
ad eius servitium evocari. Sed utinam hee
sole in perfidia sua perissent et non multos
secum in infidelitatis interitum pertra-
xissent. Nam et innumera multitudo
hac falsa opinione decepta hec vera
esse credunt et credendo a recta fide
deviant et errore paganorum involvuntur
cum aliquid divinitatis aut numi-
nis extra unum deum arbitrantur. Quapropter
sacerdotes per ecclesias sibi commissas popu-
lo dei omni instancia predicare debent
ut noverint hec omnia falsa esse et
non a divino sed a maligno spiritu talia fan-
tasmata mentibus fidelium irrogari ar-
bitrandum. Si quidem ipse sathanas qui
transfigurat se in angelum lucis cum
mentem cuiusque mulierculae ceperit et hanc
per infidelitatem sibi subiugaverit illi-
co transformat se in diversarum personarum
species atque similitudines et mentem quam

quam captivam tenet in somnis deludens
leta modo tristia modo cognitas modo
incognitas personas ostendens per quedam
devia deducit et cum solus spiritus hoc patitur
infidelis hec non in animo sed in corpore eve-
nire opinatur. Quisquis ergo credit
posse fieri aliquam creaturam aut in me-
lius aut in deterius inmutari aut trans-
formari in aliam speciem vel similitudinem nisi
ab ipso creatore infidelis
est et pagano deterior. Ysidorus ethimologiarum li-
bro

Capitulum xxxiiii de maleficiis et arte magice

Magi sunt qui vulgo male-
fici ob facinorum magnitudinem sic
nuncupantur. Hii et elementa concuciunt
turbant mentes hominum ac sine ullo ve-
neni haustu violencia tantum carminis inter-
imunt. Demonibus enim accitis audent ven-
tilare ut quisque suos perimat malis ar-
tibus inimicos. Hii etiam sanguine utuntur
et victimis et sepe contingunt corpora
mortuorum. Magorum primus Zoroastres rex
Bactrianorum fuit quem Ninus rex Assirio-
rum interfecit. Cuius Aristoteles scribit
quod viciens centum milia versuum ab ipso condita in-
diciis voluminum eius declarant. Hanc
artem multa post secula Democritus am-
pliavit quando et Ypocras medicine disci-
plina effloruit. Itaque hec vanitas magi-
carum artium ex traditione malorum angelorum
in toto terrarum orbe plurimis seculis valuit.
Per quandam scientiam futurorum et inferiorum in-
vocationes eorum inventa sunt aruspicia
auguraciones et ipsa que dicuntur oracula
et nigromancia. Ricardus [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
pellit. Hec v maleficiorum genera sanctus
Hugo: Mathematica, Maleficia,
Sortilegia, Prestigia, Mantice in species
divisio. Hec v species habet: Nigromanciam,
Geomanciam, Ydromanciam, Aeromanciam,
Pyromanciam. Prima fit in mortuis,
secunda in terra, tercia in aqua, quarta in
aere, quinta in igne. Mathematica in-
stabatur vanitatis. Hec habet tres species:
Aruspiciam, Auguriam, Horoscopiam.
Aruspicia dicitur ab inspectione ararum. Hec
fit ab inspectoribus animalium que mactabantur vo-
lentes fata querere. Augurium ab avibus.
Hec aliquando pertinet ad aures et dicitur augu-
rium, aliquando ad oculos et dicitur auspicium.
Horoscopiam in stellarum constat. Ma-
leficia sunt incantationes. Sortilegia

Ca. xxxiii quod alique mulierculae se illudunt ubi noctu se ambulare credant

Ca. xxxiiii de maleficiis et arte magice

perpetres prestigia propheticam caritatis illusi-
ones. Capitulum CCXV. De diversis generibus cor ma-
gorum

Nigromantici sunt quorum
precantationibus videntur resuscitati
mortui divinare et ad interrogata
respondere. Nigron enim grece mortuus, mantia
divinatio nuncupatur. Ad quos susci-
tandos cadaveri sanguis adicitur. Nam
amare demones sanguinem dicuntur. Ideoque
quotiens nigromantia fit cruor aque
miscetur ut colore sanguinis facilius pro-
vocentur. Ydromantici ab aqua dicti. Est enim
ydromantia in aque inspectione umbras de-
monum evocare ibique ab eis aliqua audire
ubi adhibito sanguine etiam inferos perhibentur
sciscitari. Varro dicit divinationis quattuor
esse genera: terram, aquam, aerem et ignem.
Hinc geomantiam, ydromantiam, aeromantiam,
pyromantiam dictam. Divini quasi divinitate
se plenos assimulant et astucia quadam frau-
dulenta hominibus coniectant futura. In-
cantatores qui sunt qui artem verbis pera-
gunt. Arioli quia circa aras ydolorum ne-
farias preces emittunt et funesta sacri-
ficia offerunt, hiis celebritatibus demonum
responsa accipiunt. Aruspices quasi horarum
inspectores, dies enim et horas in agendis
negotiis et operibus custodiunt et quid per sin-
gula tempora observare debeat homo inten-
dunt. Hii etiam exta pecudum inspici-
unt et ex eis futura predicunt. Augures sunt
qui volatus avium et voces intendunt. Di-
cuntur autem auguria quasi avium garria vel
quasi avigeria quod aves gerunt. Idem et
auspicia quasi avium auspicia que iter
facientes observant. Horum duo sunt genera:
unum ad oculos pertinet scilicet volatus, alte-
rum ad aures scilicet avium. Phitonissa a Phitio
Apolline dicta quod et is auctor fuit divina-
di. Astrologi in astris augurantes. Ge-
nethliaci pro natalium consideratione dierum.
Geneses enim hominum per XII signa celi descri-
bunt sideraque cursu nascentium mores,
actus, eventa predicere conantur, id est quis qua-
li signo natus aut quem effectum habeat vite
qui nascitur. Hii vulgo mathematici vocantur.
Horoscopi sunt qui horas nativitatis
hominum speculantur dissimili et diverso fato. Sor-
tilegi sunt qui sub nomine ficte religionis
per quasdam quas sanctorum sortes vocant
divinationis scientiam profitentur aut qua-
rumcumque scripturarum inspectione futura pro-
mittunt. Salisatores dicuntur quia dum ei-
us membrorum quecumque partes salierunt
aliquid sibi exinde prosperum seu triste sig-
nificare predicunt. Ad hec omnia pertinent et
ligature execrabilium remediorum que ars
medicorum condempnat vel in precantatio-
nibus vel in caracteribus vel in quibuscumque
rebus suspendendis atque ligandis. In
quibus omnibus ars demonum est ex qua-
dam pestifera societate hominum et angelorum
malorum exorta. Unde vitanda sunt
a christianis. Dicitur autem prestigium quod perstringit
aciem oculorum. Expositum fuit supra. Capitulum CCXVI.
De carminatoribus et carminatricibus

Quid de carminatricibus et carminato-
ribus qui carminant infirmos vel
pueros vel animalia numquid peccant mor-
taliter? Respondeo: si nichil superstitiosum dicunt
aut dicunt aut faciunt sed tantum utuntur
licitis precibus admixtionibus sicut per passi-
onem dominicam et similia non credo quod pec-
cent mortaliter. Si talia fecerint post pro-
hibitionem ecclesie sibi factam. Sed credo quod
prohibendi sunt viri et mulieres a ta-
libus quia multa inutilia et superstitiosa
solent admiscere nisi forte sit sacerdos
religiosus et discretus aut etiam laicus
sive vir sive mulier excellentis vite
et probate discretionis qui super orationem lici-
tam super infirmum vel super puerum aut pro a-
nimalibus similia super infirmantes manus
imponat iuxta illud: super egros ma-
nus imponent et bene habebunt. Hii sunt tamen
persone prohibende a talibus nisi forte
timeatur quod ad exemplum illorum indiscreti
et superstitiosi carminatores sibi usurpant
officium. Item non condempnat Thomas
rusticos qui servant tempora ad seminandum
vel arbores incidendas et similia que cer-
tam naturalem habent rationem. Idem de collec-
tione medicinalium herbarum dandarum et ymagines
faciendas et similia. Item si aliquis vel
aliqua colligit herbam medicinalem cum
symbolo dominico vel oratione dominica vel scribit
incantata symbolum vel orationem dominicam
aut ponat super aliquem infirmum ut
sic in istis tamen deus creator omnium et dominus
honoretur non reprobat dummodo nulla
alia superstitiosa observantia misceatur.
Expositum fuit supra. Et hoc probat Thomas
quod non solum sunt reprobanda verba
que sunt mistica cum non contineant
nisi verba evangelii sed superstitiosum est
si credatur quod numquam habeant efficaciam si
scribantur post lectionem evangelii aut
post missam aut alia die quam posito si
proferantur verba evangelii sive ubi dicta
fuerint illa aut verba in quibus con-
tinentur quedam caracteres et nomina
inusitata quam nomina dei ineffabilia in
quibus dicitur: quicumque portaverit super se
istud breve non peribit sic vel sic

aut istud aut illud sibi evenict procul
dubio reprobanda sunt nec portanda
et peccant qui scribunt ea aut portant
aut donant aut vendunt aut portan
da docent nisi adeo fuerint simpli
ces quod ignorantia eos debeat excusare
que licet excusat si simpliciter fuerint amo
niti vel instructi ca. xxvi. que. v.
congregat martini sine

Ca. xxxiii. de sortilegiis ac divinis sive magis quomodo

Si quis aut paganorum consuetudinem
sequens divinos et sortilegos in
domum suam introduxerit quasi ut
malum foras mittant aut maleficia
inveniant vel lustrationes paganorum
faciant v annis penitentiam agant item
congregat tol. iiii. ca. xxix. Si quis clericorum
vel laicorum aut incantatores aut
ariolos aut etiam augures aut sortilegos
qui profitentur artem magicam aut
aliquos eorum similia exercentes consuluisse
fuit deprehensus monasterii cura depositus
et penitentie publice deditus se
lus commissum sacrilegii solvat item
congregat agathensi ca. i. Clerici eorum quod in
fieri omnibus viribus elaborare studeant
aut ut imaginem 2 diabolo in ventum
sortilegium vel magicam artem conspirationes
inveniant sortilegium sibi venturum
credunt et si aliquem virorum aut mu
lierum huiusmodi scelerum sectatorem invenerint
turpiter dehonestatum de parochiis suis
eiciant aut cum apostolus hereticum hominem
post primam et secundam correptionem devitandum
et addit christiani tenent qui relicto
creatore suo dyaboli suffragia querunt
ibidem que. vii. aug. Cum quascumque
divinationes et fata aut auguria
observant aut attendunt aut consentiunt
observationibus sine qui attendit somnia
alia scripta et falso intitulata horarum
intitulata sortes que dicunt sanctorum
apostolorum sanguinia divinum aut aliqua
phylacteria facienda aut cinctoria consu
landa aut in collis ligant que carmina
dicunt aut perpendas [illegible] qua nibus in
firmitate gestantur sicut homines aut anima
lia potius quam similium coronam dia
cunt aut [illegible] magis ingredia
ris et tempestatibus credunt aut quod
eorum domini [illegible] aut in suis domibus
introducunt ut interrogent sciant se
fidem christianam et baptismum anathematizasse et
paganum et apostatam et [illegible] absconite
et dei inimicum iram dei graviter
incurrisse nisi ecclesiastica penitentia
emendatus deo reconcilietur sicut idem [illegible]

Demonum instructi licet pestes vel similia hic
sine incantatione ca. xxvi. que. v. Ca.

Ca. xxxiiii. de eisdem puniendis

Quod autem sortilegi et divini si cessare noluerint
excommunicandi sunt reue xiiii que pro
batur. Est enim quoddam genus culture
ydolorum ac demonum consultationibus futura
predicere futura enim cognoscere solius dei est et
ipsi contemplatione etiam angelos per
fecte facit. Cultores vero ydolorum a fidelium
commune separandi sunt. Ex summa de casibus
in summa vero nota quod pena talium est inla
[illegible] sunt enim infames nec debent re
cipi ad eucharistiam si notorium est peccatum
sicut nec hystriones item nec debent ad
mitti ad accusationem item debent excommunicari
item si post admonitionem vel excommunicationem
noluerint se corrigere si clerici sunt debent
verberibus castigari vel etiam includi in car
cerem vel ubi sunt de parochia turpiter
dehonesti i temporali vel decalvati eiiciendi
di. xxx. prohibet quoniam autem sua facere domini ty
tancat aincumbit destructione morte
et sanguinis effusione vel si nunc sit in
volent brachium seculare secundum leges
capite puniuntur. Ex summa de casibus Ca.

Ca. xxxv. de inspectione astrolabii

Quod de spoliationibus religiosis quibus
vasa vel ornamenta ecclesie vel similia fur
ti subtracta sunt vel etiam de aliis
quibus res sue furto sublate sunt inqui
runt in vestigare per inspectionem astrolabii
vel similia Addit dicat sciendum omnes quod sit p
et ubi in notitia demonum vel alias superst
itiosum committunt peccat quoniam facit ubi
quidam licet nimium simplicitate et bo
no zelo fecisse fuerint tunc suspensi ab offi
cio et beneficio sunt aut tales inspectionis
inficerit semper per astronomiam vero nimis
cum demonibus vero alio superstitioso
admixto forte possit admitti tamen mea
decreto dicitur quia licet quadrivuales
artes non contineant veritatem tamen que
non sunt scientie pietatis non est in eis
studendum extra v de excessibus prelatorum alias xxxvii. quemque
liter tamen quodam infami desperatione
sorum accessit non ea intentione ut in
vocet demonium ut si inspectione astro
labii furtum cuiusdam esse possit reperi
par[illegible] licet bono zelo et sim
plicitate se fecisse proponat id tamen gra
vissimum fuit peccatum et quia quod parum 2
amplius si tali usum fuerit cum abbatia
vel ministratione penitentias abstinere [illegible]
una fuit vero. Aug. si quis sacrificet deo
numinibus [illegible] in mancione ut fiat divinus
vel similia faciat anathema erit irregularitate

Aut qui de sacramentis ecclesie eukaristia
s(cilicet) vel crismate vel oleo benedicto aut a-
qua fontis facit sortilegium vel baptizat
ymagines etc. Cum talia videantur esse
enormia propter ydolatriam aut propter enor-
mem supersticionem licet sint occulta ge-
nerant irregularitatem secundum quosdam
secundum alios non. Unde in hac dubio con-
sulendum est talibus quod petant dispen-
sationem. Non tamen precise dicendum est quod
alias non sit eis salus et absolvendi se
deposito si penituerint. Si autem huiusmodi sce-
lera notoria sint secundum omnes indigent
dispensatione ut supra plenius infra de lapsis
et dispensationibus. Ex. autem dicit eadem
in quadruvialibus scientiis non esse studen-
dum intelligitur longo tempore potest tamen
in hiis studeri non ad voluptatem sed ut
ea que ibi sunt utilia sacre scripture ad
usum convertantur et ut errores ibi contenti
confutentur. Et unde visum patet si quis
mathematicas velit disputare vel philoso-
phorum doctrinam ignorare. Ideo cum astro-
nomia et astrologia in desuetudinem ab-
ierunt quia dum ipsa curiositate nimis
erant hiis intenti minus vacabant hiis
que saluti animarum erant accommodata ca.
xxxvii. q. v. **Ca. CXXV. De quorundam sacerdotum superstitionibus**

Non nulli inveniuntur
qui intuitu livoris perusti inimicorum
suorum inimicorum altare sacris vesti-
bus operiunt aut lugubri veste attingunt
vel consueta luminariorum obsequia subtra-
hunt dei ecclesiis vel missam pro requie
defunctorum promulgantes pro vivis ce-
lebrant hominibus quorum cum malefica
nequissima tollerantur [illegible] tandem ipsi
idem aliqui etiam sacerdotum sanctam
immolare dolo missam pro requie de-
functorum vulgariter falsa voto pro vivis
studeant celebrare hominibus ut is pro quo
ipsum offerunt sacrificium morte inci-
dat perditum. Proinde iure elegit in ma-
nifestis consensus ut si quis deinceps
talia perpetrasse fuerit deprehensus ab episcopo
deponatur honoris gradu itaque ipse
sacerdos quam ille qui eum ad talia per-
agenda incitasse perpenditur cum perpetuo
ergastulo retrudantur. Ex summa de casibus.
Hic autem distinguo quod si aliquid predictorum
fiat propter odium privatum gravissime
peccat qui facit unde si excessit [illegible] vel
intentionem se purgaverit debet deponi
si autem propter causam que in parte [illegible]
incipit excommunicationem sacrorum [illegible] vel
subversionem fidei vel hostilitatem suffert
vel obsidione vel similiorum mediatorum seu

tentiam incurrit. Et ideo tale quid faciens
non dicitur peccare quia in tali facto plus
humilitas qua deus placatur quam intentio li-
voris dolositas detegitur. Secundum etiam tenet
consuetudo ecclesie unde solet cantari de-
us venerunt gentes in signum tristi-
cie [illegible] sancta altaria spoliare sic ty-
distinc. Fallit in illis qui pro vivis sci-
enter celebrant officia mortuorum et
tales fuerunt detecti indistincte debent
deponi et pena similiter feriri. Ex summa
de casibus. **Ca. CXXVI. Definicio sacrilegii**

Sacrilegium est sacre rei
violatio et eiusdem usurpatio. Dicitur
autem sacrilegium quasi sacrilegium id est
sacrum ledens. Committitur autem sacrilegi-
um ratione persone cum quis violat cle-
ricum vel personam religiosam. Ratione loci cum
ecclesie vel cimiterii immunitas violatur.
Ratione rei cum res consecrata vel sacro
usui deputata usurpatur. Large tamen
dicitur committere sacrilegium etiam transgressor
iuris publici quod consistit in sacris sacer-
dotibus magistratibus. Item qui articulos
fidei id est precepta vel prohibitiones dei et
negligendo vel nesciendo violat et offen-
dit. Item qui disputat de iudicio prin-
cipis vel indignet et hoc vel evidenter
constaret aliud esse contra deum. Item qui
publica officia committit iudeis. Item qui-
cumque rem datam ecclesie retinuerit vel ac-
cepit contra eius voluntatem. Ca. xvii.
q. iiii. quisquis. Sicut magnum periculum est
quod iudicium committitur qui quod in homine sit
crimen est sacrilegium. Agere qui furtum
[illegible] xvii. q. iiii. Sacrilegium committitur
si quis infregerit ecclesiam vel xxx circum-
stantes passus qui in circuitu ecclesie sunt
vel domos que infra predictos passus
sunt aliquid inde rapiendo vel auf-
ferendo seu qui in ignem facit vel ab-
lationem vero intulerit clericis arma non
ferentibus vel monachis sive deo devo-
tis omnibus et etiam [illegible] capelle
que sunt infra ambitum murorum ca-
stellorum non ponuntur in hac xxx pas-
suum observatione. Similiter sacrilegium
committit aut sacrum de sacro vel non sa-
crum de sacro vel sacrum de non sacro aufer-
ens. Dicitur autem sacrilegium committere
qui violentas impias manus inicit
in clericum. Committitur etiam sacrilegium
qui de principali iudicio disputant an
is dignus sit quem princeps elegerit
vel qui intra provinciam iudices provin-
ciales et cives fruuntur officium tractande
gerende ac suscipiende administrationis

dependant. Ut si vero eadem doctrine sanitate [illegible] de iudicio summi pontificis aliqui disputare non licet. Vicesima sexta de capitulis.

Ca. xxvii. De violacione immunitatis sacri loci

Ecclesia id est ipse locus consecratus habet immunitatem ut nullus inde per vim abstrahatur nisi in casibus videlicet si sit publicus latro vel nocturnus depopulator agrorum. Item si in ipsa ecclesia commisit homicidium vel aliud maleficium tunc enim non debet defendi ab ecclesia cum eam violauerit. Augustinus ad Bonifacium Hamer de ecclesia rapuisti [illegible] si tuo animo forte presumere confugiendi possem propter dubias necessarias causa humana inveniri ergo si animus attenditur deus offenditur. Item Gelasius capitulo Reum ad ecclesiam fugientem nemo sit abstrahere audeat neque inde donare ad penam vel ad mortem. Si vel honor ecclesie conservetur si rectores ecclesie pacem et iura inviolata optime studeant cum legit tunc compensat quod nisi fecit. Item Gelasius episcopus ad eosdem episcopos dux [illegible] ut eos qui ecclesias violasse possibilem accessu earum iudicent esse indignos. Item [illegible] sicut qui extra sacramentum ecclesie passionem et dolum in spe [illegible] et invadit fit sacrilegus iudicetur. Sic ille qui eius sacerdotes insequitur sacrilegus iudicatur. Item concilium Ylerdense: Nullus clericorum servum aut discipulum suum fugientem ad ecclesiam extrahere audeat aut flagellare presumat quod si fecerit donec digne peniteat a loco cuius honorem non dedit segregetur. Item concilium Elmense: Si quis contumax vel superbus fugientem servum suum vel quem [illegible] sancti fuerit de atrio ecclesie absentibus presbiteris abstraxerit pro immunitate non quadraginta solidos nisi publica penitentia ammittetur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] religionis duos suo iure [illegible] si [illegible] ad ecclesie septa confugientes inde nequaquam abstrahentur. Sacris canonibus est institutum ut presbiteris sacramento immunitatis eis etiam dedant [illegible]. Occasione namque religionis [illegible] [illegible] contemptui et eius aux[ilium] defensionis non debet. Vicesima septima, quis sit publicus aut latro ille est qui agmine inhabitu vel praedatoris devenit de [illegible] utriusque proprietatis [illegible] publicas que quasi loca sacra [illegible] [illegible] [illegible] obsidet et talem per quemlibet audacie sua de ecclesia extrahere [illegible] sicut [illegible] homicida est

contrahitur ab ecclesia in qua vel in cuius cimiterio commisit homicidium vel aliud maleficium sed nunquid defenditur ab alia ecclesia in qua hec non commisit si confugit ad illam. Respondeo quod non quia tunc sit iure ecclesia tamen ecclesie tot sunt multe particulares quia in iure facit in iure [illegible] licet forte de consuetudine in aliquibus terris aliter obseruetur quod forte videtur eis quod sic iure utitur privilegio suo contra alium malitiosum ita una ecclesia contra aliam. Quid de iudeo vel pagano vel [illegible] si confugit ad ecclesiam nunquid defenditur ab ecclesia a mutilatione vel morte. Respondeo satis credo quod sic de iure tamen credo consuetudine regionum approbata quia ad hoc esse tenendum.

Ca. xxviii. De effractoribus ecclesiarum

Vicesima octava de effractoribus. Quid dicis quod sine aliquis veniat cum proposito frangendi ecclesiam sive non non invadit [illegible] nisi cum carpa[ntari] liter [illegible] inde aliquid asportat. Videtur quod si quando veniat animo frangendi ecclesiam et tamen non frangunt quia invenerunt ecclesiam [illegible] nullo resistente quia propter timorem eorum inde effugerunt custodes non [illegible] [illegible] [illegible] intrarunt et aliquid asportent [illegible] [illegible] si aliquis resisteret et credo quod effractor ecclesie iudicandus esse est qui dolo malo aut iniuriam inferendi [illegible] fodit aut suffodit aut murum aut seraturam aut hostia aut cardines aut vectes dirumpit hostia firmata aut ipsum tectum ecclesie [illegible] desuper qui sed foramine invente aut fracta [illegible] aut seratura aut vectibus hostium intrat et aliquid inde asportat [illegible] possit dici quod non invadit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non iudicatur [illegible] nisi de illis qui publice frangunt ecclesias quia tamen [illegible] distinguuntur inter fractores diurnos et nocturnos atrociores dicit esse nocturnos potest dici probabiliter in favorem ecclesie quod talis invadit ecclesiam sicut publicus effractor [illegible] [illegible] papa est absolvendus postquam sunt [illegible] [illegible] denunciatus. Vicesima octava de capitulo.

Ca. xxix. De pena sacrilegii

Vicesima nona. Pena sacrilegii secundum leges est decapitatio vel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fiat aliquas iudicis arbitrio reservatur qualitate persone rei temporis et loci diversitate moderanda. Sacrilegii secundum canones duplex est pena alia spiritualis alia pecuniaria. Spiritualis [illegible] [illegible] excommunicatio cum distinctione tamen quia

pro sacrilegio in persona commisso est ma
ior excommunicacio ipso iure pro sacrilegio vero
in rebus commisso est minor excommunicacio
exceptis quibusdam casibus in quibus
est maior ut cum quis incendit ecclesiam
vel frangit pecuniaria vero qualis et quanta sit
remittitur per sollicitudinem tamen pro sacrilegio com
misso in rebus legitur iudicetur. Cap. xx
viij questione iiij. Sacrilegium duplicem conti
net penam pecuniariam vero qualis et quan
ta sit iudicis et excommunicacionis unde Joh.
xxiij. statuit canonibus eius Quicumque
inventus fuit reus sacrilegii eius vel
alterius sive personis ad quos quecumque
iniuria sacrilegii iuste pertinet xxx libras
examinati argenti purissimi componat
Item Si quis domum violaverit et aliquid
sine licencia illius cui commissa est de domo
sua inde abstulerit vel ecclesiastice personis
iniuriam fecerit donec ingenuitatem amonitus
legittime satisfaciat sciat se excommunicatum
esse. Item hiis qui monasteria
vel loca deo dicata et ecclesias infringunt et de
posita vel alia quecumque inde abstraxerint
dampnum reddentes excommunicatur et remunitate
triplici incluit sacrilegii sive excommunicacione
subiaceant. Item co. v. li. capitularium. Qui
bet(?) monasterium aut clericum velut
arma et ideo in monasterio firmant tunc
diebus vite sue ingenuum recursum ad secu
lum et vij annos publicam penitenciam agat.
Item Innocencius iij. Si quis suadente dya
bolo huius sacrilegii vicium incurrerit quod
in clericum vel in monachum manus vio
lentas iniecerit anathematis vinculo sub
iaceat et nullus episcoporum presumat illum
absolvere nisi mortis urgente periculo
donec apostolico conspectui presentetur et eius
mandatum suscipiat. Statuimus quod
autem dicitur causa malignum exceptum quod in
ipsa causa vel in loco vel cultum sacerdoti
bus et ministris aliquid in iure importa
uerit aliquid admisitur publici damni
et lese maiestatis accusabitur et conuictus
sive confessus capitali sentencia a recto
ribus provincie ferietur sicut penis lese legitur.
Ex summa de casibus Ca. xxx

De detentoribus et retencione decimarum

Detentores decimarum ecclesiarum prorsus
sepultura sacrilegi iure dicuntur.
Decima est enim honore iuste adqui
sitorum talis pars deo debita qui bene
et fideliter dat decima quadruplex re
muneratur adeo prima remuneracio est
habundancia fructuum secunda sanitatis
corporis tercia indulgencia peccatorum quar
ta celeste regnum de penis dualibus Aug.

Si decimam dederis non solum habundanciam
fructuum accipies sed etiam sanitatem cor
poris consequeris. Item de dualibus ultimis idem
Aug. Cum princeps temporalis aut peccator
desiderat indulgenciam promereri reddat
decimam et de ix partibus elemosinam
dare studeat pauperibus qui vero non dat
premium in proposito unde dicitur singula
clericum. Cum nichil non reddidisti de
cimas renunciabis id est in infame et pe
na maledicta estis. Item Aug. Cum de
cimas dando et terrena et celestia pos
sis promereri pro avaricia duplici be
nediccione fraudaris et subtrahis tibi hoc est
iniustissima consuetudo dum si tu illi de
cimam non dederis tu ad decimam redu
ceris dabis impio militi quod non vis dare
sacerdoti. Deus enim qui dignatus est
se totum dare decimam a nobis dignatur
recipere non sibi sed nobis sine dubio pro
futuram unde decime ex debito requiruntur
et qui eas dare noluerint res alienas in
vadunt sed hoc tollit fiscus quod non accipit
Christus. Item Jer. Amico rapere quippiam
furtum est ecclesiam defraudare sacri
legium est aut quod crassissimum scelus est
inde aliquid detrahere cum predonum
crudelitate superat. Itaque qui non dat de
cimam nisi sit excommunicatus debet anathe
matizari premissa canonica admonicione
usque ad satisfaccionem condignam. Ex quia
Ex summa fratris Jo. Excommunicatus debet prale
gratus aut infeodatus legittime aut a
liis titulis legittima concessione sive pre
scripcione etiam cum causa sive pre tacitam
vel expressam concessionem ut nota
tum est supra Ex. iij. de decimis. Si
et ab Alex. iij. Cum decime non ab hac
sed aliquo domino sunt institute quasi de
bitum exigi possunt. Innocencius iiij. Illis
qui vel personarum aut etiam priorum
decimas ecclesiis et earum sine diocesis
possunt tenentur ad eas cum integritate
reddere ap. re quillas. Item ingal. quia
si ille decime sunt nostro salvende quo
debentur a plege dominis vel loca compicen
dunc approbata. Ex summa de casibus Ca.

Decima Ca. xxxj. Decimi nominis decima
est enim honore iuste acquisitorum
talis pars deo debita. Ex. iij. de de
cimis Alex. iij. De frugibus ix partibus
sibi retentis decima etiam cum restricta
sunt sive dummodo solute teneantur.
Ex summa fratris Jo. ¶ Quid de illis qui
non solvunt decimam decimacionis quas
dam aliis reddunt sed incessanter vel aliam
aliquotam modo decima ¶ Quid etiam

Ca. xxx d' retencione decimarum

Ca. xxxj decimi nominis decima

decimis qui dissoluunt vel minus vel quibusdam aliis de fructibus suis solvunt pro decima suarum possessionum per consuetudinem cum contrariam videatur esse legi divine. Respondeo credo quod sola consuetudo non potest in predictis casibus excusare, tamen quando antiquitus episcopi ratione cuius interest decimas hoc solvi facta est cum illis qui debent decimas de minori parte solvenda quam decima vel si ita obtentum est a tempore cuius non extat memoria possunt qui minus solvunt quam decimam nec possunt autem ipsi illi qui fecerunt compositionem aut sine compositione sustinuerunt hanc consuetudinem vel successores eorum aliquid plus solito exigere vel detrahere de quibus non receperunt decime solum de novo aliquid exigere nec de preteritis ultra solitum tenentur aliquid solvere nisi etiam ad vel operam indigeatur vel nisi dominus ipse ante fiat composita sua revocaverit compositionem predictam vel consuetudinem. Dicimus etiam tamen quod sola consuetudo non liberat debitorem decimarum in predictis casibus ut in predictis casibus sed compositio vel remissio tunc quando facta est certa composita vel tacite sine scripto quando etiam per longa tempora prelati sustinuerunt quod tam minus pro decima solveretur nisi ad minus quam decima

Capitulum CCxxxi. Utrum episcopus possit in huiusmodi dispensare

Sed quis potest etiam absolvere aliquem tacite vel expresse a debitum prestatione decimarum cum debeantur de iure divino. Item quis potest privilegium alicui dare de non dando decimas. Ad primum dico quod nemo etiam non potest aliquem absolvere vel remittere minus solvendi decimas ad quas semper tenentur nisi prelatorum sed bene potest absolvere vel remittere partem prestationem vel actionem petendi sicut concedo quod usque inde manifestum est contemptum inter fideles non potest absolvere aliquem a vinculo matrimonii vel amore uxoris fringitur licet possit absolvere aliquem ab actu vel petendi debitum tamen dicimus quod si consentiunt ad religionem potest etiam dici quod in predictis casibus fingitur animo quod dum prelatorum libera manu solvunt ecclesie decimas et rursus etiam redonant eis vel intotum que sed etiam antiquo consueverunt recipere pro decimis vel in parte quod consueverunt recipere pro decimis. Item quod dicitur ad aliud potest dici quod ipse non dat privilegium alicui directe non solvendi nec dare potest sed solummodo ius administrandi parrochiis et retinendi si necessaria decimis

quod potest facere ipse non solum de decimis quas de iure communi debent monachi sed de illis quas alii debent ecclesiis parrochialibus. Videtur quod ipse super hiis que non pertinent ad articulos fidei vel ad decem precepta decalogi potest dispensare et privilegia alicui concedere non tamen canonice generaliter contra statuta. Unde nota quod dicitur quod ipse possit alicui laico concedere quod non solvat decimas vel quod recipiat ab alio non tamen omnibus laicis possit concedere ut dicunt nisi secundum ad tempus sicut dicitur fuisse concessum in Gallia. Dicit tamen ibi dicit quod necessario solvende sunt decime que debent lege divina intelligo que nulla facta est compositio nec etiam remissio prelatorum vel qui etiam non remisit eas tacite vel expresse ut dictum est supra vel qui etiam indiget vel qui exigunt licite ipse sicut revocant compositionem vel consuetudinem contrariam. Expliciunt de casibus

Capitulum CCxxxii. De quibus debent dari rebus dande sunt decime

De decime de omnibus fructibus terrarum pomorum arborum fructuum ortorum nutrimentorum animalium lana lacte feno lignis piscatorum venationibus stratis (?) pensionibus molendinorum etiam de reditu hallecis (?) fullonibus argentariis metallariis lapidicinis item de negotiis artificiis et ceteris licitis etiam de tempore. Ex de decimis. Ad hec non praedicandis in civitatibus et de proventibus molendinorum piscariarum feni et lane decimas ecclesiis quibus debentur cum integritate persolvant. Item parrochianos tuos de agris et aliis fructibus decimas persolvere cum districtione ecclesiastica compellas. Et de singulis mobilibus que licite possidentur decimas exigere tenentur. Respondeo sic. Item dominus de rebus donatis legatis vel in aliis successionibus acquisitis debent dari decime. Quidam dicunt quod non et dicunt tamen que valent vel de capitalibus que ad eum perveniunt tenetur solvere decimas. De aliis aut non recipit ad proventibus tamen videtur notasse quod legatarius et donatarius tenentur dare decimas de re legata vel donata licet decimata fuerit a legatore vel donatore. Similiter tamen quia omnia bona pauperes pertinent ad ipsum ecclesie sunt quod decimas quo ad ipsum etiam si concedat tunc non tenetur. Ita decimas si decimata sunt apud eos possessores tenentur ad hoc sicut legatarius et donatarius qui dominium eorum vel emolumentum quod ad ipsos perveniunt tenentur decimas dicit etiam illud quod fuit

Ca. CCxxxi utrum episcopus possit in huiusmodi dispensare

Ca. CCxxxii De quibus rebus dande sunt decime

raptor et usurarius si non uelit male ablata
in totum restituere tenentur uero hunc decima
re. Quod tamen intelligit ut credo si uero ille
non sperant ad eorum decimationem. Ex summa
de casibus. Ex predictis patet quod quedam sunt
decime personales quedam que prediales. Sed
queritur utrum omnes decime sunt ex precepto
aut prediales tantum quia ius datur aliqui
decime personales preter in lege domini non uidentur
precepte nisi prediales. Dicit autem hostiensis quod
ille quippe ueteris soluende que debentur
de lege diuina uel loci consuetudine appella
ta sub non positum sunt hinc tamen tollit
consuetudo. Si quod personales decime non
dei sed hominum precepto debentur uidetur quod con
suetudo contraria a culpa liberet non solue
tes consilium tamen sanum esset ut soluerent
uel saltem ante episcopi recurrarent quando cont
persoluende erogarent. Capitulum xxxiiii. Utrum
de male acquisitis debeant dari

Queritur utrum de iniuste et turpiter acqui
sitis teneatur quis dare decimas ut
de meretricio fenore rapina et similibus. Respondeo
quod non quia qui offert sacrificium de sub
stantia pauperis. Item non accipies mercedem pro
stibuli. Honora dominum de tuis iustis laboribus.
Econtra uidetur quia meretrix licet tur
piter meretricetur non tamen turpiter accipit.
Item delictum non debet in commodum re
tribui ut ait Augustinus. Solutio. Decimarum
alie personales alie prediales in pluribus distinguntur
quia aut est translatum dominium petere
decimande male accipiente eius competit
repeticio ut in meretrice et histrione aut
non ut in fure raptore symoniaco usu
rario. In primo casu ille tenetur dare sed
ecclesia non debet recipere quamdiu ille est
in peccato ne uideatur approbare delictum eius
sicut et iura respuunt etiam oblaciones ali
quorum ob detestationem criminis ... ut puta notorie ... rap
torum usurariorum meretricum uel propter aliud
crimen notorium ... sed post quam pe
nitentiam acceperint potest ecclesia decimas
etiam personales recipere. In secundo casu scilicet cum
non transfertur dominium uel transfertur sed
competit repeticio ecclesia non debet recipere.
Decimas prediales autem soluendas tenentur
quilibet indistincte etiam maior et in
... et ecclesia potest licite accipere quia ille
non intuitu persone sed prediorum debentur.
Ex summa fratris ... Nota quod secundum quosdam in
symonia et usura non transfertur dominium
secundum aliquos transfertur sed secundum omnes
competit repeticio quia debitor potest re
petere ab usurario etiam non monitus in iu
diciam quamuis ... est symonia potest repetere
a symoniaco. Ex summa de casibus. Capitulum xxxv.
... expensis deductis decime debeant dari

Deducte sunt ... Decimam non deductis expensis in dis
tincte si sunt prediales. Si non sunt
personales idest de negocio uel artificio uel
consimilibus que non computantur fructibus tunc
distinguitur utrum surgant ex rebus decima
tis an non. In primo casu ducuntur expen
se ... non item debent dari predia
les statim cum fructibus percipiuntur et an
quam soluatur unde census uel tributum
uel simile si tamen ... talis
expensis sicut rustici tenentur decimare
quod sibi remanet ita dicit ... qui decimus
non decimatum accepit. Personales autem pos
sunt dari in fine anni ut sit maior
utilitas proueniat ecclesie qui si primi
cias soluerit agnos aut pullos in
tulos et huius nec tenentur dare optimas
nec deteriores sed mediocres uel sicut sus
ceperint sub iugo pastoris quod decimum ac
cepit sanctificetur domino pecudum cum
dare deo quod dedignatur homo. Dicunt
canonica lex xvi q. i. Quatuor. Item
quia illud in parantis ... absurditati
credo in talibus consuetudinem standum
esse. Ex. iii de decimis. Ad hoc ...
gatis ut decima statim fructibus collec
tis persoluant et de subtractis et reten
tis dignam satisfactionem exhibere ...
... Circa res factas
uel acquisitas de pecunia decimata tamen
... non deducendas ex
pensis et de ... decimas
persoluendas ut si uendat domum
agri ... clibanus molendinum ...
aut qualibet ... expensas tamen
que fiunt pro fructibus percipiendis ...
... fructus proueniunt non tamen
deducendas si fuerint decimate
qui salua decima fructus efficiuntur ...
qui faciunt ... expensas fructus
aut ... possent non tamen
... decimandi nec pro restau
rando ... quibus ...
decime persoluuntur tamen deducendas
expensas de prouentibus decimandis ...
... dum res permanet restaurande
ut si ... aliqua moriatur ... dete
rioretur uinea ... deperdat
uel totus clibanus destruatur ...
... Cum autem in signum ... dum
quasi quodam titulo ... decimas
... tributorum et
censum ... solutio decimarum uel sal
tem ... ad quos census uel tributa in
decimata ... tunc res tunc ... pro

Capitulum xxxiiii utrum de male acquisitis debeant dari

tulerit eam pro rata et decimas ecclesiasticas quibus decime debentur. Ex summa de casibus. **Cap. xxxvi. De mora decimandi.**

Quid si quis vendidit agrum ante solutionem, quis tenetur ad solutionem? Dicunt quod uterque tenetur: tenetur venditor propter dolum quem commisit et quia [illegible] sibi succedit loco rei; et etiam emptor, quia res transiit ad eum cum onere decimarum, et ita potest etiam petere a quo maluerit. Credo tamen quod si [illegible] a venditore liberatus est emptor, vel econverso; absit enim quod ecclesia fructum recipiat cum augmento. Item si emptor fuit bone fidei et solvit decimam, tenetur venditor ei; si fuit male fidei, non tenetur nisi [illegible] fuit [illegible]; tamen uterque debet agere [illegible] de dolo [illegible] quia contractaverunt decimam invito domino. In foro tamen penitentiali tutum est quod si emptor persolvit decimam, sibi restituat, nisi forte [illegible], scilicet si emptor non [illegible] deceptus in re quia valet [illegible]. Ex summa fratris R. Videtur tamen quibusdam et probabiliter quod in hoc casu non teneatur venditor in foro penitentiali ad restituendum emptori quod solvit ecclesie, cum sit licitum contrahentibus se invicem decipere, dum tamen absit fraus et dolus et non ultra dimidium iusti pretii fiat deceptio. Ex summa de casibus. Item quid si aliquis tirannus vel eciam violenter armata manu rapuit totum agrum vel partem de area rustici ante solutionem decimarum, numquid tenetur rusticus ecclesie de solutione decime? Dicunt doctores quod tenetur, etiam ratione separationis statim collectis fructibus debent dari. Ergo si non solvant statim cum petuntur, [illegible] possunt, in mora est rusticus; ideo periculum spectat ad ipsum, quare tenetur ecclesie. Si vero non erat adhuc in mora et violenter sibi ablatum est, [illegible] cum non potuit prohibere, non tenetur, sed agit etiam contra raptorem [illegible] pro regula quod semper [illegible] mora [illegible] fit. Secundum hoc dicas quod si rusticus erat in mora tempore violentie, tenetur ad totalem decimam; [illegible] dabit tamen etiam rustico [illegible] tempore violentie. Si vero etiam erat in mora de residuo, tamen recipiet decimam nisi [illegible] scilicet [illegible] ecclesie sine qua non audebat tangere fructus; rusticus non reposuit fructus quos alias reposuisset [illegible] tunc [illegible] [illegible] complementum

decime etiam cum non debet petere [illegible] cum dampnis aliorum. Ex summa fratris R. Credo tamen quod si de consuetudine aut constitutione aliqua non licebat rustico tollere et ponere fructus suos nisi decimata ecclesia, si ecclesia fuit in mora dandi licentiam, ecclesia [illegible] tenetur ad restitutionem dampni rustico. Ex summa de casibus.

Cap. xxxvii. Que persone tenentur decimas dare.

Dantur autem decime a laicis, monachis, necnon canonicis secularibus et regularibus: tenentur dare decimas de omnibus possessionibus suis, exceptis novalibus [illegible] laborum suorum nisi sint [illegible] speciali privilegio [illegible] vel nisi possint se [illegible] tueri. Ex summa fratris R. Non est [illegible] quare nolo [illegible] ad decimas de [illegible] parrochiis [illegible]. Ex summa [illegible]. Item quod dictum est de clericis secularibus [illegible] quidam [illegible] ecclesie [illegible] tenentur dare illi ecclesie cuius parrochia sita sunt. Alii dicunt quod si non recipiunt ecclesiastica sacramenta ab illa ecclesia, non tenentur dare. Aliter [illegible] vel dic quod [illegible] alias [illegible]. Item leprosi tenentur dare decimas nisi [illegible]. Ex summa fratris R. [illegible] illos leprosos intelligo non teneri ad solvendas decimas [illegible] qui vivunt in communi. Si cum aliquis vivat solitarius in domo sua, maxime si sit dives, non credo quod gaudeat isto privilegio. Extra iii. de decimis. [illegible] Papa [illegible] est [illegible] decimas [illegible] qui [illegible] speciali [illegible] decimas [illegible] debet. Ex summa de casibus. **Cap. xxxviii. De hiis qui privilegiati sunt in parte.**

Monachi albi, templarii et hospitalarii [illegible] non tenentur dare decimas de possessionibus suis quas propriis manibus vel sumptibus excolunt. Verius est si tradant rusticis excolendas [illegible]. Item quod dictum est est intelligendum de possessionibus quas habebant ante concilium generale. Secus de illis que postea [illegible] sunt collate sibi vel quas [illegible] monasteriis de novo fundatis, quia aliter non licet eis. Cum tales possessiones de quibus decime debebantur [illegible] etiam si illas propriis manibus vel sumptibus excolant, tenentur persolvere decimas ecclesiis quibus ratione prediorum antea solvebantur

Ex. iii. de decimis. Cum et Alex. iii. Preterea cum tam fere omnes religiosi decimas laborum suorum confesserint. Si predecessor noster Adrianus solis fratribus Cisterciensis ordinis et Templariis et Hospitalariis decimas laborum suorum quos ipsi manibus vel sumptibus colunt indulsit. Extra eo. Nuper de novalibus suis que propriis sumptibus vel manibus excolunt et de nutrimentis animalium suorum et de ortis suis decimas non persolvunt. Hac occasione decimas et aliis rebus ecclesie sic non possunt subtrahi. Innocentius iii in generali concilio. Licet abbates Cisterciensis ordinis in generali capitulo congregati ad commonitionem nostram provide statuerint ne decetero fratres illius ordinis emant possessiones de quibus decime debeantur persolvi, ne occasione privilegiorum suorum ecclesie ulterius pregravantur, decernimus ut de alienis terris et amodo acquirendis etiam si eas ipsis manibus aut sumptibus excolunt decimas persolvant ecclesiis quibus ratione prediorum antea solvebantur, nisi cum ipsis ecclesiis aliter duxerint componendum. Et hoc ad ipsos et ad alios regulares qui gaudeant similibus privilegiis decrevimus extendendum et ut ecclesiarum prelati promptiores et efficaciores existant ad exhibendum eis de suis malefactoribus justicie complementum eorumque privilegia diligentius et perfectius studeant observare. Ex summa de casibus. Ca. xxxiiii

In quibus casibus extinguatur privilegium huiusmodi.

Item hec omnia privilegia de decimis cessare [vel] non dandis non defendunt maxime quibus datur videlicet cum patrone vel titulares tenentur ad easdem solvendas vel cum parochiales ecclesie in eorum parochia site sunt enormiter leduntur vel cum eas solvendo renunciaverint tacite privilegio. Ex summa fratris Jo. ¶ Quanto autem tempore vel quotiens quis faciens contra privilegium amittat illud Hostiensis. Dicit quidam dicunt quod si semel fecit contra sciens se tutum privilegio vel [illegible] renunciare presumitur [illegible] destruxit. Quod si privilegium datur ad faciendum perditur non utendo per x annos. Si datur ad non faciendum et ipse retinet sibi aliquid juris meo non potest renunciare tali privilegio expresse sed tacite potest si nec renunciant renunciare potest huiusmodi privilegio. Item ita distinxit quod si privilegium datur ad faciendum perditur non utendo per x annos. Si datur ad non faciendum et ipse retinet sibi aliquid juris in eo non potest renunciare. Quod directe faciat contra privilegiatum impetratum etiam semel perdit ipsum. Si vero non faciat privilegium tunc non tenetur se illo tunc perditur nisi legittimo tempore. Extra de privilegiis. Accedentibus et hoc diversitas contingit quia plus peccat qui directe venit contra privilegium quam qui non utitur illo. Alii dicunt quod si privilegium est odiosum perditur per unum contrarium actum, si favorabile non perditur nisi legittimo tempore prescribatur. Alii distinguunt quod si datum est in favorem persone vel personarum perditur semel veniendo contra eum; si autem in favorem ecclesie non perditur nisi contra illud fuit prescriptum legittimo tempore scilicet spacio xl annorum vel ad minus xxx. Extra de decimis. Cum. Alex. iii.

Ca. xxxv. An iudeis debeant ecclesie decimas accipere

De terris quas Judei colunt Innocentius iii ut eos ad decimas persolvendas vel possessionibus renunciandas [illegible] compellas ne forte occasione illa ecclesie valeant suo iure fraudari. Extra v. de usuris. Innocentius iii in concilio generali. Participii Judeorum subtractionem [illegible] Judeos compellendos decimis ad satisfaciendum ecclesiis pro decimis et oblationibus debitis quas ecclesie de domibus et possessionibus aliis percipere consueverant antequam ad Judeos quocumque titulo devenissent ut sic ecclesie conserventur indempnes. Ex summa fratris Jo. Si ipsi Judei ne ecclesie dampnificentur tenentur ad oblationes huiusmodi quas non tenentur ad decimas personales cum persolvere debeant. Credo quod cum Judei nichil habent nisi de usura etiam non debet ab eis accipere oblationes ne videatur communicare peccatis eorum. Ubi autem aliquid habent iusto titulo potest ecclesia exigere ab eis oblationes debitas quia sunt quasi prediales. Decimas autem personales exigere non debet ab eis cum non recipiant Judei ab ea ecclesiastica sacramenta nec audiant divina. Nec facile est estimare quantum iniuste ex usura habitare in illa parochia quibus ad decimas personales que proveniunt ex industria hominis nec est ut dicit. Ex. Ad audienciam ubi innuit quod Judei compellendi ad decimas et omnes proventus alias quas de parochianis fidelibus si ibi habitarent consequeretur ecclesia singulis annis recompensare quia sicut ibi notat laur. hoc intelligendum de proventibus predialibus non personalibus ad quas Judei non tenentur ut dictum est. Tamen intelligit ut credo cum Judei non occupant in parochia loca ubi christiani solebant habitare et quibus ecclesia consueverant oblationes et decimas recipere. Alia quia ecclesie possunt ab ipsis licet principibus exigere de hoc ut dicit ut supra de predictis. Ex.

summa de casibus Cap. CXLII. quibus personis vel ecclesiis solvende sint decime

Sunt autem dande ecclesiis secundum iura in quorum parrochia predia sita sunt etiam si clerici sint qualescumque et male dispensantes ipsas decimas. Sed quid de clericis qui habentes sufficiens patrimonium recipiunt decimas? Dic secundum Io. cum bonis paternis commode sustentari possunt, si quod pauperum est accipiunt, sacrilegium profecto incurrunt et ... iudicium sibi manducant et bibunt. Dicas quod si isti deserviunt ecclesiam sicut debent illas decimas non recipiunt ut eas in usus alios consumant, sed ut inde pauperibus provideant, non peccant; alias committunt sacrilegium. Item si illo recipiente aliqui fame moriantur ipse est reus homicidii. Ex summa fratris Io. ¶ Quid si pro medietatem pascant in una parochia et per aliam medietatem in alia? Glossa notat quod in hoc casu equum est decimas dividi. Sed si communiter iaceant in una parochia et pascantur communiter in alia, consuetudo tamen tenenda est in talibus. Extra de decimis, c. Ad ... In quibus ... Ergo est ut illi ecclesie decime personales reddantur a qua ecclesiastica percipiunt sacramenta. Decimas vero messium vel fructuum arborum, si colligunt in alia parochia quam in ea in qua habitant, cui ad illius diversa consuetudo teneatur. Tu intelligas in hoc casu quod per consuetudinem diu obtentam videtur nomine ... in ... Precipio decimas ad parochiales ecclesias deferre qui percipiant decime ... que sunt in parochiis earundem ad ipsas ... dubia pertinere noscuntur nisi aliis qui alias percipiunt decimas causa rationabili ... Ex summa de casibus. Pone quod aliquis habet domicilium in una parochia et habet predia in alia ... aliunde pascit pecora in una parochia. Si sit tamen sine ... in alia cui ecclesie solventur decime? Salvo ... ipsum dico quod decimas personales debet persolvere illi ecclesie ubi per totum annum vel frequentius audit divina et recipit ecclesiastica sacramenta; prediales vero dat persolvi illi ecclesie in cuius parochia sita sunt predia, si tamen super hoc certa consuetudo servanda est. Et item si dubitetur de capellis in parochialibus utrum decime prediales dande sint capelle in qua audit divina vel ecclesie parochiali: dico quod ecclesie parochiali debent dari et prediales personales non capelle. Ad quod dico quod de lacte fenis et lana decima de-

beatur illi ecclesie in cuius parochia pascua sita sunt, quia tamen inde suscipiunt (?) tamen nutrimentum tales decime prediales censentur. Cap. XXII ... i. Glossa.

Cap. CXLIII. qualiter monachis liceat decimas accipere

De monachis autem quero utrum liceat decimas dare vel accipere. In quibus hec distinctio servanda est: ut decimis et primitiis que ad ipsum (?) spectant, ecclesie decimas sibi retineat. Sed ut dicit Io. predia monachorum sive propria sint empta sive pro salute animarum oblata antiquitus in ius eorum venerit, hospitalibus ecclesiis sive singularibus aliis parochialibus et decimas persolvebant. Ille autem ecclesie suo iure fraudari non possunt. Unde in Maguntino concilio statutum invenitur: Si quis clericus vel laicus seu quisque alius persona quecumque sive loca vel res aliqui dare delegaverit de eorum (?) decimatione inde provenientium priori ecclesie legitime assignatum abstrahere nulla sit potestate sine episcopali intelligentia. Ecclesie antiquitus constitute nec decimis nec ulla possessione priventur ita ut novis oratoriis tribuantur. Sed auctoritas illa Maguntini concilii de vendentibus vel donatoribus loquitur diffiniens quod ille qui vendit aut donat non propter hoc decimationem illi ecclesie subtrahere cum prius legitime fuerat assignatum. Monachi autem decimas ... non a vendentibus aut donantibus sed ante eius canonicam compensationem (?) ipse detineant. Ex autem decime episcoporum consensu licite monachis tribuantur. Item secundum Io. Damascenus ipse scribit dicens cum quinque sint clerici pauperum et domus illorum ... debent ... susceptionem peregrinorum et hospitium ... debent maxime ... in illis ut de decimis ... ceteris ... (?) xii dicit ... qualem voluit et voluerunt sustentationem ... liceat est enim monachis ... et ... decimas et oblationes ... venditionem et decimas suas ... sui ... tamen ... pauperes (?) ... religioni attendere. Idem quoque in ... dicunt ... decimas ... possessas vel detentas ... consensu episcoporum ... monachi recipere ... laycorum et eas ... stabilitate ... et ecclesias a laicis male possessas vel detentas cum consensu episcoporum liceat monachis ad ordinandum recipere et eis ... providere. Ex in de decimis ... Concedimus vestra ... consuetudinibus

ecclesie in multis parochijs maiores decimas
percipiunt de quibusdam fructibus annuatim
perceptis nondum fuerunt decime persolute et
[illegible] quod si fructus predicti de illa terra proue-
nient de qua monasteria vel canonici vel alie
ecclesie aliquas percipiebant tunc decimarum
prouenientibus ex predictis dubiis decime fruc-
tuum debentur eorum cum ipsis terra illa ab
antiquo fuerit decimalis eius debet et ma-
cadentibus certa dicta [illegible] [illegible] alie
que parrochialibus ecclesijs persoluantur
ad quas decime quam spectant preceptis de-
cimarum ca. xxij. questione [illegible] Capitulum cxlij. quod ecclesia
capitalis in [illegible] potest ad alia nisi per episcopum [illegible]

Quod autem dicitur ut antiquiores sue
ecclesie preter nouas nec decimis nec
ulla possessione priuentur non ita in-
telligendum est ut nullo modo credatur licere
episcopo alicuius [illegible] decimacionem vel pos-
sessionem unius ecclesie alteri pro tempore tri-
buere sicut enim ipse duos episcopatus in unum
potest redigere ita unius ipso consenciente
episcopus in duos potest diuidi vel eciam me-
tropolitano in unto [illegible] ecclesia [illegible]
iurisdictione apostolica [illegible] auctoritate [illegible]
[illegible] minor [illegible] Bonefacio pro [illegible]
[illegible] ut iuxta canonum statuta [illegible]
[illegible] [illegible] fidelium [illegible] apostolice
sedis debeas ordinare episcopos [illegible] tamen
contemplatione ut non vilescat digni-
tas episcopatus [illegible] Sicut ergo duo episcopa-
tus suprascripto modo in unum possunt re-
digi et unus in duos [illegible] valet diuidi sic
et census de [illegible] parochianis et
ecclesijs [illegible] potest cum consensu [illegible] [illegible]
[illegible] quod [illegible] [illegible] fuit illa [illegible] ipsi que
[illegible] [illegible] ecclesijs [illegible] et
ecclesie absoluat [illegible] [illegible] [illegible] ita ut
[illegible] est ut [illegible] episcopo disponente a-
lijs ecclesijs sint assignatum in nullo
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] cum canonibus [illegible] est ut
decime iuxta dispositionem episcopi distribuantur
[illegible] [illegible] ad Damasum papam Capitulum cxliij.
quod ex [illegible] decimarum tradi [illegible] laicum

Quantum libertudo mea que sunt utro-
usu decimarum et oblationum secula-
ribus prouenire possit Et nunc [illegible]
[illegible] non licere [illegible]
[illegible] [illegible] auctoribus [illegible] tanquam
[illegible] [illegible] Quod ergo [illegible]
[illegible] laicis qui [illegible] decimas [illegible]
[illegible] [illegible] possunt ex [illegible] [illegible] aliquo
casu sine mortali [illegible] quod [illegible] [illegible]
[illegible] cum [illegible] [illegible] Item [illegible]
[illegible] si ab episcopis vel regibus vel quibus-
libet personis decimas [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] se sacrilegij crimine [illegible]

ratione dampnationis [illegible] [illegible] E
contra [illegible] videtur quod possunt ecclesie [illegible]
infeodum [illegible] Item [illegible] videtur
[illegible] dicit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] que si ad
[illegible] [illegible] quod e [illegible] aplica [illegible] [illegible]
decimas [illegible] [illegible] que [illegible] sunt
laicis infeodum concesse [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] distinguit [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] vel aliquis Unde [illegible]
sine [illegible] sine [illegible] [illegible] sunt
infeodum concesse [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ante [illegible] ad [illegible]
[illegible] [illegible] alicui ecclesie vel religioso
loco [illegible] [illegible] est si a tempore [illegible]
non [illegible] memoria [illegible] sunt [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] lateranensi sub Alexandro ce-
lebratum Item [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] consuetudo [illegible] que est [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] esset [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod
decime [illegible] [illegible] debent [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] cum sit [illegible] [illegible] non possunt [illegible]
[illegible] [illegible] quod tale ius non [illegible] in
laicum Item debent [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] cum sit [illegible] [illegible]
sunt [illegible] non [illegible] [illegible]
non [illegible] ad [illegible] [illegible] ad fruc-
tum [illegible] Item [illegible] [illegible]
[illegible] principaliter [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] decimas Item [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] a tempore con-
cilij lateranensi celebrati sub Alexandro nullo
modo valet collatio decimarum facta ecclesie
cum talis alienatio vel feodatio [illegible] fu-
erit [illegible] penitus interdicta [illegible]
[illegible] non [illegible] nec [illegible] [illegible]
[illegible] fructus temporales [illegible] [illegible]
aut [illegible] [illegible] [illegible] infeodum
et [illegible] [illegible] [illegible] defendit [illegible]
sicut fidelis vassallus [illegible] [illegible]
[illegible] si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible] quod nullo [illegible]
potuerunt dari infeodum [illegible] ius
temporale seu ciuile ita quod [illegible]
ad heredes sicut infeodum in utilitate
[illegible] esset tunc ius [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] sicut sine anima non potest [illegible]
[illegible] ita sine temporalibus [illegible] non
possunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] est et [illegible] magis [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] est in
laycum cadere possunt et [illegible] hereditari-
o ad successores [illegible] ad [illegible]
ad [illegible] aliorum feodorum [illegible] aut
dicit [illegible] in [illegible] allegando dicit

quia ecclesia ea recipit tamquam debitum
in vassallo non utilis vendicare precise certum
ius spirituale. De autem illud quod est ad hoc
decretale illa forte loquuntur de decimis da-
tis in feodum post dictum generale concilium vel de illis
que non erant date in feodum sed perpetuo sacerdo-
tibus et simpliciter absque aliquo sensu date erant
iure hereditario possidende. Ca. lxv.

De prohibicione infeodacionis decimarum

Illatamen si ius generale prohibita est infeo-
dacio decimarum in quantum est ecclesia ab
antiquo et de quibus non fuit laycus
infeodatus quod dicas quia si feodotarius
laycus decesserit potest forte episcopus he-
redem eius vel quemcumque si heredem non
habeat de illis feodare. Aut si huiusmodi feo-
dum a feodotario sit alienatum ita quod
per episcopum facile recuperari non possit potest
forte episcopus illud infeodum alteri lai-
co concedere qui illud recipiet in feo-
dum ab ecclesia recognoscat ad quod de feo-
do parte et idem potest concedi probabiliter
de decimis illis que a tempore cuius
non extat memoria tenentur a laycis
nec eas recognoscunt se tenere ab ecclesia
potest tamen dici quod episcopus potest de eis laycos
infeodare cum per hoc ipsum preiudicet
utilitas esse quia possessio dicti
domini restitutus esse per infeodacionem
huiusmodi. Quid si queritur de decima quam
quis tenet miles utrum sit de antiquis
datis ante generale concilium vel de datis de novo
in feodum post generale. Dic quod si a tempore
cuius non extat memoria miles et
suus et antecessores eius quiete et paci-
fice tenuerunt eam recognoscentes
se eam tenere ab ecclesia mediate vel im-
mediate et reddentes illi debitum ob-
sequium ipsi esse vel alii nomine eius pre-
sumendum est benigna interpretatione quod
sit de antiquis alias non est presumen-
dum quod iuste teneat. Reymundus.

Ca. lxvi. De privilegio militum cathalonie

Quid de militibus cathalonie
qui nituntur se tueri privilegio apostoli-
ce sedis indulto ut dicunt quo-
dam comiti barchinonensi in favorem
christianitatis et fidei katholice ut scilicet deci-
mas cum locorum que paganis expul-
sis reduceret ad cultum dei possit lici-
te retinere inter milites et partes tri-
bue qui ipsum iuvarent ad hoc unde
dicunt possunt tales decimas licite te-
nere Item vinee liberant et excusantur
rustici a suo solvendo militibus Ad
primum dicas salvo meliori iudicio quod
si privilegium fuit concessum in perpetuum

pluribus et suis successoribus ita quod fuit reale
propter tam favorabilem causam et causa
de apostolica possunt licite tenere vel acqui-
rere vel ad in perpetuum iuxta formam in privilegio
expressam. Fallit tamen in duobus casibus
primo si postea sunt abusi privilegio in
impugnando scilicet ecclesiam quam defendere te-
nebantur vel non iuvando pro posse ad am-
pliandum contra paganos cultum fidei
propter quod privilegium est concessum se-
cundus si fecerunt postea aliquid contra
privilegium ecclesie sed privilegium illud fuit gravat
enormiter ecclesia. Item probatum privilegia si-
cut Innocentius si renunciaverunt illi privilegio
Adde quintum casum si transierit ali-
quis enorme scelus contra ecclesiam a qua tene-
bant feodum videlicet occidendo vel muti-
lando aliquem clericum vel presbiterum vel prelatum eccle-
sie vel aliud eiusdem ecclesie adeo. Ad se-
cundum dicas quod si rustici sciunt vel credunt mili-
tes licite et iuste eas recipere compellant
perfectum cum ecclesia non petat ab eis nec
contradicit militibus quos scit et vident
recipere decimas alias si sciunt eos illi-
cite recipere non liberantur. Si tamen propter
metum persolvunt compulsi a peccato ex-
cusantur sed tamen fiat ut Credo sine
preiudicio quod vero ecclesia non petit absque
crimine decimas sed permittunt tolli a mili-
tibus liberantur dummodo rustici nec peccant
tales solvendo in placet eis etiam tales
defraudari aiure suo. Reymundus.

Ca. lxvii. De decimis novalium

Item prefati milites petunt quod decimas li-
cite possunt retinere cum de villa quam
habent privilegii percepcione potuerunt per-
cipere decimas novalium que postea facta
sunt vel fiunt vel illarum rerum de quibus
antiquitus non consueverunt dari decime
et de colonis et aliis dicas quod non possunt
decimas novalium quas debent solvi esse
quia talia privilegia artanda sunt non
amplianda. Secundum dicta in privilegio per-
sonis religiosis concessis ex de decima
de tua frater Willelmi dicit tamen
abbati quod cum concessum sit ei manus
sed ut decimas de laboribus tenet parrochia-
narum integre percipiat de novalibus eas de-
bet percipere quia ubi maius conceditur mi-
nus concessum esse videtur. Istud tamen
intelligunt quidam de ecclesiis pleno iu-
re subiectis monasteriis vel de illis que
sunt eis concesse in usus proprios quarum tunc
bone ecclesiarum percipiunt decimas alias
ubi nichil habent iuris in eis sed in decimis
aliquam porcionem dicunt privilegium huiusmodi
esse extendendum sed potius restringendum

ffrater Raymundus decimas aut alias res que non competierant decimam [illegible]

[illegible]

Cap. lxviii. qualiter decime possunt [illegible] nonnullis reddi

Q [illegible] decimas non possunt etiam recipere [illegible] symonie [illegible]

[illegible]

[illegible] decimas [illegible] [illegible] fiunt [illegible] credo

[illegible] laycis ab illa ecclesia de [illegible] decimis

Cap. lxix. qualiter possunt inpignoratas recipi

Item credo quod possunt eas etiam recipere inpignoratas [illegible]

[illegible]

quod sit cum constitutiones nove non extendantur ad preterita sed ad futura, ut supra, de constitutionibus, c. Cognoscentes, in sexto, supra eodem titulo, Romana, et cetera. Et notandum. Cap. Cl. Cum decimae causa prohibetur sint impignorari.

Sed queritur quare facta est hic inhibitio quare non possit episcopus prestare auctoritatem super his impignorandis cum possit auctoritatem prestare super perpetua alienatione que maior sit, ut supra, in predicta decretali Apostolicae. Videtur quidam quod ideo facta est hic prohibitio ut facilius sic venirent decimae ad ecclesias parrochiales. Ego credo quod ideo facta est hec prohibitio quia semper malum fuit vel ad minus species speciem mali propter usuram vel speciem usure, cum creditor intendat aliquid non suum recipere ultra sortem, alias mutuum non daturus, sed in perpetua alienatione non est malum vel species mali, et propter hoc episcopus potest auctoritatem prestare super hiis in perpetua alienatione sed non in pignoratione. Si autem sine auctoritate episcopi an post prohibitionem predictam aliqua persona ecclesiastica recepit hiismodi decimas tamquam pignus, tenetur fructus omnes quos inde recepit restituere non layco qui pignus illi dedit sed ecclesie parrochiali vel cum ea bona fide composuit, fidem bonam dico cum ille, ille qui facit restitutionem deponit se ad plenariam potestatem restitutionem faciendam nisi quatenus sibi ei remissum liberaliter et spontanee. Si autem miles sive laicus ille iuste tenebat decimas illas in feodum credo quod creditor qui sine auctoritate episcopi illas recepit in pignus tenetur fructus computare in sortem et quod ultra sortem recepit restituere predicto layco. Cap. Clii. Ex fructibus in sortem non oportet ab ecclesia computari.

Quidam miles de assensu episcopi dedit perpetuam decime alicuius ecclesie retento sibi usu fructu, numquid illa ecclesia poterit recipere illum usum fructum in pignus non computatis fructibus in sortem. Respondeo quod ex quo hec donatio facta est, iure minus ita quod proprietas iam est ecclesie acquisita, cum ipsi fructus debeant sequi proprietatem regulariter, si miles ille proprietate ecclesie restituit usum fructum, potest ecclesia illa illum recipere in pignus, fructibus non computatis in sortem, quia nichil recepit nisi quod suum est. Ita. Si autem episcopi auctoritate illius concessus est ei usus fructus, non eo iure illum iuste possidebat, tenetur ecclesia fructus computare in sortem si illum recepit in pignus, secundum Raymundum. Ex dicto supradicti de

decimis sed quod possunt in pignus recipi non computatis fructibus in sortem. Secundum Willelmum de monachis possessionibus emptis de illis fructibus iniuste perceptis iudicandum est dicta quia non contradicentibus ista de decimis in pignore aliter non possent recuperari. Sed in aliis possessionibus non recipiunt aliud nisi quod in milites iniuste detinebant, secundum Willelmum. Videtur autem ... ... quod ecclesia ad quam pertinent possunt ecclesie ab iniustis detentoribus in pignus accipere. Ex ... dictum Willelmi sed quod hec possessiones possunt recipi in pignus non computatis fructibus in sortem ... ... titulus hoc dicit quia hec possessiones sic empte videantur esse emptoris quod sicut res empta ... ... non est fructus, nec res empta ... est usuraria, sic nec possessio empta de fructibus iniuste perceptis iniuste videntur iniuste sed ideo dicatur ... quia privilegium est ecclesie sicut continetur in iudice et ... secundum Raymundum. De feodo dico quod si ecclesia recepit in pignus feodum quod miles tenet ... ... feodi tenet fructus computare in sortem alias ... hoc ... ... dico quod si ecclesia recepit ... ... in pignore sed fructus in sortem computare deducto iure suo ... laboribus expensis, quia super hoc nullum privilegium in iure ecclesie concessum est. Ita ... ... credo quod hoc est speciale privilegium ecclesie unde non est extendendum ad alias ecclesias seculares quibus ... ... quod tenentur ... ... privilegium istud ecclesia cum videatur esse contra ius divinum quod prohibetur ... ... aliquid recipere ultra sortem. Ex ... ... intelligitur sine fraude ... ... ecclesie ... ... quod potuit facere quia licet cuique alium ... imponere rei sue onus quod voluerit, ... Cap. Cliii. De laico qui decimas iniuste detinet, nullum quin satisfactionem afferat.

Layca autem vel sua vel aliorum auctoritate decimas vel ecclesias possidere possunt. Unde Gregorius VII: decimas quas in usus pauperum concessas esse canonica auctoritas demonstrat a laycis possideri apostolica auctoritate prohibemus. Sive enim ab episcopis vel regibus vel quibuslibet personis eas acceperint, nisi ecclesie reddiderint, sciant se sacrilegii crimine committere, eterne dampnationis ...

inde etiam Goffredus rationem assignans quia decime tam sive de frugibus sive de pomis arborum domini sunt et illi sanctificate. Secundus. Si vero fundatores ecclesiarum ad inopiam vergere ceperint alendi sunt etiam eius temporalis vite suffragia prestant. Hic autem distinguendum est quod vel fundatores ecclesiarum in eis habent vel quod non habent ius presentandi consulendi sacerdotem inveniendi. Si non habent ius inveniendi vel donandi vel utendi tamen propter ut predictis auctoribus colligitur. Decimam laicorum ecclesie non sunt recipiende nisi consensu episcoporum. Extra. de decimis. Quamvis [illegible] prohibemus ne laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis vero receperit et ecclesie non reddiderit christiana sepultura privetur. Ex summa de casibus. Quid si aliquis longo tempore recepit vel retinuit decimas nunc venit ad satisfactionem asserens se ignorancia et simplicitate peccasse vel etiam fecisse et postulat sibi remitti intuitu dei et elemosine quia accepit vel retinuit inpositio tempore cum aliter oporteret eum cum tota sua familia mendicare. Dico quod potest etiam potest omnes decimas preteriti temporis si [illegible] istum [illegible] [illegible] suas [illegible] dum tamen paupertati dimittere [illegible] cum [illegible] etiam est ei datura postea. Hoc tamen potest de facto et potest etiam sine consensu capituli cum sic decime ad ecclesiam [illegible] Willelmus. Credo quod episcopus dives sit potest eis [illegible] tibus dimittere vel in totum vel in partem quod male acceptum est. Sequens in postea vult cessare a tali receptione et etiam restituere iuxta posse. Ex summa de casibus.

Primicia e. Cap. xiii. De primiciis

Primicia est pars frugum domino offerenda iuxta illud [illegible] Primicias frugum terre tue deferes in domum domini dei tui. Item in concilio dicitur precipientes statuimus ut decime et primicie seu oblationes vivorum et mortuorum ecclesiis dei fideliter reddantur a laicis et in dispositione episcoporum sint quas qui retinuerint ab ecclesie communione separentur. Est autem danda sacerdoti parrochiali. Olim qui plurium quadragesimam partem dabat qui minimum sexagesimam [illegible] [illegible] [illegible] sexagesimam [illegible] [illegible] dicunt quod [illegible] ego credo standum esse consuetudini [illegible] quelibet etiam [illegible] consuetudine [illegible] si habet si non habet servat ad consuetudinem

in civitatibus ecclesiarum si inveniat ibi diversas consuetudines illam sequi debet que magis tendit ad mediocritatem vel que amplius observatur. Si tamen ecclesia esset tenuis nec haberet sacerdos unde posset sustentari satis tunc dicerem illam consuetudinem eligendam que amplius solvit vel saltem medium inter illas. Extra. iii. De decimis primiciis et oblationibus. [illegible] Ezechielem [illegible] traditionem accepimus celebrare quod qui plurium quadragesimam partem dabant sacerdotibus qui minimum sexagesimam. [illegible] licebat quantumcumque voluisset offerre. [illegible] [illegible] dubium dilectum est hec [illegible] diffinitum est inter sacerdotum avariciam ne amplius [illegible] in primiciis offerendis exigat [illegible] Circa primicias autem solvendas vel non solvendas secundum quod [illegible] dicunt quidam aliquid [illegible] credo standum esse consuetudini et credo quod multi aut in plerisque locis hodie exigunt [illegible] primicie quod reddunt. Unde dicunt quidam quod preceptum de primiciis ceremoniale fuit quod etiam quidam dicunt de decimis vel saltem quod sint partim morale partim ceremoniale. Morale quantum ad hoc quod ministris [illegible] [illegible] et [illegible] in templo ceremoniale quantum ad illam aliquotam que decima appellatur. Sicut dicunt quidam quod preceptum de sabbato morale est quo ad hoc quod homo [illegible] [illegible] laboribus vel vacare deo ceremoniale quantum ad hoc quod preceptum est hoc fieri in die. Unde dicunt quod nisi ecclesia [illegible] aliis redditibus possessionibus [illegible] hodie teneretur solvere decima vel aliquotam de fructibus suis non preceptum de decimis solvendis fuisset [illegible] in nova lege [illegible] contradicit alia [illegible] qui dicit quod quedam decime debentur lege divina quedam sola consuetudine approbata. Credo etiam quod si consuetudo est quod nichil solvatur vel exigatur de aliquibus primitiis [illegible] non solventes. Si tamen huius consuetudo sine contradictione obtenta est a tempore cuius non extat memoria. Ex summa de casibus.

Cap. xiiii. De oblationibus

Species oblationum sunt tres quantum ad presentem materiam. Una est alicuius rei donatio gratis facta inter vivos deo vel ecclesie. Alia est alicuius rei donatio deo vel ecclesie facta causa

mortis qua hodie ad exemplum et ad
instar legatorum redacta est ut eiusdem
iuris sit in utroque. Tercia est cottidiana
et usualis quam faciunt fideles ad altare
vel manum sacerdotis. Sunt autem dande
sacerdoti parrochiali tantum quia parrochiani
offerunt et ille tenetur ex officio orare
pro ipsis. Vel si alii etiam offerant prelato
cum socii etiam dande sunt fratres. Ista
Donacio causa mortis est cum quis
magis vult se habere quam eum cui donat
quam heredem suum. Differentia est inter legatum
et donationem causa mortis in pluribus.
Nam quia legatum ad heredem semper
tradit. Donatum vero causa mortis
quis abscedere quo a testatore traditur.
Item in donatione causa mortis obligatur
donans et non in legato. Item si quis
arguat testamentum amittit legatum
non donationem causa mortis. Alias si
ex alia causa rescinditur testamentum
amittit legatum non donationem et do-
nationem causa mortis. Habet et quedam
alia circa distanciam vel convenienciam
legati vel donationis causa mortis no-
tari solent. C. de dona. causa mor. Ex
summa de casibus. Oblaciones autem prima et
secunda specie iure sunt solvende. Adeo
quod non solverunt vindicantes oblaciones
defunctorum sacrilegi iudicantur. Ca. x-
iii. q. ii. Qui oblationes. Cum oblaciones
defunctorum aut negant ecclesiis aut
difficulter reddunt tamquam egencium
necatores excommunicentur. Tercia vero spe-
cies oblaciones cottidiane dicit [illegible]
[illegible] sunt solvende quam non solvunt
debet excommunicari de q. di. i. omnis christi-
anus procuret ad missarum solemp-
nia aliquid deo offerre et reducit ad
memoriam quod deus per moysen dixit
Non apparebis in conspectu meo va-
cuus. Alii tamen quibus sencio intelli-
gunt illud C. omnis de oblacione iuris
vel honorum operum vel de consilio
[illegible] intelligantur. De aliis ob-
lacionibus de quibus supra dictum est in-
hoc tamen concordant quod si est pau-
per sacerdos nec habet unde sustente-
tur possunt eis subtrahere divina offi-
cia quia nemo cogitur ut aut [illegible]
stulit suis stipendiis militet. Item cre-
do quod si de consuetudine solent par-
rochiani mittis expensis aliquibus festi-
vis officiis possunt cogi ad tenendam talem
consuetudinem non arbitror quod officiorum
subtractionem sed absque tali officio inta-
libus est implorandum. Ex. de sy. cum est.

ad apliciam in summa non quod quedam ex-
pectate et remote sunt, Agnum sacerdotes
non debent accipere oblaciones maxime de
testatione et sunt [illegible] quare de sup. Ex
summa de casibus. Ca. clvi. de feriis mola-
cione

Quantum ferie quam facere
deo quod prestant vacationem ab his que
agi consueverunt in foro vel dicitur
quod festine feriarum alie sunt temporanee
ut que dantur pro fructibus colligendis
et sunt duorum mensium. Alie repentine
ut que dantur aprivate ob rem prospere
gestam vel quia devicit sarracenos
vel hereticos vel natus est ei filius. Alie
sollempnes sunt festive videlicet na-
talis domini sancti stephani etc. Item de-
dicacio cuiuslibet oratorii et ille festivi-
tates quas singuli episcopi in suis episcopatibus
cum ipso collaudaverit que in omnibus ip-
sum parrochiatibus indicende sunt. Non equali-
quibus tamen ultimo indicende sunt
intelligende sancti canonizati. Autem pro-
inde etiam quia episcopus non potest [illegible]
quam sanctum canonizare. Ex. de reliquiis
et vena sanctorum. Ex summa fratris R. [illegible]
quod non licet publice venerari aliquem [illegible]
etsi miracula [illegible] plurima fiunt
[illegible] quos tres dicti
non observantur a labore manuali de con-
suetudine. Constat autem quod scriptum est
vi. diebus operaberis. Ac sic quod operari est
in precepto quando a diebus profestis quod
in tertio distinguendum est ut opa-
tenetur etiam ad alia et licet ad alia vi-
cti. Ex summa de casibus. In diebus fes-
tivis debent homines vacare hymnis
et psalmis et canticis spiritualibus. Item pre-
dicacioni divinis et regulari disciplinae
magis quam malis et aut istis possit
melius vacare dicitur abstinere ab omni
opere servili non solum a peccato quod [illegible]
[illegible] eo quod faciat hominem dyaboli
servum. Sed etiam a mercatura et ab agricultu-
ra et ab aliis secularibus, unde ut in eadem
non fiat ibi placitum nec aliquis ad mor-
tem vel ad penam iudicetur nec sacra-
menta nisi propter pacem facienda. Ex. ii.
de feriis. Alios in licet sepcimum sit denecessi-
tate [illegible] celebrantur sabbata in-
festorum in [illegible] et sunt [illegible] corpo-
[illegible] regionum consue-
tudine debet attendi et sicut magnitudinem
dierum exigit prius inceperit [illegible] ter-
minare. Ex summa de ca. Ca. clvii. de illis
qui operantur in festis

Quid si urgeat necessitas
vel opera vel fructus colligere
in diebus dominicis vel aliis festis [illegible]

pretium hostium qui in aliis diebus capere
vel occidere eos satis videtur quod tunc
possit etiam indulgeri aliis vel illis qui in-
sequuntur bellum et qui tanta necessitate
arctantur diebus dominicis operari et aliis festis
precipue in maioribus anni sollempnita-
tibus etc. Tunc si appareat maior ne-
cessitas adquirendi victum sibi et sustentationem
necessariam acquirendam ita tamen
ut de illis studeant propter hoc largiores
elemosinas erogare et sine necessitatis
non habent legem propter talem necessitate
famis compellitur etiam a furto quod a
toto quod a tanto prout maior vel mi-
nor est fames. Ex summa fratris Jo. Item
licet in festis operari et ad muniendum et
ad defendendum fossata facere et muros
reparare. Si hoc exigit evitandi pericu-
li necessitas ita tamen ut dispensatio etiam episco-
pi loci si commode possit adiri. Alias cre-
do sufficit dispensatio simplicis sacerdo-
tis discreti tamen tanta possit etiam
esse necessitas et tam notoria quod tunc et ipsi
possent talia facere. Et non pro qualibet
necessitate liceat operari in festis potius ad
bonum arbitrium limitandum est qui per aliquos
dictum est. Credo autem quod si
occurrentibus tempestatibus magnis aut fenum
in pratis si immineat tempestas aut
pluvia que corrumpat aut deterioret mi-
nus talia sic a periculo separata non sunt
prohibendi dum illa vero ea removere
et indempnitati sue procurare. Idem
sicut etiam de rusticis qui diebus festis
portant ea que debent vendere in ci-
vitatibus in civitates vel in stationibus suis et
cetera. Et ceteri qui portant victualia in die-
bus festis si die precedenti non potu-
erunt commode portare aut parata habere
sine periculo non credo quod peccent mor-
taliter. Illi etiam qui ad vineas suas com-
pellunt operari in festis si iusto metu
inducti hoc faciunt videntur [illegible]
posse excusari. Cum non enim debeant
[illegible] bladorum dominis suis afferunt
ea diebus feriandis ut religiosis diebus
profestis possint liberius consuescere et
ipsis vacare laboribus non sunt ex-
cusabiles nisi hoc nisi forte arcta neces-
sitas ad hoc eos compellat. Scolares
etiam non credo quod liceat grande ali-
quid scribere de quaternis in quibus in die-
bus festis lectio [illegible] nes tamen suas
quas sine scriptura [illegible] non possent me-
morie commendare vel summas quas
aut stilo aut plumbo notaverint scri-
bere credo possunt. Correctores librorum qui

audiunt corrigere licebit aut etiam conducti
operas suas vel aliquas propter corrigendos
libros diebus hiis non debent regula-
riter autem et sacerdotes qui absque ur-
gente necessitate diebus dominicis quadri-
gant vel hoc faciunt cum vehiculis suo
rectores eorum sunt non audeo condempnare
mortali. Qui autem in vigiliis festi-
vitatum sequendarum mittunt quadrigas
aut equos ad afferenda victualia in die
festo si ea que afferunt necessaria sunt
ad ipsum diem ita quod sine illis non possent
commode transigere diem illum nec ante
potuerunt super hiis afferendis sibi pro-
videri excusari possunt per necessitatem
alias non maxime si hoc faciant die
festo ne negligenda sua et iumenta liberi-
us habeant ad cotidiana opera facienda pro-
pter hoc etiam necessitatem excusari credo pos-
se vectores mercium ad nundinas vel loca
remota et vinorum que transportantur ad
remota loca cum sine quibus nullomodo non
possunt diebus festis vacare abeundo
et quadrigando de villis aut immi-
nentibus mercatoribus peregrinis in ve-
hiculis suis aut immineat defectum
[illegible] equorum credo quod possunt excusari
in festis si audita hoc faciant prin-
cipaliter propter necessitatem eorum quibus hanc
operas impendant. Si autem principaliter
propter questum aut cupiditatem [illegible]
[illegible] lucrandi talia faciant non video
quomodo debeant excusari. Illi etiam qui
faciunt radi barbas suas aut coronas
feriari in festis hiis tunc cum possint
ante commode super hiis sibi providere
credo quod sunt excusabiles maxime [illegible]
[illegible] sine hoc faciant [illegible]
non non audeo condempnare si hoc
faciant in festis maxime cum etiam
secundum legem concessum fuit ut [illegible]
tores hoc non ultra in passus. Capitulum cxvii. De

De his qui operantur propter deum

De illis qui diebus festis [illegible] pro
[illegible] arant agros pauperum vel ali-
as laborant ad opus eorum vel quadri-
gando vel alio modo vinum portant [illegible]
[illegible] credo vel quod diebus vel
precipuis maioribus sollempnitatibus
scilicet festis [illegible] aut die pas-
sionis apostolorum petri et pauli talia liceat
[illegible] ceteris autem festivitatibus et
diebus feriatorum pasche et penthecostes
quo ad hoc credo quod liceat secundum con-
suetudinem religiosis qui sunt [illegible]
loci et non reprobat. Si autem dubi-
tetur utrum episcopus talia sciat et sustineat

reddere debet sacerdos loci ad quem ut super
hoc certificetur ab eo. Ad hoc autem quod talia
licite presumantur aut fiant oportet quod ipsi
in labore non renuerint laborantes ab
audiendo divinis que tenentur audire et
quod principaliter talia fiant propter deum non
propter affectum carnalem aut spem remu-
nerationis terrene sine mercede. Sicut homines labo-
rantes aut animalia eorum necessitatibus paupe-
rtatis illius tamen si sunt [illegible] et videtur congrue
non tamen eadem festivitatibus quod si non
sit prohibitum vel consuetudini loci
contrarium liceat aliquibus operari ad edifica-
tionem ecclesiarum pontium locorum edificiorum
ad opus ministrorum eorum pauperum propter
eorum qui redditus non habent ut si opor-
teat trahi carru ad ferendos lapides
vel quadrigis afferri ligna que alias
commode ferri non possunt. Et similia ut
si oporteat transferri lapides de loco ad
locum vel si oporteat mundari aliquem
locum. Ita tamen quod labor huiusmodi non immi-
niat usque ad multam fatigationem et tedium
et diuturnitatem laborandi quia tunc huiusmodi
festa respuitant quietem ecclesie propter
et delectationem. Non credo quod debeat in eis
laborari propter talem vel usque ad nimiam fati-
gationem ut dictum est vel quod propter hunc la-
borem dimittant audire missam et quod
non debent dimittere id ad quod tenentur
propter id ad quod non tenentur. Circa [illegible].

Quid de aliis casibus ad idem

Non peccant mortaliter qui vadunt ad
mercata que fiunt die dominica vel
aliis festis maxime pro emptis etc. Si quis
hoc faciant propria necessitate alii non
consuetudinarie non credo quod peccent
mortaliter. Si autem hoc ducat in consuetu-
dinem aut hoc faciat cum magna cupi-
ditate lucrandi sicut mercatores qui
propter frequentanda mercata et nundinas
aliis aut numquam intrant ecclesias suas
credo quod peccant mortaliter. Et plures aut
illis nisi specialiter invitati sunt ab episcopo [illegible]
parata vel nundine peccant qui tamen
hanc inhibitionem facit episcopus et [illegible]
erit omnes qui veniunt ad [illegible]
tu etiam si aliqui de aliena dioc[esi] si
cui venerint incidunt in illam [illegible]
tam omni ratione delicti efficiuntur de ...
dictione illius episcopi. Mercata tamen que
fiunt de victualibus et necessariis ad diem
quotidianum sollempnem de pane vino et
carnibus gallinis anseribus et huiusmodi non
credo esse illicita aut facile prohiben-
da. Dum tamen propter hoc non se subtra-
hant a divinis officiis quod dimolendis

adventum vel ad aquam [illegible] cum absque ma-
gna opera hominis officium huius molendinorum
dissipari possit credo sustinendum secundum con-
suetudinem regionis non prohibitam
a prelatis circa feriationem animalibus mu-
stis feriandis de molendinis ante que
brachiunt pinnata credo quod debeant quin
esse diebus feriandis cum secundum legem
non solum homines sed etiam iumenta ip-
sa sunt vacare. Falsus ille autem qui
hoc soluit se occupare de hoc quod laborat
in diebus feriandis post celebrationem
divinorum propter hoc quod audierunt divina que-
runt occupationes in prato ruri ante
post debeant vacare a talibus non tamen
propter quibus modicum opus peccant mor-
taliter ut si forte quis tangat animam
suam aut agrum et purget in vinea
aliquid modicum quod remansit purgandum
vel in curiam aut repetit sepe que in
dam sui parte rupta et inclinata est quin-
tamen laboris aut operis posset quis sine
peccato facere die feriando non est determina-
tum sed ad arbitrium boni viri recurrendum
est. Ex summa de casibus. Circa [illegible]

De fine conc[essionis] ieiunio[rum]

Institutum est ieiunium
a quo sunt demittati ut absolvi ab
ligantur. Ex summa fratris [illegible] subtiliter ab
aliis qui sunt adultam etate credo
quod a XXI annis. Ius quia ea etate in
ceteri testamento homines reputabant pro
uxori adducenda nec ante hanc etatem
credo esse aliquem compellendum ad huius ieiu-
nia nec statim post quia quidam sunt
iuniores anno vel XXII debiliores quam
alii in XXIII unde in talibus ad arbitri-
um boni viri recurrendum est. Circa [illegible]
de laborantibus in vineis fullonibus et
minerius metallorum et ceteris talibus in
opus est magno labore numquid tenentur
ad huius ieiunia. Respondeo si adeo pauperes sint
quod propter ipsos oportet colere vineas suas
ab [illegible] debiles sunt quod non possent
laborare et frangant ieiunium. Ac si con-
tra eos locare operas suas ut provideant
sibi et familie sue qui forte non inve-
nirent qui conducerent operas suas nisi
frangerent ieiunium nec aliunde sibi pro-
videre possent aut si servi sunt aut ru-
stici qui debent operas dominis suis nisi
credo quod peccant mortaliter solvendo ie-
iunium huiusmodi. Si autem sunt divites et
possunt per alios [illegible] conductos ope-
rari non excusantur [illegible] sed si nolunt la-
borare personaliter ita precaventur laborem
partim ante prandium partim post prandium
laborando quod non oportet quod non opor-

stat eos solvere ieiunium Credo cum in tali-
bus necessitatem docuisse quia dicit Extra
de c. d. v. sol. quod ieiunium sol. non est
solvendum nisi necessitas infirmitatis cogat
et de c. d. iii di. ieiunia legittima non
esse solvenda nisi grandis necessitas infir-
mitatis cogat Credo etiam quod non te-
nentur mendicantes propter hoc ieiunium frangen-
dum tamen non conficiunt alias mendi-
cant De pueris autem et maturibus
dico quod si tenentur peregrinari quia compel-
luntur ambulare vel etiam modicum vel adop-
tatum esse ne ultra quam tempus pas-
sum vincere compellant a ieiunio si non
possunt quamvis ieiunare Si autem non
tenentur ad hoc maxime si sponte hic pere-
grinacionem arripiunt peccant item agricolis
temporibus ieiuniorum hic vel eciam ante
tempora ieiuniorum et si credunt quod propter
laborem oporteat eos solvere ieiunium
et super hoc monendi sunt ante per eorum sacer-
dotibus et qui sic solvunt ieiunium sine
propter spontaneam magnam tenentur aliis
tempore recompensare vel alias satisfacere
ad arbitrium esse quia non committitur peccatum
peccatum ut xv q. prima de solucione ie-
iunii Si autem aliquis aggrediatur ma-
trimonium contra formam ecclesie licet peccet
aggrediendo si tamen vinum est in ma-
trimonium nec solvat ieiunium non peccat
licet consilia sua nequam mutant necessitatem
sicut eodem pro quodam pollucio nocturna
non est peccatum vel quod sit tempore fu-
turo licet consulit precedenti pollucio provenit
aut furor De temporibus divinitatum quorum
usus est necessarius credo quod si non possunt
et ieiunare contra sanitatem si solvant ieiu-
nium cum ibi morantur ubi cum divis sunt
in aliquo loco aut cum modicum la-
dant ieiunare debent nisi forte im-
mineat eis grandis macies quia ibi possunt
propter solvunt ieiunium pluribus dictis ante

D[pro d]e fervientibus Ca. Clv. adhuc de eod.

D nobilium qui sunt servi ad mensas
eorum diucius pro trahendas si pro
causa certa provenerint aliquantulum ho-
ram comedendi congruo vel pollicant co-
tum ne deficiant inferiendo et hoc faci-
unt cum positis mensis vel paratis ante
citi quam continuatione temporis tamen debe-
at reputare una mensa non credo quod
peccent sicut nec peccant servientes me-
diocres qui surgunt de mensa
dominorum de nocte ut vadant ad nuncium
vel portant conscientia et reuertentes iterum
comedunt Idem credo quod de regulari-
bus qui debent legere ad mensas inter

fectoria quod dictum est de servientibus nobi-
lium dum tamen hoc faciunt licenciati
de norma et iunioribus credo quod super
solvendo tenentur magis dispensacionem pre-
latorum suorum aut dispensacionem quam sub
iudicio acquiescere de minoribus premissis
sed quantitatibus dico quod si timeatur proba-
biliter de periculo eorum si ieiuniaverint vel
de fetu in utero vel de puero adulto non
solum possunt sed etiam tenentur solvere
ieiunium pro quanta autem infirmitate
aut debilitate solum possit ieiunium
ab infirmis et debilibus arbitrio boni
viri peritus limitandum qui pelagum do-
trina equalem Si queratur utrum petenda
sit dispensacio super solucione ieiunii dico
quia si constat omnibus manifeste de cau-
sa propter quam solvendum est ieiunium non
est necesse quod petatur licencia aut dispen-
satio Si autem dubium sit et aliis quibus
loquitur solvendum est ieiunium et aliis non
subsit causa necessaria petenda est dispen-
satio ab episcopo loci si commodo possit habere
copiam eius aut non timeat de periculo
si despicietur episcopus alias sufficit licen-
tia vel dispensatio proprii sacerdotis auc-
toritate cum qua non dubitat quis solve-
re ieiunium Si autem infirmo con-
stat de sufficiencia cause sed aliis non
constat et timet probabiliter quod alii
scandalizentur si solvat ieiunium petere debet
licenciam alias non tenetur Et aut dispen-
satione de ieiunando in iiii feria et sab-
bato reale est et loquitur de consiliis et
honestate vel derogatum est ei per con-
trariam consuetudinem de ieiuniis et ideo te-
nere credo quod servanda est consuetudo
illorum inter quos vivunt cum nec canon
districtus et observationes regulares non semper
obligant illud ieiunium Explicit de
casibus Ca. i. de crimine homicidii

D icto de criminibus que com-
mittuntur principaliter in deum
restat de hiis que prin-
cipaliter in proximum et pri-
mo de homicidio quod inter
cetera magis abhorret ec-
clesia homicidium est homi-
nis occisio ab homine facta si
enim a bove vel a bestia non dicitur pro-
prie homicidium est autem dictum homicidium
quasi hominis cedium Species homicidii sunt
plures Nam aliud spirituale aliud cor-
porale Spirituale sit eciam modis odiendo
detrahendo et consulendo nocendo
nuntium substrahendo Quilibet istorum est
mortale Corporale est quo homo occidi-

corporali et hoc committitur dupliciter scilicet lingua vel facto lingua tribus modis scilicet precepto consilio defensione quolibet istorum similiter est mortale facto quatuor modis scilicet iusticia necessitate casu et voluntate de quibus sequitur sigillatim dicetur infra eadem summa sequitur libro v. Cum dicitur quod aliquis sit homicida consilio intelligo de consilio exhortationis vel approbationis vel de consiliis simplicis opinationis sive opinationis si enim aliquis querenti interroganti an liceat aliquem iudeum clerico vel laico paganum occidere non animo persuadendi sed respondendi quid in hoc casu sentiret hoc esse licitum. videtur non credo quod fiet irregularis licet ille cui talis [illegible] paganum postea interficeret ex confidentia illius responsionis licet etiam ille erravit in credendo sic ne quod aliqui [illegible] laborantes maxime de consilio aliorum incipiunt unum super aliud latus vel [illegible] moreretur unde fiunt irregulares. Item si ex tali [illegible] latione vel incisione [illegible] moritur quia forte prohibetur via hanelitus vel rumpitur apostema quo violentia motus et sic suffocatur [illegible] influente [illegible] causis irregularis est qui consuluit et qui facit. Si autem non [illegible] moritur ex hac causa non incurrit irregularitatem sed sufficit penitere de peccato et mala intencione nec est communicandum quod si huiusmodi incisiones fiant secundum forte legem vetularum sicut quando faciunt semper apponi ad caput morientis vel aliud aliquod simile sed ut [illegible] moriatur [illegible] sortilegia agi tamen debet pena de peccato decima de i. Item petrus dicit homicidas infectores fratrum ita detractores eorum eorumque adulantes homicidas esse manifestabat. Item augustinus Noli putare non esse homicidam qui fratri tuo mala persuades ut faciat quia quem occidis audi psalmistam dicentem filii hominum dentes eorum arma et sagitte. Item homicidium lege veteri putabatur non aliud esse nisi corporis peremptio. Quia vero dominus omnem iniquum motum ad nocendum sub nomine homicidii [illegible] deputavit. Gracianus ca. xxiii questio v. Ca. iii utrum occidere liceat alicui

Quod autem nulli liceat aliquem occidere illo precepto prohibetur quo dominus in lege homicidium prohibuit dicens Non occides. Item in evangelio Omnis qui gladium acceperit gladio peribit. Item augustinus donato [illegible]

civilium iudicum et legum nec etiam iudicum penas luant corrigi eos cupimus non necari nec disciplinam circa eos negligi volumus nec suppliciis quibus digni sunt affici sic ergo peccata eorum compesce ut quos sunt penituisse peccasse. Item gregorius [illegible] sacrilegus defendat [illegible] nec in [illegible] principes fiat sed apparet quod male flagellis sunt castigandi non [illegible] vel corporali morte plectendi sed obicitur illud quod dixit dominus ad moysen Maleficos non patieris vivere. Item [illegible] blasphemie [illegible] iussit [illegible] lapidari. Item multi et in veteri et novo testamento malos trucidasse nec transgressores legis sed defensores appellantur prohibetur ergo illo precepto [illegible] sua auctoritate in necem alicuius armari non legis imperio reos morti tradere. Qui enim publica potestate functus iuxta legis imperio malos punit nec illius precepti transgressor nec a celesti [illegible] alienus habetur. Unde augustinus ad publicolam De occidendis hominibus ne ab eis quis occidatur non mihi placet consilium nisi forte sit miles aut publica functione tenetur ut non pro se hoc faciat sed pro aliis aut pro civitate ubi etiam ipse est accepta legittima potestate si eius congruit persone. Eadem summa decal. Ca. iiii. de diversis causis occidendi

Homicidium quinque modis committitur ut dictum est in premissis scilicet iusticia voluntate necessitate casu. Iusticia quidem ut cum iudex vel iuste reum iuste condempnatum occidit. hoc homicidium si fit ex amore vel delectatione fundendi humanum sanguinem licet ille iuste occidat iste tamen peccat mortaliter propter intencionem corruptam si vero fit ex amore iusticie non peccat iudex reum condempnando ad mortem neque minister iudicis iussu eius occidat eum. Et minister si iussus a iudice occidat condempnatum peccavit tamen uterque mortaliter si faceret [illegible] ordine iuris [illegible] Ca. xxiii q. v. Augustinus Cum homo ab homine occiditur multum distat utrum fiat nocendi cupiditate an iniuste aliquid auferendi sic fit ab inimico sicut a latrone aut ulciscendi vel obediendi ordine sicut a iudice sicut a carnifice vel evadendi vel subveniendi necessitate sicut quando interficitur latro a viatore hostis a milite et alii qui causa mortis fuit potius in culpa est quam ille qui occidit velut si quis sponsam decipiat fide interposita sibi atque ille iusto supplicio legittimo luat

Nec tamen omnis qui causa alicuius mortis
est reus est. velut si stuprum compressus
petat, et ille si non impetraverit interimat.
Quid si filius patris timens [illegible] illicita
[illegible] petit. Quid si alius homine li
berato ut ne alius liberetur sibi ipsi mor
tem inferat. Non igitur istas alienarum
mortium causas aut scelere committendum
est aut vindicta que non fit nocendi
sed corrigendi studio et itaque [illegible] tol
lenda [illegible] opera que consilienda sunt
cum accidunt debemus eis humanum do
lorem non ipsi illi que decidant recte
factorum reprehendimus voluntate. Augu
stinus.

Capitulum iiii. de homicidio iusticie

Miles cum obediens potestati sub qua legit
time constitutus est hominem occi
derit nulla civitatis sue lege reus est
homicidii immo si non fecerit reus imperii deserti
atque contempti est. Quod si sua sponte
atque auctoritate fecisset crimen effusi humani san
guinis incidisset. Itaque unde punitur si fecit in
iussus inde punietur si non fecerit iussus.
Item Augustinus [illegible]. Cum miles iussus
occidit eum quem iudex iussit occidi
profecto si id sponte facit homicida est
si cum occidat quem [illegible] audire debuisse
occidi. Item lex etiam medio quodam
loco ponit aliquid ut in eis usurpan
dis [illegible] reprehendatur audacia nec [illegible]
quendam laudetur obedientia. Abra
ham si spontaneus mactando filio
mortalis fuisset execrabilis haberetur aut
iubenti deo obtemperando fidelis laudatus
est. Item Augustinus super Matheum. Officia
vindicte possunt implere boni viri a
nimo quo iudex quo lex. Item ad
Macedonium. Non frustra sunt instituta
potestas regis ius gladii cognitoris ungu
le carnificis arma militis disciplina do
minantis severitas etiam boni patris. Ha
bent ista omnia modos suos causas
rationes utilitates. Hec cum timentur
et mali coercentur et boni quieti inter ma
los vivunt. Item Ieronimus super Ieremiam. Ho
micidas et sacrilegos et venenarios pu
nire non est effusio sanguinis sed legum
ministerium. Item Augustinus ad [illegible]. Cum in
eis [illegible] parcit et favet ne con
tristet peccantium voluntate tamen non est
misericors quam [illegible] non vult cultrum
rapere puero ne audeat plorantem et
non timet ne [illegible] doleat vel con
tinentem. Idem Augustinus de civitate dei. Nos e
in nocentie precepto sine ut in qualibet
[illegible] [illegible] pertinet ergo ad innocen
tis officium non solum neminem malum

inferre verum etiam cohibere a peccato vel puni
re peccatum ut aut ipse qui plectitur correctus ha
bilitate corrigatur exemplo ut alii terreantur
exemplo. Item Urbanus. Non enim eos ho
micidas arbitramur quos adversus excommu
nicatos catholice zelo matris ardentes a
liquos eorum trucidasse contigerit. Ne ta
men eiusdem ecclesie matris disciplina
deseratur tenore quem diximus penitentiam
eis indicito congruentem qua divine
simplicitatis oculos adversus se compla
care valeant. Si forte quid duplicitatis
pro humana fragilitate eidem flagitio
incurrerint. Ex quo malos non solum fla
gellari sed etiam interfici licere [illegible].

Capitulum v. Quod non solum iudices sed et [illegible] per eos plurimum fit homicidium iusticie

Sed queritur si contingat aliquos
malos puniri ab his qui non habent
legittimam potestatem cum sunt rei
effusi sanguinis. Hii per eos puniuntur. De
his itaque scribit [illegible] puniuntur pec
cata per homines sicut per iudices qui pa
re ad tempus utuntur puniuntur quoque
peccata etiam per malos sicut legimus Iudei
sepe ab alienigenis dei iussu [illegible]
propter divine maiestatis offensam subiec
tus est per illos idolorum [illegible] hic
[illegible] est quod aliquando punit deus peccata
per nescientes aliquando per scientes per nescien
tes sicut [illegible] per Nabuchodo
nosor et Anthiocum principes [illegible]
[illegible] per non nullos reges gentilium
per [illegible] delinquentes alii afflu
xit alii captivavit persequentes peccata
puniunt sicut Philistei qui nolunt pec
cata punire [illegible] Romanorum
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] dedit quibus etiam pre
cepit ut neminem eorum parcerent sed omnes
morti traderent. Cum [illegible] sic domino iu
su ad puniendum peccata [illegible]
[illegible] ille [illegible] est constitutus ad
[illegible] [illegible] et ad
delendas gentes peccatrices sine culpa
[illegible] sanguinem effundit et que ab
eis male possidentur in usus [illegible]
vite [illegible] honore. Cum [illegible]
instinctu aliqui [illegible] ad [illegible]
dum malos sicut [illegible] et [illegible]
qui [illegible] delinquentes [illegible] sunt [illegible]
[illegible] instinctu operante illorum [illegible]
[illegible] ad [illegible] [illegible]
na [illegible] peccata delinquentium [illegible]
[illegible] sed illorum bona [illegible] vel [illegible]
[illegible] non [illegible] in [illegible] a
[illegible] Apparet ergo quod alii per legittimam

pietatem gentes aliqui per ipsos divinus
nutu correctas mali correctis non solum
flagellant sed vite etiam privant. Licet et
est contrarium illud Augustini ad Marcellinum
in prefectis illis [illegible] supplicans rogabat ut
Circumcellionibus eos [illegible] non morte puniret
quamvis enim supplicando spatium vite eis
dari poposcit non tamen legum severitatem
[illegible] quin tales morte plectuntur
non abhominandam censuit. Ex libello de
[illegible] secundum leges [illegible]
omnibus indultum est impune illum oc-
cidere qui nocturnus ad agros intraverit
vel qui viam frequentatam insidiis aggres-
sionis obsederit. Quippe nemo debet parcere
militi cum [illegible] portat ut latro.
Summa de casibus. Cap. vi. de homici-
dio necessitatis que fit

Necessitate perpetratur homicidium in sui vel re-
rum defensione. Sed hic distingue-
re quia aut illa necessitas fuit evita-
bilis poterat enim evadere absque occisione
et tunc est reus homicidii aut fuit
inevitabilis quia occidit hominem sine
odio meditatione vindicte cum dolore animi
se et sua liberando cum aliter non poterat
evadere hic dicitur non peccare nec astrin-
gitur ad penitentiam nisi ad cautelam et propter
ambiguum duplicitatis interiorem tamen
penitentiam de semper hic et quia sunt per [illegible]
[illegible] quia vix tamen potuit venire
necessitate liberare cum [illegible] est ibi cul-
pas suas cognoscere ubi culpa non est. Ex eo
quia sibi [illegible] dicat se et sua libera-
do hoc licet in dubiis laicis qui possunt pa-
triam et res suas armis tueri et propul-
sare infestando. Sed numquid licet clericis propter
res suas temporales aliquem occidere? Dicunt alii
non sicut notavit Ray. de homicidio
[illegible] dicit quod licet clericus [illegible]
[illegible] possit capere ut res suas recu-
peret non tamen ligare aut tenere cum
res suas alias habere possit vel [illegible]
indicatur quidam qui captas [illegible]
[illegible] suo latrones ligavit quas se-
cundum ligatas postmodum interfecit
[illegible] ab eis interficitur. Sed numquid
fratribus predicatoribus aut minoribus vel
aliis regularibus licet sua defendere
cum aliquis vult eos spoliare? Et dicunt
licet vim vi repellere [illegible]
moderamine inculpate tutele animo defendendi
non ulciscendi vel [illegible] remittant
[illegible] obligando se ad oppositum
vel alias [illegible] ad hoc teneantur [illegible]
tamen quidam quod non repugnare est pre-
ceptum [illegible] complere sed qui

debeant dici perfecta quorum adhuc non est
determinatum. Et [illegible] dicit 1 [illegible]
quod mortaliter peccat qui aliquo modo repre-
[illegible] si facta ante [illegible] dicta
[illegible] vim vi licet repellere [illegible] licet [illegible]
[illegible] non [illegible] per legem vel licet
repellere [illegible] non [illegible] sed
apponenda aliqua [illegible] vel
[illegible] est et ideo non tenenda in
[illegible] institutionum [illegible]

Cap. vii. ad hoc [illegible] de eod.

Qui latronem occidit non tenetur si aliter periculum effugere non potest. Ex. v. de homici-
dio [illegible] romanus [illegible] fuit vel
latronem [illegible] deprehendi poterat sine occi-
sione. Cuma ad imaginem dei creatus [illegible]
[illegible] dies non [illegible] etiam et lancea ve-
[illegible] indutus ab [illegible] et [illegible] qui [illegible]
dicti sunt [illegible] gladio [illegible]
illos [illegible] abscondes [illegible]
autem [illegible] aliquo [illegible]
[illegible] vel [illegible] [illegible]
[illegible] tempo-
re. Si autem sine odio [illegible]
[illegible] diaboli [illegible]
[illegible] indulgentiam dico [illegible]
imaginem dei si aliquid [illegible] volu-
eris [illegible] tibi est et elemosinam fac lar-
giter. Si vero eadem fecit non [illegible]
tamen [illegible] agat [illegible]
super [illegible] non [illegible] ad homicidi-
um si fur nocturnus occidatur si ante
[illegible] ad homicidium pertinet quia [illegible]
[illegible] discernere [illegible] non [illegible] occide-
dum [illegible] et ideo non debet occidi [illegible]
[illegible] Si vero quemadmodum [illegible] sacerdo-
[illegible] ab illo [illegible] sacrilego [illegible]
[illegible] cum [illegible] percussit [illegible]
[illegible] vim vi repellere [illegible] leges [illegible]
[illegible] quia [illegible] in [illegible]
[illegible] tutele. Sed non [illegible]
[illegible] propellendam
non videtur [illegible] homicidii [illegible]
[illegible] tamen [illegible] instrumenti cum
quo percussit quia cum grave sit non
[illegible] plagam inferre cum [illegible]
[illegible] sunt ille percussus [illegible]
[illegible] ictu quo letaliter [illegible] ledi [illegible]
[illegible] Cum [illegible] contra
ad blasphemiam [illegible] quod
[illegible] in [illegible]
[illegible] inde [illegible]
[illegible] qui [illegible] contra eos [illegible]
[illegible] qui plurimum [illegible]
[illegible] si [illegible] aliquem
in illo conflictu [illegible] contra [illegible]
[illegible] altaris [illegible] abstineat [illegible]

cum sit consulendus in huiusmodi dubiis abstinere quam temere celebrare. Ex summa de casibus.

Capitulum viii. Quales quibus liceat vim vi repellere

Sciendum vero quod dicitur ubi

Sciendum licitum est vim vi repellere in continenti cum moderamine inculpate tutele. Dicunt quidam quod nulli licet vim repellere repercutiendo sed tantum impediendo. Alii dicunt quod laicis licet repercutere clericis non. Ceteri dicunt quod non solum laicis sed et clericis licet repercutere. Distinguunt tamen quia aut vis infertur persone aut rebus. Si persone tunc est vis repellendi quibus qui sit illata licet quidam dixerunt quod nullus debet repellere vim nisi illatam. Unde dicit lex quod licitum est occidere insidiantem et eum qui vult occidere quod intelligo si aliter non potest quis manus insidiantis evadere. Si autem quis potest vim illatam persone repercutiat si facit sed in continenti id est cum videt illum paratum denuo percutere non tenetur aliquo modo alias si nolebat denuo percutere talem repercusserit tenetur quia hec non est repulsio iniurie sed vindicta que prohibita est omnibus et maxime clericis. Sequitur ergo quod defendendo se repercutiat non ulciscendo. Item requiritur ut cum moderamine se defendat quod tamen intelligo ut si vis inferatur cum armis repellatur alias sine armis. Et hoc tamen considerandum qualitate personarum ut infirmus plus vel debilis possit se defendere armis contra magnum vel fortem pugno elevato venientem. Si quis tamen moderamen excedit non ex proposito non tenetur nisi ad cautelam si ex proposito tenetur. Hanc opinionem ultimam ... probo et ... ab omnibus tenetur ... tamen ultimus ... ad iudicium ... cum eis. Si aliquis defendendo se contra clericum excessit modum excedit in ... si illud fecit ex proposito alias non sed tantum ad ... satisfactionem accessit vel etiam quantum ad penitentiam et irregularitatem si forte post illam repercussionem mors secuta est tutius credo quod teneatur. Qualitas tamen consideranda ad propositum vel non propositum. Si autem vis inferatur rebus et illatam et inferendam licitum est repellere sed potius illatam dum tamen in continenti id est quam cito scit vim illatam priusquam divertat ad alium actum. Et forte cum ille vult expellere vel sic hostem de possessione sua quam iniuste ... aliquid ... vel accidens credo quod teneatur secundum modum positum

rursus in defensione persone et hoc intellige de imperfectis. Perfectis tamen non licet repercutere quod ostendit dominus dicens Si quis te percusserit etc. Item apostolus ad Romanos Non vos defendentes karissimi. Possunt tamen increpare iniuriantem exemplo domini dicentis cum percuteretur in facie Si male locutus sum etc. Item apostolus percutiet te deus paries dealbate. Item potest contradicere exemplo apostoli. Item potest ... unde ... nos fuerit ... Cum multiplex sit perfectio perfectio sufficientie ordinis perfectionis religionis et alie credo quod hec debet intelligi de perfectis illis qui per votum vel preceptum vel constitutionem obligati sunt ad non repercutiendum quales fuerunt apostoli et discipuli. Invenitur etiam qui ad non repercutiendum constitutione domini tenebantur cum tunc martirio propaganda et fecundanda erat ecclesia. Ex eodem loco ... vim possum iam in ablatum in continentia ... armis et recuperare permissum est. Cum cum ... qui cum armis venit possum armis repellere. ... xxiii questio iii.

Capitulum ix. De inhibitione vindicte

Quod autem vindicta inferenda non sit multis modis probatur. Mali etiam tollerandi sunt non abiciendi in ecclesia nec ferendi non corporaliter expellendi. Unde Augustinus ait de verbis domini Tollerandi sunt quidem mali pro pace nec corporaliter ab eis recedatur sed spiritualiter. Exire est facere quod pertinet ad correctionem qualibet pro gradu cum salva pace ... disciplina est non tangere immundum. Item ... tolle malum ex vobis ipsis. Iudam cum sciret furem esse tollerabat et ad predicandum misit cui et cum aliis eucharistiam dedit. Item in libro contra Parmenianum donatistam vel quod potest arguendo corrigit vel quod corrigere non potest salvo pacis vinculo excludit vel quod salvo pacis vinculo excludere non potest equitate improbat firmitate supportat. Hic est pacificus ... in sermone de verbis evangelii. A malis semper corde disiungimini ad tempus caute corpore copulamini. Duobus modis non te maculat malum si non consentias et si redarguas. Hoc est ergo consentientes facitis malis ut ... negligentes ut non arguant. Idem Augustinus in expositione psalmi centesimi octavi ait Quedam dicuntur reddere bona pro malis non reddere mala pro malis ...

bonorum sunt, eius melius. Vos reddere bona pro bonis et reddere mala pro bonis. Ista duo malorum sunt. Tercium deterius. Reddere bona pro bonis et mala pro malis. Ista duo medicorum sunt. Primus prinquum bonis quam vos non arguunt, sed plus oportet dicat quam et ethnici hoc faciunt. Postremus propinquum malis iacuit. Cum bonus videre et legis modum ultionis statuit oculum pro oculo, que si dici potest in iustorum est iusticia, non quia iniqua est ulcio quam lex statuit, sed quia maiora est libido ulciscendi. Quapropter sed admodum pertinet, hoc inter homines decernit qui adhuc homines esse oportet, ut eum malum pro malo reddere in ipsa vero non sed delectatio iusticie iusto in iusto quod est bonum pro malo quod etiam deus ipse facit. Gregorius in decretum quoque inter est etiam alia distinctio tollerandorum et cavendorum quoniam quibus autem hic tollerandi sunt. Tres personas dixit dominus et de hiis illas in vestigiis in evangeliis pastoris mercennarii et furis. Diligendus est pastor, tollerandus est mercenarius, cavendus est latro. Item Gregorius. Hec autem vita que inter celum et terram inferiora sita est, sicut in medio subsistit, ita utrarumque partium cives generaliter recipit. Quinque malos non tollerat, ipse sibi per intollerantiam testis est quia bonus non est. Abel enim esse renuit quem Chaym malicia non exercet. Ex hiis omnibus colligitur quod malorum vindicta reservanda est deo, non corporaliter sunt puniendi, sed eidem ammonitione et caritatis beneficio ad correctionem invitandi.

Capitulum X. Quando puniri oporteat et quando tollerari.

His itaque videtur quod sunt quedam que salubri tamen ammonitione sunt corripienda, non corporalibus flagellis animadvertenda, sed eorum vindicta divino examini est reservanda quoniam in delinquentes disciplinam exercere non possumus vel quia non sunt nostri iuris vel quia illorum crimina etsi nobis nota sunt, tamen manifestis iudiciis probari non sunt. Item quia multitudo est in scelere, nec salva pace ecclesie mala puniri possent. Item quia multitudo est in scelere, nec salva pace tolleranda sunt potius quam violata pace ecclesie mala punienda. Ceterum non quia salva pace ecclesie feriri possunt, in quibus tamen districtio est adhibenda. Alii eum de singulorum multitudine [illegible] quam pacientia adprimatur et constanda.

Alii est in paucis punienda, ut eorum exemplo ceteri terreantur et ad penitentiam provocentur. Item peccata que mediocri eminencia committuntur, a nobis punienda sunt. Ea vero quibus in nos delinquitur pacienter tolleranda vel potius dissimulanda sunt. Quod autem peccatum ipsum in paucis puniendum sit, maiorum exemplo docetur, qui peccatum idolatrie in paucos cultores vituli indignantes morte paucorum ceteros peccata intellexerunt, in quibus terrens in posterorum disciplinam. Sanctus eius. Quod vero peccata que publice iudicibus deserviunt punienda non sunt, illo exemplo probatur quo Christus qui in Iudam solum fure noverit non abiecisse sed pacienter tollerasse asseritur. Quando non est ferienda seditia quoniam multitudo est in causa vel quia ille qui peccavit sociam habet multitudinem, unde Augustinus illa contra epistolam Parmeniani: Non potest esse salubris a multis correctio nisi cum ille corripitur qui non habet sociam multitudinem. Cum idem in moribus plurimos occupaverit, nichil aliud bonis restat quam dolor et gemitus, ut per illud signum quod Ezechieli sancto revelatur, illesi evadere a vastatione mereantur. Gregorius. Porro sicut penitentibus misericordes esse iubemur, sic impenitentibus, ut deum est, obstinatis in malis iudiciis inferre prohibemur. Unde Ambrosius in libro de officiis: Est in iusta, quia demissus in scelere spiritum est, dependere non misericordia illius. Et in libris regum legitur, quia Saul contraxit offensam, quia misertus est Agag hostium regem quem prohibuerat deus sua sinuari. Ita si quis latronem filios desperatis prolatus et latrinis fraudis in fraude absolvendos putat cum adhuc latrocinandi affectus, nonne innocentes tradat occiso qui liberat multorum occisuros cogitantem? Ut quemcumque enim induluget indigna ad presumpciones contagium fugiat. Qui male occuluntur, enim nonne tribuit incentivum delinquendi? Item ad illud ewangelii quod allicitur: Omnis qui gladio usus fuit, gladio cadet. Augustinus in libro contra Iudaicos: Sudet ita dicens Ille gladium accipit qui nulla superiori ac legittima potestate vel iubente vel concedente in sanguine alicuius armatur. Item Augustinus in libro exemplorum.

Capitulum XI. Quando non liceat malos persequi vel punire.

Non ista nova cum quod vel punire dicimus homo peccator non utique frustra dicimus. Omnia peccator est corripiendus, quia homo inspicit, nec deo liberalis

hamen nisi cum percussus fuit patrem
itaque nulli homini claudenda est via ut
si peccatorum impunitas relaxanda percipimus
in eos prauam iniquitatem inmitigari co
nemur. Natura grauius porro illud per
quod etiam negatur aliquem persequi non ita
generaliter intelligendum est ut etiam
nullum persequatur. Non enim omnis persecutio
culpabilis est sed rationabilis. Ecclesia per
sequitur sicut corpus corporaliter est perse
cutus eos quos de templo expulit. Un
de Augustinus ait Vincentio donatiste. Non
omnis qui parcit amicus est nec omnis
qui verberat inimicus. Putas neminem
debere cogi ad iustitiam cum legas patrem
familias dixisse seruis. Quoscumque in
ueneritis cogite intrare cum legas etiam
ipsum primo Saulum postea Paulum ad ueri
tatem cognoscendam et tenendam mag
na violentia Christi cogentis esse compul
sum. Item si semper esset culpabile persecu
tionem facere non scriptum esset insequentem li
bris detrahentem secreto proximo suo hunc
ego persequebar. Aliter eo enim cum pa
tiens iniustus est sed plane sepe et mali
persecuti sunt bonos et boni malos. Illi
nocendo per iniustitiam illi consulendo
per disciplinam. Illi immaniter isti temperanter
illi seruientes cupiditati isti caritati. Nam
qui trucidat non considerat quomodo admo
ueat. Ille quidem propter sanitatem
iste putredine. Traditi sunt apostoli ab ho
minibus humane potestati. Tradiderunt apostoli
homines potestati sathane. Unde Augustinus
molestus est medicus furenti phrenetico
et pater indisciplinato filio. Ille ligan
do ille cedendo sed ambo diligendo. Si
autem illos negligant et permittant per
ire ista potius falsa mansuetudo est
crudelitas. Ex summa de casibus. Capitulum xv

De homicidio casuali

Homicidium casu perpetratur ut cum aliquis
iaciat lapidem ad auem uel aliam
et aliquis transiliens superueniens percutit
et moritur uel incidit arborem et casu ar
boris aliquis opprimitur et similia. Sed hic
distingue quia aut dabat operam licite
rei aut non. Si licite et illicite ut puta proij
ciebat lapidem uersus loca ubi consueue
runt homines transitum facere uel dum fu
gabat bouem uel equum aliquis ab eo
ne uel equo percussus est et similia. Hic
imputatur. Extra De homicidio. Ex litteris. Itaque
frater uester ibi dicitur quia recius
si credens reddere delictum uxori alie
nam pollicuit non est adulterium. Sed licite ludo
uel exercitatione uirium uel venatione iaciu

mittens alium perimat. Quia sed ab eo debet
esse penitus alienum homicidij reatus ha
betur. Extra De homicidio. Si uero licite
rei dabat ut quia magister causa dis
cipline uerberabat discipulum uel deponebat
aliquis feniculum uel arborem
incidens sibi necessariam incidebat et similia. Hic
si adhibuit diligentiam quam potuit in
debitis respiciendo et proclamando non
nimis tarde uel diutius sed tempore co
gruo et alio ita quod si aliquis erat ibi
uel ueniebat poterat fugere et cauere sibi
uel magister non excedendo modum
in uerberando discipulum non imputatur
ei. Aliquis si dabat operam rei licite et
non adhibuit diligentiam debitam
ut dictum est imputatur ei. Justiniani
institutione libro iiii. Reus homicidij non tenetur
qui casu occidit non tenetur si modo
culpa eius nulla inuenitur. Cum ra
mos de arbore uel lapides de muro
deiciat et transeunte aliquem occidit si non
proclamauit ut casus euitari possit reus
est. Si proclamauit ille caue noluit ex
culpa eius est. Si medicus vulneratum
male secuit uel prauum medicamentum
infirmo non dedit et ob id ille mor
tuus est reus est. Similiter si postquam
illum secuit curationem dereliquerit et ob
id ille mortuus est reus est. Si quis
impetu mularum quas imperitia retine
re potuit retinere nequiuit uel inter iniu
uentute non potuit cum alius fir
mior eas retinere potuisset uel nesciat
uel nequiuit reus est homicidij. Extra
De homicidio. Ad audientiam. Presbiter quidam
puero in tanta disciplina percussit
in capite cum per aliquot dies conuixisset
tandem ab omni altaris officio debeo
fuisse remoue quem a sacerdotali mi
nisterio deponi si sacerdos percussione in
sit uel aliam infirmitatem meruit
decernimus compulsum. Item cum
clerici quidam ecce opere consummato
redirent leuandi laboris gratia quidam
ludum ineunti magistro baculos suos
studebant iactare. Indirectum autem al
terius ferire baculum eius fuit solet
esse consuetum ut qui altius baculum
proiceret quasi melior prosequendo alio uideretur
sed pressati clerici exercitandi licentia non
liberate sola erant hac iactatione co
tenti. Quidam autem laicus dum ba
culis dyaconi percussisset in eumque
equitatum insiluit et sic a se lente primus
dyaconi qua erat accitus mortale
uulnus accepit. De quo post dies octo

dispensant sedere(?) Inn. III. Quod cum diaconi
sine licencia sua pon. ad superiorem grad.
ascenderit vel irregulatus officia nullo
umquam tempore ministrare permittatis sed cum
dispensatione in suis officiis ministrare per
mittatis sed cum dispensatione. [illegible]
idem p. Lucius nobis proposuit quod cum
ipse cum quodam clerico ludente incurreret
ad eum ad eum recens cultellus quem
ad suum latus habebat [illegible] incidit
et fortuitu [illegible] idem
Inn. III. Si res ita se habet et alia cau
sa iusta non impediat predictum presbyterum libere
permittatis ad sacros ordines promoveri. Cle
mens III. Cum quidam presbyter volens
corrigere quendam de familia sua cingulo
uteretur [illegible] cultellus de vagi
na qui cingulo adherebat elapsus eu
ndem [illegible] postmodum
[illegible] cum ille qualicumque [illegible] gravio
ri ut dicitur infirmitate percussus [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible] decessisse
dubium [illegible] cum [illegible] securitatem
eligere [illegible] tutorem presbyterum [illegible] in sa
cris ordinibus non ministret. In [illegible] ta
men [illegible] convincat [illegible] conce
de ut [illegible] sit contentus in mino
ribus. Inn. III. Ca. xviii. ad hec de eadem

Ad capellanum proposuit ut cum
[illegible] iniectum [illegible] cum
intulit [illegible] calcaribus [illegible]
avit [illegible] ipso ar
[illegible] mulier in [illegible]
tem [illegible] in que [illegible]
[illegible] abiecto [illegible] puero
predicto [illegible] Inn. III. cum hec voluntate
[illegible] impetravit nec de
derit operam rei illicite non impediatur
quo minus divina possit celebrare officia
Idem cum [illegible] presbyter [illegible] vellet de
[illegible] partitam [illegible] alli
gatam [illegible] [illegible] in
[illegible] quendam puerum [illegible]
[illegible] in minima [illegible] presbyter [illegible]
cum [illegible] infirmitate [illegible] in [illegible]
[illegible] lesionis [illegible] aut [illegible] que
[illegible] sacerdote [illegible] iacet [illegible]
tam [illegible] ultra aliquibus
esset circa [illegible] diligenter
[illegible] asserunt [illegible] audissent vel [illegible]
[illegible] aliquem [illegible] Inn. III. [illegible]
[illegible] grave scandalum sit exortum
vel [illegible] laboret in fama quod [illegible]
te accusatore [illegible] et canonicam
purgationem [illegible] ipsum libere permittatis
officium exequi sacerdotale. Idem [illegible]

ad [illegible] decampanandum campanam
[illegible] quia lignum [illegible] ipso in
[illegible] quendam [illegible] Inn. III. Quod si re
[illegible] utilem [illegible]
qui aliquem [illegible] non occidit vel [illegible]
[illegible] de [illegible] venire
[illegible] lignum [illegible] satis pa
[illegible] in monasterio ad [illegible] ordi
nes promoveri. [illegible] scolarium [illegible]
[illegible] quem [illegible]
[illegible] ad mortem [illegible] scolares la
tronem [illegible] in manu potestati
[illegible] tradiderunt [illegible] ad eun
dem scolarem [illegible] ut [illegible]
[illegible] si quod [illegible] vel
[illegible] signum [illegible] cum [illegible]
[illegible] et [illegible] scolares [illegible]
in [illegible] quos abstra
[illegible] nec [illegible]
[illegible] tradidit potestas [illegible]
[illegible] insignibus [illegible]
tradidit [illegible] qui sibi amputa
verunt [illegible] eruerunt [illegible]
[illegible] et dolore [illegible] nec potuit [illegible]
sit nec [illegible] de medio [illegible]
[illegible] si [illegible] scolaris [illegible]
[illegible] ad [illegible]
[illegible] ordinum vel
[illegible] est [illegible] Idem [illegible]
presbyter [illegible] et que [illegible]
[illegible] se [illegible] per [illegible]
[illegible] quam [illegible]
sic se [illegible] sed [illegible] Inn. III. ab
[illegible] quod si nondum erit [illegible]
[illegible] ministrare poterit
alioquin debet ab altaris officio abstine
[illegible] Inn. III. Sacerdos cum pulsa
ret campanas cadavus [illegible]
[illegible] quendam [illegible]
[illegible] operam rei licite [illegible]
[illegible] imputari si casus [illegible]
tus non [illegible] absit ut [illegible]
que [illegible] licitum factum si quid
[illegible] preter eorum voluntatem [illegible]
mali accidit [illegible] imputetur. Ex sum
ma fr. [illegible] Quid si aliquis impellit
me in alium vel alium in me [illegible]
[illegible] tenetur. Item aliquis vult me [illegible]
te [illegible] ictum [illegible] alium
[illegible] Item aliquis ferit [illegible]
equi ille qui est [illegible] cadit et mori
[illegible] ille preter eius voluntatem
[illegible] accidit [illegible] si [illegible]
non [illegible] [illegible] adiectis
casibus vel [illegible] ad ultimum
[illegible] Ca. xviii. de medicis

Quid de phisicis vel **in discretis**
cirurgicis. Dic quod si periti erant et e-
rant in arte phisice vel cirurgia
et inde curaverunt secundum artem decen-
tibus et solitis super hoc probabiliter
scientiam constantiam habuerunt. Quamvis ali-
as non sit etiam nota quod non licet clericis
in sacris ordinibus constitutis operari de
phisica vel etiam minoribus dum tamen
sufficienter beneficiati in gratis perpetuis ecclesiasti-
bilibus presertim vel prebendis constitutis nec
prius consanguineis nec etiam tunc si
possit ibi esse periculum quod longe strictius
est in claustralibus observandum. Officium
autem cirurgie que adustione vel ab-
scisione inducatur est prorsus omnino per-
tinet talibus interdictum. Extra de ho-
micidio [illegible] Tua nos. Dixisti quid sit
de monacho faciendum qui credens se
quondam mulieri aggutturis tumorem cu-
rare ut cirurgicus cum ferro tumorem
illum aperuit et mulieri precepit ne se
vento exponeret nullomodo ne forte eo
intrans guttur apertum sibi inferret
causam mortis. Sed mulier eius manda-
to contempto dum messes colligeret ne-
to exposuit se in vento et periit. Respondeo
quod licet deliquerit alienum officium usur-
pando quod sibi minime conveniebat si
tamen causa pietatis et non cupidita-
tis id egerit et peritus erat in huiusmodi ci-
rurgie tamen studuit quam debuit ad-
hibere diligentiam non est adeo quod peccatum
cum mulieris contra consilium eius acci-
dit adeo reprobandus quod non possit sa-
tisfactionem condignam cum eo misericor-
diter agi possit ut divina valeat ce-
lebrare. Alioquin ut dicta est ei sacer-
dotalis ordinis officium denegare de-
bemus. Sic ibi. ¶ Quid de illo qui ali-
quem flebothomat aut secat et inde
moritur. Respondeo si peritus est et adhibet omnem
diligentiam quam debet non tenetur in a-
liquo quia potius casu et culpa flebo-
thomati vel medicati sive sic facti
evenisse mors presumitur. Extra xxiii q.
v. de gradendo. **Capitulum xv. de custodibus**
quid **infirmorum negligentibus vel indiscretis**

Quid de illis qui post mortem illorum quos
custodierunt infirmantes scrupu-
losam habent conscientiam de morte illorum pro
eo quod ad peticionem eorum vocaverunt
minutorem qui minuit eis vel dede-
runt eis vinum aut carnes aut nimis
coartaverunt eos ad provocandum sudorem
vel sustinendum vel cum deberent vigilare eos
dormierunt ipse bibunt vinum vel dispi-
cientes se recurrentes de lecto vel cum
essent in frenesia precipitaverunt se magis
et sic mortui sunt. Respondeo in talibus nisi bona
fide sunt que circa egrotos fiunt non
debet aliquis de facili scrupulosam gerere
conscientiam licet in aliquo erratum fuerit
nisi sit ibi lata et evidens culpa aut
negligentia dissoluta que ipse dolum
est et huius scrupulositatem ad tempus sui bo-
ni viri si eam habeat facile debet depo-
nere ut si in principio egritudinis quando
adhuc nesciebatur cuius morbus esset vo-
cavit minutorem quod etiam medici que-
que facere solent vel nimis coartavit ad
provocandum vel sustinendum sudorem
aut sitim cum dedit ei libere bibere aut
etiam vinum in freneticum cum esset fre-
netica egritudo aut si cogitatus vigi-
liis obdormivit non propter ebrietatem
aut crapulam dormiens paciens se pre-
cipitans se mortuus est. Si autem lata
fuit culpa aut negligentia dissolu-
ta et notum est quod inde mori provenit
quia paciens forte se precipitavit eo
quod per negligentiam custodis non rapiens
tas infirmum furiosum vel freneticum di-
misit eum ut iret bibere in plateam
vel alias dimisit apertum ibi illicite aut
dormivit ebrietate aut crapula vi-
gilare non potuit maxime cum solus
esset deputatus ad custodiam. Si autem
non est certum quod inde mors provenit
aut inde probabiliter dubitatur secundum
iudicium medicorum aut non in primis
casu abstinendum est ab officiis et a pro-
motione iuris deposita conscientia gratia
si potest potius ministrare. Respondeo vel a-
liis non. Expressa de casibus **Capitulum xvi**
Dicit summa **de homicidio voluntario**
distinctione quod homicidium volun-
tarium semper mortale est peccatum
et enorme. Sed quid si plures inter
se rixati sunt vel in conflictu fuerit
et aliquis est ibi interfectus nec appa-
ret a quo vel quorum ictu. Numquid omnes
iudicabuntur homicide vel irregulares
vel nullus. Respondeo quantum ad poenam dicunt
homicide omnes qui percusserunt vel etiam
qui voluntate occidendi venerunt
licet non percusserunt. Item illi qui
non occiderunt licet voluntate occiden-
di venerunt sed venerunt ut prestarent
auxilium occisoribus si forte ab occisis
percussores repellerentur. Districtius tamen
sacerdos mortem puniri debet in
pace sedis quam plures reos quam pu-
nire vel sentencie alii etiam non sunt

punt in inimicos a culpa nec debent ce-
lari immunes a pena qui cum possent ho-
mines non liberaverunt a morte. Et hec intel-
ligas in bellis iniustis. Nam tales in bel-
lo iusto non reputantur irregulares si sit ibi recta
intencio vel talis persona cui armis
uti non liceat arma deferre ut clericus
vel religiosus quamvis ad irregularitatem
que omnibus dico indistincte repellendos qui
fuerint propter impugnacionem eorum eos
qui fiunt propter illorum quibus fiebat
iniuria si clerici erant et illi moverunt
arma efficaciter vellet hoc intelligo quia erat
inculpata et sic satis notat. Preterea quod dicitur
moverunt arma quasi voluntarie et
sine necessitate si cum defendent se vel
socios non licet aliquis esset ad defen-
dentibus interfectus ex alia parte religiosi
qui interfuissent nec interfectores
commisissent non essent irregulares
licet voluntate occidendi fuissent quia
hoc prima causa sunt requirit. Ex. ii. de
homicidiis [illegible]. Cum quidam
malefici ingressi ecclesiam de [illegible]
eucharistiam cum altaris ornamentis
[illegible] et libros contra eccles asper-
tasset [illegible] canonicus regu-
laris cum [illegible] arrepto percussit
[illegible] si ad mortem ictus fuerit hinc inde et
[illegible] penitus ignoratur qui [illegible]
in ecclesie [illegible] [illegible] ecclesie as-
portantem [illegible] gladiis et fustibus
in eodem loco protinus occiderunt.
Et infra distinguendum cum constare pos-
sit quod prefatus sacerdos non inflixerit
percussionem letalem [illegible] si non
fuissent aliorum vulnera subsecuta per-
cussus minime interisset si percussor
non habeat voluntatem occidendi nec
ipsius studio vel consilio vel mandato
percusserunt alii contra illum. Et quod
[illegible] ita se habet quod forsitan [illegible] pos-
set [illegible] si [illegible] apparuisset [illegible]
[illegible] ab eodem inflicta tam modica
et tam levis in ea parte corporis qua
quibus dolori [illegible] non solet ad mortem
vel iudicio medicorum talis per-
cussio non asseritur letalis cum de
ceteris [illegible] sit [illegible] qui non accusa-
tur nec denunciatur ab aliquo se ipse [illegible]
consilium appetit salutare post peniten-
tiam ad cautelam in [illegible] in sacerdo-
tali poterit ministrare officio maiore
religionis accedente favore cum sit
canonicus regularis et sine [illegible] scan-
dalo possit sacerdotale officium cele-
brare quod si [illegible] non possit [illegible]

ictu percussus interficere nisi dubia sacer-
dos est si forte homicida non sit debet
a sacerdotali officio abstinere. Et ut no. ex.
de sen. [illegible] de homicidio [illegible] Justini-
anus [illegible] in iniuria accidit qui ille
[illegible] acciderit. Omnino autem in [illegible]
corpore dampni [illegible] illatum est tenetur
restituere qui occidit. Ca. xvi. [illegible]
Augustinus in li. de civitate dei. Cum sine aliqua
publica administratione maleficum fue-
rit sacrilegum adulterum et [illegible] vel quod-
libet criminosum interfecit aut truncaverit
vel membris debilitaverit velut
homicida iudicabitur. Ex [illegible] dampnari

Aliter quia Ca. xvii. de parricidio

Homicidia que graviora inveniuntur est
parricidium lege autem pompeia
de parricidio tenetur quis aliquem ascen-
dencium aut descendencium in linea sive
gradu cumque occidit. Nam et descendentes
in infinitum liberi vocantur et ascenden-
tes in infinitum parentes appellantur. Sed
collaterales quidem ea lege tenentur ut
est frater vel consobrinus vel propinqui-
ores eis eciam affines quod ut uxor
vir [illegible] socer et [illegible] et [illegible]
[illegible] patruus qui voluntate
[illegible]. Item qui venenum emit ut patri
daret et si dare non potuit eadem
quoque lege tenetur qui [illegible] ad tale
scelus filio vel patri pecuniam ministravit.
Pena talium est secundum leges ut [illegible]
[illegible] insutus cum cane gallo gallinacio
et vipera et simia in culleum et in pro-
fundum mare vel flumine proiciantur aut si
mare proxima non sunt bestiis proiciantur.
Licet cum clericorum [illegible] nunc [illegible]
[illegible] suppliciis [illegible] et [illegible]
[illegible] secundum canones
[illegible] in
penitentes quidam [illegible]. Penite-
tes autem in monasterium ad agenda
penitenciam includantur [illegible]
de fieri nequeunt [illegible] doloribus [illegible]
agant aut pergere [illegible] penitentis
[illegible] loca instituunt [illegible] erga
eos dispensatio talis ut si innocentes
sunt coniunctores etiam uxores acci-
pere permittantur. Ca. xvii. [illegible] Ca.

xviii. de hiis qui sibi manus iniciunt

Sponte aut privatim nulla legis aucto-
ritate permittitur. Unde Augustinus in
li. i. de civitate dei. Nusquam divinis
[illegible] preceptum permissumve reperiri pot-
est vel ipsius adipiscende immortalitatis
vel ullius carendi tuendive causa

nolunt ipsis necem inferamus. Nam
et prohibitos nos esse intelligendum est. Si-
cut ait: Non occidit Abraham non solum
non est culpatus crudelitatis crimine ve-
rum etiam est laudatus pietatis nomine
quod voluit filium nequaquam scelerate sed
obedienter occidere. Et merito queritur utrum
promissum dei sit habendum quod Iepte fili-
am que patri post votum occurrit oc-
cidit. Nec Sampson aliter excusatur
quod ad se ipsum cum hostibus latentis ruina
domus oppressit quam quia spiritus late-
ter hoc iusserat qui per illum miracula
faciebat. Hiis igitur exceptis quos vel lex
iusta generaliter vel ipse fons iusticie deus
specialiter iusserit occidi quisquis hominem
vel se ipsum vel quemlibet occidit homicidii
crimine innectitur. Item hoc dicimus hoc asseri-
mus hoc modis omnibus approbamus neminem
spontaneam sibi mortem inferre de-
bere velut fugiendo molestias tempora-
les ne incidat in perpetuas. Neminem propter
aliena peccata ne hoc ipso incipiat habere
gravissimum proprium. Neminem propter peccata sua
preterita que magis in hac vita opus est
ut possit penitendo sanare. Neminem
velut desiderio melioris vite que post
mortem speratur quia reos sue mor-
tis melior post mortem vita non susci-
pit. Item Ieronimus in Iona propheta. Non est no-
strum mortem arripere sed illatam ab aliis
libenter excipere. Unde et in persecutionibus non
licet propria perire manu absque eo ubi casti-
tas periclitatur sed percutienti colla submit-
te. Item concilium Bracharense. Placuit ut
hii qui sibi ipsis voluntarie aut per ve-
nenum aut per ferrum aut per precipitium aut
per suspendium vel quolibet modo inferunt
mortem nulla prorsus pro eis in obla-
tione commemoratio fiat neque cum psal-
mis ad sepulturam deducantur corpora. Cate-
[illegible] similiter et de hiis placuit fieri
qui pro suis sceleribus moriuntur. Nescien-
tes sub audiatur. Ex summa de casibus

Capitulum xiiii. De hiis qui filios suos occiderint vel oppresserint

Si pater vel mater occiderit vel oppresserit
[illegible] sicut filium debet induci ut
intret aliquod monasterium sempiternum
separatus ubi peccata sua perpetua deploret
penitencia. Si tamen non potest ad hoc pre-
teriens fragilitatem induci tamen cohiben-
da est licentia contrahendi matrimonium
ne pluries abutatur imposita gravi sibi
penitencia in seculo remanenti. Similiter
non debet induci ut intret monasteri-
um in aliis duobus casibus scilicet si [illegible]
unum vel filios per quos aliquibus non potest
nec debet recedere nisi forte quando velit
similiter ingredi monasterium relinquens te-
neros dum sine suspicione filios educa-
ret. Extra de hiis qui filios occiderint.
Alias eius mulier [illegible] latrunculi [illegible] no-
bis confessione manifestavit quod cum de quo-
dam filium genuisset ille sibi turgide
multum improperasset quod filius eius non
esset ipsa irata ipsum interfecit. Et ideo
quod eam labores indicit ut ad aliquod
monasterium transeat in quo peccata sua per-
petua penitentia deploret. Si autem repug-
nante carnis fragilitate adhuc induci
noluerit tamen induci ut in domo ma-
neat uni soli qui [illegible] adulterii
committat. Item eius mulier filiam suam
furore accensa iugulavit propter quod dudum
[illegible] maritum eius penitenciam [illegible] compulit
abiurare. Et non [illegible] alias [illegible] fili-
os intimasti quod ita super hoc proce-
deras quod sui sceleris penam luat et sa-
luti eius et filiorum spiritualem providen-
ciam consulatis. Et non obstante [illegible]
[illegible] arma domus dudum dicitur [illegible]
esse cum sicut expedire videris [illegible]
[illegible] restitutas ita ut filios suos libere
possit [illegible]. Item de
fatalibus autem qui mortui reperiuntur
cum patre et matre non apparet utrum
oppressi vel aliud occisi sint non de-
bent inde securi esse parentes nec ce-
sine penitentia sed consideranda debet esse pie-
tas ut non voluntas sed eventus mor-
tis sint causa. Si autem eos non late-
re interfectores esse sciunt debent se
graviter deliquisse. Cumque autem
penitentiam [illegible] indicant esse
debent quorum [illegible] peragant in pane et
aqua cum [illegible] et languidi op-
positis. Extra [illegible]. Hunc autem sive
aliis [illegible] ipsos aut [illegible]
[illegible] pietatis officio infantis op-
pressus obierit hoc ipso capitale pena
liberatus est. Nam et in hoc casu in im-
punitatem liberius [illegible]
[illegible]. Ex[tra] et de hiis dictis cum circum-
stantiis sanguinis si oppressi fuerint
vel si alium corpus [illegible] negari
contingit est dicendum. Hanc quidem sicut
[illegible] propter hoc [illegible]
aliquis indicat. Ex summa de casibus
Circumstantiis etiam talia [illegible] in foro
penitentiali est tamen [illegible] seu
homicida pro eo quod hominem [illegible]
tam tanta teneret [illegible] periculo
mortis apponit [illegible] tamen [illegible]
[illegible] ab hac morte fuit pub-

sentia fuerit ut non erit penitencia mo[-]deranda. Tales autem sunt homicide [illegible] et consentientes sunt irregulares [illegible] ca. xxxvi. q. ii. Ca. xx. de hijs qui abortum procurant

De hijs qui ab[orsum] procurant

Deorsum procurant queritur an iudicentur homicide vel non. Augustinus in libro questionum exodi. Si id informe puerperium fuerit, iam quidem fuit sed adhuc quodammodo informiter animatum, ideo lex noluit ad homicidium pertinere, quia nondum dici potest anima viva in eo corpore quod sensu caret. Item si iam formato corpori datur, non tamen in concepto corpore nascitur cum semine diminata. Nam si cum semine et anima consistit, quomodo multe anime cottidie pereunt cum semen fluxu quodam non proficit nativitati. Contemplacione facture Ade quadam eius exemplum est datum ut opera intelligatur quia iam formatum corpus accepit animam. Nam potuit deus animam simul cum ipso creare, sed prius formare corpus et tunc infundere animam voluit, quia primum oportebat domum compaginari et sic habitatorem inducere. Anima vero quia spiritus est in sicco habitare non potest, ideo in sanguine ferri [illegible] habitare dicitur. Cum ergo liniamenta compacta non fuerint, non erit anima. Sed adalgat[?] fiat femina paulatim formantur in utero et tam diu non reputatur homicidium donec elementa confecta suas ymagines membrorum susceperint. Ex [illegible] de homicidio voluntario. Sicut dicit Augustinus. Si quis autem causa explende libidinis vel odii meditatione homini aut mulieri aliquid fecerit vel ad potandum dederit ut non possit generare vel concipere vel nasci soboles ut homicida teneatur. Extra de eisdem. Sicut ex nota que cum aliquis percutit mulierem pregnantem vel dat ei venenum vel mulier accipit ut faciat abortum si puerperium iam erat formatum sive animatum, homicida est racione si abortum fecit mulier illa percussione sive potacione, quia hominem interfecit. Si vero nondum erat animatum non dicitur homicida quantum ad irregularitatem, sed ut homicida habetur quantum ad penitenciam. Idem de illo qui dat vel accipit venenum vel simile ne fiat generacio vel concepcio. Ca. xxxii. q. ii. Nicolaus papa. Ca. xxi de ceteris homicidijs

Interfectores suarum uxorum [ceteris] homicidijs

Interfectores suarum sine iudicio coniugum adprimam sunt [illegible] quibus propter coniugem deue[-]gatur, conceptus adolescentibus de quibus habetur [illegible] Leonis xxx v. regula decretalium servanda est. Item papa Stephanus. Quicumque sine lege vel sine causa et absque racione interfecerit aliamque duxerit uxorem, armis depositis publicam agat penitentiam. Ceterum lex erit illi qui sine timore interfecerit. Item Stephanus papa. Dixisti uxorem tuam propter [illegible] legitimam matrimonio tibi sociatam sine causa mortis filiorum tuorum, que non pepercisti matri filios tuos orphanos fecisti. Quapropter ut sic tuus tibi [illegible] homicida [illegible] propter te rogamus. Si malum scelus quod [illegible] traxit, ad tam in manifestum peccatum. Faciam ingredi monasterium seculare sub manu abbatis multorum fratrum [illegible] omnibus observata cuncta simplicia que tibi fuerint imperata. Si forte ignoscat infinita dei bonitas peccatis tuis et refrigeret animam tuam. Hec que tibi [illegible] flammis hec legimus. Et [illegible] tibi esse [illegible] sed ante publicam penitentiam indicamus tua [illegible] vel nullo modo [illegible] age quod tibi penitus iniunximus esse non dubites. Ita ut age debeas [illegible] omnibus diebus quibus penitere debes unum [illegible] non habeas carnem nunquam comedas nullo tempore preter quam in pascha et in die natalis domini in pane et aqua et sale per [illegible] age in vigilijs et [illegible] orationibus et elemosinis omni tempore [illegible] armis cinctus nec in loco quo libet litigare presumas publicus ingrediaris [illegible] ingrediaris ecclesiam [illegible] stans [illegible] segregatus [illegible] post hostium ecclesie [illegible] te [illegible] ingredientium et egredientium suppli[-]citer orationibus commendare [illegible] [illegible] omnibus diebus vite tue indignum te cognoscas [illegible] tamen [illegible] vite tue si meruerit [illegible] ut sit qui tribuat [illegible] ut accipias tibi concedimus [illegible] alia multa que tibi durius [illegible] [illegible] magnum pondus peccati infelix adiciendum. Sed si hec [illegible] puro corde domino auxiliante feceris [illegible] confidimus de immensa dei clemencia remissionem tuorum te [illegible] peccatorum ut per opus gratiam qui san[-]guine suo acquisivit salutis [illegible] [illegible] autem aliter feceris [illegible] tuus super caput tuum. Nicolaus papa. Ca. xxii de ceteris homicidijs

Patorem puerum matricidam esse cog
noscimus cui precipimus ut si longo tempore
in tenuitate permaneat ita ut per unum
annum integrum ecclesiam non ingrediatur
sed ante fores ecclesie basilice stans et orans
et deprecans deum persistat. qualiter [illegible]
expiatur periculo completo uno anno c
irculo introeundi ecclesiam licenciam habeat
tamen inter audientes stet nondum communicet
Completis autem duorum annorum curriculis
sacre communionis gratia illi concedatur. Obla
tiones non offerat nisi duorum aliorum
annorum curricula compleantur. Ieiunet
autem omnibus annis atque temporibus car
nem non manducet [illegible]
[illegible] exceptis festis diebus domini et
a pascha usque ad penthecosten [illegible]
ne [illegible] nullo vehiculo deducatur
sed pedibus proficiscatur. arma non sumat
nisi contra paganos. ieiunet autem tribus
diebus per ebdomadam usque ad vesperam.
A propria et legittima coniuge non separetur
nec [illegible] careat
tamen [illegible] lacrimarum fon
tem [illegible] et [illegible]
operibus pullulata [illegible]
[illegible] appareat. Extra de clericis
[illegible] matricide gravius imponitur
pena x annorum uxoricide [illegible]
[illegible] dicitur [illegible]
est [illegible] matricidium [illegible]
[illegible] esse [illegible]
[illegible] est gravius [illegible]
[illegible] tamen [illegible]
maior pena [illegible] matricide [illegible]
[illegible] ad [illegible]
uxores [illegible] Extra de [illegible]

Ca. xxiii. De pena criminalis homicidij

Pro homicidio spirituali tollitur [illegible]
[illegible] pena corporalis
[illegible]. Pena homicidij [illegible]
[illegible] in [illegible] defen
sione [illegible]
[illegible] homicidium [illegible]
[illegible] homicidium
penam [illegible] est irregularitas que est
post peractam penitenciam impedit promoven
dum et deicit iam promotum. Pena
non homicidij [illegible] facto [illegible]
pro homicidio necessitatis [illegible] pro homicidio in
evitabili [illegible] non [illegible] qui [illegible]
[illegible] sed [illegible]
qui [illegible] culpa sua in [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] necessitas [illegible]

similiter contrahit irregularitatem que impe
dit promovendum et deicit promotum. Si
autem fuit necessitas prorsus inevitabilis
nec culpa sua precessit tollitur irregulari
tas sed non promovetur ad maiores ordi
nes. Pro homicidio casuali si operam
dabat operi rei illicite vel etiam li
cite sed non adhibuit diligentiam quam
debuit irregularitas contracta impedit
promovendum et deicit promotum. Si
non dabat operam rei illicite et adhibuit
debitam diligentiam licet omnes casus
fortuitos qui provideri non possunt forsitan
non providit in nullo tenetur et potest de
inde non solum in susceptis remanere
sed etiam ad superiores ordines promoveri.
Pena homicidij voluntarij est inter
cetera has penas legales quas non pre
scripsit. Extra de [illegible] pro homicidio ne
cessitatis [illegible] vel [illegible] sua
culpa [illegible] secundum leges non agitur cri
minaliter cum dolus absit sed civiliter
lege aquilia [illegible] ad penam pecuniariam. Extra
[illegible] pro homicidio casuali [illegible]
sine culpa levis precessit. Si quis tamen
[illegible] occidit aliquem [illegible]
[illegible] pena non homicidij
voluntarij [illegible] est ut sublimio
ribus omnibus honoribus suis acceptis depo
nantur minores [illegible] capite priventur.
Extra de [illegible] Ca. xxiiii. De pena homicidij

Pro homicidio iusticie
Pro homicidio iusta causa intentione facto nec pe
nitencia nec alia pena aliqua impo
nenda est excepta sola irregularitate quam
contraxerunt que impedit promovendum
et deicit promotum [illegible] secundum hoc
si ante baptismum commisit tale homicidium
quia [illegible] cum in baptismo deleatur omnis
irregularitas [illegible] ipso peccato con
traxerit [illegible] non bap
tismus [illegible] non tollit nisi peccata
[illegible] alij doctores dicunt [illegible]
[illegible] sive cum peccato sive [illegible] in
[illegible] vel officialis [illegible] nulla
ante baptismum non impediunt post baptismum
et hanc ultimam opinionem approbo et
ita tenet [illegible]
[illegible] irregularitas bigamie [illegible] irre
gularitatis bigamie [illegible]
[illegible] non tollitur in baptismo sed irregu
laritas homicidij tollitur [illegible]
[illegible] homi
cide non [illegible] irregularitate repellun
tur [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible]

repellunt et propter suspicionem duplicitatis que in his actibus solet intervenire. Item iudex vel officialis vel miles interficit aliquem etiam secundum legem, quoniam puniunt ista facta per comites provinciarum quia per iustitiam efficitur irregularis. Raymundus. Nota tamen quod quicumque post lapsum in causa sanguinis fuit iudex advocatus sive pro accusatore sive pro reo licet hoc ecclesia contra dixit in advocato vel etiam assessor officialis testis notarius similiter scolares vel professores et idem credo in aliis actibus ut puta si scribat attestationes vel legat in condempnatione rei. Item qui conscripsit vel dictavit litteras pro vindicta sanguinis destinandas omnes tales efficiuntur irregulares. Hostiensis in ne clerici vel mo. sententiam sanguinis [illegible] officiat. Willelmus. Ubi dicit quod clericus non debet esse [illegible] vindicta sanguinis [illegible] irregularis efficitur si interfuerit. Raymundus. Si ex sola curiositate interfuit suspensioni latronis vel ubi quis interficit in duello licet consultum tamen peccet non efficitur irregularis si nec consilium nec auxilium nec auctoritatem prestitit. Ex summa de casibus. Capitulum xxv. De vitanda irregularitate.

Potest clericus similem criminosum impune contra furem vel raptorem non [illegible] ut se corporaliter [illegible] ut res recuperet quas amisit efficitur irregularis. Willelmus. Ubi dicit similiter non equalem ad sanguinem vel mutilationem vel mortem sed [illegible] potest eum capere et iudici tradere. Raymundus. Sed alias potest res suas recuperare non debet eum capere vel ligare aut iudici tradere. Si autem teneat furem ne fugiat cum rebus suis quas aliter recuperare non potest donec possibile sit eum iudici vel in noctem [illegible] ad res illas recuperandas credo quod non efficitur irregularis si talis fur postea corporaliter puniatur. Dummodo tamen non sit expressa intentio ipsius clerici. Ex summa de casibus. Debet tamen rogare iudicem ne talem penam infligat ei. Idem dico in episcopo vel iudice ecclesiastico qui ob defensionem rerum ecclesiasticarum vel fidei invocat vel hortatur contra violentos brachium seculare. Etiam potest eos semper hortando eos non ut occidant vel mutilent, ut violentos hereticos vel paganos sed ut etiam fidem vel patriam studeant ab defendere et terram ab infidelibus occupatam reducant ad cultum fidei. Raymundus. Et super hoc facit ecclesia cottidie remissiones magnas

et licet ibi sepe inde aliqui occidantur non est hoc prelato sive ecclesie imputandum, immo peccaret nisi opponeret se contra tales, possit enim dici eis illi increpationibus et qui non est pastor ecclesie sed mercenarius de ponendo. De illis autem qui movent arma contra tales propter obedientiam iustitiam et zelum fidei certum est quod merentur immo peccarent aliter, et possent cogi principes per eum et ad purgandas suas provincias ab heretica pravitate. Nec non et matrem suam ecclesiam defendendam. Tamen propter hoc ipsum contulit eis deus principatus et regna. Qui autem movent arma etiam contra tales pravitatis [illegible] cupiditate vel grassandi crudelitate impacto atque implacabili animo bellandi feritate dominandi libidine vel alia causa consimili peccant. Ex summa de casibus. Capitulum xxvi. Item de eodem.

Item nota quod episcopus in villa vel castro iurisdictionem habens temporalem debet ibi constituere iudicem personam secularem qui causas audiat criminales seculares. Quoniam causas sanguinis non potest tractare. Quod similiter teneat iustitiam et reddat unicuique quod suum est. Tamen iudex talis institutus interroget eum quid agendum sit de aliquo qui presumitur criminosus. Vel in iuris ordine deprehensus est in aliquo crimine pro quo de iure debet pena sanguinis infligenda potest respondere sed non premittit ad hoc [illegible] puniat et caveat ne propter suam rancorem [illegible] vel indirectam aliquis intelligat quod debet eum tali pena punire non debet etiam principaliter interesse cause sanguinis nec se gerere sive sanguinis nam tunc posset incidere in rationem deponendi. Extra de penis. [illegible] per totum. Ex summa fratris. Raymundus. Ibi dicitur: Degradatur episcopus qui nec suum suspensionem quendam fieri et iudici mandavit alicuius consilium ante et iudicat aut erit si sic evadat et mandat quod cedat cappam aut amoveat. Quid de illo qui clericum latro quidam ducitur condempnatus ad locum suspensionis dixit ductoribus clamante ei ob hoc clamans unde irregularis est si mors sequatur credo quod sic quia consilium dedit ductoribus in dando consilium de ducendo caute. Quid de illo qui talis iudex vel officialis scripsit litteram vel homicidam fugiente iudicio vel officialis [illegible] iudicis talem vel talem per famam transisse per locum istum vel aliud dixit quod sic cognitum inde sunt instructi et quicumque inde est irregularis secutum est homicidium. Raymundus. Si scivit vel fore

debent quod talis persona quicitur ad penam
sanguinis irregularis est. Si autem non
sciunt nec suspicatus est quod ad hoc quereret
set propter aliud credo quod non est irregularis
quia non est eius corrupta intencio.
Ex summa de casibus. Si vero non apparet
casus de facto clerici interrogaret ipsum aliquem
que pena esset infligenda pro furto ho-
micidio et similibus possunt dicere talis vel
talis per leges. Ex summa sub eodem. ¶ Quid
si erant clerici iudices seu assessores
esse puniendos ad sanguinem vel aliquid
tale et iudex secutus habet responsum ta-
les puniat ad sanguinem vel mortem nunquid
est irregularis qui sic iudicat? Respondeo. Si repu-
tatur iuris consultus requirunt con-
silium super hiis et iudices consultores dis-
tinguit quod si erant magistri iuris et
ubi sunt varie opiniones peritorum et
ille iudicat secundum suam opinionem ma-
gis racionabilem non credo quod contrahit ir-
regularitatem dum tamen consulat. Videt
varias super hoc esse opiniones. Si autem
erant sollicitans quamvis ignorancia et
supina in ullius iuris peritus probabiliter
dubitaret si sequatur mors reus vir sive
ne contrahit irregularitatem cum sunt
in culpa lata. Si autem non reputatur iuris
consultus nec iudicii interroganti videt
ut iuris consultus set simpliciter dixit quid se
ciebat de talibus cum non debet consulere
et nec debet presumi quod iudex sequeret
responsum eius non credo quod contrahat ir-
regularitatem si non videt intencionem de
facto. Si autem videt decisionem de facto sic
ut potest si queratur aliquid iudex quid
debet facere de isto deprehenso in tali vel
tali crimine si dicens vel signacione sequatur
mors contrahit irregularitatem cum sit
in culpa sic videndo. Ex summa de casi-
bus. Capitulum xxvii. De assistentibus homicidis.

Item non videtur liber a culpa homicidii
qui potuit et noluit aliquem liberare
a morte et hoc intelligas si constabat
ei illum iniuste occidi sicut videtis de hiis
in anglicis de beato Thoma Cantuariensi.
Quidam tamen hoc intelligunt de iudice
qui habet iudicandi potestatem quod ille solus
tenetur tales defendere. Hostiensis excepto eo
solo tamen et cum Romanum agere eciam
si non sit iudex propter unam sentenciam et
propter ambiguum displicitatis ad cautelam
iterat. Willelmus dicit aut iudex defen-
de eos cum armis si oportet et ipse pro
eis mori. Quamvis quodcumque habet publicam
potestatem dum tamen speret quod per se vel
per alios habet quas sciat vocare eos pos-
sit liberare de potestate ipsorum. Credo dice-
dum quod si credunt aut dubitant quod per
illos illos possunt liberare homines a mor-
te iniusta tenentur illos impedire. Cre-
do eciam quod et sic si hoc possit sine pe-
riculo personarum suarum. Alioquin non credo
quod teneantur se exponere periculo corpora-
li in tali casu hoc et plane dicit quod cum
non habet gestem iudicariam vel iurisdic-
tionem iudicis peccat si alium defendit
a morte dum tamen cum defendat pro
necessitate cum dicat quod nulli licet sepius
eum defendere repeciendo ut dicitur ex
de sentencia excommunicationis nunquid iudex si non liberat homines a mor-
te cum potest aut privatus non parit
famem morientibus cum possit irregula-
ris est si sequatur mors. Respondeo licet gravis-
sime peccent tales non tamen irregu-
lares quia hoc non invenitur sicut requirit.
Extra de homicidiis. Alexander iudices
sibus singulorum non solum qualitates et
quantitates delicti set et etates sciencia
sexus atque condicio delinquentis sunt
attendenda et non solum secundum personarum
set causas pro tempore et locum quo de-
lictum committitur pena debet iudicari ut id
excessus magis sit in uno quam in alio
punitum. Comes scriptum sit. Cum
possunt homines liberare a morte et non
liberant cum accidit constat ab homi-
cidii reatu immunes non esse qui ac-
ceptoribus contra alios operam prestare re-
nuerunt vel tacent nec scrupulo taci-
tatis occulte qui manifeste facinori
desunt obviare. Ex summa de casibus.

Capitulum xxviii. De hiis que fiunt in guerris et
in torneamentis.

Omnia sagittarii et
balistarii homicidia saepe commit-
tunt de quibus quaeritur si licenciandi est
possunt. Romani decretalis officium hoc contra
paganos et in fide persecutores
contra christianos autem et catholicos ne-
quaquam. Extra de sagittariis. Innocencius
arte illam mortiferam et odibilem ba-
listariorum et sagittariorum adversus christi-
anos et catholicos exerceri de cetero
sub anathemate prohibemus. Ex summa de
casibus. Item dicunt quidam quod in
bello iusto possunt officium hoc exercere
contra quosdam christianos quia in tali bel-
lo dicit Augustinus cum quis iustum bellum
susceperit utrum aperte pugnet an ex in-
sidiis nichil ad iusticiam interest. Vero
qui interfuerunt bello licito nec ibi occi-
derunt aliquem nec mutilaverunt
possunt promoveri si alias sunt ydonei.
Si non in bello illicito et homines sunt ibi

sacrisi etiam si non peccatis eis imputatur propter culpam precedentem et ita non precaverunt premoniti. ¶ Torneamenta dicuntur quedam nundine vel ferie non inter hostes sed ad instar pugnarum hostilium fiunt ubi si aliquis occidit tale torneamentum aliquem occidit etiam casu reus est homicidii et irregularis erit quia ludus talis noxius et illicitus est et ideo quicquid occasione sequitur ei imputandum est. Extra de torneamentis c. [illegible] detestabiles illas nundinas et ferias quas vulgo torneamenta vocant in quibus milites ex condicto convenire solent et ad ostensionem virium suarum et audacie temere congredi unde mortes hominum et animarum pericula sepe proveniunt fieri prohibemus. Et si quis eorum ibi mortuus fuerit quamvis poscenti ei venia non negetur tamen ecclesiastica careat sepultura. Et dicit Willelmus hoc si venit causa torneandi quia si causa conveniendi debita venit ibi non punitur hac pena vel si venit propter consilium [illegible] aut etiam si [illegible] ad spectandum. Torneamenta dicuntur nundine quia ad ea conveniuntur advene [illegible] causa lucri sicut ad nundinas. Dicuntur etiam ferie a feriando quia tunc milites vacant ab aliis operibus rei familiaris. Ex predictis patet quod mortaliter peccant torneatores cum faciant contra prohibitionem. Si autem non esset prohibitum non esset peccatum torneare dummodo tamen hoc fieret causa discendi usum armorum ad impugnandum infideles et ad defensionem patrie vel rei publice. ¶ Quid de hiis que milites vel alii lucrantur in torneamentis possunt retineri? Dico si contra leges torneamentorum lucratur quis ibi aliquid tenetur illud restituere illi a quo habuit si scit a quo aut dare pauperibus pro eo si nescit unde possit. Si autem noluit hanc penitentiam suscipere non credo quod sit compellendus ad eam suscipiendam sed alia debet ei penitentia iniungi et absolutio impendi nec pro hoc solo quod talis acquisitum non vult erogare est in peccato mortali. Summa de casibus. Ca. xxix

de pugna duelli

Duellum dicitur quasi duorum bellum est enim singularis pugna inter aliquos ad probationem veritatis ita videlicet ut qui vicerit probasse intelligatur. Species [?] est iam dicti [?]. Et dicunt quidam eum qui offert et eum qui sponte suscipit peccare mortaliter. Eum vero qui suscipit iudice compellente non peccare cum aliter non possit evadere periculum mortis

vel rerum suarum licitum iudicant si sit etiam sacerdos. Et dicit Willelmus hec opinio videtur esse rationalis et maxime ubi in notis [?] accusatur crimine ad mortem qui si duellum oblatum recusaret statim suspenderetur. Durum enim videtur dicere quod talis teneatur potius sustinere se suspendi quam se defendere in duello et forte distinguendum est inter suscipientem duellum oblatum in causa criminali et recipientem [?] in causa civili de rebus temporalibus ut dicatur quod in primo casu licitum sit suscipere duellum non offerre. In secundo casu nec offerre nec suscipere licet tales [?] in temporalibus debeat quilibet potius quodlibet dampnum pati quam sic duellum suscipere. Sed cum res suas liceat laico armis defendere et eas defendendo raptorem occidere si aliter defendere non possit quare non potest eas defendere in duello non quod ipse offerat sed quod ei alius offert vel potius infert? Propter hoc credo quod hec opinio potius sit tenenda cum tamen non careat scrupulo [?]. Benignior [?] tamen ut iudicant [?] dampnare omnes illos qui se defendunt in duello vel res suas [illegible]. De sacerdote non credo quod liceat ei duellum suscipere vel offerre nec in causa criminali nec civili nec consulere quod offerat vel suscipiat. Summa [illegible]. Nota tamen quod etiam secundum leges Lombardorum duellis probatis [?] iudicii fidem fieri non debere quia qui mentitur non sponte confitetur quod sit condempnari non debet. Unde in ipsa lege dixisse legitur imperator multos in duellis iustam causam habentes immo sublata [?] iustitia amisisse sed propter consuetudinem iudicium vetare [?] non [illegible] cum sciat non esse prohibitum [illegible]. Extra de clericis pugnantibus in duello. Alias [illegible]. Ca. xxx

de clericis duellum suscipientibus

Si clericus sponte duellum sibi oblatum suscepit sive victor sive victus fuerit de rigore iuris est ab officio deponendus sed evadere potest depositionis penam si cum eo [illegible] dispensaverit episcopus misericorditer [?] dum tamen in eodem duello homicidium vel membrorum mutilatio non fuerit subsecuta. Celestinus iii. Henricus presbiter cum quidam laicum super furto seculari placito convenisset quia testes sui defecerunt pugilem [illegible] terre consuetudine introduxit qui [illegible] adeo invaluit [?] quod coactus est [illegible] quia hinc pugiles homicide [illegible]

[illegible] de pugna duelli

[illegible] de clericis duellum suscipientibus

possunt. Sacerdos quoque licet non ipse
sed alius pro eo in duello pugnaverit non
debet in superioribus ordinibus ministrare propter homi-
cidium quod ibi fit quod precepto suo vel con-
silio sive defensione perpetratur, potest
tamen cum eo ex causa secundum Bernardum mi-
sericorditer dispensari [illegible]
¶ Quid de episcopis et clericis
qui in curia regis subire duellum coguntur
aut res ecclesiasticas amittere. Quid de
clericis secularibus qui conveniunt vel conveniuntur
aliunde in foro seculari. Quid de
episcopis et clericis habentibus regalia cum
iurisdictione temporali sicut principes secu-
lares in quorum curiis iudicantur hiis du-
ella. Respondeo: in omnibus istis casibus si episco-
pi vel abbates offerunt vel suscipiunt
duella vel per se vel per alios de speciali man-
dato eorum aut iudicant in curiis inter
subditos suos aut prestant auctoritatem spe-
cialem iudicantibus peccant mortaliter
et efficiuntur irregulares si sequatur mors. Si
autem talia fiant per yconomos secula-
res et ballivos et prepositos hiis clericorum ca-
pellanorum et aliorum clericorum secularium ad-
ministratores sine speciali mandato eorum
licet hii episcopi capellani et alii peccant [illegible]
venialiter et mortaliter sicut credo talia sus-
tinendo fieri in curiis suis sive balli-
vorum suorum et dissimulando non scienter
non tamen incurrunt irregularitatem
ideo quia non prestant super hoc specialem
auctoritatem licet precipiant ballivis suis quod
faciant iusticiam in talibus vel in talibus ca-
sibus quia in tali generali mandato non intelligitur
aliquid mandare de duellis iudicandis
offerendis vel subeundis. In hiis casibus
si rex vel alius princeps velit personam
ecclesiasticam compellere ad duellum aut
propter recusationem duellum auferre ei bona
ecclesie sue vel sua debent omnino simpli-
citer se episcopi opponere. Credo etiam quod ista
mala prelati debent tollere qui talia ma-
la consentire. Credo etiam quod in publicis
predicationibus possunt super hoc insinuare secularibus
rusticis et plebibus dum tamen mature
et modeste et cum magna compassio-
ne dicatur eis quod qui hoc faciunt non sunt
in statu salvandorum et super hoc [illegible]
[illegible] super hoc tradunt nimis ignorancia
laborant que ignorancia in episcopis et aliis
rectoribus ecclesiasticis penitus non est tollerabilis
quicquid sit de secularibus. Et que dicta
sunt intelligas de iudicio ferri et aque fri-
gide et aliis publicis iudiciis. Ex summa
de casibus.

Ca. xxxii. de crimine raptus

Ultimum de fornicacione que patratur dicte
in specialem proximum consequenter dicendum
est de quibusdam aliis quibus delinquitur
in proximum. Primo de raptoribus. Raptor
dicitur duobus modis. Est enim raptor proprie
rapine fornicator et dicitur proprie rapina
rerum et raptus mulierum. Committitur
communiter raptus dupliciter: videlicet cum ipsa
puella violenter rapitur ut prehabitum
tenetur. Item cum non ipsa violenter ra-
pitur sed ipsis eius ea prohibentibus vio-
lenter usurpatur. Item tunc demum com-
mittitur raptus cum ipse raptor non
desponsaverit primo ipsam puellam. Item
raptus large non solum committitur
in virgine sed etiam in viduam et moni-
alem. Ysidorus enim videtur accipere
raptum pro quolibet illicito coitu. Extra
de raptoribus [illegible] Cum raptus
ibi dicitur committi ubi nichil ante de nup-
tiis agitur. Raptor dici non debet cum
habeat mulieris assensum et prius eam de-
sponsaverit quamvis contradicant parentes
reclamarent aliquibus eandem rapuisse.
xxxvi questione i [illegible] filiam
patre ignorante quidam nimium dilexit
ad quamvis fuerit [illegible] invenitur vir-
ginem [illegible] quo completo apparatu
[illegible] tradidit puella de more
[illegible]
[illegible] apparentibus in [illegible] tradidit puella
de more [illegible] dotatur
et publice in uxorem ducatur. Queritur
an ille raptum commiserit quod quidam auc-
toritate probatur multorum. Dicit enim
Ysidorus in li. v. ethymologiarum: Rap-
tus est illicitus coitus a corrumpendo
dictus, unde qui rapto potitur stupro
fruitur. Item Gelasius [illegible] pu-
[illegible] ibi raptum dixit com-
missum esse nisi puella de cuius ante
nuptiis nichil actum fuit violenter adduc-
ta [illegible]. Cum ergo hec illicito coitu
sit corrupta et ita sit adducta i. a domo
patris ducta quod de eius nuptiis nichil
ante actum fuit raptum negari non
potest. Sed non omnis illicitus coitus nec
quilibet illicita defloracio raptus appel-
latur. Aliud est enim fornicatio aliud stu-
prum aliud adulterium aliud incestus ali-
ud raptus. Raptus admittitur cum puel-
la de domo patris violenter ducitur ut cor-
rupta in uxorem habeatur sive puelle so-
lum sive parentibus tamen sive utrisque vis
illata constiterit hic morte multatur. Sed
si ad ecclesiam cum rapta confugit privi-
legio ecclesie mortis impunitate promerebitur
ut in Aurelian. concil. legitur aut ad finem

subiectus sit ad redimendum se liberam habeat fa-
cultatem. Si vero que rapitur prius sic
consentit et puella raptori consenserit
pristine patris potestati reddatur et raptor
patri superioris conditionibus satisfactione
teneatur. Hic autem nec parentibus
nec puelle vim intulisse videtur cum nec
aliquibus illis presidentibus nec illa renuen-
te violenter sit abducta. Aliud est enim
promissionibus aliquam seducere aliud sibi in-
ferre. Unde quia licet ius alata pro-
batur raptor hic nunc dicitur de rapina
dupliciter. Dicitur aliquando cum res ipsa rapitur
ut in preterito tenetur. Aliquando cum non res
ipsa affectatur sed usus eius, domino possiden-
te violenter usurpatur. Hic ergo raptum
admisit quia florem virginitatis puel-
le renitenti usurpatur. Hic ergo raptum
admisit quia florem virginitatis puel-
le renitenti violenter eripuit. Ibidem, que
in gogal calcedonensis, ca. xxxi. Ca. xxxi. De pena raptorum.

Hos qui rapiunt puellas
sub nomine simul ha-
bitandi cooperantes autem et conive-
ntes raptoribus decrevit sancta synodus
ut si quidem clerici sunt decidant a pro-
prio gradu. Si vero laici anathematizentur. Item
xxvii. Si quis non dicam
rapere sed attemptaverit tantum matrimonii
iungendi causa sacratissimas virgines an-
te nubere capitali pena feriatur. Quamvis
tamen queritur an coniugata inter rapien-
tem raptor possit in uxorem raptam acci-
pere quorum quidam autem sanctorum cano-
num decretis prohibetur si raptor et
rapta nomina sunt maiorum non prohibentur
pro vicia autem et rapta tum precedente
coniugata fuerunt nomina eorum absolu-
tum prohibentur ergo rapta copulari
raptori autem in titulo absolvitur. Pre-
terea ille raptor et illa rapta ante appel-
latur. Ceterum cum illa pristine potestati
restituta fuerit et raptor sue pene
satisfactionem egerit cum voluntate pa-
rentum utriusque invicem queunt non
prohibentur admittere copulari. Unde
xxxi Dona legittima coniugia instituta
leguntur. Primum est ergo casta virgi-
nitate viro data legittime et vir-
gua que sponsalis inpedientes pridem virgo
nuntiata est desponsata aliena et alii per
vim copulata si pater eius postea pro-
pria consenserit. Item si pater eius
ipsam alii dedit Ambrosius in apologia di-
cendum cum voluntate parentum sit
in coniugio hic raptam pervenimus Deni-
que et puelle preter illius que in quibus

nulla desponsata pertulit id est dignitatis an-
tequam acciperet ipsa autem in coniugio prima
velit. Quamvis legittime que post primam
partam raptor sibi potest copulari quam
rapuit si pater puelle illam raptori dotan-
dam voluerit. Extra. De raptoribus. Cum
virgo rapta puella legittime potest contra-
here cum raptore si prior dissensio transit
post in eadem in consensu dum non accep-
tandam legittime fuit persone. Expresse
de raptoribus in summa. Itaque nota quod pena
raptori et eius filia rapte applicatur si in-
terim eam rapuit. Si vero ancillam vel liberam
substantiam non admittit sed tamen decapi-
tatur. Secundum canones vero raptor effica-
tur suis rapte nisi velit se redimere. Item
de coniunctione cum fautoribus suis. Si tamen
rapta velit cum raptore contrahere pat-
tienter valebit. Quid de illis qui deflo-
rant virginitatem solutam nisi cum du-
plicantur pro quo videtur dicere decretum. Quod
de adulterio et cetera. Si quis deflorat virginem
voluntariam non tenetur. Si autem si
invitam aut per dolum inductam ad con-
sensum in foro penali vel in ingredium est ei
dicere satisfaciat vel cum ea conveniat
ad penam autem predicte decretalis non
tenetur nisi in foro causarum reglosatores quod
ponunt cum de raptore qui seducat et se-
cretum ducit ad alias pristinos et contraxit vir-
ginem per violentiam. Expresse de raptoribus.
Et nota quod si princeps considerat iudicio et
ecclesiastico potestate puniendi tales pe-
nis mortem vel membri truncatione vel
sanguinis effusionem potest raptorem in-
ducere incarcerari vel flagellari vel pena
pecuniaria mulctari. Quibus tamen in modum
quorum ergo eorum enormiter concessisse quod mortem vel
membri detruncationem debeant sustinere de-
sicut puniendos lege preceptum ca. pro
hiis quare v. Ca. xxxii. Quod rea non sit puella
nec aut pudicitia violenter oppressa.

Quomodolibet exceptum non possit. Victoria
auctoritatem probatur esse cum virtus a-
nimi que violentiam non sentit. Corpori
namque nihil inferetur non dimere unde quibus
corporis violentia corrupta si pudicitiam
mentis fuerit illesa tum castitatis dupli-
cem sicut beata Lucia fertur dixisse pa-
schasio. Si me invitam iusseris violari ca-
stitatis mihi duplicabitur ad coronam.
Desponsabilis cum et voluntati indicabit
decibus hinc Ambrosius scribit vel de vir-
ginibus virgo prostitui potest adulterari
non potest. Item Item non potest ceteris an-
corporis nisi mens sua ante corrupta
dicitur nisi de virginitate primo. Omnibus sana sit

Ca. xxxi de pena raptoris
Ca. xxxii De rea non sit puella violenter oppressa

mente pudiciciam se putat perdere si forte masphemia vel inmissa carne sua coitatur vel copulatur libido vero sua Idem in eodem cum permanente proposito etiam corpus sanctificari meruit ipsi corpori non aufferet sanctitatem violencia libidinis aliene quam servat perseverancia continencie Item ysidorus inferius in libro ij Non potest corpori nisi corpus suum corruptum sit anime quidem namque agitatione animo caro non peccat Item augustinus honorato epistola Nec quibus incurrere videtur quam voluntatis pacientis turpitudine non utitur sed sine consensione tollerat quod alius operatur Item ioh. Crisostomus super mathieu Sicut enim peccatum corpus sine voluntate non facit ita et iusticia corpore non commendat si voluntas affuerit Virgines Crimus (?) ante violent (?) ab ipse pudiciciam non amiserunt vigilantiae tamen se non audeant conferre virginibus unde Leo papa ille autem famule dei que oppressione barbarica integritate pudoris perdiderunt laudabiliores erunt in humilitate ac verecundia si se incontaminatis non audeant conferre virginibus quamvis enim esse peccatum quod voluntate carnis vastatur et potuit corruptione carnis mens in vita non pollui minus tamen hoc illis oberit si quod potuerunt animo non amittere se doleant vel corpore perdidisse Ca xxxvj q. j Ca. xxxiiij

Incestus De crimine incestus

Incestus est consanguineorum vel affinium abusus unde incestuosi dicuntur qui consanguineis vel affinibus suis abutuntur Ca xxxv q. iij Concil. Ylerdense De his qui incesti pollutione se maculant placuit quousque in ipso detestando et illicito carnis contubernio perseverant usque ad missam cathecuminorum in ecclesia admittantur cum quibus etiam nec cibum sumere ulli christiano sicut apostolus iussit licebit Ca xxxiiij q. iiij Quedam cum fratre viri sui dormivit decretum est ut adulteri numquam coniugio copulentur illi vero cum uxor stuprata est a viro coniugia non negentur sit et illud in magoriensi consilio intelligitur Si quis viduam uxorem duxit et cum postea cum filiastra sua fornicatus fuerit seu cum duabus sororibus aut si qua cum duobus fratribus seu cum patre et filio Si quis relictam fratris Si quis novercam aut nurum aut consobrinam aut filiam avunculi aut eius relictam aut

propinquam polluit eos disiungi et ultimus numquam coniugio copulari precipimus Item qui dormierit cum duabus sororibus et una coniux antea fuerit uxor neutram eorum ipse habeat nec ipsi adulteri numquam in coniugio copulentur Item Gregorius zacharie episcopo canturbiensi cum sorore uxoris tue si fecisti neutram habeas Tu autem et adultera sine spe coniugii permanebitis quamdiu vixeritis precepto sacerdotis penitentiam agite Concilium triburiense Si quis cum duabus sororibus fornicatus fuit et sororem alterius antea usurpatam nescierit vel se sororem eius quam antea stupravit non intellexit si digne penituerint et continere non valuerint post annos vij coniugia illis non negentur si autem non ignoraverunt usque ad mortem a coniugio abstineant Item in eodem Si quis cum matre et filia fornicatus fuerit ignorante matre de filia et filia de matre ille numquam accipiet uxorem ille vero si voluerint accipient maritos Si autem hoc scierunt ipse femine absque maritis perpetuo maneant Item in eodem Quidam fornicatus est cum quadam muliere postea filius nescius patris factum stupravit eandem et cum patre fuit et sciret Ideo filio qui confessus est statuitur melius esse ut taliter lapsus condigna penitentia legittima prohibeantur coniugia quam si forte deterius delinquat fornicaria autem sine spe coniugii maneat Ca. xxxv q. ij Ca. xxxv De incestuosis coniugiis

Nunc queritur quibus sepius dicis

Accusantibus vel testificantibus consanguineorum coniugia dirimenda sit De hiis ita scribit Fabianus papa Consanguineos consanguineorum nullus accipiat vel consanguinitate in ipso modo compinterit (?) sed propinqui ad quorum notitiam pertinet id est pater et mater soror et frater patruus avunculus amita matertera et eorum progenies Si autem progenies tota defecit ab antiquioribus et maioribus quibus eadem propinquitas nota sit eius canonice perquirat et si inventa fuit propinquitas separentur Item urbanus papa Et si propinqui vel domestici alicuius eam propinquitatem testantur et iuramento probare voluerint vel nequiverint coniugii nullatenus dissolvatur Si convicti eis pena inter infamiam vel periuri maculam si forte in hoc contradixerint alii inuigat (?)

secundum capitulum Urbani pape scripto in apulia
Si duo viri vel tres consanguinitatem in-
ter iurando firmaverint vel ipsi forte co-
gniti fuerint coniugia dissolvantur. In no-
ctis si non vero contingit qui cau-
sa probari possit per clericum iudicium
in qua obediencia abstulerint convenis
palam faciant. Verum si sicut fama est
vera quaestam esse consanguineos si ne-
gaverint sibi iuris relinquendi sunt
ita tamen sit si aliud inconsistitia habe-
ant et se abstinebunt esse alterutro
consanguineus domini a fidelium communione
manerint segregatos atque infames
effectos donec ab incestu facinore desi-
nant. Si se episcopi iudicio separaverint qui
iuvenes sunt alia matrimonia contra-
here non prohibentur. Item. Ex hiis qui-
bus accusantibus vel testificantibus con-
sanguineorum coniectiones sunt diiumcten-
de cuiusmodi ius iurandum ab accu-
satore sit exigendum Normano ordine
sciatur. Est autem hec de parentela ista
quam dicunt esse inter N. et istam eius
coniugem N. quicquid inde scis aut au-
disti a tuis maioribus aut aliis propinquis
antiquioribus tu pro tuo ingenio nec
propter timorem aut amorem aut propter
premium aut propter consanguinitatem cela-
bis episcopo tuo aut eius misso cui ille re-
quirere iusserit quantum te [illegible] intima-
verit sic deus te adiuvet et ista
sanctorum reliquie. Iuramentum testium est hoc
Illud iuramentum quod iste iuravit de illa pa-
rentela que inter filium N. et eius coniuge
N. computatur quod tu illud absque malo ingenio
sapis sic deus te adiuvet. Capitulum xxxvi

Forma de iuramentis separacionis

P[er] iuramenta separacionis quomodo fieri de-
beat scribit [illegible] Lucius episcopo [illegible]
De parentela illa quam nos consule voluisti
pro qua eciam ad nostram audienciam est
appellatum aliorum fratrum scripta suscepimus
qui utique tempore [illegible] diuersimode narra-
vant. Et primo quidem tamen ingredientibus
quam in voluntate personarum discordasse pro-
modum non in aliorum [illegible] computatores
eiusdem parentele dicunt convenisse se-
cundum [illegible] capitibus primo [illegible] conside-
randa est qualitas personarum que aliqu-
ando aliquos [illegible] Tunc co-
mensura [illegible] quod nec
gratia [illegible] precio vel odio vel timore vel a-
[illegible] aliquod hoc dicunt contra eos de
quibus agitur sed potius quia credunt
ita vera esse [illegible] sic a suis antecessoribus
audivisse [illegible] non debet alia-

varietatis vel contrarietatis invenire. Item.
[illegible] Cum vero separantur ab invicem hoc iura-
mentum prestabunt. Ab isto die in antea
tu pro tuo ingenio te hanc sororibus tue
consanguineam nec in coniugio nec in adul-
terio nec cum illa ad unam mensam
manducabis et bibes aut sub uno tecto
manebis nisi in ecclesia aut in aliis locis pu-
blicis ut nulla mala suspicio possit e-
sse ubi coram testibus ydoneis preter
necessitatem preter colloquium nec aliam
coniugem accipies vel forte per aetatem se-
cundum intencionem tibi licencia data fuerit ab episco-
pus tuus aut eius misso sic deus te adiuvet.
Item. Qui vero consanguineam uxorem suam
dimittere [illegible] ducere non licet alicui u-
sque [illegible] prolata fuerit. Ex auctoritate [illegible]
[illegible] coniugia apud quosdam dicuntur
nulla [illegible] fieri. Illud [illegible]
Calixtus papa. Cum quisque suam [illegible]
uxorem ducit et separant non licebit
eis quamdiu utique vivunt alias sibi ma-
trimonio sociare. Item. Nisi ignorantia
[illegible] ut [illegible] Item
[illegible] ad [illegible] Nec cum quam ali-
quis ex [illegible] consanguinitate coniugem
[illegible] vel [illegible]
[illegible]
vel licebit. Quia incestuosus est talis
coitus et abhominabilis deo [illegible]
[illegible] incestuosos non in nullo coniugi-
[illegible] computandos a sanctis patribus statu-
tum esse legimus. Item. Nature [illegible]
licet [illegible] Si non [illegible] non sic aut
cum Urbanus papa [illegible] Item [illegible] neapolita-
no [illegible] non nisi in-
naturaliter [illegible]
contra maritalem affectum [illegible]
sacramentis ita esse constituit [illegible]
[illegible] designatum est [illegible] non [illegible]
matrimonium impedit [illegible]
[illegible] Ca. xxxvi [illegible]

Capitulum xxxvii. De crimine adulterii

Adulterium est alieni thori violacio
unde adulterium dicitur quasi ad alte-
rius thorum accessio. Ca. xxxii q. iii.
Augustinus. Adulterii malum vincit fornicacionem
vincitur autem ab incestu. Item [illegible]
[illegible]
adulteris secundum naturam [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] est adulterium

cum aliena coniuge peccare sed autem quod non
sit peccatum coniugi, id est contra coniuge(m)
suam committit. Grauius tamen est dum
sibi celebrati coniugii iura temerat et
uxoris pudore solutus ac lege diuina
coniugii violatur. Unde dicit dominus ab-
imelech: peperci tibi ne peccares in me
et tunc cognoscimus deum velut presule(m)
ac custodem esse coniugum qui non patiatur
alienum thorum pollui. Augustinus ad claudium
contra Julianum: Sic non sunt facienda
adulteria etiam voluntate filios procrean-
di quemadmodum nec furta facienda
etiam voluntate pascendi paupe-
res. Item Augustinus: Debemus coniugii fidem sicut
[illegible] est [illegible] fame quam ydolatrie
[illegible] ita [illegible] est defungi sine li-
beris quam [illegible] generationem [illegible]
[illegible] Extra de [illegible] de casibus laycis adulte-
rium deflet vij annorum penitencia [illegible]
[illegible] multo grauiora. Extra de adulteriis
[illegible] significasti nobis quendam
presbiterum cum alterius coniuge [illegible] et
[illegible] dormiuisse [illegible] negante
adulterio mulier in confessione publice
[illegible] condignam penitentiam in-
ponant adulterae ecclesiastica [illegible]
[illegible] regularis [illegible]
[illegible] autem sacerdoti cum [illegible]
[illegible] quos se velle [illegible] noluit
[illegible] arbitrium tuum purgationem [illegible]
[illegible] si purgare se [illegible] in officio
suo [illegible] aliquam ab
officio suo suspendendum non [illegible]
xxxvj questio ij [illegible]

Ca. xxxviij. qualiter antiqui patres excusantur a culpa adulterii

Nequaquam [illegible] abraham aut iacob
[illegible] delinquerunt quia plures
uxores filios [illegible] quesierunt
nec tamen illorum exemplo [illegible] coniuga-
le [illegible] fecunditatem in aliqua
[illegible] alieni [illegible] cum illorum coniugia [illegible]
[illegible] ut [illegible] virginitati
et [illegible] coniugii [illegible]
[illegible] fornicationis [illegible] unde [illegible]
[illegible] in patriarchis abraham
ante legem moysi et ante euangelium
fuit non [illegible] adulterium [illegible]
[illegible] pena [illegible] tempore legis est
que [illegible] nec ante legem
illa [illegible] est dampnatio sed [illegible]
ergo in lege [illegible] abraham sed lege
[illegible] Deus autem [illegible] coniugia
laudabat non adulterium dampnabat
[illegible] abrahe defensione [illegible]
illa est que non ardore aliquo [illegible]

succensus libidinibus non speculantes for-
me castitatis decore [illegible] connubio co-
niugalem post [illegible] thorum sed studio con-
[illegible] posteritatis propagande sobolis. Ad-
huc post diluuium raritas erat hominum
[illegible] erat etiam religionis ne quis
non reddidisse videtur debitum nature.
Denique et loth et filie hanc causam
querende posteritatis habuerunt ne genus
deficeret humanum et ideo publice [illegible]
[illegible] culpam [illegible]
[illegible] ignoraret sub alta dispensatione
dei [illegible] fuisse [illegible]
[illegible] non sunt [illegible] aut abra-
ham placuit deo in coniugio sicut nunc
virgines placent deo in castitate. Ser-
uiuit ille legi et tempori suo similiter et nos
legi et temporibus nostris in quos fines
seculorum deuenerunt. Item Augustinus: Ob-
tinuit iacob iiijor uxores quas quia mos
erat crimen non erat sic patriarche con-
iugibus [illegible] non
[illegible] non crimine sed [illegible] voluntatis
sed prouidencia propagande successionis
Ca. xxxiij.

Ca. xxxix. qualiter culpa adulterii plurimum excusat ignorancia facti

Quidam in captiuitate ductus est
postea uxor eius audiens illum
mortuum nupsit alij. Deinde ille
rediens repetit uxorem suam. Queritur
an illa sit rea adulterii et an sit coge-
nda recedere a secundo et redire ad primum.
Utraque questio firmatur auctoritate leonis
pape qui scribens Nicete Aquilegensi episcopo
dicit: Si viri post longam captiuitatem
reuersi ita in dilectione suarum coniugum per-
seuerent ut eas cupiant redire in eo-
rum consortium committendum est et [illegible]
[illegible] est [illegible]
et restituendum quod fides poscit. Augustinus
in li. de fide et operibus: Si ignorans [illegible]
[illegible] nupserit alieno hoc si semper
nesciat nunquam propter hoc erit adultera. Si autem
sciuerit iam ex hoc adultera esse incipit
[illegible] cum alieno [illegible] Sic
in iure [illegible] tamdiu quis bone
fidei possessor recte dicitur quamdiu se pos-
sidere ignorauit alienum. Cum non sciuerit
[illegible] ab aliena possessione [illegible]
male fidei possessor [illegible] tunc iuste
iniustus notabitur. Sic ignorancia ex-
cusat eum qui nesciens dormiuit cum
sorore uxoris sue. Unde in [illegible]
[illegible] legitur [illegible] mariti absente
uxore soror [illegible] quam ille [illegible]
[illegible] suam putans esse dormiuit cum
ea [illegible] est si [illegible]

uerum si probauit quod iniuste fecit si scilicet
peccatum quod que sibi uindicta fuerit a
gat legittimum cum coniuge sua permittat
illa non uindicta digna affligatur. Iuncti
in coniugio puniuntur. Graciamus de coniugi-
is fornicantibus uel cum duabus sororibus
uel cum matre et filia uel cum patre et fi-
lio idem accipiendum est ut separatis co-
niugia non negentur scientibus incestum p-
hibentur. Ca. xxxii q. i Johannes
Crisostomus super mattheum. **Ca^m. xl. De uxore in adulterio preuenta ne sit retinenda**

Sicut crudelis et iniquus qui castam dimittit
sic fatuus est et iniustus qui reti-
net meretricem patronus enim est turpitu-
dinis qui celat crimen uxoris. Item
Johannes Crisostomus Si quis inuenerit uxorem suam
adulteram et postea deinceps placuerit
eam sibi in matrimonio duobus annis
peniteat. Ideo quia cum adultera coniunctus
fit que adhuc crimine suo non est pur-
gata aut abstineat se a matrimonio
eius donec compleat satisfactionem criminis
pene sue. Ideo quia post satisfactionem
pene sue non meretur uocari adul-
tera. Similiter si uxor uiri sui coniuge
uir adulterio non comparia iudicatur.
Item concilium Tribur. Si quis uxorem
suam scit adulteram non uult dimitte-
re eam sed sibi in matrimonio iii annis pe-
niteat. Equidem illa peniteat abstine-
at a uilla. Graciamus similiter dicatur uir ab
adulterio mulier recedere noluit quo ca-
su uir uxorem retinere potest nullum pe-
riculum ei illaturus. Augustinus de coniugiis adulterinis
[illegible]. Ecce tibi durum uidetur ut post
adulterium reconcilietur coniux si fides
assit non erit durum. Cur enim adhuc
deputamus adulteros quos credimus uel
baptismate ablutos uel penitencia esse sa-
natos. Hec crimina in ueteri lege dei
nullis sacrificiis mundabantur que in
lege noua sine mundacione legali
mundantur. Et ideo tunc omnino prohibi-
tum est ab alio contaminatam accipe-
re uxorem. Nunc autem postquam Christus ait ad
adulteram nec ego condempnabo te uade
et deinceps noli peccare quis non in-
telligat maritum debere ignoscere quod in-
dicat ignouisse dominum. Vir idem se debe-
re adulteram dicere cum penitentem crimen
deletum est adeo. Graciamus. Ecce si uir
adulterio prouocare elegerit turpitudinis
et lenocinii reus maritus habetur ut si
eam uerum adulteram facere noluit. Posi-
ma de casibus. **Ca^m. xli. de accusatione adulterie**

Accusatio de adulterio
qui agitur ad separacionem thori et relaxa-
cionem mutue seruitutis magis proprie dicitur
accusacio quam illa de qua dictum est supra
quoniam ista fit propter adulterii crimen et
fit inscripcione. Item licet tam secundum cano-
nes quam secundum leges quilibet bone fa-
me admittatur ad accusacionem adulterii cum
ad penam agitur legalem uel canoni-
cam infligendam adultere. Tamen accusa-
cionem matrimonii que fit propter adulterium
coniugum tamen agitur ad thori separacionem
nullus admittitur nisi maritus uel uxor.
Item maritus uolens accusare uxorem
de adulterio coram iudice seculari ad pe-
nam legalem debet inscribere per libellum
accusacionis facere et ad penam talionis se
obligare. Sed si coram ecclesiastico iudice
uult eam accusare ad thori separacionem
tenetur ei dare libellum accusacionis sed
non debet se obligare ad penam talionis
qui sine probauerit quod obiecit siue non
licet quod uellet [illegible] fornicatur uxoris di-
[illegible]. Et nota quod in hac accusacione
sicut in reliquis causis matrimonialibus
licet maritus agere et illa [illegible] per pro-
curatorem criminis secundum communia prin-
cipalis procuratores [illegible]. Ecce duo ma-
ritus potest accusare et dimittere uxo-
rem propter fornicacionem. Requisita ista ex-
[illegible] ad fornicacionis suspicionem
quod intelligo in adeo est uiolenta suspi-
cio ut [illegible] illa probata uideatur esse
probata fornicacio [illegible] si probatum
est quod fuit solus cum sola nudus cum
nuda in eodem lecto iacens loco et ho-
ra secreto. Ubicumque fornicacio uel forni-
cacionis suspicio liberat uxor dimittitur.
Item credo quod contendis ad omne [illegible]
[illegible] ut propter illud possit uxor
dimittere uirum. Requisita Item intelligendum
est de fornicacione spirituali [illegible] si
maritus uel uxor inciderit in heresim
iudaismum uel gentilitatem cuiusquam est
tunc dicta in hoc quia propter fornicacionem
carnalem semel contractam potest uir di-
mittere uxorem et uxor uirum propter for-
nicacionem autem spiritualem non potest
si uelit se corrigere. Extra de diuortiis
[illegible] Parisiensis. Maritus etiam com-
[illegible] uxoris eadem accusare admissus
est et ipsi plus ceteris de adulterio
accusare possunt et defendere. **Ca^m. xlii. de replicacionibus uel exceptionibus**

Sunt tamen mulieris contra accusacionem
viii casus in quibus uxor adultera
non potest accusari a uiro primus
si ipse conuincitur fornicari. Secundo si ipse

prostituit eam. Certus est tamen ipsa ex
debito viro destinatum et impossibilium alij quam
maritus rediens teneret eam accipere et
obstante tali adulterio ut sicut stetit cum
secundo marito postquam primus rediit. Cre-
dimus si coniugata fuit latenter ab aliquo
qui credebat esse primum virum. Certus est
si fuit impossibile. Hoc autem intelligo de [illegible]
absoluta. Nam si metu vel precepto paren-
tum instancia consanguineorum vel alia
consimili causa fornicata est cum aliquo et
contraxerit cum illo de facto non computa-
retur. Secundus est cum reconciliavit eam
sibi post adulterium commissum vel eam pu-
blice adulterante retinet in consorcio ma-
ritali. Septimus est licet raro contingat
quod si aliquis infidelis coniugem infidelem
dimittat dato sibi libello repudij et
illa nubat alij secundum ritum suum, si ipse
conversus ad fidem et ipse teneret eam
recipere non obstante quod fuit quod ab alio
cognita. [illegible] alter fuit
fornicata. Secundum hanc quod vir adulteratus
est et [illegible] uxor manifeste nunquam pot-
est eam accusare et primam dimittere
sine peccato. Credo quod non quia non deficiat [illegible]
oris ius accipiendi [illegible] probatio. Si tamen
vir egisset penitentiam uxor monita nolle
agere penitentiam [illegible] in adulterio
credo quod sine peccato possit eam accusare et
dimittere primam. Secundo nunquam uxor ad-
ultera post penitentiam potest repellere virum ab
accusatione vel [illegible] vir uxorem videtur
quod sic. Crimen sicut dicit Gregorius non desi-
nit [illegible] quod fuit quia iam incipit esse
quod non fuit. Credo tamen contrarium quia
pena non tollit ius accusandi vel op-
ponendi vel replicandi in foro iudiciali
sine contenciosa. Effectus [illegible] accusa-
tionis est quod si maritus probat quod uxor
[illegible] vel mulier quod confitetur [illegible] mu-
lier replicet contra eum aliquam de predictis
.vij. casibus absolvitur ab eius cohabitatione
[illegible] quam sibi tenebat et [illegible]
religionis ea invita nunc potest et in
seculo sine ea nunc potest. Sed tamen te-
tur tenere quamdiu illa vivit. Extra de [illegible]
ca. xxxij q. vi. **Cap. xliij. de viro ad-**
ultero repellendo

Queritur si adult[illegible]
possit dimittere causa fornicationis
non enim videtur quod eodem crimine infec-
tus alium de eodem punire possit. Unde
cum iudei adulteram accusarent [illegible]
tatis [illegible] acceperunt [illegible]
quod nullus sine peccato est primum in illam la-
pidem mittat. Sicut etiam Augustinus scribit
li. i de sermone domini in monte. Nec ini-

quus est qui causa fornicationis dimit-
tit uxorem si et ipse convictus fornicari. Pro-
pter quod si fornicationis causa vult
dimittere uxorem prior debet esse a fornica-
tione purgatus. Unde similiter de femina dicitur
[illegible] Item de verbis domini: Si quis vincens e-
qui non castam velit ducere uxorem in-
tactam queris intactus esto, puram que-
ris purus esto. Item de decem cordis: Vel
aut melius vult mulier quam vir ca-
pite deorsum pendet domus. Si caput
est vir, melius est vivere quam mulier
et precedere debet in omnibus bonis factis [illegible]
[illegible] Item de adulterinis coniugiis indig-
nantur mariti si audiant adulteros viros
pendere similes adulteris feminis penas cum
tanto gravius puniri oportuerit eos quan-
to magis ad eos pertinet et virtute vin-
cere et exemplo regere feminas. Item Chryso-
stomus super Iohannem: [illegible] adulterium
in utroque sexu pari condempnat, sed que-
re viros suos mulieres non facile de
adulterio accusant et non habent licencia
[illegible] viri autem liberius uxores
adulteras apud sacerdotes deferre con-
sueverant et ideo mulierum prodito cri-
mine [illegible] venia denegatur. Virorum
autem latente commisso non facile quis
[illegible] abstinet [illegible]
sine [illegible] si eius flagicium detegitur.
Dum enim [illegible] fit medium probatione
[illegible] non conqueratur. Extra
v. de adulteriis [illegible] Cum autem pa-
ria crimina compensatione mutua delean-
tur, fornicarius fornicationis obtentu
sue uxoris nequit consortium declinare.
Ca. xxxij q. i. [illegible] **Cap. xliiij. de ad-**
ultera dimissa

Sola fornicatio est
que uxoris vincit affectum, immo
cum illa unam carnem in aliam divi-
serit et se fornicatione a marito separavit
non debet teneri ne virum quoque sub
maledicto faciat dicente scriptura: Qui tenet
adulteram stultus et impius est. Ergo quia
[illegible] ut aliquis sine calumpnia
in [illegible] copulam [illegible]
[illegible] si prior
dimittere iubetur uxorem ut [illegible]
te [illegible] non habeat [illegible]
Extra [illegible] manet enim inter eos quedam
vinculum coniugale quod nec ipsa separatione di-
solvitur. Unde Augustinus [illegible] li. de bono coniugali:
Tantum valet vinculum sociale ut cum ca-
procreandi colligitur nec ipsa causa pro-
creandi dissolvatur. Posset enim homo [illegible]
dimittere uxorem et ducere aliam de qua
filios haberet, et tamen non licet [illegible] manere

De c. xliij de viro adultero repellendo

De c. xliiij de adultera dimissa

nisi vincentes quidam vinculo coniugale quod nec separacio nec cum alio copulacio possit dissolvere. Sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedentes etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit quod lavacro regeneracionis accepit. [illegible]

Ca. xl. de adulterio coniugis

Solet queri cum masculus et femina nec ille maritus nec illa uxor alterius [illegible]

[illegible]

Ca. xli. de stupro

Stuprum autem proprie virginum est illicita defloracio [illegible]

[illegible]

Ca. xlii. de fornicatione

Fornicatio licet videatur esse genus [illegible]

[illegible]

heres esse et adulteres accedere prohibet dominus quarum publice venalis est turpitudo scorta scilicet voluptatis aurum quod meretrices amplexibus contrahunt in ipso opere etiam sunt dampnate. Ibidem quare dominus Ysidorus. Omnis inmunda pollucio fornicacio dicitur cum quisque diversa turpitudinis voluptate prostituitur. Eodem racione cum fornicandi varia gignuntur flagicia quibus regnum dei clauditur ut homo a deo separetur. Inde eciam Ieronimus in [illegible] in fornicacio maximum scelus est quia per carnem in mundiciam templum dei violatur. Sunt autem quedam scilicet publice que sic animalia absque ulla distinctione indeservienti libidini deserviunt quas ego nec mutis pecudibus comparaverim. Pecora enim cum conceperint ultra non indulgent maribus copiam sui. Auctor Ca. xlviii. De non ducendis meretricibus

Nota quod publice meretrices quidem talis maritus oblatrancis non debent recipi nec [illegible] in coniugium duci. Ca. xxxii quest. i. Si aut meretrix in coniugium duci non debeat multis auctoritatibus probatur. Ex quibus illa est que adultera vera iuratur nisi post peractam penitenciam in coniugii consorcio recipi non potest ut supra proximus iam probatum est. Illam ergo multo minus in coniugem duci licebit cuius pudicicie nulla spes haberi debet. Cum nec coniuges fidem sacri sacramentum quem cum deservi unt non coniuges sed adulteri appellantur. Cum ergo in meretrice ut diximus nulla sit spes fidei nec certitudo pudicicie patet quod non est in coniugium ducenda. Ex alia [illegible] cum meretrix esset cum propheta Osee in coniugio est copulata dolosa etiam prius postea nasci dignatus est. Osee quoque Ieronimus prophetarum primus ex precepto domini thoro Gomer meretricem sumpsit quam sibi in coniugium copulavit. Sed aliud est meretricem ducere ut adulteram retinere quam tua compunctione castitate et pudicicia corriget atque alius aliquam certo scire quam nullo pacto aliorum carnis se revocare valeat. Hoc enim penitus prohibetur. Illud laudabile fore legitur. Unde Ieronimus super Osee liber primus. Non est culpandus Osee propheta si meretricem duxit quam ad pudiciciam convertit sed potius laudandus quod ex mala bonam fecit. Ibidem quest. xxxii. Augustinus de adulterinis coniugiis. Ca. xlix. De crimine sodomitico

Adulterii malum vincit fornicacionem vincitur autem ab incestu incestus est enim tamen malicie quam cum aliena uxore contrahitur. Sed omnium horum est pessimum quod contra naturam fit ut si vir membro mulieris non ad hoc concesso voluit uti. Usus enim naturalis si ultra modum prolabitur in uxore quidem est venialis in meretrice dampnabilis. Iste qui contra naturam est execrabiliter fit in meretrice sed execrabilius in uxore. Tantum enim valet ordinacio creatoris et ordo creature ut in rebus ad utendum concessis etiam cum modus exceditur longe tollerabilius sit quam in eis que concessa non sunt vel semel vel rarius excessus. Eorum ubi confessionum suarum flagicia que sunt contra naturam ubique ac semper repudianda ac punienda sunt. Qualia sodomitarum fuerunt que si omnes gentes facerent eodem criminis reatu divina lege tenerentur que non sic fecit homines ut se illo uterentur modo. Violatur quippe ipsa societas que cum deo nobis esse debet cum eadem natura cuius ipse auctor est libidinis perversitate polluitur. Ambrosius in libro de patriarchis. Offerebat sanctus Loth filias pudorem. Nam et si illa quoque flagiciosa impunitas erat tamen minus erat secundum naturam coire quam contra naturam delinquere. Ibidem. Cum enim usus naturalis et licitus est sicut in coniugio et illicitus sicut in adulterio contra naturam semper illicitus et procul dubio flagiciosior atque turpior quam usus naturalis vel adulterando vel fornicando. Ex summa de casibus. Ex predictis Augustini qua dicit adulterii malum etc. patet quod longe maius crimen est quam cognoscere matrem. Item quam sit detestabile patet per penam sodomitis inflictam. Item hoc peccatum specialiter clamat vindictam ad deum. Item tales sunt adversarii tocius celestis curie destructores humani generis. Divinitus autem inde tale scelus exceratur. Iterum qui vult hominem et feminam cognoscere non in vase debito contra naturam sodomiticum iudicatur. Istud quia non solum actus sed eciam ipsa prolacio [illegible] loquentis aures audiencium ipsa quodammodo polluit elementa. Auctor Ca. l. De crimine rapine

Dicto de criminibus que in corpus proprium committuntur restat de illis quibus eidem in rebus suis nocetur. Et primo de rapina dicendum est. Est autem rapina sive rapacitatis improba sive violenta extorsio rei aliene. Ex quo delicto datur accio contra raptorem que

vocatur actio vi bonorum raptorum. Sed intus
tamen alter datur contra raptorem in qua-
druplum sive comprehendatur in ipso delic-
to sive non, set in quadruplo ipsa etiam res
continetur sicut in furto manifesto ut pe-
na sit tripli. Tamen Iustinianus in institutionibus in principio
Is apud quem furtum invenitur concepti
furti actione tenetur. Oblatum furtum
dicitur cum res furtiva ab alio oblata
tibi apud te concepta sit, utique si ea men-
te tibi data fuerit ut apud te pocius
quam apud alium qui dedit conciperetur.
Tibi apud quem concepta est adversus
eum qui obtulit, quamvis fur non sit, con-
stituta est actio que appellatur oblati. Ex
summa de casibus. Committitur autem crimen
rapine ipse cum per violenciam vi rapte
res aliene quibus rapit undecumque, ex-
cepto loco sacro vel re ecclesiastica, quia
tunc committitur sacrilegium. Pena rapto-
rum est secundum leges infra annum in qua-
druplum, in quadruplo autem ipsa res con-
tinetur, et hoc si agitur civiliter. Cum
si vero criminaliter propter vim privatam
id est sine armis illatam reus deportatur,
a bordine vero propter vim publicam
id est cum armis illatam deportatur in insu-
lam. Pena canonica est multiplex. Pri-
ma ut excommunicetur non solum a suo
episcopo set etiam ab illo in cuius episcopatu rapinam
fecit. Extra de raptoribus, conquestus [?],
inculcandum. De illis autem qui de loco ad
locum iter faciunt et ibi rapinas et de-
predationes faciunt placuit ut ab illius
loci prelato excommunicentur, nec ante corpora
racta illa [?] exeant quam digne que per-
petraverunt emendent, quorum excommunicatio
suo episcopo significanda est ne eos recipi-
at, ante quam illuc redeant unde rapinam
fecerunt et omnia plene emendent. Se-
cunda pena. Quicumque corpus qui violenter
intraverunt in rapinam sive violatores
ecclesiarum fuerint deprehensi, nisi prius ab-
lata restituat si potest vel emendendi
plenam securitatem fecerit penitencie
ei beneficium penitus denegetur. Si vero
usque ad articulum necessitatis sua duraverit
in obstinacione [?] postulans remedium penitencie
humiliter postulaverit, si emendacionem vel emen-
dandi securitatem prestiterit, ei penitencia
et sepultura ecclesiastica conceditur. Cum
autem in infirmitate obstinata mente non
penituerit vel emendaverit, in morte
securitatem emendandi prestare nequi-
verit, sollempnitas penitencie parum prodesse
videtur sicut credimus. Set de penitenti-
marum contrito corde non negetur. Talem

ut nullus clericorum sepulture illius intersit
nec eius elemosina recipiatur. Atque de-
si presbiterorum quisquam vel clericorum contra hoc venire
ita vel in morte penitentibus dare aut sepul-
ture interesse vel eorum elemosinas recipe-
re attemptaverit, seu hii rapine participes
inveniuntur, fiunt ordinis sui dampnum ir-
reparabile paciantur, ecclesiastico beneficio
careant. Ex summa de casibus. Capitulum lix.
de predonibus incendiariis

Quedam dicitur
A duobus modis. Nam predo est qui a-
liena iniuste predatur, ut sunt qui
viatoribus auferunt sua. Est et predo
miles qui querit ultra stipendium sibi as-
signatum. Causa xxiii. questio i. Augustinus dicit
donum militare non est delictum, set propter
predam militare peccatum est. De his vide supra in libro de spoli-
ica [?] tractatu de militia. Ex summa de casi-
bus. Pena predonis eadem que et rapto-
ris, cum et raptor dici possit, vel predo con-
tineatur sub raptore tamquam species sub gene-
re, ita quos per facinus communiunt et
eadem pena debent simul puniri. Incen-
diarius dicitur qui incendit auctoritate propria civita-
tem vel villam vel domum vel segetem vel
rem similem malo studio, sive pro odio
sive pro vindicta. Si autem facit ex iusti-
cia cui licet potestatem indicendi bellum
non incendiarium, cum incendiarium sub ista
distinctione quam dicunt de incendiariis [?] Willelmus
hec est illa secundum quem distinguitur utrum
sit bellum iustum vel iniustum, utrum
contra nocentes vel reos. Alii vero qui
distinguunt inter bonam malam fidem et
bonam. Et Hostiensis [?] dicit: Cum incendii
supple causa incendi facit, est incendiarius
talicium et arsorium [?], sicut impendit auc-
toritate propria cum non liceat ius movendi
bellum vel incendendi indicendi. Mansu-
i mansum alicuius tamen si quis aliquem propter
suam domum aut segetem incenderit, lic-
et puniret re sua abutendo, non tenetur
pena incendiariorum si dolo malo hoc facit,
set ut incendium vicini sive aliena bona
incenderent. Ex summa de casibus. Capitulum lxi.
de pena incendiariorum et primo clericorum

Pena incendiariorum secundum leges est ut
qui dolo ignem apposuit igne cre-
metur et ipse aut capite puniatur.
Secundum canones autem multiplex est pena.
Nam omnis incendiarius ecclesiarum vel locorum
religiosorum vel cimiterii vel spacii privi-
legiati incendium cuius est excommunicatus
ipso iure maiori excommunicatione. Licet qui-
dam dicant quod maior tamen, qui ceciderit post-
quam fuerit denunciatus, non potest absolvi
nisi a sede apostolica. Willelmus: Denunciatus vocatur

secundum quosdam i. ex proprio nomine sicut vi-
dent in glosa aut qui nescit quis com-
miserit incendium aut eciam qui scitur
sed non infertur excommunicacio ipsi in glosa
sub hac forma excommunicamus omnes illos qui
hoc incendium fecerunt in quo casu dicunt
eum denunciatum tali in glosa posse ab-
solui ab episcopo loci sed ut videtur a papa tantum
est absoluendus proprium tamen dicat hoc et
in rubrica [illegible] qui fertur sententia sub hac for-
ma excommunicamus omnes illos qui hoc vel illud
fecerunt omnes intelligunt nominatim ex-
communicati quia et si non sit ibi expressio
nominum exprimuntur tamen secundum facti circumstancias
Credo eciam quod ipse reseruanda est hoc absolu-
cionis a iure [illegible] iudice ecclesiastico siue episcopo
siue archidiacono fiat hec denunciacio aut
eciam a simplici sacerdote si habeat de con-
suetudine potestatem excommunicandi et denun-
ciandi in tali casu [illegible] cum nos disting-
uit hoc a quo fiat ista denunciacio uel
decr. ex de sen. ex. cum [illegible] quia autem dictum
est de incendiariis intelligas eciam de
effractoribus ecclesiarum qui similiter ipso iure
sunt excommunicati et a papa absoluendi Quidam
tamen quis prius loquatur multum enormia
committit uel ecclesia diruendo altare uel fran-
gendo truncum uel enormiter tractando
corpus christi uel simile ipso iure est excommu-
nicatus licet non frangat ecclesiam tamen
absolui potest ab episcopo ex. v. de raptoribus
predonibus incendiariis [illegible] uel hoc
ecclesiarum occisor uel incendium dolo instiga-
te commiserit tandem tandem in egri-
tudine constitutus accepta penitencia de co-
missis per manum capellani sui sicut apud
excommunicacionis absolutus sed moriens
ecclesiasticam sepulturam sibi negamus
[illegible] eius ossa faciat in cimiterio se-
peliri et heredes eius moneas [illegible]
ut quibus ille per incendium uel alio modo
dampna contra iusticiam irrogauerat
iuxta facultates suas condigne satisfa-
ciant ut sic a [illegible] valeat liberari Ca.
xj q. iij excommunicacio Canoni-
ca instituta et sanctorum patrum exemplis
ecclesiarum dei violatores auctoritate dei et iudi-
cio sancti spiritus a gremio sancte matris
ecclesie [illegible] excommunicamus
quo usque resipiscant et ecclesie dei satisfa-
ciant Ex summa de casibus Ca. lxiij de

Incendiarii pena incendiariorum ecclesiarum locorum
vero aliorum locorum non sunt ipso iure
excommunicati sed excommunicandi sunt tales
Et isti postquam fuerint denunciati [illegible]
non possunt absolui a simplici sacerdote Quidam
tamen dicunt quod isti a papa sunt absol-
uendi sicut sunt incendiarii sacrorum lo-
corum villanus decr. ex de sen. ex. tua que
nos distinguunt inter incendiarios sacrorum
locorum et incendiarios si [illegible] intelligunt illa
de incendiariis sacrorum locorum tamen hoc quod
dicitur xj q. iij [illegible] canonica illud autem
xvij q. iiij omnes ubi dicitur excommunica-
ti qui sacrilegia committunt in ecclesia restri-
gunt ad solos incendiarios sacrorum
locorum et infractores ecclesiarum similiter commit-
tentes enormia illud ut dictum est nec
excusat metus aut coactio quecumque
conditionalis qui mandat incensionem si
incendit sacrum locum cum sit excommunica-
tus qui incendit priuatum eciam unicuique
quis ad proprium aut mortale metus [illegible] ex-
cusat non coactio sed coactus Ex summa de
casibus Circa omnes sententias excommunicacionis in
quibusdam partibus ut in Teutonia [illegible]
consuetudinis qui [illegible] tolerauit utrum
aut sola consuetudo absque summa uel con-
stitucione possit facere quod quis [illegible]
sit excommunicatus disputacionem relinquo
[illegible] Willelmus dicit quod sine summa uel constitu-
cione tacita uel expressa non potest sed in-
telligendum est quando ipsi prelati ecclesiasti-
ci [illegible] excommunicatos constituentes
super hoc eciam ita lata est constitucio
uel summa una uel pro [illegible] Ex summa de casi-
bus Item de incendiariis penitencie per
tres annos Item non solum incendiarii
i. qui ignem apposuerunt sed eciam qui man-
dauerunt uel dederunt consilium auxilium
uel consensum debent excommunicari usque
ad satisfactionem Ca. xxiij q. viij.
Innocencius papa Si quis malo studio siue
pro odio siue pro vindicta ignem ap-
posuerit uel apponi fecerit uel appositori-
bus consilium uel auxilium scienter tri-
buerit excommunicetur et si mortuus fuerit
incendiarius christianorum careat sepul-
tura nec absoluatur nisi prius dampnum
cui intulit secundum facultatem suam re-
sarcita iuret se ulterius ignem non
appositurum penitencia ei detur ut
in Ierosolimis aut in Hyspania in serui-
cio dei per annum integrum maneat Si
quis ab archiepiscopo uel episcopo hoc relaxauerit
dampnum restituat et per annum ab officio
episcopali abstineat Ca. xvj q. ij Ste-
phanus papa Ca. lxiiij de rapina commissa in clericos et res ecclesie

Quicumque in christi pecunias et
ecclesie aufert fraudat et rapit ut
homicida in conspectu iudicis deputa-
bitur Item Greg. [illegible] Quicumque mi-
litum uel cuiuscumque ordinis uel professio-
nis personam ecclesiasticam predia [illegible]

rege vel seculari principe vel abbatibus in
initis seu abbatibus aut aliquibus ecclesiarum
rectoribus inde afferunt vel corpus consen
su tenuerint nisi eadem predia ecclesie re
stituerit excommunicacioni subiacebit. Extravagantes.
Hunc vero penam huiusmodi commodi innascantur
atque predonibus qui vasa sacra relig
divinis cultui dedicata pollutis mani
bus arripiunt et quasi prophana contractat
sic predicenda. Nicolaus papa diffinit
scribens Frotardo archiepiscopo Burdega
lensi iubens eum ad primam vetus alte
lauerint uno anno contra eciam dei co
spectum sacratissima vasa contra ritum
fidei diripiendo auferre non dubita
verunt, secundo vero anno ante fores
ecclesie sine communione maneant, tercio vero
anno ecclesiam dei intrent et inter au
dientes astent sine oblacione vero man
ducantes carnem nec bibentes vinum
preter natalis domini resurrectionisque domini
diem, quarto pratito anno si hijs probis
eorum fructuosus fuit penitencie labor, co
munionem fidelium restituantur tantaque incre
intencione spondentes talia se ulterius
nunquam facturos corpus et sanguinem domini
suscipere mereantur, usque ad vii annum
tribus in ebdomada diebus sine esu
carnium et vini potacione penitentes
maneant. Extra de capitulis. Capitulum lv de
clericis male acquisitis vel res pauperum bona ecclesie

Quid de prelatis ecclesiarum et
alijs clericis qui bona ecclesiastica
pauperibus debita consumunt in super
fluitates videlicet in meretricibus histrionibus
et de hijs eciam faciunt aliqui testamentum.
Nunquid tales iudicandi sunt raptores vel
quod sacrilegi quia contractant rem alienam invi
to domino. Dicit Augustinus: quicquid habent clerici
pauperum est. Item Augustinus: Si privatum quod
nobis sufficiat possidemus non sunt
illa nostra sed pauperum quorum procuracionem
quodammodo gerimus non proprietatem nobis
usurpacione dampnabili vendicamus.
Unde dico quod qui res ecclesie talibus vel
filiabus turpibus personis conferunt vel
eciam consanguineis non propter na
turam sustentandam sed ut faciant eos di
uites de patrimonio crucifixi. Item divi
tibus et potentibus non propter aliquam
causam licitam vel honestam sed propter
favorem et munera secularia tales iniquos p
relatos et clericos qui talibus conferunt bona
ecclesiastica pauperibus debita dico esse rap
tores et ipsos teneri ad restitucionem
cum frater vilis pauperibus debita sed
ingentium super sunt domesticis usibus

clericorum sed nunquid tenentur hanc restitucionem
facere de bonis patrimonialibus si ea habent. Dico
sufficit quod illam faciant de fructibus ecclesie
quos iam habent vel habituri sunt. Cum vero con
tinget cum est eorum usibus de fructibus
ecclesiarum debitis pauperibus non sufficiat
facere restitucionem de talibus fructibus ecclesie
cum habeant bona patrimonialia vel alia
de quo eciam acquisita nisi quatenus suis
subtraxerunt sibi de bonis necessarijs vel
quatenus expenderunt circa utilitatem
ecclesie de bonis patrimonialibus aut aliunde
quod postea acquisivit. Et inde quod aut
[illegible] ut faciant eos divites
voluit sed ultra statum constitucionis
condicionis suis eorum vel parentele ut cum
episcopi vel alij [illegible] quid nati [illegible]
virgines suas maritant baronibus et si
milia. Extra xvi q. i. consul Toletanus.
Et si illi quia nulla condicione sunt pau
peribus restituunt [illegible] iudicis [illegible]
condempnabuntur in futuro quanto mag
his qui auferunt pauperibus quod non dede
runt. Ambrosius in de officijs: Aurum ecclesia
habet non ut servet sed ut eroget. Extra de
capitulis. Item eciam defraudare sacri
legium est accipere pauperibus erogandum
et episcopis plurimis velle [illegible]
vel tantum vel timendum est aut [illegible]
[illegible] scelere est [illegible] aliquid subtra
here aliis pro domini fidelitate supplet.

Item ne divitum clericus male acquirens
vel quod nimium malum est [illegible] ultra sta
tus suos cum sciat vel videat pauperes
indigere [illegible] Dicit quod
Ambrosius super illud Luce hominis cui
dam divitis [illegible] Nemo dicat quod est co
mune plus quam sufficit sumptum et vio
lenter obtentum est. Item si magis est
criminis tantum tollere quam cum possis et ha
bundans sic indigentibus denegare [illegible]
peccat mortaliter non solum quia pau
peribus subtrahunt sed eciam quia talibus
turpibus personis conferunt. Indig
nis [illegible] donare res suas histrionibus
[illegible] vicium est in [illegible] Item mor
taliter peccant vel consumunt quia tot
homicidiorum rei sunt quot pauperes
in locis ubi habitant fame mortui sunt.
Capitulum lvi de personis turpibus que inde pascuntur

Sed quid de foraneis et hijs turpi
bus personis et alijs superius dictis
que pascuntur vel ditantur de rebus
ecclesie nunquid ipsi tenentur ad restitucionem
utique sed diversimode. Nam turpes persone
indistincte tenentur reddere si possunt
nisi forte sit eis datum ut elemosina

cum essent in necessitate extrema vel [illegible] hoc de illis que fuerunt debentibus esse. Quid si aliunde datum est eis. Quid etiam de talibus illis qui turpiter acquisierunt aliquid numquid possunt sibi in aliquo casu illud retinere. Respondeo nisi extortum est dando ma[illegible] recipientem et non competit repetitio illi cuius fuit res illa distingui potest quia inter ipsa que sunt prohibita quia mala quedam sunt que non puniuntur aliqua pena civili in foro iudicii nec pena infamie ut histrionatus et questum illorum qui pugnant in harena vel in duello vel opere meretricio et talibus turpiter acquisita retineri potest ad usum acquirentis. Quedam sunt que puniuntur aliqua pena temporali pena vel per extorsionem turpium lucrorum et talia acquisita retineri non debent ad usum acquirentis nec ei conceditur elemosinam pro tanquam alii pauperi sed debent in usus pios erogari nisi forte restituta sint iam illis a quibus sunt habita vel si ille qui sic restituere velit eis a quibus habuit ad quod tamen non tenetur. Communis restitutio in foro penali iniungenda est pro parte satisfactionis et ideo ubi late patet officium penitenciarii ubi forte potest dispensare sicut in iniungendo tempore penitentie et mensura ieiuniorum. In illis autem que sunt mala quia prohibita sunt sicut torneamenta negotiatio clericorum ludus advocationis vel medicine in casibus non concessis emere bladum vel vinum ut post carius vendat facere serta de floribus ad vendendum quorum usus est frequens ad lasciviam facere decios simplices et similia sed tamen talia sunt prohibita talibus tamen acquisita retineri possunt. Hec autem distinctio videtur esse probabilis quia tamen pene restringende sunt et minus [illegible] clerici sanguinem [illegible] credo quod licet in predictis casibus licitum sit et taliter quod penitens moneatur in foro penali ad erogandum in pios usus talia acquisita non est tamen compellendus si nolit nec compellendus indicandus est non esse in statu salvandorum si non velit hoc penitus recipere nisi in casibus aliquibus expressis sicut in simonia de qua expressum est quod pecunia simoniaca restituenda est ecclesie ideo ignominiam est accepta. Licet hec possit intelligi quando recepta est debens eundem esse vel quando debet agi in foro causarum. Similiter tum quando aliquid recipit ut faciat dampnum vel iniuriam vel calumpniam alii quia tunc non ille qui dedit repetit sed ille tenetur cui datum est quod [illegible]

intelligitur quando agitur in foro iudicii que [illegible] non apportet observari in foro penitentiali. Ex summa de casibus.

Capitulum lxvij de divitibus qui ex elemosinis aluntur

Divites et potentes credo quod teneantur similiter ad restitutionem si aliud recipiebant pretendentes vel minas vel importunitatem mendicitatem vel aliter sine iusta causa [illegible] tamen vel prelatus dispensaret in tali casu si dedit ut redimeret vexationem quam aliter non poterat liberari. Sed autem dico si erant viri honesti et spirituales viri prestitum quia iam supervenerunt esse sui [illegible] vel defendendo cum causa predones et tyrannos vel prestando sibi patrocinium [illegible] vel dando sibi decimas [illegible] vel similibus modis talibus cum tenetur etiam pendere [illegible] tamen fiet hec restitutio credo quod ante iudicis penalis debeat fieri illi eidem qui dedit si cum turpiter dedit tunc cum pro se si successori suo potest fieri vel in utilitatem esse convertit vel etiam eius loci pauperibus si hoc expediret videbitur erogetur. [illegible] Si una videlicet pecuniaria [illegible] melius est cum [illegible] pauperes [illegible] ecclesia aliquin melius est quod in utilitatem esse pauperis convertatur.

Capitulum lxviij de meretrice que actio pretium accepit

Quid de muliere que accepit pecuniam pro se carnali [illegible] si recepit ab aliquo clericis [illegible] non ecclesiasticis non tenetur restituere etiam si sit monachus cui datum est si acquiratur monasterio quod accepit. Honestius tamen est quod monasterium non retineat sed eroget in pios usus. Si autem a clerico seculari [illegible] esse facienda est restitutio [illegible] quod dicit hic [illegible] velit [illegible] cum illa que recepit quod retineat istud si secularis est mulier aut cum monasterio si regularis est. Si autem accepit a persona regulari [illegible] monasterii [illegible] presumendum est [illegible] distingue [illegible] absolute administrationem [illegible] a simplici claustrali [illegible] facienda est restitutio monasterio vel prelato vel administratori [illegible] datum est et potest restitutio eidem persone que dedit si ad hoc remanet in administratione [illegible] maxime sicut dicit [illegible] alias [illegible] est quod ei non reddat sed fiat [illegible] est. Si autem tali non [illegible] facta sit restitutio liberata est que accepit. Si autem amotus sit ab administratione [illegible] autem si claustralis est simplex qui

dedit facienda est restitutio monasterio prelato
[illegible] vel administratori nec liberabitur si
solvit illi qui dedit nisi tunc deinde cum
[illegible] sint in utilitate monasterii prelato
[illegible] vel administratoribus nec possit re-
tinere a monasterio regularis [illegible] quod
accepit [illegible] alterius loci nisi de eo
sciret alterius conventus si magnum sit
bonum aut alterius salutis [illegible] vel medi-
ocre quod autem dixi de rebus talibus datis
personis secularibus etiam laicis que fa-
miliares non sunt sicut est famulis et fa-
miliaribus qui dant aliquid de rebus
talibus etiam peculiaribus nisi aliarum rerum
ita liberam habeant administrationem quod quas
per familias possunt disponere de eis
item quod dictum est de monachis [illegible] re-
gularis [illegible] teneatur [illegible] qui dat
regularis recepit aliquid a muliere re-
gulari vir autem secularis quod recepit
[illegible] restituere ma-
rito si illa dedit de rebus dotalibus aut
communibus si autem dedit de parafernalibus [illegible]
[illegible] sunt mulieris parafernalia
aut si mulier soluta sui iuris dedit
amasio aliquid de rebus propriis licet [illegible]
[illegible] sit quod istud [illegible]
[illegible] tamen credo quod teneatur nisi licite [illegible]
[illegible] ei restituere ea que dedit quod melius
videtur si penitentiam egerit

Capitulum lxix utrum persona regularis per se restituere possit quod accepit male

Quandoque irregularis persona [illegible] fiat restitutio ante [illegible] quod accepit [illegible] spirituali ope vel quod habuit de [illegible] vel rapina [illegible] si tunc [illegible] tempore [illegible] data vel recepta distinguere [illegible] ad hoc res data [illegible] aut timet aut non [illegible] est si non audet aut timet aut non [illegible] quod fiat restitutio per prelatum collegii restituat [illegible] secundum formam [illegible] contradicente prelato quia [illegible] obediendum deo quam hominibus si non [illegible] quia iam consumpta est in usus [illegible] qui [illegible] si autem non est consumpta [illegible] in utilitatem monasterii vel habet aliquid quod [illegible] ope sibi data si non potest vel non audet aut timet [illegible] quod fiat restitutio per prelatum [illegible] bona fide [illegible] monasterii restituenda [illegible] debetur ut dictum est vel si [illegible] datum [illegible] secularis [illegible] dispensationem [illegible] quod possit reddere a monasterio vel [illegible] non tamen contradicente prelato [illegible] faciat [illegible] obedientie [illegible] illa res [illegible] privilegiate nisi quod rem emptam

de sua pecunia possit vendicare sicut est
[illegible] in quo casu etiam con-
tradicente prelato potest eam restituere si eam
habeat sicut dictum est de re ad hoc [illegible]
[illegible] eam personam que accepit [illegible]
in a decisionibus.

Capitulum lxx de adultera que spurium vel alienum heredem constituit

Mulier que de adulterio suscepit filium vel supposuit alienum prolem debet laborare [illegible] hereditate patrimonio tamen revelare [illegible] marito vel etiam ipsi spurio vel supposito non expedit tamen quia multa pericula possent inde oriri tamen quia forte non crederent filii [illegible] unde quod non posset agere penitentiam vel in statu salvandorum durante tali deceptione quia non dimittitur peccatum [illegible] quia [illegible] hoc non est [illegible] denegandam ut ait [illegible] ita procedat revelet [illegible] factum suum sacerdoti parochiali vel [illegible] alii magis [illegible] et postea cum ipso revelet [illegible] mulier in confessione diliget et tunc [illegible] tutius est [illegible] simul inquirant diligenter [illegible] si ille spurius vel suppositus sit homo spiritualis et timens deum quod [illegible] mulier [illegible] videtur [illegible] alias non [illegible] tenebat [illegible] revelare sibi et inde consilium ut ingrediatur religionem vel [illegible] se ad longinquas regiones ut sic [illegible] debeat illius quem credebat esse patrem suum [illegible] autem que concepit [illegible] dum [illegible] bona fide [illegible] credens se esse filium legitimum restituat vel consulat vel petat [illegible] mulier [illegible] heredibus legittimis non tamen [illegible] revelet [illegible] sacerdotem vel aliam personam que [illegible] tacere semper [illegible] tamen non [illegible] ad hoc non credo cum [illegible] de lege que dicit bone fidei possessorem non teneri de [illegible] si non illi spurius vel suppositus non potest revelari sine periculo vel etiam facto sibi revelato [illegible] forma predicta non vult acquiescere consilio tunc [illegible] mulier quod de sponsalicio suo et aliis rebus quas habet [illegible] satisfaciat iuxta posse dolens semper de peccato et quia non fiat plene satisfactio [illegible] satisfaciat [illegible] cito [illegible] fiat [illegible] penalem vel [illegible]

Ca lxix utrum persona regularis per se restituere possit quod male accepit

Ca lxx de adultera que spurium vel alienum heredem [illegible]

religiosum secundum Raymundum et potest uti hiis
rebus. Quedam persona tenetur nobis inter
acceperit et ita erit in bono statu quantum ad restitu-
tionem. Item tenetur petere veniam vel dilacionem ab
illis quos sic dampnificavit qui non potest
restituere. Raymundus. Quid si quis dampnificatus est ab
aliquo quocumque in delicto vel contractu qui dam-
pnificatus est credo quod tenetur veniam pe-
tere per se ipsum si potest aut si audet aut per
aliam personam si non potest aut non audet
per se que tamen persona subticere debet nomen
et circumstancias persone prodigia [illegible] si
de persone timeat periculum vel scandalum
qui enim offendit aliquem cum eo ipso of-
fensus licet adversus eum debet reconci-
liari fratri suo ... quod legitur in evange-
lio debet inquirere per se vel per alium ut dic-
tum est. Si autem qui dampnificatus
est nescit hec nec scivit credo quod tutius
sit petere veniam ut dictum est. Qui satisfa-
cere non potest non tamen tenetur quia non
est in mora in hoc casu quo ad iudicium
divinum. Si autem satisfacere potest semper
est in mora donec satisfecerit aut dila-
tionem impetraverit. Hoc etiam credo ob-
servandum si aliquis debitor est alicui
ex contractu vel quasi contractu. [illegible] di-
stinguendum est hoc est observandum est in
contractu qui recolunt se debitores
alicui ex eo quod fecerunt in seculo. Ca. xiiij.

Quid de filiis adhuc de eadem

Quid de filiis illius qui vivente uxore sua duxit
aliam tamen ipsa qui superducta sciens
te impedimentum de filiis inde susceptis
de secundo matrimonio illo vivo possunt
succedere in hereditatem patris aut tenentur
totum restituere filiis primi matrimonii
aut aliis veris heredibus aut sufficiat quod
tantum reddant eis quod tenentur se separa-
tim pari sufficiat eis tamen iam pa-
res sunt reddunt se totum quesisse
Responsio si prescripserunt cum bona fide non te-
nentur restituere aliquid maxime si adhuc
post completam prescriptionem retinet bonam
fidem. Si autem non est completa le-
gittima prescriptio tenentur totam hereditatem
cum fructibus mala fide consumptis
restituere quantumcumque oporteat eos indi-
gere mendicare nisi aliquid fuit eis da-
tum vel remissum aut veris heredibus
et hoc parati fuerunt hii possessores sine
dolo et fraude totum eis restituere sive
sint vere. Quid si mulier hic filium
vel filios de adulterio deceptio potest nec e-
os facere heredes saltem in parte hereditatis
sive cum legittimos filios non habeant
vel si habeat innumeri de se sensu eorum possunt

quasi legittimi admitti ad porcionem here-
ditatis. Item quantum potest pater vel quantumcumque
alienare de hereditate sua Raymundus ad summam
Credo quod secundum iura scripta potest quilibet
sive gravem dum tamen non sit turpis
vel indigna persona sive unum de filiis quem
maluit heredem constituere in toto vel
in parte reservata tamen legittima libe-
ris. Sed secundum consuetudinem gallicanam
regni non potest testari dare ultra quin-
tam partem hereditatis. In quibusdam locis
in aliis ultra etiam aliquid etiam obser-
vatur de consuetudine aliqui in dona-
tionibus inter vivos et aliud in donatio-
nibus causa mortis. In quarum [illegible] proposita
tenenda consuetudo regionis. Quatenus
etiam de eo solum legittimorum filiorum vel
heredum aliorum facere potest ille legittimos
filios suos esse heredes legittimorum nisi
repugnet loci consuetudo. Extra de eis [illegible]
[illegible] c. lator. Ca.

xv. De illis qui pedagia vel thelonia indebite exigunt

Qui raubas naufragium patientes
quibus secundum regulam fidei auxilio
esse tenentur dampnanda cupidi-
tate spoliant rebus suis nisi ablata
reddiderint excommunicationi se noverint
subiacere. Naufragus in quo est auferen-
dum uno quanto de ipso naufragio in-
ventum est sive aliud sit captum de
ipso naufragio sive de mari sive de lit-
tore restituendum nec excusatur aliquis
aliqua consuetudine vel statuto vel pre-
cepto. Hoc enim est contra preceptum domi-
ni quecumque vultis ut faciant vobis. Item quod
tibi odis alii ne feceris. Item episcopus vel quilibet pre-
latus vel clericus qui tanti criminis esset
particeps vel consentiens esse deponendus
laicus vero nisi admonitus satisfecerit debet
anathematizari. Item secundum leges tenetur
infra annum in quadruplum post annum
vero in simplum. Sed hic intelligas [illegible] sunt ta-
lia naufragia que piratica tyrannide
extorquent vel sunt in [illegible]
[illegible] Willelmus. Quid de illis principibus
qui exigunt tam nautis quod reddant eis
tantam summam singulis annis pro singu-
lis navibus [illegible] pro [illegible] eorum
[illegible] hii [illegible] possunt illa
summa sive [illegible] Raymundus. Credo quod
cum gratis debentur hoc [illegible] non
possunt pro [illegible] cuiusmodi ali-
quid accipere sed tenentur sic acceptum red-
dere cum habent personam hii non con-
stituerunt [illegible] salute spontanei
sed ne deteriora sustinerent. Ex summa de
casibus.

Circa pedagia
et theolonia distinguitur quia aut
sunt antiqua aut nova. In primo
casu si sunt imposita ab hiis qui po-
tuerunt imponere videlicet principibus vel
regibus ex certa causa et congrua
causa vel pro defensione status publice
contra predones vel contra piratas
magna vel pro defensione fidei et pacis
contra paganos vel hereticos vel pro alia
simili causa recipiens facit illud suum et
quod sunt imposita libere et sine scrupu-
lo conscientie potest recipere. Si autem nescit
a quibus fuit institutum credit tamen quod
ab illis qui potuerunt et pro debitis causis
credo idem. Item credo si iste talis
non laborat vel non facit expensas
quia non est necesse cum terra bene sit
purgata et pace pacatus est tamen
alia dicerentur expensas impendere si esset
necesse ita etiam quod sperat in mente ne-
cessitate non faciam quod tunc accipiet
in illas expensas ponere et etiam ultra
si esset necesse. In secundo vero casu si sit
novum pedagium vel theoloneum nullo mo-
do potest absque periculo anime vel rapine im-
poni. Item illud augmentare vel vetere statu-
tum absque imminente necessitate aliqua
de superioris concessione procedat prout
ut dictum est de antiquo. Si contra
formam istam aliquid est acceptum cre-
do esse restituendum illi a quo iniuri-
se acceptum est si sciri potest. Sin autem
cum consilio et in piis causis est
expendendum. Ca. xxiiij. q. iii. Ca-
sibus ii. Si quis viatores vel navi-
gantes theoloneorum ac pedagiorum exactionibus
molestare temptaverit christiana communione
careat donec satisfecerit. Extra de treuga
et pace. Alexander iii in concilio innovamus ut pres-
biteri monachi clerici conversi peregrini mercatores
rustici euntes vel redeuntes et in agri-
cultura existentes et animalia quibus se-
mina portant ad agrum congrua
securitate letentur. Summa de casibus.

Ca. xxiiij. De hiis qui ea que vendunt iniuste subtrahunt

Mercatores vero et
... credo indistincte quod de-
licet ... antiqui et nova du-
mo recipiens faciat illud, quod fu-
it institutum quod si non faceret isti agri-
bus exigitur vel debent ... sup-
er iudicium quod tenetur est vel dicunt quod
cessante in illo causa cessat in eis ob-
ligatio vel non fuerit fidem eis nec ipsi
tenentur. Si autem recipiens ille facit quod
suum est isti aliquid subtrahentes rapina

vel furtum esset unde prius tenentur ad re-
stitutionem et agere in suis penam de furto
et mendacio sine aliis ... Item queritur:
si ipse in iusti recipiunt isti furtive sub-
traxerint peccaverint ad minus venialiter
in mendacio quia erit mendacium per-
tatis ad restitutionem autem ipsum non credo
teneri ... mendacium per-
tatis ... compulit ut ipsi nec ille
male recipiendo peccaret sed illi qui te-
nentur ei ad restitutionem pedagii sed magis
etiam tenentur ad emendam iniungendam
est in foro penitentie ut eam solvat.
Item credo quod nec in hoc casu alex ...
nullus tenetur quibus ad solvendam condem-
natus fuit vel mulctata contra ipsum in foro ca-
nonico quia talia non delictum vel tunc
demum tunc quibus condempnatus est per
sententiam in forma iudicii. Unde si quis
furtum asportavit pedagium vel incide-
runt aliena silva vel quasi furtum
aut sacrilegium aut simile pro quibus statu-
ta est pena corporalis vel pecuniaria per
legem vel canonem non est iniungendum
penitenti in foro penitentiali quod solvat illas pe-
nas tunc demum cum fuit condempna-
tus ad illas sed sufficit quod solvat vel re-
stituat vel satisfaciat ad arbitrium boni viri si
in iniuriam intulit. Hoc etiam dici potest for-
te de pecunia habita per symoniam de qua for-
te dici quod restituenda est illi ecclesie in qua
symoniace data est vel recepta per illud
capitulum Extra de symonia. De hiis autem illud
autem capitulum intelligi potest quando ecclesie
erat data pecunia vel quando agebatur
in forma iudicii contra recipientem et
idem potest intelligi in omnibus similibus ca-
sibus in quibus iura dicunt extorquen-
dam esse pecuniam turpiter acceptam cum
tamen repetitio non datur ei qui turpiter
acceptam dedit quod dico propter magistros
qui dederunt pecuniam pro studiis scolis cum
competit dicte pecunie repetitio prout dicitur
est supra de magistris. Idem in similibus ca-
sibus si qui sunt tales. Tenent id tamen
quod dictum est de pecunia symoniace acqui-
sita est de. q. de symonia mandato
argumento supra eodem sensu quia videtur
in tamen quod pecuniam pactione symoniace
acquisitam resignare tenetur qui eam ac-
cepit licet secus sit si absque pacto fuit
recepta et ideo tutius est dicere quod pe-
cunia ex pacto symoniaco acquisita reti-
neri non potest etiam secundum iudicium fori pe-
nitentialis. Summa de casibus. Ca. xxv.

Quid de hiis qui cum paganis participant
de paganis qui accedentes admittuntur

Ca.m xxiiij de hiis qui ea que vendunt iniuste subtrahunt

Ca.m xxv de hiis qui cum paganis participant

paganorum subtraxerunt paganis hiis pedagium vel theloneum. Ad hoc dico quod vadunt illuc tempore treuge et non portant merces prohibitas. Tunc paganus tenetur eis fidem defendendo eos in suo territorio vel maritima a latronibus vel piratis. Debet tamen fideliter ipsis persolvere secundum statutum vel pactum. Alias tenetur eis ad restitutionem si possunt, vel si non possunt erogare in usus pauperum ad mandatum ecclesie. Quia fides etiam hosti servanda est. Si autem venerunt in tempore guerre vel etiam in tempore treuge sed cum mercibus prohibitis non credo quod teneantur illis ad restitutionem. Sed quia peccaverunt credo ut communiter in quo deliquerunt quod sit eis iniungendum in penitentia ut illud dent in redemptionem captivorum vel in subsidium eorum qui pugnant contra [illegible] vel [illegible] dependat in eorum subsidio si ad hoc sunt idonei corporaliter laborando. Sic Willelmus. Quid cum sint pagani male fidei possessores terre quam tenent, quo statuta eorum ligant Christianos. Respondeo credo quod statuta eorum qui per vim occupaverunt et tenent terram que aliquando fuit Christianorum non obligant fideles nisi consenserunt et sponte se subiecerunt statutis hiis. Secus dicendum de illis Sarracenis statutis hiis qui non sunt violenti possessores terrarum quas tenent. Hii etiam de quibus primo dictum est cum sint in possessione statuendi et exigendi non sunt defraudandi nec spoliandi illa quasi possessione ante aliam sententiam. Unde aliquibus pedagiis defraudari non debent per aliquem tamen [illegible] contra ius eorum. Ex summa de casibus.

Ca. lxvi. de hiis qui questus et tallias indebitas exigunt

De questibus talliis et [illegible]. Consulimus dico quod regulariter non debet dominus a subdito petere nisi ea que ipsi vel ipsorum antecessores eorum plane bona fide sine dolo ac coactione concesserunt sicut solet fieri cum mansi vel ville conceduntur de novo colonis vel aliis personis. Solet etiam inde fieri instrumenta que continent census annuos et alias servitutes et pactiones. Sunt inde emanata que iuxta sunt [illegible] ab initio, dummodo tamen non fuerint turpia vel contra deum, peti possunt et exigenda sunt. Et etiam quibus [illegible] potest [illegible] legem quam voluit. Item quia scienti et volenti non infertur dolus. Item pacta custodiantur ait generalis affirmatio. Ergo quicquid subditus de hiis absque domini voluntate subtraxerit sicut fur tenetur restituere. Si tamen indistincte positum est in instrumento aliquod tale verbum collecta

tallia questa et simile intelligo quod debet cum moderatione accipere inspectis facultatibus subditorum. Sic Willelmus. Ita credo quod etiam si in instrumento continetur quod talis dominus potest facere talliam ad misericordiam, ad placitum, aut talis est consuetudo etiam sine scripto, illud misericordiam vel placitum moderandum est ad arbitrium boni viri inspectis facultatibus subditorum. Ex summa de casibus. Si autem dominus vel terra quecunque constituta inter ipsum et subditos aliqua sponte oblata nulla fraude adhibita vel minis vel coactione inducta recipiat non tenetur ad restitutionem. Sed exacta a se et suis ducente vel inducente tenetur restituere. Sic Willelmus. Inducente ut qui denegat eis iusticiam vel non defendit eos ut debet ut sic aliquid extorqueat vel infamari eis facit quod vult aliquis hiis ab eis. Ex summa de casibus. Ubi captam si ex pluribus singulis contingens apparet impossibilis vel multum difficilis restitutio satis videtur quod possit hiis principalibus consultibus consulere quod est in dispensatione vel remittere eis communiter cum eorundem consensu et libera voluntate aliquam summam seu annuam prestationem inspicientes vel ad tempus ita quod plenissime videtur eis satisfactum vel etiam faciant in remissionem peccatorum illorum quibus tenentur aliquod hospitale vel aliquid simile pietatis cum consensu tamen eorundem si potest requiri.

Ca. lxvii. de causis iustis imponendi tallias exigendi

Nec autem intelligis [illegible]. Nisi iusta causa ipsum dominum ad talem exactionem faciendam inducat. Sunt enim quedam cause iuste et una pro defensione patrie et maxime sue civitatis castri vel ville. Ad hoc enim tenentur omnes non solum res suas exponere sed etiam corporaliter laborare maxime in castro vel civitate et vigilare ne per se ipsos et res suas salvantur. Item si dominus vult ire in subsidium in expeditione [illegible] vel principe contra hereticos vel paganos nec de suo absque suo in dampnum posset facere expensas sibi necessarias potest a subditis auxilium petere moderatum. Item si in guerra vel bello iusto ex parte sua sit captus ab hostibus nec potest solvere redemptionem petitam absque gravi dampno. Item si vellet ire ad principem pro optinendo privilegio specialis protectionis pro se et pro eis nec possit de suo expensas ad hoc utiles et necessarias absque dampno facere. Et si qua alia causa similis emergeret, dum tamen semper moderate et non ad gravamen eorum cum caritate ex qua non de violentia exigetur. Sic Willelmus. Ubi dicit alia similis sunt enim

quedam tempore usitate et approbate acciones preter illas que hic ponuntur si quis dominus maritat filiam suam aut filium facit militem aut revelat feodum suum aut auget novum feodum comparando et talia in [illegible] recipere quoddam subditorum pro eo quod cum dominus maritat filiam acquirit sibi amicos et augendo feodum fit dicior et iam plus potest iuvare subditos qui autem etiam facit filium militem paratior est ad defendendum terram non credo quod dampnandi sint qui talia recipiunt ut constitutum est vel consuetum dum tamen non recipiunt ultra quam constitutum est vel consuetum dum si tamen aliquid consuetum est et si ad libitum exigi consueverunt maxime exigitur. Ex summa de casibus. Si autem dominus vult habere ad aliquas vel iusta [illegible] voluntatem expendere in vestibus hospitibus et similibus non debet propter tales causas exigere quod si fecerit tenetur ad restitutionem. Idem si captivus in bello iniusto exegit aliquas redemptionem talia vel peiorem quam solvit hostibus. Ex summa de casibus.

Capitulum xxviii de hiis qui nichil aliud [illegible] nisi tallias accipiunt

Sed quid de quibusdam? Sunt quidam qui nichil penitus recipiunt [illegible] in subditos nisi tallias vel que[stus]. Ad hoc distinguendum quod aut ab antiquo [illegible] et antecessoribus est solita talia aut de novo est imposita sive petita. Primo casu si fatetur vel creditur probabiliter quod ex iusta causa et licite imposita fuit et similiter potest exigere ita tamen quod causa [illegible] cum si in illa causa vel institutione [illegible] debebat cessare [illegible] si super hoc confectum est instrumentum [illegible] etiam ita servatum est a tempore cuius non extat memoria [illegible] presumendum est quod [illegible] iusta fuit imposita [illegible] credo violentia sit presumptio [illegible] cum dubitatur quod [illegible] prescriptionem non oportet [illegible] titulo ex lapsu temporis presumitur titulus intervenisse qui allegatur. Ex summa de casibus. In secundo vero casu vel etiam in primo cum nec fatetur nec creditur iusta causa non debet exigere et cum mala fide recepit debet restituere si potest. Posito tamen quod dominus est et nichil penitus percipit quod [illegible] est credibile quod [illegible] iustitias [illegible] cum [illegible] in bello iusto si tamen ita [illegible] sit quod nichil percipit credo salvo meliori iudicio quod debeat [illegible] se aliquid statuere quod debet plus [illegible] subiectionis ne aliter in utili[illegible]

[illegible] esse ponens cum dum [illegible] sive. Et si dubitetur quid vel quantum debeat ex illo credo quod debeant observare quod in [illegible] villis vel castris vel proximis observatur ita tamen quod villa ista non gravetur. Vel si diverse sunt consuetudines ea que minus gravis eligatur. Et hoc tamen intelligo nisi ipse vel aliquis de antecessoribus suis vendidit vel donavit eis illud quod ibi [illegible] subiectionis signum consuevit percipere tunc enim non potest aliquid petere. [illegible] tamen casu credo quod debeant [illegible] in memoria tamquam miserabiles [illegible] Philippi [illegible] tutum honestum utile facile possibile ut in illis sint quod fideles esse velle [illegible] ne sit in dampnum domino suo de corpore suo tutum est ne sit in dampnum domino suo de secreto suo vel de munitionibus [illegible] tutum est per honestum ne de suo iure in iusticia vel aliis causis que ad honestatem suam pertinere videntur utile ne sit eis in dampnum de suis possessionibus facile ne id bonum quod dominus suus leviter facere poterat faciat ei difficile possibile ne id bonum quod domino suo [illegible] possibile reddat ei impossibile. Et quia non sufficit abstinere a malo nisi fiat bonum restat ut in ceteris [illegible] consilium et auxilium fideliter domino suo prestet.

Capitulum xxix de eis

Quid de illis qui tali iniqua consuetudine [illegible] sunt quod de mobilibus eorum capiunt quidquid eis volunt [illegible] eos velle [illegible] ad alium dominum [illegible] spoliant eos [illegible] possunt per consuetudinem [illegible] tenentur ad restitutionem [illegible] si nolunt restituere [illegible] Si certum est quod ab initio fuit impositum tale [illegible] malitia et fraude quod dominus [illegible] possent retinere omnia mobilia [illegible] tum quia possent [illegible] non tenentur ultra modum aut [illegible] aut recedentes et cum non tenentur ad restitutionem taliter acceptorum. Si autem non est certum aut si creditur quod fuit ab initio legitime institutum credo quod hii spoliantes ipsos [illegible] male sint [illegible] tenentur ad restitutionem [illegible] tamen [illegible] qui [illegible] aliquis [illegible] de iure aut de facto non credo simpliciter denegandum

Ca^m xxviii de hiis qui nichil aliud [illegible] nisi tallias accipiunt

Ca^m xxix de cas

est absolutionem. Si facienda est cum quadam
tamen dubitatione et protestatione sic ab-
solvo te de hoc in quantum possum. Sed timeo
vel credo quod non sufficiat tibi ad salutem
nisi te aliter expedias in hoc casu. Item quid
de illis qui emunt prepositurias seculares que
non sunt redditus sed tales exactiones et
iniurias extorsiones que recipiunt huiusmodi prepositi
et tenentur talia restituere. Aut si compel-
luntur ad huiusmodi officia nichilominus tenentur
omnia pro viribus sua dimittere quam ut obedi-
re. Et quid de dominis qui vendunt huiusmodi prepo-
situras. Respondeo: si non possunt huiusmodi officia exerce-
ri sine peccato mortali, patet quod debent ea
mala tollerare quam sic peccare. Peccant mor-
taliter quotiens iniusta accipiunt. Item faci-
endam gratiam alicui in preiudicium alterius quod
si minis et terroribus aliquid extorqueat
aut quosdam graviter ut alii timentes
eis serviant nec talia faciant, tenentur et tenentur
ad restitutionem omnium talium si possunt. Nec
sunt aliter absolvendi. Peccant domini qui
tales prepositurias vendunt aut ut eidem
aliquos compellunt cum gravibus eis servire
te debent quoniam non sunt ibi redditus
aut proventus iusti et tenentur ad omne esse
illis qui per huiusmodi prepositos tales sunt spolia-
ti. Idem autem intelligo de illis qui [illegible]
prepositis qui vendunt vina de cellariis et
[illegible] quorum est officium [illegible] vel
recipere indicata vel mandata minorum te-
nendum est quod dicitur infra de officialibus in
prima decisione. Capitulum lxx. De hiis qui guer-
ras iniuste exercent.

Queritur principes et vel milites faciunt guer-
ras ad invicem distinguere quia et
ille deprius quandoque est iustam guerram vel
bellum aut non. In primo casu si enim sit
iustum bellum non tenetur illud nisi contra
[illegible] est intentionem corporalem
[illegible] abstulit eis enim est nec tenetur
restituere. Ubi autem dictum est supra xi. [illegible]
ad hoc ut bellum sit iustum in persona rebus
causa animo et auctoritate principis [illegible]
Willelmus dicit cum imperator et nulli preter-
nobis iniuste atque insultibus quorum [illegible]
maleficorum copia tribuatur. Quod
si barones subditi comitis vel ducis faciunt
guerras contra eum aut comites contra
regem suum vel episcopus cuius principis est
auctoritas requirenda. Respondeo: princeps qui
nullum habet superiorem sive sit rex sive im-
perator auctoritate ipsa si iusta causa subsit
potest movere bellum tam contra subditos
quam contra extraneos. Potest etiam subditis
suis dare auctoritatem movendi bellum tam con-
tra principem extraneum quam contra subditos

eius si causa subsit et indicit expedire. Sed
non tenentur aliquos subditos quam diu parati
iniuriantem iustificare vel quam diu vult
stare iuri coram eo vel coram iudice suo
si est idoneus iudicium huiusmodi principem et
iniuriantem. Si autem non potest eum iustifi-
care si ille non vult stare iuri potest non
solum princeps huiusmodi sed etiam ille princeps
qui est super se superiore auctoritatem sua bellum
movere contra huiusmodi iniuriantem si subest
ei mediate vel immediate et dare licen-
tiam iniuriam passo movendi contra
eum arma. Si autem iniurians non sub-
est mediate vel immediate principi huiusmodi
super se superiore princeps ille non potest dare
auctoritatem subdito suo movendi contra
eum arma. Sed auctoritas superioris principis
est requirenda maxime si ille est iniu-
rians pertinet mediate vel immediate ad
iurisdictionem illius superioris principis. Cum
ergo vassallus comitis habet guerram contra
comitem regis est auctoritas requirenda. Si
autem comes contra regem eius nolit
ei ius exhibere paratus omnino similiter requi-
situs. Credo quod si ius suum armis defendat
cum moderamine inculpate tutele non
peccat impugnare tamen regem auctoritate ipsius non
potest. Item tamen facta denuntiatione de
defectu regis exigentiam [illegible]
[illegible] dare autem movendi arma
contra eum. Cum autem vero sit causa guer-
re contra imperatorem vel episcopo non credo
quod utique arbiter teneatur ius suum prosequi
in forma iudicii cum veniunt illorum [illegible]
sub se superiorem peccant tamen movendo
bellum passus iniuriam si iniuriator
offerret satisfactionem ei debitam arbitrio
eorum bonorum virorum de plano et sine stre-
pitu iudiciorum. In prima decisione. Capitulum
lxxi. De hiis qui fuerint in bello iniusto

Si a mei predecessorum vel defendunt bellum
iniustum est. Willelmus. Sed nunquid te-
neatur restituere quicquid adeptus
est de huiusmodi bello ille qui movit illud
et ipso huius bello sit iniustum ex parte
eius animo et persona et auctoritate si tamen rebus
subsit quia procedunt in prelocutionibus sicut
est non tenetur qui movit bellum restituere
quod ibi cepit nec cepit vel dampnifica-
vit adversarium suum ultra hoc sicut ille de-
suo iniuste aut dampnificaverat eum
et dico hoc propter iudicium fori penalis ubi
habet locum compensatio etiam non liqui-
di ad liquidum que non habet locum in foro
conscientie vel videre si quis in foro penali
confitetur se per furtum surripuisse x. denarios
illius qui manifeste abstulerat ei x. fac

Ca. lxx de hiis qui guerras iniuste exercent

Ca. lxxi [illegible] in bello iniusto

conpulerit. Ubi autem privatis compensa-
tionem nec iniungeret ei restitutionem illorum
quae adversarius eius post in eum
restitueret ei quae ablata iniunget tamen
ei penitentiam de furto commisso. Quid si cle-
ricus in guerra iusta nacteus cum do-
mino suo consequitur aliquid de illa guer-
ra numquid tenetur restituere? Respondeo si dicta est
ei absque quibus licuit potest illud retinere.
Si autem hic rapuit cum rapiendo se
lucrum induceretur est in foro penitentiali
si potest quod restituat illud illi cui abstulit
si scit quis ille sit. Si autem non, credet
pauperibus. Sic tamen clericus rem illam ca-
piendo non facit suam, quia sicut dominus
eius non potuit dare ei auctoritatem bella-
ndi ita nec auctoritatem rapiendi. Credo tamen
quod rem talem rapiam de consensu domini
sui potest retinere dum tamen consensit
dominus durante adhuc guerra, quia prius
est iniuste capi at si dominus rem illam
dedisset. Ex summa de casibus. Ca. lxxxi.

Qualiter pro tuitione vel repetitione licitum pugnare.

Videtur tamen casus in quo
tunc etiam privatis vel cuique possit
aliquod bellum videlicet proelium
repetendo ad defensionem rei vitam de-
inde etiam licitum est in rem re-
pellere iniuste cum moderamine in-
culpate tutele. ff. de iustitia et iure l. ut vim. Ve-
rum credo quod large dictum ut non solum re-
prehendat res tolli sed etiam iniurias
illatas ad consequendum de eis satisfactionem
non liceat vindicare sed zelo iustitie vel
quantum ad interesse. Ex. aut ait in modo
tamen incul. tu. hoc moderamine sanum
est qui aliquis causa tuendi vel defen-
dendi se resistit adversario cum tanto
moderamine quod tutela illa vel defensio i-
mmoderata vel sine culpa quia non exce-
dit moderamen in defendendo plus lede-
ndo adversa opposito magis quam ex-
igat illata violentia. Ex summa. Itaque
in rebus et illatam et inferendam licitum
est repellere, sed post illatam de-
mum. Tamen iniustice vel quantocius sit cum illa
tamen sequi dimittat ad cum actum
et si forte dum ille vult expellere re-
pellit hostem de possessione sua quam iniuste
et male occupavit aliquem interficit
vel occidant. Credo quod teneat secundum
modum positum supra in defensione pro-
prie. ff. de vi et vi armata quod ait lex. Quod
tamen ista continuatio non est estimanda
quando sicut in stipulationibus non est suf-
ficiat eadem die viduit ad stipulatorem
ut dicitur in lege continuus qui ingressus

allegavit sed secundum qualitatem negotii pen-
sanda est prius ut exigit ad spacium
vel minoris temporis tractum unde si ali-
quis nobilis collecto exercitu intrat terram
alterius nobilis et occupat ibi castra vel
rapit predam et ducat ad terram suam, si
alius nobilis hoc audita cum non statim
possit congregare exercitu recuperare pre-
dam vel liberare castra magis bis minoris
congregat exercitum licet non possit congre-
gare nisi post unam septimanam aut
duas aut etiam plures rationabiliter tamen
instructi se defendere et castra liberare
et predam recuperare etiam per eam ad-
versarius eius receperit illam in mu-
nitionibus suis. Credo enim quod dum talis
prosequitur predam cum non possit ad
eam recuperandam pertingere quia forte e-
ius forte expugnabilibus recepta sit, recipit
aliqua de bonis adversarii sui aut eorum
qui eum iuvant aut ipsum prosequitur
rem suam impediunt potest de illis reti-
nere in indempnitati sue consulere quantum
sua interest sicut qui persequitur furem
asportantem res suas licet ei sibi consulere
usque ad quantitatem dampni sibi illati a
fure de rebus quas fur secum
duxit aut portat si qua potest apprehen-
dere dum persequitur fugientem. Vel sic quod dicit
ad continuum actum, idem est continuum
actus tum quis comedit aut bibit
aut dormit interim aut se parat ad re-
pellendum adversarium suum de possessio-
ne male occupata aut ad recuperandam
predam alicui adeptam licet hoc spacio tem-
poris moram exigat ut dictum est. Si
non dissimulabat iniuriam ac deponit
animum rem suam prosequendi aliis actu-
um paratum apud dandos actus est con-
trarius. Ex summa de casibus. Ca. lxxxii.

Utrum dampna iusto bello illata oporteat restituere.

Queritur multis hominibus iusta
bellum contra alium mulcte licite sum-
ptum capit ab hoste vel cadavera-
talibus eius sine subditis suis sine a-
liis quoniam iudicis consensum, sicut fit si-
bi satisfactionem de eius dampnis dolens et
labore operis tam suis quam suorum hominum
vel damnet hic hostis vel offerat vel
velit satisfacere. ff. de vi. Ubi dicit
numquam adversis et non ulterius in sit tal
hostis qui aut ipse infidelitate aut
alteram similiter aut ipse aliud in-
tus commiserit quod bona eius publica-
re precor etiam per eum capienti suo
non edicto publico meruit iudi-
cii. Amen potest expoliari et dicta

compensari. Quid si ille qui iustum bellum habet facit incendia vel effractiones vel arborum aut vinearum extirpationes intra terram adversarii sui vel hominum eius in quo predictis tenebitur? Respondeo. De illis dampnis non tenebitur que bona fide intulit aut aliquo modo abstinere non potuit secundum industriam et consuetudinem bona fide pugnantium. Si autem superhabundanter et malitiose ea intulit cum aliter posset sibi quomodo consulere tenebitur et compensabuntur illa dampna cum dampnis sibi datis et hominibus suis usque ad concurrentes quantitates. Idem credo quod super excreverit tenebitur satisfacere illis quos dampnificavit. Qui autem iniuste movet bellum tenetur de omnibus dampnis que ipse vel sui intulerunt adversario et hominibus suis, tenetur etiam et hominibus propriis de dampnis ab adversario illatis dum iuste rebellat ille adversarius. Si vero ipsi mala fide venerunt cum eo in quo non fuit contra ipsum actorem cum nullus excusatur [illegible] sua culpa qui debeat actorem. Nobilis autem ille qui iuste pugnat non tenetur hominibus suis de dampnis que passi sunt ab adversariis cum ipsi et se [illegible] tenentur, componere non tenetur nisi forte fuerit in culpa negligenter defendendo eos.

Ca. xxiii. Adhuc de eodem

Quid de illis que rapiuntur in terris aut de bonis clericorum aut ecclesiarum que sunt intra illius terram quem iuste impetunt bellum? Respondeo. Qui rapiunt ea tenentur ad restitutionem, credo quod sic nisi auctoritate prelati ecclesiastici hoc fiat. Quid de illis qui confugiunt ad ecclesias immunitatem hostiles et ibi capiuntur ab eis? Respondeo. Capientes debent eos dimittere liberos. Credo quod si se non incastellaverint ecclesiam aut inde repugnaverint hostes infestando, tunc ipsi violant immunitatem ecclesie et impugnando non debent gaudere immunitate ecclesie. Idem credo si reponat illi victualia sua de quibus sustentantur in impugnatione hostium. Sed quid si rapiant adversariis iuste bellantibus non tenentur ad restitutionem, excuse etiam non peccant rapiendo. Quid de illis qui incendunt ecclesias in bello iusto? Respondeo. Tenentur de dampno dato. Respondeo. Si non sunt incastellate et hoc fiat ex proposito tenentur. Si autem sunt incastellate aut non ex proposito incendunt sed casu dum illi iuste bellantes prestant operam rei licite dum incendunt mansiones hostium aut castra aut villas que aliter non possunt expugnare quomodo

credo quod non tenetur.

Ca. xxv. Utrum domini super dampnis hominibus suis illatis possint componere

Quid de prelatis si componat nobiles super guerra sua utrum possint componere vel transigere super dampnis datis hominibus suis nulla facta restitutione hominibus eorum dampnificatis? Respondeo. Si compositio fiat de consensu dampnificatorum standum est illi. Aliter non credo quod ille qui fuit in culpa iniuste movendo bellum per talem compositionem possit vindicare hominibus suis quin ipse de suo teneatur eis satisfacere de dampnis suis nisi inculpa pariter fuerint cum eo ut dictum est in quo casu credo quod et si non iure fori contentiosi teneatur eis in aliquo pro eo quod participaverunt cum eo, sicut in foro tamen penali tenetur si ad persuasionem suam hoc fecerunt, aliter non. Cum autem fuit iustum bellum componere non debet cum adversario in preiudicio hominum suorum, sed vel ipse debet eis reddere dampna illata sibi vel procuret quod adversario reddantur. Hoc intelligo de dampnis illis que passi sunt in incendiis et rapinis rerum suarum de expensis autem quas fecerunt veniendo ad exercitum vel morando ibi si aliter convenerint principes componant vel dissimulare ante pacem. Et de prefatis dampnis concedi potest si [illegible] curasset probabili viderunt principes ob ea poterit esse remissa qui tale quando sit pacis et motive bellorum pendula. Et cum in hoc casu principes geruntur vices negociorum subditorum, taliter componendo tenetur subditi ratum habere. Sed si aliquo casu contigerit ut fiat compositio vel refusio sibi dampnis sed composita causa viderunt quod procedere possunt appellando despecte quod vis forte non possunt illata dampna [illegible] tare sicut auctoritas movendi bellum penes solos principes est ita et auctoritas defendendi et arma deponendi. Ex summa de casibus.

Ca. xxvi. De factis raptorum

Qui sequuntur raptores ad predam capiendam qui inducunt ipsos tyrannos ad rapiendum consilio adulatione detractione vel sibi scienter vel credunt illos sine causa facere rapinam quam aliter non essent facturi tenentur quilibet talis in solidum. Aliter non tenentur de hiis que in de habuerint vel consumpserint. Etiam de eo dampno quod ipsi vel aliqui de familia sua fecerunt directe vel occasionaliter. Et de hiis dixi qui tenentur insolidum. Aut aliquas vel mulcas fecerunt de hiis qui defendunt quos incurrere suo receptaverunt eos in castris suis et de illis quorum nomine fit ra

prima si ipse primo manducaverit vel pos
tea raptum fuerit. Hostiensis. Vultis intelli
gas scilicet quod tenetur in solidum qui propter hu(ius)
defensionem vel receptionem impedivit dam
pnificatum recuperare dampnum. Ex summa
de casibus. Sed quid si principalis vel etiam
unus eorum qui tenetur in solidum satisfe
cit de toto dampno dato, numquid alii li
berantur? Utique quo ad ipsum dampnum
vel interesse, quia bona fides non patitur
ut bis idem exigatur. Hostiensis. Vultis non
aut liberantur quo ad penam vel interesse aut quod
pretendit compensatis quomodocumque que in
terit quis occasione dampni sibi illati.
Ex summa de casibus. Item numquid ille cui
satis factum est tenetur cedere satisfacienti
actiones sibi competentes contra alios re
os? quod potest et debet quantum ad iudicium aut
non. Item si ab uno petit in solidum contempto
principali, si proporcionaliter petat a singulis
si non tenetur quia admonitum contempto.
Item quia qui firmante potest petere cessi
onem quod contraria punitur. Sed licet contra
addi de magna equitate dictum cum
talis liberari dum non de penitentia vere co
teruntur et penitent, potest tamen aliquis
cogi pena quadrupli. Unde Zacheus:
Si quem defraudavi reddo quadruplum,
et pena numquam non liberat alium. Unde co
sulerem quod ad cautelam quilibet etiam post
satisfactionem dampni peteret humiliter remis
sionem de pena, maxime cum illa detur pro
iniuria. Hostiensis. Vultis. Verum est, sed non
tenetur quia pene hic non debentur nisi
deinde cum fuerit adiudicata, petat quidem
de pena vel aliquam penam solvere nolit.
Credo quod tenetur ipse vel procurator eius
vel suppositio nomine proprie secundum quod qua
litas allegata composuit. Ex summa de ca
sibus. Item quid si plures fuerunt rap
tores quasi partes quorum nullus indu
xit alium? Credo quod si vadunt in simul
sicut unus exercitus quilibet tenetur in soli
dum, quia in tali casu quilibet animat
alios et facit eos fortiores. Isti enim pos
sunt dici quasi se invicem sequentes et
auctores sunt cooperantes, unde quilibet
tenetur in solidum. Alias si non venerunt
simul, sed quilibet per se separatim faciebat, sup
(er?) hoc quilibet tenetur pro rata quod fecit, vel
forte in utroque casu posset tolerari quod
quilibet satisfaciat de hiis que fuerunt cum
duceret alios proposse ad satisfaciendum,
sed primum dictum est tutius. Hostiensis. Vultis.
Dic igitur dat teneri in solidum sed intelli
go quod numquam ... alii non audent vel non
possunt dampnum inferre alias quilibet tene

tur pro parte dampni quod intulit, ubi ad
dicit in utroque casu vel magis est. Hec
benignitas vel intelligendum est quod ad se
cundum casum quod numquam etiam sine alterius adiu
torio vel capacitate dedisset dampnum. Et
hoc quod concedentem equitate esse dicendum in
eo casu ubi comitatus aliquis qui solle
mni domino facit rapinam, scilicet quod quilibet de
illo comitatu excepto principali domino te
neatur tantum pro illa portione dampni quam
intulisset. Certum est enim quod dux qui doctor
est principalis in solidum tenetur. Ex summa
de casibus. Illi autem qui nec admonent nec
malitiose consentiunt, si aliquid datum
eis recipiunt, ipsum tenentur ad restitutionem.

Capitulum lxxviii. De hiis qui vivunt ex rapto

Qui in nullo inde comedunt vel bibunt in
usus necessarios expendunt, ut uxor
vel ceteri familiares tenentur de do
mibus que sic expenduntur, si inveniunt scilicet cum
agere contra spoliatorem monendo et
inducendo ipsum et ipsum raptorem ad resti
tutionem faciendam, tunc enim non tenentur.
Nam qui alterius negotium gerit utiliter
etiam ignorantis vel absentis licite recipit
compensas. Ex hiis sunt fienda sequuta multis
sive non valde potius videtur. Ideo quod
fratres predicatores qui eunt ad raptores
ut eos inducant ad plenam restitu
tionem faciendam excusantur si comedant
apud illos maxime si comode non possunt
apud alios invenire, et hoc intelligas
cum maxime videtur similiter fuerit spes
probabiliter de eorum reparatione illorum. Item
si ipse eorum expensis ipsi raptorum non
subtrahatur facultas restituendi vel
in toto vel in magna parte. Extra De
sim(onia) consanguineitatis. Hostiensis. Nota predica
tores qui penes consanguineitatis alias
alienarum rerum detentores impeditarum
mibus possessionibus quas conterunt causa
illorum quas illas res ipse contractare non
tenentur ecclesias licite possunt ab
illis accipere expensas si aliunde non valeant
in illo loco sustentationem habere. Hostiensis.
Vultis intelligere ... quod non tollunt
de hiis qui comederunt precipue quo
circa talem correctionem laborant, non
enim credo quod uxor et familia possunt vi
vere de rapinis pro totis annis pro una
amonitione vel duabus. Ex summa de casi
bus. Quid ergo faciat uxor vel famu
lus si nec sperat spes de correctione
illius vel videt nisi rege [illegible]
et quasi sit non solvendo. Dicit quod
si ibi sunt aliqua de iusto de illis se
cundum potest expendere si non tantum de

Capitulum lxxviii. De hiis qui vivunt ex rapto

de rapina nullo modo comedat sed aliunde
sibi victum querat vel a[lia]s amicorum et consang-
wineis suis vel laborando manibus suis
vel alio quocumque modo honesto tamen secundum
Willelmum. Non reputato quoniam adhuc multo
vestitum medium querere elemosinas hospi-
tatum. Et intellige quod dicit ut non comme-
dat de ipsa re rapta in specie ut de ancilla
rapta vel bove vel fetu eius etiam nato
vel concepto apud raptorem nisi sit ca-
sus ultime necessitatis cum proposito restitu-
endi vel faciat secundum quod dicetur infra in illo
§ Quid si fecit. Ex summa de casibus
Item dico si ibi sunt aliqua de iniusto sed
ita inmixta quod non possunt distingui vel licet
possunt distingui a marito in ignorantia ple-
nius non permittit eam comedere de rap-
tis secundum Willelmum. Raymundus. In primo casu scilicet cum inmixta
sunt credo quod possit licite comedere et bi-
bere in mensa viri sui si maritus solvendo sit
dum tamen in mente habeat. Tunc delicti
te acquisiit. Si autem non est solvendo
quia quicquid habet non sufficit ad satisfac-
tionem. Idem dicendum quod in precedenti casu
quod multum est ibi de rapina potest cum re-
cuperare datem etiam constante matrimo-
nio quando vir vergit ad inopiam quia salua
dos esse mulieri semper dos sua quicquid
maritus deliquerit. Ex summa de casibus
Quid ergo faciet si multi veniunt unde non
vertitur fame non tamen subest ei triplos au-
xilium. Unum si potest hec dedere vel sponsa-
licio. Secundum ut denunciet talibus qui pos-
sunt prodesse vero obesse et si necesse est
et probari potest episcopo ut ipse compellat eu-
cam parte de iusto vel tradat ei sponsa-
licium vel partem vel quittat alium honeste
honeste que de honesto lucro providebat
ei. Tertium quia si aliud non possit etiam de
rapina et de aliis undecumque possit. Tunc
quia necessitas non habet legem. Sed tamen
doleat in animo et proponat firmiter quicquid
potuit quicquid inde expendit restituere in-
dum tamen casu tenetur propter debitum
non reddere. Item nisi subsit aliud impe-
dimentum. Ca. lxxviij de hijs qui emunt a raptoribus

Contra illos autem qui emerunt [a raptoribus]
dicitur qui autem sciebant rapinam
esse aut credebant probabiliter aut
credebant de iniusto esse vel de hoc multum
cogitabant. In primis duobus casibus sic
distinguere quia aut emit quis mala
fide et cupiditate acquirendi sibi aut
bona fide et voluntate restituendi quia
gerentes utiliter negocium illius cui fuerat
ablata res quam ipse intendebat. In primo ca-
su tenetur indistincte ad restitucionem nec

liberatur vendendo vel alias alienando
rem alteri vel etiam si res periat morte vel
alio casu vel si sibi auferatur quia fur sem-
per est in mora restituendi. Unde nec precium
quod dedit potest repetere ab illo cuius res e-
[st] nec expensas suas si quas ibi fecit et
omnem utilitatem quam ex illa re habuit te-
netur restituere si restituat etiam rem de cetero
quam ad ipsum pervenit non liberatur. Et si ali-
quo tempore medio fuit melior res quam
fuerat tempore emptionis sue tunc post-
ea vendidit alteri eius quod plurimi fuit
erit estimacio facienda. Et quod dixi de
primo emptore intelligo de secundo et ulte-
rius si per tot manus transierit res talis
cum mala fide secundum Willelmum. Sed quod semper
tenetur ad rei restitucionem quocumque modo
pervenit et ad maiorem estimacionem tocius
temporis medii. Ex summa de casibus. Quid
si principalis raptor restituit plene vel
estimacionem cum toto interesse. Nunquid ceteri
qui emerunt vel dono acceperunt liberantur.
Talis credo quod sic quantum ad restitucionem
faciendam domino rei tamen credo dignum
de sano animi consilio quod quicquid inde
de lucro habuerit sive totum sive fuerit
sibi res gratis data sive quod non superest
est deducto precio dato pro ea re si fuit
res empta debet cum consilio ecclesie eroga-
re in usus pauperum. Rogat penam
quis talis de furto secundum Willelmum. Et erit
erogare consilium est non necessitas quia
si plene satisfactum est domino de re sua
licite potest res illa manere penes possi-
dentem nec intelligitur iam contra conscienciam
secundum conscientiam dampnum possidere. Ex summa
de casibus. Ca. lxxix. aliud de eodem

Item satisfaciens unique potest sibi co-
pulare de precio soluto ad usus vendi-
torem non a quo emit quod si ipse fecit
sibi cum abstulit cui ei turpitudini sua.
Si vero emit aliquis bona fide sicut
dictum est potest a spoliato repetere illud quod
dedit pro re illa secundum aliqua con-
possit facere sive de expensis vel re
inter quicquid sibi abest et pro re ut precio
meretis fructus vel sile tenetur restituere
quicquid sibi abest ut quantum moderate ex-
pense potest repetere vel cum eo ipso quod
ex ipsa re sibi advenit usque ad quantitatem
tenetur compensare quantitate quia gessit
utiliter negocium illius absentis spoliati.
Sed quid si ille fecit, negligenti diligen-
tia potuit invenire cuius esset res huiusmodi
consulo quod quicquid illa habet ultra id quod
ipsi debetur cum ante ecclesie erogetur
impias causas precium illius cuius res

sunt rapina quod si fiat publice ut ciuitas
dimiss suspecto et sic credo quod erit liberatus
quia etiam in hoc gessit uicem negotium
alienum qualis autem uidetur si stricte uel
credebant de iusto esse quod emebant uel
forte habebant cum indifferenter animum
super hoc cogitatione conuincit sed cuiusmodi
etiam qui stricte uel probabiliter crede-
bant esse de iusto sumpta non tenentur in
aliquo. Tamen non tenentur credebant uel ig-
norabant pignorantia que dicitur crassa
et supina uel propter fatuam simplicitatem
nichil super hoc cogitabant tenentur ad re-
stitutionem secundum Willelmum. Ignorantia crassa et
supina habet addeam probabilis que
excusat. Ridiculum per metaphoram homines quod
esurient qui non uident etiam ea que
ante pedes sunt ut ipse Summa de casibus.

Capitulum xxx de his que capiuntur in bello acquisitionum

Adhuc autem ut gratiam acquisitionum
plenius habeant quistam distinguere
cum ... in iudice ... in ipso rap-
tore acquisiti emerunt quia aut ille
erat dominus aut subditus. Primo casu
tenet quod dixi secundum depredationibus
admittendi gl. erat his habitus presto
in casu distinguere quia cum subditus
manet bellum predicando sibi mandato
aut scit bellum iustum aut scit iniustum
aut dubitat. Primo casu non tenentur
ad restitutionem eorum que accepit ab ho-
stibus nisi nimis. Contrarium dominus nec pec-
cat nisi fecit corruptam intentionem in
predictam tenetur quia plus debuit tunc de
dominum quam hominem iustitia non tenentur excu-
satur cum poterit bonam obedire licet forte
peccet dicens causam dominum et male pre-
cipiendo secundum Willelmum. Timere similiter de
stipendiariis dominus ... ducet bel-
lum qui nati sunt ei subditi et inli-
ceres conuenientes stipendiarii extranei
si credunt iustum esse ad bellum sic
dico quod non quia non excusat eos bo-
na obedientie sicut subditos nec debet
sed gratie destinate iudicibus ut innect
aliquam iniuriam alterius quia sicut
dicit Augustinus. Si non potest alium sub-
uenire qui grauatur aliud melius est neutrum
in manu qui alium grauari. Nec est sic
de aduocato quem excusat bona fides
quando dicit credit iustam esse causam quam
fouet licet in ueritate sit iniusta quia
alius est iudex superior qui causam co-
gnoscat iudicat de allegatis iudicio non
sine iniuria inuoluitur corporalibus ne-
cessariis incitatur non per causam dimicatio.
Ex summa de casibus. Sic ergo procede circa

emptione circa quam si scit uenditorem in-
iuste raptorem iniusto bello habuisse licite potest emere
nec tenetur ad restitutionem qui sic nesciebat
esse de iusto bello sed credebat proba-
biliter. Nam cuius nomini sunt uel maior
pars uel communis sapientes ita credebant
dum sibi emptori iudicaret ipse non te-
neatur siue hac bona fide sed si postea
sciat rem esse de rapina debet resti-
tuere secundum Willelmum debet et rem et fructus
extantes deductis expensis cum durante bona
fide non tenetur. Ex summa de casibus.

Capitulum xxxi de heredibus raptorum

De heredibus autem raptorum licet secundum leges
aliter distinguatur dico tamen quod cano-
nico eos teneri ad omnia debita defun-
ctorum in quorum locum succedunt secundum Willelmum
secundum leges autem distinguitur quod heredes
non tenentur de maleficio testatoris in quo
addunt puniuntur aut in lis fuit contestata
cum defuncto. Ex summa de casibus. Ut ergo
circa heredes materia latior habeat. Nota quod
quibus heredes siue filius siue consanguineus non
distincto utrorum raptorum uel alterius te-
nere canonico ad omnia defuncti que ab e-
o sunt fuerunt ex contractu uel quasi siue ex
maleficio uel quasi siue puniuntur res illa
aliqua delictum fuit contractum ad eum
siue lis fuit contestata cum defuncto
siue non. Omnia si non sufficit hereditas
ad debita persoluenda uidetur quod si non
fecit inuentarium nichilominus tenetur ad
omnia. Si non fecit tunc non tenetur nisi
quantum hereditas sufficit secundum Willelmum. In-
uentarium scriptura est que debet heres secundum
legem inchoare infra xxx dies a
morte testatoris uel postquam scit here-
dem esse institutum et destinare cum ad-
res desiderent subscriptionibus et debet illud
perficere infra lx dies uel infra annum si remo-
te sunt res et tunc non tenentur cre-
ditoribus ultra id quod inuentum fuerit
in hereditate. Alias si non fecit inuentarium
tenetur in solidum secundum Raymundum. Et ego
credo quod in iudicio anime non tenentur
nisi quantum sufficit hereditas distinguendo
tamen inter debita et legata siue relic-
ta quia debita tenetur nisi quantum suf-
ficit hereditas distinguendo tamen inter debi-
ta et legata sunt persoluenda absque detractione
tamen legitime si uero est quantum potest
sufficere hereditatis de legatis aut potest
detrahere suam legitimam si tot sunt
quod illis solutis non remanet sibi legit-
tima. Nam in legittima pater non potu-
it grauare filium Willelmus. Ad eundem duplex
est legittima scilicet una que debet liberis

que appellatur debitum bonorum subsi-
dium que est medietas vel tercia. Alia que
debetur per legem falcidiam etiam compe-
tit heredi instituto et est quarta pars quam de-
ducit et sibi retinet institutus de lega-
tis et quibusdam aliis rebus que sump-
tus deductum est aliquid relictum in
legatis et debetur iure institutionis
est etiam in trebelliana etiam debe-
tur cum heres institutus rogatur restituere
alii hereditatem quod quarta secundum dicitur detractio
ne legitime intelligendum est de qua-
libet istarum legitimarum licet dixerint
quidam quod tamen non credo esse verum
quod filius semper debet habere salva sua legit-
tima et sine aliorum onere. Item deducit
eam etiam de debitis. Raimundus de le-
gittima filiorum. Nota: quatuor aut
infra dant natis unam trientem semis-
sem vero dant natis v vel ultra. Et ubi
sum sequitur secunda certa pars et ultra re-
donet lex aut secundum leges talis debet esse
legittima filiorum sicut dictum est secundum ius
vel medietas. Tamen secundum consuetudinem
gallicanam regni que aliud precedit
vere scriptum alias non limitatur sed legit-
tima tamen modo regno optinet quod
pater vel mater non potest dare domicis ul-
tra quartam partem hereditatis sue que con-
sistit in inmobilibus ut in testamento nec
causa mortis nec inter vivos alibi non
potest ultra tertiam debet tertiam partem potest da-
re et legare inter vivos et causa mortis
de mobilibus etiam diverse sunt consuetudi-
nes quibus standum est tamen in locis suis.
Item nota quod secundum leges non debetur
legittima iure nature quam unicus
defuncti [illegible] intus habet super totam
hereditatem si liberos non habet aut pa-
trem aut matrem contendit dare et
neminem heredem instituit nec habebit he-
res querelam de inofficioso et si qui sibi
ti sunt heredes infames aut turpes
persone vel male vite secundum consue-
tudinem gallie idem quod ad hoc ob pla-
[illegible] collateralibus parentibus qui ab inte-
stato debent succedere observat de fi-
liis. Raimundus. Ca. xxxvi. ad quid tene[tur heres] de
eadem

Quoniam potest colligi ex eadem
quod si creditores vel legatarii simul
veniant ad heredem primo est credi-
toribus satisfaciendum sed si venerit separati
videant heres solvendo per ordinem quilibet
veniet dum tamen sine dolo vel
fraude [illegible] si legatarii prevenerint
creditores accipiunt vel posteriores cre-
ditores priores potiores prevenerint cre-
ditores postmodum venientes non debent
inquietare heredem nisi remanserit ei de he-
reditate unde possit eis adhuc satisfacere
sed habent tamen potiores ius suum salvum contra
legatarios qui primo acceperunt similiter
cautiores creditores erunt posteriores
qui primo acceperunt. Nullis videlicet cre-
ditores sunt quibus testator aliquid
dare tenebatur ex quocumque contractu et
cautiones quibus tenebatur ex maleficiis
legatarii vero sunt quibus ex mera volun-
tate aliquid relinquitur in testamento.
Raimundus. Hic etiam nota quod heres potest de-
ducere cum summa omnes expensas quas
fecit in necessarias causas hereditatis
sive in funere sive in testamento vel in inventa-
rio conficiendo vel alias ubi [illegible] sicut debitis
[illegible] hereditatem conservandam [illegible]
debet esse in summa. Ita [illegible] se-
cundum quod [illegible] obligatio testatoris [illegible]
ad heredem non tamen [illegible]
vel etiam quod aliud est [illegible] vel for-
ma non possit [illegible] singulariter
[illegible]. Item quid si plures sunt here-
des cuius quilibet tenet in solidum credi-
toribus pro hereditaria portione [illegible]
regulariter tenet quilibet heres pro por-
te hereditaria [illegible] v. casus
[illegible] est si aliquid individuum est in ob-
ligatione tunc enim quilibet tenetur in so-
lidum. Secundus si res que debet restitui
ab uno in solidum possideatur. Tertius in
alimentis legatis que pro voluntate de-
functi vel iudicis vel ab uno in solidum
vel aliis [illegible] pro partibus designatis pre-
tium. Quartus si testator aliquid he-
dem legavit creditori hereditario com-
pensandi animo tamen cum heres ille re-
[illegible] ad quantitatem legati [illegible] debiti [illegible]
sustinebit. Quintus in [illegible] sumus
[illegible] que non tamen astringit heredes pro
hereditariis portionibus sed etiam ultra pro
portione que pervenit ad eum de bonis te-
statoris sive ut puta ad eum venerit
ei in hereditate [illegible] te [illegible] tenetur
[illegible] et heredes pro [illegible]
Item quid si heres est pupillus [illegible]
[illegible] solutionem debitorum [illegible]
pupillaris etatis dicta quod non [illegible]
[illegible] sicut iam creditoribus satisfiat [illegible]
Raimundus. Ca. xxxvii. de hiis qui res alienas possederunt vel usu capiunt

Prescriptio vel usucapio est adquisitio dominii [illegible]
[illegible] vel [illegible] per continuationem pos-
sessionis temporis legis diffiniti. Differunt
tamen quia prescriptio est in mobilibus

usu capio in mobilibus locum habet. Res etiam
incorporales ut servitutes actiones et similia
acquiruntur prescriptione. Item usu capio et
plebis romane fiscus prescriptio non ut in
possunt autem prescribi generaliter omnes res
que iure racione aliqua non excipiuntur que-
dam autem esse videntur nullo tempore
prescribuntur sed processus producitur in infinitum
augentur. Item non prescribuntur contra alien-
acionem institucionum, renunciacionum que de-
bentur racione institucionis. Item certe et
certa sacra vel religiosa nec non decime
primicie et oblaciones nullo iure possunt
a laicis possideri vel prescribi. Item non possunt
prescribi limites vel quod adhesit limiti contra-
rium vel prescriptum nec terminum certo
fundamento limites tamen pociorum possunt pre-
scribi. Item nec tamen fundamentum libertas sed
possessio per annos potest prescribi. Item publi-
ce functiones et possessiones agrorum
non prescribuntur. Ac solum res prescriptionis
annuis alias sunt due. Alia est enim lon-
gi temporis ut x annorum inter presentes
vel xx inter absentes, alia longissimi
ut xxx vel xl annorum et hoc contra lai-
cos vel privatas personas. Contra ecclesias
vero omnes est necessaria prescriptio xl annorum
sive privata persona prescribat contra ecclesiam
si illa ecclesia contra aliam ecclesiam, excepta
romana contra quam non prescribitur nisi spacio
c annorum. Exigitur ad prescriptionem comple-
tam iure. Continuacio possessionis.
Bona fides. Iustus titulus. Et quod res
non sit viciosa. Continuacio possessionis
ut toto tempore prescriptionis sine interrup-
cione sit possessa. Bona fides continua
similiter per totum tempus prescriptionis sed ut
recipiens credat tradentem esse dominum
vel habere ius alienandi. Et licet inde sufficit
bona fides emptoris etiam continua si et
venditor sit bone fidei. Item dominus secundum
sibi rem competere aut alienata esse a
responsali suo. Item iuris ignorancia non
facit aliquem bone fidei. Si autem iste pos-
sidens ignoravit titulum vel dubitat utrum
ipse vel antecessores sui habuerint potest pre-
sumere etiam sibi constare titulum et credat
domino placere, proprio videtur, nisi contra
dicat cum possessor. Item potest secundum alios si ab
antecessoribus suis incepit prescripcio pre-
scribere et debet credere quod illi habuerint ti-
tulum maxime si fuerint viri honesti.
Sufficit enim hic titulus verus vel presumptus.
Res dicitur viciosa si est furtiva vel usur-
pata quam non solum fur vel raptor sed nec
ullus alius quamvis ab eis emerit vel alia
fide acceperit prescribere vel usu capere potest.

Capitulum xxxiii de interrupcione et cursu prescriptionis

Interrumpitur duobus modis prescriptio scilicet
civiliter et naturaliter. Civiliter tribus
modis invenitur scilicet per bellum prescripcio
ablatum, et hoc tamen valet in criminalibus ac-
cionibus que per hoc perpetuantur. Item per que-
relam iudicis statim et secuta legis con-
tencionem sed valet in omnibus accionibus.
Item per litis contestacionem sed in omnibus valet. Item
per citacionem qualitercumque contestacionem valeat
de complendo contra iudicium non interrumpitur
civiliter secundum modis scilicet per absolucionem recuperatur.
Item per sedem vacantem statim adiudicare.
Item per protestacionem cum non potest pro-
cedere aliqua causa impeditus. Item per
denunciacionem ex lanis statim. Item per quo-
dalem proclamacionem naturaliter scilicet inter-
rumpitur prescriptio per occupacionem agri et
per violenciam deieccionem vel eciam si res
sit furto sublata. Item si habuit animum de-
serendi possessionem vel aliquo alio modo
amisit. Item nota quod quedam tempora sunt
in quibus nec currit prescriptio nec prescribi-
tur sed quiescit sive dormit, et sunt in
octo casibus. Primus tempore prelati male
alienantis. Secundus tempore vacacionis eccle-
sie. Tercius quamdiu prelatus est hereticus. Quartus
tempore scismatis. Quintus tempore excommuni-
cacionis quod intelligo si non sit negligens in
absolucione petenda. Sextus tempore e-
tatis pupillaris. Septimus generaliter in tempore
quo quis iusta causa impeditus non
potest agere. Illud eciam nota quod prescriptio
non incipit currere racione realis vel
personalis iuris proprio cuius agere potest
non impediente, unde filio familias non
currit prescriptio in rebus adventiciis
nisi a proprio liberatus sit patria potestate.
Nec currit mulieri in dote nisi soluto
matrimonio vel marito vergente ad ino-
piam nec creditori ex existente condi-
cione vel adveniente die. Capitulum xxxiiii
de mala vel bona fide prescribencium

Dictum est quod in prescriptione necessaria
continuacio possessionis bona fides. Un-
de quid ergo abrogate sunt omnes le-
ges que admittunt prescripcionem xxx an-
norum cum mala fide. Utrum eciam cor-
pus dicat hic contestans in re ubi iure invenitur
eciam unica racio secularia potest trahere in
concursu ad forum suum secundum bone fidei continu-
diam requiritur per annos adquirentem pre-
tenet. Item quando est completa pre-
scripcio cum bona fide continua et iusto ti-
tulo et aliis constanciis suis posuit post-
ea incepit possessor conscienciam rei alie-
ne. Unde tenetur restituere rem unde quod

sit quia dicitur in lege Non capiscetur rem
piratam. Item Augustinus Bone fidei pos-
sessor rectissime dicitur quamdiu se possidere
ignorat alienum. Cum vero sciverit nec ab
aliena possessione recesserit tunc ma-
le fidei possessor tunc iuste iniustus
vocabitur. Item alibi Nulla antiqua dierum
possessio divino iure iuvat aliquem ma-
le fidei possessorem nisi resipuerit postquam
noverit se alienum possidere cum possessor
esse arcete [illegible] quo non alienum sed suum
[illegible] hoc esse alienum non est quod iure
possideatur. Item Iustinianus imperator quibus adeo
complexum est regium edictum mundi sta-
tuerit hec constitutio utilis et honesta cum
sit eis sint triplex causa scilicet bona fides
possidentes secunda eorum negligentes petere
rem suam tertia ne dominia rerum essent
incerta et confusa unde possent sequi mul-
ta mala. Doctores theologi fere omnes dicunt
quod tenetur restituere. Omnes fere doctores
iuris dicunt quod non et iura que videntur
contra dicere intelligunt ante completa prescrip-
tionem. Alanus distinxit utrum possessor
habuit rem ex causa lucrativa ut tunc
teneatur an ex causa non lucrativa ut te-
neatur. [illegible] videtur aliter disting-
uendum quia aut iste post completam
prescriptionem habet conscientiam remordentem
an non. In primo casu dicam ei quod teneatur quod
restituat. Item quia qui facit contra
conscientiam etiam erroneam edificat ad ge-
hennam. In secundo casu si dicat quod credit
iuste possidere iuris auctoritate vel sit conscia
eius sine hoc remordentia ut etiam
si fuit aliquo tempore post completam
prescriptionem complexio creditorum deposuit omnem
scrupulositatem conscientie tunc consulerem
ei ut restitueret saltem propter dubium
in dupli [illegible] quia tunc poterit
[illegible] quia que consequitur [illegible]
non audiendum etiam prescribere [illegible]
cum teneri [illegible] esse [illegible] hoc in statum dep-
[illegible] prescriptum [illegible] sit [illegible]
[illegible] ordinem quocumque [illegible]
[illegible] causa [illegible] hoc [illegible]
[illegible] distincte sunt pos-
sessiones rerum et res [illegible]
[illegible] fecerit quod [illegible] sunt tam-
en [illegible] debitam dum ei [illegible]
[illegible] ad [illegible] unde qui bona
fide prescripsit aliquid si completa iam
prescriptione [illegible] conscientiam quod
aliud fuit alienum aliter non dicam [illegible]
conscientiam quod non sit alienum quia [illegible]
nol esset contra quam tamen si [illegible]
[illegible] non [illegible] est aliud consilium

[illegible] quod eam restituat. Item quod consilium dabitur
ei qui ante completam prescriptionem percepit
illum agrum emit non fuisse dum vero
fuisse ius vendendi [illegible] et
rem [illegible] dicas ut [illegible] do-
mino ut petat ab eo rem in iudicio vel
supponat aliquam personam que petat nomine
domini [illegible] ab eo res [illegible]
tamen quod sit tempus [illegible]
et hoc venditori [illegible] ab eo
[illegible] non fuit absens [illegible]
tempore sive [illegible] sive [illegible]
[illegible] facta fuit potest repetere precium a ven-
ditore aliter non posset.

Iudices aliqui
Iferunt iniquam sententiam dolo malo pro
timore sive cupiditate sive odio
vel amore tenentur prescripti ad id quod interest
illi qui contra talem sententiam lesus est nisi for-
te possent inducere illum per quem talis
[illegible] suam ad plenariam restitutionem
faciendam ei. Item secundum leges multas ali-
as penas debent sustinere [illegible] etiam ei pre-
ter restitutionem [illegible] pena tamen [illegible]
[illegible] [illegible] aut [illegible]
[illegible] tenentur secundum leges [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] in iudi-
cio in iudicio tamen [illegible] credo [illegible]
quod in primo casu scilicet quod tenetur ad restitu-
tionem [illegible] [illegible] tum [illegible]
vel [illegible] debuit [illegible] insufficientes [illegible]
[illegible] iudicare talem [illegible]
[illegible] si erat sufficiens quia [illegible]
si voluisset [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] fuit negligens [illegible] [illegible]
debuit [illegible] [illegible] non [illegible]
[illegible] tamen [illegible] [illegible] cum illo
qui cum illo qui dolo fecit [illegible]
accepit [illegible] pecuniam ut iudicaret
[illegible] suam tenetur ut dictum est [illegible]
in illo qui dolo malo pro pecunia male
accepit sive tulit sententiam iniquam
sive iustam sive nullam tenetur indistinc-
te restituere non ei qui dedit [illegible] tur-
piter [illegible] sed ei [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] duobus casibus [illegible] te-
netur restituere quia cum ex officio suo
tenetur iudicare [illegible] iudicare [illegible]
turpiter accepit [illegible] [illegible] [illegible]
sit [illegible] si accepit pecuniam ut
non iudicaret cum debet iudicare
vel ut non male iudicaret. Willelmus [illegible]
[illegible] [illegible] est cum quis in officio
constitutus [illegible] aliquid [illegible]
[illegible] aut cum non vult facere ad
quod tenetur vel data sibi pecunia aut [illegible]
aliquibus officialibus aut [illegible] ultra sibi

constituta stipendia extorqueat. In summa
dixit militibus: estote contenti stipendiis vestris. Item
alii contra. Item cum accusat aliquis vel ab
accusatione desistit propter pecuniam. Raymundus: Si
ille qui sic accepit teneatur restituere, dico quod ille
qui dedit, si bona intentione dedit, scilicet ut
ius et quietem sibi conservaret, si non de
dit ut animum iudicis sibi sub specie recti
reconciliaret vel ita induceret ac tacite iuste
deficeret ipsum corrumpere, non illi sed pauperibus
vel alii cuicumque iniuriam data fuit arbi-
trio ecclesie restituenda est. Item quid
si in ulteriori noluit sic finaliter iudex et propter
hoc pauper aliquis vel alius amittit
ius suum? Dico quod tenetur iudex conferre lite
quam et debet restituere litis estimationem
ei qui propter eius negligentiam lesus est. Nota
quod ordinarii iudices non debent pro eo
compensare cum propter iustitiam tenendam
sunt illis dignitates et redditus assig-
nati, ad istos enim pertinet. Unde Johannes
Baptista: contenti estote stipendiis vestris, ubi
glosant doctores quod hic de [illegible]
dicit pro eo [illegible] mandata tamen que
[illegible] oblata potest recipere. Non tamen
de quod a litigantibus debeat recipere etiam
sponte oblata propter suspicionem [illegible]
[illegible] in tempore [illegible] quibus di-
citur [illegible] iudex non delegatus
potest [illegible] moderatas [illegible]
ultra [illegible] cum cogitur eius stipendiis
militare. Datis etiam non videtur quod si
non est ipse sufficiens potest aliqua petere
nomine assessoris, dum tamen in nullam
partem inde recipiat nec faciat aliquid
in fraudem. Ca. lxxxvii. De officialibus

et aliis qui condunt leges iniquas

Officiales aut iudices iniuste si dolo iudicaverint
iudicem ad male iudicandum tenentur
secundum distinctionem que supra dicta est de aliis qui [illegible]
tenentur recipere. Si vero iudex per imperitiam
etiam assessores male iudicaverit [illegible]
[illegible] iudex si simplex erat [illegible]
[illegible] nec sunt [illegible]
[illegible] talem assessorem quam [illegible]
sufficiens quod [illegible]. In majori
enim culpa fuit hic assessor quam iudex
quia assessor [illegible] eligitur propter sci-
entiam, sed non sic in iudice. Multi enim
[illegible] simplices [illegible] iurisdictionem [illegible]
et ideo [illegible] tenebitur assessor ei qui
lesus est. Si autem officiales quicumque sunt
sunt certos redditus sibi assignatos non
[illegible] eis aliquid a litigantibus vel etiam aliis
subditis extorquere, ubi supra dictum est de
iudice ordinario. Sed si non habent certum
stipendium sibi assignatum dicit Augustinus

quod inferiores officiales ut sagi sive ministeriales
similes sed extorquent non tamen per vim
vel in modestiam improbitate mediante,
tamen ab aliquo vel secundum morem hic
reprehenduntur, non tamen tenentur ad restitutionem
et possunt inde facere elemosinam. Ubi autem
sunt licet [illegible] quedam propter in
certos locis que abutuntur propter non impulsi
accipiunt sicut officiales aliis extorta
per vim vel immoderatam improbitatem recipere solent,
magis quam comprehendimus quod talia improbata
recepta receperunt quam qui ea de more per-
ceperunt ipsi facilius que hi modo acceperunt
tamquam pauperibus largiuntur quam eis a qui-
bus recepta sunt tamquam aliena restitu-
ant. Qui condunt leges iniquas vel sta-
tuta contra legem dei et contra libertatem eccle-
siasticam ut solent facere plures principes et
communitates contra usuras solvendas vel non
repetendas coram iudice ecclesiastico
et multa alia equipollentia ipso iure non va-
lent leges sue quia nulla lex potest vale-
re contra deum. Facientes quod conservantes peccant
mortaliter et heredes eorum si defensant illa
consuetudine obstante. Immo inde [illegible]
monuit tales leges vel statuta cum fecerunt
ipso iure sunt excommunicati. Item si aliqui
dampnificati sunt occasione talis legis
vel statuti tenentur conditores eorum he-
redes ad restitutionem sicut dictum est de pec-
catis [illegible] sicut iudex de
iniqua sententia tenetur etiam in solidum qui
iudicaverunt propterea ad condendum tales le-
ges. Item omnes consiliarii peccaverunt mortaliter
et tenentur ad restitutionem eorum qui
talium legum occasione lesi sunt.

Circa advocatos. Ca. lxxxviii. De advocatis

Aliud in iudicio autem quattuor
sunt principaliter attendenda scilicet
persona, causa, modus advocandi. Ex parte
persone, ut non sit hereticus vel
excommunicatus vel paganus. Item quod non
sit monachus vel regularis. Tales enim
peccant advocando nisi pro monasterio de man-
dato prelati sui hoc faciant de postulando
[illegible]. Item quod si non sit clericus in sacris
ordinibus constitutus vel etiam in mino-
ribus, dum tamen sit beneficiatus, ut
alias dictum est plenius. Item quod non sit
iudex vel assessor in causa illa in qua
vult esse advocatus quia duo officia
in eadem causa [illegible] est [illegible]. Sunt
etiam alie persone prohibite quas hic
[illegible] sed ille [illegible] specialiter pertinet
ad iudicium. Causa: ne scilicet assumat
causam iniustam vel desperatam. Modus:
ut non producat falsa instrumenta nec

Ca. lxxxvii de officialibus et aliis qui condunt leges iniquas

Ca. lxxxviii de advocatis

testes falsos vel corruptos vel inducat nec
falsas leges vel alias iuris vel facti proba-
tiones inducat nec dilationes nisi necessarias
[illegible] petere querat. Item quod fideliter
inceptum iusticia prosequatur causam sui
clientuli faveat nisi [illegible]
omittendo. Item non prevaricetur vel dicen-
do quicquam vel [illegible] ad [illegible] quod
impediatur processus iusticie dicente
[illegible] erit cultus iusticie silencium. Et quia
non sunt tales esse [illegible]. Item sa-
larium si vel moderatum petat sive ab ini-
micis tamen faciat pactum sive ante sive post factum
tum. Et ab inimico non [illegible]
quantum esset attendi [illegible] moderamine sala-
rii circa [illegible] quantitas cause [illegible]
labor advocationis et in facundia scien-
tia et consuetudo advocati. Quarto con-
suetudo regionis [illegible] istorum [illegible] consi-
derandum vel [illegible] vel minus potest [illegible]
[illegible] Caveat etiam ante omnia advo-
catus ne petat emolumentum sive salarium
[illegible] dampnis litigatoris. Item quod
causa est incepta nullum faciat pactum
cum litigatore [illegible] recepit [illegible]
[illegible] etiam [illegible] tenetur [illegible]
[illegible] per dies licite potest et
sine peccato advocatus petere salarium [illegible]
Non licet iudici vendere iustum iudi-
cium et si licet advocato vendere iustum
patrocinium et iuris consulto verum con-
silium dignus est enim operarius mercede sua
[illegible] dicit licet vendere verum consilium
quod laborat sibi volvendo libros et studen-
do et inspiciendo acta vel decreta et dispu-
tando forte cum aliis peritis alias [illegible]
labore posset vendere. Credo quod nichil debet
recipere immo quod gratis accepit gratis
debet dare. Item [illegible]
que [illegible] advocati quem non
[illegible] admittit causas et
[illegible] iniuste intelligo quod tenetur
advocare [illegible] elemosina [illegible]
[illegible] medici qui tenetur gratis de
medicina sua curare [illegible]
pauperi languido [illegible] Non [illegible]
[illegible]
[illegible] mortem [illegible]
[illegible] indigente qui [illegible] potest non
[illegible] tenetur [illegible] advocatus ad re-
stitucionem [illegible] quos [illegible]
[illegible] patrocinium [illegible] suscepta
[illegible] tenetur etiam illis
[illegible] infi-
delitate vel negligenciam vel imprudenciam
amiserit causam tenetur etiam si doctor
sit salarium unde non debent doctorque

vel si ultra quam debuit sibi alias si absque
fraude et dolo [illegible] aliqua essent [illegible]
sponte oblata apud clientulo si accipi-
at non dico eum teneri ad restitucionem
et idem dico de iudicibus consultis. Ca. xxxix

De accusantibus et testibus iniquis

Accusatores et denunciatores debent
procedere [illegible] caritate sive ut accusati
corrigantur et ceteri timeant quia sive pec-
cent sive ignorando [illegible] agitur
ut vita eorum corrigatur. Item [illegible]
caveant sibi ne publicent crimen nisi
probationes paratas habeant alias cum non
essent [illegible] sed proditores [illegible]
tamen dico non esse occultum talibus [illegible]
[illegible] que potest prodesse [illegible]
[illegible] si potest probare debent ad
[illegible] caritativa premittere. Item si ali-
quis accusator accepit pecuniam ab accu-
sandum crimine [illegible] tenetur
ad restitucionem facienda ei qui dedit si
non turpiter dedit alias [illegible]
[illegible] data sunt detractores et infamato-
res dicuntur qui vitam et bonos mores
proximorum [illegible] corrigere [illegible]
[illegible] quod faciunt [illegible] confingendo
et publicando crimen [illegible]
etiam occultum crimen alterius prodendo
et manifestando sive etiam [illegible]
[illegible] sive [illegible] artificiose sive
cantilenis [illegible]
etiam scriptis que appellantur libelli fa-
mosi aut cum aliquis scribit cartam
in iniuriam et infamiam alterius et proi-
cit eam occulte in ecclesia vel platea vel do-
mo ut eam inventa et lecta alius in-
famet. Isti omnes peccant mortaliter et de-
tractores sunt [illegible] quia illi [illegible]
[illegible] que [illegible] nobis est isti
famam et [illegible] est [illegible]
que [illegible] nobis est [illegible]
[illegible] talium libellorum [illegible] illos que
[illegible] non statum [illegible] dolo
se manifestant [illegible]
[illegible]
[illegible] tenentur [illegible] ad restitucionem
fame si forte alius est [illegible] infa-
matus quod fiat [illegible] publice dicat
illum vel [illegible] vel [illegible] vel
[illegible] libellum famosum nec non
[illegible] locis ubi intelligat [illegible]
quem [illegible] infamiam [illegible]
[illegible] publice [illegible]
[illegible]
[illegible] vel saltem [illegible] sibi in-
famiam tenetur etiam [illegible] de
iniuria [illegible] postulac

Ca. xxxix de accusantibus et testib.

Testis debet esse cautus persona sicut et
iudex et pro utraque parte dicere veritatem et ue
ritatem ueritatem qui scit de facto super quo in
ducitur Item nec debet recipere pro testimo
nio ferendo Nam sicut sententia non debet
esse venalis ita nec testimonium Augustinus cum
iudicia et testimonia que nec iusta nec ua
sunt uendenda iniqua et falsa uendunt
multo sceleracius utique pecunia sumunt quia
scelate etiam eum a uolentibus dederunt recipen
sas tamen potest recipere ab illo qui eum pro
ducit Item si uidet proximum uerum suam
amittere propter defectum probacionis qui ueritate
cognoverit debet tunc ferre testimonium
ueritati alias peccat Augustinus quisquis metu
cuiuslibet potestatis ueritatem occultat iram dei
super se prouocat quia magis timet homines
quam deum Primo in tali casu etiam sacerdotibus
de persone ut sacerdotes cogendi sunt in
vari testimonium dicere si talis sit causa in
qua liceat ei ferre testimonium non enim li
cet in causa sanguinis Preter istum casum sunt
alii in casibus in quibus debet etiam sacer
dos uel clericus inuitus uenire laicus uide
licet prouocata pro obediencia propter puri
tatem communitate etiam et cum absoluit ab
excommunicatione etiam infamatus de sex
tale Tenetur etiam testis ad restitucio
nem que propter falsum testimonium proximus
eius amisit Item si pecuniam pro testimo
nio ferendo turpiter accepit credo eum
teneri ad restitucionem Si queras an dis
tinguere ut distinxi in iudice supra Capitulum
xc. De forma restitucionis

Forma restituendi erit hec semper facienda
est restitucio spoliato uel heredibus
eorum si possunt inueniri Fallit tamen hic
cum is qui dedit pecuniam quesivit turpi
tudinem iudicando tunc enim fiat restitu
cio ut dixi supra in simplicibus locis Willelmus
Et aut heredibus hic intelligendum est quando spo
liatus fecit testamentum et etiam similiter re
tinuit quia noluit esse contentus Sed
mandauit in testamento distribui quod post
cum rectus ad ipsum spectabat de mo
bilibus et debitis tunc facienda est exe
cutoribus eius restitucio propria et
liberis eius prouiata et uxori pro rata si
uxorem habebat et si liberi uel uxor debebant
habere in rebus illis aliquam porcionem aut de
iure aut de dispositione testatoris Si autem
contempsit facere testamentum facienda est
restitucio in solidum heredi uel illi qui
debet alias ei succedere ab intestato se
cundum iura siue de consuetudine Si autem
non potuit facere propter occupacionem tunc
ad episcopum credo fiat restitucio principaliter

pro anima eius si est consuetudo loci quod
pro tali decedente faciat etiam testimo
nium aliaque totum restitues heredi Et hec forma
seruanda est quandocumque facienda est
restitucio defuncto Raymundus Si autem
non inueniuntur spoliati uel etiam ignorentur
tunc cum consilio et auctoritate ecclesie principa
lis distribuantur in pias causas et maxime
in elemosinas pauperum uel redempcionem cap
tiuorum Et hoc in uilla uel si in uilla nec sit
saltem in illa diocesi ubi rapina facta est
cum consilio episcopi illius diocesis uel capel
lani uille si discretus est Willelmus Et cap
pinalis intellige si dispensacio talium co
missa sit ei aliaque referendum est ad episcopum
qui est procurator pauperum Raymundus Capitulum
xci. De hiis qui non habent potestatem uel facultatem restituendi

Si quis non est soluendo restituendi
dictum aut simpliciter non potest soluere quod
potest Si non absque magno periculo
suo et sue familie in ipso casu debeat et
ad ea dum restitueret quod ita potest Interim
petat dilacionem a spoliato uel assignet ei
etiam item de redditibus suis annua
lem decimam sibi satisfaciat successiue et
de hoc faciat ei liquidam caucionem Si uero
eius denegetur sibi dilacionem et postulent
quod ipse cedat bonis tunc credo quod tene
atur absque dilacione satisfacere uel cedere quia si
raptor semper sibi in mora credo semper
augent peccatum Willelmus Ego debes facere possi
bilitatem secundum ipsas adueniendum hereditatem et a
lium bonorum et si oporteat ipsum et familiam
suam mendicare Quid de illis qui se
uellent dimittere seculares possessiones pos
sunt rapta restituere Quid etiam de illis
qui etiam resignant omnia bona sua in
manum primarum sui uel retinentes quod dampni
ficatis tamen faciant quod tenebuntur se pauperes
quia putauit quod pro modica quantitate
eos glia credunt se totum amisisse
Quid etiam de illis qui non resignauerunt
in manum primarum et credunt quod prelati
restituent eis prelatis uel pro parte qui in
sunt tum facienda est restitucio Augustinus ta
les sunt in statu saluandorum credo quod in
opportet eum quod bona fide et sine fraude
faciat raptor quantum potest ut dampnifi
catis satisfaciat si nouit eos aut paupe
ribus erogaret si non nouit Alias non est sal
uandus a primario si constat ei de eius in
penitencia uel sua intencione non est tamen
licite quod fiat huius resignacio in manum pr
intercessarum Dum tamen alias sit paratus
ad arbitrium eius uel alterius boni uiri satis
facere Item si persona domini spoliati fuerit
non potest tunc consilio ecclesie quod ablatum

sint erogandum est. Tamen in hoc casu pot-
erit qui est dispensator pauperum dila-
tionem ei dare vel partem remittere aut et-
iam totum si viderit expedire. Raymundus. De-
bito quod debetur sibi absque pacto et
condicione totum quod sit resignare in
manum episcopi vel penitentiarii discreti et
tunc ipse si videt eum pauperem et e-
gentem det sibi partem vel etiam totum
si tanta videt necessitate ne alias ipse
cum uxore et filiis fame pereat. Et si quid
residuum fuit pauperibus aliis distri-
buat. Ipse faciat quantum boni poterit ora-
do et aliis modis piis quorum fuerunt
res et si poterit aliqua lucrari in posterum possi-
bilitatem suam erogent in usus pauperum
pro animabus illorum. Ca. XCII. De his qui a
pluribus personis vel ex pluribus causis tenentur restituere.

Si autem discrepant inter se pre-
lati quibus tenetur quia alii volunt
dare dilationem alii non sed petunt tam-
men tunc maiori parti standum est et in-
telligo maiorem partem ubi est maius et
fortius debitum. Willelmus. Unde si uni cre-
ditori plus debeat quam reliquis omnibus
si forte sunt X vel plures stabitur volun-
tati solius de dilatione quinquennali dan-
da et de cessione petenda. Raymundus. Si
non plus sit debitum hinc inde standum
est maiori numero creditorum. Si aliqua sunt
paria eligenda est clementior sententia scilicet que
dat dilationem. Hec dictum facit lex vel
pluribus creditoribus. Sed autem intelligo in pe-
tentes cessionem vel sibi statim satisfieri
non possent induci ad dandam dilationem
tunc eis satisfaciendum eis pro parte sibi
que eos contingit. Preterea si essent ita
quod non possent concedere absque periculo
suo et familie ne imminente periculo
mora inveniri non valeant qui redima-
tur. Secus cum de iure mora ubi tunc
periculum. Willelmus. Item pot quis multis pe-
tiam solvere cum totum non possit in pluri-
bus tenetur. Utrumque pot gratificare uni
solvendo ei solidum aut tenetur singulis
solvere pro rata. Et si tenetur ex contractu et
ex maleficio utrique prius solvendum est ra-
tione cause que in illam. Item utrum an-
terioribus creditoribus prius solvendum
est ratione cause quam in illam quam po-
sterioribus constituentibus pignora vel ypothe-
cas prius quam hiis qui habent tantum personales ac-
tiones. Item inter ypothecarios credito-
res quis eorum preferendus est. Respondeo. Si cre-
ditor vigilaverit exigendo debitum vin-
dicando vel contra veniendum potest ei debitor sol-
vere solidum antequam bona debitoris aliunde

iudicis mittant possideri quia iura vi-
gilantibus facta sunt. Duo creditores qui non
habent pignora vel ypothecas vel non sunt
privilegiati personaliter. Item si utraque credi-
tore instante debitor uni voluerit gra-
tificare debet illis omnibus communiter vel
eadem portione singulis. Queritur. Item si unus
creditor dormitaverit alius vero accipiat.
Si autem non vigilavit creditor exigen-
do debitum non videtur quod debitor debe-
at ei gratificare nisi tamen post et si no-
vit fieri concursum ut creditori pro sua
tate motus gratificat plurimum videtur
ei creditori nec credo quod aliqui privilegium
habeant isti quibus tenetur ex maleficio vel
quasi quam illi quibus tenetur ex contractu
vel quasi ceteris paribus. In creditores a-
priores sunt illi qui acceperunt pignora
hiis qui habent personales actiones tantum po-
tiores. Magis ut solvatur eis quantum velut
pignus vel ypothecas. Aut credito-
res qui prior est tempore potior est in
iure nisi in quibusdam casibus specialibus
qui solent notari in C. qui pot. Eos autem
qui habent personales actiones tantum
privilegia non ex tempore sed ex causa ex
causa videlicet quia fiscus vel mulier
videlicet preferendi sunt ceteris privilegium
non habentibus. Item ex causa quia actio
tutele ratio depositi et similes privile-
giate sunt ut plus quam debet ceteris quam
quod debet ex aliis actionibus non privilegia-
tis. Si autem sunt paria privilegia aut per-
sonarum aut actionum equaliter concurrant
in satisfactione facienda nisi de aliquo
illorum probetur quod sit alteri preferendus
per legem. Raymundus. Item semper nume-
rantur vel spoliator vel complices eorum
debent habitis postulare remotis absque
quos offenderunt ne illi remaneant
in rancore. Item que dicta sunt de resti-
tutionibus cum circumstantiis suis intelligas
de incidentibus personaliter reparat. Ca.
XCIII. De crimine furti.

Furtum
est contrectatio rei aliene mobilis
corporalis fraudulosa invito domi-
no lucri faciendi gratia vel ipsius rei vel etia-
m usus eius possessionisve. Nec contrectatio-
nem in diffinitione quia sine ea non
est ipsum furtum licet interveniat volun-
tas lucri vel scriptura alias si quis concupiscat
rem alienam illicite ac sine contrectatione
est transgressor alterius precepti Non con-
cupisces rem rei aliene. Consensus autem
non committit furtum in re possessive
per possessivum dicens quia si alius ha-
buerit in re illa ius puta creditor tan-

xcij de hiis qui pluribus personis vel ex pluribus causis tenentur restituere. Ca. xciij de crimine furti

res est pignori obligata vel commodata
cuius vel locatus etiam dominus furtive sub-
ripiens furtum committit. Mobilis cor-
poralis quia in rebus immobilibus vel in-
corporalibus non committitur furtum quia
talia non possunt contrectari propter suam
immensitatem vel incorporalitatem. Fraudu-
losa quia non aliquis credebat rem
esse suam vel etiam sciebat rem esse sua
et credebat sibi licere rem suam surripere
non committit furtum. Item si credat se
facere domino volente quia non facit do-
lum invito domino quia si credit domi-
num permissurum si subest iusta causa credendi
non tenetur. Si vero non subest tenetur. Item
si putat se facere invito domino contrectan-
dus vult furtum facit quantum ad inten-
tionem et mortaliter peccat sed non tenetur
ad restitutionem. Lucrifaciendi gratia quia
si quis alienam ancillam meretricem rapuit
vel celaverit non causa lucrifaciendi sed
libidinis explende non committit furtum
licet alias graviter peccet. Vel ipsius rei
vel usus eius possessionisve quia non solum com-
mittit furtum qui rei dominium invito lu-
crifacit sic furtive sed etiam qui usum
vel possessionem rei. Ex primo patet quod
qui accepit equum vel aliam rem com-
modatam vel commodatam usque ad certum
locum et ipse ultra locum illum procedat
tamen ille re committit furtum si invitus
sciens credit dominum nolle. Sed quid si ali-
quis rem sibi adinveniendum concessam
alii commodaverit [illegible] committit furtum
utique quia non erat ei concessa ad usum
istum. Item quia iudex facere lucrum spes
[illegible] ex alieno largiri et [illegible]
debitore sibi adquirere. Similiter etiam cre-
ditor committit furtum si pignore sibi
obligato utatur contra voluntatem debitoris [illegible] in-
venias contrectationem alicuius rei fiat contra
voluntatem domini intellige furtum esse
[illegible] Iustinianus Institutionum li. iii [illegible] Fur-
tum est contrectatio rei fraudulosa
vel etiam usus possessionisve. Dicitur furtum
a furvo id est nigro quia clam et obscure
fit et plerumque nocte vel a fraude vel a fe-
rendo id est auferendo. Et ideo dicit vel
usus eius possessionisve quia furtum
committit qui rem alienam possidens ma-
le utitur ea invito domino veluti si cre-
ditor utatur pignore nolente debitore
cum etiam rebus commodatis alienis utuntur
quam utendas acceperunt et furtum committunt
si tamen se intelligunt invito domino hoc
facere. Alioquin si intellexissent non permissu-
rum ac permissurum credant extra crimen

sunt furtum committunt; non statim ut
intelligunt se delinquere quia furti do-
affectu furandi consistit. Raptor autem est
fur improbus. [illegible] Ca. xvii. Quando
vi furtum aut non quantum cum in quanti-
tate rei quantum in affectu furantis consi-
deratur unde [illegible] ad [illegible] quomodo
informatione non refert utrum virgo sit for-
mosa mulier pulcra aut deformis an-
cilla aut ingenua paupercula aut opu-
lenta sed qualiscumque sit illa una est for-
nicatio. Ita in furtu quantumcumque quis abstu-
lerit furti crimen incurrit. **Ca. xviii. De**
Furtorum aliud **speciebus furti**
est manifestum id est cum quis fur de-
prehenditur prius quam veniat ad locum
destinatum. Aliud non manifestum id est cum
quis fur non deprehenditur. Item furtorum
quedam remanent in nomine quedam
cadunt in nomen speciale veluti sacrilegium
quod dicitur furtum rei publice. Abigea-
tus quod dicitur furtum gregis. Sic et plagium
et dicitur furtum hominis cum quis liberum
hominem seu servum vendit vel emit donat vel
accepit vel committit. Item si ancillam vel
servum alienum sollicitaverit vel asportaverit.
Pena furti manifesti secundum quod iure civili
[illegible] agitur criminaliter id est ad
penam corporis infligendam. Civiliter
id est ad penam pecuniariam [illegible]
[illegible] non est fur suspendendus aut demem-
brandus aut occulandus sed alias arbitrio
iudicis puniendus videlicet ut fustigetur
vel spolietur vel alio modo prout iudici videbitur
[illegible] simplici fure. Item plus est quam
fur id est qui armis aggreditur in domibus
vel strepitibus vel in itinere vel in mari ut
pirate tunc arcius procedi debet cum
[illegible] pena furti ma-
nifesti est in quadruplum non manifes-
ti in duplum [illegible] pena competit contra
etiam post annum. Item si egit aliquis
criminaliter [illegible]
[illegible]
latrones si in furando depredando
occidunt [illegible] non esse ordi-
[illegible] si confessi et [illegible] fuerint [illegible]
[illegible]
non denegamus. Ex [illegible]
quis [illegible] vel [illegible] fe-
cerit furatus [illegible] vestem vel [illegible]
peniteat ebdomadas tres. Si reddi-
[illegible] Ca-
[illegible] confessus
fuit [illegible] est
[illegible] infamia [illegible] post [illegible]
Item pene [illegible] ad sacros ordines [illegible]

ca. xviii de speciebus furti

no dubitet promovere ibid. 134 sit palol

Ca. xcv. De participante cum fure

Qui cum fure partitur occidit animam suam. Non quod fur solum sed ille tenetur qui furti conscius querente possessore non dicat. Justinianus in insti. Omnes qui scientes rem furtivam susceperint et celaverint furti non manifesti obnoxii sunt quod si nesciant non tenentur in penam sed ad restitucionem. Olim lex qui malicia domum introibat ad rem sic venandam furtivam indutus ingredicebatur discinctus sicilem ancipite portans utrumque manibus detentum sed apud quem furtum invenitur tantum furti actione tenetur oblatum furtum dicitur cum res furtiva ab alio tibi ablata est ea quod apud te concepta sit utique si ea mente tibi data fuerit ut apud te potius quam apud eum qui dedit conciperetur tibi apud quem concepta est adversus eum qui abstulit quamvis fur non sit constituta est actio que appellatur oblati. Nullus non quod multis modis cooperatur quis vel participat cum fure unde versus Jussio consilium consensus palpo recursus participans mutus non obstans non manifestans. Dehac dicitur Cum eo fure participatur et ex autem dicit in 3 intelligitur de consensu cooperacionis palpo est adulator participans est qui partem furti recipit mutus qui dolose tacet cum videt furem patrare furtum et solo verbo posset impedire sine periculo suo non obstans qui non resistit facto cum sine periculo posset non manifestans est qui scit ubi sit res furtiva nec indicat ingenue cum alicui queritur. De 3 mutus non obstans et etiam non manifestans non tenentur ad restitucionem rei furtive nisi cum fuit furrepta esset rerum custodie commendata participans autem solum tenetur restituere quod habuit tenetur non insolidum nullus tamen consulens et etiam palpo si propter iussionem consilium vel adulacionem furtum fecerit fur alias non tenentur sicut distinctum est supra de rapacitoribus Consenciens autem cooperando tenetur insolidum licet nichil de furto receperit cum remanserit in quo tamen casu quandoque certe tollatur posset quod non tenetur ad restitucionem cum socius eius etiam sine eius adiutorio furtum esset facturus receptator autem si defendat furem in dolo malo celat rem furtivam tenetur insolidum ante si per receptacionem suam impeditur rei furtive restitucio alias non tenetur nisi quantum

de illa re habuit et sibi retinuit. Concordat in supra.

Ca. xcvj. De restitucione rei furtive

Quod autem pena agi non possit tunc nisi res aliena reddatur in epistola ad Macedonium Augustinus audit dicens Si res aliena propter quam peccatum est cum reddi possit non redditur penitencia non agitur sed simulatur. Si autem veraciter agitur non remittetur peccatum nisi restituatur ablatum sicut dixi si restitui potest. Si vero rem alienam quis consumpsit non eandem sed estimacionem eius restituat secundum Raymundum. Qualiter autem sit procedendum in foro penitenciali circa restitucionem faciendam ab ipso fure vel cooperantibus consencientibus et qui tenentur insolidum et qui in parte tantum et a sit restitucio facienda quia cui autem subrepta est domino suo nisi sit ex causa honesta rem non esse subreptam ut furti quia sciebat iure suo pignoris vel usum vel pro se. Si enim ipse esset fur non sibi sed domino esset restituenda vel illi cui ius fur subripuit si sua intererat ut dictum est ex causa honesta rem non subripiente tamen ita quod non facit quod fiat restitucio penitencie penitencialem vel alia religiosam personam suppresso nomine furis Delictis autem et de modo restituendi supra de rapinis. Quid si res furtiva perierat quam furtum nichilominus tenebitur ad restitucionem posita fur utique quia fuit in mora restituendi. Item non liberatur fur reddendo rem deteriorem Item tenetur restituere rem cum omnibus fructibus et si melioravit tamen pascendo forte equum vel porcum furtivum vel pro se non potest petere vel retinere expensas Item cum redditur estimacio rei non est tantum considerandum tempus in quo res fuit subrepta nec tempus in quo petit sed etiam totum tempus medium fiat estimacio secundum illud tempus in quo plurimum valoris fuit res. Et hec eadem intelligo in re rapta Hostiensis ubi supra de restitucione. Ipso Gaufridus ubi dicit quod debet reddi res cum fructibus perceptis et quos percepisset spoliatus si ipse possedisset. Item dicit ibidem quod tenetur talis ad omnia dampna et lucra perceptat et percipienda est tamen casus in quo non tenetur fur de casu fortuito si optulit rem domino loco et tempore congruo et dominus noluit accipere et cetera enim fur purgavit moram. Item cum furtum est quantum in usu rei tantum eius usum reddere tenetur etiam post restitucionem rei ad estimacionem illius usus aliter enim non esset purgatum furtum

Ca. xcvij. De illo qui emit rem furtivam

Quid si aliquis

cunt rem furtivam ignorantes et bona fide
et in foro publico et publice. Item si fur
alteri pretium quod inveniat petere a domino cuius
deprehendit rem esse furtivam vel nisi
potest retinere rem donec pretium sit ei solu
tum. Arg. nec non potest se defendere contra
sine statuti super hoc editi in plerisque locis
cum statutum tale sit. Hoc autem dicunt contra
tum tamen bono fidei possessore dico quod pro
tenet repetere pretium a venditore et etiam re
pensas quas fecit possessor bone fidei
circa rem conservanda vel melioran
dam et non tenetur de fructibus perceptis du
rante bona fide. Willelmus intelligit de percep
tis et consumptis si enim extant adhuc
tenentur ad restitucionem eorum ex quo in
cipit malam fidem habere. Raymundus. Item
si durante bona fide ipsi perit res non
tenetur pro eo idem si alienavit et hoc intelligo
in casu propter bonam fidem in primo etiam
quia non erat in mora in secundo quia
non desiit dolo possidere et quia pretium de re
furtiva redditum non est furtivum in
fine. Ergo nota quod male fidei possessor
re perdita vel male distracta tenetur ad resti
tutionem cum circumstanciis supradictis bone fidei
non possessor tenetur restituere rem si habet
eam aut dolo desiit tenetur in quantum
locupletior factus est. Willelmus. Ambigit in
quantum eius plus quia non tenetur de fructibus
perceptis. Raymundus. Ca. xcviij. De illo qui
furatur rem raptam vel furtivam

Quid si aliquis furetur vel rapit rem alicui usurario vel
... ut inde faciat elemosinam
dico furtum sive rapina committit. Non enim
facienda sunt mala ut veniant bona. Quibus
bona videtur tamen quod iste non facit fur
tum quia non facit animo lucrandi. Sed
non est ita quia species lucri est velle
non largiri. Talis etiam aufert sibi timore
am restituendi et ideo peccatum auget. Ex
... quandoque ... augetur ... quadam
forte aliquis cogitat et dicit ...
sunt ... divites avari cupiditati ...
regni si illis sua abstulero et pauperibus
dedero unde eius ... bonum agimus
... sicut ... sed hic pretium ei diabo
li calliditate suggeritur. Nam si totum
tribuat quod abstulit addit peccatis pretium
quod minuat ... ubi deo offic
demum si non potest alteri subvenire nisi
ledat quemadmodum est ...
alterum ... Ca. xxxij. q. iiij. Augustinus in ...
gustinus ad Claudium contra Iulianum. Sic
non sunt facienda adulteria etiam volun
tate filios generandi quemadmodum nec fur
ta facienda etiam voluntate pascendi

pauperes. Factus Willelmus. Quid de illo qui fu
ratur decimas quas miles vel laicus per
cipiebat iniuste usurpando ius ecclesie an
faciat restitutionem laico vel ecclesie. Respondeo ut-
cuilibet solvat liberatus melius tamen est si non
timeatur scandalum vel periculum solvendis quod
restituat ecclesie gerendo negotium militis
quia ipse cum sit malus gestor rerum hoc
tenetur denunciare tamen debet militi per
se si audet vel per alium tacito nomine si non
audeat quod inde liberatus sit. Idem dico de pe
cunia iudei vel usurarii ... qui vel
sibi vel de usura solvabit eum hic fur resti
tuendo eam illis a quibus ille iudeus
vel usurarius accepit usuras distinguen
dum tamen est circa hanc pecuniam fur
tivam aut rem aliam furto subreptam
quia si adhuc extat apud furem utique
ipse plenius facienda est restitutio iudeo
vel usurario nec fur alii solvendo hic re
adhuc pervenerit ... furti rem con
trectando alienam secundum illos qui di
cunt quod in usura transfertur dominium. Si autem
fur consumpta pecunia vel re hic furtiva
velit postea satisfacere solvendo rem a
liam tunc hic locum quod dubium est quod pos
sit se liberare solvendo illis a quibus
iudeus habuit usuras secundum etiam illam
opinionem que tenet quod in usura non trans
fertur dominium magna opinionem sunt hu
ius. Credo quod si res illa iniuste quam habuit usura
rius de usura ei furto subripiendo liberabi
tur si restituat illis a quibus usurarius
accepit ... tamen casibus supradictis
credo quod liberabitur solvendo ipsi usu
rario propter ... iudeo vel usurario
cui subripuit. Raymundus. Ca. xcix. De
illo qui rem alienam invenit vel necessitate compulsus fu[ratur]

Quid de illa pecunia vel alia re
inventa in via vel platea vel
alio loco publico numquid est ... re
stituenda vel aut ... committitur
furtum. Solutio utique ... rem inventam
reddere si potest invenire illum qui amisit
et faciat hoc publice dici sicut fit ...
vel per ecclesias ... ubi rem invenit.
Si vero non invenit tunc consilio ...
sui ... si pauper egenus
est ... pro illo ... alias eroget
pauperibus. Ca. xiiij. q. v. Augustinus. Si quod
invenisti et non reddidisti rapuisti quod
potuisti fecisti quia plus non invenisti.
Qui alienum negat si posset et tolleret. Item
... Multi sine peccato putabant esse si al
ienum quod inveniunt teneant et dicunt nobis
deus dedit cui habeo reddere vel videre
... pretium simile esse rapine si ...

Ca. xcviij. De illo qui furatur rem raptam vel furtivam

c. 74 De eo qui rem alienam invenit vel necessitate compulsus fu[ratur]

inuenta non reddat Raymundus. Quid si
aliquis cibum vel potum vel vestimentum pro
necessitate famis vel sitis vel frigoris nunquam
committit furtum. Ad hoc dicas quod si tanta
sit necessitas quod nisi furetur credat se non posse
euadere mortem non committit furtum nec pec-
cat. Nam propter necessitatem famis comedit
Dauid panes propositionis quia in necessitate cuncta
debent esse communia. Item quia tunc dominus vi-
detur concessisse parte esuriente unde talis
fur licite debuit euadere dampnum committi-
tur. ita non committit furtum. Item quia ne-
cessitas non habet legem. Si autem non patitur
ita magnam necessitatem peccat attenuatur
tamen peccatum propter necessitatem circa casum mitti-
gatur de pe. di. v. Si quis paupertate
v° dicerem tamen semper quod tenetur esset
quod restitueret si posset rem aliquantulam penitentiam
imponere sibi ad cautelam Raymundus. Ca[pitulum]

C. de xpianis qui furantur sarracenis

Quid si quis furetur captiuos xpianos
a paganis detentos ut restituat libertati.
Item quid de ipsis xpianis captiuis qui
furantur aliqua ipsis sarracenis a quibus te-
nentur captiui vel etiam aliis sarracenis. Ad
primum credo quod nunquam tenentur ad restitutionem
hominis. Nam ut dicit Gregorius contra hostes
fidei non solum aperte sed adhuc est etiam
laborandum. Item quid intendit iste nisi xpianum
liberare a periculo mortis vel ydolatrie ac
sarracenis peccandi occasionem subtrahere. Ergo
sit. Unde consequitur quia uterque causam
facit meliorem videtur tamen Augustinus affir-
mare dicens fides etiam hosti seruanda est
sed dic illud quando fides est promissa isti quod
est tempore treuge in quo casu si sarra-
cenus quia iniuste tenebat eum predam
in sibi illatam quia rumpebat ei fidem pro-
missam cum ipse fuit captus tempore treu-
ge iste autem furatus illum tenetur ipsi sar-
raceno restituere vel saltem propter periculum
anime scz dampnum datum sibi absolui vel pu-
nire esse estimata probabili moderatione
redemptionem suam. Ad secundum intelligo si non compulit il-
lum captiuum ad conuersionem vel ad ydolatri-
am vel ad aliquod mortale peccatum tunc cum crede-
rem ipsum furante peccatis liberatum. Item
credo ipsum furantem nullo modo peccasse quantum
ad hominem si rectam habuit intentionem
immo potius meruisse dummodo alias satis-
faciat ut dictum est. Ad aliud quod quesitum
est Willelmus. Quid si in bello captiuatur paga-
ni xpianos nunquam treuge postea licite licebit
xpianis eos furari. Raymundus. Si treuga in ita est
ita generaliter quod non liceat alicui nec per
violentiam nec alio modo sibi inuicem auferre
aut subripere aliquid tunc peccatum est tempore

treuge furari xpianos. Si autem conuenit de
sola violencia non inferenda sicut sag-
uis credo quod licite possunt furari no-
tum hic xpianos sed etiam munitiones et
castra que occupauerunt de iure xpianorum
possunt latenter intrare sine violentia
occupare nec tenebuntur super hiis ad aliquam
restitutionem. Si quid si absque munitionem
vel castrorum recuperandum conueniunt sarrace-
ni cum violentiam repellant in me inde-
bitur tunc deiecti tum venientes non
admittant ita fracta videbitur treuga
Respondeo non quia cum treuga inita fuit
conuenit de violentia non inferenda nec
furta fuerunt excepta nec fraudes in-
telligendum fuit de violentia non infere-
da absque causa possumus non
de illa que adhibetur in defensione sale-
ci obtinente nisi ad hoc dixisse conuenit. Item
nunquam tempore treuge vel alio tempore
belli licet xpianis furari paruulos sar-
racenorum ut eos faciant baptizari. Respondeo
Credo quod si sola pia intentione faciat
non peccant nec obstat si dicatur quod par-
entibus eorum fit iniuria propter primam peccatum
tem qui sine videntur vilibus cum ipsi
seruabant hic furtum quia tunc sicut
dixit magister G. c. q. Sic subtrahitur
pagano peccandi occasio quam in bene-
biat vel bene ponebat hic ... in
sua fidelitate unde non habet unde co-
queratur tum eius conditio fecit me-
lior tamen quia infideles maxime bar-
bari non habent hic ius ... peccatus in
libris qui sunt romani sed leges. Quid
si paganus habeat xpianam seruam vel ancil-
lam in domo sua nunquam licebit sine hic
vel ancille baptizare et domino pueruli
pagani ... dic ut dictum est
supra in titulo de iudeis Raymundus. Ad a-
liud quesitum de hiis qui furantur aliqua
sarracenis distinguo aut sub gratia de-
tentis aut non. In primo casu iniuste
tenent quia tenebat cum pax
et sarracenis inferendo tenetur si iuste
... culpa sua detinebat alias non de-
fuit eum occupacio rei sic surrepte ut
iniuria tamen iuste detenti. Si tunc hic sar-
racenus sit hostis non refert an aperte
an insidiis vincatur eidem xx q. ii que
dixit non solum bellari arma immo et
longe sed apud eos etiam inuentum fuit
subtili grafii ingenio Raymundus. Ca[pitulum]

C. de furto mulierum contra virum

Quid de vxore que furatur viro suo pe-
cuniam vel alia ut inde faciat ele-
mosinam R. ... Item nota

qui ita committit furtum in re propria sicut et
in magna [?] furtum non solum in maio-
ribus sed etiam in minoribus iudicatur Ra-
cio quia furto ablatum est sed mens furan-
tis attenditur Willelmus Quid de illa que fe-
cit furtum ante matrimonium vel etiam post
ipsa vel cum viro Et quid si vir solus
furatus est aliquid et uxor participavit
consenciendo vel comedendo voluntaria vel
invita nunquid licebit uxori de rebus com-
munibus sibi et viro satisfacere eo invito Re-
spondeo Ray[mundus] Si de consuetudine regionis
vir et uxor communicant sibi credita et com-
missa vel commaleficia si res furtiva quecun-
que surripuit ante matrimonium vel post
matrimonium sola vel cum viro vel quas vir
solus surripuit ante vel post dotata
adhuc in eorum potestate credo quod uxor potest
illam restituere in domo etiam contradicen-
te marito Si autem consumpta est vel si vir
solus furatus est mulier participavit
consenciendo vel comedendo spontanea
vel invita potest uxor si vir non contra-
dicit negocium mariti gerendo recipiam
libando estimacionem rei consumpte restituere
in domo latenter de communibus bonis si ali-
non potest nec erit furtum quia non est frau-
dulenta contrectatio nec animo lucrifacien-
di prohibente autem viro non credo quod de-
beat facere huiusmodi restitucionem cum ipsa non
habeat rerum administracionem sed maritus Si
tamen in hoc casu facit restitucionem de re-
bus quibus bona fide latenter non credo
quod sit ei pena iniungenda quasi pro mor-
tali aut quod peccaverit mortaliter Hec summa
de casibus

Ca[pitulum] CX De crimine usure

Usura quoque post rapinam [?] distat a
rapina dicta consequenter agendum
est videamus ergo quid sit usura vel
unde dicatur que species in quibus casibus
usure puniantur vel prohibeantur quo
usurarius et heredes eius ad reddendas
usuras compellantur ultimo de quibusdam
dubitabilibus Usura committitur [?]
pacto debitum vel exactum non enim puto
usuram committi si gratis oblatum gratis
accipiatur nullam enim oblato suscipienti
culpe maculam ingerit que non exami-
nantis peticione processit Dicitur autem
usura quasi usu era quasi usus eris id est pecunie
[?] procedens non dicitur committi usura nisi
in hiis tribus rebus tantum circa quas con-
sistit mutuum scilicet que consistunt in nume-
ro pondere vel mensura Numero ut moneta
pondere ut ere mensura veluti frumento
Ca. xiiij q. iiij Ex quo autem propter huiusmodi
emolumentum sperandum sit usuras exigere aut

contrariet Aug[ustinus] super ps. xxxvi sci-
licet dicens Si feneraveris homini id est si mu-
tuam dederis pecuniam tuam a quo plus
quam dedisti sive illud triticum sit sive vinum
sive oleum sive quodlibet aliud expectes acci-
pere fenerator es et in hoc improbandus non
laudandus Item Ieronimus super Ezechielem Alii
putant usuram tantum esse in pecunia
quod providens divina scriptura omnis rei au-
fert superhabundantiam ut plus non recipi-
atis quam dedistis Item [?] agatis
usura est et amplius recipitur quam datur
Ieronimus Ecce evidenter auditur quod quicquid
ultra sortem exigitur usura est Item de-
cime iiij Ex [?] clericis nec laicis liceat
usuras exigere probatur autem Gelasii pape
aliorum dicit enim Ambrosius vel de bono mor-
tis Si quis usuram accipit rapinam facit
vita non vivit Item Augustinus ad Macedonium
Quid dicam de usuris quas etiam ipse leges
et iudices reddi iubent an crudelior est
qui subtrahit aliquid vel eripit diviti quam
qui trucidat fenore pauperem Extra de u-
suris alias in [?] lateran[ensi] usurarii ma-
nifesti nec ad communionem admittantur altaris
nec christianam si in hoc peccato decesserint acci-
piant sepulturam sed nec oblaciones eorum
quisquam accipiat Qui autem acceperit aut
christiane tradiderit sepulture et que acce-
perit reddere compellatur et donec ad arbitrium
sui episcopi satisfaciat ab officii sui [?]
execucione suspensus permaneat [?] antis-
tes licet contra eos non appareat accusa-
tor si tamen aliis argumentis illos consti-
terit esse usurarios manifestos in eos pe-
nam in lateran[ensi] [?] contra usurarios edi-
tam potest exercere Hec summa de casibus Con-
sideranda obicitur nunc si creditor mutuat a-
licui gratis pecuniam debitor tenetur ei ad
antidora Quare habet ergo naturale obli-
gacionem non potest creditor deducere in pac-
tum expressum vel saltem sperare effectum
eius obligacionis naturalis cum etiam
talia pacta interveniant in spiritualibus ad que
aliqua quibus tenetur Willelmus ut qui dat pre-
bendam ea condicione ut canonicus singu-
lis diebus celebret debita iuxta [?] hoc
quod tale onus est adiunctum illi prebende
Raymundus ad hoc dico cum [?] quod cre-
ditor nullomodo debet pactum apponere vel
principaliter spem vel intencionem in tali retri-
bucione habere sed propter deum et caritatem prin-
cipaliter debet mutuare proximo indigenti
Willelmus Quid sit quod [?] nulla interveniente
spe de retribucione temporali [?]
mutuavit [?] retribucione unde
credo quod scolares qui dant mutuo pecuniam

campsoribus vel aliis scolaribus eo pac
to vel intencione principali ut ille vendi
tet illis qui indigebunt usuram capiat
tunc dampnandus. Cum autem propter dominum sic
mutuauit tunc si forte secundario sperat
quod ille debitor sibi remunerat vel aliquid simile
si opus fuerit forte non est reprobandum.
Ex summa de casibus **Ca^m. Cum de casibus in q**
uibus usura committitur

Licet autem usura corporalis sit prohibita sunt
tamen casus in quibus est permissa. Pri
mus vel possessio ecclesie est assignata clerico in be
neficio et laicus tenet eam iniuste violenter
potest clericus fructus illius ecclesie percipere ul
tra sortem extra e c t l. Et hec non sit lucri
causa sed ut res ecclesie de manu laici re
dimatur. Secundo ubi usure petuntur nomine
interesse verbi gracia. Si fideiussor soluit usu
ras creditori potest eas repetere a debitore
pro quo fideiussit quia non usure computan
tur ipsi fideiussori sed potius interesse. Nec
est lucrum sed vitacio dampni. Nota hic aliud
exemplum contra de usuris. Tercio in dotibus ge
neri ad fructus possessionum que sibi sunt
a socero pro dote date de pignori obligate
computandos in sortem non credimus co
pellendum cum frequenter dotis fructus non
sufficiant ad matrimonium onera supportanda.
Dampnandus hoc autem intelligas cum maritus
sustinet onera matrimonii alias non. Willelmus
Credo si in hoc casu vel possessiones plu
res fuerint obligata tum nunc quod ibi est conce
dit alii recepta ab eo summa que pro
missa fuit ei pro dote. Numquid potest ille lucri
facere fructus perceptos usque dum soluta
fuit ei pecunia predicta sicut potest gener
Respondeo. Si gener animo donandi tulisset iniuste
totum quod habebat in pignore non propter
contractum pecunie quam accepit a socero sed
quia consanguineus est eius vel alia ra
cione quam tamen amicus et ille non propter
fructus lucrifaciendos mutat ei pecuniam
sed propter dilacionem aut graciam. Credo quod absque
periculo usure potest fructus lucrifacere.
Nec est iste contractus veri nominis mutu
um nec dictum sit in speciem contractus tenetur
mutuanti reddere pecuniam si ille voluerit re
petere in quo casu usura esset si vellet
lucrifacere fructus. Dampnandus **Ca^m. Cum**
Excusatur **adhuc de eodem**

Pecuniam usuras exigere quoque tenere non debe
nt si debebas mihi C. ad terminum
cum non volvisti persoluere vel immo rogo consortii
portunii me recipere pecuniam sub usuris propter
negocia mea tractanda tu teneris mihi
restituere illas usuras si solui vel si non sol
ui liberare me ab ipsa obligacione. Item

racione dubii sicut scriptum est extra de usuris
Consuluit. Item quod cum dat x solidos
ut alio tempore totidem sibi grani vini
vel olei mensure reddantur que licet tunc
plus valeant utrum plus vel minus solu
cionis tempore fuerint valiture verisimiliter
dubitatur non debet ex hoc usurarius
reputari. Willelmus recte dicit si verisimiliter
dubitatur si enim daret x solidos in autump
no quando precium vilius est bladum vinum et
oleum ut ad pascha totidem sibi grani
vini vel olei mensure redderentur quando hec
merces secundum communem cursum consueue
runt esse cariores usura est quia non
verisimiliter dubitatur. Immo probabiliter cre
ditur quia plus valebunt ille men
sure tempore solucionis quam valuerunt
tempore contractus. Numquid potest committi u
sura in creditum pecunia marcha argen
ti pro alia marca ad certum tempus persoluen
da. Aut cum datur pro presenti spes prospe
ut granum pro grano ad eandem men
suram. Respondeo. Si verisimile est quod pecunia nume
rata aurum vel argentum certo tempore non fiat
prospera tempore solucionis quam fiunt tempore
contractus aut verisimiliter dubitatur utrum
prospera sint futura necne non est usu
ra. Si autem verisimile sit quod prospera sunt fu
tura tempore solucionis ut si quis debet
dare xx libras sterlingorum in hyeme pro aliis
totidem soluendis ad passagium tunc sig
natorum distingue quia si creditor non
erat seruaturus illam pecuniam usque ad
illud tempus sed intuitu conceptum usura
est. Si erat seruaturus ut sic seruando ui
s ad predictum tempus liberaret distin
gue quia si aufferet creditor debitori
libertatem librandi se intuitu et debitum
soluendi usura est quia presumitur quod ideo
credidit pecuniam quod debitorem arcaret
periculo ipse donaret si non aufferet sed
concedit ei quod reddat pecuniam quandocumque
voluerit usura non videtur si communiter hec
fiat ut releuat debitoris inopiam.
Si autem postposita intencione hec faciat ut
se conseruet a periculo seruandi peccat non
tamen tenetur cum complendum ad re
stitucionem lucri sed hoc ecclesie consulendum
in pena vel quod daret pauperibus etc. Iterum di
stinguendum est in dicendo quando datur
spes prospere ad cum ut vinum pro
vino etc. Extra ubi supra Consuluit. Item
racione pretii dubii eciam excusatur
qui pannos granum vinum oleum vel
alias merces vendit ut amplius quam va
leant in certo termino recipiat pro eisdem
Si tamen eas tempore contractus non

fuit venditum Willelmus Condicionem credo
esse attendendam non solum in hoc ultimo
casu sed etiam ubi datur spes prosperitatis [?]
pecunie propter eam sicut notatum in supe-
riori distinctione Raymundus Satis tamen
compulite agunt homines si a tali contractu
cessaverint cum cogitantes hanc donatio-
nem occultam si tamen vendet ad termi-
num longe minori precio quam res valeat
usura est Willelmus Dummodo sint non verisi-
militer dubitatum utrum plus vel minus valitu-
re sint sed presumitur quod longe minori

[C]um casibus aliis quod census castellanum
de feodo certe sine pro [?] retine fructibus
non computatis in sortem dum tamen in-
terim feodatarius in nummis sit assum-
ptio suo quo pro feodo certe tenebatur
Et credo quod speciale privilegium est ecclesie
nec est ad feoda laicalia extendendum
Raymundus Capitulum CV utrum gratis oblatum in-
ducat usuras

[I]tem gratis oblatum et
acceptum non inducit usuram dum
tamen non sit intentio corrupta Willelmus
Ex parte scilicet creditoris si forte non credi-
disset pecuniam nisi propter spem lucri in quo
casu tenetur totum restituere quantumcumque in-
tentione dedit debitor ei sine condicione
quanta forte propter mutuum sibi datum
aut propter aliud sive propter mutuum pre-
serviendum aut retinendum usque ad pro-
lixiorem terminum vel cum expressa dilatione
dat creditori nec potest recipere nec retinere
pretium quod sit ibi si forte habeat alias
debiones creditor aliquis Credo quod non sit
corrupta intentio creditoris debitor
tamen propter creditum acceptum vel alterius re-
tinendum dat ei aliquid unde creditor te-
netur restituere Credo quod non tenetur
de bona fide consistit nec etiam de con-
stantibus quam diu probabiliter credit quod
expressa dilatione gratis ei fuerit col-
latum vel probabiliter credit vel dubitat
quod propter mutuum receptum vel ulterius re-
tinendum ei fuerit restituere tenetur
Cum autem debitor non gratis vel credi-
torem gratis dat mutuum debitori sicut
aliquid debiones cum sibi cumulat pre-
tentionem de usura quam dedit neque credo
ipsum compellendum in foro penitentiali ad restitu-
tionem Raymundus Capitulum CVI utrum spes faci-
at usurarium

[S]ed numquid voluntas
sola intentio vel spes inducit usu-
ram ubi nullum pactum fuit appo-
situm in contractu mutui Willelmus quidam
volentes facere usuram dicunt quod numquam
committitur usura nisi ex pacto sollempni et a-
lii dicunt quibus assentio quod sola spes

sine intentio facit hominem usurarium im-
mo qui sub tali spe mutuat pecuniam quamquam
postea etiam gratis et sponte sua acceperit
oblatum ultra sortem recipit usuram
sive sit pecunia sive frumentum sive vinum
et breviter quicquid excogitari possit et dica-
lum sive aliud consistat in agendo sive
faciendo Willelmus sed credo quod domini molen-
dinorum qui credunt pecuniam pistoribus
ut molant in molendinis eorum usura-
rii sunt accipiunt enim ultra sortem in-
clusa transferunt libertatem debitoribus
molendi ubi voluerint Si tamen debitores
propter hoc non sunt dampnificati non te-
nentur creditores ad restitutionem aliquam fa-
ciendam eis nisi quatenus estimari debet liber-
tas molendi ubi volebant pensatis cir-
cumstantiis de maiori et minori remotione
molendinorum et facilitate molendi et qua-
litate Raymundus confundat a se primo in
lege ubi dicit qui ad usuram non commoda-
vit et amplius non accepit vita vivet
Item qui usuram et superhabundantiam non acce-
pit non morietur etc. Item in evangelio
Luce capitulum date etc. Glossa id est non in spe
[illegible] qui si non
reddit quod commodasti reddens qui
habente fecistis tenentur item illi qui
venientes filius solutionis volunt dare
ulterius dilationis debitori qui est iura-
mento astrictus solvere in data eis pecu-
nia vel aliquo equipollenti licet expresse
non obligant Ex hiis superscriptis habemus argumentum
Cum non aliter mutue traditurus expresse
sito mutuatam pecuniam credit ut licet sine
conventione cessante plus quam sortem re-
cipiat cum res suas longe maiori
precio distrahi si ad solutionem faciendam
prolixa temporis dilatio prorogetur quod
si ei petitum instrumentum prohibeat hiis hoc
iudicandi sunt male agere et ea que
taliter accepta sunt restituenda mandat
iudicio efficaciter inducendi Willelmus Cum
enim in mentali si non sit restitutio sicut
est nec in mentali usura Et in simonia
mentali est turpitudo utriusque partis dantis
et accipientis contra divinam et naturalem equitatem
facienda est ei restitutio nec potest etiam
in hoc casu papa dispensare sed expresso mu-
nere pecunia symoniace accepta resti-
tuenda est non illi qui dedit turpiter sed ecclesie
unde nec Helizeus precepit Giezi resti-
tuere alicui pecuniam quam acceperat a Naa-
man et papa quod vult potest statuere in hoc
casu potest enim dispensare quod non solum
in mentali symonia licet etiam in illa
que pacto est expressa retinere possit Rai-

Capitulum CVI utrum spes faciat usurarium

Raymundus. Ca[pitulum] xvii de fraude usurarum

Quid si pena est ei apposita in contractu mutui, unde saltem pena illa potest peti absque periculo usure. Ad hoc dico quod si pena est iudicialis, id est a iudice imposita vel statuta propter puniendam contumaciam debitoris qui cum possit, non tempore in eius statuto solvit pecuniam creditori, non est usura. Si vero pena sit conventionalis, id est de pacto communi posita in ipso contractu apposita ut saltem in eius pene debitum certa die solvatur, usura non committitur, dummodo tamen semper incertum sit utrum lucrum aut [illegible] tales penas [illegible] committi [illegible] esse tum ut in extra de [illegible] de penis. Si autem ille qui talem penam apposuit consuevit esse usurarius, presumitur quod in fraude usurarum adiecit penam, et presumptio est quod sit usura si propter singulos menses vel annos dicatur committi, sicut in instrumentis que ab usurariis solent fieri [illegible] talia [illegible] inducunt semper presumptionem prima facie quod sit usura in iudicio, tamen non statim in foro confessionis propter presumptiones contrarias [illegible] animum [illegible] Queritur quid si vendidi predium tali condicione adiecta quod quandocumque solvatur precium ante vel heredes mei reddam predium ego vel heres vel quibuscumque acceptemus ipsos [illegible] vel [illegible] usurarius est contractus. Ad hoc dico quod non est mutuum et emptor facit fructus suos sine periculo usure licet venditor intendat venditionis forma postea recipere predium. Ex hoc intelligas ubi in fraude usurarum fit ficta talis venditio quod presumitur ex his coniecturis: si dico quod venditum est parvo respectu valoris rei. Item dico quod aliquid per se [illegible] ultra summam receptam, puta si fuit vendita [illegible]. Et est in pacto quod cum restituetur venditio reddantur [illegible]. Item dico quod emptor consuevit exercere usuras. Unde de illis qui agros seminatos emunt fructus percipiendos in anno [illegible] non est usura ex forma contractus; potest tamen fieri in fraudem usurarum, ut si tantum inde colligendi valeant in autumno plus quam emptor dedit, maxime si talis est persona que contractus huius consuevit exercere. Restitutio in foro penali est ei iniungenda si autem probabiliter dubitatur utrum fructus illi plus vel minus debeant valere quam quod emptor dedit, non est usura. Et idem dicendum de creditore qui possessionem alienam recipit pro certa pecunie quantitate

ita quod usque ad certos annos faciat fructus suos licet enim iste contractus non sit usurarius ex forma, potest fieri in fraudem usurarum. [illegible] est in foro [illegible] ad presumptiones super positis, in foro autem penali stabitur eius confessioni [illegible] presumendum est tamen talem creditorem iniungenda est ei restitutio in penitencia si fructus illius [illegible] credebantur plus longe valere quam ille dedit, si iustus emptor inveniatur. Raymundus.

Ca[pitulum] xviii de illis qui suscipiunt ultra mutuum periculum

Item aliquis mutuat pecuniam mercatori recepturus aliquid ultra sortem pro eo quod suscepit in se periculum, id est si pecuniam vel merces inde emptas portaverit salvas, alias non teneatur sibi etiam de sorte. Item aliquis mutuat [illegible] ut tempore reddantur ei centum aureos [illegible] credit [illegible] aureos alii plus valere recipit aut in se periculum ut et [illegible] utrumque in his [illegible] committitur usura. Dicunt quidam quod non, cum enim mutuum dicatur quia de meo fit tuum, ita omne periculum rei mutuate ad te transferatur, non videtur incongruum si ultra sortem apposita in recompensationem periculi quod suscepi aliquid recipiam. Sed dicit Goffredus [illegible] ubi dicit quod ideo quia usus rei locate aliquid potest accipi quia rei locate periculum pertinet ad locantem. Secus est in re mutuata. Alii vero [illegible] contrariam [illegible] quod sit usura [illegible]. Et [illegible] ubi [illegible] assignanda differentia inter mutuum et locatum ponit tria. Primum quia in mutuo transfertur periculum in accipientem, secus in locato. Secundum quia pecunia non deteriorata usu sicut in domo vel equo vel alia re locata. Tertium quia usus pecunie nullum fructum vel utilitatem parit utenti sicut in usu agri vel domus vel equi vel alterius rei locate. Licet ergo in casu proposito cesset prima ratio differentie, non tamen cessant due ultime, et ideo tutior est sententia ultima, maxime quia tales semper faciunt tale mutuum propter spem lucri pecuniarii quod non licet. [illegible] fieri in fraude usurarum [illegible] est hodie [illegible] ubi [illegible] navigantem vel eunti ad nundinas certam mutuans pecunie quantitatem pro eo quod suscipit in se periculum recepturus aliquid ultra sortem usurarius est. Item dum ego emerem tibi a te [illegible] omnes [illegible] deposita [illegible] propter nimiam instantiam fecisti me [illegible] a tali emptione

ideo ut tibi mutuarem. Ego dico nolo
quod ibi vendas merces tuas quantum essent illo
temporis de istis in talibus si eas illuc defer-
rem, iterum tamen in meo periculo ut sup-
ra dictum est. Ideo quia illud recepit tamquam
mercis esse quam velles. Ca. Cix. De emptionibus
Quid de illis alicuius annui redditum

Quid de illis qui a communibus civitatum vel a monasteriis
emunt certos annuos redditus
vel certos modios annone ad vitam suam.
Respondeo non est usura de forma contrac-
tus. Tamen hic redditus annuus perso-
nalis sit sive temporalis non perpetualis. Cre-
do licet quidam legiste dicant contrarium,
quia illicitus est contractus, tum quia ven-
ditor facile possit considerare mortem
emptoris ut sic liberatus esset. Tamen quod
multum est emptoris periculum de sterilita-
te terre aut tempestatibus que solent fie-
ri in terra, iam per alios ad incendium aliquam
destructionem quod periculum emptoris. Preterea ali-
quando quod etiam corpus liberorum aliqui-
bus annis amittunt. Quid de illis qui
emunt vel dono forte occasione aliquam
fructuum percipiendorum accipiunt in solarium per
usum fructuum aliquam castri vel ville quod
contractum indifferens accipiunt perpetuo
et eis in monasteriis? Respondeo credo quod si
aliquis advocatus gratis serviret mo-
nasterio vel esset de consuetudine, tamen
pro suo vel etiam dives gratis, cum pura
intentione de pecunia licite possit reci-
pere hunc usum fructum vel aliud donum grati-
tis datum. Item dico si nullo ad hunc in-
genio fraudis recipiunt dona a monasterio,
dum tamen sit semper recta intentio, et
studeant fideliter. Unde in primo con-
petenti ne aliqua bona pauperum consume-
rentur. Item dico de illis qui emunt
nisi sit forte talis venditio in fraudem
usurarum quod presumitur concurrentibus pos-
tis etiam etate et sanitate persone
post hec presumpto utrum vel luerum vel pretium
debeat, vivere tamen de istis circumstantiis
in iudicio anime sua quod dicitur supra ut
fiat confessionem cuius in pura diliget
examinetur. Caute tamen considerat ne
decipiatur. Preposito si tamen in tali vendi-
tione monasterium esset enormiter vel
manifeste deceptum licet fuit pura re-
dire et recta intentione nec fuit dolus
adhibitus et ideo conputetur a usura,
tamen debet removere deceptionem vel sup-
plendo iustum pretium vel restituendo re-
sto quod minus sibi reddito fiet ante
estimato deceptionis non semper tempus pre-
senti in quo forte res meliorata est per

stium si per industriam emptoris. Si vero
tempus in quo venditio facta fuit. Item non
tenetur fructus quos percepit medio tem-
pore computare in pretio discuptatur cum sub
bonam fidem et iustum titulum et liber-
rem consimilia vellet. Item nota quod ubi
emuntur aliquando proventus vel redditus
ad vitam venditoris similibus circumstantiis
de quibus loquitur hic magis tollabilis est
hunc emptio quia non est periculum quod
alter desideret mortem alterius. Si vero emuntur
ad vitam ementis non est tutum ne ven-
ditor desideret mortem emptoris. Ideo em-
ptio est promissio pro benede vel benefi-
tum non vacantis et pactum de futura
successione in hereditate testatoris. Pactum
dico sicut dum adhuc vivit. Non tamen
per se dico mortale esse peccatum emere vel
vendere ad vitam ementis quia non in
venio hoc illicitum vel sanatur de bene circum-
stantie. Quid de illis qui emunt boves
vel oves a pauperibus quos forte non
sunt? Respondeo si emit quis a paupere vel etiam
a divite hec animalia que sunt vel credit
ipsum non hic equa iam tradidisset
et locat ei pro certa annua pensione usu-
ra est vel ad minus presumenda est in frau-
dem usurarum. Si idem credo de illis qui
faciunt emunt fructus terrarum ab illis qui
eos non habent. Si autem sine fraude et bona
fide fiat hec emptio non credo emp-
torem peccare quamdiu durat bona fi-
des. Quid de illis qui emunt equos ven-
dendos vel reddendos a venditore mercibus in
dimidium emunt in pretium minori pretio quam
valeant tempore contractus? Respondeo usura
est in impleri dubitetur equos illos
tempore solutionis plus vel minus valitu-
ros sicut dictum est supra in quibus dam ca-
sibus vel in speratur aut probabiliter creditur
quod tantum valituri sunt vel minus. Quid
de illis qui agitur statim seminatione vel
vernis fructus a quibus illis dum emunt
certo pretio? Respondeo non est usura quod for-
ma contractus si in fraude usurarum pre-
sumendum est sicut in probabiliter dubitatur
fructus percipiendos plus vel minus va-
lituros in messe quam emptor emit vel
in speratur aut credat non plus esse va-
lituros. Ca. Cx. De traditionibus bonum ad
Quid de illis qui tradunt mediationem

Quid de illis qui tradunt boves ad medietatem sive in agricultura
vel conferunt pro certis factoribus liberali con-
pacto quod si moriantur vel deteriorantur con-
ductor subeat medietatem periculi. Si vero
meliorentur habeat medietatem commodi. Respondeo
vera hic locatur boves per certos equos vel

Ca. Cix. De emptionibus alicuius annui redditum

Ca. Cx. De traditionibus bonum ad mediationem

addicem vel ad annum dum tamen conductor non gravetur in mediatate in mercede pastum aut dequinicando dampnum requando rei locate magis est propter locatorem in probabiliter dubitetur utrum conductoris vel locatoris melior aut deterior sit condicio vel non credatur quod conductoris non sit deterior supposito tamen supra pacto videtur conductoris deterior condicio quia modo quia magnum potest habere dampnum de morte bitinnem locator timet nec conductor gravaret bovem si non timet de periculo huius pactum apponat sicut communiter quod si bos sine culpa conductoris perit de illo periculo michi compigetur ab eodem non credo quod peccavit nisi propter scandalum eorum qui ignorant eius intencionem illud tamen verum est quod conductor rei potest in se suscipere periculum rei conducte casus fortuitos quoniam est de natura contractus in supposito casu tamen est locatio et conductio in societas in periculo et melioratione et deterioratione bonis

Capitulum xxi de tradicione animalium ad accrementum

Quid de ovibus vel animalibus que traduntur ad accrementum Respondeo in ista tradicione possunt inveniri contractus societatis tamen vel locationis et conductionis tamen possunt concurrere contractus mutui et societatis contractus societatis tamen ut cum quis habens xx capita ovium init societatem cum alio habente totidem et communicant adinvicem operas suas et periculum et emolumentum et pensas circa custodiam et pastum eorum in quo casu si conveniat inter eos quod de fetibus reparentur capita demortua aut de vellibus aut pellibus emantur alia ad augendum gregem aut si in tantum aliud pactum licitum et honestum non ... dum tamen servetur equalitas inter eos ita quod ex illo pacto non videatur esse deterior vel melior unius quam alterius condicio. Item locatio potest esse et conductio tamen si quis habens x capita tradat ea alicui custodienda et pascenda sub certa mercede pecunie vel participacione proventuum gregis in quo casu si dominus retinet sibi periculum eorum capitum nec aliis inpactis iniquis gravet conductorem licitus est contractus. Item possunt concurrere contractus mutui et societatis ut cum quis habens xx capita tradit ea estimata alicui puta pro xx solidis ita quod teneatur reddere medietatem sortis scilicet x solidos quantumcumque contingat postmodum de omnibus et tunc videndum est de si creditor dedisset ei mutuo x sol. cum quibus emptis x capitibus contraxisset societatem cum creditore habente x alia capita ita quod sint communia capita sua sunt in periculo et proventibus in quo casu si contemplacione mutui gravet creditor debitorem in contractu societatis usura est et in hoc casu procedendum est sicut dictum est in primo casu contracta societate. Illud autem valde magnum est cum quis certa capita animalium tradit estimata certo precio et sub eo pacto contraxisset societatem quod totam de proventibus recipiat partem autem quam aliud aliquid inde percipiat vel paciscatur quod de fetibus reparentur capita casu demortua antequam alius aliquid percipiat de proventibus hoc est cum quod fit de ovibus in mortalibus et qualiter cum est quod non probabiliter dubitatur utrum istius vel illius deterior sit condicio in forma conventionis sive pacti adhibiti in contracta societate non est peccatum ubi autem ad arbitrium boni viri gravatur alterius condicio peccatum est propter gravantis si sciens hoc faciat et tenetur ad restitutionem non potest tamen dari qualis doctrina super his tradicionibus animum permarietatem tradicionum et dolos qui super talibus excogitantur a quibusdam Raymundus

Capitulum xxii de turpi lucro

De quibusdam autem qui tempore messis vel vindemie emunt annonam vel vinum ut postea vendant carius dicos quod peccant et turpe lucrum ... velles intelligendum est hoc si fiat ex cupiditate tunc enim est peccatum mortale sive clerici sive laici sint qui hoc faciunt. Clericus autem laicus non ex cupiditate sed ut provideat sibi et suis emat aliquid ut postea carius vendat sive annonam sive aliud non audeo dicere esse mortale. Clericus etiam si rem aliquam emat ut eam per suam industriam melioratam vel mutatam formam vendat carius quam emit ut si pullum emat equum et nutriat vel tabulas emat et inde faciat ymaginem. Annona ita quod vel vinum emere predicto modo ex cupiditate omnibus illicitum est. Raymundus. Secus si aliquis propter necessitatem emat et post ea non indiget sicut credebat hoc potest licite vendere sicut venditur communiter in foro licet vendatur carius quam emerit. In hoc tamen summo gravius peccant clerici quam laici. Venientes tamen dico teneri hoc ad restitutionem faciendam certe persone sed debent erogare tale

lucro in usus pauperum post eum emere
si timetur caristia initia videtur mutua
lia contrahi dictum dummodo non ut carius
impendat sed ne egeat fame preter ex
emplo ioseph. Willelmus. Item credo de illo
qui emit annonam vel vinum causa ne
gociandi dummodo tamen non contemplatione
te hoc faciat sed ut lucro moderato sibi
provideat maxime cum aliud genus
negociationis non noverit nec alias
habet unde sustentetur. Raymundus. Illos
etiam credo tamquam nefandos bellu
as detestandos qui ea intentione emunt
annonas vel alias mercationes vel res ve
nales ut proxime mutualia vel de talibus
caristiam inducat. Item qui annonam
veterem mutuant ut recipiant novam
usuram committunt quia meliorem re
cuperare volunt. Willelmus. Istos non audeo
condempnare sed ad hoc mutuent ut pro
ximo subveniant dummodo non auferant
ei libertatem solvendi sed intime solvenda
veterem vel si probabiliter dubitetur utrum
plus vel minus valitura sit tempore so
lutionis. Alias verum est quod dicit magister
Raymundus. Capitulum xiiij de legibus usuras

Quid de legibus permittentibus ut usure teneat
que permittunt usuras exigi vel
teneri. Respondeo dico quod non quia ex
hibite sunt iure naturali sed contra tale ius
nulla lex nulla dispensatio potest admit
ti. Item quia per hoc usurare non licet ipsum
multos invenimus unde in maiore ergo in
pater hic non potuit tangere legem
contra imperatorem enim ipse dicit impera
tor quod sacre leges non dedignantur
imitari sacros canones specialiter matri
moniis et usuris. Sed secundum canones
non possunt exigi ergo nec secundum leges. Item
dicit imperator se amplecti maiorum con
silia sanctissima adeo ut per ea suis legi
bus derogetur sed in nostro casu constat quod
est canon contrarius maiorum usuras reprobat.
Non est quis iudicet repetant usure
quia ipsi respirat sanum uno ius ille ta
men leges que permittunt usuras ex
igi tunc vel esse vel tunc moderate bone
sunt. Raymundus. Et sane intelligant
ut dixi supra eodem capitulo l. nihil. Si usure
illicite solute sint in sortem computantur
si sors iam soluta erat usure vel inde
bite repetentur. Ex pacto solute licet
peti non potuerunt tamen repeti non possunt
nisi ultra modum licitum date sunt
usurarum modus ex pacto vel delictu est
tandus est illustres enim tenentes se usu
ras stipulari possunt. Negociatores vero

centi centesimas ut adimplerentur autem tunc
usure nulla occasione exigi possunt
etiam si pignora pro illicitis usuris ob
stricta sunt. Item usurarum usure nulla
arte exigi possunt. Capitulum xiiij de co
pellendis usurariis ad re[stituendum]

Quomodo compellantur
usurarii restituere usuras
audiatur. Respondeo quia si sunt pu
blici usurarii ipso iure sunt excommunicati
quantum ad tria scilicet quod non debent recipi
ad communionem altaris. Nec etiam oblationes
nec ipsi ad sacram sepulturam si in hoc
peccato decesserint. Item quilibet qui
libet usurarium cogere ad usuras restitue
das si vero sint certe per maiorem excommu
nicationem sine appellatione remota. Item
quia si usurarius repetat ab illo usu
ras repellitur per exceptionem donec ipse
restituerit usuras quas ab aliis male
accepit vel saltem caveat posse suo eas
reddere compellantur. Heredes usurariorum
sive sint filii sive extranei in foro anime
iudiciali indubitanter tenentur tamen usura
rii quam heredes ad solidam restitutionem
omnium usurarum quas illicite acceperunt vel
saltem posse suo faciant et doleant de
peccato quod non possunt plene restituere
exponant manus restitue si pervenerint
ad pinguiorem fortunam tempore per posse
iurant. Ad hoc possunt etiam tales con
tenti satisfacere non valentes postu
lare dilationem vel causa elemosine sibi
remissionem si aliquis eum tenet restitue
re sicut in statu salvandorum. Aliter
non. Qualiter autem iniquitatem teneantur
heredes certam de forma restituendi sibi
sive sit solvendo sive non usurarius vel
heres eius vide supra eodem de raptoribus. **S**i cle
ricus est usurarius vel heres usura
rii nisi velit satisfacere ab officiis sus
pendentur et si emendare noluerit de
ponentur. Vero in foro penali privari
detur ut supra dictum est. Ita tamen quod
non decet esse que sunt pauperibus
deputata sed debet hoc faciat fideliter
iusta posse suo quatenus de pecunia
illa vel alia qualiter sua expendit in uti
litatem esse. Willelmus. Videtur magis
in iure quod clericus qui debet aliquid ex
maleficio non potest illud solvere de bonis
ecclesie sicut ego non credo nisi talis
qui bona habeat patrimonialia aut alia
de quo de certa scientia alias credo
quod debeamus esse sic de fructibus quos
legittime percipit de ecclesia sua solvere
potest. Extra de ... alias ... Cage
si sint usurarii manifesti vel heres a

Capitulum xiiij de legibus usuras permittentibus ut usure teneantur

Capitulum xiiij de compellendis usurariis ad restituendum

agentibus contorserunt vel eorum heredibus
usuras restituere vel heres non sufficientibus
pauperibus erogare si tamen habent unde
possint aliquam eas [illegible] paupertas co
gat filii ad restituendas usuras ea est
distinctione tenendi que ponitur si viuent
tenentur ipsi idem etiam tenentur heredes ipse
vero eundem constituendum Cap. xxv. de

possessionibus rerum emptarum de pecunia usuraria

Possessiones que de usuris sunt comparate
debent vendi et eorum pretia hiis a quibus
usure sunt extorte restitui. Raymundus
pone quod usurarius emit equum vel predium
de pecunia usuraria et donat rem illam
alii postea efficitur non soluendo queritur
utrum ille qui soluit usuras possit eum
effectum petere rem emptam de usuris ab ipso
possessore et utrum ille in foro penitentiali te
neatur restituere videtur quod non quia res
cum non sit furtiua redacta non est fur
tiua. Ideo res empta de pecunia usu
raria non est magis usure subiecta. Item
quia secundum regulam iuris personalia non
transeunt ad successores. Ego tamen cre
do teneri cum alia quod iste potest petere et ille
tenetur reddere [illegible] cum dicit decretum
cum tu [illegible] eum hec res loco pre
tii sicut equus alibi. Willelmus autem ait
tenetur restituere hoc credo verum esse quod
sunt possessiones tamquam rem emptam
de pecunia usuraria. Secus si emisset
vel spolia tamquam non lucratiua accepisset
rem bona fide ab usurariis non cre
dens forte eum esse usurarium aut cre
dens rem illam esse emptam de pecunia
usuraria aut usurarium habere alias
unde posset reddere usuras. Sed nunquid vir
qui duxit uxorem raptoris vel usu
rarii filiam potest accipere dotem de re
illius cum constet habere non sufficiat
ad reddendum quod rapuit vel habuit de usura
non licet dos non perueniat contractu
lucratiua sed recipitur propter onera matrimo
nii portanda. Si tamen maritus sciens
veritatem aut crassa ductus ignoran
tia contraxit cum hiis filia non debet
recipere dotem de rebus hiis de equitate
canonica licet de subtilitate iuris ciui
lis aliter forte possit dici. Si autem pro
babili ignorantia ductus et quia credebat
non esse usurarium vel alias esse soluen
do potest dotem in solidum recipere licet
postmodum sciat veritatem in creditore
et aut qui recipit quod sibi debetur a
raptore vel ab usurario non distinguo
quia bona fide credidit ei pecuniam
ut conuenit quemadmodum sicut facit et inerea

stino forte [illegible] se liberaret non est simile
de marito quantum ad dotem ut dictum est
quia potest dando dotem quandoque effici
pauperior nisi quatenus velena abunde
alende filie. Si debitor non fit pauperior
recipiendo mutuum a creditore vel emp
tor aut venditor recipiendo rem vel
pretium. Veritate venditor creditor ante qui ma
la fide credidit pecuniam puta luden
di in mala alea vel dat eius in eius aut
histrioni vel alias dilapidanti bona sua
non debet hiis debitum recipere creditoribus p
reatibus similiter nec ille qui contra lucratiua
agit extra ante cum quibus debet con
tractu vel quasi commutationis vel quasi
possunt recipere quod sibi debetur creditoribus
hiis dum tamen rem furtiua vel rapta
aut usurarie in ipsa specie non recipiat
maxime secundum illos qui dicunt quod in v
sura non transfertur dominium secundum etiam illos
qui dicunt contrarium credo quod ipsa res
usuraria iuste non debet recipi in soli
tum quia debitor qui eam dedit pro
usura potest eam vendicare a creditore si
extat nec posset creditor pretium aliud
ei soluere ut vult Raymundus. Cap.
xxvi. de usuris contractis circa pignora

Circa pignora sepe orit[ur] questio. Talis
creditor accepit pecuniam vult ab
fructus perceptos bona fide deduc
tis expensis computare in sortem. Si sic
residuum fuit de parte postulat debito
rem compelli ad solucionem. Queritur utrum
ad hoc cogendus sit debitor vel non
vel qualiter sit consulendum creditori ad
quem credo plura auxilia sibi esse parata
potest cum pactum quamualere petere coram
iudice. Item potest alii pignus sibi ob
ligatum impignorare. Item potest ven
dere pignus etiam inuito et contra
dicente debitore nec debitum offerat
circa vendicionem tamen est adhiben
da distinctio quia aut certa pacta fue
runt inter creditorem et debitorem fir
mata super vendicione pignoris in certo
tempore vel loco vel certe personae sibi us
faciendo aut nichil super hoc conuenit
inter eos in primo casu debet creditor
primus notificare debitori et postea po
terit vendere secundum formam conuentionis
aliter in isto videlicet cum pactum fuit
appositum ne venderet exigit tunc non
potest vendere sed debet prius denunciare
ter debitori ut soluat si cessauit
potest postea vendere aliter si ante tri
nam denunciationem venderet furti tene
retur. In isto non sed cum nichil conuenit

sufficit una denunciatio et postea elapso
biennio potest si venditor potest etiam co-
gi per censuram superioribus modis si est de foro
suo vel quocumque sit in modum denuncia-
tionis vere potest vel in modum reconven-
tionis contra [?] cum debitor trahit creditorem
in iudicio super aliqua re coram ecclesiastico
iudice quia tunc creditor conveniens potest
debitorem reconvenire coram eodem iudi-
ce ubi dicit "rome" quod etiam potest de ci-
vilibus causis cognoscere per modum denuncia-
tionis et compellere ad agendum penitentiam.
Raymundus. Et si forte post inceptam
causam vellet debitor desistere videtur quod ad
petitionem creditoris possit eum cogere iu-
dex ecclesiasticus ut videtur ei coram eo
vel satisfaciat. Sepe enim iudex potest iudi-
care iudicate occasione alterius que-
stionis mote coram eo de re
de qua alias non posset. Capitulum xxvii. ad
hoc de eodem.

Item nota quod creditor
potest exigere vel compensare in sortem
expensas quas fecit colligendo fruc-
tus sed etiam quas fecit bona fide circa
rem pignoratam. Item si casu fortuito
vel sine culpa sua res perit vel deteriora-
ta est non tenetur creditor sed si dolo
vel culpa sua tenetur. Item si venditor pig-
noris bona fide creditor minus accepit
quam erat in sorte potest agere ad residuum,
sed nec plus tenetur restituere debitori.
Item nota quod sicut potest agere debitor con-
tra creditorem vel ex ista et heredes debito-
ris contra creditorem vel contra heredem
eius et econverso si forte creditor vel heres
eius rem sibi obligatam alteri impigno-
raverit vel aliquomodo in malam fidem transtu-
lit possessor tenetur computare in sortem
non solum fructus quos ipse percepit
sed etiam omnes quos antecessores perceperunt
attempto primo contractus ipsa cum fruc-
tum perceptorum ipso facto attingit sortem.
Item quod ubi supra dicitur alios im-
pignoraverit [?] tunc Et ille constitutus medi-
us aliquis [?] usure exercere presumat
et si aliquis alicuius possessionem data
pecunia sub specie impignorationis acceperit
si sortem suam deductis expensis de
fructibus iam percepit absolute possessio-
nem restituat debitori. Si vero aliquid
minus habet eo recepto possessio ad dominum
revertatur. Et si post hanc constitutionem
in clero quisquis usurarum lucris insistat
ecclesiastici officii periculum patiatur nisi for-
te ecclesie beneficium fuit quod redimendum
ei hoc modo de manu laici videatur.
Item eos qui de possessionibus vel arboribus

quas tenent in pignore receperunt sorte de-
ductis expensis recipiunt abbates pig-
nora restituenda sine usurarum exactione
ecclesiastica districtione compellas. Si vero titulo
pignoris detinent et de fructibus eius sor-
tem receperunt possessionem tamen dicunt in emp-
tionis redditam et etiam ipsa de feudo sit mo-
nasterii. Raymundus. Capitulum xxviii. de
quibusdam communitatibus usurariis.

Quid de communitatibus quae dant
pecuniam ad usuram maxime videli-
cet quod omnes cives sunt usurarii propter
hoc consuetudines iniustas dampnandas. Et
sic omnes quorum auctoritate vel consensu
usure exiguntur. Quid de regibus et principibus qui eos
permittunt ad reddendum usuras. Et quare
tenentur ad restitutionem etiam si nichil inde
ab inde perceperint. Quid de regibus et prin-
cipibus qui a iudeis multa recipiunt
tamen servant eos nichil habentes de pro-
prio et bona que possident non suf-
ficiunt ad restitutionem usurarum. Et tene-
tur ad restitutionem talium preceptorum si go-
tauta lucrativa ea perceperunt. De alte-
ro dominus lucrativa possunt accipe-
re quod sibi debetur sicut talia creditores.

De servientibus autem usurariorum quid de eo
possunt accipere mercedem suam de talibus
bonis. Si serviant eis in licitis et honestis
aut licitis quia utilitas quam consequitur
hic usurariis ex servicio hic servicium competi-
tum mercede quam dant fructibus talibus non
possunt dici participes. Sed mercedem
datam cum loco mercedis habent quod modo
operarii. Si autem in in honestis aut illicitis
non credo quod debeant recipere mercedem
de talibus. Item idem etiam in dictandis et de
cultoribus procuratoribus usurariorum et talibus in
terminis eorumdem. Raymundus. Capitulum xxx.
ad hoc de eodem.

Quod autem est de communitatibus prestantibus ad
usuram prestantibus quod omnes sunt usu-
rarii quorum auctoritate et consensu fit dico et
idem si collegium aliquod accepit pignus
in casu non concesso. Universi et singuli
singuli de collegio tenentur in solidum
restituere quod collegium fuit commune et
hic usurarii sunt ut dicit [?] sunt
illi quorum autem et consensu talia fiunt
non credo tamen quod tenentur ad restitu-
tionem nisi quantum ad eos pervenit de usura
vel quantum vencelati [?] sunt ab expensis
quas fecissent de suo nisi sumentes de
dicta communitate nisi forte prestitit
auctoritatem compellendo aut faciendo
communitatem talem fenerari que alias non esset
facturus hic in quo casu credo eos tene-

in solidum. Quid de illo qui compulit ali-
quem ut feneretur. Item quid de illo qui dat
amicis suis vel consanguineis pecuniam vel ac-
commodat gratis ut causa feneretur. Item
quid de eo qui contraxit societatem cum
aliis ad fenus exercendum. Item quid de eo
qui dat usurariis mutuam pecuniam ad ex-
torsionem lucri usurarii. Numquid in istis di-
libus casibus tenentur in solidum sicut hec fa-
ciunt an tantum de eo quod ad eos pervenit de
usura. Respondeo secundum glossam tales qui in-
ducunt alios ad fenerandum aliquos non fe-
neratores tenentur in solidum. Si autem a-
lias erant feneraturi non tenentur nisi in quantum
ad eos pervenit. Ego credo sine preiudicio
quod in neutro casu tenentur nisi in quantum
ad eos pervenit. Hii qui taliter inducunt
alios ad fenerandum et melior est conditio
talium in hoc casu quam in rapina vel fur-
to qui prestant auctoritatem tenentur ad restitu-
tionem etiam cum nichil ad eos pervenerit
de maleficio. Respondeo ideo quia rapina vel fur-
tum contra voluntatem domini fit qui patitur
dampnum sed usura de voluntate domini per-
venit ad creditorem. Nec invenitur ulla da-
ri actionem debitori contra huiusmodi inductores
ad repetendum usuras alicuius quas ipsi debi-
tores solverunt vel taliter inducentes vel alios con-
sulentes nichil pervenit de usura sicut
datur una actio contra illos quorum ope
vel consilio vel iussu furta facta sunt
et rapine licet nichil ad eos pervenit. Raymun-
dus.

Capitulum xxx. Utrum christianis liceat a iudeis usuras exigere vel econverso

Item numquid iudeus potest exigere usuram a christianis aut numquid
christiani a iudeis vel paganis vel ceteris
hostibus fidei. Raymundus. Respondeo quod peccat
iudeus mortaliter et ad relaxandas usu-
ras christianus potest compelli [illegible]
subtractionem communionis christianorum vel sal-
tem compellendi sunt a principibus christia-
nis [illegible] ut non exigant
immoderatas usuras. Et non obstante
[illegible] sentiunt quidam quod licite a talibus
hostibus possunt exigere usuras. Raymundus
ca. xiiii. q. iiii. Nam ab eo
usure exigende sunt cui iure testa-
tur: ab illo exige usuram cui merito
nocere desideras. Cui iure inferuntur
arma huic legittime inferuntur usure.
Quem bello vincere non potes ab hoc usu-
ram exige quia non sit crimen occidere
[illegible] in iure belli ibi ius usure. Raymun-
dus. Super hac autem sunt opiniones
varie. Dicunt enim quidam quod loquitur
secundum antiquam formam temporis quod permissum fu-
erat iudeis in lege accipere usuras ab
alienigenis. Unde illud: non fenerabe-
ris tuo sed alieno. Alii intelligunt re-
ferunt de iudeis ad alios [illegible] iudeos usu-
ram [illegible] magnam pensionem. Alii intelli-
gunt de paganis et hostibus rei pu-
blice sicut littera plane sonat. Talibus
enim rapte et propriis rebus [illegible] mo-
dis possunt. Tamen indignus aufert
que male detinet. Secus de iudeis
[illegible]
[illegible] est quod
nullo [illegible] christiano vel pagano
vel alio licet exigere usuras [illegible]
[illegible] negantem [illegible] a nullo [illegible]
[illegible] merito nocere desideras
sed nulli merito debes desiderare nocere ergo
a nullo debes usuras exigere. Extra de
usuris [illegible] iudeos [illegible]
[illegible] usuras christianos per principes et
potestates compelli [illegible] secularis
[illegible] quanto amplius christiana
religio [illegible] compescit usurarum
tanto gravius [illegible] iudeorum perfidia
[illegible] Ita quod statuimus ut si de cete-
ro iudei a christianis graves [illegible] immoderatas
ve usuras extorserint christiano-
rum [illegible] subtrahatur donec de
immoderato gravamine satisfecerint com-
petenter [illegible] principibus aut [illegible] ut pro-
[illegible] hoc non sunt christianis infesti sed po-
tius a tanto gravamine iudeos studeant co-
hibere. Raymundus.

Capitulum xxxi. Utrum usuras ab usurario acceptas teneatur quis ei restituere

Sed pone quod christianus accepit usuras
a iudeo [illegible] restituet iudeo
quod iudeo [illegible] que dicta sunt
supra ita tamen quod si ipse restituat omnes
usuras quas accepit quod si velit fa-
cere christianus sano consilio quod cum auc-
toritate ecclesie restituat nomine iudei
illis christianis a quibus ipse iudeus ex-
torsit usuras [illegible] iudeus
[illegible] se liberatum ab illis christianis
[illegible] nec petit alios ipse
[illegible] utiliter gesserit negotium ipsius
iudei et ideo velit nolit tenetur
[illegible] Item in christiano sa-
tis credo quod sit [illegible] tamen in utroque
casu liberabitur iste christianus restituendo
usuras illi a quo accepit sive iste sit
iudeus sive christianus. Salubrius tamen
est [illegible] ut salvat illis qui-
bus iste tenetur vel deponat pecuniam
in ecclesia vel alio tuto loco [illegible]
tamen ecclesie ut cum iste satisfe-
cerit recipiet eam [illegible]
salubrius quam [illegible] est occultio et non

tineant scandalum nec periculum taliter
solventis alias sufficit quod fiat restitu-
tio illi a quo recepte sunt usure. Rai-
mundus. Sed quid si sciatur persona cui e[st]
restitucio facienda si tamen est absens
in remotis partibus vel nescitur in quo lo-
co sit. Ad hoc dico quod cum nescitur ubi sit
detur pauperibus cum cautione certe si at
sciatur mittat ei si aliquando potest. Si
debet restitui si non potest detur pauperibus
ut supra cum cautione certe. Willelmus. Ce-
at mittat ei hoc semper faciendum est cum
quando potest. Pensande sunt cum
circumstantie scilicet quantitas rei debite et re-
motio loci et expense loci que fierent mit-
tendo et paupertas vel divitie illius cui
facienda est restitucio. Quia cum mo-
dica possunt esse res summa et tante ex-
pense que fierent in mittendo et tamen
divites ille cui facienda est restitucio
quod nullo modo potest debet velle pro re
tam modica pauperes tam gravari et tunc
non apparet quod mittatur et in talibus
ad arbitrium boni viri recurrendum est.
Raimundus. Ca. xxxi. utrum usurarius
teneatur omnia de usuris acquisita restituere

Item queritur utrum usurarius teneatur re-
stituere non solum pecuniam usurari-
am sed etiam quicquid cum ipsa lucra-
tus est et fructus perceptos de re emp-
ta de pecunia usuraria. Ad hoc dicunt qui-
dam quod sic quia contradicere corrupta pro-
cedunt corrupta sunt. Difficile enim e[st]
ut ait Leo ut bono peragantur exitu
que malo sunt inchoata principio. Scre-
dimus si quis usuram acceperit rapinam
facit. Et post usuras querere vel fraudare
aut rapere vel interesse in rapina et
furto iudicemus ad ista tenetur quod in usu-
ra cum sua quantum eius contingit sicut
viva ex alio dicamus cum aliis quod te-
neatur usurarius restituere quicquid
ultra sortem accepit a debitore occa-
sione sortis pacto precedente vel
intentione corrupta. Willelmus. Quicquid
igitur sic recepit a debitore aut etiam
de re debitoris data pro usura cum si ha-
bent de usura terram vel pecus quicquid de
naturalibus fructibus ipsius rei vel
pecoris habuit compensionem aut mercedem
rei vel pecoris si ea locavit restituere
tenetur. Credo etiam quod restituere te-
neatur ei dampna que ex solucione
usure passus est ut si domus suas
vel predia oportuit propter hoc distra-
here viliori precio quam valeant et aliaz
dampna contraxit de usura sua aut si apor-
tunt cum accipere ad usuram ab alio usura-
rio ut usuras predictas solveret. Si at
de pecunia usuraria negociatus est et
lucratus aut inde emit predium et fructus
percepit nec lucrum nec fructus hujusmodi tenetur
restituere. Item etiam credo de lucro habito
de re furtiva vel rapta in negociacione
aut comparatione redditibus vel prediis factis
de re hujusmodi furtiva aut rapta. Raimun-
dus. Expensas tamen potest deducere et
forte operas suas moderatas ut utilius
etiam agatur cum eo vivens qui tu-
rit vel raptore. Willelmus. Cum autem fur et
raptor non deducunt expensas nec o-
peras suas quod tamen intelligo si agatur
in forma iudicii in foro aut penitentiali
non credo hunc rigorem esse servandum
quia iniquum esset aliquem locupletari cum
dampno alterius quod postquam ei plene sat-
isfactum esset de dampnis illatis. Raimun-
dus. Consulo aut ut satisfacto de usuris
peccatum licentia ad cautelam accipiat
re quia forte propter misera erit ei alia
ultra restitucionem presumimus non quod uxo-
res usurariorum et familie debent procedere
sicut uxores et familie raptorum. Require
supra de rapina. Willelmus. Intellige de fa-
milia non mercennaria mercenarii cum
locantibus operas suas tenere quod dictum est
supra quod possunt accipere quod solum debent
de rebus usurarii. Raimundus. Ca. xxxii.
utrum sub alieno nomine liceat usuras accipere

Item nota quod prohibetur aliquis accipere
usuras nomine suo vel alieno. Ex-
tra eodem de sentenciis usurariorum qui
mutuant pecuniam pro debitis suis ad usuram
et usuris accipiunt ad opus eorum de man-
dato eorum ipsi tenentur ad restitutionem
cum ut ad eos inde perveniunt. Ipsi
non credo quod teneantur postquam si idem
usurarii ipsis vel per alios instructos
hujusmodi usuris exerceant ipsius non prestitos.
Raimundus. Denique si quis usuras
accepit alieno nomine sive sit tutor
sive curator vel quicumque alius tenetur
ad restitutionem si ille cujus nomine acce-
pit vel non est solvendo vel non vult re-
stituere. Nam facientes et consentientes
par pena constringit. Willelmus. De tu-
tore et curatore pro eo quod prestant au-
toritatem talibus contractibus et illi
quorum tutelam gerunt vel curant quod
si non essent talia facere non pot- con-
cedi quod dixit magister. De aliis autem qui
mandavit prebent infra dic sicut dictum
est de sentenciis usurariorum. Raimun-
dus. Ca. xxxiii. de repetendis usuris

Licet quoque iurasset quod debitor non tenetur solvere usuras quas solvit potest repetere. Sed quid si iuravit se soluturum numquid tenetur solvere. Dicit potest quod si uult debitor denunciare ecclesie ut compellat ipsum usurarium per censuram ecclesiasticam ad relaxandum ipsum iuramentum si per hanc viam non uult procedere sed persolvere ut satisfaciat dicto iuramento et postea potest repetere. Quid si iuravit quod solveret usuras et non repeteret dico quod non repeteret directe propter vinculum iuramenti sed indirecte bene repetet scilicet denunciando ecclesie tunc illi ut compellatur ad primum quod non potest agere vel restituat. Si non iuravit etiam quod non denunciaret ecclesie non tenetur iudicat parte iuramentum cum sit illicitum ut puta contra salutem proximi. Unde non obstante iuramento potest procedere in modum denunciacionis ita dicit Innocentius super usurarios extra de iureiurando Debitores et c. quia creditores iuramenta usurarum sibi solvendis prestita relaxanda ecclesiastica districtione cogantis alias in eum glossa episcopus debitores ad solvendas usuras in quibus se obligaverant cogi non debent si non debitorum solvere iuraverint cogendi sunt domino reddere iuramentum et cum usure solute fuerint creditores ad eas restituendas sunt ecclesiastica censura si necesse fuerit compellendi. Innocentius in eum cum quidem et c. De usuris. Deprehendentes et quod dominus Innocentius iudeos ad remittendas christianis usuras per principales principes et potestates compelli precipimus seculares. Item in concilio generali. Quanto amplius Romana religio ab exactione compescit usurarum tanto gravius super hiis iudeorum perfidia insolescit. Itaque statuimus ut si decetero iudei a christianis graves immoderatasve usuras extorserint christianorum eis participium subtrahatur donec de immoderato gravamine satisfecerint competenter. Principibus autem iniungimus ut propter hoc non sint christianis infesti sed potius a tanto gravamine studeant iudeos cohibere. Raymundus. Ca. xxxv.

Questio de negociis secularibus licitis et illicitis

Deinceps dubitamus tractatum de secularibus negociis quorum quedam inhonesta sunt sui natura sicut omnia que sine peccato exerceri non possunt ut contractus usurarum symonie et similia. Ista omnibus sunt prohibita indistincte tam clericis quam laicis cuiuscumque sexus sint vel condicionis vel etatis dummodo sint doli capaces. Alia non sunt inhonesta sui natura sed contrahunt vel contempnunt ut compra vel cambio ut emptio venditio vel locatio conductio et plures contractus similes et quasi contractus ut tutela cura negociorum gestorum iudicium et similia et breviter ut sic concludam omnia exercicia artium mechanicarum aut artis textorie sutorie et similium que necessaria sunt humano usui. Ista tamen sunt inhonesta quando fiunt cum intencione corrupta videlicet propter cupiditatem vel aliud malum finem et sic sunt prohibita omnibus indifferenter. Primo videlicet contra illud Decalogi preceptum Non concupisces rem proximi tui. Talis hic appellatur cupiditas improba voluntas habendi divicias temporales non ad usum victus aut utilitatem sed ad quantitatem ut sic animus delectetur in talibus sicut delectatur pictura vel coronula in lignis quas reptos abscondit Raymundus. Honesta sunt licet honesta que fiunt cum recta intencione videlicet ut possit de suo labore sibi et sue familie in necessariis providere. Item ut possit hospitalitatem tenere ac alia bona opera exercere. Extra sunt licet inhonesta sed fiant festivis et feriatis diebus similiter vendicia si cum intencione quia qui male agit odit lucem. Colloquio dicuntur inhonesta quia in lupanari vel alio loco illicito vel inhonesto talia tractantur et magis si vendicia in talibus locis tractentur. Item quia locus est solitarius vel aliter suspectus in talibus eum satisfaciunt solent committi adulteria et occidi homines. Item fiunt talia dicuntur inhonesta ex loco propter tempus accellerantur puta quia nec talia sunt que teste uit[?] non debent esse domus negociacionis sed oracionis. Ca. xxxvi. De illis que prohibita sunt clericis et religiosis

Ex persona non sunt licet inhonesta quia etiam sunt vel religiose persone que exercent talia cum regulariter sunt prohibita. Sicut negocia ab apostolo Nemo militans deo implicet se negociis secularibus. Item per totum ne clerici vel monachi se negociis secularibus immisceant. Ex quibus magnum apparet ista sunt negocia secularia quando plus iusto appetit homo turpe lucrum est minus iusta accipere vel etiam dare pro quolibet seculari questu precio aliquem conducere contenciones lites vel rixas amare implacitis secularibus disputare. Excepta defensione orphanorum vel viduarum conductores vel procuratores rerum secularium turpis illicite vel

sua esse iocularia vel iocum secularem dili-
gere aleas amare ornamenta in quocumque
usibus suo quod venire ingluvies gula
et ebrietatem secum prandia ministra vel
mensuras hic negotium in istis exercere
nec tamen istud negotium interdicendum
propter utilitates diversas quia legimus san-
ctos apostolos negotiatores fuisse, Item virgi-
la beata Luda praeponitur providenti per quorum
manus negotia monasterii praeveniebant.
Canes vel aves seculi adventuandum
et omnibus quibuscumque causis non esse. Et ta-
lia et his similia ministris altaris diu-
nendis et monachis divino ministerio de
quibus ait apostolus Nemo militans deo
etc. Alias non prohibemus ne tamen licet
monachi a clericis vel aliis suo nomine
firmas habeant nec laici ecclesias ad
firmas teneant Raymundus. Ca. xxxvi

De casibus quibus clericis permissa sunt

Casus tamen sunt in quibus cle-
rici possunt huiusmodi negocia tracta-
re. Primus quia si sunt administra-
tores possunt ventilare causas et in-
dicare inter subditos, postum inter
clericos et inter rusticos suos. Quidam
tamen non admittunt, sed quod possit inter
laicos cognoscere iudex ecclesiasticus. Se-
cundus casus est cum iudex secula-
ris negligit facere iustitiam de subdit-
is suis tunc enim potest iudex ecclesiasticus
pellere illum per suam cognitionem ad
tenendam iustitiam vel supplere defectu
eius. Hoc tamen non intelligitur de causis
sanguinis quia ille sunt clericis penitus
interdicte. Tertius casus est quia clerici mo-
nachi et alie ecclesiastice persone tenentur sus-
cipere tutelam miserabilium personarum et
nullum est privilegium clericale quod possunt
alicui succedere ab intestato eorum tutelam
vel curam suscipere non tenentur. Laicis
autem secus est, Raymundus. Quia laici te-
nentur eorum tutelam suscipere quibus de-
bent ab intestato succedere. Raymundus.
Episcopi vel monachi videtur quod non possit
etiam si velint suscipere legitimam tute-
lam, arg. de sta. mo. c. v. et ideo ama-
biles vel dic quod illi auctentico derogat
per canonem illum invenit di. lxxxvi
Inhiac addito quod monachi possunt de li-
centia abbatis sui tutelas suscipere aliam
non tutelam tamen testamentariam vel
dativam nullomodo possunt. Et ipse ita pos-
sunt intelligi iura contraria. Et quod ante
dixi de monachis intelligo et de canonicis
regularibus et aliis personis reli-
giosis. Willelmus. Nota quod tutela durat usque

ad xiiii annum pupilli, unde incipit cura
durans usque ad xxv. Nota quod triplex est
tutela testamentaria quando pater in testamento
dat tutorem filiis suis. Item legitima que
defertur a lege scilicet cum nullus da-
tus est tutor in testamento sui qui primo
loco deberent ei succedere ab intestato tenen-
tur suscipere tutelam illius. Item dativa que datur
a iudice cum nullo tutore dato in testa-
mento et nullis existentibus consanguineis
vel idoneis de officio suo dat tuto-
rem Raymundus. Quartus casus est si
clericus indigeat tunc enim potest recipe-
re possessiones excolendas ad firmam sine con-
ductu vel etiam artificio suo honesto ad-
quirere sibi victum dum tamen officio
suo vel artificium non desit divinis obsequi-
is. Item quod dictum est supra quod non licet
clericis emere aliquid ut vendant carius in
eadem forma sicut vendat carius immu-
tata formata bene potest puta emit talen-
tas ut faciat sciphum vel tartas ut scribat
libros vel similia ut faciat vestia et similia potest
etiam pullos emere et illum educatum
et opera sua melioratum carius vendere. Et
talis quaestus artificio intelligitur pro-
venire. Willelmus. Quintus possunt autem clerici
ad incrementum domus si habeant eas de dote
vel suis vel de successione parentum vel
aliunde sibi datas possunt, dum tamen
in illo contractu sive sit societatis sive
locationis et conductionis caveant a sordi-
dis lucris et pactis illicitis. Si etiam habeant
multa pascua et emunt pecora ut pas-
cantur ibi et sic faciat ad victum sustenta-
tionem suam et suorum et alimentum pauperum
non credo quod peccent. Si autem ideo pe-
cora emant ut vendant ad aug-
mentum vel aliquid agant in fraude
negociationis illicitum Raymundus. Ca.
xxxvii De publicis officiis que clericis non decent

Nec etiam diligentius quod officium
tabellionatus est clericis in sacris
ordinibus constitutis prorsus
interdictum et ad illud dimittendum si habeant
sunt per subtractionem beneficii appellatione
postposita compellendi. Idem credo si
sunt in minoribus ordinibus et habent suf-
ficientia beneficia. Willelmus. Tabellio est
publica persona habens officium scribendi
instrumenta confecta super contractibus et
aliis rebus ad faciendam fidem super
eisdem. Extra. ne cle. vel monachi in-
fra. c. Eugenius. Sacerdotibus et cle-
ricis tuis denunces publice ne mi-
nistri laicorum fiant nec in rebus eorum
procuratores consistant quod si postmodum

Ca. xxxvi de casibus quibus clericis permissa sunt

Ca. xxxvii de publicis officiis que clericis non [decent]

facere presumpserint ratione ipsius ami-
nistrationis iure permanentes tamquam depre-
hendantur in fraude indignum est eis ab
ecclesia subveniri. Sequitur quas constat in tertia
quam scandalum inducit laicorum.
Et nec procurationes villarum vel iurisdic-
tiones sub aliquibus principibus vel secula-
ribus viris ut iustitiarii eorum fiant cleri-
corum quisquam exercere presumat. Item clericis
in sacris ordinibus constitutis exigit tam-
iudicium sanguinis agitare non licet unde
prohibemus ne aut ipsi truncationes mem-
brorum faciant aut indicent inferendas
quod si quis tale fecerit honore privetur et lo-
co. Innocentius iii in generali concilio. Sententiam sanguinis
nullus clericus dictet aut proferat sed
nec sanguinis vindictam exerceat aut ubi
exercetur intersit. Nec quisquam clericus lit-
teras dictet aut scribat pro vindicta san-
guinis destinandas. Nec ullam chirurgie
artem exerceat que ad ustionem vel incisionem
inducat. Raymundus. Pena illorum qui con-
tra formam predictam secularibus negotiis
se immiscent est depositio si fuerint etiam
incorrigibiles. Item si fuerint absque pre-
iudicio tamen non cessaverint privantur
privilegio clericali et sic potest intelligi de
hic etiam vel monachi et ii ita tamen
quod religiosi in talibus districtius quam
clerici puniantur. In foro autem penali debet
eis iniungi ut quicquid contra formam pre-
dictam lucrati sunt studeant dispendere
in usus pauperum. Willelmus. De consilio au-
tem dominum hoc esse non de necessitate si hii pau-
peres indigeant aut contra ecclesiam
ratione. Raymundus. Ca. xxix. De nego-
tiis vel officiis laicorum que mendaciis habundant.

Quid faciat modo penalis de mercatoribus
sutoribus pellipariis et aliis que
de lingua non dico consuetudine
sed corruptela nec etiam sermone nec non
de absque mendaciis et iuramentis ne-
gantis verbo et intentione periuriis et
verbum mentiuntur simplicibus verum uti
vel corruptam precii esse insuper
magnam accidit permagna parte quid-
quid doli et fraudis excogitari pos-
sit. Ad hoc dico quod quotiens scienter
et causa decipiendi proximum periurat
vel mentitur peccat mortaliter et tenetur
ad restitutionem in quantum decepit pro-
ximum illi eidem decepto faciendam
si scit vel potest vel heredi eius vel si ne-
scit personam vel non potest procedat ut
dum supra dicitur. Si autem ignoranter
dicat falsum credens dicere verum vel etiam
scienter sed intendit precium pro mendacium

illud sibi prodesse ut sic se fuerit indep-
nem et proximo non obesse quia non deci-
pit cum in re una pro alia vendenda
nec in valore rei quia non vendit
ei ultra debitum valorem tale menda-
cium potest dici veniale. Si autem iurat vel
periurat dicas cum peccare mortaliter
vel venialiter secundum distinctionem positam supra
de iuramento et periurio. Item debent tales
preter etiam restitutionem induci ad lar-
gas elemosinas faciendas pro animabus
illorum de quorum iure licet ignorent ali-
qua habuit. Concedatur cum sunt que vix
possunt fieri sine aliquo peccato ut cura rei
familiaris, militia, actiones procuratorie,
administrationes. Dequibus dicit Gregorius vi loco supra. Pe-
nitenti utilius est dispendia pati quam
periculis negociationis astringi quia dif-
ficile est inter ementis vendentisque co-
loquium non intervenire peccatum. Item quid
est quod ecclesiastica regulis post penitentiam
actionem reddire ad militiam secularem
cum apostolus dicat: Nemo militans deo
etc. Unde non est liber a laqueis dyaboli
qui se militie mundane voluit implica-
re. Item Greg. in eodem. Unde cum
in qui[?] dum quemcumque sine peccato constat
quod vel post conversionem culpa repetere
non sunt sunt enim plura que negocia
que sine peccatis exhiberi aut vix aut
nullatenus possunt que ergo ad peccatum
implicant ad hec redire est ut post con-
versionem animus non recurrat. Raymun-
dus. Sed talibus debet penitentia iniungere caute
ac diligenter intentiones talium ut recto
fine laborent et exerceant officia sua. Li-
cet autem negotiatio sine peccato vix
possit esse tamen mercatores cum la-
borant pro omnibus communi que comune fe-
runt negotium portando et reportan-
do merces admonendus ne teneantur
suis stipendiis militare possunt de
eisdem laboribus moderatum lucrum acci-
pere quod ad arbitrium boni viri limitandum
est quia non est determinatum quantum
in singulis solidis aut libris aut mar-
chis accipere liceat de lucris. Raymundus.
Ca. xxx. De hiis qui merces periculosas vel noxias vendunt.

Sed quid de illis qui faciunt vel vendunt gladios et
dillos sagittas balistas et alia
quibus homines occiduntur. Item quid de
illis qui faciunt vel vendunt venenum
vel toxicum. Item quid de illis qui fa-
ciunt secularibus vestes rami similium
et alia que non deserviunt ad necessitatem
vel ad usum sed ad vanam gloriam vel abusum

R(espondeo) in hiis et similibus semper est intencio re-
quirenda quia corrupta intencio pu-
ta si propter hoc faciunt vel vendunt ut
homines faciunt talia ad abusum vel si
sciunt deponent vel vendunt aliqui qui
faciunt vel credunt talibus abusuros
talis inquam intencio est mortale peccatum
et grauissimum contra peccata que postea oc-
casione vestrorum illorum ab aliis perpetrantur
sibi imputantur [illegible] sunt apud deum cum
suis animarum que propter hoc perierunt. Si
vero dicitur sed si simplici homini intencionem
quia credebat aliud cum propter aliquid
licitum usum vel simplex indifferenter nichil
super hoc cogitabat vel ignorabat quod
esset illicitum talia facere vel vendere sim-
pliciter consiliis distinguimus quia aut ille res
tales sunt que ad licitum usum possunt
esse utiles sicut arma in bello iusto
cultellus ad incidendum panem vel
aurifrisium ad ornamenta ecclesiastica vel
eciam quedam venena que alicubi
apponuntur medicinis [illegible]
ad sanandas egritudines aut tales que ad
nullum usum utiles nisi ad spectandum
sicut quedam venena mortifera et ad
nullum licitum usum utilia [illegible] sup-
erflue ac superstitiose camisiarum quas [illegible]
tempore faciunt [illegible] dantes [illegible]
[illegible] camisie [illegible] in triplum vel
quadruplum quam valeat tota camisia
[illegible] non dico ipsum pec-
care dum tamen non habeat intencionem
corruptam ut dictum est nisi forte [illegible]
[illegible] vel [illegible] cognosceret vel
probabiliter dictaret sibi conscientia quod no-
cerent [illegible]
[illegible] sibi [illegible]
contra talem conscienciam faciendo [illegible]
[illegible] faciendo tenendo vendendo vel
alias alienando tales vero ac de bellis
famosis quod non debeat aliquis [illegible]
[illegible] destruere alias [illegible] graviter
et de talibus [illegible] intelligi illud [illegible]
[illegible] occasionem damni vel damnum de-
disse videtur [illegible] de [illegible]
[illegible]
[illegible] de [illegible] de [illegible]
maxime in [illegible] festis [illegible]
tales sunt in statu salvandorum cum
talia non videantur utilia ad aliquem li-
citum usum sed tantum [illegible] ad [illegible]
[illegible] dicit [illegible]
[illegible] ad [illegible] est morta-
le peccatum [illegible]
[illegible] si indistincte intelligit non
videtur esse verum de talibus artifi-
cibus cum quorum usus ut frequentius est
ad malum licet aliquando fiat ad aliquid
ad recreacionem et ad [illegible] tristicie vel
[illegible] in talibus [illegible]
[illegible] est ut [illegible]
[illegible]
[illegible] qui faciunt [illegible] de [illegible] die-
bus dominicis et festivis non credo esse ex-
cusabiles quia [illegible] periculum quod [illegible]
[illegible] contingere [illegible] qui
sunt incitamenta luxurie [illegible] licet
ad confortacionem nature talia [illegible]
[illegible] obseruanciam [illegible]
[illegible]

Ca(pitulum) cxxxi utrum de illicite acquisitis possit

Queritur utrum de illicite
acquisitis possit aliquomodo fieri e-
lemosina [illegible] Dicunt quidam [illegible]
liter quod non nec de usura nec de rapina
nec de furto nec de symonia nec de [illegible]
[illegible] nec de [illegible] nec de [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
acquisitis [illegible]
[illegible]
[illegible] est [illegible] elemosina eciam
si pauperibus dispensentur [illegible] de illicitis
rebus [illegible]
[illegible] distinccionem [illegible]
quod in illicite acquisitis aliquando trans-
fertur dominium [illegible] ut in rapina
et furto aliquando transfertur sed illi qui de-
dit competit repeticio ut in usura et
symonia [illegible]
[illegible] non transfertur dominium. Et [illegible]
[illegible]
[illegible] competit repeticio quod [illegible]
[illegible]
[illegible] restituere debet
[illegible] in talibus nisi transfertur do-
minium [illegible] si agatur in foro
iudicii facienda est [illegible] restitucio vel
[illegible] competit [illegible] aliquis dat pe-
cuniam alii propter [illegible]
[illegible] competit repeticio [illegible]
[illegible] data est in foro aut [illegible]
[illegible] talia [illegible] possunt
dari pauperibus talia [illegible] que [illegible]
[illegible] acquirentibus [illegible]
[illegible]
[illegible] non debent [illegible] nec illi
qui acceperunt tenentur solvere nisi [illegible]
[illegible]
[illegible] furtum fecit aut aliquid [illegible]
non compellitur in foro [illegible] solvere
duplum vel quadruplum quod statutum est
[illegible] si [illegible] capitis [illegible]

inquo non tulisset. Dummodo mancipien-
tem sic ipso iure acquireret. Dummodo fis-
co vel aliis illis facienda esset restitutio
etiam in foro penali. eodem enim modo
sum est quod in foro penali facienda est
restitutio alicui certe persone vel certe sic
tantum est de pecunia symoniace acqui-
sita quod restituenda est certe. Raymundus
de cum dixi de usuris et symonia. Item in-
de [illegible] pecunia acquisita quod restitu-
enda est certe. [illegible] ludo alee sic quod eo
petat repetitio alii non tulisset domi-
nium et ius competit repetitio ut de pe-
cunia adquisita [illegible] [illegible]
tu vel per improbitatem officialis qui aut
dum extorquet a subditis aliqua in-
iusto mercimonio cum sic non tulisset
dominium [illegible] sic cum tulisset domi-
nium competit repetitio non potest sic elemo-
sina sed ipsi debet restitui iuxta for-
mam positam supra in titulis spiritualibus
In aliis autem sic cum tulisset do-
minium ius competit repetitio licite potest
et debet fieri elemosina. Gratianus ca. p-
ny xiiii q. v. De his elemosine posit
facienda de fenore vel usuris vel ...
libet alio adquisito. Augustinus testatur vel de
[illegible] de tractatu [illegible]. Nolite vel-
le elemosinas facere de fenore et usuris.
Item Ambrosius vel de officiis. De mutuo
si non potest alii subvenire vel alii [illegible]
[illegible] est mentis [illegible]
si aliter. Augustinus scribit [illegible]. Qui ha-
betis aliquid de malo facite inde bo-
num. non habetis de malo nolite ad quirere
de malo. Et hoc multipliciter intelligi potest. Facit
enim de malo bonum qui reddit quod illi-
te abstulit nomine etiam aut male
[illegible] mortalem [illegible]
de malo ergo bonum facit qui pauperibus
disponit quod labore sollicitudine ad-
quisivit. Inde illud evangelii. Facite
vobis amicos de mammona iniquitatis
vel de malo adquiritur quod corruptibilis
possidetur velut cum mathema-
ticus [illegible] vel [illegible]
que [illegible] [illegible] lucratus. Verum
de malo acquirunt meliorum pos-
sunt [illegible] etiam ne [illegible] ali-
qua acquirunt que pauperibus [illegible]
erogantur. [illegible] v. de [illegible]
Dum sacra scriptura prohibeat [illegible]
[illegible] multo magis prohiben-
dus est [illegible] etiam [illegible]
[illegible] [illegible] in [illegible]
Raymundus. Capitulum. CXXXI. utrum mona-

Queritur utrum monachus sine licentia abbatis
chus licea
dare

vel alia religiosa persona possit facere
elemosinam. videtur quod non quia non habet
nec etiam voluntate nec propriam potest
facere quod monachus habet propriam [illegible]
nec tamen quia aut habet administrationem
aut non. In primo casu potest de bonis facere
sine communi [illegible] est in utilitatibus [illegible]
[illegible] est [illegible] domino [illegible]
[illegible] [illegible] quod [illegible] est dare elemosi-
nam [illegible] vel [illegible] intellige nisi sit ta-
lis administrationis de qua statutum sit quod
quod superest utilitatibus refundatur
[illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible]
Raymundus. Credo quod non potest nisi de
mandato prelati. Monachus enim non
potest tractare etiam utilitates mona-
sterii sui nisi de precepto abbatis [illegible]
si videat aliquem indigere ad mortem
in hoc casu si non habet prelatum [illegible]
a quo petat licentiam credo quod debeat
dare. Nam in tali casu omnia habemus
communia [illegible] [illegible] pauperis. Item
quia in tali casu omnia sunt communia.
Quid si petit licentiam ab abbate et ab-
bas [illegible] prohibeat. videtur quod
non possit dare quia etiam alioquin
debet [illegible] propter bonum obedientie credo
tamen contrarium quia in tali [illegible]
quod [illegible] est [illegible] non est obedi-
endum homini sed deo. Abbas autem
[illegible] quod non esset contra preceptum
domini vel quod esset indifferens vel debet absti-
nere propter bonum obedientie [illegible]
[illegible] est quia [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] si alii [illegible] debet propter obe-
dientie bonum quod agit intrinsice. Quid
si monachus de precepto abbatis vadat
[illegible] vel est in [illegible] [illegible] potest fa-
cere elemosinam. credo quod sic. Nam eo
ipso quod prelatus dedit ei licentiam [illegible]
di ea que honesti [illegible] [illegible]
sine [illegible] solent facere [illegible]
etiam quia debet se conformare illis
[illegible] vivit. Capitulum. CXXXII. utrum uxor

Quid de uxore. posset dare sine licentia viri
Numquid potest facere elemosinam
sine mandato vel licentia viri
videtur quod non quia [illegible] dicat [illegible]
quod [illegible] scandalo viri non debet facere. vel
[illegible] ubi dicit Augustinus [illegible] [illegible]
vel detinet vestem [illegible] [illegible] vel
de argento vel quacumque pecunia vel rebus
illis [illegible] [illegible] sine arbitrio viri
[illegible] facere [illegible]. Item Augustinus [illegible] fe-
mine subditas [illegible] [illegible] esse
noluit uxores [illegible] [illegible] [illegible]
non subiciat viro i. capiti suo [illegible]

cuius vir est caput et viri si non suo
capiti subiciatur .i. xxxiii q. v. Raymundus de
hoc dico quod si uxor habet res parafernales
id est preter dotem sic dictas a para quod est
iuxta et ferna quod est dos quasi iuxta
dotem potest de illis autem invito facere
elemosinam. Willelmus hoc intelligas tenendum
esse in illis regionibus in quibus huiusmodi parafer-
nalia de consuetudine locorum sunt separa-
ta aut locorum non sunt sed eo ipso quod vir
duxit uxorem omnia que habet uxor vide-
tur in dotem et licet forte omnia que habet
mobilia que sunt inspecta veritate sunt
communia quantum sit de dispositione iuris vir at-
tamen habet eorum administrationem solus nisi
in quantum de consuetudine aut de expressa
aut tacita voluntate viri conceditur
uxori. Verumtamen si tempore contracti ma-
trimonii vel post modicum clam et mala
fide aliquid retinet de bonis quantum q-
ui sunt vel post modicum lucrata est
cum viro peccat nisi de expressa volun-
tate viri hoc faciat quia quantum ad
hoc potest sibi vendicare viri consuetudi-
naria remittatur. Raymundus De rebus
autem viri ut de pane vino et aliis que
bona que bona et approbata more solent
ad dispensationem uxorum pertinere potest et-
iam facere elemosinas moderate tamen secundum
facultates viri et maiore vel minore
multitudine et qualitate pauperum. Willelmus
intellige de rebus viri quas habet in-
separatas a coniugalibus in locis ubi sunt bo-
na coniugalia. Raymundus Item debet
semper formare sibi conscientiam quod non dis-
plicebit marito in corde licet forte aliquando
prohibeant ore. Solent enim mariti face-
re talem prohibitionem uxoribus absolu-
te ut sic temperent eas non a toto sed
ab excessu quia superantur. Potest etiam
sibi formare conscientiam ex qualitate
miseria pauperis cogitans quod si mari-
tus illum videret tamen placeret ei quod
sibi fieret elemosina. Si autem omnino
expresse dictat isti uxori conscientia quod vi-
ro displiceret et scandalizaretur vide de-
ponere conscientiam illam si potest si autem
non debet et dolere quia non potest dare.
Willelmus non debet inquam cum scandalo
mariti aut contra expressam eius prohi-
bitionem. Raymundus hoc autem ultimum dico
nisi videret pauperem indigere ad mortem
tunc enim deberet dare inspecta aliam
premissa et quod dixi de rebus viri intelli-
gas cum de rebus dotalibus. Nam illarum
dominium penes virum est. Willelmus Unde ux-
or potest latenter elemosinas dare licet

credat quod displiceret viro si sciret. Willelmus Ne ut
non peccat cum credat quod viro displi-
ceret si sciret si in moderatas det elemosi-
nas proprie viro suo utiliter gerendo
quando negotia sufficiat in hoc casu
quod non veniat contra prohibitionem mari-
ti et quod eum non scandalizet. Possite
rogationibus quid de uxore que habet le-
gittimos filios de alio viro. Numquid po-
test providere de rebus communibus sibi et ma-
rito secundo cum et ipse de eisdem bo-
nis providebat filiis quos habet ex ali-
a uxore. Respondeo Si illi filii sunt adeo ne-
cessitate inopie pro alimentis sibi prestandis
vel quia tenetur eos alere eo quod inhabiles
sunt vel quia ipsa et maritus suus habent
bona eorum vel alia iusta causa tene-
tur maritus eos alere quia mater eorum suis
sumptibus tenetur ad maritum secundum consue-
tudinem gallicanam sed quia maritus habet
administrationem bonorum uxor non de-
bet contra prohibitionem eius aliquid
dare formidare tamen potest sibi largam
conscientiam. Quid de muliere que habet
virum prodigum celat aliquid de rebus
quibus contra prohibitionem mariti numquid
peccat. Respondeo si bona fide hoc faciat ut
de rebus illis sibi et viro suo loco et
tempore provideat quia eas male con-
sumeret si eas haberet non credo quod pec-
cet tenetur abscondere viro prodiganti quasi
arma ei tradat tamen enim tradendo ad
peccatum adiuvaret dando quasi gladium in
manum furiosi. Raymundus Ca. xxxvi

Utrum filius famil. possit sine licentia pa[tris]

Quid de filio familias numquid potest
facere elemosinam videtur quod sic et quod
etiam invito patre videtur quod sic quia
dus vero ... iust. ... videtur
quodammodo dominus ... et di. ... sed
illud intelligitur de in ... dicitur ... simula
patris futurum dominus ... alium ... col-
lationis dominus ... quod potest de peculio cas-
trensi vel quasi. Nam quantum ad illud pa-
terfamilias censetur. Porro de peculio pro-
fectitio et adventitio potest ita demum si tra-
dat hoc preterea premissurum et aliis quod-
modo dixi supra de uxore et hoc ideo
quia profectitium est quod ex patre acqui-
ritur. Patris est. Adventitium non patris est
quoad usumfructum. Si tamen est ... -
lis delicentia patris vel ingratitudine
vel etiam tunc posset etiam de peculio
adventitio et profectitio. Willelmus licet autem
... dicat hoc de filio sicut de ux-
ore credo tamen quod uxor ... -
ius habet in rebus communibus sibi et viro

nuptibus gallicanus quum filius famili
as peculia et ideo teneatur quod non tu
est suis deuorare sed quod sufficiat quod mari
tus non prohibeat, quia tamen non scan
dalizet diuinis ipsa discrete et modera
te erogabit dicit. Ca^m. Cxxxv. de ludo

Ludus alee dicitur omnis qui alee
fortune innititur et est
omnis prohibitus ne fiat super pecu
nia nisi forte dando hasta uel pilo ia
ciendo uel currendo saliendo luctando
pugnando quod fit uirtutis et fortitu
dinis corporis. Cum committitur quoque fa
miliaris aliquid inter se ponere quod promis
ingenuis causa questionis faciende
approbatur et sponsio que uulgo dicitur
gaudia in casibus permissis facta ualet
tamen alias autem si ludatur in ludo
prohibito non tenet sponsio. ¶ Sed nunquid
soluti dabitur repetitio. Aleator autem est
qui ludum alee consueuit apud se cum
sa exolumti sui domini permittit statuit
hominibus dicitur. Secus est in prohibito si inuadet
apud aliquem invitatus ludat. Aleator
odiosus est intra domum ut neque in
iuriarum neque lege aquilia possit agere
si ludi occasione uerberatus contumeliam
iniuria fiat ei uel dampnum datur et si
fiat ei furtum domi eo tempore quo
alea ludebat apud eum actio furti
non datur ei. Idem quoque multo ma
gis si mutuo pecuniam ludentibus dede
rit secus puto si alius non aleator
ludentibus crediderit si non non fiat ei fur
tum eo loco uel tempore quo luditur apud
eum agere competit ei dicitur contra por
ro collusores si rapinas fecerint inter
se non prohibeant agere suscriptare cum
dumtaxat prohibuit pretor iudicare
uel non exigi collusores communiter et hij
indicant iudicium non et lusor qui co
pulit collusorem ludere mulctatur aut i
lautu lis dicitur Raymundus de ludo
alee tenentur quod illi qui ludunt ad ale
am uel taxillos uel qui ludo insunt
uel sunt stipites uel inspectores ludi
peccant et maxime si sunt clerici uel
peccant ad minus uenialiter sed non
mortaliter quod securius est dicere sed uel
aut quosdam tunc dicitur est uenia
le generale cum ducit in consuetudinem
aliter non hoc per dictum forte lotum
sit in occasione alicuius causam
cum dedit ut quod turpe facte sed
si dicta contrahenda in loco contractum
prohibitum contrarium est Raymundus por
ro quum magnum peccatum sit per inter alia

eo uero que in talibus ludis attenduntur
primum desiderium lucrandi. Secundum cupidi
tas que radix est omnium malorum. Tertium
est uoluntas spoliandi proximum contra
rapina. Quartum est usura maxima non
solum in anno uel mense sed in eadem die.
Quintum est multiplicatio mendacia rubea
atrocia et uana. Sextum est blasphemia
contra deum. Septimum est corruptio multa
plurium homines qui ad ludum inspira
ludum deteriorem consuetudinem sua concupi
unt. Septimum est scandalum bonorum
Octauum est contemptus prohibitionis
sancte matris ecclesie. Nonum est amissio
temporis et bonorum que nullo tempore
tenentur facere. Item de pena contra
tales legitur in canonibus apostolorum sic
episcopus aut presbyter aut dyaconus alee
aut ebrietati deseruiens aut desinat
aut certe dampnetur. Subdyaconus aut
lector aut cantor similia faciens aut
desinat aut communione priuetur. Simi
liter laicus. Item .ca. .lui. ubi ponitur
in predicto canone sed deseruiens desinat
dampnetur communione priuetur. Ex quo
colligitur quod si non dimittit in consuetudi
nem debet anima si admonitus non
cessare cum talibus penam predictam dantur
tamen in utroque casu agere penitentiam
oportet. Ex duobus ultimis colligitur
quod tale peccatum sit mortale et grande
cum tales pene non sunt imponende
de prouectu fine. Ca^m. Cxxxvi. utrum

Sed quod per alee ludum perditur petit possit
umquam potest repeti quod alea perditur
dicunt quidam quod non sed pau
peribus erogandum talis pecunia tamen
cum turpitudo uersatur ex parte utriusque
melior est conditio possidentis. Alij
dicunt et fere omnes doctores quod potest
repeti sed in modo distinguendum
utrum aliquis uoluntarius et ex cupidi
tate lusit et tunc si amisit non potest
repetere si lucratus est tenetur ad re
stitutionem saltem in iudicio anime ab
initium hastructus et precium uel
minima alterius importunitate et tunc
si amisit potest repetere si lucratus est
non tenetur restituere sed potest dedicet
pauperibus erogare. Idem credo in illo
qui in fauore uel debilis causa re
creationis modicum lusit dummodo a
nimum ad ludum non composuit. Et quidam
hoc possunt concordari sententie
et iura nec obstat si dicat lusor
licet ego cupiditate lusi tamen non
tamen feci iniuria proximo quia idem

[illegible]

emptor periculo suo videtur cum eius se actor. Expositura prima

Ca. CXXXVII De iniuria et dampno dato

Quia de criminibus quibus sepe iniuria irrogatur vel dampnum datum disponit nunc etiam de iniuria et dampno dato videamus. Ex. v. de iniuriis et de iniuriis et dampno dato. Incidenter si vitali fuerint homines prosuffit alter

[illegible]

sentencia actor de iniuria quoque [illegible] prima in

Ca. CXXXVIII De crimine falsitatis

Post de criminibus aliis clam vel aperte subrepit sua dicendum est de crimine falsi quo quis falsarius occulte quasi subdamno rem aliam callide duxerit alicuius falsitatis est in mutatio veritatis

[illegible]

scripturam dicit esse falsa que est contra iuris [illegible]
de crimine falsitatis. Similiter [illegible] subtile
nimus ne quis apud se aliquas litteras nostras
nisi de nobis vel de mandatis corporaliter accipi
at qui de mandato nostro sunt ad illud
officium deputati. Et si non persona talis
auctoritatis competit ut ipsa decreat. Ipse nunc
cum litteras nostras recipere nunc ad cancel
lariam nostram vel ad eos ipsos mittat et
donec. Ex. prima [illegible] persona non [illegible]
per impresentacione litteris quadruplex fal
sitatis reperitur secundum attestationem testibus indicis
et rescripti falsitatis rescripti alia est minimum
petrantis alia impetrantis. In impetra
tione triplex est. Prima scilicet qui falsum dominum
aut veritatem suppressit. Narrata tamen
destitucione sine [illegible] in loco suo. Secunda
quando falsum impetratum est et eo
dem utitur. Sed tamen innocentiam suam
probet illum aliquis competit non habeat
se liberat. Tercia non quando litteras suspectas per
habere non potest esse veras. In impetratis
non multiplex. Si qua peticioni est inconstruc
tione. Item qui falsa grammatica asso
ciatur [illegible] que magis [illegible] inmo
[illegible] inferius [illegible] Ex. [illegible]
primo [illegible] **Ca. xxxix. De diversis speciebus falsationis**

Vt autem falsitates circa [illegible]
[illegible] litteras deprehendere valeant
[illegible] nobis presentibus litteris [illegible]
comprehendas. Prima species falsitatis est hec
ut falsa bulla falsis litteris apponatur.
Secunda ut filum de vera bulla [illegible]
[illegible] et aliud filum in missum falsis
litteris inseratur. Tercia ut filum ab ea par
te in qua carta plicatur integrum cum
vera bulla [illegible] litteris [illegible] subtrahatur
plicatura cum filo simul [illegible]
restauratur. Quarta cum a superiori par
te bulle alia pars fili sub plumbo rescin
ditur et [illegible] filum litteris falsis inserta
[illegible] insertum plumbo. Quinta cum litteris
bullatis et redditis aliquid in eis per
rasuram tenue immutatur. Sexta cum
scriptura litterarum quibus fuit apposita
vera bulla cum aqua et vino [illegible]
lis abolita sive deleta eadem carta cum
calce et aliis [illegible] consueta dealba
ta denuo rescribitur. Septima cum
carte cui fuit vera apposita bulla tota
litteris abolita et abrasa alia subtilissima
carta eiusdem quantitatis scriptura cum
tenacissimo glutino coniungitur. Ex.
etiam de crimine falsitatis [illegible] reputa
mus immunes qui contra constitu
cionem [illegible] litteras non de manu nostra
bullatas [illegible] receperint. Illos

quamque qui accedentes ad bullam falsas
litteras caute inveniunt vel vera bulla cum aliis
sigillant. Sed hee due species falsitatis non
possunt facile comprehendi nisi vel in modo
dictaminis vel in forma scripture vel qua
litate carte falsitas cognoscatur. [illegible]
aut diligens indagator falsitatem [illegible] in
tum vel in adiunctione filorum vel in [illegible]
collacione bulle vel in [illegible] vel in
obtusione [illegible] cum bulla non sit equa
lis sed alicubi magis tumida et alibi
magis depressa. Idem litteras que sub
nomine [illegible] fuerint diligentius intu
entes in eis tam [illegible] quam [illegible]
tamen deprehendimus falsitate [illegible] qua
re tales litteras [illegible] credidatis [illegible]
[illegible] cum [illegible] ap. se [illegible]
[illegible] in [illegible] litteris [illegible] ut [illegible]
archiepiscopos [illegible] episcopos [illegible]
reges et principes vel alios [illegible]
[illegible] filios in [illegible] litteris [illegible]
[illegible] dicunt
[illegible] loquuntur [illegible] ut nos
sine [illegible] in [illegible] litteris [illegible]
Ex. prima [illegible] **Ca. xl. De iudicio et pena falsarii**

Quoniam autem a falsariis
Multipliciter [illegible] quando [illegible]
[illegible] plane est. Item per
comparacionem bulle ad bullam vel carte ad
cartam vel scripture ad scripturam [illegible]
sine quomodolibet [illegible] difficilem et
per alios modos supra [illegible] Item per
[illegible] quis [illegible] veritate hoc modo
[illegible] in litteris [illegible] non inveniunt [illegible]
[illegible] tacita non [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] unde in tali [illegible]
[illegible] quos ad formam falsorum [illegible]
[illegible] valet [illegible] privilegium
[illegible] esset pena falsariorum secundum
leges in libera persona deportacio
cum bonorum publicatione. Servus
autem afficitur ultimo supplicio. Et ita
falsis legibus an decretis [illegible]
sive si [illegible] aque et ignis interdicto
[illegible] hodie loco cuius successit deportatio
[illegible] canones non refert litteras falsas
[illegible] regis sive principis an ecclesie [illegible]
[illegible] Nam in primo casu clericus primo de
ponitur. Deinde cum ferro candente in
fronte signatur. [illegible] casu deponitur
et ad agendam penitentiam in monasterium re
truditur. In tercio [illegible] si [illegible] diebus [illegible]
[illegible] postquam cognoverit se falsas [illegible]
litteras [illegible] eas non [illegible]
[illegible] maiori excommunicatione ligatur et si
falsitatis ignoranciam pretendat non [illegible]

ditur quod forte eodem distinctione indigere sibi potuit intelligi ut si ille qui falso utitur instrumento se purget quod ignoraverit et deceptorem ostenderit liberetur. Similiter alii quodammodo non puniantur et invincibilis ignorantie rigore iuris esse si ignorantia sua probabilis in hoc non contaminet. Notandum tamen quod de crimine falsi et civiliter potest et criminaliter agi. Sunt autem quidam accusatorum sicut et aliorum falsi obiecti ascriptos per eos [illegible]. Ex. ii. sexti Urbanus iiij. Clericos quos clericos qui falsaverint sigillum regis seculari custodie mancipamus eis apud ordinarios degradatis insignium maleficii caracterem aliquem impositum frontis quo inter alias cognoscantur et per sententiam illam eos abiurare compellens aliter permittas. Summo iiij. Si quis falsas litteras se habere cognoscit infra xx dies illas aut destruat aut resignet sub pena excommunicationis nolumus enim ut quem [illegible] extra mortis articulum sine speciali mandato nostro a vinculo [illegible] relaxari eodem. Ca. Cxlj. ad idem de eadem

Quid in quo bonis iuris uti valuit.

Qui cum summo diligentius cognoverit quod si falsis litteris se nos deponit ut corporis pena [illegible] ne quibus penas inferimus annotatas. Vos cum quibus falsarios litterarum nostrarum qui per se vel alios in cum falsitatibus [illegible] fautoribus et defensoribus suis anathematis vinculo decrevimus innodatos statuentes ut clerici qui falsarii fuerint deprehensi omnibus officiis et beneficiis ecclesiasticis perpetuo sint privati ita quod qui post falsitatem [illegible] prostrati ecclesiastico iudicio fuerint degradati seculari potestati tradantur per constitutiones legitimas puniendi. Super quam clerici si fuerint de falsitate convicti legittime puniantur. Clerici vero qui scienter [illegible] litteris falsis utuntur si clerici fuerint officiis et beneficiis ecclesiasticis spolientur. Si laici tamen diu maneant excommunicationi subiecti donec satisfaciant competenter ita tamen quod in istis et in illis malicia [illegible] quam negligentia puniatur. Et qui [illegible] falsas litteras inspectat statuimus ut [illegible] eodem. Si vero ab inquisitionibus falsitatis fuerint deprehensa de simplici iustitia formam sicut cum [illegible] non debeat de talibus litteris que possunt fieri apertum fraudem quibus conscius [illegible] falsitatis nec litteris ipsis usus est postquam eas falsas cognovit tunc ei officium [illegible] beneficium restituens ipsum super hoc ultimus

non molestes. Eodem litteras que redarguntur fuerint falsitatis diligentius intuentes nullum in eis falsitatis signum vel suspicionis in venimus et pauciorum litterarum istarum que nunquam sapiebant dum indubitatam inde debuerunt actorem. Ca. Cxlij. de crimine et pena collusionis.

Collusio sicut

Quam supra dictum est est illicita quedam pactio inter actorem et reum per quam aliquis accepto precio tergiversatur aut prevaricatur. Criminalis autem fiat regulariter sumpta in libello de accusationibus. Ex. v. de collusione. Cum accusatore et accusatum inter se fecisse gravem indicamus sed valde subtilius perscrutari ne forte ex potestate se repente eorum sit concordia tam pacta. Eodem. Summa. Semel audita accusatione in destitutu in nullo modo prohibeat etiam si de accusatus cum accusatore intergrum reconciliet. Ex summa. Pena colludentis est ut deinceps accusare non permittatur sicut in digestis legitur. Accusator de prevaricatione convictus postea de lege non agit. Pena non incidit nisi in filiam eodem. Canones etiam cognoscuntur in his tamen eo misericorditer agitur. Pena colludentis in actione famosa est ut infamis quod infamet. Pena colludentis in casu tali est quod ius suo privetur et prius libello dampnetur collusionem detegenti et si detecto satisfacienda est tamen infra quinquennium ita si dampno vel premio colludere velit contentus collusionem detegere. Nam si pro collusionem convicti sunt in eius vel [illegible] promittetur tamen unus imperitum admittatur ad retractandam illam sententiam. Cum non super ecclesia vel super ecclesiastico colludit beneficio ea vel eis spoliandus est perpetuo. Ex. ii. sexti Alexander iiij. Ad nostrum noveritis adeo clericorum malitiam crevisse ut inter eum inter se collusione facta super beneficiis que possident se faciunt ab aliis molestari proponentes questionem eorum et beneficia que possidentes quasi nomine tuo accusant ab aliis de predictis beneficiis et ut post mortem eorum intra sibi alius super quibus est collusio facta non valeant evenditari. Unde tibi mandamus si quos clericos tue iurisdictionis pro collusionem huius fraudem legittime tibi constiterit commisisse eos beneficiis super quibus collusionem sunt non differas perpetuo spoliare. Raymundus. Ca. Cxliij. de scandalo

Scandalum est dictum vel factum vel signum unde occasione sibi sumitur alius ruine. Scandalum mortale

peccati. Dicitur autem scandalum a scandalon grece quod est offensio latine. Patet iam secundo quid sit scandalizare proximum, quia nichil aliud est nisi offendere proximum provocando eum in consequenciam mortalis peccati occasione dicti vel facti tangitur [illegible] conditionis signum. Tercio an omne scandalum sit mortale peccatum videndum est et quidem plures doctores videntur dicere quod sic, quia sit in evangelio: Ve illi per quem scandalum venit, expedit ei etc. Hic assignatur pena mortalis peccati, ergo est mortale. Item apostolus: Si esca mea scandalizat etc. Item Augustinus: Beatius est mori fame quam ydolaticis vesci. Contra videtur quod peccatum vere dicitur scandalum. Unde dominus ait Petro: Scandalum michi es. Similiter sacerdos dicitur esse scandalum tocius parrochie cum tenet publice concubinam. Ad hoc dicendum quod nec omne peccatum mortale est scandalum quia nullum peccatum nisi prius consideratum est scandalum sed per accidens, id est eo quod peccatum manifestum est et ideo datur aliis occasio peccandi. Actus si occultus nullus [illegible] magis secundum opinionem illorum qui dicunt quod scandalum non est peccatum sed circumstancia peccati, non enim quia fornicatur quis scandalizat sed quia manifeste fornicatur. Sed non oportet hoc dici quia sicut duo actus qui sunt unum peccatum formaliter ut mala voluntas et actus exterius ita econverso unicus actus formaliter duo peccata ut defloratio virginis [illegible] quia ille actus et est stuprum et est sacrilegium. Itaque et fornicatio manifesta que non est nisi unicus actus est peccatum libidinis et est scandalum. Raymundus.

Capitulum [illegible] de casibus in quibus vitandum est scandalum

Item non omne scandalum est peccatum mortale vel etiam peccatum. Unde ut plenius liqueat in quibus casibus scandalum est peccatum in quibus non, nota distinctionem. Quia aut ipsum factum vel dictum vel signum cuius occasione alii trahuntur ad peccatum est malum in se aut bonum aut indifferens. In primo casu fugiendum est omne scandalum. In secundo si tale bonum est quo omisso non esset salus committenti non debet dimitti illud propter scandalum. Alias videtur quod sit omittendum. Unde [illegible] Extra. de [illegible] [illegible] ut licet opera illa que sine mortali peccato dimitti non possunt non sunt pretermittenda scandalo, dimittenda tamen ea dicuntur pro scandalo dimittenda vitando que sine mortali peccato omitti non possunt pariter et dimitti est pro scandalo tollendo cessandum et eis insistendum vitando scandalo insistendum. Willelmus: Ut est loqui aliis vel non loqui, comedere carnes vel abstinere ab eis. Credo tamen quod non debet esse quis facilis ad credendum quod alii scandalizantur de bono opere quod facit. Licet facile propter hunc metum scandali debet cessare a bono, tunc debet potius presumere de aliis quod sint boni quam quod sint mali. Durante tamen conscientia huiusmodi quod alii scandalizentur de illo bono debet illud dimittere quod sine eo potest esse salus ne faciens contra conscientiam edificet ad gehennam. Raymundus predicta notantur huius capitulis. Scandala predicta doctrina, justicia et vita non effugies sunt nec [illegible] fugienda predicta quia pro nullo scandalo debet quis mortaliter peccare. Doctrina quia doctor vel predicator non debet silere docere vel predicare pro aliquo scandalo. Tacere autem potest et debet si obstinati sunt ita quod deteriores efficiantur ex doctrina. Justicia nos quia nec iudex sententiam nec testis suum testimonium debet ferre pro aliquo scandalo. Et in istis casibus hic locum [illegible] de regula iuris: [illegible] scandalizandum utilius scandalum nasci permittatur quam veritas deseratur. Vitas scilicet vite doctrine in [illegible] casu scilicet cum est indifferens videtur secundum predicta omnino cessandum est propter scandalum. Willelmus.

Capitulum [illegible] de scandalo [illegible] dato vel recepto

Quid si dicat michi conscientia quod iste scandalizabitur nisi dedero ei librum meum aut si repetiero ab eo [illegible] vel ablatam ab eo [illegible] propter vitandum scandalum eius teneor ei dare rem meam aut cessare a repetitione [illegible] etiam quod michi revelatum sit ipsum scandalizandum esse. Respondeo: Si status meus vel familie mee non est in tuto, sed tantum [illegible] puta quia pauper sum et indigeo cum familia mea et eius [illegible] incidendi in [illegible] aut murmurationem contra deum, non teneor rem meam dare aut a repetitione cessare, cum debeam me plus diligere et meos quam alienum. Propter hoc enim [illegible] qui indigens et ab alio accipit ad usuram et ille qui ab infideli recipit iuramentum per ydola ut sit securus ab eo. Si autem in tuto sit status meus et familie mee licet huiusmodi [illegible] ita quod [illegible] nullum [illegible] vel familie mee immineat periculum. Credo quod teneor

dare rem petitam propter evitandum eius
scandalum. Si tamen crederem eum cavere
esse bene usurum, alias non, quia in hoc casu
dare ei rem illam esset dare gladium
in manu furiosi contra illum. Aut quia ab-
stulit res meas: si non est solvendo et
penitet, debeo pati satisfactionem si licet.
Inde credo quod tamen propter evitandum eius
scandalum debeo cessare a repeticione
cum sine periculo possim re illa carere. Si autem
est solvendo et non penitet, non credo
quod teneat cessare a repeticione propter eius
scandalum, et in hoc casu non scanda-
lizo eum licet ille scandalizetur, sicut in
dei scandalum scandalizati sunt apostolo,
ipse tamen non scandalizavit eos. Sic
quedam sunt que nulla racione possunt
evelli, ita multa sunt que pro necessitate
temporum aut consideratione etatum oportet
portari [illegible] Raymundus [illegible]. Cap.

Cap. cxlvi. de hiis que ex sola suspicione scandalizantur

Pone quod aliquis religiosus
vel alias iustus sit, firmam consci-
enciam apud deum, multi tamen
suspicantur malum de ipso et sic scandaliza-
tur. Quid fiet? Videtur quod sufficiat ei con-
sciencia. Aug. gloria mea hec est, et Job: ecce in ce-
lo testis meus. Aug. sentiat de augustino
quicquid libet, sola me tamen in oculis dei
consciencia non accuset. Alibi tamen dicitur quod
quantum est in se debet eis satisfacere
ostendendo eis intencionem suam et eam
removendo etiam speciem mali. Cap. xi q.
iii. Aug. non sunt audiendi sive viri
sive femine qui cum reprehenduntur
in aliqua negligentia sequitur fit ut in ma-
lam veniat suspicionem unde suam vitam
longe abesse sciunt, dicunt coram deo
sufficit sibi consciencia. Estimacionem hominum
non solum imprudenter verum etiam cru-
deliter contempnentes cum occidant animas
aliorum sive blasphemancium viam dei quibus
secundum suam suspicionem quasi turpis
sive casta est despicitur vel displicet
vita sanctorum vel etiam cum detrac-
tione imitancium non quod vident sed quod
putant. Unde quisquis a criminibus fla-
gitiorum atque facinorum vitam suam cu-
stodit sibi quidem bene facit. Quisquis autem et-
iam famam, in alios misericors est. Nobis
enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.
Raymundus: ut super hoc daret exemplum
dominus voluit solvere debitum, dicens petro:
Ne forte scandalizemus eos etc. Item
apostolus: si scit pater quod concubas est ei ante.
Si autem nolunt satisfactionem sed paratiores sunt
reprehendere et non imitari, tunc debent

dolere quia illi peccant et sufficiat ei con-
sciencia bona. Unde de phariseis audiens
dominus: dimittite eos, ceci sunt etc. Cap. cxlvii

Quid de scandalo multitudinis activo

Quid si multitudo est in tale vel etiam
plures potentes cum quibus magis se
cuius multitudo [illegible] communicabit eos
episcopus si volunt se corrigere. Aug. dicens
quod si illi vero quos sciunt se peccare in hoc
deberent deprehendimus, tamen volunt reser-
vare ut si infligatur eis pena communica-
tionis vel simul timet scisma vel aliud
magnum malum posse et debere displicere,
fiant tamen comminaciones de scripturis et
iudicium eterne attrahant. Dist. xliv. Aug.
ad amicum: comessationes et ebrietates
ita concesse et licite putantur ut in honorem
beatissimorum martirum non solum per dies
sollempnes quod [illegible] lugen-
dum videat qui hec non carnis oculis
inspiciat sed etiam cottidie celebrantur et
post pauca: non ergo aspere quantum estimo,
non duriter, non modo imperioso ista tol-
luntur, magis docendo quam iubendo, ma-
gis monendo quam minando. Sic enim agen-
dum est cum multitudine, severitas autem
exercenda est in paucorum peccata. Item quere
plus moveantur carnales an etiam spiritua-
les nos proximi quorum [illegible]
quod si instantissimis [illegible]
tota multitudo frangitur. Ca. xxiii. quod
in Aug. contra epistolam parmeniani: Cum
quisque fratrum in christi societate con-
stitutorum malignus tali peccato fuit depre-
hensus ut anathemate dignus habeatur,
ubi hoc non periculum scismatis nullum est
ita qui cuiusquam crimen notum est et o-
mnibus execrabile apparet ut vel nullos
prorsus vel non tales habeat defensores
per quos possit scisma contingere, non dor-
miat severitas discipline. Unde ali-
ud dicitur: quod in multorum strages iacet detra-
hendum est aliquid severitati. Raymundus:
Si vero peccatum quod faciunt auctore defendunt
quasi non sit peccatum, tunc non debet contra
tales dormire severitas discipline,
tales etiam heretici possunt dici. Dist. xxiii.
[illegible] species impunitatis retrudenda est
cum tot sunt qui peccant ut quanticumque
se defendant usum peccandi sibi fa-
ciant. Raymundus dicit quod peccatum dictum
dicit [illegible] scandalum iuste [illegible]
que dicit emphasis sensus illud [illegible]
est ipsum [illegible]
petro scandalum mihi es. Cap. cxlix

De notorio

Notorium aliud est
Notorium aliud facti, notorium iuris

est delictum quod est canonice compurga-
tus vel in iure confessus vel per legitimas
probationes convictus. Notorium facti est cum
testis est populus de ipsa actione sine iustifica-
tione non est locus. Intelligo populus iste te-
stis sive sit eorum notum omnibus illis qui
sunt in illo loco sive maiori parte. Et willelmus
in illo loco i. in villa vel in parochia licet
non habeat nisi x. parochianos quia x. ho-
mines populum faciunt. De scandalo autem populi
vel esse delictum sit mentio in constitutione
quale credo quod si parochia habeat mille pa-
rochianos et tunc x. de illis scandalizantur
de focaria sacerdotis qui sunt graves et
honeste persone potest sic intelligi quod populus
scandalizetur maxime cum x. homines
populum faciant ut dictum est sicut duo faciunt
congregationem tres faciunt collegium. Intelligi-
tur tamen in uno respectu maior vel x. porta vel
x. oves faciunt gregem. Raymundus in
notoriis iuris colligit quod probatio confi-
tente Willelmus ibi dicit quod quandam qui
per duos testes probat se ab impetitione
adversarii vel malo iudicio absolutum
et dicit quod hic sufficit licet testes non
deponant de omnibus que moverunt iudi-
cem ad sententiandum. Raymundus in noto-
riis non facti non requiritur ordo iuris qui enim
est irregularis observandus. Extra. de iu-
re iurando ad nostram Willelmus ibi dicit quod qui inna-
nit quod ordinem iudiciarium pervertit mani-
festa non apparet hoc in notoriis observare
tenetur ordinem iudiciarium quia in aliis tan-
tum observant. Notoria enim sunt sicut ordi-
nem iudiciarium Raymundus Evidenti-
a enim patrati sceleris clamore non indiget
accusatoris et si forte iudex velit talem
delinquentem secundum quod ius postulat corrigere
vel punire et iste appellat non est appella-
tioni huiusmodi deferendum. Extra. de appellatione
pastoralis Willelmus ibi dicit quod qui post ap-
pellationem crimina committit pretextu appel-
lationis se tuentes dum super illis conve-
niunt non debet eis proficere huiusmodi appella-
tio quoniam contra concessus canonice
[illegible] Raymundus Item notorium facti
subdividitur quia aliud est notorium facti
manentis actu ut cum quis publice te-
net adulteram vel concubinam. Aliud noto-
rium facti transeuntis actu ut si quis in
publico interfecit hominem vel fecit sor-
tilegium vel simile. Aliud notorium facti per-
manentis ut si aliquis publice habitus est
in filio consanguineo vel affini aliquam

Ca. CXLIX. De perplexitate in spirituali

Perplexitatem non quod alia est spirituali-
ter alia facti perplexitas inter duo

aliquis circa illud quod sibi occurrit fa-
ciendum invenit diversas autem sibi
admonitiones oppugnantes licet per contra-
riorum concordiam est solvenda. Etiam in
iure nulla est contrarietas realis sed
superficialis tamen perplexitas facti est cum
dyabolus suggestione sua mala ut ait
Gregorius plerosque ita perturbat facit quotiens
si fortasse peccatum fugere appetunt hoc
sine aliquo peccati laqueo evadant. Con-
tra istum aut dat consilium dicens Ca-
rentes vel maxima et minora peccata con-
stringit si animo malus sine peccato adi-
tus sed minora semper eligant quia et
qui murorum undique ambitum ne fugiat
claudit ibi se infugam proripit ubi bre-
vior murus invenitur. Dicas ergo quod iu-
re interpretata nunquam est perplexitas licet pos-
sit aliquis esse perplexus inter duo mala
necessitate astrictus ad aliquod malum per-
petrandum aliquis capis ire nunquam deus sed
debetur initium si non spontaneum sume
inventum. Homo hic peccatum secundum ut ab
peccatum voluntarium est ut ego positus est
inter duo mala cum oportet me
alterum facere debeo eligere quod ipse considera-
tum esset minus peccatum. Pone quod sacerdos
tenet concubinam parochiani sua quia
[illegible] ipsum indictum quod faciunt si
audiunt eius missam faciunt contra
constitutionem que dictat eis contrarium pre-
ceptum inter prohibitionem Nicolai et Alexan-
dri. Pone quod Nullus audiat missam
presbiteri quem scit concubinam indubitanter
habere si non audiant similiter remanet scan-
dalum inconsueta quia non potest aliquis
quantumcumque pollutus sit sacramenta divina
polluere que purgatoria cunctarum con-
tagionum consistunt. Ad ista respondetur quod
excusatur quando a sacerdote quantumcumque
pollutum missam quorum iudicio representat
ita indicantur perplexi sunt articulum
sacramentorum quia circa cum occ-
currunt plura dubia

Ca. CL. De perplexitate sacerdotis in missa mortale recolentis

Pone sacerdotem indutum ad missam
et pervenit iam ad canonem ad illa
verba hoc est corpus meum tunc
occurrit conscientie sue aliquod mortale quod
fecit. Si procedit peccat mortaliter
conficiendo et sumendo quia indignum
sibi manducat et bibit si non conficit
et fingat se conficere. Communiter videtur
peccare quia deo non videtur illudere
et populo quem decipit se astringit. Quod de
tale nisi desistat infideli et ante-
positum dimittat magnum scandalum ge-

gulat, ita videtur Hostiensi. Solutio. Cir-
ca primam rationem, ut poeniteat
et contritus doleat etiam quia ita tarde
poenituit, proponat confiteri quam cito pote-
rit opportunitate, et sic communicet et celebret.
Si vero non potest vel non vult, facere dicunt
quidam quod simulet hostiam se sumere. Sed hoc
videtur reprobari in quadam decretali ubi
si non consecraverint tenuis est potato di-
mittitur qui si non consecrata sumat spe-
cialem esse traditionem. Ratio illius decre-
talis de homine ubi sibi agitur de quodam
sacerdote qui sciens se esse in mortali
simulabat in missa [illegible] sit co-
fecto et tantum simulabat panem et vinum et
dicitur ibi quod ista remedia sunt adinven-
ta que sunt vitanda quia sunt graviora. Et
[illegible] procul dubio videtur offendere
qui sic fraudulenter presumpserit. Ubi vide
in textu. Ca. cxi. de illo qui pane vel aqua aut
vino de sacerdote ubi non miscuit

Quid de sacerdote qui celebravit per negligentiam pa-
nem non miscuit aut vinum vel ca-
lice aut aquam nec advertit donec veni-
at ad verba consecrationis vel etiam usque ad
sumptionem nec advertit de defectu vini vel aque.
Ad hoc defectum panis vini vel aque vel
omnibus istis si eum deprehendit antequam
veniat ad illa que sunt de substantia conse-
crationis suppleat apponendo quod pretermis-
sum est. Item si preter missum est vinum
tunc apponat cum hostia nova et fiat
iteratio verborum ac quod super hostiam de no-
vo appositam et super vinum hostia alia si
a consecrata est in parte se porta illa
quod super eam videtur quod dicendum est repetatur.
Si autem panis pretermissus est tunc et hoc
deprehenderit cum ventum est ad illa qui-
bus conficitur sacramentum corporis apponat
quantum potest sine scandalo et repetat
omnia ac si igitur super totum cum vinum
non dum sit consecratum. Si autem aqua
sit pretermissa et hoc deprehenderit ante ver-
ba consecrationis apponatur aqua et
totum repetatur ac si super totum quia
non dum aliquid est ibi consecratum.
Si autem hoc deprehendit post quam facta est
consecratio corporis tunc illius aut non
apponatur aqua aut si apponatur nulla fi-
at iteratio verborum cum iam facta sit conse-
cratio tam corporis quam sanguinis. Si
autem tunc fit consecratio corporis appo-
natur aqua et verba repetantur. Si autem
cum ventum est ad sumptionem tunc primo
deprehendit vinum esse pretermissum non
videtur aliud remedium nisi ut procedatur
ad finem rogatur prima de tanta negli-
gencia, nisi forte sine magno scanda-
lo assistencium possit miscere vinum et
novum panem super quem totum iteretur
non super hostiam iam consecratam sumen-
dus. Ca. cxij. de sacerdote tenente concubinam

Quid de sacerdote et singulare
concubinam habente. Numquid si est notori-
um omnes debent subditi vitare
eius ministerium quia dicunt est ipso
iure suspensus [illegible] quidam
aliter dicunt. Si est notorium facti puta quod
mulierem suspectam publice tenet in do-
mo et etiam forte argumenta gradientia
super [illegible] debet etiam talis admoneri ab
episcopo ut se corrigat et si noluerit se corrigere
debet suspendi ab officio ecclesiastico usque
ad satisfactionem congruam et si adhuc per-
severaverit in perpetuum removeri. Ubi vere
dicit ab eo qui admonitus inferre [illegible] pla-
ti non sufficit quo ad hoc quod possit inferre
penam. Hoc notatum nisi talis esset qui haberet
iurisdictionem temporalem plenariam vel talem
gubernaret secundum ius commune. Sed in regno
Francie tenet constitutio generalis quam fecit
legatus in Francia que talis est. Expo-
nimus omnibus sacerdotibus clericis quod si
quis qui post legitimam admonitionem concu-
binas vel alias mulieres de quibus mala
suspicio possit oriri in domibus propriis
vel alibi unde populus vel ecclesia scandali-
zetur duxerint retinendas vel sunt clerici
qui in minoribus ordinibus constituti le-
gittime contraxisse probentur qui tamen
cum uxoribus ecclesiastica beneficia retinere
non debent. De ista admonitione duplex
est opinio. Quidam dicunt quod non sufficit
nisi fiat specialiter ad personam super hoc diffa-
matam. Alii dicunt quod sufficiat genera-
lis admonitio facta in synodo non solum
simpliciter admonitionibus et predicationibus
quas faciunt predicantes sed per modum [illegible]
[illegible] et per dictamen ut sit via ad in-
currendam penam illius constitutionis.
Licet hec admonitio fiat ad multitudinem
et sit synodalis id est facta in synodo [illegible]
[illegible] est personalis cum fiat ad presentes.
Secundum hanc opinionem hec generalis admo-
nitio ad illos solos extenditur qui presen-
tes sunt ad alios non sive teneantur
interesse synodo sive non. Licet absentes quod
antea fuerint audiant postmodum hanc admo-
nitionem factam esse et quid eius intendit
facere tamen admonitionem non sufficiat vi-
disse vel duabus vel tribus audiatur
[illegible] presente monitore. Item non
extenditur hec admonitio nisi ad illos solos
qui tempore admonitionis illius hic fecerint

Ca. cxi. de illo qui pane aut aqua aut vino ubi non miscuerunt. Ca. cxij. de sacerdote tenente concubinam. De scandalo

cum scandalo detinet. Item quod sit sua
vel alia a comunibus facta concubina aliter
non esse legittima et quibus non comprobatur
causa propter quam sit una pro simili si tamen
subest illa causa incidunt in canonem
sua illius canonis prima opinio est be
nignior et communior clericus autem qui cum
scandalo passim et publice cum pluribus
fornicatur licet gravius peccet quam ille
qui publice unam tenet fornicariam tamen
non incurrit sententiam predictam ut credo quia
constitucio illa non videtur loqui nisi
de tenentibus cum scandalo fornicarias vel
alias mulieres cum pene pocius sint
restringende quam extendende. De illis
autem qui tenent mulieres in suspec
tis locis et cum scandalo si tamen non
peccant cum eis nec peccare comprobantur puto
quod licet graviter delinquant tamen non inci
dunt in illam sententiam quia illa constitucio
infligit de illis qui eam retinent in con
cubinatu. Alii tamen dicunt quod concubinarii
legittima amonicione cum scandalo te
nent mulieres licet non peccent cum illis
carnaliter sive non incidunt in illam sen
tenciam post amonicionem legittimam
quia dicunt dixit dimitti retinendas
intelligo retinendas id est habendas quo ad u
sum carnis licet eas non teneant eas
in domibus suis aut tamen suas illas
concubinas quo non utuntur eis ad pec
catum carnis cum scandalo post amo
nicionem legittimam incurrunt penam. Quid
si clericus adulteratur cum uxore alterius
manente in domo mariti et cohabitante cum
marito et hoc cum scandalo post a
monicionem incurrit penam eandem licet
non concubinam eam ille clericus aut ali
ter eam teneat. Ab illa autem sua sen
tencia tenor canonis non restringit sibi
absolucionem possunt episcopi absolvere sub
ditos suos inferiores aut prelati ut re
periunt de hoc absolvere. Capitulum clericum de
illo qui post absolucionem ab illa sententia
iterum recedit in idem peccatum

Quid si aliquis de hoc absolutus iterato
admonitus cum eadem concubina
vel si adhuc durat scandalum recidit
in concubinatum. Dicimus quod si non fiat nova a
monicio. Si aut non durat sed creditur
publice quod sit correctus non incidit in
illam penam donec iterum certum sit quod
hoc scandalum quo cognito non credo quod
sit necessaria amonicio nova credo autem quod suf
ficiant episcopi et inferiores prelati ad quos per
tinet hec amonicionem facere. Inferiores enim
possunt eam facere etiam si sit simplices

sacerdotes curati tamen cum constitucio
illa non specificet quod ab episcopo non sit fa
cienda si pro negligencia aut alia corrup
ta intencione dimittatur eam facere.
Si autem concubinas iusta dimittunt quia
forte videntur illi multorum scandalum facere
vel aliud simile non peccant. De his clericis
aut fornicariis credo quod non oportet eos inda
gare tamen quod irregulares quia illo canone non
constitit eos tenere fornicarias cum scan
dalo, propter hoc eos esse legittime amoni
tos et si de utrisque istorum constiterit in
secreto iniungendi sunt, in secreto licet aut
episcopi possunt de his suis absolvere. Non
tamen possunt dispensare super irregu
laritate contracta si in his contumaces
celebraverunt aut ministraverunt aut ordi
nes receperunt. Licet autem idem concilium
multa alia constituit vel innovavit
vel ad honestatem clericalem pertinencia
tam circa habitum quam circa negociatores
et usuras et alia quedam dicentes sed ta
lia prohibita sub eadem districtione sub
qua prohibitum usum fornicariarum non ta
men circa qui faciunt contra illas pro
hibiciones eciam post amonicionem legit
timam ipso facto irregularitatem incurrunt
quia quantum ad illas prohibiciones non
fecit pro imposicione late sententie
sed pocius comminacionem ferende et ita hec
consuetudo que est optima legum inter
pres. Hostiensis. De delictis puerorum. Dicitur

Capitulum clericum de delictis puerorum

Querens quibus decursibus peccatum attribuere
volunt quidam aut annum xiiii
cum pubescere ceperunt quod ante tem
pus si nulla erunt peccata nisi que me
bris genitalibus admittuntur. Quibus non
audeat affirmare fornicacionem et
periuria non esse peccata at hiis plena
est etas puerilis. Quibus pueris non etati ut
in maioribus puniendas indicentur
Alias nisi in iuvenibus relinqui solet, multum
qui malis proventus etatis dirimunt
leges dicunt tamen correctionem et
pena puerorum. Delicta puerorum est in
minoribus licet non adeo graviter ut
in maioribus. In quibus autem distinguen
dum est quia doli capax aliquando
non puniuntur. Infans autem nequa
quam quia etatis illius ignoranciam con
gruentem in esse. Doli capax
dicitur diversa divisio. Ego autem credo
quod tunc est doli capax cum calidi
tate plenus est quod in impubere non
sumus nisi liqueat. Pendentes propter impu
beres pena non moderanda est. Vita

liberis arbitrio iudicantibus. Item actor hec de omnibus et penis adultorum que pertinentibus fiunt seculare videlicet et ecclesiasticum. Preter similitudinem simul ceterorum que regimini pollicite artis accusatione breviter ad plenius dicta sufficiant. Augustinus de civitate dei xxii libro [illegible] libro

Cap. i De arte mechanica eiusque speciebus

Preter artes bene vivendi et ad immortalem perveniendi felicitatem que virtutes vocantur et sola dei gratia que in Christo est filiis promissionis regnique donantur, nonne humano ingenio tot tanteque artes invente et exercitate partim necessarie partim voluptarie ut tam excellens vis mentis atque rationis in hiis etiam rebus quas superfluas immo etiam periculosas perniciosasque appetit quantum bonum habeat in natura unde ista potuit vel invenire vel discere exercere testetur. Vestimentorum et edificiorum ad opera quam mirabilia quam stupenda industria humana pervenit, quo in agricultura, quo in navigatione profecerit; que in fabricatione quorumque vasorum vel etiam statuarum vel picturarum varietate excogitaverit et impleverit; que in theatris mirabilia spectantibus audientibus incredibilia facienda et exhibenda molita sit; in capiendis occidendis domandis irrationabilibus animantibus que et quanta reperit. Adversus ipsos homines tot genera venenorum tot armorum tot machinamentorum, et pro salute mortali tuenda atque reparanda quot medicamenta atque adiumenta comprehendit. Ad mulcendas aures quot organa musica, quos cantilene modos excogitavit. Quam multa rerum mundanarum cognitione se implevit, quis possit eloqui, maxime si velimus non acervatim cuncta congerere sed in singulis immorari. Hugo in libro de didascalicon. Actorum que hominibus in vite necessitate desunt triplex modum genus est. Primum quod nature incrementum administrat. Secundum quod contra molestia que extrinsecus accidere possunt munit. Tertium quod contra iam illata remedium prestat. Horum opera quia opera humana sunt congrue mechanica id est adulterina vocantur. Sunt enim opera tria scilicet opus dei quod non erat creare unde in principio creavit deus celum et terram etc. Opus nature quod latuit ad actum producere unde produxit terra herbam etc. Opus artificis disgregata coniungere vel coniuncta segregare unde consuerunt fi. etc. Inferius talibus opus humanum quia natura non est sed naturam imitatur quemadmodum mechanicum id est adulterinum nominatur. Nam ubi gratia exempli qui statuam fundit hominem intuitus est. Qui vestes primum adinvenit consideravit quod queque nascentia propria quedam habeant munimenta quibus naturam suam ab incommodis defendunt. Cortex ambit arborem, pluma tegit volucrem, squama piscem, lana operit oves, pilus iumenta vestit, concha testudinem contegit, ebur elefantem, iacula [illegible] facit. Nec tamen sine causa factum est ut cum animantium singula nature sue arma secum nata habeant, solus homo inermis nascitur nudusque. Oportuit enim ut illis que sibi providere nesciunt natura consuleret, homini autem cons[ilium] etiam amor cogitandi ex ratione prestaret, tum illa que ceteris naturaliter data sunt ipsa ratione sibi inveniret. Multo enim magis prius inveniendo vel hominis emicat quam habendo clarescit. Nec sine causa proverbium fatur quod ingeniosa fames omnes excudit artes. [illegible] in suis [illegible] quoque est quod mechanica septem sub se continet. Non secundum administrationem [illegible] gratia [illegible] agriculture pertinet ad primam administrationem ad vestitum. Mechanica vii habet species scilicet lanificium, armaturam, navigationem, agriculturam, venationem, medicinam, theatricam. Mechanica vero fabrica omnis inde [illegible]. Ad hanc enim pertinent universa que humanis necessitatibus inveniuntur gratia quedam necessaria et quedam subsidiis eius [illegible] compitentia compositiones [illegible].

Cap. ii De lanificio eiusque materia et instrumentis

Lanificium enim prima species mechanice ad quam pertinet omnis apparatio nendi retorquendi consuendi. Diuturnum sit instrumento colo fuso acu pectine calamistro [illegible] alabro fistula in materia lini lane canabi et fibris omnibus usus flectorum filtrarum sagorum sagmatum [illegible] [illegible]. Ysidorus libro xix. Lana et lanugo a vellendo dicta sunt et vellus dictum quod prius lane vellentur non tonderentur. Linum [illegible] intenti [illegible] dicitur de sterquilinio(?) quod humi eius agreste. Nam linum [illegible] dicitur sive quod sit molle et lene. Stupa vero canabi est sive

lini. Hoc secundum antiquam ortographiam stippa dicta quod ex ea rime navium stipentur, unde et stippatores dicuntur qui in vallibus eam componunt. Bombicinum appellatum quod aut in filo aut in tela tenacitatem nec subtilitatem habeat. Cannabum a similitudine canne vocatum, sive a greca ethymologia: nam illi cannabum canabin vocant. Byssum est genus quoddam lini nimium candidi et mollissimi quod greci papaten vocant. Fibrinum: lana est animalium quos fibros vocant. Sericum dictum quia id seres primum miserunt. Vermiculi enim ibi nasci perhibentur a quibus hec circa arbores fila ducuntur. Vermes autem ipsi grece bombices vocantur. Platum est stuppa quasi tuffedo serici et est grecum nomen. Stamen, tela pro longitudine stamus dicta. Tela autem est que infra supraque religata duobus lignis innititur ut texatur, sed quo inferius texta in volumine eo superius texenda deplicatur; unum se ad augmentum implicat, unde fit nimirum quod restat in subtili quia infra et supra sunt vel quia in subtilant. Radii dicti quia radendo sunt pectines qui per ipsa fila reddant confirmant. Colum quod sit in longitudine ne rotunditate quasi calx ... quo primum fundatur quod netum est. Alibrum quod in eo librent fila i. inglomerantur. Calathum leve gestamen ex ligno vel ex canna aut ex iunco factum in quo vel pensa ponuntur vel leguntur flores. Calathum grece ... signum est. Pensum mulierum a pendendo dictum, unde pensa et inpensa ne fila dicta vel quia pensilis annalium sunt vel quia lanificium pensilis tenentibus constat in modum pilorum que filorum glomellum corpore agglobato dictum per diminutionem quasi globellum. Pannulie quod occis pannum texant. Spe ... destruunt. Apteclam est cum filum ultra stamen currens. Licia sunt quibus stamina ligantur, quasi ligia. Thamar de natellis super cantica.

Ca. iii De vestibus

Vestis in xi laudabilis sit quibus: in materie preciositate, in artificii [?], in magnitudine utilitatis, in pulcritudine coloris, in quantitate ... Vestium materia triplex est. Fit enim quedam de cortice herbarum ut de lino et canabo, quod multis caufiaonibus(?) et attritionibus oportet fieri; quedam de pellibus animalium ut de lana; quedam de visceribus vermium ut vestis serica. Ysidorus: Vestis antiquissima hominum fuit perizo-

matum, scilicet succinctorium, quo tum genitalia contegunt. Hoc primum primi mortales ex foliis arborum sibi fecerunt, cum usui quedam barbare gentes dum sunt [?] de usque hodie tenent; hoc et campestria vocantur eo quod iuvenes qui nudi exercentur in campo pudenda operiunt. Tunica antiquissima vestis appellata quia in motu suo cedentis sonum facit; tonus enim sonus est. Fuerunt autem tunice pellicee quibus post offensam et eiectionem de paradiso Adam et Eva induti sunt. Talaris tunica dicta eo quod talos usque descendat et ad pedes defluat, sicut pectoralis que apud antiquas viros ut tamen pectus operiret, licet nunc prolixior sit. Manicata tunica i. manuleata eo quod habeat manicas, quam chirodotam greci vocant. Dalmatica vestis primum in Dalmatia provincia grecie texta est, tunica sacerdotalis candida cum clavis ex purpura. Russata, quam greci phenicam vocant, nos coccineam; reperta est a Lacedemoniis ad celandum coloris similitudine sanguinem quotiens quis in acie vulneraretur, ne contemplantis adversarios animus augesceret. Hac sub consulibus romanis usi sunt milites, unde etiam russati vocabantur. Solebant etiam pridie quam dimittendum esset ante principia proponi quasi admonitio ad indicium future pugne. Bombicina est a bombice vermiculo qui longissima ex se fila generat, quorum textura bombicina dicitur; conficitur in Coo insula ... Serica a sericis dicta vel quod eam seres primum miserunt. Olosericum tota serica, alia cum tramam ... Tramoserica stamine lineo, trama ex serico. Byssina candida confecta ex quodam genere lini grossioris. Fibrina vestis trama de fibri i. castoris lana texta. Cassina de capillis ... texta. Linostema vestis est ex lana linoque contexta, dicta linostema quia in stamine linum, in trama lanam habet. Polimita multi coloris; polimitum enim textus multorum colorum est. Acupicta vestis acu texta vel acu ornata, eadem et frigia. Trilices a triplici licio, quia est ex simplex ... Colobium dictum quia longum est et sine manicis; antiquum enim magis quam nunc ... Lebitonarium est colobium lineum sine manicis quali egyptii monachi utuntur. Lumbare vocatum quia lumbis religetur, que lumbis ...

licet. Sed in Egypto et Syria non tantum feminae sed et viri utuntur. Linna est vestis que a brachiis usque ad pedes producitur. Sed aut vestis est in extremis purpura licia ... et flammeum, inde et nomen accepit. [illegible] ... ab ligno dicitur. Armilausa vulgo vocata quod ante et retro divisa atque aperta est, in armos tantum clausa, quasi armiclausa, c littera ablata. Camisias vocari quod in his dormimus in camis, id est in stratis nostris, que fiebant. Actualibus(?) Tubricas vocatas quod tibias bracasque tegant, et quod a bracis ad tibias usque pertineant. Cap. xxiiii de legalibus vestibus.

Octo sunt in lege genera sacerdotalium vestium. Poderis est sacerdotalis linea corpori astricta usque ad pedes descendens, unde et nuncupata; quam vulgo camisiam vocant. Abaneth cingulum sacerdotale rotundum, polimita arte contextum, purpura yacincto coccoque ita ut flores atque gemme in eo esse videantur distincte. Pilleum est ex bysso rotundum quasi sphera media, caput sacerdotale et in occipitio vitta constrictum; hoc Greci tyaram vel galeam vocant. Mahil, quod est tunica talaris tota yacinctina, habens ad pedes septuaginta duo tintinnabula totidemque mala punica intexta atque dependentia. Ephod, quod interpretatur latine superindumentum, erat enim pallium superhumerale ex quatuor coloribus, et quod contextum habebat in utroque humero lapides duos smaragdinos auro inclusos, in quibus sculpta erant nomina patriarcharum. Logion, quod latine dicitur rationale, pannus duplex auro et quatuor textus coloribus, habens magnitudinem palmi per quadrum, cui intexti erant duodecim pretiosissimi lapides. Hic pannus superhumerali ante pectus pontificis annectebatur. Petalum aurea lamina in fronte pontificis, que nomen Dei illud ineffabile tetragrammaton hebreis litteris scriptum habebat. Batin sive feminalia, id est bracce linee usque ad genua pertingentes, quibus verenda sacerdotis velabantur. Cap. xxv de propriis vestibus quarundam gentium.

Quibusdam nationibus sua cuique propria vestis est, ut Parthis sarabare, Gallis linne, Germanis renones, Hispanis stringes, Sardis mastruge. Sarabare sunt fluxa ac sinuosa vestimenta, de quibus legitur in Daniele: et sarabare eorum que sunt in mutate. Apud quosdam autem sarabare quedam capitum tegmina nuncupantur. Linne saga quadra et mollia sunt. Renones sunt velamina humerorum et pectoris usque ad umbilicum atque intortis villis adeo hispida ut imbres respuant, quos vulgo reptus vocant, quod longitudo villorum quasi reptat. Mastruga vestis Germanica ex pellibus ferarum. Mastruga autem quasi monstruosa, eo quod qui ea induuntur quasi in ferarum habitu transformantur. Quedam et gentes ita habitu sic et lingua discordes. Perse brachia et crura linteaminibus, caput tyara tegunt. [illegible] Alani horrent [illegible] Longobardos [illegible] sagula vel Alemanni [illegible] Quedam autem gentes non solum in vestibus sed etiam in corpore aliqua sibi propria quasi insignia vendicant, ut videmus cirros Germanorum, granos et cinnabar Gothorum, stigmata Britonum. Circumcidunt quoque Iudei preputia, pertundunt Arabes aures, flavent intectis capitibus Gete, nitent Albani albentibus crinibus. Mauros habet tetra nox corporum, Gallos candida cutis, sine equis inertes existunt Alani. Nec abest genus Pictorum nomine a corpore, quod minutis opifex acus punctis et expressus nativum gramen suci illudit, ut has ad sui speciem cicatrices ferat pictis artubus maculosa nobilitas. [illegible] Cap. xxvi de palliis feminarum.

Pallium est quo ministrantium scapule contegitur, ut dum ministrant expediti discurrant. Unde autem pallium appellatum [illegible] pelliceo [illegible] pelles sive a palla pro dignitate. Palla est que [illegible] ante induitur [illegible] Toga dicta quod velamento suo corpus tegat atque operiat. Est autem pallium purum forma rotunda effusiore et quasi inundante sinu, et sub dextro veniens supra humerum sinistrum ponitur. Toga autem [illegible] in pace utebantur.

bantur; belli autem tempore paludamentis. Circumcisura togae instar semicirculi videatur. Sicut toga praetexta est, cum praetexitur latior purpura, sic his uncia lamina ... ; propinquos et amicos regum solos hic solitos fuisse appellatos, et ab hoc vocari. Praetexta autem nemini permittebatur, nisi qui honores superfuisset. Paludamentum erat insigne pallium imperatorum cocco purpuraque et auro distinctum. De quo Salustius: togam mutat paludamento. Amiciebantur enim ut pallio bellico dictum, ut quibusdam videtur, quod eo indutus palam faceret imperator bellum futurum. Trabea est quae graece ... dicitur. De quo Virgilius: Et cinctum togae velamine Anchisen. Cinctum autem dictum est rotundum pallium. Diploides graecum nomen ab eo quod sit duplex amictus. Est autem vestis militaris, cuius usus Galliis primum a praedecessoribus incepit; in praeda hostili cum senatum togis depositis omnes ad saga fuerint. Sagum autem gallicum nomen est. Dictum autem sagum quadrum, eo quod apud eos primum quadratum vel quadruplex esset. Renula est pallium cum fimbriis longis. Lacerna pallium fimbriatum, quo olim soli milites utebantur; unde et ad distinguendam castrensem urbanamque turbam hos togatos, illos lacernatos vocabat. Unde autem lacerna, quasi amputatis capitibus fimbriarum vestis ita laxior ut est ... praetexta. Mole est pallium quo usque ad decem annos pueri nobiles sub disciplinae cultu utebantur; unde et praetextati pueri appellati sunt. Dicta autem praetexta, quia praetexebatur ei latior purpura. Casula est vestis cucullata, dicta per diminutionem a casa, quod totum hominem tegit, quasi minor casa; unde et cuculla quasi minor cella. Birrus a graeco vocabulum traxit; illi enim birrum bibrum vocant. Melotes, quae etiam pera vocatur, pellis est caprina a collo pendens, praecincta usque ad lumbos. Est enim habitus aptissimus ad opus agentium. Fiebant autem prius, ut quidam existimant, de pelliculis melonum; unde et meloti vocati sunt. Sunt et vocatae hora vestimentorum, hoc est fines. Capitulum XXV de vestibus feminarum.

Regillum est palliolum feminarum ... rectangulum ... Ricinum ... unde et appellatum. Peplum matronale pallium de purpura, signatum cuius fimbriae auri splendent. Palla est quadrum pallium muliebre, vestis deductum usque ad vestigia ... in ordine gemmis. Stola matronale operimentum, quod cooperto capite et scapula a dextro latere in laevum humerum mittitur. Stola autem graece vocatur, quod superemittatur ... est et ridimiculum ... nomine appellatum, eo quod dimidia eius pars ... Inquit in morte ... dicunt, vocaturque mavortem quasi Martem; signum enim maritalis dignitatis et potestatis in eo est. Caput enim mulieris vir est; inde et super caput mulieris est. Flammeum est velamen, pallium luteum, quod apud veteres matronae in adulteris ... inducebant, ut nuptiali anniculo pronubae quae in stola pollicent pudicitiam. Erat enim apud veteres hoc signum victoriae, vestis nunc in Hispania honestatur. Teristrum palliolum est quo usque hodie Arabiae et Mesopotamiae mulieres velantur, quo in aestu tutissimo teguntur; umbraculo de quo in Ysaia legitur. Anabolandum amictorum linteum feminarum quo humeri operiuntur, quod graeci vel latini sindonem vocant. Capitulum XXVI de ornamentis lectorum.

Stragulum vestimentum est discolor, quod manu artificis diversa varietate distinguitur. Dictum autem quod in stratum sit amictu aptum. Fulcra sunt ornamenta lectorum, dicta quod in his fulciuntur, id est sustinentur, vel quod toros fulciant, sive tapetum, quae tricliniatoria vulgus appellat. Cervicalia autem eo quod ponantur sub cervice vel cubito. Pulvillus dictus a pulvillari, qui est diminutivus lectus. Culcitae vocatae quod calcentur, id est farciantur pluma sive tomento, quo ad molliciores calidiores sunt. Tapetia dicta quod pedibus prius sternuntur, quasi tapedia. Tapetia autem sunt ut stipula sunt aut amphitapa. Stipula tapetia ex una parte villosa, quasi simplex. Amphitapa ex utraque parte villosa tapetia. Mantelia nunc pro operiendis mensis sunt, quae mensis sunt, ut nomen ipsum indicat; olim tergendis manibus praebebantur, sive mantelia a mandendo. Mappae convivarum et epularum apparatus sunt, quasi manuppae; atque aliud nomine cuius diminutivum mapella est. Facitergium et manitergium a tergendo faciem vel manus vocatum. Vela dicta quod obiectu suo interiora domorum velent. Cortinae sunt autem cortinae et aulaea, ab eo quod primus cortibus ... fuissent ... cilicia Arabes ... velum

menta pilis caprinis contexta quibus sibi tentoria faciunt. Ca. xx de tinctura vestium.

Tinctura vocata est quia tingitur et in alium colorem ... mutatur. Coccum greci nos rubrum sive vermiculum dicimus. Est enim ex vermiculis de silvestribus frondibus. Conchilium dictum eo quod de conchulis marinis color eius colligitur. Idem et ostrum nominatur. Conchilia autem sunt marine cochlee que cum circumciduntur ferro lacrimas purpurei coloris emittunt, quibus collectis color purpureus temperatur, et ostrum inde appellatum dicunt quod de teste liquore eliciatur. Purpura a puritate lucis vocata. Ferrugo color est purpure subnigre que fit in Hispania. Blaveus color est ... Elbidum ... color vocatum. Elbidum est enim medius color inter nigrum et album, et elbidum ab albo derivatum. Luteus color rubicundus quod est croceus ... quod sit color nigrior. Greci enim melan nigrum dicunt. ... purpureum blavum mesticum. Fustum quod ... est fit enim de pendentibus fuligine tectorum gesta assidue ignibus. Unde et color eius tincture flammeus est. Hactenus de ipsis. Ad textum cultus veniamus. Ca. xxx de ornamentis ... insulis ac ceteris membrorum ornamentis.

Ornamenta dicuntur eo quod corpus cultum ora vultus que decorentur. Prima autem ornamenta est corona, insigne victorie sive regii honoris signum, quod ideo imponitur regum capitibus ad significandum circumfusos in orbe populos, quibus accinctus quasi caput suum coronatur. Infula est fasciola sacerdotalis capitis alba in modum diadematis, a qua vitte ab utraque parte dependent, que infula vinciunt. Unde et vitte dicte sunt quod vinciant. Apex est pilleum subtile quo sacerdotes gentiles utebantur, appellatus ab apiendo, id est ligando, unde in virgula que in pilleo erat quedam ligatur filo quod fiebat de lana hostie; tunc pilleum quod dicitur apex ... unde fiebat. Tyaram ... sacerdotum erat ... Diadema est ornamentum capitis matronarum ex auro et gemmis contextum, quod in se circuitu ... Mitra est pilleum frigium caput protegens, quale est ornamentum capitis devotarum. Sed pilleum virorum

aut feminarum. Redimicula autem sunt quibus mitra alligatur. Vitte sunt que crinibus innectuntur, quibus fluentes religantur capilli. Et vitte dicte quod vinciant. ... Reticulum est quod colligit comas, dictum eo quod retinet crines ne effundantur. Discriminalia capitis mulieris sunt nominata eo quod caput auro distinguant, id est discriminare. Unde dicit Plautus: sunt quibus in summum ornandorum ... tenentur ne lapides ... Inaures dicte a perforatis auribus ... in quibus pretia feminarum lapidum dependuntur ... puella ex utraque aure ... gestant. Torques sunt circuli aurei a collo ad pectus usque pendentes. Torques et bulle viri gerunt, feminis monilia et catelle. Dicti autem torques quod sint torte, et bulle quod sint rotunditate bullis que in aqua vento inflantur. Monile ornamentum ex gemmis quod solet ex feminarum pendere collo, dictum a munere. ... Catelle sunt catene ... invicem se complectentes in modum catene, unde et appellate ... Armille ... sunt ... virorum ... ab armis ... Fibule sunt quibus feminarum pectus ornatur ... Lunule sunt ornamenta mulierum in lune similitudinem ... Specula sunt quibus femine vultus suos intuentur ... apud feminas ornamenta ... Ca. xxxi de anulis et ...

Anuli autem sunt per diminutionem dicti a circulis et anis qui sunt circa brachia et crura unde et signa eorum per diminutionem sigilla. Nam signa maiora sunt. Sigilla vero quasi minora signa. Anulos ueteres primi gestare ceperunt quarto a pollice digito eo quod vena quedam usque ad cor contingat quam notandam ornandamque aliquo insigni ueteres putauerunt. Apud Romanos anuli de publico dabantur certis solidi. Cinctus est lata zona et minus lata semicinctus utrisque minima cingulum. Nam cinctus per diminutionem cingulum nominatur. Baltheum cingulum militare est dictum quod ex eo signa dependeant ad demonstrandam legionis militaris summam i. sex milium sexcentorum quoque et ipsi consistunt, unde et baltheus dicitur. Non tamen quod cingitur sed etiam arma a quo dependunt. Zona sericum est quam illi zonarios cingulum nuncupant. Strophium est cingulum aureum cum gemmis de quo dicitur cinnama strophio latentur cincta papilla. Fibulatorium est quam illi fibulum dicunt quod liget. Redimiculum est quod succinctorium sive brachile nuncupamus quod descendens per ceruicem et a latibus colli diuisum utraque a lateribus ambit atque subnectit unde succingit ut astringens latitudinem uestiat corpus contrahat atque cingendo coniungat. Hunc uulgo brachilem quasi brachiale dicunt quamuis iam non brachiorum sed renum sit cingulum. Fascia est qua tegitur pectus ac papille comprimuntur atque crispanti cingulo angustum pectus arctatur et dicta fascia quod in modum fasciculi corpus alliget. Sunt et fasciole quibus uulnera colligantur uitta dicta quod ea pectus ligantur instrumentis ligantibus. Fasciola est que ambit extremitatem uestium aut gossipii aut ex auro contexta assutaque potuit ima parte uestium ut clamidis.

Calciamenta Ca. xxi de calciamentis

dicta quod calo i. in ligno fiant uel quod calcentur. Crepidas greci ante repertas fuisse ipsi est autem genus singularum forme et idem utrique aptum pedi uel dextero uel sinistro. Crepidas autem dictas quod cum sono stringantur sive a pedum crepitu in ambulando. Talaris reges utebantur et cesares forma eorum. Pedetibialia calciamenta fuisse dicta quod tibia tegant. Coturni sunt quibus calciabantur tragedi qui in theatris dicendi erant et alta intonanti uoce carmina cantaturi. Est enim calciamentum in modum crepida quo cretes utebantur sed tale est ut in dextero et in leuo conueniant pede. Barca calciamenta comedorum erant sicut tragedorum coturni quos quidem etiam colones appellant eo quod conpalice fuerint. Nam greci ut diximus lignum cala uocabant. Talares calcei socci sunt qui et inde uocati uidentur quod ea figura sint ut contingant talum sicut subtalares quod subtalis sunt quasi subtalares. Obstringilli sunt qui per plantas consuti sunt ex superiori parte corrigia trahitur ut constringantur unde et nominantur. Solee sunt quibus tantum pedum plante teguntur dicte a solo pedum. Item solee matriales consuta coria uitropata. Socci cum diminutiue soccelli appellati unde quod soccum habeant in quo pes plante inmittitur. Caligule calige uel a callo pedum dicte uel quia ligantur. Nam socci non ligantur sed tantum intromittuntur. Cum soccis sunt sinceso lo lingulati quos nos foliatos uocamus. Clauati socci dicti quasi caballati eo quod minutis clauis i. acutis solo caligis muniantur. Perones et culpones rustica calciamenta sunt. Barca calciamenta sunt mulierum. Corrigie a corijs uocantur uel a colligatione quasi colligie. Ricardus in superius

Ca. xxii de armatura rerum que quedam est de architectoria

Armatura que est de architectoria sed de qua ibi mechanice duas habet species architectoria et fabrem. Architectoria diuidit in cementariam que ad lathomos et cementarios pertinet et carpentariam que ad carpentarios et tignarios. Fabrilis diuiditur in malleatoriam et ... Ad armaturam quoque pertinet quicquid fit instrumentis de fabris ars scilicet incudibus nulla apprehendendo martello scalpello artatum incidit in materia ligno et lapide sabulo gipso etc. Vtilibus in libro de architectorica. Architectoria est scientia pluribus disciplinis et uariis eruditionibus ornata cuius iudicio probantur omnia que ceteris artibus perficiuntur opera. Architectum si quidem et ingeniosum esse et docilem tam geometria plurima periodica constat ut facilius in areis edificiorum describendis normarumque et libratarum ac linearum directionibus proficiat. Arithmetica quoque qua sumptus edificiorum comprehendit. Musica uero que ferramentorum percutientium sonitus ad equales artifices ceteros temporales faciat. Astrologia quoque nosse ex qua uarietas mundi climata celi eorum et astrorum cursus quorum noticiam sine uobis habent horologiorum

-tionem animo sunt non potest. Physica tamen necessaria est, quae naturam aeris et locorum, quae salubres sunt aut pestilentes, aquarumque usus sine quibus sine venis nulla salubris habitatio fieri potest. Itaque architectus non erit nisi qui a puericia hiis disciplinarum gradibus scandendo ad summum templum pervenerit. Nec tamen architectus potest esse grammaticus ut fuit Aristarchus, nec musicus ut Aristoxenus, nec pictor ut Apelles, nec medicus ut Ypocrates, nec litteris doctus singulariter excellens et precipuus sed hiis non imperitus. ¶ Architectura nascitur ex fabrica et raciocinacione. Fabrica est continuata ac trita meditacio que manibus perficitur. Raciocinacio autem est que res fabricatas sollercie ac racionis proporcione demonstrat et explicat. Cap. xxiii de partibus architecture.

Constat autem architectura ex ordinacione et disposicione et euritmia et symmetria et decore et distribucione. Ordinacio est modica commoditas membrorum operis separatim universeque proporcionis ad symmetriam comparacio. Hec componitur ex quantitate. Quantitas autem est modulorum sumptio, ex ipsius operis sumpcione singulisque membrorum partibus universi operis conveniens effectus. ¶ Disposicio est rerum apta collocacio elegansque compositionibus effectus operis cum qualitate. Species disposicionis que grece dicuntur ydee sunt hee: ycnographia est circini regulecque modice continens usus, qua capiuntur formarum in soliis arearum descripciones. Orthographia est erecta frontis ymago modiceque picta racionibus operis futuri figura. Scenographia est frontis et laterum abscedencium adumbracio ad circinique centrum omnium linearum responsus. Hee nascuntur ex cogitacione et invencione. Cogitacio est cura studii plena et industrie vigilancieque effectus proposita cum voluptate. Invencio vero est questionum obscurarum explicacio racioque novae rei vigore mobili reperta. Hee sunt terminaciones disposicionum. ¶ Euritmia est venusta species commodusque in compositionibus membrorum aspectus. Hec efficitur cum membra operis convenientia sunt altitudinis ad latitudinem, latitudinis ad longitudinem et ad summam omnia sua symmetrie respondent. ¶ Symmetria est ex ipsius operis membris conveniens consensus ex partibusque separatis ad universe figure speciem rate partis responsus, ut in hominis corpore e cubito pede palmo digito ceterisque particulis. ¶ Decor autem est emendatus operis aspectus probatis rebus compositus cum auctoritate. Is perficitur statione vel consuetudine vel natura. Staticum ut cum Iovi et celo soli ac lune edificia subdivalia constituebantur, eo quod horum deorum species et effectus in aperto ac lucenti mundo presentes videmus. Consuetudine ut cum edificiis interioribus magnificis vestibula quoque convenientia et elegancia fiunt, ut non sint domus elegantes aditus autem humiles. Natura ut si primum salubrime regiones aquarumque fontes in hiis locis eligantur in quibus edificia constituantur. ¶ Distribucio est copiarum locique commoda dispensacio aptaque in operibus sumptus parve temperacio. Hec ita observabitur si primum architectus ea non querit que non possit inveniri vel parari nisi labore vel sumptu magno. Non enim omnibus locis copia est, sed aliud alio nascitur loco. Itaque ubi non est arena fossicia, utendum est fluminaria vel marina. Inopia quoque abietis supplebitur utendo cupresso. Alio etiam genere distribucio erit cum ad usum patrisfamilias et pecunie copia edificia alte disponentur. Aliter enim urbane domus constituende sunt. Aliter quibus ex possessionibus rusticis fructus influunt. Atque ita faciende sunt apte personis omnibus edificiorum distribuciones. Cap. xxiiii de architectorum instrumentis.

Architecture partes sunt tres, scilicet edificacio, gnomonica, machinacio. Edificacio bipertita est, una scilicet menium et communium operum in publicis locis collocacio, altera privatorum edificiorum explicacio. Publicorum autem distribuciones sunt tres, quarum una est defensionis, scilicet murorum turriumque et portarum ad hostium impetus perpetuo repellendos excogitata racio. Altera religionis, scilicet templorum sacrarumque edium collocacio. Tercia opportunitatis, scilicet communium locorum ad usum publicum disposicio, ut portus, porticus, fora, balnea et alia. Hec autem ita fieri debent ut habeatur racio firmitatis, utilitatis et venustatis. Firmitatis erit habita racio cum fuerit fundamentorum ad solidum depressio et quaque materia sine avaricia diligens electio. Utilitatis autem cum fuerit emendata et sine impedicione usu locorum disposicio et ad regiones sui cuiusque generis apta et commoda distribucio. Venustatis vero cum fuerit operis species grata et elegans membrorumque commensus iustas habeat symmetriarum raciones. Ipsius vero ibi propria sequitur capitulum. Cap. xxv de architectoribus et instrumentis eorum.

In fabrica parietum atque tectorum pri-
mum inventorem Dedalum asserunt. Iste
enim primus didicisse fabricam a Minerva
dicitur. Fabri sive artifices quos Greci tecto-
nes vocant, id est instructores. Architecti
autem cementarii sunt qui disponunt in fun-
damentis. Tria quidem sunt que in unu-
quaque humane artis fide aspectantur: natu-
ra, doctrina, usus. Natura ingenio, doc-
trina scientia, usus fructu diiudicandus
est. Instructura a structu ad normam
fieri et ad perpendiculum. Unde et Nor-
ma dicta est quod [illegible] sine qua nihil rec-
tum fieri potest. Constant autem duabus
regulis ita ut due sint unum pedale,
tertia habeat duos pedes in medio, que
equali crassitudine pollicis [illegible]
[illegible] iungit ut [illegible]
faciant. Id erit norma. Regula que fit
recta quasi recula [illegible] impedimentum non
habeat. Perpendiculum est quod semper appenditur.
Denique in fabrica ubi [illegible] appen-
diculi recta regulam fiant [illegible] est
[illegible] mendosa [illegible] ut alia
[illegible] sunt aliqua turbantia [illegible]
nulla alia [illegible]
sunt [illegible] linea [illegible] appella-
ta est [illegible] fit hac [illegible]
[illegible] ultimi sive [illegible]
aliquid consummat. Trulle nomen sum-
ptum quod trudit vel intrudit calce vel luto
lapides. Scale ascendendo vel descenden-
do serviunt cum parietibus. Capitulum xxvij de dis-
positione constructione edificiorum.

Edificiorum partes sunt tres: dispositio, construc-
tio, venustas. Dispositio est aree vel
soli et fundamentorum descriptio. Construc-
tio est laterum et altitudinis edificatio.
Constructio autem vel instructio vocata
eo quod instruat [illegible] faciat ut
lapides luto et lig[illegible] et lapides
[illegible] [illegible] structio [illegible]
titudine lapidum [illegible] et lignorum [illegible]
Unde constructio [illegible] hoc est cum e-
dificatio. Aliud in[illegible]stauratio. Nam
edificatio nova constructio est. Instau-
ratio id quod reparatur ad instar prioris.
Nam instar veteres pro similitudine pone-
bant. Inde instauratio dicebatur.
Constat autem constructio fundamento,
lapidibus, calce, arena et lignis. Fun-
damentum dicitur eo quod fundus sit edificii.
Lapides instructionibus apti sunt albus,
tiburtinus, columbinus, fluviatilis, fu-
cia, rubens et reliqui. Albus lapis a-
lius durus, alius mollis, dolata ser-
ra secatur. Tractabilis [illegible] est

ita ut inde quasi in ligno secentur.
Molaribus impetibilibus utilis [illegible]
quedam [illegible] natura eius dura [illegible]
[illegible] aquis equalem et molle fuit [illegible]
[illegible] sunt [illegible]
albus. Niger pumicosus ac fistulosus
et cavus aptus. Silex est durus lapis
[illegible] igne [illegible]
busdam in locis [illegible] Albi silices
contra vetustatem incorrupti [illegible]
[illegible] nam [illegible]
[illegible] sunt [illegible] fundunt [illegible]
[illegible] vehementer [illegible] resistent
[illegible] copiosus [illegible] lapis
[illegible] est [illegible]
[illegible] fluviatilis silex semper [illegible]
[illegible] est. Tegule vocate quod te-
gant edes. Lateres autem vocati quod lati
formentur circumactis undique tabulis quat-
tuor. Lutum autem vocatum pro quadam [illegible]
[illegible] putant quod non est [illegible]
[illegible] locum [illegible] est. Calx viva dicta
quod dum sit tactu frigida intus tamen
continet ignem. Aquis [illegible]
quibus solet ignis extingui accen-
ditur. [illegible] usus est [illegible] Fabrice [illegible]
[illegible] est. Nam lapis lapidi non potest ad-
herere fortius nisi calce iunctus. Gyp-
sum cognatum calci est [illegible]
[illegible] plurima sunt eius genera. Omnium
autem optimum lapide speculari est. Cum
signis edificiorum et coronis gratis-
simum. Harena ab ariditate dicta. Sa-
bulo si manu compressa stridet aut si
in vestem candidam sparsa nihil sor-
dis relinquit. Rudus de calce et ha-
rena et testis vel de lapi-
dibus [illegible] dictum est
supra libro .v. [illegible] Capitulum
xviij de partibus edificiorum etc.

Fundamentum dictum est ut fundus
sit domus [illegible]
eo quod semper duo sint [illegible] vel a la-
te vel a fronte. Angulus quod duos parie-
tes in unum coniungat. Culmina dicta
sunt quia apud antiquos tecta cul-
mo tegebantur ut nunc rustica. Hinc
tecti fastigium culmen dicitur. Calame
sunt [illegible] in tectum [illegible]
appellate [illegible] Laquearia sunt que
cameram subtegunt et ornant [illegible]
[illegible] latina [illegible]
[illegible] accepto [illegible]
at. Testudo est camera templi obli-
qua in modum testudinis veteres tem-
plorum tecta faciebant, que ideo sic

Ca. xviij de partibus edificiorum

xvij de dispositione constructione edificiorum

fiebant ut celi ymaginem redderent quod constat esse quoniam tessella sunt quibus domicilia sternuntur a tesseris nominata id est quadratis lapillis per diminutionem. Ysidorus xix libro. Columpne pro longitudine et rotunditate vocate sunt in quibus totius fabrice pondus erigitur. Antiqua racio erat columpnarum altitudinis tercia pars latitudinis. Bases sunt fulture columpnarum. Bases autem nomine est petre fortissime super fundamine. Capitellia dicta quia sunt columpnarum capita quasi super collum caput. Epistila sunt que super capitella columpnarum ponuntur. Tecti giracionem? pavimenta eo quod paveantur id est cedantur. Unde et pavor quia cedit cor. Canalis ab eo quia cava sit in modum canne. Idem vel Ysidorus. Aditus ab eundo dictus est per quem ingredientes admittuntur. Vestibulum est aditus domus private vel spacium ante ianuas edibus publicis et vestibulum dictum est eo quod eo vestiuntur fores aut quod aditum tecto vestiat aut ab stando. Hostium est ab hostio per quod aliquis arceamus ingressu, alii ab ostendo dictum sive hostium quia ostendit aliquid intus. Fores dicuntur que foras, valve que intus revolvuntur ut duplices complicabiles que sunt quales usus vocabula ista corrupit. Fenestre sunt quibus pars exterior angusta et interior diffusa est quales in horreis videmus, dicte eo quod lucem ferunt. Lucem enim grece fos dicitur vel quia per eas intus positus homo foris videt. Cardo est locus in quo hostium vertitur et movetur, dictus apo tes cardias quod quasi cor hominem totum regat ac moveat. Unde et proverbiale est in cardine rem esse. Limina hostiorum dicta eo quod transversa est ut sunt ut limites per ea sicut in agris aut introeatur aut foras exeatur. Postes eo quod post hostium stent. Idem in libro xix.

Capitulum xiv. De venustate edificiorum.

Venustas est quicquid illud ornamenti et decoris causa edificiis additur ut tectorum auro distincta laquearia et preciosi marmoris crusta et colorum picture. Laquearia sunt que cameram subtegunt et ornant que et lacunaria dicuntur quod lacus quosdam habeant quadratos vel rotundos ligno vel gipso vel coloribus pictos cum signis intermicantibus. Cruste tabule sunt marmoris unde et marmorati parietes crustati dicuntur. Lithostrata sunt elaborata arte picture parvulis crustis ac tessellis tinctis in varios colores. Tessalli autem a tesseris nominati id est quadratis lapillis per diminutionem. Pictura autem est ymago exprimens speciem alicuius rei quasi fictura, hoc est fucata id est ficto quodam colore illita. Sunt quedam picture que dum fidem augere contendunt ad mendacium proveniunt sicut qui chimeram tricipitem pingunt vel scillam hominem sursum caninis autem capitibus cinctam deorsum. Pictores primum umbras quasdam et lineas future ymaginis ducunt deinde coloribus implent. Colores autem dicti quod calore ignis vel sole perficiuntur sive quod initio celabantur ut summe subtilitatis existerent. Colores autem nascuntur aut fiunt. Nascuntur ut synopis rubrica paretonium melinum, ficta auri pigmentum. Ceteri finguntur aut arte aut permixtione quedam aut hi quidam dicunt esse cinnabarim. Cinnabarim adiratione et ligno id est elefanto cognominatum aiunt enim draconum esse sanguinem dum implicant elefantos. Sunt enim belue et dracones obruunt quorum fusus cruor terram inficit fitque pigmentum quicquid solo tinxerit. Est enim pulvis coloris rubri. Prasinum id est terra viridis in Libia Cyrenensi. Vermiculum rubeo sive coccineum est cui vermiculus ex silvestribus frondibus nascatur quo lana tingitur que vermiculum appellatur. Venetum ceruleum temperate primum Alexandria repperit et in Ytalia Puteolis purpure vel flore idem faciunt. Purpurissimum creta argentaria cum purpuris pariter tingitur bibitque cum colorem celerius. Sandix color et indicum in [illegible] nitur. Calamus spuma [illegible] limo. Est autem color [illegible] lavis tanci [illegible] mixtura pingunt [illegible] cerulei [illegible] vilem reddens colores tales [illegible] commixtione cor- pitur. Color de synopide et sinopis et rubrica et cerussa ceterisque coloribus naturis quam [illegible] colligimus plenius dictum est supra libro v. Ysidorus xix.

Capitulum xx. De habitaculis.

Omne edificium antiqui edem appellaverunt. Alii edem ab edendo quidam sumpsisse nomen existimant. Aula domus est regia sive spaciosum habitaculum porticibus quattuor conclusum. Domum magna edes sive amplior et spaciosa domus est eo quod addantur ei tres porticus conclusum. Ca-

Ca. xix de venustate edificiorum

Ca. xx de habitaculis

macellum dictum est a gummone vescendi
unde et cenobium congregatio antiqu-
orum publice et in gummone vescebantur
nec ullius quicquam singulare erat nec
in occulto deliciis suorum gignebant. Tri-
clinium est cenaculum a tribus lectulis dis-
cumbentium dictum apud antiquos enim in loco
conuiuii apparatus componebantur tres lec-
tuli strati erant in quibus discumbentes e-
pulabantur. Cuna enim grece lectus uel ac-
cubitum dicitur. Cella dicta est eo quod nos
occultat et celat. Diuersorium est eo quod ex
diuersis viis ibi conueniatur. Tabulata enim
olim lignee domus fiebant. Hypogeum
est constructum subterius edificium quod nos
antrum uel speluncam dicimus. Solarium dictum
est quod soli et auris pateat. Xenodochi-
um peregrinorum susceptio nuncupatur ubi et
de plateis egrotantes colliguntur. Xenos
enim grece dicitur. Casa est agreste
habitaculum palis atque virgultis arundinibus-
que contextum quibus possint homines
tueri a vi frigoris uel caloris iniuria.
Tugurium casula est quam faciunt sibi cu-
stodes vinearum ad tegimen sui quasi tugu-
rium sive propter calorem solis ad radiorum re-
pellendum sive ut inde uel homines uel
bestiolas que insidiari solent natis fru-
gibus abigant. Magalia edificia nu-
midarum agrestium oblonga incuruis lateribus
tecta que nauium carine sunt sive rotunda
in modum furnorum et magalia quasi maga-
ria dicta quia magar punici nova villa
dicunt. Thermae grece apud nos cor-
pus ... dicitur est autem locus ... bal-
nea publica ... post lauacrum a fame
corpori reficitur unde prumare dicitur prima
enim grece fames dicitur eo quod hic locus fa-
mem tollat. Taberne olim vocabantur edi-
cule plebeorum parue et simplices in vicis
... et tabulis que nunc ... [illegible]
nomine tamen pristinum retinet. Macellum
dictum quod ibi mactentur pecora que mercanti-
bus venduntur. Theloneum dicitur ... [illegible]
... et nautarum emolumenta redduntur
ibi enim vectigalis exactor sedet. Carcer a
coercendo dicitur.

Ca. xxvi de munitionibus

Moenia quasi munimenta urbis lin. 8
tutamenta muri a munitione dicti
quod muniant. Muris autem turribus
propugnaculis quod ornatur turres vocate quia
teretes sunt et longe. Teres autem est aliquid
rotundum cum proceritate ut columpna.
Propugnacula pinne murorum sunt dicta
quia ex his propugnatur. Vitruuius ubi supra
in primis autem ... [illegible] erunt principia pri-
ma electio loci saluberrimi scilicet ut sit ex-

celsus et non nebulosus nec pruinosus re-
gionesque celi spectantes non estuosas neque
frigidas sed temperatas. Deinde si vitentur quoque
palustres vicinitates et huiusmodi ne spiritus noxi-
us inhabitatorum corpora spargat et locum pe-
stilentem efficiat. Licet etiam sive cibo et
aqua ex qualitate locorum naturaliter pestilentes
aut salubres esse. Cum quod in menibus
collocandis regiones electe fuerint fructi-
bus ad alendam ciuitatem copiose et vi-
arum munitiones aut fluminum oportunita-
tes seu per portus marinos subuectio-
nes habuit expeditas tunc taliter mu-
rorum fundamenta facienda sunt in pro-
fundo et solido ampliori crassitudine quam
parietes futuri super terram sunt. In altiori vero
parte turres facienda sunt ut inde cu-
stodes murorum propugnare ... [illegible] ... extra
leuaque lateribus apertilibus apertis eis ... ... [illegible]
curuaturam quam in agmine ... [illegible] ut non sit
facilis aditus ad obpugnandum murumque
ad loca proficia ... [illegible] portarum quam
itinera non sunt directa sed sinistra. Collo-
canda sunt oppida non quadrata neque pro-
currentibus angulis sed circinationibus ut hostis
ex pluribus locis conspiciatur. In qui-
bus enim anguli procurrunt difficulter
defendunt eo quod angulus magis tuetur
hostem quam ciuem. Crassitudo muri
talis sit ut armati homines supra obviam
venientes sine impeditione se inuicem pre-
terire possint. Interualla turrium ita sunt
facienda ne longius sit alia ab alia sed
contra lancea et sagittis tormentisque ... [illegible]
missionibus hostes repellant. Turres quoque
rotunde uel polligone facienda sunt
quadratas enim machine celerius dissipant
quod angulos arietes tundendo frangunt
in rotundationibus autem uti cuneos ad centrum
adigendo ledere non possunt. Item muni-
tiones tutiores sunt aggeribus coniuncte quia
nec arietes nec suffossiones nec ma-
chine cetere possunt eis nocere. Sed non in
omnibus locis est aggeris ratio facienda
nisi quibus extra murum ex alto loco pla-
no pede accessus fuerit. Menia ... [illegible] op-
pugnanda ... [illegible] ... aut eiusdem ... [illegible]
intra murum arearum diuisiones platearum
que et angiportuum ad celi regionem di-
rectiones ut venti scilicet feliciter excludan-
tur. Nam in insula Lesbo oppidum My-
tilene magnificenter edificatum est et ele-
ganter sed positum non prudenter. Cum ei-
nim ... [illegible] flat auster homines egrotant
cum chorus tussiunt ... [illegible] sanitati
restituuntur sed angiportis et plateis non
possunt consistere propter vehementiam fri-

genus (?) expandimus vel pus (?) **Ca. xxii de sacris edificiis**

Propiciatorium dictum est quasi propiciacionis oratorium. Propiciacio placacio est. Oracula dicta sunt eo quod inde responsa redduntur. Coraicula (?) ab ore. Monasterium unius monachi habitacio est. Cenobium vero habitaculum plurimorum in quo conventus (?) ... cum grece tamen dicitur (?). Templa dicta quasi tecta ampla. Fana dicta a fauno (?) quibus templa quasi eorum gentili (?) construebant, unde consulentes de mani (?) responsa audiebant. Delubra veteres dicebant templa fontes habencia quibus ante ingressum diluebantur, et appellabant delubra a diluendo. Basilice prius vocabantur regum habitacula, unde et nomen habent. Nam basileus rex et basilice regie habitaciones. Nunc autem ideo divina templa basilice nominantur quia ibi regi omnium deo cultus et sacrificia offeruntur. Martirium est eo quod in memoria martiris sit constructum, vel quod ibi sepultura sanctorum sint martirum. Altaria quidam vocata dixerunt quod ibi incense incendia (?) ardeant. Altare autem ab altitudine constat esse nominatum quasi alta ara. Pulpitum quod in eo lector vel psalmista positus in publico conspici a populo possit quo liberius audiatur. Tribunal dictum est eo quod inde a sacerdote tribuantur precepta vivendi. Est enim locus in sublimi constitutus, unde universi audire possunt. Analogium dicitur eo quod sermo inde predicetur. Nam logos grece sermo dicitur.

Ca. xxiii de repositoriis reparatoriis (?)

Sacrarium est locus templi in quo sacra reponuntur, sicut donarium est in quo collocantur oblata, sicut lectisternia dicuntur ubi homines sedere consueverunt. Erarium vocatum quia prius est vocatum (?) quia prius est signatum et reconditum. Aliud hoc enim solum in usu erat; aurum argentumque non dum figurato (?) ceterorum metallis. Quibus postea facta sunt pecunia, nomen tamen erarii permansit ab eo metallo unde pecunia inicium sumpsit. Armarium locus est in quo reponuntur artium instrumenta. Armamentarium vero in quo tela armorum. Dicta autem utraque ab armis, id est instrumentis quibus geruntur. Bibliotheca est locus in quo reponuntur libri. Biblos enim grece liber. Pretoria (?) repositorium dicitur promptuarium. Dictum eo quod inde necessaria victui promuntur. Cella quod in eo colligantur instrumenta mensarum vel que necessaria victui sunt. Apoteca autem vel horrea agrestis (?) ubi repo- (?)

sita (?) ubi reposit(oria) vel reconditoria dici possunt eo quod in his homines elaboratas fruges reponunt. Ergastulum locus est ubi opus aliquod fit. Grece enim erga opus. Ergastula stacio quoque ubi dampnati (?) deputantur ad aliquod opus faciendum, ut solent gladiatores et qui marmora alligati sunt. Pistrinum quasi pilistrinum quia pilo antea tundebant granum. Unde et apud veteres non molitores sed pistores dicti, quasi pinsores a tundendis granis. Sunt enim (?) usus non dum erat, sed granum pilo tundebant. Clibanus (?) ... actius (?) dictus ab eo quod in eo coquitur (?) ... cum asperum (?) ... ? ... Torcular dictum eo quod ibi ... talentur (?).

Ca. xxiiii de castris et tentoriis et sepulcris

Vallum est quo molle (?) ... erigitur ut custodia circumdatur. Dictum a vallis. Nam valli fustes sunt quibus vallum vinciunt, et valli dicti quod figuntur et vellantur (?). Proinde valla sunt spicula, id est capita vallorum, id est stipitum quibus vallum fit. Castra sunt ... longi quibus vinee aliqueque claudimus (?) longum cum greci ... dicitur. Cancelli (?) ... circumdata vel ambitu ... ta. Tabernacula tentoria sunt militum quibus utuntur solis ardores tempestates que pluviarum frigoris et ... vitant. Dicta autem tabernacula quod tentoria distensa funibus tabulisque ... appenduntur quae tentoria sustinent. Tentorium vocatum quod tendatur funibus atque palis. Tentorium vocatum eo quod tendatur. Unde et hodie ... Papiliones vocant a similitudine ... animalium volant que ... flaventibus. Monumentum ideo nuncupatum eo quod mentem moneat ad defuncti memoriam. Tumulus ... mortuis ... Sepulcrum dictum ... Sarcofagum ... est eo quod ibi corpora absumantur. Sarcoma ... enim grece ... fagin comedere dicitur. Mausolea sunt sepulcra seu monumenta regum a Mausolo rege Egyptiorum (?) dicta. Pyramides genus sepulcrorum quadratum et fastigiatum ultra omnem altitudinem que fieri manu possit. Tales autem edificio surgunt ut a lato incipiunt ... ignis ... sicut ignis pir grece ignis dicitur. **Ca. xxv de civitatibus**

Primum autem post diluvium Cayn civitatem Enoch in nomine filii

...ni invidia tradidit quam urbem sola multitudine sue possessionis impleverit. Civitas est cetus hominum multitudo societatis vinculo adunata, dicta a civibus, id est ab ipsis incolis urbis, pro eo quod plurimorum consciscat et contineat vitas. Nam urbs ipsa menia sunt, civitas autem non saxa sed habitatores vocantur. Tres autem sunt societates: familiarum, urbium, gentium. Urbs vocatur ab orbe, quod antique civitates in orbe fiebant, vel ab urvi parte aratri qua muri designabantur. Oppidum quidem ab opposito murorum dixerunt; alii ab opibus recondendis eo quod sit munitum; alii quod sibi in eo conventus habitantium opem det mutuam contra hostem. Nam primum homines tamquam nudi et inermes nec contra beluas presidia habebant nec receptacula frigoris et caloris, nec ipsi inter se homines ab hominibus satis erant tuti. Tandem naturali sollertia speluncis silvestribusque tegumentis tuguria sibi et casas virgultis arundinibusque contexerunt, quo esset vita tutior, ne hiis qui nocere possent aditus esset. Civitates autem aut colonie aut municipia aut vici aut castella aut pagi appellantur. Colonia vero est que defectu indigenarum novis cultoribus adimpletur. Unde et colonia a cultu agri est dicta. Municipium est quod manente statu civitatis ius alicuius minoris aut maioris officii a principe impetrat. Dictum autem municipium a muneribus, id est officiis, quod tantum munia, id est tributa debita vel munera reddat. Vici et castella et pagi hii sunt qui nulla civitatis dignitate honorantur, sed vulgari hominum conventu incoluntur et propter parvitatem sui maioribus civitatibus attribuuntur. Vicus autem dictus eo quod sit vice civitatis vel quod vias habeat tantum sine muris. Castrum antiqui dicebant oppidum loco altissimo situm, quasi casam altam; cuius pluralis castra, diminutivum castellum est, sive quod castrabatur licentia inibi habitantium, ne passim vagans hosti pateret. Pagi sunt apta edificiis loca inter agros habitantibus. Compita sunt ubi usus est conventus fieri rusticorum, et dicta quod loca multa in agris in eodem competunt, et quod conveniunt a rusticis. Suburbana sunt edificia circa civitatem, edificia quasi sub urbe. Vici ipse habitationes urbis sunt. Platee ipse ut latiores civitatis vie sunt; platee cum grece latum dicitur. Cloace dicte sunt eo quod his percolantur aque. Has primum Rome Tarquinius Priscus [illegible] ut quasi [illegible] plurimorum in medio...

conspectui preteriens aque contra civitatem emittuntur, ne maioribus [illegible] ex tempestatibus planiciem vel fundamenta in eum stringet aquarum subito. Sequitur

Cap. xxiiii de fabris lignariis

Lignarius ligni opifex generaliter appellatur. Carpentarius speciale nomen est; carpentum enim solum facit, sicut navicularius qui tantum navium est fabricator et artifex. Sartitector est dictus quod domibus tecto et inde quietis calculis cum tecti sarciat corpus. Item et tignarius quia tectoria lignum inducit. Trabes vocate sunt quod in transverso posite utrosque parietes contineant. Tignum cum iuncta trabe faciunt. Capreoli vocati quod copulent vel luctantes [illegible] tantes, quod cum tecti [illegible] se teneant more luctantium. Asseres ab assidendo [illegible]. Scindule [illegible] tabulatorum [illegible]. Serra autem nomen sumpsit a stridore. Circinus dictus quasi circuitus [illegible] linea [illegible] latitudine [illegible] in medio [illegible]. Securis [illegible] apud veteres [illegible]. Dolabra [illegible] ascia ab astulis dicta [illegible]. Runcina [illegible] scalprum [illegible] scalpellus. Terebra vocata [illegible] terendo forat [illegible].

Cap. xxv de fabris ferrariis etc.

Faber a faciendo ferrum impositum nomen est. Hinc diminutivum [illegible] ad alias artium materias fabricas vel fabricas [illegible] ut faber lignarius et reliqua [illegible] firmitatem [illegible] fornace [illegible] gentiles [illegible] dicit figu...

validis vulcanum ignem significantes sine quo nullum metallum gemmis fundi ducique potest. Ignis autem deus quod nichil sine igni quod fabricata individualiter (?) consistat ventis et flama inflama ideo abigne vocata favilla quia ignis est. Caminus fornax quasi est dictum, a caminum flamma. Favilla est deserta igne scintilla. Pruna est quamdiu ardet, cum autem extincta fuerit carbo nominatur. Pruna autem a perurendo dicta est. Carbo ideo quod flamma caret quia dum incisse videtur maioris fit virtutis. Nam etiam incensus fortiori luce talis fit. Cuius tanta est etiam sine igne firmitas ut nullo humore corrumpatur nulla vetustate vincatur. Incus est in quo ferrum tunditur a cedendo, dictus incude cudere enim ferire est. Veteres autem incudem nominabant et incudem eo quod in eo metallum tunditur et tenditur. Incudibus malleus a caedendo et tendendo dictus. Malleus vocatus quia dum quid calet et molle est cedit et producit. Marcus malleus maior. Marcellus mediocris malleus. Marculus malleus simplex. Forcipes quasi ferricapes eo quod ferrum candens capiant teneantque. Lima dicta eo quod leve faciat, nam limum leve est. Filum est unde signantur argentarii vasa et celata vasa dicuntur. Folium lxxx.

Ca. xxxiiii de vasis escariis

Vasa dicta sunt quod escarum in ea esce apponantur cuius diminutivum vascula quasi vescula. Fictilia dicta quod fiant et fingantur ex terra argilla. Terra cocta testa vocabulum sumpsit quia dum mollis esset efficitur testa. Samia vasa quidam putant a Samo insula. Aretina vasa ex Aretio municipio Italie dicuntur ubi fiunt, nam alii dicunt Aretium esse Italie que non longe a Roma vasis que Samia appellatur. Anaglifa vasa que sursum sunt sculpta. Greci enim ana sursum dicunt, glyphe sculptura dicunt, id est sursum sculpta. Discus antea scutus a specie scuti unde et scutella. Postea discus vocatus est quod dat escas id est apponat. Parapsis est quadrangulum et quadrilaterum vas id est paribus absidis. Patena quod dispansis et patulis sit oris. Lancis vasa sunt cuissonia quibus sacrificatur. Scutella a scutis diminutivum cum est eiusdem sunt. Acetabulum quasi acetaferum quod acetum ferat. Coclear quod cibum prius cocleatum dictum sine est et illud vetus distichum. Sunt coclearis habilis et nec minus utilis cuius ubique satis potius cum coclear vocor. Trisilles gre-

latine tripedes inmagnitudine tria genera quod placeant manibus artificis, pondus arte et splendor metalli. **Ca. xxxv de vasis liquoris**

Phiale dicte sunt eo quod potoribus fiant. Vitrea enim greci ... Plinius dicit Plateas phiale sunt dicte vel quod primus potare solemus vel quod patentes sunt dispansisque labiis. Crateres calix est duas habens ansas, est nomen grecum. Fiebant autem primum a gnomonibus (?) singulis sorte, unde et dicte apothoratum (?) id est quod se invicem teneant. Cratera quoque sunt similia et ipsa poculorum sunt genera quibus cum similia erunt poculorum sunt simplitudine tum bie navis. Calices et calati, pocula poculorum quia antea de ligno facta erant. Greci enim omne lignum cala dicebant. Ampulla quasi ampla bulla. Similis est enim rotunditate bullis que de spumis aque fiunt atque ita inflantur vento. Eneos humus dicitur vas ferreum vini quo omnium est inflatum a greco vocabulo dicte. Hec pro nimie grandis rotondeum sicut fial sunt ... fiunt unde et vinum apte... liquorum vini tumescunt (?). Lagena et situla greca nomina sunt. Cantarum vas quoddam hoc grecum est. Ydria est genus vasis aquatilis per diminutivum vocata. Ydor enim greci aquam vocant. Situla quod siti bibentibus apta sit ad bibendum quod vas greci cadum vocant. Cacinus vas fictile quod melius ventri (?) dicitur quam masculinum genus et salinum dicitur nictonium (?) vas ventrosum sicut et salinum dicitur ... vas aptum salibus. Orca est amphore species cuius minore vocabulo urceus diminutivum vocatus est. Dolium grecum est. Lupus (?) dicta pars accipiendo aquas ... unde et cauponae ... quibus ... vocatum est eo quod ... lavacrum ... Alabastrum est vas unguentarium a lapide sui generis cognominatum quod alabastritem vocant. Quem unguenta conservat. Ypodes vas unguentarium ... et nam ... greci ... vocant ... ex argento sive albu ... ceu vestes et sacerdotes ... linibantur. **Ca. xxxvi de vasis coquinariis et luminariis**

Omnia vasa coquendi ... patella coquula dicuntur. Olla dicta pro eo quod ebulliat in ea aqua igne subdito ut altius vapor emittatur.

vnde et bulla dicitur que in aqua uenti in
tus spiritu sustentatur. Patella quasi patula
olla est enim oris patentioribus. Caccabus
et cucuma a sono feruoris cognominantur.
Lebetes enee sunt grece uocate. Sunt
enim olle minores in usu coquendi parate.
Sartago a strepitu soni uocata cum arden
tia oleum. Tripedes uocate eo quod tribus
pedibus consistunt. Has greci chitropo
des uocant. Chola a sui rotunditate uo
cata ut mala pomorum sic igitur. Di
ctum quod ibi tunat fermentum quasi curuifru.
Rotabulum dictum a proruendo stercora ig
nium panis coquendi gratia. ¶ Focum a fo
uendo ignem dicunt antiqui appellauerunt
focum. Fos enim grece latine ignis est.
Lucerna a lichno dicta est. Lichnus autem quasi
lucinus quia lucem prebeat est enim cande
la lucens. Cereus a cera nomen habet
ex qua formatur. Lucernaria pendentia
lumina quasi lucernaria i. macre lucer
na. Funalia dicuntur que intra ceram sunt
dicta a funibus quos ante usum papiri
cera circumdatos habuerunt maiores. Funalia
autem greci stolares dicunt quod sunt stole
est mortis. Lampas flamma est in uitice
lucens dicta quod lambentis modum oste
ndat. Facula dicta est facibus factarum
diminutiua facula. Lanterna inde
uocata quod lucem intus habeat clausam
fit enim ex uitro recluso intus lumine
ut uenti flatus adire non possit et ad
prebendum lumine facile undique circumferatur.
Lucubrum uocatum quod luceat in umbra
est enim modicus ignis que solet ex te
nui stupa cera circumformari. Pira est que
in modum are ex lignis construi so
let ut ardeat. Pir enim ignis dicitur. R
ogus est ipsorum lignorum congeries cum
modum ardet. Rogatus est cum ar
dere cepit. Bustum uero iam combustum
uocatum. Ca. xxxi de uasis repositoriis

Gazophilacium archa est ubi
colliguntur in templo ea que ad in
digentiam pauperum mittuntur. Ga
za enim lingua persarum thesaurus. Filaci
on grece custodia interpretatur. Archa dicta
quod arceat uisum atque prohibeat. Hinc
et arcanum hoc et archanum i. secretum
unde ceteri arcentur. Fiscatum grece ar
cham dicunt. Loculus ad aliquid ponendum
intra se locus seu ad uestes uel pe
cunias custodiendas unde et pro dimi
nuendo dicitur. Arcula dicta est. Sacci
a sacco dictus eo quod conpacto tunsicatur
quasi saccus. Marsupium sacculus nummorum
quem greci marsippa. Fiscarie nautarum

sunt alias quod sunte sunt appellate pu
losi dictum quod aliquid intus teneat in
uolutum. Fiscus sacculus est publicus
unde et fiscelle et fiscine dicuntur. Hinc
sunt coactores qui mittunt debitum
publicum quod redditur regibus. Fiscus autem
sine primus est diminutiuum fiscina dimi
nutiuum fiscella. Canistra fiscelle cannis con
texuntur unde et uocabulum. Alii grecum
asserunt. Cistella a costis ex canna
uel lignis quibus contexitur nominata.
Cophinus est uas ex uirgultis aptum ad
purgare stercora et terram portare de quo dicit
psalmista. Manus eius in cophino ser
uierunt. Sportus autem cophinus quasi cannis
i. quasi cannis. Sporta a sporto dicta uel
ab portando sicut quidam uolunt pu
us enim ab sporto pro portabant. Ca. xxx
ii de lectis et sellis uehiculis ac ceteris que in
usu habentur

Lectus a lectis herbis uocate. Grabatum grecum est dictum
inclinati uel reclinati capitis
suscepto. Fatria enim apud poeticos ca
put dicitur. Sponda autem est exterior
pars lecti pluteus interior. Genuales
lecti ipse sunt qui sternuntur nubentibus
dicta aut a genialibus. Cu
nabula sunt lectuli in quibus infantes
iacere consueuerunt dicta quod pueri adhibe
antur quasi cunabula nam cune est gre
ce cuius effectum dicitur inco quod inco mor
tu. Fanna sunt que lectis alcoribus
apponuntur dicta aut abscondendo i. as
cendendo. Hinc et scabella que lectis
prius uel sellis obascensum apponuntur.
Scabellum autem et suppedaneum di
ctum est inquo reges sedent. Apter
tutelam corporis sui firmi quondam a so
liditate dictum quasi solidum. Sella quasi
sedda et subsellia quasi subsedia. Tripo
des scamnella sunt habentes tres pedes.
¶ Carru a currendo rotarum dictum unde
et currus dicta quod rotas habere uidentur. Ro
ta autem dicta quod ruat. Rotundum anota
uocant. Reda genus uehiculi quatu
or rotarum has antiqui rotas dicebat
ut quod habent rotas. Carpentum pa
rum uehiculi genus quasi carrum po
patium plaustrum uehiculum genus quod
torquetur duarum rotarum quibus onera de
feruntur idem plaustrum quia uoluitur
quasi pilastrum. Carrucum uehiculum
altissimarum rotarum quasi carrum acu
tum. Capsus carruca undique contec
ta quasi capsa. Pilentum uel pile storum
contecta quatuor rotarum uehicula quibus
matrone olim utebantur. Basterna ue

sicut itineris quasi vestigia mollibus stramentis composita ad nobilium animalium deportationem. Calamistrum acus est que calefacta et adhibita calefiunt et intorquentur capillos unde et calamistrati appellantur qui comam torquent. Hec loquendo dicta quod ibi horas legamus i. colligamus. Actor. Hec et alia plura inepta dimittentes ingrediendi superius positum ad armaturam pertinent. Armatura tamen ipse videtur dici armorum [illegible] Capitulum xxxiii de armis

Arma generaliter omnium rerum instrumenta sunt unde et ubi reponuntur armaria dicta sunt. Item arma et tela omnium generum [illegible]. Arma sunt quibus ipsi tegimur. Tela sunt que emittimus. Nam arma duplicia sunt i. vel quibus ferimus vel quibus tegimur. Arma autem ipse dicta sunt eo quod armos tegunt. Gladius generaliter dicitur ensis amplius [illegible] ensis fertur gladius non [illegible] ipsa cute appellatus gladius quod gulam dividat i. [illegible] secet. Ad hoc enim primum factus est. Iam cetera membra ferientibus magis [illegible] colla gladio tamen. Acies gladii ab acumine dicta. Capulus vocatus vel quia capulus est gladii vel quia ibi capitur ut teneatur. Nam alias acies ferri non [illegible] non tamen gladii est sed cuiuslibet teli acumine dictus a longitudine. Nam magon greci longum vocant. Hinc et macra. Machera autem est gladius longus [illegible] una acutus. Framea vero gladius est ex utraque parte acutus quem vulgo spatam vocant. Ipsa est et rumphea. Framea autem dicta quia ferrea est. Spata a passione dicitur greco verbo. Alii spatam latine autumant dictam eo quod spaciosa sit i. lata et ampla. Pugio a pugnando et transfigendo vocatus est. Est enim gladius utrimque acutus lateri adherens [illegible] et [illegible] dictum quod [illegible] ad [illegible]. Sica a secando dicta est. Est enim gladius brevis quo maxime utuntur [illegible] apud Italos latrocinia agerent [illegible] sicarios [illegible]. Signa sunt que ante [illegible] quas [illegible] [illegible] et ea signa portant [illegible] aut [illegible] belli aut [illegible] gladiorum. Capitulum xxxiiii de hastis et clipeis

Hasta est contus cum ferro. Cuius diminutivum facit hastilia. Nomen ab astu sumpsit. [illegible] Contus telum [illegible] tus ferrum non habet sed tantum cuspide acutum est. Contus autem quasi contum [illegible]. Est enim conti acuta rotunditas ve-

nabula dicta quasi venatui habilia vel quasi venientem excipiunt quasi excipibulia. Excipiunt enim apros exspectant et leones irritant [illegible] sit tamen firma manibus. Lancea est hasta hamatum habens in medio. Dicta autem lancea quod equa lance i. equali amento ponderata vibretur. Amentum vinculum est iaculorum hastilium quo medium hastis aptatur. Clava est qualis fuit Herculis dicta quod sit clavis ferreis invicem religata et cubito semis facta in longitudine. Falarica est telum ingens torno factum habens ferrum cubitale et rotunditatem de plumbo in modum spere in ipsa summitate. Dicitur etiam et ignem habere affixum. Hoc autem telo pugnatur de turribus quas dici phalas manifestum est. Pila sunt arma iaculorum atque telorum a torquendo vel emittendo vocata. Quinque longe iaci pertinet quicquid alicunde dicatur. Gladius ipse aut telum a longitudine dicitur. Unde et [illegible] dictus quod longior sit quam unus. Cuspis hastilis hamatum a cespite dictus quod est [illegible]. Clipeus est scutum maior dictus a celando quod celet corpus periculisque [illegible] nam apud [illegible] [illegible] appellatus enim suo defensione ab hastis iaculis corporibus [illegible]. Clipeus autem pedium est scutum equitum. Scutum appellatum eo quod excubitat telorum ictus ut enim telis resistat clipeus ante fertur. Umbo scuti pars media est quasi umbilicus [illegible] [illegible] alle vocatur scutum breve dictum ab [illegible] tipone quod sit ab omni parte velut in casu ac rotundum pelle scutum [illegible] in modum lune medie. [illegible] scutum lorem sine ligno quo utuntur [illegible] manum. Lorica vocata eo quod loris careat. Solis enim cingulis ferreis extexta est. Squama est lorica facta laminis ferreis aut aureis aeris concatenata in modum squame piscis et ipso splendore squamarum et similitudine nuncupata. De galeis et spoliis lorice et tegumentis. Cassis de lamina, galea de corio. Nam galerum [illegible] dicunt. Apex est quod in summa galea eminet quod figitur [illegible] qui [illegible] conum vocant. Capitulum xxxv

Sagitta de sagittis et fundis et machinis. Sagitta a sagaci iactu i. veloci ictu vocata. [illegible] pennis enim fertur quasi avis vel celeriter mortes procurat. Ad hominem [illegible] [illegible] [illegible] est. Spicula sunt sagitte vel lancee [illegible] ab spica dictum [illegible] nuncupatur. Scorpio sagitta venenata est arcu vel tormentis contorta

De hastis et clipeis Capitulum xxxiiii

Capitulum xxxv de sagittis et fundis et machinis

que dum adheserint venenum quod figit infundit; unde et scorpio nomen accepit. Pharetra sagittarum theca a ferendo iacula dicta, sicut et feretrum ubi funus defertur; quod ad ethimologiam tamen spectat, quia feretra mortem, pheretrum mortuum portat. Dolones sunt vagine lignee intra quas latent pugiones sub baculi specie. Dolones autem a dolo dicti sunt. Arcus vocatus eo quod arceat adversarium. Funda dicta eo quod ex ea fundantur, id est emittantur, lapides. Balista genus tormenti ab emittendo iacula dicta. Ballin enim Greci emittere dicunt. Torquetur enim vectibus nervorum et magna vi iacit aut hastas aut saxa. Pedes et fundibalus quasi fundens et emittens, idest balistam. Testudo valet. Deinceps cum fit armorum umbonibus inter se colligatis. Arietis nomen species dedit, eo quod tum impetu impingit muros in modum arietum pugnantium. Valide enim ac nodose arboris caput ferro vestitur, eaque suspensa funibus multorum manu ad murorum impellitur, deinde retrorsum ducta maiori impetu destinatur, sicque crebris ictibus grossum muri latus cedit cavatumque irrumpit ac fenestram facit. Contra impulsum arietis remedium est saccus paleis plenus et in eum locum demissus quo aries percutit; laxo enim saccorum sinu ictus arietis illisus mollitur. Cuniora(?) enim mollibus facilius cedunt. Plutei sunt crates corio crudo intecte que in opere faciendo hostibus obiciuntur. Ca. xxxvi de bellis

Primus bella intulit Ninus Assiriorum rex. Ipse enim finibus suis nequaquam contentus, humane societatis federe irrumpens, exercitus ducere, aliena vastare, liberos populos aut trucidare aut subicere cepit, universamque Asiam usque ad Libie fines nova servitute perdomuit. Hinc etiam studuit orbis in mutuo sanguine alterna cede grassari. Quattuor autem sunt bellorum genera, id est iustum, iniustum, civile et plusquam civile. Iustum bellum est quod ex edicto geritur de rebus repetitis aut propulsandorum hostium causa. Iniustum bellum est quod de furore, non de legittima ratione initur. Civile bellum est inter cives orta seditio et concitati tumultus, sicut inter Sillam et Marium. Plusquam civile bellum est ubi non solum cives certant, sed et cognati, quale actum est inter Cesarem et Pompeium, quando gener et socer invicem dimicaverunt. Bella itaque dicimus [illegible]tica. Sedicio est dissensio civium dicta eo quod seorsum alii ad alios eunt. Bellum igitur est totum, pugna unius diei, prelium pars pugne est. Bellum autem duellum vocatum eo quod due sunt partes dimicantium, vel quod alterum faciat victorem, alterum victum. Postea detracta littera et mutata dictum est bellum. Alii per antifrasim putant dictum eo quod sit horridum. Prelia dicuntur ab imprimendo cuspitibus hostium, unde et prelia lingua quibus una premuntur(?). Pugna vocata eo quod pugnis fuisset initio pugnantibus contendere, vel quod primo bellum pugnis incipiebat. Quattuor autem in bello aguntur: pugna, fuga, victoria, pax. Pacis vocabulum videtur a pacto sumptum. Postmodum autem pax accipitur, fedus primum initur. Fedus est pax que fit inter dimicantes, vel a fide vel a fecialibus, id est sacerdotibus, dictum. Per ipsos enim fiebant federa, sicut per seculares bella. Alii federa dicta esse putant a porca fede et crudeliter occisa, cuius mors optabatur ei qui a pace resiliisset. Virgilius: Et cesa iungebant federa porca. Federis vero indutie que indie(?) federa. Tullius de officiis l. 1°: Bellum quod ita suscipiatur ut nihil aliud nisi pax quesita videatur. Ysidorus ubi supra. Ca. xxxvii de signis bellorum

Signa bellorum dicuntur ab hiis et pugnandi et victorie receptum accipiunt symbolum. Nam quod [illegible] admonet. Veteres Romani principalia signa fuerunt aquile, dracones et pile. Aquile ideo quod eadem avis Iovis armiger auspicata fuerit. Nam dum idem Iovis adversus Titanas proficisceretur, aquilam ei in auspicio apparuisse ferunt, quam ille pro indicio victorie acceptam tutele sue auspicatus eam legioni signum dedit; quo factum est ut deinceps militum signis committeretur. Draconum signa ab Apolline morte Phitonis serpentis inchoata sunt. Deinde a Grecis et Romanis in bello gestari ceperunt. Pilam in signo constituisse fertur Augustus propter nationes sibi in toto orbe subiectas, ut magis figuram orbis ostenderet. Vexillum aliquod signum bellicum tractum nomen habens a veli diminutione, quasi velillum. Cubis(?) in mulo ac fasciculos feni manipulis milites gerebant, hinc manipuli appellantur. Manipulos autem dicunt fustes feni, quia manum impleant. Certa signa diversis picta imaginibus per militarem consuetudinem dederunt, quibus erat in confusione preliorum agnoscerent. Tessera est qua signum datur in hoste, dicta a

more quasi nocturna. Nam pagani agrestesque ad omnem usum bucinam ad compita notabant. Haec autem sicut agrestibus signum fuit. Tubam Tyrreni primum invenerunt. Postea bellicis cantibus adhibita est ut non solum grandiori pro permultu non posset. Romanis tubae clangentis attingeret auditu. Auditur autem in publicis et in omnibus festis diebus inter laudis vel gaudiis clamatores. Tuba autem dicitur quasi tophia id est cavam. Item tuba quasi tibiam. Inter tubam autem et bucinam veteres distinguebant. Nam buccina insonans sollicitudine ad bella denuntiabat. Tuba autem prelium indicabat cum primus natus est. Nam interdum canitur ut bella quuntur, interdum ut insequantur eos qui fugiunt, interdum receptui. Unde receptus dicitur quo se exercitus recipit. Classica sunt cornua quae convocandi causa erant facta et a calando classica dicebantur. Apud Amazonas autem non tubae sicut a regibus sed citharae sistro notabatur feminarum exercitus. Vegetius Renatus libro primo de re militari.

Ca. xxxviii De militari scientia

Artibus omnia constant timore sollertem eligere nos ut ita dixerim armorum docere cotidiano exercitio roborare quoniam ea eveniunt magis atque plus possunt cum in campestri meditatione prospexere docere. Nec desidere inmeditando. Scientia enim rei bellice dimicandi nutrit audaciam. Nemo facere metuit quod se bene didicisse confidit. Etenim in certamine bellorum exercitata paucitas ad victoriam promptior est. Quoniam rudis et indocta multitudo exposita semper ad caedem. Neque enim prima aut levis in acie armorum scientia sine exercitio sine peditum sagittarum bellis imbuit sine saltatum armatura quos omnes hostes docere nec locum deserere nec ordines turbare ut missile ad destinatum letum magnis viribus iaciat ut fossam ducere sudes figere novit tractare scutum et obliquis ictibus venientia tela deflectere plagam prudenter vitare audacter inferre. Sine tali institutione tyrani pugnare adversus quoslibet hostes in acie formidolosum non est sed voluptas.

Ca. xxxix Ex quibus regionibus tyrones eligendi sunt

Cum ordo depostulat ut ex quibus provinciis vel nationibus tyrones legendi sunt prima parte tractetur. Omnes nationes quae vicinae sunt soli nimio calore siccatas amplius quidem sapere sed minus habere sanguinis dicunt ac propterea constantiam ac fiduciam cominus non habere pugnandi quia metuunt vulnera qui se exiguum sanguinem habere noverunt. Contra septentrionales populi remoti a solis ardoribus inconsultiores quidem sed tamen largo sanguine redundantes sunt ad bella promptissimi. Tyrones igitur de temperatis eligendi sunt plagis quibus et copia sanguinis suppetat ad vulnerum mortisque contemptum et non possit deesse prudentia quae et modestiam servat in castris et non parum prodest in dimicatione consiliis. Nec credo potuisse dubitari aptiorem armis rusticam plebem quae sub divo et in labore nutritur solis patiens umbrae negligens balnearum nescia deliciarum ignara simplicis animi parvo contenta cibo duratis ad omnem laborum tolerantiam membris. Interdum tamen necessitas exigit etiam urbanos ad arma compelli. Qui ubi nomen dedere militiae primum laborare decurrere portare pondus et solem pulveremque ferre condiscant parco victu utantur et rustico interdum sub divo interdum sub papilionibus commorentur. Tunc demum ad usum erudiantur armorum. Et si longior expeditio emergit in angariis plurimum detinendi sunt procul a civitatis illecebris ut eo modo et corporibus eorum robur accedat et animis.

Itaque piscatores aucupes dulciarios linteones et omnes qui aliquid tractasse videbuntur longe arbitror pellendos a castris. Fabros ferrarios carpentarios macellarios et cervorum aprorumque venatores convenit sociare militiae. Honestate idoneum militem reddit verecundia dum prohibet fugere facit esse victorem.

Ca. xl Cuius etatis vel figure probandi sunt

Incipiente pubertate ad delectum togandum tyrones nullus ignorat. Non enim tantum celerius sed etiam perfectius imbuuntur quae discuntur a pueris. Deinde militaris alacritas saltus et cursus ante temptandus quam corpus aetate pigrescat. Velocitas enim est quae percepto exercitio strenuum efficit bellatorem. Staturam vero non tam staturae rationem habere quam virium et nos Homero teste qui Tydeum minorem quidem corpore sed fortiorem armis fuisse describit. Itaque qui delectum acturus est vehementer intendat ut ex vultu ex oculis ex omni conformatione membrorum eos eligat qui implere valeant bellatores. Namque non tantum in hominibus sed etiam in equis et canibus virtus multis declaratur indiciis. Sit ergo adolescens Martio operi deputandus vigilantibus oculis erecta cervice lato pectore humeris musculosis valentibus digitis longioribus brachiis ventre modicus exilior clunibus suris et pedibus non superflua carne

dissentientis sed in morum diuicia collatis. Tamen si in tyrone signa deprehenderis probitatem non magnopere desideres. Utilius est enim fortes esse milites quam grandes. Ca. xli de probatione et exercitatione tyronum.

Sed non statim punctis signorum scribendus est tyro delectus verum ante exercitiis pertemptandus ut utrum vere tanto operi aptus sit possit agnosci. Velocitas in illo requirenda videtur et robur et utrum armorum disciplinam condiscere valeat utrum habeat confidenciam militarem. In omni enim conflictu non tam prodest multitudo quam virtus. Signatis itaque tyronibus cotidiana exercitia armorum est demonstranda doctrina. Nichil enim firmius neque felicius neque laudabilius est res publica in qua abundant milites eruditi. Non enim vestium nitor vel auri argenti gemmarumque copia hostes ad reverenciam nostram aut ad gratiam inclinant sed solo terrore subiguntur armorum. Deinde in aliis rebus sicut ait Cato siquid erratum est potest corrigi, preliorum delicta emendacionem non recipiunt cum pena statim sequatur errorem. Militari ergo docendi sunt gradum, nichil enim magis in itinere vel in acie custodiendum est quam ut omnes simul incedendo ordinem servent. Quod aliter non potest fieri nisi ut exercitio ambulare celeriter et equaliter discant. Periculum enim ab hostibus semper gravissimum sustinet divisus et inordinatus exercitus. Militari ergo gradu viginti milia passuum horis quinque dumtaxat estivis conficienda sunt. Cursu quoque addiscendi iam tyrones sunt cuius spacium non potest diffiniri sed et cursu pariter assuefaciendi sunt iuniores ut maiore impetu in hostem procurrant, ut loca opportuna celeriter cum usus advenerit occupent, ut ad explorandum alacrius pergant, alacrius redeant, ut fugiencium terga facilius comprehendant. Ca. xlii de exercitatione corporis.

Ad saltum etiam quo vel fossatum transiliunt vel impediens aliqua altitudo superatur exercendus est miles ut cum eiusmodi difficultates evenerint possint sine labore transire. Natandi usum estivis mensibus omnis equaliter debet tyro condiscere. Non enim semper pontibus flumina transeunt sed et recedens et insequens natare cogitur frequenter exercitus. Non solum autem pedites sed et equites ipsos et equos vel lixas quos galearias vocant ad natandum exercere percommodum est. Palum de vimine in modum cratium conrotundata tyrocinia scuta videmus que clavas ligneas contra illum palum tamquam adversarium tyro cum cratione illa et clava velut cum gladio se exercebat et scuto et nunc quasi caput aut faciem peteret, nunc a lateribus minaretur, interdum contenderet poplites et crura succidere, recederet, assultaret, insiliret, quasi presentem adversarium sic palum omni impetu, omni bellandi arte temptaret. Cavenda est cum quo ius impetu veniat ne sic ingruens sufficiat cum et armis vitalia defendant. Caesim ad contra puncta vero est ut vitalia penetret quam quod vix figitur. Deinde dum caesa infertur brachium dextrum latusque nudatur, puncta autem tecto corpore infertur et adversarium sauciat antequam videat. Castilia quoque tyrones adversum illum palum tamquam adversus hominem iactare compellit. Ea enim exercitio et lacertis robur accrescit et iaculandi usus atque peritia. Ca. xliii ad idem de eodem.

Item pars tyronum arcubus ligneis sagittisque lusoriis exercenda est sed ad palos et doctores ad hanc rem artifices eligendi et maior adhibenda sollercia ut arcum scienter teneant et fortiter impleant ut sinistra fixa sit, ut dextra cum ratione ducatur, ut ad illud quod feriendum est oculus pariter animusque consentiat, ut sive in equo sive in terra rectum sagittare doceantur. Ad lapides vero vel manibus vel fundis iaciendos exerceri diligenter convenit iuniores. Fundarum usum primi Balearium insularum habitatores invenisse et ita perite exercuisse dicuntur ut matres parvos filios nullum cibum contingere sinerent nisi quem ex funda destinato lapide percussissent. Sepe enim adversum bellatores cassidibus cataphractis loricisque munitos teretes lapides de funda vel fustibalo destinati sagittis sunt omnibus graviores cum membris integris letale tamen vulnus inportent et sine invidia sanguinis hostis lapidis ictu intereat. Fundam portare nullus est labor et interdum evenit ut in lapidosis locis conflictus agatur aut mons sit aliquis defendendus aut collis aut ab oppugnatione castellorum sive civitatum lapidibus barbari fundisque pellendi sunt. Pondus quoque baiulare et iter facere gradu militari frequentissime cogendi sunt milites quibus in arduis expeditionibus necessitas imminet annonam pariter et arma portandi. Nec hoc credatur esse difficile si usus accesserit.

Nichil enim est quod non assidua meditatio facillimum reddat. ¶ Semper ergo tegendi et contegendi sunt iuniores; utilius enim esse constat erudire armis suos quam alienos mercede conducere.

Cap. xxiiij de munitione et ordinatione castrorum

Castrorum quoque munitionem debet tyro condiscere. Quippe si recte constituta sunt castra, ita intra vallum securi milites dies noctesque peragunt, etiam si hostis obsideat, quasi muratam civitatem videant secum ubique portare. ¶ Castra presertim vicino hoste tuto semper facienda sunt loco, ubi lignorum et pabuli et aque suppetat copia; et si diutius commorandum sit, loci salubritas eligatur. Cavendum etiam ne mons sit vicinus ut altior, qui adversariis captus possit officere. Considerandum etiam ne torrentibus inundari consueverit campus, et hoc casu in paciatur exercitus preiudicio. Aut militum vel impedimentorum munienda sunt castra, ne maior multitudo constipetur in parvis, neve paucitas in maioribus ultra quam oportet cogatur extendi. Interdum autem quadrata, interdum trigona, interdum semirotunda, prout loci qualitas aut necessitas postulaverit, castra facienda sunt. Porta autem que appellatur pretoria aut orientem spectare debet aut illum locum qui ad hostes respicit, aut si iter agitur, illam partem debet attendere ad quam est profecturus exercitus; intra quam prime centurie, hoc est cohortes, papiliones tendunt et dracones et signa constituunt. Decumana autem porta que appellatur post pretorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad penam.

¶ Milites in acie dispositos ordines servent, ut vel tarde conveniat aut conglobent agmina aut laxent. Nam et constipati perdunt spatia pugnandi et sibi invicem impedimento sunt, et rariores atque interlucentes aditum perrumpendi hostibus prestant. Producendi ergo tyrones sunt semper ad campum et secundum matricule ordinem in aciem dirigendi, ita ut primo simplex extensa sit acies, ne quos sinus, ne qua habeat curvaturas, ut equali legitimoque spatio miles distet a milite. Tunc precipiendum ut subito duplicent aciem, ita ut in ipso impetu ad quem respondere solent ordo servetur. Tertio precipiendum ut quadratam aciem repente constituant; quo facto in trigonum, quem tamen vocant, acies ipsa disponenda est. Iubentur etiam ut instruant orbes, quo genere cum vis hostium interrupit aciem, resisti ab exercitatis militibus consuevit, ne omnis multitudo fundatur in fugam et grave discrimen immineat. Explicit liber primus.

Cap. xxv de partibus rei militaris

Res igitur militaris armis constat et viribus. Hec in tres partes dividitur: equites, pedites, classes. Equitum alas dicunt ab eo quod ad similitudinem alarum ab utraque parte protegunt aciem. Est et aliud genus equitum qui legionarii vocantur. Classium item duo genera sunt: unum liburnarum, aliud lusoriarum. Equitibus campi, classibus maria vel flumina, peditibus colles, urbes, plana et abrupta servantur. Ex quo intelligitur magis rei publice necessarios pedites, qui possunt omnibus locis prodesse; et maior numerus militum sumptu et impendio minore nutritur. Exercitat? ... ipsi pedites in duas divisi sunt partes, hoc est auxiliares et legiones, vel federatis gentibus qui mittebantur. Legio ab eligendo appellanda est, quod vocabulum eorum designat fidem atque diligentiam qui milites probant. In auxiliaribus minor, in legionibus longe amplior consuevit militum numerus ascribi. ¶ Greci, Dardani phalanges habuerunt, et in una armatorum octo milia censuerunt. Galli atque Celtiberi pluresque barbare nationes catervis utebantur in prelio, in quibus singulis erant sena milia armatorum. Romana legiones habent, in quibus singulis sena milia, interdum amplius militare consueverunt. Ceterum inter legiones et auxilia hoc esse videtur compendium: auxiliares cum ducuntur ad prelium, ex diversis locis venientes, nec discipline inter se nec notitie nec affectionis consentiunt, inter talia instituta alius inter eos usus est armorum. Necesse autem est tardius ad victoriam pervenire quod discrepat antequam dimicetur. Denique cum in expeditionibus plurimum prosit omnes milites unius precepti signo converti, non possunt equaliter iussa complere qui ante pariter non fuerunt.

Cap. xxvj de legionibus

Legionum nomen in exercitu permanet hodieque, sed per negligentiam superiorum temporum robur infractum est, cum virtutis premia occuparet ambitio et per gratiam promoverentur milites qui promoveri consueverant per labores. Preterea necesse est morbo aliquantos debilitari atque dimitti, aliquantos deserere vel diversis casibus interire, ut annis singulis, immo singulis mensibus, in recedentium locum minorum turba succedat; quamvis copiosus tamen exhauritur exercitus. Est et alia causa cur attenuate sunt legiones: magnus in illis labor est militandi, graviora arma, plura munera, severior disciplina. Quod vitantes plerique in manipulis festinant militie sacra percipere.

ubi et minor sudor et maturiora sunt
premia. Omnibus auctoribus invenitur
singulos consules adversum hostes co-
piosissimos non amplius quam binas du-
xisse legiones additis auxiliis soci-
orum. Tanta in illis erat exercitatio tanta
fiducia ut cuivis bello due legiones sic-
(?) crederentur sufficere posse. Quapropter
ordinationem legionis antique secundum normam
militaris iuris exponam. Capitulum quintum. Modus

constituendi legionem.

Diligenter lectis iunioribus animis corporibus-
que prestantibus, additis etiam exerci-
tiis cotidianis, punctis milites scripti
cum matriculis iusti iurare solent per
deum et Christum et spiritum sanctum et per maiestatem im-
peratoris, que secundum deum generi humano di-
ligenda est et colenda. Deo enim vel priva-
tus vel militans sunt, cum fideliter eum
diligit qui deo regnat auctore. Iurant
autem milites omnia se strenue facturos
que preceperit imperator, numquam deserturos
militiam nec mortem recusaturos pro
romana re publica. Sciendum est autem in
una legione x cohortes esse debere. Sed
prima cohors reliquas et numero militum et
dignitate precedit. Nam genere atque in-
stitutione litterarum viros electissimos que-
rit. Hec enim suscipit aquilam, que precipu-
um signum semper in romano est exercitu
et totius legionis insigne. Hec imagines
imperatorum, hoc est divina et presentia signa,
veneratur. Habet pedites mille centum quinque
milites, equites loricatos centum triginta
duos, et appellatur cohors miliaria. Itaque
x cohortibus legio plena fundatur que
habet pedites sex milia centum, equites sep-
tingentos triginta. Habet preterea legio
fabros tignarios structores carpentari-
os ferrarios pictores reliquosque artifi-
ces ad hibernorum edificia fabricanda, ad
machinas turres ligneas ceteraque quibus
vel expugnantur adversariorum civitates vel
defenduntur, ipse apparatus si cum erit cura
propria ut quicquid exercitui necessarium videba-
tur deesset nequaquam usque eo ut etiam
cuniculares haberent, qui more bessorum ducto subter-
raneo cuniculo murisque intra fundamenta perfossis
inprovisi emergerent ad urbes hostium capi-
endas. Ex hiis igitur apparet legionem
bene institutam quasi munitissimam esse ci-
vitatem, que omnia prelio secum ubique por-
taret nec metueret repentinum hostium
supervenientium. Nam et lignum ferum aquam stramen
et iam legittimum milites necessaria
portabant. Habet etiam legio tubi-
cines cornicines bucinatores, quotiens ad
aliquod opus exitus fuerit, soli milites
tubicines canunt. Quotiens movenda
sunt signa vel iam mota figenda sunt
cornicines canunt. Quotiens autem pug-
natur et tubicines et cornicines canunt
pariter. Classicum etiam appellatur quod
bucinatores per cornu canunt, hoc insigne
ne videtur imperii, quia classicum canitur
imperatore presente vel cum in militem
capitaliter animadvertitur, quia hoc ex impera-
toris legibus fieri necesse est. Hec autem
fiunt ut in ipsa pugna secundum eos ab
tempore milites sive stare sive sequi
vel redire preceperint duces. Capitulum sextum.

De centuriis et earum

Priores antiqui, quia sciebant in acie commisso bel-
lo celeriter ordines acies que tur-
bari atque confundi, ne hoc posset accidere,
decem cohortes in centurias diviserunt
et singulis centuriis singula vexilla
constituunt, ita ut ex qua cohorte et
vel quota esset centuria in illo vexil-
lo litteris esset ascriptum, quod intuentes
vel legentes milites in quantovis tumul-
tu a contubernalibus suis aberrare non
possent. Centuriones insuper transversis
cassidum cristis litteras habeant ut fa-
cilius noscerentur quas singulas iussit
centurias gubernare. Rursus ipse cen-
turie in contubernia divise sunt ut de-
cem militibus sub uno papilione de-
gentibus unus qui preerat decanus ca-
put contubernii nominaretur. Contuberni-
um a manipulos vocabant ab eo
quod iunctis manibus pariter dimicabant.
Quemadmodum autem inter pedites centu-
ria vel manipulus appellatur, ita in-
ter equites turma dicitur et habet una tur-
ma equites triginta duo. Huic qui
preest decurio nominatur. Preterea sicut cen-
turio eligendus magnis viribus
procera statura qui animo ac(?)cen-
dit armature regulas, sobrius
agilis magis exfacienda que ei im-
perantur quam ad loquendum paratus contu-
bernales suos ad disciplinam retineat,
ad armorum exercitium cogat. Similiter eligen-
dus est decurio qui turme equitum
preponatur, imprimis habili corpore ut lo-
ricatus et armis circumdatus cum
summa admiratione equum possit ascen-
dere, equitare fortissime, conto scienter
uti, sagittas doctissime mittere, turma-
les suos erudire ad omnia que eque-
stris pugna deposcit, eosdem cogere
loricas suas vel catafractas contos
et cassides frequenter tergere curare simi-

unum cum ceteris hostibus armorum splendor importat. Quis credat militem bellicosum cuius dissimulatione situ ac rubigine arma foedantur. Et non solum autem equites sed etiam ipsos equos assiduo labore convenit edomari. Sequitur in libro iii°. Ca. xv de constructione acierum ad pugnam

Igitur qui desiderat pacem praeparet bellum. Qui victoriam cupit dimicet arte non casu. Nemo provocare nemo audet offendere quem intelligit superiorem esse si pugnet. Sequitur in libro ii°. Nunc qualiter instruenda sit acies si pugna imminet declaratur unius legionis exemplo. Equites locantur in cornibus. Acies peditum a prima cohorte incipit ordinari in cornu dextro. Huic cohors secunda coniungitur. Tertia in media acie collocatur. Huic annectitur quarta. Quinta vero sinistrum suscipit cornu. Sed ante signa et circa signa necnon etiam in prima acie dimicantes principes vocabantur, hoc est ordinarii ceterique principales. Haec erat gravis armatura quia habebant cassides catafractas ocreas scuta spatas plumbatas missilia. Itaque prima acies principum, secunda hastatorum armis talibus docetur instructa. Post hos erant ferentarii levis armatura, scutati, sagittarii, funditores. Secunda acies similiter armabatur, in qua consistentes milites hastati vocabantur. Sed in secunda acie dextrum cornu cohors sexta tenebat cum [illegible]. Septima, octava mediam aciem tenebat, nona continente. Decima in secunda acie sinistrum semper obtinet cornu. Post has autem acies triarii cum scutis catafractis et galeis ocreati cum gladiis semispathiis plumbatis binis missilibus locabantur qui genu posito subsidebant ut si primae acies vincerentur ab his quasi de integro reparata pugna possit sperari victoria. Omnes autem signiferi vel signiferi quamvis pedites loricas minores accipiebant et galeas ad terrorem hostium ursinis pellibus tectas. Ca. xvi de modo congrediendi

Commisso bello prima ac secunda acies stabat immota. Triarii quoque residebant. Ferentarii autem armaturae, iaculatores, sagittarii, funditores, hoc est leves armaturae, adversarios provocabant ante aciem praecedentes. Si hostes fugare potuissent persequebantur, si eorum virtute aut multitudine premebantur, revertebantur ad suos et post eos stabant. Excipiebat autem proelium gravis armatura et tamquam murus ut ita dicam ferreus stabat et non solum missilibus sed etiam gladiis comminus dimicabat. Et si hostes fugassent non persequebantur gravis armatura, ne aciem suam ordinationemque turbarent et ad dispersos revertentes hostes incompositos opprimerent, sed levis armatura cum funditoribus sagittariis et equitibus fugientes sequebantur inimicos. Hac dispositione atque cautela sine periculo legio vincebat aut superata servabatur incolumis quia legionis ius est facilem nec fugere nec sequi. Hoc quoque institutum est ut ordinatio quod milites consequuntur dimidia pars sequestraretur apud signa et ibidem ipsis militibus servaretur ne per luxuriam aut inanium rerum comparationem a contubernalibus possit absumi. Plerique enim homines et praecipue pauperes tantum erogant quantum habere potuerint. Deinde qui sumptus suos scit apud signa deponi de deserendo non cogitat, magis diligit signa, pro illis in acie fortius dimicat, in quibus suam videt positam substantiam. Hoc ideo apud signiferos in cophino servabatur. Ideo signiferi non solum fideles sed etiam litterati homines eligebantur qui et servare deposita et scirent singulis reddere rationem. Ca. xvii de exercitatione militum

Legionis ordinatio nunc digesta ad exercitium revertetur unde exercitus nomen accepit. Iuniores quidem et novi milites mane ac post meridiem ad omne genus armorum exercebantur. Veteres autem et eruditi semel in die. Neque enim longitudo aetatis aut annorum numerus artem bellicam tradit sed continua exercitationis meditatio. Nam quamlibet ipse usu acquiritur corporis arma feriendi hostem seque protegendi. Illud non in aliis est ut servare ordines discant ut ordinem in ipsa proelii [illegible] figure committentur. Ad palum quoque vel sudibus exerceri percommodum est insurgere tirones [illegible] nunc gestiendo assurgere tum saltu nunc cedentes retro resilire. Missilibus etiam palos ipsos procul ferire meditentur ut et ars dirigendi et dextera virtus possit accrescere. Sagittarii vel funditores scopas hoc est fruticum vel straminum fasces pro signo ponebant ut sagittis vel etiam lapidibus ex fustibalo destinatis signum saepius tangerent. Propter sine trepidatione in acie faciebant quod ludentes in campo fecerant semper. Exerceri autem non solum hibernis diebus sub tecto plurimumque [illegible] exerceri cogebantur ne intermissa consuetudo et animos militum debilitaret et corpora. Silvam

cedere portare onera consuescunt fossas facere natare in mari sive in fluminibus gradu pleno ambulare vel currere etiam armatos cum sarcinis suis frequentissime convenit ut cotidiani laboris usus in pace difficilis non videatur in bello. Nam quemadmodum bene exercitatus miles prelium cupit ita formidat indoctus. Postremo sciendum est in pugna usum amplius prodesse quam vires. Artifices etenim ab exercitiis non recedunt pro laude vulgi [?]; milites sacramento lecti cessare non debent cum pugnandum est pro salute rei publice et libertate communi. Postremum cum antiqua sit prudentia quod singule omnes artes in meditatione consistere [?] ...

Capitulum ij de sanitate quomodo exercitus gubernanda

Exercitus dicitur tam legionum quam etiam auxiliorum necnon et equitum ad gerendum bellum multitudo collecta. Sanitas custodiatur exercitus locis aquis tempore medicina exercitio. Locis ne in pestilenti regione iuxta morbosas paludes neve aridis et sine opacitate arborum campis aut collibus neve sine tentoriis estate milites commorentur, ne egressi tardius calore solis et fatigatione itineris contrahant morbum, sed potius in estate luce cepto itinere ad destinata perveniant; ne seva hyeme iter per nives ac pruinas noctibus faciant aut lignorum patiantur inopiam aut minor illis vestium suppetat copia. Nec sanitati enim nec expeditioni idoneus miles est qui algere compellitur. Nec putridis vel paludosis aquis utatur exercitus, nam pestilentiam bibentibus generat. Iam vero casibus egri contubernales opportunis cibis reficiantur ac medicorum arte curentur. Qualem enim cum hiis agitur quibus necessitas et belli incumbit et morbi. Sed rei militaris periti plus cotidiana armorum exercitia ad sanitatem militum putaverunt prodesse quam medicos. Ex quo intelligitur quam studiosius armorum arte docendus sit semper exercitus, cum ei laboris consuetudo et in castris sanitatem et in conflictu possit parare victoriam. Si autem autumpnali estivoque tempore diutius in hiisdem locis militum multitudo consistat, ex contagione aquarum et odoris ipsius feditate viciatis haustibus et aere corrupto perniciosissimus nascitur morbus, qui prohiberi non potest aliter nisi frequenti mutatione castrorum.

Capitulum iij de alimonia providenda atque servanda

Sepius penuria quam pugna consumit exercitum et ferro sevior fames est. Deinde reliquis casibus potest in tempore subveniri; pabulatio et annona in necessitate remedium non habent nisi ante condantur. In omni expeditione unum est et maximum telum ut tibi sufficiat victus, hostes frangat inopia. Ante igitur quam inchoetur bellum de copiis expensisque sit provincias quas annonarialibus consuetudo deposcit et opportunis ac munitissimis locis amplior semper modus quam sufficiat aggregetur. Si quando autem civitas [?] gemmat [?] obsidio, sepe fit longior quam putatur, cum adversarii etiam ipsi esurientes circumsedere non desinant quos fame sperant esse vincendos. Preterea quicquid in pecore vel quacumque fruge vinoque hostis inferens bellum ad victum suum poterit occupare, non solum admonitis per edicta possessoribus sed etiam coactis per electos prosecutores ad castella idonea et armatorum presidiis firmata vel ad tutissimas conferendum est civitates, urgendique ut ante irruptionem se et sua menibus condant. Reparatio etiam murorum tormentorumque omnium ante curanda est. Nam si semel hostis prevenerit occupatis metu omnia turbantur, et que ex aliis urbibus petenda sunt interclusis itineribus denegantur. Sed fidelis horreorum custodia et erogatio moderata consuevit sufficere pro copia, precipue si ab initio provideatur. Ceterum sera parsimonia est tunc servare cum deficit. Hyeme lignorum et pabuli, estate aquarum vitanda est difficultas; frumenti vini aceti vel etiam salis omni tempore necessitas declinanda, ita ut urbes atque castella ab hiis militibus qui minus prompti inveniuntur in acie armis defendantur propriis que vitentur ne adversariorum dolo atque periuriis decipiantur. Provincialium enim tanta simplicitas frequenter cum contrariorum pactis simulatis credulis qui arma nocuerunt.

Capitulum iiij de seditione militum precavenda

Interdum movet tumultum ex diversis locis collectus exercitus et cum pugnare nolit irasci se simulat cur non ducatur ad bellum; quod hii precipue faciunt qui in sedibus otiose deliciose vixerunt. Nam asperitate insoliti laboris offensi, quem in expeditione necesse est sustinere, ... Cui vulneri multiplex medicina consuevit apponi. Dum adhuc separati sunt et in sedibus suis, tribunorum vicariorum etiam principiorum [?] et omnium disciplina artissima severitate teneantur, nec quicquam aliud nisi devotionem moderationem custodiant. Campicursionem inspectionem armorum assidue faciant, nomina signa observare non desinant. Ad sagittas iaciendas ad missilia dirigenda, ad iactandos lapides vel funda vel manu, ad firmaturam gestu adversarios [?] pro similitudine gladiorum punctim

exercendo multo die usque ad sudorem frequentissime detinendi, cursu etiam et saltu ad transmittendas fossas; inde in mari sive fluminibus natandi, si vicinum est, sedibus aestivo tempore ad natandum cogendi sunt, ut ita exercitati et cum diuturna exercitatione virtutis plus magis proelium desiderent optare quam otium. Nemo cogitat de tumultu qui fiduciam de arte et viribus habuerit. Illud autem debet esse attentus ut in omnibus legionibus, si qui turbulenti vel seditiosi sunt milites, non pro invidia suggerentium sed pro veritate cognoscat eosque prudentiori consilio segregatos a castris ad agendum aliquid quod ipsis videatur optabile aut ad castella urbesque deputet custodienda atque tanta subtilitate ut cum abiciuntur videantur electi. Numquam enim ad contumaciam pari consensu multitudo prorumpit, sed incitatur a paucis. Quod si ferri medicinam necessitas extrema persuaserit, rectius more maiorum in auctores criminum vindicare, ut ad omnes metus, poena ad paucos perveniat. Laudabiliores tamen duces sunt quorum exercitum ad modestiam labor et usus instituit quam illi quorum milites ad oboedientiam suppliciorum formido compellit. Ca. lv de militaribus signis.

Nichil magis ad victoriam proficit quam monitis obtemperare signorum. Nam cum voce sola inter proeliorum tumultus regi multitudo non possit, et cum pro necessitate rerum plura ex tempore iubenda atque facienda sint, antiquus omnium gentium usus invenit quomodo quod solus dux utile iudicasset per signa totus agnosceret et sequeretur exercitus. Tria itaque sunt genera signorum: vocalia, semivocalia, muta. Quorum vocalia et semivocalia percipiuntur auribus, muta vero referuntur ad oculos. Vocalia vocantur quae voce humana pronuntiantur, sicut in vigiliis vel proelio pro signo dicitur, ut puta victoria, palma, virtus, deus nobiscum, triumphus imperatoris et alia quaecumque voluerit dare is qui in exercitu habet maximam potestatem. Semivocalia sunt quae per tubam et cornu aut bucinam dantur. Tuba quae directa est appellatur; bucina quae in semet aereo circulo flectitur; cornu quod ex uris agrestibus argento nexum temperatur arte spirituque canentis flatus emittit auditum. Nam indubitatis per hos sonos agnoscit exercitus utrum stare vel progredi an certe regredi oporteat, utrum longe persequi fugientes an receptui canere. Muta signa sunt aquilae, dracones, vexilla, flammulae, tufae, pinnae. Quocumque enim haec ferri iusserit ductor, illuc est signum suum comitantes milites pergunt. Sunt et alia muta signa quae dux belli in equis aut indumentis et in ipsis armis ut dinoscatur hostis praecipit custodire. Item muto et quodam signum est quotiens proficiscente turba exercitatus pulveris ad similitudinem nubium surgit hostiumque prodit adventum. Similiter si divisae copiae sunt, per noctem flammis, per diem fumo significant sociis quod aliter non potest nuntiari. Aliqui in castellorum aut urbium turribus appendunt trabes, quibus aliquando erectis, aliquando depositis indicant quae geruntur. Ca. lvj de insidiis in itinere vigilanter cavendis.

Qui rem militarem studiosius didicerunt asserunt plura in itineribus quam in ipsa acie pericula solere contingere. Nam in conflictu armati sunt omnes et hostem comminus vident et ad pugnandum animo veniunt praeparati. In itinere minus armatus minusque attentus est miles et superveniente impetu vel fraude repentina turbatur. Ideo omni cura dux providere debet ne proficiscens patiatur incursum vel facile ac sine damno repellat illatum. Primum itineraria omnium regionum in quibus bellum geritur plenissime debet habere perscripta ita ut locorum intervalla non solum passuum numero sed etiam viarum qualitates perdiscat, compendia, diverticula, montes, flumina ad fidem descripta consideret. Praeterea sub periculo eligendum maiores duces viarum scientes quos sub custodia mancipare, addita poenae ostentatione vel praemii, ut intelligant nec fugiendi sibi copiam superesse et fidei praemium ac perfidiae parata supplicia. Ad summam caput est ut ad quae loca vel quibus itineribus sit profecturus exercitus ignoretur. Tutissimum namque in expeditionibus creditur facienda nesciri. Ob hoc veteres Minotauri signum in legionibus habuerunt, ut quemadmodum ille in intimo et secretissimo labyrintho abditus perhibetur, ita ducis consilium semper esset occultum. Sed quia exploratores adversariorum suspicionibus vel oculis deprehendunt et indicium perfugae produnt, quae non desunt duci: fidelissimos astutissimosque cum equis probatissimis mittat qui loca per quae iter faciendum est et a fronte et a tergo dextra laevaque perlustrent, ne aliquas adversarii moliantur insidias. Tutius tamen operantur exploratores noctibus quam diebus. Ne vero repentinus tumultus animos noceat, ante commonendi sunt milites ut parati sint animo, ut arma in manibus habeant, quia in necessitate subita

constituant proximi non solent esse formidini. Illud quoque vitandum ne pregnantibus festinantibus aliis tardius incedentibus interrumpatur acies ut certe tenuetur. Continuo enim hostes interruptum locum pervadunt. Preponendi igitur sunt exercitatissimi campi doctores qui alacriores retardant et pigrius incedentes accelerare compellant. Preterea nosse utrum dominum hostium consuetudinem et utrum peditibus an equitibus, utrum contatis an sagittariis amplius valeat, utrum numero hominum an armorum munitione precellant, et ordinare que nobis utilia illis docentur adversa. Interest etiam utrum per diem an per noctem iter expediat inchoari, quanta locorum intervalla sint ad que cupimus pervenire, ne estate aque penuria obsit euntibus, ne hyeme difficiles aut invii occurrant paludes maiores quoque torrentes et impedito itinere circumventus exercitus prius quam ad destinata perveniat. Capitulum

vij. De transitu fluminum arte transeundis

Transitus fluminum gravis molestie negligentibus fieri consuevit. Nam si aqua violentior aut alveus latior fuerit, impedimenta, pueros et ipsos interdum ignaviores solet mergere bellatores. Ergo explorato vado due acies equitum electis animalibus ordinantur intervallis competentibus separate ut per medium pedites et impedimenta transeant. Nam acies superior aquarum impetum frangit, inferior qui rapti submersique fuerint colligit atque transponit. At cum altior fluctus nec peditem nec equitem patitur, si per plana decurrit, ductus multifariam spargitur fossis divisus facile transitur. Navigeri vero amnes ab hostibus fixis ac suppositis tabulatis pervii fiunt vel certe tumultuario opere collectis inanibus cupis additisque trabibus transitum prebent. Expediti vero equites fasces de cannis aridis vel ulva facere consueverunt super quos loricas et arma ne madefiant imponunt. Ipsi equique natando transeunt colligatosque secum fasces pertrahunt. Sed commodius repertum est ut monoxylos, hoc est paulo latiores scaphulas ex singulis trabibus excavatas pro genere ligni et subtilitate levissimas carpentis secum portet exercitus, tabulatis pariter et clavis ferreis preparatis. Ita absque mora constructus pons et funibus qui propterea habendi sunt ut vincti lapidei arcus soliditatem prestat in tempore. Festinantes adversarii ad transitum fluminum superventus facere consueverunt. Ob quam necessitatem in utraque ripa collocant

armata presidia ne alveo intercedente divisi opprimantur ab hostibus. Cautius tamen est sudes ex utraque parte prefigere ac sine detrimento si qua vis illata fuerit sustinere. Quod si pons non tantum ad transitum sed etiam ad recursum et commeatum necessarius fuerit, tunc in utroque capite percussis latioribus fossis aggereque constructo defensores milites accipere debet quamdiu locorum necessitas postulat. Capitulum

viij. De castris oportunis locis metandis et ordinandis

Consequens videtur ab itineris observatione descripta ad castrorum in quibus manendum est venire munitionem. Non enim bellico tempore ad stativam vel mansionem civitas murata semper occurrit. In metandis castris non sufficit locum eligere bonum, ne utilior preteritus ab adversariis occupetur. Cavendum quoque ne pestilens aut morbosa vicinia aut longius sit aqua, ne hyeme pabulatio desit aut lignum, ne subitis tempestatibus campus in quo manendum est soleat inundari, ne sit abruptus et devius ac circumsedentibus adversariis difficilis prestetur egressus, ne ex superioribus locis missa ab adversariis in eum tela perveniant. Quibus caute studiosissime provisis pro necessitate loci vel quadrata vel rotunda vel trigona vel oblonga castra constitues. Nec utilitati preiudicat forma, tamen pulchriora creduntur quibus ultra latitudinis spatium tertia pars longitudinis additur. Ita autem ab agrimensoribus mensuram colligi oportet ut ad quantitatem concludatur exercitus. Nam propugnatores angusta constipant, ultra quam convenit latiora diffundunt. Statuta autem castra estate vel hyeme hoste vicino maiore cura ac labore firmantur. Prima igitur signa et castra ponuntur, quia venerabilius est maiestate militie. Deinde pretorium parant. Hinc tribunis tabernacula collocantur. Tunc per gradus legionum, equitibus expeditis, lata in quibus papiliones tendant deputantur. Ex singulis centuriis quaterni equites et quaterni pedites excubitionem noctibus faciunt. Et quia impossibile videbatur in speculis vigilantes singulos permanere, ideo in quattuor partes ad clepsydram sunt divise vigilie, ut non amplius quam tribus horis nocturnis necesse sit vigilare. A tubicine omnes vigilie committuntur et finitis horis a cornicine revocantur. Tribuni tamen probatissimos eligunt qui circueant

vigilias et remeare. Si quis curavit vel
pedites equites contra nostrorum nocturnas
excubias facere debet iudicium aut castris
positis alii mane alii post meridiem semper
fatigatum hominum equorumque angarias
faciunt. Sic pugna convenit. Ductum pro-
vide ut animalium pastura subvectio fru-
menti ceterarumque specierum aquatio lignatio
pabulatio secura ab hostium reddatur in-
cursu. Ideoque per loca idonea quo nostri
ambulant commeatus presidia disponantur.
Difficile enim hostis ad ea loca audet ac-
cedere in quibus assistente ratione novit ad-
versarios commorari. Ca. ix. quod exigit mi-
ligi possit utrum insidiis an publico mar-
te confligendum sit.

Precipue artis et utilitatis ducis est ut adhibitis
ex universo exercitu sciolis belli et
sapientibus viris de suis et hostium copiis
sepius tractet amota penitus que plurimum nocet
adulatione sive meliores numero
pugnatorum ipse an hostes habeant utrum
ipsius an adversariorum homines magis ar-
mati sint et muniti qui magis exerci-
tati qui sint in necessitatibus fortiores.
Querendum etiam utra pars equites utra pe-
dites habeat meliores et quibus utiliores
quos adduxit. Postremo loca ipsa in qui-
bus pugnandum est utrum inimicis an no-
bis videantur accommoda. Nam si equita-
tu gaudemus campos debemus optare;
si pedite loca eligere angusta fossis palu-
dibus vel arboribus impedita et aliquo-
tiens montuosa. Et magis in quibus abundat
aut desit. Nam fames ut dicitur intrinsecus
pugnat et vincit sepius quam ferrum. Contra
maxime aut tractandum utrum
expediat necessitate protrahi an celerius
dimicari. Interdum enim sperat adversarius
expeditionem cito posse finiri et si dilata
fuerit in longum aut penuria macerantur
aut desiderio suorum revocantur ad propria
aut nihil magnum faciens per desperationem
abire compellitur. Tunc fracti labore
ac tedio plurimi deserunt. Aliqui produnt
aliqui se tradunt quia adversis rebus ra-
rior fides est et nudari incipit qui
copiosus advenerat. Ducis itaque vigiliis
adhibitis consiliis de suis et adversariis co-
piis iudicet et si multis rebus superior
invenitur opportunum sibi non differat inire
conflictum. Si autem adversarium intelligat
potentiorem certamen publicum vitet. Nam pau-
ciores numero et inferiores viribus superventus
et insidias facientes sub bonis ducibus
reportaverunt sepe victoriam. Habet
aut est adiuvandum novos milites quam

vocetur peritus. Ca. x. hoc de temperatione pugne.

Premissis levioribus artibus pugne
belli ad publici conflictus incertum
fatalem discipline militaris invitat.
Hoc ergo tempore tanto magis duces debent
esse solliciti quanto maior speratur dilige-
ntibus gloria et maius periculum cunctantibus
ignavos iniquo momento peritie usus pug-
nandi doctrina consilium quod ducat. Veteribus
seculis mos fuit parco cibo curatos mi-
lites ad certamen educere ut audaciores sum-
pta esca redderet et longiore conflictu non
fatigarentur. Media precipue observandum est
exeuntibus hostibus sive castris sive
civitate producas ad solem ne dum
per angusta portarum parvulatim procedit ex-
ercitus a collectis et paratis debilitetur ini-
micis. Ideoque providendum est ut ante omnes
milites egrediantur portas aciem ordinent
antequam hostis adveniat observetur.
Et ne longo spacio fatigatum
militem neve lassis partibus cursum
quas ad publicum plerumque cogatis superare cum
recenti lassum cum requieto cur-
rente sine eo qui stetit subire conflic-
tum. Ipsa die qua dimicaturi sunt mi-
lites quid sentiant diligenter explorare.
Nam fiducia vel formido ex vultu verbis
incessu motibus cernitur. Nec confidas
satis si tyro prelium cupit. Inexpertis enim
dulcis est pugna. Et noveris te oportere
differre si exercitati bellatores metuunt di-
micare. Admonitionibus tamen et ad hortatione
ducis exercitui virtus et alacritas crescit per
quem si inimicorum ignavia vel error
auditur vel si ante ab eis superati comme-
morati. Dicenda etiam quibus militum
mentes in odium adversariorum formidolo-
siores sunt quorum mentes hostium con-
cedit aspectus sui remedio formido-
losius si antequam dimicent frequenter ex tu-
tis locis variis ordinibus videant
hostem et agnoscant. Consuescant
adversariorum arma et equos videre.
Nam que ex usu sunt non timentur.

Elaborare autem vel cautum ut in editiori lo-
cum capiat quanto melior videtur
quanto superior fuerit acceptatus. In subiec-
tos enim vehementius tela descendunt,
maiore impetu obnituntur partes altiores.
Qui adverso nititur clivo duplex
subit cum loco et hoste certamen. Ca. xiii.
de ordinanda acie.

Ordinaturus aciem tria debet ante prospicere:
solem pulverem ventum. Nam sol an-
te faciem eripit visum, ventus contrarius
tua inflectit ac deprimit hostium adiuvat

tela pulvis a fronte congestus oculos implet et claudit. Ita ergo constituuntur ordines ut hii post [illegible] sint et si potest fieri adversariorum impleant faciem. Acies dicitur exercitus instructus, frons ex adverso hostem spectat. Hec in pugna publica si sapienter disponitur plurimum iuvat. Instructi ordinis lex est ut primo exercitati veteres milites collocentur quos sub hastatos vocabant. Singuli autem armati in directum ternos pedes inter se occupare consueverunt, hoc est in mille passibus mille sexcenti sexaginta sex pedites ordinantur in longum ut nec acies interluceat et spatium sit arma tractandi. Inter ordinem autem et ordinem a tergo in latum sex pedes distare voluerunt ut haberent pugnantes spatium accedendi atque recedendi; vehementius enim cum saltu cursuque tela mittuntur. In hiis duobus ordinibus et etate maturi et usu confidentes muniti etiam gravioribus armis collocantur. Hii enim ad vicem muri nec cedere nec sequi aliquando cogendi sunt ne ordines turbent, sed venientes adversarios excipere et stando pugnandoque repellere vel fugere cogant. Tertius ordo disponitur de armaturis velocissimis, de sagittariis iuvenibus, de bonis iaculatoribus quos antea ferentarios nominabant. Quartus item construitur expeditissimis de sagittariis. Itaque stantibus primis ordinibus tertium et quartum ordinem ad provocandum cum missilibus et sagittis primo loco semper exire. Qui si hostes in fugam vertere potuerint ipsi cum equitibus persequuntur. Sin vero ab hostibus pulsi fuerint redeunt ad primam ac secundam aciem et inter ipsas recipiunt se ad loca sua. Prima autem et secunda acies cum ad pilum ut dicitur ventum fuerit totum sustinet bellum. In quinta acie ponebantur interdum carroballiste et manuballistarii, fundibulatores, funditores. Fundibulatores sunt qui fustibalis lapides iaciunt. Fustis enim longus pedibus quatuor cui per medium ligatur funda de corio utraque manu impulsus prope ad instar onagri dirigit saxa. Funditores sunt qui fundis lino vel setis factis pugnant. Has enim dicunt esse meliores. Cum contorto circa caput brachio dirigunt saxa. Sextus ordo post omnes a firmissimis et scutatis et omni genere armorum munitis bellatoribus tenebatur quos antiqui triarios appellabant. Hii ut requieti et integri acrius invaderent hostes post ultimas acies sedere consueverant. Si quid enim primis ordinibus accidisset, de horum viribus reparationis spes tota pendebat.

Magis autem expedit ut conferti pugnent quam longius separati. Nam si nimium fuerit acies tenuata cito ab adversariis facta impressione rumpitur et nullum postea potest esse remedium.

Capitulum xvi De equitibus ordinandis et subsidiis post aciem collocandis

Instructa acie peditum equites ponuntur in cornibus, ita ut loricati omnes et contati iuncti sint peditibus. Sagittarii autem vel qui loricas non habent longius evagentur. A fortioribus namque equitibus peditum protegenda sunt latera, et a velocioribus atque expeditis hostium cornua superfundenda atque turbanda sunt. Quod si equites impares fuerint, more veterum velocissimi cum scutis levibus pedites ad hoc ipsum exercitati sunt, hiisdem miscendi sunt, quos expeditos velites nominabant. Quo facto quamvis fortissimi equites hostium venerint, tamen adversum mixtum agmen pares esse non possunt. Unum hoc remedium omnes duces veteres invenerunt, ut assuescere facerent iuvenes currere egregie et inter binos equites singulos pedites collocarent cum levioribus scutis, gladiis atque missilibus.

Sed optima ratio est et ad victoriam plurimum confert ut lectissimos de peditibus et equitibus cum vicariis comitibus tribunis vacantibus habeat dux post aciem paratos, alios circa cornua, alios circa medium, ut sicubi hostes vehementer insistit ne rumpatur acies provolent subito et suppleant loca additaque virtute inimicorum audaciam frangant. Item superfluos habere debebunt post aciem de quibus cuneum aut forficem facias aut serram. Nam si de loco suo miles ordinatus cum tuis recesserit, acies universa turbabitur. Denique si globus hostium separatur aut alam tuam vel partem aliquam urgere ceperit, nisi superfluos habeas quos contra globum possis opponere, sive pedites sive equites de acie tuleris, dum alia vis defendere alia periculosius denudabis. Quod si bellatorum tibi copia non abundat, melius est aciem habere breviorem, dummodo in subsidiis colloces plurimos. Nam circa medias partes campi ex peditibus bene armatis debes habere lectissimos de quibus cuneum facias et statim aciem hostium rumpas. Circa cornua autem de loricatis contatisque equitibus ad hoc reservatis et levem armaturam peditum alas hostium circumvenire convenit.

Capitulum xvii De stationibus trium ducum in prelio

Dux qui praecipuam sustinet potestatem inter equites et pedites in parte dextra stare consuevit. Hic enim cardo est liber et praecipuus ut et consilio regere et auctoritate tam equites quam pedites ad pugnam possit hortari. Hic de equitibus supernumerarijs mixti peditibus expeditis adversariorum sinistrum cornu qui contra ipsum stat circuire debent et a tergo semper urgere. Secundus dux in media acie ponitur peditum qui eam sustentat et firmet. Hic fortissimos pedites et bene armatos de illis supernumerarijs secum habere debet ex quibus aut ipse cuneum faciat et hostium aciem rumpat aut si adversarij cuneum fecerint ipse forficem faciat ut cuneo illi possit occurrere. In sinistra parte exercitus tertius esse dux debet satis bellicosus et providus quia sinistra pars difficilior est et velut manca in acie consistit. Ideo circa se bonos equites supernumerarios et velocissimos pedites habere debet ex quibus sinistrum cornu semper extendat ne circumveniatur ab hostibus. Clamor autem quem barritum vocant prius non debet attolli quam acies utraque se iunxerint. Imperitorum enim vel ignavorum est vociferari de longe cum hostes magis terreantur si cum telorum iactu clamoris horror accesserit. Semper autem studere debes ut prior instruas aciem. Nam sic et tuis auges confidentiam et adversarijs fiduciam minuis quia fortiores videntur qui provocare non dubitant. Pars enim victoriae est inimicum turbare antequam dimices. Ca^m hoc de remedijs contra virtutem

Exceptis structuribus vel in temporibus repentinis occasione quam numquam dux exercitatus omittit. Nam in itineribus iam fatigatis in fluminum transgressione divisis in paludibus occupatis in iugis montium laborantibus in campis dispersis atque in securis in mansione dormientibus oportunum proelium semper infertur cum alijs negotijs occupati hostes prius interimantur quam praeparare se possint. Quod si cauti sunt adversarij insidiarum nulla sit copia tunc adversum praesentes scientes videntes aequa condicione pugnatur. Tamen ars belli non minus in hoc aperto conflictu quam in occultis fraudibus adiuvat eruditos. Adversum cuneum hostium certis resistitur modis. Cuneus dicitur multitudo peditum quae iuncta cum acie primo angustior deinde latior procedit et adversariorum ordines rumpit quia a pluribus in unum locum tela mittuntur. Contra quod ordinatio ponitur quam forficem vocant. Nam ex lectissimis militibus in V litteram ordo componitur et illum cuneum excipit atque ex utraque parte concludit quo facto aciem non potest rumpere. Item serra dicitur quae a strenuissimis directa ante frontem opponitur hostibus ut turbata acies reparetur. Globus autem dicitur qui a sua acie separatus vago superventu tamen incursat inimicos. Observandum quoque ne sub tempore quo committitur pugna velis ordines commutare aut numeros aliquos de locis suis aliquos in alia transferre. Statim enim nascitur tumultus atque confusio et quos imparatos conturbatosque invenerit facilius hostis invadit. Antiquos optatissimos ordines bellatores victoria cum superatos fieri consueverunt, tum etiam adversus sapientissimos nisi eis locis numeribus vires et utilitas postulat ordinentur. Plerique rei militaris ignari pleniorem victoriam credunt si adversarios aut locorum angustiis aut armatorum multitudine circumdederint ut aditum non inveniant abscedendi. Sed clausis ex desperatione crescit audacia et libenter cupit commori qui sine dubio scit se esse moriturum. Ideoque Scipionis laudata sententia est qui dixit viam hostibus qua fugerent muniendam. Ceterum clausis licet pugna minor et minorum viribus sed ipsa tamen sunt hostibus paria quia desperantes sciunt aliud sibi fieri non posse sed una salus victis nullam sperare salutem. Ca^m hoc de camelis bellicis equis cataphractis et quadrigis falcatis

Camelos aliquae nationes apud veteres in aciem produxerunt. Genus sed animalium harenis tolerabile siti aptum confusas etiam in pulvere vento vias absque errore dirigere memoratur. Ceterum praeter novitatem si ab insolitis videatur inefficax bello est. Cataphracti equites propter munimina quae gerunt a vulneribus tuti sed propter impedimentum et pondus armorum capi eos facile est. Melius est tamen ut ante legiones positi aut cum legionarijs mixti sint quando comminus hoc est manu ad manum pugnatur et acies hostium saepe rumpunt. Quadrigas falcatas in bello rex Anthiochus et Mithridates habuerunt quae ut primo magnum intulere terrorem ita postmodum fuere derisui. Nam difficile currus falcatus planum semper invenit campum et levi impedimento retinetur unoque afflicto aut vulnerato equo decipitur. Sed maxime hac Romanorum militum arte perierunt. Ubi ad pugnam ventum est repente toto campo

Ca^m hoc de camelis bellicis ...

romani tabulas abiecerunt in quos et rotes quadringentorum incidissent delete sunt. Tribulus autem est ex quatuor palis confixum propugnaculum quod quomodo abiectum tribus radiis stat recto quarto infestum est.

Ca. lxvi. de elefantis qualiter eis resisti possit

Elefanti in preliis magnitudine corporum barritus horrore forme ipsius novitate homines equosque conturbant. Adversus quos diversa resistendi excogitaverunt genera. armatorum culio in lucania gladio manum quam promuscidem vocant unus abscidit et bini catafracti equi iungebantur ad currum quibus insidentes sarisas longissimos contos in elefantos dirigebant. Nam muniti ferro nec a sagittariis quos vehebant belue ledebantur et earum impetum equorum celeritate vitabant. Alii contra elefantes catafractos milites inmiserunt ita ut in brachiis eorum et cassidibus vel humeris aculei ingentes ponerentur e ferro ne elefas bellatorem contra se venientem posset apprehendere. Precipue tamen velites antiqui adversum elefantes ordinaverunt. Velites autem erant iuvenes levi armatura corpore alacres qui ex equis optime missilia dirigebant. Hi equis pretercurrentibus ad latiores lanceas vel maiora spicula beluas occidebant. Sed crescente audacia postea collecti plures milites pariter pila hoc est missilia in elefantos congerebant eosque vulneribus eludebant. Illud additum est ut funditores cum fustibalis et fundis rotundis cum lapidibus destinatis hos per quos regebantur elephanti cum ipsis turribus affligerent atque mactarent quo nihil tutius invenitur. Preterea venientibus beluis quasi irrupissent aciem spatium milites dabant quod cum in agmen medium pervenissent circumfusis undique armatorum globis cum magistris absque vulneribus capiebantur illesi. Carrobalistas quoque aliquantum maiores hec enim longius et vehementius spicula dirigunt superpositas curriculis cum binis equis utile est ordinari cum sub ictum teli accesserint bestie sagittis balistarum transfigantur. Latius tamen contra eas et firmius prefigitur ferrum ut in magnis corporibus maiora sint vulnera.

Ca. lxvii. de quibusdam regulis bellorum generalibus

Omnes artes atque opera cotidiano usu et iugi exercitatione proficiunt. Quod si in parvis verum etiam ex toto magis decet in maximis custodiri. Quis autem dubitat artem bellicam rebus ceteris esse potiorem per quam libertas retinetur et dignitas propagatur provincie conservantur. ¶ Numquam miles in acie producendus est cuius antea experimenta non ceperit. Pares inopia aut supervenientibus aut terrore melius hostem domare quam prelio. Nulla consilia meliora sunt quam illa que ignoraverit adversarius antequam facias. Melius est post aciem plura servare subsidia quam latius militem spargere. Amplius iuvat virtus quam multitudo. Amplius prodest locus sepe quam virtus. Exercitus labore proficit otio consenescit. Numquam ad certamen publicum produxeris militem nisi cum eum videris sperare victoriam. Subita conterrent hostes usitata vilescunt. Qui dispersos suos inconsulte sequitur quam ipse acceperat hosti vult dare victoriam. Cum explorator hostium latenter oberrat in castris omnes ad tentoria sua per diem redire iubeantur statim deprehenditur explorator. Consilium tum cum cognoveris adversariis proditum dispositionem mutare te convenit. Quid fieri debeat tractato cum multis quid vero facturus sis cum paucissimis vel fidelissimis vel potius ipse tecum. Milites timor et pena in sedibus corrigit in expeditione spes ac premia faciunt meliores. Magna dispositio est hostem fame magis urgere quam ferro. Equitatus usu exercitii armorum genere equorum nobilitate proficit pedem vel ing.

Ca. lxviii. de municionibus construendis

Urbes atque castella aut natura muniuntur aut manu aut utroque quod firmius ducitur. Natura aut locorum edito vel abrupto aut circumfuso mari sive paludibus vel fluminibus. Manu fossis ac muris. In illo naturali beneficio tutissimo eligentis consilium in plano querit fundantis industria. ¶ Ambitum muri directum veteres duces noluerunt ne ad ictus arietum esset dispositus sed sinuosis anfractibus iactis fundamentis clauserunt urbes crebrioresque turres in ipsis angulis reddiderunt ut si quis ad murum tali ordine constructum vel scalas vel machinas voluerit admovere non solum a fronte sed etiam a lateribus et prope a tergo veluti in sinum circumclusus assumitur. ¶ Murum autem ut numquam possit elidi hac ratione perficitur. Intervallis vicenis interposito duo intrinsecus parietes fabricantur. Deinde terra que de fossis fuerit egesta inter illos mittitur vectibusque densatur ita ut a muro primus paries pro inferior secundus longe minor ducatur ut de plano civitatis ad similitudinem graduum quasi clivo molli

nisi per propugnacula possit ascendi quia nec murus ullis potest arietibus vinci quem terra confirmat et quovis casu destructis lapidibus ea que inter parietes densata fuit ad vicem muri ingruentibus moles obsistit. Ca. lxix de porta et fossis oppugnationibus muniendis.

Cavetur preterea ne porte subiectis ignibus adurantur. Propter quod sunt coriis ac ferro tegende, sed amplius prodest quod invenit antiquitas ut ante portam addatur propugnaculum in cuius ingressu ponitur cataracta que anulis ferreis ac funibus pendet, ut si hostes intraverint demissa eadem extinguantur inclusi. Ita tamen supra portam murus est ordinandus ut accipiat foramina per que de superiori parte effusa aqua subiectum restinguat incendium. Fosse autem ante urbes latissime faciende sunt ut nec facile possint coequari repleri que ab obsidentibus et cum aquis ceperint redundare ab adversario cuniculum continuari minime patiantur. Nam duplici modo opus subterraneum peragi prohibetur altitudine et inundatione. Formidatur autem ne multitudo sagittariorum de propugnaculis territis defensoribus appositis scalis occupet murum. Adversum quod cataphractas vel scuta in civitatibus debent habere quam plurimi. Deinde per propugnacula duplicia saga ciliciaque tenduntur que impetum excipiant sagittarum. Neque enim facile transeunt spicula quod cedit ac fluctuat. Inventum quoque remedium est ut de ligno crates facerent quas metallas vocaverunt lapidibusque complerent ea arte inter bina propugnacula constitutas ut si per scalas ascendisset hostis et partem aliquam ipsius contigisset supra caput suum vergeret saxa. Ca. lxx de casibus et certis obsidionem spectandis.

Multa defensionum oppugnationumque sunt genera que locis competentibus inseremus. Nunc sciendum est obsidionis duo esse species, una cum adversarius oportunis locis presidiis ordinatis vel aqua prohibet inclusos vel deditionem sperat a fame cum omnes prohibuit commeatus. Hoc enim consilio ipse ociosus ac tutus fatigat inimicum. Ad quos casus possessores quamvis levi suspicione pulsatis alimonias victus infra muros debent studiosissime collocare ut ipsis abundet consolatio, adversarios inopia cogat abscedere. Parum autem proficit plurimum collegisse nisi ab exordio dimensione salubri per ydoneos erogatio temperetur. Inbellis quoque etas ac sexus aut vilitate victus portis frequenter exclusa est ne penuria opprimeret armatos a quibus menia servabantur.

Bitumen sulphur picem liquidam oleum quod incendiarium vocant ad exurendas hostium machinas convenit preparari. Ad arma facienda ferrum utriusque temperature et carbones servantur. Ligna quoque hastilibus sagittisque necessaria reponuntur. Saxa rotunda de fluviis quia pro soliditate graviora sunt et aptiora mittentibus diligentissime colliguntur, quibus muri replentur et turres. Minima ad fundas sive fustibalos vel manibus iacienda, maiora per onagros diriguntur ut dimissa per preceps non solum hostes obruant subeuntes sed etiam machinamenta confringant. Rote quoque de lignis ingentissime fabricantur et ut sint volubiles levigantur, que per pronum labentes impetu suo bellatores equosque deterrere consueverunt. Trabes quoque et tabulata vel diverse magnitudinis clavos ferreos esse oportet in promptu. Nam oppugnantium machinis aliis machinis occurri consuevit, obsisti precipue cum subitis operibus addenda sit muris vel propugnaculis altitudo ne adversariorum mobiles turres superemineant et capiant civitatem. Ca. lxxi de machinis quibus impugnantur muri et primo de ariete.

Nervorum quoque copiam summo studio expedit colligi quia onagri vel baliste ceteraque tormenta nisi funibus nervinis intenta nichil prosunt. Equorum tamen sete de caudis ac iubis ad balistas utiles asseruntur. In obsidione capitolii corruptis iugi ac longa fatigatione tormentis cum nervorum copia defecisset matrone abscisos crines viris suis obtulere pugnantibus reparatisque machinis adversariorum impetum repulerunt. Maluerunt enim pudicissime femine deformato ad tempus capite libere vivere cum maritis quam hostibus integro decore servire. Cornua quoque vel cruda coria proficit colligi ad cataphractas tegendas aliaque machinamenta sive munimina. Magna urbis utilitas est cum perhennes fontes murus includit. Quod si natura non prestat cuiuslibet altitudinis effodiendi sunt putei, cisterne sunt diligentissime substruende. Si maritima sit civitas et sal defuit liquor per marini sumptus paludes aliaque patula diffunditur que calore solis duratur in salem. Quod si hostis ab unda prohibeat, nam hoc sepe accidit, arenas quas excitato vento mare superfudit aliqui colligant et dulci aqua perfundant que sole siccata nichilominus mutatur in salem. Ca. lxxii de machinis quibus impugnantur muri et primo de ariete.

Violenta impugnatio quando castellis vel civitatibus paratur mutuo utrimque periculis sed maiore oppugnantium sanguine geruntur crudelia certamina. Illi enim qui muros invadere cupiunt terrifico apparatu expositis copiis in spem deditionis formidinem geminant tubarum strepitu hominumque permixto. Tunc quia timor magis frangere consuevit insuetos primo impetu stupentibus oppidanis si discrimina non fuerint experti admotis scalis invaditur civitas. Quod si a confidentibus sive militaribus viris prima congressio fuerit repulsa statim clausis crescit audacia et iam non terrore sed viribus et arte confligitur. ¶ Adhibentur enim testudines, arietes, falces, vinee, plutei, musculi, turres. ¶ De materia ac tabulatis testudo contexitur que ne exuratur coriis vel ciliciis centonibusque vestitur. Hec intrinsecus accipit trabem que adunco prefigitur ferro et falx vocatur ab eo quod incurvata est ut de muro extrahat lapides aut certe caput ipsius vestitur ferro et appellatur aries vel quod habet durissimam frontem qua subruit muros vel quod more arietum retrocedit ut cum impetu vehementius feriat. Testudo a similitudine vere testudinis dicitur quia sicut illa modo reducit modo profert caput ita machinamentum interdum reducit trabem interdum effert ut fortius cedat.

Ca. xxiiii de vineis pluteis aggere musculis

Vineas dixerunt veteres quas nunc caualculas vocant. E lignis levioribus machina colligatur lata pedibus viii alta pedibus vii longa pedibus xvi. Huius tectum munitione duplici tabulatis cratibusque contexitur. Latera quoque vimine sepiunt ne saxorum telorumque impetu penetrentur. Extrinsecus autem ne immisso cremetur incendio crudis ac recentibus coriis vel centonibus operitur. Iste cum plures facte fuerint iunguntur in ordinem sub quibus obsidentes tuti ad subruenda murorum penetrant fundamenta. Plutei dicuntur qui ad similitudinem absidis contexuntur e vimine ciliciis vel coriis proteguntur ternisque rotulis quarum una in medio due in capitibus apponuntur in quamcumque partem volueris admoventur more carpenti quos obsidentes applicant muris eorumque munitione protecti sagittis sive fundis vel missilibus defensores omnes de propugnaculis civitatis exturbant ut scalis ascendendi facilior prestetur occasio. Aggeres autem ex terra lignisque extolluntur contra murum de quo tela iactantur. ¶ Musculos dicunt minores machinas quibus protecti bellatores sudatum auferunt civitatis fossatum etiam apportatis lapidibus lignis ac terra non solum complent sed etiam solidant ut turres ambulatorie sine impedimento iungantur ad murum. Vocantur autem a marinis beluis musculi. Nam quemadmodum illi cum minores sint tamen balenis auxilium adiumentumque exhibent ita iste machine breviores deputate turribus magnis adventui illarum parant viam itineraque premuniunt.

Ca. xxv de turribus ambulatoriis

Turres autem dicuntur machinamenta ad edificiorum speciem ex trabibus tabulatisque compacta et ne tantum opus hostili concremetur incendio diligentissime ex crudis coriis vel centonibus communita quibus pro modo altitudinis adduntur latitudines. Nam interdum tricenos pedes per quadrum interdum quadragenos vel quinquagenos late sunt. Proceritas autem ipsarum tanta fit ut non solum muros sed etiam turres lapideas altitudine superent. His plures rote mechanica arte subduntur quarum lapsu movetur tam ampla magnitudo. Presens autem periculum civitatis est si ad murum fuerit turris admota. Plures enim accipit scalas et diverso genere conatur irrumpere. Nam in inferioribus habet arietem cuius impetu destruit muros. Circa media vero accipit pontem factum de duabus trabibus septumque de vimine quem subito prolatum inter turrem murumque constituunt et per eum egredientes de machina bellatores in civitatem transeunt et occupant muros. In superioribus autem turris illius partibus contati sagittariique collocantur qui defensores urbis ab alto contis missilibus saxisque prosternant. Quo facto civitas capitur sine mora. Cum hi qui de murorum altitudine sperabant repente supra se aspiciant altiorem murum.

Ca. xxvi Qualiter earum discrimini resisti possit

Huic tam manifesto discrimini multis occurritur modis. Primum si confidentia vel virtus est militaris eruptione facta globus egreditur armatorum et vi

hostilibus pulsis machinamentis. Illud vero genus direptis coriis ignis corripit, quando oppidani, cum non audeant ad invadendum exire, ballistis malleolos vel fallaricas cum incendio destinant, ut perruptis coriis vel centonibus intra tabulata flamma condatur. Malleoli velut sagittae sunt, et ubi adhaeserint, quia ardentes veniunt, universa conflagrant. Falarica autem ad modum hastae valido praefigitur ferro; inter tubum et hastile sulphure, resina, bitumine stuppisque involvitur, infusa oleo quod incendiarium vocant, quae impetu ballistae destinata perrupto munimine ardens figitur ligneamque turrim vel machinam frequenter incendit. Deprehensi quoque homines sunt qui, cum hostes dormirent, in laternis portantes lucernas, incensis machinis rursum levarentur in murum.

Ceterum praeterea ...vi accessum machinae tenuerit, arte cementis atque lapidibus vel luto cum lateribus postremo tabulatis construendo faciunt altiorem, ne defensores moenium desuper urbi nocitura possint opprimere. At illi obsidentes hoc dolo adhibere consueverunt. Primo talem construunt turrem quae propugnaculis civitatis videatur inferior. Deinde aliam de tabulis intrinsecus turriculam fabricant, et cum muro fuerit machina sociata, subito trochleis funibusque de medio turricula illa producitur, de qua egredientes armati, quia altior invenitur, statim capiunt civitatem.

Interdum obsessi longissimas ferratasque trabes opponunt machinamque venientem a muri vicinitate repellunt. Sed cum adversus civitatis oppugnationem ab hostibus et turris ambulatoria supra murorum altitudinem ac turrium altitudinem superaret, per noctem sub fundamento muri cuniculum fodit, et illum locum ad quem die postero turris fuerat promovenda, nullo hostium sentiente, egesta terra cavavit intrinsecus, et cum rotis suis moles fuisset impulsa atque ad locum qui subter cavatus fuerat pervenisset, tanto pondere solo cedente subsedit nec iungi muris aut moveri ulterius potuit.

Ca. lxxxi. De scalis ac ceteris machinis quibus muri capiuntur.

Applicatis turribus funditores lapidibus, sagittarii iaculis, manuballistarii sagittis, iaculatores plumbatis ac missilibus eminus submovent homines de muris. Quo facto scalis appositis occupant civitatem. Sed qui scalis utuntur frequenter periculum sustinent, et ideo sambuca, exostra et tollenone obsidentes muros hostium penetrant.

Sambuca dicitur ad similitudinem citharae; nam ut in cithara cordae sunt, ita in trabibus quae iuxta muros ponuntur funes sunt, qui pontem de superiore parte trochleis laxant, ut descendat ad murum, statimque de turri in murum repente prorumpunt.

Tollenon dicitur quotiens una trabes in terram praealta defigitur, cui in summo vertice alia transversa trabes longior, quidem sed medietate, conectitur eo libramento ut, si unum caput depresseris, aliud erigatur. In summo ergo capite cratibus sive tabulatis contexitur machina, in qua pauci collocantur armati; tunc per funes imo attracto depresso alio capite elevati imponuntur in muro.

Ca. lxxxii. De balistis, onagris et ceteris quibus muri defenduntur.

Adversum haec obsessos defendere consueverunt ballistae, onagri, scorpiones, arcuballistae, fustibalesque, sagittarii, fundibalistae, fundae. Ballista funibus et nervis tenditur, quae quanto prolixiora brachiola habuerit, hoc est quanto maior fuerit, tanto spicula longius mittit. Quae si iuxta artem mechanicam temperetur et ab exercitatis hominibus qui mensuram eius ante collegerint dirigatur, penetrat quodcumque percusserit. Onager autem dirigit lapides, sed pro nervorum crassitudine et magnitudine saxorum pondera iaculatur; nam quanto amplior fuerit, tanto maiora saxa fulminis more contorquet. His duobus generibus nulla tormentorum species vehementior invenitur. Scorpiones dicebant quas nunc manuballistas vocant; ideo sic nuncupati, quod parvis subtilibusque spiculis inferant mortem. Fustibalos, arcuballistas et fundas describere superfluum puto, quae praesens usus agnoscit.

Adversum arietes etiam vel falces sunt plura remedia. Aliquanti centones et culcitas funibus callant et illis opponunt locis qua caedit aries, ut impetus machinae materia molliore fractus non destruat murum. Alii laqueis captos arietes per multitudinem hominum de muro in obliquum trahunt et cum ipsis testudinibus evertunt. Plures in modum forficis dentatum funibus alligant ferrum, quem lupum vocant, apprehensumque arietem aut evertunt aut ita suspendunt, ut impetum non habeat feriendi.

bases columpne marmoree uibrato impetu iaculantur cuiusuis arietes et confringunt.

Ca. lxxiiii De cuniculis per quos muri defodiuntur atque corrupto obsessi fugiunt

Aliud genus pugnationis est subterraneum atque secretum quod cuniculum uocant a leporibus qui cauernas sub terris fodiunt ibique conduntur. Adhibita ergo multitudine ad speciem metallorum in quibus auri argentique uenas bellatorum rimatur industria labore magno terra defoditur cauatoque specu in exitium ciuitatis inquiritur uia. Que fraus duplicibus operatur insidiis. Aut enim penetrant urbem et noctu non sentientibus oppidanis egrediuntur per cuniculum reseratisque portis suorum agmen introducunt hostesque in ipsis domibus perimunt ignorantes aut certe cum ad murorum fundamenta peruenerint suffodiunt eorum maximam partem appositis siccioribus lignis ruinamque muri tumultuario opere suspendunt sarmenta quoque insuper iungunt aliaque fomenta flammarum. Tunc igitur muris subito corruentibus irruptioni aditus patet. In mirabilibus autem declaratum exemplis sepe cesos ad internecionem hostes qui peruaserant ciuitatem quod sine dubio euenit si oppidani muros ac turres retinuerint uel altiora occupauerint loca. Tunc enim de fenestris ac tectis omnis etatis ac sexus irruentes obruunt saxis aliisque generibus telorum. Quod ne sustineant obsidentes portas ciuitatis aperire consueuerunt ut resistere desinant fugiendi potestate concessa. Necessitatis enim quedam uirtus est desperatio.

Ca. lxxv De uitandis insidiis et cautelis obsidentium et obsessorum

Frequenter dolum concinnant obsidentes ac simulata desperatione longius abeunt. Sed ubi post metum murorum uigiliis derelictis requieuerint incauti tenebrarum ac noctis occasione captata cum scalis clanculo ueniunt murosque conscendunt. Propter quod maior est adhibenda custodia cum hostis abscesserit et in ipsis muris ac turribus tuguriola collocanda in quibus uigiles hibernis mensibus ab imbre uel frigore estiuis defendantur a sole. Illud quoque usus inuenit ut acerrimos ac sagacissimos canes in turribus nutriant qui aduentum hostium odore presentiant latratuque testentur. Anseres quoque non minore sollertia nocturnos superuenientes clamoribus indicant. Nam ingressi capitolium Galli Romanum nomen euerterant ni clamore anserum excitatus Manlius restitisset.

Suis obsidionibus hostium consuetudinem explorare diligentius quibus horis aduersarii ab intentione discedant quando incautiores existant. Interdum medio die interdum ad uesperam sepe nocte aliquotiens eo tempore quo cibum capiunt partis utriusque milites ad requiem aut ad curanda corpora disperguntur. Quod in ciuitate cum ceperit fieri obsidentes astu se ab oppugnatione subtrahunt ut aduersariis negligencie licentiam tribuant. Que ipsa impunitate cum creuerit repente admotis machinis uel appositis scalis occupant ciuitatem. Et ideo in muris saxa uel tormenta ponuntur preparata ut cognitis insidiis accurrentes ad manum habeant quod super capita hostium euoluant atque iaculentur. Cum negligentia interuenit paribus insidiis obsessi subiciuntur obsidentes. Nam siue cibo siue sompno fuerint occupati siue ocio aut aliqua necessitate dispersi tunc oppidani repente prorumpunt ignorantes perimunt arietes machinas ipsosque aggeres ignibus concremant omniaque in perniciem suam fabricata opera subuertunt. Propter quod obsidentes ultra iactum teli fossam faciunt eamque non solum uallo et sudibus sed etiam turriculis instruunt ut erumpentibus ex ciuitate possint obsistere quod opus loriculam uocant.

Sed ab alto defusa missibilia siue plumbate siue lancee uel uerruta uel spicula in subiectos uehementius cadunt. Sagitte quoque arcubus misse et saxa manibus fundis fustibalisque directa quanto de excelsiore loco exeunt tanto longius penetrant. Baliste uero et onagri si a peritissimis temperentur uniuersa precedunt a quibus nec uirtus ulla nec munimina possunt defendere bellatores. Nam more fulminis quicquid percusserint aut dissoluunt aut irrumpere consueuerunt.

Ca. lxxx De naualibus preliis

Terrestris prelii rebus absolutis naualis belli reliqua ut opinor superest portio. De cuius artibus ideo pauciora dicenda sunt quia iam dudum pacato mari cum barbaris nationibus agitur terrestre certamen.

Nautarum gubernatorumque sollertia est loca in quibus nauigatur portusque cognoscere ut infesta prominentibus uel latentibus scopulis uadosa ac sicca uitentur. Tanto enim securitas maior est quanto mare altius fuerit. In nauarchis diligentia in gubernatoribus peritia in remi-

gentibus usus eligitur. Citra quam navalis pugna tranquillo committitur mari. Liburnarum quae moles non ventorum flatibus sed remorum pulsu adversarios ferit rostris eorumque rursus impetus vitat in quo ope sua remigum et ars etiam regentis ingenii victoriam prestat.

Ca. xxxi de navibus liburnis etc.

Diversae autem provinciae quibusdam temporibus mari plurimum potuerunt et ideo diversa genera navium fuerunt. Sed augusto dimicante actiaco prelio cum liburnorum auxiliis praecipue victus fuisset antonius experimento tanti certaminis patuit liburnorum naves ceteris aptiores. Liburnia namque dalmatie pars est cuius exemplo nunc naves bellice fabricantur et appellantur liburne.

Quod autem ad magnitudinem pertinet minime liburne remorum habent singulos ordines paulo maiores binos idonee mensure ternos vel quaternos interdum quinos sortiuntur remigio gradus. Quod cuiquam enorme videatur cum in actiaco prelio longe maiora referantur concurrisse navigia ut senorum etiam vel ultra ordinum fuerint. Scaphe tamen maioribus liburnis exploratorie sociantur que vicenos prope remiges in singulis partibus habent quas britanni pictas vocant. Per has et superventus fieri et commeatus adversariorum navium aliquando intercipi assolet speculandi studio adventus earum vel consilium deprehendi.

Ca. xxxii de fabrica navium liburnarum etc.

Sicut in domibus sustinendis harene vel lapidum qualitas requiritur tanto magis in fabricandis navibus diligentius cuncta querenda sunt quanto magis periculum est navem vitiosam esse quam domum. Ex cupresso igitur et pinu domestica sive silvestri larice et abiete praecipue liburna contexitur utilius ereis clavis quam ferreis configenda. Quamvis aliquanto gravior videatur expensa tamen quia amplius durat lucrum probatur afferre nam ferreos clavos tempore et humore celeriter rubigo consumit erei autem in fluctibus propriam substantiam servant. Observandum praecipue est ut a xv luna usque ad xxii arbores precidantur ex quibus liburne contexende sunt. His enim tantum octo diebus cesa materies immunis servatur a carie reliquis autem diebus precisa etiam eodem anno interna vermium exesa in pulverem vertitur quod ars ipsa et omnium architectorum doctrina cotidianusque usus edocuit et contemplatione religionis agnoscimus quam pro eternitate his tantum diebus placuit celebrari. Ceduntur autem trabes utilius post solstitium estivum id est mense iulio et augusto et per autumnale equinoctium id est usque in kalendas ianuarias. His namque mensibus arescente humore sicciora et ideo fortiora sunt ligna. Illud etiam cavendum est ne continuo ut deiecte sunt trabes secentur vel statim ut secte sunt mittantur in navem quia et adhuc solide arbores et adhuc divise per tabulas duplices ad maiorem siccitatem merentur indutias. Nam que virides compinguntur cum nativum humorem exsudaverint contrahuntur et rimas faciunt latiores.

Ca. xxxiii de notitia ventorum quam navigantibus est necessaria etc.

Qui cum exercitu armatis classibus vehuntur turbinum signa debent ante prenoscere procellis namque et fluctibus liburne gravius quam vi hostium sepe pereunt. Igitur ventorum numerus atque vocabula ars navigandi primum debet inspicere. Veteres autem iuxta positionem cardinum tantum quattuor ventos principales a singulis celi partibus flare credebant sed experimentum posterioris etatis xii comprehendit. Horum vocabula non solum greca sed etiam latina protulimus ita ut ventis principalibus declaratis eos qui ipsis dextra levaque coniuncti sunt indicemus. A verno igitur solstitio id est ab orientali cardine sumimus exordium ex quo oritur apeliotes id est subsolanus. Huic a dextra iungitur cecias sive euroborus a sinistra eurus sive vulturnus. Meridianum autem cardinem possidet notus id est auster. Huic a dextra iungitur leuconotus id est albus notus a sinistra libonotus id est austroafricus. Occidentalem vero cardinem tenet zephyrus id est subvespertinus. Huic a dextra adiungitur libs sive africus a sinistra iapix sive favonius. Septentrionalem vero cardinem sortitus est aparctias sive septentrio. Cui adheret a dextra thrascias sive circius a sinistra boreas id est aquilo. Hi venti vel singuli frequenter vel bini flare consueverunt tempestatibus etiam tres. Horum impetu maria que sua natura tranquilla sunt et quieta undis fervent. Horum flatu pro natura temporum vel locorum ex procellis serenitas redditur et rursum in procellas serena mutantur. Nam secundo spiritu optatos classis invenit portus adverso stare vel regredi aut discrimen sustinere compellitur. Et ideo difficile naufragium pertulit qui ventorum rationem diligenter inspexit.

Ca. xxxiiii de mensibus aptis ad navigandum.

Nunc autem toto anno in aquis ... Non enim integrum maris patitur navigantes sed quidem menses aptissimi quidam

dubii reliqui classibus intractabiles sunt
. Post ortum pleyadum usque in diem xviii kalendarum octobrium secura navigatio
creditur quia estatis beneficio ventorum acerbitas mitigatur. Post hoc tempus usque in
iii ydus novembris incerta navigatio est
et discrimini propior propterea quia post ydus
septembris oritur vehementissimum sydus
et viii kalendarum octobrium equinoctialis
evenit acerba tempestas. Circa nonas vero
octobris edi pluviales et v ydus eiusdem thaurus. Novembri autem mense crebris
tempestatibus navigia conturbant vergiliarum hyemali occasu. Ex die ergo iii ydus
novembrium usque in diem vi ydium
marciarum maria clauduntur. Nam lux minima noxque longissima, nubium
densitas, aeris obscuritas, ventorum ymber
vel nivibus geminata sevicia non solum
classes a pelago sed etiam commeantes a terris
retrahunt. Post natalem vero ut ita dicam navigationis qui sollempni
certamine publicoque certamine spectaculo multarum gentium celebratur plurimorum siderum
ipsiusque temporis ratione usque in ydus maias periculose maria temptantur. Non quo
negociatorum cesset industria sed quia maior
adhibenda cautela est cum exercitus navigat cum liburnis quam cum privatarum mercium festinat audacia. Ca. lxxxv de signis ac prognosticis tempestatum

Deinde aliorum ortus occasusque siderum
tempestates vehementissimas commovent. In quibus licet certi dies auctorum attestatione signentur tamen quia adversis casibus
aliquanta mutantur et quod confitendum est celestes causas humana condicio ad plenum scire prohibetur. Ideo nautice observationis
curam trifariam dividunt: aut enim circa
diem statutum aut ante vel postea tempestates fieri compertum est. Unde precedentes
quos planctas vocant, nato die postiste, circa diem additio creatoris sumpsit
unt. Ipsa vel descriptiones frequenter asscribunt
series. Tum luna iuxta lunarum aut dies
tempestatibus plenos et navigantibus
cum magno metuendos non solum ratio
et vatis sed etiam vulgi usus intelligit.
Aliquibus quoque signis de tranquillis et de
tempestatibus procelle produntur que
velut in speculo lune orbis ostendit. Rubicundus color ventos, ceruleus
indicat pluvias, ex utroque commixtus
nimbos et furentes procellas. Letus
orbis serenitate navigiis repromittit
quam gestat in vultu, precipue si quarto
ortu neque obtusis cornibus rutilat neque

infuso fuerit humore fuscata. Sol quoque
exoriens cadensve interest utrum equalibus
gaudeat radiis an obiecta nube varietur,
utrum solito splendore fulgidus an
ventis urgentibus igneus, utrum pallidus vel pluvia sit impendente maculosus. Aer vero et mare ipsum vel nubium magnitudo vel species sollicitos instruunt nautas. Aliqua ab avibus aliqua significantur a piscibus que Virgilius in georgicis divino pene comprehendit ingenio
et Varro in libris navalibus diligenter
excoluit. Hec gubernatores se scire profitentur, sed eatenus quatenus usus instruxit non
altior doctrina firmavit. Ca. lxxxvi de estuariis agnoscendis et cetera

Elementum pelagi tertia pars mundi est que preter
ventorum flatum suo quoque spiramine motuque vegetatur. Nam certis horis diebus pariter ac noctibus estu quem rheuma vocant ultro citroque percurrit
et more torrentium fluminum nunc
inundat in terras nunc refluit in altum.
Hec reciprocantis meatus ambiguitas cursum navium cum secunda est adiuvat, cum adversa remoratur. Que magna cautione vitanda. Nec enim auxilio remorum vincitur impetus maris; cui interdum cedit ventus. Et quia in
diversis regionibus diverso lune crescentis minuentisque statu etiam horis ista
variantur, ideo prelium navale gesturus consuetudinem pelagi vel loci ante congressum
debet agnoscere. Ca. lxxxvii de armis et machinis navalis prelii necessariis et cetera

Multa quidem armorum quam plura terrestre desiderat
sed navale certamen non solum plures
armorum species verum etiam machinas et tormenta flagitat tamquam in muris dimicetur et turribus. Quid enim crudelius
congressione navali ubi aquis homines
pereunt et flammis? Precipua ergo esse debet
tegminum cura ut cataphractati vel loricati galeati etiam et ocreis muniti
sint milites. De onere namque armorum
nemo potest conqueri qui stans pugnat
in navibus. Scuta quoque validiora propter
ictus lapidum et ampliora sumuntur.
Preter falces et arpagones aliaque navalia genera telorum sagittis missilibus fundis
fundibalis plumbatis onagris ballistis scorpionibus iacula invicem diriguntur et saxa. Et quod est gravius qui de
virtute presumunt adiunctis liburnis iniectis pontibus in adversariorum transeunt
naves ibique gladiis manu ad manum ut
dicitur comminus dimicant. In maioribus

ceterum liburnis propugnacula turres quoque constituunt, ut tanquam de muris ita de excelsioribus tabulatis facilius vulnerent vel perimant inimicos. Oleo incendiario, stuppa, sulphure et bitumine obvolute et ardentes sagitte per ballistas in hostium naves alveos infiguntur, unctasque cera et pice et resina tabulas tot fomentis ignium repente succendunt. Alii ferro interimuntur et saxis, alii ardere coguntur in fluctibus. Inter tanta tamen mortium genera quia qui acrior casus est, ab ignibus absumpti sunt insepulta sunt corpora. Ca. lxxxviii

De insidiis in pelago collocandis

Ad instar autem terrestris prelii superventus fiunt ignorantibus nauticis vel circa oportunas insularum angustias collocantur insidie. Quod ideo agitur ut imparati facilius deleantur. Si longo remigio fatigati sunt hostium naute, si vento urgentur, si provectus est remus, si nihil suspicantes dormiunt inimici et statio quam tenent exitum non habet, si adversarii dum optata venit occasio fortune beneficiis iungende sunt manus et opportunitate prelium consectandum. Quod si cautela est hostium cunctus insidiis publico marte confligant. Tunc liburnarum instruende sunt acies non directe ut in campis sed incurve ad similitudinem lune, ita ut productis cornibus acies media sinuetur, ut si adversarii perrumpere temptaverint ipsa ordinatione circumdati deprimantur. In cornibus autem precipua robora et liburnarum collocantur et militum.

Ca. lxxxix De modo preliandi in pelago marino

Preterea utile est in alto vagoque et libero mari tua semper classis utatur, inimicorum vero pellatur ad litus, quia pugnandi impetum perdunt qui detruduntur ad terras. In eiusmodi certamine tria armorum genera plurimum ad victoriam prodesse constat, id est asseres, falces, bipennes. Asser dicitur cum trabes subtilis ad similitudinem antemne pendet in malo utraque capite ferrato. Sive a dextra sive a sinistra parte adversariorum se iunxerint naves, pro vice arietis per impellunt, qui bellatores hostium sive nautas sine dubio prosternit ac perimit ipsamque navem sepius perforat. Falx autem dicitur acutissimum ferrum curvatum ad similitudinem falcis, quod contis longioribus inductum collocatoriores funes veli quibus antempna suspenditur repente precidit, collapsisque velis liburnam pigriorem et inutilem reddit. Bipennis est securis habens ex utraque parte latissimum et acutissimum ferrum. Per has in medio ardore pugnandi peritissimi naute vel milites cottidianis lintribus secantur.

Ca. xc De triumphis

Omne regnum seculi huius bellis queritur, victoriis propagatur. Victoria dicta est quod vi, id est virtute, adipiscatur. Hoc est enim gentium ius vim vi repellere. Nam turpis est dolo quesita victoria. Certa autem victoria est vel occisio hostis vel expoliatio vel utrumque. Non est autem iocundior victoria quam que incruenta contingit. Tropheum dicitur a conversione hostis id est in acquisitione hostis et fuga. Nam ideo qui hostem fugasset merebat tropheum; qui occidisset triumphum. Triumphus dicitur a greco triambes, id est ab exultatione plene enim victorie triumphus debetur, semiplene tropheum, quia non dum plenam victoriam est consecutus; non enim obtinuit sed fugavit exercitum. Hec tamen nomina scriptores confundunt. Triumphus et triumphum latine dicitur potius appellatum quod is qui triumphans urbem ingrederetur tripertito iudicio honoraretur. Nam primum dum de triumpho concedendo exercitum iudicare solitum erat, secundo senatum, tertio populum. Erat autem Romanorum mos ut triumphantes quadrigis veherentur, pro eo quod priores duces in hoc habitu bella gerebant. Tunicam autem induebantur qui in conflictu vicissent palma aurea coronabantur, quia palma stimulos habet. Qui vero sine conflictu fugientes prostravissent, laurea coronabantur, eo quod hec arbor sine spinis est. Nam et purpurea et palmata toga triumphantes induebantur, et scipione cum sceptro in manu gestabant ad imitationem victorie. Scipionis licet et scipio baculus sit quo homines innituntur. Super scipione autem aquila sedebat ob indicium quod per victoriam quasi ad supernam magnitudinem accederet. Quibus decernitur exercitus aut intinctione aut dispersione. Spolia hostium, preda, manubie, exuvie. Preda accipitur et manubie eo quod manu detracte sunt, hec et omnia abominanda, hec omnia ... hec ... partes ... pro qualitate vel labore iusta divisione ... ca. xci

De ... [illegible] ale

Mordaces equorum ... sunt eo quod equos frenum fugiant vel quod eum frenant vel remant dentibus suis et admordeant ...

fabrica scripta que moluta est. Lupati sunt freni asperrimi dicti a lupinis dentibus qui inequales sunt, unde etiam eorum morsus vehementer obest. Ephippium grecum est. Habenas abstrahendo dictas quod his equos habeamus i. teneamus. Capistrum a capite iumentorum dictum. Sella a sedendo dicta quasi sedda. Antela quasi ante sellam, sicut postela quasi post sellam. Cingulum hominis generis est neutri, nam animalium genere feminino dicimus has cingulas. Sagma que corrupte vulgo salma dicitur ab stratu sagorum vocatur, unde et caballus sagmarius et mula sagmaria. Capulum funis dicitur a capiendo quod eo indomita iumenta comprehendantur. Calcaria dicta sunt quia in calce hominis ligantur i. in posteriori parte pedis ad stimulandos equos quibus aut pugnandum est aut currendum, propter pigritiam animalium aut timorem; nam generosis stimulis increpari licet, sunt et libidinis stimuli. Strigiles nuncupati sunt a stringendo quod his equi a sordibus tergantur. Caracter est ferrum caloratum quo note pecudibus inuruntur. Charax autem grece, latine forma dicitur. Cauterium dictum est quasi cauterium eo quod urat et prima fit incisio [illegible] ut dum videtur cutis que sunt intra vitia restringat, quod medicus plerumque medicamen pro cura adhibet, ut vis morbi igneo ardore siccetur. Ricardus ubi supra.

Cap. xxiii de arte theatrica

Theatrica continet ludos. Ludorum autem alii fiebant in theatris, alii in gabulis, alii in gignasiis, alii in atheneis, alii in amphitheatris, alii in ingeniis(?), alii in fanis. In theatris gesta recitabant. In gabulis choree ducebant. In gignasiis luctabantur. In atheneis pugiles certabant. In amphitheatris certabant cursu pedum, equorum, curruum. In ingeniis(?) musicis instrumentis ludebant. In fanis deorum laudes cantabant. [illegible]

Spectacula ut opinor generaliter nominantur voluptates que non per semet ipsas inquinant, sed per ea que illic geruntur. Dicta autem spectacula eo quod hominibus publica ibi prebeatur inspectio. Hec et ludicra nuncupata quod in ludis gerantur aut instruantur. Ludus autem aut gimnicus est aut circensis aut gladiatorius aut scenicus. Gimnicus ludus est velocitatis aut virium gloria, cuius locus gimnasium dicitur, ubi exercentur athlete et cursorum velocitas comprobatur. Sicut accidit ut dum ipse circa [illegible] ditant gignasia. An cum velocis certantes cursu currunt ne vincantur post relapsa to angulo repente prostratus. [illegible] est quidem cursor quam corporibus [illegible] tunc arcum proponentes ut vinci demerentes omnes certantes precipit. Apollo gimnasium dicit quod iuvenes incompti nudi exercentur, nisi sola tunc verecundia operiuntur.

Genera gimnicorum v sunt i. saltus, cursus, iactus, virtus atque luctatio. Invenerunt quondam regem tot filios adolescentes habentem totidem quibus [illegible] non impone contendere. Saltus dictus est quasi de solo in altum, est enim saltus a litus solo vel longius. Cursus a velocitate currendi vocatus est, est enim cursus velocitas pedum. Iactus dictus est a iaciendo, unde et piscator rethe iaculum dicitur. Huius artis usus est aut lapides procul ferire, aut hastas pondere librare, aut sagittas emittere arcu. Virtus est in incessibus virium in labore et pondere corporis. Luctatio a laterum complexu vocata, quibus quoniam certantes innituntur, qui greca appellatione athlete vocantur. Locus autem luctationis palestra dicitur. Palestram autem vel apo tu palein i. a luctatione vel apo tu palem i. a motu vibre(?) fortius nominatam dicunt, sed quod in luctando [illegible] amplexus fere [illegible] id quod apud grecos palin vocatur. Quidam opinantur artem luctandi in siderum contemplatione monstratam, namque inter certos fere eos solos et cingi conglos(?) et subside celeriter ac verti et in manibus complexe invicem medio complexus abigere sese more luctantium. Pentathlum latini quinquertium, greci a quinque vocant astragalia quod celebrant. Agonem autem [illegible] fuit in incessibus virtutis cursus velocitas, sagittandi peritia, standi patientia ad cytharam quoque vel tibias incedendi gestus de motibus quoque de forma de cantandi modulatione certaminis quoque belli et navalis prelii [illegible] supplicatorum certamina.

Cap. xxiiii de ludis circensibus

Ludi circenses sacrorum causa deorum ac gentilium celebritatibus instituti sunt, unde et qui eos spectant demonum cultibus inservire videntur. Itaque Castori et Polluti deputantur hec spectacula, quibus equos a Mercurio distributos hystorie docent. Sed et Marti et Iani in ludis equi sunt consecrati

et ipsi quadrigis presunt. Circenses autem
ludi dicti uel a circuendo uel quod ubi nunc
mete sunt olim gladii ponebantur quos
quadrige circuibant. Unde et circenses a
circuitibus circa quos currebant dicti.
Dein et ueteres circa ripas fluminum
curribus agitantes gladios in ordine
ripe litore ponebant et erant artis eius
circa pericula certamen. Unde et circenses
dicti putantur quasi circaenses. Circus
soli consecratus est a paganis, princi-
paliter cuius edes medio spacio et effi-
gies de fastigio edis eminet, quod non pu-
tauerint sub tecto consecrandum quem
in aperto habent. Est autem circus omne illud
spacium quod circuire equi solent. Hunc Ro-
mani circum putant a circuitu equorum eo
quod ibi circa metas equi currant. Grec-
ci uero a Circe solis filia que patri suo hoc
genus certaminis instituit. Fuit enim mag-
na et uenefica et sacerdos demonum, in
cuius habitu et ope et magice artis et cul-
tus ydolatrie recognoscitur. Ornamen-
ta circi sunt ouo meta obeliscus carce-
res. Oua honori Pollucis et Castoris ascribunt
qui illos ouo editos credentes de cigno
Ioue non erubescunt. Fingunt autem circen-
ses Romani ad omnes mundi referri ut sub
hac specie superstitiones uanitatis suarum ex-
cusarent. Metarum quippe appellatione
ipsi termini ad fine mundi designari uo-
lunt. Obeliscum Mesfres rex Egypti
primus fecisse fertur tali de causa. Cum
quodam tempore nimis uiolenta inun-
datione Egypto incumbens indignatus uelud
tamquam penas assumere cogeret sagittam
in undas iecit. Nec multo post correp-
tus grauiter ualetudine lumine amisit.
Cum post cecitatem uisu recepto du-
os obeliscos soli sacrauit. Obeliscus
cum sagitta dicitur qui ideo in medio
circo ponitur quia per medium mundum
sol currit. Medio autem spacio ab utraque
meta constitutum obeliscus fastigium
summitatemque celi signat cum sol absentat
que spacia medie horarum discrimine tran-
scendit. Summo obelisco suppositum est
quedam auratum in modum flamme
formatum quia sol plurimum in se calo-
ris atque ignis habet. Carcer unde emit-
tuntur equi carceres dicuntur ab illa re quia
et ille carcer qui est in ciuitate quod ut
ibi homines dampnati atque inclusi ita
hic equi coherceantur ne exeant antequam sig-
num emittatur.

Ca. xxiiij de arte curri

Rex circi auriga et currus equites
uel pedites. Auriga ipse dictus eo quod
currum agat et regat siue quod feriat metas
equos. Nam auriga fecit ut et latus au-
rige aptum. Currus autem a cursu dictus e-
st uel quia rotas habere uidetur. Quadri-
ge et bige et trige et seiuge a iunctione
quorum iugo sunt dicte. Quadrigam Ethnici
soli iungunt quia per quatuor tempora an-
nus uertitur uere estate autumpno et hy-
eme. Bigas lune quia gemino cursu
cum sole contendit siue quia et nocte
et die uidetur. Iungunt enim unum nigrum
alterum candidum. Trigas diis inferis
quia hii per tres etates homines ad se ra-
piunt id est per infantiam iuuentutem atque se-
nectam. Seiuga maximus currus erat
in quo ipse quem maximum deorum suorum cre-
diderunt. Ideo autem in rotis quadrigas e-
xire dicunt siue quia mundus iste cir-
culi sui celeritate transcurrit siue propter
solem quia uolubili ambitu rotat. Sep-
tem spaciis quadrige currunt referentes
hoc ad cursum septem stellarum quibus mun-
dum regi dicunt siue ad cursum septem di-
erum. Equites singulares de
curru dicunt quia singulariter unum-
quemque cursum inter homines peragit atque
transsit. Pedites autem currunt aperta fe-
de curru quia pedibus curritur mor-
talitati. Alii hoc a superiori parte currunt
ad inferiora id est ab oriente ad occidente
quia mortales moriuntur et occidunt.
Nudi currunt quia et homines in seculo
nulle reliquie sunt. Sed hec aperta fingu-
nt uanitates et sacrilegia sua contegentes.

Ca. xxv de ludis scenicis siue theatri actores continuat atris

Theatralis primi cum ipsi theatrum
construxerunt sedibus ligneis post-
ea lapideis. Theatrum autem est quod scenam
includit semicirculi figura habens in quo
stantes omnes inspiciunt. Cuius forma pri-
mum rotunda erat sicut et amphithe-
atri postea comedis amphitheatri
theatrum factum est. Theatrum autem a spectacu-
lo nominatum apo tou theorias quod in eo
populus stans desuper atque spectans ludos
contemplaretur. Idem uero theatrum idem
et prostibulum eo quod post ludos
exactos ibi prostituerentur. Idem et lupa-
nar uocatum ab eisdem meretricibus
que propter uulgati corporis leuitatem lupe
nuncupabantur. Nam lupe meretrices sunt
uocate a rapacitate quod ad se rapiant
miseros et apprehendant. Lupanaria enim
a paganis constituta sunt ut pudor
mulierum infelicium ibi publicaretur et lu-
dibrio haberentur tam hii qui faciunt quam

qui pateat. ¶ Scena autem erat locus infra theatrum in modum domus instructa cum pulpito, qui pulpitus orchestra vocabatur, ubi cantabant comici, tragedi atque saltabant histriones et mimi. Dicta autem scena greca appellatione, eo quod in speciem domus erat instructa. Unde et apud Hebreos tabernaculorum dedicatio a similitudine domiciliorum scenophegiorum appellabatur. ¶ Orchestra autem pulpitus erat scene, ubi saltator agere posset aut duo inter se disputare. Ibi enim poete comedi et tragedi ad certamen conscendebant, hisque canentibus alii gestus edebant. ¶ Officia scenica: tragedi, comedi, thimelici, histriones, mimi et saltatores. Tragedi sunt qui antiqua gesta atque facinora sceleratorum regum luctuoso carmine spectante populo concinebant. ¶ Comedi sunt qui privatorum hominum acta dictis aut gestu cantabant, et stupra virginum et amores meretricum in suis fabulis exprimebant. ¶ Thimelici autem erant musici scenici, qui in organis et liris et citharis preciniebant; et dicti thimelici, quod olim in orchestra stantes cantabant super pulpitum, quod timele vocabatur. ¶ Histriones sunt qui muliebri vestitu gestus impudicarum feminarum exprimebant; hii autem saltando etiam historias et res gestas demonstrabant. Dicti autem histriones sive quod ab Histria id genus sit adductum, sive quod perplexas historias fabulis exprimerent, quasi historiones. ¶ Mimi sunt dicti greca appellatione, quod rerum humanarum sint imitatores. Nam habebant suum auctorem, qui antequam mimum agerent fabulam pronuntiaret. Nam fabule ita componebantur a poetis, ut aptissime essent motui corporis. Saltatores autem nominatos Varro dicit ab Arcade Salio, quem Eneas in Ytaliam secum adduxit, quique primo docuit romanos adolescentes saltare. ¶ Est plane in artibus scenicis Liberi et Veneris patrocinium, qui privata et propria sunt scene de gestu et corporis fluxu. Nam molliciem Libero et Veneri immolabant illi per sexum, illi per fluxum dissoluti. Que vero voce et modis et organis et liris transiguntur, Apollines et Musas et Minervas et Mercurios patronos habent. Spectaculum odire debes, quorum oderis auctores.

Ca. xlvij de ludis gladi[atoriis]

Amphitheatrum locus est, ut dictum est, spectaculi, ubi pugnant gladiatores. Quia ibi ludi cuneus, usum armorum exercitatione condiscunt, ut ubi inter se aut gladiis aut pugnis certantes, vel contra

bestias incedentes, periculum non odio sed premio illecti subeunt feralle certamine. ¶ Amphitheatrum autem dictum est eo quod ex duobus theatris sit factum. Nam amphitheatrum rotundum est, theatrum vero ex medio amphitheatro est semicirculi habens figuram. ¶ Genera gladiatorum plura, quorum ludus primus equestrium. Duo enim equites precedentibus prius signis militaribus, unus a porta orientis, alter a porta occidentis procedebant in equis albis cum aureis galeis minoribus et habilioribus armis, sicque atroci perseverantia pro virtute sua inibant pugnam dimicantes, quousque alter maturius mortem prosiliret, ut haberet qui caderet casum glorie, qui perimeret, que armata pugnabant Marti duelli causa. ¶ Secutorius ab armatura quedam in gladiatorio ludo contra alterum pugnantem ferebat occulte rethe, quod iaculum appellatur, ut adversarium cuspide insistente coopertum implicitum ex viribus superaret. ¶ Secutor ab insequendo retiarum dictus est. Gestabat enim cuspidem et massam plumbeam, que adversarii iaculum impediret, ut antequam ille feriret rethe, iste compararet. Hec armatura sacrata erat Vulcano: ignis enim semper insequitur, ideoque cum retiario componebatur, quia ignis et aqua semper inter se inimica sunt. Laqueatorum pugna erat fugientes in ludo homines iniecto laqueo impeditos consecutosque prostrare amictos umbone pelliceo. ¶ Ferarum pugna erat cum ipsis bestiis iuvenes proprie pugnare contra eas ultronee sunt certare, non crimine sed furore. Hec spectacula crudelitatis et inspectio vanitatis non solum hominum vitiis sed et demonum iussis instituta sunt. Proinde nichil esse debet Christiano cum circensi insania, cum impudicitia theatri, cum amphitheatri crudelitate, cum atrocitate arene, cum luxuria ludi. Deum enim negat qui talia presumit, fidei Christiane prevaricator effectus, qui denuo appetit quod in lavacro iam pridem renunciavit, id est dyaboli pompis et operibus eius.

Ca. xlviij de ludis alee et pile

Alea, id est ludus tabule, inventa a Grecis in otio Troiani belli a quodam milite Alea nomine, a quo et ars nomen accepit. Tabula luditur pirgo, calculis tesserisque. ¶ Pirgus dictus quod per eum tessere pergant, sive quod turris speciem habet; Greca turrim pirgum vocant. ¶ Calculi vocati quod leves sunt et rotundi, tenui et calculus lapis brevis digestus, qui sine molestia sui brevitate calcatur. Item cal

Ca. xlvij de ludis gladiatoris

Ca. xlviij de ludis alee et pile

culi quod primas ordinales cavit quasi praetales esse noscitur quia quadrae sunt omnibus partibus. Olim autem tesserae calculi appellabantur a characendo iactus animo notabat ut in nostris quatuor senio. ¶ Quidam aleatores sibi videntur physiologice pallegoriam hanc artem componere et sub quadam rerum similitudine fingere. Nam tribus tesseris ludere perhibent propter tria saeculi tempora, praesentia, praeterita et futura, quae non stant sed decurrunt. Sed et ipsis viis senariis locis distinctas aetates hominum ternariis lineis propter tempora argumentantur. Inde et tabulam trinis descriptam dicunt lineis. ¶ Calculi partim ordine moventur partim vage. Ad hos qui moveri omnino non possunt inatos dicunt. ¶ Ab hac arte fraus et periurium atque mendacium nusquam abest, postremo et odium et damna rerum. Unde et aliquando propter haec scelera interdicta legibus fuit. ¶ Pila proprie dicitur quod sit pilis plena. Haec et sphaera a ferendo vel feriendo dicta. Inter species pilarum sunt trigonaria et harenata. Trigonaria quae intus luditur. Harenaria quae in gyro dum in circulo astantium conspectantium quod cum ipsa ultra in signum spatium pilam excipere lusores incompluerint. Cubitalem lusum appellant cum duo comminus et proximo ac prope positis cubitis palam feriunt. Sunt dicunt qui pilam cum prolato feriendam collusoribus praebet [illegible].

Ca. xxxiiii De navigatione et navium varietate

Navigatio est illa species mechanice quae hanc cura permittet omnibus industria vendendi et emendi sed in ipsa littora adit patria familiaritate cum exteris nationibus componit et privata bona communia facit. Ysidorus l. xix. ¶ Nauclerus dominus navis est appellatus ideo quod navis in sorte eius sit. Clerus enim graece sors dicitur. Nec minus notatur quod remum gerit. Naves quidem perhibent dictas eo quod gnavum rectorem quaerat, id est peritum strenuum et sapientem. Antiquissimum navigii genus erat crudibus lignis asseribusque consertum, ad cuius similitudinem fabricatae naves ratiariae dictae. Nec iam rates aliaeque naves. Dromones navis magna quam graeci dulcionem vocant. Carpasia navis a carpatos insula nominata sicut rodia, sicut ab alexandria alexandrina. Liburnae dictae a libyis. Rostratae naves vocatae aliae quae in fronte rostra aerea ferunt propter scopulos ne feriant et collidantur. Dromo autem ab discurrendo dictus. Cursum enim graeci dromon vocant. Sic [illegible]. Classis dicta est a graeco nomine apo ton calon, id est lignis, unde et calones nautae quae ligna militibus portant. Phaselus est navigium quod nos corrupte baselum dicimus. ¶ Scapha quae et exacta scaphis navigium quod latine dicitur [illegible]. Barca est quae cuncta navis commercia ad litus portat. Paro navigium piratarum propter quos ita vocatum. Myoparo quasi minimus paro. Est enim scapha ex vimine facta quae contexta crudo corio genus navigii praebet. Quo utuntur Germanorum piratae in Oceani litoribus vel paludibus ob agilitatem. Celoces quos graeci celetes vocant, id est veloces biremes vel triremes ad ministerium classis aptae. ¶ Biremes autem naves sunt longae duorum ordine remorum, sic et triremes et quadriremes dictae. Naves sunt quae quinque vel plures remos agunt. Hippagines [illegible] equos transvehere solitum est. Ponto navigium fluminale tardum et grave quod non nisi remigio progredi potest. Lembus navicula brevis quae alia appellatione cumba et cymbulus dicitur. Linter id est carabus parva scapha ex vimine facta quae contexta crudo corio genus navigii praebet. Parva navicula trabaria, cuius lata et carina vocata a portando. Utuntur his in Pannonia. ¶ Trabariae autem naves quae ex singulis trabibus cavantur, quae alio nomine litorariae dicuntur. Haec et caudica ex uno ligno cavata. Et unde caudice qua usque ad x homines capiunt.

Ca. xxxv De partibus navium et instrumentis earum

Puppis posterior pars navis est quasi post. Prora anterior quasi porra. ¶ Sentina locus imus navis quo aquis influebat. Carina a currendo dicta quasi currina. Forinsecum navium latera contra a feriendo dicta. Fori sunt tabulata navium quae faciunt, dicta ab eo quod incessus ferant vel foris emineant. ¶ Decem membris tigilibus laxat [illegible]. Columbaria in summis lateribus navium loca concava per quae eminent remi, dicta credo quod sint similia latibulis columbarum in quibus nidificant. Transtra sunt tabulae ubi sedent remiges, quod in transversum sint dicta quae tigillis iuga appellantur. ¶ Remi a remonendo et decernendo capillis. Palmula est extrema latitudo remi a palma dicta qua mare impellitur. Antennae dictae quod ante amne sunt porte praeferuntur cum eas amnis. ¶ Corymbae extremae partes antennarum sunt dictae a tropo. Malus est arbor navis quae vela sustinendis quia est instar mallei in summitate vel quia quasi quibusdam malleolis lignis cingitur quorum volubilitate vela

funibus elevantur. Modius est cui arbor infigitur, ob similitudinem mensurae vasis dictus. Carchesia sunt in summo arboris trochleae quasi F litterae, per quas funes trahuntur. Trochleae autem vocatae quod rotulas habeant; trochos enim graece rota dicitur. Parastatae stipites sunt pares stantes quibus arbor sustinetur. Clavus est quo regitur gubernaculum. Portisculus malleus in manu portatus quo modus signumque datur remigibus. Tonsilla uncus ferreus vel ligneus ad quem in litore defixum funes navium alligantur. Anchora dens ferreus cuius graeca ethimologia nomen duxit quod quasi hamus manus comprehendat scopulos vel harenas vel manus contra belli... dicitur. Plurimae sunt machinae quibus naves deducuntur et subducuntur. Importuniosis scala navium. Vela generaliter dicuntur pro eo quod aerem moveant. Apud latinos autem vela a volatu dicta. Genera velorum: achation, epidromos, dolon, artemon, siparum, medium. Omnibus achation velum maius et in media navi constitutum. Epidromo secunda sede amplitudinis et ad puppim. Dolon minimum velum et ad proram defixum. Artemone dirigendae potius navis causa commendatum est quam celeritatis. Siparum genus veli unum pedem habens quo iuvari navigia solent in navigatione quotiens vis venti languescit, a conspicatione cognominatur. Funes dicti sunt eo quod ante in usum linei fuerint intinctati cera, unde et funalia. Restes sunt quod vites contineant sive quod his vites tendantur. Rudentes sunt funes a rumore stridoris ita dicti. Opisfera funes sunt navium quibus tempestatibus utuntur, quas nautici suo more curcubas vocant. Spire quasi sparto vocatae. Pedes funes quo pedes veli alligantur, quasi ipse pedes. Tormentum a tortura dictum, restes ex funes. Scaphio funis in prora positus. Opisfera funes ex cornibus antennae dextra sinistraque tenduntur retro usque antennam. Prosnesium funis quo navis in littore religatur ad palum. Anchora funis qua navis media vincitur. Anquina qua ad malum antemna constringitur. Remulcum funis quo deligata navis trahitur in vicem remi. Struppi vincula loro vel lino facta quibus remi ad scalmos alligantur. Catapirates linea cum massa plumbea qua maris altitudo temptatur. Actor.

Capitulum C De mercatura

Ad navigationem aut dictum est pertinet negociatio sive mercatura id est vendendi. Tullius in libro i de officiis: Illiberales et sordidi sunt quaestus mercennariorum omnium quorum opera non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces auctoramentum servitutis. Sordidi etiam sunt qui mercantur a mercatoribus quod statim vendant. Nichil enim proficiunt nisi admodum mentiantur. Minimeque artes hee probande sunt que ministre sunt voluptatum, ut quas dicunt lanii, piscatores, coqui, fartores et etiam unguentarii, saltatores ludique talarii. Quibus autem artibus aut prudentia maior est aut non mediocris utilitas queritur, ut medicina, architectura et doctrina rerum honestarum, hee sunt honeste hiis quorum ordini conveniunt. Mercatura vero si tenuis est sordida putanda est. Idem in libro iii: Queritur de deliberatione et consultatione venditoris erga emptorem utrum omnia vitia rei proposite dicere et quedam celare liceat. Homini acutissimo Antipatro visum est omnia patefacienda, Diogeni Babilonio venditorem quatinus iure civili constitutum sit dicere vitia oportere, cetera sine insidiis agere. Nec tamen id est celare quicquid reticeas, sed cum quod tu scias id ignorare emolumenti tui causa velis eos quorum interest scire. Hoc autem celandi genus non aperti, non simplicis, non ingenui, non iusti, non boni viri, sed potius obscuri, astuti, fallacis. Ergo si est vituperandi qui reticent, quid de hiis estimandum est qui orationis vanitatem adhibent. Ricardus.

Capitulum C de venatione

Venatio tres habet species: feram, aucupium, piscaturam. Venatio ferarum fit multis modis: retibus, pedicis, laqueis, papiliis, arcu, iaculis, ensibus, indagine, venatorum odore, canibus, accipitribus. Aucupium fit laqueis, pedicis, avibus, harundine. Piscatura fit sagenis, retibus, nassis, hamis, iaculis. Ad venationem pertinet industria quorumdam pistorum, carnificum et cocorum. Ysidorus libro xix: Retia vocata sunt sive a retinendo pisces sive a restibus quibus tenduntur. Hamus aut retis simplagium dicitur a plagis; nam plagae dicuntur funes illos quibus retia tenduntur circa ima et summa. Item funda genus est piscationis retis dicta ab eo quod in fundum mittatur. Idem etiam iaculando dicitur iaculum. Tragum genus retis ab eo quod trahitur. Verriculum, ipsa est et verriculum a verrendo, cum trahitur. Item et sagena. Nassa genus retis. Cassia genus venationis retis quod capiat. Hinc est quod incassum dicitur, id est sine causa, quasi sine

cassibus sine quibus venacio inanis e[st].
Canopeum rete quo culices concluduntur
in modum tentorii quo magis alexan-
drini utuntur quia ibi de nilo culices copi-
osi nascuntur unde et canopeum dicitur. Na[m]
canopia egyptus est. Idem in eodem. Ve-
nabula dicta sunt quasi venatui habilia vel quod
venientem excipiunt quasi excipibulia. Ex-
cipiunt enim apros expectant et leones
irritant ursos si tamen firma manus ferien-
dus. Capitulum [ ] de agricultura

Agricultura maior habet species aratio-
nem id est agri qui sationibus deputatur
et consitum qui in minoribus ut pomaria vi-
neta olivetaque pastum qui pastus aut
prata tempore certa efflorendum ut orti vocan-
tur. Tullius in libro de senectute: Venio ad
voluptates agricolarum quibus ego incre-
dibiliter delector que nec ulla impediuntur
senectute et mihi ad sapientis vitam
proxime videntur accedere. Habent enim racionem cum
terra que nunquam recusat imperium nec un-
quam sine usura reddit quod accepit. Agro
bene culto et bene culto nichil usu uberius nec
specie ornatius. Idem in libro de officiis:
Omnium autem rerum ex quibus aliquid acqui-
ritur nichil est agricultura melius nichil
uberius nichil dulcius nichil homine libero
dignius. Augustinus super genesim li. viii: Quid enim
maius et mirabilius spectaculum est
aut ubi magis cum natura rerum humana
ratio quodammodo loqui potest quam cum positis
seminibus plantatis surculis translatis ar-
busculis insitis malleolis tamquam interro-
gatur quid vis radicis et germinis quid
possit quid ve non possit unde possit
unde ve non possit quid in ea valeat numerorum
invisibilis interior potencia quid extrin-
secus adhibita diligencia et in ipsa con-
sideratione perspicere quia neque qui plantat
est aliquid neque qui rigat sed qui incre-
mentum dat deus. Illud opus quod accedit
extrinsecus per eum accedit quem nichilominus
creavit et regit et ordinat invisibi-
liter deus. Ysidorus li. xvii: Cultura est
qua frumenta vel vina magno labore que-
runtur ab incolendo vocata. Primi cul-
tores antiquorum usus quorum duobus erant
bis pascere ubi arare. Cultura agri tamen
aratio intermissio incensio stipulatio ster-
coratio occatio runcatio. Primus est uice-
dum quod agri in utilem humorem consu-
dat. Aratio dicta quia dehiscat prius ter-
culturam exercebant antequam ferri fuisset
usus repertus. Duplex autem est aratio
vernalis et autumpnalis. Intermissio est
qua alternis annis vacuus ager linquitur

recipit. Stercoratio est letaminis aspersio quod
vulgo letamen vocatur eo quod suo incremento
leta faciat germina reddatque arva pin-
guia et fecunda. Occatio est cum rustica
sarcione ferro(?) glebis divisis grandiores gle-
bas cedunt ac ligonibus frangunt et
dicta occatio quasi obcecatio quod operiat se-
mina. Occatur enim est operire terra semina
vites vel arbores. Runcatio est avulsio her-
bas velle. Novale vero terra est sulcus a
sole vocatus quod proscissus solem capi-
at. Proscissio est aratio prima cum adhuc
durus ager est. Vero dicta est quam se-
mel arato. Iterum veram vocatum quod ter-
tio ceso faciendum est non pro imbribus. Pa-
ladius de agricultura libro primo. Ca[pitulum]

Cap. [ ] de varie agricultur[e]

Eligendi et bene colendi agri ratio in quatuor rebus consistit:
aere, aqua, terra, industria. Horum
tria naturalia unum facultatis et volun-
tatis est. Natura est quod in hiis quos possides
tenere oportet ut eis locis quos colere
destinabis aer sit salutaris et clemens
aqua salubris et facilis vel ibi nascens
vel adducta vel imbre collecta. Terra non
fecunda situ commoda cum surculorum
vel frugum gratia preclara sed tamen compo-
ta quantitate. In novo autem genere seminum
compertum non est tota spes ponenda lo-
cis humidis semina citius que siccis dege-
nerant. Cuius subinde fructuum electio
sive insitionis sive motum genere factorum
que florent constat non esse tangenda
in rebus agrestibus magnitudine officia in-
venies congruunt ut propria seniorum ante se-
minaverit plures paruula sed seminum
plurimos fructus consequenter. In vitibus
putandis tria consideranda sunt. Fru-
ctum spes. Succession(?) materies locus qui
servet ac renovet. Insuper inserendi pu-
tandi ac recidendi duris et acutis in-
tendis ferramentis. In vite vel arbore que
facienda sunt per agenda an apertam
floris et germinis. De locis de terrinis sicut
arbores ita et homines congruunt admedi-
ocra tussiste(?). Sicciti iubent cum legumina
seri in sicca terra. Faba tamen infundenda debet
aspergi in agro sucitant meliora inse-
ctantur. Potissima autem triticum solo
uliginoso post tantum(?) saccum ingenius
plagis commutatur. Campi largius
hinc colles nobilius vinum ferunt. Aqui-
lo inter sibi obiectas fecundat. Auster
nobilitat. Fecundior est culta congiuntur
quam magnitudo neglecta. Omnibus in ma-
sarmenti auctatur. Agenda ne cum stilla
que fluxe consumeret congruat. Terra...

profunda quam greci asserunt. alte quidem
des arbores efficiat fructus minores
et aquatos et seros magis quam annuente
proximos aer oleas tepidus iuvat et
ventis mediocribus sive in et humore
horrore persalubris. Ramus letus viri
dis et sterilis in media hora abscinden
dus est velut tignus arboris inimicus
sterilitatis et pestilencie cuius morsu fugi
endus est. Semina plus quam annicula esse
non debent vetustate corrupta ne pro
ferant frumentum. collis quidem siccus ro
bustius sed mensura minus refundit.
Semina que seruntur crescente luna et di
ebus tepidis serenda sunt nam tempus
enorme frigus includit. Ysidorus libro xx
ca.

Vomer dictus est eo quod vi sua humum eru
at sive ab evomendo terram. Buris
est curvamentum aratri dictum quasi bos
ura quod sit in similitudine caude bovis.
Dentale est aratri pars prima in quo vo
mer inducitur quasi dens. cultelli acul
tura dicta eo quod corporis purgatione vites
in arbore putabant vectebant et inter
sursum falces essent reperte. Falx est
quo arbores putantur et vites dicta a
falso quod hac primum milites herbam siccare
solebant. Abscide falcastrum a similitudine
falcis vocatum est. Aut serramentum curvum
cum manubrio longo ad densitatem
veprium succidendam. hii et runcones dicuntur
quibus vepres secantur a runcando dicti.
Serrula est ferreus lamina fit dentata
mordacitate resecans arbores seu ra
mos. Rastra quoque aut a radendo terram
aut a raritate dentium dicta. Ligon quod
terram levet quasi levones. Bidentia
dicta eo quod terram cadit. firmam aperiat
et cuius eius usus inter lignis operi
bus habetur. nomen tamen ex radice re
tinet. hanc alii generaliter fossariam vo
cant quod foveam faciat quasi fonessori
am. Sarculus ferramentum cum manubrio
cultum orti vetitum est. Runt quod vel
pliceres vel bicornes pastinatum vocant
ferramentum bifurcum quo semina panguntur
unde et repastinari dicuntur vinee ve
teres que refodiuntur. Cilindrus lapis c
teres in modum columpne qua volu
bilitate nomen accepit. Tribula genus
vehiculi unde teruntur frumenta et ob
hoc ita vocatum est. palas ventilabrum
vulgo dicitur a ventilandis paleis no
minata forcalle dicte eo quod hiis frumenta
tollunt et movent unde et ostilla dicta
alios quod tollant i movant ora Nam

tille est inventio. Desse sunt quibus fru
menta nostra vinis designantur. Trapetum mo
la olivaria pilum trahit quo mola cal
cata fundit. aprimendo vocatum quod pres
sorum lacus plus aque fundit. oleum
quo liquatur prelo fluit. quo adimus
vel olivis torcido vinum oleumque exprimitur.
fiscolum quod fiscolum acolando oleo dum
vel quasi fiscella olei. Rota dicta quod quasi
ruat est cum machina de qua exitu
aqua exsurgit. Girgillus dictus quod in gyro
vertatur est enim lignum in transversa pertica
mobile ex quo funis cum situla vel
utre in puteum demittitur hauriende a
que causa. Thelone ortolani vocant
lignum longum quo hauriunt aquas et
dictum thelone a longitudine. Telonia
dicitur nos grecos quantum longum est
unde et inversela vocata quasi longum
unius ligni quo incantorsa ferventes
Arpago quod si quid in puteum deciderit rapit
et extrahit unde et nomen accepit
Arpago autem dictus quia arripit a rape
re grece rape dicitur. Explicit de agricul
tura. Iuncta plenius scitum est sursum
vel economica vel decretum domesticam
in administratione descriptum est. Saleem
tum materia usatur in morbis et vul
neribus. Ad hanc itaque pertinet uncta
cum que ars corpori obsolet qui eque me
dici nominantur sed etiam cibus et potus
regimine et regimine defensio. Demum eius
ars innuitur qua virum corporis adipis
obtinens ictus casus quam fundit. Dicit
autem quibusdam quare inter ceteras
liberales disciplinas medicina ars non
contineatur. Ad ista quia ille singulares ca
tiuncas tangas ista non omnes. Nam
et gramatica medicus scire debet ut
intelligere exponere possit que legit.
Similiter et rethoricam ut veracibus
argumentis valeat diffinire que trac
tat rhetorica et dyalectica apte infirmi
tatem causas ratione adhibita per scruta
dias atque curandas sic et arismetica
propter horarum numerum dictor. Ca. j Cu

ediciuaz. De alkymia

Mquoque nigri viatoribus inter xii me
chanicas artes computat. Sed quia
hec ipsa non tantum in operatione ingenii sic
tecte sed etiam in mentis speculatione co
nsistit videtur quantum ad eius consideracionem
unde quasi media est inter practicam
et theoricam. huius tractatum secundum libri
diffusius aliquantulum prosequendum reser
vamus et hic loco quodam alkimie com
pendium inserimus. Nam et ipsa competens

tur mechanicas in necessarium potest et ad quasdam aliarum non parum utilis est ut ad fabrilem et ad medicinam. Ad fabrilem quidem propter metallorum formationem transmutationem commixtionem disgregationem. Ad medicinam vero propter substantiarum vel qualitatem salubrium ... que sunt etiam in medicinis simplicibus vel commixte sunt separatorum productiva alkimie. Alkimia autem est ars transmutandi corpora mineralia a propriis speciebus ad alias ut sunt metalla et huiusmodi. Hec descendit ab illa parte naturalis philosophie que est de mineris sicut agricultura ab illa que est de vegetabilibus. Hanc enim arte fiunt artificialia a naturalibus quibus ea que fiunt tamen fiunt non sunt tamen vera et propria sicut naturalia. Corpora mineralia fiunt vapores que non inspissantur et coagulantur per commixturam. Ex libro Rasi de aluminibus et salibus. Sumitur nature inspissatio longo et primum quidem quod coagulatum est argentum vivum et sulphur. Hec autem sunt elementa minerie et sunt aqua et oleum id est minera generatur coagulata alia ... super quibus assiduat decoctio equalis cum caliditate et humiditate donec coagulata sunt et ex eis corpora generantur per gradationem mutatorum in multibus annorum. Nam si remanserint in mineris suis prout ea natura donec pervenerint ad speciem auri et argenti sed parificatur subtilitatem, sic potest huiusmodi transmutatio in uno die id est horarum spacio. Ex libris alkimiste. Unde et in mineralibus fit huiusmodi virtute mineralium fit generatio spirituum et corporum. Sunt quidem sunt ... corpora non sunt sed aurum et argentum et es. Ex propriis elementis munde generantur alia corpora munda ut aurum et argentum, alia immunda ut es ferrum etc. Nam ex argento vivo puro albo coagulato virtute sulphuris albi non urentis generatur in minera que ex fusione generatur argentum. Ex sulphure autem mundo claro rubeo non urente virtute adveniente ex argento vivo bono claro a sulphure congelato generatur aurum. Ex vero bono argento vivo et sulphure urente virtute adveniente generatur es. Ex vero autem sulphure ... ad in ferrum. Ex bono autem argento vivo et sulphure non bene commixto stagnum ... in ... et ... ex sulphure fetido ac debili plumbum. Hec sunt operationes quas natura facit in mineralibus et has alkimiste conantur imitari. Quedam etiam alia generantur in mineralibus terre quorum quedam pertinent inter spiritus et quedam inter corpora sicut alumen et atramentum. Naturalis igitur ista secundum prefatum modum negotiatur alkimia et est hec eius materia.

Cap. Utrum huiusmodi artis scientia vel opus vera sit an falsa.

Ex predictis libris videtur quod alkimia quodammodo falsa sit sed tamen ab antiquis philosophis qui ab artificialibus suis temporibus probatur esse vera. Utique aurum et argentum secundum illam non quidem fit [?] ... materiebus quibus permixta sunt vel inclusa quodammodo per ignem segregari vel excludi. Nam quod ... est cuprum intinctus est aureus tamquam ... Avicenna in libro de anima. Quidam ... dicunt quod non est alkimia sed ars ipsa magica. Philosophi dicunt quod est et hoc ipse visus ostendit. Nam ... corporis que per malleum elongantur efficiuntur rubea sicut aurum ... et azezar quod de ustis efficitur est coloris sulphuris ut azezar de ferro rubeum est de cupro citrinum unde scire oportet quod quia omne corpus quod solvitur et inde efficitur azenzar. Fit autem de auro vivo et de sulphure. Denique vitrum efficitur fluens est enim certa ... possit fieri aurum vivum. Et figuli quidem qui vasa terrea faciunt quum mittunt in eis ignem diu efficiuntur vitrea. Dicunt autem isti philosophi quod quia calor solis coquit in ventre terre per centena annorum facit ignis in hora brevi. Sic igitur et nos sulphur et aurum vivum quod calor solis coquit per centena annorum coquimus ad ignem in brevi tempore et inde facimus aurum. Cavent ... illos qui dicunt quod non potest homo trahere genus de alio genere dicimus quod si quis stercus equi mittat in loco ubi calor eum tangit inde procedunt bestie quas dicunt ... et si quis spinam alicuius piscis accipiat et mittat subtus ... ubique ... remanserit in ... cum ... que terre ... dicatur ... Sunt alii qui non concedunt alkimie magisterium dicentes quod decet tunc natura non est ut igne sustineat natura trahi non potest que sustineat igne nec sic potest in re naturali ut rem coloratam discolores et in alium colorem mutes nisi non permaneat nec ad primum reverti possit quia primus color ... et ... delevi et ...

naturam suam verti. Sic et de sapore et
ponderibus quibus ad primam videmus vinum de
vitro quod terra quidem delectatur cito adigne
sed quamdiu tangit eam ignis efficitur fortius
non cum sit ignis vinum super vitro. Detinet
tucia non dubius quod cuprum quod cum tucia miscetur
citrinum inde auricalcum efficitur cum capillis
aut impositum efficitur aurum et numquam colo
rem illum amittit quem recipit quod cum
tucia impositum est. Acetum anima super ea
mutatur in vitro quia vitrum non est de co
lore tuo nec de sapore in deponderatione. Sic
et de re dulci efficitur amara de alba nigra
et sic de ceteris proprietatibus corporum. Denique
non putes quod ego traham metallum de specie
sua ad aliud genus quod alienum sit sibi cum
sit primum quia nec si illud non esset in na
tura illam mutari non posset. Adhuc autem
est una ratio probatio verum fortitudo. Dur
cum plus valent saphiri quedam et alii la
pides quam alii et vitri simili, et quia effi
ciuntur in loco valde calido locis cum orientis
vel frigidi lapides inveniuntur est proximus
solis. Sic et vitrum quanto plus tangitur a ca
lore solis tanto magis valet. Itaque et la
pis mineralis qui magis sustinet ignes
aliorumque labores et tarde frangitur ille plus
valet sicut aurum plus quam argentum et argen
tum plus quam cuprum et cuprum quam stagnum
et stagnum quam plumbum et ferrum quam plumbum.
Duodecima vero alkimie que dicitur de anima

Capitulum XIII de artificibus materia instrumentis

Huius artis inventores fuerunt. Doctri
Adam, Noe, Uedit (?), Sibilla, Cora, Moy
ses, Cato, Virgilius, Aristoteles, Alex
ander, Job, Jahie (?), Razi, Marienus, Albuma
zar, Johannes evangelista, Barnabas et
Silibitus (?) Cardinales, Dulis archiepiscopus
hic appellatus Egidius magister hospitalis
qui traxit librum de Doxov (?) lapidibus
Andrasicus (?) cola (?) eius raphicus (?) Damicus
et Jacob arauti (?) iudeus qui nec in arte
ista non pauca docuerunt. Petrus quoque
et Durandus monachi. Dixit autem Jahie
hec esse necessaria in magisterio alkimie sul
phur, auripigmentum, argentum vivum, sal
armoniacum, sal gemmae, sal commune, sal
alcali, vitrum, vitriolum, alumen, acetum,
urinam, capillos, ova, sanguinem, spuma stan
ni et alia que cum malleo elongantur
in doctrina alkimie. Adhuc autem artis
opera exercenda facere oportet diversa genera
vasorum furnorum vel lutorum ignium ac lutorum et
huius. Nam ubi genera solutionis corporum vel
spiritum. Solutionis instrumenta multa sunt
quorum unum dicitur venter equi de quo supra

dictum est et fit in duobus vasis in quorum
uno est aqua in alio fimus equi et est
fiala cum medicina statim in furnello
et desuper comburitur levis ignis ne aqua
tamen evaporet et ne bulliat. Quibus est
canalis per quem additur que minuitur. So
lutiva quoque corporum multa sunt ut a
qua humana vel humorum corporum distil
lata per alembicum simile aqua quoque armo
niaci sed salem commune in aqua cum bulli
tione dissolutum et per alembicum distillatum
solvit. Et dicitur quod eius usus supernus in ipso.

Capitulum XIIII de igne multiplici

Est autem ignis multiplex et eius
qualitas diversa per quosdam gradus di
stincta. Quidam enim est ignis cali
dus in primo gradu et humidus in secundo. Sicut
ignis ventris equi de quo in precedenti
capitulo distinctum est cuius proprietas est
quod non destruit oleum sed augmentat per
suam humiditatem. Nam alii destruunt propter
siccitatem. Hunc ergo non appellatur alius in
mundo vel naturalis ignis comparabilis. Secundus
similiter ignis quidem solis calidus est
in eodem gradu sed siccus est. Hic autem est
qui domat venenum et decantata res fit ac
cuitur sicut puer cum datur in principio
lac. Nam puer per calidum et humidum aug
mentatur sic et igni equi augmentus ole
um sua humiditate. Figit autem lapidem
non lapidem suo calore. Est preter hos
duos et alius qui est talis et sicut in primo
gradu ut ignis furni post panis de
tractum sic fundit leviter et non comburit
quia non est in eo flamma nec fortitudo
caloris. Calor enim paulatim declina
do recedit sed si starent simul figeret mater
pe vel potius corpus. Ignis autem equi non
fundit nec comburit sed domat et hu
midum augmentat. Est etiam quartus fur
ni fusionis sic fundit et figit nec autem
comburit quia flammalis est nec differt
a precedenti vel quia minor est calor con
tinuus in illa non spiritus dicitur flammalis
et est ea et sic in tertio gradu sic calcinat tamen
et non fundit sed ad compacionem auri et
argenti et aliorum corporum in eodem gradu
vel ultra et est ignis in furno calcina
tionis. Potius est ea et sic in tertio gradu et
sic fundit et figit fortiter mollificando cor
pora nec dissipat ea vel diffugit sic
est ignis furni fusionis in eodem gradu et
ignis follium qui corpora dissipat et dif
fugit ac fundit et hic est ignis flamma
lis quia in eo sola flamma operatur et
non dissipat sicut est ignis vitrearum

et hic differt ab igne furni fusionis quia
in illo operatur substancia ignis scilicet carbones et
flamma lignorum hoc etiam est in eodem quo
de cum precedentibus succedens quoque
gradui vocatur scilicet qui est omnibus magis ut
ignis ad fundacionis id est examinacionis hic
fundit comburit dissipat et distingit ma
lum salvat et rectificat bonum et est quasi
iudex discernens iustum ab iniusto ignis
in quibus admiscetur Explicit liber iii methe
ororum aristoteles in additis Ca^m^ cix

Corpora de corporibus mineralibus

Mineralia in quatuor species dividuntur
scilicet in lapides liquefactiva et sulphu
rea et sales Horum quedam sunt rare
substancie et debilis composicionis quedam non
substancie fortis et quedam ductilia quedam
non Eorum que sunt debilis substancie que
dam sunt sales ut que liquefiunt solu
do levius ut auricalcantum sal armonia
cum Quedam unctuosa nec fiunt solo
humore liquescunt ut sulphur auri
pigmentum sed argentum vivum est de parte se
cunda quia de elementis ductilium et ali
quibus ductilibus similiter Sunt autem omnia
ductilia liquabilia erit multum non duc
tilia ut liquabilia nec mollificantur nisi
cum magna violencia Est autem ma
teria ductilium substancia aque admixta cum
substancia terre forti mixtura ita quod non potest
unum ab altero separari Et gelat substancia illius
cum frigore post actionem caloris in ipsam
que est optimus et erit complementum ala
pidea non de speciebus mineralibus maliter
sunt aque non tamen gelantur aqua
sola sed cum siccitate que alterat aquosita
tes ad siccitatem nec est in eis humor
que non dum gelavit propter suam unc
tuositatem ideo ductile est Alia unctuosa
et ideo non ducunt et quia coagulacio
eorum est ex siccitate non solvuntur ut mal
cum nisi cum ingenia naturalia Salem
autem et sal armoniacum fit de genere sal
nisi quia ignis in sale armoniaco magis
est quam terra unde et totum sublimatur
et ipsum est aqua cum ignis fumus ca
lidus nimium subtilis multe igneitatis
et est coagulatum ex siccitate quo spiritus
non sulphureorum mixta est cum terra
forti commixtione cum fermentacio caloris
donec facta sunt unctuosa et postea coa
gulata sunt ex frigore Atramentum
non composita sunt ex sale et sulphure
et lapidibus et est in eis vis aliquorum
corporum liquabilium que eciam sunt ut cal
cantum et alachazinati (?) comunioribus gra
nis attramenti enim solum nisi falsedo

eius de eo quod est in illo sulphureum et
postea coagulat illud quod iam incepit
fieri minerale in aliquibus corporibus
quod ideo cepit unum scilicet cum erit rubeum a
creacionem Alterum autem cum creatum erit viri
de unde possibile est ista duo artificia
aliter fieri Avicenna in libro de anima Ca^m^ cx

De metallis et corporum creacione

Dicunt physici quod ea sunt res que cum malleo
elongari possunt ad formam scilicet Sol
id est aurum luna id est argentum stagnum et fer
rum plumbum et creantur naturaliter sub
tus terram. Aurum enim sic fit in ventre
terre cum calore magno solis de auro
vivo pulcro cum sulphure rubicundo
claro absque lapidibus coacto ingenium
dicuntur. Similiter argentum efficitur de auro
vivo et claro et de sulphure claro coc
tis per centum annos Cuprum autem de auro
vivo grosso et de sulphure rubeo gros
so coctis per centena annorum sed auro qui
dem minus coctum est indurata ideo
nec ignis nec aer nec terra nec aqua de
let illud Argentum autem crudum est et non
coctum ideo non delet eum terra nisi per an
nos multos sed ignis cito consumit eum
plumbum autem dicunt physici subtus terram
de auro vivo grosso et spisso et de sul
phure pessimo ac mixto crudo paro
cocto et plumbum quidem in tactu de pes
sima natura est quod cum odore suo fran
git aurum et fugit aurum enim quia qui
solvunt aurum si dent ei odore de plumbo
vertitur in aliud Stagnum non fit de au
ro vivo spisso et de sulphure rubeo spis
so minus cocto Explicit de calcibus et salibus Ca^m^ cxi de auro

Aurum est corpus metallicum
et longo omnibus corporibus rarum
corpus ac dominum nec terra nec aqua
nec aere nec igne corrumpitur nec mig
ne minuitur sed rectificat cum ignis et ipsum
mergitur nec comburit ipsum sulphura que
comburunt alia corpora quia natura eius
complexio recta est equalis clara magna
complete sunt nature quatuor et equa
te ita quod in eo non est additio neque dimi
nucio Unde propter contulerunt ipsum sapien
tes et posuerunt loco corporum celi
magni quia substancia est stans et permanens
fixa quod in infectum Est autem comparacione so
lis et est in corporibus sicut sol in stellis
quia sol est rex stellarum ac lumen earum
et per eum complentur res terre et plantis ac
fructibus ac minus per ipsum crescit et
additur essencia corporum similiter aurum in
corporibus retinet omne corpus et cum
eo retinetur et est fomentum duorum elixir

rubei et albi que non nisi proprie rectifi-
cantur et complentur sicut nec pastam
perficiunt. Avicenna in suis. Aurum multi-
plex est scilicet naturale magistrale vinci-
zar abrizum colon et aliis modis et
illud quidem quod est de alexir naturale magis-
terium aurum arte quod non potest separari. Aurum
autem de alexir est tribus modis scilicet de spe-
tie capillorum et sanguinis et ovorum
non tamen potest aurum de alio lapide. Quidam
autem faciunt sibi aurum sicut et argentum
stringunt cum i. indurant stagnum ac
dealbant et dicunt esse argentum. Sic et
auripigmentum sublimant et pulveribus [illegible]
mittunt ubique [illegible] sal armoniacum
[illegible] cum cupro [illegible] plum-
[illegible] et cum [illegible] rubea et dicunt
quod est aurum. Unde cum igitur fit aurum in
modis per magisterium temptatur atque cog-
noscitur scilicet in solutione in lapide [illegible]
de magisterio in igne in sublimatione in
fusione ponis naturalis auri natura ca-
lida est et sicca et quantum sit ferri de natura
siccitatis et [illegible] sit tamen aurum natura
bonam ac mollem. Fit autem in ventre
terre de argento vivo bono nimis et de
sulphure non multum rubeo cocto. Explicit
de albis (?) et [illegible] Capitulum XCII de argento vivo

Argentum est corpus mundum
et decoctum auro et est de speciem
albam cum non est complementum in lu-
mine et virtute sua sed solis sic est locus ar-
genti apud aurum lune natura frigida et hu-
mida corrumpitur [illegible] et igne et sapor eius
est ad acetositatem declinans. Est sulphur
a quidem [illegible] et stagnum inimica
sunt ei ab ipsis enim leditur et ab igne [illegible]
[illegible]. Est autem cum corpore [illegible]
ad aurum quia occultum auri manifestum
est argenti [illegible]. Avicenna in suis ar-
gentum [illegible] est scilicet naturale et pretia-
te [illegible] quod fit de lapide per magisterium alkymie
et illud quod fit primum medicine [illegible]
[illegible] et aere [illegible]
[illegible] et est melius de [illegible] lapide. Est autem
argenti natura frigida [illegible] et hoc fit
quod de argento vivo multo et pauco sulphure
et naturale quidem frigidus est [illegible]
[illegible] non quia illud quod fit cum medicinis
[illegible] alkymie. Aurum et argentum
[illegible] tribus modis quorum tamen
[illegible] dicunt [illegible] sed [illegible]
[illegible] potest separari aliis temptatio sepa-
ratio fit in palcola sola quidem scilicet [illegible]
adamas ut separet ab auro [illegible] tantum
quia non sit [illegible] separandi aliud me-
tallum. Temptatio non fit tamen in palcola

quam in alio auro et argento qui scilicet ibi fri-
cantur lapis quidem admodum [illegible]
ut Ptolomeum ibidem remanente [illegible]
quantum sit ibi de [illegible] quantum cu-
auro mixtum sit de auro vel ere aut cu-
argento de ere. In vera [illegible] conformatione
auri tria sunt necessaria scilicet pulvis [illegible]
et sal et ignis. In [illegible] argenti
tria [illegible] scilicet ignis et [illegible]
Explicit de albis [illegible] Capitulum XCIII

Es quidem est de ere
de divisione [illegible]. Natura eius
est ca[lida] [illegible] sed minus sicca quam ferri.
Est autem in virtute sua argentum et in
sua liquefactione et durac[ione] sed rubeum
est quod si eradicat eius rubedinem
facit ipsum redire in argentum. Est enim
in manifesto suo [illegible] et in occulto argentum.
Commiscetur autem cum auro et argento
et recipit tincturam quam solvunt cum aqua
atramenti vel aliis aqua eius liquefacit
omnia corpora et [illegible]
Avicenna in suis. Cuprum triplex est scilicet
[illegible] naturale et cuprum [illegible]
Natura eius calida est et sicca non multum
sed est in [illegible] ideo [illegible] efficia-
tur ut dixi de auro vivo grosso et
de sulphure rubeo cocto in ventre ter-
re et [illegible] sed non adeo cocto sicut
aurum nec est [illegible] sicut ferrum ideoque
leve est ad [illegible] et est propinquius
argento quam auro quod plus sit de sulphu-
re quam de auro vivo. Est autem cuprum me-
lius rubeum et album quod cum percutitur
sonat [illegible] aut cuprum nigrum est
et non est [illegible] alkymie [illegible]
multitudo sulphuris que ibi est confundit
eum nec potest lavari nec dealbari. Lava-
tur enim cuprum ut eius immunditia au-
feratur. Calcinatur autem ut eius materia
attenuetur. Lavatur [illegible] cum fortissimis
aquis ut humiditatem recipiat quam in ca-
lore perdidit. Sublimatur autem ut magis at-
tenuetur et cum auro vivo misceatur ut
materia sua [illegible]. Explicit de albis [illegible]

Ferrum [illegible] Capitulum XCIIII de ferro
[Fer]rum [illegible] est martis. Natura eius ca-
[lida] et sicca et est acetosum in sapore
vehementis virtutis [illegible] igne [illegible]
[illegible] et liquefit cum [illegible]
scilicet cum arsenico [illegible] et [illegible] et
marcasita. Avicenna in suis. Ferrum plu-
ribus modis efficitur. Primum est ferrum
de [illegible] quod est forte et de illo fiunt
martellos et [illegible] opera sed non
est bonum ad [illegible] nec intrat in ma-
gisterium alkymie. Aliud est ferrum de [illegible]

quod est grossum nec bonum ad operandum. Ferrum est acerinum quod potest atque ferrum de andeluz. Calmartium est ferrum de india quod fundit magis quam alia quia calor plus est medio quam in alijs sed opus est ut prius calefiat ad ignem vel ad solem. Acerinum quidem esset eiusdem nature nisi quod in acio est multum de sulphure. Nullum autem de istis mittitur in opus alkimie sed fecerunt magistri preparacionem non possunt ut magis dealbetur et corpus fiet sed non nisi graviter solvitur. Totum magnum magisterium est in curatione ferri et ea. Et sit spissitas eius maior est omnibus alijs quia se elongant ideoque de facili fundi non potest. Est autem ferrum de auro vivo grosso et de sulphure vilior lapidoso grosso. Ex libro de aluminibus et salibus.

Ca. xxiij de stagno

Stagnum est compositione ignis. Natura eius est calida et humida sed minorata est eius caliditas quia complexio eius corrupta est per dominium super ipsum in minera. Unde vitia que in ipso sunt mollicies et stridor et velocitas liquefactionis et acetositas. Cum quis removet ab eo has infirmitates quatuor reducit ipsum in argentum. Est autem gravis tincture et albificat es. Ipse singulare cum eo est. Recipit autem tincturam rubeam et fit cum eo aqua acuta cum qua retinetur argentum vivum et est in imitatione argenti et eris quamvis cum auro et ferro dominetur. Nam secundum speciem stagnum quadruplex est et omnia intrant in magisterio alkimie. Horum autem melius est album et crocum quod sonat parum et hoc vocatur alchie. Secundum genus ... quod apparet nigrum et non sonat. Tertium est calcon quod graviter solvitur. Quartum est terrae et est sicut althale. Ex libro de aluminibus et salibus.

Ca. xxiv de plumbo

Plumbum est compositione saturni. In ipso sunt aurum et argentum in potentia non in principio. Et est genus corporis velocis liquefactionis tardi motus suscipiens tincturam. Corpus quod argentum conficit quod sunt cum eo litargirum et cerusa et elixir manens rubedini et albedini. Etiam aque cum quibus retinetur argentum vivum rectificatur cum ere preparato et miscetur cum argento sed separatur ab eo per operationem. Ventus eius stringit aurum et coagulat argentum vivum. Convenerunt vero philosophi quod cum corporum plumbum auro propinquius est quia eius occultum est calidum et humidum occultum non auri sed. Itaque manifestum huius corporis plumbum est quia fri-et sic occultum non eius auro quia calidum et humidum aut etiam amenedes. Non conveniunt plumbum cum stagno vel cum alio corpore. Neque cum auro super quod intrant nisi proximum in minera sua sicut ingreditur super infantem in ventre matris. Unde et aurum simile est in dispositionibus. Nam sicut aurum est permanens ac ponderosum expectans substantia et aqua et aere nec permutat, similiter et plumbum. Est autem in ipso nigredo et albedo et rubedo. Avicenna in suo libro: plumbum non quadruplex est sed in mistione stagni naturale plumbum de cusracha per grossum humorem natura frigida est et parum sicca si est ibi humiditas multa. Est autem de auro vivo grosso et de sulphure grosso spisso sed claro et est ibi plus de auro vivo quam de sulphure. Nec est multum coctum sed molle remansit et ideo solvitur statim et quia multum est ibi argenti vivi magis est ibi de natura auri. In qua auro est de pulvere auri vivo cum sulphure claro plumbum autem ex eis et auro quidem coctum est hoc autem crudum. Sed quibus autem sciat preparare leviter permutat in naturam auri. Est autem plumbi illud melius quod est bene ponderatum et quod scinditur est album et quod percutitur non sonat quod funditur tarde et infrigidat.

Ca. xxv de spiritibus mineralibus

Spiritus quatuor sunt sulphur auripigmentum sal armoniacum et mercurius. Spiritus vero sunt quia per eos insuunt corporibus ut possit cum anima jungi corpora quod sunt. Hec sed ab alijs corporibus differunt quia sublimantur hec et non natura. Ideo dicuntur spiritus quia nulla res sine spiritu sublimari potest. Lapis enim per se non ascendit sicut nec alia corpora. Ista vero per semetipsa ascendunt in sublimatione et solvuntur leviter et faciunt animam solui et exuunt et infrigidant et siccant et humidant quatuor elementa. Alii ista dicuntur spiritus huius nature spiritus quecunque ignem fugiunt. Hec enim que dicuntur corpora non id faciunt. Unde et fixa dicuntur. Itaque cuncta etiam que egrediuntur de planta vel aliqua re per distillationem sunt natura spiritus quia fugiunt ignem et omne tale dicitur volatile ac fugitivum. Unde et argentum vivum a pracientibus alkimie servus fugitivus vocatur. Infirmitas autem spiritus duplex est remedium secundum incorporationem et corporis coloracionem. Quod autem non fugit ignem dicitur fixum sicut corpora lapidum et metallorum. Hoc tamen

secundum hec magis et minus. Nam ut ita
loquamur in nullo genere metallorum quod
nec et omnis fixum ita sed ut non paula
tim fugiat ignem preter solum aurum quod
animatum est cum non fugit ignem nec
ab ipso minuitur sed potius rectificatur et hu
mectatur sicut inferius habetur. Ex libro de
aluminibus et salibus. Capitulum lxxiii de sa
le et arsenico.

Sal est aqua quam
coagulavit siccitas ignis huius
natura calida et sicca est. Proprie
tas autem eius est que liquefacit aurum
et argentum cum vehementia ignis et aug
mentat in eis nativum colorem scilicet in
auro rubedinem et in argento albedinem
quietat quoque ea a corporeitate ad spiritualem
abluit quoque corpora a sordicie id est putredine
et corrodit corporis sorditiem id est sulphureitatem.
Cum eo quoque calcinantur corpora
non cum aliis. Iunguntur autem mineris
cineribus plantarum et calcibus lapidum
cornuum animalium et mineralibus rebus. Propterea
quod illud sapientes nominaverunt argen
tum certatis. Argentum quidem propter
eius albedinem, certatis autem quia et
omnes homines eo indigent et utuntur
omnibus rebus et nisi eo rectificatur
creatura mirage sicut laus eius est in
sale. Dum ergo sit salem et eius solutio
atque coagulatio sit secretum alkimie
sapientum id est alkimistarum ipse quidem
corpora dealbat et mundificat ac resol
vit spiritus quoque coagulat et retinet
ac prohibet ab eis adustionem ignis.
Sunt autem multi sales qui et omnes
sapientes apud complementum redeunt ad sa
lem armoniacum qui est salium melior ac
nobilior in regimine fixus non fugiens
ignem. Et ipse quidem est oleum quod
coagulavit siccitas ignis huius natura
calida et sicca subtilis penetrans et profun
dans et est spiritus volans adiungens e
lixir nec dissolvetur nec ingredietur.
Arsenicum est calidum et siccum, et sunt duo species quarum
una rubeum et citrinum et lamosum, cum
in utroque non sit eo fortius neque quod
vehementius adiuvat corpora. Est autem
arsenicum simile sulphuri in multis opera
tionibus et in sublimatione et in velocita
te liquefactionis et paucitate perfec
tionis super ignem. Citrinum vero divicie?
perfectius quam rubeum et est copiosioris
tincture laudabilioris et in operationibus de
fectibus. Aut eius est quod albificat a
liud quam sublimatur et dealbatur quando non
sublimatur et adivit dum permanet vivum.

Per autem voluit de arsenico est eius al
bificatio et delectatio oleaginitatis eius
ac remotio adustionis et combustionis
eius. Sulphuris natura et regimen
ipsius est sicut arsenici quod autem de eo quod
est remotio adustionis eius et delectio
oleagitatis et albificatio ipsius sicut
arsenicum arsenicum equaliter huius generis
melius est rubeum. Dimittendum vero prius.

Capitulum lxxv de argento vivo.

Argentum vivum subtus terram nasci
tur propter humiditatem magnam in illo lo
co existentem et hoc eveniunt propter
calorem et aerem qui tangunt cum
ideoque efficitur currens propter humiditatem
et frigiditatem que unco sunt nec
efficitur nisi in loco frigido. Ideo etiam
fugit de igne quia maior pars eius est
aqua que est igni contraria. Cum vero
talis incipit dessicatur et ascendit sicut
ignis et multiplicat ignem ei dederunt
et sic in loco clauso recedit. Unde huius
ditas et iungit se in colorem ignis acci
dentalem et dixerunt naturales quod est
aurum vivum. Ex libro de aluminibus et salibus.
Argentum vivum est frigidum et humi
dum elementum cognoscunt creavit deus
omnis minerales et est aereum fugiens
aliquando. Cum ergo fugit et quelibet fi
xio efficitur operationum sublime. Est spe
minimus solium nec est ei in mundo si
mile profundans in omni corpore exigens
ipsum requirens de dissipatione ad dissipationem
de colore ad colorem quod aggregatum
cum eo et admiscetur ei spiritu est et
quod mortificat et vivificat et desiccat
et humectat calefacit et infrigidat
et facit contraria operatione secundum
mensuram sui regiminis. Et ignis quid
vidit omnem rem et sunt ac dissipat
cum tempore cum tempore brevi in lo
co et argentum vivum super ipsum cum
non potest neque comedit ipsum sed fugit
ab eo. Inquinaverunt autem ei philosophi precedentes
modos ingeniorum mortificationem
sublimationem solutionem congelationem. Hec
enim sunt quatuor species regiminis ipsius
ingeniose a philosophis invente quas opor
tet precedere fixionem donec sed paulatim
fiat perferens ignem. Ipsum quoque
tum mutat mutatur et parit eius in
gredo ac sonitus albificat et in fine
dealbat et rubificat in successione est
acetum attrahens et aqua aggregans
et oleum mollificans. Est enim mirabilium
omnium quoque fugitivus qui et

amen se pertulit ipsum inuenit. Dixit quoque
ei aurum: Tu tu proferes te michi et ego
cum duobus lapidibus conspectantibus igne.
Audit ei utique. Sed ego genui te, eo que me
natus es. Hunc prius sic quoque unum fecit
multas dotes et tu auarus es, non das
michi aliquid dote ex comparatione adhuc.
Ex dictis quarti libri methororum Ar.

Ca. lxxx. Qualiter elementum sit q[illegible]

Argentum uiuum est ut liquabilium
aqua que miscetur cum terra ui-
na subtilitate sulphurea mori-
one forti donec quiescat in superficie
plana et hoc est propter siccitatem magnam
que est illi et ideo non adheret tange-
nti. Est quoque albedo eius propter albitatem ad
illius ex albedine terre subtilis que
est in illo et ex adunatione aquosi
cum eo. Rubeum autem eius est quod coagulatur
uapore sulphuris. Uidetur autem quod ar-
gentum uiuum et que illi sunt similia
sunt elementum omnium liquabilium, quia a-
lia liquabilia cum liquantur ad ipsum co-
uertuntur, sed non liquantur nisi calefacta et cum
liquata fuerint apparent rubea ut
appareat in splendido quod procul dubio cum
calefiant liquatum est argentum ui-
uum cum istis corporibus, quia de specie
eorum est. Sed ista ab eo differunt uero
propter commixtionem quo differt arge-
ntum uiuum a suis sulphuribus commixtio-
nibus que miscentur cum illis donec co-
gelentur. ¶ Et quidem si fuerit argentum
uiuum purum coagulabit illud uis sul-
phuris albi non urentis. Et illud est
res optima quam reperire possunt alky-
miste ut conuertant illud in argentum.
Si autem fuerit sulphur mundum cum
rubore clarum et fuerit in eo uis ignei-
tatis simplicis non urentis, erit res
optima et alkymiste conuertunt illud
in aurum. Et si fuerit argentum uiuum bone
substantie et sulphur non purum cui inest
uis aduretiua conuertit ipsum in es. Si uero
fuerit argentum uiuum malum non mu-
ndum porosum terreum sulphur quoque
non mundum fiet inde ferrum. Stag-
num uidetur argentum uiuum habere bonum
sulphur non malum et hoc non bene mix-
ta sed tanquam per strata composita et ideo
bene fit tale. Plumbum non grossum arge-
ntum uiuum malum est et ponderosum
ac luteum et sulphur eius malum
mali uaporis et fetidi ac debilis. Ui-
num sicut gelatum. Artifices autem faciunt
gelatum sed simplicem quam artificialia
non sunt ea uia qua naturalia, nec tamen

ta quia ars debilior natura nec eam
consequitur sed imitatur. Ex libro de aluminibus
et salibus. Ca. lxxxi. De nitro

Nitrum est ex decoctione nitrum et cine-
reus super naturam eius et frigidi-
tatis et sic liquefacit ferrum et alia
corpora. Facit quoque currere ea in fusione. Si
autem fundis nitri quinque colore proicis
super ipsum retinet alkymista. Uitrum fit
de cineribus quarundam plantarum quibus
quidem claudantur, deinde ponuntur in igne
forti donec fundantur. Sic quoque cum ille
tussit in uitrum. Nam sublimatis oleagi-
na que remanent inueniuntur post combusti-
onem quorum mouet eam ignis ad euapora-
tionem per aliquantum euaporari propter
uehementem compositionem nec separari propter
sinceritatem et dixerunt fecisse ipsum. In fine
tamen eo currit et linit ipsum ac lique-
facit donec efficiatur uitrum. Nitrum ui-
trum est inter lapides sicut amens inter
amentes, nam recipit omnes tincturas
cito. Ligne soluitur, reuersus ad lapidita-
tem suam reuertitur. Mollificat et mun-
dificat et liquefacit omnia corpora. Dein-
de subtrahit se ab eis post fusionem. Et
sal per lauationem. Item sal et nitrum due
sunt res in quibus est tinctum secretum
artis, nec lapis potest fieri sine eis preci-
pue sine sale. Ca. lxxxii. De atramento et alumine

Atramentum est aqua
et tinctura quam terre siccitas coa-
gulauit et est in sui natura cali-
dum et sic eius multa sunt genera quorum me-
lius est in Hispania et ipsum quidem deni-
grat corpora et augmentat ruborem rubi-
dine. Album non denigrat. Eius regimen
ut dicit Iebez est aquila, i. cum sale a-
mmoniaco qui atramentum est longinque
sublimationis sed ipsum sublimat ipsum et in
atramentis insunt sulphura sub-
tilia que sublimantur et colorantur et for-
titer ligant cum spissitatibus, quare eius
est quod retinet omne fugitiuum a fuga.
¶ Alumen est aliquid quod coagulauit sicci-
tas terre et est in natura sui cal. et si
retinet omne uolatile comundifi-
cat et decorat corpora et augmentat
tincturam eorum. Alkymista alumen large
sumpto uocabulo dicit omne quod ligat tinc-
turas incorporando aliquo ut in pannis et co-
riis et sicut sunt diuerse tincture sic et
alumina diuersa. Nam tinctura quelibet alu-
mine suo indiget sine quo impressionem non
posset ut cum corpore ligari. Unde non
ut quidam putant alumen dat lumen sed
facit adherere lumen, i. colorem sicut appa-

inedia quia non separatur cum galla non
inficiuntur ei tinctura. Itaque galla est al
ma tincture nigre facit enim et lamella
tus est albus gladii. Alumen autem de quo hic
agitur est album, rubee tincture, licet ali
quando non rubificet nisi album. Avicenna
ubi supra. Ca. xxxiiii de naturali generatione lapidum

Lapis quidem naturalis mineralium
est res que efficitur in mineriis terre su
per se ipsam itaque nascitur et non
crescit nec minuitur ut aurum [illegible] auri
pigmentum sal armonia cum sulphure hii
sunt lapides naturales. Spiritus lapis autem
spiritualis nascitur et crescit pueris acetum
et urina et spuma medicine sunt lapides
in naturalis cum aqua induratur mineralium
in mineriis et tingit omnes res sicut spiritua
lis i. sanguinis. Est autem inter spiritualem
et naturalem differentia quia naturalis statim
operatur spiritualis vero non nisi in eius sta
tuto. Ex additis quarti libri methaurorum
fiunt quidam lapides ex aqua mixta per ca
lorem solis vel ex aqua coagulata virtute
terre sicca vel ex causa calida desiccata
similiter et quedam vegetabilia et quedam
animalia vertuntur in lapides virtute quadam
minerali lapidificativa et hoc fit loco la
pidoso dum discontinuantur subito vir
tute quadam que agit ad ea mora fit
motus que convertit in lapides que in illa
hora consequuntur sic transmutatio corporum
animalium et vegetabilium et que [illegible]
est sicut transmutatio aquarum. Est autem
impossibile ut aliqua complexionati conver
tatur totum in unum elementum sed elementa
convertuntur ad invicem dum transeunt in
dominans unde quod cadit in salinas fit
sal et quod in igne fit ignis, sed quedam
citius et quedam tardius secundum potenti
am activarum et resistentiam passivarum.
Est et locus in arabia qui colorat
omnia corpora in eo consistentia colore suo.
Panis quoque ipse [illegible] in lapidem co
usus est remansit tamen color suus. Ve
rum talia mira quia raro accidunt
sed causa pater manifeste sunt. Sepe nam
que fiunt lapides ex igne dum extingui
tur et sepe terra sicca et lapidea ca
de contingit in tonitruationibus ut
vapor igneus qui ignis commixtione sua
fiet et sic efficitur. In parthia quoque
cadunt corpora erea ut est ustum et si
milia sagittis flammatis nec possunt li
que per ignem vaporant in fumum atti
nentem viriditati donec residuum fit
cinis. Cadit etiam apud gurgam fru
stum ferri per parva fere infrangibile

cuius pars missa est regi coracum qui
cum precepisset ut enses inde fierent erat
infabricabile. Dicunt tamen arabes quod en
ses lemanici qui optimi sunt de tali fer
ro sunt. Cum autem cecidit illa massa re
pleverunt aliquotiens aera sicut pila erat
ex minimis frustulis composita coheren
tibus ad invicem ad quod vos [illegible] quanti
tatem. Simile etiam apud tempestem eve
nit. Sic itaque fiunt et lapides et e
aere quanto non erit subito propter calorem
accidentem vel paulatim et per longum
tempus. Ex libro de causis elementorum. Cor
pora quoque mineralia generantur ex vapo
ribus inspissatis et coagulatis secundum
[illegible] virtute nature in spaciola
[illegible] ut supra dictum est. Alkymista. Ca.
xxxv de duplici factura alexir

In corporibus itaque mineralibus
ut supra dictum est ad instar operis
nature conati sunt alkymiste fac
ere breviori tempore quam natura faciat manibus
quoque. Unde et converterunt facere rem quandam
que corpora super que proiciatur transmutat
et vocatur apud eos alexir et dicitur lapis
non lapis. Lapis quia tenet non lapis
quia funditur et currit absque evapora
tione sicut aurum nec est alia res cui
proprietas illa conveniat. Avicenna ubi supra.
Alexir quod est res que proicitur super
minus corpus et mutat rem aliam et
sua malitiam fit quod quando immiscetur corpori
[illegible] et corpus et elementa commiscentur sicque
de omnibus una confectio reddit alexir
[illegible] quod sonat magnum the
saurum vel meliorem thesaurum. Quod
quidem quando miscetur cum aliqua re mi
sceri se aut per talem mixtionem que in
quantum posset dividi sicut tutia cum cupro
aut per talem que posset dividi sicut
arsenicum cum aliquibus de corporibus aut
per unionem [illegible] ita quod permanet
unumquodque singulariter et alexir quidem
quod se cum corpore miscet est sicut tu
tia cum corpore cupri, sed non augmentat
vel crescit in suo pondere sicut crescit
cuprum de illa tutia cuius ratio est quia
tutia res corporalis est. Alexir autem
res spiritualis et vertitur natura sui ge
neris ad aliud genus. Alkymista. Ca.
xxxvi de duplici factura alexir

Fit autem alexir duobus modis: uno
modo ex spiritibus mineralibus et corpo
ribus mundis separatis aliquando ex
quibusdam rebus permanentibus coadunan
tibus se [illegible] vel [illegible] vel caligine pri
mo modo sic mortificant quidem spiritus

et sublimantur donec munda fiant post
hoc vero de corporibus candida gradatis
combure donec possit teri. Deinde cal
cinabis donec in modum calcis mundum
efficiatur. Tandem vero spiritus et corpora sic
preparata terantur et imbibantur cum aquis
acutis distillatis postea tam diu subli
mantur donec magnam claritatem contrahant.
Deinde congelantur et postremo vero tam
diu ponuntur in igne donec fixa effi
ciantur. Illud itaque fixum si super corpus
proiciatur transmutabit ipsum secundum qualitatem
quam habet. Ex eodem vero fit de virtutibus ca
tis. Avicenna in suo. Albumazer alfali
[illegible] de principiis mundi post naturam
dicit petram quam absconderunt philosophi dictis.
Alii dicunt quod petra hec est herbalis et
alii quod naturalis. Alii quod mineralis seu anima
lis. Ego autem indico et probavi quod petre
herbales sunt capilli. Petra vero animalis pe
tra non animalis sanguis hominum hee
sunt petre de philosophis [illegible] unde ha
[illegible] accepit filium suum [illegible] suo
et iuravit per deum celi et terre lapis est de
me et de ipso. Deinde dicit ipse sperma de
quo non ipse capillos et sanguinem. Hinc dic
quoque [illegible] quod petra que non est petra in
[illegible] lapis [illegible] non est aliud
quam capilli aut sanguis. Capilli quidem
hominis [illegible] aut virginis. Sang
uis etiam hominis et [illegible]. Ova vero
de gallinis non nisi gallos ponite quia eis
[illegible] Ex lapis [illegible] elementis
et [illegible] [illegible] do [illegible]
ut faciat argentum vel aurum quod si non
potes sine preparatione et subtili alteratione cor
poris quia partes eius minime non
possent ingredi [illegible] sub
tilitatis [illegible] corporis. Deinde [illegible]
ac sublimatur et in [illegible] clarificatur
plus quam [illegible] qui de alio mittitur in
[illegible] prout dictum est et in ipsa hora tunc corpo
re incorporat quod [illegible] ipse [illegible]
[illegible] non putabat. Avicenna in epistola ad Ha
sen.

Ca. Cxxxvj de complemento elixir albi et citrini et rubei

Elixir itaque
tinctura sua tingit et oleo suo in
[illegible] et calce sua figitur et al
bum quidem completur tribus in quibus
non est ignis. Rubeum vero completur qua
tuor. Glosa vera est quod elixir album
non indiget nisi tribus. Tribus scilicet oleo
tinctura et calce. Sed rubeum indiget quarto scilicet
oleo calce tinctura et item alia tinctu
ra que dicitur ignis. Idcirco subditur. Avice
na in quibus non est ignis unde in elixir
fit de mineralibus est pro tinctura

nitrum pro oleo argentum pro calce aurum
vel eius calcinatum pro tinctura nitrum
pro oleo sulphur id est rubedo sulphuris
que rubificet spiritus et calces vel si albifica
re lapides mediores rubificent [illegible]
valet [illegible] tribus dicit compleri unde [illegible]
Idem addit in lapide facto de re animata
que constat ex aqua oleo igne et terra et
hic ad rubeum ad album vero non nisi
ex aqua oleo et terra. Credo tamen quod albe
fit in elixir facto de re animata et quia
quod dicit principes rubeum unde et album
terra locum habet in elixir facto de mine
ralibus in elixir vero facto de re animata cre
do quod rubeum tribus completur et albu
unde scilicet aqua oleo igne et terra. Manifestum
est aurum fieri spiritus fixus vel nitrum fieri
corpus fixum quia cum illa res dis
datur unde [illegible] totum tamen et oleum
totum tincturam totum fixa fixa non
indiget aliqua re nolubili [illegible] to
tum [illegible] deservit [illegible] corpus sup
quod proiciatur vel cum quo [illegible] ingeni
um [illegible] Idem in alio quod constat ex
tribus [illegible] vel nitrum
fieri corpus fixum vel argentum fieri
spiritum fixum. Aque autem est industrie
facere de corpore spiritum fixum de spiritu corpus
fixum. Item dicit Avicenna [illegible]
[illegible] sunt in elixir id est in lapide [illegible]
[illegible] nitrum rubeum sicut est ad rubeum
fermentum auri calx argenti terra aqua
ignis et aer quorum nitrum tinctum est id est
ponitur in lapide ut tingat calx et fer
mentum ponitur pro ipsa fixa fermentum quidem
quia tam elixir [illegible] quam corpus sup
quod proicitur transmutat in se ipsum sic in
dicunt fermentum totam paste massam
[illegible] et in se ipsum transmutat et [illegible]
est [illegible] fixa. Calx vero quia tota elixi
[illegible] facit et consolidat cum argen
to [illegible] quod proicitur elixir et hoc per
[illegible] que fit ipsa calx argenti [illegible]
illo argento [illegible] aqua et terra ignis et
aer ponuntur pro oleo [illegible] elementa
distillationis [illegible] capillis vel
sanguine [illegible] fieri potest
[illegible] que pro oleo ponitur [illegible]
[illegible] unde dicit Avicenna quod illa res de
qua fit lapis est [illegible] et [illegible] est
[illegible] Sol [illegible] de [illegible]

Ca. Cxxxvij de calcinatione corporum immundorum

Predictorum autem corporum regimen [illegible]
quadruplex est scilicet calcinatio
cum sale [illegible] deinde
coagulatio. Calcinatio est [illegible] cum
igne vehementi et sale ut deleantur albe

sulphurea corrumpencia et remaneant munda sicut talia. Aurum quidem et argentum non est necesse calcinare nisi propter commixtionem puri corporum et preparacionem, sed ut desiccata corporum humiditate sint humiditatis aliene susceptibiliora et ad fundendum velociora. Plumbum autem et es et stannum necesse est calcinare propter causam predictam, scilicet ut deleantur corporum sulphurea corrumpencia et deleatur corporum unctuositas combustibilis. Alkymista. Postquam quidem diffinivit predicta calcinacionis ut tradit per corpora munda que sunt aurum et argentum. Certa namque calcinantur ut recedat ab eis sulphureitas adustibilis que corpora denigrat. Fiet autem ut appareat ad suscipiendum humiditatem alienam ut penetret inclusiore ubi commisceantur cum aliis rebus quorum unum erit calx seu argentum album vel fermentum sed aurum ut infra dicetur. Nisi autem fiat plus subtile non susciperet humidum quia sicut petit [illegible] et alco penetratur. Ignis autem vehemens seu ipse dictus qui admodum vehiculi in quadrige cursum sine equalitate germinat quod facere non potest ignis flamme. Sed talis est ignis furni calefacti et clausi post carbonum abstraccionem, est cum ibi calor continuus sine combustione. Talis eciam est ignis furni in quo positi sunt carbones qui fumum non faciunt. Ignis quoque carbonum attemperatorum combustorum vel lignorum combustorum attemperatorum vel cinis calidissimi talis est. Igitur ignis qui corpora calcinat et non fundit. Cum proprietas est quod combussit partem unius potentem sed sulphureitatem partem non potentem diminuit donec ipsum corpus denigrat et mundat a nigredine. Sal quoque quod miscetur in limatura corporis in igne defendit ipsum ne fundatur vel comburatur et si est corpus immundum reddit illud mundum a sulphureitate et nigredine quam desiccat et corrodit ac deglutit sulphureitatem propter eius mundiciam et siccitatem. Si vero mundum reddit illud nigredinis et augmentat rubedinem in rubedo albedinem in albedo quia semper corrodit et mundat ipsum a particula illa sulphureitatis nigredinis que remansit cum qua coniunctum est calcinatum. Cum autem intencio distinguendum est lavat ipsum corpus aqua tunc cum sal in aqua dissolvitur et corpus residet. Nam omne sal commune album dissolvitur et separatur a corporibus conpositis per lotionem in aqua calida. Hanc tamen diu fieri debet donec

salsedo de aqua recedit sicque completur opus.

Ca. xxxvij. De quadrupliciori corpore preparacione summa simplicit.

Dixit autem corporum preparacione summa simplicit... principibus Aboali seu Avicenna quod argentum corporis plus aduri donec impalpabile possit redigi. Deinde cum sale preparato calcinari et postea lavari et calcinari iterum. Aliud est quod sortiatur humiditatem corporum pentem et intromittit humiditate ignee. Aut rectificationem propter quod est inter corporis et essencia postmodum stans in igne combustionis. Calcinantur autem pari aurum et argentum sed cum sale preparato posito admixtione et cum furnello flamma reverberi. Razi ubi supra. Certo est sublimato pro cum spiritus terrenus ut moreretur et subtilietur ac profundetur humiditas ingressa corpore. Et non fit nisi cum attritione et imbibicione donec subtilietur sicut terra que liquescit super igne cum ignore caliditate. Post calcem autem artificiose fit solucio deinde coagulacio. Alkymista. Istius preparacio corporum immundorum quadruplex est scilicet calcinacio, terracio, solucio, coagulacio. Principibus quod dicit Aurissa ad aurum quod argentum ea plenum aduri. Deinde calcinari. Sed aduri dicitur ut ipse qui aduritur sine possibili denigracione et combustione. Corpora munda id est aurum et argentum adeo calcinantur ut penetrat humiditas ad profundum ipsorum et ut sit ea terrare et solvere in aqua. Sunt munda non ut recedat ab eis unctuositas adurens et nigredo que inest eis quod sulphureitate consistit. Terrantur autem diu in marmore porfiritico terrentur donec fiat plus subtilis ut apta sint ad solvendum. Postea solvuntur in aqua clarata ut possint commisci cum aqua spiritus et cum pluribus rebus fiat una quasi res iterata. Et hoc est fortassis quod dicitur in fine mechanicorum vi forte nostra reducitur natura. Eadem non congelantur quod solutum est in aqua conditur vel lapidatur. Sicut ut doceo Alkymista concepta possit intencionem suam. Spiritus quoque in preparacione que sunt mortificacio sublimacio solucio congelacio. Mortificantur quidem multiplex et obmultas causas. Nam argentum vivum mortificatur ut aptum sit ad sublimandum quia nisi cum spiritus aufertur non potest sublimari. Sulphur etiam et aurum pigmentum ut in eis maneat ignis adurens corpora hanc cum aufert ab eis mortificato. Sal autem armoniacum non indiget hanc preparacione propterea non sublimantur sed ut purificentur.

et non denigrent corpora. Fit autem sublimatio quando spiritus corporibus calefactione resolvuntur in vaporem et fumum. Deinde recipitur ille vapor in cameram vasis et inspissatur ibidem, ita quod potest recolligi. Solvuntur tandem et congelantur, sicut iam dictum est de corporibus. Ex epistola Avicenne ad Hasen.

Capitulum CXXIX. Qualiter corpora dura que liquefacta recipiunt tincturam.

Permixtio quidem tincturarum cum corporibus duris lapideis fieri non potest antequam liquantur et curvantur, nec corpora lenificata et cursus antequam liquefiant. Cum autem liquefierint, non omnis tinctura rubea vel alba effectum optatum consequitur in metallorum transmutatione. Tinctura namque non proficit sive quia aduritur, sive quia non figitur sed evolat et fugit, sive quia non ingreditur nec permiscetur, sive quia nec remanet fixe dispositus sed purificatur et evolat vel quolibet modo separatur, sive quia non defendit argentum nec aduritur ab hiis que non adurunt aurum et adurunt argentum, sicut sulphur et reliqua quibus aurum purificatur ab argento, nec defendit es nec aduritur ab hiis que non adurunt argentum sed es, sicut plumbum etc. Inquirenda est ergo tinctura que corporibus liquefactis permisceatur et non aduratur, cum reliquis adurentibus obviat et non purgetur nec permutat advenientia. Preterea corporum separatio fiat quod sibi coagulatam coagulatum et fixam super ignem. Ingenium quoque permiscendi ista adinvicem ita ut fiant unum, ut subtilia una igni non imprimat, id est non eam evaporare faciat. Tingat quoque cum eo quod est in ea de tinctura, permisceatur cum eo quod est in eo de sua permiscibilitate, consolidetur quoque cum eo quod est ibi de sua fixa. Alkimista. Ipsum quidem quod similiter est de tinctura etiam augmentificatur semper cum eo, nec eius confixionem augmentatur quod eius est in corpore. Nam aurum non fugit nisi summo augmento tincture. Ex ipsa quantitate augmentetur mentalis mora fugit. Similiter et reliqua corpora que immunda sunt, quia de quolibet elixir fieri potest. Ex qualibet mineris augmentum tincture certum est.

Capitulum CXXX. Cur olei liquabilitas sit ibi causa permixtionis.

Substantia a permixtionis est oleum quod hic est oleum unde ut est aurum et argentum vel spiritus sublimatus et impinguatus et ille solvere permiscere que sunt eiusdem nature et ponderis. Nam corpus metalli et vitri non permiscentur quia diversa sunt. Similiter et lapis et metallum, quorum unum siccum est, aliud liquidum. Oportet ergo permixtionem corpora adinvicem proportionantur in subtilitate ac ponderositate. Hoc semper verum est nisi quando liquidum cum frigido miscetur in compositione. Ut elixir et corpus super quod proiicitur debet esse siccitudo, quia aliter non coniungitur. Nulla quoque elixir, sive de corpore sive de spiritu fiat, consolidatur cum corpore super quod proiicitur nisi sit ei adiunctum aliud quod consolidat corpora adinvicem. Hoc est oleum incombustibile, sive sit de planta sive sit de animali. Fixa non dicitur substantia que ab igne in ipsam agente non corrumpitur nec evaporatur. Hec omnia si fuerint, quod si proiicietur super liquefactum adhereret ei et commisceretur ac subiungetur. Immo nec ipsum corpus pertinet in ignem nisi de mineralibus sulphur et de animalibus arsenicum; ipsum tamen fugiunt sine mora nisi quod brevissimo tempore incipiunt procedere adeo ut sciam cum eo commiscentur; autem cum eo ungentum per quod illa rectificentur ita ut ut eis remaneat adherentia et destruatur adustio. Causa siquidem adherentie liquefacto est deinde siccitudo mineralis et mineralis qui fit cum eo. Est ita fluxum liquefactionis humiditatis aeree permixta partibus siccis terreis in quibus moratur cum resolvunt eas ignis, nec mora potest propter vehementiam commixtionis. Causa evaporationis est humiditas mea quod non vehementer commixta. Postea cum elevatur et egreditur, causa non adustionis cum igne. Itaque auferentes adustionem de oleo quando miscetur cum corpore, ut sit adherentia vehementis commixtionis, fiat humidi cum sicco. Aliqui humidum evaporabunt, terrena vehementer non curtius sed si in iniscatur oleum fiat super siccum rabes non evaporat, ut dictum est. Actor.

Capitulum CXXXI. Qualiter fiat per elixir metallorum transmutatio.

Elixir itaque super corpus immunde liquefactum proiicitur, quamquam tincturam tingit et oleo suo subiungitur et calce sua figit. Sicque transmutat ipsum corpus secundum proprietatem quam elixir habet. Fiet sicut iam superius dictum est. Ex additis in libro Methaurorum Aristotelis. Sciant autem artifices alkimie species mutari non posse, sed hiis similia possunt facere, ut album tingere citrino colore ut videatur esse aurum

plumbi non in munditias absterge ut uideatur
esse argentum, compositio semper erit plu
bum, si optinuerint inter se qualitates
ut essent inter homines. Rectum quod specifi
ca diversa aliquis tollatur ingenio non credo
esse possibile, si ibi fit spoliatio acciden
cium ut colorum saporum ponderis. Artificia
alia quoque non sunt eadem uno quo natura
lia ut tamen ista licet propinqua sint simplicia
quoniam ars debilior est natura ut consequatur
eam licet multum laborent. Rectum propter
compositionis asterum similium non erit omnibus
eadem. Hec igitur in aliam permutari non
potest nisi forte in primam reducatur materiam
et sic aliquid quod prius non erat permutetur,
hoc autem per liquefactionem non fit. Alkimista
uidetur tamen quod per solutionem magna deinde
de per distillationem calidam per congelationem
in primam redigant materiam. Sed tamen non
potest ut artificialiter transmutata talia sint
qualia sunt naturalia et ab igne conserva
tionis defendant se sicut illa. Sed cum ita
esset necessario oporteret quod elixir rubea que
proiciatur super argentum ut de eo fiat aurum
talis esset quod ipsum argentum transmutatum
defenderet album eo quod adurit argentum
et non aurum sicut sunt cementa et sulphur
que in coadunatione auri ponuntur. Similiter
quod elixir que proiciatur super es ut albificetur
et transmutetur in argentum defenderet ipsum
album eo quod adurit argentum transmutatum
defenderet album et non aurum sicut sunt
cementa et sulphur que in coadunatione
ponuntur auri es et non argentum sicut es
plumbum. Quorum utrumque est impossibile. Ra
cidum itaque quod si aurum in fusione fuerit
et bullit de magisterio est, si non nequaquam.
Si semper post fusionem citrinum est bonum
est, si nigrum falsum. Argentum non si in fusi
one nimium et facit scoriam naturale
est, sin autem artificiale. Capitulum XXXVI de opera

bus alkymie in metallis corporibus.

Instituitur. Quia ad nobilium corporum transmutatione
inducitur hec ars aliquid habet ueritatis
et mendacium, sed inter tamen est subtilitas
sublimis et utilitas non parva quia aditus
imitationes et disgregationes compositio
nes que iterum que inuenit in mundo sunt
ad uarios usus hominum preter naturam per
industriam humanam ut est opus minium u
milionis uitri et auri talia unde et dicta
est occulta philosophia quoniam uel tamquam
investigatio quoniam hec sunt difficilis est
occulta. Tale est etiam disgregare uires
minerales de qualibet planta per distillationem ita

ut in unaquaque remaneat dominium unius
elementi et hoc est contrahere primo aquam de
inde oleum tertia ignem qui est liquor
rubens. Quarto loco remanet terra tam
quam feces. Per hoc potest sciri quod elementum magis
dominatur in illa planta de qua hoc agitur.
Desiccata tamen planta non contrahitur aqua
quia loca iam euaporauit humiditas
aque que citius euaporat quam humiditas
oleaginea illa enim est que diutius rema
nens defendit plantas aut putrescere.
Idem etiam scire potest de quibusdam rebus
que procedunt ex animalibus ut de ossibus
capillis ouis et hiis unde docet Auicen
na in eius de compositionibus medicinarum di
stillare ossa et capillos ad sciendum in
quo eorum plus sit humiditas. Sic etiam
est contrahere salem de omnibus cineribus
plantarum et ossium animalium et de calcibus
lapidum. In hoc autem differunt hec sales
inter se quod minerale talium non est oleum
quia caret utraque humiditate nec uege
tatur nec nutritur sicut planta et ani
mal. Cum secundum frigidum et humidum
nutritur et secundum calidum et humidum
uiuit. Hic quod uita et nutrimentum permanet
ex humido in planta et animali ut dicit Jo
hannes Damascenus. In sale non cinerum
plantarum et ossium est oleum quod ignis
non potuit disgregare. Est enim inadusti
bile, sed oleum quod contrahitur per distilla
tionem est adustibile. Videmus autem quod per distil
lationem egreditur fugit ignem et habet
naturam spiritus nec sufficit dicere quod pinguia
(sunt) etiam de minerali sive de terra sive
de planta sive de animali est oleum sive
quod non posset fundi et uiuere. Capitulum XXXVII

in de operationibus ... alkymie ...

Sunt alie multe artificiis tales
apparentes ipse uero per transmutationes
ad alkymiam pertinentes in terra quam
minionis per solum ignem fit de solida
terra que cum sit albissima ponitur
in igne uehementi et fit rubea eo quod eius
occultum est rubeum licet manifestum
est album. Nam mulieres de albo dicunt quod omnis
res habet contrarium in occulto eius quod
apparet in manifesto et ex ipso ignis ita
est quod manifestum est ponit in occulto
et quod occultum in manifesto. ¶ Quam
uis non transmutatio accidit ex proprietate
compositionis. Fit enim ex argento et sulphure
igne albo et citrino. Hinc rubedine qui
dem que in eis non est in commixtione
acquirit ex uiolentia sulphuris illata

argentum vivo mediante igne et inge-
nio artificis. Nam sicut ex compositione diversarum
rerum proveniunt in composito alterius in
simplicibus non est ut in tyriaca sic et
dolor et [illegible]. Quibus autem sublimatum in
auricalcum quod fit mediante tucia quia
fumus eius albificat. Chalybs natura pre-
stat cum filius eius prevalet super eius
fusum vel iungitur cum salinis eius in
ipsa cuius fusione tucia calefacit et fuga-
verit tamen spiritus unde omne quod eius fu-
ga sit per ipsum corporum fusum fecit aliquid
ipsum quia fumus eius est tempore albi-
cans [illegible] cum rubeo resumit
rubedinem et fit citrinatio et ita fit au-
ricalcum. Ceterum argentum cum et [illegible]
[illegible] sicut [illegible] sed
non est par [illegible] ad arte
in quo [illegible] fumus est albissimus et albi-
ficat plus quam [illegible] fit decoctura ...
[illegible] albedine [illegible]
[illegible] eius rubedine adesse [illegible]
[illegible] ut dicit
Constantinus [illegible] agit de az-
[illegible] fumus aut [illegible]
[illegible] de albedine [illegible] multo minus
et [illegible] aufert eius rubedinem [illegible]
[illegible] ut [illegible] est dictum. Sequitur de
medicina [illegible] est [illegible]. **Capitulum xxxv**
de practica medicine.

Igitur medicina est que corpus vel tuetur
vel restaurat salutem cuius materia
versatur in morbis et vulneribus ad
[illegible] ita pertinet [illegible] que ars
[illegible] medicina nominat
[illegible] filius et [illegible] et re-
[illegible] defensio [illegible] atque
[illegible] qua [illegible] corporis adversus [illegible]
ictus [illegible] [illegible] ambos
[illegible] impositum [illegible] attemperanto
ut non nimium [illegible] paulatim adhibeat
[illegible] in [illegible] non [illegible] prin-
cipium affert [illegible] natura
[illegible] artis inventor apud grecos
ut fertur Apollo fuit cuius filius Esculapius
[illegible] laude vel opere amplificavit [illegible]
vel [illegible] medicina continet [illegible]
[illegible] Curationes sunt [illegible]
[illegible] [illegible] Sapientis
et [illegible] et [illegible] in annis et
[illegible] [illegible] Curationes
sunt [illegible] et [illegible] ut [illegible]
[illegible] ad [illegible]
[illegible]
purgationes [illegible] ut [illegible]
[illegible] Constantinus in [illegible] in
parte practica medicine dividit medici-

[illegible] in custodiam sanitatis et curationem
egritudinis. Custodia sanitatis in tria
scilicet in custodiam sanitatis corporum in sani-
tate instabilium. Et in custodiam convalescen-
tium iam [illegible]. Et in custodiam [illegible]
[illegible] [illegible] egritudine [illegible]
[illegible]. Curatio egritudinis duplex fit autem
[illegible] et dieta aut cum cirurgia. Ci-
rurgia item duplex scilicet aut in carne medi-
cina [illegible] [illegible] [illegible] aut in os-
se fractura et hec ad locum [illegible]
[illegible] **Capitulum xxxv de instruc-**
tione medici

Qui in medicione [illegible]
habitus circa sanitatem infirmi re-
cuperandam laboret non [illegible]
[illegible] vel [illegible] accipiat [illegible]
[illegible] vel ipse [illegible] vel [illegible]
acquirat [illegible] ab [illegible] fiat
infirmitatis [illegible] salus [illegible]
fit [illegible] in [illegible] medicus [illegible]
[illegible] consilii [illegible]
[illegible] et delectabiles [illegible] fugiat
ebrietate caveat [illegible] cum mente [illegible]
[illegible] confortant non [illegible]
[illegible] infirmos [illegible]
[illegible] sit [illegible]
[illegible] [illegible] et
[illegible]
[illegible]
Cum infirmitatis [illegible]
[illegible] domus [illegible]
[illegible] et amplius [illegible]
[illegible] de ne [illegible] aliquid [illegible]
[illegible] medicus [illegible] ut [illegible]
[illegible] ad infirmos [illegible] ipsos [illegible]
[illegible] et [illegible] ut medi-
[illegible] ut [illegible]
infirmus [illegible] salute [illegible] ad
corporalis medicine remedium [illegible]
[illegible] cum [illegible]
[illegible] aliud [illegible]
dicit [illegible] quod quidam cum [illegible]
[illegible] salute [illegible]
[illegible] articulis [illegible]
[illegible] mortis [illegible] [illegible]
[illegible] medicorum [illegible] constitu-
[illegible] sunt pu-
[illegible] [illegible]
[illegible] donec [illegible]
[illegible] competenter. [illegible]
sit multum [illegible] corporis. Quibus [illegible]
tione [illegible] ne quis
medicorum pro corporali salute aliquid
suadeat quod in periculum anime [illegible]
[illegible] in practica [illegible] capitulo
Capitulum xxxvi de dilatatione mortis custo-
dia et sanitatis propriam medici [illegible]

Animalium quidem et herbarum corpora
iugiter alterantur nec in una per-
manet qualitate quia nature corporum
est ad corruptionem tendere. Hec ipsa corporibus
accidit eis aut contrarietate aut preter ne-
cessitatem. Nec corporibus nec abintus
accidit aut ab extra. Abintus quidem a
causa naturalis siccitatis que communis
est animalibus crescentibus crescentiam et pla-
te contendunt ad marcorem et ariditatem
animalia ad finem ac mortem aut dissi-
lutione scilicet radicalis connaturalis calo-
ris causa ducet ad corruptionem et finem
inducat ea aut contrariis superfluitatibus que
cibis et potibus fiunt. Ab extra vero acci-
dit aeris causa nos circumdantis corpo-
ra vero non necessaria fit aeribus vero corpori-
bus que alterant contraria sicut ea que
calefaciunt aut infrigidant aut desiccant aut hu-
mectant etiam collisio lapidum incisio cus-
pidum morsus et cetera. Nocumentis autem commu-
nibus corpus mutationem sunt indisiuncta necessario
indigens regimine mutationem illi egritudinis
que corpus corruptionem prohibeat eamque in equa-
litate sue sanitatis usque ad horam finis
naturalis defectionis servat. Sicut enim
de se ars est impossibile quod absque cor-
porum natura manetur(?) cuius causa ita
quod si fiat absque natura corporum ars
vi non valet. Ac si medicus curat ea u-
tatur et regimine quo oportet cavendo
secundum causas nocentes et corrumpentes non
[illegible] sicut abunde cause nec bene compo-
site nec accelerabit ad ea corporis usque
ad finem naturale. Hoc autem regimine custo-
dia sanitatis in sanis et eius restau-
ratio in egrotis ex quibus procedit tamen
dignior et utilior custodia sanitatis. Un-
de dicit G. quod ad conservationem sanitatis est prior(?)
medicine et finis eius est ei cause. Est
autem sanitas temperantia corporum que
quidem aut in ultimo est ita ut omnes actio-
nes naturales perfecte sunt in id ad quod per-
fecte possibile est nec dicis temperantiam
in ultimo que omnino variat quod sit in equi-
nitate cum tamen non sit invenire sed
que ipsa est similis aut est deficiens ab
ea que in ultimo est ita ut tamen ut hic
defectus actionibus non noceat nec offi-
cia impediat. Itaque corpora temperata in ul-
timo sunt quidem non sunt deficientia
vero absque temperantia multa sunt et
varia fere magis et minus ab illa secun-

cia quare et ima que ad sanitatis custo-
diam ducit varia consistit. Cap. v. de re-
gimine in vere et sanitatis

Custodia sanitatis in tria dividitur. Scilicet cus-
todiam sanitatis in sanis et est ipsa cor-
porum debilium que sustentamento indiget
et ipsa corporum que iam ad egritudines
prona sunt. Hiis que cavenda est ne ac-
cidant. Custodia ipsa corporum sanorum
in tria subdividitur. Est enim totius
vel ipsa. Commune regimine est id quod est
corporum secundum communes causas quibus
participant sanitas et infirmitas. Ipsa
vero deputata est una est corporum que
sunt temperate complexionis et equa-
lis perfecte compositionis. Alia vero corporum
contra temperantiam positorum in aliqua
vel complexione sive tale quod nocumentum
actionum corporum non sentiatur. Regimine con-
incipiendum nobis est. Communes itaque
cause sanitati et egritudini participa-
te sunt res non naturales corporis vincen-
tes quorum usum sanitati congruum esse
oportet. Hee vero sunt aer cibus et potus
coitus inanitio(?) balneum cibus et
potus sompnus et vigilie vindicatio(?)
corporis accidentia anime speculatio et
consuetudinum. In hiis causis ypocras
in principio. Sanitas est integritas corporis
et temperantia nature ex calido et humi-
do quod est sanguinis unde et sanitas
dicta est quia sanguis status. Et Gal. in
in anforismis regimine sanorum et corporibus le-
dunt infirmum dum cum amplius contra
cursum nature evenerunt egritudi-
nes faciunt. Razi in almansore in parte
de sanitate conservanda est in motu
et quiete cibo et potu necnon et in
superfluitatum expulsionibus necnon
abstinere domos et loca tota inquili-
nare. Et tempore malis etiam acci-
dentibus anime augmentum caveant ab
mare animales quoque cogitationes
refrenare et consuetudines servare.
Auctor de hiis ferre omnibus iam dare
superius eorum in sequenti libro plenius
dicetur tum de theorica medicine trac-
tabitur horum et cum consideratio pertinet
ad theoricam regimine vel ad practicam
secundum de usu suo sunt in prefato scripti libri
tractatum distinguere volumus. Tale vero
supra. Cap. v. de regimine in vere

Oportet autem sanitatis regimen fieri

aut tempora considerare. Igitur in vere tem-
peratorum quidem corporum regimen est ex
predictum temperatum tertia regimina
temperata. Intemperatorum autem corporum
calidis ac potibus conveniunt. Corporibus
frigidus prout oportunum est. Si tempus ca-
lidius a utendum est refrigerantibus ac
refrigerantibus et regimine ac paucitate
laboris et si quis flebotomo vel farma-
cia purgari vult ad eum sit hoc tempore
faciat dum est temperatum virtus quoque cor-
poris fortior ad perferendum. Oportet enim
si purgationem humorum qui hyemis fri-
gore congregati sunt et inspissati autem
estatis calore liquescunt et ad aliqua me-
brorum principalium defluant ut dicit G.
unde ex generatur egritudo. Idem quoque
dicit quod in vere sanguinis multiplicatur et ca-
lidum ebullitionem patitur ut non facile sit
venis illum continere sed ad alia membra
repellitur fiunt quoque passiones plures hu-
mores quoque tempore hyeme inspissati fluu-
nt. Et quod patet si aut tempus oportu-
num est omnibus etatibus maximeque
grandioribus et hiis quorum corporis com-
plexio frigida est et sic regimine quoque
corporum est hiis oportet quotiens aer
temperatus est. Razi in almansore iiij
parte. In vere quidem oportet ut corpus sum-
mitione ventris quoque solutione preveniendo
preveniatur antequam calor invitetur. Sumpto
quoque vinum bibendum est vinum et ca-
ro gallinacea comedenda. Omnia dulcia nimis
et frigida et maxime abstinere debet
quibus egritudines ex repletionibus
accidere solent. Subtilibus autem et in
frigidantibus melius sicut in estate in-
tuant.

Ca. vj de regimine corporis in estate

In estate vero motus laborque minuatur
et appetite tenuatur et unctuositas
calida grossa quoque relinquitur. Vestes
aut aceto que cedant necesse sunt ful-
tibo replicat sed pluribus mediis dum pu-
tibus fumant. Aqua vero frigida biben-
da est et in ablutione utenda. Vinum quo-
que ita limphetur ut quasi aqua senti-
atur. A dulcibus autem et unctuosis et a
cunctis et calidis est abstinendum. Aceto sed
autem ut dicitur est in regimine ad vo-
luntatem temperiem est utendum et in
mane de pomis acetosis et vel desinen-
tibus acetosis est bibendum. Galienus in prima
In estate qui aer calidus est et sic oppor-

tet temperatorum corporum inclinari regimine
a temperatis ad frigida et humida acris quoque
refrigerationem moliri in locis humidis pro
pinquis aquarum fluminum decursu vestibus
lineis ac levibus indui. Et quia hoc tempore
calor naturalis ad exteriora corporis edu-
citur interiusque minuitur oportet victum esse me-
diocre subtilem citoque digestibilem. Di-
cit autem ypocras difficilius ferunt cor-
pora victum in estate facilius autem in hy-
eme. Unde victus eorum est paucum esse ci-
bum et subtilem ac facile digestibilem
ut sunt lapidosi pisciculi gallinarum pul-
li caro edulina cum aceto vel muris sun-
t parati. Lactuce et citruli cucumeres
portulaca vina quoque non multum dulcia
et similia et pomarum malegranata et similia ca-
ueantur ab victus calidus vel pinguis et
confricatur vinum vero quod est album et tenue
aliquod aqua multa frigida mixtatur hoc
tempus valde nocivum est calidis et sic
itaque pueri faciant et contrarium in hoc tempore
quo maior dissolutio naturalis caloris a cor-
poribus caveatur. Vomitus autem multi-
plicetur et medicamina valde solubilia
et acuta caveantur. Quia si debet accipere aqua
mole et fructum et cassie fistule et mirobolani
et syrupus rosarum ac similibus utantur. Vomitus
autem ipsius hoc tempore est oportunus. Con-
gruum est autem hoc tempus flegmaticis com-
plexionibus.

Ca. vij de regimine corporis in autumpno

Autumpnus vero quia frigidum et siccum est in
eo temperatorum corporum inclinari regi-
men ad calidum et humidum. Quoque dicit
Avicenna in ... omnia mala sunt
preter gaudium et leticia. Hoc enim tempus ...
...uit causa est aer malus morbusque
pessimus propter inequalitatem siccitatis et varie-
tatis aeris. Unde dicit ypocras morbi
sunt in autumpno sunt acutiores et plurimi
mortiferi. Nam aer in eo variatur
et inequalitate vina et recalescit dies vana...
seque preter hoc etiam in multis corporum hu-
mores estate vertuntur tumque venit autum-
nus cuius frigore stringuntur et interiora cor-
poris redduntur. Ex quo accidunt egri-
tudines pessime. Unde necesse huius regi-
mine est et tamen alios quod varium est usque ad
tempus pluviarum. Tunc enim humecta aer
et desinit eius varietas. Oportet etiam hoc
tempore potionem solubilem aliquam accipere
cavendo ne futurus hyemis frigus cum abstrac-
tione superfluitatum corpus ne solvatur.

prohibitione hoc tempus congruum est pu
eris et adolescentibus. Razi in suo almansore
non fructum quietis quantum possibile in
uenienda est. Cauendum est a pulle medici
in morte et inmane a frigore. Cauendum
est etiam a potu que frigide et a labore pl
ra sollicitudine aqua quoque frigida non
lauent, aqua corpus horripilatur et ea
hora febris efficiatur. Aqua uero tepida se la
uent et abstineant ne post cibi repletionem
dormiant. Caueat pueri ne fame uel siti
paciantur aut una hora cibo uel aqua
repleantur. Vinum aut sit temperatum bibant aut
ut aquam desiderat faciat stomacho tu uo
temperamentum neque grauedine afferat. In ipsa
quoque sicut in estate corpus secundum plura
custodiri iugiter ac regi debet usque ad plu
rarum aduentum et postquam aduenerint
a multo malo nocumento reddent securum.
Autumpni uero intencio debet esse in humorum
repressione ac temperamentum temperamento ma
gis quam in eorum euacuatione. Si in eo con
tingat egritudo aliqua cito subueniendum
est medicina quia huius temporis egritudines
pessime sunt. Multum uero tota intencio
sit in corporis humectatione magis cum
necessaria est huic tempori quam etiam in esta
te quia peruaricia sue complexionis non
patitur extra regimen nec largius p
mittit nutrientibus uti nec dietam despi
cere.

Ca. xviii de regimine corporis in hyeme

Hyemps aut regimus cuore tempori
uenat largitatem tollat et corporis
sanitatem conseruat nec egritudo
incurrit ma ii complexionem cuiusque causa
inferat. Caueri debet a multa uentris solucione
et si qui febres inde contingerent cito cum me
dicina subueniat ipse cum euacuatione
quia febres hoc plerumque accidunt complexione
tione. Et ille qui hoc tempore bonorum nutri
mentorum multitudine cum vino usus
mero utitur cum inmoderate sibi subue
nire debebit. Qui uero nutrimentis grossis
et malis utitur uentris solucione sibi suc
curratur. Pueri qui frigide complexionis
est calidis nutriri potest ut sunt piper et
allia piper et similia. Et si iuuenis calide
complexionis sunt quiescentibus abstineant
abstineant. Razi in suo. Hyeme quia fri
gida est et huic temporalium corporum oportet
tet inclinari regimine in caliditatem et sic
plurimis uestibus est utendum, radix
cum lignorum non mali odoris calefa
ciendum. Cum quoque multiplicantur plurimum
sit habitacio in eminentibus locis ad que

proueniat sol. Exercicio quoque et fricationi
bus hoc tempore plus quam ceteris utendum
est, his maxime quorum corpora sunt humi
da. Dieta uero sit grossior temperata quia
calor naturalis hoc tempore confortatur.
Nam intra corpus constituitur ubique multipli
catur, ideoque digestio melior efficitur.
Unde dicit ypo. uentres hyeme et uere ca
lidiores natura sunt et sompni longissi
mi et alias frigidus corpora ciboque ferunt
hyeme debilius deinde difficilius estate
post quam in autumpno. Oportet ergo dictam
esse plurimam et grossiorem ut est caro bo
uina uel caprina carnes que salse pulli co
lumbarum iam uolantes et passeres et
similia. Caueatur autem caro generans flegma
sicut agni caro lac pisces et similia. Cum
aut fortitudo caloris sit ut frigori resistat
si quantitate non multum quia corpus hu
mectat tum tempus humidum sit et quia
parum mittit cum corpus hoc tempore pl
rimo indigeat nutrimento utendum est et
subrufi caloris et meracius temperatum
hoc tempus iuuenibus et calidis ac sic
est oportunum senibus et ac sic et hu
est nocuum. Ca. xix de purgatione corporis ad
custodiam sanitatis
Colliguntur in corpore crapula quedam et sup
fluitates cibis et potibus quibus non
indiget natura et preterea quod humor ex
pelle prima preterea non uero non ab hoc intra cor
pore remaneat eique noceat. Unde medici
narum auxilio purgatione indiget. Cibus
enim in stomachum ueniens cum inde di
gestum sunt eius que intestina complecitur
superfluitas eius ad epar tendit cuiusque
purgamentum remanet quo natura non
indiget. Ipsum quoque per egestione a corpore
depellit et educit superfluitate que remi
bat ad epar cum digesserit et sanguine
informauit ibi ex superfluitate superare
et in uasa sua separe mitti mittit
et id quidem quod penitus non indiget
ut urina a corpore repellit. Et si forte
quacumque causa non possit uena et ma
los adducit. Cibi quoque ad membra sanguis
ierit quod quidem nature sue conueniens
est ac sibi suscipit et in suam naturam
transformat. Quod aut non confert subtiliat
et soluit. Et si non ualeat in illo membro
remanet et in locis natiuis cum putre
fiunt fiunt febres quando. Si quod maligne me
brorum defluat apostema secundum naturam
suam facit. Oportet ergo medicum tunc in
corpore superfluitate aliquid esse cognoscit

illam in animo et a corpore educit [illegible] amor-
bus et passionibus. Unde fiduciam prestet
Constantinus in practica. Oportet superfluita-
tem corporis expelli [illegible] in quibusdam
naturalibus purgationibus corporis egesti-
one videlicet et urina sudore menstruis
emunctione [illegible] humoribus [illegible] in cor-
pore vel in quibusdam membris [illegible]
natis sicut pectore renibus vesica vel
stomacho subveniendum est cum ipsa
purgatione. Nam egestione minuta vel
ad plenum non mota ventris investi-
gandum est an sit debilitas vel potius [illegible]
titatem tunc utile est ut cibis augme-
tetur. Quod si sicca accidat de calidis et calida
sunt humida. Si vero propter stipticitatem pontica
que cibaria danda sunt pinguium carni-
um vina. Si vero de inordinatione diete
sit corrigendi sunt ad rectum ordinem et
consuetudinem. Si a propter malam stoma-
chi sit et intestinorum complexionem viden-
dum est ut si sit calida vel sit dentur
frigida et humida sicut ptisana manna
prima mora et similia. Si propter frigidam
et sit dentur calida et humida. Si propter gros-
sos [illegible] sunt humores [illegible]
galline cum semine [illegible] poli-
podio [illegible] accipiant. Contingit Quapropter
et etiam his qui desiderium [illegible]
vel mingendi [illegible] non [illegible] et retine-
re [illegible] dolorem et inflationem
[illegible] et stranguriam vesice etiam mulieri.
Sudor propter poros [illegible] clausos
provocatur cum fricationibus [illegible]
balneo. Sputo constricto detur garga-
rismus cum aqua calida et melle masti-
ce et [illegible] deflegmat
instrumentum auditus [illegible] et mundificat
gulam. Si emunctio sit constricta et
[illegible] sit humida natura [illegible]
[illegible] naris [illegible] aque bullientis
[illegible] cocta sunt camomilla meliloti
et similia teneantur. Hec cum [illegible] mundifi-
cant et grossos [illegible] morbos de-
struunt [illegible] apoplexiam paralisim et simi-
lia [illegible]. Capitulum x de [illegible] ventris

Solutione ventris [illegible]
est medicina [illegible]
quoque [illegible] cum
[illegible] corpus [illegible]
more [illegible] nutrimenti vel [illegible]
diete negligentia vel [illegible] corporis [illegible]
[illegible] solet [illegible] corporis [illegible]
[illegible] medicina ventris solu-
tiva [illegible] humore [illegible]

solet educere ventris quod solutione plus
indiget qui corpus magnum et pingue
habet et qui [illegible] est et qui multos cibos
ac fructus comedit [illegible] et [illegible]
[illegible]. Debet vero abstinere [illegible]
[illegible] solubilem habet et cum [illegible]
[illegible] invenit et in [illegible] a-
[illegible] accidit et qui maxime si fortis po-
terit. Hiis quoque medicina [illegible] cor-
pus debilitat [illegible] et [illegible] adducat
[illegible] si corpus [illegible]
[illegible] sunt. Observandum est autem [illegible]
[illegible] cum [illegible] prius ventrem
cum [illegible] mollificant et
[illegible] per duos dies [illegible] cor-
pus aqua multa tepida infundit et in
ipsa sedeat [illegible]
[illegible] est etiam ne medicinas [illegible]
ter solutivas [illegible] calidissimis aut fri-
gidissimis sumat. [illegible]
[illegible] cepit [illegible] est abstinendum [illegible]
cibis donec medicine sapore [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible] est solo donec [illegible]
[illegible] si purgandus [illegible]
sunt mediocriter reficiendus erit [illegible]
contingat cum [illegible] cibaria [illegible]
sumat aut cum [illegible] granatorum [illegible]
[illegible] vel vine [illegible]
[illegible] multo tempore [illegible]
[illegible] et si quidem
[illegible] medicine corpus [illegible]
[illegible] sunt vel medicina [illegible] purga-
tiva accepit utile est ut eius potus sit
[illegible] solutus sit et tunc [illegible]
cum [illegible] usque ad [illegible]
[illegible] vel [illegible] vel malorum granato-
rum [illegible] et abstinere a [illegible] et [illegible]
[illegible] et ydromelle. Si vero corpus [illegible]
[illegible] nec aliud [illegible] corpore [illegible]
flegma vel colera [illegible] aqua vino
temperata [illegible] est et si fuit
[illegible] cum mellis temperanda est [illegible]
si contingat medicina plus [illegible]
[illegible] qui illam accepit [illegible]
et [illegible] fuit [illegible]
[illegible] utatur. Capitulum xi de [illegible]

Vomitus autem si tempore [illegible]
ut [illegible] fiat stomachum purgat et
digestiva adiuvat corporisque [illegible]
[illegible] et mundat caput etiam [illegible]
[illegible] et visum acuit. Qui tamen si [illegible]
fuit corpus desiccabit [illegible] et pecto-
ri [illegible] ac pulmoni nocebit
venas etiam quoque [illegible] ac rumpit

spasmus et emoptoica passio accidit Itaque qui laxum collum et epiglotum fortis prominentem pectusque strictum et raucitudinem habent a vomitu omnino abstinere debent Si enim aut stomacho multum flegmatis admixtum fuerit hiis vomitu consuetum. Vomitu quidem semel in mense vel bis utendum est quia et post cibi satietate si quis vomare nequit sine repletione stomachi durum est et absque magno labore studioque si non patitur vomitus frequenter si non delectat quia stomachum corrumpit eiusque virtutem destruit. Cum a vomare quis voluit duos panniculos in rotunditate prius circumvolvat ac super oculos ponat nec inde donec completus sit vomitus auferat. Completo vomitu facies aqua frigida abluenda est et os aceto melle vel sirupo aceto colluendum est. Constat in practica plenitudine interiora corporis [illegible] vomitu [illegible] utimur nimius cui valet multum etiam conveniens est nefriticis et opilationem interiorum habentibus. Ipse nimium vomitus purgat quoque humores [illegible] nasis et in membris corporis constrictas sanat podagram et sciaticam. Sunt quibus mediocria corporis sunt aut corpora duriora humorum post cibum vomitu accipiunt et dentes [illegible] corruptos cibosque quorum quidam mundificent quidem mordeant alii subtilient alii quoque vomitum provocent. Primum bibant diversa que sunt acuta et [illegible] et dulcia et [illegible]. Raro enim est accipi vomitum semel aut bis in mense maxime in estate stomachum enim et totum corpus mundat. Si [illegible] est si in duobus [illegible] secundum ut in secundo excitat quod in primo remansit. Vomitus enim in primis [illegible] nervis ad stomachum paulatim humores attrahit unde nequeunt funditus provomitum egredi qui autem sunt [illegible] adinvicem autem die qua fere omnes sunt ibi collectiones utile est ut vomitu [illegible] accidant. Rursus vomitu non oportet ut macilentis qui pectoris sunt arctati neque qui in pectore patiuntur [illegible] ac [illegible] est inconspicitis neque angustiosis et qui dure sunt [illegible] cis enim est contrarius. Razi in iiii parte

Cap. xvj de minutione

Minutio quoque ingeniatur sanitatis et cum egritudinibus [illegible] a practicis medicine pars constitit si sic ut oportet fiat. Et corpora quidem que plus minutionem pati possunt sunt illa que venas manifestas et amplas habent

pilosa sunt et livida colore vultus [illegible] tolerantia. Corpora quoque iuvenum et adolescentum et senum non decrepitorum. Pueri quoque minuendi non sunt nisi necessitate maxima urgente. Itaque hii quorum stomachus et epar in frigiditate distemperata sunt cavendum est etiam quoad possibile est ne fiat minutio in tempore calidissimo vel frigidissimo. Sanguis autem mensura qui extrahendus est corporis ut sit secundum usum et [illegible] dispositionem cum causa minutionis [illegible] et [illegible]. Observandum autem ne fastiditus vel debilis minuatur donec ista distemperentur nisi forsan [illegible] retardatione magnum timeatur inconveniens. Sicut cum [illegible] acutis angustissima est aut cordis tremor fortis [illegible] qui cum [illegible] accidit vel apoplexia nigra facies nescit aut nigrescit vel sincopa vel sanguineus fluxus [illegible] accidit repentinus. Cum enim adsunt talia minutio quacumque hora diei vel noctis est facienda. Cum autem multa sit necessitas [illegible] est cum si post duas vel tres horas diei cum iam digestiva suam operationem compleant et fecum superfluitas expulsa fuerit [illegible] si ante sincopis vel minutione [illegible] acciderit ante flebotomiam modicum panis comedat infuso [illegible] sum aut in vino aceto [illegible] vel in [illegible] madescunt. Quoque monendum est ne quis inflationis minuatur post colicam passionem aut vomitum [illegible] post multum coitum vel post labore aut post vigilias et post [illegible] post omnia que corpus dissolvunt aut fortiter calefaciunt. Item in iiii parte. Ex frequentia quidem abstractionis sanguinis eveniunt frequentissime solent malignitatis [illegible] et ydropisis ac festina senectus appetitus destructio pulsus parvitas et stomachi et epatis et cordis debilitas ac tremor et paralisis necnon etiam apoplexia et post [illegible] cum [illegible]. Ex neglegentia vero minutionis cum casus indiget accidunt synochus et [illegible] et pleuresia et variole et morbilli et passio emoroica mors subitanea. Itaque minutio si fiat ut oportet magna medicina est [illegible] valde proficiens ad curationem egritudinum quecumque. Idem in iiii parte recta

Post minucionem Ca. xiij. De regimine
nis cavendum est ne locus minuti
stricte ligetur. Nam cum apostema
consuevit afferre nec multum pannis
supponatur. Nec aliquid eorum quibus vero
lenti causa quedam se pungere consueverunt
eidem loco adiungatur. Locus quoque si ca
lefactus fuit aqua rosata infrigidetur vel
aqua dulci frigidissima irroretur. Minu
tus non nullo modo balneum ingrediatur. Et
tunc si locus fuit calefactus donec vulnus
consolidetur et calor ipsius flegmonis re
cedatur. Vinum quoque qui talem se sciverint
inflatorium bibere presumat nec inebri
ari quoniam minutus est conveniat nec sompnus
aliquos eos prestat. Minutus preterea nec in die
minucionis nec in die secunda cibo multo
repleatur sed modicus se cibo levi colerat
vel respondente restringuete nutriatur quia
est sucus fortis acetositatis vel forsan
asperitate pariatur inspectore quello prohi
beat et tunc rarum congruenter carne ferri
et alia mollia comedat quod si quis in die
minucionis usque ad ebrietatem bibat bra
chium eius dum fuerit ligatum cingatur
et insuper vigiles qui custodiant ipsum ad
hibeantur. Plerique enim sunt in tali accidi
derunt ut quidam ingrauerunt et quidam
morti proximi efficiantur cum quod accidit
et sanguinis undecumque multitudo fluxit
donec virtutis sequatur debilitas aqua
calidus et vinum subtile forte ac bene o
dorabilis infirmo subito tribuatur. Et que
sunt redolentes ei adhibeantur. Secundum in
parte. Ca. xiiij. De abstinencia consuetudinis

Consuetudines quoque abstinere et pro
ceram eorum regulam mutare vel perverse
sunt et tunc paulatim et ordinabili
ter est recedendum est. Quia ipsa consuetu
tamen est ne unusquisque cuilibet rei sibi con
suetudine faciat quam tamen abstinere et
et eo cum constrictione nocumentum susti
neat. Nam si quis uno cibo vel potu su
stentatur vel semper abstineat aut dormire
vel vigilare vel coitu vel agere consuescat
corporis aliquo gravamine constringatur ma
nu operibus abstinencia nocumentum pacia
tur. Idcirco corpus suum sic quisque dispo
nat ut calori ac frigoribus paciens esse
valeat et ad mutaciones ac varietates
sibi necessaria aptum reddatur. Sompnique
et vigiliarum horas et mansiones ac do
mos sine lesione mutare possit for
tassis cum se agere necessitate cogetur. Ex
his in practica oportet etiam magnum
ingenium poni ad custodiendam sanitatem

cum consuetudine quia consuetudo in
multis rebus est diversa nos sicut in ac
cepcione diversis habitis cibis et poti
bus vigiliis motu in quiete coitus quod
quod nos horum diu fuit assuetum erit quasi
naturale provide difficillime mutatur.
Ca. xvi. De fruenda consuetudine in dietis.

Tempus dietis multiplex est. Similiter
sunt enim quod saluti comedere mane
alii in die et nisi multi ieiune eorum
quorum sicut mutat consuetudinem ut
vel post vel post prandium comedat fit ei quo
si enim prius manducaverint cibus stomachum
perstringat et totum corpus. Si nos pasta in ne
cesse ut prius fuit consuetudo incidit inan
gustiam in inflacionem vigiliarum aperien
cia et bonum unus saluterum. Si non tarda
verint usque quod tempus sufficiunt frustra
vero defectum i ... more stomachi
amaritudine in ore ... qui sunt tardante
vero prandium ne tenet subtilem cibum quia
stomachi eorum sunt defecti propter colera
que ad eos defluit. Propterea pani et sa
pidum cibum sumat sicut lagane in ius
galline alia quia mira et alia mollia mo
dum primi non potest ut stomachus
confortetur. Qui autem in die semel soliti
sunt comedere si bis alii manducaverint do
lorant ut calore putrido coadunata sup
flatus digatur. Cibus quilibet et quantum
comedet modicum non aliquam cum pro
libant in alio die unumquemque soliti sunt in
ducent meliorem etiam tunc qui prandium ex
post cenam quiescunt et dormiunt calor
quod naturalis intrinsecus coadunatur et albi
digitur cena tamen non nimis sit. Eu fumo
cum cibi desubito noceant oculis et capiti.

Consuetudo purgandi corpus diversa e
sunt enim quidam sepe magna quantitate p
gacionibus utuntur cum flebotomia et sca
rificaciones qui si tempus solite purgacionis
transierit gravitate corporis cito patiunt
et febre. Quod si morbi sanguis pervenire pa
tiantur et medicinis recessione de sanguine
minime pericul dubio sic posse natura. Si
quibus sanguis solite devacuabitur ut emo
roidibus fluxit unitatis conpedit et sanguinem
minuatur. Sunt alii ut sima quoque animo
sanguinem minuentes alii vero numquam quod si propter
aliquam unitatem flebotomari fugiunt cito
debilitantur. Ideo quod si infirmantur necesse
sanguinem minuunt sed modicum curare fuerant.
Nimia flebotomia complexionem corporum
exsiccat quia hydropisim cardiacam stoma
chi defectum paralisim epilentiam et sto
magorum senioribus et frigidam natur

quibus porri non oportet flebotomiam
negligi licet negligentia fiat cum pucta quia
pessimas generat febres sanguinolentas sic
sinocham pleuresim flegmones squinanciam
sanguinis fluxum maxime iuvenibus et
calidis et humidis natura. Oportet ergo non
negligi flebotomiam ut alleviemur vene
et arcte proprie minue ut scripti sunt antiqui
in morbis similibus quibus fiunt consuetudo
sanguine per emoroidas fluendi et stercus e
malas generat infirmitates. Haly ubi supra

Ca^m xvij de proprio regimine corporum temperatorum

Hec et enim de communi regimine eorum
corporum ad sanitatis custodiam dicta
sunt. Regimen autem proprium est corporum secundum
singulorum naturalem complexionem. Secundum
a temperatorum corporum incipiendum
est. Horum sanitatis custodia est eorum re-
que habitudini illorum conveniunt contemperantia
scilicet aeris exercitii balnei cibi somni inunda-
tiones quas corporis ut sit horum usus mensura
oportet est in quantitate qualitate et ordine
et tempore. Oportet igitur ut sit aer tempera-
tus in calore et frigore qualis est in ve-
re et quod clarus ac subtilis haustu et respi-
ratione delectabilis. Et si quid calidus est
temperetur refrigerando et loca sunt in hieme
do si non calidus estivo. Exercitium autem fir-
mior est columna custodie sanitatis cum
sit eorum que superfluum dissoluit et digesti-
one adiuvat. Sed fiat post eliminationem excre-
mentorum postquam in stomaco et epate venerit
digestione quod iam apparet in urina colo-
ratio per quam corpus quod minutum est a digesti-
one et urina ad mediocrem siccatum
per omnia membra iam deficit vitat exercitia
temperato ut anhelitus crapula solvatur
et calor naturalis confortetur et ne fati-
get alia membra sed aliis tale sit exercitium
quod conveniat omnia membra etiam fiat donec
corpus aliquantulum intumescat et non obtun-
datur neque pinguescat. Deinde non quiescat
post hoc autem vitat fricatione parum et tem-
perata ut evacuentur crapule que ab exerci-
tio super sunt, iniungere tamen caveat. Deinde
aqua temperata balneetur ut corpus a
pulvere vel sudore laventur. Licet hoc diu fiat
ne forte calefiat. Egressus autem quie-
scat antequam comedat ne calor assumptus
a balneo calidum in stomacho plus iusto
calefaciat et alios vapor malus ad caput
ascendat. Cibi non sumendi sunt in ca-
lido et frigido subtili et grosso temperati ut e
panis ex farina munda bene fermentatus

ac pisce decoctus. Carnes ovium et edorum
vitulorum et gallinarum et similia. Et si non vi-
dantur temperati calidi et frigidi humidique et sic
conservantur ut eorum complexio temperetur.
Omnibus quoque cibus quo delectatur aliquis
confortior ac nutribilior est ei maxime
quod temperate complexionis homini qui communi-
ori parte inclinati adeo que sunt utiliora
sibi. Vinum autem bibat coloris subrufi vel
rosei coloris odore iocundi cum mensura
et temperatione equali. Sompnus autem
vitatur cum adeum natura compellit similiter
cum saciatus eo fuit. Ammoto contra se
custodiat omnia quoque anime accidentia
caveat preter gaudium et leticiam que huius
complexionem consonat confortantes
calorem naturalem. Oportet tamen cum
diuturno gaudio quis invalescit distractum

Ca^m xviij de regimine corporum extra temperantiam

Corpora non contra etiam positorum
temperanciam sunt illa que a statu
sanitatis in latus declinant. Horum
alia sunt contra temperanciam naturaliter
alia non sunt causis non naturalibus et ha
pridem iam ad infirmitates consistunt.
Contra temperanciam natura quedam sunt
in complexione quedam in figura. Que
non contra temperanciam in complexione sunt
aut in eis complexio mala secundum omnibus
dum in omnibus membris aut varia
in diversis. Horum autem corporum custodia
sanitatis fit tribus modis. Una est
custodia complexionis in suo statu per ea
que sibi sunt similia. Alia qui non multum
distat a temperancia. Secunda est traductio
complexionis ad temperanciam contrariis co-
trariis. Has quidem duas facere possunt
qui sine sollicitudine et occupatione sunt.
Tertia non est illorum quibus sollicitudines
instant ita ut eos absque duarum predictarum
impediant. Constant in practica. Ca-
lidos itaque taliter regamus mansiones
eis faciamus ubi aer sit frigidus et clarus
naturaliter vel artificialiter maxime si
estas est. Caveant solem magnasque labo-
rum et vigiliarum asperitates. Balneentur
aqua tepida et frigida in estate maxi-
me iuvenes ne defectionem sentiant. Dein-
de comedant pisces carnes edulinam
gallinacearum cum aceto tractam aut
cum lactuca seu portulaca vel cucur-
bita. De fructibus mala persica pira ce-
rasa mala pira et similia. Vinum al-
bum potent et subtile. Caveant rubeum

Ca^m xviij de regimine corporum extra temperantiam positorum

et pectum mollificat vinum eis utile est
nisi album subtile. Corpora vero frigi-
da et cum humiditate et siccitate equalia
mutanda sunt ad temperamentum cum cale-
factionibus. Exercitia eorum sint semper per calida
loca et fortia appareant. Exercitia balneent
aqua calida in qua cocta sit camomilla
mellilotum et marrubium. Ad licitum per-
cutiant cum carne cum cimino carnes
in aceto pipere et aliis speciebus conditas.
Desiccatis [illegible] opilationum radicibus me-
rum vinum rubeum vetus bibant. Aqua qua
potent cum mastice coquatur. Balneent
continue quam magis possunt. Humida
corpora cum fortis [illegible] exercitiis mute-
ntur [illegible] calidis moveantur. Laboribus
assuefiant maxime ieiuni et balneis
salsarum aquarum vel aluminosarum vel sulphu-
rearum. Deinde cum psilothro ungant
aut [illegible] calida [illegible] appareant
silvestres carnes comedant. Pisces pe-
trosi et salsas utantur aceto absinthiaga-
to et similibus vinum forte et merum bibant.
Sicca vero corpora cum humidis mutentur
[illegible] sitiunt requiescant absque la-
bore semper se in aqua calida balneent
et ungantur oleo violato et amigdali-
num multum tamen non balneent. Co-
medant agnos lactantes et pullos
pisces omnes humidos fructus. Desiccatis
cucurbitas portulacas et similia. Cum
complexio adultinas siccitates de-
bent regimen eis sicut ethicis et co-
nsumptis. Si vero complexio fuerit composita
fit regimen eis compositum. Hali in pre.

Ca. xxvii de malis habitudinibus corporum in mutandis

Naturalis quidem complexionis
nonnullis habitudines sunt habitudines
corporum sive qualitates aut figure
que sunt vel pinguedo macies et [illegible]
spissitudo et raritas et inter has media.
Causa in practica harum aut vel figurarum
quia due sunt pessime scilicet crassitudo et
macilentia [illegible]
cum crassi sunt [illegible]
regimine et cibis [illegible] et [illegible]
utantur [illegible] calor naturalis [illegible]
Deinde ungant cum humidis oleis le-
nia utantur vestimenta corporum sint lenia
et mollia humida sumat cibaria sicut
et carnes agnina [illegible] et edulina
Balline anatis anseres lac recens pi-
sces recentes. Comedant bis aut ter
in die post cibum bis aut ter balne-
ent et oleo violato ungantur. Quibus sit
caloris naturalis accipiant ptisanam

et mica panis et cucurbita et omnia in-
sellata cum amigdalarum condita. Cras-
si autem attenuandi sunt nimiis exercitiis
et laboribus ante cibum provocato sudo-
re assiduo. Balneant in aqua salsa et ni-
trosa sulphurea. Et postquam balneum ingre-
diantur fricentur cum [illegible] et castoreo
oleo ungant. Deinde laventur et in balneo
morentur. Exeuntes balneum comedant
pauca cibaria multa qualitate [illegible]
tem et modicum nutrientia sicca sicut pa-
nem furfuris legumina [illegible]
[illegible] assuescant calidis et siccis
salsis stypticis et pinguedine [illegible]
Sint eis cibi utilia quia [illegible] corporis
et corpora [illegible] replent [illegible] utantur
[illegible] dormiant asper-
is vestimentis assuescant tristitie co-
gitationis [illegible] farmacia fleg-
ma purgante. Hali in pre.

Ca. xxviii de regimine male complexionis que nata est in membris

Dicto de regimine male complexionis
complexionis naturalis totius corporis
restat dicere de regimine corporum
malam complexionem habentium in membris [illegible]
[illegible] Cum itaque corporis vel membrorum aptatur
est aliquam morbi susceptionem necesse est
illud regat regimine morbum sic prohibe-
re. [illegible] Cum epatis neque naturaliter fri-
gida sunt epati eius accidit opilatio et
[illegible] et carnibus [illegible] sensibus
multo magis aliis [illegible]
regi his que opilationem aperiunt [illegible]
debilia ad ethicam vel [illegible]
[illegible] regi frigide accipit melius
[illegible] Capitis complexio
cum natura frigida est ita ut inde [illegible]
[illegible] lesio eius [illegible]
[illegible] corporis gravat. Itaque cum cerebri com-
plexio mala est [illegible]
[illegible] si calida est dieta refrigerativa
in cibis quam in medicinis regenda est.
[illegible] malum eius frigidum est [illegible]
[illegible] sanguis et capitis [illegible]
[illegible] et inde fiat cephalea sanguis [illegible]
[illegible] Accidit [illegible] cephalea plu-
rium humorum calidi defluentium ad [illegible]
[illegible] cum sit [illegible] qui venit ad illum
[illegible] fortis [illegible] eo regere [illegible]
[illegible] colera ad stoma-
chum prodest sicut dicetur inferius in
de regimine stomachi [illegible] Nunc autem
dicimus ea que [illegible] sunt [illegible]
sanitatis membrorum que serviunt cerebro
sunt que sunt oculi [illegible] que [illegible]

Ca. xxvii de malis habitudinibus corporum in mutandis

Ca. xxviii de regimine male complexionis que nata est

nales inquinare celeriter sensus ipse humi-
ditatem sensus corporis et subtilitate acce-
lerant ad ea languores nimios ex causis
nocentibus. Ca. xxx de regimine dentium

In regimen oculorum cavere convenit
regimen est arcere fluxum materiarum
acrium ad illa ut sunt purgationes id
quod ab eo fiunt per nares provocando sternu-
tationes et vitatum fumo a pungentibus a-
pilationes acute quoque utendo gargar-
ismo cum oxymel et aqua decoctionis
pirethri vel si corpus immundum est vitat
de evacuatione totius corporis laxatio
accidit aut lavatio visui subtilitas ex
acuto morbo qui fluxus est capiti a causa
multi sternuendi fugiendum ad causa vomi-
tus clamor magnus. Collirizatio uno pingu-
edinibus aspidis serpentis carnium eius con-
fortat visum lectorum quoque librorum si ange-
as adiciat visui ictus. Razi in iiij parte ad
conservationem sanitatis oculorum cave ab a-
sole estivo pulvere et fumo caliditatibus
albis vel rebus radiosis sicut vel semper
intuendis vel scripturis subtilibus
aspiciendis nec non una hora semper ta-
men paucis spatiis aspiciat. Multa preterea ef-
ficit calefacienti contra nec diu moretur in lo-
co ubi ventus frigidus perflat [illegible]
tibus quoque utendo sicut sunt lenticu-
le cibis salsis visum etiam impediunt
sicut ebrietas et vinum et multitudo
grossitiem humida acuta quoque ut sinapis
cruca cepe allia necnon ea que capiti
nocent et dolorem adducunt ut dactili
porri mandragora porri caules quoque
et lentichie sompnus multus et vigilie
multe porro magni visui conveniunt colli-
ria lacrimas opobalsama et [illegible] que fluo-
res ad oculos descendant prohibentia
sicut aqua [illegible] clara ac per magnum spa-
tium [illegible] oculos [illegible] clarificat [illegible]
oculos [illegible] claros ac virides efficit
quotiens eos corrosionem contingit
quibus non subtiliores aut picturas que
intendere cepit aut oculi sanitate
conservat [illegible] est tuthia cum succo
maiorane confecta. Est etiam de hiis
que oculos abstergunt ut recentis feni-
culi succus in oculis ponatur vel in aliorum
conservatorum collirium. Haly in suo. Auribus
nec cavendum est a vocibus [illegible] ut a to-
nitruis et acutis et tremulis et ne quis
in foramine capiat auditus reptile aut
aliquid aliud vidi cum nimis [illegible]

natione natura eum ceciderat et curatus
est auditus nec expressum est aliquo
medicamine. Illud etiam caveat ne rep-
tilium aliquid ingrediatur quod si [illegible] et
aliquid olei ros. cum aceto vel lacte puel-
le. Razi in suo. Ad conservationem auditus
summo opere insistendum est ut aurium
sordes mundificentur et ne multitudo [illegible]
[illegible] et ne aqua in aures in-
trat neque pustella [illegible] acuta nascatur
a fastidio quoque ille custodiri debent
et ne stomacho pleno dormiat. Porro
quoque [illegible] pauci olei amigdalarum
amararum auribus stillandum est. [illegible]
aures ne doleant custodit a frigido ne-
c tempore longo non opponi. Ca. xxxi de

Ad conservationem conservatione dentium
dentium summopere cavendum
est ne res dure cum eis frangantur
aut res viscose sepe et diu masticentur
ut sunt dactili mel coctum et similia. A
multo quoque vomitu cavendum est et a
rebus dentes stupidos facientibus eas
que congelantibus sicut est nix et cibus a
quo [illegible] post cibum calidum [illegible]
contrarium abstinere. Preterea in dentibus
aliqua res cibi permaneat [illegible]
[illegible] Haly in suo.
Dentibus cavendum est ne super remaneant
eis ex cibis residua a putrefactione. Quoque
[illegible] dulcem apponere ut sunt dac-
tili et [illegible] et potus aqua frigide
statim post illa caveat quoque ab in-
digestia et assiduitate vomitus et la-
vationem post vomitum faciat cum vino
[illegible] post [illegible]
[illegible] caveat etiam tempore gingivarum
et vitet ea que plene sunt acerbitatis
fugiat quoque putrefactivus adventu-
ratione temperata cum hiis que cari-
em minuunt ut est ordei farina combusta pu-
micis quoque combuste [illegible]
et que confortant gingivas et dentes
et [illegible] conducunt [illegible] non multi-
plicari [illegible]
gingivas et corpus [illegible]
[illegible] quoque dentibus inducunt et eos
contundit. Ca. xxxii de regimine stomachi et

Cum autem stomachi cordis et epatis ac renum
a capite descendunt aspectus ma-
teria multe [illegible] papa-
veris pati cum medicaminibus et diacodi-
on que sunt cataractis. Cum autem ad
stomachum acribus descendunt superflua

colica complexionis stomachi calida cum
ergo huius fluxum accidit dandum est ei pa
rum cibi ante fluxum vel famem susti
neat quia copiam cibi sustinere tale fit ergo
dabit ei refrigerativa esca ut carnes ani
mi parate cum succo malorum granatorum. Oportet
etiam evacuare coleram ad stomachum
fluentem vomitu et laxativo educente co
leram ut est absinthium decoctio vel mirabola
norum citrinorum etc. In hyeme tamen oportet
regimini quedam calefacientia addi. Cum
autem descendit humor humor [illegible] flegmaticus
fueritque stomachus frigidus ergo in his uti
regimine calefacienti. Cum vero fuit inconsue
tudine percussio cordis humor ergo assuescere
flebotomie usum quia succorum fructuum
ut granatorum pomorum et citoniorum etc.
Cum vero cor debile est ac frigidum assue
scas illum sirupis pomorum etc. et prohi
beas illum semel sumere multum cibum et
aque frigidissime potum. Caveat etiam
omnia que timet impulsibus tristitie in
ducere quia eius est hic similitudinis non [illegible]
repente moriatur huiusmodi de causis. Cum
vero in epate fit opilatio et inde sentit
extensionem aliquotiens et gravitatem ergo
cum hiis uti que aperiunt opilationem. Prodest
etiam in hac parte diminutio prandii et eius
subtilitas prohibiturque a cibis grossis et
a potu dulcium grossorum. Cum vero sto
machus [illegible] pariunt non ergo ei
dare semel cibum sed bis aut ter ut descen
dant paulatim nec fit in stomacho multus
sit ergo temperatus et cita digestionis.
Sed ergo cum renes generant lapides et
corpus eius fit gracile, primo debet regi
medio inter grossum et subtilem ut est
ordeum cum cortice. Pistes lapides si
galline pulli et lac etiam asine prodest
ei.

Ca. xxxii de regimine illorum genitalia

Quibus autem testiculi calide complexi
onis sunt multum sperma generantes
coitum ut sepius coitum requirant
ut evacuatque spermate membra quoque
[illegible] et stomachus quoque in hec illis
fit autem quoque defectus accidit huic ergo
accipi coitum dare cibos sperma generan
tes utique regimine appetitum coitus in
[illegible] quoque exercicium fortis assiduita
te quoque moveantur plus extra superiora
membra corporis ut est ludus pile sub
levatio vel iactus lapidis. Utilis etiam
aque frigide balnea ciboque [illegible]

[illegible] olea [illegible] et nenufar citoniorum.
Dorso quoque suo imponat [illegible]
patum cum aqua lactucarum etc. Em
plastrum vero pectori stagni laminas [illegible]
gat [illegible] et folia pentafilon
et rute et lactucarum atque [illegible]. Conce
dat autem [illegible] ei qui [illegible]
[illegible] lactucarum [illegible]
[illegible] Raz. in parte. Debent quoque
que sperma et coitum [illegible]
sunt [illegible] stiptica [illegible] et
[illegible] et [illegible] debet [illegible] et
[illegible]. Coitum quoque minuunt ea
que ventositatis dissolutiva sunt ut ag
nus castus ruta [illegible]
et [illegible] Gal. in [illegible]. Cum
[illegible] quoque quarum matrices parve sunt
ergo [illegible] ne forte concipiant.
Si enim [illegible] matre [illegible] fetus non
est ei sufficiens [illegible] locus [illegible]
tendit matrix ut [illegible] et arte [illegible]
[illegible] unde et [illegible] Gale
[illegible] prohibere [illegible]
[illegible] moriatur aut accidit ei dolor et
difficultas tempore partus pariterque fetus
ei qui exire non potest angustia matricis
artatus.

Ca. xxxiii de regimine [illegible] mictura

Nam [illegible] sunt [illegible]
imbecilles regendi sunt calidis
et [illegible] et [illegible]
di [illegible] cibus [illegible] magis [illegible]
[illegible] et lacte [illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] in locis frigidis [illegible]
[illegible] mala sunt et [illegible]
[illegible] dolor micturarum [illegible]
et hec passio plus est [illegible]
[illegible] micturarum et complexione [illegible]
[illegible] festinatur. Repletio qui
dem fit [illegible] multorum ciborum ac po
tuum et maxime agrossis [illegible]
balnea que [illegible] et [illegible]
post cibum. Cum [illegible] et huius [illegible] pas
sio [illegible] cum [illegible] laudabilium
[illegible] facilisque digestionis [illegible]
[illegible] esse [illegible]
[illegible] medios et balnea [illegible] ali
cis post tempus [illegible] solet ei passio
[illegible] evacuatio ne humoris aquo
sis ut [illegible] si est passio
sanguinea [illegible] si colerica
[illegible] si flegma
tica [illegible] si melancolica
[illegible] etiam [illegible]

et cataplasmatibus que membra confortant
ut prohibeatur superflue materias ad ipsum
defluentes et eas ad se repellat. Hic etiam
nominibus membrorum imbecillibus contra si-
que materias influentes suscipiunt. Nos qui-
dem expressi sumus in hoc capitulo de omnibus
molestiis naturalibus et eas que sunt
contra naturam ut sunt in custodia
sanitatis esset prolixius. De hac enim passio-
nibus regimen dicendum est cum aliorum mor-
borum curatione. Nunc autem ad debilium cor-
porum regimen transeamus. Capitulum xxvii de re-
gimine corporum debilium ut sunt mulierum pregnancium

Infancium quidem senum etiam ab in-
firmitate convalescencium corpora nece-
ssarium est hic regimen quia debilis
est virtus eorum. Infancium quidem et senum
quia calor eorum naturalis debilis est.
Convalescencium autem quia sanguis eorum
paucus est. Itaque ab infancium incipie-
mus atque mulierum pregnancium. Dica-
mus ergo quod cum in estiva mulieri acci-
dit ei multorum appetitus uel etiam abs-
ciso sputa atque et vomitus dolor etiam in
ore stomachi et panaticus appetitus de-
tur. Ergo ei syrupus dyaaloe lambiat
quoque et dyaaloe recentem et masti-
cem odoret. Aliquando iocunde redolencia
pullos et edos comedat et mala grana-
ta acetosa pira nec tamen multum
comedat sed ter in die paulatim reficia-
tur ne stomachus eius gravetur. Quia sepe
aliquam passionem indigent sanguine mi-
nui vel catarticis purgari. Non oportet
hoc intempestive accelerari donec uxor
mensium sit pregnans et tunc faciendum
est quarto mense vel v vel vi. Cavendum
est tamen idem viii vel ix presertim quando
mulier mensibus est nam fetus debilis
et sepius est ei cibus communis aut cibum
minuendo. Unde moritur fetus unde quia
et vero iam augmentatus fetus eget ma-
iori cibo. Sanguinibus similiter evacuetur ci-
bus minuitur et fetus moritur. Razi in
quarta parte. Mulier pregnans ab omnibus
nutrientibus in quibus amaritudo et a-
cuitas est abstinere debet ut sunt cappares
lupini olive immature et similia. Omnia
quoque vitare debet que vim urine et men-
strua provocant ut sunt [illegible] et [illegible]
[illegible] sapone quod vita et [illegible]
et [illegible] et casu debet custodiri pre-
cipue in [illegible] [illegible]
et ab omni sollicitudine removeant quia sepe

aborsus causa existit. Nutriri vero debet
cum subtilibus cibis bonorum gra-
tiam ac nausee reprimentibus et ad stoma-
chi corroborationem ut est caro gal-
line perdices et edi. Decimo quoque vinum
odoriferum modicum quod temperate sit a-
quaticum vero bibat vel fructus
acetosorum ac stipticorum cum quibus parum
de [illegible] dyaaloes accipiat ut abhomi-
natio et nausea mea reprimantur. Exerci-
cio quoque temperato utatur et sibi caveat
ne [illegible] vel in balneis moram
faciat. Cantilenas aut audiat et ea que
delectationem afferunt vel etiam ad [illegible]
[illegible] capud et faciem. Nec nimis et
sompnum augeat nec impleat cibo sed
quod multis vicibus in die comedat. Anima-
libus aut nutritivis sibi caveat et ne
multa cibaria diversa simul in stomacho mis-
ceat. Quia si multum mea destruat appe-
titus deperditus acutis parum est ei [illegible]
[illegible] ut sunt [illegible] et sinapis et simi-
lia que [illegible] appeti-
tum. Mastice et olibanum [illegible] masti-
cat [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] si vero ipsam infirmari contingit
sed ut sine minutione sine ventris solu-
tione medicetur. Sed cum magno ti-
more multaque diligentia fiat ad hoc ut
fetus remaneat partus quod facilius efficia-
tur. Capitulum xxviii de regimine parientis

Cum autem hora partus appropinquaverit
parturiens in balneis mitti debet et
[illegible] cotidie sedere [illegible] et co-
stas cum oleo [illegible] in [illegible] nutri-
[illegible] quoque bonum [illegible] ac leni-
[illegible] Cumque partus advenerit hora
[illegible] mulieri inferiores partes et inungi
debent cum oleo [illegible] et oleo [illegible]
[illegible] calefactus [illegible] paulatim in
sede. Tunc postquam parum ambulaverit se-
deat et pedes equaliter tendat. Deinde
[illegible] se sublevet et si dolor par-
tus fortis fuerit nares et os [illegible]
se [illegible]. Sternutatio quoque costas eius con-
tendat et humeros [illegible] inferius premat.
Et si [illegible] [illegible]
[illegible] adeps galli-
ne [illegible] et anatis [illegible]
[illegible] bibat. Si vero
[illegible] remansit [illegible]
est cum [illegible] nares [illegible]
[illegible] Mulier adveniente [illegible]
[illegible] sedeat [illegible]

dolor evenit spiritum suum arctat et includat et ad interiora impellat. Infantium vero susceptrix post exitum eius sedeat manibus super ventrem superiorem eius et illa ducat. Si vero autem difficilius sit partus sive fetus in utero mortuus sive post partum secundina remanserit utrique ipsorum subveniendum est medicine remedio. Avicenna in primo canone.

Capitulum xxvii de regimine infantis cum fuerit natus

Infantis cum nascitur plurimi sapientum dixerunt umbilicum precidi debere super quatuor digitis incidi et cum lana munda bene retorta ligari taliter ne doleat. Oleum quoque cum panno liceum imponi et umbilico mediante superponi. Festinandus est etiam adspergendum corpus infantis saliendum cum sale tenui ut eius cutis induretur quia ille cum nascitur omnia que tangunt ipsum ei nociva sunt sive calida sive frigida sive aspera ea sentiat propter cutis eius subtiliationem atque calorem. Deinde vero aqua tepida laventur cuique nares assidue digitis quorum ungues incisi sunt mungantur et in eius oculos parum olei distillatur. Cuique opus erit ut fricetur anus eius medio digito. Membra fricantur tenuiter deinceps et quod dilatandum est dilatare et quod subtiliandum est subtiliare. Omniaque membra secundum figuram que meliorem figurant et hoc totum cum extremitatibus digitorum subtili compressione quidem multis vicibus oportet fieri et oculos eius fricari assidue. Est vesica etiam eius premenda ut facilis fiat exitus urine. Deinde manus illius extendantur brachiaque eius ad genua ducantur. Caput infantis ligetur cuique pilleus imponatur qui super caput eius extendatur et stringatur. In domo temperati aeris ad dormiendum ponatur. Cumque dormierit toto corpore caput altius absque eo ne collum vel dorsum vel extremorum eius aliquid torqueatur. Aqua tepida et equali balneandus est et hoc post longum eius somnum plurimum vero bis in die vel ter et ordinate verum lavetur nisi quousque corpus eius calefiat et rubeum incipiat. Post hoc et aures eius ab ingressu aque custodiantur. Balneator quando ab balneo eum accipit manu dextera super brachium sinistrum assumatur vel super ventrem et super pectus suum appodietur. Infans autem iaceat super ventrem suum postea super dorsum. Hoc intercessant fletum atque sumat conflictus. Hec quoque res ei in medicine conferunt ad hoc ut eius complexio fortis fiat. Et motus levis et vox cantilene cum quibus dormire. Ex quantitate namque recipiendi huius duo partium sit aptus accidens et musice quorum unum est corporis et alterum anime. Rasis in suo post partum statim aures infantis premende sunt quia etiam multotiens postea est fricandum. Observandum quoque ne lac aures eius intret cum lactatur. Et ut palatum cum melle tangatur. Nares quoque cum aqua calida et mundo semper mundificentur et umbilicus circumtangantur. Ipse quoque semper fricandus est et postea ungendum. Membraque in una qualibet parte tenenda sunt et fascia cum tenenda. Caput eius et nares et frons rectificanda. Hoc enim regimine si custodiatur egritudines multas evadent. Quamvis lac statim tale suggat ne venter eius tendatur et ut non accidant ei dissolutio et pigritia. Cum primus quoque longius vel dilate volvatur ad latus et non ploret neque vomat. Oculi eius in primis diebus nativitatis aperiendi sunt. Cavendum quoque summo opere ut stet in loco lucido super intrare paulum quod diversorum colorum appendant cum eo. Ridendum est et illis delectabilibus cantilenis non asperis vocibus neque raucis. Et postquam loquendi tempus appropinquant mutiis fricandi frequenter eius lingua fricet. In ipsum quoque frequenter loquendum est rubia sed alia loquendi docendus est. Cum vero nativitas dentium appropinquant gingive tardie cum butiro et adipe galline sepe fricande sunt et aqua ordei liniende.

Capitulum xxviii de regimine lactationis eius

Infanti lac matris ad suggendum quando prebeatur. Ipse enim simile est nutrimento cuius quibus in ventre alebatur et menstruorum. Ipsa namque sunt que convertuntur et lac efficiuntur. Ipse quoque magis illud recipit et magis ei convenit utique ut experimento certificatum sit valde conferre extrinsecum mamille matris infanti imponere. Cavendum est tamen ne sit eius mater que lactat cum primo donec ipsius matris temperetur complexio. Et melius quidem est ut parum ei mellis tribuatur. Postea lactetur. Ex lacte quoque quod in mane bis aut ter emulgendum est. Deinde mamilla ei tribuenda. Experire quoque cum in lacte fuit matula lac aut acute non est infanti nimis dandum. In primis quod non mutatur

lactandus est aliquando bis vel ter in die sufficit debet. Primo post lactationem dormiturus est, eius cuna non est vehementer volvenda quia lac in eius stomacho concutitur, sed suaviter movenda. Fletus quoque parvus ante lactationem ei confert. Hali ubi supra. Infante nato vena sanguinis menstrui quo idem fetus in utero matris alebatur transit ad mamillas fitque lac quo nutriatur infans ut sit cibus ei convenientissimus ac priori convenientius. Hac de causa lac genitricis nato convenientius est lactibus ceterarum mulierum quia propinquius est eius consuetudini. Avicenna ubi supra.

Capitulum xxix de eligenda nutrice et eius regimine

Quando si vero aliqua matris lac infanti dari prohibeat ac debilitas vel egritudo vel corruptio lactis eius vel quia delicata est, eligenda est nutrix etatis mediocris scilicet inter annos xxv et xxxv quia hec etas iuventutis et sanitatis atque complementi. In ea quoque consideranda sunt figura corporis et mores et forma mamillarum et qualitas lactis et quantitas temporis quo fluxit ab hora sui partus scilicet ut sint due menses vel ad minus mensis et dimidius, sitque partus eius masculus et partus secundum naturale tempus. Ipsa vero nec abortum fecit nec facere consuevit. Utatur ante coitus temperato cibisque bonis et humidis utatur et coitu careat quia coitus sanguinem menstruum provocat et lactis odorem corrumpit eiusque quantitatem minuit. Et fortassis aut impregnabitur, et per tunc impregnatione subtile est adnutrimentum embrionis redibit, ipsius etiam embrionis nutrimentum paucum erit eo quod alius lacte indiget, et per consequens nocumentum fiat. Quod si nutrici mala complexio vel egritudo dolorosa vel multa solutio ventris aut constrictio acciderit, melius est ut alia lactet infantem donec illa sanetur. Razi ubi supra. Nutricem oportet esse iuvenem bene coloratam pinguedine mediocri, mamillas magnas et amplum pectus habentem, non maculosam nec infirmam nec partui propinquam nec multum ab eo remotam. Et si quidem nec salsa comedat nec acuta nec acetosa nec stiptica nec utatur porris nec cepis nec eruca nec alliis, a sollicitudine quoque caveat et menstruorum provocatione. Quod si lac eius minuatur, pultes de farina fabarum aut risi aut panis de simula sicci et lacte et zucaro facte ei tribuantur ad sorbendum, quibus et paucum feniculi sit admixtum. Si vero lac eius valde grossum fuerit, nutrimentum subtiliandum erit. Ipsa quoque parum laborare cogenda. Potus si multum subtile fuerit, nutrimenta fortia et grossa tum augmenta ei danda sunt et sompnus magis augmentandus. Lac itaque quod melius indicatur est illud cuius una gutta super ungue distillata non multum subtilis apparet, liquida nec multum grossum et coagulatum, bonum habens odorem propriamque dulcedinem. Salsum vero lac vel male odoris nullo modo conveniens est nutrimento infantis. Hali ubi supra. Nutrix autem a xxv annis ad xl eligatur, que a cibis pinguitivis et frictilibus, pasticiis et amaris et acutis valde et hiis que lac corrumpunt prohibeatur. Coitu quoque penitus careatur. Hic est enim magis ceteris lac corrumpens quia movet eum sanguinem menstruum ad egressum et lac a bonitate sua mutat. Et si forte conceperit amplius est nocumentum infanti quia sanguis bonus convertitur ad cibum fetus et remanet malus. Considerandum est itaque lac et eligatur quod est melius ac temperatius quia talis infantibus est utilius. Hoc autem probari potest per hoc quod ipsum in vase vitreo mulgeatur et nocte sic dimittatur. Si quod serosum liquidum est ac tenue amplius est quam glutinosum, lac tenue probatur esse. Si vero conglutinatum amplius, lac spissum et grossum est. Itaque si grossum est subtilietur cibis nutricis ut temperetur, similiter e contra. Razi ubi supra.

Capitulum xxx de ablactatione infantis

Cumque tempus advenerit quo infans comedere incipiat, de simula et lacte et zuccaro fiat ei cibus quo se ad aliquid transferendum disponat. Caro quoque que est in pectore pulli tenui vel perdicis est ei tribuenda, que postquam ei bene sapuit eamque appetere cepit, mamillarum suctio paulatim est minuenda; in nocte quoque eas sugere non permittatur, et hoc etiam observandum est valde ne in tempore calido ablactetur vel removeatur. Avicenna ubi supra. Naturale ablactandi tempus est duorum annorum. Quod si infans aliquid de lacte desideraverit, ordinate est ei tribuendum quod non molestum tribuendum vel prohibendum. Postquam vero duales apparere ceperint dentes, ad nutrimentum ordinate movendus erit quod fortius sit. Non tamen res ad masticandum dura danda est ei sed primo quidem panis quem masticavit ei nutrix

Deinde panis cum aquato vino vel cum lacte. Post hoc amovendus est a lacte ad id quod est sorbendi, que carnium et levium cibo nutriendus. Quod si mamillas improbe petierit, semper eas nolens fugere, unguis et myrra trita more emplastri sunt epithimande. Cum autem incipit ambulare, secundum dispositionis motibus movere non est permittendus vel componendus ambulationi donec ei desiderium secundum naturam fiat, ne cruribus eius vel dorso incurvatio accidat. Infirmus autem cum ambulat ponatur ad sedendum in loco molli, ne terre asperitas ipsum scalpat. Cultelli quoque, fustes et hiis que pungunt vel incidunt ab eius conspectu removeantur. Cavendum quoque ne cadens ab alto ledatur. Cum autem eius dentes apparuerint, ab omni re que dura est ad masticandum abstinendus erit, ne materia unde canini creantur per masticationem quam desiderat resolvatur. Cum vero loqui cepit, fricandi sunt eius dentes et precipue eorum radices. Hali in super. Tempus ablactationis duos annos non excedit. Tunc infantem oportet assuescere comestioni, non subito eius cibum eius augendo secundum processu dando, et lac paulatim minuendo temporibus temporibus ablactetur. Nec ambulare in suo tempore permittatur, id est priusquam eius membra firmata sint et solidata; alioquin femoribus eius et cruribus debilitates fiant et curvationes. Nec oportet infantibus propinari vinum: auget enim humiditatem corporis eorum. Cum enim eorum natura sit humida, implet etiam corporis capita vaporibus malis corporisque motibus corrumpit. Avicenna in 1º canone. Ca. xxxi

De regimine decrescentium puerorum

Intentio summa cum ab infancia eruditur intencio tota sit in eius moribus modificando ac meliorando, ne scilicet ira fortis aut timor vehemens accidat ei neque tristicia vel vigilie. In hoc enim due consistunt utilitates: una scilicet anime eius, ut in moribus bonis hic a puericia crescat ac habitus in eo permaneat; altera vero in eius corpore, quia sicut mali mores maliciam complexionis sequuntur, sic etiam ex illorum consuetudine cum accesserit malicia complexionis consequitur. Ira namque vehemens calefacit, et tristicia desiccat, pigricia virtutes animales laxat et complexionem ad flegmaticam aptitatem inclinat. Sanitas igitur corporis et anime simul in temperancia morum consistit. Cum autem a sompno puer excitatur, balneandus est, et post hoc una hora ludere dimittendus. Deinde vero ad comedendum ei porrigatur, et postea prolixius ludere permittatur; post iterum balneandus, deinde vero cibandus. Quanto plus si potest aqua in cibum sumere non permittatur, ne cibus penetret cibum crudus antequam digeratur. Cum autem vi annos habuerit, magistro tradendus est qui eum doceat, aliquid etiam gradatim et ordinandus, nec insolitis cotidie macerandus est. In hac etate iam vinum eius abluendus, eiusque labor cum comestione augmentandus. Nec vinum ei detur, ipse quoque cum calide complexionis sint qui in potacionibus eorum cola regnante. Nec ipse puer indiget iuvamento quod ex vini potacione consequitur, hoc est urine provocacio et ductuum humectacio. Non enim est eius cola vero ut in urina sit provocanda, nec eius meatus indigent humectacione. Permittendus est ergo aquam frigidam dulcem et liquidam secundum desiderium bibere. Sic itaque regendus est donec ad xiiii annos pervenerit, cum sollicitudine cotidiana que conservacione humiditatis et processione complexionis et induracionis in eo crescit. Ordinandus est igitur innovando exercitium, et post hanc etatem regatur regimine sanorum. Razi in iii parte: pueri in medicine vel forti solucione medicandi non sunt. Si enim subveniendum est, cum rarificacione ventris vel aqua fructuum solucione. Custodiendi sunt quia ne nimis de mellibus confectionibus aut de fructibus comedat, et consuetudines multas inebriant a lacte quando et caseo et grossis nutrimentis removeantur, ne lapis in corpore eorum generetur. Ambe etiam semina melonis decorticata cum zuccaro tribuantur, ut in eis instrumenta urine mundificent, ne lapidis generacio incipiat. Neque vero multum nutrimentis repleri permittendi sunt, nec cibos sumere donec prior cibus digestus sit. Hali in super. Puer ablactatus a multitudine ciborum arceatur et abundancia dulcium confectionum et carnibus grossis et aqua turbida que lapides generant. Nec cum assuescere vinum competit, quia auget humorem et calorem qui est priorum complexionis. Corpora vero complexionibus hiis pervenit ad calidam putrefactionem humorum. Detur tamen ei modicum ut provocet urinam et minuat albedinem super flegmatem et humectat siccitatem que accidit ei ex labore. Cum autem fuerit annorum xvi, iam tunc oportet eum exercere in hiis quibus [...]tendus vel in quibus est ei iuvamentum ut [...]

Ca. xxxi De regimine puerorum

aptus est ei audacia plurima membra eius exercitio forti exercitantur et pcia que paruz ducatur ut sit ei competentium. Si oportet eum esse philosophum mores eius temperentur et bonum fiant nec assuescat iram et discordiam sed humilitate et pacientiam. Si non futurus sit macerationibus gravibus atque laboriosis ut marescalcia vel carpentaria exerceri fortiter assuescat et cibis plurimi nutrimenti pascatur ut virtus membrorum eius augeatur. Razi in supra.

Ca. xxxvij De regimine adolescentum

Adolescentes aut iuvenes ab accidentibus infirmitatibus custodiendi sunt eos minuendo corporaque ventre solvendo quibus statim ut in eis illorum apparuerit signa. Deinde fortiter vestimenta augmentur in eis ille exercitatur. Hali in super. Iuvenum corpora iam ultimum attigerunt terminum et augmentationis statum. Ideoque superfluitates corporum in eis augentur et congregantur morbique festinant in eos propter repletionem, sed cum tempore cibi non occupatur in dilatando corpus et augendo sicut prius. Praeterea virtus corporum patientior est morborum et in pluribus fortior ad expellendum eorum causas. Huius ergo exercitium iudicii moderatum et conveniens nec multum calori solis obviens in aqua temperati caloris se balneent, estate in aqua frigida dulci et suavi. Caveant ergo cibos calefacientes coleram generantes ut allia cepas sinapim et similia. Utantur autem cibis quantum potest cum digestio et unusquisque iuxta mensuram sue competentie dinis. Sumat autem cibos frigidos ut pisces recentes edulinas carnes cum frigidis rebus decoctas et fructus. Assuescant cum granatis piris et huius. Si quidem complexio eorum est in fortitudine naturali vinum bibant nec mixtum novum nec vetus mixtum aqua frigida. Licet non plurimum tollenti famem confortat cum calore et auget coleram. Assuescant autem corpora fleobotomie et laxative maximeque in vere. Sit eorum regimen medium quod competit naturali complexioni eorum in cunctis anni temporibus.

Ca. xxxviij De regimine senum

Senum non complexio quia calida et humida est hanc regimine calefacienti et humectanti regi oportet. Huic igitur in loco aere non sicco sed sibi uno. Et si debilis est virtus eius exercitet et ambulatoria inunctat. Cum non fortior est utatur deambulatione que non fatigat. Balneet aqua dulci et calida et post unam horam quiescat. Deinde non escas calidas et humidas digestibiles cito que a stomacho descendentes comedat cibos que putrifiunt et coleram generantes caveat eos quoque qui melancoliam generant aut flegma. Plures in die reficiat et hoc paulatim quia eius natura non patitur nec sufficit ad digestionem multorum ciborum semel sumptorum. Pridie hora tertia post meridiem balneetur et dentur ei quedam cibaria ventrem emollientia postea reficiatur. Et coitum omnino fugiat et omne accidentia quia non colligitur in corporibus senum flegma plurimum. Oportet eos non nunquam regi subtiliantibus et incidentibus flegma necnon nihil est assidue in morando. Plurimorum quidem hominum ventres ut ait Ypocras in iuventute sunt molles qui cum senuerint desiccantur corpora ventres. Et quibusdam fit econtrario. Avicenna in super. Summa regiminis senum est quod calefaciat et humectat simul cum nutrimentis et balneis et potibus ac somnis prolixis et mora multa in lecto et assidua quoque urine corporum provocatione et expulsione flegmatis a corporum stomachis per via intestinorum ac vesice. Razi in super. Senum autem corpora magis evacuatione cum medicinis curanda sunt quam cum minutione. Huius a labor et sollicitudo minuenda sunt ut corporum eorum vires diutius perdurent nec ipsi velociter senescant.

Pueris qui in senio sunt a labore et sollicitudine nec non a minutione nisi magna necessitas immineat removendi sunt a labore. Nutrientibus a bonis ac suavis saporis cibis facilisque digestibilibus alendi sunt et sepe balneis oportet uti multumque dormire rebus etiam odoriferis faciem et capud inficere. Vinum porus temperate nature clarum ac subtile mediocriter aqua mixtum bibant ac temperate sumat. Si cuius hominis vergant possibile est ut alhasira et tussim tarde perveniat nec eorum corpora deficiunt. Idem in ii parte. Quibusdam hominibus intempestive canis solent nasci tetis ac tardant complexionis sue causa desiccis quod est canicie tardam faciunt est ut detersa pinguis frequenter in mane sumant. Abstineant non quelibet a lacte et acidis humoribus iunctis panis adiunctis et appetitibus que multum spisse sunt et a frumentis coctis rabisque que conficiuntur

convalesce et a potu aque multe vinum que vetus ac purum modice bibendum est vel ydromel. Maior autem pars eorum quibus nutrimentum fit laudabile sunt et assatum. Haly ibidem.

Capitulum xxxiiii de regimine convalescentium ab egritudine

Post disputationem de regimine [illegible] in statu debilium dicemus de regimine convalescentium qui sunt liberati a febribus et morbis acutis et egressi sunt ab eis. Unde et eorum corpora debilia sunt, spiritus[?] et [illegible] debilia quidem quia resoluta sunt propter calorem febris et eius fortitudine consumpta. Nutriendi igitur sunt subtilibus [illegible] non [illegible] quia est combustione caloris febris [illegible] fortitudine consumpta. Nutriendi igitur sunt subtilibus [illegible] non [illegible] et paucitate ciborum ac subtilitate eorum [illegible] tribus diebus post [illegible] egritudinis utantur dieta qua prius in tempore infirmitatis ad [illegible] [illegible] [illegible]. Deinde vero paulatim et [illegible] [illegible] quod grossius est tussire [illegible] donec ad consueta perveniant. Et si appetitus deficiat aut appetit quidem et comedit nec augetur corpus illius signum est quod corpus eius mundum non sit. Oportet igitur [illegible] ut corpus subtiliari atque purgari aliaquin regressionem faciet morbus sicut [illegible] ait: Corpora [illegible] non munda quantumcumque refectis augetur eorum malicia. [illegible] Itaque qui a morbis acutis convalescit custodiendus est ab hiis quibus [illegible] [illegible] [illegible] quibus [illegible] ne egritudine vel [illegible] [illegible]. Deinde vero paulatim et ordinate ad labores [illegible] [illegible] tamen a balneo et labore [illegible] et [illegible] vino abstineat et ne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] que corpus calefaciunt [illegible]. Caveat quoque ne fame aut siti [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] [illegible] et calefacit aliud non complexionem eius [illegible]. Si tamen eius appetitiva fortis [illegible] digestiva vero debilis et fatigata sit non attendat [illegible] quantum appetitive sed quantum digestive [illegible] donec digestiva meliorem [illegible] [illegible] [illegible] quoque grossorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] complexionem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cito [illegible] [illegible] quidem [illegible] comedat [illegible] aqua frigida bibat paulatim.

[illegible] si nutrimentum eius absque vino digerere non valeat vinum album [illegible] [illegible] tribuatur [illegible] [illegible] [illegible]. Cum autem aliquibus convalescentibus appetitiva debilis [illegible] sciendum est reliquias egritudinis in corpore remansisse quas [illegible] [illegible] [illegible] si sapor oris sit fortis [illegible] sitis. Itaque [illegible] [illegible] [illegible] aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sibi tribuantur. Denique [illegible] signa reliquiarum egritudinis [illegible] [illegible] est calor [illegible] qui tactu sentitur aut [illegible] [illegible] [illegible] sitis aut dolor capitis aut urine tinctura aut oris sapor [illegible] aut [illegible] [illegible] aut vigilie aut [illegible]. Alia [illegible] ad regimen egritudinis [illegible] est donec [illegible] [illegible] [illegible] corpus omnino sanitati restituatur. Haly ubi supra.

Capitulum xxxv de cautela contra morbos pestilenciales

Ostenso de regimine corporum debilium restat unde [illegible] que iam esse videntur [illegible] egritudinum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est una est [illegible] que accidunt [illegible] [illegible] sunt cause morborum pestilencialium. Altera est [illegible] que [illegible] intus a corpore et [illegible] sunt [illegible] [illegible] aut [illegible] copia vel eorum malicia.

Cautela morborum que fiunt ab aere est [illegible] qui fiunt ab aeris mutatione [illegible] autem sunt commutatione complexionis eius in temporibus anni innaturali [illegible] [illegible] atque mutatione [illegible] [illegible] [illegible] ac putredine. Itaque pestilenciales [illegible] [illegible] aer pestifer [illegible] [illegible] adducit non accidunt omnibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] que sunt [illegible] complexionis aeris eo tempore [illegible] [illegible] [illegible] aeris sunt [illegible] corpora [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mali humores aeris illius [illegible] mali [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] passiones ac morbos quos [illegible] aeris malicia. Itaque si [illegible] egritudinum ab aeris mutatione sunt cautela ab eis [illegible] regimine [illegible] complexioni aeris illius temporis tam [illegible] quam in medicaminibus et aliis [illegible] sanitati [illegible] [illegible] [illegible] aeris complexionem eo tempore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Si autem est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] accidit aeri [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cautela [illegible]

infirmitatum menstruum pressimo quidem flebotomia. Deinde laxativus cum est plenam superfluitatem calidam purgare. Deinceps autem utatur regimine refrigerante et desiccanti quod conveniat obviare calido aeri et humido. Fiunt autem pestilenciales morbi quorum complexio calida est et humida in pueris et adolescentibus quia talis eis complexio dominatur. Quare oportet eos minutiones sanguinis multiplicare et cetera que refrigerant et desiccant usum adhibere tota cum diligentia regimine calefacientis et humectantis. Tales sunt eciam pestilenciales morbi plurimi qui est autumpnus immo siccitatis post estatem magni caloris ut tamen ex febribus colericis quas civitatum nominibus colerico multis conturbata ac sitis. Curare vero est usum regiminis quod debet refrigerantis et humectantis. Morborum autem pestilencialium quidam ex putridis vaporibus aera inficientibus ut sunt vapores resoluti cadaveribus vel coaquis in quibus olera ceciderunt fructus que putrescunt unde si possibile est ex aliis recede in quibus talia contingunt. Si vero sit habitacio publice propter hic putredines surrexerint aut in subterraneis locis vel domibus quas non prosuffit aer multus loca ipsa accto regentur mirtis et odoribus frigidis sicut vaporibus que rosmidis vaporent ut est psylodalees et hic. Quidam vero pestilenciales morbi sunt ab uno in alium transeuntes ut lepra scabies ptisis mania variola et obtalmia. Precaveat igitur hiis qui talia patiuntur non est aliquem commorari sed aliis locis recedere ad loca superveniunt sunt pillos statim. Ca^m xxxij de cautela que morbos et

Ex causis aut humoribus invenientes morborum que moneantur a buticioribus corporis quedam communes sunt et hec sunt complexionis malum repletio humorum et malicia eorum quedam vero proprie secundum unumquemque morborum de malo complexionibus iam alias diximus que eius amputatio fit per regimen quod complexionis malicie contrarium sit et quod resistens porro communium repletio qui quidem mala non est curatur per evacuationem et corporis ab illo humore mundificationem. Hinc vero est ab humoribus malis eius curatio est per mundicionem illius mali humoris consideratione.

vel ethimologiarum. Eorum autem humoribus reguntur sani et corporis leduntur infirmi. Dum eni amplius contra cursum nature creverint egritudines faciunt. Ex sanguine quidem et felle acuto passiones nascuntur quas greci acuta vocant. Ex flegmate vero et melancolia veteres cause procedunt quas greci cronicam vocaverunt. Ex complexione. Nam quociens aliquid in corpore crescit corporis humoribus aut minus fit egritudines et eas vetres faciat. Itaque cum invenerit aliquis de ea sanguine quia sanguis ut supra diximus fuerit et humidus debet contrario medicamine occurrere quod sit frigidum restringat et sic de aliis. Avicenna in primo. Et consiliis rebus preter rebus quas observare debes est in forcioribus temporibus quantum dimittere fortes meditaciones ut vecutere solutione vel ferent aut provocare vomitum aut aperire aut adurere in estate vel hyeme preterea sine debes quod non omnis repletio nec omnis complexionis malicia sua medicatur contrario evacuatione sed et oppositione sed multociens suffciat leviantis regiminis multitudo. Non omnes evacuationes utiles sunt propter superfluitatem repletionis sed quedam propter magnitudinem egritudinis et propter repletam secundum qualitatem secundum quantitatem aliqua quamquam sit secundum modum preventionis sicut indiget ille cui podagra evenire solet et epilensia et hiis in hora cognita propter que invenire. Fiunt itaque veno et ut purgacionem vera ante suam horam et evacuat eaque propter ut primus egritudine sunt evacuanda sive sit minuendo sive ventris solucio. De dispendio solui. Ca^m xxxiij de signis humorum in corporibus dominancium.

Signa vero distinguencia dominium humorum in corpore esse cognoscimus sunt lesiones dolores tumores et excrecencia accidentia. Per lesionem quidem triplicis virtutis dominium humoris declarat. Per lesionem quidem animalis virtutis ut per saporem lesum sapor enim salsus flegma salsum accetosus accetosum flegma et melancoliam amarus colam dulcis sanguinem habundare demonstrat. Per lesionem autem virtutis naturalis si cibum appetat terrestria melancoliam deponit si vero frigida et humida flegma deponit si vero calidos et

humidas glebas aliquis apparentis inveniat
sanguine deponi indicatur plethoriam vero
spiritualis virtutis quia per inspirationem mag-
nam et raram sanguinis per magnam et spissam
coleram et per parvam et raram flegma per magnam
et spissam coleram melancoliam quemcumque naturabi-
liter cognoscitur per dolores humorum inci-
dentes cognoscitur ut per dolores loci
et eius varietate plethoriam quia aliquando
est universalis ut in artetica aliquando particularis
ut in capite quia quandoque totum non affligit et
dicitur cephalea quandoque medium et dicitur e-
migranea quandoque in partem et dicitur dolor mo-
nopagicus quia si sit anterior indicat
sanguinem si posterior flegma si dextra coleram
si sinistra melancoliam indicat per eius
varietatem humoris etiam unum demon-
stratur dolor cum circuitus coleram ambula-
tis aquosos humores aut ventositatem.
Extensivus humorum multitudinem compri-
mens sanguinem gravativus melancoliam
demonstrat. ¶ Humor preterea triplici via
cognoscitur vel calore vel tactu vel for-
ma. Albus enim et mollis flegma rubeus et molli-
sanguinem citrinus coleram niger vel glaucus
melancoliam indicat. Per tactum non quia
durus per duras mollis non per molles hu-
mores inclusos esse indicat per eius for-
mam cognoscitur. Apostema cum pustule sunt
acute forme et putre igneose ex sanguine
obtuse et rubee de flate non late et non
pungitive per apostema a corpore cognosci-
tur per urinam humorum species indicantur.
Nam citrina coleram alba flegma rubea
sanguinem glauca vel nigra melancoliam
vel glauca vel nigra. ¶ Per effigiem et cor-
poris humorum dominium denotatur ut si
carnosus sit aliquis et venustus et ru-
beus sompnolentus sanguis deponit si
pigrus et piger ad actiones. Si pallidus
et mollis sit bone ymaginationis male
memorie flegma demonstratur. Si macilentus
et levis ad actiones et ruffus impetuosus
frigidus coleram demonstratur. Si vero macilentus
et piger ad actiones hebes ingenio niger vel
glaucus invenitur melancoliam deponere
corpus quemcumque naturabiliter compilatur. Capitulum
xxxviii de purgatione corporis ad humorum.

Triplici namque proprietate purgatum
materie egritudo natura impedit
natura vero sua triplici motu ...

reluctatur proprietatem nature materie prima
est indigestio secunda compactio tertia mor-
tificatio. Indigestio est proprietas materie que
operatur ad egritudinem faciendam. Compac-
tio est materie in eodem loco congestio.
Mortificatio est ipsius materie cum in id
quod est contrarium naturam sumus aut motu
nature digestio dicitur. Secundus divisio partium
materie variosas que operatur ad egritudinem
faciendam hec contra indigentiam operatur. Di-
visio que contra compactionem operatur est nature
materie mortificande non mortificate per
dicis. Digestio itaque divisione precedit digestionis
fit natura deinde remotionem procedit ex
Medicus quod ipsius nature motus debet
imitari in omnibus cum natura operatur
medicus non minister est ipsius quod dige-
stivus est intendum. Deinde divisivus
postea expulsivus indigesta digerit com-
pactiva dividit mortificata expellere
primus quod cum fiat evacuatio de corpore
laxa fac tamen mollientibus digerere cum
alterantibus dividere tamen divisivus que al-
lienata sunt ut in catarrum confirmatis
et in ipsum magis mobilem res quam
pro digestiva sunt vere abundantia
proprietati materie unde nocumentum accidit.
Divisiva sunt in ea subtilia ut acetum
quia que est membris abhominabile dulce
cum aceto iungimus et inde fit oximel
zucarum unde fit sirupus. Capitulum xxxix de

Multiplex a variis modis purgatione
materiam removemus aut vomitu
aut flebotomia aut ustione aut
scarificatione aut urina aut emoroidis
aut menstruis aut sudore aut egestione vo-
mitu superiores humores educimus flebo-
tomia sanguinem extrahimus cum aliis humo-
ribus ustione non humore detinemus que
materiam ipso loco [illegible] in superficiem
scarificatione fumositates deducendo cerebrum
depuramus per urinam et epar et vesicam
et renes mundificamus per emoroides
immundum sanguinem detrahentes corpus ab
se curamus per sudorem humores subtili-
ores educimus per egestiones graves et quos-
libet humores provocamus. ¶ Provocativa
vomitus. Alia levia alia fortia. Levia de-
licatis. Fortia fortibus attribuenda se-
cundum. Fortia que sunt composite medicine
aut simplices levia simplicia fortia composita

sunt ut vomitus scarpelle narium. Alia
sunt simplicia ut cassia catapucia
ebulus alio nomine nominata semine atriplicis
semen rape radix cucumeris agrestis. Com-
posita non levia ut ydrolen oximel-
lum acetosum noviter [illegible] decoctio lia-
tive decoctio corticis sambuci vel urtice
gradiens. Levia simplicia sunt ut succus
bacce? mete? radicum et silium? quorum de-
coctiones asseguamini? cohibus aut tam
lenis quam gravis provocantibus vo-
mitum inuncta aqua cruda sirupi possit
multum vomitus minus constringi si ca-
tapla stiptica cum stomacho suppanatur.
Flebotomie duplex est modus scilicet per anticipa-
tionem preparationem vel preservationem vel per eandem
tempore pauci vel parum et aut confirma-
tionem egritudinis ubi ipsa debet fieri
parum ante diem ut impleverit post con-
firmationem punctatem. Evacuandis duplex
est modus scilicet aut tantum admirando locum mate-
rie [illegible] ibidem aut alium locum
medio materiam noxiam evacuamus.
Sunt mutatoria alia levia alia gravia
gravia fortibus levia delicatis offerenda
temporum gravia sunt ut pillule alio nomine
pillule euforbii pillule piperis piretri staphisag-
rie palarum? mitri et salgemma levia
ut plurimum thapsie vel borago vel licinium
piretrum lacte mixtum. Provocantibus
egritudinem multiplicantibus ultimum qui aut
materiam primo digestam est evacuare. Signa
digestionis coposmine? si prima urina spis-
sa assumit post attenuatur et si primo tenuis
est postea in spissitur digestionis signa cog-
noscuntur. Galienus in primo. Ca. xl de regimine

purgationis sanguinis

Evacuatio quandem repletionis que est in vene-
tricubus fit per flebotomiam et omnia
que augent regimus qualitate. Si-
cut dicit quia ista est evacuatio totius cor-
poris equaliter ciborum in minuta. Sed
nunc namque minuto attrahit humores
ab omni corpore maxime que si sunt domi-
nans sanguinis. Si non fit repletio secundum
virtutem est fieri sanguinis minutionem
et laxativa cum est humores purgare
quod oportunum regimine facere confortetur con-
trarium qualitati mali humoris et quantitas
augent qualitatem regimus sicut ait Ga-
lienus curatio totius corporis equaliter
si sunt humores multi fit per flebotomi-
am et ciborum diminutionem de balnei. Si
non fuerint humores mali laxativo et
vomitu et ut materia laudabilis in corpore

mutatur attenuans quod intercidum est si
iudicis signa repletionis que fit in omni
corpore maximeque signa repletionis ex
sanguine tunc flebotomia de vena que
dicitur aquehel vel mediastina. Tunc
corporis evacuatis in eius loca restau-
ra laudabilem sanguinem. Cibum quoque
minimas et aquam dimpedium? carne dul-
cibus que prohibeas? estate aut regione
caveat quam laborem labor cum corpora ca-
lefacit humoresque malos qui sunt in
corpore liquefacit facit defluunt quod fre-
ter ad aliqua membrorum nobilium vel ad aliud
unde fit apostema vel cetera morbi pes-
simi quare ex hiis qui repleti sunt labo-
rem caveat maximeque in quorum corporibus
mali sunt humores. Hic etiam assiduo?
prohibendi sunt quia facit aliquid
simile. Si non sunt alique cause que fle-
botomia prohibeant ut debilitas
virtutis vel imbecillitas stomachi et
epatis et hiis eius uti diminutione su-
mendo cum subtiliatione secundum quod pat-
itur virtus ut sic natura sanguinem reprimat
et bonum ac digestivum faciat. Diminu-
tio namque ciborum subtiliatio perfectiva
sunt in regimine morborum ex repletio-
ne vita aut regione refrigeranti ac de-
siccanti donec sanguis appareat vel matu-
retur eius quod prius deprecatur et in na-
lem statum reductus. Ca. xli de regimine
purgationis tale mele? estatis

Porro si certi dominent humores aut
corrumpant accelerandi est eorum
evacuatio quemcumque laxativo. Si
que appareant signa superhabundantis cole-
rice scilicet cum vrina? Et si quidem
temporis estatis est ipsa cibus fastidium
sentit aut punctiones aut morsus
in stomacho vomitus tum sanguinem
et aqua ex posibeat tum aqua ordei
vel. Si aut estas non est evacuatur cor-
pus tum laxativo aqua fructuum et
mirabolis citrinis solidatis tum stamo-
nea secundum quod videbitur posse sufficere
virtutem etatem et regionem atque con-
suetudinem. Cibetur aut pullis candi-
dis tum aqua [illegible] et aqua grana-
torum complexus dulcia non caveat et sal-
sa omnis quam ciborum pungitivos qui acuti
sunt et [illegible]. Vincat etiam et laborem
minuat balneum tum aqua calida deinde
et iram atque tristitiam vitetur regimen
assiguto donec redeat corpus eius ad
statum pristinum valens. Cola [illegible]

diminuetur evacuatio melancolici humo-
ris oportet accelerare. Aliqui quidem
vomitu si fuit estas vel autumnus hiis
que purgant eam ut est semen radicis
et lino vomitiuo. Aliqui vero laxativo
melancoliam educenti ut est decoctio
epithimi et agarici. Caveat autem tristi-
ciam multiplicet gaudium et leticiam la-
borem minuat et ipsa ira vitetur. Balnea
aque dulcis et calide sit ei illum tem-
perans temperatus aut mediocriter calidum
et hoc quia si corpori superest aliquid humoris
melancolici non redeat. primus hiis me-
dicaminibus ac regere uti quia hic humor
difficilem curationem suscipit. Quod si fleg-
matis apparuerunt signa evacuationem
accelera per vomitum quidem si tempus
estivum fuit vel autumni. Si vero aut aliud
tempus detur medicamine laxante
flegma. Si tamen non fuit humor decoc-
tus ac subtiliatus nequaquam utatur laxa-
tivis sed humoris subtiliatione sicut est
aqua [illegible] et in minutis
ciborum ac subtiliatio eorum. Cumque sic
fuit flegma subtiliatum et evacuationi
facile ac [illegible] purgatus tunc medicamen-
dus est vel cum pillulis solventibus
flegma. Dehinc quia assiduis sit in calido
ipse caveatque cibos flegma generantes
item non multiplicet aut cibum et balnea
aque salse atque sulphuree post decoc-
tionem et in mixtionem repletionis libat
vinum vetus croceum rubeum non spis-
sum. Denique isti qui flegma sentit in
suo corpore vehementer minuere cibum ac
subtiliare et hoc enim sepe sufficit abs-
que usu laxativi quia humorem eius subti-
liant [illegible] quia natura
ad illud alterandum [illegible] sanguinem.
Cum enim sit flegma sit cibus medie
decoctus cibus si minuatur ac subtilietur
propterea cum concoquitur et sanguis efficitur
quod in humore melancolico vel colerico
non est evenire propter eorum siccitatem. Ca.

xlij De regimine corporum quorum res naturales immu-
tantur

Unaqueque naturalium habitudinum ut tate sit
dominium si minuatur vel augeatur
aut aspectu mutetur se ipsius ad
[illegible] morbi vel habitudinibus me-
die ut sanitatis neque egritudinis.
Sic etiam si forte fiat aliqua in corpore qua-
litas preter cursum naturalem ut est
langor aut dolor aut aliquid simile pro-
creabit morbum aut habitudinem que neque
sanitas neque morbus est. Naturarum
sunt de v. corporum quorum res naturales

absitudinibus primus in unitate sunt. Aliqui
si quidem oportet amputare causas eius mu-
tationis ac rem reducant in statum suum
naturalem quod fit si utatur regimine contra-
rio. Quod fit illa qualitas non natura-
lis. Ubi vero si contigit appetitum ciborum
augeri signum est aut male complexionis
frigide accidentis ori stomachi propter quod oportet
uti potu vini ratione ciborum calefacien-
tium aut quod flegma superfluum est in
ore stomachi propter quod oportet uti vomitu cum
hiis que dicta sunt. Si vero non minuatur
ciborum appetitus signum est caloris oris
stomachi propter quod oportet restringentibus
uti sicut [illegible] acetosis et syrupo
[illegible] et aquis [illegible]
[illegible] quoque cibis frigidis ut piscibus
saxatilibus. [illegible] signum est repletio-
nis corporis et [illegible] evacuandum
est humore dominanti. Si autem inclinet
appetitus ad acida signum est colere [illegible]
que oportet restringentibus et provocative
vomitus per [illegible] et aqua calida pur-
gare. Quod si inclinetur ad calida et pin-
guia et dulcia signum est male complexi-
onis frigide propter hoc utendum est calefaci-
entibus cibis et medicaminibus aut hu-
moris acidi utendum est etiam vomi-
tu. Postea si inclinet ad frigida signum
est male complexionis calide que acci-
dit ori stomachi. Utendumque est refrige-
rantibus ac restringentibus. Porro si ac-
cidit hominem sitis sicut magnam complexi-
onis calidi et sicce que accidit ori stoma-
chi propter quod utendum est refrigerantibus
et humectantibus acceptis pisis ptisanis et
lacte. Ca. xliij adhuc de eodem

Si ventositas accidit intestinis et
stomacho et hec causa multorum
ciborum oportet uti decoctis et dilatione
[illegible] atque consueta ciborum in mu-
tatione. Si vero causa ciborum ventositatem
generantium oportet hiis uti que consolidant
ut est semen apii cimini et similia.
Sudor si multiplicetur in corpore [illegible]
nature ut oportet prohibere nisi concesserit
pro copia superfluitatum [illegible]
corporis oportet cum laxativis purgatorium
adhibere. Et si quod sudoris fetor inest pu-
tredinis signum est et tunc oportet inten-
dere humoris malitia sit illumque
ipsa medicina purgare. Aqua [illegible]
[illegible] si augeatur patiens cum [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] et similia. Si vero minuatur
aque [illegible] effusione utatur et in

inclinatione super aqua calida in qua decocti fuerint babunagi. Cum autem desfluit ab interioribus oris si multiplicatur oportet ipsum gargarizare aqua ro(sarum) et aque decoctionis lenti et galle et quercuum. Si non minuatur prouocetur vomitus cum yera et saxifragia.

¶ Sompnus si multiplicetur et fuerit complexionis humide ciborum [illegible] oportet uti rebus calefacientibus et desiccantibus caput ut est cum sinapi fricari. Si non quod superfluitate humoris flegmatis cerebro dominantis oportet purgari cerebrum cum pillulis yere vel aloe et pillulis aureis et gargarizari. Cum autem accidit vigilie signum est siccitatis cerebri quare utendum est irrigatione aque dulcis et tepide in qua decocta sunt papauer cum corticibus et corticibus cucurbitarum et folia lactucarum et malue et nenufar comedat et papauer et lactuce condite et cetera. ¶ Tactum si petat homo plus solito signum est augmenti caloris et humidi qua(re) oportet uti refrigerantibus ac restringentibus vescice cum cautela ut sunt papauer et lactuce portulaca que sedata viridis et similia. Dico quod frequenter augmentum sanguinis [illegible] flebotomia utendum est rasione ciborum et aque frigide balneatione si aer patitur. Dico quod oportet amputare causas in mutationibus corporum ab altitudine sua naturali ne forte vertant in morbos afferant. Capitulum xlviii

de amputatione causarum que sunt quo [illegible] ualetudinem

Sequitur de v. corporum que tusserunt ad siccitudinem quo temperantiam et venam naturalem iam que sunt incipit preciputi ad egritudines. Itaque inde accidit homines angustia [illegible] sine labore aliquo febrem prefigurat aut aliam egritudinem. ¶ Fetor in urina vel in sudore signum est humoris putridi qui euacuatione indiget utendum quod est yere [illegible]. ¶ Morphea alba si multiplicetur alba lepra timetur et oportet patientem euacuari medicamine flegma purgante cibos quod refrigerantes et humectantes prohibi(ti). ¶ Canicies et in facie rubor accidentes homini ostendit elefantiam et hoc oportet accelerari flebotomiam duarum venarum colli ac sepius educere sanguinem paulatim prout virtus patitur et etas admittat et tempus complexionis naturalis. Post aliquot dies euacuetur corpus cum decoctione epithimi et agarici et cibis melancoliam generantibus prohibeat. ¶ Pustule cum multiplicantur signum est futurarum emissionum utendum est itaque flebotomia in basilica et saphena venarum et decoctione mirabolanorum citrinorum ac tamarindorum [illegible] quadrupedum et cibis dulcibus frigidis abstineat et de aquis sulphureis et aluminosis super eum utatur. Ipse quod in illis et in aqua maris inungatur prodest eis et aceti commixtione. ¶ Excoriationes quod si multiplicentur in corpore pustularum malignarum aduentum protendunt. Oportet est quod humet cibis grossis prohibiri cibum quod subtiliari et flegmate grosso atque [illegible] corpus euacuari plurimum quod balneis uti. ¶ Si facies apparet tumescens et inflatio palpebrarum ydropisis est timenda. Hinc oportet regi minutione cibi ac subtiliatione et dulcibus prohibitione et aque multe uel turbate potatione. Vitet [illegible] dum est inanis stomachus post prandium requiescat. Cuius natura cum pillulis [illegible] laxetur. Vomat cum [illegible] et frequentat [illegible] cappari aceto conditis [illegible] conditarum. Si eius patienti regimen non suffecerit securius fiet augmentum ad ydropisis [illegible]. Si cum dolor umbilici accidit ac [illegible] ad mentum ydropisis [illegible] que fiunt [illegible]. Capitulum xlix de amputatione causarum que sunt in capite.

Dolor capitis continuus aliquando protendit [illegible] sicut oportet cum pillulis yere et cetera. Hunc si non sedauit bibat aloes infusio cum [illegible] mediante. Hunc si non prosunt [illegible] que sunt in temporibus incidantur aut [illegible] patiens minuat caueat quod cibos et [illegible] adducentes ut est allium [illegible] pastinaca caseus vetus similesque [illegible]. ¶ Titillatio accidens faciei paralisim protendit unde oportet uti medicaminibus caput purgantibus et prohibere cibis flegma generantibus utique talibus facientibus ac subtiliantibus. Nec autem cibus impleat aquis non sulphureis balneetur. ¶ Si accidit homini multa [illegible] epilepsiam protendit itaque cibos grossos et flegmaticos caueat cibum minuat ac subtiliet [illegible] flebotomia accelerent. ¶ Si facies [illegible] dolor capitis ac rubor [illegible] in oculis [illegible] protendit et [illegible] oportet quod accelerare flebotomiam et sanguinis eductionem [illegible] virtutis et etatis ac temporis sufficientiam [illegible] super [illegible] in [illegible] sandalo

et aqua etc. et postea detur capta fri.
¶ Quando non accidit homini tristicia et cogitacio et vigilia mentis sine causa decipiencia protendit et melancoliam et hiis decoctio conveniunt epithimi et agarici in qua protectum sit modicum deboli ... ei pillis ... ¶ Cavcat a cibis melancolicis et utatur calidum et humidum ... letitia gaudium ... cum cantu dulci ¶ Cum frequenter accidit homini quod gracilis est et pectus ei strictum protendit per ypleumoniam ... pinguedine purgacionem cerebri cum ... aliquando pillis aloes et pillis yere aliquando non cum aloes infusione ¶ Cumque cibarium accidit utatur syrupo papaveris et ... cum hiis que necessaria sunt medicaminibus ... fluxum ... cum fructum a calore et frigore a labore quoque prohibeatur ... concludens ...

Ca. xlvi de ampu-tatione capitis quibus ... corporis ...

Si senserit homo gravitatem in latere dextro nisi ypocondriam aut puncturas aut ... protendit passionem epatis ... quod si invenit gravie est protendit opilacionem ... dari ... in qua decoctum sit feniculi ... calidum ... et radices ¶ Si autem ... fortis sit detur ei ... cum feniculi ... ¶ Si non quod ibi venit ut sensit est cum intensione ... sit. Si autem invenit morsus et punctura protendit calidum apostema ... ei ... cum aqua ... et solatur ... aut frigidis ... prohibeatur ...
¶ Egestio cum mixtura in albumen protendit ictericiam et tunc homini ... regimine quod conveniunt epatis calori ... ¶ Si accidit homini fastidium et ... aut ... in hiis que sub ypocondriis sunt ... et ablatus sit ciborum appetitus ... protendunt quam ... et ... subtiliandus ... est et potius aque ... et ... est ... ¶ Si autem ... utriusque gravitas ... accidit apostema futurum ... protendit ... est itaque flamma ... in latere ... pacienti ... quod est ei

aqua ... locus ... amplificandus est alia confortanti fluxum quod materie prohibenti ¶ ... in inguinibus signum est generationis lapidum in renibus futurorum ... est ... hiis ... temperato ante prandium ut ... superfluitates evacuent et humiditas flegmatica maturentur ... est autem ciborum copia maxime quod ... ne forte ... grosse ... corpore ... ad ... ¶ Ut ... ne ... in vesica et ... quam oportet ... refrigerandi et humectandi ... prohibere ...
¶ Cum autem ... solutione dolor et ... diabetem protendit ... dari ... et ... ¶ Si non ... augmentantibus melancoliam et frigiditatem ... invenit

Ca. xlviii de regimine ... agit violentum

Hec de amputatione ... Hactenus ... morborum iam ... dicta sunt ad custodiam sanitatis ... etiam quedam adhibenda sunt ... que proxima sunt necessarius ut ... corporis ... cum ... et ... fortacio ... ut ... regimen quoque sine cautela ... periculis malorum accidentium ¶ ... aut ... corporis ... superfluitatibus cum flemma et ... evacuare medicamine consuetum atque labor ... et motus calefaciunt corpus et ... humores ... calefaciunt ac de locis ad locum ... ac se ad alia ... apostema ... patiunt aut ... humoribus ... febres ... et alii morbi sunt ... si non sit consuetum ... paulatim augens ... donec assuescat ... facile fiat et si quid cum ... laceris ... ligatum ... mediam ... sit aptius ... sit ... mutat ... angustias ... ¶

Ca. xlviii ...

ante iter facere famem pati consueuit, hec enim uirtutem debilitat ac dissoluit propter multitudinem corporis que soluuntur. Accipere [illegible] sed nec in repletione, quia prohibetur itineris stabilitatem et adducit spiritus arctationem, si sit cutis rara porisque aperta lata. Cum aliquis oportet autem iter faciat, hora cibos refecti quantitate quidem paucos sed plurimi nutrimenti. Et quidem oportet eum accelerare manum cum senserit angustiam que instat spiritui, sed potius deponat et paulatim insimul datur, aliquoque [illegible] magis a pedibus et dorsum ut a [illegible] que illis motu facta est humectatur. Razi iii parte.

Cum longum iter uult peragere, ante eius inceptionem minui debet et medicina solutiua uentris sumere, preparetque si longo tempore [illegible] uentris [illegible] egit. Cum eum iter agens mundificato corpore noluit, nisi febribus euadere potuit, [illegible] aliquis euaserit, quia corpus eius dissolutum est cutisque rara, non euadat catarrum uel apostema. Si quasi studendum est ut consuetudinem suam medicina et somno et motu uel [illegible] in illam in qua est in itinere uti conuenit, nec per mutationes subitas eum [illegible].

Capitulum xlviii de regimine iter agentium estiuo tempore

Qui uero tempore magni caloris iter agit, nec cibo repletus nec ebrius sit, nec etiam hora illa uinum bibat. Et si tamen a cibo uel uino repletus [illegible] sit, nisi fastidium patiatur. Quod si passus fuit, a cibo abstinere melius est, abstinere et dormire atque quiescere donec fastidium remoueatur. Et si nullomodo cibum appetierit, calore que superfluum ac sitim [illegible] cum aqua multa decoctum cum zuccara et aqua frigida bibat; post eum haustum non statim eat sed parum moretur. Nam si motus statim fiunt, cibus [illegible] in stomacho [illegible] late [illegible] et aliud stomachum inflat et male digeritur. Si autem ipsum ire necessitas [illegible] tangit, parumque bibat [illegible] fortius [illegible]. Caput a sole custodiat et maxime si [illegible] noluit. Cum namque diu fortis est calor [illegible] ac [illegible] corporibus macris nos plus grossis [illegible]. [illegible] etiam [illegible] corpora [illegible] conferunt. [illegible] etiam [illegible] multum ualet. Corpora namque calore aut

laborem uel famem uel talia causis corporea [illegible] in illis inueniuntur fortiora magisque tollantur. Postque autem [illegible] iter suum perfecerit, aliquantulum quiescat et postea in aqua tepida dulci balneetur. Deinde [illegible] et frigida [illegible] comedat et in locis quietis [illegible] dormiat ac sollicitudinem pretermittat. Haly in primo.

Si quem estatis tempore peregrinari contigerit, iter faciat in nocte dum aer est frigidus, die uero requiescat ut securius a solari lesione. Iter enim in sole [illegible] morbos pessimos adducit ut cephaleam etiam [illegible]. Magis autem his quorum complexio calida [illegible] corpus et gracile, corporibus autem [illegible] albis et corpulentis non adeo nocet. Porro si urgeat per diem ambulare, uestibus solidis ac spissis operiatur quo prohibeatur estus aeris [illegible]. Caput etiam et faciem palleis aliisque subtilibus operiatur quo [illegible] fiat magis calidus. Nec fiat illi [illegible].

Capitulum xlix de cauenda [illegible] sitim in itinere

Expedit autem iter agenti lac [illegible] et fabas ceterosque cibos sitim prouocantes uitare, refrigerantibus et humectantibus uti ciborum quorum copia sitim [illegible]. Razi in primo. Oportet quod quilibet sitim in itinere timentem [illegible] abstineat. [illegible] comedat [illegible] uel dulcibus uel acute [illegible] abstineat, piscibus [illegible] salsis [illegible] qui causa sunt sitis. Caueat autem ne cito sed paulatim incedat, quia citus incessus [illegible] frequenter ac uehementer [illegible] facit [illegible] sitis [illegible] consistit. Multa quoque abstineat qui [illegible] sitim [illegible]. Cibi autem qui sitim sedant ac diu remouent sunt lac acetosum, [illegible] portulaca, cucurbita, citrulli, melones non dulces et pira non multum dulcia sed [illegible] et parum stiptica, poma quoque et mala granata et que de fructibus acetosis sunt eis similia. His quibus [illegible] qui [illegible] comedit non sitim patietur. Cum autem in itinere sitim uehementem aliquis patitur, non statim aquam [illegible] faciet, sed [illegible] diu colluat [illegible] in qua etiam extremitates suas mittat faciemque suam

poca lauet cum eam si noluit intrare et
quanto magis in immunita esse sitim presen
serit potum augmentat donec sanet
si noluit intrare et quanto magis. Desyb
etiam que in ipso itinere tenta in ore tem
perierunt sitis adducunt vel ambulatorum
sunt pira sicca et acetosa granate quarum
acetose et ina an magis. parum sumet
in ore quousque dissoluatur tenere hinc cali
bis paro confert in ore tenere cristalli sinc
tum aut argentum mero quarum salia
petra strige confert et aereum in illo mo
plus attrahet aliquam quarum dentibus fri
gidis adconferens semper adherere petra co
semine cucumbite cum alijs quibus tro
cisci pro fiunt quibus etiam in ore teti
nentur sedant ardorem contingunt
unde etiam febribus acutis igneis in ul
tunitate confert. Auicenna ii super
quarto quarum dulcitatis iter agente adce
gritudines magis quam iuuentutis diu
sitis adducat tunc curandum est ut ve
hementer toleratur et fiat ut resudante cor
pore multum sudorem egrediatur. Hali
ii super. Ca. vi de regimine iter agentis in

Hyeme vero locis qui frigis et frigore
iter fiat de die noctes vero quiescat
vestibus pilosis operire corpus et
duplicia induere. Caput et faciem molli
bus pelleis operire pedes quarum laneis
tegere. Caueat ut quia sit corpus frigus magis
ne equo vectus peditibus namque pedes
calefacit copia motus unde et ambu
latio patienti utilior est equitatione.
Equitantibus namque fiunt quidem langores
minime peditibus accedentes quia mea
tus corporis corpus calefacit. Pilosis quarum
minoribus etiam addere cautele membrorum ex
tremorum et faciei a frigore magis quam situ
hec etiam vigent flatus ventorum hoc enim
difficilius est et magis prouocatiuus vo
cumenti itaque conueniunt quarum allia et
pasque competenti vero comedere cibos cum
impinguibus calida condimenta sunt ut piper
et cetera. Corpus etiam et pedes inungantur o
liuarum oleo vel laurino vel ceteris hijs calid
alcis quibus oppilati pori prohibeant a
ditum frigoris ad membra. Dicitur quod ingressus
caloris ad interiora et superficies alios calefa
Caueat insuper iter agens ne debilitet
eius virtus per intuitum niue frigescente hoc a
instrumento frigit cum quando veniunt superficit
quod oculis nigri pannus sit quando nigra palle
ue et violacie vestes aut virides quia
visum colligunt et adunant hijs vestes
prohibent quia pro frigi. Est autem nigri co
lor melioris actionis ad hijs. Item quando venit
homini iter agenti et hijs locis frigidis vec
doloris quiete fiat securius hoc enim sigit
corporum partem sensibus vel et negligentia curaz
eius itaque si intumuerint digiti et illos
alcis calidis liniri et in aqua calida poni
in aqua calefaciente decocta sunt dissol
uentia sicut anetum et similiter et similia
Si vero liuidi sunt aut nigri et illos pro
fundius incidere et in aqua cali permittere
donec sponte fluxus sanguis accipiunt
Razi ii super. ¶ Cum tempore vehementis fri
goris incedere debet cibus cum ac vino
repleri prius oportet post quorum acceptio
nem ab itinere paulisper abstineat donec
cibus calefiat sed cum in modo quoque in
corpore facta fiunt cibaria vero quibus utit
actualiter et potentialiter calida sunt. ¶ Cum p
frigidum aerem in itinere attraxerit non
statim post itineris perfectionem et quietem
ad ignem se calefacere vel balneum intrare
vel dormire debet sed prima horarum locum
calidum in quo sit ignis a longe eligat
deinde paulatim vero igni appropinquare in
cipiat post hoc autem si magnum fuit tunc tetigit
cum frigus balneum ingrediatur in quo
diu morando fricetur. Et si balneum in
uenire non valeat in domo igne calefi
tamdiu fricetur donec corpus eius rube
incipiat. Hali ii super. Ca. vii de regimine per

In mari vero nauigantium in mari et cetera
pregnanti subuersio et vomitus accid
utatur syrupo acetoso vel granato
rum cum vel pomorum minorum cu
camarundis purgat et odoret cyra
poma citrina cocta tamen mirta caluum
Si autem incipit ei vomitus diu in inde
stomachus eius coleris et utatur dei inceps
superdictis sit quod cibus eius acerba vel qui sit
de herbis abstineat aut abstinentiam mari
prode enim. Razi ii super. ¶ Cum per mare eu
incedere a cibis fructum medicinas quibus
uti consueuerunt secum deferat prius tamen
quam ingrediatur mare per aliquos dies quiesc

non quam consuevit uti, sed minus, tali-
ter cibo uti qui sit delicatus qui frigidum
stomachum faciat. Ita quoque die qua
mare primum ingreditur aquam non intueatur
sed ea adorare et cavere. Paulatim inci-
piat que nocitura reprimunt. Quibus
ita gestis si stomachi subversio accidit
et vomuerit aliquotiens vomitus pruni-
tendus est, quia hoc ei non nocebit, quia si
plusquam necesse est hoc ei accidat, acrob fine-
tum quod sorbendo atque lambendo sumat
et similiter reparatorum [illegible] actrahi-
at. Exercitus estivo tempore in altis locis
et collibus, sed in mane et hostia tentoria
adventu sumpto ex malicia viri inter te-
toria non magnum intermittendum est spacium
ranis (?) in [illegible] quanto plus possibile fuerit
est elongandum. In hyeme non sit ipsorum re-
gimen contrarium, sicut ut sed in locis pro-
fundis maneant et tentoria contingant
corporibus ad orientem in medium hostia
vertantur. Si non mediamus aerem secundum fu-
erit dicta minimum et vinum aliquo diminu-
tum (?) sed ostium admixtum perveniat.
Si autem aer sanus fuit, hinc contrarium fi-
at. Et sic ergo multi homines illis egrotant
ab eorum situ separati longe maneant. Hali ni-
sus (?). **Capitulum lii de cautela contra pediculos et pulices**
Accidit autem prestanti copia **cimices**
pediculorum in corpore propter sudorem et
pulverem ac balnei paucitate, quibus ti-
menti corpus eius cataplectum (?): tum ar-
gento vivo extincto cum oleo admixta a
pustulis longa et desalo (?). Hanc quoque
balneum ingrediat, et corpus eius frica-
tione valida mundet, capudque tunc tali
in ablito aborato lavet. Razi in suprama-
pediculorum generatione prohibent usus
balnei et lavatrix pannorum frequens mu-
tatio ipsorumque, ut Palladius, qui tamen adhe-
rens (?) fit tarde; namque pediculis reple-
tis pediculos augmentes inficit argen-
tum vivum extinctum in oleo [illegible]
[illegible] fila linea in inungant que super se
aliquis appendat aut docis (?) se cingat.
Pulices cum herba que dicitur cantharia in
lecto posita fuit, quia cum [illegible] sparsi ibi
sunt, nec salire nec se movere possunt.
Si vero aqua in qua tribuli cocti sunt
domus voretur, pulices omnino destruet.
Aqua similiter in qua ruta coquitur, aut co-
liandri eos inficit. Cimices de fumo
palee et de fumo nacium (?) stercorum equi
maxime de fumo calami et [illegible] fugiunt.

Augescit non aqua qua in qua nigri elleboris coqui-
tur et descimici [illegible] vel olibani fumo necantur.
Capitulum liii de remediis contra bestias nocivas
Desiis autem que beluas fugant **expertis**
dicunt quod leo pragalli alba et pi-
rum fugit per longa quoque cum di-
scessum timet. Leopardus pro herba que di-
leopardi herba tenetur et leopardum stran-
gulans dicitur inficiatur. Lupus ubi est squilla
non approximat, cati silvestres et dulcia
de fumo rute et amigdalarum amararum
fugiunt, ellebori etiam squilla porcos
canes ac leones et plurimasque beluas in-
ficiunt. Apes et domus cum calcanthi su-
mugata fugiunt. Dogs (?) vero si vel gallia
metallina vel de elleboro moriuntur si de
aliquo istorum cum farina consperso co-
mederint. Formice, vidimus, galbanum
et de sulphure et drameta (?) fetida fugiunt,
et si de sulphure mittatur aliquid in earum fora-
minibus moriantur. Si de oca cum farina
optima fiat vero probitum (?). Serpentes ex-
pellunt si domus cervinis [illegible] unguli-
bus caprinis vel sulphure vel galbano vel pi-
ce vel bdellio vel ligno [illegible] generatorum
vel capillis humanis suffumigetur, vel si ex
aqua in qua sal ammoniacus dissolutus
fuit voretur. Necat etiam aqua si in eorum
foraminibus fundatur moriuntur. Tribuli et
si in eorum foraminibus mittantur, fugiunt. Scor-
piones [illegible] fugantur si domus cum ungula a-
sini et sulphure galbano que suffumigetur,
oleum etiam in eorum foraminibus si fusum
fuit ultimus inde non probitum (?). Item assa fe-
tida si in aqua dissolvatur et domus et spica
voretur, non ibi approximat vitta (?) si multi
cocti capiant domus cocis suffumige-
tur, alii fugiunt. Dicitur etiam quod lupa si
homini et amoreto (?) intueatur oculi eius ipsius
eliguntur et capite fiunt. Cati quidem
et furones et pavones ac grues et aqua-
tica volatilia et his similia que venenosa
sic capere animalia consueverunt in domibus
nutrienda et tenenda sunt. **Capitulum liiii de cau-
tela contra venenum**
Omni cibum
Quia suspectum sit de veneno nequaquam
comedatur in quo est dulcedo vel su-
perhabundans acetositas et adultum quodque
superhabundante ac fortem sit saporem.
Hec namque peccatorum species id est venenose in
talibus intentibus immisceri nullatenus
possunt. Malum quoque cibus eorum si
sint diuittendus erit potissimum qui venenum
sibi dari timet aliquis commedentibus apium

Ca lii de cautela contra pediculos et pulices et cimices

venenum remouentibus aut debilitantibus
assidue bibere debet. Qui si venenum aut potum
illius accepit credens hora qua mutacionem
et estuacionem sentire cepit aquam tepidam
et oleum commixtum usque ad replecionem
ventris bibat et euomat. Est autem medi
camen de radicibus confectum quod omnibus ve
nenosorum animalium morsibus valet prohibere
Antiochus in metro canone. Epithima
ta vero quibus corpora liniuntur ut eis appro
pinquent eis venenosa sunt cerebrum lepo
ris cum aceto et oleo rosaceo in quo folia
mollis lolium in quo infusa sunt folia
pini vetonica et ros cipressi
in mixti et folia sunt agnus castus et
abrotanum asfodillus cedrinum ...
balsamum ... nasturcium ... que super
dicta sunt Galienus ut supra. Capitulum lxx de cura

cione egritudinum

Medicina est sciencia apponendi modum ad mo
dum uel ad id quod excedit modum.
Est enim sciencia apponendi temperata qualitatibus
ne consumentur distemperancia distempera
tis ut ad temperanciam reducantur. Que
quidem temperancia triplici fundamento regitur
scilicet humoribus cibis et medicinis. Secundum
Galienum. Omne auxilium medi
cine tamen corporis exterius est secundum me
dicamento ferro et igne quod si medicamento
curari non potest ferro curatur. Si autem
nec ferro per ignem renouetur. Et ante
nullo istorum tum superari potuit incura
bile estimet. Unde ut supra medicine
curacio [illegible] non est communis
cum et ysaias ezechie languenti aliquid
medicinale mandasse et paulus apostolus
thimotheo modicum vinum profuisse
dixit. Curacio vero morborum tribus generibus
constat. Farmacia quam latini medica
minam vocant. Cirurgia quam latini ma
nuum operationem vocant. Sic appellant ma
nus enim grece cyros vocatur. Dyeta
quam latini regulam vocant est enim ob
seruacio legis et vite. Omnis enim cura
cio species trium generum dictarum
Secundum farmaciam autem cirurgicam dic
ta enim obseruacio legis et vite. Farmaci
a est medicamentorum curacio. Cirurgia
est ferramentorum ... medicinam.
Antiquior autem medicina herbis tantum ...
erat talis enim medendi usus cepit. De
inde ferro et ceteris medicamentis. Omnis autem
curacio aut ex contrariis aut ex similibus adhi
betur contrariis ut frigidum calido vel humi
dum sicco sicut et in homine superbia sa

nari non potest nisi humilitate sanetur. Ex
similibus vero sicut ligamentum vulneri rotundo
rotundo vel oblongum oblongo apponitur
que duo adiutoria ipsa nomina sua signant
iam et antidotum grece latine ex contrario
datum signat. Et tamen ... ut pitta que
inspiratur amaritudo quia amaritudo
morbi amaritudine solui solet. Antiochus
ut supra. Capitulum lxxi de dieta infirmorum

Medicantur itaque vero triplici operacione
scilicet dieta vel amministracione ciborum
sua cohibicione medicaminum et
operacione manuum. Dieta vero quibus prohibetur
quibus minuitur quibus equatur et quibus au
getur prohibetur quidem ut natura in
maturacione humorum occupetur. Equatur
aut ut petens eciam virtus consuetudinem ...
cum virtutem custodit. Augetur ...
vero minuitur aut in quantitate aut in qualita
te aut in utroque. Est minor secundum quantitatem quia
quibus infirmus est multe quantitatis et pau
ci nutrimenti sicut olera et fructus si eciam
multum comedat. Quibus aut egrotus ...
Nobis ... in qualitate minuitur
et augmentum in quantitate facit ut quando
desiderium eius est in infirmis crudis
humoribus. Tunc enim volumus complementum
stomachi desiderium sopire et a
venis multam materiam prohibere. Sed
pus quod in eis est maturet vel aliis de
causis. Augetur vero quando est augmentum
in qualitate facit in quantitatem minuit ...
quando volumus virtutem confortare stoma
chi natura non valet vero multum digere
quod a minuendo cibum aut prohiben
do laboratur plurimum. Fit enim in egritudi
nibus acutis medicamentis minuitur etiam in
egritudinibus cronicis sed minus quam in acu
tis ... namque plus debilitate sol
liciti sumus quia tempus eorum est languen
tibus ... ut curacio ... custo
diatur usque ad statum temporis statuere non po
test et illud quod in longo digeritur tempore di
gerere non valebit ... quia propinquum
est tempus ... quod autem statum non re
soluitur virtus. Nam si sic tenemus in
firmus non multum plurium minuemus
et quanto magis egritudo principiis fuit
propinqua et accidencia magis quieta tan
to magis infirmum ... confor
tantes. Eam porro quanto magis egritudines
procedunt minuemus dietam ...
... fiduciam et ne virtus in hora in
digentes deficiet in tempore quoque status
egritudinis regimen vehemens subtiliandum

Capitulum lxx de curacione egritudinum

Capitulum lxxi de dieta infirmorum

et hoc tanto magis quanto egritudo fuerit acutior et tempus propinquior. Qui autem predicta sciens quod cibo sit nutrimentum duabus habet aliis operationes scilicet velocitatem penetrationis sicut assatorum atque frixorum. Sunt etiam in nutrimento diversitates due scilicet spissitudo substantie eius quod ex eo generatur in sanguine crasso veternoso sicut est dispositio nutrimenti porcine carnis et vituline aut eius subtilitas ac resolutionis velocitas sicut est dispositio eius subtilitas ac resolutionis velocitas sicut est dispositio eius quod commune sit confectionibus. Et nos quidem illud quidem cito penetrat velocium [illegible] qui casus virtutis animalis eiusque resolutionem fuerit volumus virtus autem stomachi tam diu tollerare non potest ut nutrimentum digeratur quod tarde digeritur. Nutriente vero metuimus quod cito digeritur tum accidit ut nutrimentum precedat quod tarde digeritur timemus quoniam tunc eo corrumpatur. Venit etiam nutriente grosso tum opilationes accidere. Sed cibum nutrimenti fortis tarde quoque digestionis eligimus propter illum cum velociter confortare corpus cupis fortibus operare volumus. Rarum quoque nutrimentum eligimus propter illum cum velociter accidit porro spissitudo.

Capitulum xviii de electione medicaminum secundum suam qualitatem quantitatem egritudinis horam

Medicatio vero que fit medicinali confectione tres habet regulas. Una est eligendi medicine qualitatem scilicet calidam aut frigidam aut humidam aut siccam. Secunda est eligendi qualitatem et hec dividitur in duas regulas scilicet mensurandi pondus eius et qualitatem ipsius gradum sive caliditatis aut frigiditatis. Tertia est observandi suam horam. De tempore vero vel hora egritudinum est ut sciatur in quo sui temporis est egritudo est verbi gratia. Si apostema fuerit in principio super ipsum ponatur quod repercutiat solummodo. Si autem in statu sit ponatur id quod tamen resolvit. In medio vero misceatur utrumque. Item si egritudo acuta sit in principio sive regimen et tempore subtiliandum. Si autem in statu magis insubtiliando studium. Si vero prolixa sit non tamen in principio sed circa statum temperata subtiliatione convenit utilitas prolixarum egritudinum propter febres ut cum subtiliatum resolvat. Egritudo quoque in multe ebullientis non fuerint in principio curatur non maturato expectari. Si vero mediocris fuerit est maturanda et postea evacuanda. De electione qualitatis cognito medicine dicetur. Prognosticum speciei egritudinis medicina cum est eligenda que egritudini in qualitate sit contraria. Nam et sanitas per similem conservatur, egritudo per contraria medicatur. Mensura vero quantitatis eius quatuor rebus cognoscitur potentibus scilicet complexione membri et quantitate morbi et rebus que super illud sunt convenientia et aptitudine sicut sunt genus etas consuetudo tempus regio virtus et forma. Colorum quoque summa dignior est aer. Secundum egritudinis quantitatem mensura quoque medicine cognoscitur qualis debeat esse verbi gratia cum corporis caliditas exsuperativa fortis est illam oportet natura est cum medicina que sit in frigido fortissima. Similiter exemplum. Si vero qualitates exsuperative vel accidentales non fuerint fortes medicine quoque debilioris qualitatis sufficiunt.

Capitulum xix de electione medicaminum secundum naturam membrorum infirmorum

Cognitionem vero membri infirmi vero [illegible] continet scilicet cognitio complexionis eius et creationis et situs ac virtutis. Complexionis quidem quia cum eius naturalis complexionis non fuerit cum egritudine qualis sit cognoscitur principium [illegible] estimativa fiet tantum eius complexionis naturalis elongata sit ac possit quanta mensura ad complexionem reduci possit. Membri creativa dividitur in quatuor modos sicut alibi diximus membrorum predicta quedam sunt inferamentibus sive facialia aut que melius intus aut extus locantur per que superfluitates medicina expellit subtilis et temperata. Alia vero que non sunt ita sed indigent fortiori medicina. Item membrorum quoddam est rarum quoddam spissum. Raro quidem sufficit subtilis medicina. Spisso vero fortis est necessaria. Quod autem medicina forti plus indiget est illud quod in nulla [illegible] parum [illegible] habet post hoc est illud quod habet [illegible] parte in post ipsum illud quod [illegible] habet receptacula sed solidum ac spissum est sicut lignum post hoc est illud quod [illegible] habet sed solidum ac rarum est sicut pulmo. Situs quoque membri cognoscendus est quia per situm cognoscitur locus a quo superfluitates [illegible] quidem [illegible] est magis ipsa quam [illegible] eligitur ad quam medicina trahit [illegible] declinare facias verbi gratia si materia fuerit in [illegible] evacuabis cum urina. Si vero in epatis [illegible] concavitate [illegible]. Epatis namque gibbositas associata est urine membris. Concavitas autem intestinis [illegible] vero que ex parte secundi locum [illegible] et [illegible] in ipso. Si vero longinqui ut pulmo virtutes [illegible] corporis [illegible] conveniat

Capitulum xviii de electione medicaminum secundum suam qualitatem quantitatem egritudinis

Capitulum xix de electione medicaminum secundum naturam membrorum infirmorum

Cum a parte uentris erit ut membrorum uirtutibus augmentum fiat. Secundus modus est ut sciatur quod medicinis administrandis sit ut per illud uelocius ad membra perueniat sicut membrorum urine medicinis administret diuretica. Tertius modus est ut sciamus qua parte medicinam ad partem tussis faciamus verbi gratia si ulcera in inferioribus intestinis sunt per clistere inicienda est si in superioribus intestinis per potionem inferenda. Cumque etiam confert loca proprietatis que sunt secundum sollicitudinem ut cum sint materia collecta iam in membro euacuatiuo uel cum adhuc euacuatur. Quartus utilitatis operte uirtutum cum scitur est summa est dignitatis principatus curam habere quia super membra principalia cum fortibus medicinis non est aliquid faciendum quantum possibile est magis sit ambigendum ne toti corpori fiat grande nocumentum. Quintus autem ut diuina membra custodia dignius consistit est cor post cerebrum post ipsum epar. Quia circa cor cerebrum et epate non est euacuatio facienda in una hora nec illo modo uehemens infrigidatio facienda est tunc emplastrum epati supponatur ubi inco boni odoris ad custodiendam uirtutem apponantur. Sexta scientia est habere curam a proprius associatis membris licet principale non sit ut est stomachus pulmo unde in febribus cum stomachi debilitate non potio non dari aquam frigidam ualde. Septima est acuitas sensus et tenuis spissitudinis sollicitudine habere. Cauendum est enim ne membris acuti sensus atque cum dentur medicine malarum qualitatum ac mordicatiuarum ac nociferum medicinarum quidem aquarum digestione nobis tamen species sunt tres scilicet resoluentes et uehementer infrigidantes et qualitates constrictas habentes. Hic igitur est electum medicine secundum naturam membri. Unde Galienus in tegni libro i°.

Ca. lix de speciebus medicinarum simplicium

Simplicium medicinarum alia sunt de plantis alia de metallis alia de animalibus. Eorum que de plantis alia sunt de plantis et olibus alia semina alia folia alia radices alia ligna alia succi alia gumme alia flores alia fructus. Eorum uero de metallis alia terre alia lapides alia corpora mineralia. Eorum autem de animalibus alia sunt humiditates ut sanguis lac alia medulla alia fella alia urine alia stercora diuersa et huiusmodi. Medicinarum alie sunt de plantis alia de minis alie de animalibus. Earum que de minis meliores sunt ille que de animalibus bonis iuuenibus et que inde sunt a pruximatione. Earum uero que de plantis folia colligenda sunt postquam debita quantitatem habere inceperint antequam eorum color alteretur uel fugatur. Semina uero postquam compleuerint figuram et abiecerint humiditates aquosas. Flores autem post apertionem ante quam ad decisionem et casum uergant quoque cum iam ad maturitatem peruenerint et nondum contenuati ac contracti ceperunt. Porro fructus postquam sunt eorum complentur quamque parati sunt ad cadendum. Radices autem cum tempus est casus foliorum illud uero quod sunt totum oportet summi secundum uigorem sui scilicet cum eorum plenitudine fortitudinis habent ut cum semina eorum sunt consumpta sunt et radices contracte inde minus contemnate semina pinguiora fructus solidiores ac ponderosiores. Ille preterea que maris claro collecte sunt meliores sunt quam que in humidis siluestres quoque omnes domesticis fortiores sunt minores quantitatis et plurimum de siluestribus montane et ille quarum collectionis loca uentosa sunt et sublimia. Item ille quarum collectioni pluuia non defuit tempore quo debuit. Ille quoque quarum color fuit tinctior et sapor apparentior et odor fortior magis sunt fortiores sunt debilitantur a hic. Quos autem tres annos compleuerint quibusdam que diuinam remanet ut duos. Gumme uero eligende sunt post coagulationem et ante completam puluerizationem. Spatii uirtus quoque plurimarum earum non remanet post tres annos fortiorum eam prolongatur secundum bonitatem earum autem deficit uirtus fortis loco eius nouum restat duplum uetus debilis. Illa autem que famosa siccant corpora et interiora membra nec aberrtitudine gaudente sunt mortua per statum decollata diuersimode in capitulo.

Ca. lx de qualitatibus earum que complexionibus

Medicina dicitur calida et frigida humida uel sicca uel temperata ad corpora nostra cum sunt corpora complexionum uegetabilium ... sunt elementa inde et ipse coniunxerunt et uicem agunt inde donec consistat secundum qualitatem aut ... et tunc est uera complexio que quidem in composito contenta fiat ipsi receptione uirtuti et qualitati

Ca. lix de speciebus medicinarum simplicium

Ca. lx de qualitatibus earum que complexionibus

quarum qualitas est ut sunt in ipso Tamen a-
dicitur equalis esse complexio infantie
et medicina temperata per hoc significatur quod
eius complexio sit similis sanii comple-
xioni Si per hoc significatur intelligitur quod
corpus sanum cum ei obviat et agit
in ipsum calore innato non prevalet il-
la nec in corpore sano imprimat infrigi-
dacionem aut cal[orem] [com]plexionem aut desiccacionem ul-
tra eam que est infantie ¶ Est autem com-
plexio duobus modis prima que per-
venit ab elementis et secunda que accidentibus hu-
morum complexionum inequalibus sicut est
complexio theriace vel medicinarum com-
positarum Nam unaqueque singularum
complexionum habet sibi propriam cum autem
[illegible] et veniunt advenit eis comple-
xio secunda Licet ista tamen ab arte fit sed
quandoque etiam est a natura lac namque quod
est simplex naturaliter compositum est
ex triplici substantia nec tamen unaqueque earum est
simplex natura sed ipsa etiam est com-
posita propter suas complexiones Capitulum
nonum de simplici medicina ¶ Virtus
medicine est potencia naturalis qua
ipsa medicina intrinsecus vel extrinsecus
apposita corporis immutat qualitatem aut
est triplex secundum complexionis virtutes opera-
cio Complexiones sunt ix una scilicet equa-
lis et viii inequales scilicet calida et fri-
gida humida et calidum et humidum calidum et siccum frigidum et
humidum frigidum et siccum Equalis est complexionis
perfecte temperate sunt in simplici medi-
cina que nullius qualitatis habent excel-
lentiam ut capillus veneris radix lilii cas-
sia fistula [illegible] Calida non sunt in glo-
[illegible] dominatur caliditas secundum inequalibus adeo
paro quod ei sensus equa complexionibus
dominatur in primo gradu que calida di-
cuntur [illegible] [illegible] sensum adeo
[illegible] que sensum ledunt in
quarto non que destruunt Capitulum x de eisdem me-
dicinis calidis secundum eorum gradus

In primo quidem gradu quedam calida sunt
ut de herbis absinthium [illegible] fumus
terre altea [illegible] coriandrum anisum
[illegible] spica nardi De seminibus autem se-
men altee [illegible] lini coriandri [illegible]
ozimi De floribus non flos narcisi lilii
[illegible] De frondibus quarumque folia lau-
ri et gariofilatum De radicibus radix re-
[illegible] aristologie agarici De liquoribus [illegible]
De fructibus amigdale dulces [illegible]

tum [illegible] aliud maturum ficus castanee
et avellane cappari [illegible] cortex [illegible]
citrini De gummis [illegible] albuminum
ovi grossum [illegible] cubebe cardamo-
mum De gummis [illegible] sarcocolla [illegible]
[illegible] storax De carnibus autem porci-
na equina camelina pullina [illegible]
et phasianorum [illegible] anatum passerum
et [illegible] columbarum [illegible] salso [illegible]
in secundo gradu ut de herbis [illegible] a-
[illegible] centaurea [illegible]
opium [illegible] [illegible] [illegible] feni-
culi auctum aloe De seminibus semen a-
pii [illegible] urtice aneti feniculi pas-
tinace [illegible] [illegible] [illegible] asfo-
dilli peonie [illegible] De lignis lignum aloe
[illegible] gariofili [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et xilobalsamum De frondibus [illegible]
[illegible] De radicibus radix
apii feniculi cappare acori [illegible]
le pastinace affodilli peonie [illegible] De
fructibus [illegible] [illegible] [illegible] ma-
cis amigdale [illegible] amare [illegible]
[illegible] passe fistici ficus [illegible] dactili
[illegible] [illegible] De [illegible] [illegible]
[illegible] lupini faseoli [illegible] et grana
[illegible] vel [illegible] De gummis et succis aloe
balsamum mel [illegible] mastix [illegible]
[illegible] Calida in tercio gradu sunt
ut de herbis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] pulegium
[illegible] porrum [illegible] domestica [illegible]
[illegible] De seminibus semen [illegible]
[illegible] cardamomum carui [illegible] [illegible]
[illegible] nigelle cumini [illegible] [illegible] dome-
stice [illegible] De floribus flos [illegible]
[illegible] De radicibus [illegible] [illegible]
[illegible] cappari porri cepe [illegible] [illegible]
dactili [illegible] [illegible] 33 [illegible]
[illegible] De lignis cinamomum [illegible]
polipodium [illegible] [illegible] De frondibus
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
De fructibus nux indica [illegible]
[illegible] [illegible] coloquintida De gummis
oleum piper longum staphisagria De gummis
[illegible] [illegible] castoreum [illegible] pix
liquida pix navalis [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] fetida armoniacum euforbium galba-
num [illegible] [illegible] [illegible] sal gemma
[illegible] asphaltum De [illegible] [illegible]
castoreum Calida in quarto gradu sunt
de herbis [illegible] silvestris nasturtium De se-
minibus [illegible] sinapis nasturtii [illegible]

rute agrestis De lignis cassia pucein De
fructibus f. anacardi De gummis que prius
nigri bacce lauri De venenis argentum
vivum sulphur capsie papo sal armonia
cum cantarolis et ustum flos cuprei
viride. Cap. lxxxii de frigidis secundum in iiij^or gradibus

Frigida in primo gradu
sunt. De herbis viola atriplex mau
bialis caulis malva scariola sylva
arctosa. De seminibus malve plantaginis
rose scariole cucurbite melonis cucurbite
flores rose amigdale miglorum citoniorum
numorum psilium. De fructibus mirtus
fluctus glandes omnis iniubolo tama
rindi cauaponi et alma acha pruna
damascena pira poma cerasa. De gummis
ordeum fame mirides et ceterum pa
nica mirtelli amidi. De speciebus dracaia ace
tum. De venenis bolus terra sigillata cimo
lea argilla lapis argenti fex argenti.
De carnibus caro porcina caprina bovina
ovina leporina asinina mulina asina
et cotumicum et piscium recentium. Frigida
in secundo gradu sunt. De herbis mente
tapsilion psilium stigium lactuca dama
scenis. De seminibus lactuce. De flori
bus violis nenufar salix balaustia radi
ces maligni amoglossa De frondibus
psilium. De fructibus galla mora ma
tura sorbe mespila poma citrina cu
cumeres citrulli cucurbite melonis ci
trulli. De gummis herbis sumac gumma citoniorum.
De gemmis genum auri. De venenis
amatistes cepina lapis lazuli litargirum
album plumbum corallus. Frigida in tercio
gradu sunt. De herbis virga pastoris ypoqui
stidos serpentina portulaca. De seminibus se
men psilli portulace papaveris al. De flori
bus virga pastoris omnis sandali. De flori
bus papaveris albi. De fructibus poma ma
dragore. De gummis et speciebus camphora
sanguis draconis ypoquistidos. De venenis
gipsum spodium ferrugo ram. Frigida
in iiij^to gradu sunt. De herbis mandragora
papaver iusquiamus apium. De venenis
antimonium cicuta. Cap. lxxxiii de siccis in iiij^or
gradibus

Sicca in primo gradu
sunt. De herbis camomilla sticados ser
pentina caulis tremolus. De semi
nibus psillii fenugreci. De floribus flos
narcisi cirta ciule. De radicibus ireos
porrorum zedoarium. De frondibus salis. De
fructibus mirto indica omnis mirabolani tama
rindi nuce passe castanee mature
tamuli avellane cardamomum gumma citri

cantaborum cubebe amigdale. De gummis ordeum
fabe pisa citrulli. De gemmis et speciebus
margarite serico colla opium. De venenis bolus
cimmolea vel argilla. De carnibus caprina
bovina porcina ovina leporina equina
asinina camelina lupina mulina leo
nina ursina passerum. Sturnis perdicis pa
vonum mininum columbarum. Sicca in se
gradu sunt. De herbis absinthium fumus ter
rarum maiorana menta eupatorium a
monium affrodilli virga pastoris pera
rannis centaurea pentafilon stigium cy
taprincia cipus metastrum sempervivum vict
ta arietum porrus coriandrum sylva a
cetosa scariola cuscuta ozimata pang
allia utraque spica. De seminibus apium
dauci marathri porri sesoly anet plan
taginis cimimbri coriandri rose ozimi
scariole cuscute melonis violis cucur
bite et ortensis citrulli. De floribus
rose ciciastensis rubeis affrodilli ba
laustia. De radicibus apii feniculi cappa
ri maligna aristologie utriusque acori
asara squille affrodilli amaglosse
peonie tipi centauree agarici. De lignis
polipodium lignum aloes xilobalsami
mi cedri cynamomum omnis sandaligra
vis siti cortex tunis thamariscus costi.
De foliis saltum murta oleandri spicam
lauri genus tamarisci alme et coloquinti
de. De fructibus glandes murta sit cap
parin citria trisoung mat amigdale ama
re mora in matura fisticci mespila so
ba cortex et arietum pomum coloquinti
da castanea pira castanee pinee. De gummis
ambra panicum bdellium lupi rizi orobi libis
mirtilli. De gemmis et speciebus aloes lignum
lignum mastix thus mirra amomatum
sigia galbanum lacca mel balsamum. De
venenis amatistes gipsus tucia lapis la
zuli litargirum vitrum corallus. De carnibus
et piscibus silvaticis animalium caro piscium sal
sorum mustus ambra. Sicca in tercio gra
du sunt ut de herbis potium silestres ser
pillus ypericon camedreos camepicheos
ypoquistidos ysopus et simul mustus cala
mentum pulegium origanum ruta dauci a
pium spumarum. De seminibus anisi petro
silium urtice coriandri carui epithimi
nigelle cumini siler montani rute de
sed ciciani cicute. De foliis sambuci sa
vini ditamum cepa allei utriusque se
pretarie amoniace. De lignis cassia lignea
virga pastoris cassia ligne tum bit azar
galanga costum piper longum. De frondibus

anabulla. De fructibus galla cucumeris ba-
agrestes capparis lentisci. De gummis bdelle lauri
saxifragia sumac. De gummis et succis
alcea flamonia acetum pro coniis sera-
pin opoponac asa euforbium gummi imi-
pi camphora ypoquistidos. De venenis
magnetes ferrugo spodium salgemma vitri-
olum alumen minime. De cineribus cas-
toreum. ¶ Frigida in iiiº gradu sunt ut de
herbis vitis agrestis nature psillium. De
lignis sandali. De fructibus anacardi de
granis papaveris nigri. De venenis amoniacu-
luna calx litargirum cerusa ustum flos eris
sulphur provincialium. Ca. lxxviii de frigidis
humida in primo in iiiior gradibus

Hec in gradu sunt ut de herbis cimbalaria
ciriales borago. De seminibus altee
pastinace apii. De floribus fabe. De
radicibus et pastinaca. De lignis ligu-
ricia. De fructibus amigdale dulces mo-
ra nigra nuc passe in quibus cedro po-
mi et prima. De gummis fabe virides et
album lingua avis pix longa. De gum-
mis ladanum gummarabic dragagantum bdel-
lium. De venenis plumbum argentum ca-
lamina argentea. De carnibus porcina
pecorina pullina ancetina columbina
strutionum anseris fasianorum coturnicum
piscium recentium. ¶ Frigida in iiº gradu
sunt ut de herbis altea psillium atriplex
malve lactuce sicamini portulace. De flo-
ribus nenufar. De fructibus prunula
persica dactili cerasa uvee cucumeres
cucurbite melones citrulli. De gummis
fasioli aspagi grana ciceris. De flo-
ribus molli spata al. ¶ Frigida in iiiº
gradu sunt ut semen papaveris. De venenis
argentum vivum. De corporibus in hoc fructus
papaveris al. Gali in practica l. iº. Ca. lxxx
de operibus de medicinarum simplicium

Virtutem itaque medicinarum secundum
ipsius virtutes simplicium me-
dicaminum et eorum declives cognos-
cere virtutes quidem eorum sunt tres prima
est que dicitur complexio secunda diceretur
tertius que et applicatione venit hec est
maturans molliens solidans aperiens
porro venarum minuens carnem attrahens
dolores sedans et venena pellens
tertia vero que et eadem nomine vocatur
est frangens in vesica lapides et ma-
teriam provocans sputa sanguis detrahens
pectoris ad nimias ac generans corporum

tet et canones quorum sunt quibus virtu-
tes simplicium medicaminum probat
quibus complexiones eorum atque virtutes
incorporibus fingitur. Avicenna ii. sui. Ne
dicimus singularum virtutes dualibus
viis cognoscit experimento scilicet et racioci-
natione. Ex primo quidem non nisi post eo
dicemus observationes quarum prima est ut
si medicina natura qualitate accipitur at-
quisita nam aqua cuius vero frigida fri-
gida sit calefacta sit calefacta tamen cale-
facit et euforbium cuius natura calidi-
cum tamen infrigidatur infrigidat diu
permanet frigidum. Certe quamquam virtu-
tibus frigida tunc cum sentitur calefactio
potentia secunda est ut fiat experimentum
in egritudine singulari non in composita
que scilicet habeat duas res contrarias aliquin
necessitatem in quo sit causa curationis contra-
ria. Cum homo febricitat et flegmati-
cum et datur ei impotentia agaricus non
est ut indicetur frigidum quia confert
egritudini calide que est febris for-
sitan enim non confert nisi quia resolvit
materiam flegmaticam et evacuat quia
ex materia deficiente removetur febris.
Tertia est ut medicina experta sit in diu-
bus contrariis quoniam cum forsitan eorum ipse
confert et aliis paratiens. Quarta
ut opposita sit ei quod equatur sibi de
potentia cum egritudinis non experitur. Plus in
debilioni fiat quam paulatim procedendo
donec sentiatur virtus medicine. Quinta
est ut observetur tempus in quo appa-
ret eius impressio et operatio. Sexta ut
observetur processus operationis eius secundum
assiduitate aut secundum plurimum aliquin
procedit illa operatio per accidens vel res
tunc males procedunt apparentes sunt
autem tempus aut secundum plurimum. Septima ut
in experimentum fit in corpore hominis non alte-
rius animalis possibile est enim ut sit
medicina comparata ad corpus hominis
calida ad corpus alterius sicut leonis ut equi fri-
gida et quod cum corpori venenosum experta
te sit aliis non sit ut napellus homini non
alterius. Hali ii. sup. ¶ Sic racio et cau-
sa quia refrigerat corpus hominis non
ideo necesse est ut refrigerat corpora ceteri
eorum illis enim cibus ille mortalis non
est quia vene que cibum ad cor eorum
dirigunt stricte sunt nec cicuta facile
le penetrat ad eorum corda. Cum ea diges

tione plena decoquitur cuiusque natura mu
tatur in calore materia membrorum alterat.
Ceterum quoque cantarides vel tarantula que me
dicine virtutis experimento probatum est vel
in cibum et medicamen distinguitur. Comedi
mus namque corpus in sua qualitate cale
facit et refrigerat; cibus autem idem facit et am
plius quia corporis substantiam [illegible] cum illo
convenientiam augmentat. Sic ergo [illegible] legibus
[illegible] medicamine in corporibus [illegible] passio
nibus. Est autem excellentior causa [illegible]
et experientia in corporibus temperatis primum
et velocius intelligetur in corporibus tem
peratis primum et velocius contra temperatiam
positis. Avicenna. Avicenna in suis. Capitulum
lxxj de cognitione causarum per inflammacionem

Hii sunt canones in cognitione com
plexionum [illegible] aut [illegible].
Alii sumunt ex velocitate et tardita
te cuiuslibet causarum adinvicem et congelationis.
Alii ex odoribus et alii ex saporibus. Cum
que etiam sumuntur ex coloribus et quia ex
operationibus virtutis notis ex quibus ac
cipiuntur signa apte [illegible]. Itaque
vero in constitutione [illegible] similis in ra
ritate et spissitudine, quecumque calefactam
velocius recipit calidior est et similiter
quecumque infrigidationem frigidior quia sue
qualitati [illegible] advenienti consentit
citius similis in natura que est ipsa. Cum autem
in una causarum rarior est altera spissior tunc
illa que rarior est citius sit alii similis in
frigiditate vel caliditate velocius tamen patitur
propter debilitatem sui corporis. Vero autem
[illegible] spissitatis est ut congelentur
velut inflammate [illegible] si autem neces
sario similes quecumque velocius congela
tionis est frigidiore et que velocius in
flammationis calidior. Non tamen dubium quin
res sit calidior et frigidior vel cum contra
rie admissionem qualitatis ei innate.
Cum autem due res diversificantur in rari
tate et spissitudine et in neutra spissior
velocioris inflammationis et tardio
ris congelationis iudicanda est calidi
oris substantie. Similiter cum in neutra rara
tardioris inflammationis et tardioris
[illegible] est fortioris frigoris. Si non rarior
[illegible] velocioris inflammationis non ob
hec causa iudicanda fortioris caliditatis et
forsitan raritas est [illegible] causa illius
velocitatis similiter in congelatione [illegible]
debilitate corporis [illegible] et velocitate
passibilitatis sicut apparet in vino et

vino cuius caliditas sit complexionis
quam oleum [illegible] velocius tamen
congelatur. Nam in summo oleum illud non
congelatur sed densatur, vinum autem congela
tur. [illegible] autem [illegible] congelationem
cum [illegible] in constitutione substantie que
magis [illegible] congelationem ex frigore
frigidior est. Et similiter quod res non
congelantur vel in calore. Quibus autem in
calore congelare proprium est omnes [illegible]
[illegible] resolvuntur sicut que frigore con
gelantur omnes calore resolvuntur. Calor
quod congelat siccitatem, frigus autem
spissitudinem secundum sententiam Galieni sed in
[illegible] medicina [illegible] est [illegible]
[illegible] in suis. Capitulum lxxij de cognitione causarum
per sapores [illegible]
Complexionis [illegible]
et virtutis medicaminis signum quod su
mitur ex sapore excellentior est
quam illa que ex odore et colore. Sapor enim
[illegible] est complexionis ac substantie medi
caminis [illegible] autem et eius actionis odor
autem et color non sic. Sunt autem sapores
novem scilicet dulcis unctuosus acetosus amarus
pungitivus salsus ponticus. Ceterum in sapi
dus [illegible] et durus. Est autem saporem non ha
bens tamen est nec annumerat saporibus.
Primo namque quod [illegible] est lingue [illegible]
est autem aliquid autem nichil in eius sensu
facere et si quid nullam inferat ei passio
nem vocatur insipidum ut est aqua pura et
simplex et etiam medicamina quibus [illegible]
[illegible] aqua [illegible] et quibus non [illegible]
aquositas [illegible] sunt et insipida ut e
album ovi et oleum [illegible] sine sale [illegible]
[illegible] aut cum sale [illegible] cum aquosi
tate [illegible] et hiis similia
[illegible] non [illegible] cum aquositate [illegible]
[illegible] nichil [illegible] si [illegible]
[illegible] in igne delectationem faciunt [illegible]
[illegible] sunt convenientia cuiusque complexi
oni colligata. [illegible] est [illegible]
[illegible] aquositas unctuosum dicitur.
[illegible] dulce vocatur [illegible]
[illegible] neque dulce neque suave. Dul
ce quidem si lingue obviet [illegible]
[illegible] et lenit asperitatem sedat si morde
aliquid [illegible] atque delectat. Unctuosum
autem idem facit sed eius delectatio minor est
at non suave [illegible] hec duo [illegible] medi
um est [illegible] saporem [illegible]
[illegible] linguam [illegible]
[illegible] quedam est [illegible]
[illegible] Acer quidem facit autem [illegible] lingue

Capitulum lxxj de cognicione causarum per inflammacionem

Capitulum lxxij de cognicione causarum per sapores [illegible]

multa collatione stringit aut nimium dividit et quia lingue separatum inducat aut eius substantia grossa est aut terrea aut fortis separat lingue partes ac plurimum abluit intus ut etiam unde compareat amarum notatur aut separat eas fortis et lavat et salsum nominatur. Cum vero substantia subtilis est et ignea facit que morsura fortem in lingua pungitivum vocatur. Si autem congregat lingue partes aut est grossum aut terreum quia si fortis eo adunatas lingue constringat ideo appareat ac deprimet et fortius efficitur in superficie notatur. Si vero quod in lingua facit horum actuum minimus est ponticum appellatur. Si autem subtile et aquosum est faciens in lingua morsuram cumque subest calefactione in nigitur acetum notatur. Hoc ergo quod viii sapores esse claret compertum eo quod sapore carent. Avicenna in suo.

Ca. [illegible] de diversitate saporum

Medici quidem sapores simplices ix ponunt quorum tamen unus insipidus est sicut aque. Nominant enim saporem aque quia gustu indicat actu vel potentia. Insipidum quidem dupliciter est aut privatum sapore secundum veritatem aut privatum eo aspersum scilicet quia inest quidem saporem habet sed propter vehementiam spissitudinis sue non resolvitur aliquid ex eo quod humiditati lingue admisceatur et ab ea comprehendatur. Sed cum ingeniat resolvuntur partes eius ac subtiliantur et sapor eius sentitur ut es adustum et ferrum. Et sapores autem viii quos ponunt hii sunt dulcedo amaritudo acuitas salsedo acetositas ponticitas stipticitas unctuositas. Dicunt enim quod substantia sapore sentitur aut est spissa terrea aut subtilis aut media et eius virtus aut est calida aut frigida aut equalis. Spissa itaque terrea si est calida aut frigida aut equalis tunc est amara. Si frigida pontica. Si equalis dulcis. Subtilis autem si est calida tunc est acuta si frigida acetosa si equalis unctuosa. Media vero si calida est tunc est salsa si frigida stiptica si equalis insipida. Et dicitur quod calidius est deinde amarum deinde vero salsum. Acutum enim fortius est ad resolvendum et incidendum et abstergendum quam amarum. Salsum vero si calefaciat a sole vel igne ante separationem aquositatis frangentis virtute caloris fit amarum. Calidius est sale quia tamen dicitur ponticum vero frigidius est. Deinde stipticum postea acetosum. Et ab hoc

immaturis fructibus dulcescunt primus est ponticitatis vehementis infrigidationis. Ceciderit in eis currunt acuitas et agitas ita ut temporis parum cum acuitate et calefactione solis digestiva declinat ad acetositatem sicut agresta et vinum illud trahitur ad stipticitatem parum. Deinde permutantur ad dulcedinem cum agit in eis caliditas digestiva. Quedam vero permutantur ex ponticitate ad dulcedinem cum agit in eis caliditas digestiva. Quedam vero permutantur ex ponticitate ad dulcedinem absque acetositate sicut olive. Acetosum autem quamvis minus frigidum sit quam stipticum in pluribus tamen est plurimum infrigidativum propter subtilitatem et penetrationem suam. Ponticum autem et stipticum in sapore propinqui sunt sed stipticum non contrahit nisi quod de lingua manifestum est. Ponticum vero contrahit ideo apparet quod manifestum est et occultum. Et ponticum quidem subtilius est et magis intrans. Acutum autem et amarum sunt signa videntia sed amarum non radit vero quod de signa apparet acutum autem abradit et eius separatio profunda est quia subtilis est. Substantia profundans amarum est vero grossius substantie et ob hoc ipsius purum non recipit putrefactionem ex qua generatur animal. Nec etiam nutrit animal propter siccitatem quoque suam quia abradit cum separatione aliqua. Dulce autem et unctuosum ambo dilatant linguam et liniunt faciendo tamen illud quia frigus lesit et congelavit absque resolutione et removet asperitatem ipsius sed unctuosum facit illud absque calefactione ideo dulce plus digerit. Amarum quidem abradit vehementer ut dictum est ita ut compareat acutum autem et acetosum mordicant linguam. Sed acutum quidem vehementer cum calefactione acetosum vero mediocriter absque calefactione. Et salsum quidem provenit ex resolutione amari in insipido aquoso cumque congelatur sicut aqua tunc fit salsum. Acetosum autem provenit ex digestione dulcedinis cum diminutione caliditatis aut digestione ponticitatis cum augmento humiditatis et caliditatis. Et eius quod substantia frigida vel similis est humida similis et dulce substantia enim eius ad humiditatem pertinet substantia vero amari et pontici ad siccitatem.

Ca. [illegible] de operationibus aut effectibus saporum

Operationes itaque dulcis sunt digestio et leni

ficatio ac multiplicatio nutrimenti quamquam na-
tura diligit et attractiva virtus attrahit
Operationes amaritudinis sunt abstersio
et separatio opilatio vero ponticitatis est co-
tractio si est debilis et compressio si fortis Op-
erationes stipticitatis sunt constrictio et inspis-
satio et induratio et retentio unctuosita-
tis autem lenificatio lubrificatio digestio opera
acuitatis resolutio et incisio et putrefac-
tio Salsedinis abstersio et ablucio et desic-
catio ac putrefactionis prohibitio Acetosi-
tatis infrigidatio et incisio Quamquam vero
duo sapores aggregantur in una substancia sicut
acuitas et dulcedo et melle cocto et
que ea proveniunt ex duobus saporibus
adiuvat se ad confortandum se illud quod pro-
venire debebat ex una acuitas cum et
morditatio remanentes mixtio ex unius fa-
ciunt operacionem vehementioris infrigidationis
quia acetositas agit operationemque infrigida-
tionis acuti magis facit penetrante ac pro-
fundante preterea Quamquam duo sapores se in-
nuant ad fungendum quod ex uno provenit
sicut acetositas et ponticitas magis fit a
ponticitatis cum agreste prohibet aceto-
sitatem eius ab infrigidatione ultima
amarum quid absolutum et acutum abso-
lutum nocent infirmis et si astrictive
stipticum confecerint Dulce etiam dulce-
dinem stipticitate utilis est aliter quia
suave est et confortans exasperatum pro-
hibens universaliter quod prohibes mordica-
cione generatum est tamen Hali ut supra

Dulce calidum est et temperate 2
proprie hac laxat et maturat nec multum
calefacit Dulce autem unctuosum est aquo-
sum et aereum ideoque humectat et mol-
lit laxat sine calefactione Dulce vero ama-
rum igneum est terreum quare et purgat
meatus et opilationes aperit mundat et
grossitudine incidit ac mediocriter cale-
facit Porro dulce salsum terreum calidum
est et siccum vero igneum quare mundat et
stringit sine calefactione forti pungitivum
aut fortis calor est igneum propter hoc
et subtiliat et purgat et glutinat Dulce
porro in suave asperum ponticum est et
terreum est ideoque eo adiuvat et poros spis-
sos facit et compellit et ingrossat quare re-
frigat et desiccat Ceterum acetosum dulce a-
quosum sive est ac subtile unde et incidit
et subtiliat et aperit opilationes purgat
meatus refrigat ac desiccat et compellit ca-
lor alia maiore in parte Ca. 7 hoc dulc. calid.

Dulce calidum est licet non violentum et
quia sicut ex utraque multitudo cole-
rubee et sanguinis in eo generatur Inde
accidit opilatio et in epate ac splene flego-
mon ventris etiam fluxus ex eo sequitur
et stomachum mollificat pectori vero et pul-
moni confert corpus vero impinguat
et augmentum spermatis tribuit Dulce autem
vero frigidum est licet non vehementer calidum
et sanguine replevit ventrem stringit si ta-
men stomachus et intestina munda fuerint Si
vero flegmatis in eis fuit multitudo ven-
trem fluxum facit et corpus infrigidat virtute
quoque digestivam debilitat et hoc in epate
Ulcerationes autem ac in mosis membris nocet
et corpus desiccat virtute autem appetitiva
aptat Unctuosum autem stomachum
mollificat et fructum ventris facit ac sa-
cietatem autem ... tali quantitate sum-
nauseam suscitat adducit calefacit quoque
maxime cum febricitantes aut epar vel
stomachum calidum habentes preterea corpus
humectat et licet flegma non auget et
cogitationem hebetem reddit auget quoque
sompnum Ponticum vero corpus infrigidat
ac desiccat et carnes ac sanguinem mi-
norat Si quis eo multotiens utitur stoma-
chum quoque confortat et ventrem forti-
ter stringit sanguinem melancolicum generat
Amarum porro calefacit et desiccat forti-
ter citoque sanguinem ad adustionem malicia
perducit coleram quoque rubeam sanguinem au-
mentat Acutum etiam multo plusquam ama-
rum calefacit citoque corpus inflammat
sanguinem adurit et ipsa virtus melancolice
mutat et post hoc in nigrum Insipidum aliud
est quod magis nutrit quod equalitati vicinum
est aliud vero quod temperate calefacit et aliud
quod temperate infrigidat quod cum quo si mixta
fuit humiditas humectabit siccum autem cum
fuit desiccabit Horum quidem saporum opera-
tio sic erit cum unus eorum solum ibi ma-
nere dominatus fuit Porro si duo sapores
equaliter ei dominentur eius operatio equaliter
composita erit Ca. 7 hoc de opere saporis d... innate in calore et frigiditate

Alia vero que dicta
caliditate et fri. et hu. et sic. dyomi...
quoque corpora habent sapore non sunt
in eis sicut eadem quantitate sed in quibusdam
est equaliter caliditas et fri. inequaliter au-
tem et sic. in quibusdam aut equaliter Quedam
quoque diversa sunt ab aliis in quantitate cu-
iuslibet qualitatis sed suis non Dulce quidem sua-
ve composita sunt ex maiori elementorum ae-
ris autem et pontica equaliter sunt infrigorati-
va ponticum grossum est ac terreum acetosum
vero et subtile et aquosum quod duobus modis
auditur proprium scilicet et collatum proprium

quidem quia videmus omnes fructus in
principio sui ponticos esse et [illegible] fruc-
tus ac similes nature arboris eorum pro-
pterea non humectant et quidam quidem de illis
sunt videlicet paulatim mutant donec ad
plenum maturantur ac dulcia fiunt quidam
vero ad dulcedinem sine acetositate pervenerunt
ut fructus palmarum et poma dulcia et
alia. Maturitas autem fructuum est propter calo-
rem naturalem qui est in stipitibus eorum et
etiam per calorem exteriorem qui est sol
[illegible] similes pontici et in prima
[illegible] vel aspri frigidi sunt et grossi partem
quod sit eorum terrestris ad actionem et subti-
liationem caloris per collationem vero [illegible]
extendit quia aspri et pontici diffusio in
corpus tarda est et maior acerbitas eorum in
corporibus est ea condunare et condensare
hoc autem signum est grossitiei et frigidi-
tatis eorum quod frigidi est compescere grossi-
tiem non velocitate diffundi. Acetum est hec
fortius in corporibus diffundit ac profun-
de in ingreditur et hoc est signum subtilita-
tis eius maxime vero quia generatio eius
est per calorem debilem qui non potuit i-
psius fieri maturitatem nec permutare
sicut accidit [illegible] quod si debilis est ca-
lor ita quod omnino digestione deficit nec
illas in mutat non [illegible] ut in [illegible]
[illegible] contingit. Similiter videmus lac et vi-
num subtile et [illegible] si frigus multum
sit non accipiet sed non remanet magis cali-
do accedunt [illegible] est etiam acetum non nunc
nimis fortis frigiditatis quia generatio eius
est ex calore sic quoque de vino est
aliqua medicaminum quibus dominatur
frigus acetum hoc itaque signum est ea que
aspera sunt et pontica tarda esse et grossa
eorum vero acetosa subtilia et aquosa. Capitulum

lxxxiiii adhuc de eadem

Quod autem dulce vel amarum calidum
est sed dulce calidum est et tempera-
te simile et unctuosum amarum vero for-
tioris est caloris et siccitatis quod dulce
[illegible] duobus modis intelligitur per sensum scilicet
et collationem per sensum quidem quia videmus
quod omnia humida si iuxta sunt et decoquat
ea calor naturalis qui est in eis aut
etiam exterior ut ignis et solis non dul-
corantur et si quid excesserit in eis calor
incipit amaritudo dominari sicut in
[illegible] et in melle dactilorum si enim
[illegible] eorum calor naturalis
et fit in eis amaritudo sic quoque si super-
excesserit in eis ignis decoctio convertuntur
in amaritudinem. Per collationem vero quia
videmus dulce et amarum procedere eum
dare [illegible] humiditas que est in dulci tem-
perata est equalis humida et delectabilis
amarum autem fortis humidat et [illegible]
[illegible] cum lesione et
abhominatione hoc ergo signum ipsum esse fer-
vens et grossum et [illegible] signum quoque
est amaritudine quod necesse [illegible]
vinis producit ponticitatem et amarum
tempora quoque calida sunt [illegible] sed ponti-
citum fortioris caloris est et subtilioris
substantie sicut et igneum [illegible] comedit et
[illegible] liquefacit amarum vero minoris
caloris est ponticitas est et grossum
et terrenum [illegible]
mundans ac lenitas [illegible] comedit
quoque carnes superfluas in vulneribus [illegible]
bibat [illegible] superfluitates grossas
et aperit opilationem ventris unde et pro-
vocat [illegible] urinam [illegible]
ta grosse humiditatis [illegible] et apo-
[illegible] epilepsie grosse
humore incidendo diffundit cum [illegible]
eius tamen et ponticitas nec prohibet
[illegible] sicut pontici [illegible] salsum
ipsum quoque [illegible] est calidum sed minoris
caloris quam amarum.

Capitulum lxxxv de odore

Nunc autem vapores faciunt medicamina
passionem moderatum que [illegible]
[illegible] acetum cum [illegible]
acida atque ponticitate ut alia [illegible]
ledunt odoratus sensu non minus [illegible]
[illegible] gustum sic [illegible] aliis per
maiorem partem ea que movent sensum
gustus movent et odoratum unde et e-
[illegible] plurima que [illegible] gustantur
[illegible] odorem eorum [illegible]
[illegible] nature sunt [illegible]
[illegible] ad illos [illegible]
re. Sunt autem talia quorum odor natu-
ram eorum non predicant [illegible] quidem a
diversa sunt natura aut odore [illegible]
que diversa sunt natura iocundi sunt
odoris maximeque rosa gustus cui [illegible]
[illegible] manifeste est diversus ab odore
nec sibi ergo concordat utrumque [illegible]
est quia rosa [illegible] est [illegible] compositi-
onem. Gustus quidem eius compositus
est ex amaro et [illegible] quod et a-
quosa pars eius amara calida est et sub-
tilis pars aspera frigida est et grossa aquo-
sa vero [illegible] est insapore media inter
subtilem et grossum [illegible] odori-
fera est vaporosa et dissoluta [illegible]
odoriferis iocundi odoris vapor autem
ex calore generatur nec ab omnibus partibus

odorati resolvitur resolvitur odor cum res
se non figit nisi calidum est et subtilem
dimissis partibus eius tamen. Sic ergo omnia
que odorem habent calida sunt. Et ex signi
ficatione nature que sentitur per odorem tunc
sit in rebus iocunditas odorem fidans e
maxime ex rose. Sunt autem odore non
habent ut salsa et dulcia non manifesta
a nobis virtus corporum nisi per sapore. Dulce et
cum odore carent aut privata sunt
odore quia vapor qui resolvitur ab eis est
in ultimo puritatis aut quia non conso
nant odoratui intemperantia inter grossum
et subtile. Sunt ergo est quod amara et pun
gitiva per sue subtilitate odorifera
sunt odoribus congruis corporum saporibus.
Salsa autem et cassa odore privata manent
hec namque species ambe sunt substantie. Et ac
ra cum grossitie substantia frigide complexio
nis est qua eadem de causa nullus ab
ea vapor dissolvitur. Porro odor fetorum
odor designat quia substantie subtilis sunt
et calide complexionis non tamen est
eadem significatio quia sit corporum subtilitas
aut calor idcirco indicium complexionis
rerum odoriferarum minime esse creditur.
Avicenna in secundo. Odores quidem veniunt
a caliditate et proveniunt a frigiditate
sed corporum olfactus extremitatis per plurimum
est caliditas quia causa plurima corporum
est substantia subtilis vaporosa cum aliqui
sit secundum frigiditatem conditionibus acris propter
resolutionem aliarum vero rerum habentes odorem
dulces et odores quibus sentitur minor
differentia vel declinat ad latus dulcedinis
calidi sunt. Illi vero quibus sentitur
acetositas et [?] stipticitas vel lacuna
lis vapor sed declinantibus ut paludibus omnes
frigidi sunt. Omnia quoque sua redolentia
sunt calida preter illa quibus associatur
localitas et fedatio prius et [?]
ut camphora et nenufar amborum cum cor
pora non enatant hoc sola infrigida
te associata odori nisi ad vires similiter
etiam omnia alfetati species que sunt ut
piper et similia calida sunt et ob hoc dolo
rem capitis faciunt. Capitulum [?] de co[?]

Sicut [cognitione medicinarum per colorem]
sunt odores sic et colores demonstra
tores plurima fiunt. Cumque species vi
rium diversificant modi et quedam corporum
declives sunt ad albedinem quedam ad citrinitatem
rubeam aut nigram tunc ad albe
dinem declinantes si natura nisi per se sunt
frigidi frigidiores sunt et declinantes
ad alia dum minus frigidi. Si vero natura
trahit ad caliditatem tunc est res eiusdem
et hoc quod est per plurimum. Sed quoque diversi
ficantur in rebus. ¶ Sapores quidem sunt
tunt odores et colores insignibus vel de
monstrationibus qui ad sensum ex albi
catione sui corporis adveniunt et ideo dig
niores sunt qui omnibus partibus me
dicine virtutem produnt odores autem et
colores sunt ab maiore suorum corporum in
sunt unde possibile est ut de subti
li per corporis habitus odore vapor ad
sensum pervenit sapori aut spiritui non
vapores et moliendi manent. Simi
liter etiam color manifesti tamen non occulti
ad sensum pervenit. Et qui odores quos
sequuntur sapores sunt odor dulcis et ace
tosi et acuti et amari tunc odores secundum
sapores. Sapores et insignie plus sunt
deinde odores post colores. ¶ Demum nota
est medicos scire quia non possunt ex
sapores dulcis et amaris acutis in me
dicina calida nisi stipticis et acetosis et po
ticus nisi in frigida. Similiter odores dulces
acuti non sunt ut in substantia calida colo
res aut albi in corporibus congelatis in
quibus est humiditas non sunt nisi in substantia
frigida et in corporibus quibus est siccitas
et pulverizatio non sunt in substantia calida
rubei vero in utraque sunt eius frigus cum
albificat humidum et denigrat siccum
calor aut cetera. Hali in secundo. ¶ Significa
tio quidem medicinarum complexionem demo
strante subest odori signa namque que
ab eo sumuntur debilia sunt qui nituntur
in unamquamque complexionem ex hac fu
erit in quod permittit significatur [?] vi
nimis ad aliam sive ab alia sicut acce
pto accepta Honayn. Nam corporum quecumque
sunt albe minores sunt caloris que vero
rubicundiores maioris sic quoque se habent
res et nigre [?] horum cum que
cumque sunt alba frigidiora sunt com
plexionis que vero rubicundiora et nigri
ora minus frigida sunt et magis ad calo
rem inclinatia. In iudicandis autem medici
nibus que sapore habent proprium nec ama
ritudine vel acetositate aut dulcedinem
et nihilominus que proprium odore et iocundum
aut fetidum et nihilominus que proprium odore
calore ut viola rosa et similia ea que
in illo sapore vel odore vel colore fortio
ra sunt meliora ceteris indicant. Capitulum
[?] de cause cognoscendi virtutes medicinarum

Hec sunt que nunc regulas quibus
medicamina simplicia probantur ut
corporum complexio utrumque sciatur sed in

ipsi componentie corporum in corporibus multa ex
[illegible] nam in componendo hec in
corporibus humanis periculosa sunt animaduertendum
cum componitur aliquid mortiferorum ponere
intus qui ignorat scit hominis intimus corpo-
ralium debuit. Oblisse quod ex hijs uti que sunt
inuenta sanctorum cunctisque infirmitatibus ne-
cessaria. Licet enim omnia quibus utuntur
medici priores composita sunt in corporibus humanis
passiones sentiuntur et malis quibusdam
corporibus humanis passiones sentiuntur corporum
illis causis uel utilitatis claruit sine humani spi-
ciem animalium uiderunt eum homines ma-
nifestos medicamenta cibos fumectos quibus
calefiebant aut refrigerabantur etiam
illos humectabant aut desiccabant et
contra morbos accidentes eis conferebant
sic ex quod aut scriptis composita sunt litteris ut
qualiter tradiderunt uiderunt [illegible]
quedam medici ipsis passionibus hijs
[illegible] usi sunt et in hominibus ypocras magis
etiam clistris abstraxit ab aue quadam
marina. Sicut indicat non quam comedis-
se piscem [illegible] que in inpleta est ei
quod uidimus acceptam maris aquam ore ro-
stro ano iusticibus et intestinis ingessit
et quod comederat gomauit [illegible] ypocras
ymaginatus est clistere compositum quod depre-
hendit non esse [illegible] nisi consequentes
hyeme frigidis ex temporibus [illegible]
[illegible] sunt inclusi [illegible] supine
iacentes oculi eorum obtenebrantur [illegible]
ex debilitate tempore aut ueris egredi se
plantis feniculi rimantur quas cum co-
mederint oculos illis fabricauerunt
tenebrosos in intimis [illegible] accidunt reddunt
et [illegible] hec medici tamen indis-
cunt [illegible] sunt [illegible] feniculi ad confor-
mandum et acuendum uisum impotentes [illegible]
medicaminibus oculorum [illegible]
[illegible] laudabilis. Dicit etiam quod accipitres
[illegible] que [illegible] rimantur
quam cum [illegible] ac de illius [illegible] co-
mederint dolor uentris eorum sedatur.
Sunt et alia multa que medici prio-
res ab animalibus irrationabilibus composita
traxerunt. Licet est possibile componere ho-
minem omnia que hinc dicta sunt [illegible]
eius prolixitate [illegible]
tem unde ypocras ut applicaret et con-
firmaret ea que antiqui sapientes in-
dicem succedendo probauerunt in libris
probauerunt firmauerunt [illegible]
ad componendum [illegible]
aut uita [illegible]
[illegible] Ca.m lxxxiii de prima composicione medicine

Medicine simplices [illegible] simplicium
habent operationes uniuersales et par-
ticulares et uniuersalibus similes.
Uniuersales sunt ut calefactio infrigida-
tio compulsio attractio uiscatio consolida-
tio et hijs similia. Particulares non sunt in
[illegible] in emoroidibus i-
cteritia [illegible] uniuersalibus aut similes
ut prouocatio solutio sudoris eductio et
similia. Hec autem particulares sunt quia in
membris propriis fiunt tamen operationes re-
sunt quarum [illegible]
sunt totum corpus [illegible] patitur non
semper accidens uniuersalem [illegible] Alie
sunt que priores sunt [illegible] infrigidatio cale-
factio humectatio desiccatio. Alie uero se-
cunde et harum alie sunt eadem cum primis
[illegible] uel [illegible] addi-
tionis uel diminutionis sicut adustio pu-
trefactio congelatio. Alie uero diuerse [illegible]
[illegible] procedentes ab illis ut stupefactio si-
gillatio [illegible] lubrificatio [illegible] et
[illegible] proprietatis itaque quas ipse [illegible]
medicine [illegible] alie sunt qualitates [illegible]
[illegible] alie sunt odores et colores alie
uero sunt [illegible] fumose aliqua que [illegible]
[illegible] subtilitatis [illegible] pulueriza[illegible]
[illegible] congelatio [illegible]
[illegible] lenitas
[illegible]. Dicit ergo medicina calefacti-
ua [illegible] resolutiua abstersiua [illegible]
minatiua uel [illegible] compressiua [illegible]
tiua mollificatiua digestiua [illegible]
[illegible] attractiua mordi-
ficatiua rubificatiua pruritum faciens
[illegible] corrosiua adustiua [illegible]
[illegible] cauterizatiua [illegible] Is-
te sunt [illegible] operationes. Est et alius or-
do infrigidatiua confortatiua [illegible]
ua [illegible] faciens stu-
pefactiua. Iste sunt [illegible]. Alius item ordo
desiccatiua [illegible] glutina-
tiua consolidatiua [illegible]
[illegible] sigillatiua. Iste sunt [illegible] Est et
aliud genus [illegible] medicinarum secundum
operationes earum [illegible]
[illegible] solutiua prouo-
catiua sudoris eductiua. Sunt quod iste se-
[illegible] quas de prima operatione [illegible]
[illegible] Ca. lxxxiiii de secunda uirtute 1 eorum et primo de maturatiuis

Assignat [illegible]
regulis quibus probanda est prima
uirtus complexionis simplicium medica-
minum. Dicit de secunda que designat [illegible]
[illegible] complexionis [illegible]
illorum ut est medicine maturatiue [illegible]

saniem congregat est cum calidum et
humidum temperate. Et sicut medicamen
aperiens opilacionem est subtile sic et dia-
cta ponderositate complexionis adepta
sunt hic attrahens et utilitates prouenientes
dicemus in maturativis medicamentis. ¶ Om-
nis itaque mutacio que in corpore animalis
est triplex fit. Prima quidem per naturalem
calorem in bonam materiam et hec generacio-
nem que dicitur digestio. Secunda fit a calore
contra naturam in malam materiam immu-
tacionem et dicitur putredo. Tercia vero
harum est media scilicet bone que est diges-
tio et male que est putredo hec est ma-
terie coadunatio nam cum velit natura
bonam facere materiam victus hic tamen ca-
lor nec posse [illegible] alterare materie malici-
am [illegible] quam est contra naturam venientem
in mutacione longitudine temporis [illegible]
habitum proximum nature melioris pri-
mo. Et hic quidem victus non perficit
virtute caloris naturalis qui scilicet calor
temperatus. Sed sunt quedam medicina
que adiuuant maturitate et decoctione
temperate complexionis aut illi proxime
cum calore includenti. Unde in coadu-
nanda sanie utuntur alii duorum medica-
minum scilicet cum calido et humido temperate simi-
li complexioni corporis ut est suffusio
temperati caloris aque cum farina fru-
menti decocta cum oleo et similia. Aut me-
dicamine poros aperiente calore quod vale-
at eis prohibente [illegible] cum intra
apostema ut aperiatur [illegible] et maturet
illam ut est pinguedo hircorum et ana-
tum et butirum. Tamen est autem mollifi-
canda sanie uti medicaminibus calidum
[illegible] simplicium sunt caloris h-
[illegible] poros dilatant et calorem naturalem
dissoluunt materiam quod desiccant. Capitulum
[illegible] ¶ Quedam ergo maturativa sunt
et ad saniem perducunt que sunt in calore
sunt temperata vel etiam mixtura poros
claudencia ut naturalis calor intus con-
fortatus materiam apostematis digerat ut
sunt auctium storax liquida semen lini
fenugreci fermentum cum sale et oleo [illegible]
[illegible] butirum [illegible] cum
[illegible] pinguedo porci farina tritici cum
aqua et oleo cocta adeps anserinus in
[illegible] aqua etiam tepida superfusa.

Ca. lxxxviii de indurativis mollificativis opilativis aperitivis

Preterea quedam sunt
induratiua que scilicet humiditatem coagulant
et sunt frigida humida [illegible]
induratiue et sunt [illegible] et sic Corpus sunt

ut sunt psillium portulaca aqua lenis solatri
[illegible] ¶ Quedam mollificatiua que ne-
que fortiter calefaciunt neque desiccant et in
liquidiores humores non dissoluunt ut sunt
absinthium mastix amomum bdellium galba-
num opopanacis carice [illegible] ad
eps caprinus medulla vitulina anserina
[illegible] ¶ Quedam item sunt
opilativa que scilicet terrestria sunt viscosa
ut farina fricta simula ductili pingue-
do caseus glandes mespila. ¶ Quedam
aut aperitiva scilicet attenuativa et incisiva
et mundificativa virtute sua aperit [illegible]
meatus opilatos attenuando et humo-
res viscosos ac spissos incidendo corpo-
ris superfluitates mundificando ut cassia
[illegible] cynamomum zinziber ysopus xilocassia
absinthium petroselinum [illegible]
aloe sambucus porri cepe [illegible]
Horum quedam aperiunt intus et [illegible] que
[illegible] sunt et amara sicut ponticitate
amygdale amare quedam intus cum ape-
riunt et non [illegible] angustiant
scilicet ea que ponticitate sunt admixta
ut absinthium horum etiam quedam [illegible]
valent ad fortem opilationem [illegible]
dam ut scolopendria i. lingua [illegible]
quedam non delicatiora sunt ut semen [illegible]
tice.

Ca. lxxxix de mundificativis aperitivis et sanativis

Quedam sunt mordacitate
[illegible] temperate mundificant [illegible]
[illegible] bona in vulneribus generant
ut [illegible] orobum [illegible] atriplicis [illegible]
[illegible] maior aristolochia litargirum [illegible]
plurimum asphaltum [illegible]
¶ Quedam aut corrosiva sunt ut es us-
tum flos eris alumen vitriolum [illegible]
antimonium arsenicum hec [illegible] sunt
[illegible] ¶ Quedam [illegible]
[illegible] superficiem que scilicet [illegible] ad [illegible]
[illegible] ut humor superfluus ex-
pellatur talia sunt sapo [illegible]
[illegible] et amara. ¶ Quedam
aut ustiva scilicet que valde calida sunt ut
carnem perforent quia ignis est [illegible]
[illegible] ut [illegible] in morando
[illegible] ¶ Quedam non cicatrizativa que
scilicet stiptica sunt [illegible] desiccat
ut es ustum [illegible] alumen [illegible]
ustus aloe litargirum cum orobo plum-
bum ustum cerusa. ¶ Quedam [illegible]
[illegible] desiccando [illegible]
[illegible] et reparando carne [illegible] constringendo
distancia et soluta adiuuante ut [illegible]
folia cypressi aloes cortex thuris bdellium
litargirum sanguis draconis asphaltum bolus ar-

tegula usta testa oui filtrum ustum pili lepo
ris usti Ca. lxxx de attenuatiuis incisiuis
Quedam etiam sunt et quibusdam aliis
attenuatiua que scilicet calore suo dissol
uunt ut abrotanum balsamum eius cap
pari cuminum masticis zinziber stulopendria
narcissus lini semen una passa sagapenum
cum ysopo ¶ Quedam autem incisiua que scilicet
humores subtile sue utilitate diuidunt
ut sunt dura acetosa capparis acetum
oximel forti deinde squillitico piretro
pix nigra ruta cinis uel cepula ius
tis sal ¶ Quedam rarificatiua scilicet que
mate rarificant si sunt calida uel grossa
aut tenuem subtiliant sicut ut absinthium
eius radix sambucus uel cucumeris agrestis
abrotanum oleum uetus rosmarinus ¶ Que
dam dyaforetica que scilicet uirtute calida po
ris apertis humorem infusum potentiatum
euaporare faciunt ut farina ordei ani
sum ruta pix ... galbanum sal ficus
ficus urtica brionia uel eius radix rapha
mentastrum uetus oleum ¶ Quedam
que scilicet humores aperte patiente repellunt
si frigide nature sunt ut constringendo
membra retinendo spiritum uirtutem ex
pulsiuam membri confortent ut galla
glandes iusquiamus papauer ... psilium
solatrum sempervina caprifolium ¶ Que
dam etiam mordicatiua uel mundificatiua
que scilicet salsedinem multam habent uel acuitatem
ut oleum cum aqua et sale ... porri
ellebori succus radix cucumeris agrestis
¶ Quedam etiam obdormitatiua que scilicet
nimia frigiditate sua constringendo meatus
aditus animalis spiritus obturando stupo
rem parti inducunt ut papauer in opium
mandragora iusquiamus suppositorium ...
quod dicitur corpedo salamandria Ca. lxxxi
de confortatiuis et uenenis repugnatiuis ...
Quedam uero confortatiua clarificatiua
sunt que scilicet humores scindantes
in cibis uel in corde qui purgant
ut sene cuscute omnis ... sunt
ut confortant etiam ... cor
dis clarificant ut aurum ... que ...
tate ... quia ... et
grossitudine subtile sue partes membrorum
... uirtutes ... admixte
uirtutes operant ut absinthium ... qui
... uel ... ut
rosa ... stomachi digestiua ...
... ut cinamomum ¶ Sunt etiam alia
multa confortatiua ut mite ... cyperus
xylocassia ... zedoar ... borago

spica cubebe storax mastix muscus xi
loaloe mirra muscata macis gariofili
calamus aromaticus ¶ Quedam uenenis
repugnantia ut calamentum succus caulis
... pix liquida euforbium nasturtium
ruta sal porri aristologia ... cum ruta
... radix et ... assafetida acetum
balsamum sanguis leporis lac asine uri
na ... testudo ... aliud dispta
... quorum quedam uenenis repugnant
... calore et subtilitate
sue substantie attrahendo ut gallus uel gallina
fissa supposita ¶ Quedam non substantie sue simili
dine cum ipso illud attrahendo ut tiro
tyri ¶ Quedam etiam usus clarificatiua
que scilicet pannos oculorum ... que maculis
nascuntur auferunt et que capud stomacum
cum ... humoribus purgant et
que oculos acaliginosis fumis defen
dunt ¶ Exempla autem sunt absinthium aloe
ruta ... papauer ... cheu
... lac corticis sambuci
celidonia succus centaurie ... na
sturtii ... serpentis ci
... asparagus ... usti
Ca. lxxxii de mitigatiuis et quibusdam aliis
Quedam autem dolores ex calore et
sunt mitigatiua que scilicet frigida sunt
et materiam calidam aperte repellunt
ut rosa uiola ... salix ... so
latrum sempervina folia uitis et mespili
portulaca lactuca oleum ro et mollis
... sunt que nimia frigiditate
sua ... stupefaciunt et ideo dolore tam
ex calore qui ex frigore ... ause
... passionem non curant ut opium iusquiamus
papauer in mandragora ... quod ...
da non sunt nisi cum dolor est intollabil
et cetera auxilia non ualent et iminet peri
culum mortis ¶ Quedam autem doloris ex
frigiditate ... mitigatiua que scilicet calida
et ... sunt ut absinthium ruta ...
la ... thus sambucus ... cum
la ... piper ... que autem
dissoluunt humores ... grossos
ut centaurea ... uentositatem
ut cuminum aut purgat humores grossos
malignos membris inclusos ut ...
dactili agaricus ¶ Quedam etiam sunt
... prouocatiua et supponuntur
que calida sunt et ignea non tamen
... ut cepa allia sal ...
... ¶ Quedam non lenitiua
que scilicet ... sunt ut uiola bora
go ... mercurialis ... cum ...

dum semen coriandri et mundic[ia] ¶ Quedam autem menstruorum provocativa aut bibita aut supposita dosibus sunt absinthium storax semen lini calamus aromaticus mirra peonia etc. que virtute sunt [illegible] [illegible] aperitiva plus aut valent ea que potius apponuntur sed quedam aut sua similitudine menstrua attrahunt aut ora venarum aperiunt aut sanguinem attenuant et dissolvunt ¶ Quedam etiam sompni provocativa que sua frigiditate sua cerebrum stupefaciunt ut opium mandragora iusquiamus et que frigiditate spiritibus cerebri prestant ut mola semen papaveris lactuca sompnina et etiam ea que auferunt laborem et dolorem que sunt causa vigiliarum ut [illegible] amomum Ca. lxxx

xvj de medicinis constrictivis

Constrictiva frigida sunt et grossa insubtilia nam frigidis partes coadunant et per suam grossitudinem penetrare prohibent ut galla quedam constringunt quia grossos generant humores ut [illegible] multum prestant auxilium retentivam confortant virtute ut [illegible] que stipticorum quedam propria ad restringendum ventrem quedam ad restringendum sanguinem ¶ Constrictiva sanguinis sunt bolus armenicus corallus terra sigillata sumac galla poma cipressi [illegible] salic. gummi arabicum dragagantum [illegible] tamarisci balaustia ypoquistidos virga pastoris alumen [illegible] pentafilon portulaca sanguis columbe sanguis [illegible] stercus asini [illegible] corium vaccinum pili leporis usti filum ustum gipsum argilla antimonium attramentum ustum ¶ Quedam constringunt sanguinem consolidando et carnem restaurando ut thus ¶ Ventrem constringunt citonia cornua sorba mora celsi immatura et matura mirtilli caulis pira immatura mala punica [illegible] locuste te[illegible] collectam coagulum leporis lac coctum lac asine lac caseus amigdala [illegible] milium glans fabe fructus [illegible] [illegible] cum aceto rosa folia cipressi bolus armenicus terra sigillata mastix corallus [illegible] sanguis draconis ypoquistidos acacia balaustia spodium [illegible] plantago alumen dragagantum gummi arabicum ¶ Quedam constringunt stipticitate sua confortando ut [illegible] [illegible] Ca. lxxxiiij de attractivis et laxativis

Attractiva est nature esse calida et leptonia ut per suam subtilitatem facilius penetret et calore suo attrahent sive [illegible] sive [illegible] intus [illegible] sive humores sed oportet potius [illegible] ut magnetes asa fetida maiorana apium piretrum peroleum sulphur amoniacum lollium aristologia radix [illegible] dyptami [illegible] cum putrefactione attrahunt ut sunt passule sive stercus [illegible] [illegible] sanguisuge etc. ¶ Laxativa dicuntur que ventrem solvunt et vomitum provocant corpus vel quedam purgant dissolvendo attrahendo ut scamonea que recepta in stomacho fumositate subtilem facile penetrativam emittit ad humores subtiles dissolvens abhominabiles reddit nature attrahit que eas movendo contra totum [illegible] in membris ad stomachum et intestina impedimentum sit nequeunt ut humores [illegible] ¶ Quedam purgant cum insipiditate ut mercurialis ¶ Quedam cum acumine ut euforbium ¶ Quedam cum compressione ut mirabolani ¶ Quedam cum [illegible] ut semen atriplicis ¶ Quedam cum dulcedine ut cassia fistula Galenus ubi supra [illegible] ventrem purgans aut cum compositis medicinis ut [illegible] [illegible] purgando aut cum dyagredio purgando melancoliam cum aqua [illegible] tartari [illegible] flegma aut cum simplicibus ut [illegible] aut decoctionibus aut sirupis laxativis aliquibus [illegible] in modum [illegible] aut [illegible] humores purgancia sanguinem sunt cassia fistula tamarindi manna prune viole [illegible] polipodium [illegible] capillus veneris mirabolani [illegible] [illegible] cimbalaria

¶ Purgancia flegma sunt polipodium agaricum coloquintida titimallus elacterium electuarium lactides rad. elacti aristologia rotunda [illegible] ciclamini aloe camopiteos turbit [illegible] [illegible] cartami ¶ Purgatur [illegible] cum mirabolanis citrinis [illegible] [illegible] fructibus palme semine [illegible] [illegible] [illegible] ¶ Purgancia melancoliam sunt epithimum polipodium lapis armenus lapis lazuli centaurea [illegible] mirab. [illegible] emblici et indi fructus [illegible] [illegible] fructus tamarindi [illegible] [illegible] [illegible] et reliqua [illegible] informentur [illegible] alia mollitiva alia mordicativa ¶ Suppositoria alia [illegible] alia levia levia ut [illegible] sanguinis intromissi [illegible] caulis [illegible] [illegible] oleum [illegible] [illegible] intromissum mel cum [illegible] salis [illegible] magdaleon [illegible] intromissum [illegible] mercurialis [illegible] ut [illegible] cum felle taurino [illegible]

XI

galbanum et armoniacum sal affrodi-
tarum esula butirum lac titimalli inspis-
satum lac ficus indici euforbium lapides la-
zuli et similia medicina flegmatica
ad quorum primam medicinam reprimendam oleum adiungimus aut pinge-
do aut ... talia suppositoria
... provocant et in mulieribus
menstrua inducunt aquam calidam et
si ... usque ... fluxus ...
... Urina provocativa sunt
que diuretica nuncupantur semen citrul-
li melo ... Ca. lxxxv
de humoribus naturalibus primo de flegmate

Humorum naturalium simplicibus purgan-
tibus assignatis de malibus est
agendum et de flegmate salso dul-
ci acetoso et vitreo de colera citrina vitelli-
na prassina eruginosa de colera adusta qua-
lis nunc quisque purgetur. Flegma igitur
salsum duplicis humoris commixtum efficia-
tur colera cum caliditate cum si ul cumpu-
nature concedit flegma inficiat et alterum
facit unde utrisque humoris inficiens et infec-
tus purgatione indiget pluribus tamen
convenientibus additum colere inficientis
qua in facti flegmatis ut tempore estivo et
regione calida habitudine calida dicta ca-
lida et sicca et si inferius colere sit magior
afflictio ut a tertia usque ad nonam tunc infi-
cientem magis intendamus. Debet igitur
principaliter purgantia coleram secundo purga-
tia flegma eorum pluribus convenientibus ad domi-
num flegmatis ut tempore hyemali regio-
ne frigida humida habitudine sit dicta fleg-
matica vel si his horis flegmatis ut a tertia hora noctis usque ad nonam eius affli-
gat principaliter flegma secundo purgetur co-
leram. Flegma acetosum sit a melan-
colico humore suis qualitatibus flegma
inficiente qualiter flegma acescit pluribus
convenientibus additum melancolie ut tempore
autumpnali regione frigida et sicca habitudi-
ne sive dicta melancolica et si sit nona ho-
ra diei usque ad tertiam partem noctis affligit
melancolia principaliter purgetur secundo fleg-
ma a pluribus cum flegmate convenientibus
purgabis principaliter flegma. Flegma
dulce cum sit in sanguine inficiatur fleg-
ma tempore vernali estate regione conve-
niente corporis habitudine calida et humida
et inferioris sanguinis potius affligat ut
a hora noctis usque ad tertiam diei pur-

gant principaliter sanguis secundo flegma et
flegma principaliter. Vitreum flegma
est dominia cum simplicitate coniunctum cum cali-
dissimis ut hiera diacastoreum theodo-
ricon anacardi et theodoricon tunc optime purgatur
tum aloes minus medicina benedicta cum catar-
ticis seu acutis. Ca. lxxxvi de colera in na-
turali

Colera citrina sit subtali commixtione colera et flegmatica humoris
cum eius colera sit acuta et efficacius ha-
beat qualitates non ... obviantes sibi hu-
moris et exteriis contrarium subiali admixtione
permittatur. Itemque etas iuvenilis tempus
estivum regio et dicta calida et sicca et
si ea conveniant et maior afflictio inferioris
colera ut a tertia usque ad nonam colera principa-
liter secunda flegma purgetur. Colera vi-
tellina ex colera cum vitreo flegmati admix-
ta conficit unde humoris utrisque purgatur
pluribus tamen cum colera convenientibus prin-
cipaliter tempore purgetur. Colera prassina
est passiva plus sicca ... vel prassii ...
potius destinemus quam ad purgationem inten-
damus ad quam bona est purgatio set melior
est a propria ... et caliditate principaliter cu-
est in utrisque purgationem dum oportuna
potius offeratur ut oportuna de capillo
veneris epatica ... adiantos ceteras memi-
te. Colera eruginosa est viridis eius eru-
ginis consimilis. Colera adusta ex colera et me-
lancolia adurente perficitur unde convenientibus
pluribus admodum colere principaliter ipsa
purgetur. Si vero ad melancoliam plurima
conveniant post coleram melancolia principaliter
educatur. Ca. lxxxvii de purgantibus predictos humores

Flegma salsum purgant succus lau-
reole succus fimi terre succus mer-
curialis semen urtice dragantee fleg-
ma dulce purgant succus lapacii acuti
succus aristologie ro succus ... dam
succus scabiose succus ... succus ...
... succus ... succus sa-
... semen barba semen betonice semen
artemisie semen centaurie in ...
... semen ... ...
... flegma vitreum purgant castoreum
coloquintida euforbium nitrum sal ...
... in ... staphi-
sagria hec omnia valent ad superfluam guttam
arteticam podagram ciragram et ad alios fri-
gidos morbos. Coleram eius purgant ...
... cit tamarindi absinthium ... ...
prassium purgant cataputia lac titimalli

succus cucumeris agrestis, esula. Coleram citrinam purgant succus violarum, succus centauree minoris, [illegible] ... polipodium, mirabolani [illegible] ... purgant radix ebuli, succus [illegible] ... cassiafistula, [illegible]. Coleram [illegible] purgant succus [illegible] ... Coleram ad [illegible] purgant radix [illegible] ... radix [illegible] qui et humores [illegible] temperate sunt offendit [illegible] in sexto canone. Capitulum xxxviii de impedimentis purgationis.

Res autem que demonstrant medici rectitudinem in evacuando sunt x, scilicet repletio, virtus, complexio, accidentia, convenientia, figura, etas, tempus, aer, dispositio evacuandi, consuetudo et ars. Si namque cum fuerint contraria significationem [illegible] qui facienda est evacuatio, prohibent eam. Itaque vacuitas [illegible] dubia prohibet eam, similiter et debilitas. Quam tamen plus eligimus alienam virtutis debilitatem quam impedimentum relinquendi evacuationem. Et si cum vero timor est [illegible] si accidit, habemus fiduciam. Complexio quoque calida [illegible] prohibet eam, similiter frigida [illegible] caliditatem non [illegible] calida [illegible] facile [illegible] accidentia [illegible] mala prohibent [illegible] sicut aptitudo [illegible] passionem vel spasmus vel [illegible] ventris solutione [illegible] accidit ventris solutionem [illegible] cum solutio super eius solutionem [illegible] est figura [illegible] prohibet ut [illegible] superfluitatis [illegible] est enim ne spiritus resolvatur. Itaque debilis [illegible] multumque calidum [illegible] non est evacuandum [illegible] bonum sanguinem ad frigiditatem [illegible] declinatum est inducendus. Dolor enim fortassis humorum qui complexio rectificabit, vel forsitan [illegible] fortis efficietur evacuationem tollit. Ille quoque qui [illegible] consuetudine parum comedit abstinere debet ab illa que diu [illegible] et pinguedo superflua prohibet eam ne frigiditas [illegible] et ne [illegible] venas [illegible] contingat [illegible] naturalis calorem suffocet in naturam aut [illegible] superfluitates ad interiora impellat. Etas autem alicui prohibet que non dum ad augmenti complementum pervenit aut ad [illegible] quoque multum calida vel multum [illegible] prohibet alicui [illegible] et medicinalis regio quoque plurima corporum que ventre solvunt

calida sunt [illegible] non potest quia virtutes debilitat ac dissolvit, et quia calor [illegible] materiam ad exteriora trahit, medicina vero ad interiora, et sic [illegible] fit ac resistentiam inducat. Similiter et regio septentrionalis frigida prohibet alicui. Idem facit consuetudo evacuandi [illegible] et [illegible] ars laboriosa qua [illegible] fit evacuatio multa. Capitulum xxxix de [illegible] purgationis.

Oportet autem [illegible] ut illius cui venter solvendus est [illegible] vomitus provocandus dicetur [illegible] ut qui una die sufficiebat multis [illegible] sunt. Et hac cum dispositione accidit stomacho ut [illegible] est aut supinus aut inferius. Ergo [illegible] stomachus fit [illegible] fuerit eius qualitas [illegible] ventre [illegible] dolor facere debet. [illegible] quod ventre purgat [illegible] corpus [illegible] purgetur amplificatione [illegible] natura [illegible] frigidis et ad [illegible] mollificare [illegible] est regula [illegible] qui aptus est valde passionem [illegible]. Esset enim ei tam [illegible] superfluitati [illegible] accidit ei nec fortem [illegible] medicina itaque solutoria ventris [illegible] qualis est [illegible] administrande [illegible] nominata sit ne [illegible] descendere [illegible] suam [illegible] sed medicina solutiva perficiat suam et [illegible] nominatur suam. [illegible] est si [illegible] medicina [illegible] intestinis [illegible] sed expellenda est clisteri vel [illegible] mollificativo. Illis autem qui [illegible] aquas bibunt et [illegible] medicine fortes necessarie sunt. Item [illegible] que [illegible] est ingredi necessarie sunt balneum aliquibus diebus [illegible] ventris solutio fiat nisi sit aliquid quod prohibeat. Oportet etiam ut inter balneum [illegible] medicine medium tempus interveniat post medicinam; non balneum non intret quia in [illegible] trahit [illegible]. Oportet autem ut aer illius qui farmaciam bibit [illegible] caliditatis sit ne [illegible] faciat [illegible] turbationem [illegible] quoque et [illegible] in [illegible] sit [illegible] ut non multum [illegible] sit qui medicinam bibit [illegible]. Cumque aliquibus non est assuetus medicine medicum

caueat ne solutiua violentas sua uir
tutes eius tribuat ei. Porro fastidium
sitibus et humores viscosos in ypocon
driis tensionem aut iuncturibus inflamma
tionem vel opilacionem non est aliquid tale da
dum donec ista rectificentur. Cap. xl de
tempore quo de practica accipiendi sunt potationes

Medicina in vere vel autumpno bibe
nda est. In estate vero non est sumenda
nisi res subtilis sed in tempore frigoris
fortis ipsa non est natura facienda con
suetudo bibendi medicinam cum quia ne
cesse sit mollificare ventrem quia sic co
nsuetudinaria fiet et admalum sine per
ueniet cholericus et corrupta medicina
inveniet adversam et angustiam et sin
copim et tremorem cordis ac mordificationem
ventris insuper qui solucionem fecit eius su
dorem pluribus quod in estate datur
ad febrem acuta perveniunt. Ille quidem
cui necesse fuit eam in hyeme accipe
re tunc in diebus calidioribus obsistit. In estate
non dormiunt quidam egri. Item his
calide complexionis et debilis corporis
stomachi quoque debilis si medicinam
bibere voluerit melius est ut hoc faciat per
quam aliquid de aqua ordei vel succi gra
nati vel huius bibat aut aliquid liniens po
tile ac leue recipit. Cum vero non ita fuerit
melius est ut eam ieiunus bibat. Oppor
tet igitur ut medicine potator non come
dat aut bibat donec illa operacionem sua
perficiat. Neque non dormiat quam diu illa
operatur nisi si voluntas affuerit ut vero
fugiat. Cum si stomachus eius ieiunium
non tollerauerit quia colericus est et ad eum
colera cito descendat vel quia diu famem
sustinuit vel a cibo abstinuit detur ei
modicum panis infusum vini infusi
super medicinam antequam veniet eius solutio
hoc enim fortasse medicinam adiuvabit.
Medici quidem pilulas datur eas in melle
involuere namque super eas mel coctum
aut zuccharum ponunt. Namque tunicas
eis faciunt unguentum etiam utile est ut
super eas cera cum oleo pauco mollifi
cata ponatur vel quod magis est quieres
vel os aqua repleat. Deinde pilule
sicut sunt super ipsam bibant frigidi non
stomachos et pedes calefaciendi sunt.
Cap. xli de regimine illius qui accepit

Cum autem aliquis medicinam fortem
bibit melius erit ei ut super eam
dormiat antequam operetur quia tunc
melius operabitur. Si vero debilis fuerit me
lius est ei ne super eam dormiat quam an

digestionem medicinam. Cum autem operari ceperit
non dormiat super illam quousque non fuerit
operata cum aliquis medicinam bibit qui
esse super eam debet ut ipsam natura ten
deret et melius operetur quia nisi natura
operata fuerit in eam ipsa non operabitur
in natura. Odores quoque nauseam
prohibentes olofacere debet ut est odor
rute et vite et apii et ceterorum et
huius. Si autem odorem medicine quis
abhorruerit cum eam bibit nares co
nstringat et qui eam abhorruerit panem
de citro nunc masticet ut odor su
btus stupida fiat. Quod si nausea timuerit
extremitates constringat et post eius
acceptionem desuper eam rem stipticam
bibat. Cum autem paciens aliquid se
datus fuerit ambulet et moueat paula
tim quia motus hic inimicus est. Insuper
quoque horam de aqua calida tunc bi
bat ut medicina non liquefaciat et ex
pellat eius virtute debilitetur. Ubi fuerit
in hora qua si nocte est ventris solucio
digestio non stringat. Impetu etiam aque ca
lide debilitatur malicia medicine.
Postquam autem post ventris solucionem
aut vomitum multus fuerit constringet
quod evacuato iam patre corporis munda
mus. Vestis quoque cum fortis eo tempore
fuerit maximam et ultima purgationis
bonitate significabit. Cap. xlii de mali
cia medicine frigida vel eradicanda

Medicinarum ventrem soluencium que
dam sunt quarum malignitas est
magna ut elleborum niger ac tur
bidus et agaricus cum non fuerit albus
et niger. Itaque cum bibite fuerint melius
est ut accipere quam possibile est vomi
tu aut purgatione expellat. Et sunt
acta medicamentum multarum dolorem ma
licia removent et turbaco qui faciunt
aquam vehementer frigidam impotu sum
ptam et in ipsa sedendo suavibus cibum pu
tridi. Cum quoque res que frangit acui
tatem glutinacione ac lenificacione ac
unctuositate in qua est dulcedo adhi
teri. Quedam etiam medicinarum
aliquibus complexionibus proporcionales
existunt et aliis non conueniunt. Scamo
nea namque in eos qui morantur in frigi
dis regionibus debilis tamen non ma
gna inde quantitas detur sicut mos est
intra tumorem. Item quibusdam corporibus
in aliquibus regionibus necessarium est ut
non eis medicinam tradere debeat sed uirtutes
eorum tamen. Necesse est autem ut medicinis

solutivis medicine vel recipientes
iuvant quatinus eis membrorum vir-
tutes confortentur medicine cordiales quas
admisceri quia ipse amigdale in vno quod
membro confortant preter plurimas ea-
rum subtilitate ac facilitate iuvat dicte
preterea medicine quas ingerunt quatenus ma-
nens suo humore expellit aliqua vna
igitur operationem suam efficit postquam quam
non alteram in humore suo consumpsit et
operatur in ipsum eiusque debilitat vir-
tutem. Dum sedata post operari cepit
virtutis debilis erit iuvantes [illegible]
cuius. Plus aliquid administrandum est quod
quod eam facile reddat. Medicina vul-
garis [illegible] sunt in stomacho [illegible]
tit que si ibi remaneat eius medica-
men est aqua ordei que ipsum lavat. Sic
enim ipsa post medicinam datur ut
et velut saluatur et medicine mali-
a removeat et quod intestinis retentum
est liquetur. Si vero tunc complexio
frigida est et flegmate superhabundat per
operationem medicine nascitur aqua vel
ablutio cum aloe sumat. Si enim vero cali-
de quod sint proprie cum aqua frigida
et aloes mellita bibat cum tempore co-
mune lini. Si enim proprie laxativum bibitur
cui post adveniat febris melior est aqua
ordei. Item qui medicinam bibit secunda
die balneum intret si consuetudinibus quibus
aliquid relictum fuerit ipsum emundare
balneum poterit preterea post solutionem ventris
et nimiam vacuitatem in ipsa dolor
advenit qui potus aqua calide remo-
vebit. Avicenna supra canone.

Cap. xliij de operatione medicine laxative

Medicina ventris solutiva expellit
illud quod evacuat cum virtute attra-
ctiva que humorem evacuandum attrahit
et quia attrahit grossum ac subtile velud
quod ut illa que melancoliam expellit.
Quomodo quidem quia faciliores sunt ad
evacuandum sunt ille que minoris deinde
illis que sunt in membris vicinis. Ter-
tio quidem est evacuatio humoris equalis
ad quantitatem ipsa. Evacuatio vero alia ipsa
est humori cum quantitate [illegible] aug-
mentatur corpus. Fit autem evacuatio ma-
terie eiusque de loco suo evacuatio secundum vi-
duorum modorum unus est per attractionem
que fit ad longinquam distantiam. Alius
vero que ad propinqua. Dicam autem eius
de humore cum in corpore multus est ali-
quando materia repletio [illegible] itaque quod
sanguinis fluat superius ab ore vel etiam
inferius ab emorroidibus superflue fluat
mulieri cum [illegible] faciendum est
ad trahendum per declinationem que fit ad
propinqua distantia et tunc oportet
ut etiam ad nares declinemus faciendo
fluere sanguinem [illegible] malis que
fiunt [illegible] menstrua provocando
aut attrahendum ad longinquam distan-
tiam et tunc missus sanguinis evacuan-
dus est [illegible] et sedes que sunt [illegible]
[illegible] practica humore [illegible]
Medicamina laxativa non eadem [illegible]
naturalis laxant sed quedam proprietate
mirabili quedam caliditate ut salsa
et dulcia quedam acumine ut euforbium
quedam [illegible] ut [illegible] que-
dam etiam attrahendi virtute humores
sibi consimiles trahunt ut [illegible]
[illegible] attrahit ab omnibus membris
sicut magnetes ferrum.

Cap. xliiij de modo attrahendi humores etc.

Dissenserunt
autem medici in qualitate attrac-
tionis medicaminum. Quidam
enim dicunt quod laxativum bibitum in ad sto-
machum [illegible] et ad
membrum in quo superfluitas est [illegible]
[illegible] trahit [illegible]
[illegible] tunc membrum [illegible] virtute que
sit medicamen [illegible] eius [illegible]
[illegible] in me-
dicamine et humor cum ea ad intestina
[illegible] fit et [illegible] est falla-
[illegible] attrahens ad attractum dirigit
et attractum ad attrahens fertur sicut
ad magnete ferrum ab illo attrahitur. Sunt
etiam qui dicunt quod cum laxativa ad stoma-
chum pervenit eius est humorem sibi [illegible]
[illegible] attrahere. Dicunt ergo
a stomacho cum solutione [illegible]
[illegible] videtur. Sic enim [illegible]
qui humor in stomacho [illegible]
[illegible] remanet [illegible] nec descendet [illegible]
[illegible] magnetes cum ad se ferrum traxe-
rit [illegible] tetigit [illegible] ab illo [illegible]
[illegible]. Sunt et alii qui dicunt quod laxati-
vum cum ad stomachum pervenit natura
eius est humores sibi similes trahere
a quocumque membro proximo vel longinquo
[illegible]
[illegible] aqua et
[illegible]
[illegible] grossum et
expellitur [illegible] foras emittit [illegible]
[illegible] et ledit [illegible] ad colla-
tione [illegible] est [illegible] sit [illegible] longum ut

sunt humorem attritum a renibus defert ad duodenum et a lateribus ad porcionem aliam aquosam ad stomachum deinde etiam ad intestina reducit et ab eis expellit. Et his que insunt nocumentis que sequuntur ad stomachum cum ad illum malus humor collericus pervenit si non superaverit complexionem eius. Vel 2° medicat attractus humor sit in cerebri ventriculis et palato et gutture et canalibus pulmonis. Humor namque si in his locis sunt medicamine illum ad mare trahit et ad stomachum aquosus ad intestina pellitur. Cum autem est in renibus cerebri tunc medicamine cum ab illis trahit ac per duas arterias colli venas et a ceteris partibus ad se partes ducit sicut et ab omni corpore humores ad se partes trahuntur. Deinde ad mesaraicas et ad duodenum et ieiunum aquosi occurrunt ad grossum intestinum.

Ca. xxv utrum medicina attrahente humore attractu quiescentia sit in suba cet.

Galienus dicit quod medicina ventris solutiva in qua non est ventositas tum vetitum non solvit et dirigitur humore cum quo attraxisse solebat et in detur sentire quod cum medicina attrahente et humorum attractum quiescentia sit in suba et propter hoc ipsum attrahat si per hoc et cum fecit aliud attraxisset et cum similiter autem cum ipsum quantitate sua superet si tamen efficere medicina non est. Sciendum est autem quod humores attrahendo a medicina ventris potu solucionem aut vomitum faciendum non est nisi in renibus in quibus in hora veniunt donec ad stomachum et intestina pervenit. Et si natura movetur ut eos expellat. Et istis quidem accidit ut cum ventris solutiva bibitur ad stomachum ascendat et si ascenderit ad vomitum declinabit. Si vero aut ad stomachum ascendere dimittit quia medicina laxativa velociter ad intestina penetrat et ipsa natura operatur ut eam convenientius necessitatis ad inferiora expellat non autem ad superiora quin si est ei propinquius atque facilius quia illud quod est post eas non etiam cum sunt ipsas si et natura movet ut eo superioribus nisi expellat quod si medicina virtutem haberet attractiva que quantitate humore esset natura virtutis expulsive magis digna ut in sano et forti superaret licet medicina non attraheret in adiuvandum. Igitur medicine non nocumentum faciunt quod diversa est dispositio quia cum in stomacho non sunt mees moraliter ad humores ab intestinis ad se ipsam attraheret propter virtute

superabit ad resistendum virtuti naturali plurimum quidem attractionis humorum quos attraxerunt medicine non est nisi de renibus corporis quod est multe propinquitatis sicut humorum qui sunt in superficie, hii namque propter vicinitate ad stomachum et intestina trahuntur licet in venis non vadat.

Ca. xxvj de medicina non operante

Accidit autem ut medicina non operetur quorum propter canalium coniunctura et angustia, ut propter opilacionem aut propter extremitatis vicinitate insultantis eis paralisim aut apoplexiam medicinarum ad suas vias constituuntur. Quas medicinas per solutionas in una die quinque timorosum est et contra in rectitudine sequitur deterior est illa que cum medicinis multe diversitatis est composita quia sic ventris solucionis conturbat dum prima superveniat secunda ventris solvit et quod prima se tenuit expellit. Quocirca medicina alicui humori apta cum ipsa sua venit ventri per tymbat et tum difficultate facit. Similiter etiam si ipsa in superficie contrariis insignes in venit. Omnibus ita quod medicina humore minus extrahit cum plus propinquius est deinde non illum qui est post ipsum in multitudine ac subtilitate reliquorum secundum gradum humores scilicet sanguinem qui usque ad postremum natura retinet et recondit. Propter humorem colonquinquos attrahere difficile est. Amplius autem medicina ventris solutiva quis non cum solvit aut solvit quod scilicet non id quod natura est humore movet qui solvere debet et ipsum in corpore dilatat corporis ita superat et ad ipsum humores alii quantitates scilicet humor iste in corpore multiplicatur. Cum autem farmacia solutionem non fecit scilicet morditacionem ventris et angustiam eis que cum eam sumpsit estuant stomachabitur et dolebit caput et pruriet aliter et oscitaciones in a ... magna tepiditas lubat sequatur quod universo saltem post duos dies vel tres erit cum ei remedium ne moveant humores ad principalia membra. Hali et super.

Ca. xxvij de evacuatione superflua

In omnibus autem medicaminibus que laxant attrahenti virtute virtus etiam venenosa contraria. Unde signis utitur eis preter quam quantitate equalitate et tempore solucionum tantam faciunt ut homo iudicat a infirmitate concipiat. Unde dicit ypocras quod omne medicamine laxativum quod precedit

ad stomachum primo quod attrahit humo-
res quos attrahendi virtus inest illi. De-
inceps vero si super est ei virtus attrahit
humorem colericum trahens purgat hunc post
quartum post evacuare. Et si post hec
super est illi virtus que possit aliquid attra-
here flegma deinceps cum subtilius me-
lancolia sit ac magis tenue. Post hec item
si virtus super est coleram attrahit et
si quid adhuc virtutis reliqui est ad sangui-
nem quartum. Si vero sit medicamen fleg-
ma laxare primo quod sibi proprium evacuat
deinde coleram deinde nigram. Postea si
quid virtutis super est sanguinem. Denique si
sit eius coleram cum laxare tum sanguinem
evacuabit ad flegma quartum post ad
coleram et ultimo aut ad sanguinem. Ex om-
nibus autem enim ultimum sanguinis vel quod
grossior sit humoribus ceteris [illegible]
hunc [illegible] cumque quartum factum est
tunc cum proprium sit corporis magis [illegible]
sibi illum [illegible] non permittit in tum iam
virtus in ultimo tendit. Sepe etiam ho-
minis tum [illegible] humorem aliquis [illegible]
[illegible] evacuat aut duo quod contingit quam
multa est virtus medicaminis. Non op-
ortet uti quamvis laxativo medicamine
nisi cum suo libramine et pavore dicen-
da in suis. Cap. xxxiii de remedio superflui-
Omnibus quod ea tacterum evacuationis

Evacuatio superflua secundum plurimum febrem
[illegible] aut constrictio que sibi
[illegible] cum aliqua egritudine adduxit
illius evacuationis [illegible]
medicabis. Cum autem ventris purgatio
vel vomitus superflua sint liganda sunt
[illegible] incipiendo a [illegible]
et [illegible] et [illegible] descendendo [illegible]
[illegible] ut [illegible]
Et si fieri potest [illegible] ut aque et
vapore [illegible] sub capite [illegible]
to deinde accipiat [illegible]
atque [illegible] et [illegible]
ei fiant epithimata [illegible]
[illegible] sit cum igne [illegible] et [illegible]
frigido [illegible] qua sunt cum ac [illegible]
[illegible] eius solvit [illegible] quoque calidis [illegible]
[illegible] eius laxat. Ultima vero medicinalis
[illegible] est ut [illegible] torrefiant et
postea coquantur donec coagulentur et ad
bibendum ei tribuantur. Nutrimentum autem eius
[illegible] sit [illegible] bene redolentibus co-
[illegible]. [illegible] quoque [illegible]
iuvat ut ei [illegible] cum aqua [illegible]
[illegible] cum a aliam super [illegible]
[illegible] vinum ad potandum ei tribuatur.

quod si totum sibi eius [illegible] forcia medici-
na nota [illegible] ad
[illegible] Haly in suis. Cap. xxxiiii de quibusdam
cautele regiis in sumptione laxativi medicami-

Non oportet uti quamvis laxativo medi-
camine nisi cum suo libramine et pa-
vore. Nam exempli gratia scamonea
cum [illegible] qui opus sit in quantitate
[illegible] aut qui mala [illegible]
[illegible] non bone qualitatis aut simplex
aut sola non cum medicaminibus [illegible]
et [illegible] eius quod opus est aut estu
magno tempore [illegible] modum [illegible]
dit [illegible] evacuat fitque [illegible]
[illegible] suffocationes more stomachi [illegible]
[illegible] si detur ei cum flegma [illegible]
aut [illegible] etatis est senectus evacuat
[illegible] que corpori magis [illegible]
[illegible] flegmati [illegible] flegma [illegible]
manet [illegible] corporis [illegible] sunt
pacienti difficiles morbi. Si vero [illegible]
virtus post evacuationem coleram [illegible] sit fle-
ma [illegible] et [illegible] ad sanguinem [illegible]
[illegible] est attrahit. Cum autem
[illegible] quod opus est sumit et que medi-
[illegible] eligitur cuiusque mali [illegible]
[illegible] ut [illegible] et [illegible]
in temporibus oportunis datur ac tempo-
ribus ut in vere et in estate [illegible]
[illegible] corpore [illegible] colere [illegible]
[illegible] solvit nigrum ac rubeum purga-
[illegible] corporis [illegible] adquisitum
manifestissime. Ex libris deinde [illegible]
[illegible]. Cum laxativum forte ut est [illegible]
[illegible] ut [illegible] et [illegible] sunt accepe-
ri cum cautela et studio [illegible] fiat ut [illegible]
si [illegible] tempo-
re fiat [illegible] vel regionibus [illegible] calidis
vel multum frigidis [illegible]
[illegible] humiditatibus. Quia sepe
corpus humiditate evacuata ad febrem [illegible]
[illegible] et [illegible] aliquo tempore [illegible]
vel [illegible] humoribus [illegible] quibus [illegible]
humores [illegible] et ne detur [illegible]
purgatis humorum [illegible] et
cum accepit [illegible] eius [illegible]
[illegible] nutrimentum [illegible]
[illegible] et ne dormiat postquam [illegible]
[illegible]. [illegible] eum prohibet [illegible]
[illegible] usque [illegible] dormire [illegible]
[illegible]. Et si materia non cito [illegible]
corporis et bibat [illegible] aque tepide [illegible]
[illegible] ne non laxativa [illegible]
aliud et maxime de fortibus ne [illegible]
[illegible] eduxit [illegible] si ad purgandum [illegible]
tardaverit [illegible] molestiam [illegible]

tunc spumdant aqua tepida detur et pe-
na olei intincta et ori missa vomitum
movet et sit corpus quod vomit post
3 partes dies et custodiat eum post non ut
tum comedat. Ca. … de medicinis vomi-

Laxativa de membris tum provocantibus
ad stomachum tardius attrahit humo-
res quam que vomitum provocant. Item cum
laxativa humores faciat naturaliter quia deorsum
vomitus non consuevit natura quia sursum pre-
ditur quia fortior virtus est in vomitu
vomitus quod purgat grossos humores
de longinquis partibus et extremitatibus attra-
hit violenter et subtiles humores grossos
et viscosos educit. Hali in super. Medicina
vomitum provocancia laxativis
concordat materiam humorum ab ultimo
corporis dissipant tamen in evacuatione
quia laxativorum est humores inferius
trahere et in secessum emittere vomitum au-
tem provocantium est sursum trahere ac provocare
et ab evacuare in attrahendi virtute et
laxativorum attractio tardior est ac sua-
vior. Verum est cum vomitum provocantia
virtute esse plurime ac humores que super-
fluitates ab ultimis corporis ad stomachum
magnis viribus attrahunt aquosas etiam
ab forti vomitu ac motu veloci educunt.
Denique ultus corporis dissipat virtute compul-
sivaque que est in stomacho et intestinis illique
in est superfluitates deorsum compellere
et aut sursum trahere. Provocantia vomitum provo-
cancia vero sunt humores grossos ac
viscosos a longinquis trahere locis et ad sto-
machum perducere aquosos et educant quecumque
rum qualitatis est vero contraria. Denique vir-
tutes adeo fortes sicut ut corpus fortissime
… hanc congregant horum itaque quedam
… superfluitates attra-
hunt et grossos ac viscosos humores
… ut elleboro album quod ceteris am-
plius trahit post hec sunt catapucie. De-
inde … post hec ac
… indica hec om-
… humores ac membris inherentes
trahunt. Dimittunt autem cum aqua …
… decoctum sit aut cum …
… Idem quoque faciunt …
… sal indicum vel sandali …
… in … sinapis et
similia porro colam … ac subtiles humores
… molestia educant atriplicis
semine et eius folia decocta semine quoque …
… et … radice etc. Antequam
… Medicina vomitum faciens aliquando
nocere solet ut cum stomachus fortis

sortitur autem illa super forte cum fame bibita fuerit
aut qui eam bibunt passionem colicam et …
levitate habent aut si vomere non convenit a
si medicina in qua sua gravis ac velocis
descensionis fuerit. Ventris quoque solutionem
vomitum facit propter stomachi debilitatem
aut propter multam fecis siccitatem aut quia me-
dicina absorbetur aut quia bibitorum fastidi-
um habetur specialius habetur. Ca. … de iuva-
mentis et impedimentis vomitus etc.

Qui sunt macre et talis nature cum vome-
re sit facile melius est ad eorum iuvandum
ut vomitus adducatur et hoc in estate
fiat aut vere vel autumpno non aut in hye-
me. Hi vero qui mediocres sunt figure …
…ior est ventris solutio. Caveat autem a vomi-
tu cum eo non indiget quod si vere fuerit eu-
evacuari provomitu estate competat …
tamen … fiat vomitus aut ventris solu-
tio dimittenda est humorum evacuandi sub-
tiliato et amplificandi … aptio …
… quod corpus aperta … reddit ven-
tris quod solutio et vomitus cum matu-
ritate ventris est difficilis … ac ti-
morosus. Est autem … quidem ve-
locius a … vomitu … plenum
sit colera quidem non … ut melanco-
lia quod … ut flegma …
… melius est ventre solvere que ut vo-
mat efficere. Cum quoque cum est humor de-
scendens sicut … ut vo-
mat est … vomitu … propter
si quolibet mense duobus … ad conserva-
tionem sanitatis ut illud quod … die dif-
ficile fuit … et illud … ad
venit stomacho compellatur. Hic quidem
vomitus compellit flegma et coleram stoma-
chum quoque mundificat. Gravitate accidenti
capiti removet visum clarificat fastidi-
um aufert et … colera descendit ad sto-
machum eiusque corrupit … confert
prodest etiam … corporis …
… ac vesice malicie quoque caloris et
epilentie stomatice … etc.
… aut … ut medici
faciat eos vomere sunt alii qui pectus stric-
tum habent et qui male … ad spu-
endum sanguinem apti sunt vel ad aposte-
mata … omnes quoque colla
habentes … et hii igitur stomachos habent
debiles. Illi quoque qui … sunt pingues
sunt hiis cum ventris solutio convenit ma-
tris aut melior est vomitus … horum
aptus item omnes illi quibus difficile est
vomere … quia vomendi
consuetudine non habent hiis cum si vomitum

Ca. … de iuvamentis et impedimentis vomitus

fortiter provocetur corporis vene scindentur in membris spiritualibus et ad ptisim proveniet.

Cap. ciij de vomitu superfluo et eius remedio

Superfluus vomitus sanus stomachis nocet quia debilitat ac resolvit et ut ad ipsum materie proveniant aptum facit. Obest etiam pectori et nisi dentibus et antiquis doloribus capitis et oculi et pulmoni et oculis. Curatio illius quod nimius superfluus est vomitus ingeneret quantum possibile fuerit quousque [illegible] minat et eius extrema ligentur sicut quando fluxus ventris restringendus est. Similiter medicetur stomachus emplastris pulticis confortantibus quod si vomitus adhuc superfluit et incessanter ingrediuntur humores donec cessat [illegible] detur ei aqua vini mixtum [illegible] tabile quia medicine vomitive maliciam resolvunt et sanguinem prohibet ac naturam leniunt. Si vero pectori et stomachi partem agravat cum [illegible] etiam [illegible] dare volumus ne aliquid coctum coaguletur dabis ei ad bibendum succum acetosum paulatim cum vino infrigidatum. Similiter quoque confert aliquid bibere [illegible] cum bolo armeno. Non omnes autem evacuationes vere sunt propter superfluitatem repletionis sed quedam propter magnitudinem egritudinis propter repletionem secundum qualitatem non secundum quantitatem. Alie quoque fiunt secundum [illegible] preservationis sicut indiget ille cui podagra evenire solet et epilepsia et [illegible] [illegible] [illegible] in vere. Tunc ita quod [illegible] est ut preservatione utatur an[te] [illegible] horam et evacuat ea que ipsum in ipsius egritudine sunt evacuanda sive sit vomitus sive ventris solutio.

Cap. ciiij de medi[cinis] complexionis [illegible] composite

Complexio [illegible] que est medicinarum etiam [illegible] compositarum diversa est. [illegible] fortis et debilis. Fortis est cum [illegible] simplicium aliquid [illegible] est ut eius separatio calori [illegible] in nato sit difficilis. Summo etiam est aliqua cuius separatio difficilis est calori ignis sicut est corpus [illegible] [illegible]. Composita cum [illegible] et [illegible] adhuc [illegible] ut ignis [illegible] inter eas [illegible]. Summo cum [illegible] aquositate [illegible] ut eam sublevet tenent cum omnibus partibus eius [illegible]. [illegible] non valet calor efficere sublevationem ut tunc [illegible] sicut [illegible] illius simile [illegible] [illegible] etiam [illegible] [illegible] licet [illegible] complexio firma. Que [illegible] equalis fuit equaliter [illegible] remanebit [illegible] [illegible] forma eius resolvat atque corrumpat. [illegible] non defuit [illegible] [illegible] remanebit in corpore secundum [illegible] [illegible] donec ignis forma corrumpat [illegible] quod non proveniet a[illegible] [illegible] [illegible]. Cum autem non est firma complexio sed debilis [illegible] [illegible] tunc possibile est ut separetur eius simplicia cum nature [illegible] [illegible] [illegible] sunt sed diversarum virtutum [illegible] contraria. Cum vero dicunt medici quod aliquam medicine virtus est composita contrariis non oportet intelligi quod sit per unam forcius caliditatem et frigiditatem simul ut unaquaque earum singulariter [illegible] sicut ille que sunt [illegible] [illegible] non est possibile sed virtutes ille sunt [illegible] partibus eius diversis [illegible] [illegible] est composita cum sua singularitate [illegible] non oportet estimari quod aliud medicinarum genus non sit compositum [illegible] [illegible] cum medicine composite sunt [illegible] [illegible] sed per illud quod ipsi [illegible] [illegible] quod est [illegible] [illegible] [illegible] contrarias aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ipsa sunt partes diverse quarum una non efficit maliciam actu integri. Itaque medicinarum simplicium quibus insunt [illegible] virtutes. Alie sunt fortioris [illegible] et [illegible] ut camomilla [illegible] est virtus stiptica et cum [illegible] [illegible] virtutes [illegible] non [illegible]. Alie sunt [illegible] [illegible] decoctio separare potest [illegible] ut [illegible] [illegible] cum substantia [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] substantia subtilis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] magna resolvitur [illegible] substantia [illegible] [illegible] [illegible] remanet [illegible] stiptica et [illegible] aqua solutiva [illegible] [illegible] stipticum [illegible] et [illegible] et mandragore [illegible] et [illegible] [illegible] cum est [illegible] [illegible] et [illegible] et [illegible] [illegible] sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] dicit quod [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] non cum [illegible] partibus suis sed cum substantia tenui subtili que in ipso est. Cum [illegible] resolvitur [illegible] remanet substantia [illegible] [illegible] virtuti digestive [illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible].

Cap. cv de medicinis artificiose compositis

Medicine composite virtutes [illegible] [illegible] [illegible] secundum [illegible] [illegible] [illegible] diversificantur [illegible] [illegible] licet [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tamen [illegible] [illegible]. Componitur enim vel calida medicina cum alia calida vel frigida cum frigida vel calida cum frigida vel temperata cum temperata vel temperata cum calida vel temperata cum frigida. Compositio calide cum calida fit sic calidum cum eque calidum vel cum magis calida vel cum minus calida. Si fiat [illegible] calida non erit [illegible] caloris augmentio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Si non [illegible] calida cum

minus calida composita erit minus calida et si tu magis calida simplex composita erit magis calida vel minus. Secundo aliquid secundum eius caliditas erit ut augmentum et diminutionem simplex corpus frigide cum frigida fit temperat et eodem modo de illa sentiendum est pro ut de calida dictum est. Ex his etiam de compositione temperate medicine patet. Unde cum calidum commisceri vel etiam frigidum vel humidum ut secunda quod sua qualitate adiuvat. Equalitas itaque que est inequa contraria equalis continuit ita ut a neutro corpus ad aliud declinetur ab ipsa etiam proveniunt augmentum et nulla resolutio. Est enim resolutio augmentum ab equalitate ablacio diminutio equalitatis remanente ad hoc autem sive ex tantis gradibus redactorum qui ad aliud sit. Nicolaus antidotario tradit in ipsa conficiendorum dispensatione requirit aut equaliter omnia temperentur pondera tam in his que ungimus et speciebus secundum pondus conveniunt. Secundus ut licet non sint nimia temporis vetustate consumpta. Tertius ut herbe radices de suis congruis temporibus sunt collecta in congruis locis reposita ita ut a fumo pulvere et a nimio humecto loco corrupti non possunt. In conficiendo autem simplicia conditiones videlicet melius puritas et quod sufficit. Inequalis pulveris cribellatio et terere pulveri aque et speciem decoctio. Impuritate his melius dicitur attendunt id est ut non sint aquosum vel nimium cocta vel minus quam sufficit. Mel autem dicitur est aliud nisi ut species pulveres cum collige valeat confusionem tribus namque de causis vel in medicinis ponitur. Prima quod adgregandum nam pulveris liquoribus vel consolidatum est. Secunda quod in mundificativum et ideo tertia quia sua dulcedine specierum amaritudinem temperat. In pulveris autem cribellatio duplex modus dicitur ante. Planum vel clarum species subtilissime quod debent cribellari. In alijs vero medicinis grossiores et maxime in laxativis esse debent conscripte medicine. Capitulum [...] de his que per ordinem incipiunt per A. B. D. E

Adrianum dicitur ab adriano imperatore qui illud composuit valet autem ipse ad dolorem capitis ex frigiditate et ad dolorem concedunt et obscuritate et tantum cum [...] Aurea alexandrina ab alexandrino peritissimo philosopho inventa ipse valet ad dolorem capitis ex frigiditate et maxime ad omnem reumaticam passionem que a capite ad oculos ad aures et gingivas descendit et ad gravedinem omnium membrorum que fit de eodem humore. Benedicta valet ad [...] arteticam et podagram ex frigiditate renes et vesicam purgat. Diamargariton calidum

gentibus dicitur valet cardiacis et sincopizantibus et ad omnem cordis debilitatem et stomachi. Dyamoron dicitur a moris celsi dicitur blanca moris rubi id est ad omnes passiones palati et gutturis calidarum vincam sublevat et humores [...] desiccat. Dyacalamentum [...] que sic dicitur id est ipse ad debilitatem renum libidinem [...] sine mora restaurat. Dyantos dicitur quia fit de floribus [...] et [...] valet tristibus et melancolicis cardiacis [...] letificat convalescentes ex egritudinibus [...] confortat. Dyaprunis dicitur a prunis damascenis que ibi recipiuntur valet ipse acutis. Dyaysopum a ysopo dicitur quod in plus intrat quam ceterorum quod valet ad omnem dissolutionem frigiditatis pectoris et maxime ad catarrum et tussim frigiditatem [...] et ad palatum et arterias et ad omnem distillationem et ad omnem catarrum [...] qui fit ex frigiditate [...] Dyapenidion a penidiis dicitur quorum plus quam aliorum intrat valet ad omnem vitium pulmonis et tussis et ad vocis raucedinem [...] asperitate. Dyacuminum dicitur eo quod plus recipiat ciminum quam aliarum specierum valet maxime ad pectoris et stomachi frigiditatem ventositate [...] quartanariis [...] febricitantibus [...] prodest [...] digestione provocat [...] Dyadragantum [...] dicitur id est ad omne vitium pectoris et pulmonis quod fit ex calore maxime [...] et ad omnem tussim que fit ex calore et siccitate et ad omnem lingue et gutturis asperitatem [...] dum in ore tenetur donec penitus ibi dissolvatur. Dyacodion a codia que [...] papaver appellatur quod ibi intrat valet ipse ad solutionem ventris maxime dissentericis cum decoctione aque pluvie in qua coctum sit [...] Dyagene dicitur [...] quod ibi recipitur plusquam de alijs speciebus valet ipse vel angolicis [...] cardiacis [...] Esdra dicitur quia [...] valet ipse vel dracalicis tumidis et quibus malus est appetitus. Capitulum [...] de his que incipiunt per G. H. M. O. P. R.

Gariofilatum agatum dicitur [...] quod ibi recipiuntur [...] singultum [...] et bibita [...] stomachi recipit. Valet ipse [...] digestione optime [...] opilationem [...] aperit [...] antidotorum valet ad omnem passionem

capitis et multis aliis si fiunt ex frigiditate
maxime melancolicis tumidis lacrimanti-
bus et omnibus membris humanis et medio au-
ris et dentium doloribus palati et maxilla-
rum medetur si super locum ponatur. Trociscus
quem gera radomel vocant stomachum con-
fortat et constipat et mundificat. Conserva
confortat et constipat cum calida mundifi-
cat. Oleum vero violarum sambucinum et mir-
tinum et hoc oleum contra acutas et peracutas inunc-
ta super epar pulsus tempora et plantas
manuum et pedum. Oleum mandragori-
ale acutis et peracutis in unctis fronti et
temporibus et plantis manuum et pedum
somnum inducit et calorem restringit. Oxi-
zaccara id est acetum et zaccara valet feb-
ribus cottidianis et acutis et peracutis et
quartane non nisi datum mane cum calida.
Oximel valet ut oxizaccara digerit et incidit
flegma invisibile et purgat datum mane
cum calida. Potio sancti Pauli quia Paulus
eam composuit que alemannis potio mag-
na vocatur a Paulo et ipsa epilempticis lien-
tericis cum vino in quo cocta sunt poma
inspissata cum cepa datur hyemali tempore et
etiam quartanariis ante horam accessio-
nis confert etiam paraliticis frigidum cum vino
in quo cocta sunt salvia datur et castore-
um. Vinum melior. Mustata autem
dicitur eo quod mustus precipuus sit [illegible]
[illegible] aliis speciebus ut cardiacis stoma-
chicis et stomachi debilitati et ad corpo-
ris confortationem seu admeta pulmonis
[illegible] contra [illegible] dicitur contra
[illegible] quod ibi ponitur paraliticis minus [illegible]
[illegible] sunt. Rodozaccara id est zuccara rosata valet
ad dolorem stomachi et ad debilitatem
stomachi ex caliditate inequali stomachum
confortat et etiam ad dissinteriam et contra
fluxum ventris ex caliditate [illegible] et
cardiacis patientibus ex calore. Vires in
[illegible] **Ca. xiiij. De sale sacerdotali et tyriaca**

Sal sacerdotale quod utchan (?) **et fera**
sacerdotes medicinis helye (?) [illegible]
super dolore capitis oculorum et [illegible]
cium stomachi flegma tussim et [illegible]
emendat os odoratum reddit et corpus
humanum [illegible] sanat. Siropus [illegible]
[illegible] confortat et constipat. Rodom
[illegible] fit mollis humectat [illegible] febricitan-
tibus et [illegible] subveniunt et constipatis ventre
lavat. Siropus de papavere confert contra
ventris fluxum. Siropus contra acutas et
peracutas confert contra ventris [illegible]
Tyriaca id est dina medicinarum facit [illegible]

passionibus totius corporis. Unde epilen-
ticis apopleticis scotomaticis cephalargicis
et emigranicis prodest ad raucedinem vocis
et constrictionem pectoris oportuna est. As-
maticis arteticis [illegible] et [illegible]
intestinis [illegible] ydropicis [illegible]
[illegible] in intestinis [illegible]
[illegible] [illegible] calculosis subvenit [illegible]
[illegible] educit mortuum fetum expellit
[illegible] fugat frigorem [illegible] fe-
brium et ceteris infirmitatibus et passiones
emendat. Proprie contra omnia venena
et [illegible] morsus [illegible] est [illegible]
[illegible] secundum diversitatem et qualitatem
[illegible] passionis. Avicenna in
canone. Tyriaca [illegible] a morte li-
berans sublimior est et melior medici-
narum compositarum propter multitudinem
[illegible] que in venenis que [illegible]
[illegible] vel morsibus ut serpentium
[illegible] et canis rabidi [illegible]
etiam [illegible] adequit
[illegible] quoque flegmaticas et melancoli-
cas et febres [illegible] atque ventositates
malignas et ad [illegible] et apoplexiam et
epilenciam et [illegible] ac tremore et ma-
niam et [illegible] ad lepram. Confortat etiam
cor et stomachum et acuit sensus et
appetitus allevat [illegible] pul-
sus cordis et [illegible] spiritum sanguinis
confert doloribus renum ac vesice [illegible]
[illegible] intestinorum frangit lapidem in vesi-
ca [illegible] etiam ad [illegible]
[illegible] splene [illegible] [illegible] dicit
quod hominem iuvenem reddit [illegible]
[illegible] [illegible] datur [illegible]
[illegible] patientibus ex calore [illegible]
tis dolore et [illegible] [illegible]
etiam contra calorem [illegible] et simplic-
[illegible] ex calore [illegible]
[illegible] in [illegible] **Ca. xv. De unguentis**

Unguentum non est [illegible]
[illegible] qui ex [illegible] confectum [illegible]
[illegible] commixtione augetur [illegible]
iocunditate sumus et longius reddolent.
Unguenta autem quedam dicuntur alcabi-
telum sunt quedam [illegible]
ut [illegible] sunt autem [illegible] florum
et alia que [illegible] qualitate dicuntur
ut roseum [illegible] a flore [illegible]
et que [illegible] odorem referunt. Preter hoc que-
dam simplicia unguenta sunt que [illegible]
[illegible] que [illegible] unde et [illegible]
referunt ad [illegible] ut dictum est [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] composita [illegible]

Ca. xv. de unguentis

Ca. xiiij. de sale sacerdotali et tyriaca et fera

sunt que compositionibus admixtis sunt in
ipsi natiuis odorem non sunt quia opti-
mentibus aliis que admiscentur nobilem
odorem ducunt. Vnctus si super vnguen-
tum citrinum est dictum acutum quia in pri-
mo citrino decoquitur, pulcram reddit facie-
em lentigines destruit nigredinem ad
solem in unctu tollit pustulas flegma-
ticas salsas in facie vel in cruribus ortas
mirabiliter aufert cicatrices subtiliat
lepram faciem si inungantur nativum cum
dat rubori oculorum pruritui et pallori
et cuspidi valet. Vnguentum dictum qui
fit de cucumeris agrestis valet contra calorem acu-
te febris et hiis qui dormire nequeunt in
unctis temporibus pulsibus et plantis
manuum et pedum; hoc idem est cum aloe
rosato oleis mixtum et super epar in unc-
tum calorem mirabiliter tollit et super um-
bilicum inunctum sudorem provocat. Vng-
uentum agrippa quo rex iudeorum utebatur
valet ydropicis et omnibus tumoribus in
quacumque parte corporis fiunt et adiuvat in-
dignationes similes. Valet urinam provocat
in unctu super ventrem laxat valet con-
stipatis lapides frangit ventositates su-
per ventre et pectore in unctu. Vnguentum
album ad salsum flegma utile serpigi-
nosis impetiginosis et elefantiosis. Vng-
uentum aureum valet contra omnes acutas
guttas factas et maxime contra lapidem
in renibus et ydropicis. Capitulum [.] De zinzi-
ber condito et zucharo

Zinziber conditum
stomachum confortat digestionem
adiuvat virtutem nimis pectoris
ex frigiditate valet renes confortat et
libidinem excitat. Razi in suo zinziber
cum melle conditum nichil calidum
est stomachum et epar calefaciendo
digestionem adiuvat virgam erigi facit
zucarum rosatum humoribus repleto sto-
macho si ieiunus sumat ac bene masticet
confert qui post ipsum aqua calida bibit.
Languidus est tamen hiis qui calorem
et ardorem patiuntur calefacit enim et si-
tim affert vel si uere sunt cum campho-
ra acetoso accipiatur. Zucharum molatum
pectus lenit tussim mitigat scissuram
faciem reddit ventris solutionem quoniam
stomachum tamen dissolvit et appeti-
tum destruit. Electuarium de mirobo-
lanis conditis cum zucharo stomachum
corroborat et aptat humores superflui-
tates continue remanentes comprin-
git. Unde si quis frequenter utatur calore
bonum acquiret et canicies retardabitur

Et fortia tu minor sunt que de tribus gene-
ribus mirobalanorum fit in istis accidentibus
fortis consistit licet prima minuat dualia
facit canicie. Capitulum [.] De cura doloris et egri-
tudinis

Cum autem doloris cause
sunt mutacio complexionis et solu-
cio continuitatis conliarum quoque causarum
contrarietate fit sedacio doloris. Ad sumendum
quidem id quod dolores sedat aut est illud
quod complexionem mutat aut quod materiam
resolvit aut quod stupefacit. Etiam stupe-
faciens quidem dolorem removet quia nec
bene sensum aufert vel destruit. Hoc autem
propter multam infrigidationem aut propter ve-
nenositatem in eo consistentem illius inclu-
sam contrariam. Ex primis quidem corpus
que mollit resolvit sunt anetum et se-
men lini et apii et mellilotum et amig-
dale amare et omnes res in prima gradu
calida. Speties que sunt media generandi
primo sicut semen primorum camomille et
crocus et croceus et laudanum et alia et
amomum et caules et napi et ysopus
et adipes ventre quoque salvatica et si-
nacalicia quoque in sunt hiis omnibus,
autem stupefacientibus fortius est opium.
Ex hiis quoque sunt poma mandragore
et eius semen et papaver et iusquiamum
et solatrum et semen lactuce et cimum et
aqua frigida supra stupefaciencia que
dolorem sedat eo quod dormire faciunt cu-
piunt quibus fit una de causis sedantibus do-
lorem. Que autem potentioris est magis
ex est stupefactionis. Nam in antiquis
fere nulla est supra stupefaciencia com-
posita quorum fortitudines alie medici-
ne debilitant sicut tyriaca magis secu-
ra sunt. Doloribus autem quedam sunt
faciles ad medicandum ut dolores ventris
qui quidem curantur et sufficit ut aqua ca-
lida super eos evacuet in doloribus preter-
ea multociens cadit error qui causa eius
se sunt contrarie sicut calor aut frigus
hiis et querunt cause in corpore qua pro-
videndum est si sunt ibi cause reple-
tionis nocte ut omnibus sit evacuatione.
Cumque autem adveniunt potius et de unde
manifesta sit intus ut cum aliquis bi-
bit aquam frigidam et accidit ei dolor fortis in
ore stomachi et epatis. Et multociens qui-
dem non est evacuatio multum necessaria
sunt similia quod sufficit ei balneum
et sompnus in eo fortis. Sic et qui come-
dit rem calidam et infert ei dolorem
capitis fortem sufficit ut bibat aquam
infrigidatam. Cum autem aliqua egritudine

dubitaueris an eius causa sit caliditas
an frigiditas et propter hoc talis cause
ne te decipiat in ipso que sit accidenta-
lis a rebus extrinsecis quod in infrigidationibus et
calefactionibus temporis est timor sed in infri-
gidatione plus timoris quia caliditas
est amica nature. In humectando autem
et siccando timor est equalis sed humec-
tandi tempus est longius. Cum autem ig-
noras que sit egritudo non festines cu-
ram adhibere sed eam nature relinque quia
egritudinem aut natura vel superabit vel
manifestabit. Capitulum xii de cura egritudinum acutarum

Illa autem acutarum egritudinum que cum mani-
festa et fortis apparuit repleto fiunt
ex humoribus pessimis qui comprehenderunt
cum fortitudine ponit in flebotomia
vel solutione ventris evacuando sufficiendo
est autem virtus cadat in fine. Deinde re-
[illegible] eius [illegible] est secundum sta-
tus [illegible] aut longinquitatem
et secundum eius fortitudinem [illegible] parte
di vel non [illegible] salutis sue tempore
[illegible]. Nam si status [illegible]
fuit et egritudo fortis constituit [illegible]
ordei [illegible] erit. Si vero status re-
motus et eius debilior aliquid [illegible]
[illegible] erit. Intendendi quoque
hora quietis eligenda est secundum eius [illegible]
[illegible] et [illegible] que [illegible] sanitatis
[illegible] et secundum febris accessionem si est
[illegible]. Sin autem hora diei frigidior
est eligenda. Cumque signa [illegible] in ea
fuerint et status appropinquauerit eius
[illegible] est abstinendum et dieta ad ul-
timum tenuitatis ducenda donec [illegible]
tiatur [illegible] non fuerit regimine qualiter
[illegible] est gubernanda [illegible] aut [illegible]
[illegible] caloris in febribus acutis
fuerit tamen infrigidatione aeris ac talis
et cum epithimatibus et emplastris
et [illegible] et [illegible] portu-
lace vel [illegible] vel [illegible] ut venia
[illegible] et non [illegible]
[illegible] administratione quoque [illegible]
frigidi [illegible] melonis indi [illegible]
et cucurbite et [illegible] aer infri-
gidandus est prohibitione [illegible] et [illegible]
[illegible] plume et [illegible]
[illegible] si voluntas [illegible] ut cum infri-
gidatione sit [illegible] detur aqua cucur-
bite et aqua melonis indi [illegible] et aqua
[illegible] et [illegible] ultima
[illegible] non [illegible] cum infrigidantibus
est maxima [illegible] magis [illegible]
[illegible] Capitulum xiii de cura febris

Dispositionem febrium diei effimere
medela communis sit rebus adiuuan-
tibus causis quibus facte sunt ut
que sit febris a calore solis medela fit
in locis [illegible] frigidis [illegible]
[illegible] aque [illegible] et [illegible] qui non est
[illegible] et [illegible] tunc [illegible] esse in loco
[illegible] et panni [illegible] lenibus [illegible] vesti-
[illegible] corpus quoque [illegible]
[illegible]. Cum autem fit [illegible] calore [illegible]
[illegible] in locis frigidis in estate [illegible]
[illegible] etiam eius sit ut cucurbi-
te lactuce aqua ordei [illegible]
[illegible] et [illegible] non tangat
et balneum non intret. Si non [illegible]
[illegible] aqua [illegible] aut [illegible]
[illegible] aqua quoque [illegible] eius
[illegible] et dormiat [illegible]
[illegible] est [illegible] calore in stomach
aut natura [illegible] est aut [illegible]
est [illegible] est ipsa medela.
Cum autem [illegible] labore [illegible] at [illegible]
[illegible] vel tristitia [illegible]
[illegible] quiete et [illegible]
[illegible] ipsum [illegible]. Cum vero causa [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] ut in [illegible]
caput eius [illegible] aqua decoc-
tionis [illegible] papaueris et [illegible]
[illegible] donec et [illegible] caput [illegible]
et sic [illegible] eius cerebrum. Cum autem
[illegible] calido sanguine [illegible]
[illegible] membro [illegible] est a
[illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] quoque [illegible]
[illegible] ptisana et [illegible]
et [illegible] frigidis [illegible]
[illegible] et dissoluatur ac [illegible]
[illegible] et evacuatur [illegible] est balneum
[illegible] donec [illegible]
[illegible] morbus. Capitulum xiiii de cura febrium putridarum

Intentio quidem in medendi febres putridas quibus [illegible]
[illegible] febris unde [illegible] est ut in-
frigidet et humectet [illegible] ad [illegible]
[illegible] et [illegible] est ut maturet et ut [illegible]
[illegible]. Et digestio quidem [illegible] est
eius [illegible] cum [illegible]
[illegible] eius [illegible] cum [illegible]
[illegible] illud quod [illegible] febris
[illegible] frigiditate et illud quod humores [illegible]
digestione et evacuatione ac [illegible]
[illegible] digestiuum etiam evacuatiuum

calidum est unde secundum plurimum ita est
ut tunc oportet ut obstruatur magis timendo
sua una duarum rerum. Et forte confortatum est
illud quod convenit febri de infrigidatione cum
cibis que sunt sicut melones indi et reliq-
ua ei quod manifeste convenit de humectatione et
ne prohibet illud dare eam in statu nisi
non est [illegible] post ponatur et aqua fructuum
ipsorum ad dulcorandum et sit aqua ordei con-
venientibus. ¶ Omnibus autem fructibus nocet febri
citanti cum ebullitione sua in stomacho [illegible]
recipiens etiam invenitur res que digerit et
ebulliat et evacuat ut etiam infrigidatis
corporis acetosis. Et quia febris est tante
acuitatis et velocitatis quod non licet uti re-
gimine cause sed indiget ultima infrigidatione
speciem cum in neutris non invenitur virtus
fortis resistens ac tollens. Et si invenitur
cum resistente atque lenitivum absque causa
composite humore absque quoque talium
quod infrigidet infrigidatione que prohi-
bet resolutionem. Si autem invenitur virtutem
deficientem sit attemperatus inequanda com-
plexione ei contrariam itaque infrigida eam
et confortata cum talis virtute. Cumque iam
fortis fuit [illegible] invenitur redi ad
causam. Capitulum de regimine febricitantium

Non est autem possibile ut curetur febre
in pluribus cognitionibus eam et tunc subti-
lia regimine vel invenitur aliquid medic-
orationum quantum possibile est ut vel curetur
febrem oportet etiam ut observet intentionibus il-
lis dispositionem virtutis que si fuerit fortis illud
quod vincit sanguis autem fuerit cum humore qui
vincit sanguinis tunc opus est magis
flebotomia species cum urina et rubea est
sed non alia species. Deinde non solutio [illegible]
subtilibus species sed fuit [illegible] siccitas apud me
non magis est dilatio administrationis clisteriorum
¶ Prohibe quoque sompnum in principio febris
maxime qui est horripilatio et frigus si
cum sompnum prolongant [illegible]
namque [illegible] si fuerint curetur admi-
[illegible] et prohibent humorum digestione
apud declinationem non [illegible] est [illegible]
fortasse quoque non nocet apud statum.
Cavendum est autem ne in die [illegible] flebo-
tomes aut [illegible] ventris evacuatas
nec agas cum aliis evacuatione cum
tamen [illegible] evacuationibus nature vel [illegible]
[illegible] constringere [illegible]
[illegible] adiuva quod ut dicit [illegible] me-
dicus est adiutor nature [illegible]
[illegible] est ut flebotomia
quantum possibile est diminuatis. Et si possibile
non est tunc multiplica quantitatis
Non enim [illegible] vel est multa evacuatio
sanguinis [illegible] Capitulum [illegible] de calore

In medela vero febrilis extinctionis
febrium extinctione [illegible] tribus oportet uti
[illegible] caloris febris extinctione putridi
humoris evacuatione ciborum ac potuum
regimine et electione. Extinctio caloris fa-
cienda est cum refrigerantibus et humec-
tantibus ex cibis et medicaminibus [illegible]
tamen [illegible] simpliciter utendum est sed secundum
quod competit complexionibus morbi quantitatis
secundum complexionem corporis naturalem
et patientis etatem anni quam tempo-
ris secundum regionis complexionem. Secundum
eandem quantitatem complexionis morbi
quia quando febris calore et acuitate fortis
est oportet ea que refrigerant multiplicare
et eis uti secundum egressionem corporis [illegible]
paucitas in calore secundum galenum non corporis
complexionem ut si frigida est rebus
fortiter refrigerantibus utendum est quia
corporis a naturali complexione plurimum
elongatum est. Si vero calida minus refri-
gerantibus uti oportet quia non plurimum a com-
plexione naturali corporis elongatum
est. Hic ergo [illegible] medela mor-
borum [illegible] complexionis diversitatibus
[illegible] Medela namque omnis [illegible]
[illegible] est corporis [illegible] a na-
turali complexione reducenda [illegible]
dum est etiam secundum [illegible] secundum
anni tempus [illegible] regionis com-
plexionem quod [illegible] ut plurimum ca-
lida sunt [illegible] est maiore [illegible] refrige-
ratione caloris febrilis extinctionem. Si
vero frigida [illegible] est minus refrige-
rantibus uti. Ad hoc ergo modum oportet
[illegible] complexione mor-
borum esse [illegible] frig. et [illegible]
¶ Febris quidem [illegible] pu-
[illegible] febrium indigeat utraque [illegible] et ex-
tinctione caloris febrilis et evacuatione
putridi humoris [illegible] tamen si [illegible]
sit calor [illegible] fortior est et amplior
ac maior quam [illegible] eius [illegible]
sit [illegible] humoribus [illegible]
[illegible] est complexionis [illegible]
[illegible] magis [illegible] est [illegible] calorem
extinguere quam materiam evacuare [illegible]
non [illegible] febris [illegible] natu-
ram [illegible] que refrigerant [illegible]
mollificatione [illegible] aut [illegible]
[illegible] post [illegible] vigoris ad
plurimum frigidam [illegible] et
[illegible] non [illegible] si non
maturatus est humor [illegible] et [illegible]
[illegible] caloris [illegible]
[illegible] aliis febribus que acce-
[illegible] est aqua frigida nisi
sit evacuatio manifesta humore [illegible]

Capitulum [illegible] de regimine febricitantium   Capitulum [illegible] de calore febrilis extinctione

crudificat et auget. Dic ergo quod cessabit
accessio danda est ordei aqua parata cum
febris non est acuta sed humor crudus si
plurimum bibat aqua fit multas fouet
egritudines inmorat cum eius principia
diffusio sit et difficilis descensus et ma-
turatio differtur ac ventositas generatur
et si colera stomacho dominetur aqua corrum-
pitur et in coleram vertitur. Cumque post
temporis longitudinem ad intestinum ieiu-
num descendit non facile ab illo separatur
et ad epar venas et pectus ac pulmonem
mittitur. Insuper et hec multitudine nec urinam
prouocat nec sitim extinguit. Ideo cum
a stomacho facile mittitur nec ad profunda
corporis demergitur.

Ca. lxxxi de humoris euacuatione

humoris euacuatio

Humor solicienda est hiis medicaminibus quod
sit illum humorem euacuare qui fe-
brem parit ut si terciana fuit hiis que
coleram euacuat si quartana hiis que
nigrum humorem attenuat si cottidiana
flegmatis euacuatio si sanguinea flebo-
tomia si vero composita necessarium est hiis
qui que duante incompositione humorem
euacuat. Decoctionibus aut laxatiuis me-
dicaminibus dari oportet quod corpore quantita-
tem morbum equante euacuet quantum
prius curati medici consideratione cognos-
citur. In principio quoque morbi laxatiuum
dari non oportet dum adhuc humor crudus
est et non dum maturus nec coctus.
Aliquin quod in eo subtile est ac tenue eua-
cuabit grossum quod simplex quod supererit
[illegible] illud subtiliet ac maturet.
Quod difficilior eius maturatio fit et ad
coaptandum labor fit quod morbus prolixi-
or. Si tamen infirmitas tumultuatur et
a loco ad locum transit infirmum quod ledit
et grauat tunc humor in principio tam
euacuandus erit nec coctitudinem esse do-
nec maturet ut quiescat egrotans.
Oportet aut in euacuatione considerari
quod sanitati virtutem et etate et anni
temporis prius et regionis qualitatem
et euacuationis consuetudine et humoris
inclinationem. Nam si materia longa est et
in partes exteriores inclinata cum [illegible] late
curanda est in qua promotionem. Si in
profundum latius laxatiuo medicamine si
in superiori partes superiores vomitu si ad
inferiores laxatiuo si ad intestina clistere.

Ca. lxxxii de subtiliatione diete

Uictus aut regimine oportet secundum
morbi naturam et eius tempora secundum
infirmi quoque virtutem consuetu-
dinem corporis figuram et appetitum

climatum et secundum accidentia que subse-
quuntur infirmum a porrectione ciborum vel gra-
uius morbum in ultimo fuit debuimus dietam
quoque oportet esse in ultimo subtilissimam
ut aqua pura cum [illegible] ut a-
melius aut serapium et quanto morbus a-
cior tanto cibus debet esse subtilior. Regi-
minibus dandum est morbi danda est aqua
ordei subtilis in maturioribus prolongioribus
et aqua eius decoctionem cum suo purgamento. In
quidem terciana non pura et cottidiana
et quartana etiam stetis morbi prolixio-
rem grossiore dietam dependant et non subti-
liari ne cadat virtus in statu morbi
tunc cum morbus est fortis fortior sub-
sit resiste passioni. Hinc antiqui medici
comparant infirmi virtute adversus mo-
lum preparationem medicinam preparanti qui
expensas estimat animis secundum virtutes
et longitudinem. Cum enim est preparan-
prouma [illegible] esset expensas et eq-
sic enim medicus cum videt morbum
breuioris spacii status qui primum sub-
minuit ac subtiliat. In morbo vero grauiori
virtutem a principio conservat ne forte a
statum deficiat. Consuetudines cibi sa-
niorum hominum sunt etiam hiis quod
complexio humida est ut infantibus
et hiis conueniunt cum corpore quod apud
complexioni et obsistit contrarium sui
egritudini. Cumque febris accidit et in
est sicca non est cibandus penitus dum
diu ipse non egreditur providendum
quod est ut numquam occurrat paroxismus in
hora qua fortis est ut venter repletus in-
non sit cibus cum. Nam si cibatus sit
in ipsa hora accessionis natura indigesti-
da dimittit et digerere materiam corrupti-
onis consumabilis egritudo et prolonga-
bitur. Ergo hoc ut ad declinationem cibi
cio postponat uel etiam post illam et
si forte contingat ut hora declinationis
sit hora consuetudinis melius tunc in-
ius est quod esse potest. Subtiliationem quidem
regiminis ergo fugit naturam in materie et pos-
sibilitatis nature indigestiones illam. Digi-
ratur aut hora ad subtiliationem esse status
tunc cum est nocumentis occupata natura
et pugna ut hec quod ut alia precedente
acciperetur alia vero superest apud quem O-
portet quod ut subtilietur cibus ut vi-
rtutis conservationem morbi superationem. Nam
si quidem non esset illud quod attinet utique
conservande magis esset prouidendum ut sub-
tiliaretur cibus ultima subtiliatione
virtus quod non suffert ea quod deficiente
curatio non valet curatis cum est virtus

Ca. lxxxi de humoris euacuatione

Ca. lxxxii de subtiliatione diete

non medicus sed medicina instrumenta fa cit ad virtutem prouenire. Cap. xxviii de [illegible] etica cum de mutatione eiusdem

Palingia dispositio tibi sint incertitudine uel terminus cum tunc melius est ut declinet ad subtiliationem quam ad additionem etiam ob similitudinem [illegible] et [illegible] Quando non [illegible] tamen virtutis tunc melior est [illegible] et decrepitis quidem sunt [illegible] regimine [illegible] retinent et [illegible] sunt assueta [illegible] plurima [illegible] non [illegible] saltem in principio febris [illegible] status que peior est [illegible] debiles sunt ipsi [illegible] cadunt et fortasse [illegible] eis [illegible] sunt ad [illegible] ad stomachos eorum effundi [illegible] mordicativa [illegible] et [illegible] [illegible] quam post [illegible] non tollant quia cum [illegible] debilitatur [illegible] quoque cum calor est valde fortis aut [illegible] aut valde debilis non [illegible] dimitte [illegible] senes debiles [illegible] decrepiti infantes fame non tollant [illegible] vero feminis sunt quedam [illegible] fame tollantes [illegible] adolescentes et solida [illegible] [illegible] amplius venas [illegible] frigi do [illegible] aut curat medicus in [illegible] alium modum quia prohibe [illegible] in principio [illegible] status [illegible] et [illegible] quia virtus cadit [illegible] illum [illegible] duobus modis [illegible] minor [illegible] Haly in [illegible]. Cap. xxix de cura febris ethice

Febris ethica [illegible] febris ethice ad maiorem [illegible] timor fiat et apparent [illegible] et [illegible] et consumptio [illegible] facies [illegible] [illegible] iam non est sanatio [illegible] in morbi vero principio dum adhuc [illegible] eius est valida [illegible] et [illegible] non adsunt manifesta tunc sana [illegible] et [illegible] regimine [illegible] [illegible] tempore patiens [illegible] locis frigidis [illegible] sit aqua [illegible] et [illegible] [illegible] ut ro sa viola [illegible] flores et [illegible] [illegible] et [illegible] in lecto [illegible] et [illegible] hyeme [illegible] locis [illegible] [illegible] [illegible] aut a labore et motu [illegible] fame siti [illegible] [illegible] cottidie [illegible] [illegible] cum [illegible] [illegible] [illegible] postea [illegible]

sit. [illegible] introducatur etiam in aqua tepide [illegible] et post hoc eductus vesiceatur [illegible] cum [illegible] et lactu [illegible] radicibus spinachiis atriplicibus [illegible] pissibus [illegible] optime conditis cum [illegible] [illegible] cum amigdalarum oleo desiccatur autem lacte dulci maximeque asine et [illegible] medulla [illegible] et [illegible] [illegible] per [illegible] paulatim iuxta quod indiget stomachus eius. Non autem desiccetur ab aqua frigida sed ab [illegible] talibus et sic [illegible] [illegible] eius et [illegible] aqua [illegible] et [illegible] et ut [illegible] [illegible] Oleum [illegible] cum [illegible] et oleum [illegible] [illegible] vestes eius [illegible] molles atque [illegible] [illegible] corpus [illegible] consumptionis non [illegible] apparent [illegible] corpus confortat et ad sanitatem reducit. [illegible] autem febris manifesta [illegible] acrem frigidum [illegible] [illegible] accidant [illegible] [illegible] [illegible] febris non fuit lac [illegible] mulieris sugge [illegible] [illegible] etiam [illegible] [illegible] lac [illegible] Si vero sit calor [illegible] febris [illegible] lac [illegible] non [illegible] sed detur ei lac [illegible] [illegible] est [illegible] prohibeatur [illegible] que appetit et [illegible] ei [illegible] [illegible] aqua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cap. xxx de cura lepre

Lepre [illegible] statim [illegible] incipit lepre ei subueniatur possibile est ut [illegible] aut [illegible] postquam vero [illegible] [illegible] [illegible] figuras [illegible] [illegible] sanari potest [illegible] oculorum [illegible] [illegible] nasi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fetidissimus fuit et facies inflata cum [illegible] apparuit [illegible] quid [illegible] [illegible] [illegible] subtiliari [illegible] est ei [illegible] quod sanguis [illegible] [illegible] [illegible] postea non [illegible] dies [illegible] [illegible] et [illegible] carne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cottidie [illegible] post hoc aut de [illegible] [illegible] et aliquot diebus [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] ille qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Ca. xxix de cura febris ethice

Ca. xxx de cura lepre

a labore aut et vigiliis et a balneis
melancoliam inducentibus custodiatur.
Detur quoque cum rauta frequenter ei decoctio
et in balneo cum farina ciceris et fabarum
et cum branca et urtica confricetur
et aqua tepida frequenter infundatur post
hoc ad loca de genere carminativorum et melan
cholicam [illegible] post balneum egrediatur.
Cum autem hec egritudo aliquantum fortiter ad
heserit cum medicus tamen meditandum
erit de eius quia hec utitur medicina
corpus inflatum per aliquot dies ab
[illegible] manum postea non portavit et
de sublata [illegible] tenue cauo exiit
sicque paciens curatur. Adhuc quid ipse
[illegible] doloris in quibus natura pu
lsus velut [illegible] est sumat cerusam cap
ta et eandem abscidunt [illegible] in ven
tre est curatur post hoc in vana alia
ponit in qua etiam sal et anetum et ga
langa et piper et aqua [illegible] mit
tuntur que ea usque coquenda sunt do
nec tota caro dissolvatur. Tunc paciens
ius illud bibat carnem quoque comedat et
si astrictioni passus tradit [illegible] ei
sufficit. [illegible] cibus dandum est
ei donec inflectur et stomachum fa
ciat. Avicenna in tertio canone dicit
tet quod ut incipiat curari cum eva
cuatione cum disficare [illegible] ingres
sa fuerit egritudo secundum plures flebotho
mia est vena non tamen conveniens mag
nis si tertius sit quod corpus sit plu
rimus sanguinis tunc [illegible] flebotoman
dum est ultima flebotomia et si non
abunde saltem [illegible] aliquantum cessan
dum est. Etiam conveniens magnis flebo
thomia plurimis in ea nocet. Deprimus
a secundo est et inde quia sanguis est
frigidus [illegible] quod apparet ideoque sit illo
magis ultimum quam ventosa vel sanguis
sugere [illegible] nocivus. Et ille
qui sunt ut vena frontis et nasi.
Si quis flebotomatur ut quiescat [illegible]
[illegible] deinde evacuetur cum apozi
matibus [illegible] et pillulis [illegible] et si
[illegible]. Et conclusionibus autem medi
cinis que [illegible] et [illegible] tyriaca
[illegible] cum [illegible] et tyri
aca [illegible] Ca[pitulum] [illegible]

De cura fluxus ventris

Fluxus ventris in quantum est fluxus pro
hibetur cum stipticis et materiam in
grossantibus et [illegible] facientibus.
Curatur autem etiam quoque cum diureticis

et sudorem aut vomitum facientibus et
poros dilatantibus hec cum [illegible] materiam
[illegible] ad contrariam partem fluxus ven
tris. Et si quidem fluxum [illegible] cali
ditas infrigidando infrigidativa cum cibis
ponantur in quibus sit stipticitas et adim
pleant dilatationem poros. Si vero frigus
[illegible] cum cibis calefacientia quia cum tibi
digestiva debilis est [illegible]
[illegible] est infrigidativa [illegible]
retentiva debilis est. Itaque quia caliditas
[illegible] adiuvamenta natura plus quam ca
lidum velocius penetrare facit et plus quam
sudorem provocat hoc etiam [illegible]
[illegible] antiquum facit cum homo frequenter
[illegible] bibit. Ex rebus autem magis [illegible]
[illegible] fluxum ventris est [illegible]. Et qu
quidem cum fluxu ventris est tussis [illegible]
tant ea que sunt [illegible] et
stiptica eligantur quoque frigida et glutinationem
facientia. Item [illegible] fluxum ve
ntris sunt balneum et [illegible] quoque poros
dilatant et multo attrahit vel [illegible]
[illegible] corporis [illegible] et fricationibus. Ex
[illegible] autem sunt olea calida sicut [illegible]
[illegible] et [illegible] fluxum
est [illegible] super ventrem. Emplastra
quoque stomacho et intestinis supposita
ex [illegible] facientibus stipticis aut infrigi
dantibus stipticis secundum utilitatem fi
ant. Cum autem medicinas administras cum
singularibus [illegible] que si non valent
ad composita tende. Distinctione quidem
aut [illegible] sunt aut constipative
aut infrigidative [illegible] aut gl
utinative oppilantes poros [illegible]
[illegible] medicine singulares frigide ab
solute aut [illegible] sunt [illegible]
[illegible] acacie [illegible]
[illegible] et armeniacum vel sigillatum [illegible]
[illegible] assatum [illegible]
[illegible] tamarindorum [illegible]
[illegible] et [illegible] fructus m
[illegible] in maturi [illegible] stiptica [illegible]
Medicine vero singulares cal[ide] et sic sunt
ut cuminum assatum [illegible] assatum
[illegible] stomachi [illegible]
[illegible] assatus attramenta
etiam et coagula constringentia sunt lac
quoque [illegible] decoctum [illegible]
aut etiam decoctum cum lapidibus [illegible]
[illegible] ignitis et [illegible]
Item [illegible]. Com
positis autem declinantibus ad frigus [illegible]
[illegible] decocta vel deluta sigillata

[illegible] decima fluxus ventris

pillule quasi de opio vel de ... mandra-
gora vel de iusquiamo et si ... multa cum
compositis aut declinantibus ad calorem
sunt electuaria de seminibus frigidis et
cassia fistula et similibus. Cap. xxxiii de

cura lapidis

In curationibus autem medi-
corum in curatione lapidis sunt absti-
nentia materie eius et prohibitio generationis
eius cum abscisione cause et rectifica-
tione eius. Deinde mundificatio renum et
[illegible] [illegible] et eradicatio
ipsorum [illegible] cum me-
dicinis [illegible]. Deinde etiam eius [illegible]
in ipso et ordine eius et medica-
minibus [illegible] vel [illegible] de fontibus
post hec etiam [illegible] sedativis do-
lores qui inde fiunt. Quantum quidem
abstinentia [illegible] cum eius [illegible]
[illegible] ventris [illegible]
deinde ad abstinendum a cibis grossis
et aquis turbidis [illegible] et [illegible]
[illegible] stomachum aut digestio bona
fit faciendo [illegible] cum exercitio temperato ante
[illegible] naturam et [illegible] eius que in
medio [illegible] ad leniendum naturam
ut humores grossi declinant ad latus et
non fiant [illegible] declinatione [illegible]
[illegible]. Post hec autem que conferunt ad hoc
est [illegible] cum his
que lavant vesicam cum [illegible] diure-
ticis. Deinde ad [illegible] diureticum
forte. Medicinis quidem prohibentibus generationem
lapidis [illegible] subtile [illegible]
[illegible] aut [illegible] tempo-
ribus [illegible] naturam defecerit [illegible]
natura. Post prohibitionem autem lapidis et
generationis lapidis est vomitus post cibum
et multus eiusdem usus [illegible] cum
superfluitates grossas [illegible] contrarium
[illegible] motus est ad renes [illegible]
[illegible] naturam medicinarum autem
lapides [illegible] quedam sunt vehe-
mentis virtutis [illegible] lapidem [illegible]
[illegible] lapidem [illegible] vel [illegible]
[illegible] quedam [illegible] quedam [illegible]
[illegible] sunt [illegible]
[illegible] que lapidem [illegible] et [illegible]
[illegible] sunt radix [illegible] et [illegible]
et [illegible] et semine altee et squilla et
absinthium cassia [illegible] et alia
plurima. De fortibus quidem [illegible] lapides
[illegible] sunt lapis iudaicus [illegible]
De fortibus autem absolute sunt [illegible]
[illegible] ipsorum [illegible] quasi le-
poris [illegible] medium fortis est
[illegible] et [illegible] aqua [illegible]

est [illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] ut [illegible]
qui in radio solis apparent cinis quoque
[illegible] cinis [illegible] gallini [illegible]
[illegible] sunt [illegible]. Post hec etiam que
valde fortia sunt est [illegible] lapis qui in-
venitur in spongia et sanguis [illegible]
[illegible]. Post hec autem que fortiora [illegible]
[illegible] sunt cum est [illegible] que [illegible]
[illegible] et est [illegible]
[illegible] aut [illegible]. Medicine
vero que cum illis [illegible] farmacis
ad penetrandum sunt ut piper et calamen-
tum cinamomum. Que autem cum his
[illegible] ut cum [illegible] et
[illegible] superfluitates grossas sunt
ut fenugrecum [illegible] me-
dicine doloris sedative sunt ut seme
lini et altee et [illegible] medicine con-
fortative sunt ut aristologia [illegible] et si-
milia. Denique medicine ad lapidem com-
posite sunt ut [illegible]
de [illegible] Cap. xxxiiii de cu-

ra veneni

In curatione veneni
[illegible] maximum est [illegible] calor
[illegible] et [illegible] ad expellendum
venenum sicut [illegible] et [illegible]
[illegible] ut [illegible] venenum et ex-
pellat ad exteriora [illegible]
[illegible]. Deinde expulsio vene-
ni et destructio [illegible] eius cum [illegible]
[illegible] et confirmationibus [illegible]
[illegible]. Oportet quod cum aliquis vene-
num senserit ut non moretur [illegible]
[illegible] eius [illegible] et bibat a-
quam tepidam [illegible] aut [illegible]
[illegible] et evomat et [illegible] quousque
[illegible]. Deinde bibat lac plurimum
quod frangit venenum [illegible]
[illegible] bibe [illegible]
[illegible] cum butiro [illegible] ad expellendum
venenum vomendo et [illegible] faciendo. De-
inde bibat lac et butirum [illegible] vomi-
tu aut [illegible] ut sequatur [illegible] qui sentit
[illegible] ad inferiora. Oportet [illegible]
ut omnino non dormiat. Cum manife-
status [illegible] vomitu et [illegible]
venenum [illegible] in capitulo
suo [illegible] aut manifestatio du-
plex fit [illegible] ut cognoscatur cum genere
[illegible]. Cognito itaque quod si est
[illegible] cum his que
sunt sicut lac [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] cum [illegible] aqua
[illegible] et aqua [illegible]. Post hec

antherum que conferunt. Hinc vide est lac vac-
cinum de quo extractum est butirum confrigi-
dativum. Si aut est corrupte factum [illegible] adiun-
gitur tyriaca et medicamine unguenti et utitur
eis carne et vino et instruitur ei odor
aromaticus et similiter conficiatur eius stoma-
chus et insufflentur ei nares et condeantur
capilli eius. Cum aut venenum species eius ig-
noratur tunc eo quod ei proprium est curetur
sicut cum venena quibus et ipsos effec-
tus in corpore et signa curatis medicine ad
[illegible] convenientibus que causa ve-
nenorum bibuntur aut queruntur confecta a
curatis venenum aut vesica [illegible] eius est
[illegible] aut voluntur [illegible]
eius aut [illegible] sigillatam aut querantur
cum qualitates eius sicut potare allium
in vino ac cum [illegible]
aut medicine quedam tamen veneno
contrarie que non permittunt ipsum ad cor per-
venire sicut tyriaca medicina medicata terra
sigillata et tyriaca [illegible] et tyriaca
diatesseron [illegible] sive napi
capillus veneris cinamomum medulla
leporis [illegible] etiam quidem quod caro
[illegible] silvestris [illegible] salita
est de fortioribus medicis ad pellendum
venena. Cum aut timet in potu venenum
sumere caveat a cibis diversorum saporum
in acetositate aut salsedine aut acuita-
te aut dulcedine et diversorum odorum
nec [illegible] aliquid [illegible] super fame
vel siti [illegible] utraque enim earum occul-
tat illud quod oportet ut detegatur ei
[illegible]. Cum aut re-
pletus cibo et potu sumit in potu vene-
num sepelitur in vacuitate eius quo reple-
tus est [illegible] quia vene sunt plene
venenum [illegible] non inveniunt
fortassis etiam est unus sapor ei repug-
nantis venenum [illegible]
ex consuetudinibus sumpsere medicinas
nocumentum venenum repellentes ut medica-
tum [illegible] cum foliis rute ac nucibus sale
[illegible] ysidorus [illegible]. Cap. xxxiii de
diversis vocabulis medicaminum ex ysidoro

Omnia a medicamenta [illegible] medicine
[illegible] causa sunt vocabula. [illegible]
[illegible] arteria quod aptum sit
gutturi [illegible] et tumores faucium
arteriarum levat. Tyriaca est antidotum
serpentinum quo venena pelluntur ut pestis
peste solvatur. Catartica grece latina
purgatoria dicitur. Catapodia dicitur eo
quod [illegible] sine inglutiatur. Dya-
morum [illegible] more nomen sumpsit [illegible]

[illegible] fiat sicut Dyacodion quia
[illegible] sit sicut dyaspe-
[illegible] componitur. Mala-
gma vocatum est eo quod molle faciat. Co-
lirium dictum est quia in modum [illegible]
deformatur. [illegible] grece [illegible]
[illegible] latinum sonat quod [illegible] oculorum
tergant. Epithima dicitur eo quod super ponatur
aliis adiutoriis precedentibus. Cataplasma
dictum est eo quod [illegible] sit implastrum
eo quod inducitur. Malagma vero eo quod sine ig-
ne maceretur et [illegible]. Odor vo-
catus est [illegible] quod est odor [illegible]
aer contractus. Cynnama [illegible] grece vo-
catur quod sit odorabile nam [illegible] dicitur flos
qui odore profert. Mirobalanum dictum est eo
quod sit ex glande odorifera. [illegible] dicunt
medici vocant quibus [illegible] conditio
infirmitatis [illegible] nomen impositum
est quod indicent [illegible] aut prem-
unt aut liberant. Euchiridion dictum est a
quod manum astringat dum plurima continet
ac firmamenta. Tyron enim grece manus vo-
catur [illegible] vocatum [illegible]
[illegible] grece [illegible] que
latinus [illegible]. Cucurbita [illegible]
ventosa vocatur. Demum [illegible]
[illegible] corpore [illegible]
[illegible] quod intra cutem vel alicubi [illegible]
humore sive sanguine [illegible]
[illegible] grecum est. Pila dicitur a pile-
dis [illegible] sicut et pigmenta
eo quod in pila [illegible] agunt [illegible]
apotecarium dicitur quod ibi iam [illegible]
[illegible] reducta [illegible]
[illegible] collyria [illegible]
[illegible]
[illegible] collirium facit. [illegible]

Cap. xxxv de cyrurgia et eius speciebus

Cyrurgia est artificiosa actio in medi-
cina [illegible] et firmata et [illegible]
[illegible] composita medicamenta [illegible]
libus medici tam [illegible]
cyrurgicos [illegible] qui aut [illegible] vo-
cabuli tota practica [illegible] cyrurgia posset
nuncupari dicitur enim a cyros quod est manus
et ergos quod est operatio quasi manualis ope-
ratio [illegible]
[illegible]. Cyrurgia dividitur in tres partes. Prima
est in venis. Secunda in carne. Tertia in ossibus.
Illa que in venis [illegible] est. Nam alia est
in venis pulsantibus que est arteriarum in-
cisio vel [illegible] et apostematis quod apo-
[illegible] vocatur. Alia vero in non pulsa-
tilibus illa vero que est [illegible]

Cap. xxxiii de diversis vocabulis medicaminum ex ysidoro

dividitur. Prima est cirurgiam cognitio
vel usus. Secunda incidendi, suendi, sucendi
[illegible] coquendi illa partis que morbi-
bus coequentur (?) bifariam dividitur. Prima est
ossium fractorum consolidacio. Secunda cum
[illegible] reductio. Incipiunt et alia
que fit innexus cirurgia. Primum ergo de fle-
bothomia que magis ceteris opportuna
est ad sanitatis custodiam et ad morborum
propulsationem. Avicenna in canone. Capitulum

Flebothomia. Capitulum xxxvii de flebothomia.

Flebothomia est universalis evacuatio que multitu-
dinem evacuat. Multitudo vero est
augmentum humorum in venis secundum equa-
litatem eorum [illegible] in se ipsis. Quibus quidem
conditiones [illegible] quas precipiunt
antiqui. Prima est ne flebotometur senex
nec puer minor .xiiii. annis, si puer aliquam tamen
[illegible] nec passionibus ad flebotomiam induc-
itur, non tamen preter voluntatem patientis
minuatur. Secunda est ne fiat nisi [illegible]
[illegible] quibus minuatur. Tertia ne in
[illegible] loco id fiat. Quarta ut qui fle-
botomatur est [illegible] validis et
[illegible] assuescat. Quinta ut flebo-
tomum quo minuitur sit minor tenuis ac
[illegible] sit [illegible] rubigine nec
[illegible] eius ergo novacula sit non tenuis
longa nec lucens [illegible] utrumque me-
dio [illegible]. Tempus flebothomie quando
[illegible] dispone [illegible] ut se minuatur se-
[illegible] tempore [illegible] digitorum [illegible]
[illegible] indicis [illegible] quantum [illegible]
[illegible] vene [illegible] ergo [illegible] agnos-
cat. Non [illegible] et cum vene non sunt ve-
[illegible] manifeste [illegible] occulte carnem [illegible]
[illegible] plenitudine corporis [illegible] ut [illegible]
[illegible] brachiorum aut [illegible] sit ligatio ve-
nota quam [illegible] digitis [illegible] loco et
[illegible] fiat corporibus fortis cum [illegible]
[illegible] aut non se apprehendunt aut ne
[illegible] locus flebothomie [illegible]
[illegible] palma [illegible] ei [illegible] aqua [illegible]
[illegible] addatur aliquid [illegible] aliud [illegible]
[illegible] quantum abunde vena emineat et
[illegible] tactus appareat. Que si profunda
est valde occulta digitus loco sup-
[illegible] ea putatur. Interim san-
[illegible] adveniat. Tunc si [illegible] vena
[illegible] indicis vana [illegible]
[illegible] Capitulum xxxviii de causis et

temporibus flebothomie.

Nemo quidem flebo- [illegible]
[illegible] est [illegible] egritudinem
aut [illegible] a parte sang-
uinis multitudine aut [illegible]
[illegible] egritudinibus [illegible] est [illegible]
[illegible] vel podagra fortis vel [illegible]

[illegible] ex fissura vene plurimum epi-
lempsia apoplexia melancolia cum mul-
titudine sanguinis [illegible] apostemata
[illegible] et [illegible] menstruorum
[illegible] que [illegible]
[illegible] cum [illegible] calida debi-
litate [illegible] minuant [illegible]
cum autem minuto [illegible]
egritudinibus [illegible] accidunt
[illegible] cum autem accidunt [illegible]
principio flebothomia [illegible]
[illegible] subtiliat et eos [illegible] facit
[illegible] sanguinem [illegible] et etiam
[illegible] ergo [illegible] facit
ut non sint alleviata medicamenta.
Cum vero maturatio apparet nec sint quod
prohibeat flebothomia fiat. Utrumque [illegible]
flebothomia [illegible] eligenda [illegible]
[illegible] egritudinis [illegible] dies
est [illegible] et [illegible]
dies [illegible] egritudinis. Et
cum egritudo est [illegible] longi temporis
[illegible] est [illegible]
[illegible] et menstruata [illegible]
[illegible] est [illegible] magna sicut
[illegible] forte sanguinis [illegible] cum
[illegible] fiat [illegible]
[illegible] est [illegible] que [illegible]
sunt inflammationibus [illegible]
[illegible] febribus [illegible] in die [illegible]
[illegible] quoque cum [illegible] ad-
venit [illegible] cavendum est [illegible]
[illegible] accidit [illegible]
ac [illegible] fiat [illegible]
[illegible] est ut [illegible]
fiat [illegible] cum sint
[illegible] que [illegible]
[illegible] flebothomie. [illegible]
cavendum est [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] fortis [illegible]
et post coitum [illegible]
[illegible] plus possibile
est [illegible]
te [illegible] amplitudine
[illegible] repletione et [illegible]
[illegible] sunt adolescentibus
[illegible] flebothomari possunt adole-
scente tamen [illegible] et [illegible]
[illegible] ad flebothomandum [illegible]
[illegible] sunt. [illegible] aut [illegible]
[illegible] accidit ei qui [illegible]
[illegible] magna vel
grossiora fortis et [illegible] et albis [illegible]
et [illegible] sanguine [illegible]
[illegible] patens [illegible] de-
[illegible] et [illegible]

egritudinibus sentibus caue tibi ab ea quando sanguis affuit corporis nata [illegible] tunc quoque super tibi replecionem. Caue tibi ne materiam non natiua [illegible] ad venas illius loco quam a bus euacua sti. Cauenda est etiam in replecione stomachi intestinorum sicut dolore [illegible] [illegible] euacuando studere [illegible] quod id quod est in stomacho et quod intestinis infidelis [illegible] vel aliquid. Razi iiii parte

Ca. xxxiiii de quibus venis debeat fieri

Vene sunt que in quorum more solent incidi sunt cephalica, matrix, vena illa que simul brachii dicitur, basilica, saluatella, saphena. Vena quoque que est in natura [illegible] plicis [illegible] sciatica, vena quoque frontis, ille que sunt in [illegible] et que [illegible] que in angulis palpebrarum [illegible] et que [illegible] sunt vel [illegible] et que sublingua[les] que sunt in utroque labiis.

Cephalica quidem et matrix et basilica [illegible] in cubiti curuatura ab [illegible]. Basilica namque est vena que in [illegible] parte domestica consistit et alacri que est subascella procedit. Cephalica vero est in parte siluestri et [illegible] descendit. [illegible] aut [illegible] ramo cephalice et alio basilice composita. [illegible] media parte [illegible] vena que simul brachii dicitur [illegible] al [illegible] consistit in brachio [illegible]. Saluatella vero locus est inter [illegible] manus [illegible] qui est inter anularem digitum et medium et saphena [illegible] in parte domestica sicut sciatice sub cauilla in parte siluestri. Vena frontis est que in fronte medio consistit. Vene temporales sunt que super tempora protenduntur. Due vero que in angulis oculorum sunt plerumque manifeste sunt et aliis non apparent nisi guttur [illegible] multum stringatur. Vena quoque vena manifesta non est [illegible] fit nimio cum locus qui [illegible] tus [illegible] fissus et lanceola [illegible] vendis [illegible] locus que [illegible] [illegible] etiam [illegible] que dicitur algerie est [illegible] Bolbus de cyrurgia Ca.

Ca. xxxv due vene alii [illegible] incidende sunt

Ex brachio quidem cephalica venam incidimus propter capitis causas vel oculorum [illegible] cephalargie [illegible] et epilencie [illegible] et timore [illegible] ui [illegible] medium incidimus propter pulmonis [illegible] dispnam [illegible] [illegible] [illegible] pleuresim facientes [illegible] venam incidimus propter dolorem [illegible] stomachi [illegible] et alie [illegible] tas causas [illegible] incidimus duas [illegible] pollicem propter inflamationem pulmonis [illegible] minore digitum propter splenis inflationem de [illegible] tibia [illegible] incidimus [illegible] propter dolorem renum arteticam sciaticam podagram pedum dolorem et [illegible] contractionem et tumore qui in pedibus fit et [illegible] vel substractionem menstruorum vel quia [illegible] non concipiunt [illegible] de [illegible] in dextris in [illegible] ex [illegible] in pollice dextri pedis [illegible] duas digitos minutos propter dolorem [illegible] in [illegible] parte [illegible] que ex [illegible] in aqua calida et debent [illegible] tum donec sanguis egrediatur [illegible] corpore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] que dicuntur salotice quas si quis incidit cum [illegible] subito [illegible] homo moritur [illegible] sunt [illegible] digitis super genua [illegible]. Razi ii [illegible]

Ca. xxxvi ad hoc [illegible]

Cephalica cum incidit sanguis qui [illegible] est [illegible] egreditur. Quia propter cum [illegible] egritudo consistit [illegible] faciendum erit. Ex basilice aut incisione sanguis qui est in pectore ac toto ventre [illegible] cum [illegible] [illegible] cum [illegible] locorum [illegible] euacuandum est vena [illegible] incidenda et si [illegible] non potest [illegible] ramus [illegible] incidendum est. Matrix vero [illegible] duabus [illegible] venis [illegible] trahit [illegible] duobus locis accidunt ut cum toto corpore euacuatur est et [illegible] cum [illegible] due vene [illegible] non [illegible] Saluatella vero dextra quidem pro infirmitate epatis cum incidenda [illegible] egritudine sinistra [illegible] saphena [illegible] illa que [illegible] curuatura [illegible] infans [illegible] cum sanguis [illegible] corporis [illegible] est cum egritudines [illegible] parte [illegible] et in [illegible] ac [illegible] est dolor et cum menstrua prouocanda sunt. Sciatica vero [illegible] cum dolor [illegible] [illegible] protenditur. Eundem cum [illegible] in principio lepre [illegible] vena frontis inciditur pro infirmitatibus antiquis que consistunt in facie vel [illegible]. Cephalica [illegible] vene aut que sunt sublingua [illegible] est [illegible] cephalica vene [illegible] que sunt in labiis [illegible]

cidunt cum in ore et gingivis sepe acci-
dunt apostemata. Similiter quoque in vena
porro cephalica vel ... vene que in tem-
poribus sunt inciduntur cum congruence ac
... dolores in capite et in oculorum
egritudine diu permanente. Hec quoque ab
... incidunt. Vene autem que in ca-
pite sunt inciduntur propter saphalsa et pustu-
las et malas que sunt in capite egritu-
dines. Explicit de cirurgia. Capitulum xxxv de

Flebotomia cautela cum vena incidatur

est recta vene incisio et sanguinis emis-
sio. Flebotomiam cum cautela facere
debemus quoniam si aliqua vena incisa fuerit
non conglutinabitur ... flebotomo

[illegible]

batomus aut latens super ut eius
constrictione virtus vene sanguinis ei suppri-
mat. Razi: Si post ... vena
sit faciendum est ut manus in aqua cali-
da teneat donec locus inmunitus in-
flatus ... manifes-
tus efficiatur. Deinde non minuatur et
tunc magis calidum mittatur ne sanguis
in ore vene minute coaguletur ...

[illegible]

... et minutio stricta ...
ut in forti ... fiat ...
Explicit de cirurgia. Capitulum xxxvi de mensura flebotomie

Flebotomiam oportet agi
secundum corporis qualitatem
que ...

[illegible]

uel stomachus eius humoribus corruptum aut ex
cruditate cibi et potus uel ex stomachi
debilitate uel plurima sanguinis emissio
ne quia sanguis amplius si tollatur tollit calo
rem si tollatur minuat. Avicenna in iii
sui. Ex multa minutione vertitur debi
litatum et humores mali generantur ad summum
non melius est ut flebotomie ulcus
multe sunt quia uel eius qualitas ultra
sit phlebotomia quod quia non est utrum
coleram vel ebullire facit et post hec longue
ceteras adveniunt et similia. Est ita curandum
vendum cum aqua calida et zucharum ex
decoctione propinqua flebotomie plu
rimum accidit in membris confirmatis. Bal
neatis quoque antequam minutio fiat ple
rumque minutam assignat quia autem
ingrassit calm et temperat et ad labe
dum aptat. Cum autem aliquis brachium
post flebotomiam apostemat calido bra
chio minuat et super ipsum emplastrum ex
terra sigillata ponat et fortis infrigidantibus
mirtillinis fiat cataplasma. Scito quod qui uel
cum sudat repletionis et indiget fle
botomia. Razi in suis. Cap. xxxiiij

De incisione uenarum

Accidit autem
arteriarum magnis pluribus corporibus uena
cum incisione. Puncta salvatella namque
qui non nisi cum plurimis percussionibus
inclinatur uel qui foramen angustius corporis
cito claudit uel qui uehementer colligata
stringit uel qui fortis manet uel cum corpus
aliquod aut labor manum perficiat apostema
sic consurgunt que tamen uena in una cum
incisione aperitur omnibus aliis minui
incisione securior erit. Cauendum est etiam
ne percussio fiat in musculis. Si locus uel
lior inquiratur ubi percutiatur. Cum autem
cum in ramena natura uenis consistat
indigemus est ut cordis curationis caute ca
no ad eundem locum uel unius esse sentitur
si ad partem alias remotam perducat. Sic
si alias unius ipse pugnavit post minu
tionem mollitas uel post alias brevi tempore
brachium cadit que diu uel semper forsitan
permanebit. Basilica quoque magna
locat arteria que est ei uicina ideoque ui
ciniam in ipsa queniunt cum maxima fieri
cautela. Et si quod non apparet melius
est ut aliquis corporis eius perquiratur
et incidatur sicut est uena ascellata et simi
les quod si tu corpora minutione si uolueris
primo quod tacto carnitas puls in locus sig
netur deinde liget et quanto magis possi
bile sunt alios signatos elonget percussio
ad partem manus descendendo arteria namque
quanto plus ad partem illam descendit tanto

magis profundatur. Basilica separatur
que separato incubiti curvatura incipit
et si ligato brachio uene locum inflat
et elevat cum per eius carne ne illa tetige
sime cum inflacio non est in uene tumore
et ipsius repletio unde si uena tumore et
per tactis et sanguine subtilem ac rubeum
cum saltu mitti prohibe. Scias enim abarte
ri et alioquin cum uestigia acu stringe
re potest quod quem super hoc est fortis ligare.
Hali in suis. Cap. xxxv. De cyrurgia

Que uitande que prohibite

Cyrurgia non que uitande prohibite
que mitte prohibetur. Alia est am
putatio alia incisio. Alia caquendi
officium passiones contingentibus in tribus his
aliis sunt que omnibus membris corporis
accidunt sublimia signa et cetera que est
cura. Alie non quibusdam propter membra
insunt sine aliis et causa tamen cura dispo
natur est cura alterius illa quod cura que
similis est membris membri est ut fici
in uentosa consumpsit cariens abscisio et uni
so nodationis eruum uicerum malorum
et cancrorum ac neruorum et sagittarum et
ductus figura non tamen membris est ut lingu
lare oculi remotio carnis superflue que
in naso est amputatio et alie hiis passi
oneque singulis membris sunt ipse dicu
centur in supra. Uentose magis per
cutis mundificant quam flebotomia que
subtilem corporis sanguinem quam gros
sum. Itaque quod minantium est incorpori
grossis et crassis grossum quod sanguinem
humoribus extrahunt aut cum difficulta
te cum membro uentosato debilitatem
efficiunt. Quidam causa in principio mensis
non apponi precipiunt eo quod humores non di
moti sunt nec ebullierunt. Quidam uero in
fine mensis non apponi precipiunt eo quod hu
mores quia tunc in primis sunt sed in
medio mensis quia tunc ebullientes sunt hu
mores et augmentum in augmentis lumine in
corpore hinc sequentes tunc cum augmentationes
cerebri et carnes et aqua in fluminibus aucti
one atque recessionem humoribus. Hora autem
horis medie melior est hora secunda uel tertia. Et
cauende sunt horum post balneum nisi cum
sanguis sit grossus sed cum una hora debe
re balneare post uentosas apponere. Hali
in suis. Cap. xxxvj

Scias in uentosa tribus utimur modis
uno modo cum incisione alio cum igne
sine incisione tertio modo sicca appellata
natura. Cum incisione fit autem in pueris
primis quorum etas flebotomiam non admit
tit et hec flebotomie loco cum sub corpo
re sanguine sunt passio aut in renibus aut

et mulieribus et si ut membrorum profundo
... malus extrahatur similiter est cum
... mali humores educantur. Et si quid in pro
... sanguinem oportuerit extrahi non pro
fundam incisionem convenit fieri. Si non mul
multa quoque fiat incisio ac profunda
... si tenuis fuerit sanguis incisio mi
... et non profunda debilitat. Si non gros
... usque ad profundam carnem deducatur.
Si autem vero medium utriusque grossi ...
... teneat incisio quoque temperata fiat.
Nec expedit unquam in sanguinis eductione
modum excedere quia cum stomachum debili
tat et epar destruit ac refrigerat calorem
naturalem mutat ydropisim adducit tre
morem parit cor debilitat paralisim ac mor
pheam albam generat visum quoque debilitat.
Sine incisione vero sicca ventosa ponitur qu
... est sufficit materias a loco ad locum sic
sit in calculis renum aut ad exteriora trahe
... qui propositum est ventositate dissolve
sicut fit in colica super dolorem locum aut
... sanguine ad membrum aliquid at
trahere sicut fit in stomacho. Deprimens cum ap
... ad ipsum attrahere sanguinem ut calefiat
... etiam ea in quibusdam membris
... motum et sensum amiserunt
... sanguinem attrahendum et calorem.
Porro cum igne sicca necessaria est cum a pro
fundo corporis ad exteriora educenda est
materia que in membris ... interioribus
... alicunde ad membrum egrotans in
... causa fortius ad exteriora educere neces
sitas incubuit et cum quod materia educen
da amplior est igne quoque fortiore esse
... Avicenna iii suff. Ventose sine
scarificatione quoque ponuntur ut apte ...
motus in(tra) trahatur sicut cum mamillas
supponuntur ut cursus sanguinis menstrui
retineatur. Et quoque ponuntur ut apostema
in profundo ad exteriora trahatur quoque me
dicamentum ad ipsum perveniat. Quoque vero
requiruntur ut ad aliud membrum ignobilius
apostema mittatur quoque ut membrum tale
fiat ... ad ipsum trahatur cuiusque ne
... resolvatur et quoque ut ad suum natura
lem locum unde motum est reducatur
... fit in rupturis in ... quoque et
ut dolor sedetur sicut cum umbilico
et in dolore colice et in ventositatibus ...
ponuntur. Punctos autem cum scarificatione duo
sunt ... primum est evacuationis ...
... membris. Secundum est ... sine ...
... evacuationem humoris que educatur
... evacuet. Tertium est quia ...
... membris fiat evacua
tio. Scarificatio non profunda est ut ... pro

funda ... trahatur. Rasis ii suff. Cap. xxxvi de locis quibus applicande sunt

Ventose vero nisi prius venis et incisione diffusis sanguinem trahunt ... ideo
... ut ... virtute debilitant
... corporis repletionem minuunt. Loca vero in
quibus poni solent hec sunt: locus qui est
inter cornua et ille qui subinto et ille qui
inter duas spatulas et etiam loca que in
crurium ... interioribus inveniuntur.

Ventosa que ponitur inter cornua gravi
dini et ... corporis confert. Et fugat
... inde trahit faciem et caput et ocu
lis alleviat gravitatem capitis et do
loribus qui in radicibus dentium sunt au
xiliatur et fortasse ... in ... impe
dientibus accidentibus adiuvat. Illa vero que sub
mento ponitur pustulis primis que in ore fi
unt ac dentibus nocent ... egri
tudini ... quecumque fiunt
in ore remedians. Illa porro que locatur
inter spatulas cordis tremori que est cum
repletione et calore valet. Et illa que in
cruris ... vehementi repletionem minuit
et antiquis doloribus qui fiunt in vesi
ca vel matrice vel renibus confert ... et
quoque provocat. Corpus tamen plerumque
macerescit. Facit ... corporis ...
fuerit quibus autem apostemata accidere
solent remedium tribuunt. Sanguisuge
quoque cum in locis ponuntur ... est impetigo
vel ... vel ... malum et antiqui
... flebotomia plus in ...
... Avicenna iii suff. Ventose ... super posite ... et faciei ...
ac ... caput et mandibulas mundant.
Renibus autem supposite conferunt apo
stematibus ... sciatice
et podagre emorroidibus et elephantie
ventositatibus quoque matricis ...
dorsi inferiori parte ... posite testiculo
rum apostematibus conferunt et ...
... et ... posteriori vero parti suppo
site prosunt apostematibus ...
que in natibus fiunt. Denique super nates
posite trahunt a toto corpore et a capite. In
testibus conferunt et menstruorum ...
... sanant corpus ... alleviant.
Porro in occipite super posite ...
... faciunt ut quidam dixerunt quia
posterior pars capitis est locus conservande
memorie quam ventose debilitant. Talis
post ventosam comedere ... malis
vel lactucis ... Cap. xxxvii de cura ulcerum

Intencio medicandi
solucionem continuitatis que in membris
mollibus accidit est cum ...

curam ipsius est maciam quod fissura curetur
cum vestigio ac vetuste. Secundum est fissuram
cum medicinis talibus quemetis consolidare
et labia sibi ulceris coniungendo et conglutinando.
Tertium putrefactionem prohibere. Quartum quod corruptum
inanimum est corrigatur et quod putredinem me-
dicinis acutis corrosivis consumatur. Quod
si non proficit ignis necesse est adhiberi.
Omne quidem ulcus in loco carnoso consistens
medicatione est [illegible] simul et ro-
tundum. Preterea quedam sunt alia sanitatem
ulceris prohibentia quorum unum est comple-
xionis membri malitia et ideo debet rectifi-
cari. Aliud est malicia complexionis san-
guinis qui ad ipsum venit et ideo curandum
est quatenus boni [illegible] atque multitudini
sanguinis que ad illum fluit ipsum subve-
niri debet cum evacuatione ac subtiliatione
cibi et faciendo ut corrigatur si possibile
fuerit. Tertium est ossis corruptio quod est sub eo
ad ipsum sanguinem transmittit. Huius curatio
non est nisi ossis illius melioratio [illegible] sci-
cato vel etiam incisio ulcera quoque inveterata
indigent ut natura confortetur et carnis
in nutricione nutrimenti ut sanies materia
restringatur. Sunt hec duo contraria quibus ne-
cessitas consistit. Nam cum a sanitate debilitata
natura est confortare quia sanies multiplica-
tur est nutrimentum prohibere. Medicus ergo
debet sollicitus debet esse et medicinis qui-
dem siccantibus ac stipticis que accidentibus
ulceribus adhibere. Medicine mundificative
sunt adinvicem. Emplastra etiam at-
tractiva necessaria sunt quibus ossium frustra
et res corrupte carnis infixe evellantur
et eius ulcus meliorari non prohibeat. Hinc
autem ulcus quod postquam carne repletum est
et consolidari debet cito revertitur est inclini-
ta proveniendi ad fistulam. Et [illegible] non
cum corrupta que super membrum est reno-
venda est melius quidem est ut hinc fissura
fiat si possibile fuerit quia ferri plurimum
periculose timeatur nervorum et venarum
pulsantium invenit. Deinde si hoc non proficit
et corruptio iam incarnatione precesserint necesse
est ut ipsa incidatur et ut locus incisionis
[illegible] ferventi adurantur hoc enim sensibilitatem
a acuitate malicie fiat ac sanguinis fluxum
restringit et nascuntur incisionibus loca
cava et cutis corrupta quidem non proporcio-
nalis sed res que carnis magis dissimilis
propter suam duriciem consistit. Razi iiij [illegible]

Ca. cxxxviij de cura vulnerum

Vulneris cum [illegible] fuerit possibile est ut
eius labia si ligata fuerit absque [illegible]
usque ad superficiem coniungit nec alia cu-
ratione indigeant nisi ut duarum astellarum
auxilio sibi subveniat et ligatura que
duobus capitibus incipiat stringatur. Ergo
quamque [illegible] amplectendo unoque custodit
et ne pilus vel unguentum inter labia cadat
observetur. Hec enim consolidationem si non prohi-
buerit. Si vero magnum et profundum fuerit
vulnus debet ut cum medicinis que carnem
continuat simul et a flegmone custodiat
pannum aceto et aqua infusum supponendo
et epithimatibus frigidis epithimando pre-
cipue si calor et dolor ibi fuerint aut sa-
nius [illegible] manaverit. Tunc enim in-
fusionibus opposita contraria incidendus [illegible]
et totum corporis totumque regimen ipsius
infrigidari oportebit. Hal. de regimine
Sicut [illegible] varia sunt et disparia vulnerum
corporis medicamina quam sic ipsorum que
vulnerum loca et quasi fundamenta diversa.
Ut tamen caro venis et ossibus que inter-
sunt [illegible] que aut in nervis [illegible]
vari debet vulneribus aut fracti cranei sangui-
nem et alienum apponere non licet ne pannu-
li quibus cerebrum involvitur dura et pia
mater aliquomodo ledantur. Alienum namque pu-
trefacit et ideo cavendum est ne quid pu-
tridi a superioribus ad inferiora labatur. Si
enim illorum pannellorum aliquis impatitur que
[illegible] actus actione est homini [illegible]
impossibile est eo quod cerebrum putredine in-
ficiatur cerebrum enim tante dignitatis consti-
tutum si quantulibet levis infirmitas ei acciderit
continuo tota sua incolumitate privatur. [illegible]
cendum autem quod si frustula ossium incisa
vel inequaliter infixe consistant ipsum solidari im-
possibile nisi idem os putrefactum continuo
corruptum fuerit.

Ca. cxxxix de curatione [illegible]

Nervos si vulnus [illegible] vulnerum
carne quam corrumpit cito supercrescendum
est mordendo carnem que [illegible] est aut
consumendo et destruendo prius quam vulnus
dilatetur. Deinde vero cum medicinis [illegible]
[illegible] sanativis curetur. Medicamine quod
quod carnem generat [illegible] consumat [illegible]
cum est ut olibani aloes sarcocolle san-
guinis draconis partes equales terantur ac [illegible]
super ponantur ipsumque vulnus ligetur
[illegible] super locum vel est [illegible]
[illegible] confert ei. Ceratum quoque viride car-
nem corrodit et [illegible] mundat
[illegible]. Cum autem plagam re-
[illegible] valuerit oportet ut eius fetido [illegible]
secundum vulgarium [illegible] que sunt inter
illa membra [illegible] quales [illegible]
[illegible]. Nam si [illegible] incisio [illegible]
eius [illegible] madent [illegible]
et cadet super [illegible] ut [illegible]
anathomiam [illegible] et [illegible]

Ca. cxxxviij de cura vulnerum

Ca. [illegible]

ne exeat et mandat aliquid corporis. Post ea
ut scam deferat multas cum medicaminibus [illegible]
rumen restringentibus cum emplastris do
lorem sedantibus componitur et ad hec pre
venientibus hec sunt medicina galieni et pi
li leporis et aranee tela rasura [illegible] et
ferratura quibus adustio fit. Hec cum sanguinis
fluxum prohibent sive ipsius ex
vere provenerat sive non. Dum igitur [illegible]
[illegible] contineat [illegible] non
debet ei adhibere oleum nec aquam nec em
plastrum, melius sit oleum [illegible] supsta
bundans [illegible] sicut emplastrum [illegible]
quod indiguerit [illegible] spongiam infusam
in vino styptico desuper ponat [illegible]

Capitulum xlv de excoriatione

Si autem [illegible] tanta [illegible] sanguinis
multitudo fluxerit ut inde virtutis de
bilitas timeatur, membrum erigendum
est sursum taliter [illegible] ne dolor [illegible]
[illegible] post [illegible] leporis pili cum [illegible]
[illegible] aloe [illegible] ac [illegible]
[illegible] in [illegible] mittatur aut
aranee tela [illegible] repleatur. Sanguis [illegible]
[illegible] si cum saltu fluxerit [illegible] maior
[illegible] si [illegible] non [illegible] est in
[illegible] que cum [illegible] que [illegible]
[illegible] et ligandum [illegible] sanguinis
[illegible] vena [illegible] est
[illegible] elevata si [illegible] potest [illegible]
[illegible]. Deinde incidatur et lo
cus [illegible] que [illegible] repleatur. Et si pos
sibile non fuerit vel medicina non [illegible]
[illegible] ac [illegible] [illegible]
[illegible] cavendum est ne super venam po
natur [illegible] que sanguinem restringunt
[illegible] repleatur atque ligetur
[illegible].

Capitulum xlvi de superflua carne decidenda [illegible]

Carnis superflue [illegible]
que [illegible] lateribus oritur [illegible]
cura est ut cum forcipibus illam su
[illegible] incidas [illegible]
[illegible] que [illegible] dicatur [illegible]
[illegible] cum ligno acuto [illegible]
[illegible] post hoc [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] post hoc aquam [illegible] et oleum [illegible]
[illegible] aquam et mel et [illegible] digito [illegible]
[illegible] non [illegible] carne [illegible]
[illegible] radicibus est [illegible]
[illegible] donec [illegible]
[illegible] adhereat tunc forti
[illegible] super ponat ac super utramque
partem illius fortis [illegible]
[illegible] sinistrorsum
[illegible] cum tota virtute
abstrahat [illegible] locu

cuius [illegible] fortis oportebit
quod [illegible] acetum [illegible]
[illegible] oleum [illegible] loco cum [illegible]
[illegible] super ponatur. [illegible] si [illegible]
[illegible] in [illegible] in
[illegible] est ut si est [illegible]
radice cum [illegible] simul
auferatur et si quid superfluit [illegible]
[illegible] si non [illegible] radice [illegible]
[illegible] cum [illegible]
[illegible] maior fu
erit [illegible] manifeste tunc erit [illegible]
cum [illegible] talli
[illegible] equalis fiat [illegible]

Capitulum xlvii de castratione eunuchorum

Castratio [illegible] testes abhominabile quod
est apud medicos cum [illegible] medi
cine sit corpori contra naturalem [illegible]
[illegible] contrarium est quia [illegible]
dine contra naturalem [illegible] si quid
[illegible] reges ac [illegible]
ut eunuchizent [illegible] dico quod eu
nuchizatio duobus modis fit: uno cu
[illegible] altero cum amputatione. Cum
[illegible] fit [illegible] et [illegible]
[illegible] fit aqua calida [illegible] tunc
testes [illegible] cum di
gitis fortiter [illegible] et [illegible]
tactu non [illegible] que cum
amputatione fit [illegible] testes [illegible] est
[illegible] aut [illegible] cum [illegible]
[illegible] testium [illegible] fit hoc modo. Dum
eunuchizandus est [illegible] super [illegible]
[illegible] testium [illegible] cum manu [illegible]
[illegible] et testes [illegible]
ligentur [illegible] cum acuto organo fiant
in longum super [illegible] testium due fissu
re super quamlibet una [illegible] ad [illegible]
corporis [illegible] testiculi [illegible]
nec aliquid [illegible] subtilem [illegible]
[illegible] qui [illegible] est [illegible]
[illegible] aut [illegible] magis quam [illegible]
[illegible] fit cum [illegible]
non [illegible] aliquid
[illegible] pleniter [illegible]
tempore. Amputatio [illegible] ita fit te
stes [illegible] sunt fortiter ap
prehendunt [illegible] totum [illegible] ligatio
[illegible] cum [illegible] amputa. Deinde [illegible]
medicamina sanguinem stringentia super
ponunt ut aloes [illegible] sanguinis dra
conis [illegible] que stringunt
[illegible] adhibent.

Capitulum xlviii de cauteriis

Hunc autem [illegible] fit [illegible] quibusdam
in quibus [illegible] mala super [illegible]
est [illegible] pelle non suf

fiunt medicamina desiccantia radice tia. Oleum igneum adhiberi oportet cuius desiccatio et adustio insimul est desiccatio namque non est valida nisi que in sua complexione est calida et sic quanto calor est fortior tanto siccatio robustior ut est piperis euforbii vel adustiuis ut calor fortis eius cum aut utrumque insimul complementi adiuvat ignis est. Que vero [illegible] sunt sanguinem tunc sunt in [illegible] putrefactio et humiditas modicum [illegible] diebus [illegible] Canone. Cauterizatio est medicamine [illegible] ad prohibendum ne corruptio fugiatur ad confortandum membrum cuius complexio rectificanda est et ad resolvendum materias corruptas in membris retentas et ad restringendum sanguinis fluxum arteriarum. Aut qua fit cauterium incidere est durum et locus aut qui cauterizandus est manifestus [illegible] super illud cauterii sensibiliter aut est profundius in membris intus ut in naso vel ore vel ano et huiusmodi forma tali indiget ut sic [illegible] perveniat ne [illegible] vacat. Sic ergo [illegible] forme [illegible] ne lateribus eius [illegible]. Cauterizator [illegible] ne fortitudo cauterizationis [illegible] vel ad cordas vel ligamenta perveniat. Et si quid apparet sanguinem fluentem cauterizant [illegible] ut cauterizatio fortis sit ita ut eius crusta grossitudinem habeat et spissitudinem ne cito cadat. Nam si ceciderit [illegible] malum sit quam prius erat. Si in aliqua parte corporis sit cauterium erit ibi dolor et [illegible] erit tunc carne cauterizate [illegible] quod est subtus et [illegible] ipsum morari donec tota corpora destruat. Cum ergo sit [illegible] apparuit est [illegible] ita ut non ebulliat [illegible] nec eius panniculi corrugentur. Capitulum [illegible] de enemate [illegible]

Enema [illegible] est valde medicamine [illegible] superfluitates [illegible] et [illegible] dolorem [illegible] et apostemata [illegible] et egritudines colice et in attrahendo superfluitates a membris principalibus [illegible]. Hunc vero [illegible] sunt [illegible] debilitant et ad febrem [illegible] hora cauterizandi melior est [illegible] frigidus est ne accidant inde [illegible] et dolor et [illegible] et nausea. Balneum [illegible] si solet ut ebulliant humores [illegible]. Clysteris aut [illegible] est ut [illegible] et humores retentos trahat [illegible] hoc [illegible] plurimum non est bonum [illegible] balneum enemati [illegible]. Cyrurgica sunt [illegible] medicinis bonis que [illegible]

egritudinem perveniat. Medicina quod fortasse duas habet virtutes unam subtiliativam et alteram ingrossativam. Cum [illegible] maior [illegible] subtiliativus [illegible] inspissativus tempore subtiliationis. Cum fit emplastrum [illegible] penetrabit subtiliat subtilitas remanebit spissitudo et illa [illegible] que penetrat confert. [illegible] sunt tunc pannis. Cum membris principalibus supponuntur ut epati cordi [illegible] prohibeat [illegible] panni suffumigati cum xiloaloe [illegible] odorem [illegible] tribuunt que membra principalia [illegible]. Capitulum [illegible] de cyrurgia que [illegible] in ossibus

Restat de ossium cura [illegible] quibus accidunt multipliciter [illegible] aut confractio aut emulsio aut debilitatio aut contorsio. Confractio est continuationis separatio. Emulsio est disgregationis apud loca [illegible]. Debilitatio est languor qui ossi accidit [illegible] percussione vel casu vel confractione. Distorsio vero est disgregationis apud loca [illegible] cura est [illegible] fracta et reducenda emulsa et [illegible] regendi sunt in [illegible] Cum operis cyrurgie [illegible] maxime rustici stolidi sunt et [illegible] maiorem [illegible] quia [illegible] qui libros huius doctrine legit aut qui [illegible] aliquis corpus invenit. Itaque [illegible] ut qui fracturam aut dislocationem aut casum [illegible] percussionem [illegible] sunt tum alkalies et [illegible] in vena [illegible] vinum bibat cum [illegible] flegmonis [illegible]. Oportet [illegible] aliquando accidit [illegible] fortis [illegible] eius erit solvendum et [illegible] at que magnum apostema putrefactionem que [illegible] possit. Post hec [illegible] si quidem dislocatum vel casus [illegible] fracturam [illegible] et grossicies eius sanguinem [illegible] ut [illegible]. Post hec [illegible] est [illegible] ut [illegible] capita quoque [illegible] animalium [illegible] et similia [illegible]. Post hec ergo [illegible] grossum ut [illegible] fractura [illegible]

ac tamen ligari possit superioris tamen oleo frigido aut cerotis et carnes comedat et a vino penitus abstineat. ¶ Cum autem iunctura dolet in qua non est dislocatio non est ut premat et distendat aliquo modo si post confricari iusticii loca debilia rectificantur et distenduntur non etiam magnum sonitum facere videntur ut a vulgo bene operari putentur. Plerumque tamen in membris fit dolor in eo fracturam aut dislocationem esse videntur sed nequaquam tamen ad hoc quod attestari non valet. Contorquetur cum socijs membri figura et cutis exterior in parte gibbosa fit et alteri concava. In fractura quoque non fit immo crepitantibus ossibus sonum percipies si manum super attriveris. Cum autem in loco dolenti desunt hec signa non est ibi nisi carnis contusio vel fractura minima. Itaque nullatenus distendenda est nec motio facienda quia maior inde fit angustia sed locus palpando ungatur et postea ea sindone ligetur ne dolor inde sequatur quod cum plus flegmone affert quam dolor unde ipsum distendere ac rectificare oportet fuit sed leviter levissime si ut dolor quanto minor possibile est sentiat. Explicit de cyrurgia.

Cap. xlviii de fractura ossium cum solidanda

Cyrurgie notitia maxime in ossibus est necessaria. Aliquando rumpuntur ossa. Aliquando de sua sede diversorum membrorum exeunt iunctura. Ossis fractura est sine carnis ruptura vel cum ea que contingit in membris recurrere membro in quo est contraria parte superius debet leniter extendi manibus et comprimi. Deinde longis strictis pannis ligari ac desuper subtiles ferulas cum licinio convenit imponi et sic usque ad tertium diem ligaturam teneri. Deinde aqua calida cum medicaminibus congruis fomentari. Si vero cum carnis ruptura fuerit tum sic ita curandum est ut in vulnus est ferula caveat ne impressione sua nocumentum inferat. Fomentari quoque non debet quousque vulnus consolidetur et tunc cum ceteris predictis fomentetur. In infantia quidem leviter coniuncta usque ad vii dies usque vel xii consolidatur. ¶ Iuvenum plantata usque ad xii vel xiiii in pueritia xviii vel xx in adolescentia xxx vel xxxv in iuventute xl vel l in senectute l vel lx. Etas enim non nisi tenera citius ceteris consolidatur propter humiditatem teneritatem. Decrepitorum quoque plantata tanto citius quanto pueritia et sic decrescit propter eandem causam. In senio non nimis aut numquam consolidatur vel quia ipsi glutinosi calor deficiat vel quia deficiente humorositate naturali deficiat materia unde conglutinatio fieri non valet. Ossa namque fracta nunquam consolidari possunt sed quedam autem callum circa ipsius ossis superveniente quasi gummi efficitur unde conglutinationis complementum subsequitur. Fiunt autem ossium fracture quedam periculose nam fracture cum iniciatur tam a superiori quam ab inferiori fracto spatio ut supra pedis nodum cadens in magna morte acrimonitis emittat eo quod illi subtus medulla qua cocente morte sequitur. Alia ex dissa ossa exit iunctura ut collo mandibula humeris cubiti manuum iunctura. Est et patella ac pedis nodo et tunc est adhibenda curatio ossa cum a iunctura fracta curantur reinposita ad sua loca renovantur dentes aut mollescunt labia quoque ut venenosa sunt assidue moveant quibus si cautum fiat nisi aut numquam curantur. Et si curantur cavo numquam restaurantur. De quoque de manibus Razi non sunt.

Cap. xlix de alligatione eius

Ligationis quoque mensura talis sit ut nullum egro dolorem non permissum inferat nec adeo relaxata sit ut eam nullatenus sentiat. Hunc precipuum deceptores infantes locis faciunt non ligando multum constringunt. Deinde de relaxando ad infirmum locum descendunt. Sed hic ligature modus est pessimus quia sanguinis ad alia vitalibus compressis ad infirma loca transmittitur. Inde quoque illic apostemata et multa generantur. Quare ante ut locus fracture circumstrictus aut minus cingatur quarum prima super locum infirmum ponatur et ita ut sane partis maxima quantitate teneat protendatur. Hec ad superiorem partem tendat et super locum infirmum fortius cingat a quo cum separatur fuerit relaxari incipiat et quanto plus elongatur tanto magis leniter fiat. Post hec alia super ponatur eodem loco que ad inferiorem partem tendat descendendo. Inter has autem ligaturas astelle locande sunt per quas membrum rectificetur ne gibbositas aut concavitas. Deinde totum hoc quasi etiam tertia fascia cingendum est cum in nolumine(?) ubique equales esse oportet et hec omnia desuper filis ligentur. Et nec sic quiescere non fit ibi flegmon vel ardor vel dolor aut pruritus ligatura dissolvatur quia quanto tardius dissolvet tanto ad solidandum aptior erit. Si vero flegmonis initium aut dolor fortis colligatura accidit et caro que sub illa est rubea fiat et impleatur sanguine illico dissolvenda est et eius constrictio relaxanda. Item si pruritum fortem atque notabilem illic persenserit dissolvatur et locus aqua calidiori infundatur donec pruritus sedet. Deinde

qui fractura consolidata fuit et vere fuit
ut tamen fiebatur supposita consolidetur
oportebit etiam tunc ut ligatura paula-
tim dissoluatur et dieta augmentetur. Capitulum
Cxlix. De rectificatione eiusdem.

Fracture vero in quibus sunt assumpte partes
astellis similes que tamen non frangunt
nisi vehementer stimulent rectificande
sunt eas quanto magis possibile est unge-
do leniterque ligando quod si stimulauerint ac ve-
hementem dolorem intulerint ligande non
sunt donec aliquod apostemata et putrefactionem
in osse toto cingulant locus itaque finden-
dus est et si astelle ab osse separate sunt ex-
scindende erunt. Si vero separate non fuerint
extremitates earum acuta stimulant secanda
erit cum serra. Deinde vero tunc medicinis
curanda. ¶ Oportet etiam ut dislocatio-
nes cum acciderint ad locum proprium illico
reducantur antequam ibi nascentia fiat. Si incipi-
at aliquod antequam reducantur. Nam si diu-
tale fuerint distendantur et erit eo plus
quod accidit prauius. ¶ Aliquorum vero post frac-
ture rectificationem vel dislocationum ad lo-
cum suum reductionem duricies constrictio-
nes in quibus remanere contigerunt
que unctionibus tenere fiunt motum me-
bri prohibentes et si hoc accidit tunc
unctiones mota inectura fiunt his aut
calida aqua et oleum cum locus inte-
ctus manibus fricatus et aqua calida
per fistulam ab alto defluens loco super fu-
sa fuit et adipes ac medulle cum de-
cis emplastrum fit mollificant. Actor.

Capitulum j. De scientia medicine inuentoribus eius.

Post scientias sermocinales et
practicas et mechanicas
tandem attendendum est
ad theoricas. Et quia inter
mechanicas vltimo loco
dictum est de medicina quantum
ad illam eius partem que cir-
ca opus consistit in actione manuum
ut sequentia precedentibus congruenter
adhereant. Nunc etiam in principio theorice
theoricarum a medicina incipiendum
est quantum ad illam partem que consis-
tit in speculatione causarum atque mor-
borum. Nam et ipsa videtur esse potissima
naturalis philosophie pars quia de tota fere ho-
minis natura plenissime differit quam
omnium creaturarum dignissima atque nobilis-
sima. Ysidorus in ethimologiarum libro iiij. Huius artis
inventor apud grecos ut fertur Apol-
lo fuit quam filius eius Esculapius laude vel
opere ampliauit. Sed postquam ictu ful-
minis interiit interdicta medendi cura
fertur et ars ipsa per annos fere quadringentos latu-
it. Tunc autem Ypocrates in lucem reuocauit
hoc. Hii itaque tres viri totidem hiis artibus he-
reses inuenerunt. Prima methodica inven-
ta est ab Apolline que remedia sectatur
et carmina. Secunda empirica id est experientis-
sima ab Esculapio que non indiciorum sig-
nis sed solis constat experimentis. Tertia logi-
ca id est rationalis ab Ypocrate qui discussis
etatum ac regionum vel egritudinum qua-
litatibus artis curam rationabiliter perscru-
tatus est. Itaque methodici nec elemento-
rum obseruant nec tempora nec etates
nec causas sed solas morborum substantias. Em-
pirici solam sectantur experientiam. Logi-
ci vero adiungunt experientie rationem.

Capitulum ij. Quare inter liberales artes non inmiscetur.

Queritur a quibusdam quare inter ceteras
disciplinas medicine ars non contine-
atur. Propterea scilicet quia ille singulares
continent causas ista vero omnes. Nam gra-
maticam medicus scire debet ut intelligere vel
exponere possit que legit. Similiter rethori-
cam ut veracibus argumentis valeat de-
finire que tractat. Necnon et dyalecticam
propter infirmitatum causas ratione adhibita per-
scrutandas atque curandas. Sic et arith-
meticam propter numerum horarum in accessio-
nibus et periodis dierum. Non aliter et geo-
metriam propter qualitates regionum et lo-
corum situs in quibus doceat quid cuique
obseruare oporteat. Porro musica incog-
nita illi non erit. Nam multa sunt que in
egris hominibus per hanc disciplinam facta
leguntur sicut de Dauid legitur qui ab spi-
ritu immundo Saulem arte modulationis eri-
puit. Asclepiades quoque medicus freneti-
cum quendam et symphoniam pristine sa-
nitati restituit. Postremo et astronomiam
notam habebit per quam contempletur ra-
tiones astrorum et mutationes temporum. Nam
sicut ait quidam medicorum cum ipsorum
qualitatibus et nostra corpora immutantur.
Hinc est quod medicina secunda philosophia dicitur.
Utraque enim disciplina totum hominem ven-
dicat sibi. Nam sicut per illam anima ita
per hanc corpus curatur. [illegible]
patet.

Capitulum iij. De partibus medicine.

Partes medicine sunt tres [illegible].
Phisica que nature corporum naturales
dispositiones cognoscunt. Pathognomi-
ca qua ea que contra naturam fiunt iudicia
comprehenduntur. Therapeutica qua eadem
inicia curantur. Pathognomica diuidit-
ur in duas partes scilicet in significationalem et causalem.
Causarum autem quedam sunt manifeste
scilicet que sensibus comprehenduntur ut que fiunt

cultus vel igne vel lapide vel ligno. Quedam
non occulte ut peonia et squinantia contra epi-
lepsiam. Causarum quedam sunt media vel cum
aliis coniuncte. Quedam extra sunt agentes.
Quedam non consequales sed unde ipse cum
aliis agentibus sufficiencia est. Signum vero
inter causas temporis locus etas et ars te-
rapeutica dividitur in tres scilicet dietam cyrurgi-
am et que pocionibus medicina constat.
Dicta est artificiosa factura motus et ra-
tionis in medicina per additamentum et detracti-
ones vel in mutationes que plurimum tribuunt
effectum. Papias. Medicina alia theorica alia
practica. Theorica que et philosophica sive
phisiologica in rerum constat inspectionibus
ut sunt calidum frigidum siccum humidum.
In virtutibus ut animalis naturalis vitalis
in corde nutribilis in corpore. In elementis ut
ignis aqua terra aer. In membris ut ossa
vene [illegible] in naturis ut de fluxibus me-
dicaminibus. In passionibus ut morbis. Prac-
tica non dividitur in dietam ut nutrire
infantes modo iuvenes senes reparare pro
egritudines conveniens ut in medicaminibus
que dentur accipiunt ut per os vel in [illegible]
vel de foris ponuntur et in cyrurgiam ut se-
care vel incidere. Virtutes alie pertinent ad
animam. Alie ad naturam ad animam pertinentes.
Alie principales ut que fantasias id est figu-
ras dum intellectu percipimus capiunt et memo-
ria retinent que audiunt vel aud. viderunt.
Alie sensuales ut que quinque sensibus insunt.
Alie naturales que primos formant et corpora
potencie et conferre aut potencie possunt.
Nature aut virtutes pariuntur in duo in
nutribilem et vitalem. Nutribilis in qua-
tuor. Una que trahit. Alia que tenet. Ter-
tia que digerit. Quarta que expellit. Vita-
lis virtus sunt pulsantes pulsus qui aperi-
untur et constringuntur aerem et expellunt fumum.
Avicenna in suo libro primo. **Capitulum iiii aliud de eodem secundum Avicennam**

Medicina est scientia qua corporis humani dispositiones noscun-
tur ex parte qua sanatur et ex parte qua sanita-
te removetur ut ipsa sanitas habita conserve-
tur et amissa recuperetur. Sed dividitur per theo-
ricam et practicam ita quod una pars dicitur scien-
tia altera operatio. Nulla enim earum est
nisi scientia sed una earum est ad faciendum sci-
endum principia et alia ad sciendum operandi
qualitatem. Cum autem rei scientia causas ha-
bentibus non acquiritur nec completur nisi per
suas causas sciatur oportet et in medicina sci-
ri sanitatis et egritudinis causas. Iste autem
et accidentia earum quia tamen ipse quidem earum
cause plerumque manifeste sunt et plerumque
occulte nec nisi per signa accidencium

comprehenduntur. Cause quidem speciales quatuor
sunt. Materiales quibus subiecta sunt propinquum
et longinquum. Propinquum membra et spiritus.
Longinquum humores et longinquiora sunt
elementa. Et hec duo subiecta sunt secundum
compositionem licet sint cum alteratione. Efficientes
sunt cause permutantes et conservantes humana
in corpore dispositiones sicut sunt aeris [illegible]
compositus [illegible] et [illegible] regiones
et loca habitabilia et que continuant eis per
ista motus et quietes corporales et animales, sompnus
et vigilie, alteratio quoque in etatibus
et diversitas in eis in gentibus et in artibus
et in moribus et in rebus que extranea
corpori superveniunt ipsum tangentibus sive
sint contra naturam sive non. Formales
cause sunt complexiones et virtutes que
post eas eveniunt et compositiones. Finales vero
cause sunt operationes in quarum scientia est procul
dubio scientia virtutum et scientia spirituum qui
sunt virtutum subiecta. Considerat medi-
cina tractat de elementis et complexionibus
et humoribus et de membris simplicibus
et compositis et de spiritibus eorum virtuti-
bus naturalibus et animalibus et operationibus
et dispositionibus corporis sanitate scilicet et egri-
tudine et medio et causis earum scilicet cibis
et potu et aere ac ceteris sex rebus. De re-
gimine quoque cum questionibus et potionibus
et medicinis et manualibus operibus
ad sanitatem conservandam et egritudinem
qualitatibus medicandam. Constantinus in
suo. **Capitulum v item aliud ex Constantino**

Medicine divisio multiplex est sicut in
[illegible] philosophis est omnibus melior esse
videtur. Medicina omnis aut est
theorica aut practica. Theorica est perfecta
scientia vero solo intellectu capiendarum
subiecta memorie operandarum. Practica
vero est subiectam demonstrare theoricam
in propatulo sensuum et operatione manuum
secundum theorice precedentis intellectum. Theo-
rica dividitur in tres partes scilicet in rerum na-
turalium scientiam non naturalium et eorum que sunt
contra naturam. Res naturalis est in rebus
animatis de terra procedentibus et in cor-
poribus sensibilibus scilicet vel insensibilibus ad
construendum vel destruendum pertinentibus. Harum
vero sunt partes scilicet elementa complexiones humo-
res membra virtutes actiones spiritus. Horum
tria sensibilibus et insensibilibus communia
sunt scilicet elementa complexiones actiones.
Reliqua sensibilium sunt propria.
His autem quidam philosophi addiderunt
etates colores figuras maris et femine
differentias secundum complexionem attinet [illegible]
[illegible]. Cause non naturales sunt scilicet aer

uero scilicet aer et ignis motus et quies ci-
bus et potus sompnus et uigilie in a-
nimo et continencia animeque accidencia.
Que uero sunt contra diuiduntur in tria
scilicet in morbum et morbi causas et significa-
tiones morbi accidencia. Practica diuidi-
tur in duo scilicet in custodiam sanitatis et cura-
tionem egritudinis. Custodia sanitatis in
tria scilicet in custodiam sanitatis corporis
in sanitate instabilium et in custodiam ad sa-
nitatem iam tendencium et in custodiam fragi-
lium ut in infancium senum et egritudinem
docencium. Curatio egritudinis duplex fit
aut cum potione et dieta aut cum cyrur-
gia. Cyrurgia iterum duplex scilicet aut in carne
incidenda findenda suenda coquenda
aut in osse ut fractura et ad locum proprium
si dissiluerit reducenda. Ca. 7 xi de ele-
mentis

Philozophi diffiniunt
elementum esse simplex minimaque com-
positi corporis particulam. Simpla
autem uerum dicunt que cum eadem sit in
essentia sensui est insensibilis ut aer ignis
etc. Sunt tamen quedam nobis simpla
intellectu composita ut lapides metalla
et similia. Phisici medicantes predicta minor
intellectum simpla communia tamen transmutatio-
ni atque destructioni subiecta dicunt esse
composita ut lapides metallaque et si illa
non gignerent ea prima elementa posteriora non
secunda et tercia. Unde quedam nominantur
uniuersalia scilicet ex quibus multa et diuer-
sa componuntur corpora quedam particula-
ria que scilicet unicuique corpori in compositione
sunt propria. Quedam media quedam
consilibus et particularibus sustinentia ut
in minori humores ad compactionem cum elementorum
simplicium sunt compositi simplices aut
ad membra compacti. Phisici uero dicunt
medicum scilicet de primis et ultimis ad prima uten-
dum loqui. Nam omne corpus animatum
sine inanimatum compositum ex elementis compo-
nitur quod etiam a destructione confir-
matur cum quoque destruuntur ad illa in quo
natum est reuertitur. Ubi igitur in animalibus
morientibus primus calor et nutritus redit
ad ignem spiritus ad aerem humores ad aquam
caro ad ossa ad terram. Similiter in arbori-
bus. Elementa ergo nunquam contra destruuntur
quia destructio est eius que ab eis constitu-
itur ad suum principium particulatim reuertitur
et ideo digne elementa uocantur. Auctoritas
de medicina l. 1o. Elementa sunt corpora pri-
ma corporum principia que in corpora diuer-
sarum formarum diuidi numquam possunt ex
quorum commixtione diuerse species generantur
horum duo sunt grauia scilicet terra et aqua

duo uero leuia scilicet ignis et aer. Et in anima-
libus corpore duo quidem grauia plus in-
ueniuntur ad membrorum generationem et eorum quie-
tem duo uero leuia plus ad generationem et
eorum quietem et spiritum et motum eorum
et ad mouendum membra licet motio non
sit nisi ab anima. Ca. 7 xiii de quatuor qua-
litatibus

Quod autem in corpore calidius
est spiritus est et cor a quo procedit
deinde sanguis licet in epate generetur
quia cum corde communis consistit et inde plus
caloris acquirit quam epar habet. Po-
stea uero epar quod est sicut sanguis coagu-
latus post hoc autem caro deinde musculi
postea splen post renes post hec arteriarum
tunice uenarumque pulsatilium postea uero
cutis uolo temperate. Frigidius autem quod est
in corpore flegma est pili postea deinde
os postea cartilago postea ligamentum
post corda post panniculus post neruum
post medulla post cerebrum post adeps post
pinguedo post cutis. Humidius uero quod est
in corpore flegma est post sanguinis post
pinguedo post adeps post cerebrum post
medulla post caro mamillarum et testicu-
lorum post pulmo post epar post renes
renes post lingua post musculus post
cutis hoc ordine. Taliensis disposuit.
Siccius autem siccior in homine corpore sunt
pili quia fiunt ex uapore fumoso res-
lutum cum sint quod in eodem uapore nu-
tum erat et prima fumositas congelata.
Postea uero os omnibus cum membris dun-
ius est humidius tamen pilis quia eius ge-
neratio est ex sanguine tunc siccus et siccus
quia humores naturales ossa faciat loca-
tus in eis. Unde quidem ossa multa nutriunt
animalia pili uero nullum aut uide rarum
sicut estimant quod quia nesciunt loca
digant et in eis delectantur. Nos autem ui-
dimus pueros canes et pilorum equales unque
etc. assumpserunt et causa in calor habita a-
loitos suppositi distillantur egredientes
ossa plus aque et plus olei et remane-
bit minus fecis. Os ergo pilis est humidius
post hoc os autem in siccitate est cartilago
postea ligamentum post corda post pan-
niculus post arterie post uene post nerui
motiui postea cor post nerui sensus post-
ea uero cutis. Ca. 7 xiiii de complexionibus

Complexio est qualitas proue-
niens ex actione mutua et passione
contrariarum qualitatum in elementis
inuentarum quorum partes ad paruitatem in
elementis redacte sunt. Hee qualitates s-
cilicet calliditas frigiditas siccitas et humiditas. Deus autem
cuique animali cuique membro donauit

complexione que cum accidentibus et di-
spositionibus melius conveniunt. Hec certificatio
hic est nisi medici dimittant. Secunda co-
plexionum temperatarum quam inesse mundo
esse possibile est cum virtutum quatuor
elementorum quibus agit et patitur et v-
nicuique membro dedit de complexione
que meruit possunt etiam quedam de
membris calidiora quedam frigidiora
quedam temperata que sic Constantinus libri
sui complexio dicitur que ex quatuor elemen-
torum commixtione conficitur. Si ergo corpus
equalitate equale sit temperatum erit
si ignea super calidum est si aerea hu-
midum si aquosa aquosum si terrea
siccum si ignea et aerea cal et hu-
midum si ignea terrea cal et sicc si aquo-
sa et aer et fri et humidum si aquosa
et fri et sic. Sunt igitur novem complexiones
una equalis et viii inequales quarum
quatuor simplices sunt et quatuor composite.

Cap. xi de varietate complexionum in membris

Complexio corporum comprehenditur
ex singulorum complexione membro-
rum [illegible] autem distingue ad naturas
eorum [illegible] esse cognoscimus. Cerebrum
frigidum et humidum esse ad augmentum
capacitatem memorie. Cor calidum et
ut caloris quod naturalis est fundamentum
spar cal et humid quia virtutis digesti-
ve caput est ipsum. Ossa dura et sicca
quia frigiditatis totius corporis est sup-
ra fundata [illegible] alia membra [illegible]
quedam naturalis [illegible] est
[illegible] Quedam autem membra temperata
sunt ut cutis quia oppositum est et de-
fensio omnium membrorum corporis ab exteri-
ori passione ut calore frigore [illegible]
vel confusione. Receptivum etiam est per-
maturi demum membris [illegible]
[illegible] temperata dicitur quia membra [illegible]
qualibet qualitate veniente contraria non
illico mutantur et si mutantur ad [illegible] naturas
cito redeunt. Est autem temperatissima cutis
in manum volis propter tactum sunt
discerne possit inter lene et asperum. Que-
dam vero membra intemperata sunt in se-
cundo gradu alia in minori alia in medio
[illegible] Calidissima sunt ut cor pre omnibus me-
mbris corporis quia inde calor ad omnia
membra procedit. Epar quamque calidu-
m tamen quam cor non cito dicatur post
duo calida est simplex [illegible]
[illegible] lacti [illegible] commixtione. Deinde
splen quia ibi feces sanguinis colliguntur
postea vene [illegible] sanguinis [illegible]
[illegible] vene [illegible] que quantum ad naturam

[illegible] frigide sunt sed tamen calescunt quia
[illegible] sanguis sunt [illegible] autem membra
[illegible] sunt frigidiores. Post hec ossa post
[illegible] cartilaginosa. Deinde ligamenta panni-
culi cordi [illegible] medulle spondilium et ce-
rebrum. In ultimo autem pinguedo [illegible]
[illegible] quedam membra sanguine [illegible] cali-
da sunt [illegible] vero frigida [illegible]
sunt membra pinguia [illegible] cerebro et
[illegible] medulla spondilium. Quarto [illegible]
[illegible] testiculi et [illegible] pulmonis epar
splen vene lacti [illegible] sunt pili et ossa
[illegible] loco cartilaginosa quarto ligamenta
[illegible] cor [illegible] panniculi post hos vene
post [illegible] post [illegible] cordis in ultimo se
[illegible] hec est omnium membrorum simplex na-
tura [illegible] non cognoscitur non est valde
difficile quia cerebrum est fri et humidum cor
[illegible] epar cal et humidum ossa frigida
et sicca.

Cap. x de signis complexionum in membris principalibus

Quatuor sunt membra principalia
[illegible] elementa et fundamenta corporis scilicet
cerebrum cor epar et testiculi. Cerebri
complexio cognoscitur a forma capitis ac
accidentibus [illegible] a tactu ab
oculorum signis [illegible] Caput [illegible]
[illegible] designat cerebri [illegible]
et [illegible] virtutis [illegible]
[illegible] pili [illegible]
[illegible] demonstrat cerebri [illegible]
[illegible] et [illegible] talem [illegible] quia
cerebrum sunt humidum [illegible]
[illegible] audacia et loquacitas cerebri cal
designat [illegible] ut nasi [illegible]
[illegible] sunt multa et [illegible] fri et humidum
demonstrat. Caput tactu calidum signat
calidum esse cerebrum. Si oculi [illegible]
sunt [illegible] et alii [illegible] cal
et humidum ostendunt cerebrum. Si vero [illegible]
[illegible] humidum. Cordis complexio [illegible]
[illegible] signa pectoris et pulsus et tac-
tu [illegible] pulsus [illegible]
sunt [illegible] non [illegible] magnum vel
[illegible] calorem cordis [illegible] cor-
poris signare videntur. Contraria [illegible]
pectus latum non capiti vel spondili as-
simulatum cor monstrat esse calidum.
Si pili multi et nigri in pectore sunt vel
[illegible] pectoris calorem cordis si-
gnificant si non contrarium. Si pauci et
lenes sunt pili humidum signat. Si multi
[illegible] pectus et eius [illegible]
[illegible] tactu calida cal signat. Si fri fri-
[illegible] Si sic [illegible] Epatis complexio
[illegible] et humoribus de
tactu [illegible] venis late et
grosse cal signat. Dure sic molles [illegible]

te et subtales et sic. Si homo sit calidus
et maxime in iuventute sanguis eius
calidissimus calor epatis significat. Si sanguis
eius fuerit in nigredine conversus
calor complexionis designat. Si pili sunt velociter
et pene multi sunt cal. complexionem significant. Si
multi capiti cal. complexionis si non graves. Si venerunt
tempore frigidi sunt sic signat. Similiter et in
aliis. Si totum corpus sunt temperatum
inter album et rufum inter cal. et frig. temperatum
signat. Si rufum rubeum cal. et siccum
si tamen album fri. signat corporis. Si minimum
albedini viriditati medium fri. et hu. Si lividum
et plumbeum fri. complexionis epatis signat abundan
tiam colere. Si porro complexio testiculorum
... complexionis spermatis aut ...
intelligitur. Cap. xi de signis complexionum
oculorum cerebri pulmonis et stomachi.

Oculorum complexio cognoscitur per formam eorum
et colore per motum per tactum per venis
per habundanciam aeris ... Oculorum pu
ritas puri corporis ... appellata ...
intemperatam designat materiam. Si sunt
contrarium nigri sunt oculi ...
... puritate vel gravitate vel turbi
ditate ... humor multus et ...
... contrarium sunt ...
... aliqua ...
... oculos ... oculi ...
velocitas et mobiles complexionis signat. Tactus ...
... demonstrat ... rubicunde
... tactus calidus calorem
oculorum designat. Contrarium vero sic. Si ...
... signat si non
sic. Complexio pulmonis per ...
capitur aeris et ... et per
vocem. Si enim pulmo calore aeris ...
et frigidis delectatur calor signi
ficatur ... magna sic designat
magna ... subtilis et clara
sic pulmo ... vel quibus ...
... significat. ... aut ...
... magnitudine
... pulmonis ... extra ...
... calor semper longiorem
pulmonis facit canalem et frigus ...
semper angustat ... lenius ...
... canalis pulmonis ...
... stomachi complexio ...
... eius vel cibus ... intel
ligitur. Nam stomachus calidus gros
sos cibos ... digerit delicatos consumit
et mutat ... digerit cibos maxime
calidos ... frigidus ...
frigidus non grossos cibos digestivus non
est ... potius ... mutat ...
... frigidos aut ... ap

petit. Stomachus siccus ... sitit ...
semper ... humidus ... non sitit ...
calidos appetit parum digerit frigidi ...
frigidos stomachus nocent et malus ...
... considerandum est. Naturales sunt ...
... stomachi complexiones ...
... naturales ...
... similia appetunt contrarie ... Cap.
x de signis complexionum totius corporis.

Denique totius corporis complexio
capitur per tactum colore pilis figu
ra per accidentibus. Si enim calidum fuit
corpus erit multa pinguedo ... calo
... pili multi et nigri tactus cali
dus ... homo multum ...
dus ... audax ...
dinosus multum appetitus ... digestus
... contraria ... Si sunt ...
erit macidum et durum ... melius
erunt ... Si humidum erit pingue et
carnosum. Si calidum ... erit macidum
pilosum ... nigri erunt color ...
tactus calidus et durus homo intellec
tualis et audax appetibilis et digestibilis
maxime grossi cibi libidinosus. Si ca
lidum ... erit ... carnosus ... pin
guedinis pili nigri ... tactus cal
... color albus et rufus medius. Corpus
frigidum ... alba sunt ... pili ru
fi ... durus homo ...
multum appetitus ... cibi digestus non libi
dinosus. Frigida complexionis sunt alba aliquan
tulum ... macida pili rufi ... aliquan
tulum ... tactus fri. et durus ...
qualis ... et mediante complexionis ...
... sunt corpus nec multum macidum
nec pingue color eius ...
medius pili in infancia rufi ...
iuventute nigri. Tactus ... et le
ne et duro ... homo ...
intellectus non ... prudens audax
... nec ... medius ...
... membrorum iste
sunt ... est complexio media. Si autem in
quibus ... aliquas ... qualita
tum discordantes ... membrorum ...
... erit. Si fuerint equales ...
... sunt fortiores. Cap. xij de signis
... complexionum per regionem vel per consuetudinem.

Signes autem complexionum ...
aut ... sunt regione aut
consuetudine aut etate a ...
... signes ... aliis ...
in regione temperata sunt considerande
ut illa que ... zodiaco est supposi
ta ... ibi ...
... non possunt ... intemperata ... semper

fallunt ut est aliquis egyptius semper vel ethi-
opia ibi colores nigri et capilli et asperi sic-
ca cutis in superiori parte corporis subtilis facies
rotunda oculi grossi nasi magni et lati inte-
riora frigida et ideo animositas eorum debilitatur
Econtra sclavi qui non sunt videntur esse cali-
di calor enim aeris calorem naturalem ab interiori-
bus ad exteriora pertraxit et ita refrigerat ex-
teriora in frigida regione septentrionali
sunt pili flavi leves et albi color albus
facies rubicunda pectora lata pedes subti-
les propter caloris coadunationem in pectore et fri-
giditate a pedum extremitate Exterius
igitur corpora calida est et ideo audaces sunt
fortes etiam tamen non sunt videntur esse fri-
gidi Judicium ergo non est a calore et pilis sed
complexione sua ¶ Consuetudo diver-
sa mutatur in natura aut propter dietam
aut propter artem aliquam predictam ut si cor-
pus naturaliter macidum quiete mutat et sua-
vit ac multum bibat et comedat pinguescit
cito Corpus pingue si laboret et se con-
trat potu et cibum sibi minuat angustiet-
ur et humiditas eius dissolvitur tale
autem macrescit et desiccatur Si in estu
in sole moretur cutis nigrescit et desiccata
[illegible] diffinit aut pinguedines vel maci-
es naturales consuetudinarie pinguis enim
naturaliter albus est subtilis et strictus [illegible]
[illegible] naturaliter pilosus est et grossus hec enim
[illegible] consuetudo est non natura
[illegible] quoque complexionum corporis mutatur ex
calore et sicco ut in ferrariis [illegible] et in
[illegible] Ex calore et humido ut in balneatoribus
Ex frigido et humido ut in piscatoribus Ex frigido et sicco
ut in [illegible] [illegible]

Capitulum xiiij de mutatione complexionis secundum etates

Etas puerilis calidior et humidior est ceteris etatibus quia ex spermati et sanguinis [illegible] de-
sinunt [illegible] sunt iuventus autem
[illegible] sic calor puerorum tactu levis est
propter etatem iuvenum aut ardentissimum propter
siccitate decrepiti aut frigidissimum fit
sic quorum etas etati puerili est opposita
quia in pueris solidiora membra ut car-
tilagines nervi et ossa humidissima sunt
et tenerrima et hec in decrepitis siccissi-
ma Item etas puerilis [illegible]
virtus enim naturalis humida tum membra aug-
mentat et extendit Etatis autem decrepi-
te est [illegible] quia natura e fri-
gescit Dicunt tamen quidam humidum et fri-
gidum esse corpus decrepiti propter sputa plurima
et nasi emunctoria et flaciores lacrimas
hec enim apparent esse humida sed [illegible]
[illegible] membrorum defectione et pro-
pria caloris naturalis extinctione et ex

perunt ex cibum digerere non possunt unde
crudi humores colliguntur Anathomia [illegible]
¶ Etates quidem omnes quatuor sunt
prima scilicet adolescendi que dicitur adolescen-
tia et est fere usque ad annos xxx secunda
consistendi que dicitur etas pulchritudi-
nis et est fere usque ad xxxv vel xl annos
postea etas diminuendi cum virtus iam
non amittitur et hec est etas senectutis que
fere est usque ad annos lx Deinde sequitur
etas minuendi cum manifesta virtutis
debilitate et hec senium et finis vite Etas autem
adolescendi dividitur in etate infantie
que est cum membra pueri non dum ad
ambulandum apta sunt et in etate den-
cium plantativa que est post ambula-
tionem [illegible] etas [illegible] que est
post maturitate dentium [illegible]
Deinde est etas [illegible] i. cum [illegible] egre-
ditur [illegible] que est donec barbascat Po-
stea non est etas fortitudinis i. iuventu-
tis que est donec desinat crescere Capitulum

Ab infancia xv adhuc de eodem

quidem usque ad iuventute complexio
in calore temperata fere et in humidita-
te fere superflua consistit Dixerunt autem
quidam quod calor pueri maior est quam iuve-
nis [illegible] plus crescit alii quod calor iuvenis
[illegible] fortior est quia sangui-
nis eorum copiosior est et spissior et augmentum
in pueris est propter humiditatem tum
propter calorem Sed Galienus utrisque contradicit
dicens quod corporum caliditates in radice sunt
equales sed puerorum caliditas maioris est
quantitatis et minoris qualitatis scilicet acuita-
tis sicut si una sola caliditas in mensura
[illegible] humidam [illegible] penetra-
[illegible] ut aquam [illegible]
[illegible] ut lapidem in [illegible] calidita-
tem aque aut maioris quantitatis et molli-
oris qualitatis quam lapidem [illegible] aquas
[illegible] est caliditas que in pueris et iuve-
nibus est pueri namque [illegible] sunt
[illegible] quod est multum calidum [illegible]
[illegible] accidit [illegible] que [illegible]
pueri namque augeri non cessat [illegible] adhuc
[illegible] quod iam [illegible] iuveni-
bus [illegible] accidit quod corporum calore [illegible]
[illegible] in natura [illegible] aliquid quod [illegible]
[illegible] ille calor in eis [illegible]
humiditate minoris quantitatis et qualitatis
[illegible] donec ad declinationem perveniat [illegible]
aut augmentum sit in pueris propter humiditatem
tum [illegible] est humiditas enim [illegible] materia
est [illegible] non patitur [illegible]
[illegible] virtutis [illegible] agentibus [illegible]
[illegible] est anima vel natura [illegible]

dei et non agit nisi cum instrumento quod est
calor innatus post tempus autem consistentie
vel caliditas incipit minui qui aer tem-
perans materiam cuius que est humiditas corrumpit
et cibus quoque privatur digestione et
inde accidit humor corrumpens scilicet flegma-
ticus frigidus qui adiuvat ad ipsum calo-
rem extinguendum duobus modis uno scilicet
suffocando et tegendo alio vero qualitati
obviando. Itaque puerorum ac iuvenum corpora
quoque ad equalitatem sunt calida senum autem
et decrepitorum frigida. Sed corpora puerorum
equali sunt humidiora propter augmentum quod
patet ex mollicie ossium ac nervorum eorum quia
parum est quod ipsi fiunt sperma ex quibus cor-
poralis senes autem et decrepiti inter se
sunt frigidiores sunt etiam siccatiores quod
patet ex duricia ossium eorum et asperitate cutis
et nervorum. Quod autem in iuvenibus est igne-
itas equalis sed in pueris plus habundat ac-
tivitas et aqueitas in senibus autem et decrepi-
tis plus siccitas plus etiam in decrepitis.

Ca^m xvij de quatuor humoribus

Mulieres quoque frigidioris com-
plexionis sunt quam viri. Senes etiam
et decrepiti minores sunt masculi-
nis et humidiores. Itaque propter complexionem
eorum frigiditatem multiplicantur eorum
superfluitates et propter paucum eorum exercitium.
Sunt quoque earum carnes rarior est lig-
atura nimi corporis tempore cuius tamen ei ad
nutritum fit rarior. Sunt namque superfluitudine
plus prohibet in parvo peccare quod animus
eorum nullus ad calum proficit. Constan-
tinus in pantegni. Quod in hominibus et animalibus mas-
culi calidiores sunt quam femine unde
cito pubescunt et pili eorum fortiores sunt
feminis cum barbescunt quia mares ma-
ioris ardoris sunt fortiores quoque sunt et
audaciores lati pectoris et pilosi ac admo-
dum iracundi in prudentia intellectus
discretione et malicia meliores inveniuntur sed cibus
quod etiam fit causa maioris caloris. Femine
vero minus pilose sunt in pectore et ventre
debiliores manibus et pedibus inclinande
pectore stricte [illegible] eorum
capita maiora quiete [illegible] fri-
gidiores esse probantur [illegible]
cerum crescunt sed eorum crescere velocius est
ad complementum quia parvum in eis est calo-
ris naturalis. Ysidorus in sequentibus.

Ca^m xviij de varietate complexionis corporum

Sicut autem quatuor sunt elementa sic et quatuor humores et
unusquisque humor suum elementum imi-
tatur. Sanguis aerem colera ignem melan-
colia terram flegma aquam. Et sunt quatuor hu-
mores sicut quatuor elementa que conservant
corpora unde Sanguis dicitur ethimolo-
gia vocabulum suavis quod vegetetur et
sustentetur. Humidi autem colam greci voca-
verunt quod una die spacio finiatur unde
et cola id est fellicula nominata est id est fel
effusio. Greci enim fel colen dicunt. Melan-
colia dicta eo quod sit cum nigri sanguinis fece
admixta habundantia fellis. Greci enim me-
lan nigrum vocant fel autem colen appellant.
Sanguis latine vocatus quod suavis sit un-
de homines quibus dominatur sanguis dul-
ces et blandi sunt. Flegma autem dixerunt
quia sit frigida greci enim rigorem fleg-
mone nominant. De his quatuor humoribus re-
guntur sani et corporis ledunt infirmi.
Dum autem amplius contra cursum nature
generetur egritudines faciunt. [illegible]
in suis humor est corporis liquidum in
membris naturis continetur. Hic superfluitas
est humor malus qui accidere corporis debet
et prava humiditatum quidem corporis quidem
sunt sine quedam sede sine sunt in-
humores. Secundarii vero quedam sunt su-
perfluitates quedam non. Illi non superfluitates
sunt humores qui a principali dispensacione
vel membris delegati fiunt sed non dum
aliquod membrorum simplicium conserve per-
petue effecti sunt. Et eorum species in quibus sunt
una est humor [illegible]
ymarum venarum contentus membris sim-
plicibus irrigatur ea nutriendo. Alia
est humor circa simplicia membra [illegible]
sicut ros qui in nutrimentum aptus
est [illegible] corporis nutrimento caret
et ut membra cum aliqua causa fortis [illegible]
tus autem alia causa [illegible] humectet. Tertia
est humor qui pariter autem coagulatus nutri-
mentum est in membrorum substantiam quidem
corporum complexionis sed non dum est eius
corporis complete similitudinis. Quarta est humor qui est intus in mem-
bris simplicibus a principio nativitatis
per quam partium eorum continuitas consistit cuius
principium est ex sperma [illegible] principium
est [illegible] humoribus autem [illegible]
[illegible] quatuor continentur
scilicet sanguis qui omnibus illis melior est
et flegmatis colera rubea et nigra
de quibus [illegible]. Corpus quidem omne ex
quatuor humoribus constitutum est. Nam hab-
undat sanguinem coleram rubeam et nigram
flegma quoniam quatuor humores habitant in mem-
bris qui sanguinis in epate [illegible]
et in parte qua epar sit colera rubea me-
lancolia in splene flegma in capite et re-
nibus alia per sanguinis dominium in corde [illegible]
litas autem eorum talis est. Sanguis fuit

Ca^m xviij de varietate complexionis corporum

Ca^m xvij de quatuor humoribus

humidus et dulcis. Colera rubea est amara
viridis et citrina. Melancolia arida frigida
et citrina. Flegma frigidum salsum et hu-
midum. Hec autem crescunt in tempore suo. San-
guis crescit in vere tempore. Colera rubea in es-
tate. Melancolia autumpno. Flegma hyeme.
Item hii omnes regnant per diem ac noctem.
Sanguis sit horis iij ab hora noctis no-
na usque in horam diei tertiam. Exinde usque
in horam noctis nonam flegma. Hec omnia et-
iam sunt respicientes suas singulas par-
tes corporis. Sanguis [illegible]. Colera fac-
tam [illegible]. Melancolia [illegible] flegma
pos[illegible]. Sanguis dominatur eciam per inferiores etates. Flegma
in pueris ab infancia usque in annos xiiij et in-
de colera rubea in iuvenibus usque in annos
xxviij. Deinde in alta etate usque in annos
lx. Sanguis [illegible] l. Deinde flegma mori-
ente aut eo [illegible] in suo loco [illegible]
ta faciunt mores homini tales. Sanguis
facit homines simplices blandos hyla-
res et semper amorosos. Colera facit iracun-
dos acutos leves ingeniosos macros mul-
tum manducantes cito digerentes. Fleg-
ma facit tardiores vigilantes cito affe-
rentes curas in se cogitantes [illegible]
[illegible]. Melancolia facit subdolos cu-
[illegible] avaros timidos tristes
[illegible]. Sanguis facit pulsum
plenum humidum equalem. Colera rubea
[illegible] velocem subtilem. Melancolia
[illegible] [illegible] fortissimum. Appe-
titus flegma facit pulsum minus plenum
humidum equalem cum pondere. Avicenna
[illegible]. Ca. xviij de sanguine

Sanguis natura calidus est et hu-
midus. Huius due sunt species. Naturalis
cuius color est rubeus et est valde
dulcis. [illegible] et innaturalis
[illegible] est alius cum [illegible]
[illegible] cuius complexio [illegible]
[illegible] ubi [illegible] quia sunt infrigidatus [illegible]
calefactus. Alius [illegible] malum humorem ad
[illegible] et [illegible] aut cum ad eum humor
[illegible] venit et penetrans ipsum corrumpit
[illegible] in [illegible] ubi [illegible]
pars eius aliqua putrescit et eius sub-
tile [illegible] est [illegible] rubeum [illegible]
[illegible] in nigrum [illegible] aut cum
[illegible] remanserunt. Secundum illud quod
[illegible] si [illegible] administretur. Species eius
[illegible] sit cum [illegible] turbidus
[illegible] subtilis [illegible] valde [illegible]
[illegible]. Dicit autem Galienus illum [illegible]
[illegible] quod humor [illegible] sanguis
[illegible]. Alii non superfluitates quibus non [illegible]

Si enim solus sanguis esset humor qui
membra nutrit omnia unius complexio-
nibus [illegible] similia forent. Os namque
carne durius non existit nisi quia sanguis
cum sibi [illegible] melancolica sunt admix-
ta ipsum nutrit. Neque cerebrum carne mol-
lius est nisi quia sanguini qui ipsum nutrit
sibi flegmatica mollities admixta sunt.
Ipsum quoque sanguinem aliis humoribus in
venis admixtum que ab eo separantur.
Cum enim extrahitur et ordinatum ponitur
in [illegible] vel in instrumentis que super ig-
nem positis quibus distillantur [illegible]
separantur. Inferius quod est sicut spuma et
hec est colera rubea et partem que est sic
fex turbida hec est melancolia et postea
que est ut ovorum albumen hec est flegma
et postea aquosam hec est aquositas illa cum
superfluitas [illegible] in urina aquositatis.
Namque non est [illegible] humoribus [illegible]
est [illegible] quod bibitur non nutrit nec [illegible]
nisi in [illegible] attenuatione et pene-
tratione. Humor namque est quod [illegible] quod bi-
bitur [illegible] est [illegible] in
[illegible] est corpori. [illegible] aut [illegible]
corporis humani plenitudine hec est corporis
[illegible] simplex [illegible] non [illegible]
est [illegible] corporis [illegible]
[illegible] sanguinis multitudine et
[illegible] debilitate [illegible] paucitate.
Sed non est ita [illegible] quod attenditur est disposi-
[illegible] corporis [illegible]
[illegible] sanguis [illegible] cum colabitur [illegible]
[illegible] digestionem. Cum enim prima
[illegible] [illegible] sequatur
[illegible] digestione. Quartam [illegible]
fluitates [illegible] digestionis [illegible] que est in
stomacho [illegible]
[illegible] que sit in [illegible] super flu-
itatis [illegible] cum urina exit [illegible]
[illegible] ad splenem et fel [illegible]
[illegible] non digestionum residuarum superflui-
tates per [illegible] que non sentit [illegible]
[illegible] et sordicies [illegible] egrediuntur.
Cuius sordiciei pars est que egreditur per [illegible]
[illegible] sensibilia sicut [illegible]
non sensibilia sicut per poros aut [illegible]
natura sicut [illegible] cum [illegible]
[illegible] in corpore [illegible] ut
[illegible] et ungues. Ca. xix de flegmate

Flegmatis aliud est naturale aliud
non naturale. Naturale est quod aptum
est ut aliquo tempore fiat sanguis.
Est enim sanguis non bene coctus. Est enim qui-
dam [illegible] dulcis flegmatis quod non est
valde frigidum. Est enim aliud flegma dulce

non naturale saporem non habens quod fit cum accidit ut sanguis cum eo naturalis misceatur et hoc quidem multotiens inuenimus in tussientibus et in saliua sentientibus dulcedinem. Non naturalis receptaculi deperit. Non naturam vero contrahit membrorum aliorum sicut duabus causis fecit: hoc utrumque flegma quandoque sit sanguini similitudine in ipso excepto unum membrorum quorumdam natura fecit ut eo sanguinem nutrit. Non naturalis autem flegmatis aliud est superfluitas diuerse essentie usque ad sensum et est insipidum. Aliud insipida equale in sensu et in natura dulcium et est flegma crudum. Aliud ualde subtile et est aquosum. Aliud ualde grossum album uocatur gypseum quum eius subtilia sunt resoluta eo quod in ipsis remanens grossius dum sunt recentia hoc itaque omnibus grossius est. Est etiam de flegmate quedam salsum quod omnibus flegmatis speciebus acutius est et est siccius atque leuius. Huius autem salsuginis causa est ut aquose humiditati vena siccioris aut eo similis terre partes aduste complexionis sicce et amari saporis equali temperamento misceantur. Nam si fuerint amarius prouenit sapor. Est etiam cum sal fit compositus et salsi calce et alijs cum in aqua coquuntur et coquuntur et colantur et coquitur aqua illa donec coaguletur in salem aut ita dimittitur donec per se coaguletur. Similiter et flegmati tenui quod saporem non habet aut cuius sapor adeo paruus est quod non sentiatur cum colera sicca natura se immiscuit aduste qualitatis admixtione ipsum salsum facit et calefaciat hoc est quod flegma calidum.

Gal. dicit quod flegma salsum fit propter eius putredinem aut aquositatem que fit ei admixta. Et nos quidem dicimus putredinem ipsum salsum efficere eo quod adustionem mox facit et amaritudinem que cum eius humiditate commiscentur. Tale non aquositatis cum ei miscetur salsum illud effici non potest. Item est flegma quoddam acetosum. Sicut dulce duobus modis est secundum suam essentiam vel propter contrarium eius ei admixtum sic et acetosum duplex contingit. Unum propter coleram nigram acetosam sibi admixtam. Aliud propter causam que in ipso accidit dulce dois tente sicut et in alijs fructibus dulcibus qui primum bulliunt et post acescunt. Est et aliud flegma ponticum ei admixtum simile vel propter coleram nigram ponticam ei admixtam vel propter causam qua intrinsecus uehementer infrigidatum est ita quod eius aquositas congelata est et ad ponticitatem parum tendit que alterata est et neque sunt calor debilis qui ipsum bullire faciat et maturitate compleat neque calor fortis qui ipsum coquat. Est et alia species flegmatis vitrei spissi grossi vitro liquefacto similis in suo uiscositate et ponderositate quod plerumque est acre plerumque saporem non habens et hec est illa species que in principio erat aquosa frigida et non putruit nec alia res ei admixta sunt preter quod magis recondita donec sunt inspissata et frigiditas ei addita est. Igitur modi omnes flegmatis secundum saporem eius sunt: dulce, salsum, acre, ponticum, insipidum. Secundum quod consistentie sunt sunt: aquosum, grossum, uitreum, gipseum.

Capitulum xx. De colera rubea

Colera quoque rubea alia est naturalis. Alia uero est superfluitas non naturalis. Naturalis est spuma sanguinis cuius color est rubeus clarus et est leuis acuta; quanto calidior tanto magis rubea. Hec cum in corpore generatur in duas partes diuiditur. Una cum sanguine uadit et cum eo penetrat propter subtilitatem suam et ei miscetur ad membra nutrienda in quorum complexionibus magnum calorem habere oportet esse sicut est pulmo et etiam propter sanguinem subtiliet et meatibus ipsum faciat penetrare. Alia pars colata ad cistim fellis transmittitur propter necessitatem et utilitatem. Necessitas duplex est scilicet ut ipsum fel nutriat uel ut totum corpus a superfluitate mundet. Similiter utilitas duplex: una est intestina a sorde et flegmate uiscoso abluere. Alia ut intestina et ani musculos pungens ut quod in eis est uenientem sentiat et egestione citet. Propterea sepe accidit colica causa oppilationis que fit in foramine quod a felle descendit ad intestina. Non naturalis autem colera alia est que a natura egreditur propter causam aduenientem que sibi admiscetur. Alia uero propter causam sui quia scilicet eius substantia est non naturalis. Item prime species alia est cui admiscetur est flegma; hec uocatur famosa. Alia uero cui melancolia et hec est minus famosa. Citrina famosa aut est citrina aut vitellina. Flegma namque cui admiscetur aut est tenue et inde generatur citrina aut grossum et inde fit vitellina vitellis ouorum assimilata. Hec uero minus est famosa colera uocatur adusta que duobus modis generatur. Unum est ut in se ipsa ad ... et adaptatur ... eius aqua eius subtilis non ...

sed in ipso tunicas continuat et hec est peior. Alius autem ut ad eum combustus coleri nigre venenus prius illa miscetur et hec est ne hoc genus specierum colere. Color est rubeus sed non clarus nec floridus immo magis est sanguineus similis sed tenuis et plurima [illegible] a colore suo propter aliquas causas illius autem partis cum subtilia sua contra naturam est. Alia est tenuis glacialis similis est in epate que fit cum quod est de sanguine subtile comburitur et eius spissitudo colera est nigra. Alia vero magis in stomacho generatur et hec duas habet partes prassinam scilicet et viridem ut erugo eris. Et in quidem videtur quod generatur prassina et vitellina cum comburitur in suis [illegible] ea nigredinem efficit porro cum citrinitate in ipsa viriditas generatur. Eruginaria vero [illegible] viridis ut erugo eris generatur. Videtur autem cum in tantum comburitur donec eius humiditas siccetur. Redire incipit ad albedinem ipse sicut per siccitatem. Calor enim in humido corpore primus efficit nigredinem. Deinde siccitate eius humiditate denudat ipsum nigredinem [illegible] super est albificat sicut in cineribus apparet que prius in carbonibus [illegible] deinde videlicet frigiditas autem extra a patitur albedinem in humido nigredinem [illegible] corporis. Hec autem species que eruginaria vocatur omnibus speciebus colere rubee calidior est et peior atque pernitiosior et deputata venenosior esse dicitur.

Ca. xxv de melancolia

Melancolie similiter alia est naturalis alia non superfluitas non naturalis. Naturalis est quasi sanguinis fex et turbulentia ac superfluitas. Eius sapor inter dulcedinem et ponticitatem est. Hec quoque cum in epate generatur in duas partes separatur. Una in sanguinem penetrat, altera vadit causa necessitatis et utilitatis. Necessitatis est ut sanguini commisceatur ad nutrienda membra in quorum complexionibus magnam melancolie partem oportet esse sicut sunt ossa. Utilitas autem est ut sanguinem restringat et confortet et inspisset. Alia vero pars ad splenem transmittitur causa necessitatis similiter et utilitatis. Necessitatis est ut splenem nutriat vel ut totum corpus a superfluitate mundet. Utilitatis autem hoc accidit quod in os stomachi [illegible] [illegible] influit. Et sic duplex utilitas est et quia os stomachi stringit et confortat et inspissat et quia [illegible] in illo facit [illegible] famem ac desiderium comedendi. Sicut autem colera rubea que ad cistim fellis transmittitur est illud quo indiget sanguis et quod a felle egreditur est illud quo indiget fel. Sic et colera nigra que ad splenem transmittitur est illud quo sanguis non indiget et quod a splene egreditur est id quo non indiget splen. Et quemadmodum illa colera vel positiva [illegible] virtute compulsiva [illegible] sic et ista colera cum positiva virtutem appetitivam [illegible]. Melancolia vero non naturalis non est ad modum ypostasis et fecis sed per modum adustionis et hec est melancolia superflua. Huius alia est cinis colere et quod decoquitur et hec est amara. Differt tamen a colera adusta quod illa est cinis eius sed adusta fuit. Hec autem non est nisi cinis ipse [illegible] cuius subtile resolutum est. Alia vero est cinis flegmatis et si vel flegma valde subtile et aquosum fuit cinis eius salsus erit et si non ad acredinem vel ponticitatem traxit. Alia quoque est cinis sanguinis et hec salsa est ad paruam dulcedinem trahens. Alia etiam est cinis melancolie naturalis. Et hec si subtilis fuit eius cinis valde acris est sicut acetum quod cum super terram cadit ebullit et eius odor acris est a quo musce fugiunt. Et alia si non fuit grossa minoris acredinis erit cum ponticitate pauca. Hec sunt [illegible] species humorum naturalium et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Ca. xxvi De humorum superfluorum generatione secundum quosdam

De humorum generatione duplex est opinio. Secundum quorundam [illegible] quod generantur in epate materialiter et formaliter. Aliorum quod sanguis tantum in epate per materiam et formam, reliqui vero tres in epate tantum per materiam et in aliis locis per formam. Hec utentes consideratione quod epatis substantia tenuis est et mollis ac delicata facileque alterabilis. Colera vero furiosus est humor [illegible] flegma autem humor frigidus et liquidus ac fluidus. Melancolia quoque furiosa et sicca. Unde humores isti si formarentur in epate cum ad illorum formationem aliqua [illegible] mora sub qualitatibus eius illos digestioni impediret [illegible] substantiam eius destruerent. Natura quoque cum [illegible] est humida nutritiva corporis ac vegetativa a priori parte [illegible] a stomacho [illegible] quilibet [illegible] ad epar [illegible] venas mesaraicas sanguinem tamquam [illegible] nullamque lesionem epati [illegible] sua caliditate secundum digestionis vigorem [illegible] in epate formavit materiam autem colere [illegible] fellis [illegible] deportando [illegible] materiam quoque melancolie similiter [illegible] ad splenem deportavit [illegible]

melancoliam formant. pori vero matris flegmatis partim ad cor partim ad pulmonem partim ad cerebrum partim ad articulos membrorum deportant. unde unusquisque locum specialem sibi deputatum. Notandum vero quod a cistis fellis duo pori oriuntur per quorum alterum ad inferiora stomachi melancolia deportatur ut retentionem suis qualitatibus coartet et digestionem confortet sua ponderositate. alia via comprimet eam quod ad fundum stomachi infundens ut alii meliores decoquuntur per alium. quia ipsis ad saltum defertur ad feces in saltu [illegible] sua ponderositate depellendas. flegma non dedignis partibus corporis deportatur in stomachum ad compulsionem sua frigiditate faciendam. Amen [illegible] l. 1o

Cap. xxv de eod. secundum [illegible]

Humores intrinsecus generantur. Nutriens enim masticatur aliqua quasi commi-natur et tamen per partem incipit digeri. cuius signum est quod licet primus odor nec primus sapor inde reperiatur. Superficies enim oris est superficiei stomachi contigua et quasi una cum illa est quare digestiva virtus a stomacho et adiuvatur. unde saliva per digestionem accepta in qua cadit calor in [illegible] postquam vero cibus stomachum ingreditur tunc integre digeritur non tantum stomachi calore sed etiam calore membrorum que circumdant ipsum ad dextram quidem epar. ad sinistram splen. Splen namque calefacit non per se sed per arterias et venas multas que intus sunt. Ab anteriori vero zirbus quod cito calorem ad ipsum recipit et ad stomachum reducit. Superius autem cor mediante diafragmate alteo calefacto. Cum igitur intus cibus digeritur eius essentia fit in multis cuna [illegible] in auxilio eius quod ei administratur. de eo quod bibitur plerumque chilus. Et est substantia liquida ptisane sicut in spissitudine. Deinde eius subtile a stomacho et intestinis attrahitur ac per quas venas mesaraicas que subtiles ac dure et ambobus intestinis continue sunt impellitur et ad venam pervenit que epatis porta vocatur. penetrat igitur in diminoribus epatis ramis per certe intitubus (?) [illegible] minoratibus ac subtiliantibus ad modum capillorum occurrentibus orificiis diminutam in [illegible] vene que a gibbo epatis ascendit. Ita autem facit epar in illas decoquens penetrare nisi superflua tamen [illegible] aque bibite super id quod corpus indiget. Cum autem istarum venarum ultima diminutio fit quasi totaliter epar tangat. chimus chili totalitatis et absorbet tunc eius epatis

vehementior est ac fortior et velocior et tunc coquitur. Inveniuntur vero huius decoctione est res que est sicut spuma. hec est cola rubea et res que est sicut yposta... hec est melancolia que ambe sunt naturales et fortasse cum eis erit aut res adusta si decoctio superflua fuerit aut res non bene cocta si decoctio minor quam debet contigerit. adusti subtile est mala cola rubea. eius autem spissum est mala melancolia et ambe sunt non naturales. Quod autem non bene coctum est flegma est crudum. Quod vero res colata est est bene cocta sanguis est. Quem tamen quamdiu est in epate subtilior est quam deberet propter aquositatem superfluitatis que propter venam [illegible] necessaria est. Cum igitur sanguis ab epate separatur ab aquositate eius superflua illico mundatur. Contingit enim a gibbo vene minima que a vena descendit. et fert secum sanguinem quem a venis mundat sua quantitate et qualitate. bonus consistit unitus vene renes [illegible] aquositatis unctuositatis et sanguinitatis. Deinde aliud quod remanet descendit vel tendit ad vesicam et post ad virgam. Sanguis autem est communis. Signorum autem virtutes vel confirmande sunt. Unum enim bonum signum est sanitatis multis malis signis precellit. Egritudo minorosa est. unde semper sano quam febre magis contingit. Paucula magna a lepatis gibbositate ascendente nascitur ac venas que a vena ut ramus separantur [illegible] Deinde in gradu re [illegible] mas venarum. Tandem a lateribus earum irrigandorum [illegible] membra.

Ca. xxvi de causis eorundem

Officiens itaque causa sanguinis est calor temperatus. Causa materialis est quod de nutrientibus temperatum est et de bonis partibus. Formalis causa eius est decoctio bona. Finalis autem est ut corpus nutriat. Causa efficiens cole rubee est igneus calor superfluus qui est in epate. Causa materialis est quod de nutrientibus subtile est calidum dulce unctuosum et acutum. Causa formalis est de decoctione ad superfluitatem procedere. Finalis autem est necessitas et utilitas quas prediximus. Efficiens autem causa flegmatis est caliditas diminuta. Causa materialis est quod de nutrientibus est grossum humidum viscosum frigidum. Formalis est decoctionis diminutio. Finalis vero necessitas et utilitas. De melancolie quidem ypostasi causa efficiens est calor temperatus. Adusta vero caliditas ab equalitate excessa. Causa materialis eius est quod de nutrientibus est vehementer grossum parte humiditatis. Calidum fortius est in illo. Causa formalis est [illegible] ypos

...agma secundum unum duorum modorum unde ...
...abitur ... resoluit. Causa finalis est
utilitas et iuuamentum eius. Melancolia uel
... fit aut propter caliditatem epatis aut propter
debilitatem splenis aut propter frigoris con-
gelantis uehementiam aut propter constrictio-
nis ... aut propter egritudines uel
... et prolixas quia propter illud humores
... sunt omnes. Cumque melancolia multi-
plicatur et in stomachum et epar ... stat
sanguinis bonorum humorum generatio cum
... minoratur. Sciendum autem quod caliditas
et frigiditas humorum cause cum aliis
... causis quia caliditas equalis san-
guinem generat superfluus uero coleram rubeam ...
tum quod superflua melancoliam generat per ad-
ustionis superfluitatem. Porro frigiditas
flegma gignit et multum superflua me-
lancoliam generat per adustionis superfluitatem.
Porro frigiditas flegma gignit et mul-
tum superflua melancoliam generat per su-
perfluitate congelationis. Quod autem attendere ...
tutes passiuas cum ... actiuas ...
... [illegible] ...

... humores aut ... sicut ... motibus causas ...
... et colera ... sanguinem mouet
et coleram ... fortassis etiam mouet me-
lancoliam ... flegma forte reddit ... melan-
colie ... mo-
uent humores ... sanguinem mouet
... propter ... sanguinis ...
splendore rubeum ... aspice Razi in
Almansore ii parte.

Cap. xxv de signis humiditate dominantis humorum in corporibus

Sanguinis humiditate ... designat coloris rubedo corporis calidi-
tas cum eiusdem temporis ... et
... multitudo ... sompniis et uenarum
repletio cum ... intensione ... pruritus
... sanguinis solet ... grauitas
... capitis et oculorum ac temporum
... sompnus ... magnitudo ... dulcedo ...
... urina rubea spissa.
Coleram uero rubeam humiditate signat co-
loris citrinitas oris amaritudo ...

mora ... multa sitis appetitus quo-
... debilitas et fastidium et urina ignea
et ... Flegmatis uero ... dominantis
signum ... stomachi multitudo ... cibum
appetitus ... color ... sanguinis
... urina ... uel rubea ...
... colore ... uiriditati ...
Si corpus ... tale sit ... colera ...
... solet ut corpus ... et macrum ...
... cum albis et crassis ...
... quartana ...
... signa sunt ... corporis ...
et ... male ... sensus
augmentatio. Flegmatis uero dominium signa
sunt multitudo ... saliue ...
... urina alba ... spissa ...
... sompnus corporis ... et di-
gestionis tarditas ...
Nam quotiens aliquid ... aposteme ...
... egritudines et cau-
... sanguis ...
... quia sanguis ut ...
... medi-
cine ... frigidum ... de
aliis Auicenna in ... Sciendum etiam quod
... humores subtiles sit corporis ...
debilitas cum ... uirtus ...
... amplitudo quia humores
subtiles resoluuntur ad ... debilitas ...
... ad resoluendum est facile ... facile ...
... resoluere et ... cum ipsis re-
soluuntur. Razi ii parte.

Cap. xxvi de signis corporum in sompniis apparentibus

Sompniorum ... quoque diuerse uisiones designant in
corporibus dominantes humores. Cum enim
frequenter in sompnio uidet quis pluuias et
... humiditas in cuius corpore ...
... significatur ad esse ignes aut fulgura
... frequenter in sompnio coleram rubeam
designant humiditate ... colores ac
... sanguis
... abundantiam sanguinis designat
... color atque ...
... timores pauores quod si apparent in sompnio
... significatur ... Frigida ...
aliquis ... in
... ut frigida aqua ledat ...
... significatur. Cum autem ... in
... caliditas ... desig-
natur. Cum enim sompniat ... uolare
... et humorum
... subtilitatis demonstrat ...
... sompniat re-
pletione ...
...

Cap. xxvi de signis corporum in sompniis apparentibus

... de signis abundancie humorum in corporibus

consumat humores in corpore putridos ha
bere se ostendit hys aut contraria sig
nem aut contrariam itaque qui comprimat
quod quidem poros odoriferos intendat et
literatem humorum raptuitudine remoueat
sic se designat. Cum non per foramina uel
angusta loca se ambulare conspicit in
strumenti actum attrahendi impedita ipse
ostendit. Anothomia ipse canone. Ca. xx

vij De coagulatione corporis

Generationis aut corporis quam principium sunt
due res una sperma viri quod locum
tenet factoris altera non sperma mulieris
et sanguinis menstruus quod locum tenet ma
terie hec quidem due substantie commiscentur nisi
quod ambe humide sunt licet postea diuersi
ficantur aquositas tamen et viscositas in sang
uine et spermate mulieris plus habundat
acuitas et igneitas in spermate viri sup
at. Dicimus quod ut principium coagulationis
horum horum duorum sit humida coagulacio
viscositas et igneitas inueniuntur in eo quod
[illegible] sit et viscositas quidem cum eo quod
inca[illegible] constitit [illegible]. Igneitas quidem
eo quod est [illegible] maturandi [illegible]
nant se et coagulatum durum faciunt. Sciendum
tamen quod in nostris corporibus ad eum co
agulationis durorum corporum non [illegible]
qualia sunt lapides et vitrum [illegible]
[illegible] resoluuntur quod non sensu [illegible]
Dulce [illegible] essent anothomatis que
ipse assiduam aut longissimam resolutionem
accidunt. Non est aut ita. Una ipse cor
ruptionis duabus nocumentorum speciebus sunt op
posita una est humiditatis resolucio [illegible]
creati [illegible] ordinate adueniunt. Alia
est humiditatis putrefactio cuiusque cor
poris et ipsius alteratio que [illegible] uite
[illegible] non est. Et si quid aliud est
[illegible] non licet sua malicia ad siccitatem
adducat quia corporis humiditate [illegible]
[illegible] facit [illegible] quod animatis corporibus
[illegible] corporum et tamen ad putrefac
tionem resoluuntur. Nam putrefactio quidem
[illegible] corporis humiditatem postea resol
uit eam [illegible] siccitatem dimittit tamen
[illegible] hec quod duo nocumenta sunt accidis no
[illegible] aliena que ipse aliquis accidunt
causas ut [illegible] frigiditas et uene
na [illegible] solutionibus [illegible] et egri
tudines reliquie. Utraque non duarum specierum
adueniunt [illegible] intrinsecus ut
est calor [illegible] in natus humiditatis [illegible]
resoluet et calores [illegible] inuenti
bus in nobis [illegible] reliquia que [illegible]

diitates putrefaciencia. Omnibus aut hec cau
se adiuuicem [illegible] inquisitando uos
[illegible] tamen integritas una [illegible]
ficandi [illegible] operum non est nisi [illegible]
multam siccitatem que nobis accidit i
deoque nobis est [illegible]. Nos si quid apud
[illegible] consistimus in ultima humiditate
unde oportet ut calor in eo super aliquid
suffocaretur [illegible] procedit et in illam
assiduis agendo [illegible] comparando
donec equalitati attingat. Ca. xxxi

De resolucione caloris innati

Deinde non cum corpora ad temperamentum
siccitatis [illegible] calorem ut [illegible]
[illegible] fortior est siccitas quam [illegible]
materia minor est [illegible] hoc magis [illegible]
[illegible] inde ergo sequitur ut siccitas super
temperamentum augmentetur ut cesset augmentum
donec humiditates consumat [illegible]
[illegible]. Calor quidem innatus est accidenta
lis causa se ipsum extinguendi quia sit ca
lor ipsius materiam consumendi sicut la
[illegible] flamma que id [illegible] extinguitur quia
materiam suam consumit. Itaque quanto plus
siccitas secundum augmentum procedit tanto
calor innatus secundum diminucionem [illegible]
dit defectus quod [illegible] crescit usque ad
ultimum qui est defectus restaurandi hu
miditatem loco eius que resolutum fuit. Sic
citas ergo duobus modis augmentatur
unus est diminuta potencie recipiendi
materiam. Alter minoratio humiditatis ipse
ipse caloris resolucionem. Quia augmentatio
caloris debilitas ipse siccitatis in mem
brorum [illegible] ipse humidita
tis [illegible] diminucionem que est sicut ma
teria [illegible] oleum flamme [illegible] flamma
[illegible] duas esse humiditates aquam et
oleum quarum una consistit alia extingu
itur. Sic et calor innatus humiditate
nature consistit [illegible] extinguitur
tinguitur que [illegible] debilitate [illegible]
[illegible] est sicut humiditas aqua flamme.
[illegible] siccitas ad complementum accidit calor
innatus extinguitur et mors naturalis
sequitur. Corpus aut non [illegible] permanet quod hu
miditas ipsius innata resolucionem caloris
[illegible] calorumque ipsius in natura sua et
eius que [illegible] suis accidit tamen
longo tempore resistit cum ipsa [illegible]
sua debiliores sint ea [illegible] fa
cit [illegible] dum id quod [illegible] resolutum
restaurat. Hec est ars [illegible] custo
diendi que nos a morte [illegible] faciat
ut corpus anothomatis [illegible]

aut ad ultimam vite longitudinem que e
secundum terminum absolute perducat. Sed dicendum
bus rebus servitutem adhibet, putrefactionis
prohibitione et humiditatis defensione ne
cito resolvatur. Ingenium quoque fortitudine
consistit ut ipsum usque ad terminum debitum
perducat propriam complexionem facit prima
hec corpora namque non omnia sunt equalia
in fortitudine radicalis humiditatis et ca
loris in natura radicalis unus in hiis consistit
dulce et hec quidam fiet per eginum restau
rationis que fit in corpore loco eius quod reso
lutum est. Tercium regimine prohibens dimi
nutionem siccitate accelerare facientium. Per
regimine quoque custodiens agitatione pu
trefactionis per tutelam corporis et custo
diam aptitate caloris cotidiani vel intrinse
cus aut custodie administrativam. Due vir
tutes attribute sunt quibus desunt me
dicus. Una scilicet naturalis que interna dicitur et
restaurat id quod deperdite resolutum est eius sta
tivitati et aquositati attinet. Alia est ag
gregans constitutiva que restaurat id
quod deperditum resolutum est eius subtilitate et ig
nea. Et quia intrinsecus non sunt simile in
tinente impotentia ideo creata sunt ideo
in mutativa quatinus intencio mittit in
plenitudine nutritorum necessariorum et ut per eto sit
nutriens necessaria ad hoc ergo creata sunt instru
menta corporalia que sunt ad attrahendum
et expellendum et retinendum ac digerendum. Capitulum xx

Sperma est ... de spermate eius origine
superfluitatis digestionis quarte
que fit cum diffusus cibus in membris
reponendo avenius etiam digestione iam
completa generatur quod in testiculis tamquam
in principalibus membris complenditate delata
ad eos venis que est quasi superfluitas
cibi quarti in corpore toto est autem sanguinis
magis digestus magis quam subtilis et est
de prima humiditatis proxime coagula
tum coqua etiam venis inventum (?) in membra du
ra ut patet vene et arterie et hiis similia
Et quia reponitur in corpore plurimum in venis
retentum ad quam iam digestio quarta per
ficit et magis ut corpore vene intrant
aut generat ad membra homogenea et
nutriat ea atque quam magis fit alterius nu
tritiva quam pervenit cotilla. Itaque quamvis
ipsum in meatibus venarum subtilis et
levia quieta recrementi que sunt radices
due ramificatione plurimorum anfractuum
et in voluntarium. Et postea abeis in vasa sper
matis effunditur judicetur incontinenti naturali purga
mentum proveniens tamen cum apertione obviat
matricis orificium et attractione ultima con

venerunt due partes in unum ypocras ait quod
plurimum materie spermatis est cerebro et
quod descendit per duabus venis que sunt
post ambas aures inter hoc ambas scilicet
flebotomia quidem abscidit cum fluctuationem
in eius venis et facit hoc itaque sanguis et ce
nis et quia non elongantur a cerebro et
hiis que sequuntur ipsum spacio longo sang
uis illius alteratur complexionem a cerebro na
que pervenerunt ad invicem ei et contrarium autem
et inde contrarius post hec advenas que ve
niunt ad testiculos quamvis non videtur quod non
sit ut sperma sit a cerebro solo quamvis eius
provenientiam sit cerebro et cum ut ei sit
potius a membris principali fortis et ab aliis
membris recipiendo ad istas radices et per
illud est assimilatio. Capitulum xxxi de causis gonorrhea

Causa non continentie causa spermatis
spermatis aut est in ipso spermate
aut in vasis eius aut in locis con
tinentibus ipsum aut in renibus aut in princi
piis. Causa quidem que est in spermate aut
est eius multitudo aut paucitate totius
cumulata attractionem generantium sperma propter
quam indiget motu expellente aut propter
tenuitatem suam obviam recipiat sicut
cutis tenue aut propter suam acuitatem aliqua
mordicat cuticam est nature ipsum expelle.
Causa vero que est in vasis spermatis aut
est debilitas retentive propter malam com
plexionem aut vehementia compulsive virtu
tis aut egritudo officialis ut spasmo the
thano que vera facit matris contractus
unde et compulsiva movet et expellit sper
ma tamquam nocivum sicut accidit vomitus
cum aliquid nocet stomacho et spasmus
quod est propter repletionem circiter et spasmus
namque membrorum spermatis est solutivus
spasmus latius autem est retentivus nam late
tus autem contractus est adretinendum et ille ad
expellendum. Est autem meatis mollificatio que
non retinet propter dilatationem accidentem
meatibus. Causa vero in meatis consuetudo
est spasmus iste et mollificatio. Sed causa
in renibus est quia quandoque accidit ei ex adi
pi hic facto ac calefacienti totius desiderio
vel consuetudine coitus ex illis incrementi
bus egreditur post urina vel pli
rima et hec quidem est mala destruens vir
tutem corporis. Causa denique in principiis
est ut cum multiplicatur cogitatio meditu
et auditus mulierum eius aut accidit ei qui
desiderat in natura coitum illi similis quam
movet ad opus eius aut motu debili et
emittit humorem aut urina qui forti et de
scendit sperma. Cause vero multitudinis pol

lucionis sunt cause conpulsionis et motus spermatis. Et quia non mouetur nisi presump- cum superiecta cum dormit aliquis super dorsum secundum [illegible] magis iam dictum est cum structura lumbis plurium super dorsum est impressio magna et quia renibus nocet. Et ideo sanitatem meo attendit quod si fit eciam ulcerat in frigiditaria et dormire super folia salicis et sulfa. Capitulum xxxiij

Sicut de causis erectionis virge

Sicut in virga meatus sunt urine et sperma- tis et algiladi. Adueniunt autem ei motus erectionis ventositatis a corde desiderium coopertate. Desiderium quoque naturale quod fit ei ea rerum rapit incepcionem est eius a corde. Et usus quod coitus in membro- rum confortat spermaque lactatur fiat vir gaspit cum impressio quoque liquefiat illud et egreditur sicut eciam ypocras dicit. Causa denique et desiderii motus cuius aut est meditacionem aut est ipse multitudine ventositatis in sanguine corporis generatur sperma ad ca- nam que granum defert ventositate forte spiritus desiccatiuus cum quo incedit san- guis plurimus corporis eorum. Ex illo ita quod sanguine instrumentum virge nutrit unde et inflatur retinetur hanc erectionem adiu- uat omne in quo est humiditas conica vel ta- ctus ut confortatur in ventositate sicut et quod ipse illud quod mouet cum desiderio ipse spiritum membri sicut eciam an sperma in membris coitus aggregat et eius separa- cio generatur. Prterea fit quod ipse mordicacionem materie stimulus inflammabilis positus in diuo- libus lateribus orificii vesice in materia sub- tilis ad eam conferentibus venientis sicut eciam fit ipse motum spiritus spermatis cum acuitur multiplicatur et mordicat. Causa denique propinqua multe tensionis virge ad modum corde est multitudo grosse ventosi- tatis in partibus membrorum coitus. Et huius causa ventosa aut est in ipso vino grana aut est ex superuenientibus aut nasis spermatis aut sunt due res simul. Et materia quidem huius ventositatis est humiditas plurima. Efficiens autem ipsam est caliditas pauca adhuc eciam adiuuat aliqui cause procedentes a corporibus calidis acutis aut conflatiuis ut sunt eruca cicer intellectus omnia et quae aggreat utrumque eorum ut eruca et illud quod in spermatibus inest generandi sperma sicut in- natum aut cum dispositionibus ex figuris sicut e- st multitudo dormitionis super collum unde sperma liquefaciendo generatur in ventositate aut structura aucta cum cingulis aut coni- bus unde dilatant orificia venarum eius

etiam inueniunt ad priapismum ut si causa eorum fortior est et fiat erectio fortis atque vehemens nisi non adsit desiderium. Capitulum xxxiiij

Coitus Desideri eorundi

Coitus ille sanus est qui fit in hora qua superfluitatum euacuacio sepe alleuiat et corpus confortat ad augmentum. Sed in coitu figure quedam male sunt ut si mulier super virum ascendat cum timet ramigo et inflatio et ulcera virge atque vesice ipse labo- rem erectionis spermatis. Prohibetur quoque ne aliquid in virga currat cum parte mulieris vetule quoque spermatis in coitu valde ma- la est et quia prouocat ad strictionem inimis duorum modorum. Prterea ne fiat coitus ante uri- tationem fortis autem iungendi neque cum ebrietate vel motum vel post passionem animale fortem. Sed etiam ut non fiat super repletionem perfecte cum digestionem ex inde fiant infirmitates. Item ne fiat cum ad esse inanitatis hoc enim nobilius est conuenientibus nature magis quam prouectas calorem in natura eius et at- trahens liquefactionem rectificationem ex eo fames primo quod ut fiat cum cibus a stomacho descendit et completa digestione prima et secunda mediatur dispositio indigestiones tercia. Non est ut aut quidam sed debet post complementum tercie digestionis illa enim est hora inanitatis cum corpus incipit in dispositione in omnibus membris sunt reliquie cibi in via digestionis. Iusta dispositione sunt ali- qui in principio noctis et de sequela hora conueniens est eius ad eam in certis horis quia longius sompnus ei succedit et cum coi- tus accrescit et aqua frigidus in matre est sompnum mulieris. Preterea cauendum est coitum post euacuaciones fortes cum vomitu et fluxu ventris et colica passione et dyarria subito facta motus quoque corporis et animales et ra- pido motu urine et sicca et flouma dyarriam in antiquum alleuiat quoque sua cooperacione et trahendo materias ad partem aliam apte in testiculorum. Aptior autem horarum equalium est illa qua determinamus. Et in hora quidem coitus compellitur matrix ad coitum quando precedens desiderando spermatiua attrahere sperma aut violacionem non puelle virginis sunt more materiis in anteriori contexti a- b venis colligantibus valde subtilibus corporis communi membri eius quos violacio destruit et quod in eis est sanguine currit. Eloquen- tie ornamenta in informatione apta conue- niente corpus motu consistit. Similiter cum se instruxit tribus modis homines aggre- ditur sunt aures eorum penetrando oculos

de multitudine annos inuadendo plato
conductores aut facit madidum confirmatum
cuius secundum sermonem considere conatus ad
eundem constrictive non nisi sit eodem
eius scientie primo professionem. Ca. xxxiii

De causis sterilitatis difficultate impregnationis

Causa sterilitatis aut est in spermate
aut in menstruis ut malicia comple
xionis dissicantis virtute quo
rum sit calide vel frigide aut humiditatis aut
siccitatis aut est in membris generationis ut in
matrice vel virga vel instrumentis spermatis
ut est debilitas aut corporis lenitas
aut amplitudo aut propter causam in principi
is ut est ethica vel timor dolores capitis
et debilitas digestionis et siccitas natu
ralis. Videlicet enim ut fiat conceptio quod mem
bra digestionis et membra spermatum fortia
sint aut est propter errorem accidentem ut cum
spermatis emissio fit aut complexionis aut
post quem vir et mulier diversi sunt
in tempore coitus ita quod unus eorum semper
antecedit alium in emissione spermatis vel pro
pter divisionem egritudinum. Difficul
tas impregnationis fit propter multitudinem
adipis aut siccitate virge aut quia mu
lier cito post coitum surgit et ambulat et
sperma cadit aut propter ventositatem
grossam in matrice aut propter eius lubricitatem
aut propter siccitudine caliditatis eius aut
frigiditatis aut siccitatis aut quia mala est com
plexio spermatis aut propter emoroides et ulcera
mala aut propter oppilationem meatuum que fit
propter adipem aut carne ortam. Ca. xxxiiii

De impregnatione embrionis formatione

Cum itaque matrix super sperma colligit
tunc dispositum sperma quod advenit
illic est spumositas spermatis quia
virtus informativa manet illud quod est
in spermate de spiritu animali et naturali vitali
advenientia [illegible] corpus in qua figitur
vocatur corpus illud membrum propter hoc
repletur consufflato tota replecti ad modum
humiditatis ut fiat locus cordis. Deinde
inde vero fiunt [illegible] late [illegible] relate
supremo due vesice quam ramificate ab
eo tangentes primum usque ad horam. Deinde
vero separantur alie ac distinguntur. Et prima
quod fit illud corpus vocatur. Deinde vero
illud corpus id est epar [illegible] alia sanguine
impletur ad [illegible] et pene
trat ad [illegible] partem humiditatis [illegible] per
duas vesicas et ventositas [illegible] cum
ut repleat propter eam restaurationem [illegible]
[illegible] vocatur quod umbili
cus. Et quod primo creatur tunc est parvulus

rumpitur vesica cordis et epatis ac ce
rebri procedunt creatam umbilicum quibus
horum [illegible] complementum illius substantie
complemento postponat. Et vera primum
membrum quod creatur est cor. Quamvis hoc sentia
tur Ypocras dixisse cerebrum et oculos
sicut testificatur dispositio pullorum in ovis
in suis capitulis dicit esse verum
ut sit primum quod creatur epar quia [illegible]
corporis est nutrimentum eius primo pro
batur esse cor [illegible] quia non nutrit
membrum animalis nunquam est sustenta
cio vite cum calore naturali. Ergo primum
quod ipse estimat illud in primis creari [illegible] cum
[illegible] debet [illegible] est ut creet
membrum a quo procedit calor naturalis
spiritus vitalis [illegible]
[illegible] in muliebribus quia tardiores sunt
embriones quam in masculis est quod spacium
primum vi dierum [illegible] in quibus virtus infor
mativa formavit in embrione non petendo
aliquid de matrice post hoc appetit et e
incepit horarum [illegible] tribus a
[illegible] diebus fiunt [illegible]. Deinde vero post
ix alios dies penetrat in toto sanguis
[illegible] illud unde creatur [illegible]
conceptionem post [illegible] diebus [illegible]
[illegible]
carnis in tribus membris [illegible]
et alia separantur [illegible]
[illegible]. Deinde vero post
ix dies separatur caput ab humeris et
extremitates a lateribus [illegible] ita ut
distinguat [illegible] corpus et
[illegible]. Post hec autem [illegible]
[illegible] completis [illegible] diebus [illegible]
[illegible] usque ad [illegible]
[illegible] dies [illegible] est usque
ad xxxv. Ca. xxxv de cathena matricis

Matrix est quod continet feti corpus pa
[illegible] tunicis est creata. Mediis
[illegible] quarum interior [illegible] est ad hoc
ut sit nervosa [illegible] venarum orificia
que inter sunt matricis foramina [illegible]
[illegible] embrionis [illegible]
[illegible] sanguinis [illegible]
[illegible] nutritur. Exterior
vero tunica [illegible] est ad hoc ut sit nervo
sa ingrossatur [illegible] matrix [illegible]
[illegible] menstruorum [illegible]
Deinde vero cum [illegible] et
[illegible] attenuatur [illegible] magni
tudine embrionis et dilatatio eius est
secundum dilatationem corporis illius. Cum
dicitur quod matrix sit nervosa non intelli
gitur quod eius creatio sit ex nervis [illegible] quia

Cap. xxxiii de signis masculinitatis in viris et …

sit corpus unius filii alba sanguine spuma
ta mixtura potentia vel ei advenient
potentie in uno parti quibus fiunt
¶ Sanguis autem menstruus in tres partes dividi-
tur. Prima pars una est que convertitur in nut-
rimentum. Aliam que ad mamillas elevatur.
Tertiam quoque que superfluitas stans donec
hora veniat ut expellatur. Fetus
quoque tribus panniculis continetur. Secun-
dina que comprehendit ipsum cuncte vene
continentur menstruorum cum pulsatiles
mediate venas dividuntur et eius coniuncte
in una vena sic panniculus bilis vocatur
ad ipsum urina fetus effunditur. Alio quoque
qui dicitur albeas est profundatus su-
doris vel est vicinus vas illud superflui-
tati egestionis cum sit illud cognitum
nutritur. Subtile liquor non est duri-
ties nec … nec separatur nisi aquosi-
tas urine vel sudoris. Tertius autem est pa-
niculus fetui propinquior tenuis et subtilior
ut aggreget humiditatem redundantem
coctionis. Cap. xxxii de causa mascu-
linitatis et feminitatis in fetu

Causa masculinitatis in fetu est sperma viri caliditas omnium
et habundancia ipsius convenientia toti-
us matricis modificationis compositio caro
spermatis dextre dextro qui calidior et
calidior respectu propinquior. Unde et eius
sperma calidius est atque spissius. ¶ Si-
militer qui cadit in dextro matricis regio
quoque frigida et tempus frigidum et ven-
tus septemtrionalis iuvat ad masculini-
tatem contra ut ad contra feminilitatem et
etas adolescentie absque puericia et senec-
tute. ¶ Et dicunt quidam quod si currerit
sperma viri ad eius dextrum masculi-
nat sive a cordialibus sinistris feminat.
¶ Si vero currerit a sinistro ad dextrum
ipsius erit feminina masculina et e con-
trario masculus femina masculina
e contrario masculus femina. ¶ Dicunt
autem plures quod non moventur mas … sed ma-
sculus complectus ante xxx dies vel
femina ante xl. ¶ Si pregnans masculum ge-
stat melioris est coloris et pluris levi-
tatis et agilitatis faciei quam mediocris
ac sanitatis appetitus quietiorque …
cum sentit quoque gravitudine lateris
dextri quia plurimum generatur masculus
in parte dextra lateri matricis co-
pulso quod accidit aut per desiderium
lateris ad recipiendum aut quia compulsio fit
et testiculo dextro fetui qui ponuntur.
Fetus movetur in dextro prius et lac quoque
currit in sinus ad dextram papillam

et provocatur. Melius est quod lac eius
grossius in consistencia ut tenue et aquosi-
¶ … pregnans cum astatione movet
prius dextrum pedem movet et cum eri-
gitur super manum dextram sustentat
Declinat quod dextri illius lateris est
motus atque velocitas. ¶ Masculus post
tres menses movet, femina post quatuor.
¶ Signa vero pregnantis cum filia sunt mul-
titudo … pondus … extremitatum cor-
¶ … pregnans est cum mascu-
lo si non est masculus … debilis est mal-
feminaticus … Cap. xxxiii de signis
masculinitatis in viris et in mulieribus

Virilis quidem faciens masculos est fortis
et equalis carnis … mollicie
multa quoque spermatis magnorum testicu-
lorum manifeste venarum fortis corporis
qui non debilitat coitus … eius dex-
tri sperma eicit. ¶ Cumque adolescentis
dextri testiculus inflat tunc ipse est mas-
culinatus. ¶ Cum vero sinister feminatus. Ille
similiter … festinat pollucio in …
… facies est masculus.
¶ In mulieribus autem masculinitas est …
que equalis est coloris et forme …
corpore nec mollis vel eius menstrua …
sunt turbida vel pauca aquosa …
… ¶ Cuiusque digestio bona est
et vene apparentes ad potiora …
tes cum corpus et motus secundum quod …
… neutris salutem aut …
… assiduam. ¶ Talis eius declines
sunt ad … absque sub albedine
… gaudente natura ac letam …
¶ Item ille viri potentes … cum …
… velocis impregnationis sunt propter
fortitudinem caliditatis corporis et …
adipis matricem … humiditatem ca-
rnis … quoque quibus velociter veni-
unt … digestiones sunt ut ma-
sculos concipiant. Cap. xxxiiii de signis
geminorum conceptu fetus

Causa conceptionis geminorum est mul-
titudo spermatis eiusque divisio in duas
aut plures. Cuius quoque causa …
… aut geminorum …
est plura … sunt geminos de
pluribus fiunt … secundum plurium …
… contingit ut …
impregnationem fiat conceptio …
… in mulieribus … corpora …
que sunt multorum pilorum …
… fortitudine caliditatis …
¶ Designatur aut geminorum aut plurium …
ut consideretur umbilicus nati si …

forme. Quod si non fuerit in ipsa virga neque in no
dis non erit post natum primum filius.
Et si fuerint in ipsis virge tunc erit pre
gnacio secundum numerum virgarum. ¶ Suspensio
quidem embrionis in matrice est quasi su
spensio fructus in arbore et sicut maior
timor qui super fructu habetur ne cadat
est aut cum eius apparicio incipit aut
cum eius complementum consistit sic id quod
vehementius super embrione timetur ne fi
at abortivus est aput principium con
cepcionis aut appropinquacionem partus quia
ipse in hiis duabus horis [illegible] ut abor
tive cause propter [illegible] causam firmacionis quod
salubrius est de summa causarum illarum
unde oportet ut eius disposicio caveatur ante
mensem quartum et post septimum. ¶ Figura
partus naturalis est ut egrediatur super cap
ut secundum rectitudinem oris matricis absque
declinacione manibus eius super coxis
extensis. Que vero preter illam est non
est naturalis. Et forme quidem partus
mali quibus inficiunt fetum et matrem quia
aut cum pollice. ¶ Postquam cum fetus na
scitur et non inflatur umbilicus eius et non
movetur neque sternutat nec ungues ad tempus
debilis est et non vivit. ¶ Signa vero dif
ficultatis et facilitatis partus sunt ut sen
tiat mulier dolorem ante partum et post in
anterioribus. Nam si declinat ad anteriora
facilis fit partus si ad posteriora debilis.

Capitulum xxxix de causis difficultatis pari endi

Difficultas autem partus fit aut causa pregnantis aut causa fetus aut matricis aut secundine aut causa mediancium et comitancium aut ore partus aut obstetricis aut propter causas [illegible]. Causa pregnantis ut quando stricta est aut debilis egritudinibus et fame passa aut timida aut inexperta aut partum non consueta aut e annis debilis aut plurime adipis aut vehementis pinguedinis habens strictum almezem aut est propter [illegible] in dolore [illegible]. Causa fetus autem est propter grossiciem eius: femina namque penitus difficilioris est partus quam masculus, aut propter magnitudinem eius vel capitis ipsius aut grossitudinem corporis eius aut propter nimietatem eius [illegible] vel levitatem propter quam non [illegible]itur cum fortitudine aut propter aliquam creaturam ab equalitate naturalis [illegible] ut si sit habens duo capita aut consimilia cum [illegible] embrio

in [illegible] cum in matrice [illegible] sunt vel plures pueri et divisi propterea quod fit difficultas partus quia mortuus est fetus ideo quod non fit ei adiutorium per motus ipsius. Causa vero quia figura partus eius est non naturalis ut qui super pedes suos egreditur aut super latus suum cuius manus super coxas plicate sunt. Et fit propter corrupcionem motus embrionis aut propter multam inquietudinem parientis [illegible] ipsius ante quam [illegible] fiat, est ut inquietudo partus et dolor ad inferiora declinet sunt [illegible] quamquam sit bonus. Causa vero matricis est ut si qua fit inquina coangustate [illegible] aut nodata [illegible] inquina non fit lubricitas aut constricta [illegible] aut propter consolidacionem adulcibus [illegible] constrictionis aut inea sit aliqua malarum egritudinum sicut flegmon aut ulcera vel ragadie et emoroides in matrice. Causa vero secundine fit ut si non disrumpatur propter suam grossitudinem et ideo non fetus inveniat viam [illegible] aut si rumpatur alico velociter et egrediantur humiditates plurime ante complementum fetus et sic [illegible] remaneat. Causa vero mediancium fit ut si in vesica sit apostema vel aliud nocumentum [illegible] naturale [illegible] aut fit in intestinis [illegible] plurima [illegible] vel apostema vel colica alicuius generis aut emoroides aut ragadie aut vel si mulier [illegible] sunt [illegible]. Causa autem hore partus est ut si sit fetus [illegible] ne partus [illegible] non [illegible] est [illegible] grandine [illegible] super [illegible] causa deinde [illegible] fit ut si forte fiat frigus unde fortis [illegible] membrorum partus propter hoc cum in regionibus et temporibus frigidis difficilior fit et quando [illegible] difficultas ad [illegible] vel [illegible] aut si calor fiat fortis unde fortis fiat mollificacio [illegible] aut si adveniat ei tristicia vel si mulier sit [illegible] fiat quod [illegible] eius assidue attractionis ad superiora. Capitulum xl

de causis aborsi et signis eius

Aborsus autem aut est ex causis [illegible] ut percussione vel casu vel [illegible] super [illegible] vel saltu vehementi [illegible] ad posteriora vel [illegible] qui multociens facit descendere [illegible] conceptum [illegible] aut ex passionibus animalibus ut ira vehementi vel timore vel tristicia aut [illegible] fit

gore et eius caliditate superfluis propter hoc
eius genus abhorrentium pregnanti prolon-
gatio balnei dolor qui magnificatur ha-
nelitus. Balneum enim sic abhortive facit
pluvitate facit enim abhortive egres-
sionem fetus ad aerem frigidum. Quandoque
etiam proveniunt eius debilitate propter
defectum et mollificationem [illegible] re-
solutionibus vel corporee egritudinibus
calidis et fame nescienti et evacuatione
humorum vel plurimi sanguinis per medici-
nam aut flebotomiam aut cursum aut
fluxum sanguinis menstruorum plurimum et
quanto filius maior est tanto nocumentum
in ipso cum flebotomia plus est comple-
xione nescienti aut [illegible] nausea-
tiva plurima corrupte nutrimenti fetum
et [illegible] maxime ad eum aut [illegible]
dine [illegible] movere matricem et ipse post
[illegible] multitudine quoque balneationis
et ablutionis [illegible] matrice [illegible] quia
fit [illegible] propter fetum ut est eius mors
propter quam expellit eum natura [illegible]
currit [illegible] venenosa que matri-
cem mordicat ac ledit eam aut sicut
est debilitas eius est propter quam non firmatur
aut propter paucitatem eius et [illegible]
quibus continet. Cum enim [illegible]
mollificant et effunditur [illegible]
corporis ledit matricem et [illegible] movet
eam et [illegible] et [illegible] Item propter
amplitudinem oris matricis et [illegible]
[illegible] eius aut [illegible]
in matrice aut [illegible] venarum [illegible]
[illegible] fit etiam quandoque
propter [illegible] malicie complexionis
in matrice [illegible] ut sic [illegible]
te [illegible] fetus [illegible] fit [illegible]
[illegible] in matrice et [illegible]
[illegible] Quandoque
fit [illegible] matrice [illegible]
abhorsus [illegible] ut [illegible] fit [illegible]
[illegible] venarum matri-
cis [illegible] nove [illegible]
Signa quidem abhorsus sunt cum post
[illegible] mamilla de-
tumescit. Cum ergo superfluit provocatio
lactis [illegible] fit [illegible] mamilla
detumescit fetum esse debilem et abhorsum
[illegible] Similiter multitudo do-
loris in matrice que etiam facit [illegible]
[illegible] vigor [illegible] gravitas
[illegible] profundis
[illegible] abhorsus [illegible]
[illegible] menstrua [illegible] ab-
ortive. Explicit [illegible] Capitulum [illegible] de

Anathomia est Anathomia membrorum
contemplatio sine inspectio in [illegible]
[illegible] membrorum [illegible] Aliter
anathomia est [illegible] superficiei et denuda-
tio corporis que [illegible] corpus [illegible]
cum [illegible] comprehendit [illegible] corporis
[illegible] quoque [illegible] singularum [illegible]
[illegible] Corpus quidem humanum [illegible] par-
tiales dividitur scilicet caput [illegible] pectus pedes in
particulas aut [illegible] aut [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] Membrorum [illegible] sunt [illegible]
sunt [illegible] principalia sunt tria et
ad vite conservationem [illegible] quorum
[illegible] instrumenta sunt ut stomachus
[illegible] et [illegible] que ad ipsa per-
veniunt ut [illegible] et [illegible] quoque [illegible]
que [illegible] ut intestina. Secunda
non sunt instrumenta naturalis caloris [illegible]
[illegible] eius [illegible] sunt cor [illegible]
Secunda non pulmo [illegible] va-
lent ad aeris attractionem. Tercia non sunt
instrumenta sensus et motus [illegible]
[illegible] sunt [illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] que [illegible] sunt
ad [illegible] ad actionem et passionem [illegible]
quoque aut [illegible] principale et [illegible] alia [illegible] ut [illegible]
[illegible]
[illegible] principale instrumentum est [illegible]
cor [illegible] Et [illegible] aliis
[illegible] est [illegible] indiget [illegible]
[illegible] in omnibus aliis membris [illegible]
[illegible] non [illegible]
calorem [illegible] eius [illegible] qua complet [illegible]
non conservat. Cerebrum quoque si non [illegible]
calefiet nec [illegible] eius [illegible]
qua sua complet [illegible] non conservat. [illegible]
quoque si non [illegible] calefiet nec [illegible]
[illegible] eius natura non conservaret
[illegible] pectoris in [illegible]
non posset aer attrahi nec cordis conservare
[illegible] qua calor [illegible] que in corpore est [illegible]
[illegible] Quartum genus membrorum est instru-
menta principalia [illegible] et [illegible]
[illegible] que [illegible] non
sunt [illegible] ad
[illegible] conservationem [illegible]

Capitulum [illegible] de ordine [illegible] membrorum sim[plicium]

Membra sunt corpora que [illegible] plicium
[illegible] humorum [illegible]
[illegible] alia simplicia sunt quorum [illegible]
[illegible] toti [illegible] in nomine et [illegible]
[illegible] ut caro [illegible]
[illegible] quedam non [illegible]

[illegible] de anathomia membrorum

quorum sunt partes quibus toti non convenit in nomine et diffinitione, ut manus et facies, et hec nominantur instrumentalia eo quod instrumenta sunt anime ad complendum motus et operationes. Primum quidem membrorum similium est os. Os durum creatum est quia corporis est fundamentum et sustentaculum motuum. Post hoc est cartilago que osse mollior est, ideo flecti potest, et omnibus aliis membris durior est. Creata est autem ut ossium cum corporibus mollibus continuatio fiat, et ut durum cum molli absque medio non componatur, ut ei molle ledatur propterea in pressionibus et constrictionibus. Post has autem sunt nervi, corpora a cerebro orta vel a nucha, ad flectendum mollia et ad separandum dura. Creati autem sunt ut per eos membra sensum habeant et motum. Post nervos sunt corde, que quidem ab extremitatibus musculorum oriuntur et nervis similantur, et ad membra tendentes mobilia, quorum quandoque per retractionem retrahuntur membra propter musculi contractionem et aggregationis ac retroductionem. Post has sunt ligamenta, que secundum visum et tactum nervosa sunt, et ab ossibus venientia ad musculos vadunt. Multa autem ligamentorum sunt sensu carentia, ne propter multum motum et fricationem que ad hec est doleant. Postea sunt arterie, corpora que ex corde nascuntur, concava, in longitudine extensa, nervosa, et in sui substantia ligamentalia, habentia motiones dilatando se et constringendo, que quietibus distinguuntur. Create autem sunt ut cor eventent et ab eo vaporem fumosum expellant, et spiritum membris corporis distribuant. Post hec autem sunt vene, que similes arteriis existunt, sed sunt ab epate et sunt quiete. Create autem sunt ut sanguinem membris que sunt in corpore partiantur. Deinde sunt panniculi, qui sunt corpora de filis nervosis non sensibilibus contexta, dilatata, aliorum corporum superficies cooperientia et continentia, ea propter multas utilitates. Quarum una est ut formam corporum sua structura et figura custodiant, et ut ab aliis corporibus suspendant et eis innectant mediantibus nervis colligantie que fila sunt, ...sunt corporibus contenta, sicut membrum secundum suam substantiam non habens sensum proprium habeat superficiem per se cui essentia sentiens, ut pulmo et epar et splen et renes. Hec enim substantia sua nullomodo sentiunt; sed nec sentit quod membris proprium faciat, nisi quod sensus ei de panniculis existit, cum membris accidit ventus aut apostemata sentire. Sed ventum sentit panniculus accidentaliter eo quod membrorum apostematis gravitate laxatur. Post hec autem est caro, que est locorum vacuorum impletiva

interiorum membrorum situm in corpore custodiunt eorumque fortitudo que sustentant.

Capitulum xiij de divisione membrorum secundum virtutes vel actiones

Unumquodque vero membrorum in corpore virtutem habet naturalem per quam regimen ei nutrimenti completur. Et hec quidem est nutrimentum attrahere, retinere et assimilare, eiusque superfluitatem expellere. Post hoc quidem membra diversificantur. Quedam enim praeter hanc virtutem habent aliam que ab ipsis ad aliud procedit, quedam vero non habent. Item quedam praeter hanc habent in se virtutem que eis ab alio influit, et quedam non. Ex compositione fit quod est membrum suscipiens et tribuens, et membrum tribuens non suscipiens, et membrum suscipiens non tribuens. Secundum medicos namque et comparatione quorundam philosophorum ... dum medici quod virtutem vitae suscipit ...um calorem naturalem ipsum a corde. Cum quidem etiam cor sit principium virtutis quam alii tribuunt sed cerebri principium est sensuum secundum quosdam absolute, secundum quosdam non absolute. Et epar principium est nutrimenti secundum quosdam absolute, secundum quosdam non absolute. Caro vero sentiendi virtutem vite suscipit, non est alicuius virtutis principium quam aliis influens tribuat. Cor autem, ut ait magnus philosophus, est membrum tribuens non suscipiens, principium est omni virtuti, quoniam ab ipso aliis membris virtutes sue tribuuntur quibus nutriuntur et vivunt, quibus comprehendunt et quibus movent. Medici vero et quidam primorum philosophorum has virtutes in membris partiti sunt. Sed philosophi quidem sermo cum subtilius perscrutatur est verior, medicorum autem manifestior. Non est autem cavendum utrum cor sit principium sensus et motus cerebro et virtutis nutriendi epati an non; tribuitur enim sive per se sive per eorum hoc habeat principium animalium actionum existit aliorum membrorum comparatione, et epar similiter principium est actionum naturalium intentum comparatione aliorum.

Capitulum xiiij de membris principalibus et eis deservientibus

Iterum membrorum quedam sunt principalia, quedam principalibus deserviunt, quedam autem non principalia absque servitio. Membra principalia sunt que principia virtutum in corpore existentium principalia habent, que adhuc necessaria sunt ut singulare aut species perdurent. Secundum quod singularitatis durabilitate tria sunt principalia: cor, cum principium est virtutis vite; cerebrum autem virtutis sentiendi et movendi; epar autem virtutis nutriendi. Secundum speciei quoque durabilitatem principalia sunt hec tria et etiam aliud speciei proprium est scilicet testiculi. Qui ad unum quidem

rem necessarii sunt scilicet ad sperma generandum quod
generationi confert et aliam iuvamenti
sunt ut complementum forme detur et complexio
masculina et feminina constituatur que speciebus
animalis accidentia sunt inseparabilia ab eis. Mem-
brorum autem differentium alia deserviunt virtute
largitoria, alia receptoria. Virtutis est autem quod
principale operatur. Largitoria vero post cor quidem
sensus receptor est sicut pulmo et sensus sen-
sus largitor est sicut arterie. Cerebri receptor
est ut epar et alia instrumenta membra et
custodie spiritus largitor autem sicut nervi. Epatis
receptor est stomachus largitor ut vene. Testi-
culorum receptor ut membrum quod sperma gene-
rant ... ipsi largitor autem virga in viris
et vene que sunt inter illos et ipsam in mu-
lieribus. Item sunt vene que sperma ad
locum conceptionis impellunt. Sunt insuper
... principatus complectuntur. Possumus
dicere ... quod membrorum alia sunt
que a principio in eis efficta sunt ut cor, alia que
remanent tantum ut pulmo, alia ex utrisque ut
epar. Capitulum xlvi de divisione membrorum secundum virtutes et actiones

Item membrorum alia quantum ad actiones
ex spermate esse sunt scilicet membra similium par-
tium preter carnem et adipem. Alia vero ex san-
guine sicut adeps et caro. Preter carnem est (?)
quod duo generatur ex duabus spermatibus scilicet maris
et femine. Sanguis autem qui in tempore me-
struorum a muliere separatur fit nutrimentum
et alia pars eius est que convertitur in similitudi-
nem substantie spermatis et membrorum que gene-
rantur et fit nutrimentum ad hoc. Et quidam est
ad hoc ut coaguletur et ad implenda loca mem-
brorum secundum naturam fit quod caro et adeps. Alia
vero est superfluitas que nulli harum duarum
rerum bona est remanet usque ad horam
partus quando natura ut potest superflua expellit.
Cumque parturit infans sanguis quem epar
generat (?) humorem sanguinis vicem supplet
et generatur ab eo quod ab illo sanguine genera-
batur. Caro quidem ex sanguine generatur
spissa quam caliditas et siccitas coagulant.
Adeps autem ex ea humiditate et unctuosi-
tate quam frigiditas coagulat. Ideo cali-
ditas eam resolvit. Membra quidem que crea-
ta sunt ex spermate cum solutio continuita-
tis patitur ... continuitate non restauratur
nisi pauca eis ... similitudinibus complexio-
ne puerilitatis sicut ossa et rami venarum pul-
monis. Autem maiori vero arteriarum. Cum
aliqua pars eorum frangitur vel scinditur illius
non generatur. Alia quidem sunt sicut ossa et
... Illa vero que ex sanguine creata sunt ex
... renascuntur et continuantur. Tali-
... quali sunt ossa sicut caro. Illud quidem

dem quod generatum est ex sanguine, in quo ad hoc
crescit virtus spermatis dum non dum in
ipsum sperma tempus intercesserit in primi gene-
ratione ... renasci potest sicut dentes in pueritia.
Cum autem sanguis ad aliam complexionem
sint transmutatus non renascuntur. Item
membra quedam sunt quorum complexio
sanguinis propinqua est non indigent sanguis in
nutrimento mutationem multam sicut carnis
quia per eam vene foramina facta sunt venarum
... in quibus aliquantulum nutrimenti
quod ei dirigitur ... et deinde accipit car-
nem introitus scilicet ilico cum ei nutrimentum venit
in ipsum convertitur. Quedam vero sunt quorum com-
plexio a sanguinis complexione elongata
est ideo cum vero sunt sanguinem eam in-
tra ... ut in similitudinem substantie eorum multis
dispositionibus ordinatim convertatur. Sic ossa
... mutatione ... forame posita sunt
in quo nutrimentum tamdiu continuatur quousque
veniens in similitudine paulatim convertatur sic
in osse cruris et adiutorii. Aut multa fora-
mina in ipsis divisa sicut in osse mandibu-
le inferioris. Membra vero fortia superfluita-
tes suas ad membra debilia sibi vicina ex-
pellunt sicut cor ad ascellas et cerebrum ad
loca que sunt post auriculas et epar ad
inguina. Capitulum xlvii de divisione membrorum secundum formam

Item omnia membra carnosa
aut nervosa sunt sicut caro que est in
musculis aut nullis carnem habent ... et
est nullus quod motus fit in per nullos et
voluntarius fit ex nullo quia sunt in mu-
sculis naturalis aut sicut motus matris
ac venarum et compositus sicut motus trans-
glutiendi fit nullis ... positione lon-
gitudinis et latitudinis et transversis. Et illa
quidem que in longitudine protenduntur
faciunt attractionem. Que vero in latitudine tendun-
tur constringentes expulsionem quam vero cor-
pore retentionem membrorum aut que tunica
unam habent sicut venarum in quibus tres villo-
rum admixtum sunt propter membrorum vero
que duas tunicas habent villi qui in latitu-
dine tenduntur semper in exteriori, exteriori sunt
tunica, alii duo interiori. Cum vero sic cre-
ati sunt ut attrahendi et expellendi villi
simul consistant melius eum erat ut villi attra-
hendi et retinendi simul essent in intestinis
que non indigent multa retentione sed attra-
ctione et expulsione. Membrorum autem alia
corpora ... alterna ... que-
dam tunica unica habent quedam ex duabus
consistunt et sic propter ... multa crea-
ta sunt. Quorum unum est multa utilitas
custodie et fortitudinis sue corporeitatis

ne fiant cum fortitudinibus motus eius qui
cis continet sicut autem secundum est utili
tas multe custodie in re corporis quod in eis
est ne resolvatur requirebat tertium est
quia cum aliquod membrum necessarium fuit ut
esset ei attractio et expulsio motu ne
cessarium fuit est unum eorum singulis instru
mentis pre simplicitate talia sunt stoma
cus intestina et matrix quia cum volun
tas fuit ut unumquodque membrum tunica
parari ipse parata sit una quarum duarum
quarum ipse complexione ab alterius quarum
complexione diversa accidit melius fuit
ut eas divideret sicut in stomacho utilis
est retinendi quod non est in membris primo
[illegible] et digerendi quod non fit nisi per membrum
carnosum continuum [illegible] duarum harum vero
posita est tunica [illegible] in opposita [illegible]
nosa digestioni [illegible] quando fecit
natura nervosam [illegible] carnosam
quia per operationem digerentis ad id quod digest
tum est [illegible]
[illegible] aut non potest aliquid sentire
nisi obviet ei [illegible] tactus [illegible]
vitalis dispositionis [illegible]

Ca(pitulu)m xliij de spiritibus

Semper est igitur res [illegible]
naturales dividendi speculatio de spiri
tibus per quos firmitas corporis et
subsistentia fit [illegible] complent [illegible]
actiones. Dico ergo spiritus esse tres primus
naturalis secundus vitalis tertius animalis.
Naturalis in epate generatur [illegible] pre
nas non pulsantes in omne corpus mitti
[illegible] calorem constituit et eius [illegible]
formalis actiones ac perficit [illegible] aut [illegible]
fit commixtioni sanguinis qui est in epate [illegible]
[illegible] subtili fumo ac [illegible] cum nullo
aliorum miscetur [illegible] in superfluitatis eius
quod digestio in ultimo decoctionis. Vita
lis in corde generatur a quo per venas pulsa
tiles in omnia corporis membra mittitur
vitalem quidem virtutem confortat atque in
[illegible] eius [illegible] informat ac per
ficit [illegible] fit [illegible] subtilis vapore [illegible]
[illegible] confortatur [illegible] producto. Animalis vero in ventriculis ce
rebri generatur ac per nervos ad omne corpus
mittitur animale que constituunt virtutem
ac solidat [illegible] sua [illegible]
[illegible] fit qui a corde [illegible]
venas pulsantes ad cerebrum ascendit [illegible]
[illegible] ad cerebrum tendunt
[illegible] usque ad locum qui [illegible]
[illegible] uniformiter
dividuntur harum divisiones admittit in
rete [illegible] retorquent
ac revolvunt ita quod [illegible] tela [illegible]
lis efficiatur. Dicimus vero tela [illegible]
sunt quod [illegible] due vene pulsantes
dibus similes que super dura loci illius
ascendentes [illegible] distribuuntur. Spiritus ita
quod vitalis cum a corde ascendens ad hoc
rete pervenit et in multitudine venarum
eius [illegible] pertransierit
[illegible] in ultimis matu
rationis decoctus [illegible] sicut fit ab
eo spiritus animalis. Ubi ergo illud venarum
rete paratum est ut detineatur spiritus
vitalis decoctus quod fiet animalis sicut
et mamme decoctioni sanguinis parate
sunt ut fiet lac testes quoque spermatis
maturationi. Spermati namque vasa prepa
ta sunt illos [illegible] in volutiones ac retorsio
nes que in testibus sunt ut in eis mora
prolongetur ac maturetur et [illegible]
[illegible] spermati [illegible]
Sic et lacti vene [illegible] ac vena con
cava ascendentes ad mamillas quo eius
in [illegible] mora differunt ac decoquat
et in naturam cum lacti similem ac niveam
alteretur. Ad [illegible] modum et implica
tio venarum in [illegible] est [illegible] animalis
spiritus [illegible] quo vena [illegible]
ac subtiliter [illegible] Dicimus autem [illegible]
[illegible] venas que [illegible] animalis
congregantur [illegible] ventriculum
[illegible] subtiliantur et que
[illegible] in [illegible] superfluitates [illegible]
[illegible] adequationem [illegible]
[illegible] cerebri [illegible]
[illegible] est ne
[illegible] que sunt [illegible]
[illegible] ventriculis [illegible] aut
[illegible] est aptus [illegible]
[illegible] corpus est [illegible]
Donec natura [illegible]
ventriculo ad posteriorem [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible] Dicimus ad [illegible]
[illegible] est fit [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] ad medium cerebri [illegible]
[illegible] spiritus qui [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible]

Ca(pitulu)m xliiij de virtutibus vitalibus

Virtute [illegible] vitalem
[illegible] unde quoque sicut
[illegible] est [illegible] membro
[illegible] eius [illegible]

eius procedunt virtutis cum anima
lis sedes est cerebrum virtutis autem naturalis
duplex est una scilicet nutritiva cuius se
des est epar alia generativa cuius sedes
testiculi sunt. Virtutis vero vitalis
sedes est cor. Quibusdam autem philosophis ma
xime Aristotili videtur quod omnium virtu
tum principale sit cor set primis operationibus earum
manifestatis in his consistit principiis
sicut apud medicos. Cerebrum est sensuum
principium postquam quibus sensibus per
membra operatur in quo manifeste ipsius
opus. De virtutibus naturalibus. Alie sunt mini
strantes tantum alie ministrate. Ministrantium
duo genera sunt. Unum genus ministrat in
re nutriente ad hoc ut individuum remaneat
et hoc in duas species dividitur nutritiva
scilicet et crescitiva. Alterum genus in re nu
triente ministrat ad hoc ut remaneat species
et hoc similiter in duas partitur generativa
scilicet et informativa. Virtus nutritiva est
illa que nutriens in nutrito convertit
similitudinem ut ipsum restaurat quod disso
lutum est. Crescitiva vero est illa que
in totius corporis addit diametris secundum
proportionalitatem naturalem ut ipsum ad
augmenti finem perducat per illud quod ab
ipsa convenienter ingreditur. Utraque autem nutri
tiva crescitiva sunt quia affert quoque nu
triens ei quod dissolvitur equale quoque mi
nus quoque plus set crescentia non erit nisi
quod ingreditur eo quod dissolvitur plus fuerit
licet tamen totum quod tale composuit cre
scencia est superingressione autem post
macredinem inceptam consistente cre
scencia non est secundum predictam crescitive
diffinitionem. Generativa virtus est que in de
generans ministrat cuius due sunt species
una que in masculis et feminis sperma
generat. Alia que virtutes que sunt
in spermate dividit et immiscet eas tran
do secundum quod unumquodque membrum que
dam unio complexionis propriam et assi
milatam rationem hanc vocant medici
virtutem immutativam primam virtus autem
informativa interius vel sigillans est illa
quoniam preceptis suis creatis membrorum
lineatio perveniunt membrorum figurationes et
concavitates et foramina et lenitates et
asperitates corporum situs membrorum quantitates ad
ultimum etiam compages que consimilibus
dimensionum corporibus pendent. Et hec quidem
virtuti ministrant instrumenta crescitiva.
Virtutes autem que ministrant tam virtuti
nutritive ministrantes sunt quatuor maior
attractiva scilicet retentiva digestiva expul

siva. Attractiva creata est ad trahendum
in naturam. Que quidem secundum operationem in illis
membris in quibus ipsa est secundum longi
tudinem protenditur. Retentiva creata est
ut nutrimentum retineat dum virtutes
ipsum in mutantes operantur modo de quo
dam efficiat in illis consimilis protensis
circumstat etiam illi qui secundum latitudinem in
cedunt ambo complectuntur. Digestiva est
ipsum nutrimentum necessariam aptam que habit
virtutem in ea permutatam faciens et
complexionem que quidam intentionis in
affectu competens est. Hec est eius operatio
in mutativa que vocatur digestio cum
aut operatio in superfluitatibus est ut plus
possibile fit fit eas in actu vincit dispositionem
que etiam vocatur digestio aut incre
gressione ... in quo sunt retenta
facilem efficiat tam expulsione etc.
attenuando esse vel cum si quod prohibi
sunt grossicies aut ingrossando si te
nuitas aut madendo si in recompositas
et hec operatio vocatur maturatio. Expulsiva
est que superfluitates expellit conti
nentis preparativa plus quantitate ut si nam
sunt in quantitate scilicet angustia expellit ad
ignobile et adminus ad latus hiis autem
maior virtutibus prime sunt qualitates
caliditas scilicet frigiditas et humiditas set caliditas
famulum omnibus maior est omne frigidi
tas autem quoque aliarum earum sunt attrac
tiva set non essencialiter. Nam quod essencialiter
in est ei omnibus virtutibus est contrarium
est enim stupefaciens mortificans et
aliquibus prohibens operantibus adiecto
rum et faciendo accidentaliter confert
quam multos secundum hanc comprehensionis
figura tenet sicut etiam digestiva et
expulsionem aliquomodo iuvat. Capitulum xlii

De virtutibus animalibus

Virtus animalis est illa que cum in mem
bra recepta fuit ea facit adrecipiendum
virtutem sensus et motus et preparat ante qui
bus etiam adiungit tumorem et nervo
rum eo quod in eis recipiunt dilatationem et con
strictionem que accidunt per ipsum quia hinc
comparatus est virtuti vitalis. Animalis
due sunt species comprehensiva scilicet et motiva.
Comprehensiva quoque sub dividitur. Nam
alia comprehendit manifeste et hec est
sensibilis que secundum quod quedam inquit
sensus dividit. Unum eorum secundum alios
licet scilicet tactus maior specialis sensus com
prehendat sicut alibi dictum est. Alia vero
comprehendit occulte et hec in quinque spe
cies prima est sensus communis et phantasia

hec cum apud medicos sint una virtus tamen apud philosophos due. Prima enim sensus communis est illa virtus que omnia sensu percepta recipit et eorum formas patitur. Secunda fantasia vel illa que eas custodit per quam quicquid est retentum per sensus absentiam huius virtutis sedes [illegible] cuius principium est anterior cerebri ventriculus. Secunda est ymaginativa que cogitativa quam dicunt [illegible] que [illegible] estimative virtutis [illegible] vel [illegible] ad operationem suam pervenit vocatur ymaginativa que non solum [illegible] cogitativa [illegible] est dicta [illegible] recipit et custodit tamen aliud est ad eam de formis sensu perceptis pervenit. Ista non nisi ea que ymaginationem sunt [illegible] condita fecit componendo et dividendo singulas ex formis sicut ad eam a sensu pervenerunt efficit et etiam alias ab eis diversas facit sicut [illegible] volante quod fantasia non facit. Huius sedes est ventriculus cerebri medius. Tertia est estimativa qua animal iudicat quod lupus est inimicus et agnus amorem [illegible] Hec ab eo fugiendum est et quod filius est diligendus. Huius instrumentum est secunda sed ymaginativa differt [illegible] quia hec [illegible] iudicium sensus illius aut non. Et illius [illegible] sunt in sensu perceptis [illegible] huius autem intentiones illorum quod sensu iudicatur. Et talis differt ratio quia fantastica sensu percepta retinet. Hec autem in sensu perceptis intentiones distinguit non sensu perceptis hanc quidem medicus non considerat. Quarta vero secundum philosophos que est tertia secundum medicos est conservativa memorialis quod ad estimationem pervenit de intellectualibus sicut fantastica eius quod ad sensum de formis sensibilibus huius locus est posterior cerebri ventriculus. Vocatur autem virtus memorialis conservativa et illa que reducit id quod est absens a memoria [illegible] que ab estimativa sunt [illegible] sit virtus una vel due non est medicorum curare quia qualitercumque sint impedimenta que eis accidunt [illegible] sicut [illegible] cum naturalia que naturalis [illegible] accidunt vel [illegible] complexionis vel [illegible] [illegible] Tertia [illegible] [illegible] rationalis quam medici quoque non considerant sicut nec estimativam. Vero cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] impedimentis in medietate accidit [illegible] venit egritudo. Nam si accidit [illegible] [illegible] [illegible] impedimenti alterius sufficit ei [illegible] dispositionis illius cui accidit [illegible]

medio ut sit ei cum medicina [illegible] [illegible] [illegible] tum considerat. Quarta vero virtus est illa que cordis constringit et laxat [illegible] membra movent atque inducit sui dilatatione ac [illegible] huius penetrativa in vivis est quam cum [illegible] sunt [illegible] est [illegible] secundum quod specificatur [illegible] [illegible] specificatur. Actor de naturalibus virtutibus et earum actionibus plenius dicit est supra et [illegible] est de natura hominum. Ca^m l. de coloribus

His autem naturalibus rebus que predicte digeste sunt quedam ut superius dictum est alia [illegible] adiciunt [illegible] colores figuras [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] paulo superius diximus [illegible] decet breviter attingamus [illegible] Color cutis fit ab [illegible] habundantia aut ab equalitate vel inequalitate. Ab equalitate est ille qui compositus est ab albedine et rubedine. Ab inequalitate non procedunt nigra citrina rubea glauca et albus. Color quidem rubeus [illegible] ratione sicut [illegible] [illegible] dominantem corpori. Citrinus autem [illegible] [illegible] colera [illegible] [illegible] [illegible] colera [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habundantiam. Albus aut [illegible] [illegible] frigiditatem et albus [illegible] glaucus [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] plurimum colores adveniunt ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et aliis multis accidentibus. Sunt et alii [illegible] colores ut [illegible] timore vel ira vel tristitia vel [illegible] [illegible] Colores capillorum sunt [illegible] nigri rubei glauci canus [illegible] [illegible] habundantia colere [illegible] vel ad [illegible] multa sanguinis aut [illegible] caloris [illegible] unde semper sunt capilli [illegible] [illegible] aut [illegible] melancolici. Canities vero fit [illegible] defectione caloris naturalis [illegible] [illegible] flegmatis quod plurimum fit in senibus. Colores etiam oculorum sunt [illegible] nigri subalbidus varius et glaucus. Nigredo fit ex defectu visibilis spiritus [illegible] aut [illegible] [illegible] aut [illegible] [illegible] humoris aut quia idem humor plurimum vertitur [illegible] aut modicus [illegible] [illegible] [illegible] aut [illegible] spiritus aut [illegible] qualitatis [illegible] [illegible] Subalbidus vero fit [illegible] rebus contrariis [illegible] [illegible] [illegible] visibilis spiritus aut [illegible] [illegible]

Varius autem color significat in pluribus humidita-
tem magis et clarescit in sua varietate/
Blancus autem eiusdem speciei humiditatem innuit
complexionem [illegible] in sua [illegible] Razi in
alio colore [illegible] ¶ Color rufus autem ru-
beus sanguinis coloris in innuit multitu-
dinem. Color autem inter rubeum et album
medius equalem significat complexionem [illegible]
[illegible] fuit. Similis color flammee
significat [illegible] Rubeus et cla-
rus [illegible] viridis [illegible] morum
sanitatem [illegible] Ca. vij de signis cor-
poris ex pinguedine et macie

De corporis sunt v modi sed crassitudo
[illegible] macies contemperata sunt [illegible]
[illegible] equalitas pinguedo fit ex
frigiditate [illegible] humiditate [illegible]
[illegible] autem ex frigiditate et siccitate
[illegible] ex caliditate [illegible] equal-
itas [illegible] siccitate [illegible] equali-
tas [illegible] equalitate [illegible] est
corporis forme [illegible] sanitas
¶ [illegible] corporis sunt [illegible] pinguedo ma-
cies [illegible] soliditas raritas et medio-
critas inter pinguedinem et maciem solidi-
tatem et raritatem consistens. Corpora inter
pinguedinem et maciem temperata sunt lau-
dabiliora quia saniora et magis cetis
sufficiencia. Calor enim validus horum corporum
fortis est et digestio [illegible] unde membra
fortia sunt ad expellenda nociva
quia temperata corpora non est nisi dete-
rata complexione ¶ Pinguia non pessi-
ma sunt maxime si sunt valida hec enim
corpora sunt pessimis morbis apparata quia
validus eorum calor debilis est propter angustiam
venarum [illegible] angustiarum venarum [illegible]
est vel ex defectione naturalis caloris vel
quia [illegible] coarctantur vene continuam
multitudinem [illegible] quia angu-
stia venarum est causa deficiendi caloris
naturalis. Rursus causa eorum est [illegible] in
digestionem [illegible] quoque omnia sunt [illegible]
humorum in corpore quo [illegible] Que est
pluriorum morborum materia sicut est [illegible]
[illegible] apoplexia paralisis et similia. Item propter
gravitatem suorum corporum nequeunt
aliquid operari [illegible] vel laborem [illegible] quoque
si [illegible] molestissimi erunt motus
[illegible] calorem confortat validum et forti-
tudo caloris naturalis est causa [illegible]
[illegible] si multum digerunt [illegible] eorum aug-
mentabit et augmenta [illegible] vene eorum
fiunt plus anguste [illegible] aer cum flamme
intrans non invenit aditum quo ad tantum

corporis veniat [illegible] fit causa caloris
naturalis suffocandi et substancie mort[ificandi]
[illegible] non molesta est quia [illegible] unde
et [illegible] qui sunt [illegible] non durant [illegible]
calefaciunt et desiccant. Corpora enim [illegible]
cause augmentande in eis materie [illegible] etiam
nequeunt pati calorem vel frigiditatem quia
cito [illegible] nimis ad [illegible] propter carnis
[illegible] [illegible] si cecidunt super solida cor-
pora vel [illegible] super eos illico magna paciunt
molestiam frangunt enim ossa eorum que
sunt [illegible] carne quibus [illegible]
[illegible] maxime si [illegible] fuerint [illegible]
[illegible] Sunt enim ad [illegible] apparata propter
[illegible] corporum eorum. Et quia hec due
figure tante pessimitatis sunt [illegible] ut ma-
[illegible] [illegible] [illegible]
Ca. viij de soliditate corporis [et] raritate

Corpora vero que sunt inter soliditatem et ra-
ritatem mediocria omnino equa sunt
[illegible] qui mediocrem [illegible] dissolvi-
tur sicut [illegible] corporibus [illegible] in eis
humores sunt [illegible] augmentantur. Colo-
res eorum sunt [illegible] [illegible] tamen [illegible]
[illegible] sunt laudabilia rara corpora quorum fi-
gure sunt ita [illegible] et [illegible]
[illegible] ¶ Rara vero corpora solidis sunt
meliora quia grossiore et maiore cibi quan-
titatem quam solida sustinent. Tollerant ita
laborem neque cito fatigantur quia [illegible] eorum
corporum raritate corporum levitas et [illegible]
[illegible] subtilitas venarum corporum
[illegible] et egestionibus [illegible] enim [illegible]
[illegible] [illegible] corpora sunt peiora quia
[illegible] cibi non sustinent propter paucitatem
dissolucionis corporum illorum quia [illegible]
[illegible] neque bone digestionis est [illegible]
[illegible] laborem cito quia fatigantur quia [illegible]
humores in [illegible] [illegible] non dissol-
vuntur unde [illegible] sunt causa fa-
tigationis [illegible] sepe infirmantur [illegible]
[illegible] in [illegible] [illegible] unde necesse est
[illegible] dari [illegible] [illegible] ac [illegible]
ut facilem [illegible] digestionem neque in [illegible]
superfluitas humorum [illegible] [illegible] si [illegible]
[illegible] nolunt cito [illegible] propter [illegible]
[illegible] dissolucionis [illegible] solida [illegible] de
[illegible] infirmantur [illegible] humores [illegible]
[illegible] cibi superfluitate non dissoluta [illegible]
[illegible] egritudo [illegible] de [illegible] sunt
[illegible] frigiditate [illegible] non cito infirmat
[illegible] enim accidencium [illegible] nequit [illegible]
[illegible] propter soliditatem corporum eorum
que cito [illegible] accidencia [illegible]
[illegible] unde [illegible] corpora solida

meliora sunt minus quam infirmant de superfluis cibis unde cum digerunt plures egritudines pariunt de potioribus accidentibus Haly in suo sermone ii.

Cap. liii de rebus non naturalibus

Dicto de rebus naturalibus restat de non naturalibus disserendum et disputandum de rebus non naturalibus quibus etiam homo indiget ut eius vita ducatur. Sunt autem sex aer circundans corpus motus et quies cibus et potus sompnus et vigilia. Naturales evacuationes et constipationes. Animalia accidentia sub evacuationibus naturalibus continentur balneum coitus urina regestio. Similiter et reumata [illegible] sub animalibus accidentibus includuntur gaudium ira tristicia timor et cura. Hinc igitur res sicut naturales non sunt nec homini [illegible] originales ita nec contra naturam nec omnino aliena. His ergo quibus ut oportet utatur in quantitate debita qualitate tempore et ordine res naturales in suo conservant habitudine. Roboratur quoque sanitas corporis usque ad horam naturalis corporis. Si vero sit quis quod aliquibus eis utatur habitudine naturali corpus egreditur infirmatur. Aut si iam infirmum est eius morbus statuitur aut augmentatur rursus aut fortior [illegible] quod unumquodque horum exigit adhibendus est ut si corpus temperatum sit temperatum illi regimen eligendum est intemperatis aut contrarium. Si igitur temperatum corpus exercicio temperate aut balneum aut calorem [illegible] utatur calor naturalis confortatur a corpore superflua dissolvuntur membra roborantur digestio [illegible] sanitas conservatur. Si vero in modo [illegible] plurimum quoque laborem corpus calefit et febres emergunt. Si ergo in modo [illegible] eius usu durantibus spatium decrescit calor dissolvitur naturalis virtus debilitatur ac deficit corpus infirmatur. Porro si aliquis usum declinaverit quiete et otium elegerit superflua in corpore multiplicantur morbique [illegible] naturam gravantur corpus intemperata [illegible] si calide complexionis sunt [illegible] multo utantur corpus calor naturalis augetur virtutes quoque debilitatur et febres emergunt. Maxime si corpus complexionis [illegible] fit. Si autem [illegible] dedecet ocioque et quieti se dederint naturalis corporis calor temperatur corpusque sanciora sunt ac fortiora. Porro si frigide complexionis ocioque et quiete diutius utantur obeunt. Si vero [illegible] paulo amplius calor corporum naturalis temperabitur virtus quoque [illegible] augebitur sanitas fit maxime si complexionis corpus frigidus humiditas [illegible] sic in omnibus aliis rebus non naturalibus. Avicenna

in primo canone.

Cap. liiii de aere circundante nos

Aer est elementum corporum nostrorum et spirituum nostrorum est etiam eventatio spiritibus nostris adveniens et causa melioris corporis non tamen sicut elementum sed sicut faciens sive temperans. Et hec temperatio quandiu perdurat apparebit que sunt eventatio et mundificatio. Eventatio est temperantia spiritus calidi cum superfluat constrictionem secundum plurimum. Et hec quidem attribuit nobis attractio a pulmone et a poris cutaneis. Sunt ergo [illegible] pulsus qui cum arctius sunt continui aer enim qui nos circundat valde frigidus [illegible] complexionis spiritus [illegible] magis complexionis [illegible] accidentis. Cum vero aer ad illum pervenit ipsum impellit eum eo [illegible] constrictione constrictiva [illegible] mundificatio vero est per [illegible] qui [illegible] fuerit ex illo quod ei attribuit. Separatio vero humoris fumosi cum comparatio ad spiritum est comparatio superflui humoris ad corpus. Cum aer [illegible]. Temperantia quidem est eius per hoc quod adveniet aer cum attrahitur et mundificatio est per hoc cum repellitur. Aer enim attrahitur insimul eum ingreditur ad temperandum necesse est ut sit nimis frigidus. Si postquam continue adquisitionem spiritus per calorem longitudine more destruitur eius iuvamentum nam non indiget illo sed necessarius est aer novus qui ingrediatur illum alterius supplicat vices quod quod illum egrediens suo interius locum [illegible] et ut fumos superfluitates [illegible] spiritus expellant cum eis. Razi in almansore.

[illegible] Aer cuius melior cuius clarus est spiritualis in quo nec multi vapores consistunt nec quietus aut perforatus nunc intra sed ad ipsum venti veniunt cum et movent [illegible] cum attrahitur sentitur quod cito post occasum solis infrigidatur. Aer sunt [illegible] contraria deteriora indicantur. Avicenna in primo.

Cap. lv de aeris mutatione secundum nostra tempora

Aer quando dum est temperatus et clarus nec ei [illegible] contraria complexionis spiritui contraria admiscentur sanitate est et conservat. Dum vero mutatur contrarietatem operatur accidunt [illegible] aeri mutationes naturales et quas naturales naturam egredientes. Naturales sunt mutationes temporales cum aer in unoquoque tempore ad aliquam convertitur complexionem. Et dicitur quod tempus quod proveniunt secundum quod [illegible] medicina [illegible] quodque principium alterius quod post ipsum est in mediis

tis duorum temporum qui vincat in egritudi-
nibus corporum. Uer est tempus florum et ini-
cium pomorum. Autumpnus autem est tempus mu-
tacionis coloris foliorum et principium casus eorum
et quod est preter hec est hyemps et estas. Com-
plexio veris est temperata non ut quidam
estimant calida et sicca. Estas autem calida est
eo quod sol oppositum capitum hominum est et for-
tis est radius qui ab eo procedit. Sicca est etiam
propter resolutionem humorum quamvis in ea sit
a caliditate multa et propter resolutionem subti-
lis aeris et eius siccitudine cum in aqua nata
propter paucitatem eius quod in ea cadit de rore
et pluvia. Hyemps autem frigida est et humida propter
has causas contrarias. In autumpno vero
iam calor in diminutus fuit et frigiditas
non dum ad complementum venit; est ergo
propinquior temperancie quod est inter caliditatem
et frigiditatem. Humiditate autem non est temperatus
cum sol iam siccaverit aerem et non dum ac-
cidit contrarium humectancium quod contrarie
cause siccitatis opposita sunt. Dispositio
namque que est ad infrigidandum non est sicut
illa que ad humectandum, quia dispositio que
est ad infrigidandum magis facilis est non sit
a que ad humidum. Uer ergo fit ad humiditatem
propter frigus sicut ad siccitatem propter calorem.
Nam quamvis caliditas desiccat sed non
habet infrigiditas. Avicenna primo libro. Aer
a continuitate natura egrediens duplex est, aut
propter complexionem magis sua scilicet aut in qua-
litatibus suis. Illa que desistit in eius substantia
pestilencia est, sic enim aer quandoque putrescit
eius substancia convertitur ad maliciam sicut aque
stagnorum vel hoc dico deteriorare. Unde quam aer
purus et in magnus simplicium undorum non
putrescunt sed deteriorantur composito scilicet corporis
dificato cum aliis aqueis vaporibus et spiritibus
ventis et fumis et nubibus fumigentibus ...
tibus ... aut aer putrefactus
plurimum evenit in postremo estatis
in autumpno et eius desistit qualitatibus
est ut secundum caliditatem aut frigiditatem ad
qualitatem pervenant intollerabilem in tan-
tum ut primum messes et aquatis corrumpant et hoc
quidem est aut qui eo homogenea sicut ca-
liditas estatis cum fortior sit aut con-
versio contraria sicut malicia frigoris mes-
tatur que propter aliqua accidens evenit. Cap.

xii De uere et estate

Aer quidem veris secundum complexionem suam est ceteris tem-
poribus melius et est proporcionalis com-
plexioni spiritus et sanguinis, sed cum equalita-
te sua declinat ad caliditatem tamen subtile
declinat propter hoc ad humiditatem

valere rubificat quod colore eo quod sanguinem
attraxit temperate. Uer convenit decrepitis
quemadmodum estas pueris. Uere conveniunt
egritudines cronice quia humores qui quie-
ti fuerunt currere facit et eliquat. Cum sanguis
melancoliam patientibus melancolia
conveniet. Ipse quoque in quo multitudo hu-
morum dominat in hyeme propter eius quo-
sitate corporis humiditatem in uere fit egri-
tudinibus aptius que pellis materiis
conveniunt quia ver eas resolvit. Cum
ver prolongatur et temperatum egritudines
estive pauce fiunt. Veris autem egritudines
sunt fluxio sanguinis et fluxus sanguinis co-
narium et concitacio melancolie que con-
sistit talis et apostemata carbuncula sinan-
ches et alie consimiles venarum quoque scissure
sputum sanguinolentum et tussis propter hoc maxime
quod est corpus hyemale est sint corpora dispo-
sitiones male qui has sunt egritudines
ipse principium et in flegmaticis accidunt
etiam apoplexia spasmus et incturarum do-
lores. Sed corpus autem que dirivant ad hoc
est fortis motus corporalis et animalis
et concussio virorum calefacientium qui ad
iungat eis ... Nulla vero veris a egritu-
dinibus ... sic tuentur quia ad in flebo-
thomia et naturalis et artificialis purgatio
comedendi diminucio potius inclinan-
tis debilitatio et iniuria intemperancie.
Est autem ver primus conveniens eis quod similibus
infestare. Ubi colera augetur sed post in eius
fine colera cum propter hoc quod subtile resolvitur
et grossum retinet atque constringit. Estas
quidem humores resolvit ac pervenientes debi-
litat et operaciones naturales ut multe resolucio-
nis et colorem cambit quia resolvit illud
quod cum sanguine attraxit. Egritudinum autem
tempora abbreviat. Nam si in his for-
tis fuit aeris invenit virtute adversari
morborum et ad maliciam egritudinum matu-
randum et expellet cum potius. Cum si debi-
lis fuit calor aeris addet ei debilitatem
qua laborat et sic eam destruet et egrum morietur.
Amplius estas calida et sicca cito malicias humi-
da non masticans est et non cito expellit.
Unde plurimarum egritudinum tempora prolongat
et accidunt in ea ydropisis et lienteria ad
hoc cum adiuvat humores virtuti qui
a superioribus ad inferiora descendunt et
propter accipite. Egritudines estive sunt ut
febres tertiane synochus extenuacio corporis
dolores aurium et obtalmia quia quoque in
tertiana cum ventositas non fuit erisipila
et liones que sunt eius nature etiam

est ipsa iuvenes aut senes cuius simules
in estate fortiores. **Capitulum xviii de autumpno et hyeme etc.**

Autumpnus vero etas
tempus est egritudinum eo quod in ipso his
qui sub sole calido multum incedit et in
nocte per modum ad frigus pervenit et
quia multitudo fructuum est qua fiunt hu-
mores mali et propter dissolutionem virtutis
in estate humores preterea fiunt in autumpno
mali propter cibaria mala et propter subtilis re-
solutionem et quia remanet spissum et prop-
ter eius adustionem. Cum ad humorem ebullicit
eo quod prius natura multum compellitur ac resolvitur
redeunt cum frigus ad constringendum
sanguis in autumpno multum minuit quod
sanguini in complexione sua contrarius
desiccat etiam resolutio iam in estate pre-
cessit que sanguinem minuit. Estas quidem
adussit humores et autumpnus eos reddit
. . . facit principium autumpni senibus aliquan-
do convenit est eius similis cum in calore
impedit. Egritudines autumpni sunt scabi-
es que corrumpit impetigines et
et melancolie dolore et febres quotidiane
febres et quartane propter colere nigre multi-
tudinem. Idcirco splen nigrescat in eo accidit
etiam in eo difficultas urine et fluxentia
et stranguria et dysuria et sciatica colica
et ylliaca passio. Unde etiam apoplexia et
egritudines pulmonum et dolores dorsi
et coxarum multiplicantur etiam in ipso lum-
brici in ventre propter debilitatem virtutis
digerendo et expellendo. In ipso etiam quo-
que multiplicantur variole et etiam mani-
a propter humorem coleram malitiam. Item
autumpnus est sicut mater ortagii
egritudinum estatis et autumpnus cum meli-
or existit est ille qui magis est humidus
ac pluviosus deterior autem est ille qui e
siccus. Hyemps ad digerendum melior est
quia frigus calorem innatum subalternum com-
prehendit unde fortior efficitur et non dis-
solvitur et etiam ideo quia pauci sunt fruc-
tus qui comeduntur homines ulcera vite-
ntia. Et quia motus eorum per repletionem
primus est et qui ad loca talia fatencia est
sumitur. Colam quoque plus quam omnia tempora
debilitat sua frigiditate sive ex diceb-
ilitate motus prolixitate. Ipsa est que
magis constringit malis cum ipsa magis
necte est ea que negdimit ac subtiliant
sive egritudinum hyemalium plurime fleg-
matice sunt quia in ea fit flegma multum
et plurimum quod in eo nocumentum compellitur est

flegma. In ipsa catarrus humidat venti-
pit cum aer autumpnalis mutatur. Cum
postquam sequitur apostemata lateris et pul-
monis et raucedo doloresque gutturis.
Deinde dolor costarum lateris et dorsi unde
et nocumenta capitis etiam dolor crani-
cus primo apoplexia et epilempsia et his
totum propter hoc quod in flegmatice con-
stringuntur et magis multiplicantur. Senibus
quibus nocet hyemps eius pluribus
mediis aut mutantur prestat. Hyeme
preterea multitudo et potestas est in unda
tempore estatis et eius qualitatis est
maior sanguis et minuitur et augetur
flegma. Constantinus in pantegni xi parte.

Capitulum xviiii de natura ventorum secundum loca vel climata

Ventus est fumus siccus vel climata
aerea dissolutus. Huius natura secundum
locum est sicut ipsa civitatis aut na-
ture loci est ex solis mansione vel lo-
nginquitate vel ex tempore sui diversitate
loca non sunt unius. Ventus occidens
meridiem septentrionis meridies ortum so-
lis dextra calidus est et est calidus hu-
midus quia cum sol ex altitudine sua
descendit ibi aliquando diu in moratur.
Humidus aut ex humiditate fluminum maris
et his loci ventus qui ex hac parte flans
autem calidus et humidus esse probatur.
Plaga septentrionalis quia opposita
est soli sinistra frigida est et sic quod omni-
ma solis remotione contingit. Cum
enim sol ad eam pervenit altissimus est et
aere remotus. Igitur ventus ex hac
parte veniens frigidus est et sic borealis
notatur. Orientis locis temperatus est
quia licet ibi nascatur sol cito tamen
inde separatur. Ventus qui inde veniens
est cum temperatus si tamen aliquantulum
calidus et sic occidentis similiter temperatus
est sed aliquantulum frigidior et humidior ta-
lis et eius ventus sunt alii viii istorum
suffraganei quorum nature principiorum
suorum naturis sunt affines non tamen
adeo fluentes horum unusquisque dominus
ventus naturam et complexionem explorationis
nec mutantur. Boreas enim corpora indu-
rat et confortat humores et sic clarifi-
cat cerebrum sanat sensus subtiliat mo-
tum confortat et continet augmentat. Ma-
lus humores contrahit ne maligna me-
bra distruat quod ideo fit quia corpus ex-
teriora refrigerat et calor in illis intus adu-
natur tusses facit et dolores pectoris propter

desiccationem specialiter iuvamenti digestionem
et urina fugit dolores oculorum pariter
corporibus frigidis nocet Auster econtra
venas emollit corporis humores sensus et
spiritus turbat inde gravitas auditus verti
go oculorum pigricia tarditas motus ca
pud gravat [illegible] epilepsie movet [illegible]
digestibilis virtutis deficit. Et inde co
[illegible] quia ventus ille calidus est et hu
midus implens humidis humoribus [illegible]
[illegible] humectationem cerebri denotat defec
tum. Defectu enim digestibilis fit [illegible]
visus atque ad stomachum descenden
tibus. Occidentales aut orientales venti
post in tempore vere sunt corporum tempera
tum. De quo ad alios secundum naturam suorum princi
palium operantur corpora sed tamen media
bus Avicenna in simul. Ca. lix de locis habitabilibus

Locorum habitabilium
dispositiones in corporibus diversificant
tamque altitudinem et profunditatem
in habitis et bonam dispositionem terre ipsius ut si
est lutosa vel tenosa vel si est [illegible]
mineris et etiam dispositionis multitudinis
aquarum vel paucitatis et etiam dispositione
eorum que in circuitu eis sunt sicut arbo
rum mineriarum fontium cadaverum mon
tium. Quoniam ac natura et etiam convenit
eorum. Omnibus quidem aer qui cito infrigida
tur accidit sol cito calefit quia sol acri
ter subtilis est. Cum vero hominem constrictus
est ex vero [illegible] aut aeris [illegible]
est ille qui constringit ratus aeris afflic
tionibus angustat loca habitabilia calida
capillos nigrificant et [illegible] at digesti
onem debilitant. Tamen in eis maxime
resoluta sunt et minuunt humiditas cita se
nium adveniet sic intra [illegible]
[illegible] in eis morantibus advenit se
nium in anno xxx. Corda timida
sunt eo quod spiritus multum resolvit. Propterea
illi [illegible] magis leviora sunt.
In locis autem frigidis morantes sunt for
tiores et audacie maioris ac melius di
gerentes et si humida sunt erunt carnosi
[illegible] venarum profunde et iunc
ture occulte. In locis humidis habitantes
[illegible] sunt facies eorum leves cum
[illegible] cito advenit eis lenitas horum
estas non multum calefit nec hyemps
multum infrigidat. His advenit ven
tris fluxus et multitudo [illegible]
tus [illegible] emoroidibus [illegible]
putrida et epilempsia frequenter. In lo
cis frigidis siccis [illegible] continuit
complexiones et sic fuerint [illegible] horum

estas valde calida est et hyemps
valde frigida. Ca. lx ad idem [illegible]

In locis altis sunt homines sani fortes
et laboris multum paacientes et diu
vivunt. In profundis autem morantes
in [illegible] multa sunt [illegible]
[illegible] aquis abundant vel frigidis et
[illegible] fiunt et eorum acies ma
li sunt. In locis petrosis [illegible]
[illegible] aeres in estate valde calidi su
nt in hyeme valde frigidi horum corpora du
ra fiunt et solida multorum capillorum
et [illegible] manifeste [illegible] in eis fir
tas fiunt aut multum [illegible] et [illegible]
lorum [illegible] inobedientes vel [illegible]
fortes [illegible] et [illegible]. In
locis montuosis frigida est terra et [illegible]
sa dum quoque [illegible] illi morantur [illegible] venti
in eis [illegible]. Dum aut resolvunt [illegible]
[illegible] qui venit [illegible]
[illegible] fiunt. Locorum maritimorum
temperatur caliditas et frigiditas [illegible]
[illegible] humiditatis sue ad [illegible]
et [illegible] id quod [illegible]
humiditate [illegible] et sic procul dubio ad hu
declinat. Et si septentrionalia fuerint [illegible]
[illegible] civitatis [illegible] pro fundi
tas magis in eis temperate si vero meri
dionalia calida erit extranea. Itaque
qui loca eligit habitabilia cognoscere de
terre dispositionem et aquarum ventorum et [illegible]
illi quomorantur [illegible] magis quod [illegible]
ut orientales venti [illegible] in
domus ingredi valeant [illegible]
at [illegible] est qui aere [illegible]
[illegible] aquarum [illegible]
[illegible] multarum et undarum que estate
calefiant et hyeme infrigidant [illegible]
[illegible] que [illegible] est [illegible]
et adiutorium [illegible] Haly in [illegible]. Ca. lxi

de vestibus
Opposita vestis albus calefit. Vestis
[illegible] calefacit sed quedam mag
calida est quedam minus. Vestis linea
corpori apposita primo quidem illud refrigerat
sed postea mediocrem calefacit et [illegible] sub
tilissima sit cutem lenit [illegible]
[illegible]. Bombacina vestis quanto amplius
[illegible] est sive mollior tanto corpus am
calefacit quia corpori plurimum [illegible]
quod cutem emollit ac lenit. Et ideo hye
me induenda est. Vestis aspera minus
calefacit cutem aspera [illegible] vestis
aut pilose cuius [illegible] longiores sunt ca
lor etiam erit fortior [illegible] hyeme [illegible]
or est adheret enim corpori quando [illegible]

est [illegible] corpori non adheret nec multum spis-
sa est minus calefacit et desiccat membra [illegible] magis competit. [illegible] vestis cor-
pus calefacit et desiccat membra que in-
durat et magis aut que ex pilis sit. [illegible] sive bambacinum temperatum est et corpus
non calefacit sicut bambax. [illegible] cali-
da est corpus [illegible] dorso ac renibus
est utilis. Vestes pelles varie sunt secundum
naturam animalium ex quibus fiunt. Varium
et [illegible] minoris caloris sunt quam pelles [illegible] magis conveniunt corporibus sua le-
nitate temperatis. Vulpina vero magis cale-
facit. Edulorum et agnorum fortius corpora
calefaciunt dorsoque ac renibus meliores
sunt. Razi in [illegible].

Omne vestimentum leve et simul cum minore corporis calore affert
estati convenientius est. Cui simile est illud
quod cum teritur varium remanet et ante
pilosum nec radiosum et spissum invenitur
corpus magis calefacit et ideo hyemi conve-
nit.

Lineum vestimentum omnibus aliis
frigidius est eo quod minus adheret. De bomba-
ce vero [illegible] lineo calidius est. De bomba-
ce vero [illegible] frigidius et carnes auget.

Omne vero vestimentum asperitatem habens carnes
macriores facit [illegible] sentitur. [illegible] contrarium est operatur contraria.

Vestimenta de lana vel pilis facta calida sunt
ipsa corpus debilitant [illegible] in estate
quedam de pilis caprarum vel camelorum
sunt calidissima [illegible] corpora [illegible] ac vehementer calefaciunt [illegible] calefacit. [illegible] vestimenta
de lana vel pilis [illegible] licet nec [illegible] nec carnibus noceat.

Pellis [illegible] vel
aliis omnibus pilosis quibus [illegible] cali-
da est vulpina calidior est omnibus aliis
calidam ex complexionibus quibus [illegible] confert. Post hanc vero pellis [illegible] in caliditate secunda est [illegible] atque aquatili temperate calefaciunt [illegible] sunt et temperata corpora [illegible] conferunt. Relique vero pelles [illegible] quarum
mentionem non fecimus cum [illegible] super-
flua sunt [illegible] nisi corpora grossa [illegible] quibus conveniunt. Hali in [illegible]. Ca. lxxii de exercitiis etc.

Dicto de aere [illegible] attendamus. Dicendum est de motu et quie-
te. [illegible] duo qui sunt [illegible] animalis motibus dicit. Aliud corpus [illegible] exercitium vocat et est necessarium tribus modis.
Primo ut naturalem calorem [illegible] et [illegible] augeat [illegible] confortatus
cibos fortius attrahat ac velocius di-
gerat et superfluitates corporis subtilietur.

Secundo ut meatus purget poros dilatet
superfluitates corporis dissolvat. Tercio ut in-
de membra indurescant et confortentur
aliorum cum aliis [illegible] et ideo confor-
tentur [illegible] que
fiant ad [illegible] suspectionem. Motus cor-
poris qui duo sunt [illegible]. Con-
venit illud quod quis utitur [illegible] inter-
dum [illegible] est per accidens [illegible] aut fortis est ut [illegible] que [illegible] tentur aut non fortis ut [illegible] est illud [illegible] medici [illegible].

Exercitium corpus mutat
quia quod est equale calore equale [illegible] aut amplius fit magis calefacit
et postmodum infrigidat et desiccat [illegible] quorum corpus immutat quia
frigiditatem et humectationem [illegible] equalem.
Avicenna in [illegible].

Operacio motus in corpore diversificatur [illegible] quia fortis
est aut debilis [illegible] adiungitur [illegible] materias
quibus exercetur. Motus quidem fortis [illegible] et paucus [illegible] ut calorem [illegible] aut si fortis non multus differt [illegible] non fortis [illegible] quieti [illegible] calefacit corpus et resolvit [illegible] resolvit [illegible] paulatim resolvit [illegible] qui calefaciat. Et cum [illegible] ut superflue infrigidat [illegible] calorem naturalem resolvit [illegible] desiccat. Cum autem [illegible] materia [illegible] ipsa materia plurimumque adiuvat [illegible] eius
et plurimum diminuit [illegible] motus [illegible] infrigiditate et si fiat augmentum
motus aut [illegible] in caliditate et sic [illegible] semper infrigidat [illegible] caloris [illegible] que suffocat humectat quoque [illegible] resolutionis superfluitatum. Constantinus
in libro de regimine sanitatis. Ca. lxxiii de te[illegible]

E[illegible] sunt laudabilia custodiende sani-
tati si ante cibum fiant membra [illegible] confortant [illegible] superfluitate
humorum in membris [illegible] dissolvunt calorem naturalem confortant
ad digerendum confortant et adiuvant
unde quanto sunt fortiora exercitia tanto ma-
ioris virtutis est vis digestiva [illegible] in
libro dietarum [illegible] ante cibum exercitantur
non [illegible] est eis regula diete [illegible] parum exercitant aut sunt quieti

debent dietarum observare ordinem cum corporis
mundificatione vel farmacia flebotomia
et similibus secundum tempus. Exercicium est enim tribus
ex causis optime: in stomacho nutrimentum
digeratur et natura incipiat aliud appetere,
quod colore urine cognoscitur. Si enim est
albus, nondum cibus digestus est, tunc
non sufficit. Si citrinus, digestus est, unde de
cet uti exercicio. Si autem fuerit igneus, mani
festat cibum diu fuisse digestum, et tunc
non exercitetur, tempus enim transactum est.
Quod si exercicia secundum congruum quantitatem humorum cru
ditudine. Si corpora sint magna aut parva
secundum grossitudinem vel subtilitatem quanti
tatem equalitatem tali. Conveniat autem
exercicia post cibum quod si fuerit aliqua ne
cessitas conveniat tempus cum fiat quando
neque cibus digestus eius de stomacho
descendat ut facilius aliquantulum digerat.
Nunc exercicia post cibum facta oppilationem
cibum a stomacho indigestum deponunt.
Rursus exercicia digestiva corporibus in qui
bus subtiles sunt humores non sunt
competencia nisi temperata modica, sicut e
contra exercicia fortioribus conveniunt qui
bus grossi humores sunt et accumulati,
ita debilibus tenues humores habentibus
debilia et pauca conveniunt, quod dimitten
da sunt fatigatione [illegible] ante vel cum
anhelant et sudant. Dulces vero regende
sanitati incompetens est. Prima comple
xio corporis corrumpitur, naturalisque calores
corrupti condempnat unde deficit calor
naturalis. Est enim quod causa multorum hu
morum [illegible] Constantinus vel [illegible]
[illegible]. ¶ Exercicia temperata multum iuvat
calor enim realis excitatur, [illegible] corporis
dilatatur accidentiori ad [illegible] protendi
sensus clarificatur, actio animata confor
tatur, pulsus etiam [illegible] ad
expellendas feces [illegible] urina et su
dor et omnis superfluitas de [illegible] hu
moribus egreditur bona [illegible] augmentatur
maxime. Si vero autem cibum sit, tunc enim
et calorem naturalem excitat et digestionem
[illegible] et [illegible] apparet lau
dabiliora sunt exercicia secundum tempora
quam equestria [illegible] peiora
sunt. Cum corporis [illegible] impedi
bus aut [illegible] fortiora [illegible]
aut de [illegible] in labore [illegible] labor
enim est dissolucio virtutis animalis [illegible]
[illegible] humiditatis ac [illegible]
[illegible] corporis [illegible] quarte par
te. ¶ [illegible] quoque observandum est ut
qui fortibus [illegible] uti [illegible] exerci
tiis ordine [illegible] custodiat nec de [illegible]

ad [illegible] motum subito [illegible] Haly in
suo.

Capitulum [illegible] de balneo et tempore balneandi

Post tractatum motus et [illegible] de balneo
disputandum est licet [illegible]
[illegible]. Balneo namque [illegible]
exercicium [illegible] utimur quo ea que
[illegible] non bene dissoluta sunt pur
gentur et [illegible] [illegible] motus
fecit [illegible] sordes [illegible]
[illegible] sunt [illegible] et
[illegible] [illegible] in [illegible] exercicio
post abluantur [illegible] ad balneum
superfluitates [illegible] quas [illegible]
indigestas [illegible] humores [illegible] liquefa
cit et superfluitates [illegible] apertas
[illegible] membra defluere facit parat
[illegible] morbus sic etiam [illegible] post prandium non
de uti balneo [illegible] enim [illegible] superfluita
tibus capud descendit [illegible] cibus indiges
tus a stomacho unde [illegible] opi
lacio efficitur [illegible] [illegible]
[illegible] assidue ydropisis [illegible]
[illegible] tamen accidit [illegible] balneum
[illegible] ingrediant [illegible] vero
est [illegible] modica laudabilis [illegible]
[illegible] post prandium [illegible] tamen
[illegible] est balneum post exercicium aut [illegible]
prandium [illegible] multas utilitates
confert. Corpus enim et membra humect
tat calorem naturalem confortat digesti
onem optimam reddit angustias [illegible]
effugat poros aperit superfluitates [illegible]
at dolores mitigat [illegible] vel
ventositates dissolvit [illegible]. ¶ Bal
neum dulcis aque corpus remollit ca
lidum quod calefacit frigidum aut in
frigidat. Aque vero non dulcis balneum
corpus desiccat quod si quidem ex aqua
salsa et amara vel sulphurea fuerit cale
facit et desiccat [illegible] [illegible] vel
[illegible] fuerit infrigidat et desiccat [illegible]
in suo.

Capitulum [illegible] quibus prosit balneum et quibus obsit

Ex balnei [illegible] est corpus
humectare [illegible] sordes [illegible]
[illegible] detergere repletum quoque in
[illegible] ventositatem dissolvit [illegible]
[illegible] humores [illegible] subtiliare [illegible] dolores
[illegible] [illegible] fugit lassitudine re
[illegible] corpus [illegible] aptum
efficit. Nocumenta vero eius sunt [illegible]
[illegible] adeo calefacere ut [illegible]
[illegible] [illegible] quoque [illegible]
et [illegible] humoribus [illegible]
[illegible] descendendi. Podagricis febricitantibus vel [illegible]
[illegible] vel apostemati vel plagam
vel [illegible] habens balneum tunc [illegible]
Corpora vero [illegible] habentes humectatione

balnea indigent. Quandoque autem debent ne
in balneis sedeant sed in medio loco temperato
maneant. Contra se [illegible] intrant
aquam calidam procedant ut humidi vapores
elevati corpora eorum humectare faciant alimentum
[illegible] non balnei post cibum quousque caveant si-
bi nisi qui corporis pinguedinem velit adipi-
sci aliquando quamquam post balneum [illegible]
dicit tardari. [illegible] Quorum qui utun-
tur balneis [illegible] aqua in-
gentibus utantur aut ut eorum complexio
calefiat aut ut frigescat aut humectetur
aut [illegible] desiccetur. [illegible]
[illegible] supplementatis autem evacu-
at humores emollit catarrus [illegible] et
[illegible] calefaciendo dissolvendo
[illegible] frigidatis frigidate [illegible] aliis [illegible] mor-
bis [illegible]. Et quando longa mora sit ita ut
sudor plurimus [illegible] corpus calefacit ac
calidi causa desiccat [illegible] evacuationis
causa que fit per sudorem. Porro si tam longa
mora sit ut in [illegible] sudoris evacuatio
fiat corpus refrigerat et desiccat quia ca-
lorem naturalem dissolvit et humiditatem
corporis fortiter evacuat. Unde et [illegible] dica-
dit et defectus fit. Avicenna in primo canone.
Dum valent repugnant balnei impedi-
atur post cibum si [illegible] fuit ne [illegible]
nes [illegible]. Quando [illegible] vult [illegible]
[illegible] si balneum intret dum est [illegible]
et [illegible] moretur. Porro qui sanitate
tum vult custodire balneari [illegible]
id quod est in stomacho et epate digestum
est. Cum [illegible] ne cola [illegible] hoc [illegible]
[illegible] ante balneationem [illegible]
[illegible] aliquam [illegible] vehementis calidi-
tatis se [illegible] in balneo vel [illegible]
[illegible] frigidam actu bibat quia
[illegible] frigiditas non [illegible]
[illegible] ad membra principalia procedat
[illegible] cum [illegible] habet
[illegible] se custodiat [illegible] et qui
[illegible] vel apostema [illegible]
[illegible] ante manum. Capitulum xiiij de
cibis [illegible]

Triplex [illegible] cibis [illegible]
[illegible] corpus [illegible] assidua
indigent restauratione [illegible]
[illegible] alteratum corpus
[illegible] cum cottidie [illegible] et
manifestos potus [illegible] occultas et [illegible]
[illegible] ut [illegible]
[illegible] supplementate [illegible]
[illegible] minua
[illegible] occultas [illegible] ut [illegible]
[illegible] respiratione [illegible]
[illegible] a cottidie de caliditate

in frigiditate et de siccitate in humidi-
tatem [illegible]. Deinde [illegible] que
[illegible] est [illegible] ut [illegible]
fiat restauratio [illegible] acto
[illegible] ad tempus fiat retardatio
[illegible] potus [illegible]
[illegible]. Cibus in humano corpo-
ribus modis operatur. Aut cum sola sui
qualitate aut qui caliditate sua calefac-
it vel frigiditate sua frigefaciat. Aut sui mate-
ria ut qui [illegible] conversione [illegible]
[illegible] membrorum recipit [illegible]
[illegible] accidit ut ali-
qua [illegible] qualitatum [illegible] que
[illegible] fortior [illegible] corporis
qualitatis [illegible] faciat [illegible]
[illegible] coagulatio [illegible]
[illegible] sicut est sanguis qui [illegible]
[illegible] plus est frigi-
ditatis [illegible] sanguinis
factus [illegible] sit ut pars
membri [illegible] fiat et sanguinis qui [illegible]
[illegible] sicut est [illegible] aut [illegible]
operatur [illegible] est forma [illegible]
[illegible] que non est qualitatis
[illegible] materia [illegible] complexio
[illegible] qui [illegible]
materia [illegible] aptitudine vel [illegible]
complexione sicut in magnete virtus at-
tractiva. Constantinus in Pantegni [illegible]
Capitulum xv de diversitate ciborum in [illegible]

Qui in [illegible] aut [illegible] aut [illegible] meliorum
[illegible] aut [illegible]
[illegible] est [illegible] aut [illegible]
[illegible] aut [illegible]
fructibus. [illegible] aut [illegible]
[illegible] sicut ut frumentum [illegible] aut [illegible]
[illegible] ut lactuca [illegible] aut [illegible] fructus
ut [illegible] aut [illegible] ut
rapa [illegible]. [illegible] fructus aut silvestres
sunt aut domestici. [illegible]
aut est [illegible] aut [illegible]
aut [illegible]. Et horum quedam [illegible]
sunt quedam [illegible] ut [illegible]
[illegible] et quedam [illegible]
ut [illegible] sicut lac [illegible]
aut [illegible] sicut mel. [illegible]
a [illegible] melius est [illegible]
[illegible] corporibus [illegible]
tabilibus [illegible]
[illegible] melior est [illegible] fructibus
a [illegible] temperate sunt et
[illegible] fructibus
[illegible] melior [illegible]
[illegible] sunt
[illegible] ambulatilibus [illegible]
[illegible] est [illegible] sanguine [illegible]

melior phasianus namque carni assimilatur. Ca-
ro volatilium est cum quadrupedum car-
ne laudabilior quia digestibilior. Gal-
lina autem gallina omnia reliqua precedit. Ex
piscibus qui in petrosis locis nascentes
omnibus aliis laudabiliores sunt. maxi-
me que in magno flumine claro et leni
currente. Lacti vacce dulcior caseus et
butirum. Secundum ordinem certius est mollibus ad de-
scendendum a stomacho durius. Sunt
vero multum lac ovium. Omne autem lac domi-
sticum animali pessimum est. Caseus re-
cens laudabilior est sicco vel salso quia
cito digeritur. Butirum temperatum est. Mel
vero calidissimum est complexionis frigide
congruum. Ova gallinarum recentia laudabili-
ora sunt. Secundum quod dicit Hali ut supra.

Ca. lxviij de diversitate ciborum in operatione

Qui vero diversificantur accidentibus suis ne-
que quas in corporibus operantur duobus
modis aut qualitatibus suis aut
in suis qualitatibus. Quidam enim alii
calidi sunt alii frigidi alii humidi alii sicci. Non-
nulli vero temperati. Horum autem in calore et frigi-
ditate et siccitate sunt qui secundum magis et minus
a primo gradu usque ad quartum similiter
differunt qui alius est subtilis alius est
grossus alius temperatus. Subtilis est
cuius quantitas magna paucum nutrimentum
corpori reficit. Temperatus vero autem utri-
que cuius mediata quantitas mediate nu-
trit multa multum pauca parum secundum
suam quantitatem. Horum autem cum quidam
corpus reficiant laudabiliter aut nocent
quidam vero ex proprio. Corpori vel supra
phisici medicine. Quedam etiam simplices
clarificativa que superant oculos et
alia que mortales nascuntur auferunt et
que caput et stomacum acceptis humoribus
purgant et que oculos a calliginosis
fumis defendunt. Aliter autem sunt
absinthium aloe urtica nenufaris papa-
ver in album hasticus antimonium tis-
lac certicis sambuci celidonia siccus
amne tamen marie nasturcii camer-
marum seglus spermatis cuius baccis
asparagi puleius vel usto etc. Ciborum al-
quedam etiam sunt subtiles et ad digeren-
dum faciles ut uva ficus amigdale dul-
ces ex corticibus lactuca apium dederunt
cicerum caro porci iuvenis pulli perdices
turdi avicule aves volatiles pisces qui in
petrosis locis degunt auricula lambra lin-
gua pulmo pedes. Quidam vero duri sunt
nutrimentum et ad digerendum difficilem ut pa-
nis azimus faba lenticula ciceris primula al-

ba citonia castanee avellane alme in-
vide cucumeres caules rapa fungi caro
bovina leonina cervina ursina anathes
anseres pulli columbini grues pavones
anates gutture cor epar splen renes sto-
machus intestina viscera volatilium ca-
seus vetus panis mulum. Ca. lxix de
cibis qui bonos humores generant et cibis qui

Quidam autem generant humores malos
bonos vel sunt tum temperati et qui-
dam tamen sunt etiam subtiles ut in
stomacho facile corrumpuntur licet nimis
dura atque digestioni repugnante ut pa-
nis bene fermentatus et bene coctus equum frumen-
simula ptisana anafizi ficus uva malagra-
nata in frigidis corporibus pince lactuce
borago caro porcina edulina vitulina
annualis agni dinu arietum apri pulli
fasiani perdices ova sorbilia pisces pelagi
et in petrosis locis geniti lac caseum max-
ime vinum odoriferum. Quidam vero ma-
los cibi sunt valde distemperati vel in caliditate
vel in siccitate ut allia vel in frigi-
ditate et humiditate ut fungi cucumeres vel
in proprietate et sic ut poma in matura et
sunt cibi qui nimium viscosum sunt sicut sica-
lit caro porcellina vel valde dura ut bo-
vina vel facile corruptibilem ut cucumu-
la. Ex his itaque cibis qui malos humores
generant sunt panis vero bene fermentatus nec
bene coctus fabe lenticule milium lolium
poma immatura avellane nuces persica
citonia mespila dactili cucurbite rapa
caulis capparis cepe synapis et omnes
caro pluries porcus caprolina caro caprina
caprina cervina leporina equina ursina
caro pinguis cerebrum medulla spine et
reliquorum ossium pinguedo pulmo stoma-
cus splen intestina renes caseus pisces
lacuum et aquarum paludum et lutosa-
rum que inquinate sunt anates turtu-
res grues pavones passeres pulli co-
lumbini. Ca. lxx de cibis qui stomacho nocent et
cibis qui iuvant

Quidam itaque facile cibi qui
corrumpuntur in stomacho cibi sunt nimis
humidi corruptibiles si contingat eos
non velociter egredi ut uva ficus matura
mora celsi matura ceresa cucurbita persica
melones caro pinguis lac cerebrum medul-
la spine et similia. Alii vero difficile quia
solidum sunt grossa et sicca et durant
tamen parum calor ostrea caro cocturna-
ta et similia. Quidam cito decurrunt
per se sive leni sive leviter quia sto-
machi vasa emolliunt et lubricant indi-
gesti humoribus etiam per acumen suum quia

stomachum et intestina mordent. Ex
his ergo sunt atriplex, uva, mora celsi, olive,
spinachia, caro porcina et pecorina, caro
pinguis, pulmo et pinguedo. Alii vero car-
de, mespila immatura, silique, glandes,
dactili, cucumeres, fabe, caro leporina, cor-
ruptum. Quedam autem stomachum bonum
reddunt atque robustum ut lactuca, scario-
la novella, inta, asparagus, carvi, piper, zin-
ziber, zuccara, mastic, acetum, cito-
nia, capparis, palma condita. Alii vero malum
fastidiosum ut ceresa, pruna alba, cu-
cumeres, avellane, melones, poma, anathes,
aucetes, cerebellum, rossis, medulla, uva
passa, nuces, pistacee, siliqua. Quedam autem in-
flant cibi et dulces cum magis dissol-
vunt quam consumant. Et in stomacho flatum
gestum ventosum generant ut sunt castanee,
nuces, quercus, cum cortice, vinum dulce,
mustum, mel, rapa, radix, cepe, porrus, e-
ruca, fabe, lenticule, fasioli. Alii vero valde
attenuant ut apium, trifolium, petrosilium, ruta,
cuminum, nigella, anetum, carui, piper,
mel dissolutum.

Cap. lxxvi de minutivis et impinguativis

Quedam vero parum nutriunt que si comedantur facile dis-
solvuntur corporibus subtiles nimi-
um humores generant et liquidi et quorum vio-
lentus et acutus nimium sunt qualitates
et quorum durus valde vel plurimum vacuum sunt
substantiam ut mora celsi matura, pruna, mala,
pira, mulie, olive, mespila, sordidum, milium,
triticum album, uva, ponderosum, panis azi-
mus vel furfureus, cucurbita, atriplex,
spinachia, alia, pinguedo, nares, aures, pl-
ing, guttur, mentum, venter, intestina, ale
pullorum, caseus vetus. Alii vero multum su-
btiliter temperati cum diu ventre ingra-
vantur ac difficulter dissolvuntur ut triti-
cum, ... grossum, ovo albo. Sic
etiam cibi aliquantulum distemperati et dura
habentes substantiam si bene digerantur multum nu-
triunt ut caro bovina. Ex his ergo que
multum nutriunt sunt grana tritici et si-
milia maxime si cum lacte coquantur,
castanee quoque, glandes, avellane, rapa,
caro porcina, cerebrum, spina, medulla, cor-
pora, lac, caseum, caseus vetus, ova, latu-
ste maxime, caro ... pingues ...
cibi dulces precipue qui grossos vel spissos
generant humores ut dactili, ... pin-
gues, vinum dulce vel novum, spissum et simi-
lia. Quedam etiam impinguant que
laudabile sanguinem ac moderate grossum
generant, et multum nutriunt. ...

est panis furfureus bene confectus, lac, cas-
eum recens, simila, rizi, tritici, carnes
agnorum maxime, caro porcina cum eius pi-
nguedine, caro agnina, cerebella, ova sorbilia
et de potabilibus vinum dulce ac spissum,
ficus mature recentes, uve dulces si-
miles. Constantinus vel de regimine sani-
tatis.

Ca. lxxvii de equalitatibus cibi sumende

Oportet ... in his ... intelligi di-
... est cibi qualitas secunda quan-
titas tertia ... quarta tempus
... quantitas desiderii ... secundum
membra sunt ... qualitas at-
que debet ... secundum naturam corporis
... Si enim calida sunt frigidas
cibos ... si frigida calidos,
sicca humidos, humida siccos. Quibusdam cibis
sicut agrestium que si sit grossa sicut
caro vaccina, panis azimus est ...
cuius multum calore in stomacho naturaliter
... stomachus. Est etiam
qui multum ante cibum ... et in
hyeme propter acris frigiditatem ...
... cum cibus ... in sto-
macho digerit multum nutrit virtute
confortat. Illis autem qui modicum in sto-
macho calorem naturalem habent et ... ca-
loris ... laborantibus ... et ...
... utentibus ... cibus ...
... est quia non ... digerit
... grossos ... in stomacho ...
... subtilis vero cibus sicut pulli gal-
linarum, pisces, spinachie, ...
na, lactuca, ... vero ...
... utentibus quorum calor naturalis in stoma-
cho debilis est ... constipa-
ta ... calidos ... sto-
machus ... est
non tamen digeritur ... stomachus in
... carnes
vaccina digeruntur ... Sto-
macho enim multum calido ... multa co-
... quantitas ... grossus ...
... ut calor et ... subtilis
enim cibus cito incendit ... fiat
... magno igni ... et ...
... ligna cito incendunt ...
... autem grossa sicut ... ca-
lor ... confortatur ... sto-
machus ... temperatus cibum
accipiat ... grossum ... subtilem medio-
crem ... temperate ... et ...
... temperate ... intempori-
bus etiam temperatis ... dictam co-
venit ... Hali in practica ... Et ...

medius qui optime terit molaribus cibum maximeque si grossus fuit quo fiat aleviator digestio stomachi. Post etiam ea que coquentur plerumque decoquenda sunt ut accelerentur eorum digestio [illegible] a stomacho. Constantinus in pantegni. Cap. xxxij de quantitate ciborum

Quantitas ciborum laudabilis non multum excedat modum ut gravet stomachum quia cibus laudabilis assuete superfluus malum generat sanguinem comestio de malis superfluis replet. Si cibus malus est vel calidus pessima generat febres acutas [illegible]. Grossus arteticam facit dolorem podagram [illegible] splenis epatis duritiam et opilationem. Melancolicus melancoliam quartanam vel maniam cancrum scabiem nigram [illegible] generat. Ideo qui cibi plenitudine [illegible] multis [illegible] tutius est [illegible] non [illegible] aut si [illegible] gule [illegible] aut palati [illegible] in pantegni. ¶ Utilius est [illegible] in tempore fertilitatis quam fames [illegible] in tempore sterilitatis [illegible] tamen [illegible] est [illegible] quibus plus [illegible] cibus [illegible] modum [illegible] repletos fuisse mortuos [illegible] namque repletio [illegible] est sine [illegible] sine [illegible] est [illegible] quam fastidium [illegible] et vomitum [illegible] aut [illegible] sapit [illegible] stomachus [illegible] cum [illegible] fuit [illegible] aut [illegible] est quam [illegible] sunt [illegible] prolongate [illegible] cum [illegible] adducunt [illegible] incipit [illegible] indigerendo [illegible]. Itaque cibaria diversa [illegible] in [illegible] indigerendo. Alia [illegible] plus [illegible] aliquibus [illegible] dulces sunt [illegible] ad faciendas opilationes [illegible] natura trahit [illegible] autem ad [illegible] est [illegible] quam motus [illegible] facit [illegible] in stomacho [illegible] super dextrum latus dormiat. Deinde super sinistrum [illegible] et postea super dextrum se revolvat [illegible] in pantegni. ¶ Cibus ultra modum [illegible] si fieri potest [illegible] descendat [illegible]

[illegible] si non potest [illegible] et ea que ventre solvunt sumere. Cibus [illegible] ea quod homo uti consuevit [illegible] minuendus erit. ¶ Oportet autem ut cibos [illegible] consuetos [illegible] et quacumque consuetum [illegible] consuetudo [illegible] fuit que [illegible] mutanda erit. [illegible] de [illegible] ad bona [illegible] debet [illegible]. Itaque [illegible] in die [illegible] debent [illegible] ad plus [illegible] magis. [illegible] laborem [illegible] maiori [illegible] indiget [illegible] corpore. Cap. xxxiij de ordine [illegible]

Hinc autem digestio [illegible] et tempore sumendi cibos [illegible] mala fit et corrumpit [illegible] multa [illegible] in una comestione sumuntur [illegible] cibus grossus [illegible] comeditur [illegible] multa cibaria [illegible] sumunt [illegible] principium et finem [illegible] mora multa efficit [illegible] sicut fructus [illegible] debent autem [illegible] cibum [illegible] sunt [illegible] morem faciunt [illegible] est [illegible] et poma [illegible] tamen [illegible] ut omnes fructus recentes [illegible] sunt sicut [illegible] et mora [illegible] infrigidata. [illegible] in die [illegible] multis [illegible] calor sentitur in stomacho. Constantinus in pantegni. ¶ Ordo dicte [illegible] in [illegible] digestionem [illegible] grossus [illegible] sicut [illegible] ficus [illegible] item [illegible] cum [illegible] digeruntur [illegible] stomachi [illegible] natura [illegible]. ¶ Tempus autem [illegible] post [illegible] stomachi [illegible] fortis est [illegible] colorata [illegible] et appetitum [illegible] est [illegible] nulla mora [illegible] stomachi [illegible] appetitus [illegible] ad stomachum [illegible] dein [illegible] spatio unius hore [illegible] et cibum

accipiant. Iterum in frigidis locis temporibus multum cibum dare quia tunc calor intrinsecus est coadunatus unde melius adiuvat digestivam virtutem. Subtrahendi sunt vero cibi in calidis temporibus calor enim aeris naturalem trahit calorem exterius unde magis intrinsecus non [illegible] digerit. Cibum itaque maiorem prius digestione in hyeme quam in estate. In estate deliciosum cibum dare [illegible] invitantibus quia tunc temporis est aer [illegible] relicto [illegible] manducet in spacio [illegible] hore quiescant. Similiter [illegible] non statim comedant [illegible] una hora comedat quiescat [illegible] In hyeme sit cibus actualiter calidus in estate [illegible] frigidus abstinendum est tamen a cibis actualiter calidissimis et frigidissimis [illegible] magni caloris tempore quia inflammato existente [illegible] cibus [illegible] frigidis [illegible] non possunt hore saltem mansiones sunt frigide. Constantinus [illegible]

Capitulum LXXIX de quantitate cibi secundum statum [illegible]

Dari autem cibum desideranti [illegible] bonum est appetito cum cibi magna sit esse virtute ad digerendum [illegible] sint cum esse [illegible] complexioni convenientes. Oportet infirmis membris cibaria dare convenientia [illegible] sunt illorum infirmitatem [illegible] toti corpori sunt necessaria [illegible] dolor capitis affectus est neganda sunt eis cibaria fumum generantia [illegible] sicut nuces lac allium cepe [illegible] Cum de [illegible] stomachum astringendi sunt [illegible] sicut est pinguedo butirum [illegible] cibum in ore stomachi [illegible] convenit [illegible] ut [illegible] stomachi descendat [illegible] post cibum ambulat. [illegible] aut flegma in stomacho [illegible] caveant cibos [illegible] flegmatis generativos. [illegible] colera in stomacho creatur negandi sunt cibi calidi [illegible] [illegible] sicut mala [illegible] [illegible] quibus autem in stomacho intestinis cibum [illegible] caveat cibos duros [illegible] [illegible] sicut [illegible] ante cibum eis non [illegible]

machus cibus indigestus descendit [illegible] cibum denique stipticum sicut [illegible] [illegible] et similia quia si [illegible] frigidum fuerit [illegible] est grossus cibus [illegible] [illegible] si autem [illegible] calidum cibus denique frigidus. [illegible] est aqua ne cum cibo potetur sed post cibum in stomacho [illegible] cum cibo [illegible] stomachi [illegible] [illegible] digeri non permittit [illegible] est cum cibum a stomacho tangi ut calefiat [illegible] si [illegible] sint [illegible] [illegible] cibo non in stomacho quiescere nulla [illegible] est bibendi aquam sed tamen [illegible] [illegible] aut in nocte [illegible] est [illegible] Capitulum LXXXI de pane

[illegible] est

Pro eo quod [illegible] cibo apponatur [illegible] cum appetit panem [illegible] dicatur. Cibarius est qui [illegible] delicatius fermentatus fermentis confectus azimus non fermentatus [illegible] azimus est [illegible] fermento [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] intestina [illegible] [illegible] aqua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] panis unde et [illegible] placente sunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Crusta superficies panis [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] farina [illegible] [illegible] sunt [illegible] [illegible] Panis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] digestionis est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] digestionis [illegible] [illegible] autem laudabilior est panis [illegible] optime farina farina [illegible] est et

Capitulum LXXXI de pane

inquo salis quantitas oportuna iniciatur
ac bene fermentatus est et in camino coquitur
igneus mansueti ac temperati vino minus
qui adustiora indigesta dimittat nec
non pani qui adustiora derelinquit con-
tiora cruda remittat huius panis nutri-
mentum habet laudabile citoque digeritur
corporibus temperatis convenit et qui pane
laborant azimus autem panis aut non coctus
plurimum nutrimenti est ac grossi et tardi
digestioni humorem generat grossum atque
viscosum opilacionem generat panis ac
splenem ac renibus lapides. Peior autem
est panis furni et subcinericius
quia eius exteriora combusta interiora cru-
da. Peior etiam est furni quam subcineri-
cius quia fumum ei inmiscetur azimus non
panis laborantibus utilis est eo quod ab
eis multa dissolvuntur hiis quoque quorum
stomachi calor fortis est plurimum alicui
nutrimenti prebent cum illum optime
digerant. Est autem omnis panis tritici cale-
faciens in primo gradu licet quidam panis
humeri. Sed quia tritici totum sunt
frigiditate lucratus unde calor eius
minus est. Contrarium in pane [illegible] fa-
nis ordeaceus frigidus est et siccus minus
quam frumenti nutriens tamen ventositatem
generat et constipativus [illegible] est tam
nutritivus ut est [illegible] crassa atque lentum
[illegible] in dietis. **Ca. 7 hoc est de diversitate**
panis secundum materiam vel artificium

Panem
Ex tritico calidiore [illegible] diversa
sunt nutrimenta in pluribus modis primo
quia farina unde factus est. Secundo ex arti-
ficio suo. Tercio ex igne a quo coctus est.
Quarto per qualitatem qua sumitur. Quinto fa-
rine modus et farina dividitur prius
quia est [illegible] secundo per qualitatem mol-
liciei. Tercio panis secundum lenitatem vel longi-
tudine temporis ex qua mola contrita est
ut supra dictum est panis qui mundior
est tanto plus nutrimenti est diuturnis
egestionis. Diversitas panis ex artifi-
cio suo duo sunt modi vel ex forma vel
ex artificio. Forma autem triplex est mag-
na parva media. Magna medulle plus habet
corticem non subtiliore dimore. Tercio
parva parvum nutrit et ad digerendum durum
humiditate egestionis exsiccat unde et
ventrem constipat. Medulla grossa est
ventosa [illegible] inflacionem generans
panis tamen subtilis interiora ignis perforat

et humiditatem medulle exsiccat unde pani
nutrit et tardius digeritur et ventrem con-
stipat maxime si frigidus sit et primo vel
vel secundo die post decoctionem unde ipse crustis
panis magnus et grossus est medulle vel
te nutrimenti plurimum ventre solvit parvus
est et tenuis a medulle est panem nutri-
menti parum egestio eius est tardior ne
ventrem constipat. Panis autem mediocris
forme est in forma medie est iuvativus.
Artificium panis in magis dividitur modis
est enim panis quoniam componitur fermenti huius
et salis et bene confectus et prout oportet coctus
est pani fermentatus et coctus et in tercio
a nec temperancia minimum est huius fer-
mentum et sal ultra quam sal satis est. Est azi-
mus et sale carens qui moderatus est in
hiis omnibus superius instomachis perfecte
digeritur et sanguine meliore clarissimum
generat unde naturam confortat aliorum
extra modus est hiis qui inquiete sunt
et delicati delectacione et eis quorum di-
gestio defectum patitur ut famulorum regum
domus conveniunt eis cum exhibita cotidie
sufficit vel laborati interius. Exercitanti-
bus a laborantibus non adeo convenit est
quia propter subtilitatem et facilitatem dissolu-
cionis convenientur corporis panis fermentatus
mediocrem huius salis nec bene coctus viscosi-
tatem tollit et grossitatem unde dur-
ior est et opere tardior propter hoc aptus est
exercitantibus et laborantibus humiditatem
calorem corporis causa fortitudinis digesti-
onis. Sed qui fermenti salis et sic panis fuerit
minimum nutrit et confortat. Unde cum sa-
lis humiditate eius desiccat et fluencia
ventrem rarificat azimus minime nutrit
et durissime digeritur tardissime que egeritur
inspectum habet opilacionem et ventositatem gene-
rat. Tercio inquiens est omnium naturis
in etate eius qui maximis laboribus ex-
cent in messores. **Ca. 7 hoc est de diversi-**
tate panis ex igne coctus

Panis
duobus modis est diversus aut ex au-
sui aut ex artificio cocti panis. Ex
sua natura triplex aut magnis est forti
aut debilis et levis aut mediocris. Forti
et magnis desiccat et induravit exteriora
panis. Interiora non bene cocta remanet quia
cortex velociter non permittit calorem pene-
trare interiora. Secundum debilis est illaudabilis
vel quia cortex est durus et unde
non intrans interiora plaut fuore incomp

de diversitate panis secundum materiam vel artificium
Ca. 7 hoc est de diversitate panis ex igne coctus [illegible]

vel quia viscoso et grosso est viscata dicitur indigestum durior humor est generativus duricies cortices et vientre [illegible] sanguine generat et constipat ventrem viscositatis et grossicies [illegible] humores crudos et flegmaticos facit et solutores ventris admittit. Debilitas [illegible] penetrare interiora prohibet unde durius in morari [illegible] sit coctus [illegible] viscosus erit fortis digestio [illegible] tantibus [illegible] et durius erit digestio et [illegible] tionis. Mediocris temperatus est [illegible] totum corporis equaliter penetravit. [illegible] duo modi sunt aut in fumo aut in [illegible] fumo aut [illegible] digitum penetrat totum corpus [illegible] est [illegible] [illegible]

[illegible]

corpus ab intestinis [illegible] penetrat grossus [illegible] testina et [illegible] stomachi desiccat et [illegible] digestionem desiccat ventrem constipat [illegible]. Ca. lxxix

pro dentibus carnium

[illegible] sunt quia [illegible] sunt [illegible] [illegible] carnes aut per diluvium [illegible] legimus [illegible] fructiferi [illegible] dedi vobis [illegible] sanguine [illegible] aqua [illegible] [illegible]

[illegible]

confert [illegible] ac patellas [illegible] calidiorum [illegible] multas talle [illegible] [illegible] ac [illegible] Constantinum [illegible]. Ca. lxxx de carnibus quadrupedum

Omnibus caro calida [illegible] est [illegible] [illegible]

Ca. lxxix pro dentibus carni

Ca. lxxx de carnibus quadrupedum

porcina, nisi calida et humida temperata est, ceteris
nutribilior et sanguinem generando melior. Ca-
strata vero melior est. Si flegmatica est, omne
animal naturaliter sicut fetus sit humidus
bonique sanguinem facientes. Unde boves
[illegible] sunt magis autem humidi et temperati ag-
ni quoque annales et eduli sunt temperati ca-
strorum animalia caro cito digeritur et
melius nutrit. Crassa ventrem solvit et
humectat, ad digerendum dura [illegible] defi-
cit facile digestiva. Illa vero laudabilior
est que nec crassissima et macra temperatior
rior omnibus. Caro silvestris est illaudabi-
lis, sanguinem generans grossum et melan-
colicum. Cervina tamen leporina [illegible]
la est. Infantibus animalium lacti videntur
esse laudabiliora. Caput [illegible] grossus
est et multum nutriens, ad digerendum durum,
flegmaticus [illegible] augmentativum ce-
rebri humidus et fastidiosus. [illegible] medulle
[illegible] lingue temperate sunt. Pedes au-
ricule et labia non sunt ad digerendum
dura. Oculi [illegible] si sunt boni sunt sed
[illegible] fastidiosi. Epar bene nutrit et
bonum sanguinem generat sed durum est digeri.
Flegmaticum est et malum sanguinem generat. Pul-
mo cito digeritur et est flegmaticus. Cor
durum est ad digerendum sed si digeri possit mul-
tum nutrit. Renes similiter. Stomachus
difficultatem et frigidum sanguinem [illegible]
horum secundum naturam animalis cuius est membrum
considerandum est. Razi in [illegible]. Caro sine
pinguedine rubea sanguinem [illegible] genera-
tiva est [illegible] superfluitates facientis
magis tamen [illegible] nutrit. Pinguedo
vero sanguinem [illegible] nutrit multas
faciente superfluitates minores tamen
[illegible]. Caro [illegible] variata [illegible]
pinguia et nutrita [illegible] sanguinem
generat temperatum. Capud grossum est
[illegible] nutriens [illegible] debet co-
medi in [illegible] frigidis [illegible]
[illegible] febres [illegible]
tamen confortat [illegible] sanguinem aut [illegible]
auget. Cauda calida est que [illegible]
[illegible] fastidium facit [illegible] rubeam
generat. Pedibus sanguinem frigidum generat [illegible]
[illegible] viscositatis est [illegible] fac-
Pedes sanguinem [illegible] generant [illegible] fri-
gidior et lenior est eo quem caro generat.
Animalium anteriora leniora sunt et calidio-
ra, posteriora [illegible] frigidiora. Con-
stantinus in [illegible].

Capitulum [illegible] de carnibus avium et piscium

Omnis volatilium natura
considerande sunt secundum [illegible]
et [illegible]. Caro volatilium laudabilior est
quam carnium quadrupedum quia digestibili-
or. Gallina melior est omnibus. Anates et
anseres calidi et humidi [illegible]
generativi ad putredinem parati. Turtures
melancolicum sanguinem faciunt. Grues du-
re sunt indigestibiles similiter et pavones
[illegible] dure sunt. Passeres calidi [illegible]
[illegible] palumbes pulli calidi et [illegible]
[illegible]. Omnium vero piscium natura
est frigida et humida, flegmatis generativa
[illegible] calidarum [illegible]
[illegible] in acidis [illegible] in estivo tem-
pore et calidarum [illegible] regione. Pis-
ces [illegible] est frigidus et humidus [illegible]
[illegible] quibus molles fue-
runt. Naturaliter enim corpus corum infrigi-
dant et humectant [illegible] pisces [illegible]
diversitate aquarum [illegible]
diversitate nutrimenti corum et [illegible]
[illegible] plaga sunt. Diver-
sitas quoque piscium [illegible]
[illegible] aut cum assi co-
meduntur aut cum aceto [illegible] aut cocti
cum aqua [illegible]. Assi quidem [illegible]
[illegible] sunt viscositatis et humidi [illegible]
[illegible] facti sunt dur-
iores ad digerendum [illegible] stomachum gra-
vantes. Assi tamen [illegible] laudabiliores
sunt quam [illegible] quidem sunt viscosita-
tis [illegible] pisces aut cum aceto et
aqua [illegible] sunt ceteris digesti-
biliores sunt [illegible] cum a-
ceto vero cocti erunt refrigerativi [illegible]
tamen [illegible]. Cum vero cum aqua
sola elixantur sunt omnibus laudabiliores
quia eorum viscositatem aqua [illegible] in
qua cocti fuerint abstulit [illegible]
[illegible] cum aceto [illegible]
[illegible] Razi
[illegible].

Capitulum [illegible] de lacte [illegible] et reliquis cibis

Lac [illegible] cum [illegible]
omnibus cibis plus nutrit et [illegible]
[illegible] cum lacte [illegible] sunt. Caseus
[illegible] calidus [illegible]
laborant [illegible]
[illegible] contrarias cito [illegible]
[illegible] febres [illegible] dolorem
lapides in renibus et apostemata adducit.
Ova elixata [illegible] plus nutriunt,
ad digerendum tamen duriora sunt [illegible]
[illegible] de stomacho descendunt [illegible]
[illegible] sanguinis multum effluxit ac [illegible]
[illegible] sunt confortant [illegible]. Ova

Ca^m [illegible] de carnibus avium et piscium

Ca^m [illegible] de [illegible]

hec sunt in animalibus volantibus que sanguis comparata sunt in animalibus ambulantibus. Sicut enim sanguis comparata sunt uina et inuncta cum ambulantium conuincta ita oua sunt uina conuincta volatilium. Oua enim volatilium in estiualis quantitatibus hec duo utuntur inter ea comparata in delicate et inunctu. Proinde velocius conuictu sunt in fetura et confortatiua velocius nutriunt propter subtilitatem substantie sue liquoris. temperantiam corporis sunt confortatiua quia quanto plus calor naturalis in eis operatur tanto magis indurantur sicut videri solet in decoctionibus quanto enim calor ignis magis operatur tanto induratum inueniunt. Nutrimentum dant multum quia tota substantia eorum mutata in membris omnino assimilatur ipsorum natura. Natura lupine anatum et eorum vitella quia in calore et humiditate sunt temperata magis videntur esse humane similia complexioni si tamen si assit aliquem calore accipiunt corporis unde fiunt desiccatiua magisque caloris refrigeratiua. Si non fiunt cum aqua cruda humiditate sunt proinde sunt minus desiccatiua magisque caloris mitigatiua. Albumen autem eorum aliquantulum frigidum est et grossum unde est durum ad digerendum. Pisces inter se in pluribus modis distinguuntur sunt parua naturis est eorum etatibus. Sedulus [illegible] longitudinis temporis eorum maneant. Unus est artificium coctionis eorum [illegible] tur. Hec calidum [illegible] aliquid [illegible] natura acquirunt [illegible] cathochimia et dentibus corporis malorum humorum [illegible] frigidis et humidis [illegible] Calidus non inuenitur est maxime si eorum complexio sit sicca quia eorum corporibus acrimoniam [illegible] dant [illegible] tatum. Si non uincit [illegible] non tamen laudabilem eum facit [illegible] nullius quam eorum corporibus dat nutrimentum. Constantinus [illegible] Cap. lxxxxij de potibus

Potus dualiter [illegible] est aut quia corporis humectat [illegible] aut grossitudines cibi dissolutas ad remota loca reportat. Similiter aut potum [illegible] est aqua que non est corporis nutritiua. Nam si h

faciat non est [illegible] est aqua [illegible] est enim [illegible] corporis portat cibum [illegible] refectionis [illegible] augmentans calorem naturalem confortans ac [illegible] corporis [illegible] deportans [illegible] custodienda [illegible] magis est aqua [illegible] Modi potationis sunt tres. Est enim potus qui [illegible] aliud est qui potus ut aqua. Est potus qui potus est [illegible] ut vinum. Est [illegible] datur aliquis [illegible] ut mel [illegible] Cibi utilitas est quia [illegible] corporis [illegible] Utilitas potus [illegible] cibum [illegible] corporis deportat [illegible] utilitatis que [illegible] corporis natura [illegible] [illegible] Bibere [illegible] frigiditatis [illegible] confert calidis [illegible] Cola [illegible] accidit [illegible] ad [illegible] stomachi descendat [illegible]

Cap. lxxxxiij de vino

Vinum calore naturali confortat [illegible] temperat purgans [illegible] et urina [illegible] humectat appetitum [illegible] digestionem [illegible] opilationem aperit melancoliam mitigat. Et hec maxime facit [illegible] complexionis [illegible] sunt [illegible] ad frigidum [illegible] medio [illegible] sumat. Nocet autem illis [illegible] [illegible] in calore [illegible] patitur [illegible] aut cephalargiam [illegible] debiles sunt. Sed si [illegible] aliquis [illegible] aliquantulum bibat [illegible] aqua multa [illegible] Si enim ad dolorem capitis [illegible] post eius potationem [illegible] sicut [illegible] dat ut [illegible] vaporis [illegible] stomachi debilitas [illegible] eius potationem accidat [illegible] paucis [illegible] aut [illegible] vetere [illegible] dicit [illegible] vini potatione [illegible] accidunt [illegible] frigide sicut [illegible] epilepsia [illegible] stupefactio [illegible] replent [illegible] ventriculi [illegible] [illegible] unde calor naturalis refrigeratur et [illegible] passiones [illegible] Vinum [illegible] stomachum [illegible] calefacit inflationem dissolvit [illegible] digerit urinam pro

nocet ventrem solvit preter hec refectionem et gaudium facit animarum et hinc ultimum bonitatis eius modum videmus in veneno quod supplet meritum eius secundum malicie operationibus eius. Deinde reperitur quedam que supplet eius meritum licet in eis debiliora sunt secundum deinde in quarta parte. ¶ Vinum rubeum quod inebriat citius calefacit vinum album et clarum quod multe patitur aut qualicumque aque mixtum est calidum secundum magis vinum inveteratum secundum vero in coloris et amarum quod magis patet aquam recipere calidius est. Vinum vero pingue et dulce minus est ponticitatis grossioris est nature. Vinum vero rubeum sive magis generat venas citius implet et in temperate bibitum infirmi ventrem penetrare facit digestionem adiuvat multe bonitatis causa consistit in corpore vinum melius quam magis vinum superflue non bibitum ebrietatem ac vinum nocet tremorem quod spasmum paralisim et apoplexiam ac mortem subitam generat. Ysidorus libro ethimologiarum xx.

Ca. lxxxv de cibis inebriantibus

Omnis est omnis potio quam consuetum inebriare potest. ¶ Cerevisia a Cerere id est fruge vocata est. Est enim potio ex seminibus frumenti variis modis confecta. Celia a calefaciendo vocata est. Est enim potio ex succo tritici per artem confecta. Succenditur enim ipsa illa vis germinis madefacte frugis ac deinde siccatur et post in farinam redacta molli succo admiscetur quo fermentato sapor austeritatis et calor ebrietatis adicitur. Que fit in his partibus Hispanie cuius fertilitas vini locus non est. Lactatum est potio ex lacte mulsum. Conditum mixtum est ex potu ex aqua et melle quod greci melicratum vocant. Mulsum vinum melli admixtum vel acri mentem quod agitatu atque commixtum ydromellum quod fiat ex aqua et mellis mixtura. Saccaratum est liquor aque secundum vinum admixtus et pro capitis ... ¶ Oxymellum appellatum quod aceti et mellis admixta conficitur natura unde et dulcedinem retinet et aquam. ¶ Oxygarum generaliter est aceti cum liquamine commixtum. ... Alii cum aceto garum liquamine ... eloquio dicit Ysidorus. Mulsum dicitur eo quod in succo vini mel admisceatur. ¶ Mellicratum vinum melli admixtum ... quam mulsum quia dulce fit. Vini vero usus ... ¶ Pro ... tunc dulce fit ... calidum et humidum frigidius tamen pacientibus egritudinibus confert. ¶ Cerevisia de ardore facta sumus impedit capud dolere facit et inflat urinam tamen provocat et calore dulcedinis reprimit. ¶ Que non de simul agitur ... confertur. Hec vinum racemi ... melior inditur ... calefacit et diversis ac temporibus calidis confert.

Ca. lxxxvi de potu aque

Aqua valet humores in corpore cassat et ... substantiam penetrare facit calorem quoque reprimendo calefacit a calidiorum complexionum hominibus plurimum confert. Aqua pluvialis levior calore et frigiditate citius suscipit et que melior et saporem retinet dulcedinis saporis quanto melior indicatur. ¶ Turbida vero in estate ... in venis lapidem. Aqua salsa ventrem mollit et postea constringit. Si quis eam usualiter bibat corpus desiccat atque in eo scabiem et prurigines ... generat. ¶ Aqua stans et putrida splenem auget et complexionem corporis ... ad febres generat. ¶ Aqua frigida vel nivosa stomachum confortat si bibat ... ieiunus secundum vomitum infrigidat. ¶ Quam multi ieiuni potum sumunt bibere et calefacti sic enim eis proficit ... aut in prima quantitate ... stomachum corroborat et auget appetitum. Aqua vero que non bene sapit eo quod frigida non sentitur ventrem inflat sitimque non minuit et appetitum destruit et corpus dissolvit. ¶ Aqua vero calida quam quis ieiunus bibat stomachum a superfluitatibus ... in tumoribus laudatur et ventrem fortasse solvit. ¶ Hec tamen si frequenter bibat stomachum corrumpit et debilitat. Aqua tepida fastidium facit. Aqua non cocta quoniam minor reddatur eius substantia inflat. Ysaac. ¶ Laudabilis aqua duo in se continet unum est de sua essentia aliud extra. Quod sub digitis de sua essentia claritatis et lividitatis nullius ... coloris nec saporis nec odoris nec fetoris. ¶ De ... sive ... aliam vero ... esse composita in ea. ¶ Ortus sive cursus aque est contra orientem alius sive ... septentrionalis partis plage ut septentrionalis et orientalis ventis cum ... fluvius cum vero est ut sit fortis ... currens super lapides parvos et arenas clarissimas ... indicatur. Hec aqua subtilis est et levis que posita ad ignem seu ad solem citius calefit. ¶ Calore vero sedato ... citissime refrigeratur. Quia causa est mutatio eius de qualitate in qualitatem suam secundum levitatem et ...

illam quippiam terrestre sic omnibus aquis pluvialis est levior velocior que motum a aeris puritate recedit unda tamen si sint aliquam putredinem exponat in aqua [illegible] optime fore. Talis enim erit aqua [illegible] humida [illegible] stiptici-tatis unde non nocet stomacho sed plurimum cum confortat [illegible] in regimine acutorum.

Capitulum lxxxviii de ptisana

Ptisanam ordeaceam super omnes decoctiones ciborum acutis morbis maximis passionibus excellentissimam medici [illegible] quippe cum [illegible] est et levius [illegible] et mollis et lubrica temperatam [illegible] humiditatem sitim extinguit [illegible] sint alii facit [illegible] stipticando ad labore fumosa [illegible] inflatum in stomacho non materiam [illegible] nimium [illegible] dum videlicet [illegible] complevit Constantinus in pantegni. Ordeum bonum est in secundo gradu [illegible] ptisane ex eo [illegible] frigide sunt et humide [illegible] ptisan calidam complexionem [illegible] temperamentum acutis febribus valet digerens materiam unde [illegible] sitim extinguit et naturaliter laxativum est. Unde fit ut membris omnibus cito diffundatur de stomacho et intestinis statim effluit. Ubi si incendentes [illegible] invenit faciale expellit [illegible] sine [illegible] nec inflat nec ventositatem illam apparuit sicut alia solent grana. Ordeum unde conficiatur [illegible] non vetus sed album durum [illegible] atque purgatum [illegible] eius.

Capitulum lxxxix de [illegible] abi [illegible]

Dicunt a medicis [illegible] docuerunt duntaxat parte [illegible] ciborum [illegible] illam [illegible] levior et corpori est [illegible] aut subtiliore vel meliore in natura [illegible] corporis [illegible] naturam et sanguinis [illegible] aliam subtilem quidem sed [illegible] utile [illegible] corporis [illegible] ex [illegible] aliam [illegible] subtilem nec [illegible] nec [illegible] [illegible] naturam [illegible] [illegible] ideo [illegible] reliquie alimentorum que animalibus sumunt instrumenta corporis et membrorum fabricam que apta sunt [illegible] formam [illegible] non apta ad [illegible] meatus

erunt quorum aliud [illegible] reddit ad alias formas [illegible] corporis palatum aliud [illegible] animalis latentes [illegible] attrahit et [illegible] dum corpora seu tali aliquo fantasma [illegible] genitales [illegible] defluunt in summa voluptate [illegible]

Capitulum lxxxx de superfluitate [illegible] digestionum

Cibus [illegible] ore receptus dentibus [illegible] lingua subministrante [illegible] ad stomachum transmittitur [illegible] actione virtutis digestive [illegible] humiditate [illegible] calore digeritur [illegible] ptisane simile transmittatur [illegible] quedam [illegible] venam [illegible] stomachi [illegible] ad epar transmittitur ut in [illegible] digestionis [illegible] ex [illegible] flegmatica [illegible] completur [illegible] digestione [illegible] calore [illegible] stomachi porta aperitur [illegible] digestionis superfluitas [illegible] transmittitur [illegible] quedam [illegible] infigitur [illegible] transmittatur [illegible] transmittatur [illegible] intestinum [illegible] infigitur [illegible] sit [illegible] transmittatur ad orbem [illegible] ad [illegible] ad ylon ad longationem [illegible] ad colon [illegible] emittitur [illegible] est superfluitas [illegible] digestionis in stomacho [illegible] ad [illegible] fit [illegible] digestive [illegible] massam [illegible] sanguinem [illegible] transmittatur [illegible] quedam [illegible] quedam [illegible] aliud [illegible] aliud [illegible] ad [illegible] et fellis [illegible] unde Ysaac [illegible] est [illegible] est [illegible] et rubeum colorem [illegible] est [illegible] et [illegible] est fellis [illegible] [illegible] et [illegible] unde in [illegible] latu[illegible]

Cap. lxxxix de [illegible] abi [illegible]

Cap. lxxxx de superfluitate [illegible] digestionum

porta mandat ad renes vel [illegible] quantum suffi-
ciat ad appetitum cum forti [illegible] in quibus [illegible]
membris. Aliud frigidum et spumosum
quod trahit a pulmone stomachus et alia
ad [illegible] aliud terrenum et spissi sangui-
nis [illegible] quem mittit ad splenem ad [illegible]
[illegible] similiter quoniam remanet [illegible]
[illegible] sanguinem in epate quod spiritalis [illegible]
[illegible] dicitur urina [illegible] sanguine
tenuis per quedam cum partibus humorum
[illegible] ab epate [illegible]
cum ipsa urina per capillares venas [illegible]
mittitur ad [illegible] venam [illegible] vena ad
renes [illegible] urine a sangui-
ne fit [illegible] Sanguinis [illegible]
[illegible] per membra ipsa urina per [illegible]
renes in vesicam mittitur et [illegible] per
virgam educit et hec est superfluitas se-
cunde digestionis in epate [illegible] est quod
urina superfluitas sanguinis et aliorum humorum
in epate [illegible] sanguis
[illegible] forma [illegible] urina [illegible] melior
dispositionis sit significativa precipue [illegible]
epatis etiam aliorum [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible] in [illegible] canone. Cap. xc.

De sompno et vigilia

[Sompnus] [illegible] simplex est [illegible] et
simplex motu. Sompnus quidem
[illegible] operationes naturales fortes efficit
eo quod calorem in natu continet [illegible]
animalem lassat quia cordis [illegible] spiritus ani-
malis [illegible] quia cor-
dis [illegible] spiritus animalis [illegible] spiritus
[illegible] efficit illud quoque quod resolvit
prohibet lassitudinis aut [illegible]
[illegible] et [illegible] fortes retinet [illegible]
[illegible] ad [illegible] aptum est
augere [illegible] virtute [illegible] ad
[illegible] Sompnus autem [illegible] ad [illegible]
[illegible] calore [illegible]
continet [illegible] in corpore [illegible]
[illegible] illud quod est iuxta cutem [illegible]
illud quod longe est [illegible] vigilie [illegible]
plus efficiunt [illegible] superflua [illegible]
[illegible] interiora [illegible] sompnus plus
efficiat sudore quam vigilie [illegible]
[illegible] efficit sompnus est [illegible] modum
[illegible] modum [illegible]
[illegible] in sompno
[illegible]
[illegible] plenus [illegible]
[illegible] naturam ad digerendum [illegible]
[illegible] aptam [illegible] ad sanguinem naturam
[illegible] calefacit calore naturali et
[illegible] calor [illegible] corpus [illegible] calefit calore naturali

[illegible] si humores calidos [illegible] sunt [illegible]
[illegible] eiusque tempus [illegible] corpus
[illegible] calore malefaciet et [illegible]
[illegible] infrigidabit [illegible] quod resolvit in
[illegible] complexionem [illegible] corporis
[illegible] superfluitatis [illegible] debilitant
[illegible] humores [illegible]
[illegible] fiunt Sompnus autem
[illegible] efficit [illegible]
[illegible] animalem [illegible] capitis
[illegible] frigiditas et hoc
[illegible] resolutione prohibet [illegible]
[illegible] desiderium auget et [illegible] effi-
ciunt [illegible] resolvunt et digestio
[illegible] resolvunt [illegible]
[illegible] in vigiliis [illegible]
membris [illegible] mala est [illegible]
[illegible] calor [illegible] et frigiditas [illegible]
[illegible] membris [illegible]
[illegible] plura [illegible] sunt [illegible] in vigiliis [illegible]
[illegible] Cap. xci. [illegible]

[Sumpnus] [illegible] est [illegible] naturalis
[illegible] naturalis [illegible]
naturalis est [illegible] fit [illegible]
[illegible] temperata [illegible] vaporum [illegible]
[illegible] sunt [illegible] ad cerebrum
[illegible] fit naturalis [illegible] ac
corporis [illegible] appetitum facit aut
[illegible] duabus de causis una est
ut [illegible] quiescant ac sensibus [illegible]
[illegible] que accidit [illegible]
[illegible] cum in sompno [illegible]
[illegible] sunt animales actiones [illegible]
[illegible] etiam motu voluntario [illegible] in
tales actiones etiam tunc [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible] ac diges-
tionis [illegible] Alia causa est [illegible]
[illegible] humorum [illegible] tunc cum calor
naturalis ad profunda [illegible] corporis ut ci-
bum digerat et humores bonos disponat
unde et digestio melior est in hyeme [illegible]
[illegible] longitudine noctium [illegible]
Actiones sompni in corpore duobus modis
[illegible] est [illegible] quanti-
tate quia plurimum sompnus [illegible]
[illegible] corpus quod debilitat [illegible]
[illegible] flegmatis [illegible]
naturalem quoque calore debilitat [illegible]
[illegible] corpus [illegible] laborem
[illegible] calore naturalem augmentat humores
[illegible] facit membra [illegible]
[illegible] ac [illegible]
[illegible] sompnus
unde fit [illegible] debilitas nature [illegible]
[illegible] digestionis [illegible]

que spiritus ¶ Secundus modus est quando quis in
cidit in egritudinem et qualitate. Nam si fit in
stomacho cibus indigestibilis in corpore ma
nebit eius decoctionis earumque quantitas
maior quam virtutis coctiue naturalis caloris que
interiora ingreditur ad coquendum materiam et
digerendum ciborum in ea dum illam superat
in infirmitatem ab ea non suscipit sed illam con
tingunt. ¶ Ubi hoc illis qui multitudine cibo
rum utuntur precipitur non dormire donec
ab ore stomachi quodammodo cibus dissol
uatur. Sed dicimus quoque febricitantibus
febris periodi tempore sompno abstinere. ¶ Se
cundo corpus naturaliter sit et tunc cibo calor
naturalis coniunctus ad corporis superficie
tem redeunt atque eam deserunt quia
calor deficiente materia cibus qui in dicte mo
derate quantitatis calor naturalis ad interiora cor
poris nutrit materiam qui ingerunt et calore di
gerit corpus calefaciat et humectat et
eius augetur corpulencia ¶ Vigilias
quoque quedam contraria naturales sunt de sim
plicibus dicetur cum de causis morborum agetur
quedam non naturales et hec corpus laxant
naturales que virtutes animales non confortat
calor enim naturalis ad exteriora corporis progre
ditur quo sensus et motus confortantur
ab interiora uigilie refrigerant exteriora
non calefaciunt et desiccant. Postea si in
nunc fiat uigilie corporis calor ac siccita
tis augetur et eius siccitudo corrumpitur. Con
stantinus ii pars. Capitulum xxii de regimine
sompni

Sompnus ergo sit post cibum. Sompnum
sit tamen temperatus sic enim sompnus
dimagium(?) saluacionis ut nimirum cibus
digerendus acro(?) madat quia si multus sunt
cibus et grossus sompnus vero sit mul
tum cibi grossitate in multitudine et
esse sompnum multum aut paucum quam
cibus multi sunt repleti non dormiat
quo ad cibus stomachum ingrediatur
et calore naturalem contingat. Cibo vero
leui confacili consistente sompnus sit breuis
uigilijs non non oportet aliquem uti nimie
contra sanitatis corpus enim calefaciunt
et desiccant et digestione ciborum repugnant
Razi in iiii parte. ¶ Post questionem oportet
ut sompnum assumpto cibo dum abstinet
donec cibus ab ore stomachi descendisse
inflacio atque grauedo minuitur et uentus
uigili sentiat quia si tardet non ingrauitur
est ut que ex delectacione minuere accidia
dum est etiam ne dormiat late ad aliud
latus uolueris sicut enim digestio tardat et
inflacio uigiliisque sequitur primum et
alterum alterum sit semper si cibus non
dum ab ore stomachi descendit. Sompni

utilitatis anime labore aufert recogitacionis
ac iram que solicitudinis erant et quae restituit
tribuat redeunt corporisque fatigacionem miti
gat et meliore efficiat corpus impinguat
nat qualitatibus tamen dormire corpus dissol
uit et teneriori efficiat flegmatis quoque
multitudine nocet trudat enim in frigi
dat quia in corporibus grossis et pinguibus
sompnus fiat uigilie non multe calore
incendunt ac deforme faciunt corpora
et desiccant. Uinee colera ut augmentat
sed sompnus operantur quam corpora materia
fine habent ut supra. Capitulum xxiii de coitu et
inanitionibus eius

Post sompnum et
uigilias nostri sequitur ordine coitus
speculatio quam inter euacuaciones na
turales computatur cum spermatis emissio
sit quedam mansio superflues ad regulam
sanitatis. Sperma quidem fecit natura
materiam quoniam est enim quedam corporis
superfluitas quam ad sua uasa natura pro
ducit regionem aptat ad conseruationem speciei.
Non est ut alie superfluitates quibus
animo natura non indiget quales sunt
emunctiones sputa sudor urina et similia
sit enim pulchriori et laudabiliori que est
in corpore substancia unde dicit Galienus libro de sani
tatis custodia que necessario ducit igitur et
aeris substancia quoniam complexio eius calida
est et humida generatur enim a calido et pu
ro sanguine quo principalia membra pascuntur
ac sustentantur membra. Unde cum nimia
euacuatione eius modum transgredientur na
turis debilitatur corpus desiccatur et destructur
sepe. ¶ Dum enim euacuante natura que in
testiculis sperma paratum inuenit si deni
que sperma iterat coitu non sanguine quo
spermatis generacio paratus erit ut superflua
organis uena attrahit illum quoque quod
corrigent et aptum sperma facit si autem
animo modum coitus homo excesserit
necesse est ut intestinis ac spermatis in
strumentis parata erit attrahere ergo ex ra
nelis iam super sunt humores attrahunt sanguinem
vinis quam in natura principalium membrorum
alterabatur nec illis semper est aliquid quo
pascatur unde plurimos in eodem tem
pore multis modum excesserint sanguinem
emittere quia cum ita sit virtute debilitari
necesse est ac dissolui. Si non coitu quis
ut oportet utatur cogitaciones sedat iram mi
tigat melancolie passioni prodest et
etiam magis flegmaticis sompnorum quoque
multitudini medetur et appetitum confortat.
Postea si nec iuuenis calide et
sicce complexionis coitus usum superfluit
sperma plus augetur in uasis dolor in u

[...]venibus fit potestativus cum potentie et pigritia. Hebetudo quoque sensuum et intellectus, capitis gravitas, visus tenebre, corpus frangitur, appetitus ciborum minuitur. Non tamen etiam complexionis declinat a statu suo, febres quoque superveniunt aliquotiens. Etiam mania patitur cum vaporibus fumosis ad cerebrum ascendentibus. Sepe quoque multiplicato fumo et densato fit caligo oculorum, et non tantum cordis tremor, pectoris coartatio, sepe etiam scotomia et ligatio. In frigide vel sicce complexionis non est coitus frequentandus, quia nocet ei lesionis. Homini namque frigido et humido calor naturalis coagulatur, humidus dissolvitur, pigredo frigiditatis augetur. Igitur Ypocras: corporum spiritus autem coitum quandam potestatem esse que sanitatis adhibetur custodie. Non nulli non mediocrem dicunt eum insanitatis custodia non cumulandum. Constantinus in libro de coitu.

Capitulum XCIII. De nocumentis coitus.

Sicut ergo in iuventute fortem virtutes iuvat coitus moderatus, ita e converso ille nimius in corpore si debilitatus non fuerit ledit. Sic et e contrario debilem virtutibus nocet, quia corpus desiccat, maxime cum infrigidat ac debilitat. Preterea humor ille qui exit a corpore in coitu, unde semen creatur, substantialis est, non sicut humor qui procedit in evacuatione, quia ille accidentalis est. Hic autem a membris hic essentiam recipit, constantiam membrorum. Unde et a singulis membris procedit. Sperma, Galienus in libro quoque vel secundum cum loquitur de superfluis [illegible] non procedit, inquit, a membris solus humor sed etiam vitalis spiritus per arterias. Post hoc ideoque non dicitur superfluum, tamen debilitat. Nam dum corpus evacuatur, virtus quoque vitalis minuitur. Unde et multi mortui sunt. Ostendit etiam secundum quod eunuchi diutius vivunt, quia nos spiritus exigit abscisio non descendit semine. Ex nota conjunctione et ideo calorem non possunt. Dicit Ypocras quod multa est tendine (?) in augmento coitus nocet. Preterea contingit aliquibus in hora coitus vigor et tristicia, secundum complexionem humorum convenientem calore, quia autem corporis quod malos habet humores si repente calefactum fuerit vigescit et inde tristicia. Quibusdam vero superveniunt tremor secundum complexionem superfluitatis. Quibusdam etiam fetor secundum quod ea (?) que calore solvuntur. Quibusdam vero venter inflatur, quia si naturalis calor in eo debilitatus est, hoc contingit ut cum

semper appetitum (?) propter ventositatem multitudinem que intra se continet. Quibusdam vero post coitum dolor capitis contingit, eo quod per motum ascendit fumus ad caput, pro grossitudine sanguinis et superfluitatibus corporis et complexionis.

Capitulum XCIIII. De his que coitum iuvant et his que impediunt.

Sunt autem nutrimenta quedam que semen generant, secundum ea que nutriunt et inflant vel ventositatem generant. Hec enim generant semen, cuius natura constat ex humore et spiritu. Maxime autem si addatur tertium, scilicet calor, augmentant enim que calida sunt, sunc (?) per calorem illud attrahant et de calidis vasis contrahant et contingere faciant. Sunt quoque nutrimentum et olera (?) calida fiunt vel que insufflante ventositate faciunt, si quia frigida sunt, non tamen coitu prosunt. Hec ergo si zinziber vel piper vel cetera que calida sunt, non siccant, nutrimentum fit quo semen generetur; proinde non sublevat cuncta generant, quia calidum et humidum est, nutrit et inflat et solum naturale semen generat. Tunc etiam rapa appropinquat. Quedam vero semen generant et contrahunt, ut piper, pinee et siliquis (?), et castanee, tortelle et cetera. Satirion quoque libidinem accendit, et zinziber et costus dulcis et nuces orientales, cardamom, semen urtice, anisum et similia. Quedam vero semen non generant sed desiccant secundum calida et sicca, ut ruta, ciminum et similia. Quedam autem semen spissa (?) condensant et prohibent et impediunt ac libidinem extinguunt, ut lactuca, portulaca, cucurbita, mora, celsi cucumeres, melones, pisces et similia. Quedam frigida sunt et humida, frigida quoque et sicca omnia venerem comprimunt, ut acetum et omnia amara. Magis autem si lenticule coquuntur cum semine lactuce et camphora, libidinis appetitus extinguunt. Haly in suo.

Capitulum XCV. De ceteris evacuationibus naturalibus.

Cetere naturales evacuationes sunt egestio, urina, sanguis menstruus et que a palato defluunt et similia, que si modum excesserint aut ab eorum positione naturali repressa fuerint, corpori nocent et morbos generant. Nam si arcetur egestio vel ventositas et ab egressu prohibeatur, colica passio fit et renum et corporis et angustia, defectus appetitus, anime turbationes atque fumositas cerebrum nomine, tus (?) et intestinis ventositas et inflatio. Si autem illius augetur evacuatio virtutis, accidit debilitas vel etiam casus [illegible]

et si eius evacuatur talium est urina intesti-
nis currunt. Urina vero cum ingredi pro-
hibetur difficultas urine fit et eius adu-
stio vesice quamque dolor et urine meati-
bus ac renibus eiusdemque faciens coartati-
onis et ulcera. Si autem amplior iusto fuerit
urine emissio fit cum nutrit virtute debi-
litat ac dissolvit corpus desiccat. Sed ti-
rum menstruorum sanguine si corporum mora ne-
gligatur morbos pessimos generant quia
refrigerant calorem naturalem suffocatque
[illegible] etiam fit ydropisis et corporis
complexionis horum si vapores ad cor ascen-
derint defectus et angustia fit. Si autem
ad cerebrum pariuntur [illegible] et dolo-
res cephalee visus tenebrositas ob
stupefacto et his similia. Porro si corporis
emissio modum transgrediatur calor naturalis
in immutatione sue materie debilitatur quia
quia refrigatur cor quia sanguis minuitur
ydropisis pariter simul quia complexionis cor-
ruptio causatur. Eadem accidunt et
ab emorroidarum sanguine si in ingrediun-
tur consuete sunt et si eius similiter emis-
sio. Sed et que ab ore supfluitatis multa
consueverit emittit si emergitur fiunt in
cerebro passiones et morbi ut epilatio
vertigo ab stupefacto amplior iusto emissi-
one fit succedunt melancolie lenitas fa-
cie desiccatio oculorum et his similia. Sed
quod corpus emissioni supfluitatum na-
turali immo sunt quia assuete et si plus
iusto fiant vesume. Ca. xviij de accide(n)tibus anime

Accidentibus etiam animalibus sicut rectis predictis causis
corpus immutatur autem ut quemque morbos
quemque sanitatis operis generent non nulli quia
mordant si in eis horum aliqua vehementer
sunt autem huius maior gaudium tristicia cura
timor verecundia stupor. Ira est sag-
ius cordis ebullitio naturalis quia calor
motus ad exteriora exitus fervet subito
quia ad vindictam que nocent. Calefacit
autem corpus et desiccat colaminibus consuetis
tat autem ut febrem diei pariat. Et signi-
dem in corpore est humor ad putrescendum
paratus febrem putridam generat. Si autem
ira in moderata fuit virtute naturalem dissol-
vit animetur ad mortem asportat. Est autem
accidens huius complexionem frigidarum ho-
minibus convenientes si tamen ultra mo-
dum non fiat calore eius naturalem ad ex-
teriora qui mouet cum qua sanguine natura-
lem forti motu ac veloci mittit et ca-
lorem habitudini naturali competentem

reducit. Sanguis et eius augens ex-
ditur et in membris residet. Huius rei
signum est quod iratorum oculi totaque facie-
s rubescunt ac vene pre(sertim) intumes-
cunt. Gaudium naturalis caloris exitus
ad exteriora corporis cuiusque diffusio pau-
latim fit. Huius est animam confortare
calorem naturalem et humores temperare
sanguinem temperancia caloris naturalis
augere corporis corpulenciam facere. Ita
quod corporibus animus temperatis conveniunt
ut quod semel quin subitusque fit dissolutione
ac diffusione naturalis ut fiat. Tri-
sticia est ingressus naturalis caloris
ad interiora corporis paulatim ut in
quaque corporis febrem afferat [illegible]
dicat eius si continuus fiat tempus
fortiter calefacit corpus et [illegible]
[illegible] quia calor naturalis [illegible]
cipalibus membris sitque humidum
quemadmodum ethica febris sic et [illegible]
frigidarum complexionis corporibus im-
moderata tristicia fuerit corpus refrigi-
tur et calor naturalis extinguitur
pre(terea) in corporis interiora [illegible] quo
potius in humorum coagulatione. Tristicia
itaque omnibus corporibus est nocens
rea subitius maxime quia frigida et sic.
Cura est ingressus aliquando caloris ad in-
teriora aliquando autem egressus intrat. Quod
cum de quibus ei cura est desperat
exit autem cum adipisci sperat. Opor-
tet autem eum qui continuo de diuturna
cura utitur gaudio cogitationum innume-
ris rebus ne forte naturalis calor e-
vanescat nimia gaudii copia dissolu-
tus. Timore ingressus naturalis ad
interiora corporis propter anime fugam ab
aliquo nocenti et apparenti naturalis
est eius anima accidentibus et subitaneis
que non conveniunt tunc et fuge. Vere-
cundia porro et stupor fiunt a naturalis
caloris in interiora corporis ingressum
potius quam regressum simul ac subito
calor cum verecundia movetur [illegible]
totus simul sicut pavoris tempore fugi-
eus alico quod verecundatur debilitatis
causa. Deinde non roborat aliud cogita-
tio reducit sunt ad exteriora unde et
calor verecundie tempore rubescit. Duo
autem hec accidentia timor et verecundia in-
nimie corpori conveniunt frigidi et sicci. Ca.
xix de signis accidentium anime

Audacie signa sunt capilli fortes
crassi statura erecta ossa fortia

collum quoque forte et grossum et multum carnosum pectoris amplitudo tenuitas coxe graciles cutis asperitas siccitas firmitas venas et pilos habens rugas calces erecta spatula carnium equalitas ventris gracilitas magnum spatium inter scapulas

¶ Timiditatis signa sunt capilli plani statura calor citrinus oculi debiles qui semper clauduntur et aperiuntur cum festinantia quadam intuitus non quasi tristis manus pedes quoque subtiles et macies ¶ Iracundie signa sunt facies feda calore habens rubeum cum obscuritate quadam cutis faciei siccitas totius corporis macies rugosa facies nigredo capillorum ac lenitas ¶ Inverecundie signa sunt oculi multum aperti frons prominentes et acute intuentes palpebre grosse statura non multum longa loquacitas multa in incessu quoque pectus anterius tenditur humeri elevati motus festinus facies rotunda calor ruffus multum habens sanguineum pectoris tenuitas parum per gibbosa ¶ Signa delectantis in amore mulierum sunt caloris albedo ruborem habens admixtum multitudo capillorum atque grossities lenitas nigredo multi quoque super tempora capilli et oculi grossi ¶ Homo multum videns apparet benignus et rationem palliatam habens tibus qui non parum videt hic est contrarius cum displicet quantum aliis fore videt qui tamen alta voce videt est inverecundus qui non cum videt tussit aut difficultate spirandi patitur inverecundus est et stultus Avicenna [illegible]

Capitulum xcvi de motibus animi

Omnia anime accidentia sequuntur vel eis associantur motus spiritus aut potius aut intus et extra aut subito aut paulatim motum aut spiritus ad exteriora sequitur frigiditas eius quod est intus et fortasse suspensio propter id quod subito resolvuntur sic quod potius intus infrigidatur vel syncopis ad mortem tamen sequitur motum non spiritus ad interiora sequitur frigiditas potiorum caliditas interiorum Et quandoque in magna coangustatione constringitur et intiorius infrigidatur et syncopis magis vel ad mortem ipsum sequitur Motus quandoque ad exteriora aut subito fit sicut in ira aut leviter aut paulatim sicut cum adsunt delicie vel gaudium temperatum Similiter ad interiora motus aut subito fit ut cum adest timor aut leviter aut paulatim ut cum adest tristicia Suffocacio quidem et repulsio potest magis fieri per illud quod subito et impetuose evenit Dissolutio vero spiritus nature magis per illud quod leviter et paulatim accidit Quandoque autem accidit ut in una hora moveatur ad duas partes sicut in verecundia primus enim constrictio fit ad interiora deinde racio redit et congregatur et dilatatur illud quod contritum est et reducitur potius calor et rubificat Quandoque etiam patitur corpus propter affectiones animales alias quedam ut sunt ymaginaciones animales que plerumque res inprimunt naturales Quandoque admirandum accidit ut puer qui gignitur ei cum forma [illegible] gestantis vel coitus ymaginacioni fuerit assimiletur Similiter quoque est motus sanguinis cum homo multum intentus fuerit ad considerandum res rubeas Istius etiam capituli est mutatio complexionis propter ymaginacionem veri quasi timeat ne cadat [illegible] ¶ Sunt quoque accidentia quedam anime que fiunt intra corpus sicut ca[lor] que movet calore abundantiori propter ad superficiem cutis aut impetuose ut ira aut leviter ac suaviter ut delicie Sunt etiam que caliditatem ad se contrahunt aut impetuose ut terror ac timor aut leviter ut angustia Sunt etiam que calorem continentem intus et extra commovent ut tristicia Vel secundum hunc sunt talis Quidam non accidentia anime sunt negligenda propter leviora quia calore exceptant naturalem conveniunt tamen aliis cum cogitatione et disputatione miscentur aut confortet [illegible] cum ira ut confortet virtus Haly [illegible] sermone xxiiij

Capitulum C de rebus non naturalibus

Res contra naturales sunt morbi et corporis cause et accidentia sequentia hominis cum substantia sanitatis que ab rebus naturalibus temperantium est Sed aut temperantia in corpore [illegible] complexionum membrorum [illegible] membrorum principalium Porro temperantia consimilium membrorum est potentie horum et temperies membrorum instrumentalium est potentie materie qua fetus constituitur et bonitate virtutis informantis Potentie non membrorum organicorum temperantie fit [illegible] Tunc cum ita sunt recte naturalium temperies in corpore est [illegible] membris et in membris et [illegible] Et si quid horum cum aliud a temperancia recesserit [illegible] potentia naturale fiat [illegible]

Capitulum xcvi de motibus animi

Capitulum C de rebus non naturalibus

quia si humores accompanancia cessierunt mor-
borum causa fit. Si vero membra morbus ac-
cidit. Si accidens accidencia sequuntur. Dicitur
in canone. ¶ Causa in medicina est id
quod primo est ex quo proveniunt inventio
disposicionis alicuius in humano corpore aut eius
suspicionis. Egritudo est disposicio non naturalis
in humano corpore ex qua in operacione ceci-
dit (?) proveniunt nocumentum sensu primo
vel est aut complexionis non naturalis aut
composicionis non naturalis. Accidens est quod hanc
sequitur disposicionem sive sit naturali contraria
sive dolor in colica sive non sicut viride-
do multa maxille in peripleumonia. Et
Exemplum cause est putredo egritudinis
aut febris accidentis vero sitis et dolor ca-
pitis in egritudine instrumentali. Exemplum
cause est repletio in receptaculis que ad o-
culum descendunt egritudinis aut opila-
cio in uvea accidentis vero destructio vi-
sus. Item causa est reumatissimus acutus
egritudo apostema in pulmone accidens
aut ambarum maxillarum rubedo et gibbosi-
tas unguium accidens quod dicitur respectu
essencie sue vel per comparacionem eius cui accidit.
Et quandoque contingit quod egritudo una alterius
causa fit ut colica syncopis aut paralysis
aut epilepsie accidens quandoque plerumque ca-
usa est egritudinis sicut in colica dolor for-
tis causa fit ut accidat syncopis. Plerum-
que etiam ipsum accidens egritudo fit sic
dolor capitis qui ex febre accidit. Pleri-
que res una comparacione sui rei que est
ante ipsam rei que post ipsam est egritu-
do et accidens causa. Verbi gratia febris causa
est acuti apostematis pulmonis et est egri-
tudo secundum se et est causa debilitatis stoma-
chi. Similiter dolor capitis qui accidit ex
febre quando figitur ipse dolor non solum est ac-
cidens febris sed egritudo ipse et plerumque
est causa frenesis que provenit ex eo. Ca(pitulum)

cj de disposicionibus corporum et causis earum

Corporis humani disposiciones secundum Galenum sunt
tres. Prima est sanitas que est dispo-
sicio per quam corpus hominis in sua comple-
xione et composicione tale existit ut ex eo operaciones
omnes proveniant incolumes. Secunda est e-
gritudo que est disposicio in corpore hominis hui-
c contraria. Tercia nec sanitas nec egritu-
do est aut quia non est sanitas in ultimo
vel egritudo in ultimo sicut sunt corpora
senum convalescencium et puerorum aut quia ha-
bent in uno tempore in duobus copulate
sunt membris vel in uno membro secundum diver-
sis generibus remotis sicut qui est in
complexione sanus et in composicione est aut in
uno membro duorum generum propinquorum
sicut qui est sanus in figura et in quantita-
te ac situ aut qui est sanus in figura aut
in quantitate ac situ aut qui est sanus
in duabus qualitatibus passivis et non
in duabus activis aut magnitudine diversa-
rum rerum in duobus temporibus ut qui sa-
natur in hyeme et infirmatur in estate. [illegible]
[illegible] ¶ Sanitas est integritas cor-
poris et temperancia nature ex calido et
humido quod est sanguis unde et sanitas dicta
est quasi sanguinis status. ¶ Morbi quidam
vocabulo sunt omnes corporales passiones
corporis continent quod unde veteres morbum
nominaverunt ut ipsa appellacione mortis vim
que ex eo nascitur demonstrarent. Inter sani-
tatem autem et medium est curacio que nisi mor-
bo congruat non perducit ad sanitatem.
Morbi omnes ex quatuor nascuntur humoribus
id est ex sanguine et felle melancolia et flegma-
te. Ex ipsis enim reguntur sani et ex ipsis le-
duntur infirmi. Dum enim amplius ex natura
cursum excesserint egritudines faciunt.
Avicenna in [illegible] Ca(pitulum) cij de causis univer-

salibus disposicionum corporis

Cause disposicionum corporis sunt tres. Scilicet ante-
cedentes coniuncte et primitive. Ante-
cedentes sunt cause corporales humorales
aut complexionales aut composicionales ex
quibus advenit disposicio adventu non primo
mediante aliqua causa. Coniuncte sunt
corporales ex quibus proveniunt disposiciones
proventu primo sine aliquo medio. Primitive sunt
cause non corporales ex quibus proveni-
unt adventu primo vel non primo antece-
dentes et coniuncte. Cavent in hoc quod am-
bigunt res corporee humorales aut
complexionales aut composicionales non sunt que ex
corporis substantia existunt aut existunt ex
rerum extrinsecorum ut quod accidit ex ambiente
vel aeris caliditate vel ex balneo calido vel
etiam ex opere anime quod aliud est accidere
ut quod accidit ex ira vel timore. Exemplum
causarum antecedencium est repletio febris et
repletio receptaculorum oculi ut in ipsum
aqua descendat. Exemplum causarum coniuncta-
rum est putredo febris et humor qui
ad foramen descendit opilacionis et opila-
cio [illegible]. Exemplum causarum primitiva-
rum est caliditas solis aut fortitudo mo-
tus aut tristicia et vigilie vel cibi cale-
facientes ut allia comedere. Et hoc causa febris
aut percussio dilatacionem ex descensu aque
ad oculos. ¶ Quibus autem cause aut sunt
cause secundum essenciam ut piper cum calefa-
cit corpus eum infrigidat aut secundum

accidens ut aqua frigida cum calefa-
cit eo quod ipsius superficiem contrarium et retinet ca-
liditatem et aqua calida cum infrigidat
quia resoluit spiritum et aliquando cum in-
frigidat eo quod superiorem calefacientem
depellit. ¶ Non similis autem causa que
corpori adveniunt in ipsum operantur. Unde
preter hec tria sunt necessaria scilicet fortitudo
sue virtutis agentis et fortitudo virtu-
tis patientis corporis et tamdiu sunt
taliter. Unum aliud tangere debet cuius
in illud operatio valeat provenire. ¶ Quan-
doque non causarum dispositiones [illegible] quod ac-
cidens provenit diversificantur aliquando etiam eadem
una causa in diversis corporibus aut tem-
poribus egritudines diverse proveni-
unt aliquando non diversificatur cuius operatio
in debili et forti sed inequalis que est fortis
corporis et debilis. ¶ Preterea causarum
alie sunt inanimate operatio scilicet cum separatur
affectio remanet et impressio alie non [illegible]
agunt nisi separatione provenient [illegible]

Ca. j de causis necessariis et non necessariis

Preterea cause que mutant disposi-
tiones corporum et ille que generant
aut necessarie sunt aut non. Necessarie
quidem sunt quibus hominem carere
dici est impossibile cum corpore vixe-
rit. Harum quidem sunt vi scilicet aer circumdans
cibus et potus motus et quies [illegible]
animales sompnus et vigilia et [illegible]
evacuatio retentio. Cause vero non
necessarie nec impedientes sunt ille que
sua qualitate non necessarie nec nature
contrarie iste sunt cause corpori alte-
rantes preter aerem qui est necessarius ut
balneatio fricatio et similia [illegible]
quidem cause que in sanitatibus corpus sunt
agentes [illegible] alteratione duobus
modis operantur. Uno scilicet modo penetra-
tione eius quod [illegible] subtilitatem [illegible]
corporis aut quia medicinam plurimas suas
vires eius attrahunt aut quia [illegible]
istorum absque [illegible] mutatur. Aliis non [illegible]
est [illegible] operantur complexione [illegible]
[illegible] qualitate corporis [illegible] Et [illegible]
[illegible] qualitatis sue est [illegible]
[illegible] frigiditatis [illegible]
[illegible] aut quia est [illegible] calor
[illegible] qui in nobis est commovet [illegible]
movet [illegible] virtute agente [illegible]
tam ad effectum aut per [illegible] ¶ Sunt
autem quedam corpora que corpus [illegible]
[illegible] mutant ingrediendo non mu-
tant ut [illegible] cum [illegible] in modum
emplastri superponitur corpori includunt
quedam non [illegible] sed [illegible] ut [illegible]

sed que necessariter mutat cum subitum [illegible]
cum [illegible] fit [illegible]
¶ Quedam autem sunt que [illegible]
modorum agit. ¶ Quedam causa in prima
divisionibus una [illegible] consistit. ¶ Quarum
prima est quam cum [illegible] qualis est [illegible]
corporis ingreditur digestiva virtus [illegible]
[illegible] complexionem
eius mutat [illegible] debilitat nec tamen
tamdiu medicine dimittit ut [illegible]
[illegible]
Alia est quam [illegible] cum alia [illegible]
[illegible] ¶ Tertia que in receptaculis [illegible]
[illegible] cum aliis superfluitatibus [illegible]
que [illegible] cum [illegible] fortitudine
[illegible] ¶ Quarta quam que est [illegible]
in uno situ figitur sed intus se movet [illegible]
non quiescit. ¶ Quinta cum que [illegible]
de stricta tenet sed intus non adherendo
tangit. ¶ Sexta quam que est intus [illegible]
tus naturalis eius [illegible] regit [illegible]
[illegible] superfluitate depellit [illegible]
[illegible] ¶ Causa non eius [illegible]
[illegible] dispositione diversificatur quia est [illegible]
[illegible] nature est [illegible]
[illegible] quod est [illegible] non penetrat
[illegible] aut si penetrant non usque ad
[illegible] nec usque ad membra principalia
provenit. ¶ Causa ista non est res [illegible]
contraria natura quia venenosa que
[illegible] non efficit impressionem [illegible]
[illegible] a calore [illegible] qui est [illegible]

Ca. [illegible] de causis calefacientibus et infrigidantibus

Quarum calefacientium alie [illegible]
sunt species [illegible]
[illegible] temperatus [illegible] temperati [illegible]
[illegible] absque [illegible]
[illegible] que cum [illegible]
fit infrigidat [illegible]
[illegible] fortis ac [illegible] nec [illegible]
[illegible] autem [illegible] calidum [illegible]
medicina [illegible] balneum temperatum
[illegible] et aqua calefacit et [illegible]
[illegible] non [illegible] calefaciendo ut
[illegible]
[illegible] temperatus et accidentia [illegible]
[illegible] temperata tristitia [illegible]
nimia infrigidat. Item [illegible]
[illegible] est ut caliditate [illegible]
[illegible] faciat et non amplius. ¶ Similiter [illegible]
[illegible] est alia a calefactione [illegible]
[illegible] que etiam inter se diffe-
runt. ¶ Aliud namque est ut [illegible]
[illegible] ut [illegible]
[illegible] descendat. ¶ Calefactio [illegible]
[illegible] est ut [illegible] secundum suas
[illegible] naturales remaneat sed plus

calidi fiant. Desiccantibus aut e spis-
situdo superficiei corporis. Calefacit enim quia
vaporem retinet. Caliditas intus in cor-
pore calefacit enim quia vapores dilatat.
Gal. enim in medicorum preceptis has omnes cau-
sas in 2 quibus comprehendere solet. s. motu vel
superfluo et ablinacione vel que vias superflue
calefacit et materia calida que corpori ad-
venit et spissitudine ac putrefaccione.
Infrigidancia vero sunt motus superfluus
qui calorem innatum superflue resolvit. qui-
es quoque superflua que calorem ipsum cad-
uinat et claudit. et contra indigencium superflu-
um aut diminutum aut frigidum. Medicina
quoque frigida et ablinacio cibi que superflue ca-
lefacit. epaticis emplastris et aquis
stomacum fovent. et cum lavant corpus refrige-
ratur. alioquin calor innatus ablinacio quoque
vel que temperate calefacit longo tempore
sicut multa in balneo mora calore enim
suffocat innatum. Item ablinacio vel que
secundum potenciam infrigidat licet inventa ca-
lida existat. Item retencionis superflui-
tas quia calorem innatum suffocat evacu-
acio quoque superflua quia matiditatem eius de-
struit. Ex hiis eciam est vehemens in
stinge(re) res stricta pinguis quia caloris
viam claudit. Item nimius amor vel
gaudium aut delicie tristicia quoque superflua
creditas quoque que putrefactam est
opposita. Gal. hec has iii causas solet com-
prehendere. s. motu superflue et quiete et
cibus que infrigidat aut vehemens calefa-
cit ablinacione infrigidante in spissitu-
dinis vehemencia intinctioque nimia pau-
citate. Ca. 7 xvi de causis humectativis et desiccativis et figuram corrumpentibus

Humectantes cause sunt quibus comping-
e tinge(?) quoque evacuari solet retencio sic-
cantis humorum evacuacio intinctu quoque
quoque multum et humectantis et humectantibus
quoque cibus ablinacione frequente quoque balneo
et post comestionem ipse. Item medicina
humectante accepte et cibus que infrigidat
ablinat qui humorem retinet. Similiter et
ocium quoque tenuit calefacit qui humorem cur-
rere facit propter hoc eciam gaudium tempera-
tum. Desiccancia vero sunt motus et
vigilie coitus vehemens corpus evacua-
re in medicina quoque paucitas et siccitas de-
siccans medicina virtutum annalium fre-
quencia desiccantibus ablinacione magnus sup-
ficies balneari frigus eciam cogens quia
prohibet membrorum nutrimentum sibi at-
trahere ipsum enim membrorum stringit et ab-
opilaciones inde accidunt quemadmodum

penetrare non sinunt. Ex hiis eciam extinctum
balneari et ablinare vel vehemens calo-
ris quoque superflue resolvunt. Ex causis
figuram corrumpentibus quedam accidunt
in principio creature propter quas informative
vel digestive virtuti que sunt in principio
defecit complementum operans. Quedam aut
accidunt cum amater fetus separatur que-
dam vero cum ligatur infans vel cum tene-
tur. Alie cause sunt que extrinse-
cus adveniunt ut casus aut percussio. Ex
hiis eciam sunt egritudinales cause
sicut lepra et pluris spasmus et extensio
Ca. 7 xvii de causis constrictionis et dila-
tacionis porom
Constrictio porom
fit tribus occasionibus. aut enim ex co-
strictione attenuatoria aut ex car-
nositate aut ex coartacione. Constrictio
vero aut fit ex humectate virtutis retine-
tis aut ex debilitate virtutis impellentis
aut ex habundancia siccitatis frigoris et
ex habundancia constrictivis compressivis
aliquorum propter locum aut ex habundancia sicci-
tatis ut sepe eveniunt obligatura constri-
ctivi ex carnositate vero constringunt po-
ri ut si accidit aliquid apostema ut fiat
carnositas aut si pus eveniunt aliquis vul-
nus. Ex coartacione cum recidit aliquid
in poris ut est sive lapis seu coagulatus
sanguis aut aliquid latitans in eis ut su-
perflua carne vel scrabies vel cibus cautariu.
Largitas quoque porom in duos modos fit
aut ex multa commocione impellentis vir-
tutis aut ex debilitate retinentis aut ex
habundancia caloris et humoris aut ex me-
dicaminis aperientibus. Ca. 7 xviii de causis et
opilacionis

Opilacio accidit aliquando propter opilacionis
causam ex rumcam que ex canali
cadit et hic aut ex eis est in suo
genere sicut lapis aut in sua quantitate si-
cut fex multa aut in sua qualitate ut
propter sui grossiciem aut viscositatem aut
quia congelatum est ut sanguis in sanguis
Aliquando vero accidit opilacio quia clausum
est foramen propter vlcus inde sit consolida-
cionem aut propter addere vel vasorum ut
carnis vel incorpore claudentis. Aliquando eciam
quia canalis coopitur propter apostemata
in vasa inconstante aut propter frigus ex ri-
gore constrictum aut propter vehementem
que propter stipticancia accidit siccitate
aut propter virtutis retentive fortitudinem
aut propter ligatura forte sufficiens quidem
multe sunt opilaciones quia frigus strin-
git multumque retinet superfluitates. Com-
plicat et canalis aut propter retentive debili-

de causis humectativis et desiccativis et figuram corrumpentibus

tatem aut propter materiam expulsione forte
et expellat quidem modo est sanguinis re-
tine aut propter medicinas aperientes vel
propter medicinas laxantes calidas et que
dilatant vias canales expulsionis (?) con-
trarium propter oppilationes. Expulsio autem
accidit aut propter causam medicine que ve-
hementer abstergit sua incisione sicut sup-
fluitates acetose aut sua resolutione
sicut scamonia materias superfluitates acute
aut propter causam stipticam que propter sicci-
tatem sua expellat sicut res pontice vel
frigide quia constringunt aut propter res
dissolutas que super membra iacent sicut
pulvis. Cap. xiiij de causis superfluitatis rete-

Retentio autem eius de causis retentionis
quod evacuari debet aut est propter debili-
tatem virtutis expulsive aut propter for-
titudinem retentive aut propter debilitatem
digestive que mora in receptaculis
prolongat cum retinet virtutes na-
turales donec digestio compleatur aut
propter maiorem coangustationem vel opilationem
aut propter materie multitudinem quam expul-
siva superare nequit aut propter eius grossi-
tudinem aut viscositatem aut propter defectum
sentiendi illud quod necesse est expelli sicut
accidit in colica victima (?) quia plerumque
quod in expellendo virtus adiuvat voluntaria
via aut quia virtutes naturales ad aliam
partem tendunt sicut in crisibus accidit
urine vel egestionibus retentio eo quod in
aliam partem est excitata evacuatio. Unde itaque
et retentio eius quod evacuari debet accidit
inde proveniunt egritudines ut ex egri-
tudinibus compositis oppilationes et laxitates (?)
et spasmus humidus et similia. Ex egri-
tudinibus complexionalibus putredo et
caloris innati constrictio vel in igneita-
tem conversio vel etiam eius ex propin-
quitate ac fortitudine constrictionis. Ex-
citatio ex egritudinibus que egritudinem sunt
fissura receptaculorum et rumpendo dilatatio
frigiditatem quoque est una ex accidentibus
causis harum egritudinum propterea cum eve-
nit plus quam naturalis evacuatio conve-
nit sicut in multa saturitate tempore fer-
tilitatis post famem superfluitatis sterilitatis
accidit. Ex egritudinibus que compositis est
apta et plures (?). Corporis evacuatio eius
quod retinere debet est aut propter fortitudinem
virtutis expulsive aut propter debilitatem
retentive aut propter materie acuitatem vel
multitudinem aut distensionem propter suam
viscositatem aut propter eius mordicationem
acrimonia sua vel propter eius subtilitatem

aut propter maiorem amplitudinem vel fissuram
aut maiorem vel propter orificiorum earum apertionem
sicut accidit in fluxu sanguinis emorroidarum.
Et si largitas provenit ex causa grossitudine (?)
retentivis aut evacuatis. Cum quod accidit e-
vacuatio eius quod retineri debet sive de causa
frigiditatis complexionis evenit propter eva-
cuationem materie que apta erat ad retinen-
dum in innato calore intendum (?) propterea sup-
fluam evacuationem propter frigiditatis et sic-
citatis in spiritu membrorum et in natura corpo-
ris quoniam calor et humiditas in bona ac-
cidat aliam corporis partem quamque sequuntur egri-
tudines instrumentales ut oppilationes venarum
quod siccitatis propter illam spasmus et rupture.
Retentio que et evacuatio que sunt equales
illis que in ipsora proveniunt nutritionem cause
vivunt vitam sanam custodiunt. Cap. xv de

Dolor est dolore et causis eius. Vel
complexionis in re contrarie causa aut
dolor cause duobus generibus con-
tinuis scilicet mutatione complexionis et
solutione continuitatis. Mutatio complexio-
nis ergo fieri sunt malicia complexionis
diverse per quam intelligimus quod membrum in
sua complexione manens malitia. Deinde
inde advenit eius complexio contraria
sunt contraria calidior sive aut frigidior
dum quod virtus sensibilis advenit in con-
trarie sentit efficitur dolor. Aliqua
vero complexionis malitia nullo do-
lore efficitur. Res cum dolore non patitur
nisi propter contrarium advenientis quod cum mutatur
ad aliud quod non erat. Ubi etiam hoc
non tamen sentit inflamationem quamvis humorem
effimera aut etiam in ethica calor cau-
se calore sit maior. Ethice namque ca-
lor invalescens est in solidis propagatum me-
brorum infusionis. Etiam ut calor est ve-
nis a mediantate calidi humoris adme-
brum in quibus ad hoc ipsorum complexio
naturalis ita consueta est quod si humor
recesserit membrum in sua complexione
remanebit nec calor iste sentitur in eo
ni mutata sunt membra. Fortitudo
egritudo. Illa que autem malicia diverse com-
plexionis est causa doloris verum ca-
lidum vel frigidum contagisse facit ac-
cidentales humidum vel mollitio. Calor
enim et frigus sunt due qualitates agentes
siccitas humiditas due patientes quarum vir-
tutes non sunt per eas corpus infundit
in corpus sed ut per eas accipit corpus im-
mutatur siccitas autem per accidens dolorem facit
quia ipsa est causa quam sequitur aliquis
quibus causa per solutionem continuitatis. [illegible]

[illegible]

Cap. ij De multiplici dolore et causis eius

Dolorum species nominando … sunt … pruritivus, asperativus, pungitivus, extensivus, compressivus, dirumpens, frangitivus, laxativus, perforativus, acutus, stupefactivus, pulsativus, gravativus, fatigativus, incisivus … Causa pruritivi doloris est humor acutus … Asperativi … Pungitivi autem causa est … et plenitudo …

[illegible]

Cap. iij De causis doloris

[illegible]

Cap. iij De causis doloris

Cap. ij De multiplici dolore et causis eius

culi pectoris occultati sunt. Spiritus autem
resolutio sive subito fit sive multo tempore
mortem est secundum hec sive multitudine et pau-
citate secundum eum nono canone. Aromatica om-
nia faciunt solida dolorem capitis sive
sint calida sive sint frigida. Calida tamen
quod succedunt sunt expellentes. Sed quod succedit
id quod vaporibus sua caliditate nocet et
succedit ei quod vapore frigidum facit
aut ergo. Cum autem eius qualitate calu-
... quantitate fit lesio tunc non confert
sed nocet. ... successio secundum eum in sexto
canone. Dolor autem virtute dissolvit
membrorum prohibet ab operationibus suis.
Nam etiam membra spiritualia prohibet
a ... attractione ut eius operationem distur-
bat aut cum facit ut pectus aut ...
... anno secundum valem cursum et ple-
rumque quod membrorum in summis calefacit
postmodum infrigidat. Ille illud quod salvit
et vincit de spiritu et vita. **Cap. xxxij de com-
plexionibus pro delicatis.**

Delicatorum quoque cause duobus quibus com-
plexiones ... est ... quod com-
plexionum valere subito reducit ad hec
ut ipsa sentiat. Alterum autem est quod valere
continuitate subito reducit. Nulla namque
res que non subito venit sentitur unde
ea delectatio fit. Est enim delicia sive delecta-
tio sentire quietem. Et tamen quidem
sentire eius quod est quietem aut non re-
cedens delectatio fit aut dolor. Sed illud
quod magis ... propter quod tactus sensibilior est
cunctis sensibus magis quod reliqui illud
quod recipit compressione quietem. ...
eius sentire circa quietem cum etiam
abundat maiore delicatione cuius quoque sen-
tire circa rem inquietem desiderium est do-
loris quam illud est ... ceterorum
passionum. **Cap. xxxiij de egritudine complexionis [illegible]**

Sanitatis est temperantia ...
... res naturales secundum cur-
sum nature. Infirmitas autem est in-
temperantia contra nature cursum. Unde
fit lesionis effectus. Egritudinum modi du-
o sunt aut simplex aut composite. Et que con-
veniunt accidunt aut accidentaliter aut ne-
cessario sunt. Accidentaliter ut percussio
combustio morsus ... proprie non sunt
aut in membris consimilibus aut in officia-
libus aut ... communi ...
... sunt egritudines plurime ...
... hora principii augmenti status
... sunt de ...
... sunt. Egritudines aut

multis modis proveniunt aut cum
aliis mixtis ... sunt ut illa que
lateris vel pulmonis aut apostematis acci-
dentibus ut epilepsia aut apertis causis
ut melancolia aut a plenitudine ut leo-
nina et elephantia aut a sua substantia et ce-
tera ut febris aut a illo cum primo dicunt
accidisse ut ulcera vesice aut alios quos
eas medicando fiet curasse ut cete-
ris ulcera. Sunt autem egritudines que-
dam manifeste que sensu cognoscuntur.
Quedam occulte que intellectu aut quas fa-
cile est cognoscere sicut dolores stomachi
pulmonis aut quas difficile sicut egri-
tudines epatis et ... pulmonis aut
non cognoscentes nisi cum estimatione ut ille
que accidunt nervis. Preterea quedam
sunt sanabiles quedam non quod eo sit aliquid
prohibens. Quedam autem que ad alias im-
mutantur ipse destruunt ut cum mutat
apostema pulmonis et ... [illegible]
Quedam etiam una egritudo medicamen-
tum est alterius ut quartana que frequenter
epilepsiam ... Podagra ...
arteriarum dolores. Ventris quoque fluxus sanat
ipse oculorum egritudine ... sanat a-
postema lateris. Emorroides cum veniunt apos-
tema confert omnibus melancolicis egritudin-
ibus ... et renum ac matricis doloribus
... consistit ... quod non ...
... egritudines in ... maior ...
... ut apostema lateris magis apostema
pulmonis et ... Preterea
quedam egritudines contagiose sunt
que ... ad alium transeunt ut lepra ...
... variola febris pestilentialis apos-
temata putrida ... cum domus
stricta fuit vel cum ... subiecto ...
sunt et quedam que ... hereditant
ut podagra ... et lepra. Quedam ...
... que sunt aliarum gentium aut
in aliqua regione morantibus aut ...
multum abundant. Haly ... **Cap. xxxiiij
de simplicibus egritudinibus complexionis.**

Morborum quia sunt tria ut Galienus et ypo-
cras tradunt fieri morbos ...
membrorum in compositione sua anathomia te-
stante. Membrorum autem compositio triplex est.
Prima est membrorum ... suis ...
... et hec ipsa membra
cum egressa fuerint a sua temperantia ...
... consimilium proprie dicitur. Secunda membrorum
instrumentalium ... quibus ...
a temperantia morbus recessus ...
sive officialis nominatur. Tertia est ...

Ca. xxxiij de egritudine complexionis ...

Ca. xxxiiij de simplicibus egritudinibus complexionis

corporis consimilibus et instrumentalibus membris ali-
orum cum aliis continuatione aqua non recedat
morbus ille disgregationis vel separatio continu-
itatis appellatur. Si autem morbus vel separacio
communis est et membris officialibus et
membris consimilibus ideoque morbus communis
aut universalis nominatur. Sic ergo morbi ge-
nus est triplex: consimilis et instrumentalis
et universalis. Morborum autem consimilium species
due sunt: aut enim simplices sunt et hii quatuor
scilicet calidus, frigidus, humidus, siccus; aut compositi et
hii quatuor tantum: calidus et humidus,
calidus et siccus, frigidus et humidus, frigidus et siccus. Sanguinis
egritudinum consimilium sunt que proveni-
unt plenitudine, cuius sunt species ii: vel ipse sim-
plices vel ipse composite, frigide et hu-
mide et sic calide et humide et sic [illegible]. In
singularibus duo modi sunt: aut enim fit
de equalitate simplici aut compositione [illegible]
ius compositione. Ex equalitate simplici
infirmitas que solidis accidit membris
ethica dicitur. Est et alia egritudo
que ex humore accidit ex putrefactione. Secunda
est egritudo frigida que sine humore aliquo
contingit ut algor hominum frigiditate
aeris aut nivis. Est et alia que aliquo
humore frigido provenit ut paralisis que
fit in toto corpore vel in particulari non superiori.

Cap. xiiii de causis complexionis

Morborum partibus expletis que dicuntur mor-
bi male complexionis, nunc eorum cause
sunt. Prima est calidi morbi causa, secunda
frigidi, tercia humidi, quarta sicci. Morbi ca-
lidi sex cause sunt. Prima est motus im-
moderatus aut corporis ut labor aut anime
ut ira. Secunda est obviatio corporis
aliquibus in actu calidis ut est calor
solis in estate vel in balneis mora diu-
tior. Tercia est spissatio pororum et strictio
que calorem dissolvi prohibet ut communi-
ter contingit aut aqua frigida bal-
neanti. Quarta est putredo ut illa que
febres parit cum calefiat omne quod pu-
trescit. Quinta est calorum paucitas, calor
paucus si in nervis operetur non inveniet ad
interiores membra se committit calor tale
faciat cum humiditate desiccat. Sexta calidorum
solis appositio sicut illi qui fit ce-
pas allium piper consimilia comedit. Mor-
bi frigidi cause sunt viii. Prima est acci-
sus corporis que rebus actualiter refrigeran-
tibus sicut accidit ambulanti in nive
et aere frigido si diutius moratur in eo
vertitur. Nam si quidem diuturna sit mora
calefit eo quod calor corporis intus con-
cluditur. Si non diuturnius in eis perficietur

calor naturalis ad interiora refugit et coagu-
latur sive congelatur. Secunda est aliquorum
potentialiter frigidorum susceptio ut est aqua
frigida vel lactuce cum papavere vel cum
medicinis ut opium. Tercia est ciborum potuumque
tanta superfluitas ut calor naturalis
subiugetur et extinguatur sicut ignis ex-
tinguitur si nimiam lignorum copiam in eum
proiectis et inde si alii nimium apposueris.
Quarta est immoderata ciborum paucitas, sicut
accidit igni si lignis materiaque subtracta de-
ficit cum congelatur. Quinta est spissatio
pororum immoderata que superfluitates
arcet que dissolvebantur, eo quod calor na-
turalis ingeritur et extinguitur. Sexta est
immoderata dissolutio corporis in tantum
ut dissolvat etiam ac disgregatur calor
naturalis sicut in balneis diutius im-
moranti contingit corporis dissolutione
necnon ex sudore evacuatione. Septima est
nimia motus immoderatio in tantum ut calor
naturalis dissolvatur ac dispergatur, sicque cor-
pus refrigeretur. viii est in moderatis usus
quietis et ocii quo superfluitates multi-
plicentur in corpore quibus omnibus calor
naturalis extinguatur ac depereat. Mor-
borum humidorum quatuor sunt cause. Prima est
habitus humidi pactus ocius ut balnei
et aeris humidi. Secunda est ciborum que conve-
niunt [illegible] superhumidatio. Tercia ciborum
medicaminum que corpus humectant.
Quarta est prohibitio eorum que a corpore hu-
more dissolvuntur corpusque [illegible]. Mor-
borum denique siccorum cause similes sunt
causis humidorum morborum contrarie. Cap.

Quoniam Cap. xv de solucione continui
egritudines membrorum compositorum accionis
sicut enim egritudines [illegible] qui-
tatis [illegible] continuorum [illegible]
membrorum sunt quia primum est egritudo figure
que est cum a cursu suo naturali figura
mutatur et inde provenit nocumentum
sicut est tortitudo recti vel rectitudo tortilis
quadratura rotundi. Secundum est egritudo
viarum et est tres species: aut enim dilatantur
aut constringuntur aut clauduntur. Tercia
est egritudo receptaculorum ventriculorum
et huius membrorum sunt species: aut enim dilatantur
sicut testiculorum folliculus, aut constri-
guntur sicut stomachus et ventriculus cerebri ve-
triculis cum est epilepsia, aut opplantur
sicut ventriculi cerebri cum est apoplexia
aut evacuantur sicut ventriculi cordis san-
guine cum gaudium multum aut timor ha-
buerint [illegible]. Quarta est egritudo su-
perficierum membrorum et est lenitas aut a-

quia fit leve quod dicitur esse asperum ut stomacus intestina que leniunt aut asperum fit trachea arteria que est aspera ¶ Egritudinum quantitatis due sunt species aut enim sunt secundum augmentum sicut elefancia aut eius contrarium sicut ptisis ¶ Egritudo quoque unius duarum harum specierum plurifitas aut enim est secundum augmentum aut quando augmentum aut est naturale sicut dens vel digitus additus aut non naturale sicut glandula aut est secundum diminucionem et diminucio hec aut est naturalis ut cum alicui digitus non creatur aut non naturalis ut cum alicui digitus abscidit ¶ Egritudines situs maiores sunt et situs secundum Gal[enum] prologo [illegible] proprietate est aut hic positio membri duccura sua aut ut a suo removeatur situ ita quod non moveatur sicut fissura que non conquatur intestinum aut ut moveatur motu non secundum cursum naturalem vel voluntarium aut in suo loco figatur non alibi moveatur sicut fissura que compatitur intestinum cum ad inguina veniunt indigent ¶ Egritudo non societatis omnem colligit dissolucionem que hec membrorum comparacione ad aliquod sibi vicinum sunt coniunguntur ei sine elongentur alios non secundum cursum naturalem Capitulum xviii de solucione continuitatis etc.

Solucio continuitatis accidit plerumque cuti et vocatur excoriacio vel scarificacio plerumque in carne que est ei coniuncta vel que non dum fit cum est plus vocatur plaga ¶ Cum enim fit ibi plus vocatur vulnus fit a plus unde ipse hoc quod unde superfluitates evacuantur quia debilis est et quia sui nutrimentum digerere non potest superfluitates in ipsa continetur ¶ Venis autem accidit aut cum inferius frangit aut secundum longitudinem eadem ipsum findit ¶ Contingit eciam ut cadat in cartilaginibus secundum transversiones aut non attrita [illegible] et si secundum latitudinem vocatur [illegible] et si secundum longitudinem [illegible] unde sunt multis vocatur fissura si non multis sunt conquassio ¶ Cum plerumque fit in muribus musculi que si in eius [illegible] tate accidit vocatur attricio si secundum eius latitudinem provenit separacio vocatur ¶ Si vero secundum longitudinem et sunt [illegible] eius [illegible] [illegible] magna vocatur [illegible] vel amplificacio quod si partes [illegible] fiunt et dilatantur [illegible] vocatur dissolucio Si autem arteriis accidit vocatur apercio ¶ Si in panniculis et dyafragmatibus ruptura ¶ Si vero inter duas partes membri compositi

cadit et una ab alia separatur ita ut simplici membro non vacat separacio vocatur et dislocacio est accidat vero quando se de loco suo removerit vocatur ruptura ¶ Que eciam non fit in foraminibus et dilatantur et quando fit in locis in foramina non sunt ibi que facta que non sunt ¶ Solucio quando continuitatis vulnera [illegible] cum in membris bone complexionis longo tempore resistunt multo magis est in corporibus illorum contingunt qui patiuntur [illegible] aut causam malicia et lepram Capitulum xviiii de corporis egritudinibus communibus [illegible]

Egritudines a temporalis non quasi coniuncte intelligi [illegible] illas corporibus quicumque una provenit egritudo sicut est apostema in quo omnes reperiunt egritudinum genera ¶ Ubi cum complexionis malicia conficiat cum ubi materie accidit apostema [illegible] quoque complexionis malicia quando semper cum eo provenerit lesio in figura et dimensione plerumque eciam [illegible] est cum eo situs egritudinis inveniuntur eciam in [illegible] eius egritudo que est continuitatis solucio in membris apostemata materie superfluitates evacuant [illegible] partes eius [illegible] ¶ Quedam autem egritudines consistunt que [illegible] cum eis [illegible] hec sunt [illegible] que in decoracionem incidunt quarum alie consistunt in pilis alie in colore alie in modo alie in figura post colore egritudinum pilorum genus consistit in alopicia et [illegible] et paucitate aut raritate subtilitate grossicie [illegible] multa [illegible] canicie quoque et qualitatibus coloris albatione ¶ Mutacio coloris maioris quibus continuetur unum est eius mutacio propter maliciam complexionis cum in [illegible] sicut [illegible] aut sine materia sicut [illegible] que fit in colore propter complexionem valde frigidam et [illegible] que propter eam valde calida ¶ Aliud est eius mutacio propter manifestas ut [illegible] frigus eveniens colorem mutant ¶ Tercium genus est [illegible] corporum [illegible] colores [illegible] super cutem que colorem deferunt sicut morphea nigra aut que in nascuntur sicut [illegible] lentigines et macule ¶ Quartum est genus vestigiorum que proveniunt ex solidacione solucionis continuitatis sicut vestigia variolarum et [illegible] foramina [illegible] figure [illegible] colores sunt aut materies superfluum aut [illegible] [illegible] Capitulum xx de accidentibus morbos sequentibus et causis eorum

Morbus quidem [illegible] sunt medio [illegible] actionibus officiat accidens aut est

nocumentum eius accidens morbum sequens
igitur et morbos accidentibus causas esse con
stat, et accidentia signa esse quibus mor
bi signantur. Sicut accidit cum in eo est stoma
cho mala complexio, ut illam sequatur
mala digestio; tamen si causa sui mala ita
est digestio, ideo quod sequitur mala stoma
chi complexionem, stomachi actus est, ideo
non quod propter eam mala significatur stomachi di
gestio signum est. Nec est aliqua diversitas inter
accidentia et signa nisi in corpore usu. Igitur
accidentium morbos sequentium tria genera
communia sunt: unum quod in nocumento apparet
actionum, secundum in similitudinibus corporis que
de corporibus docuit. Quorum autem primorum
causa est, genus primum similitudines earum
et corporum superfluitatum que a corporibus
emittuntur; similitudines actionum secundum si
militudines quemadmodum que ipsas faciunt. Si
gnum membris quemadmodum accidit eius ac
tione nocet. Et cum actionum nocumentum
accidit ei quod albea efficiatur alterius in propria
quantitate quemadmodum quod accidit. Vel quia si
militer attractione que in felle est ab attractione
coloris ... actione deficiat et aspir
atione sanguis albea deluitur, in sanguine
remanebit de proprio corpus cum eo
diffunditur, qua de re corporis color mu
tatur, immutabitur rubigine sive citrinitatem
immutatur et virtute colore ... citrina
inclinatur sub ... cum ipsa sanguinis
aqua sit et calamitu. Quemadmodum autem
membris aut de corpore procedentibus complexio
nis accidit tamen albea sive aut in colore
aut similiter unde et discrepent autem ma
licia figure eius ut si ei apostema fi
at aut evellat aut minuat aut de se
paratione contingentibus cum ei sive in ea sit
vel contactus vel illusio vel aliquid huiusmodi seu ve
nit. Actiones autem ut dictum est sunt tres
sive animalis, naturalis, vitalis. Et animarum
quidem tribus modis accidit nocumentum
aut enim immoderatum et vehemens est ita
quod actionem omnino cessare faciat ut cecitas
in visu, surditas in auditu; aut cum minu
itur ut caligo et auditus malus ab ha
bitudine immutatur ut accidat ei qui mentem
perturbans ... imaginatur talibus
se videre vel ... vel aliquid simile ca
pillis aut ... ei omnino debili ... in
mutatus auditus. **Capitulum xxxviii de accidentibus virtutum regentium et totius mentis.**

Virtutes animales sunt tres, scilicet ea que regens
et sentiens et voluntarie movens. Re
gens quidem est actio phantasie et cogitatio
nis et memorie, et hec simul cum sit mens;

nocumentum autem menti triplex accidit: aut
enim omnino deficit, aut minuitur, aut in ma
lum mutatur. Causa defectionis eius aut est com
plexio mala frigidaque corporis que sub
stantiam cerebri dominatur, et si quid fuerit eius ad
mentis paululum ac prudentiam obstupefactio
fit in somnis subitis; aut est mala com
plexio frigida humida sive humore flegmatico qui ven
tres cerebri replet aut simul omnes subito, quod
fit alimde apoplexia, aut quosdam ventri
culos non nec oppilat illos, alius fit
epilepsia. In minutione quoque mentis causa
est complexio mala, et hec aut frigida et de
bilis cerebro dominans, fit et turbatio vanus
vel mentis vel somnium immoderatus. Aut
calida, fit inde desipientia aut humida
et obstupefactionem efficit, aut sicca et mo
lestant vigilie; aut non fit hec de materia com
plexione et quod quia flegmatica est
apostema facit in ventriculis cerebri ve
tricule fit inde litargia id est oblivio. Si
vero materia calida est colerica cerebroque dominatur
aut eius panniculis facit apostema sive
reniis gignatur quam sequitur febris et alie
natio mentis; aut si apostema cum ea
non sit insania fit et ... eam sine febre
mentis alienatio. Si autem materia composita
sit de flegmate et colera rubea, cum autem ge
nerat que est obstupefactio cum vigi
liis. Si vero materia sit colera nigra sine aposte
mate, fit melancolia cui que vocatur
desipientia, quod si materia magna sit et ven
triculos primos cerebri dominata fuerit, oritur
passio que dicitur mentis congelatio. Cor
pus enim quiescens in immutatur sive alteratur,
est quam impedit. Hec fit aut de mala
complexione frigida et sicca; si debili fit
inde timor et tremunda, aut de vapore
frigido sicco fit albea melancolia que
ypocondriacum vocatur, aut de humore cali
do et flegmatico quod in ventris que circa
cerebrum fervent multiplicatur et inde ver
tigo stuporque gignatur. Hec sunt accidentia
que totalitati mentis accidunt et causae
eorum. **Capitulum xxxix de accidentibus fantasie et cogitationis et memorie.**

Et quia mens fantasia cogitatio et memoria
est fantasia, cogitatio et memoria
quarum unicuique propria est statio est
in ipsis cerebri ventriculis quam alicui ventri
culorum horum sive aliis quemadmodum accidit
eius nocumentum accidit eius actioni, dico
quod alie laborantur, ita quod si quemadmodum
priore cerebri accidit fantasiam nocet
que aut omnino deficit vel ut ea que
putat non sunt habens videre sibi videatur,
licet preteritorum memoriam retineat aut in

minuitur et ymaginatur res fantasia debili aut aliter quam quo prodit est ut aliter res quam earum forma figurarum que fit in tenebris videatur. Et si medio cerebri ventriculo inquinamentum accidit aut cum cogitationem admellat ita ut inter ea que facienda sunt vel non penitus non discernit aut omnino minuit aut mala efficit et dicitur hominis hebitudo mentis alienatio. Si in puppi cerebri accidit memorie nocumentum omnino memoria cessat absque ita ut obliviscatur omnia que facit et dicit memorie privatio aut minuitur ut e in proxima reminiscatur et dicitur oblivio. Alia fit quam ex omnibus hebitudo et memorie malum appellatur. Horum autem accidentium singulorum tam sunt mentis accidentia fit excitatus ab eisdem causis aquibus et cetteris mentis proveniunt accidentia mala scilicet complexione frigida vel materia frigida opium quod et mandragora huiusmodi quibus accidentia complexionibus sue frigiditate nimia. Capitulum xxvi de accidentibus contingentibus spiritui visibili et de suo in suis organis.

Hec autem iam dictis accidentibus dicimus. Nunc de accidentibus videntes singulis ingredientibus disseramus. Et primo de accidentibus visus. Visus fit cum quis sensum proprium ac subtilem sumit. Et illius visus sunt nocumenta patitur aut cum omnino deficit cecitas dicitur aut minuitur debilitas vocatur aut aliter quam rerum est se habet. Et quedam que non sunt homo videre sibi videtur. Et ceca nocumenta visui tribus modis accidit. Prima est despiciens visibus organum quia cristallinus humor dicitur quia si aliquod inquinamentum illi accidit aut quia videns spiritus ad oculum visus deducit aut quia membrorum aliquod que cristallinus utilitati parata sunt impedit. Et inquinamentum cui accidit aut compositis malis morbis ut si refrigeretur aut calefiat aut humectetur aut desiccetur aut corporeis morbis ut si loco suo moveatur. Et si quidem ad anteriora moveatur acutus ea de causa fit glaucus si ad posteriora nigrum. Ut duo visu non absunt. Porro si ad superiora vel ad inferiora moveatur fiat de causa contingit hominem unum ad tamquam duo aliqua intueri eo quod lumine alteri dirigitur oculorum a superioribus et alii alio a inferioribus intuetur quia homo oculo cum lumine ab inferioribus dirigitur vel quod contingam alio non cum lumine

a superioribus procedit tamquam articulum. Et accidens huius strabositas dicitur. Cum vero dexter aut sinister suo oculus non accidit hominem unum quod non quasi duo intueri quia lumine de singulis visibilis per unam lineam procedit et ab hoc inquinamentum istud visui non nocet. Capitulum xxvii de accidentibus spiritui visibili.

Nocumentum aut quod visui obest eo quod videns spiritus lumine rette ferratur procedit aut quia ventriculi priore cerebri quia cum in eo aliquod patitur inquinamentum imo grans fern est aut quia spiritus ipse sua non egressus est quia iste ventriculus accidit inquinamentum aut cum mala complexione calida vel sicca fit vel humida vel frigida aut corporeis morbis ut apostemate aut contusionibus separationibus. Vicino a gravis accidit inquinamentum copulatione. Et tunc quod cum fit a grossiore grosso aut corpore aut compressione. Egressio spiritus alia visus sua est aut impedita qualitate aut quantitate aut simul utraque inequalitate quod ut si derivet et inde visus paucitatis fit aut si subtilietur et inde visus melior fit. Et quantitate non ut si augmentata sunt et inde visus quoque melior efficiatur aut in minuta et inde visus debilitatur. Si vero qualitas cum quantitate componatur quatuor fiunt compositiones. Si fuerit spiritus subtilis et multus quibus rem et de prope et de longe bene intuetur homo. Multi namque est complexionis quia optima complexione. Si non multus sit et grossus quod longius est homo spiritus multitudine videt non tamen bene quia grossus est. Porro si paucus sit et subtilis quod proximum est optime videt sua subtilitate non autem intuetur longinquum ipsum paucitate. Et si paucus sit et grossus quod contrarium est non videt propter paucitatem nec quod propinquum est pre grossicie. Capitulum xxviii de accidentibus pupille foramine.

Que non accidunt visui propter inquinamentum aliorum membrorum que auxilium cristallinis humoribus parata sunt fiunt inquinamenti tamquam aut pupille accidit foramini aut aut humoris aut tunice cornee aut palpebre. Et foramini quidem accidit inquinamentum tribus modis scilicet cum dilatatur vel artatur vel movetur et confunditur. Dilatatio vero aut est naturalis aut contra naturalis. Utraque mala est quia lumen oculi pergitur non congregatum fit aut di-alius contrarius prima est ipse inoc tunc

pietatem qua congregantur partes que sunt
in circuitu foraminis et consumuntur et accidit
remouetur. Et hec passio cum sanato diffi-
cilis est aut quia apostema quod in ea est et
ipsam distendit. Dilatatio ipsius autem est na-
turalis aut contra naturalis. Si naturalis laudabi-
lis est quia spiritum uidentem congregat in
ipso. Si contra naturalis mala est cuius
cause dilatationis causis sunt oppo-
site. Hec autem est quia tunica cornea euagi-
nalis humiditate superflua aut quia humore albu-
gineo qui similis euaguidus est uel est
aliquid inde quod eam repleat tunicam ad
uolueret et obscuratur. Euacuatio euagui-
dis humoris ualidum est nocens in
quantum sequitur eius humoris desicca-
tio cristallinus et accidit contra luminis
sine aliquo mediante inter eos. Com-
motio quoque foraminis aut est naturalis aut
contra naturalis. Si naturalis fit si in ea
tunica scinditur alio quam foramine locus
uiolenter et scissura consolidetur. Quemadmodum
aliquis foramen in eius natura mansit
uel ab est. Foramen quoque scissura
si modica est nec ad euaguidos humore
transmittit nisi aspicere nisi non. Si uero
transmittit ita ut euaguidus humor abs-
cedat tunice cornee coniuncte uidere non
potest. Duo sunt enim quia cornee cristal-
lini obuia est uel quia cristallinus est
protectus quia eam alliget. Alterum uero quia
spiritus uidentis in foramine non coadunatur
totus cum egreditur et dilatatione fora-
minis spargitur. Ca. xxxvi de accidentibus euagui-
dis humoris

In quemadmodum non que euaguidos
humore superior aut in eius quantitate sunt
aut in qualitate. In quantitate quidem
si multiplicetur et impedimentum fiat ne ad
humorem cristallinum et intellectum luminis sibi oc-
currat aut si diminuatur et ipse humor
cristallinus cornee tunice coniungitur sine me-
dio. In qualitate uero aut in liquore aut
in colore. In liquore quidem si spissetur et
eius grossities aut spissa est tunc ocu-
lum remota prohibet intueri. Superiora
uero foramina est intuitus aut in modica
aliquid aut in toto aut in parte. Si in toto ui-
sus est prohibitus quemadmodum aqua nocet.
Si in parte aut in partibus continuis aut di-
uisis. Si in continuis aut in medio aut
circa medium. Si in medio fit inde ut
singula corpora uideat tamquam diuisa et
separata. In circuitu quoque uidetur quod per
fundum quid esse in circuitu medium. Dis-
iunctis autem multa sunt inde ita ut opor-
teat singula corpora suo spatio intueri.

aspectu eius paucitate quis sit. Si uero in parti-
bus ab inuicem diuisis inde fit homines
in conspectu suo uidere tamquam muscas et
culices et capillos. Et accidit hoc plurimum
dum acumine surgit maxime quoque in
cibis et febricitantibus. Coloris autem hu-
moris mutatio fit tribus modis. Unus
est ut admixtione declinet et inde fit
homines ea que uident tamquam in fumo et
nubibus sit uidere. Alius est cum in eo ru-
bor dominatur sicut accidit in magnis oculis
sanguinolentis. Unde rubi concupiuntur
hominis coloris esse rubei cuncta que uident.
Tertius est cum in eo color citrinus su-
perinducitur unde accidit homines opinari
cuncta que uident esse citrina sicut ictericis
contingit. Ca. xxxvii de accidentibus tunice
cornee

Morbus autem tunice cornee
neque foramen est oppositum aut a se ipsa pa-
titur quemadmodum aut ab alio secundum
modum quod ei a se ipsa fit aut est per se in
morbus consimilibus aut organicis aut separa-
tis continuationis. Consimilibus aut
complexione aut est et accidit homines cuncta
que uident esse in nebula uel in fumo quod
desiccatione fit ei spissamentum inde accidit
debilitas et maxime senibus accidit
in hiemali tempore. Morbus autem organi-
cus qui fit ei grossities est densitas que
fiunt ab aspre. Inde accidunt absconsi-
tio et operimentum in nisu uisus quanti-
tas eius magnitudine et quantitate secundum
modum aut quod ei fit a separatione continua-
tionis uel est ulcus aut aliquotiens
transmittit aliquotiens non. Et si quidem
transmittat nisu obest eo quod humor e-
uaguidus euacuetur. Si non transmitti-
dualibus de causis nocet. Una est quia su-
perfluitas et sordes in eo congregantur
ipsius quod lumine cornee tunice impediunt.
Alia uero quia cristallinis cornee lumini
propinquior fit. Quemadmodum autem quod ei acci-
dit ab alia aut est quod spiritus consolida-
te aut ex palpebris. Ex consolidatione quidem
si ungula in ea producatur operit fo-
ramen quod apparet est cornee aut si ulcera-
tionis ei accidit que ehymosis dicitur quod est
apostema et malum continuum et oculi
operit foramen palpebris non cornee no-
cent aut apostemate quod in eis operit fo-
ramen apparet aut pruriginem que pal-
pebris increscit et sublevat operiturque
foramine aut de ex quidem que ei accidit
ablongum sed apostema quod in potiori
palpebra contingit hec de accidentibus
uisus. Ca. xxxviii de accidentibus sensus auditus

Egritudines que auditus sensui contingunt tribus modis accidunt. Aut enim omnino deficit auditus et surditas dicitur. Vel minuitur, gravitas appellatur. Aut alteratur et est quando perpendiat et auditus malus vocatur. Accidit autem hec sensui nocumenta sicut quemadmodum quod accidit et aliis virtuti auditus aut instrumento sensus eius. Virtuti quidem auditus quemadmodum accidit aut propter communitatem quam est cerebro sicut quemadmodum accidat aut propter nervum qui ipsam virtutem portat. Fit autem eius nocumentum quemadmodum aut compositis pluribus morbis ut mala complexione calida aut frigida humida et sicca aut organicis morbis ut apostemate vel opilatione aut continuationis separatione vel percussione vel elisione. Quemadmodum autem quod accidit organo sensus auditus quod est sensus larga concava nervi auditus ... foramen quod interius est. Aut in ipsa accidit eius substantia aut aliis quemadmodum causa quod accidit aliorum membrorum circumcirca ... In substantia eius accidit aut per malam complexionem calidam vel frigidam vel humidam vel siccam aut per organicos morbos ut apostemate vel continuitatis separatione ut contritione vel incisione. Quemadmodum membris illi circumiacentibus accidunt ut ... foramen ... auditus opilatione. Fit opilatio autem hec aut est apostema aut verruca aut caro superfluens aut extra sordes aut lapis qui foramen auditus accidit.

Ca[pitulum] xxviij de accidentibus sensui gustus

Accidentia sensui gustui tribus modis oriuntur aut enim tactum ipse cessat gustus omnino sapores non sentit aut minuitur ut in sapores debilis sit aut alteratur eius iudicium est quando ordo rei postulet contrario sentit homo sapores sed non degustat aut saporem quidem aliquorum sentit et degustat aliter quam sit cum in lingua dicatur alicuius saporis qualitas aut amaritudo que est ex colera rubea aut acetositas que est ex flegmate aut salsugo que est ex salso flegmate. Et si quidem humor dominatur multus est quosdam horum saporum sentit homo ... nullus sapor eius lingue insistat. Si vero paucus sentit aliquid ... et eius lingue dominatur alios sapores degustat. Similiter enim eius ... Nocumenta gustui accidunt quemadmodum quod accidit aut virtuti ... aut instrumento. Virtuti quidem ... accidit in ... aut propter causam cerebri ... que ... aut nervi qui facit eam ... ante quod accidit organo gustus sensus scilicet lingue aut accidit eius substantie aut illi circumiacenti ...

Ca[pitulum] xxix de accidentibus sensui odoratus

Que vero contingit sensui odoratus aut corporis causa que virtuti eius accidunt fiunt aut corpori quod instrumentum eius. Virtuti quidem eius accidit nocumentum aut per malam complexionem que duobus prore cerebri ventriculis inest sicut ... complexione capiti superfluitates et humiditates accidunt aut ex solo calore aut aeris frigore. Instrumento vero sensus odoratus accidit nocumentum aut ex se ipso aut ex circumiacentium causa membrorum. Instrumentum autem hoc duo sunt ... quibus accidit quemadmodum aut ex mala complexione cum refrigerantur aut calefiunt aut humectantur aut desiccantur aut ex organicis ut opilatione membri porosi que illi ... sunt duo vasi meatus et os perforatum nasi. Meatibus accidit quemadmodum aut organicis morbis ut est apostema vel caro crescens unde fit opilatio meatum prohibet quod ventus qui venit per odoratum aut separatione continuationis ut est elisio vel contritio unde meatus consumitur et opilatur. Quod autem ossi perforato contingit corruptio eius ... aut est humor eius ... illud foramen opilans et ab odoratu prohibens aut est humor putridus unde sentit homo fetidum odorem cum nichil illius putredini fiat proximum.

Ca[pitulum] xxx de accidentibus sensui tactus

Tactus quod sensui qui membris omnibus corporis est communis accidunt quemadmodum sicut et sensibus aliis. Aut enim omnino sensus et motus deficiat maxime quod in manibus et pedibus hoc fit aut minuitur aut alteratur. Est quando ... hoc aut quidam ... nominibus vocant ... quorum eadem quidem sunt cause ... accidit quemadmodum validum et vehemens cum quo sensus deficiat et motus voluntarius omnino ... fit quemadmodum cum quo difficilis est sensus et motus sed non deficit omnino. Fit autem ... aut in toto corpore ... difficultatem sensus et motus sit aut in uno membro ... hac difficultate ... est motus ut ... corpus ... Causa vero ...

adductus est prohibitio adductus diffusi virtutis activis [illegible] quo ad membra [illegible] ut. Causa prohibitionis aut manifesta est causa manifesta quidem ut frigus et [illegible] membris [illegible] [illegible]

[illegible]

Ca.m xxxi [illegible]

Delectatio autem [illegible] et dolor [illegible]

[illegible]

Odoratus porro medius est inter auditum et gustum in grossitie et subtilitate [illegible] et mora et celeritate unde et qui illi accidit delectatio dolorque medium tenet. ¶ Factus est autem in omni sensu doloris causa esse continuitatis separationem [illegible]

[illegible]

Ca.m xxxii [illegible]

Accidit autem sensui [illegible] delectatio et dolor [illegible]

[illegible]

tempus abeat simul. Unde et maior est eius voluptas nec multum facit in tempore dolore voluptatis aut coitum maior est in muliere quam in viro. In muliere namque fit voluptas evacuationibus sui spermatis [illegible] vel abeius causa quia matrix [illegible] sperma viri contraxit malum ducit ad lienteriam et ut nullo modo cibus in stomacho inmutetur aut etiam in ventositate. Denique si corruptio digestionis fit et tamen cibus in qualitate et quantitate eius convenienti dum temperatus est tempus quoque quod ordine fiat. Quem impedit debilitas virtutis digestive corruptio fit. Ca. xxxij

de accidentibus virtutis attractive

Quoniam digestio per iiij^or virtutes completur scilicet attrahentem retinentem digerentem et expellentem digestionis fine. Tunc causis [illegible] accidencia que fiunt in stomacho dicimus expositum est ut reliquorum trium accidencia virtutum que in sua digestione fiunt ostendamus. Attractioni quidem stomachi sicut ceteris accidentibus in quemmodum triplex accidit scilicet cessatio vel in minutio vel malicia inordinatio. Hec autem aut causa male complexionis aut causa morbi organici fiunt. Male complexionis morbus aut ex calore est aut ex frigore et si quid horum in modica fuerit vel in [illegible] minus stomachus attrahit atque huius attractionis cessatio vocatur stomachi [illegible]. Si non prima debilis attractio fit in [illegible] principiis accidit. Morbus autem organicus est ut apostema quod accidit in ore stomachi aut cum in corpore alto causa supercrescit meatusque corrupit ut stomachus attrahere nequeat ad ipsum cibus missa. Et hec quoque opilatio si est magna cessat attractio. Si non magna minuitur. Si non modica fit attractio mala vel inordinata talia quoniam ut spasmatica vel tremulosa ac [illegible] que sunt accidentia sunt si virtus virtus fortis non sunt que morbum eiicere possit ut diligenter attrahat. Si vero ita debilis quoniam morbus superet et eius attractionem cessare faciat. Sic fit in hiis rigoribus ubi natura morbusque simul contendunt ut in tremore dictum est. Ca. xxxiij

de accidentibus virtutis retentive

Retentio quoque ciborum in stomacho aut omnino cessat quemadmodum in lyenteria fit in qua cibi non inmutati a stomacho egeruntur aut in minuitur. Et ab inde ventositas aut inflatio vel rugitus efficitur nec super cibum stomachus ut oportet reducitur. Et hec autem propter malam complexionem frigida aut propter cibum quem generat ventositatem. Aut propter digestionis [illegible] unde egestionis exitus accelleratur. Si autem fit cum cibus in stomacho non bene retinetur unde nec bene digeritur nec superfluitas adeque emittitur sordida et liquida abunde digestio egeritur. Aut non cibus ipse in stomacho corrumpitur indeque putrida egestio fit. Et [illegible] huius corruptio fit ex mala complexione calida vel ex mala [illegible] cavitatibus. Stomachus ex mala complexione frigida vel ex flegmate ventositas inflatio sequitur. Aliquando fit in stomacho ciborum repletio retentio mala ut spasmosa vel tremulosa indeque singultatio fit et vomitus. Quare scilicet duo accidentia motus spasmatici est et nominatus spasmus rectus cum spasmus in nervis fit. Singultatio autem vomitus continentis virtuti simul et expellenti fiunt. Retentiva namque virtus retentionem vult et appetit retentionem eorum que apud illam sunt. Si autem in stomacho est aliquid nocens virtus expellens insurgit ipsumque expellit. Et si quod ipsum ledens inventum [illegible] fuit singultatio fit quia stomachus totus [illegible] retinere appetit. Si non fit in fundo stomachi vomitus accidit quia stomachus ea que [illegible] sunt in eius concavitate nititur expellere. Sive sit humor grossus aut certe quia grossus aut etiam quibus fiunt [illegible] ut in hiis duobus [illegible] fit stomachus [illegible] donec proximus fiat ori. Ca. xxxv

de accidentibus virtutis expulsive

Expulsionis accidencia hiis tribus modis fiunt. Alii namque cessat omnino sicut in iliaca passione que vocatur ylios. Hic autem colicam difficilior est et fit aut apostemate calido quod intestinis subtilibus oritur ipsique febris ac tussis imitantur aut apostemate calido ac debilitate virtutis expellentis. Hec est tamen sine febri vel tussi et fit huius [illegible] aut ex mala complexione frigida aut frigidiori cibo causa vel opilatione fecali propter egestionem siccam a fractibus intestinorum inmota similiter cum eo fit intestinorum gravitas torsio rugitus et inflatio. Hec colica passio non tamen valida precedit dissentiam. Alii vero expulsionis actio diminuitur scilicet de stercoribus egestionis difficultas vel [illegible]. Alii vero eius motus ac decursus malus est vel inordinatus indeque fit lyenteria cum virtus expellens movetur [illegible] in stomacho cibus inmutetur quod fit humoris acuti causa stomachum pungentis. Aut [illegible] etiam tibi qualis est synapis. Aut

actionem debilitans aut ipsum stomachum
gravat. Cibus ergo nocet et ab hoc expelli-
tur sicut est accidentia virtutis expulsi-
vae quae in stomacho est. Accidentia digestio-
nis. **Ca. xxxii de accidentibus pertinentibus in**
ventre quecumque fiunt in intestinis

Precedentia stomachum de attractione et ex-
pulsione dicta sunt eadem in intesti-
nis intelligenda sunt. Maiorem quidem at-
tractive virtutis expellentis hec in in-
testinis fortior est omnibus aliis. Sunt causa
est autem quod stomachus et intestina plu-
rima attractiva et expulsiva apparent
contra naturam. Cum enim stomachus sit ante
cibum attrahere et ad intestina depel-
lere ut alia ab aliis purgantia attrahendo
expellant, non urgente ne-
cessitate contingit stomachum ab inte-
stinis purgantia trahere et adiungi ...
expellere. Sic et intestinis accidit ut
ab inferioribus purgantia trahunt et ad sto-
machum pellant sicut accidit in colica
passione quam yleos vocamus et in egri-
tudinibus compassionibus. In yleos quidem
cum situs expellendi manet ut ege-
stiones inferius pellat et flumen ... inferi-
ora propter opilationem non inveniat ad supe-
riora expellit. Eas que intestina que ad illa de-
pellunt donec ad stomachum veniatur
stomachus quasi ad ... ad quod pervenit ex-
pellit. Sanctisponis accidit. Si plu-
rimum cui cum egestiones emittendi ne-
cessitates ab inferioribus indiget corpore eius
... prohibet ... necessitates
expulsiva et egestionem ... Hinc cum
expulsiva non invenit ab intestinis ad
superiora subito redit donec ad stomachum
veniat. Fitque vomitus ... appetitu
hec est assignata accidentia que prime dige-
stioni accidunt cum causis suis. **Ca. C**
xxxiii de accidentibus secunde digestioni

Secunde vero digestioni que est generatio
sanguinis in epate ... accidit
[illegible] tribus modis ...
... cessat vel tardior fit quantitas
que ab intestinis ad epar et venas que
dirigit in sanguinem non alteratur sed alba
remanet aut in minimum quid in epate
veniens ... hec glaucone quadam
... aut cum alterationes aliter quam
oportet ... eademque quantitas
in epate mutatur aut in colorem ... sicut con-
tingit ... aut in colorem ... sicut con-
tingit in sicut ydropicis ... hec
aut ... accidentium duo sunt quarum

... in una ... abundantibus. Aliud ab
... quae sunt ab ...
... triplex est ... est mala com-
plexio et hec quidem aut est calida ...
mutatur quantitas in colorem ... aut si ca-
lor in ... est ... aut est fri-
gida tunc quantitas ... aqua
... efficitur aut si frigus in ...
est quantitas ... non alteratur. Secunda
est morbus organicus ut opilatio que
venis accidit aut ... et ...
... aut apostema ... cum
... est ... quantitas
ad epar ad stomacho venientis. Nam si
multa est ... tunc epar totum ...
... si ... in colorem ...
... si calida est hanc etiam ...
... in mutatur. Si vero frigida in fleg-
ma ... necessitate ... frigiditatis mag-
nitudine ... Haly ... Tertia
vero que ab ... precedunt sunt
... sine ... tribus co-
... que ... ab ...
aut corpus ... qui opor-
tet in qualitate quantitate tempore et
ordine ... multiplicat ...
... ... et
... colera ...
... multiplicat. Si carne ...
... multiplicat ...
... Si vero lacte et ... piscibus
et ... fleuma ...
... si labore multo ante ...
... et ieiunio plu-
rimo ... corpore colera generatur
... si ...
... que in corpore multiplicat
humores ... humo-
rum in corpore multiplicata fuerit ...
... Sed colera si quidem ...
sit in ... corpore generatur ...
membris ... colera vero nigra
plurima fuit ... corpore generatur ...
... aut ...
... et ... apostema ...
re flegmaticos ... fit ...
... ydropisis et lepra ...
quibusdam apostemata ...
... cum ... superfluitate
cum multiplicatur ... fit ...
... Si vero ...
inflationes fiunt sine ... **Ca. xxxiiii**
de accidentibus tercie digestioni

Tercie denique digestioni que ab ...
... parte fiunt ... quam ...

triplex accidit. Aut enim omnino cessat nec
aliquomodo corpus pascitur sicut in ptisicis
[illegible] contingit consolidatione aut
minuitur sicut fit in macie. Aut eius fit alte-
ratio quedam sicut in lepra fit in morphea. Ce-
lui quidem cessatio vel privatio fit quia vel
[illegible] aut quia quedam vir-
tutum naturalium aliquid accidentia pa-
tiuntur ratione sui propter malam comple-
xionem debilitatur. Similiter attractiva cum virtus si-
[illegible] pascendo non potest membro
[illegible] assimilare sicut et abundantur multe su-
perfluitates in corpore quibus in corpore virtus
expulsiva si potest sicut expellit debilis
remanent eius superfluitates in corpore
que et varios morbos pariunt. Porro
virtus attractiva si fortis sit ut multa
cibi quantitate attrahat digestiva aut de-
bilis ut attracta non equalem in unita-
te superfluitates fit in corpore informata
deinde expellentia [illegible] superflu-
itatum que congregate sunt in corpore
fiunt accidentia pessima in superflu-
[illegible] natura. Macies autem efficitur
propter cibi paucitatem aut propter
[illegible] quatuor virtutes
[illegible]. Sed in tisica morphea le-
pra elephantia [illegible] effici-
[illegible]
[illegible] nequaquam assimilat cum prius
membris [illegible] est cibo simile
efficiatur propter hoc [illegible]
membris pascuntur.

Cap. xxxiiii de accidentali dissolutione corporis

Pro dissolutione [illegible] corporis accidentia que sunt ex
corruptione [illegible] digestionum [illegible]
[illegible] sunt [illegible] et [illegible] ele-
phantia morphea [illegible] lepra
[illegible] et [illegible] simile colo-
res qui pariunt in corpore [illegible]. Con-
stant [illegible]. Ictericia est ex
[illegible] caliditate nimia ita ut sanguine
in colam mutet ac toti corpori [illegible]
[illegible] corporis [illegible] tin-
[illegible] vel etiam [illegible] nimia cal-
re sanguine [illegible] mutare vel etiam [illegible]
[illegible] constipatione vie fellis ad epar
tendentis ne colam [illegible] trahere pos-
sit unde cola remanens in sanguine per
corpus se spargit [illegible] tingit [illegible]
humore [illegible] fit [illegible] fellis sive a
[illegible] fiat [illegible] fellis [illegible]
tingentis. Ictericia [illegible] est [illegible]
calore sanguine [illegible] in colam in
[illegible] vel [illegible] melancolia facta

[illegible] vel [illegible] constipatione vie splenis que
cum fecis [illegible] [illegible] sanguinis [illegible]
[illegible] sanguine [illegible] ita per
totum corpus diffusa [illegible] corporis [illegible]
[illegible]. Lepra est cum sanguis [illegible]
[illegible] cum [illegible] [illegible]
Tussis aut causa est aut complexio ma-
la calida vel frigida que [illegible] lacertis
pectoris et pulmonum [illegible] eius [illegible]
[illegible] natura [illegible] ledit [illegible]
aut materia que est in instrumentis [illegible]
[illegible] quam [illegible] emittere [illegible]
[illegible] natura nititur. Hec autem materia aut
ab exterioribus est ut cibo et potu que in
canale pulmonis [illegible]
[illegible] aut ab interioribus [illegible]
aut ab humore qui descendit a capite
sicut [illegible] contingit. Aut [illegible]
ascendente ab [illegible] [illegible] aut
aliqua re que [illegible] canali [illegible]
[illegible] est ut grossus humor aut ma-
teria que est in [illegible] vel [illegible]
[illegible] aut [illegible] que est in [illegible]
pectoris et pulmonis. Sternutatio eo-
dem modo est sicut tussis [illegible]
[illegible] cum [illegible] virtus
expellens [illegible] in ventriculis
cerebri ad [illegible] et [illegible] tussis [illegible]
pectus et pulmo [illegible] sternutatio [illegible]
[illegible] cerebrum purget [illegible] tamen
[illegible] cum [illegible] cerebrum [illegible]
[illegible] superfluitates [illegible] que
[illegible] sunt [illegible] [illegible]
[illegible] mittunt [illegible] superfluita-
[illegible] laterum [illegible]
[illegible] ventrem [illegible] et [illegible]
[illegible] cum quo et superfluitates
que [illegible] sunt emittuntur. Itaque s-
ternutatio maior est virtute quam tussis [illegible]
[illegible] natura superfluitates de [illegible]
[illegible] emittere fit [illegible] cerebri [illegible]
[illegible] natura capitis [illegible]
et aer qui [illegible] est ad [illegible] loca [illegible]
[illegible] unde et vox eius auditur. Fit
etiam sternutatio ex superfluitate [illegible]
ventriculos cerebri quam natura de[illegible]
[illegible] expellere sicut in [illegible]
[illegible] vel [illegible]
Sternutatio fit a capite [illegible] cerebri
ad [illegible] qui est in capite [illegible]
[illegible] cum [illegible] aer qui est [illegible]
[illegible] aqua [illegible] fit [illegible]
[illegible] vel [illegible]

Cap. xxxv de singultu ructatione oscitatione

Singultus ructatio [illegible]
[illegible] tempore et angustia [illegible] quoque

fiunt ex motu virtutis regentis ad expellendas superfluitates in membris positas atque singultus nisi quod singultus fit etiam ex inanitione vel inanitate stomachi. Si forte spasmus ei contingit ex inanitione vel multitudine. Qui fit ex motu animalis virtutis. ¶ Sternutatio quoque fit ex motu virtutis expellentis ad propulsandas superfluitates ventosas in stomacho conclusas superfluitates ventosas in stomacho collectas vel est aut ex ventositate aliorum humorum aut ex ea que generatur per debilitatem caloris cum est calor debilis aut que fit ex calore virtute caloris nimii aliunde venientis exsiccat cum generatur ructat fumus eius. ¶ Oscitatio fit ex superfluitatibus fumosis que concluduntur in maxillarum lacertis quas natura purgat et dissoluendo emittit. ¶ Aliquas autem vel extensiones fiunt ex superfluitatibus vaporosis in lacertis totius corporis aut certe maioris parte quorum purgationem natura dissoluendo molitur. ¶ Angustia porro contingit membrorum nocente de spirituali que fit aut ex labore aut ab humoribus corporis.

Cap. cxl de accidentibus virtuti mouenti ex propositis morbis

Accidentia vero que ex propositis morbis proueniunt sunt spasmus et titillatio. Spasmus in nervis et lacertis apparet per et virtutis voluntarie mouens lacertum cum contrahit et ad locum quo oritur resumit. Fit autem ex repletione vel ex inanitione. Ex repletione quidem cum lacertus aut nervus humoribus in latum extensis repletur vero ad sui capitis partem quamque resumit et obsequitur eius longum minuitur sicut in navibus cordes fit. Vere cum si in madidate repleuis in latum extenditur in minuto longo. Ab evacuatione vero fit cum nervis et lacertis humiditates educte fuerint unde corrugati ad ortus sui principium retrahitur sicut capillus et corrigia si ipse igni apponantur desiccantur cito et retrahantur sic ad corde cythare si ad aere calidum expositi fuerint ex posite diu pretensis vel exsiccate maduerint atque rumpuntur. Spasmus itaque si in toto corpore fiat epilempsia vocatur. Si in lacertis oculi strabositas vocatur. Si autem in stomacho fit inde singultus. Si in nasi spiramentis fit coryza [illegible]. Si in lacertis maxillarum fiat stridore dentium. ¶ Titillatio vero fit ex ventositate vaporosa et grossa in membris conclusa que dilatat illud et reducit quemadmodum arterie dilatantur et reducuntur. Differunt autem a pulsu quia pulsus semper fit in venis pulsatilibus. Titillatio vero fit in omnibus membris que dilatari possunt ut in lacertis venis stomacho intestinis omnibus quoque membris que solidum et molle temperatis poris in spissius et cartillaginibus quia dura sunt ventositates concludi non potest. Similiter vero nec ossa propter spissitudinem suam titillatio fieri potest.

Cap. cxli de his que accidunt ex actionibus

Dicimus accidentia nature sive morbi que sunt ex actione nature et morbo fiunt sunt tremor fortis et motusque membrorum. Ex timore fit tremor cum motus est membri sursum et deorsum eo quod natura membra ad superiora tollere appetit et econtra morbus inferius deponit. Ex virtutis defectione contingit huius accidentis scilicet tremoris quoniam fit aut ex accidentibus anime sicut ira vel timore fit cum ex his debilitas virtutis motive aut ex corporis passione virtute dissoluta. Et hec fit aut ex morbo ex plenitudine particulari ut ex mala complexione frigida que ad nervos et nervis contingit [illegible] his qui multa aquam bibunt aut super se fundunt balneando se. Hoc etiam ei qui multum bibit vinum contingit unde calor naturalis subiugitur vel suffocatur aut ex organicis morbis sicut ex oppilatione que fit in nervis ex grossis atque viscosis humoribus quod virtutem mouentem prohibet ad membra pervenire. [illegible] tamen humores frigidos [illegible] non tamen omnes tremunt [illegible] ex omni motu [illegible]. Cum autem fiunt humores viscosi [illegible] in [illegible] natura regnat virtus in plena [illegible] humor [illegible] viscosis [illegible] tremorem quidam [illegible] virtus [illegible] aut deficiunt [illegible].

Cap. cxlii de accidentibus virtuti in[illegible]

Dicto de causis accidentium tali que aliis accidentibus contingunt [illegible] dicendum restat de illis qui [illegible] sunt dilatatio venarum [illegible] constrictio et reductio [illegible] pulsus variatur [illegible] aliquo modo accidit aut omnis pulsus deficit [illegible] pulsus cessatio [illegible] et vita cessante mors [illegible] aut in minimis aut minor pulsus appellatur aut aliud est quod impedit [illegible] cursu naturale egreditur et varius pulsus nominatur pulsus quidem maior

fit aut(em) ex immunitate doloris cum calor in vigilia ad interiora refugiens corporis unde namque pulsus minuuntur. Aut ex debilitate virtutis vitalis cum arterias in omnes corporis virtutes dilatari non possit sicut in defectu contingit. Pulsus aut(em) varietas fit ex pluribus causis contra naturalibus fit contrariis morbis et accidentibus augetur aut(em) et minuuntur. Motus vero contra naturam augmentacione vel minutione. Cap. 7 Explicit de accidentibus naturalium actionum capitulum secundum de digestione que fit in stomacho et partibus interioribus

Sequitur de accidentibus naturalium actionum. Prima est cum eorum completur preparacione et nutrimenti ut tunc aut(em) est cibum membris quibus nutriuntur assimilare quod per appetitum actionem efficitur et per digestionem. De accidentibus quidem appetitum iam superius dictum est. Digestionis aut(em) species sunt tres. Prima fit in stomacho cum cibus in puritate convertitur. Secunda in epate cum ex cibi succositate sanguis generatur. Tertia vero in membris singulis cum ex sanguine generatur. Tertia vero in membris singulis cum sanguis in membri naturam alteratur. Harum aut(em) singularum digestionum actio per quatuor virtutes completur sicut alias dictum est attractivam retentivam digestivam et expulsivam. Digestioni prime que fit in stomacho accidunt nocumenta quemadmodum reliquis omnibus actionibus ut aut omnino deficiat sicut accidit in fastidio aut minuitur ut in ructatu fumoso vel acido aut eius decursus alteretur quam oportet in veniat sicut cum in stomacho cibus in ventositate vertitur. Horum quidem digestionis accidentium cause due reperiuntur. Una est ab intrinsecis alia vero ab extrinsecis. Ab intrinsecis igitur accidentia sunt que digestionem virtuti accidunt et hec aut ex morbo consimili vero sunt que in stomacho accidit. Et si calidus est cibus in fumositate mutatur atque putredine. Si frigidus in acetositate aut confusionibus in stomacho ex tunc. Si cibi sunt ructatus fit fumosus. Si flegmatici acidus. Si vero in humiditate frigidi digestionis cessacio et lenitia efficitur. Si vero in humiditate ventositatis generatur aut etiam fiunt ex aliquo membrorum organicorum ut apostemate calido et ex hiis que in stomacho vel circa eius accidunt unde virtus eius debilitata in digerendo intelligitur quod maior fit corruptio digestionis que est ex debilitate virtutis digestive. Species est mala quam qui sit ex complexione mala calida vel frigida humida vero et sicca digestionem quidam nimium non auferunt nisi forte eo usque deducta fiat ad consumptionem veniat. Cap. 7 Explicit

Causa vero de accidentibus eius ex causis extrinsecis exterior aut(em) ex cibo est aut ex sompno. Ex sompno quidem quia si multus fuit et digestio bona. Si paucus et brevis mala. Ex cibo vero fit mala quatuor ex causis. Prima est ex eius quantitate. Nam si pauci sunt cibi stomachus quoque calidus in fumositate alterantur cibus. Si vero multus sit quoque corruptio indigestibilis et virtus calida. Sompnus quoque longus fit abunde digestionem in morari tamen vero. Hec si celeris digestio fit et calor fortis accidit corpori sive brevis sive longus sit sompnus. Si vero calor debilis sit et multi cibi difficiles corpori. Sompnus aut(em) brevis fastidiositatis aliunde fit. Secunda est causa ex cibi qualitate. Nam si cibus calidus est et stomachus complexionis sunt in colam mutatur ut mel superimentibus et calide complexionis hominibus offeratur in colam alteratur et in corpore stomachi mutatur. Et si frigidi cibi sunt et stomachus similiter ut in stomachis calidis in acetositate in ipso mutatur ut lac. Tertia est ex hora in sumptione eiusque dilatacione ut si detur cibus statim post vigilias digestione corporis dimittitur est ex corpore quem porriguntur ordine. Si cum cibi ventrem arctantes sumantur et postea cibi emollientes unde natura constipatur et cibi qui ventre molliunt corporis. Hec etiam si cibi tarde digestionis sumantur primum ut caro et ova solida. Deinde vero cibi velocis digestionis ut melones et cetera similia accidit posteriores corporis priores namque digestionis sive tarditate a stomacho descendere morantur hii vero quia sunt digestionis sunt dum digestibus sine decursu ad exteriora non in veniunt in stomacho corrumpuntur. Oportet igitur medicum diligentius intueri dividere que digestioni accidant nocumenta digestive virtutis culpa et que ciborum vel etiam sompni fiant causa. Nam que ex culpa virtutis accidentia fiunt ad sanandum difficilia sunt et que non sanantur eiusque sumptus vel voluptatis hec solus evacuationis sive similis causa fit. Cap. 7 Explicit de accidentibus naturalium capitulum secundum de defectu appetitus. Capitulum

Quoniam aut(em) ad os stomachi digestio actio una per quos appetitus fiat

pulsus ipsi sequuntur eadem accidentia que
et tactus. Hec autem ori stomachi fiunt i-
quomodo quedam eius actioni nocent quo-
rum [illegible] ipsi sunt que nocent appetitui.
Quedam non actionibus aliorum membrorum
consensu aut constrictione vel colligatione nocent
illis sicut cetera incommoda accidunt ab
hiis que in ore stomachi fiunt. Quapropter fi-
unt accidentia nativa mixta nativa mag-
nitudini ut epilepsia mentis alienatio mania
aut etiam nocent eis [illegible] sicut cordi
defectus accidit cum ori stomachi inflata
vel apostema fit. Hec non actioni appeti-
tus accidentia fiunt eadem quoque [illegible]
[illegible] tribus tripliciter contingunt aut
enim omnis deficit aut minuitur aut alte-
ratur eius natura quam corrumpit. Appetitus om-
nium defectus fit aut quia vene [illegible] ab
epate [illegible] aut quia os stomachi
[illegible] sentit in [illegible] quia vene et
concavitates et [illegible] contineant [illegible]
aut stomachi sensus cessatio fit [illegible]
causa quam [illegible] ori stomachi accidit
[illegible] fiat ei mala complexio calida sicut in fe-
bribus appetitus cessatio contingit [illegible]
[illegible] sicut malencolicum mentis passio-
ne fit [illegible] ad os stomachi
mittis [illegible] aut difficultate [illegible]
vel incisione accidit. In minuto autem
appetitus fit cum eedem cause que fa-
ciunt eum cessare molestant quidem sed
debiles sunt. Ca[pitulum] xviij de inordinatione

appetitus malum corrupti

Nam non appetitus
aut malum est aut impotens appetitus
ciborum malitia aut iniquitate. Est autem
inequalitate [illegible] quando cum appe-
tit quis ciborum multitudinem vel [illegible]
[illegible] fit appetitu. Accidit autem [illegible]
[illegible] causa quia in ore stomachi [illegible]
[illegible] est aut [illegible] [illegible]
multitudo et [illegible] aut quia que
dissolutionem [illegible] fit in [illegible]
est [illegible] fit aut calor [illegible]
[illegible] ac dissolventis aut debilita-
te [illegible]. Inequalitate vero [illegible]
appetitus ad [illegible] declinat aut falsa vel
[illegible] fitque non [illegible] appetere
[illegible] ac [illegible] carbones [illegible] et
[illegible] humore malo frigido in stomacho [illegible]
[illegible] accidit [illegible] passio [illegible] appe-
titus [illegible] vocatur [illegible] que
fit [illegible] ac [illegible] fetus
est [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] menstruorum [illegible] [illegible]
[illegible] que [illegible] est sanguinis malus in ore
stomachi congregatur inde fit malus
appetitus. Quarto non mense cessat quod

fetus iam confortatus est ad copiam sangui-
nis attrahendam deserviunt que superflui-
tates quedam quidem vomitu [illegible]
[illegible] fit. Quedam autem in [illegible] cibo-
rum que [illegible] appetitus [illegible]. Accidit autem [illegible]
appetitus et aliis [illegible] cum
in ore stomachi [illegible] superfluitates male
[illegible]. Et si quid humor [illegible] con-
gregatus est [illegible] ciborum appetitus
minuitur [illegible] [illegible]. Si autem [illegible]
[illegible] augmentatur [illegible] [illegible]
[illegible] humor [illegible] stomachi congregatur [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] unde [illegible]
eius minuitur [illegible] [illegible]
[illegible] natura quedam [illegible] que [illegible]
[illegible] natura inde fit appe-
titus sicut [illegible]
[illegible] fit humor dulcis appetitus cibo-
rum [illegible] minuitur dulce [illegible]
[illegible] replet [illegible] stomachi [illegible]

Potus malitia appetitus impotens aut
iniquitate est aut inequalitate. Iniqui-
tate quidem cum homo in [illegible]
sitit [illegible] bibit [illegible] fit aut causa [illegible]
caloris vel [illegible] accidit aut [illegible]
[illegible] [illegible] vel [illegible] vel [illegible] in ore
stomachi [illegible]. Inequalitate vero
cum homines [illegible] desiderium [illegible]
[illegible] potum qualitate [illegible] humoris male
causa fit in ore stomachi [illegible]. Ca[pitulum]

xix de accidentibus [illegible] [illegible]

Accidentia [illegible] que ori stomachi
actioni [illegible] contingunt [illegible]
[illegible] que fiunt in ore stomachi fit
alienatio mentis obstupefactio [illegible]
in [illegible] epilepsia [illegible] alienatio men-
tis [illegible] fit [illegible] apostemate
calido quod est in ore stomachi obstupe-
factio [illegible] [illegible] fiunt [illegible]
[illegible] stomachi frigore quod est aut [illegible]
la complexione frigida que [illegible]
aut humore flegmatico [illegible] [illegible]
[illegible] frigido ut [illegible] aut
frigidis [illegible] aut frigidi [illegible] causa
quia [illegible] [illegible] menstruorum aut
[illegible] aut tardantibus [illegible]
[illegible]. [illegible] est [illegible] in epilepsia fit [illegible]
[illegible] flegmatibus que ori
stomachi [illegible] [illegible] vero
fit [illegible] in ore stomachi
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. Accidentia vero que cordi
ad [illegible] ori stomachi
contingunt [illegible] sunt [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
defectus fit aut [illegible] dolore qui
est in ore stomachi aut [illegible] eius vi-te

aut cordis ipsius debilitate venarum que
pulsatilium compressione [illegible] sunt
[illegible] sunt. Balsamum aut [illegible] sto
machi mala complexione frigida sit et [illegible]
caloris in minuitur virtutis debilitate.
Accidentia denique que cordi cerebro que sunt
accidunt comparticipatione oris stomachi
causa sunt sincopis [illegible] difficultas. Que fit per os stomachi dyafragma
consumat aut apostematis causa que
in ipso est aut alicuius impressione. Hec est
accidentium dispositio que tactus sensum
contingunt et eorum cause.

Ca. 7 Capitulum de accidentibus virtutis voluntarie defectione

Accidentia quoque que inquirendum in
voluntarii motus actione triplicata
sunt sicut et accidentia sensuum aut
enim penitus cessant motus ut in [illegible]
aut imminuuntur aut in [illegible] pass
ione aut est in corpore malo et ordine.
Cessatio quidem motus [illegible] fit in
membris [illegible] inquirendum ac
cidit quod [illegible] virtutis voluntarie
[illegible] prohibeat. Et hec aut [illegible]
la complexione frigida sit que nervos de
sit aut [illegible] nervos [illegible]
te aut [illegible] grasso [illegible]
[illegible] est aut compressione
que [illegible] accidit hec aut [illegible]
[illegible] accidit eorum causa
toto corpore [illegible] accidens
apoplexia paralisis que [illegible] sunt
[illegible] fit illius [illegible]
[illegible] que [illegible] quidem in [illegible]
[illegible] fit [illegible] dicitur [illegible]
[illegible] aut [illegible] fit [illegible]
[illegible] sine voluntate que preter voluntatem
sit [illegible] virtutis actione fit
[illegible] virtutis [illegible] que [illegible] est
et [illegible] ac dilatatione
[illegible] et hec fit [illegible]
[illegible] virtutis actione [illegible]
fit [illegible]
[illegible] ut [illegible]
[illegible] est accidens [illegible]
preter velle est accidens [illegible]
[illegible] motus [illegible] cum [illegible]
[illegible] que faciunt [illegible]
sunt que et [illegible] for
tes sunt sicut ille qui [illegible]
re faciunt. Hec aut accidit est [illegible]
et morbi [illegible] ibi non
cessant quia membra [illegible]
[illegible] nec movere [illegible] nec fe
[illegible] que in natura [illegible]

[illegible] operatur. Ca. 7 Capitulum de mala eius habitu dine operatione nature (?) de horrore (?) rigore

[illegible] in mala sit habitudine motus
[illegible] horror [illegible] fit rigor
[illegible] sunt [illegible]
[illegible] angustia. Et hec quidem acci
dentia sunt operatione nature. Quedam etiam
accidunt operatione morbi ut spasmus
[illegible] naturaliter
sunt [illegible] ut tremor [illegible]
fit motus [illegible] operatione natu
[illegible] ac [illegible]
Dicto itaque [illegible] sunt [illegible]
[illegible] in membris [illegible]
[illegible] et que [illegible] ac [illegible]
et [illegible] membris [illegible] ac [illegible]
sensus [illegible] quoque [illegible]
[illegible] humore [illegible]
[illegible] corpus [illegible] aqua
frigida vel [illegible] corpus
[illegible] atque [illegible] natura [illegible]
[illegible] vigore atque facientes
cause sunt [illegible] est calor [illegible]
[illegible] debilitas caloris naturalis et [illegible]
[illegible] Calor aut [illegible] est
ut [illegible]
aut [illegible]
[illegible] acutu [illegible]
fit horror ac tremor. Hic [illegible] corp
[illegible] ac [illegible] superfluitatibus [illegible]
est cum [illegible] horrore
[illegible] eo quod [illegible]
superfluitates ad [illegible] corporis [illegible]
[illegible] frigus [illegible] aut [illegible]
est ut aqua frigida aut [illegible]
[illegible] febris [illegible]
horrorem non adducit nisi [illegible]
[illegible] causa est que est [illegible]
[illegible] caloris [illegible] multitudo [illegible]
[illegible] materia calorem
naturalem debilem [illegible] suffi
dit [illegible] contingunt [illegible] caloris
[illegible] fit [illegible] calor [illegible]
[illegible] ac dissolvit [illegible]
[illegible] est a frigore et [illegible]
[illegible] tremor aut fit [illegible]
virtutis fortitudine que est [illegible] et
ad [illegible] expellendas [illegible]
[illegible] causa rigoris adducitur [illegible]
calida fortior fit tremor quia calor [illegible]
[illegible] est motus magis [illegible]
causa sit frigida [illegible] erit tremor [illegible]
[illegible] est motus frigoris [illegible] ledit
[illegible] in flegmatica febri [illegible] est rigor
[illegible] causa frigoris [illegible]
[illegible] fugit ad profunda corporis eo quod [illegible]

potiora ledunt et dolorant ab humore nocente

Ca. xl. De tussi et screatione

Tussis corporali fit actione corporis regente. Est enim motus fortis a virtute expellenti, virtute scilicet instrumentis anhelitus proprium actus. Fit autem in inductione pectoris fortem super pulmonem, compellit et valde aerem et cum eo superfluitates pectoris et canalium pulmonis. Semper natura nocte ad tussim complementum ut fortis sit eius virtus que ad superfluitates expellendas prevalet, cum non sit materia grossa neque viscosa quam eicere natura non possit eo quod in alibus in viscata sit et canalibus adheret. Materia tenuis est que in gutturibus labiat et ad locum quo fluat venit. Alio vero cum materia grossa est illam sublimare cum [illegible] vite est et si tenuis est ingrossare. Si in extensione nimia corruptus [illegible] tussi formatur vel in complexionis membrorum corporis communitate calidis sanguinem incendit et in [illegible] nigrum traducit vel eadem complexio mutata in melancholia traducitur ex frigiditate nimia vel ex talibus in natura- [illegible]. Morphea nigra est cum colera melancholica vel cutis in nigredine se mutat, interiora cum sana sunt. Hec si debilis sunt morphea tunc erit, si vero fortissima erit lepra. Morphea alba est ex flegmaticis causa cum sanguinis in epatis complexione se mutat et in flegma cum assimilatur eorum potiorum membrorum natura. Lingue nigredo fit cum fumus humor calidus epatis aut pectoris vel stomachi ad linguam ascendit eamque inficit. Rosaceo autem vane considerada sunt omnia accidentia communi dicta apparentia Haly ut supra.

Ca. xli. De hiis que apparent in egestionibus a corpore communi materia

Iam vero nunc de hiis qui in egestionibus a corpore apparent disputandum videtur. Omnia quidem que a corpore emittuntur aut naturalia sunt aut contra naturam. Naturalia sunt ut egestio, urina, menstruum, sudor. Horum accidentia fiunt vel in quantitate ut egestio vel urina multa aut in qualitate ut urina vel egestio nigra, cum hiis nigredo non naturalis sit. Non naturalia sunt ut sanguis qui de naribus vel aliunde fluit. Sanguis egressus de naribus prius per se in mane est naturalis. Omnia vero que egrediuntur a corpore si naturalem deserunt cursum eorum egressio fit ab aliqua trium causarum. Prima est ex parte virtutis, secunda ex materia, tertia est membrum a quo emittitur. Ex virtute si retentiva debilis est nec materiam retinere prevalet aut expulsiva valida est ratione retentive, proinde materiamque remittit. Ex materia vero aut

ex eius quantitate prolata est quantitate virtute et ad sui cogit expulsionem ut cibi si multi sunt sed adnominatur et eruptio sanguinis si in suis multiplicatur vasculis aut ex ipsius qualitate ut si sit pungitiva que naturam ad eorum que pungunt movet expulsionem cogat ut acuta que venas attenuat ... aut humida venas attenuet et mollificet eas que cito crepate fiant. Ex membro denique si debile sit et stringere venas quia sic ut facile rumpatur egressio inde accelerat aut eadem si durum sit sine situm sed ad fissuras facile. Fluentes autem fissure crepationibus quia causa aut est exterior ut ille ex casibus et hiis autem interior ut materia vel illius casus et hiis aut interior multitudo que eorum gravitate extendit ac disrumpit eius vel membrorum adeo accelerat rupturam.

Ca. xlii. De hiis que inordinate fiunt in naturalibus scilicet ipsa egestione

Naturales evacuationes sicut dictum est sunt egestio, urina, menstruum, sudor. In egestione tripliciter apparent accidentia: in tempore, in qualitate, in quantitate. In tempore quidem cum eius emissio ante digestionem accelerat aut ultra solitam moratur. Emissionis acceleratio fit aut ex ciborum multitudine qua virtus gravatur et robustior eam expellit aut quia cibus acceptus intestina pungit unde et ipsa cum ea propellant aut quia humidus est vel viscosus aut quia [illegible]. Egestionis a mora fit aut propter expulsive debilitatem et retentive virtutis aut si cibi tam parvi sunt ut egerat natura que cum ceteris inveniunt humiditate attrahere aut si stringentes sunt constipantes aut quia lacte qui sunt super ventre debiles sunt ariditate super intestina. Quantitatem egestionis apparent accidentia aut in multitudine aut in paucitate eius aut in qualitate. Nam in multitudine quidem aut ex copia ciborum aut quia superfluitas eorum ad epar non mittitur aut ipse humiditates multas que desunt ad intestina propellit. In paucitate vero que est aut ex paucitate ciborum aut ex multitudine superfluitatis que ad epar mittitur aut ex paucitate superfluitatis que ad intestina mittitur. Egestionum vero pluralitas aut retentio fit debilitate virtutis aut abundancia expellentis aut emanatione lacte qui fluidat ad exterius aut expellentis abundancia virtutis aut ex medicamine laxativo fit aut ex cibis in quibus est virtus laxativa aut ex ipsius cibi corruptione aut ex acuitate materie ad ambo intestina [illegible] ex parte decursu aut quia fluidat

superfluitatibus in ipsis intestinis ut qui sunt in eis ulcera aut propter multitudinem naturalis fluxus intestinorum. Humori vero prauitatis fit horum hiis contrariis. Ca. 7 cliij de hijs que in ea apparent propter [illegible] abutiori causa

Exitus porro malis egestionis inequalitate aut corruptionibus causa fit et ablutioni. Ablutioni quidem acidis scilicet aut propter quantitatem aut propter qualitatem aut propter corruptionem eiusdem. Quantitate cibi si multus sit assumptus aut diu aut quia tempus antea modicum transit aut quod ultimus [illegible] causa simul. Equantitate vero si malum aliquem generet humorem aut ventositatem necessitatis in stomacho vel intestinis generat aut propter cibum cuius est usum generare ut est fasceolus faba et similia aut propter caloris stomachi debilitate vel diminucionem. Nam si stomachus frigidus sit ventositas in eo non generatur sicut nec venti nec nebule producuntur. Postquam nimietate similiter etiam cum stomachus et intestina fortissimi caloris sunt non generatur ventositas quia calor eam solvit et dissipat sicut estatis tempore quod nimius est estus neque venti apparent nec nebule producuntur. Cum vero stomachus debilis est inde et intestina tunc ventositas in eo parit eo quod ad subtiliandum cibum forma non sunt et ad post dissolvendam ventositatem sicut et in [illegible] tempore venti multiplicantur. Continuali propter caloris debilitate ventositas a stomacho et intestinorum aut egreditur aut [illegible] remanet et quidem a superioribus et ab ore egreditur ructatio dicitur. Si a superioribus [illegible] aut cum sono aut sine. Hunc vero cum sono fit aut sit [illegible] et si [illegible] intestinorum et stomachi vacuitate fit ac siccitate aut cum vigilia fit ac [illegible] [illegible] egestione aut interficit inedia [illegible]. Ca. 7 cliiij de hijs que apparent ablutioni causa

Ablutioni vero egressus egestionis a naturali similitudine secundum qualitatem fit humorum causa que ad intestina defluunt et sic aut solius ratione causa est ut solutio propria fit crassis [illegible] utilitatem confert aut [illegible] solo ut dissenteria que fit a membrorum liquefactione aut [illegible] simul ut solo que quasi lotura carnis est recentis sanguinis aut qui per solutionem egreditur in [illegible] modis erit. Primus est sanguis solus sicut accidit illi cuius abscidit pes vel manus. Secundus cum qui deputatus fuerat illi membro sanguis in eius corpore congregat quem natura per solutionem expellit. Tertius et qui consuetus habere [illegible] cum illud dimittit sanguis qui

ad [illegible] dispositi consuevit in eius corpore congregat quem natura per solutionem evacuavit. Hunc ergo sanguis egressio cessat. Fit quartus modus solutionis est qui lotura carnis recentis est similis et hoc ex debilitate fit virtutis continentis que est in epate. Quintus est solutio sanguinis cum molestia que fit cum epar sanguine cum expedit in [illegible] ad membra propter aliquam opilationem venientis [illegible] nequit sic dum in epate remanet intus eius calor ad nigredinem declinat natura. Cum ergo non [illegible] ad intestina eum expellit ac per solutionem emittit. Quarta est emissio sanguinis que paulatim [illegible] tempora [illegible] fit [illegible] est sanguinis et [illegible] coagulatus aliquotiens aut cum [illegible] egreditur vel etiam exit squamas [illegible] tortionibus. Et si cum ea [illegible] nimium fit tenasmos vocatur. Dissinteria aut ab epate fit aut ab intestinis. Ca. 7 cl[illegible] de accidentibus urine

Accidencia vero que apparent in urina aut corporibus sunt aut [illegible]. Et que corporibus aut quantitate aut inequalitate in quantitate quidem si eius in modatus sit egressus aut congregatus non egrediatur aut etiam cum difficultate et paulatim egrediatur. Inequalitate vero aut [illegible] complexio [illegible] in renibus accidit aut [illegible] frigida [illegible] complexione que durat [illegible] fit [illegible] sanguinis [illegible] qui renes [illegible] adversam mittunt vesica [illegible] urina fit aut [illegible] debilitate virtutis ea in fortitudine expellentis aut [illegible] aliqua urine meatibus accidit [illegible] aut [illegible] fit aut [illegible] grossis [illegible] aut [illegible] lapidibus [illegible] in vesica [illegible] aut apostematis causa [illegible] fit in renibus [illegible] meatus [illegible] et lapides [illegible] humore grosso flegmatico [illegible] quem fortis calor desiccat et [illegible] hee cause cum [illegible] sunt difficultas fit urine inequalitate quidem apparent accidencia urine aut in calore [illegible] nigra est [illegible] caloris est nimietate vel [illegible] vel frigore an alba sicut accidit [illegible] aut in [illegible] si sit fetida sicut in putridis febribus. Hunc vero [illegible] [illegible] accidunt in urina aut in quantitate considerantur aut inequalitate [illegible] quidem si in [illegible] egreditur aut [illegible] aut difficile exit [illegible] sicut fit ut cum [illegible] qui [illegible] est [illegible]. Et si [illegible] in [illegible] fit [illegible] aut [illegible] retinentis

debilitate et expellentis fortitudine aut aque copia bibite aut ulcerum causa vesice que cum urina purgatur expellitur et emittitur cum ardore. Conclusio aut urine moraque eius et difficultas aut ex debilitate fit virtutis expellentis et retinentis aut ex mala siccaque complexione que durat in vesica aut in inordinata ventris et urina desiccatur sicut in adultis febribus contingit aut propter opilacionem que gignitur aut ex humore grosso urine meatibus inherente qui vesice sunt aut sanguine coagulato aut sanie grossa aut carne superflua aut vitiis que in meatibus oriuntur aut ex ardoris vesice in arctacione restrictione que ex apostemate fit aut urina que exprimit congregat et reducit superfluitatem. Accidentia non in urine qualitate aut in odore sunt ut si putrida sit aut in colore ut si alba vel nigra aut in liquore ut si tenuis sit aut spissa aut insulsa si sanies immixta sit et sanguis vel ulcerum que in vesica sit causa vel apostematis cuius est eruptio facta.

Ca. xiij. de accidentibus anime que apparent

Menstruorum aut egressio contra naturam aut in quantitate fit aut in qualitate. In quantitate quidem si maior est quam oportet vel etiam minor aut si conclusa non exeant. Maior emissio fit aut ex virtute ut valida sit expellens et debilis retinens aut propter materiam si tenuior sit subtiliorque quam convenit aut si maioris sit quantitatis vel natura generat talem expellat aut propter membrorum ut si venarum ora que sunt in matrice dilatata fuerint rupta matrixque rarificata. Conclusio vero menstruorum ex causis fit contrariis spissitudine scilicet materie paucitate aut si venarum ora que sunt in matrice compresserint aut expellentis debilitate virtutis et retinentis. Sudor alius est naturalis, alius est bonum indicium creticis temporibus in malis. Et cuius complexio calida est interiora membra fortia sudor eius maior est rarisque corporibus. Alius est contra cursum nature positus qui secundum corruptionem fit carnis. Sic namque sudor tum evacuat a corpore ea que sunt utilia. Est etiam sudor a causa duabus his ultra que communis moderata sit inordinata humiditate in hac cum multitudine contingit et quod est utile et quod est inutile. Egreditur aut sudor aut in natura aut in quantitate aut in qualitate. In quantitate quidem si nimius sit fluat. Hic fit ab humiditatis multitudine vel eius tenuitate vel ex pororum dilatatione vel expellentis

virtutis fortitudine. Item si paucus sit quod contrariis causis fit scilicet ex humiditatis paucitate aut eius spissitate vel grossitie vel pororum constipatione. In qualitate non naturaliter egreditur aut in colore ut rubeus sudor qui fit ex sanguine et eius qui colera aut in odore ut sudor putridus qui putridinis est significativus. Deinde in sequenti xiiij.

Ca. xiiij. de signis

Assignatis causis dispositionis corporis accidentibusque morborum cum causis suis restat dicendum de signis quorum tria sunt genera. Unum quo sanitas significatur, secundum quo morbus, tertium quo nec sanitas nec morbus. Horum unumquodque aut significat eam que tunc fit habitudinem vel eam que iam preterita aut que in presenti est vel que futura sit. Dicitur quod pretergrediens et providentia horum signorum quedam communia sunt que secundum omnes corporis habitudines significant. Quedam non propria que quarta sunt de causis aut propriis dispositionibus. Et quidem ex actionibus sumuntur communia. Propter quas enim corporum subsistentia est cum sanitatis et morbi tamque in actionibus inveniantur. Sanitas enim signum est bonitas actionum, morbi vero malitia earum actionum. Aut bonitas et malitia sunt ex bonitate et malitia membrorum. Horum sanitas et malitia membrorum sunt ex temperantia humorum actiones. Non tamen ex omnibus propria dicuntur. Communia sunt actiones naturales vitalesque virtutum per quas animalis corporis subsistentia fit eiusque firmitas. Vitalis namque virtutis sanitas calore naturali constituitur per quem vita est et contra corruptione mors sequitur. Ex eius quoque temperantia sanitas consistit et egressu eius a temperie morbus movetur. Horum quoque naturalem calorem inter quorum subsistentia est ex omnibus omnia corporis membra constituuntur et per eos augentur. Item ex habitudines sanitatis et morbi duabus his virtutibus significantur. Ex actionibus enim virtutis vitalis significatur sanitas et debilitas virtutis in animali corporis. Ex temperie vero caloris naturalis et eius egressu a temperie sunt quecumque res naturales et que contra naturam inde proveniunt et in corde quod a sedes est formans aut virtutis actionum cognitio proprie fit venarum pulsatione quam in motu cordis est equalis porro generalis virtutis actionibus temperantia significatur humorum corporis

quoque ab ea egressus et habitudinum eius di
versitates in sanitate et morbo. Hoc etiam modo
que fit in stomacho et intestinis eius cessa
tione. Ea quoque que instrumentalis que est
anhelitus omnibus operatione virtutis quod sig
est sine colere que emittuntur e corpore ha
beri non possunt. Naturalium quidem et actio
nis que fit in venis eius que operationis
cognito dominia colligitur que est san
guinis compositus. Eius autem que fit in sto
macho et intestinis notitia ex digestione
sumitur que est ciborum superfluitas. Illius
vero que fit in anhelitus organis sumi
tur ex spiritus exalationibus qui sunt tali
quos hec membra patiuntur superfluitas
ex sudore quoque sequitur corporum habitu
dines circa sanitatem. Id quod minimus totius
est ad superfluitatem digestionis que fit intus in
corpore. Est enim sudor subtilis superfluitas
quam membra ad corporis interiora depel
lunt et meatus poros educunt. Ca. clviij

Sanitatis signorum de signis sanitatis
quedam sunt que complexionis e
qualitatem significant ut equalitas
tactus in equalitate caliditatis et
frigiditatis humiditatis mollicie et duritie.
Equalitas quoque coloris in albedine
et rubedine et consignate mediocritas inter
maciem et carnositatem que tamen magis
declinat ad carnositatem. Eius que nec
sunt inter subtilitates et grossitudines sup
tamen post hec etiam capilli mediocres
inter subtilitatem et lenitatem crispitudinem
et planitiem qui in rubedinem trahant ali
quantulum ad nigredinem. Equalitas quoque
dispositionis somni et vigiliarum melior
in motibus suis quemadmodum fortitudo
in ymaginatione intellectu et memoria
mediocritas in moribus ut inter iracun
diam et timorem inter iram et patientiam
inter impietatem et imaniam inter instabili
tatem et pertinaciam inter stultitiam et astu
tiam. Inspirationis mediocris corporis comple
tum augmenti levitas ac velocitas sta
tus pravitas somnium quoque delectatio
[illegible] facies et amabiles atque iocunda
in appetitu comedendi et bibendi tempora
via similiter in expellendo superfluitates.

Quedam vero signant equalitatem com
positionis corporis quedam sunt naturales
ut forma situs quantitas numerus secundum quod
oportet. Alie vero accidentales ut deco
ris et pulchritudo. Alie quoque finales que
secundum complementum sunt et que inter
dum secundum perfectionem proveniunt. Que

vero membris eius operatio completum
est sanum. Modus itaque cognoscendi me
brorum principalium dispositiones secundum operationes
secundum cerebrum quidem est per dispositiones operationum
voluntariarum et per operationes sensus et extima
tionis. Secundum vero cor per pulsum et anhelitum.
Secundum vero epar per digestionem et urinam. Sic
namque debilitate digestio urina scilicet
locutione retentus carnis similis. Ca. clix de signis egritudinum

Accidentium autem significantium egritudines quedam
ipsam egritudinem demonstrant ut
diversitas pulsus in festinatione sui in febre
febrem enim ipsam significat. Quedam vero locum
egritudinis ut pulsus serrinus cum dolore
pectoris. Dolor enim significat quod apostema
est in panniculo et diafragmate. Pulsus
vero undosus significat apostema in carne pul
monis. Quedam etiam significant egritudinis cau
sam ut signa repletionis per diuturnitatem
dispositionis quare quis modus aliquis
significat repletionis modum. Item accide
tium quedam precedunt que cum egritudine
incipiunt et finiunt ut in febre acuta do
lor pungitivus et angustia anhelitus
ut tussis et pulsus serrinus cum apostemate
lateris. Quedam vero nota secundum non
sunt et que sequuntur egritudinem. Que non
ut dolor capitis cum febre. Quedam autem
in fine rei eveniunt ut sunt signa per
inalbationis et signa mortis. Harum plurime
mortis sunt in egritudinibus acutis. Que
etiam signa quedam intus in demenbris
apparent sicut et hec quidem aut in corpore
te sunt que apparent ut sunt disposi
tiones colorum et dispositiones tactus in calidi
tate et frigiditate mollicie et spissitudine aut in corpore
que contingunt sentiuntur ut de forma membrorum
et tali ac motibus ac quietibus eorum et
fortasse significatum sunt occulta dispositionum
corporis ut labiorum ... nomina corporis
quantitates per fictionem augmentacione ut [illegible]
et corpus unum fortasse significabunt et
occultorum membrorum dispositiones ut digitorum
curvitas epatis pravitatem significat. Et eorum
ta superfluitatem ad digerendi malitia est sig
num audibile. Horum quoque sunt et qui etiam
sudores et sapores et similia. Porro
cognitiones et que sunt pingui gillo
sitate invisibiles sunt et sunt de tactu cor
que cum sentiunt. Quedam vero quod in superfi
cie sentitur non occulta significat ut rubor
pomi maxille pulmonis apostema pre
tendunt et gillositas unguium ulcus pul
monis significationes. Aut que habentur

comprehensive membrorum sunt ut apoplexia
epilepsia et incubus et paralisis. Quedam non sunt
tamen commotiones corporis sunt ut horripila-
tio tremor singultus agitatio sternutatio
et oscitatio tussis saltus et spasmus. Harum autem
quedam proveniunt ex opere nature prin-
cipaliter ut singultus et quedam ex opere
nature accidentaliter ut tremor spasmus. Que-
dam etiam voluntarie fiunt sicut revolu-
tio de latere in latus. Quedam autem naturali et
voluntaria composite fiunt ut tussis [illegible]
regestio. Quedam autem natura sine volunta-
te ut horripilatio et saltus. Cap. clx. de pul-
su et eius notitia

Omnia non pulsus urina
sunt ex significationibus dispositionum cor-
poris communiores ideo de illis loqui-
mur. Pulsus est motus receptaculorum
spiritus ex diastole et sistole compositus ad re-
frigerandum spiritus et eius [illegible] attractum.
Cum itaque pulsus ex duobus motibus
et duabus quietibus est compositus, quia
necesse est ut quies interveniat inter omnes du-
os contrarios motus, impossibile namque est
ut motus motui alii continuetur postquam
eorum spatio terminus et extremitas [illegible]
applicatur sicut in naturali scientia declaratur. Necesse
est igitur ut in unoquoque pulsu [illegible]
alius consequatur motus interveniat partes
[illegible] motus elevationis et quies inter ipsam et
depressionem. Item quia motus depressionis et
quies inter ipsam et elevationem. Depressionis autem
tamen modus apud plurimos medicorum vel
[illegible] sentitur apud alios autem in forti pul-
su sentitur propter sui elevationem fortitudine
aut in magno propter sui elevationem aut in
duro propter multam sui refrenationem aut in tar-
do propter temporis sui motus longinquitatem.
Hali in [illegible]. Pulsus est motus localis
arteriarum et cordis dilatando sive constrin-
gendo ut calor naturalis custodiatur cuius custo-
dia est aerem frigidum trahere cum dilatare
et fumosum expellere cum constringere. Dila-
tare cor et arterias est movere a centro in
extremitates. Constringere non est. Cor-
dis et arteriarum idem est motus nisi
quod cordis inquirendus est in arteriis. Pul-
sus itaque gravis est difficilis tribus de
causis. Primo quia non est facile cuiquam in
sensu venarum agnoscere quo possit medi-
cum altitudinem que impulsu fit agnoscere.
Secundo quia necesse est medico cum arteri-
as constringit [illegible] quia pulsus que
[illegible] sunt cognoscere brevi tempore. Tertio quia
venarum pulsus nec sunt similes vel eodem
[illegible] possunt collatione ra-
tionis parte. Oportet autem ut qui pulsus

nosse siquidem desiderat sepe dum aliquis
sanus est arteriam eius tangat et cum sum-
mo studio inspiciat ut cum necesse fuerit in-
firmitatis comparationem invenire sciat. Cap. clxi.
de modo tangendi pulsum

Itaque scias pulsus
adesse tamen est necessaria ut spiritualis motus qui
in corde est intelligatur. Et intelligi non
potest ex omnibus arteriis corporis. Primo quia
quedam earum in inferiori sunt corpore sic-
ut que sunt in dorsi longitudine. Alie intra
[illegible] sunt fundate sicut carotide arterie.
Alie sunt ossibus apte sicut in pectore
quarum motus non apparet in tactu cum
sanus est et carnosus. Secundo quia quedam
longe sunt a corde nec semper apparentes
unde nec investigande sunt tactu ut cal-
caneorum et plantarum pedum arterie. Tertio
quia non earum corpus recta est ut quatuor
digiti plene possint apponi sicut maxil-
larum arterie. Cum ita sint necesse est ut e-
lige [illegible] non multum carnosa digiti nec a corde
remota et quorum corpus sit recta. Unde an-
tiqui arterias elegerunt brachii et hec
eo utiliores sunt quia propinquiores sunt et
etiam faciliores id est manifestiores. Et brachia
minus carnosa sunt planiores quoque et
honestiores quia turpe est medico [illegible]
aperire verecundia maxime feminarum [illegible]
Ideo sufficit ergo comprehensio pulsus [illegible]
[illegible] ponere in digitorum super arteriam loca-
[illegible] partibus cubitorum [illegible] dis-
gregationem [illegible] parte medii cu-
bitorum [illegible] longum [illegible] quoque manum
non extensa nec reducta sed mediocriter
posita digitorum autem pondus super arteriam
variatur. Quedam enim egent forti digi-
torum impressione sicut ubi est fortis pul-
sus qui cum [illegible] summa digitorum repel-
li videtur [illegible] arterie. Plurima aperi-
unt carne [illegible] non necesse digitos
sustolli [illegible] mollibus pulsu et in arteriis que
que carne sunt nude [illegible] namque non eget
multa impressione mediocrita non indiget
appone temperata non in [illegible] vas sub-
lata. Avicenna in [illegible]. Causa itaque [illegible]
quod statutum est tangere brachii venas est
facilitas ipsum plicandi et distorquendi
rectitudo situs ipsius propter rectitudinem
cordis [illegible] quod [illegible] est. Oportet
autem ut fiat tactus manum super latus [illegible]
[illegible] quia si manus vola plane [illegible]
datur angustum [illegible] in latitudine et dimi-
nutionem facit ex elevatione diminuit
etiam ex longitudine [illegible] in [illegible]
Resupinata non angustat in elevatione
et longitudine diminuit et in latitudine

[illegible]

Cap. clxi de modo tangendi pulsu

Oportet etiam ut tangat minora quia ille tunc est pulsus absconditus in temporibus et a gaudio, contristatione, iracundia, passionibus et a saturitate que gravitudinem facit, a fame et dispositione relinquendi consuetudines et usus renovandi. Oportet etiam ut cognitum de pulsu habeat secundum temperatam complexionem cuiusque ut alius comparet ei. Capitulum [illegible] de speciebus pulsuum.

Pulsuum similitudines variant, pulsus multiplicat cum varietate virtutis, permutationibus caloris, vasis et arteriarum ac sanguinis, spiritus et que continet, si naturalia sunt sicut vel innaturalia vel contranaturalia expressa. Harum autem similitudinum diversitates x quibus concluduntur. Primum est quod quantitate dilatationis sumitur, aliter impulsu magnum, parvum ac mediocrem dividit, prolongum quoque et breve ac temperatum, secundum latum et strictum, ac in manifestum et occultum. Secundum quod tempore sumitur, aliter in velocem et pulsum tardum ac temperatum dividit. Tertium quod quantitate virtutis dividitur in fortem et debilem ac temperatum. Quartum quod consistentia corporis arteriarum aliter dividit in durum et molle ac temperatum. Quintum quod quod arterie continet aliter in plenum et vacuum et horum medium. Sextum quod qualitate sumitur caliditatis arteriarum aliter in calidum et frigidum ac temperatum. Septimum quod tempore quietis aliter in frequentem et rarum ac temperatum. Octavum quod tempore motus aliter in impulsum lenem pariter et inequalem. Nonum quod equalitate dilatationis aliter in impulsum equalem et inequalem. Decimum quod numero pulsationum aliter in impulsum ordinatum dividitur et inordinatum. Vide supra. Physici quidem modos pulsuum propriis nominibus pulsum appellant ex suis causis et significationibus. Itaque cum pulsus secundum brachii longitudinem tactui manifestior occurrit, quando in parte tempore sentitur, pulsus longus vocatur. Cum autem secundum latitudinem maiorum digitorum tangentibus quantitatem comprehendit, latus nominatur. Cum vero digiti tangentes carnem impellit et intimum medium penetrat, altus dicitur. Sed cum per hoc minor apparet quam tangentes digiti, depressus. Cum autem augmentatur in longitudine et latitudine, vocatur magnus. Et cum in his omnibus minoratur, fuit dicitur parvus. Cumque spatium temporis quod inter duas motiones attenditur solito minus invenitur, velox appellatur. Cum vero digitum vehementer impellit et constringit, motus eius non destruitur, vocatur fortis, et huic contrarius debilis. Alius vero quoque vocatur plenus, alius vacuus, alius durus, alius laxus. Cumque utraque percussionum sunt comparari in magnitudine et fortitudine ac velocitate et in aliis inveniuntur similes, dicitur equalis, et cum aliter se habent vocatur diversus, si quoque diversitas multas habet species. Cum cum dederit secundum imperatum ordinem [illegible] vel alias se remouerit [illegible]. Cum post tres equales percussiones una diversa invenitur aut post quinque aut post duas aut post quasi equales due percussiones diverse vocantur, que deinde exultat per hoc exemplum, invenitur pulsus ordinatus vocatur, inordinatus vocatur. Arterie quoque motus que fit ab interioribus ad exteriora vocatur dyastoles, que autem e contrario sistoles. Capitulum [illegible] de pulsibus pulsuum et complexionibus corporum.

Pulsus longus caloris augmentum et ramus [illegible] temperatum sequitur, latus humiditatis augmentum, [illegible] elevatus quoque caloris et fortitudinis augmentum sequitur. Pulsus magnus et velox ac spissus caloris augmentum, parvitas ac raritas et tarditas frigidantes sequitur. Pulsus fortis sequitur virtutis bonitatem, debilis autem [illegible] quando virtus dissolvitur. [illegible] durus [illegible] natura [illegible] mollis [illegible]. Ordinatus est pulsus [illegible] sanguinis [illegible] corporis [illegible] ostendit. [illegible] pulsus [illegible] Constantinus in P. Capitulum [illegible] de diversis pulsuum [illegible] complexionum et etatum et [illegible].

Pulsus femine minor est quam masculi [illegible] caloris [illegible] debilior quoque quam et ipsa debilior ac minoris complexionis, velocior autem est [illegible] natura [illegible] magnitudine pulsuum [illegible] in masculis [illegible] calore [illegible] refrigerari necesse est [illegible] nature [illegible] necessarium est [illegible] dilatare. Unde contingit ut pulsus efficiatur, quanto maior est calor tanto maior velocitate spatii et nature.

Cap. [illegible] de speciebus pulsuum

quatinus in paruo tempore magna quantitas
aeris trahatur pro refrigeratione. Quando autem de-
ficit uirtus necesse est ut aer attrahatur spis-
sus et frequens. unde fit ut feminis uelo-
cior quam masculis pulsus sit. ¶ Pueri ue-
lociores sunt propter necessitatem refrigerandi calo-
rem naturalem qui multus est in eis. Tempera-
te tamen uirtutis est et magnitudinis. quan-
to autem est minor tanto uelocior. Senes propter
uirtutis paucitatem que ad attrahendum ae-
rem simul non sufficit. Iuuenes a(?) impul-
su minime fortes sunt. habent tamen mag-
num in uelocitate temperatum quod fit ca-
lore et uirtute eorum. Seniores uero paruum et
tardum debilem ac rarum propter frigidam
complexionem eorum. quia non est necesse tan-
ta refrigeratione aerem trahi multum. ¶ Cu-
liores(?) pregnantes impulsu mutabiles sunt
semper cum magnum uelocem ac spissum
faciunt quia calor fetus calorem cordis ua-
lentiorem augmentat. arterie namque secundine
sunt arteriis fetus iuncte. Ascendentes(?) umbi-
licalibus arteriis sunt copulate. In uirtute
quoque mutatio fit quia usque ad quintum
mensem pulsus est mediocris. Primis enim
mensibus usque ad hoc tempus sunt medio-
cres quia fetus adhuc paruus et debilis
est nec multum cibum de earum(?) pulsibus carum(?)
trahit. unde et pulsus in uelocitatem
et spissitudine temperatus est. In postremis uero
mensibus cum magnificatur(?) quia fe-
tus maioratur unde natura grauatur et
maior ab illo iam cibus quaeritur. sicque defi-
cientibus uiribus pulsus quoque debilis
rarus redditur. ¶ Complexio calida pul-
sum facit magnum ac uelocem causa tra-
hendi multum aerem in refrigeratione.
frigida uero contrario. ¶ Humida porro comple-
xio in mollem reddit pulsum, sicca uero
durum. ¶ Iuniores uero crassi dominia car-
ne pulsum habent minorem ac debiliorem
quam ualent macri. quia minoris sunt ca-
loris quam illi et spissiore carne sunt ut in
multo tempore tantum trahat aeris quantum ma-
cri uno impetu traxit. In macris aliter(?)
tamen pulsus crassiorum maiores sunt quod
fit quia sunt calidiores. Ca. [illegible] de diuersis
cordium secundum status et tempora

Sumpimus quoque pulsum mutat quia
tunc calor naturalis interiora corporis pe-
tit causa cibum digerendi. scilicet pul-
sus initio sumptionis paruus est et tardus me-
diante sumptione rarescit. Cibus autem di-
gestus fuit ac per totum corpus se diui-
sit confortato calore et uirtute pulsus quoque
fortis efficitur et magnus sed tamen rarior

ac priore tardior. Post cibi uero digestionem sup-
plantetur(?) sompnus ut cibi superfluitas
expelli desideratur pulsus debilis fit ac pa-
ruus et postea parum tardus unde oportet ut pe-
quam cibus digeratur. Sompnus coortentur(?)
ad expellendas cibi superfluitates et ege-
stione urina sputa reuinctantes(?) potus.
Si subito quis excitetur a sompno propter rore(?)
aut passionem uel aliqua natura disturbat
et pulsus magnus ac fortis efficitur et ue-
lox quoque ac spissus inordinatus et ine-
qualitudine. Cum autem quieuerit excitatus
in priore statum reddit pulsus. ¶ Motus(?)
pulsus a uer et autumpnus quia temperati
sunt in calidum et fortem faciunt pul-
sum. Omne namque temperamentum uirtutem
custodit et augmentat. Estus uero quia ca-
lidissimus est pulsum debilem et par-
uum reddit. Equale namque temperamentum uirtutem
semper deficiat. Adeo quoque pulsus dilatari non
potest aut magnus efficiatur unde uelox
ac spissus et frequens est ut magnitudo
aeris attrahatur. Hyemps autem quia frigi-
da est pulsum facit paruum ac defes-
sum quia deficit uirtus complexionis male.
tardum quoque quia non multum est refri-
geratione. fortiorem tamen quam estas facit quia
calor naturalis in interiora corporis refugit.
In estate uero calor dissoluit uirtutem. unde
pulsum necesse est esse maiorem quam debere
frigidum trahere sufficiat aerem. Ver-
autem [illegible] Ca. [illegible] de diuersis cordium secundum
[illegible] ac ceteris

Item secundum [illegible]
instinctum insufficiat pulsus [illegible]
namque [illegible] quia non [illegible] aliquis
augmentat pulsus magnitudine et uelo-
citate ac spissitudine secundum suam uelo-
citatem ac spissitudinem fortitudine ex-
tractione non magne lassitudinis ac la-
boris fit pulsus paruus et debilis ac spis-
sus secundum quantitatem parui. ¶ Balneum quo-
que magnitudini pulsus et eius lentitati
et uelocitati ac spissitudini augmentum
prebet. nisi si quis in eo nimium fecerit paruus
ac debilis fiat cuius tamen uelocitas
remanet. ¶ Item secundum cibum cibus na-
que qui multum affert nutrimentum nec est in
eo nocumentum auget pulsus fortitudi-
nem ac spissitudinem ac magnitudinem
non tamen statim sed post longam mora(m).
Cum uero ad nocumentum et estuationem producit
pulsum diuersum facit. Vinum quoque pul-
sum augmentat in fortitudine uelo-
citate ac spissitudine que in augmentatio-
tionibus secundum tempus proueniunt quod ea que
prius fit. ¶ Comedentibus(?) uero ea que ca-

lesfaciunt aut infrigidant immutatur
liquor cum ea que calida sunt secundum
caliditatis sue quantitatem in velocita
te et spissitudine ac magnitudine pul
sum augmentant et cetera. ¶ Item secun
dum iram namque pulsum efficit ele
vatum et fortem velocem ac spissum
multis ac tremor diversum pulsum velo
cem ac tremulum. Tristicia vero debile
et tardum ac rarum. Gaudium quamquam tar
dum facit rarum tamen magnitudine
lenitate ac plenitudine diminuenda
in ipsis. ¶ Ira quidem quia virtute fortiore
facit ac simul subito dilatat pulsum
magnum facit velocem ac spissum
inquid vero ob diversitatem cause quia ipsius
pro simul consistit in timore admiscetur
ei qui vero inter superat et alia in
te vel etiam verecundia vel aliquid ta
le. Melancolicis autem que paulatim ad go
ciora movet non fit pulsus adeo velox
spissus sicut gaudia sed est tardus et
rarus. Timor recenter pulsus licet
ipse sit magnus subsequitur non quia
calor suffocatur atque submergitur et forti
tudo debilitatur pulsus est parvus et de
bilis rarus et tardus. Timor autem qui
subito venit pulsum velocem ac diversum
inordinatum facit. Et vero consuetus
et qui ordinate provenit mittit pulsum
secundum mutationis sollicitudinis ma
gis oris intractatum de dictis pulsuum.

¶ Ex hiis autem qui cum naturali sit
frenetico pulsus minor est et spissus
litargicorum maior rarus tardus et
crudus est pleureticorum cum sub spissus
velox est peripleumonicorum ita velo
citate et spissitudine coangustatur ut fre
quenter etiam non appareat. Apoplecti
corum minus velox et spissus est. Cardi
acorum minor spissus velox in aliis co
lericorum frenetici sunt cardiacorum pul
sus vincunt. Sanguineorum magnus superi
orum minor stomaticorum cum que
stomachi causa laborant brevis et spis
sus est ptisicorum spissus. Constantinus
in ipso. Capitulum Theoricum de urina et hiis que

Urina est colamentum inter considerationes
sanguinis qui scilicet sanguis in venis
divisus distinctus post cibi digestionem
ratione venarum (?) et cetera ut collatur in
postea virium officium est ipsum sanguinem
colamentum sibi attrahere et tamen dum ...
quo ad usum spatium sanguinis in membra
suis distribuat aqua vero in vesicam trans
mittat et per duas venas tales hanc for
titudinis ea que quidem urine describuntur et cetera

...ficiat unde fit illi urina duarum tincturarum
generaliter significativa sit qualitatum separa
tis et venarum ipsarum corporis etiam cor
porum affinitate vel passionum instrumentis
ipsius urine sicut in renibus et in vesi
ca et in eisdem urine via que dicitur ca
la Haly in ipso. Urina est aquositas san
guinis quam venae separant et a se purgant
post digestionem et in ipsis adveniunt
causa consequens hiis venis ad se tra
hunt et in earum angustia immorantur
donec quod inter sanguinis modicum admix
tum sibi susceperint. Deinde illam adve
niam quamque duce eas clausule notantur
depellunt. Ex urinarum autem ma
¶ In urina nota continentur sunt considerandum
scilicet calor et substantia quantitas et contentum urina
rum colores sunt xix scilicet albus lacte
us glaucus caropos subpalidus pal
lidus citrinus rubeus subrufus rufus sub
rubeus rubicundus subrubicundus et rubicun
dus inopos kianos viridis lividus ni
ger. Substantie sunt v scilicet tenuitas spis
situdo mediocritas mediocris tenui
tas mediocris spissitudo. Quantitates sunt
due scilicet multitudo et paucitas. Contentum
quadruplex scilicet sedimen et resolutiones hare
na humor que dicitur spuma. Suntque pro
venientes qualitatibus hiis ex caliditate
frigiditate siccitate humiditate. Quarum
due inmutant urinam secundum colorem
scilicet caliditas et frigiditas. Alie due cum
dem inmutant substantiam. Idest siccitas et hu
miditas. ¶ Colores alii signant caliditatem
alii frigiditatem. Caliditatem signat ab al
bus usque ad nigredinem colorem et quod
sublatius inclusi et viridis excolu
datum. Frigiditatem signat a pallido
seriuus ita quod pallidus includitur et viridis
signat caliditatem advenientem lividus
frigiditatem fortificantem signat et qui
signat caliditatem advenientem quidem fri
giditatem mortificantem. Caliditate ad
veniente et precedenti viridi frigiditate
mortificante dinoscitur in ipso. Capitulum de
coloribus quibus accipiuntur signa urinarum et

Urina significantium huius de coloribus
urina est de dispositione corporis in
terpretativa aquositatis et per dispositiones u
narum eius mediantibus aliis demonstrat
et ... significans sicut
est illa de que ... de quibus possit ... ta
dispositione signifiacationes autem que a
urinis sumuntur quibus accipitur
scilicet colore substantia claritate obscuri
tate et pro ... quantitate ...
re et spuma. Razi in ipso. ¶ In urina

quidem attenduntur color substantia contenta et illud quod residet in fundo vel suspenditur in medio vel apparet in superficie. ¶ Color albus cum substantia subtili qui assimilatur aque colori sepius apparet post multum bibitum vinum et aquam qui dicitur vel diabetica que est egritudo multa sitiens aquam bibere cum qui patitur nec tamen sitis eius sedatur qui aliquo cum urina egreditur. Cum autem sine hiis duobus apparet hic color in urina ultima protendit cruditatem et indigestionem et epatis frigiditatem. ¶ Color secundus qui panni glaucedinis sit digestionis paucitate ac debilitate significat. ¶ Tertius est color citrinus qui temperiem caloris in epate demonstrat. Quartus est igneus qui calore superfluum et inflammationem designat. ¶ Quintus croceus qui non plus caloris demonstrat quam igneus significat tamen sanguinem ultimum abundare in corpore et propter urine aliquid admixtum fore. ¶ Sextus rubicundus non valde clarus qui calorem et sanguinem designat et si in superficie urine spuma citrina fuerit ictericiam significat. ¶ Septimus est color niger qui si apparet in urina post citrinum et rubeum ultima significat inflammationem et incensionem que etiam in febribus acutis cum urinarum declinatione [illegible] si valde spissi fuerint. Quamvis tamen apparet in urina nigra post menstruorum fluxum aut retentionem et post aut in fine egritudinum que [illegible] ut est quartana vel splenis [illegible] aut melancolia vel horum similia. Nec tamen [illegible] protendit si est quamvis lividus appareat quoque quamvis post urinam albam et viridem et tunc ultima significat [illegible] frigiditate et calorem eius [illegible] manu. Ca. lxx de causis coloris urinarum.

Caliditate quidem sic fit urine coloratio dum per caliditatem intensam non tamen advenientem et humorum et urine naturam agentem fortius fit ebullitio igneorum partium maior incipiat esse effectus calidi et ignei humores calidi et urina colorata et superfluitas aliquibus colorata egreditur. Si vero advenienda agat dum subtilium et splendorum partium fit dissolutio resolutio consumptio que remanet terrestris sunt et solide et propter adustionis dum ab igneis partibus rubeus fiat proveniet color et a terrestribus niger. Secundum alteram conditionem compositionis provenit color. Si viridis adustione perfecta igneorum partium consumptione fit niger a terrestribus provenit color. ¶ Frigiditate autem urina sic discoloratur dum per frigiditatem

intensam in humore et in urine materiam agente vel calore calidis minuitur effectus et terrestrium et aquosarum partium fit multiplicatio humorum quia terrestrium ebullitio aquosarum gignitur humores et frigidi aquosis urina discolorata egreditur. Si vero tanta sit frigiditatis intentio quod propter aquosas operat in terrestria cum aquosis albus provenit color et terrestribus niger. Corporum aliter ut conditione compositionis provenit color. [illegible] ¶ Specierum quarum mutata colorem albi vel potius superfluitate contingit urina sicut [illegible] ... vel albescens fit valde multa [illegible] indigestione viridis [illegible] ¶ Contingit etiam quamvis propter dolorem vehementem licet eius materia sit humor frigidus sicut in dolore colico contingit paucitas quoque tinctione accidit et propter aque multe potationem vel propter multi cibi vel potus maximam acceptionem non diu statim digestionem sequitur attendenda sunt predicta signa licet ipse postea indicandum ... vel [illegible] ¶ Urina post digestionem albescit nec sic cessat donec digestio fieri incipiat tunc cum incipit tingi propter hoc urine vigilantium albe sunt et adhuc adiuvat caloris in natura resoluto et humores non sunt ymo superfluitati propter fusionem digestionibus attinet. Ca. lxxi de pustulis colorum et [illegible]

Ex coloribus urine sunt vitia et [illegible] gradibus caliditatis sunt sicut palleat deinde citrinus post flavus deinde rufus postea citrigilans. Et post igneus postea non croceus que incedit rubeum clarum. Et omnes qui sunt post albus caliditate significant et tamen secundum gradus suos diversificantur et accidunt quia propter vehementis motus vel propter dolores aut propter famem vel aque abstinentiam. ¶ [illegible] autem sunt rubeus gradibus ut roseus et obscurus et subrubicundus omnis quod sanguis et eius significat. Plumbeus autem inspicimus est color acri pigmenti colore igneitate attinet significat calorem et dum igneus quidem magis calorem significat quam rubeus qui pullulantibus sicut color huius calidior est quam sanguis in egritudinibus acutis incedentibus urine color transit ad auri pigmenti colorem igneitate. Et si sunt ibi tenuitas aliquando maturitatis defectum significat. Si vero tenuitas fortior urinis adveniunt igneitatis inceptat calorem incessanter cessisse significat. ¶ Post hos sunt gradus viriditatis qui omnes frigiditatem significant preter eum que viridis porri vel eruginis similat hic namque vehementis

incendium designat. Quae vero colore ypo-
sta ostendit vehementem frigiditatem secundum
plurimum ostendit. Dicunt autem quidam
quod significat venenum in potu haustum vel quid
apostasis media fuit species erit. Sin autem ti-
meretur ei. Gradum vero nigri coloris alter
est qui ad nigredinem tendit secundum ma-
crocitatis sicut est in zetica significat cale-
rem spissitudinem renis adustionem et colam
in quae accidit coleri. Alius est qui co-
lorato prevenit ad nigredinem significat cale-
rem vel alius etiam cum compunditate
et colore indico sibi prevenit significat calorem
nigra. Prima Ad summum autem urina significat
nigra significat aut vehementem incendium aut
forte frigus aut morte aut caloris na-
lis suffocationem aut tristiam et compulsionem na-
ture. Quia secundum ipsa calorem in superfluitates
expellit sicut accidit in fine quartanarum
et in plerisque egritudinibus resolutione
renum dorsi atque matris. ¶ Prima
vero alba dupliciter dicitur aut quae tenuis
est et transluciens ut cristallum clarum vul-
gus enim id quod translucens est album vo-
cat aut quae proprie est alba tamquam color
disgregativus est visus sicut lac et ypame-
ron. Et ista quidem non translucet ut visus
in ea penetret translucentia. Namque proprie
non est nisi cum colore puro. Sed
translucens albedo significat frigiditatem cor-
ruptam digestionis fiducia. Quae si tu
grossitudine fuit flegma significat al-
ba vero proprie maiorem humiditatem quam prima
aere diuturna in se. ¶ Putredo quidem
accidit aut propter malum cibum qui paratus
est ut putrefiat aliud quod albo corrumpitur
propter subtile sive maliciam aut quia velociter
recipit corruptionem quamvis sit bene sibi
sicut lac aut quia res aquosa est ma-
li nutrimenti cuius aquositate recipit sa-
nis ut est illud quod corrumpitur a fructibus cale-
dis humidis velud aut est qualis quae non
continuit ad sanguinem bonum. Unde remanet
humor malus frigidus qui absorbat ca-
lor in natus eius succendit corrumpens ut
est ille qui generatur a communione ac circu-
lo corporis et humidis aut etiam propter malici-
am artificii eius aut hora aut ordinem
temporis aut propter ampliationem prohibente res-
pirationem et euentationem aut propter complexi-
onem corporis malam quae non facit dige-
stionem facere bona virtutes sed quod non
apparet in malo humore propter prohibitionem
respirationis eius dimittit cum ca-
lidum. Et illud quod complexio aut quae natura
humore malum aut corrumpit illud quod generat
propter albimationem suam indigestionem quae

mouet cum motu pigro aut etiam propter
dispositionem corruptam aeris qui malis
ut est aer pestilens vel latrinarum et quod
quod congregat occasio vaporis multitudinis in ampli-
tudine aut causas putredinis est aut
propter multitudinem humoris aut propter suam
grossitiem aut propter suam viscositatem.

Ca. lxxxi de febribus earum.

Humor itaque recipiens putredinem
aut est sanguis talis ut evaporet
ab eo vapor subtilis aut flegma ta-
le unde procedat vapor spissus aut
colera talis ut egrediatur ab eo vapor fumo-
sus spissus pulverulentus. Putredo quidem
colere facit tertiana. Putredo sanguinis co-
tinuam. Putredo melancolie quartanam
et quae cursu eius fiunt per flatus ut vul-
tus cotidiana et quae cursu eius muta-
tur. Habet in se. ¶ Febrium putredinis spe-
cies sunt plures. Aliae namque sunt simplices
aliae vero composite. Simplicium autem quae cer-
tiores sunt quatuor sunt species. Earum
una prima est febris continua quam synochum
dicunt haec ex putredine sanguinis fit et est
molesta cum egrotis in ea non quiescat.
Secunda est tertiana ex putredine colerae et
haec est salubris quia diem unum habet quietis
eius aut accessio brevius est qui exhala-
tur humor subtilis et cito maturu-
tionis est facilis quod dissolvatur. Tertia
quartana ex colera cum putrefactione haec est
salubris est quia plurimum quiescit plura
vero quibus humor ex quo fit grossus est et ita
de maturitatis difficilis quod dissolutionis.
Quarta est cotidiana ex putredo flegma-
te est ipsa haec quidem molesta est quia sin-
gulis diebus attendit. Longa quoque est
propter humoris grossitiem et viscositatem ab eo
non cito maturatur nec dissolvitur. Ca. lxxxii

De eo vero de subdivisionibus earum quarum species.

Huius species una quoque subdividitur.
Illa scilicet quae ex sanguine continuatur
et haec species alia namque a principio usque ad
finem in latitudine una consistit et equalis
durat haec quidem fit quando tantum sanguinis consumit
quantum putrescit. Alia vero a principio debi-
lis incipit nec usque in fine augeri desistit
tunc quod fortis est ac difficilium curarum.
Augmentata haec quoque fit cum amplius
ex sanguine qui sumat putrescit. Tertia a princi-
pio in principio difficilis est et gravius deinde
decrescit in minuitur et in fine deficit haec
appellatur in minuta tunc quod fit quando
sumit sanguinis amplius est quam quod putre-
fit. Quae aut ex aliorum trium humorum
putredine sunt singulae huius sunt. Prima
namque continua est quae non dimittit

alia vero interpolata que quibusdam ut dictum est temporibus accidunt. Humores namque qui sunt intra venas si putrefiant faciunt febres continuas; qui vero extra putrefactionem faciunt interpolatas. Quarum continua est illa que ex sanguine putredo efficitur, quia sanguis semper in venis ac vasis ac arteriis includitur. Unde cum corpus eius putrescit in toto diffunditur, eius calore toto equaliter unitur, nec febris desistit donec totum quod putruerat fit maturum ac ut maturetur aut resolvatur. Que autem ex aliis humoribus nascitur ideo quoque continua, quia cum intra vasa et venas humores putruerint diffundi et evacuari prohibentur propter corporis densitatem atque soliditatem. Itaque propter accessionis et continuationem supersunt caloris reliquie et durat usque ad secundam fit et sic usque ad tertiam, ita quod accessionibus continuatis efficitur continua febris. Si autem extra vasa et venas humores putrefiant tunc accessionibus continuatis efficitur continua febris. Si autem extra vasa et venas humores putrefiant tunc accessionibus periodicis febres generantur. Humor namque qui putrescit non adunatur uno tempore sed paulatim. [illegible] quibus putrescit cum fit congregatio inter duas accessiones fit. Cap. xxxiiii. de causis interpolationis continuitatis cap. [illegible]

Colera et flegma et melancolia quoque putrefiunt intra et quoque extra. Quando vero putrefiunt extra non est alia causa nisi quia putredo in apostemate interiore quod dat cordi putredinem continua sunt. Hydropes faciunt et accidunt quidem et eradicantur. Illa tamen non eradicantur que sunt ibi reliquie occulte. Quando vero putrefiunt intra tunc faciunt adherentiam febris assidue inseparabilis. Alia tamen est ei vehementia proportione proximitatis eius cognoscitur. Itaque quando putredo est intrinseca dudum super omnes venas aut super plurimum est quod sequentes eorum accessiones non sunt forsitan adherentes non sunt et diminutiones apparentes. Quando vero est secundum contrarium illius apparent manifeste alterationes. Quare febris continua putredinis eradicatur. Redit quando in tempore paroxismi putredo materie supervenit et cum humiditates fiunt ex quibus procedebat caliditas et resolvuntur regrediuntur cetere quia non sunt in venis retente remanentes. Cruditas et [illegible] que non sunt vehementius febris caliditatis. Itaque quando iam non remanet caliditas ex humore putredine adusto destruitur.

febris usque alia necessario aggregetur ad locum putredinis et tamen remanserit in ea reliquie caliditatis et putredinis prima quoniam materia non remanet aut quoniam inde cum causa prime putrefactionis in vena prima inflammatur in materia secunda secundum putrefactionis. Res quoque [illegible] resolvuntur secundum in venarum caliditatis non deficientes resolventes ac eam facientes et proficientes adiuvant donec absumat totum finiat quod materiam nec aliud vitium invenit sed remaneat febris ex proposito aliam materiam et attrahat ad locum suum. Cum autem putredo est intra venas tunc accidit ut resolutio completa sit difficilis. Nec resolvuntur propter eo quod continuitate que est in quibusdam venis cum aliis et putrefit omnis res que vicina est ei. Deinde resolvuntur ad invicem aliud et illud quod comprehensum est in venis vehementior continuationis ad cor. Dolores quidem sunt febres inseparabiles in quibus putredo est intra venas quoniam ille que eradicantur in quibus est putredo in toto corpore aut in partibus corporis. Haly in suo. Accidit quoque sanguini extra vasa venas quod putrescit et febrem continuam generare quod tunc fit cum ex eo multa quantitas in aliquo membro congregatur apostemaque facit oppilationis causa que accidit ex apostemate putrescit. Putredo quoque causa calefit et apostematum membrum calefacit. Cuius calor per consimilitatem defertur a membro ad membra propinquitas que ad illud membrum porrigunt donec ad cor veniat. Inde per arterias in omnia corporis membra mittit. Nec desistit haec febris donec apostema maturatum evacuetur. Haly. Quo decem alie febrium continue sunt alie similares Razi malignatore [illegible]. Ca. [illegible]

Synochus xxiiii de febre acuta continua.

Synochus est febris que causonica dicitur. Haly quando sine tremore et horripilatione accidit cum calore tamen incipit cum ea est in facie [illegible] et [illegible] rubedo [illegible] inspiratio [illegible] ac spissa. Hanc febrem precipue accidit. Haly signa precedunt in corpore gravitas et extensio pigritia quoque et quasi lassitudo cum [illegible] plenitudo ac stupor [illegible] in fronte et temporibus [illegible] Accidit autem haec febris [illegible] corpore [illegible] habitudinis [illegible] qui [illegible] et consuetudinibus [illegible] melle [illegible]

10

Cap. lxxxiiii de febre acuta continua

[illegible] de causis interpolationis continuitatis capitulo [illegible]

multum quam bilis consueverunt. Contingit aut sepius in hyeme vicissim pulsus quam magnus ac spissus inca sentitur et urina rubea ac spissa. Calor. Synochus est febris sanguinea ut diximus est supra. Que continua sed quam febrium continuarum secundum numerum quatuor humorum sunt species. Alia enim fit ex sanguine que dicitur synochus vel synoche, alia ex flegmate dicitur cottidiana continua, alia ex colera rubea et dicitur causon vel terciana continua, alia ex melancolia et dicitur quartana continua. Antecima ut supra. Illa vero que ex putredine sanguinis est continua inseparabilis cuius calor plurimum cum lenitate non in mordicatione colerice. Concipit et venit ad statum in minoribus diebus. Razi ubi supra. Terciana quoque quartana cottidiana pluries fortasse non cessant sed continue permanent. Inferiora tamen accessionis fortiores fiunt et postea respirant. Inferiora tamen accessionis fortiores fiunt et postea respirant, non tamen ita separant ut corpus ab eis omnino liberetur. Accidentia quidem istarum febrium eadem sunt que predictarum accessionibus quod non incipit cum tremore. Nec est cum eis sudor intacto corpore nisi cum recedunt. Accidentia tamen earum est ex materia illarum secundum earum in quantitate minore et in qualitate deteriore. Capitulum lxxxiiij de febre cottidiana.

Febris cottidiana

Febris cottidiana que et flegmatica dicitur cum horripilatione et frigore incipit et extremitatibus incipit. Tempus quoque frigoris in ea prolixius fit. Et ymmo calescit vel ad dolorem ... sicut terciana pervenit. Ymmo cum prolixitate et labore et pluries calescit. Virtus infrigidatur et hec etiam calescit. Et postmodum multitudines fiunt manifeste. Calor equalis in corpore toto fit. Dum cum incipit ... frigor corpus non est fortis vel ... et extremi corporis non est intendunt ... sicut in terciana. Et ideo nec sitis est cum ea nec vehemens inspiratio. Et si cum ea vomitus assit aut venter solutus humores albi vel flegmatici egeruntur aut cum pauca colera vel ... aut aliquid ... insultat febre. Tunc corpus macrescit, appetitus deficit, pulsus ac multotiens velox ac spissus quam in terciana invenitur. Et preter hec est ... urina non alba est et subtilis aut rubea et spissa ac turbida. Hec febris cottidie invadit in qua tempus molestationis tempore interpollationis prolixius exsistit. Accidit autem sepius pueris, mulieribus et eunuchis et

humidis corpora habentibus, eis quam qui multum comedunt et parum exercitantur, in temporibus quoque et regionibus frigidis et humidis. Razi ubi supra. Febris flegmatica putrida cum horripilatione longi temporis ... fit vel vehementer inflammata ... calescit et est humiditas more vomitus quam flegmatis et est que predicte flegmatice. Quoque continue sunt eadem signa nisi quod horripilatio non est ea ... calor cuius in corpore caliditas eadem. Sudor quoque fortasse non est in ea nisi cum ... separant. Rarum est autem ut cum sudore separetur. Ymmo plurimum huius febris recessio flegmatice quoque ... quartane, cum quam febrium prolixarum ... est absque horis cum resolutione. Tunc vomitu ... calida egeruntur ... corpori ... diffunditur esse calor ... ad omnes corporis partes ... Febris a fumore dicta est, est enim ... caloris ... febris est calor ... Antecima ut supra. Effimera febris est calor ... mediantibus ... in partibus membrorum inflammatis ... Corpora vehementius ad febres parata sit dicimus: quedam sunt corpora calida et humida ... cum humiditas caliditate fortior est ... ista quidem sunt fetidi sudoris ... corpora quoque calida ... parata sunt ad febres ... et incipiunt ... deinde ad putredinem et adustionem. ... faciunt ... Deinde ... Corpora vero frigida et sicca ut ... longiora sunt a febribus ... accidit febris ... propter frigus complexionis et ... corporis. Capitulum lxxxv de horis febrium.

Hore vero febrium sicut et febrium reliquarum egritudinum sunt principium, augmentum, status, ultimum et declinatio. Principium quidem est ex hora qua calor innatus prefocatur a materia ... quoque principium occultatur sicut in synocho et apoplexia ... augmentum autem est hora in qua manifeste

maneat in natura caliditas ad resistendum
materie et appareant signa digestionis aut sig-
na digestioni contraria. Hora status est
hora fortior (?) in qua vehemencius (?) [illegible] fit
inter naturam et materiam. Apparet quod materia
minuitur (?) caro (?) secundum aliam semper operacionem in hostili-
bus paroxismis acutos est paroxismus unus. Decli-
nacio vero est hora in qua calor in natura
iam mediatur (?) et vincit eam et separat
congregacionem eius. [illegible] et tunc alle-
viatur accidit (?) caliditas et compellitur ad
extremitates et multociens ingrossatur (?)
[illegible] aut status egritudinum. Nam
valde acutarum longiorum status est [illegible]
quod ad minus dies Tertio aut quarto [illegible]
[illegible] est secundum illud. Et plures quidem
febrium complent principium et augmentum
statum in paroxismo uno aliquando paroxismo
fiunt declinacio postea quam [illegible] febrium
prolongatur augmentum et [illegible] declina-
cio. **Capitulum lxxxi de cognicione horarum universalium particularium**

Cognicio quidem horarum [illegible]
egritudinum universalium alia est ex
specie egritudinis. Nam species sicut
replecionis et apoplexia et squinancia sunt
acutis valde. Tertiana vero pura et causon
acutis non valde. Vero quartana et
paralisis [illegible] non fit
[illegible] egritudinis. Nam si paroxismus
breves sunt signum quod status propinquus
est sicut in tertiana pura. Et cum paro-
xismorum eius est [illegible] horis [illegible]
quod ad primum. Si vero prolixi sunt signum quod
materia grossa est et status longinquus si-
cut in tertiana non pura que etiam est [illegible]
te ut tempore. Nam in tempore calido et
etate calida status egritudinum festinat
in frigidis autem tardat. Aliquando autem
est ex parte horarum paroxismorum. Nam si pro-
cedant sequentes antecessorum superfluentem
ita ut unus antecedat superfluitate alterius
tendentes ad addicionem tunc egritudo est
in augmento. Si vero iam stetit antecessoria
superfluitate tunc est egritudo in statu
secundum horarum mora. Si autem preponitur
tunc egritudo est in declinacione. Denique
cognoscitur hora dispositio ex augmento acci-
dencium febris et statione ac diminucione
earum et ex addicione paroxismorum eius
in longitudine vel ex abbreviacione ipsorum.
Itaque etiam ex dispositione evacuacionis ut
sudoris et fluxus ventris et ex parte
digestionis. Cognitio vero particularium
horarum hec est. Hora principii paroxismi
est in qua [illegible] pulsus et calor extre-
mitatum fit parvus et infrigidantur membra
[illegible] quod extremitates [illegible]
et in qua sentitur separata caliditas

Et quod [illegible] apparent alteracio coloris
[illegible] et angustia et tarditas motus
[illegible] frigiditas [illegible] et mollificacio
palpebrarum [illegible]
lacio inter scapulas et in dorso [illegible]
fortis rigor quod non [illegible] tussis et
[illegible] et tinnitus aurium [illegible]
tacio vel [illegible] membrorum. Hora aug-
menti manifestatur prima est hora in qua
pulsus incipit apparere et magnificatur
[illegible] quod calor intrat cor-
pus secundum equalitatem. Alteracio manifestatur
est hora in qua non cessat licet caliditas
augmentatur. Hora vero status est illa in qua
remanet qualitas et accidencia in dis-
posicione sua fit quod pulsus maior quam [illegible]
fuit et velocior ac fortior. Hora vero
declinacionis est illa in qua incipit egri-
tudo diminui pulsus quod temperari [illegible]
[illegible] illa in qua sudare corpus
incipit [illegible] accidencium
quod apud mortem accidit dispositio que
est sicut declinacio [illegible]
[illegible] ut pulsus [illegible] magni-
ficetur aut fortis efficiatur. Scias etiam
quod egritudo prolongatur aut propter mul-
titudinem aut propter eius grossiciem
aut propter frigus [illegible] etiam [illegible]
[illegible] temporis frigidum [illegible]
sit debilitas in natura caloris et soliditas
corporis. **Capitulum lxxxii de accidentibus febrium et causis**

Dividitur (?) autem febris [illegible] causa
[illegible] et accidentale. Essencia-
lis est illa [illegible] causa [illegible] non
est medium ut febris putrida [illegible]
[illegible] est egritudo [illegible]
egritudinis febris aliquando media ac-
cidentalis est que [illegible] egritudine
dependet ut febris apostematum et [illegible]
laccionis. Apostema [illegible]
egritudo cum febris accidit [illegible] quod
[illegible] ex eo [illegible] ita
quod de egritudinalibus dicamus quod [illegible]
que sunt in omnibus corpore tria sunt ge-
nera [illegible] membra humores ac spiritus con-
tinencia et humiditas [illegible]
[illegible]
[illegible] balnei humiditas aut aque [illegible]
acri cuiusdam comparant. Itaque si accendatur
febris in membris radicalibus accen-
ditur [illegible] sicut accendit calor in pari-
etibus balnei [illegible] vel [illegible]
[illegible] tunc illud genus febris ethi-
ca nominatur. Si vero accendatur primo in hu-
moribus et deinde accendantur [illegible] in
membris sicut cum aqua calida in balne-
um effunditur [illegible] eius causa illius
accenditur tunc illud genus febris humorum

appellatur. Porro si accidat primum in spiritibus
et vaporibus et inde accidat postea in membris
consimilibus sicut accidit ut ignis aerem
balnei calefaciat inde que aquam et parietes
balnei calefaciat inde pervenit et
illud genus febris effimera vocatur. Si
enim in re subtili accidat que cum ve-
locitate resolvitur tunc per diem ac noctem
sua pertransit vel ad aliud genus febrium con-
vertitur. Causarum itaque febrium tria sunt genera
quia non apparent nisi in materia. Materie vero
corporis sunt tres: spiritus et humores et mem-
bra principalia. Si ergo calor contra naturalis
inferioris [illegible] aliquando fuit calorem
naturalem in igneum mutat et calefacit
cor atque deinde per arterias quas calefacit
ad omnes partes corporis mittit. De venis dis-
gitur sic quod febris accidat. Avicenna
in suo canone. Hec est divisio febrium
quam predixi. Alio quoque modo dividuntur.
Nam alie sunt acute alie non, alie con-
tinue alie nocturne alie paludes alie di-
urne. Item alie accidentia horribilia ha-
bentes alie non, alie vicissim dimitten-
tes alie inseparabiles, inseparabilium autem
alie quibus sunt quietes remissiores
alie quibus intensiores, alie quidem fortiores.
Item alie sunt sibi similes alie
frigide alie rigore aut horripilatione
incipientes alie quidem simplices alie composite.
Haly ii practice. Capitulum lxxxiii de effimera causis.

Effimera febris est illa que signum eius
permanet integre xxiiii horis et que
tenent usque ad xlviii vel lxxii. Hec
fit ex causis manifestis. Istarum modis
primum genus est eorum que ab exterioribus
corpori accidunt eo quod aut illud calefaciunt
sive actualiter ut estus solis ardor ignis
aer balnei sive potentialiter ut balneum aquarum
vini aluminis vel sulphuris aut potus cuius
compositum sive actualiter ex aqua frigida
que superfluitates fumosas interiores in-
teriora retundit aut potentialiter ut aque
lavationis aluminose. Secundum est eorum que
interiora mittunt ut sunt cibi et medi-
camina. Tertium est commotio in mediate aut
corporis ut motus laboriosus aut anime sic-
ut tristicia cura cogitatio compassionibus
que fiunt in membris manifestis compatientes
causis ut est apostema calidum quod fit
in inguinibus compedum in subcubitis cum
calor continua incluso pervenit atque
alteris ad alia usque ad cor unde partibus
ad omnia corporis membra transmittitur. Amen
in practica. Febris effimera multas habet species
omnium autem horum effimere sunt cause fermen-
tine calefacientis essentialiter aut per accidens

Nec cum vehementia sua pervenit adhuc ut per-
transeat illud quod inflammat. Cum aliquando
inflictam ordinare faciunt vel maliciam tempore
febrium. Cause namque continue plerumque
inveniunt antecedentes que si moverunt eas
ad putredinem erunt putredinis febres.
Febris ista secundum plurimum in uno die recedit
vario que si diem pertransit aliquando estima-
tur prima. Et intentio quidem permutationis
est quod retentio caliditatis pertransit spiritum
ad corpus aut humorem. Razi vel dicens quod
tudinem. Signum effimere sunt quod ipsa
accidit ab alteratione evidente sicut in
vigiliis aut laboribus superfluis quod famem
vel siti vehementi aut aeris calore vel frigo-
re aut casu vel percussione aut aliquo simili.
Nec alteratur cocta multum urine color
nec pulsus velox est aut frequens vehemen-
ter nec lingua vehementis asperitatis sic-
citatis per eam malum cedere de parte. Effi-
mera simul tamen addit omnium signum signi-
ficato est quod nec cum tremore nec cum
horripilatione incipit et cum aliqua pre-
nature causa precedit ut multus calor
aut ira vel sollicitudo nimi vini vel pul-
potacionis ciborum grossorum repletio vel ali-
quid simile. Urina quoque in ea egritudine
nec mutatur nec inspissa nec in colore
multum albo quod competenti mutatur. Cali-
ditas cum corpus egri tangit nec in-
tus nec pungitiva sentitur. Febris hec
non multum mala est. Unde tamen cum
nimis curatione cum contingit male
as febres malas transit. Cum autem
nimis magna egritudo sudor prove-
nit multitudo vel saltem humectatio
sudaris postea non post sudat. Haly ii
practica. Capitulum lxxxiiii de febribus humoralibus sive putridis

Putride febres omnium
Humores putredine fiunt humores cum
si putruerunt incalescunt inde
quod membrum illud calefit in quo putre-
factus fit, alterius quoque membra ille con-
tinue sicque membra calefiunt. Hec post
illa donec perveniat ad cor a quo proce-
dit ad arterias unde corpus pervadit.
Putrescunt autem humores ex decausis
que sunt humoris multa quantitas et
grossities eius in porositas opilatio quoque
que alicui fit [illegible] que
ipsa opilatione contingit humor namque
si [illegible] putrescit sicut fi-
[illegible] non est nisi cum grossitudine
humor quidem alia est cuius albedo sicut
albule vel albumine quod sequitur flegma [illegible]
[illegible] alia salis est albedo que est
[illegible] cum tenuitate quam sequitur

ca. lxxxiii de effimera causis

ca. lxxxiiii de febribus humoralibus putridis

curatis ulceribus in instrumentis urine quia
qui fuit absque sanie hoc autem propter superationem
materie crude uel mature. Quandoque autem est
cum lapide uesice. Alia uero apostemati assimilatur
et hoc est flegmaticorum apostematum ad e-
gritudinis [illegible] inferiorem egritudinum que
accidunt ex flegmate uitreo. Cum autem
apostemati similis est uero est secundum modum
corporis est apostema [illegible] flegmatica quando
cum in ipsius euenit apoplexiam [illegible]
sim pronosticabit. Cum autem in omnibus febri-
bus alba fuit urina cito emittitur [illegible]
[illegible] quando sine apostasi ualde
mala est lactea quoque in acutis egritudini-
bus est pernitiosa. Capitulum lxxv adhuc de eadem

Possibile quidem est ut urina
sit alba complexio uero calida sit et coleri-
ca aut urina rubea et complexio fri-
gida flegmatica. Colera namque rubea cum
ab urine uia declinat et uero ad intestina [illegible] re-
manet urina alba urina que alba [illegible]
[illegible] est quia si fuit humor illius multus
atque limosus et eius secundum multum [illegible]
[illegible] eius subalba cum [illegible] ad grossitudinem con-
trahit albedo ex frigiditate flegmatis co-
quit. Cum autem eo non limosa clara fuit
nec eius secundum multum nec prima et albedo
ad spissitudinem [illegible] colera [illegible] est acuta [illegible]
[illegible] si matutina urina fuit alba fuerunt que
[illegible] salutis [illegible] non timet
[illegible]. Ratio est quia colera [illegible]
[illegible] ad aliud canale et ad intestina et
accidit corpori constrictio. Causa uero propter quam
urina rubea est in egritudinibus frigidis
est aut fortitudo doloris qui colam [illegible]
[illegible] sicut in colica frigida aut opilatio facta
[illegible] flegmatis in canali que est in-
ter fel et intestina quia propter hoc ad intestina
[illegible] non descendit ut solebat [illegible] urine
[illegible] est ei [illegible] cum qua egreditur
sicut accidit in colica frigida aut debili-
tas epatis ac defectus uirtutis eius que in
aquositate et sanguine non potest facere separa-
tionem sicut accidit in ydropisi frigida et
in egritudinibus debilitatis epatis [illegible]
plurimum quia propter hoc urina [illegible] est loca-
[illegible] ueteribus aut etiam [illegible]
[illegible] opilationes fecerunt unde [illegible]
[illegible] flegmatis in uenis propter aliquam putrefac-
tionem que ei accidit. Et hoc signum est quod
aquositatis urine et sedimine [illegible]
modum quem diximus cuius tinctura
limosa est [illegible]. Capitulum lxxvi de signis
urine fle[illegible] 172

Urine subtiles
aque similis in [illegible] digestione de-
bilitate [illegible] uero quasi liquor [illegible]
[illegible] qui continue [illegible] signat digestione [illegible]

[illegible] et humoris in corpore diminutionem
uel est aut mediocris et constitutis digesti-
one significat bonitatem et epatis humorum
qui continentur in uenis temperata dispositione
perturbatam uero significat humorum in uenis
cruditatem et indigestionem cum caliditate
que in eis operatur perturbationem. Urina
[illegible] cum cito dimittitur et [illegible] que
[illegible] est ad fundum descendit magis
[illegible] est [illegible] significationis [illegible]
[illegible]. Urina subtilis
[illegible] lapidem in renibus aut
in uesica significat epatis quoque debilitatem
protendit quandoque. Cum autem est [illegible]
[illegible] aliquam [illegible] que sunt
in renibus [illegible] ostendit urina [illegible]
[illegible] cum [illegible] prouenit. Uri-
na quoque multa [illegible] pinguedine in super-
ficie significat quod adeps renum liquari in-
cipit. Urina tenuis et alba in acuta febre
si multis diebus talis permanserit [illegible]
[illegible] ostendit. Urina cum post
febris [illegible] remanserit [illegible]
[illegible] calefacto uel apostema erit urina
sordida cuius color est quasi [illegible] uel [illegible]
[illegible] multum cocti est [illegible] apostema
antiqua in [illegible] et acuta. Odor
ab urina procedens [illegible]
[illegible] maturitatis [illegible]
[illegible] quandoque [illegible]
[illegible] apostemate uel [illegible]
tendit futuras. Urina uero [illegible]
[illegible] cruditatis [illegible]
et tarditate digestionis. Nubecula in medio
[illegible] digestionis equalitate designat.

Capitulum lxxvij de signis apparentibus in superfi-
cie uel in medio uel in fundo

Albedo quoque que inferius descendit uel
[illegible] aut que in medio
[illegible] digestionis que
fit in [illegible] aut [illegible]
est [illegible] que fit magna [illegible] et
[illegible] que descendunt inferius
melius indicatur id quod est album et leue et
in fundo [illegible] quoque [illegible]
[illegible] talis in diebus egritudinis [illegible]
permanet. Bonum quoque descendens [illegible]
est [illegible] est id quod cum melior
[illegible] hic est [illegible] et melior [illegible]
[illegible] hec est [illegible] subtilitate et spissitudi-
nem mediocris apparet cum odore ce-
teris meliore [illegible] est quod nec multum fetet
nec omnino [illegible] odore. Urina quoque [illegible]
[illegible] apparent omnibus aliis melior indicatur
Significat enim digestione [illegible] et [illegible]
[illegible] malicia [illegible] autem descen-
dens [illegible] id quod in medio

nascitur pendet cum secundum hunc modum reperitur postquam etiam illud insufficientiam indicat conquisit. Color autem qui attenditur in descendendo melior est albus cum forme longitudine. Post hunc autem est rubeus sufficientiam eius salutem cum egritudinis prolixitate. Blancus non deterior est eo qui viridis peior est quoque niger deterior. Capitulum xxxiiii de hypostasi

Reliquum autem quod instituimus, de hypostasi. Apparet in urina quoniam est hypostasis et est cuius quod apparet manipulus aque rasure similis [illegible] namque colore [illegible] radiositas, punctuositas, [illegible] et rotunditas ac [illegible] que in ceteris non inveniuntur. Permanet tota cum urina in [illegible] aqua turbida urina non turbatur ipsa quoque non cito descendit inferius [illegible] que etiam non descendit. Hoc est superfluitas in venis [illegible] est superfluitas turbida cum color est albus [illegible] liquefacto similis. Etiam est [illegible] qui quoque diminutum est [illegible] tamen manet urina turbatur [illegible] et [illegible] furfurea. Deinde non descendit inferius. Materia est [illegible] cum due sunt species una lunaris [illegible] similis [illegible] minor sit [illegible] egreditur alia non colorem [illegible] [illegible] est. Dicitur [illegible] non [illegible] non multum albus assimilatur que cum [illegible] egrediatur multum [illegible] pretendit [illegible] humores crudos [illegible] in corpore [illegible] mediocriter [illegible] conferunt. Nota est [illegible] furfurea [illegible] carnis plenitudine apparent que de renibus egrediuntur si dolor in renibus fuerit. Si non cum acuta febre appareat febrem corporis valde [illegible] demonstrat [illegible] non si fuerit solidorum indicat liquefactionem [illegible] dolore [illegible] iam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] furfurea signis [illegible] superfluitatem caloris. [illegible] furfuri similis est que [illegible] egritudine [illegible] contingit. [illegible] colorem [illegible] non [illegible]. Cumque non cum febre valde acuta proveniunt eiusque color [illegible] [illegible] valde [illegible] mortem protendit [illegible] ut supra. ¶ Convenientia mediocrum in urina [illegible] hypostasis [illegible] iam [illegible] [illegible] [illegible] hypostasis aut sedimen non aliud quod inferius descendit. [illegible] [illegible] que [illegible] [illegible] qui aqua [illegible] est alba [illegible] sit [illegible] sit [illegible]. [illegible] sit autem hypostasis [illegible] [illegible] qualitate [illegible] [illegible] colore [illegible] in tempore [illegible] in qualitate.

Capitulum xxxvi de diversitate urinarum secundum

Urine puerorum [illegible] etatis et temporis. Urina est propria quod infancie eo quod lactantur [illegible] materia tangens [illegible] est [illegible] ac [illegible] [illegible] quoque [illegible] [illegible] debilitate et [illegible] dormitione [illegible] maturitatis signum [illegible]. Infancie [illegible] transeunt ad lactis [illegible] [illegible] complexionis [illegible] declinat ad albedinem [illegible] [illegible] sunt [illegible] qui [illegible] ac turbidiores urine [illegible] ad [illegible] tendunt [illegible] mediocritate urine [illegible] ad albedinem [illegible] subtilitate. [illegible] tam grosse sunt secundum superfluitates [illegible] quorum [illegible] multiplicatur [illegible] decrepitorum urine maioris albedinis sunt [illegible] quoque tamen [illegible] grossicies accidit eis [illegible]. [illegible] sunt urina vehementer grossa apti [illegible] ut eis accidat lapis. ¶ Urine [illegible] mulierum [illegible] maioris grossiciei sunt [illegible] [illegible] quam virorum [illegible] debilitate digestionis [illegible] multitudine superfluitatis [illegible] amplitudine superfluitatem [illegible] amplitudine [illegible] [illegible] mulierum urine [illegible] turbant [illegible] declinat ad superiora urine [illegible] [illegible] non turbidantur [illegible] [illegible] [illegible] separatum [illegible] secundum plurimum [illegible] [illegible] turbide sunt [illegible] turbidatio [illegible] urine [illegible] clare sunt [illegible] est nebula [illegible] aque [illegible] que transeunt [illegible] [illegible]. Capitulum

de signis particularibus [illegible] egritudinum

Dictis de signis universalibus egritudinum restat de signis particularibus vel [illegible] singulorum morborum. [illegible] aut morbi diffinitionem [illegible] [illegible] accidentis [illegible] [illegible] corporis que morbum pati sunt [illegible] [illegible] [illegible] naturali [illegible] sunt [illegible] alteratione quadam in [illegible] sunt aut in quantitate ut si ciborum appetitus augeatur vel minore ut si digestio [illegible] qualitatis ciborum [illegible] aut [illegible] aut inequalitate ut si ciborum appetitus in [illegible] [illegible] vel [illegible] aut in tempore ut si hora consuetudinis appetitus [illegible] aut differatur [illegible] signa [illegible] [illegible] morbum [illegible] sanitate [illegible] morborum aut quedam sunt [illegible] [illegible] que [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

difficilior. Dolores que sequuntur partum
primo tractabimus quia difficilibus et
[illegible]
aut quedam fiunt ex potionibus corpori
[illegible] ut febres et apostemata quedam
[illegible]

[illegible]

est etiam grossus allidens sicut in ab
potionibus lapis aut ventositas gros
sa distendens [illegible]
calidus ac putridus humor [illegible]
sicut [illegible] Ca[pitulum] [illegible] de febre [illegible]

Febris est morbus [illegible] febrium distinctio
[illegible]
[illegible] Flegmatica quidem facit
[illegible]
[illegible]
[illegible] ac multitudi
ne est aut magni timoris [illegible]
[illegible]
[illegible] corruptioni atque debilitati
ore stomachi. Ca[pitulum] iij de febre terciana

Febris autem que est appellata terciana
[illegible] colera [illegible] motus est [illegible]
[illegible] eius que sit adusta [illegible]
[illegible]
[illegible] quedam pura est acuta
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Ca[pitulum] iiij de febre quartana

Febris quartana [illegible]
incipit cum tremore adeo vehementi
ut dentes [illegible] fa
ciat [illegible]. Nec est talis tremor in a
lijs febribus [illegible]
[illegible] febris hec que ca
lefit [illegible] calidior est [illegible]
[illegible]

Ca[pitulum] iiij de febre quartana

Ca[pitulum] iij de febre terciana

alienationis incipit. Quantum vero in tertiana
pulsus in hac febre velocitate et debi-
litate, urina quoque tarditate ad im-
mobilem pervenit dispositionem. Urina vero alba
et subtilis apparet aut rubedinem attingit
plerumque que est clara valde citrina aut turbida
aut grossa aut nigra aut rubea. Postquam febres
post longas febres quarum materie vola-
tiles plante fuerint, sequitur contingere
conveniunt, et melius tempus in fine estatis
et estatis qualibus complexionibus. Idem in
hoc dicimus. Quartane periodice signum
est horripilatio vehemens ac difficilis
cum profunditate contingens. Pulsus
propter debilitatem pulsus, et est [illegible]
[illegible] valde [illegible] cum in [illegible] etiam aliarum
febrium incepcione pulsus minorem non
tamen sicut in hac que plurimum quidem
accidit post febres alias cum earum paroxismi
prolixi fuerint. In incepcione vero raro accidit
aut plurimum melancolicis complexionibus sple-
nis grossorum hominum caliditatis est infra
tertiane caliditatem sed in spissitudine et asperita-
te non est infra illam. Quartane quoque
continue signa sunt eadem que periodice
nisi quod caret horripilatione. Interdum
quidem fortis est malus que diebus tempo-
ris [illegible] eventus varius est. Interim
in ipsis. Tertiana porro cum acuta
est propter frigus materiei longa vero est propter
aliud sed non est ita timor quia facit
quietem spatio longo. Et quia non est
talis acuitas que tempore accidentia ve-
hementia. Quartana quidem et tertiana assi-
due interpolata continue. In omnibus
resolutionem ventris aut sudore aut urine
provocationem inveniunt vero per hoc continue
[illegible] sanguinis natura principio
quidem prolongatur tertiana status in
[illegible] declinatio in intentum status
declinatio [illegible] cottidiana
[illegible] in venit quartana continua
et continua cottidiana integre evadit a
causa. Cap. v de causis varietatis periodorum

Causae vero varietatis in febribus in-
periodorum in febribus terpolatis
circulantibus sunt tres. Prima est
velocitas congregationis humoris qui
putrescat et eius mora. Secunda est fa-
cilitas putrefactionis eiusdem et diffi-
cultas. Tertia est evacuationis eius ac-
celeritas et mora. Flegma namque febrem
excitat que singulis diebus accenditur
eo quod ad putrefactionis locum cito con-
venit sue quantitatis in corpore multitu-
dine et putrefactionis acceleratione
humiditatis causa evacuationis que mora
propter suam viscositatem. Colera vero nigra
febrem facit que uno die accenditur et
duobus vero eo quod tarde advenit propter quan-
titatis sue paucitatem. Difficile vero pu-
trescit propter suam frigiditatem et spissitu-
dinis aut evacuationis est quia nimie
viscosa est. Porro colera vero febrem generat
que quiescit die una quia inter flegma et
coleram nigram est media [illegible] qua-
[illegible] cum quantitatis est quam fleg-
ma maioris aut quam nigra flegmate
quoque siccior et nigra humidior utraque vero
in [illegible] subtilior. Hiis igitur de causis peri-
odorum febrium eventus diversi inveniuntur.

Cap. vi de causis abbreviationis et prolongatio-
nis etiam differentiis paroxismorum.

Hee cause prolixitatis accessio an na-
turalis. Cottidiana quamquam [illegible]
in parte accessionem protendit horis .xviij.
propter flegmatis grossitiem et viscositatem
quia non cito dissolvitur. Quartana vero
in pluribus .xxiiij. propter humoris gros-
sitiem et viscositatem quia non cito putre-
scit et cum putruerit non cito dissolvitur
quia lapis et ferri similitudine [illegible]
nibus ignis non potest velociter extingui
aut refrigerari. Tertiana denique prima .xij.
horas fuit secundum ampliorem partem propter
humoris aquosi subtilitatem et viscositatis
paucitatem unde et velociter putre-
scit et velocius evacuatur periodorum. Ac-
cidentium et eius quod febris tempore accessionis
alii quidem longius alii vero minus tribus
de causis. Prima est humoris causa qui quanto
grossior est et viscosior atque frigidior
et febris longior quanto vero minor est sub-
tilior et calidior ac minus viscosus fit fe-
bris brevior. Secunda est virtus [illegible]
que si robusta fuerit ad humorem depellen-
dum ac [illegible] sudore [illegible] erit acces-
sio brevior sin vero debilis accessio quoque
longior. Tertia est habitudo corporis. Nam si cor-
pus rarum fit et porosum accessio bre-
vior efficitur quia humor facile exit et dis-
solvitur. Sin vero spissum fit et constipatum
porique stricti fit accessio longior. Cum
autem omnes abbreviationis cause simul con-
veniunt fit brevissima cum vero contrario lon-
gissima. Cum quidem accessio brevis est fe-
bricitantis anima [illegible] ad alia que sit
acriore. Cum autem prolixior est non
mundatur a febre donec secunda superveni-
at nec ei [illegible] inter utraque fit ut
ut eiusmodi febris continue similis fit. In-
terim in ipsis. Periodi febrium pro-
longantur alii propter materie multitudinem aut
eius viscositatem aut grossitudinem aut

Cap. v de causis varietatis periodorum in febribus interpolatis

Cap. vi de causis abbreviationis et prolongationis paroxismorum

quietem aut propter senij debilitatem aut propter pororum grossitudinem obstructorum non resoluuntur humores. Abbreuiantur etiam quandoque propter predictorum contraria. ¶ Ceterum paroxismi quidam tardant quia materia pauca est aut tardi motus ad inuasionem putredinis propter grossitudinem suam sicut est in quartana. Quidam non festinant quia materia multa et sicut flegma uitreum aut subtilis sicut colera.

Capitulum viij de inordinatione uel mutatione paroxismorum et febre erratica.

Ille quidem [F]ebres quibus paroxismi sunt erratica tamen et temporis quandoque dimittunt ordinem suum propter diuersitatem materie in multitudine et paucitate grossitudine quoque et tenuitate et propter diuersitatem uirtutis etiam que quedam permutantur et sunt debiliores aliis. Et quandoque fit commutatio regiminis et uel propter debilitatem eius aut propter multitudinem seruiuit eius sicut habitum est supra. ¶ Accidunt quoque paroxismorum febrium tertianarum semper inordinatione sua stabilis sit nec ab ordine proposito desistit quamdiu putredinis humor persistit si non ab altitudine sua in aliam tertiam. Quod non alius humoris species illi miscebatur et in ipsum regimine non peccatur. Fiunt uero si humor putridus altitudine sua malitiam speciem alteratur ut cum sanguis adustus putrescit qui inca subtile est mutatur melancolia uel in grossum in ingrediuntur. Cum autem alius ei putridus humor miscetur aut etiam alius humor putrescit febrem que secundum naturam suam facit. Sed si est malo regimine uel humores in omnibus corporis mali generantur humores uarie nature simul tamen uarias faciunt febres. Hijs omnibus turbatur febrium ordinatio corporis ut ante tempus suum festinent aut alij fiant tardius quam qui fiant et sit incessus diminutus et augmentum iuxta quantitatem humorum et actionem eorum et raro in almagestie. ¶ Sunt autem et febres quedam communiter uel erratice que sunt desiduitas neguitam dicunt uel de sopito inspositum accidunt et quedam non in motu que certas proportiones non obseruant et hee fiunt aut propter apostemata que in malignis membrorum sit propter que in renibus aut quia in gutture tamen tussitus fiet. Idem uel dicunt. ¶ Cetera uero quidem eueniunt paroxismus febris quartum per tusicus. Et hijs febres sunt que fiunt ex humoribus grossis earum que cura est sicut quartane. Et uero sicut supra.

Capitulum viiij de febribus compositis.

[Q]uandoque non componuntur febres quedam putredinis compositione quia fiant informa insensibili uel ignita. Cum incipit humor putrefieri si eodem sedem paroxismi tempore eius die tamen sunt. Deinde uero ita continuatur per tertia componitur febres putredinis et alij uero di qui distinguendi sunt in capitulis suis. Patet in supra. ¶ Componuntur due febres aut tres et quandoque quatuor et quinque alique unius generis sunt ut tertiana cum duplici uel duplex uel quartana cum tertiana uel flegmatica cum ethica. Sepe autem una eorum est continua et alia interpollata. Sepe uero accessione prima priora nituntur ut in una hora sunt et se prolongantur qua propter ordo paroxismorum earum confunditur et accidentia ita permiscentur ut cognosci non possunt ut ab eo qui cognoscendi species phisicum adeptus est usum. Idcirco communis febris non solum continet pollacionem sua scire debet si considerari accidentibus corporum commutatibus. Contingit enim duas tertianas simul cum tertiana pati interpolatam et inde sicut uero nisi ex interpolatione cognoscatur flegmatica esse iudicabitur. ¶ Cum si secundum regimen adhibitum fuit est uniuersaliter uel particulariter aut curatio febrium compositarum debet esse composita ex curis simplicium et compositio dictarum curationum. Sed si secundum compositionem duarum febrium plerumque tamen ad unam tamen illarum curandam intendendum est ad eam que ipsa magis timenda est. Idem uel dicunt species febrium compositarum plures uidelicet sunt et modi et ponentes earum paroxismos quam febris simplices accidentes faciunt sed non ex paroxismis sed ex accidentibus propriis indicande sunt. Nam ex duarum tertianarum compositione fit paroxismus omni die et est paroxismus flegmatice sed tamen in eis omni die paroxismus cum accidentibus tertiane sit. Ab quo tertiane sunt due plures a febribus accidentes composite sunt ille que sunt ex colera et flegmate et iste plures sunt et male quarum signa permixta sunt ex signis tertiane et cotidiane. Sunt enim in una die calida propter uehementiam inflammationis in alio pigra et sepulta debilis quidem caliditatis et plures elongationes que uero forsitan in cum labore calefacit et nunquam post horripilationem calefactionem simul aut bis mutatur. Cum hac febre fiunt inflationes corporum et debilitatem stomachus et epar infrigidantur.

Capitulum x de signis uniuersalibus febrium putridarum.

[I]gitur putride febres qua sunt separabiles et continue de quibus sunt tertiana et quartana et flegmatica synocha causon composita et febres apostematum hec sine alteratione corporis quadam ex ceteris adueniente incipiunt que in essentia dicte sunt. Et

insitiis omnibus est horripilatio vel tremor
et in synocha et quibusdam febribus apo-
stematum calidorum cum est caliditas effimere
pulsus etiam et anhelitus vehementioris
altitudinis est. Unumquodque tamen horum ista sig-
na sunt. Avicenna in suis. ¶ Pulsus enim di-
versificant dispositiones in febribus putridis
secundum diversitatem horum in quibus fiunt et secundum
diversitatem specierum earum. Cum enim in vehementia
et debilitate cum fortitudine quoque acci-
dentium et debilitate corporis. Quandoque accidit ei
duricies aut propter apostema calidum in mem-
bro duro aut propter vehementiam frigiditatis
aut cum duxit frigus in principiis. Quandoque non
fit levis propter materiam humidam leve flegma-
ticam et sanguineam aut propter apostema quod est
in membro leni sicut est illud quod est in epa-
te et pleumonia et litargia aut propter humo-
sitatem cum opilatione que vult ut pulset in
principio quando paroxismus fit pulsus debi-
lis et tardatus propter adventum virtutis super ma-
teriam et compassionem eius in inundando et eve-
cuando. ¶ Paroxismi quidem qui eradicant
incipiunt per plurimum cum horripilatione
aut frigore vel rigore. Et hoc aut propter frigidum
humorem aut propter hoc quod lacertos mordicat
humor aut propter profundationem caliditatis
ad interiora tendentis propter materiei aut
propter debilitatem virtutis aut propter frigus ac-
cidentis. Resolvuntur autem cum sudore quia cali-
ditas putrefaciens resolvit humiditatem
remanet quod civitas. Cum ergo fit humiditas
illa que non absciditur nimium facile fit eius
expulsio per sudorem in fine paroxismi. Et non
separabiles minuuntur. Et non eradicantur per
sudorem nec incipiunt cum frigore nisi propter
debilitatem virtutis aut propter profundationem
innati caloris. Quando enim extremitates
infrigidantur in quibusdam aut febribus fri-
gus et horripilatio expellunt quod materia que
putrescit composita est ex frigido et humore.
Dicit enim Haly in suis. ¶ Signa itaque febris
putride generalia quedam ex accessione tem-
poris fiunt ut quod debiles incipiunt de-
inde roborantur et difficiles fiunt. Cumque
quiescit accessio caloris reliqua corporis re-
sunt nec penitus aufferuntur. Quedam ex
de caloris [illegible] calor pungitivus
est inflans et [illegible] inflatio tamquam ignis
flamma. Quedam etiam ex consequentibus fe-
brem quod [illegible] horror et rigor in principiis
sequuntur varietas quod pulsus manifesta et
significatio maturitatis sive digestionis in
urina ut est in fundo [illegible] hypostasis
alba et equalis ac levis. Avicenna in
supra.

Capitulum x de horripilatione et rigore

Horripilatio est dispositio in qua corpus
invenit diversitate frigoris ac punctionis
in cute et lacertis. Hanc antecedit pigritia et
fractio quod [illegible] eius. Rigor autem est ut mem-
bra sua continere non possit. Horripilatio est
tremor [illegible] in membris et motibus volun-
tariis. Est autem quandoque forte frigus et non
sit rigor fortis ut in febribus flegmati-
cis quartana. Humor namque frigidus quietus
est quia iam tangerent membra in quo
est et quiescit eius passio nec sentit frigi-
ditatem eius. Cum autem movetur et pungitur propter
caliditatem superantem ut propter aliud pa-
titur aliquod membrum quod ei non erat assue-
tum et sentit frigus eius propter causam diver-
se complexionis. Et propter causam autem vehementie
rigoris est vehementia virtutis expulsive
in lacertis et quanto rigoris causa fortior
est tanto rigor vehementior et sanguis ad
interiora subingit. Et multotiens quidem
accidit a flegmate vitreo ipso in corpore
rigor non perveniens ad febrem. Materia si-
quidem que facit lassitudinem per suam frigi-
ditatem facit rigorem per suam multitudinem
antequam putrefiat. Nam si non putrefit ad
febrem non pervenit. Et quandoque quidem accidunt
frigus et rigor propter submissionem caloris
in corpore causa [illegible] rerum que sunt humi-
ditas. Rigor et frigus antecedunt febres quia
humor effunditur primum ad lacertos ut
cum frigore suo per compassionem ad eos. Dein-
de incipit putrefieri incipit calefieri. Ita
rigor antecedit febres propter mordicationem
humoris et fortitudinem expulsive virtutis
que est in lacertis. Et fortasse fit motum
cum eius quod mordicat eam ut refugiat
ad interiora calor innatus ac commiscetur
frigus cum mordicatione caloris que
est apud panniculum tegentem interius. Et
quandoque rigor accidit quia calor ad interiora
refugit sicut in apostematibus interius
fit. Quandoque non rigor accidit quia calor ad
interiora refugit sicut in apostematibus in-
trinsecis fit. Quandoque non rigor et horripilatio
[illegible] significat in febribus separa-
bilibus sequitur eum quod materia expellitur. Avicen-
na [illegible] quia non est cum dige-
stione [illegible] nec [illegible]
[illegible] sequitur quod illius qu-
alitatis expulsio non est eo quod virtus sit vi-
[illegible] sed quia materia multa per suam multitu-
dinem expellitur. Et rigor etiam est qui mor-
tem sequitur et est ille qui sequitur debilitatem
virtutis et casum in calore innato. Ut dixit
Haly in suis.

Capitulum xj de febre ethica et

Febris ethica duplex est. Una est
humiditatis in toto corpore consumptio
ita ut extinguat ac desiccet calor

quia naturalis extinguitur. Hec vocatur senectus a similitudine qui in senibus calor naturalis extinguitur et spiritus diminuitur. Secunda est ethica natura que est consumatio caloris naturalis in principalibus membris cum incipit consumari humiditas corporis. Huius species sunt tres. Prima est in qua desiccatur humiditas prima que est in venis principibus [illegible] membris que principalibus calefit quod contra cum sunt humiditates que est in extremis membris ac debilibus ut est adeps et caro et absolute vocatur ethica. Secunda est in qua sicut humiditas que est in carne totam incipit quod calor in humiditate que est in membris consolidis que humiditas est tamquam ros et humectatio qua pascuntur membra et hec vocatur ethica consumptiva. Tertia est in qua ab illa humiditate consumpta calor ad humiditatem transit per quam adinvicem radicalia membra continuantur et hec prius consumptio maior eorum que vocatur eo quod a membris principalibus humiditas consumpta sit unde membra extenuata sicut in plantis cum desiccari incipit extenuatis marcore accidit. Efficitur autem hec febris aut ex precedentibus causis aut manifestis. Ex precedentibus si quidem ut sunt febres putride si fuerint aduste vel si tempus earum prolixius fuerit et calor in humiditate cordis spatium a membris radicalibus cum consumpserit huius febris initio sui consumptiva est sicut ethica nascens ex vulneribus et apostemate calido quod in pectore nascitur cuius calor est vicinus ad cor et fertur et eius humiditate desiccatur et angustiarum ac plus etiam membrorum originalium. Ex manifestis autem causis fit ut [illegible] cura tristicia labore vigiliis abstinencia maximeque si contigerit hec adolescenti vel iuveni cuiusque complexio calida est et tempore estatis et regione calido [illegible]. Huius que ex his causis fit prima quidem ethica dicitur et cum augmentatur marcor et consumptio ptisis vocatur. Razi malancon (?) fore.

Ca. xiii de cognitione eiusdem

Quando itaque cum labore aut vigiliis operantur aut corporis inquietio tardat aut sollicitudinibus vel siccis utuntur ad febrem deveniunt. Quidam [illegible] ab his vel abstinere debent. Cumque febris eos invaserit sufficiendum est cito cum his cum corpus humectant. Hec enim si neglecta fuerit ad ethicam deveniant. Itaque cum febris tribus diebus aut amplius permanserit immota nec calor eius vel ardor fortis fuit nec accidentia que febres acutas comitari solent assunt ut est magnitudo pulsus et crepitatis ac lingue siccitatis et nigredo ipsa tamen ut dixi est sic uniformis sine ulla remissione vel interpollatione procedunt preter etiam hec lenta et quasi tepida inveniuntur. Ethica adesse creditur prius aut initiis accipienda est. Et si [illegible] horis comedat et si semper post cibum inventus fuerit a febre magis infestari ethicam esse procul dubio putandum est. Et si cum hec etiam facies eius rugata iam videtur et oculi concavi et in minuta cutis desiccata ethica iam est in eo confirmata. Hec autem febris in principio sui curabilis est cum si nondum adgravatum invenerit eius autem qui de ethica in ptisim transit tempora fortiter dilatantur oculi concavantur nares quoque subtiliantur facies quoque tornatilis fit et aures inhorrent corpus quoque subtiliatur et carne minuatur. Cutis faciei frontis quoque tenditur collum attenuatur et superciliorum foras egrediuntur eorum eius gracilis ac debilis auditur. Pulsus quoque subtilis est ac debilis et eius omnino destructa videtur. Ossa vasti pectoris manus plerumque apparent ungues curvantur. Cumque corpus ad siccitatem ac debilitatem terminum devenerit numquam meliorari potest. Cum autem alio cadunt capilli ventris solutio mors propinqua est ei qui patitur.

Ca. xiiii de ptisi

Ptisis est consumptio humectationis corporis et humectatio diminutio augmentatio vel diminutionem. Nascitur multis modis ut de consumptione pulmonis et est vera ptisis fit quoque tribus modis vel de fluxionibus colericis ad caput descendentibus vel flegmaticis et salsis in substantia pulmonis descendentibus et eum vulnerantibus putrefacientibus. Secundus modus de quibusdam passionibus in pulmonibus subito nascentibus. Hec quando antecedit sanguinis sputum de vena aliquorum instrumentorum spiritus in pectore vel pulmone in qua fissure nascuntur dubia emptoica ptisis postea. Tertius est modus de humoribus ad pulmonem aliunde quam ad caput venientibus quod duobus modis contingit quod de multitudine locorum vicinorum pectus implentur si in mamilla vel omnium vicinus ut in epate cor de renibus humores si sunt calidi et acuti patitur inferius vulnus in [illegible]

Ca. xiii de cognitione eiusdem

Ca. xiiii de ptisi

stricturam in flatu. papias. ¶ Ptisis est nomen quod fit ex reumatismo gutturis aut capitis distillatione assidua et continua instillantes multo tempore pulmonis [illegible] incidat et est passio pulmonis periculosa et maligna ulcere perfectus a qua venit febris cum tussicula et egestionibus narium sanguinolentis vel [illegible] aut purulentis aut pravis qualitate corporis ac tabe et virium debilitate. Hi si vero in [illegible] nec curati fuerint moriuntur. Razi in almansore.

Ca. xiii de febre accidentali

Febris quidem ex percussione vel casu vel aliquo simili generatur de qua est estimacio. Non enim putrida est nec [illegible] aut maliciam habet. Illa vero mala est que apostema est comitata quod aliorum membrorum ipse in nascitur et est ipsa febris secundum quantitatem apostematis. Ita quod illa que comitatur apostema quod est in panniculo cerebri mala est quia fit [illegible]. Illa vero que accidit propter apostema quod in [illegible] locis [illegible] vocatur. Illa autem que cum apostemate pulmonis peripleumonia nascitur et cum ea tussis accidit et screatio spumosa. Cum illa vero que fit propter apostema [illegible] dolor est cum [illegible] grandine quod in hora tussiendi gravior sentitur. Et illa quoque que propter apostema stomachi accidit dolor etiam in [illegible] apparet in [illegible] sub amplitudine pectoris [illegible] etiam appetitus ablacio. Cum autem in epate apostema generatur febris fortissima sequitur [illegible] cum [illegible] turbato et urine constrictio [illegible]. Illa quoque si fuerit apostema calidum febris acutissima acuta comitatur [illegible] et turbacio sensuum. Primo autem febris que propter apostema generantur apostematis curatione removende sunt que quidem minutione fit aut emplastri [illegible]. Febris enim apostema sequitur quando calidius est et ardentius [illegible] cum eius calor [illegible] ysidorus ii. [illegible]

Ca. xiiii de apostemate

Apostema a collectione nomen accepit. Nam collectionem greci apostemas vocant. Empima [?] est ab apostemate intrinsecus ulcerate vel in stomacho cum dolore et febribus et tussi [illegible] spumis [illegible]. Papias. ¶ Apostema est constrictus [illegible] duritia tumor cum rubore et ingenti fervore ac dolore [illegible] sine pulsu vel cum pulsu [?]. Cumque de fonte [illegible] nascitur facilius et sine periculo sanatur [illegible] natura medicantibus. Cum autem intrinsecus in [illegible] interioribus [illegible] nascitur non facile cognoscitur et sanatur quia [illegible] sine periculo est [illegible] aut sunt quibus apostema [illegible] est in pulmone vel epate vel in corde et [illegible] et [illegible] post illud emittit vel [illegible] excitant ac tussiunt et saniem putridam [illegible] et [illegible] fiunt [illegible] [illegible] aliquociens [illegible] acuta [illegible] distracti vel [illegible] febribus antiquis [illegible] [illegible] deducentibus. Haly ii. [illegible] ¶ Apostema est grossicies [illegible] quorundam membrorum fit ex habundancia humorum [illegible] [illegible] ac distendentis. Hanc autem [illegible] aut ad ipsum defluit ab aliis membris aut [illegible] in ipso [illegible] ad membra [illegible] [illegible] adiungatur fit que sunt [illegible] expellentis debilitas [illegible] multitudo meatuum [illegible] [illegible] virtutis [illegible] que est in membris recipienti debilitas [illegible] in inferiori [illegible] tum est loco [illegible] in membris [illegible] [illegible] est virtutis debilitate [illegible] ita quod cibus qui ad ipsum venit non bene digeritur. Unde remanet in eo superfluitas et paulatim augetur donec [illegible] et distendatur fit in eo apostema. Cum in aliquo membrorum fit apostema semel id est subito fit habundancia [illegible] ad aliud ab aliis membris [illegible] fit in apostematibus calidis. Cum [illegible] paulatim [illegible] fit aut [illegible] superfluitatis paulatim [illegible] efficit aut cibus qui in ipso membro [illegible] quod fit in apostematibus frigidis. Sunt autem apostematum genera [illegible] quorum [illegible] quod flegmon vocatur [illegible] quod [illegible] appellatur. [illegible] flegmaticum quod [illegible] dicitur. Quartum melancolicum quod [illegible] nominatur. Est horum [illegible] aut [illegible] est aut [illegible] fit [illegible] aut compositum et ex pluribus fit humoribus. ysidorus ii. [illegible]

Ca. xv de flegmone et furunculis ac [illegible]

Flegmon est inquietus cum rubore et dolore [illegible] et duricia et [illegible] [illegible] [illegible] flegmonis [illegible] febris [illegible] unde [illegible] est flegmon a flegi id est flamans. ¶ Furunculus est tumor in acutum surgens dictus eo quod fervat [?] quasi furunculus. Haly ubi supra.

furunculi quia autem apostemata grossa et mala
cum admixtum est aliquid sanguinis grossi
et turbidi lividi vel nigri lucis similis est et
fuerit vel pallidi vel carbonibus nigris
et quia signum est quod ignis extinguitur cum
... et sanguinis addunctarum declinat.
Scrophula est apostema durum glandu-
losum simile quod fit inter carnem que mollis
est aut in gutturibus aut mamillis i ascellis.
Dicitur autem scrophula eo quod in scrofis porcorum
oriatur multiplicatur ut quidam aiunt aliter
eo quod apostema vel multitudo glandularum
fit sicut scrofa multos fetus i porcellos
parit. Verruca est pustula rotunda
tactu dura truncus clavis satura sicut
verruce singulatim sunt satiriacis leo-
nina fortior contra ipsam plures inveniunt
sicut verruce sunt caro grossa dura
compressa protinus corporis nata et tamen non
plurimum in manibus et pedibus quam expel-
lit natura in corporis exteriora sunt autem
de flegmate et coleram et que ex mollis est
cum dolore inficit ex fleumate du-
ra et spissa procedit ex colera nigra ut Haly.
in ... Capitulum xvij de passionibus que in cute ap-

Passiones autem que in cute apparent ab intrinsecis causis

Passiones autem pariunt ab intrinsecis causis
que sunt in exterioribus cutis alie quidem
nascuntur ab interioribus causis
alie vero ab exterioribus sive manifestis et
causarum que ab interioribus quedam in toto cor-
pore apparent ut variola rubeola elephantia
morphea lepra. Quedam autem in quibusdam
particularibus membris ut allopicia et tinea in capi-
te lentigines in facie. Ab manifestis vero causis
sunt separationes continuitatis sive incisure.
Quarum alie fiunt a corporibus inanimatis ut
ferri ictus lapidis collisio fractura et cetera.
Alie vero a corporibus animatis ut punctu-
re morsus percussiones que fiunt ab ani-
malibus. Et horum quedam venenum habent
ut canis rabidus tyria serpens. Quedam
non tamen ut homo canis non rabidus.
Primus ergo de passionibus ab interioribus cau-
sis dicemus incipientes ab illis que quasi
sunt membris omnibus variola et rube-
ola elephantia lepra morphea alba et
nigra impetigine scabie pruriginie pe-
diculis pustulis vermibus ulceribus fistul-
laris et igne. Capitulum xviij de variola et rubeo-

la

Variole sunt ulcera
multa et parva que corpus omne con-
sumunt aut in eius maiori parte sunt
et hoc maxime in pueris et tenero tempore.
Nam fetus in matre pascitur menstruo san-
guine qui superfluitas quedam est corporis
mulieris quam natura propinas ad matricem ex-
pellit a qua pascitur fetus utique in mense ... pas-
citur eo quod membra eius nutriunt ergo reli-
quum est vicinus membris ac venis vel manet
et aut fetus abutitur egreditur lacte nutritur
quod cum eo sanguine procreatur cum ergo in ideo ...
parte membra nascuntur. Reliqua vero superflui-
tas in corpore restat donec omnium aliqua
causa ad corporis exteriora commoveat et tunc
apparent. Fit autem eorum quandoque autem a causa ex-
trinseca sicut aere pestilenciali aut cotidiana
potius inhabitaculo eius qui variolas patitur
cum aer vapores anhelatibus causis dissoluti
inficiuntur aut ab intrinseca sicut accidunt cum
quod fit cibis calidis et humidis ac dulcibus
et grosse et subtile unde superfluitates in corpore
aggregantur confortata que super eas natura
expellit eas ad exteriora. Et ille quidem que
fiunt ex sanguine grosso et melancolico ma-
le qualitatis faciunt pustulas nigras que
etiam aliquid non apparet ... tertio ... e...
ac mortifere indicant. Que sanguine rubigo
infecte fiunt tumoris ... ad ustionem
... et hec quoque pessima sunt. Que et ac-
ceti et fatui ignis vocatur. Est invitulo
rem cum rubore species alia que vocatur
rubeola que fit ex sanguine calido subtili
non multum malas sunt ad statim veniunt
grana milii similis fit cuius color rube-
us est nec aperitur cum pustula et deficit suo
dilatatur evanescit. Fiunt autem in principio
variole signa cotidiana febris et facie tumor
ac rubor capitis quoque gravitas et ingen-
gustione ... asperitas et pruritus. Variole de san-
guine vel putridi corruptione nascuntur et sunt
de accidentibus ... cum continue quorum
signa febris est fortitudo cephalea rubor
oculorum et faciei plenitudo eorum gravitas
dolor inguina et pectore tussis pruritus in
naribus ... in superficie corporis pu-
tura quam matura que ... permixtum vergit
tamen ... vidimus. Capitulum xix de elephantia

et morphea

Elephantiasis morbus est morphea
est ex similitudine elephanti cuius qualis
dura pellis et aspera nomen morbo in
hominibus dedit quod corpus superficiem similem
facit elephantiorum cutis sive quod hec
passio est sicut animal inter bestias non
decipit Haly ... Elephantia est mor-
bus corporis membra deficiens ac putri-
tatem corrumpens et quia cancer qui fit in
uno tempore. Fit autem ex debilitate virtutis
nutritive que est in carne et hec fit
ex mala complexione frigida et sicca in qua
magis humor sanguinei dominatur cum ergo in illa

corruptio que dominetur ad omnia membra ex-
tendit ut ea pascantur cartilagines depascit
corrumpit siccitate quoque sua corpus
prit omnes corporis humores atque etiam spi-
ritus cum humoribus consumantur ex
xione ita ut inde generata sit passio tussi-
at in filias quia filii radicata membra
gravantur congelantur pulsa sit etiam morbus
in coniunctivis tussit ipse dissolutionem ma-
lorum vaporum accipere patientes quos con-
stantes macie respirat. ¶ Huius species due
sunt. una fit colera i. que sanguinis spe-
purgantium est cum non fiat causa me-
brorum sanguis si ei apponitur medicina
sufficiens ipse sanatur. Alia vero fit ex colo-
re nigro qui ex adustione cole r. generatur
et in hac est membrorum querens nulla
medela quoniam alteratur curatis. ¶ Elephantia-
sis sunt in principio lividitates in albis o-
culorum apparent oculus tamen in forma
rotundus unde et leonina vocatur. Cum
roborata fuerit membra cadunt ac pal-
pebrarum ac ciliorum pili fit etiam inqui-
etudo raucedo facies intumescit efficit
et adrubare declinat digitorum summi-
tates nares depascuntur vene quoque
lingue ingrossantur vox mutatur cadit
nasus. ¶ Morphea alba est albedo tenu-
is in exterioribus cutis facta absque causis
precedentibus quibus et lepra sed debilioribus
differunt etiam quia morphea est exterius
inventa lepra vero in membris profundis et
albi sunt pili qui incisi cruentur locus
¶ Morphea vero nigra est immutatio coloris
cutis in nigredinem vigens fit a commix-
tione cole r. cum sanguine huius species
una est quod cutis deglutinatur cum furfu-
ra cadunt que fricat locusque remanet
rubens ac ... non nascitur
locusque remanet rubens sed in invenibus
ipse adustionem cole r. in eorum corporibus
et declinationem ... Ca^m xix de lepra

Lepra est albedo que fit in exterioribus cutis et aliquando
quidem in quibusdam tamen membris
in magis in toto corpore hoc fit ex humoris
flegmatis in sanguine dominatione et virtu-
tis in mutandum debilitate que in me-
bro est si fit commala frigida complexio
ne humi frigidi sunt quod membrorum i
quo est albinum ... similis. Et si
cutis flebotomo vel acu pungatur san-
guinis quod albea non egreditur sed humiditas
lepra est incurabilis. Illa vero a qua san-
guinis egreditur aut humiditas rubea
non est sanitati desperanda. Ysidorus

¶ Scabies et lepra utraque passio asperitas
est cutis cum prurutu et squamositate
sed scabies accipit que ita veluti purga-
mentum admittat. Nam scabies quasi
squamosas dimittit ... causa. ¶ Lepra
est infirmitas mala proveniens ex compositione
cole r. in toto corpore et que corpus pellit in
fine alius continuitas corporis ita ut mem-
bra corrodantur et cadant ab alteratione
... eorum et est sicut cancer generalis toti corpori
est alia que remanet cum placenti ...
eo tempore ... melancolia quando aliquod
adversum membrorum facit atque ...
aliqui eruptionis aut cancri secundum dispositi-
onis. Aliqui vero appellant ... ad superficiem
cutis et tunc eveniunt morphea vel impetigo
et huius similia. Cum vero spargitur in toto corpore
et tunc si putrefiat inducunt febris me-
lancolica si vero corrumpitur et non putrefiat
eveniunt lepra. Ca^m xx de causis efficiens lepre etc.

Huius causa efficiens antiquior est malicia complexionis
hepatis ad caliditatem et siccitatem declina-
tis unde in melancoliam adurit sangui-
nis aut etiam complexionis totius corporis
aut ambe ita quod faciunt sanguinem adqui-
re per causis suis frigus. Causa vero eius
materialis sunt cibi melancolici et flegmati-
ci in quibus que componuntur sanctas liquefi-
ativa operantur in eis caliditas que pelle
re repellit spissum quod melancolia ponit
repletionibus etiam ingestionibus super sacie-
tatem ad eandem sunt intentionem porro ca-
lidius adiuvatue sunt opilato poro
per quem in naturis calor suffocatur et infri-
gidatur sanguinis congelatur. Splen qui-
dem opilatus debilis non attrahit nec
postea mundificat sanguinem ex humore mela-
colico aut etiam in nutrimentis est itinus ex
pulsiva debilis ab expulsione illius in ve-
nas aut ut matris constricti sunt porique
terra que adiuvat et totum aeris corrupt-
ipse vel ipse in veritatem leprosorum que
egritudo in vadens est. Contingit etiam ac-
cidit ipse humiditate complexionem embri-
onis que corrupta est ei in matre sicut
accidit que concepto fit in dispositione menstru-
orum et que caliditatis aeris aggregat cum
malicia cibi cuius essentia est corrupte
pestem et carne grossa et carne salsa tunc
et contingit ut veniat lepra sicut mul-
tiplicatur malacandria. Coli quoque que sa-
guini permiscetur adiuvat sicut eius ad
quando multitudinibus ingrossatur cum co-
ta duabus modis superficiem spissam ...
sam per frigus sive congelans. Ex superfluis

quidem sanguis leprosorum ad hoc inventum est ut egritudinem(?) corporum scilicet hominis quod velut harena(?) est. Hec egritudo vocatur leonina quia leoninus ut dicitur plurimum accidit et faciem patientis terribilem ad instar leonis facit. Vocatur quoque tentum ut leo qui capit. ¶ Hec quoque egritudo que debilis est difficilis est curationis nec est species de curatione fortis. Et illa quidem que facta est de malicia colere feculente est et plus non timenti ac difficiliorum accidentium vehementer adveniens. Vulgaris sed susceptibilior curationis facta non aliter sanguinis corruptor non ulcerat. Facta autem ex melancolia adusta colere similatur in suis accidentibus sed tardius curationem suscipit. ¶ Et si quidem egritudo non cessat corrumpere membrorum complexionem per qualitatem contrariam qualitati inde quoniam ... caliditati et dominet ad membra principalia pervenit illic interficiat. Quibus cum eius prima quantitas fiat in nutritivis primum sunt eius vestigium est in motivis virtutibus quia debiliores sunt et in membris levibus ubi pili cadunt et color alteratur. Et fortitudo ad ulcerationem pervenit. Deinde paulatim in totum corpus progreditur. Vim tamen quoque paulatim cum movet augmentum eius malicia apparet super interiora membra et principalia cavitates. Et est tunc accidentalis mors illius propter maliciam complexionis eius. ¶ Cum autem cancer non sit causa qui est lepra membri unius quod de lepra dicemus que est causa corporis totius cum tamen cum lepra sit per totum corpus ... que curationes in eis fortes adhibeantur. Hic egritudo sustentatur nec agit super membra simplicia. Razi in libro divisionum.

Ca^m xxj de signis eiusdem

Signa lepre incipientis sunt vocis raucedo constrictura anhelitus et turbatio anhelitus et oculorum rubeditas. Facies panatas et pilorum et capitis corporis. Cum autem hec egritudo corpus fit incidit raucedo fit fortior et facies rubicundior digiti quoque curvatur et forma deturpatur. Nervorum spasmantur rubore sunt. Cum vero iam adulterata pervenit ulceratur corpus et fetida sunt. De fetore Avicenna in suo. ¶ In incipiente lepra incipit color rubeus ad nigredinem tendens et apparet maculis et fuscedo in anhelitu constrictio et in nare raucedo et pulmonis nocumenti et tunc capitis. ¶ Sunt in nitacione quoque multitudo et tremor in naso et ut videatur homo loqui quasi

ut in naribus. ¶ Capilli non incipiunt subtiliari et ad paucitatem redigi. Vene apparent in pectore et ipse facies et toto dorso corporis in sudore et anhelitus. Ubi fetore odores apparent melancolia mali et dolosi. ¶ Impetigo non quoque apparent sanguinea melancolica et super corpus sentitur quasi gravedo maxima. ¶ Deinde apparet in capillis spissio et capitis. Ipse et in pilis qui sunt in facie et palatis eius et quod locus pilorum destituitur et in ... nigredine incipit facies turbulis et fedi sit color denigrari sanguis in intestinis congelari ac putrefieri et maxime ad finem. Quando divinis pervenit et constrictio anhelitus ad vehementem difficultatem labia ingrossantur ac denigrantur et apparet super corpus glandulosa tandem et corpus ulceratur et cartillago nasi corroditur. ¶ Deinde nasus cadit et postremo vitaliter in... fetens aurit et maxime ad similationem reddit tunc iam pili non remanent et color denigratur velut... ¶ Pulsus leprosi debilis est propter debilitatem singulis et hic virtutis spiritus cum non sit velocitas neque magnitudo et ... eorum in suo.

Ca^m xxij de impetigine et serpedine

Impetigo est sicca serpedine. Impetigo est sicca ... et hic pinguedine(?) ... accipe cum asperitate mordicitate forte(?) ... vel quod larina vocatur. Hec autem sine dolore corpus occupat et absque tedio odores membrorum decorem fedat. ¶ Serpedo est rubor cutis tamen pustularis ... circa manus suppressit aspergendo et per ... propiat membrorum Haly in suo. ¶ Impetigo sine serpedo est asperitas in superficie cutis accidens et cum nigredine declinatis aliquando etiam ad ruborem si ex sanguine calido et subtili nascitur. Haly tamen talem cum inspectum aliquid etiam cognoscit et humiditatem grosse et flegmatis salsi cum acuto sanguine. Hec autem sit impetigine cum vincitur ... et durities in ... cutis non ... coloratur. ¶ Et hec signa sunt quod in membri profunda est rabiem(?) ... nullo cotinude quasi pituita talium ... separat. ¶ Impetigo duobus modis est et cum equalis cum superficie corporis decolor nigra fit et defert sanguis. Alia cum pinguinoso et superficie lectuus combusta cum color eius ut rubore contingunt et est sulphurea spissa et congregata nascitur de natura melancolica in ... in incipit Avicenna in suo canone. ¶ Impetigo alia est humida ...

ungua cum fricatur apparet. Vas rest ma-
gis salua. Alia vero sicca cum plurimum
est a flegmate salso per adustionem in me-
lancoliam gerso. Item impetigo quedam
est corrosiua inter uehementiam siccitatis
et multitudinem profundationis.
Quedam vero non. Item quedam ambu-
latiua maligna. Quedam vero stans. Item
quedam est antiqua mala rest egritu-
do heufig. Quedam vero recens. Impe-
tigo quedam in radice curiosius in-
diget medicinis aggregantibus repleti-
onem incisionem ablatione siccitatem et
subtiliationem cum fedatione. Conuenientia
bone. Si una causa est sedem materiam gros-
sam. Secunda vero sedem materiam acutam
et subtilem apparito quoque sanguissuga
cum demulcentibus medicinis aliis
medicinis quod fuerunt glandulus eius
que recens est et media est acetositatis
cum gummi arabicum cum aceto gumma
amigdale et pruriuntur aceto et storax
liquida cum a et synapis cum a est vel
tum aqua quoque sulphurea et aqua
salsa et spuma maris glutinum de coriis
et gallina hom[...] iciuni semen melonis
radix affodilli folia capparis cum ace-
to acharia quoque etiam de ilio et cu-
antem composita multiplicata impetigo
tamen cura eius est cura lepre simile
nisi. Cam xxvj de scabie et prurigine

Scabies et lepra utriusque passio est cu-
tis cum pruritu et squamatione.
Sed scabies tenuis asperitas et squa-
matio est. Hinc deinde uanne accidit
que ita uelut purgamenta demittat.
Nam scabies quasi squamosus. Prurigo
uocata est a pruriendo et ardendo ex parte
Sepe natura malos humores expellit
ad superficiem corporis ut mundificet
membra qui si sunt subtiles et liquidi
minus dissoluuntur de cute cum sudore
et fumus. Si grossi sunt producunt scabiem.
Si mediocres pruriginem generant. Grossi
scabiem faciunt. Scabies sicca et non
saniosa cum prurigine et punctura
et fissura de colericis et humoribus accensis cau-
se signatur. Umbrosa et grossa in superficie
corporis nec prurigine forti et cum
scalpatur cutis corrollatur sicut alba
sanguina sicut salsum et intra salsum fleg-
ma et plurime. Hec in uehementibus senibus post
colerum salsi flegmatis et defectum
cutis. Scabies humida et saniosa et cum
delectatione pruriginosa sanguinem inco-
sum cum cola vel debilitatis si sanies
sit grossa maiore humiditatem sanguinis

et sicut. Si subtilis aquosa rubea cole-
ra humiditatem ostendit Haly in suo. Sca-
bies et prurigo et cutis corrosio sunt
corrupti flegmatis admixtione cum san-
guine colerico dum illa ebullitionibus mem-
bris ad cutem repulerit aliquid subtile re-
manserit. Itaque si subtiles fuerint humo-
res prurigo que sanatur cito. Si vero gross-
ior fit scabies longa prurigo et cutis corro-
sio. Accidunt autem hec accidentia aliquan-
do debilitate cutis quia cum hec super flu-
itates ad purgandum membra expulerit
ad cutem natura non confortat cutis ad
corporis expulsionem foras atque dissolutionem
foras atque dissolutionem. Vnde vehemens
linea quando mensis vero plurimum comedentibus
accidit et hiis qui utuntur cibis malorum
humorum generatiuis et abstinent a balneis.
Prurigo quidem illis maxime fit qui non
lauant et que sordes in corpore multiplicata
resident. Fit etiam plurimum in senibus
propter debilitatem cutis et cum in corpore corpo-
ribus humor salsus generatur qui multotiens
scabiei vero signa sunt pustule parue que
rubee incipiunt. Deinde aut aperiuntur et cu-
tis prurigo generatur. Magis autem in manibus
fit et inter digitos et in cubitis ac super am-
bas. Sub hiis non aut incisio cre-
pe Razi in suo. Scabies alia est hu-
mida alia sicca. Sicca quidem fit ex multitu-
dine humorum salsis rectiusque[?] que sanguine
adurunt ut sunt allia sepe et piperi
et amarum calidum et mel et hiis similia.
Ex paucitate quoque balneationis et mu-
tationibus pannorum et ablutionibus a sudore
corporis sicut malingore. Scabies et pu-
stule illis uelde accidunt qui ante coitum
sanguine corporis frequenter comedunt
ut allia vel mel et que qui sepe labo-
rant uigilant et balneis non sepe utuntur.
Quibus confert utilibus minutione et
postea purgatione. Confert etiam secundo pruri-
tum aqua calida balneari illud corpus
quatenus et oleo roseo et alii succo calefacti
omnium in suo. Cam xxvij item de eadem

Materia aqua generatur scabies. Et
est autem materia sanguinea seu adusta
colera que forsitan in melancoliam
conuersa est ut per eius dicit materia
miscetur flegma salsum buanachum[?]. Illa
quidem est scabies sicca cuius materia de-
clinis est ad grossitudinem. Alia vero est
humida cuius humiditas declinis est ad sub-
tilitatem. Et plurimum quidem generatur ab ac-
ceptione salsorum et acutorum et amarorum. Ca-
se generantes materiam scabiei sunt causa
generantes materiam pruritus. Sed fortiores at

et appropinquat caputis granulis pediculos
confricatus et proxime sunt eis macule
scabies in principio differt quia in princi
pio non est bothor 1 eminencie minute
sicut sunt in scabie ipsa cum materia est
subtiliore et magis ad salsedinem declina
te. Et sunt quibus eius in etate pastquam
natura expellit eam est opilacio po
rorum propter ablutionem humidificacionis aut veti
ctum propter debilitatem expulsive sicut
accidit decrepitis in fine egritudinum
proprie quia materia est plurima vel grossa
aut propter alios malos expulsionis quas
cibus malus aciutus ut sunt salsi et
acuti et similes aut propter maliciam di
gestionis cum qua putrescit cibus. Et
principio quando fricantur corticis resol
vuntur non accipit aliquid expulsiondo prin
cipium tamen semel [illegible] accedit cauti
net aliquid et valet nisi ut regatur et
blandiatur. Scabies corticata impetigo
multiplicatur in antiquis. Dulcia generant
pruritum et bothor scabies quedam fe
da et traxit multa consumit ad impeti
ginem. Olea nocent sed syrupus aceto
saufert si non timetur reumatizare. Sanguinis minucio
scabiei cum est melior est evacuacio
cum ea quod educit humorem acutum ad
ustum et flegma salsum. Deinde vati
ficatio sibi et vegime humectacionis
et administracio rerum aquosarum in cibariis
rerum quarum velocitas putrefactionis
remota sit ut meloneus vel lactuca
endivia et similia. Permittendum est ac
citus omnino quia materias ad exteriora
movet et excitat naporem calidum
putridum nocumentum ad superficiem cutis
illic quod putrefacit et absterget iterum
odor corporis evacuacioque materiam
scabiei sunt decoctio epithimi cum tri
bolis cassiis et fumo terre et cum epili
podio et absinthio. Item pilule de aloes
et lingua sapientie. Capitulum xxv de sudore
sudor albus. (rubric) subtili et pediculis.

Sudalis est albus non naturalis. Natura
lis in corpore nascit laudabilis et minus
dicitur corporis in tempore estatis magis
tempore nocturno emittitur et non natu
ra. Non naturalis est de consumpcione car
nis que multa emittit alia in mucosis
Sudor aliquando natura quorum inequalitatem
qualitatem et inequalitatem secundum naturam cont
entis materie. Unde et mutatur in colore
et in odore sicut fiat rufus vel citrinus
viridis vel albus indicatur humanitatem
que nocumentum sudor humorum. Sed mutatur

in odore sicut fetentissimo vel econtra sic
sapore salso dulci vel amaro sive acetoso
in quantitate non multa seu pauca causa
ut consumptibilitas humiditatis vel de eius
liquiditate vel de pororum largitate sive
expulsive virtutis fortitudine. Pedi
culi sepe nascuntur in capite vel in toto
corpore ex superfluitatibus quas natura ei
cit inde facit inter carnem et cutem
Hali in suo. Pediculi fiunt ex superflui
tate et humiditate grossa et mala quam
ad exteriora corporis natura depellit et
apponit sive spargit propter suam grossici
em non exit eius sordes admiscentur
et conversi pediculi generantur unde et plu
res fiunt in hiis qui non lavantur nec
cutem exfoliantibus mutant sicut pe
regrinantibus accidit. Sudor namque cum
egressus a corpore fuit in poros corporis
adheserit qui subtilis est dissolvitur
et qui grossus putrescit atque ex eo anima
lia huiusmodi generantur. Non nunquam
contingunt ex multa satietate sicut in ele
phancie cum corpus in eius inundacionis hu
morum in suo. Capitulum xxvi de papulis ac pustu
lis ac verrucis.

Sapulla est pinguissima
Sanguis et cetera scripta cum rubore
et nodo papulla quasi pupilla
pustula est putredo ipsa mulierum que fit
fit quasi in rubore quod albus quasi albus
unde et vocata Hali in suo. Pustule
que fiunt ex humoribus malis quas
natura depellit ad exteriora cutis hii
quidem si acuti et calidi fiunt et pustu
le acute capita sunt. Si non grossi et
frigidi pustule quidem late et applicate
fiunt chalanne aut dicuntur. Pustule
illis cum cutis densa est et spissa. Ver
ruce fiunt pustule parve sublimes
durae rotunde quarum quedam clavi
dicuntur quia parum adultiora corporis
tamquam clavi tenduntur et in multis me
bris fiunt ex humiditatibus flegmaticis
cum tola in adempcione ypidorum.
Verruce singulariter fiunt. Batinrasis
non una fortior et circa ipsam plures
in veniunt ipsa ac verruce fiunt caro
grossa dura et spissa preter corpus
nata sed tamen maxime in manibus
et pedibus quam expellit natura inter
poros exteriora fiunt aut de flegmate
et cola cum que ergo mollis est sive do
lore nullus esse de flegmate dura et fis
sa proveniunt esse de cola nigra. Capitulum xxvii

Ulcus. (rubric) de ulcere sanie et cicatrice.

Ulcus est putredo ipsa mulier quod fit

quam in cutibus quod albet quam aliorum unde et ulcera. ¶ Sanies dicta est quia post sanguinem dicta est nascitur. Corruptio cui tali re nimius sanguinis [illegible] utitur. Nam sanies non fit nisi a sanguine aduenerit quia nisi calidum humidum fiunt quod est sanguis putrefieri non potest. Sanies autem et tabes sibi differunt. Sanie enim sanie [illegible] est, tabe mortuorum. ¶ Cicatrix est obductio vulnerum naturalem colorem partibus suauis dicta quod obducit vulnera atque obtegat. Haly vel supra. ¶ Ulcera que ex adustionibus fiunt oriuntur ex sanguine adusto et melancolico cum expellit natura ad corporis exteriora fiunt et primo pustule que deinde rumpuntur ac dilatantur et complent [illegible] vesicas faciunt. ¶ Aut Galienus quod pustule cum sunt ulcera que corporibus accidunt nimium alia morphea lentiginosa sive varia pessima sunt et curationi difficilia. Nam rationis minime corpora pariunt sicut sanguis et humores mali sunt morphea et lentigines hiis que de malis causis est ulcerum curatio difficilis humore sed malo [illegible] fit ulcerum [illegible] [illegible] in ulceribus generentur [illegible] fiat [illegible] repetitur.

Capitulum xxxix de morbis que sunt in manifesto totius corporis

Hec de morbis qui sunt in manifesto totius corporis. Nunc restat de aliis passionibus que esse sunt in quibusdam membris. Quedam enim sunt proprie capiti ut allopicia, tyria, tynea, furfures. Quedam faciei ut lentigines. Ysidorus. ¶ Allopicia est capillorum fluor cum asperitatis scabiis pellis [illegible] qualitate [illegible] Ysidorus. ¶ Capillus est fumus grossus et calidus nascitur cum ex [illegible] est humoribus quo deficiente decrescunt capilli ut potest ab ipso intelligi. Humo fumus qui prodit et capillos perdit [illegible] eo fumi crescit capilli ut in senibus videmus [illegible] humore vel siccitate [illegible] vel [illegible] aut augmentationibus qui fumi si omnino non sunt perimunt [illegible] capilli et sunt [illegible] quibus quia nulla medicina sufficiunt iam non amplius [illegible] possunt. Si autem fumus non ex toto amittatur sed solum ex aliquo humore inficiatur infirmitas nascitur allopicia nominatur. Cum autem tempus nascitur ex flegmate et [illegible] prodit vel capite [illegible] in loco decalvatione remanente [illegible] ¶ Al-

lopicia est casus capillorum et tyria que fit cum ipse salsum flegma coniunctum. Horum signa sunt ut sicut cum sit albi color deliquii corporis. Unde cutis et mollis fit aut albis quam multum ipsi sunt calidis corporis et humidis. ¶ Aliquando fit ex sanguine cuius multiplicata est colera adusta et horum signa sunt citrinitas coloris et [illegible] macies corporis et quod in [illegible] assiduus est cibis calidis. Aliquando fit ex colera nigra [illegible] signa sunt nigredo corporis [illegible] ac siccitatis et quod [illegible] usus est cibis melancolicis [illegible] lentibus et caulibus et carne salita plurimos labore. ¶ Fit etiam casus capillorum ex defectu nutrimenti aut ex corruptione humorum aut ex dilatatione pororum. Cuius signa sunt quia corpus siccum est et extenuatum. Pororum vero cuius est dilatatio [illegible] cibo et additis [illegible] et additos [illegible] et [illegible] crassos [illegible] potatio.

Capitulum xl de allopicia et tyria

Allopicia et tyria passiones sunt per quas capilli capitis et barbe ac illorum que fluunt denominantur autem ab animalibus quibus sicut sunt vulpes quod sunt lupis aliquatenus accidit pilorum casus et cutis ulceratio. ¶ Serpenti quoque tyrie accidit ex corio mutatio. Unde et tyria vocatur [illegible] ¶ Cutis [illegible] mutatio licet quidam dicunt sed falso tyriam dici eo quod [illegible] sit pilorum [illegible] ipso ulcera [illegible] qualis est serpentis [illegible] sunt aut ambe aut [illegible] acuta que sanguinem [illegible] sunt capilli [illegible] unde capilli defluunt adustionis causa que illis accidit. Horum signum est quia loci calor ad [illegible] declinat aut ex humore flegmatico salso et acuto sanguini [illegible] aut etiam ex flegmate grosso et [illegible] quia loca opilat quibus vapores capillos generantes [illegible] et horum signum est loci color albescens. ¶ Non numquam autem accidit totius corporis pilos [illegible] ante [illegible] dicit autem Ypocras quod si [illegible] qui sunt allopiciam [illegible] in [illegible] capilli capitis redeunt sed cum allopicia [illegible] ¶ Non numquam vero capilli defluunt [illegible] et [illegible] vaporis [illegible] vel etiam [illegible] capillos [illegible] si [illegible] sunt egressus [illegible] dissipat nec capillo [illegible] sicut fumus cum largo loco egredi. Fit etiam non numquam capillorum casus post acutos statim morbos ca-

gnis caloris malicie et vaporis quia
ad decoctionem bone humiditatis a corpore
sunt paratis contingit et cetera. Ca. xxx
Tynea sunt De tynea et furfure
Ulcera quedam in capite nascencia q
bus inest vesica que sunt putre
da huius species sunt quia prima vocatur
que fit de salso flegmate et est ulcus q
cutis capitis subtiliter foraminibus perfora
in quo est humiditas favo similis. Secunda
dicitur ficosa et est rotunda et dura cum
in summitatibus rubeum rubor est in initio
vibus quedam granis ficuum similes. Tercia
vocatur amceda et sunt ulcera cum quibus
sunt foramina multa subtilia similia ad
glandulis carnis. Et quarta species rubea
pustule sive rubee sunt quidem mamillarum ca
pita a quibus humiditas fluit sanguinis
aquositati similis. Quinta species talis est sicut
alba lupino similis aqua etiam cortices
et squame fluunt albe. Et furfures sunt
corpora parva tenuia furfuri similia que
fluunt a capitis cute sine ulceratione fiunt
aut a vaporibus salsi flegmatis aut de
sanguine colerico cum mixtis. Avicenna li
bro 4. Furfur est cantabrum quod est in ca
pite modus decoriationis que corpori ex
in complexione ipse cum impletione in
superficie cutis peior quod provenit adulta
tio corpore cum evinguntur capillorum et fit a
materia acuta aut sanguine melancolico
et quia ipse malicia complexionis in capite
Furfure quod leve destruit et quod habe
tur cum oleo rosato et violato et cum
mucillaginibus. Furfur autem vehemencior
indiget illis quibus est abstersio vigo
ris fortis. Deinde ad lavanda sunt
ea que humectant et repriant furfur de
inde malus unde producuntur adulcationem
vice hec in ... ut mundificetur corpus
cum flebotomia et cum solucione ventris
si causa fuit repletio corporis deinde
curetur cum eo quod radit post semper adhi
beatur aliquid vapidorius. Ca. xxxv De pustu
libus que apparent in extremis membris et in facie causis

Pustule sunt duricie vel collectiones que
de febribus aut de albo aliquo nas
cuntur in aurium vicinitatibus unde et
parotide sunt appellate ota enim grece au
ricula dicitur. Lentigo est vestigia ma
cularum parvula in rotunditate formata
ipse lenticula dicta Haly in prima. Lenti
gines autem in genis sunt et frontibus
de sanguine adusto vaporibus ac me
lancolicis humoribus qui sunt in stoma
cho vel in alio corpore sunt perquamplurimus
contingit cum in corpore corpulentis humores
mali fiunt admixti. Saphirica pustula est
ulcerosa que amplius in facie oriuntur et hec
de humore grosso in quo est acumen. Et adus
tiones etiam in facie fiunt rubee humidi
tate ruboris et plurimum ulcerose. Et sicut
dicitur ulcera que vel in musculis vel in malis
membris rotunda sunt et profunda
pessima sunt ceteris deteriora quia fiunt
de materia grossa et acuta sive callida.
Varices sunt repletio venarum que sunt
in cruribus ex grossicie de humore
fecali melancolico qui ad eas decurrit eas
que replet fit autem maxime morbus hic
eis quibus contingit ac diutius et cursu
et pedum labor diuque stant super pedes
erecti. Hic enim descendunt humores ad venas
predictas huius signum est quia vene compli
cantur et grosse fiunt adiutore quod nigre
dine declinantes fiunt in manu et cor
que sub pede vel talianco fiunt de cola
cum et mala sicca quod complexione que
huius locis dominantur fiunt. Ca. xxxvj De vul
neribus et fracturis

Sequitur de his que
de causis de solucionibus fiunt idest contin
uitatis separatione que si fiat in
carne vulnus dicitur vel si tempus eius
diuturnum fuit idest continuitatis separa
tione que si fiat in carne ulcus dicitur
vel si tempus eius diuturnum fuerit
ita sunt ut putrefiat ulcus appellatur. Si
in osse fiat fractura nominatur. Et vulnerum
alia simplicia sunt alia cum aliis com
posita. Vulnus simplex autem est in quo
sola quantitas nulla sequitur accidencia aut
scissura tamen nullius ablativa membri particularis
... alia parva est alia magna
scissura quoque alia vacua est alia sic
ca alia rubiginosa et sordida sive putre
dine. Huius et ulcus fit propter debilitatem
digestionis cibi ad eam venientis cum
quod et cum membra due superfluitates
fiunt una quidem subtilis que vapores
dissolvit. Alia vero grossa de qua sor
des super curtem gignuntur. Erat itaque
rubigo sive putredo nascitur in ulcere
cum naturalis calor non valeat illam
subtiliare sordesque dissolvere. Huius vel
vera manifesta sunt. Licet egent sig
nificatione. Vulnera non composita sane
dam cum causis componuntur. Sed
cum morbis aut antecedentibus cum
causa si sit allis materia que ad vulnus
defluat. Cuius signum est multitudo
in fluxibus humiditatis vulneris. Cum mor
bis non alii organicis alii de mala com
plexione et hic de calida cum signum est
membri rubor et inflammatio gravius

qz dolor aut cosfrigida cum signum est
coloris lividitatis et caloris sanitatis
aut cosfunda que sentitur ulceris lividita
te multa atque rubigine caruit atque mol
licie aut corrupta omnis signum est ulceris
sanitatis corrumpto et duricia Organi
cus vero morbus Alius est secundum numera
tionem ut cum membri pars aliqua decidit
Alius secundum magnitudinem ut apostema
quod in ulcere fit Alius secundum mensuram figura
cionum ut est augmentatio venarum sicut varica
Cum accidentibus autem sive cum an
tecedentibus inluctorum composito est sicut
dolor qui cum sic est sive cum dolore
qui est sentitur Dissimilis quoque fractu
ra alia simplex est et singularis alia
cum incluit et apostemate composita
hec omnia que sensui patent singuli
non egent

Ca. xxxiij de fistularum cancros rigue satis

Unimquaque aut ulcera
simplicium sive compositorum si qua
dvaginta dierum spacium transierit
fistula deinceps appellatur Fistula at
natura ulcera sunt profunda quibus
os strictum est interiora larga in quibus
os est cavo dura et alba vel dolorem
patiuntur Et alij quidem tenua succum in
ducunt Alij vero plurime lividitatis Aliqui
etiam aliter continue deducunt lividitatis
Aliqui intendit Aliqui os eius claudunt
aliqui aperiunt Pro dixi aut ad os fistu
la tenent spongiat perficit putrescit sed
alij vero ad ilium at adventas aut alias
nobilia membra perveniunt tamen cancrat
Pro vero omnis fistule gravitatis in lon
gum recta potenda complevit pertin
su singula ferentur sicut etiam vero omnes
hora sint plurima Ex l. de cyrurgia

Fistula vero solum non solum ab intrior
loquitur sicut et percussionibus Cum aut
percussio male curatur fistula sequitur
Ut in magne utrique spacula videtur

Cancer assimilitudinem in animalium aquatica
lis vocatur maliis sicut medici dicunt
ulcus medicamentis sanabile aut gerere
cidi solet corrupte membra si ingastatur
ut alij dicunt vivat tamen inde mor
tem gaudibus tardius affectura Antiqua
in sus Cum aut cancros non sit sanna
ro quam est lepra membri unius quod de
lepra dicunt que est cancer corporis
totius cumpi tamen cum lepre sit cor
tum corporis spergit cum canuticis inea for
tis administratio sup eorum expultio sisten
tatur vel agit sup membra simi
plicia videntur Erisipila est qua
lacius scavi igne appellatur i cosendum

pantisiracium Si quid in superficie rubore
aliquem aliquid in cadentis lata ita ut
etiam febris concitet haly in super. Ca. xxxiiij de morsibus et puncturis venenatorum

Quotiumdammodum aut sepsio que fit ab
all inde ab aliis animalibus differt
Si animal ipsum venenosum tamen corpus
aut compunctum animalis venenati sen
tiunt accidencia pessima Aliquid quidem vene
num sentitur ut quod aliud mordet ut canis
validus Aliud pungit ut scorpius Aliud
ore attitit ut serpentes reperi in natica

Canis validus frigidus siccatus est cum in
gua dominatur colera unde cum sum
dangia in mutata et putrefacta et tanti
corpori dicatus ita corrupta vero est vapi
dos faciat et maxime in autumpno et
ver Signa cognoscendi canem rapidum
sunt alij canes cum fugiunt sine fugio
capillatus est intelt quam deliro sub
ciis apti lingue dependente saliua
nimia decoretur semper currit oculi sunt
in ipsi rubicundi et in ipsi auricule ca
dunt cauda Pedes aptiortamen de la
pide sive dequoque alio abiecto offendi
tamen vi inse repugnat eadem dubie
sine latrat quem tum canes videt fu
giunt timentes cum latrantes suspirium
decor Item de morsibus et punctis
alio valde suspicis signum est inse denta
turis alio irruissent apicitur deu
est antecuma infra l.

Ca. xxxv de diversis speciebus venenorum

Uenenorum species
due sunt una faciens operacionem su
am cum qualitate que est in ipso
Alia vero cum faciens cum forma sua et
tota substantia sua Et prima quidem species aut
est consideratus impartefaciens sicut lepus
marinus aut inflamans calefaciens ut
eufforbium aut infrigidans stupefaciens
sicut opium aut oppilans meatus sicut lic
inerrore sicut plumbum ustum Secunda
vero species est ut napellus cornu sive
sesilcopardus et similia et hec sunt for
tiora venena Item quedam venenorum
veniunt agunt sup unum membrum ut me
lius ut cantarides sup vesicam et lepus
marinus sup pulmonem Quedam vero sup
totum corpus ut opium Et omnis quidem
veneni qui non inficit cum permuta
cione complexionis aut cum putrefactio
ne aut cum aductu sui membrorum possi
bile est ut effectus sit post tempus et propterea
cocio est cum repulsione ei accidente
et pilud que ei succedit cum sudore et sic
aut per curatorum contrarium Dixit de
quod alsarfas in effectu quantum vivo turbis

[ex] oppilatione que prope cerebri accidit [ex] humore fit [vel] grosso. Fit autem aliquando [ex] potu aque frigide vel [ex] nimia balneatione vel simili membrorum refrigerantium [illegible]. ¶ Defectus cogitationis et memorie corruptione aliquando cogitationum tantum accidit corruptio, aliquando memorie, plerumque non utriusque, sicut [in] senibus accidit debilitas cerebri causa corruptionis. Fit autem corruptio aut [ex] mala complexione frigida simplici que cerebrum aut dominatur flegmatica. Cum autem hec passio fit [ex] mala complexione [illegible] accidit et cogitationis malicia sine corruptionis pigricia quoque gravitatis capitis [illegible]. Si non cum frigore est humiditas stupor fit cum somno sub[illegible] scothomia quoque et oblivio. Si autem siccitas [illegible] loco subintrat insompnia et vigilie. Cum non sit dominatio flegmatica accidit [illegible] et os et aures humiditas et evacuatio. Ysidorus. Ca. lxi De scothomia vertigine

Scothomia ab accidenti nomen sumpsit eo quod repente tenebras ingerat oculis cum vertigine. Vertigo autem capitis est quando cerebri [illegible] ventus consurgit et eciam in circuitu mittit. Hic et in vertice hominis [illegible] et vene ventositate et resolutione humorum incitatione gignit et oculis gyrum faciunt unde et vertigo nuncupata est. [illegible] ¶ Vertigo vel scothomia in qua res circumposita et subdita apparent pacientibus [illegible] quasi volucra nebulosa vel tenebrosa. Causa nimia humor est habundancia cum ventositate mixta, humores iste in capite moventur [illegible] ventositate vel fumo de quibus membris sicut stomachum ascendente [illegible]. ¶ Scothomia et vertigo fiunt a proprio vicio cerebri aut comparticipatione membri alterius aliquo modo. Scothomia si fiat de cerebro solo fit aut [ex] mala complexione et hec aut [ex] humore flegmatico cerebri [illegible] dominanti fitque abunde [illegible] vertigo que fit aut [ex] humore flegmatico in venis que cerebrum circundant [illegible] aut [ex] humore colerico vel sanguineo qui [illegible] dissolvi potest et [illegible] volunt [illegible] circa cerebrum [illegible] fit vertigo aut [ex] grossa ventositate que venis [illegible] vel [illegible] dissolvi potest [illegible] aut ex compressione [illegible] cerebri [illegible] ossis cranei fractura vel [illegible] sine causa [illegible]. Scothomie signum est quod homo [illegible] similis est [illegible] ebriatis [illegible] similia [illegible] que vero accidit [ex] humiditate flegmatica

que cerebrum dominatur [illegible] vertiginis a [illegible] sunt que cuncta que circumspicit [illegible] circundat rotunda et casus [illegible] [illegible] si quempiam [illegible] volvatur aspexerit vel si seipsum homo [illegible] vertigo fit ei. Et si quid [ex] flegmate fit [illegible] sopor fit [illegible] aut [illegible]. Si autem [ex] colera amarus [illegible] scothomia non [illegible] vertiginis et scothomie sunt [illegible] tenebrosus auditus gravitas aurium tinnitus. Cum autem accidit hec passio [ex] participatione cerebri cum alio membro aut [ex] passione fit que venis pulsantibus accidit post aures positis [ex] mala [illegible] aut humore flegmatico vel colerico. Et horum signa sunt [illegible] cum [illegible] hec [illegible] sunt ac replete aut [ex] passione que de duabus venis [illegible] [illegible] [ex] mala complexione aut [ex] humore flegmatico vel colerico. Et horum signum est cum hiis que diximus [illegible] [illegible] aut [ex] passione que stomachi accidit [ex] mala [illegible] vel humore flegmatico cuius signum est [illegible] sine [illegible] cordis tremor et passionis augmentum cum multitudine [illegible] ciborum cum fastidiositas fit cum putredine [illegible] non [illegible] [illegible] scothomiam. Ysidorus. Ca. lxij De apoplexia

Apoplexia est subita [illegible] effusio sanguinis qua suffocati intereunt. Dicta quod [illegible] percussu repentinus casus fiat. Dicta enim apoplexia in percussione notant. Papias. ¶ Apoplexia est depressio atque lapsus et subductio repente nervorum talis ut sine sensu hominem efficiat quasi mortuum [illegible] aut paralisis similitudine sed et multam distanciam [illegible] aut due sunt cause. Nam maior apoplexia venit aut [illegible] nimios aut [illegible] aut [illegible] calore hii moriuntur subito et cadunt. Nam dum [illegible] [illegible] egris tenet. Multi eciam et post cenam dormientes [illegible] causa mortui sunt. [illegible] nulla res [illegible] potest quia latenter venit et subito accidit. [illegible] non que est [illegible] quando cum difficultate magna que ita intelligi. Cum quis velut paralisim patitur non una parte corporis sentiens lingua ei tenetur ut loqui non possit aut loquens difficiliter intelligitur et [illegible] nota sua ostendere [illegible] et si cum digitis [illegible] tenet nolens sentit [illegible] corpus et mortuus sed iam

carminis et gumis sibi utitur. Hali in sup.

¶ Apoplexia et epilencia fiunt ex oppilatione que fit in ventriculis cerebri. Apoplexia quidem fit cum tres ventriculi cerebri simul omnes oppilantur simulque ultus sensus et motus a membris tollitur prohibentur unde et motus medietur et legitime virtutes actiones minuuntur ita ut fere eius non cessant. Oppilaciones autem predicto modo passione fit aut ex flegmatico grosso et viscoso aut ex flegmate confuso cum colera vel aut ex sanguine grosso. Fit etiam aliquando ex casu vel ex ictu vel ex repletione vini et ebrietate et tunc letalis est nisi febris superveniat aut solvatur hora qua dissolvi fit crapula. Hanc passionem precedit acutus capitis dolor, organorum tumor, visus tenebrositas, vertigo, vadiosa fantasia, dentium stridor, frigus totius pectoris titillacio. Dicit autem Ypocras quod apoplexia si fortis sit incurabilis est, si debilis non facile curabilis. Razi ubi sup.

¶ Apoplexie ex sanguine hec signa sunt rubedo maxillarum et faciei ita ut homo quasi suffocatus sit et rubicundus appareat. Fit autem ex humoribus frigidis flegmaticis cuius signa sunt mollificacio corporis, albedo coloris ac multitudo muci et sputi. Ysidorus.

Ca. xliiii de epilencia.

Epilencia sumpsit vocabulum eo quod invenientem appendens mentem et corpus possideat. Greci enim apprehensionem epilenciam appellant. Fit a melancolico humore cum exuberavit. Hec passio caduca vocatur eo quod caducus est spasmus paciatur. Hos etiam vulgus lunaticos facit vocari quod per lune cursum comitetur eos insania demonum. Idem et larvatio est et morbus comicialis id est maior et divinus quo cadunt tenentur cum tanta vis est ut homo valens concidat spumetque. Constantinus in pant. vi. parte.

¶ Epilencia est cum totum corpus spasmum patitur ut interim cadat infirmus et aliquando curantur sine certis temporibus constitutis aliquando non interpollatum et varius huius causa eadem est que et apoplexie minor tamen est in fortitudine virtute. Causa namque faciens epilensiam non est in omnibus ventriculis cerebri sed oppilans quidem eorum ut unorum membrorum corporis movencium huius quoque materia minor est quam apoplexia in quantitate et qualitate et spissa unde fit ut infirmus inde sentiat seque moveat quod non fit in apoplexia. Unde dicunt epilensie cum apoplexie esse mediam. Quedam autem epilencia est ex cerebro, quedam ex toto corpore est, quedam ex stomacho. Spasmo atque cerebro quedam corpore est solo ex oppilatione eius ventriculis ut dictum est et oppilatione spiritus ac virtutis motive sensitivis ad membra que sunt oppilationes ex humore flegmatico grosso ac viscoso in hora passionis aut cerebri ventriculos implente aut ex humore grosso melancolico aut ex percussione cerebri que fit ex ossis capitis fractura. Aliquando etiam hec species accidit cum homo vitando vel fugiendo se movet et timores ac spiritus calefiunt atque movent inde homo turbatus insaniam habitum. Quedam a doloribus stomachi vel alterius membri colligancia cum ipso cerebro est. Sed fit ex fumo frigido flegmatico vel melancolico de membris patiente ad cerebrum ascendente eiusque ventriculos implente ad cerebrum ascendente eiusque ventriculos. Multi hac passione moriuntur qui eius accidentibus molestantur. Plurimum autem evenit pueris et iuvenibus raro autem evenit senibus propter membrorum suorum siccitatem. Hali in sup.

¶ Epilencia fit ex flegmate cuius signa sunt mollicies corporis et albedo coloris, complexio frigida, multitudo ciborum frigidorum, multitudo quoque sputi, vivissitagiunis ac prime sensus conturbacio. Fit autem epilencia plurimum in augmento lune et complemento luminis eius. Fit etiam diminucione. Fit autem ex aliqua frigiditate frigida maligna membrorum ... Est huius signum quod infirmus illam manum vel pede vel crure elevari sentit quod usque ad caput ascendens epilensiam facit. Fit etiam quandoque ex sanguinis multitudine. Cuius signa sunt quod repleti algundegi et facies rubet. Sanguis eius crudus procedit papias.

¶ Epilenticorum duo sunt genera. Alterum cum spuma est, alterum cum tremore. Ideo autem tremore curatur. Avicenna in canone.

Ca. xlv de incubis.

Incubus est egritudo qua sentit homo quasi supra se ingredi fantasma grave super se. Tandem eius constringens et angustians spiritus eius intercedit vox ac motus et fortasse perforatur ... oppilaciones cum albas sepultum continuum subito. Est autem antecessor trium egritudinum aut apoplexie aut epilencie aut manie. Et hoc quidem cum fuerit ex materialibus continuis et non dolentibus non iuvatur. Hanc autem causa est replecium est vapor materiarum grossarum sanguinearum aut flegmaticarum et melancolicarum elevatus ad cerebrum subito indisposite

rugantur mordeantur in passione que cassis dicitur. Hec auctoritate Constantini. Est horum dolorum quorundam in principiis cerebri sentitur, quorundam in principiis cranei circumdante. Differunt autem hii duo, quia cum passio est intra craneum dolor usque ad radices porrigitur oculorum. Cum vero usque ad oculos non perfertur passio est in panniculo quo craneum ab exteriori vestitur. Natura vero que repletioni capitis apparate sunt, in quibus acuta nec opportunis gravantur corpora vaporosa sunt, tumore stomachi superfluitatibus colice congregantur. Aut etiam vigilie longe capitis dolorem excitant, quia digestionem corrumpunt, et vapores ad cerebrum attollunt. Similiter longi sompni quia digestionis multitudine replent cerebrum acuta sive calida humiditate. Cephalea que dicitur emigranea fit in capite in medietate. Et hec aut ex malicia qualitatis humoribus calidis aut frigidis compuncta cerebri replentibus aut ex vaporibus a stomacho ad cerebrum ascendentibus. Et hec species est doloris sensus communis propter inequalitatem capitis in talibus. Hanc in talibus accidencia mala sequuntur et non minimum causant. Fit autem hec passio sepe cum emunctionibus sive in repletionibus. Cephalea quoque aliquando fit ex evacuatione superfluitatis, contingit qualis est nimius sanguis fluens e naribus aut menstruorum aut emorroidarum. Dolor quoque naturae sive ventris fit etiam quandoque propter vicium ex cerebri debilitate fit cum quibus corporis eius multitudine sive bonitate quorum a cerebro producuntur ad stomachum mittitur. Cephalea que ex passione capitis ipsa generatur secundum maiorem partem stabilis. Hec autem ex alicuius membri passione gravatur, illius membri sub incipit egritudo et absque cephalea subsequitur. Fit autem vix ex eius magnitudine non curandum [illegible] accidentium suus qui ad gutturis regionem [illegible] pretenditur. Tradit etiam Galenus hanc in quibusdam capitibus prius sive aliis sive aliis et aliquando in principiis non in lumbis. Et nunc quidem contra craneum nunc autem intra quorum cura cognicio est difficilis. Ysidorus.

Ca. xi de frenesi

Frenesis appellata est sive ab impedimento mentis greci enim mentem frenas vocant, seu quia dentibus infrendat. Nam frendere est dentes concutere. Est autem perturbatio cum exagitatione et dementia ex colera in cellulam fantasie? in maticos. Frenesis ut absolute diffinitur est calidum apostema in quibusdam pelliculis cerebri qui semper sequuntur vigilie, alienationes. Dicit in almasore ros? parte. Cum vero nascit synochus et in eius capite fiunt gravedines fortis rubor in facie et oculis intentio rubedo dolor quoque capitis et horror lumine affluunt signa frenesis certissima indicabunt. Et si lingua nigra vel citrina fiat et alienatus sensu amittat multitudo vigilie iam frenesis perfecta est. Haly in sequenti. Frenesis autem ex mala complexione calida fit que cerebro eius in pelliculis accidit aut ex apostemate calido quia in eius opinione fit aut ex similitudine calorem quem intus eius consistit. Illa que fit ex apostemate difficilior est sive durior atque fortior apostema non calidum aut est colera rubea. Fit autem ex sanguine aliquotiens etiam aliquod flegmatis admiscetur. Harum enim signum est quoniam a febris eius calor non multum fortis est sub tactu sed tranquillus immediatos faciens tamen ex apud calidiores tactu sunt quam reliquum corpus. Habent etiam passiam sequuntur mentis alienatio et vigilia non tamen etiam quidam sompnia alio cum clamore excitantur et palpebras quoque lingue nigrescunt et assiduum et deceptibiliter aliquid legunt. Fit flocos accipiunt propter fantasie corruptionem. Non tamen etiam lacrimantur etiam et oculi quandoque sunt alicalinia quandoque sicci. Et si quidem hec passio fit ex apostemate sanguineo sunt accidencia cum risu sopore oculorum rubore garrulitate et inopia caloris ex tactus acutus et pungens. Si vero ex apostemate calido accidencia predicta sunt cum ira malicia mavilis insidia. Si vero ex apostemate colerico accidencia predicta sunt, magis accidencia hec in mania contrarie? et saltus et inquietate sine lenitatis garrulitatis quos et quoque copia timor et fletus cum aut marcis hiis aliquid flegmatis admiscetur. Fit etiam ob stulte factio sive sompnus propter vigil. Est autem in istis omnibus pulsus debilis primus et incondunacis inordinata varietatibus multa frequencia hanc in istis atque vanitatis quorum propter angustia. Ysidorus.

Ca. xii de mania

Mania ab insania vel furore vocata est. Nam grecorum vetustas furorem maniam appellabat sive ab inquietudine quod greci manian vocaverunt sive ab adivinatione quod adivinare greci manian vocant. Haly in supra

mania crebro accidit ex apostemate quod
fit in diafragmate quod fit per compassionem
patiente illo quod ad ipsum a cerebro descen
dit. Prima vero que in frenesi apparuit
maniam quoque sequitur in quantum debiliora.
Si febris ferocior est et calor in manu carpe
manifestior propter passionis sive patientis
membri propinquitatem ad cor ypocondria
vero que subsunt illis sursum trahuntur
et quoque spiritus sive anhelitus arta pectora
elata et ypocondria sunt calent eo quod
membra dyafragmati vicina sunt
quemadmodum in frenesi facies et caput
calidiora sunt propter vicinia cerebri. Hee due
passiones acute sunt ac perniciose et
in utraque fit alienatio mentis cum febre.
Est et alia mentis alienatio que fit in ca
loris febrium acuitate virtute [illegible]
vaporibus ascendentibus capitis ex debi
litate. Quibus autem frenesis gravioribus
accidit plurimi non evadunt eo quod
passio sunt etati sit contraria sit ypo
[illegible] Ca. xlij de litargia

Litargia a sompno vocata est. est
enim oppressio cerebri cum oblivione
et sompno nimio velut stertentibus. Ha
ly in suo. Litargiam dicit frenesi contra
riam. Est autem memorie corruptio
superveniens aut ex mala complexione fri
gida et aut ex materia flegmatica que
cerebro vel eius [illegible] dominatur sicut fre
nesis ex colera vel [illegible] dominatur na
scitur. Huius signa sunt tepida febris et
lenta propter putredinem flegmatis obstupe
factio quoque et sopor accidit etiam huius
alienatio sive confusio mentis et oscita
tio multa oculique tamen albi claudentur
apta [illegible] quibusdam accidit ventris
solutio flegmatica quorum ventres con
stipantur et eorum urina tamen aquosa et
turbida. Nonnullis autem accidit tremor
et [illegible] sudor facies eorum ad ni
gredinem declinat. Aliquando intumescit
pulsus eorum magnus atque diversus et
[illegible] sive fletus sive anhelitus quasi
tardissimus debilis et varius. Si autem ex
[illegible] fiat litargicus obstupefactionis
locum optinet pervigilatio. Litargia fit ex
apostemate flegmatico accidens in [illegible]
[illegible] huius signa sunt profundus sompnus
cum febre continua caliditas quia non
fortis et albedo lingue ac difficultas a
periendi palpebras que etiam cum ape
riuntur velociter redeunt. Fit etiam ex cole
ra. Signum eius est quod oculi remanent aper
ti non palpitantes sicut accidit vigilanti
[illegible] latum sive motu et claudentur

Ysaac in viaticis. Ca. xliij de stupore mentis
Stupor mentis est quasi sompnus vigilia
oculis clausis. Et duobus modis fit vel
enim in sompno nimio sicut sompnolentis
vel parvo. Nimia sompnolentia tribus
modis contingit vel de sola humiditate velut
ebriosi patiuntur vel de frigiditate sicut [illegible]
[illegible] vel glaciem [illegible] sustinent vel
de utraque sicut in apopleticis videmus et
litargicis. Secunda quia est sompnolentia
non est ex sompno sed quasi dormitantis
pigritia que non ex sompno sed contingit
[illegible] vel dissolucione virtutis.
Ysaac in suo. Stupor fit ex repletione
sanguinis et eius signa sunt vehemens
rubedo coloris ac multitudo in [illegible]
Haly in suo. Obstupefactio sive stupor
pervigil que cum [illegible] aut ex mala
complexione cerebro accidens frigida et
aut ex materia flegmatica aut acuta fe
bris causa vel percussionis que lesus cor
pore est vel oppressionis que cerebro ac
cidit aut ossium cranei fractura aut
[illegible] sive fistulis que [illegible]
ti [illegible] esse cum illud [illegible] medi
care. Vigilia vero sive pervigilatio fit
aut ex mala complexione que cerebro ac
cidit sicca aut ex materia melancolica.
Cumque huius cause cum causis stuporis
componantur oritur passio predicta que vigil
ans. Et si quidem flegma plus humidet
obstupefactio fiet manifestior. Si vero
siccitas vigilia maior est itaque se habet
tamquam dormiens exporrectus seu vigil
oculisque eius aperti manens confusa accidit
quoque ei garrulitas que et frenesis
causa passionis. Huius signa et litargi
corum et frenesis signis sunt composita.
Huius autem alia signa sunt hec in [illegible]
[illegible] supinus extensus quasi mortuus
facies eius in modum turgida color ad ni
grum declinans. [illegible] urine diffi
cultas aut fluxus sive mollities [illegible]
eius sive anhelitus non apparet pulsus
quoque debilis est [illegible] Ysaac
in [illegible] Vigilia est dissolutio animal
cum effunditur spiritus eius animalis ad in
strumenta sensus remotus ut [illegible]
Ysaac in suo. Vigilia est duobus modis
naturalis et innaturalis [illegible] sompni
contra naturam vigilie naturales vigilie
sunt ex sompno [illegible] cerebri ex siccitate
[illegible] vel [illegible] temperato calore
vel [illegible] humoribus huius omnibus membris
nascentibus. Haly in suo. Ca. xliiij
de congelatione vigilia et memoria
Stupefactio [illegible] coagulatio sive congelatio [illegible]

c. V. 105

Ca. xlij de litargia

Ca. xliiij de congelatione vigilia et memoria

quia non pervenit antidotis ad cor nisi post
spacium in quo iam passum est a corpore pas
sionem postquam non remanet nisi passio cu
rationis tibi subtilitas non festinat aut id
propter latitudinem meatuum et vehementiam ca
liditatis et virtutem motuum attrahentium
et fortassis alfilzahar non est venenum per
comparationem ad unum eorum unde si non galetur
malum pervenit ad cor eorum sicut per
venit ad cor hominis cum velocitate magis
Domus quedam avis sumo suscepit de una
pelle vel pennam deinde non cessavit eo
uti donec assueta est cum eo inde ei
nocuit Dixit etiam Rufus quod nutrita fuit
puella cum veneno ut interficeret per coitum
reges qui cum eo coierunt et quod ipsa in
complexione sua conversa est ut saliva
eius interficeret animal cui expuerat ei
gallina Venenorum autem quedam sunt
mineralia ut lapis armenus argentum vivum
litargirium cerusa gipsum calx arsenicum
album limatura ferri et eius scoria Que
dam autem plante ut napellus aconitum spi
ce euforbium scamonea almezereon id est
lactrionia cameleon alcandal anachardi
saxifragia ruta agrestis elleborus
albus niger ciclamen et succus cucu
meris asinini species nigelle male agari
cum nigrum squilla agrestis cortex rizi
sene urtice titimallus medulle fruc
tum Et hec quidem sunt medicine ex
plantis venenose calide Sed eorum
quedam sunt medicine venenose frigide
ut opium radix mandragora iusqui
amus albus et niger coriandrum psillium
fungi zeuberca mala Quedam autem ve
nena sunt ex animalibus ex quibus sunt
cantharides ... animalium plenius
dicetur in suo sermone nunc Capitulum x

xxxij de canone cognoscendi passiones membrorum interiorum

Passiones autem que nascuntur in membris interiorum
oribus interioribus non adeo facilis
est cognitio sicut earum que fiunt
ex exterioribus ... medicum convenit
et cognitionis cuiusque membri cognoscere
complexionem et substantie et utilitatis atque
figure loca quam eius in corpore cum ce
teris membris colligantia atque conve
nientia habeat quoque et quantos humores
contineat et alia his que superius dixi
mus cum de membris simplicibus tractavi
mus Et his cum in aliquo membro cum
quibus morbis intelligitur in quo sit membro
quam quod membri loco ostenditur nunc quoque
membri qualitas quantitas que existunt
Oportet itaque sunt apud ... de re
gula qua tenditur ad interiorum membrorum

notitiam Est autem actionaria prima est
ma que ex actionibus nocumento sumuntur
Cum autem actioni nocumentum accidit ac
tioni membri in quo sit significat infirma
ri ubi membro sibi quod ut alterius infirmatur
comparationem membri ut gratia appetitus
minuentis significat ori stomachi nocumentum
accidisse Et huius quidem nocumentum aut e
... aut fit ex debili in quo est pas
sio comparticipatione Secunda sunt
ex his que de corpore emittuntur aut
ex toto sibi ut hypostasis que est in
fundo urine si fuerit similis sit pas
sionem vesice significat Si vero fuerit pa
nis passionem vesice significat in renibus
esse manifestat aut ex eorum quantitate
ut si cum egestione frustra carnis
magna exeunt intestinorum grossorum
ulcera significant si vero parva subtilia aut ex
... loco sicut ulceris squame cum
emittuntur a corpore si cum tussi exeunt
ulcus esse significant in anhelitus membris
Si cum vomitu in stomacho si cum e
gestione in intestinis Tertia sunt
ex doloribus cum membrorum ipsius ut
si dolor cum pulsatione fit passio
est in arteriis aut in membro multas
arterias habente Si vero cum punctura pas
sio in panniculis significat esse Et si
cum eo fit gravitas in membris ... in
nimium sentiente ostendit esse Si
vero dolor extenditur in ambo latera
progreditur passio nervus esse significat
Sed si mollis extenditur passio in ...
mentis assimilari esse ostenditur Quarta ex
infirmi membri loco accipitur ut si do
lor sit in dextro latere passionem esse
significat in epate si in sinistro in splene Quin
ta sumuntur ex apostemate ... ex
figura membri circulus qualis ...
linee intelligitur esse in epate Si autem
oblonga sit aut quadrangularis est in la
tere Sexta sumuntur ex accidentibus cui
que membrorum ... aut ex colore
ut ... rubor ... significat et
... calor epatis passiones ...
lingue ... et febris ... aut
ex figura ut ungulum curvatio ptisim
aut ex his que egrediuntur e corpore ut
egestio lavature carnis similis debi
litatem epatis Septima ex participa
tione membrorum patientis membri cum
aliis ut cum digitis aut accidit ...
tum sine manibus ... passione ...
... quod passio sit in ...
ad manus ... Octava sunt ex
... vel interrogatione ut si querat

dolorem sub ypocondriis eger medicus interroget quo senciat eum loco et videt in latere dextro passio est in epate. Si in sinistro in splene. Si autem in medio est in stomacho.

Capitulum xxxii de diuisione passionum interiorum et .iiii° de passionibus cerebri

Hec quia cognicione passionum interiorum membrorum egimus de hiis sufficienter cum suis causis singularum. Harum itaque quedam fiunt in membris animalibus que sunt cerebrum nucha atque qui ab eis oriuntur organa sensus et sensibilitatis. Quedam in instrumentis spiritus que sunt pectus dyafragma cor pulmo cum suis canalibus et guttur. Quedam in aliorum organis que sunt meri stomachus epar intestina splen fel etc. Quedam autem in membris genitalibus sive generatiuis que sunt vulua matrix vesicula testiculi mamille. De hiis itaque per ordinem dicemus. Et primo de hiis que membris accidunt animalibus ab hiis que cerebro ac panniculis eius accidunt exordium sumentes. Deinde a superioribus ad inferiora descendentes. Igitur passiones que cerebro et eius contentis fiunt hee sunt: cephalea frenesis in anima mentis alienacio litargia ab stupefactio scothomia vertigo oppressio apoplexia epilencia melancolia amor paralisis aut cephalea [illegible].

Capitulum xxxiii de cephalea causis eius et signis

Cephalea greca (?) Romane est capitis eius passio est Arabice (?) [illegible] cephalem vocant Hali [illegible]. Cephalea autem est in toto corpore capite aut in eius medietate et vocatur emigranea. Harum singule fiunt aut complexione causa que caput capitis sibi aut aliud complexionem cerebrum continuat et illius. Quedam que est in toto corpore capite quedam aut antiqua. Quedam vero [illegible] et quedam singularis ac per se est illa que febrem sequitur fit aut ex plecione capitis [illegible] causis et hec aut ex humore malo fit qui concluditur in stomacho cuius [illegible] est subitus [illegible] aut ex humore in toto corpore congregato aut ex capitis debilitate aut dominio febris calore sicut in terciana contingit et causon illius aut que singularis est ac per se quedam eorum fit ex capite quedam ex eius cum stomacho participacione. Que vero capitis propria fit alia ex mala complexione alia ex organico morbo alia ex continuitate alia ex percussione. Que autem ex mala complexione aut ex mala simplici et singulari aut cum materia. Complexio mala simplex aut est calida et fit ab intrinseca causa sicut ac alefaccione complexionis cerebri calidorum ciborum vel medicaminum porcione dolorem capiti generant qualia sunt vetera vina allia cepe aut ab extrinseca causa sicut illi fit quem estus solis molestauit. Aut complexio frigida et hec similiter aut ab extrinseca causa est aut ab intrinseca super dicte contraria. Complexio vero sicca facit cephaleam debilem [illegible] aut si singularis est cephaleam non gignit nisi que multa est materia et tunc cephalea fit per extensionem que est ex humoris multitudine. Que autem fit ex mala complexione cum materia quedam ex materia sanguinea. Quedam colerica. Quedam cum flegmatica. Quedam cum melancolica et unaqueque propria habet signa. Que vero fit ex organicis morbis nascitur ex oppilacione. Oppilacio vero fit aut ex humorum [illegible] congregatorum multitudine aut ex apostemate que a [illegible] nascitur. Et signum est quia fit cum extensione. Que vero ex percussione vel collisione signum non indiget cum eius manifeste sint cause. Sed in summa interrogacione [illegible] cephalee que est capitis est assignacio. Illa vero que communi capitis cum stomacho fit participacione fit aut ex humore colerico [illegible] in stomacho aut ex flegmate putrido fit etiam ex ciborum multitudine vel ex vini potacione cum vapores acuti ascendunt ad cerebrum et fit ebrietas ex debilitate membri scilicet ex defectione cerebri in vaporum receptione. Amplius autem cephalea que fit ex stomachi causa leuior fit cum stomachus alleviatur siue evomitur, gravior autem cum ille grauatur aut [illegible] corporum.

Capitulum xxxv adhuc de eadem

Hec quod est assignacio diuersitatis cephalee que fit in toto capite. Est autem alia quidem acuta cito et dissoluenda et absolute vocatur cephalea. Alia vero tarda et ad dissoluendum dura et hec appellatur cassis vel galea siue galeata [illegible] ex qualibet [illegible] causa [illegible] vel [illegible] et ignis [illegible] quoque cerebrum replentium ventriculos respiracione [illegible] et potu fit aut hec species in pluribus ex humore frigido flegmatico grosso ex oppilacione [illegible] replentium [illegible] forti [illegible]. Alii etiam ex calido humore aut alius [illegible] quorum facile implentur capita [illegible] capitis que passiones suscipere possunt apta sunt et passioni opportuna. Et si mala dicta

continetis motus vigiliarum resolventis na-
turam cum resolutione quorundam humorum
ipsum comitantium. ¶ Quandoque non fit ex frigore
vehementi capitis invenienti subito apud
somnum. ¶ Quandoque continent ipsum vigilie superat
contingunt ipsum vigilie superat continua sit
efficiat in ipso fantasias illas subito ex
sit propter debilitatem cerebri caliditate sua
vel complexionis sive malicia propriis.
¶ Effialtes est passio qua homines in lecto
imaginant hoc deprehendentes cum difficili mo-
tu corporis et sompnio etiam insolito et
gravi quodam eos suppressi gravantur ut pe-
orari se homines dormientes sciat aut ali-
quem sibi irruisse putet qui corpus eius se
incubo comprimare tendit unde et in-
cubo dicta est a incubitu atque sompnis mon-
stratione. ¶ Alii dicunt quod cum indignatione
sibi veniat effialtes qua ascendisse ali-
quem super dormientem fingat. Fit autem ex cau-
sa prima i. ex malo humore aut ex habunda-
ntia sanguinis per sompnum phantasia cum
gravi sompnio assumitur cum tormento
quasi plures suffocantur ut loqui non possit
aliquotiens etiam in alto tunc per sompnium
quasi per diem disputant cum hominibus
fabulentur aut inimicitatis diversarum phan-
tasiarum vident et pavent vel in sompnio cla-
ment. Fit autem plerumque hec passio aut ex
multo cibo aut sompnio plurimo aut ex
pravo cibo et potu. Sed est ex plenitudine vel
humiditate aut ex habundantia sanguinis. Razi
ad sensus. ¶ Quibus cum assiduus fit et
multiplicatur certe non succurritur ad epile-
psiam perducit. Fit autem ex assiduatione vel
sanguinis in corpore cuius signa sunt
rubedo oculorum et sompnium diuturnum. Fit ex
habundantia flegmatis cuius signa sunt pi-
gricia et mollificatio corporis et tarditas
sensuum multitudo quoque sputi et unctuositas
sudorum. Capitulum x de melancolia
nigra colera et amore que dicitur eros

Melancolia dicta est a nigra colera quia
grece nigrum melan vocatur. Colera co-
lon. ¶ Epilempsia quidem in phantasia
fit melancolia in ratione mania in memo-
ria habetur ubi supra. ¶ Melancolia est alienatio
sive confusio mentis sine febre. Con-
tingit autem ex solo cerebro aut ex membris
sibi colligatis ex solo cerebro ex humoribus
melancolicis intus nascentibus aut a sto-
macho venientibus aliunde se coadunantibus
unde animi conturbatur variabilitas ex-
uritur. ¶ Ex colligantia vero cerebri ad alia
membra quidem fit ex humoribus fumosis
et melancolicis a stomacho ad cerebrum ascen-
dentibus ex materia que est in stomacho

vel sub ypocondria. ¶ Quandoque non fit ex accidentibus
corporis humoribus intensis. Alii etiam
fit ex timore et tristicia et inicuis mala.
¶ Quandoque eorum quibus accidit mortem
timet. ¶ Quidam desperant. Quidam multi-
plicant visum non nulli in fletum pre-
rumpunt se ipsos necant sive negant. Alii
vasa lutea se esse putant et ne frangantur
caveant. Alii se esse bruta animalia esti-
mant et ad modum nature clamant. Alii non divi-
nant se ipsos divina predicare putant. Preter
hec autem signa contraria fit etiam varia
quoque superiora signa ista. ¶ Est et quedam
melancolie species quam quidam sciatis galli-
cantus similitudine sive sibi videntur
unde et ut gallus clamat ut canis
latrat nocte ad monumenta egrediuntur illi-
cque usque ad diem morantur. Huius signa sunt
color citrinus oculi absconditi sicci concavi
os quoque siccum et sitibundum insedibile
continue multa et pustule quod frequenter
ascendentes cadit talis non sanatur
et hec passio amantibus accidit. ¶ Eros
est amor cum confidentia suspicione melior
quod amatur cogitationibus in illud assidui-
tatis huius signa sunt oculorum concavitas
et eorum assidua motio maxime quod pal-
pebrarum. Non autem lacrimarum membra
corporis preter oculos attenuantur sive
macerantur. Sed in visu pulcritudo remanet
nec pulsus eius est ut hominis tristis
et si res amata nominetur pulsus mutatur
dilatatur atque turbatur. ¶ Hec sunt igitur
signa morborum melancolicorum nascentium.
¶ Quandoque autem quod harum quedam sunt
comites aliarum aut cum passione ut
mentis alienatio frenesis et melancolie
stupor vero litargie passioni comi-
tatur. Porro quedam contingit morbi
preter sicut timor tristicia melancolie
litargia quoque epilepsie. Ideoque in so-
lis communibus signis non oportet con-
fidere. Anteroma ubi supra. Capitulum l de sternuta-
tione et temulencia

Sternutatio est motus cerebri expulsivus ad expellendum
humorem aut aliam materiam cum
aeris auxilio naribus attracti subito
per viam inspirationis. Itaque sternutatio est cere-
bri sicut tussis pulmonis. Ypocras in libro
aphorismorum. ¶ Sternutatio fit a capite
ex calefacto cerebro aut humectato que
intus nec agens virtus expulsiva
foras effunditur. ¶ Sanat autem quem angu-
stum fit ei coitus. Ypocras in libro. ¶ Preter
intelligentiam quod inflatio ascensore super-
surgit que cum apertis ad excludendum
poros non invenit cerebri tangit et

congesta humores [illegible] totum corpus
pristinum [illegible]. Commutacio cerebri
[illegible] nascitur [illegible] aliquando naturaliter
operatur cum humores [illegible]
satagat expellere [illegible] qui vel iam fit
morbi vel causa futuri morbi [illegible] cum
cerebrum [illegible] est cerebri aliorum [illegible]
cum ut ventres unde humores [illegible]
[illegible] qui [illegible] natura expellit
sicut [illegible] et in epilempsia
alii quoque fit [illegible] qualibet
infirmitate [illegible] humores
[illegible] sunt unde [illegible] ad cerebrum nociva
[illegible] veniunt ut pulvis frigiditas
aeris splendor solis et similia que ad
cerebrum veniunt expellunt [illegible]
[illegible] unde fit commutacio Hali
[illegible]. Tremulancia est infirmitas acci
dens cerebro ac sensibus ab ascensu va
poris [illegible] cerebrum implentibus [illegible]
[illegible] calido hoc accidit maxime cerebri
[illegible] calidum et debile [illegible] cum ac
cepit [illegible] vaporosam debilitatem
[illegible] digestione vel dissolucione capi
te. Cum cerebrum forte est validum
[illegible] gravatur [illegible] cum unde
nec accidit ei ebrietas [illegible]
ventrem debilitatem cerebri accidit
etiam difficultas ebrietatis [illegible]
[illegible] qui multus est [illegible]
[illegible] nec inebriari [illegible]
[illegible] pinguia [illegible] et [illegible] pingu
ia cum dulcia frangunt acumen vini
cum [illegible] ad stomachum venerint
[illegible] prohibent ascensum
vaporis vini [illegible]. Caules etiam
arcent ebrietatem cum [illegible]
[illegible] vini. [illegible] di
xit amigdalas amaras [illegible]
[illegible] ebrietas [illegible]
[illegible]. Est et apud dyascoridem
[illegible]
[illegible] ebrietatem [illegible]
[illegible] caules cum [illegible]
bibitum aut vini potum [illegible]. Cap.

[illegible] de passionibus nervorum

De passionibus cerebri restat de passi
onibus nervorum qui sunt [illegible]
[illegible] quidam [illegible] in medietate
[illegible] qui ad [illegible] sensificati
[illegible] dividuntur [illegible]
nucha [illegible] spondilium medulla [illegible] qui
ad membra [illegible] mittuntur
sicut [illegible]. Nervorum [illegible]
[illegible] in [illegible] et
[illegible] medullarem et ventres [illegible]
[illegible] plenos [illegible] sunt sicut [illegible]

[illegible] ab ipso procedencia horum [illegible] sunt
species egritudinum [illegible] instru
mentalis et solucio [illegible]. Et
apparet quedam lesio [illegible] naturalibus sensibilibus et motivis [illegible]
autem nervis nascentes sunt [illegible] plu
rimis et [illegible] post repletionem [illegible]
aque frigide [illegible] plurium
[illegible] et [illegible] frigida
[illegible] potacio [illegible] plurima [illegible]
[illegible] confortat nervos [illegible]
[illegible] confert omnibus egritudinibus nervorum plu
rimum aut [illegible] est [illegible]
Haly [illegible]. Passiones [illegible] nervorum
[illegible] que [illegible] sunt species [illegible]
[illegible] spasmus tremor [illegible]. Cap.

Cap. [illegible] de [illegible] repletione nervorum

[illegible] sive mollicies fit [illegible]
[illegible] fit [illegible] qui ad
membra [illegible]
[illegible] unde me
[illegible] ac motum
perdit. Et si [illegible] nervorum [illegible]
[illegible] fit cum [illegible]
sensus [illegible] motus [illegible] cum [illegible]
[illegible] passio epi
lempsia [illegible] fit [illegible] frigido [illegible]
[illegible] cerebri [illegible]. [illegible]
[illegible] fiat [illegible] lateris illius cum late
[illegible] fit [illegible]
[illegible] accidit [illegible] fit [illegible] membrorum
[illegible] sunt sub [illegible] latus
[illegible] membrum illius lateris [illegible]
[illegible] fit [illegible] simul
[illegible] si [illegible] in nervorum [illegible]
[illegible] qui ad [illegible] tendunt accidit [illegible]
[illegible] fit [illegible] in [illegible] qui ad la
[illegible] tendunt pectoris [illegible] fit
[illegible] et si in illis qui ad [illegible]
protendunt [illegible] voluntate fit
[illegible] fit et in omnibus membris [illegible]
[illegible] est [illegible] aut [illegible]
more grosso accidit aut [illegible]
[illegible] aut [illegible] ligatione
[illegible] aut [illegible]
[illegible] accidit
etiam [illegible] vel
[illegible] qui ad [illegible] si
[illegible] talis etiam [illegible]
non [illegible]. Si [illegible] accidit [illegible]
[illegible] referre [illegible] hec passio
maxime [illegible] sive [illegible]
accidit si [illegible] humoribus frigidis
plena sunt. [illegible] fit illis calor aut
forte frigus [illegible] humores

et ad locum o[mn]ium virtus membrorum sentitur maxime
non hoc accidit cum illi natura sunt de
biles valde non cum fortes fit autem emunctio
quoque commembri cum aliquam causa generatio
nis predisgregationem humiditatis viscose
que ligamenta infundit et eos lubricum
facit suoque loco educit Aliquando quoque fit
commotio que a membris depellitur etiam
quoniam aliorum cum aliis compressione sic
accidit in acutis morbis maximeque in
frenesi et mania accidit etiam emunctio
membrorum emissio sepius in italica pas
sione cum morbus ethico non sine spa
smum sumunt contractis [illegible] approximans
de corporis ad commutationes sine abinticioribus
ad exteriora a natura expellitur ¶ Emuncta
tionis autem membri signa manifesta sunt
accensus emollicione sine fluxu et scilicet
eius a commotus cessatione ¶ Epilencia
sit hec signa quod qui eam patitur supinus
dormiunt nocte cadens et metu fremitus
involuntario hanc autem precedit capitis
dolor gravius organicorum sine fantasia
replecio vertigo obscuritas aurium gravitas
cum fingus ac titillacio corporis totius
gravitas motus et dentium incompositus
fremitus urina declinat ad nigredinem
maxime non accidit hec passio senibus
frigidosque et hec que habundant regimine grossi
sum ac flegma gravatis asperum paciuntur
Si autem iuvenum temporibus calidis accidit
impossibile est ut euadat Poro declinatio
eius hirundo est tinus hanchitus mali
est atque naribus et magnitudine vane
tatis varietatis amputatur ysidorus

Paralisis Ca^m lxiiij de paralisi

Paralisis est accepcio impetus sensus et corpo
multa in frigiditate aut in toto cor
pore aut in parte passione ¶ Paralisis est mem
brorum stomachi contractio tinus signa sunt
Si aut grassas ob unctivas linguarum inmina
parte que paralisim patitur alliciorem esse
Nam paralisis abeo eo quod mediam partem
teneat nomine Haly si cum omnis partes tenet
ad apoplexiam inclinabitur Razi in libro Divi
sionum ¶ Paralisis est duarum specierum una fit
per humores flegmaticas super corpus et eius sig
na sunt ut apoplexie flegmatice alia
non fit attractione partium aut cuius
signum est mollificatio corporis idem
in alia parte non parte ¶ Cum aliquis non
vere non valet aut unum aut plura mem
brorum corporis semper amisit illius membri
palisim iam incurrit cum aliquo membrorum

stupiditatem sentit sicut est pes qui stupidus
fit in illo membro instillatim esse dicuntur
necesse eius autem differenda est Aliqui pa
lisim in capite incidebit cum non contorquet
os alicuius licet cum corticalibus claudit pre
est papitur ei ut sufflet flatus ab una par
te tunc inde dicitur contorsionem pati dicit
haly in suo ¶ Paralisis facies signa sunt
unius contorsio retrimus maxille in latus
alterum retractio qua prohibitur virtus
manens ad lacrimas faciei oculorum et tussire
accidit ad contorsio hec contrarius in maxilla
cum spasmo quo fama inter ipsam maxil
la retrahitur eius hec sig[na] sunt quod exterior
oculus qui est in ipsam latere non valet clau
dere ipse palpebre in inferiorem lacti et ad
inferiorem retractationem Ca^m lxv de dormi

Dormicio membrorum eius tatione membrorum
de causis quibus et emunctio supposi
lacionibus nisi quod in emunctione sunt
fortes indormicione non debiles unde qui
hanc paciuntur aliquantum sentiunt et mo
uent accidit etiam commoda complexione
sit que humidum spissat eius partes congregat
inde quod fit opilacio pura debilitas quod inte
humidis que per eum ad membrum dirigit
necesse recte ei equaliter mittit Alij non fit
confirmacione gravius frigoris aut illius
causa nervi quodam modo condensat et
simile quid accidit fit etiam quoque commorum
compressione ut qui quando aliquod membrum
minuit aut ligacionis difficultate et
non inmensa concavitate que tamen inmensa con
cavitate que sub spondilibus consistunt
et inmensa assumit inde fit opilatio
conductum prohibens moveri prohibet
ad membra ... tussire Dormicionis
signum est quod non sentit in membro ta
ctu formicationem motum cum difficultate
motus in malicia corporis sicut medicinis
accidit sepius illi qui diuinis sederit
aut ipsum aliquid oppresserit aut eius per
cussio in aliquo membro accidit Ca^m

Spasmus lxvi de spasmo

Spasmus est membri paciens alienatio
sine detorsio qua quidem fit in toto
corpore et tetanus vocatur qui fit contra
tis morbis membrorum equaliter ab utro
que latere distensione ita scilicet ut fit contensio
erecta in neutri se moueat lata Quandoque
non fit manifeste tunc cum ... manifestior
bus lateris est passio Quandoque dicitur in posterio
ribus tunc Quandoque autem fit in aliquo mem
bro sine aliis Quandoque passio est in illius

membri lactis ac venis. Et cum istarum ori-
go dupliciter aut est ex repletione aut
ex evacuatione aut ex mala complexione aut ex cal-
lidorum humorum apostemate. ¶ Ex repletione
quidem fit cum iam superfluitatibus malis
replentur humidis et flegmaticis quibus
humectantur in latum distenduntur et quasi
longitudine minuuntur. Unde lacertus ad quem
hic nervus mittebatur ad originem suam prop-
ter contraxit membrumque curvat sicut
[illegible] cum aqua [illegible]
[illegible] possunt in latum dilatantur ac con-
duntur et in longum breviantur. Maxime autem
hic spasmi species accidit pueris primis qui
grosso lacte nutriuntur et huiusmodi multitu-
dinis ciborum regimine sine cautela de-
bilitatis quoque humorum causa ac mollicie et
distensionis facilitate ideoque facilior est
eorum curatio. Itaque signa que precedunt
spasmum in pueris sunt acuta febris et con-
tinua vigilie [illegible] siccitas lingue
nigredo saline [illegible] distensio
[illegible] quia membra forcia sunt
replitione pecatatis [illegible] ex repletione fit
spasmus et contingit non est facile cu-
rari. Huius spasmi signum est quod
[illegible] regimine [illegible] pre-
cessit ut multitudo ciborum potuumque et
ocium aut laboris dimissio et balnei fre-
quens post cibum frequentatio. Fit etiam non-
numquam post ebrietatem. ¶ Item ex evacu-
atione vel euacuatione fit aut ex de-
siccatione humorum que cum eadem cau-
sa reducuntur retrahuntur quod secundum lacertos
quibus continentur eademque causa membri
abbreviantur sicut corrigias et pelles cum
igni appropinquat videmus reduci et cithara-
re cordas si ponatur iuxta calido [illegible]
vel [illegible] significat aut hic species e-
vacuationibus precedentibus ut in immode-
rata solutione vel sanguinis fluxu et
aliis causis desiccantibus qualis est la-
bor vigilie et tritus acuta febris. Et est
deterior hec species quam que fit ex repletione
nec accidit semel sed paulatim [illegible]
menta. ¶ Item non fit ex mala complexione. Fit autem
est ab actionibus aut ab humore fri-
gido qui corporis lacertus congelat corpusque precedens
condensat et congregat aut ab actionibus
ut ex magno frigore unde ut accidit quando
congelantur lacerti corporis corporeque precedens sensi-
tivi unde et reducuntur ac [illegible]
et huiusmodi species congelatio lacertorum vocatur.
¶ Item autem apostematis causa nervorum fit
nervos contrahit cum quibus ad occiditur
nervi passio plurata fit ideoque in timescit

et ad eius ventriculos extendo pervenit ypo-
cr[as]. ¶ Spasmus latine contractio est sic-
ta prima aut nervorum cum dolore vehemen-
ti fit aut duobus modis aut ex reple-
tione aut ex inanitione. ¶ Tetanus ma-
ior est contractio nervorum a dorso ad dor-
sum tetanum latria dolor est quod dolore
corporis [illegible] quasi gladius [illegible]
in libris divisionum. Ca. xv de tremore et titillatione

Tremor aliquando fit aut
passio virtutis fit etiam ex passione
accidentali ut in [illegible] flegmaticis et
debilitate nervorum. Sed talis [illegible] tremor
fit ex debilitate virtutis motive que
est in nervis [illegible] hec debilitas
aut ab actionibus quidem ut ex mala com-
plexione sicut accidit senibus et frigidissimam
aquam bibentibus [illegible] liquefacientibus
et vinum in maxime bibentibus. Nimio
dicitur namque vini potus complexio-
nem refrigerat virtutemque debilitat aut
ex humorum grossorum ac viscosorum oppilatione
qua prohibetur virtus movens illud
membrum ad superiora trahit humor super-
fluitate deorsum premit ac deponit in-
deque fiunt duo motus contrarii qui nomi-
ne tremor vocatur. Accidit etiam tre-
mor ei qui coitum multiplicat et qui
corpus nimis evacuat. Omnia quoque ac-
cidentia que virtutem debilitant trem-
orem committunt ab actionibus aut causa
sunt ut ira tristicia timor vel horror.
¶ Titillatio vero fit ex vel a [illegible] grossa
et vaporis ea cum sequitur est quod maxime
fit in frigidissimis temporibus frigidis
quod corporibus ac flegmaticis et hiis qui
aqua frigida lavant et similibus. Ca.
xvi de gibbositate

Gibbus sive gibbositas aut ab actionibus
est et tunc fit ex aliqua [illegible] sive spo-
dilium motu [illegible] aut a posterioribus
et tunc ex aliqua recessione spondilia
in posteriora. Alii vero spondilis in alterum
latus accedit et simili modo tortuositas
dicta fit aut spondilis a loco suo recessus
aut interioribus causis aut ab actionibus
interiores sunt ut grossus ac viscosus humor
qui nucha extendit et infundens liga-
menta spondilia lubrica facit unde spon-
dilis excellit a loco suo expellit aut ut
apostema calidum quod in lacertis fit inter
spondilibus unde spondilis expellitur
a loco suo exellit aut ut ventositates
que sub spondilibus intus concluditur
caput pellit a loco suo emittit exteriores
vero cause sunt ut percussio casus et talia

figure vel situs quare non dilatatur propter nervos constrictos aut corrupcione singularis compositi quod non est equitudo compositi sicut venarum apostematum et quod nocumentum est in ipso ramo [illegible] [illegible] est ei [illegible] cum etiam leditur cum communitate stomachi et [illegible] per [illegible] pulmonis et pectoris. Est quidem lingue complexionis que significat corrupte saporis [illegible] [illegible] quod sentit acetositatem sicut aut dulcedinem aut insipiditatem vel amaritudinem vel [illegible] [illegible] vel ponticitatem vel stipticitatem. Lingue quoque mollificatio [illegible] [illegible] est [illegible] humiditas eius. Lingua tamen que est ex humiditate sanguinea vel aquosa quod aut est morbus quod non in lacte [illegible] [illegible] ramus ad eam ab ipsis [illegible] Hali [illegible]. ¶ Lingue passiones sunt aut in corpore eius aut in consimilibus sunt aut in nervis qui ad illam tendunt capite cerebri. [illegible] lingue enim procedunt. [illegible] que lingue accidunt sunt [illegible] et apostema et gustus corruptio. [illegible] dicitur pustula pessima lata et [illegible] [illegible] lingue accidit [illegible] partibus cui color est albus aliquando tamen paululum niger [illegible] quam prior est. Accidit autem maxime pueris infantibus [illegible] lactis nutricis malicia. Apostema vero quoddam est quod linguam magnificat ita ut ore [illegible] unde [illegible] lingue vocatur. Quoddam vero sub lingua oritur glandule simile et rana appellatur. Est et apostema calidum ac sanguineum quod cunctis accidit partibus lingue et est [illegible] calasse.

Cap. lxxxij De [illegible]

Gustus autem [red: gustus aliquis fit corruptus] corrupcio fit quando [illegible] [illegible] mutatur ita ut homo [illegible] sui saporem [illegible] [illegible] amaritudinem sentiat quod fit cum in corpore lingue vel in nervis eius partibus humor [illegible] [illegible] sicut accidit [illegible] aliqui non [illegible] et in [illegible] vel potissimum sentit dulcedinem quod fit cum in lingua et in corpore [illegible] sanguinis aut flegma dulce. [illegible] autem sapores sentit acetosos quod ex flegmate fit acetoso quando vero salsos quod ex flegmate salso. Passiones que nervis ad linguam venientibus accidunt aut sunt in nervis per que sensus est gustus et sunt [illegible] in [illegible] vel [illegible] quod fit cum [illegible] nullum sentit homo saporem omnino aut in nervis per quos illa fiunt et motus [illegible] sunt lingue gravitas vel loquele [illegible]. Accidunt aut sicco aut ex mala complexione durante nervis aut ex oppilatione que fit in eis aut ex apostemate aut ex grosso ac viscoso flegmate quod ad eos defluit aut ex continuitatis separatione que nervis accidit in ruptura que fit ex humore acuto vel percussione vel collisione super cerebrum cadente. Accidit etiam lingue gravitas ac loquele [illegible] ex passione partis cerebri a qua nervi nascuntur ad linguam [illegible] cerebri sive aut corporis cerebri quod fit aut ex mala complexione aut ex organicis morbis vel apostemate sicut accidit in freneticis et morbis acutis que ex mala complexione calida et apostemate calido fiunt et sicut in paralisi et [illegible] accidit similibus passionibus que ex mala complexione fiunt et contingunt.

Cap. lxxxiij Que passiones fiunt in ore

Que autem in ore passiones fiunt alie labiis alie dentibus alie [illegible] que est [illegible] ore alie vero in [illegible]. ¶ Labiis accidunt fissure [illegible] pustule. Fissura fit ex mala complexione que [illegible] labiis [illegible] [illegible] pustula vero nascitur ex sanguine [illegible]. ¶ Gingivis etiam dentium accidit apostema calidum cum quo patitur [illegible] dolorem ac percussionem [illegible] tamen in gingivis dentibus accidit [illegible] que vocatur [illegible] in [illegible] apostematis calidi [illegible] [illegible] radicis [illegible] malicia. Est [illegible] que vocatur [illegible] [illegible] in molaribus post calidum apostema unde arbitratur homo aliquid esse ciborum in molari quod adheserit illi. Est et [illegible] ex debilitate virtutis [illegible] que est in gingivis et apostema calidum et putredinis [illegible] atque sanguinis. Nascitur etiam in ore fetor ex putredine dentium aut molarum aut ex putrefactione gingivarum aut ex putrido flegmate quod est in ore stomachi aut ex humiditate sive [illegible] que fit ex humiditate cerebri per palatum decurrente. Qui vero ex stomacho fit sunt quidam [illegible] more in [illegible] [illegible] aliquantulum in [illegible].

¶ [illegible] patitur apostema calidum et sentit

more fine sive in interiori bucca percussis sive pulsacio et dolor intus gingiuis crescendo accidit quod illi curatio est causis unde quia suspensum quid ingingiuis sentit talis si casus eius diu moretur incidenda est. Razi in simili. ¶ Fetor oris plurimum fit de caliditate stomachi cuius signum est quod alleniatur cum cibus sumitur. Aliquando vero fit de flegmate corrupto in stomacho et aliquando accidente putrefactione in ore. Aliquando eciam de putrefactione in interioribus et membris spiritualibus eius. ¶ Odoris fetidus aliorum fit aut cum vomitu et tunc est a stomacho spiritualibus eius cum sanie vel screatum simili aut cum tussi et tunc est a pulmone vel de pectore et simi libus eius aut cum screatione et tunc descendit de capite aut de narib. vel pala to et similibus eorum. Ca^m lxxxiij de passionibus dencium

Dencium passiones sunt dolor, stupor, corrosio, congelatio, dolor, motus, limositas, casus. Dolor in dentibus fit aut de mala complexione calida vel frigida sine accidente quo porriguntur ad dentes aut de apostemate calido vel frigido. Quando in radice dencium accidit et laceduram autem dentes ipsos nullam propter sine dolore non enim sentiunt unde cum alapus eorum medicina fuit pro firmiter homo non leditur. Mitigatur autem dolor apostematis cum dens cruit quia tunc humor non distendit locum enim illi attractus est et apostematis locus derelictus quo dissoluitur. Ac dicitur in loco patiente ad humorem superponit. ¶ Corrosio dentibus et nolaribus de putredine fit que de similitudine mala efficitur et radices deficiunt putrescit quod meus ipsos comedit. ¶ Limositas est corpus circa dentes veniens de vaporibus a stomacho ascendentibus. ¶ Congelacio in dentibus accidit aut de acetosis cum scilicet acetum homo masticat aut alimentorum ut de acrib. qui in stomacho sunt humoris visus. ¶ Aut in dormiente fit de cibus frigidis quas aliquibus sufficit ut una vel aqua frigidissima vel huius. ¶ Motus casus vel commocio dencium fit aut de magnitudine humectacione nimia quod dentes ligantur relaxacione eorum vel dentes tenere nequeant aut de putredine gingiuarum et inquisitione aut de corrupcione loci vel in fine sunt largitate cuius largitas aut est de natura aut de siccitate sive desiccatione. Econtra quando sunt inpuncti inffixi namque natura dentes de cutis per corpus debilitate quia lacte corrupti sunt et opus est fortioribus tam teriorum siccatorum ac solidorum ut eas finge

que aut dilatat quod hora quod dentes eorum loco producant maiores similibus ac fortiores. Et siccitate vero sicut in senibus. ¶ Prius enim hora sive loci dencium cum desiccata fuerint in minimum aquositate fori sic quod mutat corpus ipsius nec stant firmi dentes in fine iis si labuntur et cadunt. Audiui quod dicunt se vidisse senes quibus dentes cum cecidissent redierunt. Et aut ego non esse non credo vera namque separatam radicem dencium interiorum corporibus non fieri. Razi in simili.

¶ Dolor in dentibus accidit quando cum apostemate gingiue viscere fit propter acuitatem causis et colorem eius cum dentes signa sunt rubedo et inflacio et requies ab aqua frigida. Aliquando vero sine apostemate quod et tunc de frigore fit et humoribus grossis ac frigidis. Damaticus ysaac. ¶ Dencium passio duplex est cum duricies pars palam est sicut putredines fetores rupture perforationes motiones limositates et alia similia. Et alia visui non apparens sicut cum nimium dolorem senciant et cum dentes sani appareant. Causa est nimius humoris acquirens descendentibus seu a stomacho ascendentibus vel humores acuti magis quod magis vel minus tibi. Ex acutis humoribus dolores nimium compulsus senciunt propter acredinem humoris de paruitate enim dentes sunt siccati quin tamen qualitas in dentibus in dencium quantitate tenue. Significant dentes causa capitis dolore quia grauitas est in capite rubor et dolor in facie. Dentes aliquando perforant aliquando rumpunt aliquando de corrosionibus in colore et cum mutantur seu nigri mutantur que omnia de humiditate putredinum nascuntur pessima que de malis in stomacho primos currit vel ad ligamenta dencium. Dentes aliquando mouentur et causa motus humores sunt in dencium radicibus. Et si sunt acuti non est in dentibus foramina et putredines efficit quasi in concauitate. Haly in simili. Ca^m lxxxv de passionibus membrorum hanelitus et primo de gingiuis

Dicto de membris que sunt in membris de sensibus in ore dicendum est de illis qui sunt in membris hanelitus. Quarum namque passionum alie nascuntur in gutture gulose alie in pulmonibus canalibus alie quoque in pulmone alie in spiritibus costas subiacentibus. Alie in sacco pectoris alie in dyafragmate alie vero in corde. Et aut que in gutture que amigdalis fiunt que faucium quemadmodum in lateribus quedam in apostemata et in gutture et continuacione ac pulmone nec sunt quedam in ipso meatu. ¶ Amigdalis accidit apostema calidum cum quo fit

c.1203

Ca^m lxxxiij de passionibus dencium

Ca^m lxxxv de passionibus membrorum hanelitus et primo de gingiuis

racio naturalis non valens que continu
guntur cum debilitate que in princi
pibus sive radicibus cerebri concluditur cum par
te que interna est auris vel in suo
auditu aut instrumento suo auditus
aut compactionibus grossis patiens contra
rium tamen sanitati sentit in hiis locis aut
in capite. Cum autem debilitas sit pa
riter erit hiis in locis extensio. Avicen
na iii. iiii. canone. Opilacio quoque fit
in ante ipsum panniculum circa superforamine
quoque ipse sordium quoque ipse carne congela
tam quoque ipse carne addita in tortura
quoque ipse lapidem aut nucleum incarcera
tum aut ipse animal quod cum ingre
ditur immoritur quoque non ipse humorem
infusum opilantem foramen aut ne
rvum et quoque ipse ventositate inclusa ipso
intus aut ab tinnitu ac sibilo qui con
tinuus est et assiduus causa est aliquid
in ipso stans cerebro. Et si non quiescit et de
inde operata ipse repletionem aut vacuita
tem aut motum aut cum calor sit fortis
aut frigus tunc fit ipse tonitrui et est
tamen quoque quod non recipit rugitus Gali
in suo.

Capitulum xxiij de gravitate auditus et surditate

Auditus non gravitas et surditate
et surditas si ab aliquo fiat ne cau
modo quod predictis accidit in membro ac
cidit cum mala complexione aut ex organi
co morbo sicut opilacio que ex apostema
te oritur aut grossicie aut contusione
tum separatione velut contricione vel
ruptura. Non in hiis aut auditus gravi
tas ac surditas accidentes sunt si aliqua
passio hiis accidat illi et tamen si omnis
cessare videris auditum aliquid auditum
vel alterius surditas cum nocumento quod et
aliis sensibus accidit signum tamen est in
modum sicut cerebro accidisse. Et si non reliqui
sensus sani sunt robusti signum quod ma
gis ad aures veniunt et auditus orga
num patiuntur. Cum autem cessat auditus
aut gravatur nec in foramine apparet aut
in membris auditus exterioribus aliqua
passio venit quod potest esse in profundo capitis
aut auribus intus gravitate intelligi
mus hinc vero causam esse grossum humo
rem et acutum et organum auditus impetuo
sum. Et si tunc tumitas distensio ac pul
satio causa est apostema calidum intus
organum. Et si non passum habet percussio ca
pitis vel collisio precesserit intus ruptum

signum. Aliquando fit auditus debilitas
ex debilitate virtutis audibilis que
admodum senioribus contingit. Non tamen
quoniam eciam surditas fit ex male formatis
in sua inspiratione quando natura
in formando deficit aut in auditus foramine
vel eius organo perficiendo. Ipse similiter de
bilitatem aut materiei grossiciem ipsorum
quoque surditas in morbis acutis fit cum
humor colericus ad cerebrum ascendit hanc
quidem passionem multi mirantur propter calum
niandum sicut dicit Ypocras in libro
afforismorum. Cum quoque fellis egestio et
surditate superveniente sedantur. Et cui
quoque surditas est si egestio colica fiat
surditas recedit ac cessat. Ypocras in
suo. Surditas de apostematibus humoris
invite cum acceptis ex quibus multis capitis
accidit nonne tamen ex sputo roro re
tinet Avicenna in suo. Auditus que
destruitur quoque minuit ut non recte sub
tiliciter ne audiat quod auditur ut qui
patitur in aure tinnitum et sibilum. Destruc
tio quidem auditus alia est naturalis sive
naturalis et hinc non est curatio. Alia
non accidentalis et hec duplex. Alia namque
est cronica cuius spacium elongatum
est et hec quoque despacium propinqua cura
difficilis. Alia non recens et propinqui temporis
et hec curam recipit. Hinc cause quoque sunt
ex infirmitate cerebri quorundam membrorum
et interiorum sicut quoniam eorum nocumentum
est in auditu vel in nervo vel in foramine. Non
tamen quidem auditus aut complexiona
lia sunt aut instrumentalia aut singu
laritatis resolutiones. Nocumentum autem in nervo
quoque accidit ipse egritudines comple
xionis in ipso vel instrumentalia aut solu
tionis continuitatis. Egritudines similes
prout in ipso sunt species malicie comple
xionis singularis et composite plurimum
eius est ex frigore fit eciam cum aliquando
calore quoque ab ipsa una quoque cum materia
melancolica vel colerica vel flegmatica
ex flegmate crudo vel ventoso. Instru
mentales non sunt ut opilacio que fecit
humor aut panniculus aut apostema ca
lidum vel durum aut sordicie coopi
mentum aut tremula aut inflacio
poris dissolutis singularitatis in ipso
quoque fit dulce vel corrosione plu
rium aut eius quod fit ipse tussitum est
ipse causa intus stetam et corrosivam quando

cap. xxiij de surditate auditus et surditate

intus extra quid est ut verruca vel apo
stema vel caro addita aut in ipsis aut
sordes aut humor grossus ac viscosus
aut generatio panniculi ex apostemate rup
to. Extrinseca vero est ut harena vel lapis
aut huiusmodi ingrediens canalem aut conge
latus sanguis cuius pars quedam fluxit ab
ante pars eius remansit et illud quod acci
dit aliquando subito aliquando paulatim. Capitulum lxxx

iiii de passionibus odoratus

Adoratum [?] quorum nocumentum ingreditur aut eum
destruit ita quod odorem non sentit aut
non debilitatur ita quod aromaticum sentit
et fetidum sed debiliter aut mutatur aut
corrumpitur quod deprehenditur aut cum sentit odo
rem fraudulentum ita quod in veritate non
sit aut odores qui boni non sunt bo
nos sentit sicut ille qui sentit odorem
fetoris bonum et abhorret aromaticum.
Horum autem causa nocumentorum est aut ma
licia complexionis singularis aut humor
malus contentus in anteriori parte capitis
cum duobus eius ventriculis vel in duabus na
ribus capitibus mamillarum similibus
aut opilatio nervi perforati ab humore
aut ventositate aut ab apostemate aut
cancro aut duritie carnis addite
aut opilatio in velamine quod super ipsum est
aut aer superflue qualitatis aut percus
sio vel casus faciens ingredi super eum
nocumentum. Galienus in super. Passiones que
membris odoratus accidunt quedam
in naribus sunt. Quedam in spiritibus
que naris subtiliter ingrediuntur. Quedam in nervo co
latorio simili rotundo cerebri quod illud ne
scit. Quedam in ipso odoratus organo
in medulla priore cerebri ventriculis qui si
miles sunt capitibus mamillarum. Que
naribus accidunt aut ex mala complexi
one sunt aut ex organicis morbis aut
ex continuitatis separatione. Organici nari
um morbi sunt ulcus apostema caro
superflua in naso orta similis animali
carni quod polipus vocatur. Et si quid
aliud cave nisi naris perdidit opilat
similiter et hec caro naris obturat. Con
tinuitatis separatio est ut nasi confrac
tio vel collisio. Omnes hee passiones que
magne sunt nasi meatum opilant et
odoratus cessat. Si non meatum non obstru
unt debilis fit odoratus. Que vero
fiunt in spiritibus qui naris foramina sub
ingrediuntur aut ex mala complexione fiunt
aut ex apostemate calido vel duro ex

nervo simili colatorio rotundo cerebri
illud eciam nocenti fiunt opilatio et odo
ris fetor. In nervo quod opilatio fit humoris
grossi causa que foraminibus in ipsum
infixus vero aut ex humore viscoso. Odo
ris autem fetor aut ex putredine fit ossis
colatorii simili aut ex humore putrido
qui foraminibus infixus ossis aut
spiritu ab vestientibus eius quod defertur
odor usque ad organum suum quod est duorum
ventriculorum extremitates. Est odoris
fetor cum in cerebro est putridus humor quod
febris cephalica sequitur. Fetorem autem
odoris ex humore putrefacto in foraminibus
ossis in minimo tenuitatis naris. Que
vero fiunt passiones in organo odoratus
sunt coriza et odoratus in minimo
cuiusque passio que catarrus vocatur. Co
riza est fluxus humorum superfluitatum
a ventriculis prioris cerebri ad nares que
fit ex mala complexione calida vel fri
gida accidenti sicut cum sol percutiat
caput potentes humores que in cerebro e
rant liquefiant aut cum aer frigid
us accurrit ac superfluitates que ante
dissolvebantur concludit. Dicitur multipli
catur et ad nares influunt sine cautela
tur. Odoratus in minimo fit aut ex ma
la complexione immoderata aut ex orga
nicis morbis ut ex opilatione ex aposte
mate aut ex humore grosso atque viscoso
aut ex continuitatis separatione. Hec omni
a si parva sunt in minimum odoratus sub
ducunt si magna privatur. Capitulum lxxxv de

passionibus lingue

Egritudines lingue sunt aut apostema eius
aut spasmus aut fissura aut ulce
ra aut granula aut ranula aut ab
viacio ligamenti aut magnitudo lingue
aut rubedo aut inflacio vel inflacio de
mencia[?] in super. Egritudines lingue que accidunt
egritudines que nocumentum in eius mo
tu faciunt ita ut destruatur aut debi
litetur aut mutetur. Quedam vero accidunt ei
res que nocumentum in eius motu faciunt
ita ut destruatur aut debilitetur. Sibi fa
ciunt in sensu tactus et gustus. Quedam
destruunt unum duorum sensuum. Sunt al
tero sicut gustus sine tactu. Quia egri
tudo fortior est in sensu nocumentum
cum debiliore duorum viventium. Et egri
tudo quidem est que maioris com
plexionis rerum specialis sed magni
tudine vel parvitate aut corruptione

Cap. lxxxiiii de passionibus odoratus

Cap. lxxxv de passionibus lingue

c. A. 200

sibilus adeo manifestus est quod eius noti
cia signis non indiget. Nam que ex aposte
mate fit humida est et cum tussi et raucedine et
angustia sequitur et asma. Et dicit ypo
cras quod ex quibus fit et tussis et illis sin
gultus pilos non pene producant. Redeunt ypo
didimi id est ydacidum latum agnoscere post
manum dorsi spondiles a primo usque ad
decimum protuberantes. Hec de accidentibus passionum
corporis que accidunt et de causis ac
signis eorum dicta sunt. Capitulum lviij de passi
onibus oculorum in consolidativa tunica etc.

Sequitur de illis que in membris sen
sibilibus sunt a primo de passionibus
oculorum. Hec autem in consolidativa sive
coniunctiva tunica sunt aut in cornea aut
in uvea aut in humore cristallino aut in
tunica cristallina aut in palpebris aut
in oculorum angulis aut in nervis usque ad
musculos oculos palpebras et impellentibus
aut in venis que ab interioribus cerebri ad ocu
los tendunt. Consolidative tunice passio
nes iste sunt: obtalmia, inflatio, duritia,
pruritus, sebela, tarfia, ungula. Obtalmia
est calidum apostema quod fit ex causis ex
trinsecis ut sole, pulvere, fumo aut ab in
trinsecis ut ex superfluo materie calide ac
. Sebela est vena que sanguine grosso
repletur et extenditur ac rubet. Tarfia su
perfluus sanguis est qui ad consolidativam
defluit coniunctam in qua ubi est grossae.
Ungula est augmentum nervosum quod ex angulis
magnis oculi oritur ac protenditur donec
ad nigrum oculi feriat et quandoque usque dum
pupillam operiat visum ex prohibeat. Ysi
dorus ii. Nictalmos est passio
qua predicti visus patentibus oculis ex
deficitur et noctibus in vicinitatibus et te
nebris redditur aut ipsa nocte ut pli
ribus videtur. Die reddit nocte negatur. Ha
li ii pre. Capitulum lix de passionibus que sunt
in cornea.

Passiones que in cornea sunt
sunt hec: uulnus, fames, pustula,
saniei, albedo. Ulcus est aposte
ma durum quod oritur cum dolore in cornea
que sunt sedibus ulcerum species sunt quinque
quarum maior in superficie cutis fit et reliqua
secundum pustula fit ex profunditate que ad
interiora cornee sine in eius
cortice. Hec vero duplicitates sunt et in colore
quia alia est alba et alia est nigra et in
dolore quia aliam comitatur dolor mini
mus aliam pavoris. Et in sequitur quia
quedam salubris est quedam in quantitate
magna fuerit eius facilior est tertius Ra
nes post corneam fit ex inde ut stofila
ea ut ex obtalmia accidit fit cum cor
nea scindit et cornea egreditur ex quo exulcerari
ac pustulam emissione fit aut cum illa
totius inundat emissione fit aut cum illa
totius. Albedo autem oculi que nos pan
num dicimus. Quedam tenuis est illi ex tortion
ibus cornee. Quedam non grossa atque pro
funda dicitur malmasore ex parte. Cum
go que contingit in oculo signum est per
curationem apostematis eius remanens
que cum in oculis prior fit levior et ad
curandum. Nam in senibus fortasse sa
nari non potest nisi subtilis simia fuerit.
Passiones uvee sunt tantummodo dilatatio
et eius arctatio. Dilatatio fit duobus mo
dis. Primus est aut naturalis sed corpus for
matione aut ex apostemate quod ipsum di
stendit aut ex copia humoris evagan
tis. Accidit autem hec species in a ruine hu
militas et prima que habet sit aut parum
aut nichil videt. Secundus est aut ex grave
percussione aut ex apostemate arctatio
ut simplex fit aut ex vetustatis tempore
aut ex nimia evacuatione. Passiones que
que in tunica cristallina sunt sunt
aqua et vapores a stomacho ascendentes.
Aqua fit ex humiditate grossa inter cristal
linum et angulata sive congelata sim
iliter ex dolore aspici perhibet oculos.
Nichil incipiens videt. Quando autem sta
qui culices aut muscas aut capillos
ad oculos aut splendores. Sed hec accide
ntia sunt ex passione que medicus et ex
more stomachi quando vapores eius ascen
dunt a stomacho ad oculos. Capitulum lx de passi
onibus palpebrarum et angulorum oculi.

Passio que palpebris accidunt passio
nes sunt duritia sive scabies sta
phes grando lapidositas conglutina
tio grossitas separatio ordeum aut bothor
nea formica crudi cum fissura pediculi pili
superfluitates et minus palpebrarum sive aliorum
casus. Scabies est corpus pinguium sicuti
superius admodum cum [illegible]
duplicatur et fit in interiora palpebre sup
erioris accidunt malorum materie et i
puerit per humiditatem compressionem
stringuntur cum scabiei maior sunt species.
Grando autem est humiditas que in tendinibus
palpebre coagulatur sive congelatur
alba similis lapidi grandis. Lapidositas
est superfluitas que super palpebras in
duressit quasi lapis. Conglutinatio vero
est sive inviscositas est aut ipsius palpe
bre conglutinatio cum albo oculi vel cum
nigro aut duarum ad invicem palpebrarum
utrarumque perveniunt aut ex ulcere oculi aut
ex vinculis curatione vel sebule. Comprehendit. Grossi

nitatis aut palpebre fit concavitate quasi
sagittam quam patiuntur cum accipimus eos ti-
tillatur inveniunt in oculo quandam velut
harene pulverem sunt sclerosis que fit
species prima est palpebre superioris elevatio
ita ut oculus non operiat secunda palpebra-
rum naturalis albicantis tertia inferioris palpe-
bre inferiora repulsio sive inversio. Alt-
erum est apostema ab longitudine ad instar
ordei quod in palpebre fit extremitate.
Pediculatio autem de multis generantur in palpebris
illis maxime qui multos alvos deiciunt
et balneum permittit. Chiros est caro in
bea declinans ad nigredinem abundantibus
oculi superfluitate que proveniunt ex sanguine
corrupto. Formica est sirona que in pal-
pebrarum extremitatibus accidit cum pilorum
palpebrarum casu. Tyria quoque similis
est formicae quod in flaviore pungunt et pru-
rigine. Pili sunt dantes in palpebris ori-
untur partes ex oculis intendunt et anteriora
repletati unde et aculeum pungunt et ma-
teriam fetorem admittunt. Podagra palpebra cum
naturaliter sive emollitur et fit ipse preunctas
lacrimatis ex spissitudine contingit pulver-
da que in pilis palpebrarum adunatur.
Palpebrarum sive ciliorum casus aut spissi-
tudinitate fit acuta aut oballopitia.
Caro superflua fit grossitudine grossa
que crescit in palpebris sicut in omnibus
corporis membris. Angulorum oculi mor-
borum est triplex scilicet carnis glandis et fluxus.
Carnis cum crescit quantum angulum
majorem egreditur et dilatatur interdum sanies
fit que crescit in fistulam convertitur. Glandis
est magnitudo carnis que est in maiori
parte angulo oculi amplior quam oporte-
at. Effluxio autem est ingentium carnis
emissarum maior quam expediat nimium
humiditatis arescunt non possunt que profu-
varie ad actum deflunt. Ca. lxi de passi-
onibus que fiunt in uinis lactis ac neruis oculorum.

Opilacio neruorum oculi proveniunt ex spissitu-
dine humiditatis multa que certa ... ge-
nerative corporis consumunt unde visus
aut cessat aut minuitur. Ruptura ne-
ruorum fit ex percussione vel aggravati
collisione. Caligo fit aut ex debilitate
aut vanitate spiritus visibilis qui debent
ad oculos dirigi. Est et alia passio scilicet ce-
cucia que nocte non sinit homines videre
et fit ex grossitie spiritus animalis et humorum
turbulentia. Sunt autem hec cause quare pas-
siones ... homo longe posita videt et
proxima non quemadmodum senibus accidit. Hec
sunt passiones que in neruorum ... con-
tando fiunt. Sunt autem in uinis oculorum pal-
pebrarum que moventibus sunt contractio et spas-
mus. Spasmus quidem oculum movente aliquando sunt
cordiales cuius rei signum est quod nervus o-
culi motus corrupit. Alii non naturaliter
qui ad oculos tendunt et cuius signum est quod
oculi motus ad quem sedatur ... motus cor-
ruptum. Hic tamen aut in quibusdam ... ven-
tibus inde quod corrumpitur lateralis motus que
per illa movebatur. Lactatus quidem movet
oculos duorum supremus esse ... quorum u-
num movet oculum ... nervus inferio-
rus ... retinent revoluti de reple-
tione ne loco suo cedant ... oculum sursum
erigunt. Et alius quidem ... quem movet sal-
bum illi qui aspicientibus sunt si emineat
sive emolliant oculos ... sentiuntur
si spasmentur sursum erigitur inferiores aut
si emolliant oculos ad superiora referetur
si non spasmentur ad inferiora tendit. Alii aut
in angulis sunt si emineat oculus nigram
partem anguli inducit si non spasmentur in
angulum ipsum ... qui in maxilla parte sunt
eminatis oculis ad angulum ... spas-
matis inducit partem nigram ... quo dus nolu-
erit qui oculum circundant si eminuntur aut spas-
mentur oculi contorsio fit. Tres denique qui
sunt in radice illum ... retro decre-
scit spasmentur oculus non videt si eminuntur
abest. Passiones aut que fiunt in venis
arteriis capitis ad oculos tendentibus fit
fluxus aut pruritus fit que super ...
fiat cuius signum est extensio venarum
frontis et temporum aut pillas que sub
... sunt quarum signum est ...
mutatio ... humorum ... per ver-
rantes oculos. Hec sunt passiones oculorum
causeque et signa earum. Ca. lxij de passionibus
membrorum auditus etc.

Passiones autem que membris auditus fiunt
quedam cum aliis communes sunt al-
iis quibusdam tamen universales non communes
sunt egritudines ex mala complexione
provenientes aut ex apostematibus aut ex
continuitatis separationibus sicut est excoriatio
et ruptura. Proprie non membrorum auditus
passiones aut in foramine sunt et partibus
eius exterioribus aut in nervo qui virtutem
defert organis in auditus foramine fiunt
ulcus verruca caro superflua vermes aut sor-
des aut aliqua corpora ab exterioribus in-
iectum ut calculi gemma vel aqua vel aliqua
bestiola velut musca pulex et similia
vel etiam ventositas. Cum hec passiones
si fuerint fortes in totum auditus opi-
lant et surditatem faciunt si non sunt debili-
tas fit auditus ... sunt instrumento
non auditus ac sonus fiunt tinnitus super-

c. M. 201

dolor in transglutiendo pruritus rubor in exteri-
oribus gule. Si lacertis accidit angustacio
et suffocacio. Angustacio fit ex apostemate
calido quod est aut in lacertis gurgulionis
aut in lacertis meri. Et si quidem interioribus
est apostema vocatur synanchia que pas-
sio pessima est et transglutitionem prohibet. Si
autem in exterioribus dicitur squinancia qui quidem
sunt difficultate anhelitus patiuntur et co-
arctacionem et angustiacionem febrem quoque
continuam in gurgulione dolorem intol-
lerabilem ruborem in facie atque distensionem tran-
sglutiendi quoque difficultatem et oculorum p-
Suffocacio etiam ipsa fit ex apostemate
ex calido quod in lacertis ortum est gutturis.
Et si quidem apostema fit in lacertis interio-
ribus absolute suffocacio dicitur. Si vero in exteri-
oribus canina suffocacio nuncupatur.
Huius passionis sunt eadem accidencia que
in angustacionibus nisi quod illa peiora sunt et
forciora. Habent autem qui hanc habent semper ore ap-
erto sunt nec aliquid transglutire valent
et quia transglutire nequeunt et hoc propter orifi-
cii meri opilacionem ex apostemate. Quod si non
dum cibum transglutire student resilit
ad foramina duo que a palato ad nasum
mittunt sic quod per nares exeat. Et quando
vel passio sic canina suffocacio accidit
ex recessu spondilis colli a suo loco ad a-
liud et hoc propter ligamentorum spondi-
lium mollis debilitatem. Alii vero ex casu
vel percussione. Huius ac suffocacionis spe-
cies nulla periculosa est. Maior quidem
fit per illa cum apparet apostema cu-
ius spiritus et lingua vel ceterum qui rubor
in exterioribus gurgulionis et pectoris
partibus apparet peior deterior est omni-
bus illa cum dum non apparet apostema
ysidorus li. sup. **Ca. lxxx. de squinancia et**

Synancis accentuata sive **squinancia**
suffocacione dicta est. Greci enim sinan-
ces grece dicunt. Quia cum hi in morbis labo-
rant dolore dampnum faucium presuffocantur.
Branchos est presuffocacio
faucium a frigido humore. Greci enim gutturis
branchos dicunt unde quia fauces sunt fau-
ces nos corrupte branchias dicimus ysidorus.
Squinancia id est suffocancia vocanda erit
qualisque morbus angula venit et in
placione sua spiritum tenuit. Si hic morbus
hic nunc dicitur. Squinancia enim a
longo est ex humoribus acuitate ad guttur
descendentibus. Alii eadem dicunt morti-
ficantibus vel fetida vel tetra. Squinancia enim est pe-
riculosa et mortifera id est habens subito mor-
tificat et suffocat inde squinancia etc. vero

tata angustat cum flatum ut infirmus
nec cibum sumere possit nec potum
vel recipiat per nasum humores aut de-
scendentes compulsati sunt vel colerici
flegmatici vel sanguinei et salsi. Et melancolia
enim nunquam huius apostema fit quamlibet mor-
bus citus prevalet cum sit pacientissimus.
Ex melancolia per longum tempus operatur
unde est impossibile de colera unquam esse.
Flatus quanto maior est longius cau-
sa sive longitudinis strictura est gutturis
quod cum quantum plus sufficiat aerem sibi
non valeat in respectu trahere longo spacio
unde est ut compleat anhelitus quod sibilantibus
laudabile signum est in squinanciis. Hali
ibidem supra. **Ca. lxxxj. de catarro**

Descenciones autem que in gurgulionis
gutturis et canalis et pulmonis spi-
ramenta fiunt catarri sunt. Est autem
catarrus superfluitatum humidarum descen-
sus a cerebro ad nares et gurgulionem et gut-
tur canalem quod pulmonis. Et si quidem
superfluitas huiusmodi ad nares descendat cori-
za vocatur. Si ad guttur canale quod pul-
monis corrupcio ea in voluntas est lesiva
unde raucedo fit ac tussis levis. Si vero
ad pectus atque pulmone pessima fit ab
unde tussis fit aut catarrus aut ex ca-
lore sicut estate capiti accidit a sole
aut ex frigore sicut hyeme ex aere. Et
cum accidit ex calore sentit paciens ar-
dorem in facie et in capite in talibus prin-
cipibus que descendunt ad nares ad gur-
gulionem asperitatem que gutturi acci-
dit et canali pulmonis. Cum autem ex fri-
gore sentit pigra capitis et frontis
distensionem in naribus quoque mollitiebus
ad oppilacionem intus ut adoriuntur in-
numeri sit aut similitudinem rosp etiam cal-
dam nimis solute ex toto aut cetera
lenimentum febris sequitur difficilis. Cephalea
quoque grauis emonitur ysidorus. Etiam greci
de latine curitarum fluor appellatur
Catarrus est fluor reumatis inutilis ex
naribus que dum ad fauces venit bran-
chus vocatur dum ad torace vel pulmo-
nem tisis dicitur. Hali li. sup. **Ca. lxxxij**
de raucedine vocis

Ex catarro vero fit
raucedo dum ex humore defectu fit
fit asperitas in iunctura in gurgulio-
ne et gutture canalis pulmonis superfi-
ciei quoque fit huius in lacertis tracheidis
accidit etiam raucitas et alia ex quolibet causa
sicut propter ex mala complexione frig-
sicut fit in siccitate canalem flatu veneto
per raucitatis et tussis que fiunt huius

duabus causis humiditatis non [illegible] sed sicce sunt. Item accidit mutitas [illegible] que guttur et canale infundit et mollit. Cumque pulmone aer egreditur ac [illegible] tussit propter horum humiditatem vox clara non fit ac sicut [illegible] passionem [illegible] aut in his locis asperitate vel extensione. Accidit etiam raucedo [illegible] causis ut pulvere vel fumo vel clamore nimio que faciunt asperitatem aut apostema et in canali ac gutture extensionem sine dolore. Dicit autem Ypocras quod in senibus [illegible] raucedo non maturatur. Ysidorus. Raucedo est amputatio vocis [illegible] vocatur eo quod vocem raucam et clausam reddat [illegible] Avicenna in canone. Vox alteratur propter vehementiam caliditatis pulmonis aut frigiditatis eius aut humiditatis eius propter cursum sanguinis ad ipsum cum apostematibus aut propter cursum catarri ad eum aut propter siccitatem eius. Caliditas namque vocem magnificat et frigiditas acuit eam atque minorat. Siccitas autem asperat et facit [illegible] humiditas non facit eam raucam et plenitudo equat eam facitque planam. Cum non impletur pulmo humiditate [illegible] non est munda non potest emittere vocem altam et claram quia [illegible] est cum claritate pulmonis et [illegible] claritatis amborum. Et quandoque diversificatur vox in gravitate et acuitate sua secundum dilatationem canne pulmonis et epiglotis et constrictionem eorum. Accidit autem raucitas propter [illegible] multitudinem et dilatationem instrumenti. Unde accidit ei lassitudo vel apostemata vel tensio. Quandoque non propter frigus difficile vel calorem superfluum cum eo quod ostendit complexionem [illegible] causa [illegible] et asperitati quandoque etiam propter multitudinem [illegible] clamoris et attractionem [illegible]. Raucus quod raucescit vox [illegible] ut accidit [illegible] et [illegible] intelligit propter quod causa [illegible]. Tunc cum intendimus est [illegible] cum medicinis lenificantibus. Et si quando raucedo propter [illegible] et lassitudinem accidit confert ei [illegible] lassitudinis [illegible] mollificativa [illegible] et similia. Ex his quoque que vocem [illegible] clarificat est masticatio [illegible]. Raucedo non que

decrepitis accidit non sanatur. Haly ubi supra. Hee sunt passiones gurgulionis gutturis et canalis pulmonis. [illegible] in ipso accidunt [illegible] sunt ut [illegible] que cum aqua bibitur et adheret gurgulio [illegible] Haly ubi supra.

Capitulum [illegible] de passionibus pulmonis

Passiones vero pulmonis sunt [illegible] tussis [illegible] sanguinis sine [illegible] attractio et angustia et peripleumonia [illegible] quoque suspiriosus [illegible] et ptisis. Tussis autem aut [illegible] fit aut cum mala complexione oritur calida [illegible]. Accidit in multis passionibus pectoris ac pulmonis ut in pleuresi et peripleumonia dolore [illegible] accidit quoque temporibus quibusdam aut cum asperitate que guttur accidit aut aliorum causa pungentium aut [illegible] aut pulveris aut [illegible] que canali pulmonis accidit et cum tussi egreditur aut cum humiditate subtili que [illegible] ascendat [illegible] vel aliquid cum tussi potest emitti. Ysidorus. Tussis [illegible] ab altitudine vocatur quod a profundo pectoris veniat [illegible] distillat [illegible]. Tussis est motus [illegible] motus secundum naturam [illegible] instrumentum spiritus [illegible] ad expellendum superflua [illegible] instrumenta spiritus [illegible] ut quod expelli non possit [illegible] cartilagines [illegible] pulmonis constrictum [illegible] expellendo [illegible] Albumasar [illegible] tussis [illegible] passione pectoris [illegible] complexione [illegible] frigida que instrumenta spiritus [illegible] mala que [illegible] est [illegible] descendens [illegible] sicut humoris superfluitas [illegible]. Tussis autem propter aliquid quod est in pulmone fit [illegible] egredi necesse est aut propter rem subtilem a capite descendentem [illegible] pulmonis aut propter humiditatem vel caliditatem aut siccitatem pulmonis aut propter ulcus vel apostema eius aut propter aerem frigidum ad cannam eius venientem. Et illa quidem [illegible] in pulmone [illegible] est [illegible] aut est [illegible] signum est quod fit per [illegible] aut est humor grossus cuius signum est quod fit per [illegible] aut que fit [illegible] a capite descendente signum est tussis

sicca sine sputo que si fortis sit in noc-
te et sompnum impedit et inducit ad ptisim perdu-
cit. Ex humiditate vero pulmonis ipsius fit
inflegmatos et reumatibus. Huius signa sunt
multitudo sputi et habundantia eius post
sompnum et viscositas flegmatis et gutture.
Cuius autem que fit ex siccitate pulmonis sig-
num est quod est sine sputo et allevatur cum sor-
bitione lavacri et introitu balnei et potu in-
in pluvie quamquam fortis aut fit cum
quod est sitis vel labor et cum ea semper est an-
helitus constrictus aut parvum aut plu-
rimum secundum quantitatem siccitatis pulmonis
et extenuationem corporis et frequentiam in pulsu
cum parvitate et velocitate. Cuius autem que
fit ex calore pulmonis signa sunt vehe-
mentia sitis et magnitudo anhelitus ac pul-
sus et rubedo faciei cum anhelitu ascen-
denti una cum post aliam apostema vero
pulmonis unde fit tussis aut est cali-
dum cuius signum est febris et anhelitus
constrictus superflua pulsus quoque frequentia
et maxillarum rubedinis vehementia aut
est frigidum et tumor aut flegmaticum
et molle cuius signa sunt vehementia con-
strictionis anhelitus absque plurima ca-
liditate nec est rubedo in facie sed mul-
titudo sputi atque saliue aut est durum.
Et huius signa sunt anhelitus constrictus
secundum dies et tussis sicca sine sputo fit
etiam quoque ex vulnere in pulmone cuius
signum egressus sanguinis aut sanei vel
corticum egredientium in tussi. Ex frigidi-
tate vero aeris fit sicca tussis et cuius sig-
na sunt quod ex constringitur cum vehementia
frigoris et fortitudo eius est in hyeme
dura et sicca. Haly in quinto. Capitulum lxxxiiij

Asma De asma fit ex constrictione pulmonis

Asma et anhelatio et orthomia et anhelitus
et arctatio sunt ex constrictione que pul-
monis meatibus accidit. Cum enim hec
constrictio fit in venis pulsantibus que
in eo sunt asma et anhelitus fiunt cum
autem in ipsis canalibus eius orthomia patitur
et ipsa quidem constrictio vel arctatio fit
ex humore grosso frigido ac viscoso qui
meatibus ipsis immiscetur. Cum autem
passione fit tussis et quedam tristitia
est cordis et titillatio et anhelitus mag-
nitudo et frequentia sine febre sicut homi-
ni vehementius cucurrit anhelitus spis-
satur. Et si quidem hanc patiens supinus
iaceat aggravatur si erectus statuatur
allevatur. Talis etiam pauca utilis spu-
tamenis est ei aerem emittere quod
raro efficit aut tussis quia natura gros-
sum humorem expellere nititur a meatibus
pulmonis anhelitus vero magnitudo quoque
virtus in hac passione non est debilis
frequentia grossa qui aer quoque oportet
non egredi propter meatum arctationem
et ideo natura pluribus motibus attrahit
si posset semel attrahere necesse esse etc. Et
orthomia et tussis sine sputo quia lacerti
pectoris eius sine cum supinus iacet
super pulmone cadunt et meatus aeris
comprimunt itaque nec anhelare prevalet
patiens donec sedens statuatur. Id quod
passio hec anhelitus arctatio et orthomia
notatur accidit aut ex calore qui
fit ex vaporum cordis multitudine re-
plentium pectus atque pulmonem. Cuius
rei signum est anhelitus et pulsus mag-
nitudo sitis gravitas quod libentius re-
spirat et cum respirat sicut in peripleumo-
nia fit. Secundum aut quod hanc passionem
qui sine tussi sine sputatu patiuntur in
ydropisim cadit sine defectus anhelitus
et arctatione accidens est omnibus
hac passione molestatis minorque pu-
passionibus que accidunt anhelitus ex
grauis vero amplius accidit hec arctatio
ex apostemate spinis qua in re anheli-
tus absceditur vel dum aut ex uniatis
sine mollitie lacertorum pectoris et debi-
litate caloris naturalis quod patientibus
pulsus est latus et mollis anhelitus
tardus suo est in suffocatione. Ysidorus in
quinto. Consumptum nomine sumpsit quod in-
spirationis difficultas qua anhelitus vo-
cant in perfectum. Capitulum lxxxv de

Peripleumonia Peripleumonia fit ex dolore pulmonis

Peripleumonia est pulmonis morbus cum dolore
vehementi et suspirio. Greci enim pul-
monem pleumo vocant. Est autem pul-
monis tumor cum spumosi sangui-
nearum effusione. Haly in quinto. Peripleu-
monia est apostema calidum quod in pul-
mone nascitur. Alii quidem ex materia san-
guinea vel colica que ad pulmonem de-
currit. Alii vero catarri causa cuius flu-
xus ex capite. Quibusdam etiam causa vigi-
lantibus et pleuresis aliarum quoque pectoris pas-
sionum cum ad pulmonem transferuntur in
ipsis minuitate. Huius passionis signa
sunt febris continua et molestia. Tussis
arctatio spiritus gravitatis dolor et gravitas
mansionibus pectoris genarum rubor et
oculorum ac repletio venarum palpebrarum
tumor splenis ardoris in facie sitis
nimia lingue desiccatio et desiderium
respirationis maxime frigide pulsus fluc-
tuosus. Razi in quinto. Peripleumonia
flegmatica est per plurimum quoque vero sanguinea

vel colera sed raro contingit ab apostema
te in pulmone. haly ix. practice. Ca. lxxxxvii

Sputum sanguinis. De sputo sanguinis
aut ex pulmone provenit aut ex
canalibus thoracis instrumentis ex
aliis inferioribus membris. Et cum aut ipso
[illegible] emissio sanguinis a principio
quecumque fit signum est malum abundanti
a. s. ab emoroidibus id est ab ore venarum
que sunt in ano signum bonum. Sanguinis
sputum aut ex causis exterioribus est aut
interioribus. Exteriores cause sunt per
cussio casus vociferatio gravium saltus
fortis cum quo vene scinduntur aut rep
antur aut incidunt aut hujus sanguis
emittitur semel sed subito. Interiores causis
vero aut sunt ut venarum corrosio que fit
ex fluxibus a capite descendentibus ad
pulmonem pectus est materia calida sit aut
flegmatica salsa unde et sanguis quo
paucus emittitur deinde ut multus fit
ex totus augmentatur. Aliqua vero causa est
dirus venarum apertio que fit ex repletione
earum aut repletio fit aut ex multis humo
ribus aut ex sanguine qui in purgatione
et retentione menstruorum vel per emoroides
retentus est. Unde et vene replete nimi
um intumescunt. Alia interius etiam venarum
tumor et inflatio fit ex calefacti et humect
tanti regimine sicut est usus halaci nimis
plurimi. Et non fit ex mala compositione sic
est que venas nimium spumat et carpus [illegible]
tes aperiat intus ut alie aliis [illegible]
unde rapiuntur sicut lutum cum desicca
tum fuit funditur. Fit aut sputum sangui
nis aut a capite aut ex emittacione in
telligitur aut ab ore et ex compunctione vel
sub lactatione despergatur aut a gingivi
one cognoscitur ex rancedine signatur aut
amenti et ex dolore inter duas duas scapu
las est intelligi aut ex ore stomachi pro
funda cum signum est nauseus dolor
et paucus aut ex canali pulmonis et
ex excreatione vel tussi pauca modica
et gingivarum dolore significatur aut ex
ipso pulmone cui signum est tussis gra
vis et est emissio semel sine dolore
fit cum mollis pulmonis sanguis sit hujus
modi emissio multa est color rubeus et cla
rus et spumosa sit aut item fit apertione et
tussi sequitur et paucum est quod emittitur et
nudum simile accidit in apertione sputum
sanguinis illi maxime ad catarrum accedunt
sine cui frequenter accidunt cujus pectus
est debile sine strictum et superfluitates
que descendentes ad pectus a capite tenui
es sunt et acute suo mordicantes acumine

et membra sua corrodantes. Nam in pectore
stricto venarum aggravatur scissura cum de
biles sunt atque subtiles. Ca. lxxxxviii. De pti
sis

Sanies vero sputum. De sanie sputi
aut ex apostemate calido fit quod pecto
ri vel pulmoni accidit aut lateris pec
toris aut omnino sub in voluctu castat
aut dyasfrigtia quo tendit ad pulmonem
superfluitatem sua descendens cum virtute quia
sicut accidit in pleuresi cum apostema co
lligitur in umbus aut post sanguinis sputum
fit sanies aut scissura non consolidata que
ad saniem est causa hanc passionem sequitur
febris accidit continua. Si quod hec sanie cita
vero purgatur. Nam si sanici sputum differa
tur ad ptisim pacientis declinat. Sanies cum
pulmonem corrodit et putridum facit ptisis
prime vero ptisis hominibus accidit ex viii anno
usque ad xxx. et per calorem in hoc etate do
minantem super complexionem et quia corpori membr
pulmo et mollia sunt sive tenera. unde
et sanies eas facilius ea corrodit. Accidit
etiam frequenter hijs quorum corpus est gra
cilitatur acutum pectus strictum scapule sub
latae i. elevatae et quibus catarri calidi dec
lirant. hii ergo acumine suo suo pulmonem
mordicunt ac inflammant. Accidit est etiam
hanc apertibus et nimis infirmos tussire hujus
passionis signa sunt febris inferius tussis
la sicud et mansueta de die vehementior in de
nocte similiter et post cibum accidit. Et sicut
coalet cui si superfundatur aqua caloris va
poratio fit ita quia illa patiuntur nimis
sudore fatigantur oculi eorum profundantur
gene rubent et ungues digitorum summa
curvantur sive acuantur digitorum etiam
extremitates tales sunt pedibus eorum apo
stemata mollia fiunt appetitus aliorum
minuitur et omnino extinctis signa superdicta
meis apparent. Non vero medicus
istis que ex sputum et ambigit utrum
sanies an flegma sit commisce sputum ex in
aquam mitti ac phiozam sanguinibus dimitta
de si in fundum mergitur sanies est si vero
supernatat flegma est. Idem ix. practice. Ptisis
est consumptio humectacione in diminutione
corporis multis modis ut ex consumatione
pulmonis et hec est vero ptisis fit ex tribus
modis vel ex humoribus calidis ad caput de
scendentibus vel flegmaticis vel salsa in pulmo
pulmonis descendentibus ut sunt ulcera
ventosis et putrefacientibus et cetera ex
ex quibus istis passionibus in pulmone sua
nascentibus hujus quibus accidit sanguinis spe
cimus ex vena aliquorum instrumentorum spe
ruptis vel pulmone in qua scissura nascitur
ulcera et epilepsia et ptisis postea curatur

c. .1.205

Tenus est modus conpunctionibus ad pulmo
nem absinde que ad capud venientibus qui diuer
sis modis contingit vel commutacione
locorum membrorum sicut in pleuresi sinanchia
vel eorum in ventris vel in capitate corde si illi
humores si sint calidi et acuti patiuntur in
firmus ruborem in maxillis strictura
inflatu papillas ¶ Ptisis est vicium quod fit
ex reumatismo gutturis aut gomme dis
tillacione assidua et catarro instillantes
multo tempore pulmones inficiat et est cuius
ius pulmonis [illegible] et maligna valde
ptisis autem primus venit febris cum tussi
cula vel expectoracionibus narijs sangui
lentis vel liuidis aut purulentis aut pus
qualitate corporis arterie cum corporis
macie et virium debilitacione hij si pau
[illegible] nec curati fuerint mori
untur Razi in suo ¶ Ptisis accidit aut
post pleuresim aut post sputum sanguinis
aut post coryzam et catarrum plurimum ex
capite aut post tussim longam Haly in suo

Capitulum [illegible] de passionibus accidentibus costarum lateris pectoris dyafragmatis

Operimento uero subiunctu costis
pectoris et lateris accidunt aposte
ma cum passiones et similia aposte
mati si est in [illegible] costarum hic acci
dencia signa quia adsunt febris in de
ficiens vel insuperabilis et tussis que impu
[illegible] anhelitus angustacio
pungens et dolor ¶ Illatis aut dolor et
apostema quod in lateris fit hec signa et do
lor ac punctio que fit in [illegible]
est passio vel punctura ¶ Passiones vero dya
fragmatis alie sunt ei proprie alie vero sunt
ex passionibus aliorum membrorum comparticipa
cione proprie alie vero sunt ex passionibus aliorum
membrorum comparticipacione propria vero fit
ex mala complexione et apostemata diu
sitate sicut est illa quam mania dicimus
Est enim apostema in dyafragmate quod
sequitur alienacio mentis eo quod ad cerebrum
per comparticipacionem transfertur a pectore Ex
comparticipacione vero sunt aut ex corporibus acci
dunt aut ex epate Costis impaciunt ¶ Ple
uresis absinthe uocatur apostema in
costarum pelliculis Nam vera pleuresis
est in dyafragmate nascens apostema
quod sequitur accidencia ut paulo ante
iam dicta in pleuresi absinthia sine febris in
deficiens ac tussis et [illegible] mentis
alienacio ex colligati membri nocumento et
[illegible] aut ex epate aut ex epate Haly in suo
Passiones cordis quedam proprie accidunt
ut dolor et palpitacio quedam ex aliorum
membrorum comparticipacione fiunt ut sin
copis et defectio ¶ Dolor cordis aut est
ex mala complexione aut ex organico
morbo aut ex continuacionis separacione
mala quod calida sentitur pulsus mag
nitudine frigida paruitate sicca duricie
humida vero eiusdem mollicie Et si mala
complexio composita est ex pulsus com
ponitur peior quidem omnibus est ma
la complexio sicca et calida absque cum
nocumentis ethica fit post hac aut est
mala complexio varia quia defectione pa
rit Organicus morbus est ex apostema
te sanguineo vel colerico quod accidit cordi vel
capsule ipsum circumdanti Et cum hoc accidit
non diu viuit hec signa sunt infla
macio grauitas et distensio Separacionis
continuacionis est ut vulnus quod a pectore
ad cor mittitur sine perforat Quando si ad
cor et concauitates eius maxime quia ad si
nistram penetrauerit homo illico mori
tur si non paulo post obit Sic et cum
dolore cordis non viuit homo nisi fir
mitatem virtutis morbi vel debilitatis
Palpitacio vero sine tremor ex humiditate
fit aquosa que in cordis operimento conclu
ditur cuius signum est quod homo quasi cor suum
tamquam in aqua crepitantis vel alios sus
se moueri sentit Non cum dilatatur sit
aut reduci per humiditatem aut ex apos
temate quod illi accidit quod si calidum est
homo cito moritur aut ex humiditate san
guinea si diu defectio sequitur et inde
facta moritur aut ex humiditate sanguinea
sicut accidit [illegible] de quo refert Galie
nus quod titillacio cordis fiebat ei singu
lis diebus quam ipse per flebotomiam me
dicatus est tribus annis continuis aut
quam passio fiet sicut est quarto anno
non redijt accidit aut titillacio cordis
aliquando ex melancolicis vaporibus qui ad
cor ascendunt Ysidorus in suo ¶ Pleure
sis est dolor lateris acutus cum febre
et sputo sanguinolento latus enim grece ple
ra dicitur Auicenna in canone

Capitulum [illegible] de passionibus cordis et eius [illegible]

Egritudinum species accidunt dicta
cordi quarum in sua proprietate sicut co
mplexionum malicie quarum quedam males
sunt et quasi pure equales alij sunt in [illegible]
bus et aliquando sunt alie que est ut pani
culi et corpus ipsius adultolencus cum in
ueniunt vel loci illis humiditates que qu
multiplicantur cor ad dilatacionem coartant

continentur. Quando non accidunt ei aposte-
mate copulatio cum quo situs egritudo
sicut accidit ei de coarctatione a sua sinuosi-
tate compressa prohibente ipsum a dilatatione
et constrictione. Quando etiam accidit so-
lucio singularis aut in ipso aut in eius
panniculo. Quando confirmatur in corde ma-
licia complexionis curam non recipit sed
quamquam confirmetur non est fatale. Cum calu-
lis apostemate quoque calidum statim
interficit frigidum non difficile curam re-
cipit. Cor etiam longe est absque ut tollat
solucionem singularem. Quando non accidit in
venis eius oppilacio nocens operibus
eius. Haly in primo. Passionum cordis que-
dam sunt ipsius proprie accidunt ut dolor et palpita-
cio. Quedam cum aliis membris comparti-
cipatione sicut ut syncopis id est defectio.
Dolor cordis aut est cum mala complexio-
ne aut cum organica morbo aut cum continua-
cionis separatione. Mala complexio calida
sequitur pulsus magnitudine frigida pa-
rvitate sicca duricie humida non [illegible]
mollicie. Et si mala complexio compo-
sita est et pulsus componitur peior quando
[illegible] est mala complexio sicca et ca-
lida [illegible] cum velocius ethica fit post
has aut est complexio mala nata que
defectum parit. Organicus morbus est
cum apostemata sanguineo vel calido quod acci-
dit cordi vel capsule ipsum circumdanti et cum
hoc accidit non diu vivit homo. Signa sunt
inflammatio spiritus distensio. Separa-
tio continuitatis est ut vulneris apertio
ad cor mittitur sive perforat. Et si ad
cor contiguitatis eius maxime ad sini-
stram pertransit homo illico moritur
sin autem paulo post abit. Sic cum dolore
cordis non vivit homo nisi secundum quanti-
tatem virtutis mollicie vel debilitatis.

Palpitatio id est sive tremor cum profunditate
fit aquosa que in cordis capsula non
concluditur. Cuius signum est quod homo cor suum
tamquam magna trepidans vel a loco suo
se moventem sentit. Quod cum dilatari pa-
tet aut redire post hanc sinuositatem aut cum apos-
temate quod illi accidit. Quod si calidum est
homo cito moritur si durum defectio sequi-
tur [illegible] moritur aut cum profunditate [illegible]
[illegible] sicut accidit [illegible] refert
Gal. quod titillatio cordis fiebat ei singu-
lis quibusque post flebotomiam mediatus
est tribus annis continuis. Quando passio
fiet sic quod est quarto anno non redit
accidit aut titillatio cordis aliquando cum vicia
caliditatis vaporibus qui ad cor ascendunt

[illegible] in primo. Cardiaca a corde vocabulum
suscepit dum cum aliquo timore aut dolo-
re efficit. Cor enim greci passio cardiaca vo-
cant est enim cordis passio cum formida-
bili metu. Razi in primo. Cordis egritudi-
nes quas curabile possibile est sunt al-
teratio complexionis ut confortetur
et tremor cordis et syncopis dolor qui non
confirmatur et debilitas apostema non
aut disruptio vel corruptio complexio-
nis confirmate non fatales sunt ad cu-
randum. Ysaac in primo. Capitulum xx de syncopi

Syncopis est absoluta cordis et
defectio et contractio et tactus sine
virtutis motus atque ablatio [illegible]
[illegible] impossibile est syncopim sine
passione cordis fit non diversis modis
ex plenitudine nimia vel multa inani-
cione vel subita calore vel frigidis vel fri-
goris meliore mutatione. Haly in primo.

Defectus sive syncopis est dissolutio sed
i subito virtutis animalis que fit aut ex
repletione que virtutem gravat et com-
primit fit ex repletione venarum ab humoribus
vel stomachi [illegible] aut ex repletione ciborum
sicut in apoplexia aut ex evacuatione
sed in modicata que virtute dissolvit et
dissipat sicut accidit in nimia solutione
[illegible] et potu medicinarum cum modicis sudore
sanguinis que per flebotomiam vel per [illegible] e-
missione sed menstruorum in modicatione
partus ex purgatione [illegible] quoque [illegible]
die egressione ciborum abstinencia nimioque
labore et hiis que in modicate sunt nutri-
ut cum in utili quod nature non confert [illegible]
[illegible] etiam quod utile est aut cum mala com-
plexione calida sicut in febribus accidit
aut cum frigida sicut in morbis stomachi pas-
sione que bolismus vocatur aut cum [illegible]
malis complexionis cum semel et subito in-
mutatur. Fit etiam cum dolore gravi dissolu-
virtutis [illegible] ut cum dolore qui
fit in ore stomachi vel cum doloribus colice
et yleos vel cum congregatione ulcerum [illegible]
[illegible] que sunt in articulis vel renibus ac la-
[illegible] capitis ceterisque doloribus [illegible]
accidit etiam defectus cum [illegible] sufficie[illegible]
cum vapores frigidi subtollunt ad cor
[illegible] Non nunquam etiam fit cum apostemat
quod cordi [illegible] mors subito se-
quitur [illegible] accidit [illegible]
[illegible] febrium aut propter dolore [illegible]
[illegible] aut propter humores putridos ad
[illegible] stomachum [illegible]
talem [illegible] Accidit cum febri[illegible]
apostema [illegible] malignus membris nobili

ad quem cum humor deuenit dolor illius augetur ac roboratur indeque defectio sequitur. Accidit etiam non numquam in ore stomachi debilitas et humores influentes suscipit qui si grossi fuerint uirtus grauatur et opprimitur indeque defectio sequitur. Item si male complexionis sint dolor acris fit quem sequitur defectus cordis. Accidit etiam accidentibus anime ut ex timore quo calor naturalis et uirtutis uitalis ingressum ad profunda corporis. Exoria quoque qua calor egreditur atque dispergitur. Hec sunt cause defectionis cordis. Signa uero sunt extremorum frigus debilitas anhelitus color tinctus et si accidit non bene audit infirmus sed tamquam longe positus. Hec sunt itaque passionum uarietates que in corde nascuntur et in membris instrumentis spiritus. Cap. xl. de passionibus accidentalibus instrumentis ciborum et que nos ciborum organa primo dicemus.

Omnibus passiones accidunt alie quidem in uentre fiunt alie in intestinis alie in epate alie in splene alie in felle alie in renibus alie in uesica. Et que in uentre fiunt alie in eius fundo alie in meatu per quem cibus ad stomachum mittitur. Buli-mus eius accidit uirtutis attrahentis debilitatione qua cibum ab ore attrahit et ad stomachum mittit. Debilitas quoque uirtutis per quem uomitus fit debilitantur autem iste uirtutes uel causa male complexionis uel organici morbi uel separationis inuncture aut si nimis in quomodo laxatur eius actiones stanctibus accidente. Mala uero complexio aut calida est et hoc cognoscitur in siti et refrigeratione cum aqua frigida bibitur aut frigida est et hec est cognitus contrariis designatur aut humida et hec omnis humiditate patet et spuminum multitudine aut est sicca cuius signum est oris siccitas. Organici uero morbi sunt ut apostema calidum quod febre siti cum rubore signatur et etiam dolore designatur. Ex continuationis separatione sequitur uomitus sanguinis et dolor inter scapulas que etiam si sit in ore uirtutis attractionis sine appetitus facit in uomicionem. Si uero in latum inlatum uomitus diminucionem. Hec sunt passiones uentri insita supra. In eius fundo ue-nit fit oppilacio et aut ex apostemate que accidit in uicioribus eius oppilat aut apostemata quod lacteratur cum spiritus ad inuatibus oritur ab oppilationibus carpis in inter uentri et eius meatus quibus abeu-ratur et ainus aut oppilacionibus signum que fit in uentri est conplexiones non infusiones

cibi ad stomachum. Cap. xli. de passionibus oris stomachi et primo de corruptione appetitus

Passionum autem oritur in stomacho precedam in ore eius sunt et quedam in profunditate siue fundamento in eius quod ore passiones dolores quidem difficiles ac molestissime sunt eo quod in magis sensibus membris sunt et cuius predicta causa grauissime tamen nocent intrinsecus ut non umquam ad mortem deducunt communia cordis et cerebri compatiencia.

Dolor quidem oris stomachi quod cum ceteris sunt ipsi membris omnibus ut mala complexio et apostemata et continuationis separatio in quibusdam aliqua ei membra pertinent ut cerebrum et cor. Ex cerebri compaciatione sunt peruigilatio et animi depressio siue mentis alienacio in febribus dispendium, sompnia mala, epilepsia, spasmus, obstupefacio. Ex eius ad cordis compaciatione cordis defectio fit et palpitatio siue tremor. Communia autem dolores et morbi sunt ipsius oris stomachi ut appetitus corrupcio et eius dem cessatio bolismus, cardiaca, dolor, sitis, calor in ore stomachi uacatio appetitus corrupcio fit ex augmento siue superfluitate uel ex diminucione uel omnino cessatione. Superfluitas est aut inequalitate ciborum ut prenatalibus accidit qui malus appetitus uocatur aut magnitudine et fames dicitur quod si immoderata sit appetitus caninus appellatur. Appetitus malus fit ab humore malo in ore stomachi contentu et inde acidos desiderat homo cibos aut salsos aut ponticos aut pungentes et preter hec terram et gipsum aut carbones aut testes fictiles et alia hiis similia sicut pregnantibus accidit cum in earum ore stomachi superfluitates menstrualis sanguinis adunantur quo fetus pascitur. Tempore nam quo conceptus constipatur sanguis quem natura per singulos menses expellit non exit ut suis temporibus. Itaque quod in ipso melius est cibus fetus fit et quod est ei superfluum est tamen quod non est ad nutrimentum fetui et de efficitur. Hoc autem in eo malum est in corpore mulieris remanens et per quedam ad os stomachi mittitur et inde mali appetitus generantur donec creuerit fetus. Et tunc appetitus illi cessant eo quod sanguis amplior per incrementum ipsius fetus expenditur. Cap. xlii. De diminucione et augmento appetitus

Appetitus defectio siue casus quoque

est ex mala complexione calida que os stomachi cremat ac dissolvit que in eo sunt. Et hoc cognoscimus ex vicinitate siccitatis et siti fastidio et ciborum aque frigide desiderio aut eructuationibus colericis vel salsis quos intelliges ex punctione super os stomachi et inflammatione sive punctione et vomitu multo quoque desiderio potus aque oris stomachi amaritudine vel salsugine. Humor namque colericus et salsus semper provocant. Aliquando non fit appetitus ciborum in humido corrupto ex humore viscoso qui os stomachi replet quod nec punctura sequitur nec tussis. Aliquando etiam fit ex humore putrido in stomacho unde fit in stomacho more stomachi quasi compressio atque foetatis appetitus non cessans accidit cum in egritudinem tamen in his unus accidit quod ad os stomachi venit cessat cum genus eius.

Augmentum appetitus et fames est ex mala complexione frigida quam os stomachi patitur et ex acetosa vicinitate sicci fiunt appetitus non caninus ex humore fit aliis quod more stomachi. Aut corporis eius partes gaudent et ex sicca re vicinitate fiunt in humore quoque desiderio potus aque multaque ex humida egestione. Aliquando non fit ex multa evacuatione que toti corpori accidit unde membra desiderant restaurationem eorum que evacuata sunt sicut post febres accidit quarum finis est evacuatione. Membra namque que ibi evacuata sunt ea que in venis sunt attrahunt venis autem evacuatis cibus qui in epate est ad eas transit. Et tunc evacuatum fuit cibum qui in miseraica apud tibibus attraxit in intestinis et hic a stomacho per quem fames efficitur que precedenti evacuatione fiunt adeo quod talis est quod parum talem potest habere itaque sic in moderatis consuetudinibus intus ut ... adeo quod nomine tali compellitur. Aut egestione differt autem hec ab illa que fit ex acetosa humore qui ista non habet ... naturalibus mentibus.

Ca. xxiiii de bolismo in moderata siti etc.

Bolismus vocatur fames immoderata cum appetitus cessatione que fit ex immoderate male complexionis frigide super os stomachi ciborumque in unitione virtutis de debilitate. Huius signa sunt quod homo tantum sentit latrium oris stomachi frigidum et etiam casus appetitus et ciborum sequitur dolor defectus corporis et suspirans fames licet non fit tamen ori stomachi sed aliorum membrorum virtuti. Differt autem ab ea canina quod in bolismo cessat appetitus debilitate virtutis sive consumitur virtutis inappetitu vero caninus virtutis appetitiva valida est in stomacho repleta perstat. Bolismus dum qui iter agunt solent vel hyeme plurimum qui fiunt et subito cadunt et infrigidantur et hanelant quod si non cito iuvati fuerint celerius pereunt. Panborum ... qua celerius digerunt hos ... membrorum defectu dum frigido tempore cum mora circa stomachi ac nervis debilitatione hii cibum multum accipiunt vix satiant neque cessant tum si validi sunt cibi non conmasticati ... devorationem deserunt consequuntur gravamen et tensionem atque ciborum vomitum ... super.

Sitis immoderata fit aut ex oris stomachi calore aut ex eius calore siccitate aut ex humore contrario aut ex humore salso qui adunatur in eius tunicis vel in subtilibus intestinis vel in miseraica aut ex epatis calore aut etiam fit ex pectoris et pulmonis ardore et hec ab aliis differt quia mitigatur aeris frigidi respiratione potus vero non aut potu aque frigide. Alia autem est quod quibusdam sitis adeo gravis accidit quod nec aque frigide potu nec aeris respiratione sedata est unde plerique mortui sunt. Quod cum dipsades comedunt quod vinum bibunt ... serpentes ... corporis stomachusque nimio calore ... fit. Quidam in alto mari navigantes et aqua dulci privati ad potum marine coacti sunt unde etiam plerique ... alii quasi cum aquam marinam bibissent corpora natura emollita est et humiditate corporis evacuate.

Quid sit cardiaca dolor passio que accidit ori stomachi sic dicta quia hoc membrum cordis loco proximum est per consuetudinem. Fit autem ex mala complexione calida aut ex humore colerico qui descendit ad os stomachi. Aliquando etiam illuc decurrit flegma putridum unde et ... fit angustia et inflammatio sicut ex humore colerico. ... ex ciborum more stomachi nausea fit ex debilitate fit virtutis expellentis. Signum est quod comedens os stomachi ... sentit et leditur hoc que quidem.

Ca. xxv de passionibus oris ventriculi de mala digestione et fastidio etc.

Stomachi vero profunditatem accidit mala digestio fastidium perturbatio dyarria lienteria vomitus singultus inflatio ructus sanguinis et lactis coagulatio ¶ Mala digestio et fastidium aliqua que veniunt sunt de debilitate sive defectu stomachi in digestione Nam si cibus a stomacho velociter non descendat digestionis mora vocatur et si bene non digeritur et in quasdam malas qualitates mutatur mala digestio dicitur Cum autem nec singuli digeritur nec a stomacho descendit sed ibi corrumpitur fastidiositas appellatur et spacius stomachus nominatur Omnis hec passiones accepte sive cause unde quod mora digestionis fit ex causis debilibus putrida fastidiositas ex validis mala digestio ex mediatis Hee vero cause sunt aut interiores ut mala complexio stomachi more humores [illegible] apostema continuacionum separatio aut exteriores ut ciborum quemadmodum que fit ex eorum quantitate vel ex qualitate vel ex [illegible] vel ex inordinata cibi sumptione Nam multi sunt non potest eos stomachus digerere sicut nec paucus ignis ligna multa si super eum proiciantur comburere Quidam etiam in qualitate mala sunt ut lac acidum pisces radices pastillatus cibus aut fumosus Nam nec ascendi potest aere ignis si ligna viridia ingeris Similiter nec si cibus sit subtilis grossus ut caro vaccina et carnis agnina sicut nec ignis debilis aere Si ligna super eum solida proiciantur Itemque quoque si cibi inordinate sumantur ut grossi prius ac constipantes postea subtiles et mollientes tunc cum [illegible] descendat corrumpitur aut etiam si cibum indigestibilem homo prius accipit et deinde aliud antequam digerat subdidit [illegible]

Capitulum xxvij de dyarria

Dyarria vero est [illegible] cursus ventris sine vomitu Haly in suo ¶ Dyarria est humorum [illegible] subtilium ac diversorum evacuatio [illegible] a malo regimine ciborum fit aut ex [illegible] opilatione aut ex sordibus qui ad stomachum aliunde prorumpunt Ex malo regimine ciborum aut propter eorum quantitate [illegible] si multi sunt stomachum gravant [illegible] eos expellit et alii subsequentes humores aut propter qualitatem quia cito in stomacho corrumpuntur et tunc expelluntur [illegible] sunt transeunt sive egrediuntur aut propter inordinatam ut cum quod descendere morat [illegible] descendenti permittitur Ex venarum opilatione aut ex sordibus que gravitatem sive nauseam inferunt quia cum cibus accidit opilatio [illegible] ad epar non mittitur [illegible] egreditur Sive vero fit ex multis humoribus ad stomachum descendentibus aut ex toto corpore est aut ex uno membro hec autem fieri natura sicut accidit in crisi cum membra superfluitates illis nocentes ad stomachum expellunt ut patet [illegible] superfluitates adiuvant quas ad stomachum intestina expellit Superfluitas autem hec aliquando falsa est aut pinguis facit [illegible] lutionem sanguinis differentiam eo quod stomachi et intestinorum efficit excoriationem Differt autem a perturbatione dyarria quia in illa vomitus est quod quod emittit colatum est Insuper autem non sit vomitus et que emittit varia sunt [illegible] ista perturbatio morbus est acutus cito que transit Dyarria vero prolixior est Dyarrie vero species que ex aliorum superfluitatum ad stomachum fluunt multe sunt iuxta superfluitates fluxionum earum qualitates que adveniunt ad stomachum et intestina fluunt Razi in suo ¶ Fluxus ventris sine sanguine sunt fit aut ex debilitate virtutis ab attractione aut ex debilitate eiusdem a digestione aut a multitudine effusionis colere acute que ad intestina currit ab epate aut propter velocitatem descensionis cibi a stomacho et intestinis que fit aut propter multitudinem flegmatis in eis aut propter repletionem ipsorum vel mollificationem aut lubricitatem in eis accidentem aut propter [illegible] in superficie illorum fit etiam quandoque fluxus ventris a multitudine effusionis colere ad os stomachi vel [illegible] ad stomachum aut propter cibi multitudinem aut quia solutivus est [illegible] propter [illegible] ordinis eius aut propter multitudinem potus aque super [illegible] aut propter replecionibus humiditatem corporis eius

¶ Fluxus autem ventris cum sanie et sanguine fit aut propter [illegible] rupturam aut propter venarum rupturam aut propter debilitatem virtutis a digestione aut propter excoriationem accidentem in intestinis superioribus aut inferioribus aut [illegible] in suo iij canone ¶ Omnis fluxus ventris aut [illegible] aut ex membris [illegible] aut ex membris [illegible] a stomacho

aut commixtura aut oppilatione aut com-
pressione aut coartatione aut cum intestinis
aut ex toto corpore. Et causis sic quantum
in actu [?] nam aut sequitur illud malicia
complexionis cum materia confirmata in
intestinis aut ipse continuitatem solu-
tionis aut egritudine officialis aliqua ul-
ceris aut ruptura. ¶ Aliquando quidem
fit ipse complexionis eius et apostemata
et oppilationes et prius et alia. ¶ Ex commixtura
vero fluxus aut acutus est qui fit ipse catar-
rum acro descendente ad stomachum
et intestina corrumpit et abinde ac descen-
dere facit. Reperitur cum illo descendit
ipse suam lubricitatem et compulsione con-
tinua. ¶ Effectus autem a stomacho vero est
totus indigestus et causa eius est quando
debilitas virtutis retentive ipse quam non
sustinet dilacionem cibi nisi ipse ad tempus
in quo iam digeritur. Cumque non debilitas
digestionis ipse quam corrumpitur et appetit
expelli. Cumque aut debilitas in stomacho
sua ipse lubricitates que non dimittit
ipsum figi ea quantitate qua digeratur. ¶ Cum
que vero remanentia virtutis meseraicarum si-
militer adherens superficiei intestinorum
et stomachi. ¶ Ex intestinis autem fit aut
cum corrosione aut sine. ¶ Est autem
corrosio dolor abrasionis superficiei
intestinorum antiqua et illud quod abra-
ditur aut est materia colerica aut sangui-
nea acuta aut virulenta aut saniosa
aut feculenta procedens ab ipsis inte-
stinis aut ab aliis que super ipsa sunt
et veniunt ad intestina. Capitulum xxxvij ad illud
de eodem.

Fluxus autem est a toto corpore
aut est secundum semita optimis aut secundum
fortitudine compulsive virtutis
aut secundum semitam casus retentive et
secundum semita liquefactionis aut secundum se-
mita corruptionis humorum aut corporum
ipse febris malas venena nocentia et
secundum semita compulsionis vehementis
ipse id quod alias scriptura est cum dimissione
evacuationis aut retentione cursus con-
sueti aut abscisione membri aut dimis-
sione exercitii aut paucitatem resolutionis
a corpore ac cetera sic aut ipse complexionem [?]
mutationis refractatis plurime in universalis
plenitudinis reddit. Et secundum autem semita
egritudinis et est ultima passionis et
secundum semita prohibitionis nutrimenti ipse
oppilationes in venis et aliis sic. ¶ Secundum

fluxus corporalis aut est ipse corporum [?]
absque in stomacho corrumpitur igitur nec
eos natura recipit aut ipse corporum gravi-
tatem absque etiam descendunt aut ipse
ipsorum morditatem est ut est cepe aut
velocitatem commixtionis ad corporum [?]
ut lac aut ipse vehementiam subtilitatis
corporum ob quam resudant nec retinentur
apud portanarium aut ipse lenitatem
aut inspissitate corporum absque lubrica aut
ipse multitudine motus super eos aut ipse
multitudine eius quod deficientibus lubrican-
tibus recipit ut in flegmate et abstergenti-
bus ut colera aut quia cibus est contra-
rius et est plurime quantitatis vel quia in-
uncta sicut olera aut ipse ordine fracti-
tum vero lubricitate ut est [?] ...
leonis facilis digestionis lubricantis et
post remanens cibi [?] compressivum aut
etiam post remanens eius velocis digestio-
nis ideoque corrumpit et corripit quod est sub-
vocat quod natura ad expellendum. ¶ Et
inquit fluxus ipse aere condantem quod ac-
cidens calidus est resolvit et opposi-
tum frigus comparat quod aufert. Aliqui
multitudo pluviarum regiones meridi-
onales ventre solvunt. Aliqui quoque [?]
tas est causa fluxus ventris. Ideo quod
digestione corrumpit et movet de caloris. Capitulum
xxxiij de superfluitate seu colica passione

Desturbacio est evacuacio colerarum
per vomitum et secessum que fit aut ex
malorum multitudine cum stomachum
gravat et ad expellendum se provocant et
que quidem ori stomachi proxima sunt
emittunt per vomitum que non in profundita-
te subsidunt per secessum aut ex mala qua-
litate eorum pungenti stomachum et in-
testini aut ex cibis aliis corruptione que
in intestinis alterat cumque stomachus
ea expellit eo quod illi obest et quidem
subtile est stomacho et superfluitatem emit-
titur per vomitum quod autem in fundo [?] per
secessum fit et ex colera [?] fluxu
que quia stomachum pungit expelli-
tur [?] est per vomitum et fluxum
emittitur et angustiatur subversio ac sic
dicitur in Canone. ¶ Colica passio
est motus materie corruptarum non dige-
starum ad separatum omnia intestini vero de-
mittit a dextra a corpore secundum acuitatem
et fluore compulsive cibi namque qui non
digeritur velle quantitate interiores corpo-

us continentes movetur quia natura ad expel-
lendum eos a corpore cum conantur super ipsi-
us pellibus cum fecibus vomitus colica s[i]
laquosi (?) et ruginosi (?) cum fecibus fluxus
ventris. Colica quidem passio cuius causa
est corporis cibi incolumior est ea cuius
natura fiat ea corrupcionis post corrup-
cionem ita quod colica per mala incipit inspi-
cius cum lenitate deinde non accidunt
dolor constrictiva in intestinis et ventre di-
latatur quod ascendit ad stomachum propter
multitudinem eius quod ei nocet contrariis
humoribus ad ipsum venientibus supervenientibus
autem sitis multiplicatur et quotiens bibit ag-
gravescit in corpore stomachus et renuunt cal-
lida nec ipsum confert eis hec passio plus
infantibus est et afflictis cum iuvene in-
cuius nocet. Ras autem accidit plurimum in
estate et autumpno propter debilitatem digestio-
nis in utroque. Ysidorus in suis. Capitulum xcix (?)
de lienteria ac subversione et vomitu etc.

Lienteria dicta est eo quod cibum tamquam
per lineam intestini nullis abstanti-
bus faciunt ablabi (?) unde lienteria
sit ablacio digestionis cum cibus nulla
mutatione in stomacho mutatur in liquore nec
in colore nec in odore. Hec passio nascitur
ex defectione virtutis contentive in stomacho
et intestinis insufficientie stomachi cum
extremorum defectu contentive fit ex mala
complexione stomachi ducente ad iniqui-
tatem (?). Haly in suis. Lienteria est egressio
ciborum a stomacho velocior in ea qua sunt
sicut fiunt similitudine sine aliqua immuta-
cione. Fit autem ulcerum et pustularum cau-
sa que oriuntur in interiori stomachi tunica
quoniam cum cibus pervenit ad illas ulceras
tangit ea et pungit et ledit illa quia pu-
ncture statim repellunt nec retinent
eum. Passionis signa sunt ulcera vel pu-
stule que in ore patientis apparent et
in ore sentit calorem et siccitatem. Dic-
unt Ypocras quod in lienteria si fiat acidus
ructatus prius est laudabile. Acidus
enim ructatus non fit nisi ex mora ciborum
in stomacho retentione virtutis appetitive
in eis. Subversio autem sive abhominatio et
vomitus aut ex quantitate ciborum fiunt
ut si multi sint in stomachum tantum
ut super os stomachi natent. Tunc enim
os stomachi ad vomendum compellit et emit-
tit. Aut ex qualitate eorum ut si cibus ab-
hominabilis sit aut acris vel nigrum (?) vel
amarus et pungens qui stomachum nocet
et cum hoc cum stomachus emittat. Sic
aut humor si sit in ore sine gravitate sto-
machi vomitum facit sicut non fit aut tenuatus (?)
ita quod tunicis villis eius adhereat vel in
infectum subversionem vel abhominatio-
nem facit. Et aliquando humor aliquis in ipsis generatur
stomacho alii non ab alio influunt mem-
bris eius qui generatur in stomacho ge-
neratus est et tunc parat cum ex com-
plexionis eius malicia. Cum quod aliunde
mittitur quod sedat donec quod influit
advenerit plenarie vomitus sequitur. Cum
fit cum natura humorem morbum gravi-
tem compellit et a superioribus emittit ipsa
acc. Bonum est corpori si vomitus non sit
sibi necessarius et non licet sequitur cum
fiat. Est autem vomitus cum os sto-
machi movetur in expellendo quantitate
continentibus cibis vel humoribus. Aliquando
fit vomitus ex stomachi defectione
cum retinere cibos vel humores non valet
quos natura sursum elevat tunc igitur
fere pars stomachi fortior sit ore vel
inferius declinat natura cum os sto-
machi fortius sit in inferiori parte. In
vomitu sive multorum vel nullorum humo-
rum accipiamus causas malas humo-
res esse pungitivos intelligimus in ore
stomachi. Haly in suis. Capitulum c. de singultu
inflatione et ructu et eructuatione (?) etc.

Singultus est spasmus interioris
tunice stomachi. Cum autem fit
autem fit vicio membrorum spasmus
aut ex repletione aut ex evacua-
tione aut ex punctione aut ex mala com-
plexione fit stomachum frequentare
usque. Singultus est motus in-
tus virtutis expulsive desiderantis nocua
qui multis modis fit de repletione et
inanitione. De corruptione cibi infi-
infra stomachum vel in intestino sive in
pungitivas qualitates. De frigiditate
oris stomachi. De ventositate inflativa
in stomacho ex repletione et multis humo-
ribus humidis vel ex multitudine cibi et
potus in singultu. Razi in suis. Singul-
tus fit aut propter venenum os stomachi mor-
dicante aut propter grossam viscositatem
ipsum occidente aut propter apostema in
epate aut propter solutionem aut propter eva-
cuationem superfluam. Haly in suis. Infla-
tio autem et rugitus sive gurgulacio
fiunt ab interiori causa sicut est stoma-
chus non validi caloris est ut cibos
digerat ac subtiliet et alicuius ventositates
dissipet nec adeo frigidus est ut ci-
bos omnino non immutet sed calor eius
debilis nec adeo frigidus est ut cibos

omnino non vel cibum digerere potest quin
potius in ventositatem alterat unde [?]
cumque non aliquotiens causa ut acetosis ven
tositatem generantibus qualia sunt fabe
et phaseoli et cum aliis aut grata ven
tositas parum in morantur pauco quod vin
tatur dissolvitur Razi in practica. Singultus
alii fit de ventositate stomachi inflativa
que ad os cum vaporibus ascendit qui
si vapores aut ab humoribus sunt calidis
et fit inde ructatus fumosus aut fri
gidis et tunc fit acidus. Alii non fit de ciba
rum multitudine quas stomachus propter
caloris debilitatem non potest digerere ruc
tatus alii fit ita validus ut egrediatur
a stomacho cibus vel digestum. Cum autem
ructatus minor et ventositas confortatis
pessime operatur. Sanguis potus coagu
latus in stomacho aut est de sanguine
qui descendit a capite aut de sanguine
qui descendit venis ad stomachum de pecto
re cum ibi coagulatur aut de alimentis
venit cum stomachice complexionis fri
giditate lac quoque coagulatum [?]
dulcis ponderositate fit et complexionis sto
machi frigiditate.

Capitulum xi de passionibus intestinorum et primo de dissenteria capitulum

Passiones autem intestinorum sunt dis
senteria lienteria colica passio yleos
ventositas lumbrici ascarides tor
siones ulcera in practica. Dissenteria est
divisio continuitatis vel ulceratio intestino
rum cuius divisio est in ipsa intestina fit
aut incidente humore qui greci dyarri
am vocant. Dissenteria est egestio sang
uinis de excoriatione intestini vel ulce
ratione sive causa eius vel interior vel exteri
or interior sicut egestio colera acuta pun
gitiva que patitur infirmus cum primo in
testinum coli tangit perforans et excorians
vel pus acuminis mellicans vel de salso fleg
mate acumine et una salsugine idem in
testino facientes. Exterior sicut de farma
cia que acumine suo similiter facit. Cum
enim intestinum in alvum inde [?] de
cum velocius illud decurrat ut illis egestio
dissenterie est tortura et angustia sanguis
lenta mixta cum colera vel ut carnis vel a
liqua coagulata alba et viscosa in initio
vi quasi vestimenta intestini particulas ege
stio dissenterie est cum hec apparent in
digestione si est colerica intelligimus esse
de colera rubea si flegmatica de flegma
te si de potiori sit causa cum inspectione
intelligenda est. Corrosioni enim intestinorum
usque ad tunicam exteriorem pervenisse signum
incurabilis est. Deinceps non sanguis e
manatur cum ora venarum que in intesti
nis sunt aperiuntur plerumque non egrediuntur
alicuius quedam rubigini simile quod de mor
tuorum corporibus fluit imo magis simile
est adipi liquefacto quia calor advenien
tis est in pinguioribus membris lique
fit. Hec si diuturnioris temporis sint fetor
simile post adustione fit. Non magis au
tem passio fit periculosissima venarum cum
comminus sanguis habundantia rumpunt
ac disrumpunt. Fit etiam alii de malo ca
lori defluxione ad intestina cuius signum
est colera in egestio plerumque non sequitur
que cibum que fit in intestinis. Et huius
signum est sanguis melancolia palus
tre que species hec pessime sunt et mortif
maxime si sunt fetide. Constantinus inquit
ait autem Ypocras quod qui dissenteriam habent si
cum constrictione dolorem ventositatis pa
tiuntur quod viderimus his etiam equaliter accidit
stomachi dolor de capitis repletione.
Et horum causa est quia dum intestina
exsiccata dolent impediuntur de omnibus
ad tussientibus maxime si acuta sunt
et pungitiva. Dumque non festinant ad emitten
da que nocent revertuntur ascendendo sursum
fit ventositas et dolor intra stomachum
plenitudo quoque membris propter ascensiones
fumi illius vel ad caput. Fit etiam defe
ctio virtutis et extremitatum frigus quia ca
lor ad loca dolentia fugit ut ea intra
regat Haly in practica.

Capitulum xii de dissenteria epatica et eius causa et curatione

Epatica vero dissenteria est sanguinis
egestio puri qui in principio quidem
abluatur carnibus similis postea ve
ro rubeus et in ultimis niger de colore nigre
spe. Differt autem hec a dissenteria intestina
li quia sanguis qui ab intestinis cadit
guttatim defluit et cum spumis mixtus
qui vero ab epate simul vel semel egreditur
et sine spumis ac paucula temporum
et sine dolore et est sanguis purus non
habens aliquid admixtum. Non magis autem
fit emissio per tenuitatem [?]. Emissionis non sep
corporis deterioratio eo quod membra suo pri
ventur cibo qui ad illa ferebatur ab epate.
Et si cum hiis signis eger in partibus epa
tis sentiat dolorem firmum erit signum epa
ticam esse dissenteriam. Oportet enim medicum
diligentem speculationem apponere ne fallat
in eius cognitione. Nam si curet epaticam
intestinalis medela consumunt egrum et

morte falluntur aut plerumque quia cum
sanguine decurrente ab epate cole mis-
centur acute que inficiunt intestina tunc
per quam squamule cum sanguine egrediuntur
intestinorum corrosionem esse arbitrantur. Con-
stantinus in pantegni. ¶ Epatica dissinteria aut fit
aut ex nimia repletione sanguinea plenitu-
dine quam natura propter sui nocumentum eiciat vel
propter pigriciam et grossitudinem motus unde
multus sanguis in epate coadunatur ipsum
quoque gravans compellitur aut propter incisionem
quorundam membrorum corporis ut manuum
pedum unde sanguis qui ad illa nutri-
enda mittebatur remanet in epate a quo cum
gravetur compellit eam in miseraica et unde
ad intestina emittitur. Hec accidentia subito
veniunt neque morantur nec appetitus perdi-
tur. Aliquando venit epatis dissentia propter defec-
tionem in virtute sue virtutis quam appetitive
defectio sequitur et cetera initio quam laudatura
carnis. Haly in pantegni. ¶ Tenasmos est motus
intestini recti cogens ad egestionem natura
nec aliquid egreditur aliquando nisi pauca cum sto-
ra humiditatis cum longius clavius adimpletus
est. Fit autem ex humiditate acuta et pungitiva
que ad intestinum defluit ipsum quoque pungit
aut ex apostemate calido quod oritur in in-
testino indicitur quod pacienti sedere esse tot
causa inde fit etiam ex fumo sicco subtili-
bus intestinis incluso cum quia difficu-
lis est exitus nec egreditur. Paciens ex pressio-
nibus inanis cum humiditatis fit cum inte-
stinorum squamulis egreditur quod imperiti medi-
corum esse solucionem arbitrantur. Vult quod na-
tura constrictivis et cetera quod accidit aut aut
Gal. se quendam vidisse tenasmo paciente
a quo lapis emissus est et sic sanatus est.
Ysaac in pantegni. **Capitulum xiiij De colica passione**

Colica passio nomen ab intestino quod
greci colon vocant. Razi in pantegni.
Colica fit ex retentione fecis aut
ventositatis retentio quod fecis aliquando fit
ex siccitate intestini aut fit aut propter sicca-
tatem ciborum aut propter qualitatis eorum multa-
tem aut exitus urine multitudine aut re-
tentione vanitatis corporis aut multitudine la-
boris aut vehemencia caloris acuti aut cali-
ditatis ipsius ventris sit etiam quod retentio
eis fecis propter paucitate effusionis cole ad in-
testina aut que supra est causa. Fit hoc plurimum
fit aut propter siccitate ipsorum intestinorum aut
propter destructionem sensus eorum ventositatis
propter cibos inflativos multe quantitatis aut
propter superfluitate cibi plurimam aut propter cali-
ditatis ventris debilitate aut propter ventris
vel duas tunicas intestinorum coarctationem

aut propter adherencia flegmatis et lapidacionem
eius velocitatis aliquando partis post aliam
aut propter colam nigram advenientem effusam
ipsum quoque inflante. Haly in pantegni. ¶ Colica fit
aut ex humore grosso flegmatico intus
intestini colon incluso aquo ventositas
grossa dissolvitur que distendit intestini
corpus inde quoque fit dolor acutus et hec species
maxime fit ex intestini debilitate ex mala
la quod que nec superfluitate potest digerere re-
cunt aut fit ex ventositate grossa et
frigida que inde concluditur ipsum quoque diste-
dit aut ex apostemate calido inibi na-
scente aut ex pungitivis. Ysidorus in pantegni. **Capitulum**

xv De yliaca

Ylcos est dolor in
testinorum unde yliaca dicta. Greci
enim yleos alio nomine dicunt quod se inte-
stina pro dolore involuat hii et torcionus
sunt dicuntur ab intestinorum tormento. Avicenna
in pantegni. Ylcos accidit ex similibus causis
ex quibus et colica. Accidit autem quod propter
potacionem quorundam venenorum et quoque
propter vehemenciam retentive virtutis intestinorum
que apprehendit id quod in eis est ipsum quoque re-
tinet. Ylcos autem differt a colica quia
multociens fit ex causa singularis co-
plexionis plus quam colica plurimum quoque eius
est ex complexione frigida et ipse cum ac-
cidit ut stomachus sit calidus valde
tunc enim abstorquet intestinum et replat
ventositate et flegma et quoque non causa eius
est potus aque frigide non secundum necessita-
tem eius et ille quidem qui est flegmaticus
et ventosus innatur cum febre et cetera fiunt a
fortis fit frequencia malignum vomitus et
alienet et singultus est mortale. Peior
deterior est yleos ille in quo stercus ad supe-
riora compellitur et fetidus vomitur. Deinde
non ille in quo est sudor fetidus huius fe-
torem stercoris post hunc ille in quo est huiusmodi
litus fetus et post ille eructuacio fetida
deinde ille in quo inferior ventositas e
fetida. ¶ Signa quidem yleos sunt ut sit
dolor supra umbilicum nec aliquid omnino
de subtus exeat nec inaniatur magnum
cum clisteri fiat et quoque fecis ad superiora co-
pellitur et propter fecis et urine et astante et
cuncti unde fetet os et evacuacio ipsius
primo quoque totum corpus et stacte motus
vomitus et sulbasio sunt magis plus quam
in colica quod hoc est in intestino principaliter
in stomacho quam illa accidencia quoque
tristicie et angustie ac tremor cordis et
sincopis et angustie et frigus extremitatum
hec magis in yleos sunt plus quam in colica
et inflacio fortior est hoc quam in illa quam

qui in illo est in membris uehementioris al-
titudinis et maioris corporis ac minoris qui-
etis quam super corpus quam illa. Signum eciam
apparet in ipso inflacio oculi plus quam in
colica. Haly ii° super. ¶ Yleos est dolor in-
testinis minimis et acuta passio mortifera
maxime si propter acumine doloris stomachus
euomit. Hec passio nascitur ex apostemate
calido in subtili intestino aut ex oppi-
lacione fecis sicce aut ex humoribus gros-
sis atque viscosis seu in instantibus in in-
testinis aut ex corrupcione que suffocat et
corrumpit intestina aut ex intestinorum separacione.
Alii uero nascitur sicut humili cibum aduenientem
suum ex expellendarum uentositatum aut ex opi-
lacione uentositatis accepta. Hec passio quoque
ubi fiat periculosa est maxime si putrem
erit uomitus et cum illo egestio eciam si
aut corporis odor fetidus imminet morti.

Capitulum xv de lumbricis et cetera

Lumbrici nascuntur ex humoribus flegma-
ticis putrescentibus in intestinis. Non
nascitur calor conueniens hoc impossibi-
le est nasci de sanguine ut colera vel cum ama-
ritudine et acuitate ac siccitate sua hinc
accidit animalia. Sanguis uero deueniens uel
arctius non potest et si fecerit apostema iun-
git cum passionibus aliis unde passio
nem hunc sunt primi flegmatica et grossa
humiditatem habentes cum dieta sua grossa
et purgandi negligencia maxime ueris
in autumpno hec passio nascitur ex fructu co-
mestione. Horum species sunt tres: una lubri-
corum qui quasi panni portulace sunt et
in intestino subtili nascuntur propter nimiam
humiditatem cibi que ibi est coadunatur.
Sunt et alii lati sicut semina cucurbite plu-
rimum in intestino grosso maxime ingre-
dis. Sunt eciam alii minuti sicut uermiculi
qui sunt in aceto. Sunt eciam alii minu-
ti sicut uermiculi qui sunt in acetis plurimum
in circuitu nascentes in intestino. Lumbricorum
accidencia sunt tortura abhominacio pun-
ctura maxime cum intestina propter humore
eorum subtiliata sunt. Nam lumbrici uero
humectacione trahunt quicquid se euenit
in intestinis unde deficit quia chilo-
sa uniens ad lumbricos intencionem uadit
unde deficit humiditas corporis strident
dentes labia pruriunt ab humoratorum sunt
uomitu alii uero usque ad stomachum a-
scendunt et cum uomitu exeunt. Alia
signa de lumbricis a curandibus. Require
superius in libro ubi dictum est de uer-
mium speciebus. Constantinus ii° super.

Capitulum xvi de passionibus natium et cetera

Passiones natium interne sunt passio-
nibus intestinorum que in ipsis contingunt
intestini recti sunt. Sunt autem eius
passionum accidentia fissura natium coctura
calidum apostema. ¶ Emoroydis est super-
fluitas nascens super ora natium. Similiter
emoroydis uero diffinit quia moros hec ca-
put rotundum ac rubeum cuius fundamen-
tum est subtile sicut mori forma. Emoroydis
is uero duobus modis est: quedam est capi-
te rotunda sicut una calore et purpurea.
Quedam uero longa in capite quidem grossa
subtilis in inferiora ab hiis duabus aliquibus
lubricus erit sicut sanguis qui in motu erit cum
impetu erit exiens aut emoroidem alii
interpolatur et alii uero. Cum uero constringit
uero erit nimios dolores gignit. Pungit
quoque natium et passiones multas in aliis mem-
bris. Unde quoque morbi generantur ut ydropisis
mania ptisis sunt aut hee passiones gene-
rantur propter melancolicum sanguinem in epar quod cum
multiplicatur in inferiores uenas pergit ab-
undat ac uenarum egreditur. Ysidorus in super
Agadie dicit eo quod fissure sunt rugis col-
lecte circa orificium hec emoroide a sang-
uinis sudare dicta grece em sanguinem
omach dicit. ¶ Toruis est aperio oris illi-
us uene que est in ano unde sanguis effl-
uit sicut uidemus in multis sanis tempo-
ribus interpolat. Causa eius humores grossi
et uiscosi in intestinis qui sunt compulsa
repellit et anathi, erat seque fit emoroidis apo-
stema. Et multi alii humores sanitates aduentes
et has passiones efficiunt. Ista accidencia
semper secuntur emoroides mutato coloris
maturitate maxime si in uenis stant an-
gustia in praecordiis dolor dorsi grauitas
membris inferioribus inflacio iudiciis. Con-
stantinus ii° super. Circa sunt accidencia indicia
in consuetudine intestini nascencia fissura
non fit ex humorum salsorum calidorum et acutorum
aut quia nimis siccum est durum et stipticum
et durum cum stercus prouocatis tussis nimis.
Apostema quoque nascitur in natibus sicut
in membris totius corporis ex tumore aut
ex dolore atque stranguria intelligitur. Ysidorus.

Capitulum xvii de passionibus epatis et cetera

Epaticus morbus dicitur passione no-
men accepit. Greci enim iecur ypatin
nominant. Razi ii° super. ¶ Egritudines
epatis sunt apostema calidum aut durum
aut opilacio aut malicia eius calide uel frigide
aut debilitas eius aut uentositas gros-
sa super eo uenit ydropisis. Constantinus ii° super.

Passiones epatis aut private sunt i. per se sibi ut defectio apostema opilatio in ima sua aut ab aliis membris nascentes per societatem sicut ydropisis. Epatis defectio fit aut ex defectu virtutis appetitive unde trahitur succus de intestinis cibi subtili cum fecibus intelligitur aut ex indigestione alba et liquida quod est ex defectione sua intrahendo cibos cum fecibus aut ex defectione virtutis retentive intelligitur ex gravitudine corporis plenitudine que fit ex cibo crudo indigesto per corpus diffuso. Ideo enim retentiva tenet ut bene coquatur aut est ex defectione virtutis digestive que fit aut ex calida quod intelligitur ex ablatione desiderii et ardore siti nimia febre vomitu solutione aut ex frigida que intelligitur ex eo quod in initio morbi nimium est desiderium cibi cum sine febre et siti aut ex sicca et intelligitur ex macilencia corporis et siccitate ac siti et digestionis pravitate aut humi grossitudine aut ex humida intelligitur ex siccitate contraria urine aut est ex defectione virtutis expulsive que totum cibum corpori non bene mundatum mittit quia virtus sua non bene mundare potuit. Apostema epatis aut calidum est et tunc in dextro latere sub ypocundria sentitur dolor ascendens ad furculas et descendens cum febre ardore siti siccitate tussis ad costas aut est frigidum intelligitur ex gravitate in dextro latere sub ypocundria cum tussi prima sine dolore et febre. Constipatio autem est ex apostemate quod intelligitur ex gravitate doloris et tumore in dextro latere sub ypocundria sine febre. Ydropisis

Capitulum xvij de ydropisi

Ydropisis sit ab aquoso humore cutis. Nam ydros aqua greci nominaverunt et est cutis subcutaneus cum inflatione turgenti et anhelitu fetido. Constantinus libro suo. Ydropisis omnis nascitur ex defectione virtutis generative sanguinis ac si natione sua defecit licet ex passione sua efficitur quod est fundamentum virtutis sicut si complexionis sit frigide cibi succum in perfectum sanguinem non valent mutare. Et alii patiuntur membris epati colligatum sicut renum ut stomachus qui patitur ante cibum [illegible] quod non digerere non potest et sic indigestus per totum corpus spargitur membris corporis in suam naturam cum digerere non valentibus patitur [illegible] intestinum cum mesaraica cum ex mutando succo cibi deficiat ut non ad epar mandari valeat unde virtus mutativa sanguinis deficit eo cibus ad epar non venire nequit. Alii non pervenit ydropisis ex defectione pulmonis qui nutrire non potest ex humiditate sanguinis remanet quod humiditas in sanguine membra nutriens corpus complexione humectantis. Aliquando est ex defectione renum intrahendo sanguinem aquaticum unde aqua remanens in sanguine membra nutrit et corpus complexionem humectat.

Capitulum xviij de speciebus ydropisis

Species ydropisis iiii^or sunt. tympanites yposarca et asclites. Tympanites fit ex defectione epatis caloris non nimie frigiditatis non mutat sanguinem in ventositate inter pelliculas ventris intestinorum se [illegible] ad unante aut fit ex multis acceptis cibariis ventositatem generantibus humor frigidus est quia si super ventrem percutitur quasi tympanum sonus auditur. Ydropisis est ex nimia frigiditate et humida complexione dominante unde cibus in aquositatem humidam et in materiam mutatur que inter pelliculas ventris et intestinorum [illegible] humor passionis causa est ex cibis et fructibus et aqua frigida. Signum eius est quod si ventre [illegible] movetur sonat tamquam venter plenus aqua. Yposarca cum cum cibus in epate mutatur in humiditatem flegmaticam. Et aut ex eis fit apostemate [illegible] epatis [illegible] opilant unde [illegible] prohibetur [illegible] refrigerescente natura sanguinis mutativa deficiente cibum in flegma [illegible] te aut ex splenis apostemate deficiente ab evacuando sanguine de colera unde sanguinis augmentatur in epate et eius calor extinguitur aut ex fluxu sanguinis [illegible] complexionem frigidam et humidam unde [illegible] membra frigida sunt et flegmatica aut ex menstruis aut emoroidis aut [illegible] calor in epate [illegible] sanguine infrigidatur sicut alia nimia [illegible] extinguitur. Ascites ex frigida complexione stomachi cum cibus non bene potest digeri mandatur [illegible] epati mutandus in humores flegmaticos aut [illegible] grossis [illegible] opilatione [illegible] in epatis [illegible] et complexionem refrigerescentibus [illegible] opilatione sanguinis transire non potest [illegible] trahitur unde membra corporis humect

tantur. Fit itaque cum defectione ieiunium ante
stomachi et inspiratione. Item ex febribus diuturnis
[illegible] aquam dilutam calidi in stomacho
ex digestionis defectum cum calore febrili.
Item ex acuta passione in epatis calida
complexione virtutis et dissolutione eius
naturalis sanguinis. Quare ab hac ydropi
si nullus potest curari cum neque calida
neque fri. possit accipere calidis augmentan
tibus febrem frigidis ydropisim. Cuius
signum est quod corpus totum inflatum est
et molle et si tangas cum digitis forma
digitorum in carne remanebit et incipit
aquosa humiditas inde currere. Anacemia
ipsis.

Ca. xx. Item de eadem.

Ydropisis est egritudo malis. Cuius
causa est materia congelatiua frigi
da membra ingrediens et ipsam
corrumpit aut membra manifesta siue
aut loca natura per que in quibus sunt in
[illegible] regione humores. Huius autem diui
siones sunt tres. Yposarcha in qua causa
est materia flegmatica penetrans in mem
bra et carnes. In qua causa est materia fleg
matica penetrans in membra et carnes.
In qua causa est materia aquosa effusa
in spatium ventris inferioris in qua [illegible]
[illegible] tympanites. Quarta in qua causa est
materia ventosa sparsa in [illegible]
partes. Primus ydropisis sit causa [illegible]
cum [illegible] accidit atque epatis egri
tudine ipsa vel per [illegible] cause quia
ydropisis omnis aut [illegible] sunt epatice
ipsa est quasi causa [illegible] aut ac
cedentes sunt omnes egritudines epatis
complexionales et instrumentales ut [illegible]
tas et oppilationes et apostema calida et
fri. et mollia dura et. Omnibus autem
videtur quod yposarcha deterior est aliis quia
corruptio in ipsa continuat epatis cum ceteris
et membris corporis et carnis ita ut destruat
plurimum virtutis digestionis. Ab aliis videtur
quod ipsa sit levior. Tympanites enim dignior
est ut asclites sit similiter aliis malig
nior. Yposarcha non sit alia que est alijs
levior et alia que est mala et secundum
consideracionem causarum suarum [illegible] de
quibus vehementius timetur. Cum advenit ei
ydropisis est ille cuius complexio na
turalis est calida et sic. [illegible] egrotantes per
[illegible] complexionis [illegible]
nam ydropisis aut [illegible] durat
splenis magis prava est quam evenientes [illegible]
duritie epatis. Et quod quidam materia [illegible]
[illegible] ydropisis donec faciat [illegible]
[illegible] constrictionem [illegible] atque solutionem

ventris [illegible] propinquitate mortis vita
libus diebus [illegible] ventris in ydro
pisi mortalis. Prima autem species ydropisis
[illegible] corrupto coloris [illegible]. Ydro
pisis est extensio ventris ultra modum
nature ex aquoso et corrupto humore effusa
unde et ydropisis dicitur ab hydor [illegible]
[illegible] Huius due sunt species. Prima leuco
flegmatia yposarcha. Secunda asclites et
tympanites. Leuco flegmatia est extensio
corporis molli inflatione et colore sublu
cido [illegible] atque impressis digitis in [illegible]
[illegible] dicta ab albo tumore leucon enim
grece album. Yposarcha est carnium dis
tentione [illegible] duricia cum [illegible]
[illegible] que dicta eo quod sub carnes ser
pens defendit et carnes [illegible]
[illegible] enim grece caro. Asclites [illegible]
[illegible] ventris [illegible]
[illegible] ut si palma pulsetur [illegible]
[illegible] reddit [illegible]
[illegible] grece uter. Tympani
tem quasi [illegible] ventris inflacio
cum tensione plurima que palma percus
sa tympani sonitum reddit. Est enim [illegible]
solutio carnium et infusio humoris intestinis
corporis aut [illegible] que [illegible]
[illegible] intestina [illegible] aut [illegible]
longa infirmitate. [illegible]
[illegible] tempora et epatis [illegible]
[illegible] dolentibus et podagra [illegible]
ydropici fiunt et in longis febribus cotidi
anis et quartanis in quibus agressionibus
aquam multam bibentes apud [illegible]
aut [illegible] fit et [illegible] longa et
[illegible] ydropicorum aut est
quo magis bibunt eo magis sitire
videntur.

Ca. xxi. De passionibus splenis

Dyonisis a splene vocabulum sumpsit
grece enim splen dicitur. Constantinus
[illegible] passiones autem in splene
sunt opilacio apostema defectus vento
sitatis. Defectus quidem [illegible] attractive
cum deficit a [illegible] fecis sanguinis [illegible]
[illegible] ictericia nigra generatur quia cum
sanguis cole [illegible] me
bra corporis [illegible] aut condescensione [illegible]
que est in splene [illegible] purgatione cole
[illegible] cum [illegible] digestione aut [illegible]
[illegible] que [illegible]
ad os stomachi [illegible] defectum [illegible]
[illegible] hanc passionem splen tollat sicut et
[illegible] complexione calida vel fri. Opi
lacio non nascitur [illegible] ac [illegible]
[illegible] in [illegible]
[illegible] ventositate ac [illegible]

Alii quidem opilacio fit in via per quam cola
cum pertinentibus. Alii vero in caua via unde co
la cum a splene ad os stomachi succedit
et apostemata diversa gignit propter colam in
illis locis conclusam. Hanc autem sequitur defec
tio desideriorum cibi. Apostemata autem hec aut ca
lida sunt cum calore intactu intelligenda gravi
tate quoque et dolore cum febre ac siti aut
frigida sunt et tunc aut flegmatica cum mol
licie tumoris subtactu intelligenda albedi
ne quoque coloris in corpore aut ex cola cum
intelliguntur ex duricie gravitate et grossitu
dine corporis ac mutatione coloris in lividitatem
aut viriditatem. Opilacio vero splenis aposte
mata sequuntur vel magnitudine sui in mali
tiis vel maciei corporis unde ypocras dixit
Si splen sit magnus macrescit corpus et
si splen sit magnus macrescit corpus et
si splen macrescit impinguatur paciens vel
aut apostema in inferiori parte splenis vel te
est sanguinis fiat subtilis cum acuitas cali
da annexa frigide. Cap. xvij de passio
ne. Passio in felle est ictericia in lingua fellis
Quando vel ex opilacione contingit vel
ex defectione virtutis appetitive icte
ricia cum aut est ex purgatione nature colam
ad exteriora corporis secundum quod cum expellere
aut ex complexione calida quam patitur e
par convertens in colam vel mutans ac per alia
membra corporis mittens aut ex calore in
venis durante unde cibus in colam vel
similiter mutatur corpori toti mandatur aut ex
mutatione quorundam humorum corporis qui sunt
in membris convertens similiter in colam vel mu
tatur quod fit ex calidis rebus venenosis
aut ex potatione calida venenosa aut ex
complexione membri calidissima que humo
res in colam vel mutat aut ex defectione vir
tutis appetitive que in felle est et colam
trahit ab epate sanguinem quod mundificat
remanet aut in epate cola mixta cum
sanguine vadit quod per venas ad alia mem
bra corporis aut opilata via epatis ad
fel que colam contrahit ne ad ipsum cur
rere possit remanet quia mixta cum san
guine vadens per venas ad totum corpus e
contrario felle opilatis adversus intestina
unde cola ascendit revertitur ad epar
et cum sanguine vadit per totum corpus in
telligitur autem hec diversitas quia de opilacione
fellis est superiori vel inferiori digestione
alba et urina citrinam facit quod non est propter
fel sed propter epatis passiones unde digestio
cum cola mixta. Et si sit cum epatis sic
fellis apostemate fit digestio talis so
lucionis cum febribus gravitas in dextro la
tere si aut epar venene sunt salubria fit

calor naturalis in urina. Sciendum quoque quod ic
tericia propter epatis venenas subito appa
reret veniunt alie vero species varioris sunt. Razi
in suo. Ictericia fit aut propter caliditatem
epatis in natura sua multa aut propter
calefactionem eius ex cibis aut ex medici
nis calidis aut apostemate aut opila
cione aut propter cole vel multitudine aut
quia natura expellit eam ad exteriora aut
ex morsione aut propter cole vel multitudinem
[illegible] venenatorum calidorum
aut propter caliditatem fellis in attractione
cole aut propter opilacionem fellis meatus
qui ad intestina expellit colam. Et
quod sit ictericia tria sunt unum ad gibbum
epatis aliud intestina expellit colam et
cum ad stomachum in illis tribus meati
bus accidit opilacio. Ysidorus. Ictericia
a greca appellant a quodam animali quod no
mine quod sit colori felli hunc morbum
latini arcuatum dicunt a similitudine
celestis arcus. Auriginem vero appellant
[illegible] aut regium aut mor
bum inde estimant dictum quod vino bono
et regalibus cibis facilius curetur. Gal.
super amos aurigo morbus dicitur qui in
homine nascitur ex superhabundancia corrupti fel
lis que corrumpit sanguinem ac vitam in natura
lorum et [illegible] dulcia in amaritudinem
convertit. Avicenna in suo. Cap. xviij
Ictericia est de ictericia citrina et nigra
alteracio coloris corporis feda tendens
ad citrinitatem aut nigredinem propter
cursum humoris citrini et nigri ad cutem
et que fiunt ipsarum sine putrefactione
que si associaretur ei faceret accidere tertiana
et quartana in nigra. Causa ci
trine secundum plurimum est ex parte epatis
et ex parte fellis. Causa vero nigre est ex
splene et quandoque etiam ex parte epatis. Aliquan
do accidit ut sit causa albe et nigre
simul ipsa complexio generalis corporis. Citrina
quidem fit aut propter multitudinem
generationis cole citrine aut propter prohibitionem
evacuationis eius. Porro multitudo eius
quod generatur aut propter causas generales
membrorum aut generatur cum in natura
est epar. Et tunc unde calefit aut propter
apostemata in ipso et in meatu cole aut
propter opilacionem retinentem colam a felle aut
propter caliditatem complexionis cole faciat
colam sicut alias dictum est. Benecius vero
non natura est totum corpus et cum
superflue calefit quod in ipso est ex sanguine
convertitur ad colam. Porro materia sunt
cibi a quibus plurima cola generatur aut
propter caliditatem ipsorum aut velocitatem

complexionis corporis ad caliditatem in stoma-
cho calido. Cause non composite sunt ut cali-
ditas contracta durans super ipsum renem in
eo propter causam est sicut morsus serpentis
aut percussio vesice uel sagitte. Calculus quando
non conceditur renem et plurime generatur
nec confractiuis sunt nisi quod leue est et
ius earum autem dicimus quod qui habent
coticidiam contra causam calidam sicut iuuenis (?) ligni-
lias renum et radicem plurimum et alumen
fertur aut quod icticus inuatur per consolida-
cione iuncturis earum. Hec cum mouet na-
turam inuatur per consolidacionem ad expellendam
materiam eius ad totam ad cutem et alle-
uiatur icterus. Tertia porro
nigra specifica quae est propter uehementiam ca-
liditatis epatis adurit sanguinem ducendo
ipsum ad nigredinem facit et multiplicari
melancoliam in corpore quod si ipsa fuit comple-
ne causa est propter uehementiam frigiditatis
eius propter quam conturbat sanguis et ni-
grescit. Aliquando uero propter apostemata frigida
et dura et nigra non quia contra causam totius cor-
poris aut est propter uehementiam frigiditatis
ipsum congelat atque denigrat. Constat
uero prius. Capitulum Cxvij de harena et lapide in re-
nibus et cetera.

Passiones in renibus sunt
harena, lapis, apostema, ulcera,
sanguinis minctura, diabita. Harena
lapis quae fiunt ex calore nimio renum et ex hu-
moribus grossis atque uiscosis descendenti-
bus humiditatem propter calorem siccat et gros-
situdo remanet et fit petra longo tempore
desiccata maxime si adiunget strictio-
nem. Unde urina de renibus aduersitatem
tussit. Galenus dixit quod alii lapis est gene-
re in renibus senium frequentibus et non
purgantibus, unde coagulatur et lapis effi-
citur. Ex hac causa atque mensura fit la-
pis tam in renibus tam in vesica quorum secundum la-
pidem medici dicunt inuenisse quidam et in
orbe intestinis et colori et matricibus. Secundum Galenum
dixit se uidisse quendam hominem diutur-
nam tussim habentem screasse lapidem et sic
atque sanatus est. Huius causa sunt nimia
caliditas et sanguinitas humorum uiscosis me-
liorum se in instanciam. Significatio quidem
harene lapidis si a renibus fit est quod
urina paulatim exit cum ardore et harena
nosa dolorem habet paciens etiam anchis
et grauitate in eodem loco. Alii quoque dolo-
rem testiculi qui est infra infirmum renis
et dolorem pedis cum dormitatione illius
lateris. Et fit contrarietas renum ad pede-
partem harene calor a renibus accidit
diuisus est quedam cum est eius quedam
cruca. Oportet autem medicinam in hac passione

pigmentandam nimium esse intentum alii namque
est in intestinis et putant in renibus esse.
Capitulum Cxvij de aliis passionibus renum et cetera.

Apostema in renibus solet esse
calidum quod intelligitur ex dolore et gra-
uitate et ardore in infirmo renis et
ex opposito febri et dolore capitis uomitus et
digestione eius et urine diuersitate. Ulcera
fiunt in renibus aut ex causa interiori
ut percussione uel casu aut exteriori sicut ex
acutis et calidis humoribus horum signum est do-
lor in femoribus sine grauitate et sine sa-
nie et sanguinem exire et squamas in urina.
Alii etiam accidunt frustra uelut carnium
quod fit quando putrescunt carnes renum. In renum
inaliquibus exit urina facile et non dura.
Porro sanguis exitus aut ab exteriori cau-
sa fit aut ab exteriori quando cum uirtus di-
gestiua deficiat in renibus et colamentum
sanguinis sicut oportet non mittat aut cum ui-
tus contentiua que etiam in uenis deficit
neque sanguinem tenet sed cum urina emit-
tit aut est ex largitate in urine adue-
nerit subito exit urina et sanguis cum quo
quod sine dolore fit et hic sic fit alii uero sanguis
de renibus exit in expolando sicut accidit
uale huius sentiunt dolorem leuis. Porro
ex quo tum sanguinis accidit dolor quando
sit aut est de marcentibus uenis unde
in hiis paulatim exit sanguis aut ex
aliqua uene in renibus fissura continua
sanguinis quemcumque ab exteriori uero causa
fit ut percussione uel casu. Diabita fit
propter fortitudinem appetitiue uirtutis cum
qua trahitur colamentum sanguinis et urine.
Hoc autem fit ex nimio desiderio renum ad a-
quosam humiditatem quia propter magnitudi-
nem sui caloris aquosa desiderant ut ca-
lor extinguatur. Unde trahunt humiditatem
ab epate sibi et ab omnibus membris quod fa-
cit pacientem nimiam sitim et desiderium membrorum
corporis ad aquosam humiditatem. Fit etiam
propter defectum uirtutis contentiue que non
potest humiditatem tenere sibi uenientem ab epa-
te. Huius passionis signum est urina sine
ardore alba subtilis ut aqua superfluum
cum aquam bibit uelociter eam mingit quod
renes eam ab epate trahunt antequam mo-
ueantur et compellerunt. Ac tamen non possunt
retinere et tercio aut quod renes si in renibus
paciantur non sanantur. Capitulum Cxviij de calcu-
lo siue lapide in vesica.

Passiones in vesica sunt lapis, ulcera, stranguria,
et urina quoque preter uoluntatem exire.
Lapis inde nascitur in vesica unde et in re-
nibus scilicet ex humoribus grossis atque grossis
uiscosis et calore impulsa vesice et colli eius

maxime que fit in pueris. Nascitur enim ex ci-
bis non bona dietam tenentibus secundum unde
potantibus humores grossi atque viscosi generantur.
Huius passionis signum est dolor in loco
vesice cum virga pruritu et urine tenuitas
que subtilis et alba est quia durities in car-
num illa operit harena ypostasim. Calculus
est petra que in vesica fit unde nomen
accepit. Sequitur autem commune flegmatica et ra-
ri in libro de calculis. Calculum generant
cibi grossi viscosi et omnia que de tritico
farina sunt azima lac grossum vel coctum
et maxime caseus sicut pisces recentes
grossi et magni corporis anguilla torta dura et
sicca ficus grossi pira persica et huiusmodi que
in corpore multiplicant humorem crudum. Mul-
tum uti sale vel carnibus grossis et aquis
turbidis. Diu iacere supinum in mollibus
culcitris et multo uti coitu maxime post
repletionem. Nimius quoque labor dorsi atque re-
num et balneari post cibum. Abstineant ergo absti-
nere oportet eos qui ad calculum parati sunt vel
qui absque passione custodire se volunt
cibis quoque ac medicinis uti que renales
mundificant et venas purgant humores quoque
grossos subtiliant. Sunt quoque regimen non que
ut tritici eligendum est tamen levissimum
et non densitate et grossitie. Verumque farina
sal et fermentum apponantur quantum sufficere
potest sic quod non nocebit. Conveniunt quoque fasioli
[illegible] qui etiam medicinales sunt. De car-
nibus que eligende sunt gallinacie et pul-
li nec possunt etiam edi arietine. De genere
quoque vini eligitur album subtile. De olibus apium
endivia pentaphilon eruca ruta et menta et ra-
phanum quoque portulaca et comestibilis cardinis
sparagus non solum sani sed etiam me-
dicinales sunt. De fructibus quoque ficus maxime
albe purgant eas quam inter alibus adiuvan-
tur nucis amygdale quoque avellanarum
amare pistaci quoque et uve passe auricele
purgate non alia dactiles sunt zucha
[illegible] que et mel congrua sunt magis quam zuch-
eo quam minus dulcis est nec tamen calefacit
ut mel. Hec cum duo dum sunt in regimine
calculi per parum calefacere et multum inci-
dere ac subtiliare. Avicenna ii primi. Capitulum
xiii de generacione lapidis ac vesice in lapide

In causa quibus lapidis et generatione
vesica conveniant quia lapidis generatio non
completur nisi commixtam paciente et
virtute agente. Materia quidem est humiditas
viscosa grossa flegmatica quam saniei aut
sanguinis aggregati in apostemate et huius ra-
tionis. Virtus autem agens est caliditas extra-
nea ab equalitate. Materia vero duas habet causas

quarum una est materie materia. Alia vero est
retentio materie. Causa autem materie sunt cibi
grossi coagulabilis lactis propter quod spissus et
crassi propter quod grossus crassi propter quod humidi
carnes quoque grosse carnes animalium
palustrium et magni corporis tamquam vaccina
et bovina pisces grossi et omnes cibi de pasta
lis panis viscosus et crudus fructus a-
cetosi et aque turbide vina quoque nigra
grossa propter quod cum digestio debilis est propter
debilitatem virtutis digestive vel propter mul-
titudinem ciborum qui sumuntur et destruunt
virtutem aut propter maliciam ordinis et contra-
rium super repletionem. Retentio vero materie est
ex debilitate expulsive in renibus que
retinentur in eis superfluitates residentes
cum aquositas que pervenit ad eas cum
concurrenda caliditate in eis que coagu-
latur superfluitates et facit eas lapides
atque expellantur et attrahit eas ante dige-
stione integram a superioribus corporibus.
Hec autem caliditas aut est inseparabilis
aut accidit propter labore aut propter calefaci-
entium acceptione aut propter superfluitatum
aggregatarum opilatione aut est etiam
ex frigore opilationem constringente vel a
postematibus opilantibus et frigidis ac
duris. Strictitate quoque membrorum precipue
quorum ut intestinorum et aliorum. Nam quia
consumuntur renes tunc accidit eis opi-
latio. Et iste renes cum lapidis inveni-
untur in vesica et lumbis ut se differant la-
pides utrique. Nam ille qui est in renibus
minor est propter et minor magis quam de-
clinis ad rubedinem qui autem est in vesi-
ca durior est et valde magis quam declinis
ad nigredinem et ad citrinitatem et albedinem.
Dolor quidem fit ex lapide renum tamen
in principio generatur quia constringit et
quiescere invadit in meatibus et propter
in meatu vesice. Et repletio quidem
facit ipsum vehementius exitate dolores
propter quod cum cibus ad intestina descendit
et ea perstringit. Cum autem natavit et ex-
pellunt superfluitates ab intestinis do-
lores quiescere sunt. Signa vero motus
lapidis sunt gravitas doloris et ve-
hementia eius et cum super descensio dorsalia
et usque ad inguina et inde contorna. Et tunc
iam pervenit lapis ad meatum vesice. Cum
autem sedatur ille dolor tunc iam pervenit
in vesica. Lapis vesice multiplicatur
in septentrionalibus regionibus propter quod in
famulis. Et lapis quidem primus magis
retinet urinam qui magnus quia figi-
tur in meatu magnitudinis aut velocitatis

unde renouet. Ca. [7] Quorum quibus personis maxime solet in eis lapis accidere

Senibus adueniunt plurimum lapis re-
num quam lapis vesice. Infantibus
autem contrarium. Quod quia sermonis eos est
in infantibus et adolescentibus fortis
est virtus expulsiua et ob hoc expellit a pri-
oribus membris ad inferiora superfluitates
aut virtutes renum ipsorum debilitantur. Unde
propterea quod subtiliores sunt humores in membris
ipsorum. Hoc penetrant in renibus ipsorum.
Senum autem humores non penetrant quia gros-
siores sunt. Sed autem plurimum lapis in
infantibus generatur est propter appetitum
ipsorum et motum corporum super repletionem et
quia potant lac et indigestionem [illegible]
[illegible] ipsorum. Iuvenibus autem propter debili-
tatem digestionis corporum propter hoc mediocri-
ter [illegible] quam infantibus non sa-
ciatur. Puellis quidem et mulieribus ra-
rum accidit lapis in vesica quia mea-
tus vesice earum et breuior est
et latior ac planior [illegible] sed et
facilis est expulsionis. Item plurimum ad-
uenit pinguibus lapis renum [illegible]
et lapis vesice. Et omnis quidem urina in
qua est humor plurimus dignior est ut
in ea generatur lapis ipsa est aqua cum
descendit generatur sal plurimus. Sal namque
generatur ab aquositate neque est siccitas
plurima quam ad [illegible] caliditas. Et urina
quidem infantium plurimis est salsa quam urina
senum quia siccitas eius adustior [illegible]
dior est. Propter hoc urine sunt turbide propter
multitudinem [illegible] corporum propter vari-
etatem corporum [illegible] abeis
plurimum aquositas puerorum et dignior
magis generatur lapis est [illegible] quam sicce
nature sedem plurimum et calidi stomachi
nec [illegible] eorum plurimum
[illegible] propter attractionem humiditatis ad epar de
inde ab membris urine [illegible]
[illegible] facit urina gros-
siorem plurima. In illa quidem in qua se-
dimen est harenosum non aggregatur
lapis quia materia non est coartata ut
adueniat ei causa plurima. Quoniam si esset
plurimum [illegible] generatur esset
lapis magnus ac durus. Ex huiusmodi
autem lapidem [illegible] sunt. Par-
uum lapidem generandi cum [illegible]
quam quidem aggregatur et fortasse cum
urina egredientur adueniunt eis sicut co-
lica. Constantinus in suis. ¶ Lapis in re-
nibus plurimum in [illegible] nascitur et
in vesica plurimum in pueris. Causa namque
lapidis in renibus est defectus caloris

unde humores flegmatici grossi et vis-
cosi et semper in earum corporibus augmentantur
et propter defectum digestionis virtutis. Item
quia via transitus urine de renibus ad
vesicam stricta est propter frigiditatem et
corpus [illegible] materia grossa quam humiditas cum
calore coagulatur efficitur petra et lapis.
Hic magnus est propter largitatem concaui-
tatis vesice quam patent in vesica lapid[illegible]
duabus de causis quia sunt humores grossi
atque viscosi nascuntur in eis plurimum propter
gulositatem et grossa cibaria nimium post
cibum coitum. Item quia via transitus uri-
ne eorum in vesicam larga est propter fortitu-
dinem caloris naturalis et expulsiue vir-
tutis materia grossa et subtilis facile transit
ad vesicam una cum collum vesice unde
exit urina de vesica stricta est propter [illegible]
[illegible] ac membrorum corporum. Unde non exit
nisi subtilis. Grossa et remanet in ve-
sica et cum labore vesice lapidem facit.
Sed non lapis in vesica iuuenibus non genera-
tur quia eorum urina propter calorem subti-
lis est plus cum caloris sunt quam humiditatis
[illegible] plus quam pueri vesice
quoque collum largum est et urina grossa
subtilis et facile exit propter etiam non
nascitur lapis in vesica mulieris
quia eius vesice collum breue est et largum
unde facile exit urina subtilis atque gros-
sa propter has igitur causas passiones renum
ac vesice sanare difficile est propter [illegible]
strictionem et complexionis frigiditatem.

Ulcera. Ca. [illegible] De diuersis passionibus vesice

[illegible] fiunt in vesica sicut in renibus iam
dicta sunt. Est in vesica durities et ar-
dor urine. Alii non urinam subtilem sicut aqua
[illegible] scintilla vel furfura [illegible]
¶ Stranguria dicta est ea quod urinas difficul-
tatem stringat. Constantinus in suis. ¶ Stran-
guria fit aut doloribus quibus in vesica
et in renibus [illegible] aut ex defectione re-
tentiue virtutis et mollificatione fibre vesice.
Unde non potest urina ut exeat continere.
Hic infirmus [illegible]
[illegible] vesica [illegible] unde urina [illegible]
exit cum [illegible] quiescat aut fit ex apo-
stemate [illegible] vesice vel in ulceribus colli
eius aut [illegible] grossis atque visco-
sis et in [illegible] se in via que est in
vesicam [illegible] aut coagulatione [illegible]
coagulatum sanguinem [illegible] stringente.
Alii non stranguria [illegible] hu-
moribus in vesica nascentibus aut [illegible]
tis in urina qualitatibus semper vesicam
pungentibus [illegible] urine [illegible]
ardore quod sentit [illegible]

[H]umor preter voluntatem exitus fit propter la[x]a-
tionem molliciem et dilatationem colli vesice vel
propter defectum virtutis retentive propter humidita-
tem quam patitur plurimum et contingit pue-
ris propter humiditatem membrorum suorum fit
etiam cum incitatione spondilis apposite vesice
que foras egredi[tur] [?] vesice vapores
ne urine teneant. Vel aut intelligi quod si per-
sonam habent femores paciant[ur] et nec sanan-
tur ypocritis testiculi [?] et multis
diversis morbis moriuntur. Capitulum xxx de pas-

Passiones siphac. || passionibus siphac

De siphac qui est in ventre fiunt fis-
sure ruptiones et relaxationes [?] zirbum et intesti-
na egrediuntur. Oportet siphac contra lateres
ventris alii contra umbilicum et sub umbili-
cum quando intestinum et zirbum tendit et intesti-
na. Apparet etiam quedam tumor et aposte-
ma et videtur esse ruptura. Ruptura du-
plex est: in inguinibus alia ad testiculos de-
scendit. Descendunt intestina et zirbum in locum
illum tendentia. Si subsistet in inguinibus
appellatur hernia inguinaria. Si vero descen-
dit in saccum testiculorum appellatur hernia te-
sticulorum. Hec passio nascitur aut [?]
nimio motu sicut saltu vel nimio clamore
aut gravis rei pondere vel percussione super
ventrem et maxime si super pudibunda [?]
[?] receperint. Siphac aut ex
grossis humoribus frequenter contingit aut
ventositate ventris et intestina inflante
aut ex humoribus viscosis se illabentibus
in intestinis vel inguina se proicientibus.
Ruptura aut vel apostema et huius mor-
bum hec est ut infirmus iaceat supinus
et oportet tangatur atque [?] sine redu-
catur. Et si facile redierit ruptura est.
Si non tumor est vel apostema. Sciendum
autem quod si ruptura parum sub umbilicum
fuit molestissima sit ibi enim est intesti-
num subtile quod tamen cibi primo super flatulentis
dolorem sentit infirmus. Capitulum xxxi de pas-
sionibus testiculorum. Sequitur capitulum [?]

Passiones in membris generativis fiunt
aut in testiculis aut in virga aut in
matrice aut in uberibus aut in corpo-
re aut inter substantiam et corporis pelliculas de-
in venis suis aut in [?]. Si pas-
sio fit in cutis substantia desiderium aufert libi-
dinis regionem aut puritatem facit spermatis
et apostema vel ulcera. Ablatio libidinis
aut generationisque fit horum membrorum sic
in epylensia videtur aut puritate sper-
matis [?] aut spermatis est aut ex
immoderatione cibi aut compilatione fri-
gida et se durante testiculis que materiam
sibi venientem mutare nequeunt in substantiam
spermatis. Ablatio generandi fit complexione
mala quod testiculis dominante. Et hec aut ui-
nis calida que spermatis incendit ma-
teriam aut nimis frigida que congelat
et adunat eam aut humida que dissolvit
et subtiliat aut sicca que ingrossat.

[?] non spermata preter voluntatem nec eri-
gere virgam accidit ex retentive virtutis
in testiculis defectione et expulsive for-
titudine et calore vel humiditate domi-
nantibus complexionibus sive quod fit cum sper-
matis instrumenta patiuntur spasmum sic-
ut in epilepticis videmus. Ideo enim quod super-
veniunt motu non naturali moventur. Deinde
expellunt spermatis expellit. Apostema
calidum intelligitur ex magnitudine testi-
culorum et rubore et calore ac dolore. Corpus
frigidum aut flegmaticum ex pallidi-
ne caloris et mollicie tactus et quantitate
doloris. Porro melancolicum intelligitur
quia lividum est ac durum. Ventosum
inter corpus substantiam et pelliculas nascitur
[?] est humiditate aquose frigide
sicut in ydropisis videmus. Quod aut inter
carnem et pelliculas tumor est carnosus
qui nascitur ex humoribus grossis [?]
loca descendentibus. Est aut in venis vel
arteriis fiunt quarum eadem est causa qua
in cruribus fiunt. Capitulum xxxij de pas-
sionibus virge et matricis [?]

Passiones in virga fiunt aut in cutis
superficie aut in via in cutis substantia fit
illa que vocatur [illegible]
i. erectiones sine multitudine et titillationis
passio apostema ulcera. In cutis aut
via fit constrictio erectionis frequentatio
priapismus ex [?] vel ventositate
et calore immoderato que intelliguntur ex
erectione nimia sine titillatione quod ex ve-
ntositate ingrossa contingit. Ille inclu-
sa hic paciuntur humorem calidum et
urine nimio. Alii quoque mollitie na-
turam spermatis et alii spasmum. Quando non
spasmum incidunt cito moriuntur. Cum
corpus ventre intumescit et corpus sudore fri-
gescit. Apostema porro que patitur virga
sicut ceterorum membrorum passionum. Substan-
tia violata denique sine constrictione [?]
ex ardore urine procurrentis [?] et
ex grossis humoribus saniem [?]
[?] cum urina procedentibus. Pas-
siones in matrice fiunt menstruorum abla-
tio sine constrictio fluxus sanguinis dis-
solutio suffocatio inflatio ventositatis
apostema tumor spasmo contusio eius

emorroidis fissure vulneri mollicies concep-
tionis ab alacio fetus aborsio difficultas
parturiendi. Ca. xxxiij De constrictione menstruorum

Menstruorum constrictio vel retentio

Menstruorum [illegible] et ablacionem corporis secundum naturam
oportet intelligi. Itaque menstrua mulierum
incipiunt cum duodecimum annum complent
sunt et plurimum in xiiij augentur et quibus-
dam circa xxxv quibusdam circa l cessant.

¶ Secundo sciendum quod fit menstrua vel sperma
menstrua quando valida sunt continua per
duorum dierum spacium vel plurimum iij dierum.
De si continuant ultra non erunt valida
significat aut mulier cum tempus men-
struorum venit. Tunc vero menstrua sua
diu differt molestum ei ac durum est quod
multe quantitatis subito purgantur. Si autem
tardat tempus in pallationibus xx dierum
est cursus in duobus aut pluribus mensibus
ascendit. Tunc non xiiij fiat tempus men-
strua veniunt valida non sunt. Retentum
secundum menstruorum constrictio. Que fit compres-
sione in vulva vel in corpore toto vel in
uno membro. In vulva quando ipsa aposte-
mata vel ipse vulve tortura aut ex ab
ortu innata vel compressione matricis
aut oppilatione vel compressione venarum ora
claudente vel humoribus grossis atque
viscosis [illegible] aut cum illis
lumbis in eis coagulatis. In toto corpore
ut ipse febribus cum ipse corruptione com-
plexionis sicut ydropisis [illegible] In uno
membro sicut de passione pectoris stoma-
chi vel epatis. Fit itaque menstruorum constric-
tio ipse emorroidum aut sanguinis de na-
ribus vel pectore currente aut quandoque
fit [illegible] grossitudine corporis [illegible]
te venas atque stringente. Huius constric-
tionis significatio [illegible]
inflationis ventris dolor totius corporis
constrictio quoque urine atque digestionis aliquando
etiam urina est nigra deficit quoque virtus
appetitiva aliquando mala appetunt [illegible]

¶ Sanguinis fluxus aut est ex defectione
continue aut ex subtilitate sanguinis et
acuitate aut ex eiusdem multitudine
venarum quoque plenitudine aut ex fissura
venarum matricis aut ex humoribus acutis
aliquando quoque communia purgatione impeti-
tione vel expressione fetus ante tempus.
Et quandoque augmentatur sanguinis fluxus
atque inducitur mutationem coloris [illegible]
patitur et tumorem [illegible]
corruptionem virtutis digestive. Si autem
plus augmentatur moritur.

Ca. xxxiiij De impedimentis conceptionis

Ablatio concipiendi fit ex parte femine vel
masculi. Ex parte femine fit aut ex mala com-
plexione matricis aut ex officialibus mor-
bis aut ex humoribus in concavitate vulve se
coadunantibus. Ex mala quia si nimia est
caloris siccitatis efficitur. Si autem [illegible]
cendi vis aufertur. Si est calida incenditur
corrumpitur sperma. Si frigida constringitur
et [illegible] vulva venarum quoque ora [illegible]
[illegible] sperma et infrigidatur ac coagulatur
[illegible] intestinalis quoque ipse corpus frigidi-
tatem non multum nascitur sperma [illegible]
da non potest continere sperma. Si vero sicca sit
grossum ac durum ubi nascentis sperma non
extendens quod nec formativa virtute [illegible]
Ex officialibus morbis fit aut ex constipatione
[illegible] spermatis aut ex apostematibus et
[illegible] Ex humoribus qui in concavitate vul-
ve coadunantur si flegmatici colerici aut
melancolici plurimum qui femine conceptionem
perdunt ex grossitudine. Nimia quantitate
os vulve constringit copulat ut non ad
effluant menstrua vel sperma [illegible]
[illegible] est non valet.

¶ Ex parte vero mascu-
li fit ablacio concipiendi ex mala com-
plexione spermatis aut ex officiali morbo.
Ex mala complexione quia si calida sit
incendit si frigida coagulat si liquida
dissipat. Ex officiali morbo sicut est tor-
tura virge virilis unde sperma [illegible]
non recta via in vulva tendit quod intelligi
potest si non recte mingit.

¶ Itaque si con-
ceptio ipse masculi aut femine ablata
sit probabit mulier si [illegible]
[illegible] suffumigetur. Si [illegible] ad os [illegible]
[illegible] suffumigatio perforet non ipsa in cul-
pa sed masculus est si cum os vulve clau-
sum esset ora venarum unde sperma [illegible]
[illegible] menstrua suffumigatio perforet
non ipsa corpus mulieris non perforaret
[illegible] ibidem esset humiditas [illegible]
[illegible] fumus sicut calor spermatis [illegible]
[illegible] Si vero calor fumus dissolvet
ac dispergetur. Alii vero antiqui dicunt quod
sperma masculi si super aquam posuerit [illegible]
[illegible] super aquam intelligitur esse
frigidum ac subtile nec proficiat si ad
aque in fundum [illegible] item si
vulva nimia parte longa sit et magna
brevis quod virilis virga non potest sperma
attrahere sibi et ita [illegible] sit masculi
[illegible] intelligi [illegible]
le complexio in masculis sive feminis et
[illegible] gracilitate crassicie [illegible]
[illegible] mollitie multi-
tudine quoque spermatis [illegible] pinguitate

grossicie et subtilitate. Capitulum xxxvi de modo conceptionis et generationis etc.

Mulier concipit quamdiu usque menstrua manifestantur et masculus generat usque ad annos lxx plurimumque usque ad lxxx propter virtutem caloris naturalis eiusque calorem secundum testiculis. Quidam ante in iuventute non generant sed in senectute quia complexionem testiculorum frigidam habent et humidam post iuventutem vero senectam calor eorum naturalis confortatur testiculi calidiores efficiuntur ideoque generant tunc potentia sunt. Alii quidem idem generant commutatione dicte frigide et humide in calidam et siccam. Quidam in adolescentia sua multum generant quia testiculorum complexio calida et sicca est in iuventute vero senectute calor augmentatur ac desiccatur unde sperma consumitur et etiam desiccatur nec ad generandum proficit. Quidam in adolescentia parum generant quorum complexio nimis est calida et sicca in senectute. Cum autem ad etatem veniunt calor mitigatur ac temperatur. Sed aut etate aut commutatione dicte intemperatio intemperamentis frigide. Item quidam in adolescentia feminas tantum generant in etate perfecta masculos quia in adolescentia complexio ipsorum atque testiculorum frigida est et humida in iuventute vero senectute calescit et parum desiccatur ideoque masculos generant. Aliquando et commutatione dicte proveniunt. Significatio vero an mulier gravida sit hec est. Sentit masculus in coitu matricem virgam suam desugentem sicut sanguisuga sanguinem nec egreditur sperma masculi. Mulieri vero os vulve clausum remanet sentitur sine apostemate duricies vulve pedetibus. Hec est causa mulieris ad ardorem recipiendi masculi spermatis. Menstrua quod non currunt ex consuetudine neque in tantum. Indicat mulierem concepisse in ungulis est venarum color viridis et maxille solito duriores albedo mortalis est livida viriditati contigua facieque similiter lentiginosa quoque est abhominatio ciborum appetitus defectum malorumque aliorum desiderium. Si vero aut de conceptu dubitetur da mulieri mellicratum in hora somni si circa umbilicum torturam patiatur concepisse noscitur si non e contrario. Quidam dicunt mellicratum male fecisse quia ventositatem et inflationem generat in vulva et intestino recto comprimit ut ventositas non exeat sed potius redeat ac torturam faciat. Item si vis certificari fetum masculinum esse vide quia color mulieris pulchrior et motus levior venter rotundus color corporis rubicundus. Si vero color fedus motus et tardus est venter longus in facie quoque lentigo fuerit et alia etiam in venis [illegible] pustule nulla, quod fetus femine erit. Capitulum xxxvii de causis abortiendi et difficultate pariendi.

Abortiendi sepe causa est pariendi aut abortionibus aut [illegible]. Abortionibus quidem [illegible] in vulva que fetum [illegible] aut ex mala complexione vulve qua virtus contentiva deficit aut ex apostemate vulve aut ex nimio cursu menstruorum in conceptione unde fetui nutrimentum minus venit et moritur atque natura expellit abortionibusque aut ut saltu vel clamore nimio vel timore vel ira vel leticia vel si nimia fuit repleta. Commutatione quoque continua vel per tussionem sive casu in ventre vel dorso aut ex catarticis aut ex corporis magnitudine aut ex nimio casu sanguinis de aliquo membro corporis.

Difficultas autem pariendi contingit aut ex matrice aut ex fetu aut ex secundina aut ex aliqua re exteriori. Ex matrice quidem si nimis crassa sit aut eius vulva parvula aut si est virgo vel timida vel debilis ut fetum expellere non possit aut si apostema in vulva fuit habitum vel aliquam passionem in aliquo alio membro aut si in tempore partus ceciderit. Ex fetu vero si nimis magnus aut crassus sit aut parvulus ut ad inferiora descendere non possit aut si magnum caput aut duo capita habuit aut mortuus fuit aut si plures fuerint aut si non secundum quod oportet ceciderit. Caput enim prius exire debet et manus eius iuxta costas aut pedes quod primum si non distracti. Ex secundina vero si [illegible] ex grossitudine sua vel si ante tempus scindat aut si nimis subtilis sit. Ex causa exteriore sicut aere frigido constringente vulvam et coagulante aut aere calido corpus rarificante virtute deficiente ut fetum nequeat expellere pulsus aut [illegible] si mulier [illegible] patiatur facilitate adiuvat partus sicut ypocras dicit. Dicunt autem obstetrices quod partus viri feminarum longior est sed dolor ibi debilis partus vero masculi dolor est acutus sed velox. Item si de muliere ante partum sanguis ceciderit partus erit durior quod si moretur facilior. Capitulum xxxviii de passionibus mamillarum.

Passio mamillarum aut est universalis quia nascitur in eis sicut in aliis corporis membris mala complexione apostemata et similia aut est propria sicut ca-

ledunt apostema nascens in eis coagu-
latione lactis quod intelligitur ex tumore et do-
lore duritie quoque et rubore. Sanguis
non si coagulatus sit intelligitur ex duritie
quod ex tumore sanguis quoque diminu-
itur ostensione. Dixit etiam ypocras
si mamillam [illegible]. Galienus cum [illegible]
dispositi fuerit non tamen semper sed raro
cum scilicet sanguis [illegible] vincitur. Alij
non si expansa fuerint mamille ut una vel ambe
contrahantur in gracilitate unde significatur
nocumentum fetus aut etiam abortus ita
quod si una contingit receptum fuerit unus
absorbendus erit. Et si quidem dextra ma-
millarum si sinistra absorbetur femina. Cau-
sa huius contractionis est quia sanguis
minuitur in venis ad mamillas tendentibus
menstruis. Item sanguis abundans
membris semper ad inferiora descendit propter
nature laborem ad expellendum fetum.
Igitur a mamillis alij [illegible] patitur nigra
indicatione duritiem doloris significan-
tur. Item in genitalibus corporis et oculis. Cau-
sa non doloris est quia sanguis augmenta-
tus et multiplicatus in mamillis cum [illegible]
natura expulsit aut in inferiora corporis
aut in superiora expellit. Et si quidem in infe-
riora tale patitur receptum. Si vero in supe-
riora patitur oculi obtalmia ceteraque similia.
Constantinus in pantegni.

Ca. xxxiiij de passi[onibus] [illegible] et pedum

Passiones [illegible] inferioris et pedibus sunt sciatica
artetica podagra que plurimum
nascuntur cum [illegible] humores imple-
tur et quiescunt contra que frequenter [illegible]
[illegible] magis [illegible] que post
[illegible]. Sciatica est dolor sine passio nascens
in concatenatione coxarum et differt ab
artetica quia dolor huius est in ossibus
coxarum [illegible] descendens usque ad
concatenationem genuum. Alij etiam [illegible]
tamen [illegible] pedum [illegible]
parte. Nascitur aut [illegible] grossis
sanguinolentis aut grossis et flegmaticis
in concatenatione coxarum conclusis. Et alij
quidem in concatenatione sua separatur
coxa a [illegible] matrice. Et [illegible]
ingreditur pedes contrahuntur et claudicatio
subsequitur quia pedes non talis ut oportet
[illegible] unde ypocras [illegible]
[illegible] cum dolent [illegible] si do-
lor se prolongant et coxa [illegible]
necesse est pes contrahatur et [illegible]
claudus efficiatur plurimumque fit hoc in parti-
bus sinistris. Artetica non est dolor
in concatenatione membrorum nascens
alij quidem in omnibus membris sedeunt in

calcaneos maxime et digitorum pollicibus
et pedibus vocatur. Alij non in genuum [illegible]
vel cubitorum [illegible] artetica sola vo-
catur. Nascitur etiam plerumque in [illegible]
[illegible] colli [illegible]
ut causa eius intelligi non possit. Huius
causa est concatenatio defectiva ad quan-
dam [illegible] ut [illegible] descen-
dit humorum materia membrorumque et con-
ligamenta [illegible] ad dolorem [illegible] facit.
Causa magnitudinis doloris duplex est quo-
niam [illegible] ligamenta sensibilia sunt [illegible]
a que est in quantitate concatenationis
descendit non cito dissolvitur propter duritiem
illorum locorum quia nec [illegible] moveatur
et distemperat sicut molliora membra. Defec-
tio concatenationis membrorum aut natura-
lis quia [illegible] a parentibus [illegible]. Cum
enim fundamenta membrorum [illegible]
fuerint [illegible] morbus [illegible] cum [illegible]
bus huius morbus generatus filius quod [illegible]
[illegible] generatur [illegible] morbum [illegible]
[illegible] membra
quedam debilia sunt [illegible] similia aut
fit ex labore nimio vel fatigata est [illegible]
[illegible] sicut [illegible] equitatu et [illegible]
aut voluntate nimia concatenationis
eiusdem aut [illegible] locum ipsius in-
cidente [illegible] humores descendunt aut
[illegible] principalibus membris sunt que ad [illegible]
[illegible] expellunt aut propter [illegible]
maxime si post [illegible] fiat que
causa huius morbus [illegible] pessima est.
[illegible] in pantegni. Arteticus dicitur morbus ab
articulorum passione nomen suscepit. Consta-
tinus in pantegni.

Ca. xxxv de podagra etc.

Huius passionis [illegible] in dolore peior
[illegible] potentior est podagra [illegible]
[illegible] podagra descendit [illegible] me-
bra [illegible] concatenatio [illegible]
[illegible] est [illegible] materiam si magna sit [illegible]
non potest unde [illegible] extendunt et sic
dolor augmentatur. In maioribus membris
ut [illegible] non sic quia materia [illegible]
[illegible] non sic extendunt. Ypocras [illegible]
[illegible] inquit [illegible] non fiunt po-
dagrici quia [illegible] non utuntur [illegible]
[illegible] est huius morbi materia est.
Causa quoque podagre est [illegible]
potus talis dicta que impleat [illegible]
corpora sicut est vinum album [illegible]
[illegible] quantitas [illegible]
quoque corporis negligentia. Passio podagre plu-
rimum in autumpno movetur vel vere. Nam propter
inordinata dieta [illegible] in hyeme
acceptam humores [illegible] adunati [illegible]
veris tempus [illegible] liquescunt [illegible]

membra pungunt et ideo nocent calefac-
tos ad membra debiliora humores morbis ap-
parata compellunt frequentius quoque do-
minantur humores multi materie propter multos
fructus comestos in estate qui tan-
dem augmentati decurrunt in membra de-
bilia sicut dicit ysidorus ubi supra. ¶ Podagra
greci articulorum pedum dicunt nominata
a fervali dolore. Sed quod autem quod in mente
fuit abusive agrestem vocamus ysidorus.
¶ Podagra est dolor calcanei et plante pe-
dis cum diffusione inter compulsatione sin-
napsis commaliis humoribus ad calcane-
um descendentibus. Cum si sint cali-
di et acuti dolor nimius erit et pulsacio
continua incidentibus calcaneum. Si frigi-
di et grossi gravitas nimia fit et exten-
sio sine pulsacione tumor et apostema
ta autem podagre et artetice passiones
sunt tumida quia tumor in solis car-
nosis locis et membris nascitur et similiter
in simili sanguinis horum membrorum humidi-
tas infrosa et frigida est intimentu-
men quia carnes sunt nuda non sunt tu-
menda plus hec in nascitur frequenter et quie-
te inmictibus exercicia negligentibus
et purgaciones et mundificaciones cor-
poris nolentibus maxime cum multum
comedant et bibant hec enim res incor-
porecreant humores superfluos ysidorus
ubi supra. Capitulum lxvj de prognosticis fu-
ture egritudinis et cetera

Pronosticia
Principia egritudinum a prognosticis
bene dicta dicit constantinus in medicina et predicta
cognoscitur et futura sic et futura sunt de-
clarari in alia parte vij. parte. ¶ Saltus
facici diu perdurans multus et fortis
torturam interius pretendit. ¶ Tormen-
ta corporis saltus multus ac diuti-
nus spasmum prognosticat. ¶ Oculorum
facici quod rubedo et venarum in eis ma-
nifestatio lacrimarum decursus et cla-
ritatem pati non posse hec omnia si cum
forti dolore capitis acciderint frenesis
future prognostica sunt. ¶ Tinnitus et
sonitus aurium si diu perseveraverint et fortes
fuerint epilempsiam pretendunt.
¶ Tristicia absque manifesta causa diu per-
manens et cordis malignitas ac de-
sperate melancoliam significat. ¶ Reumatis-
mus et coriza si frequenter eveniant timen-
dum ne ptisis vel asma vel passiones
pulmonis proveniant. ¶ Sudor mul-
tus ac diu perseverans corporis repletam
significat qui si male fuit aliquis febrium in-

cipiendi designat. Repletio quoque superflua
timorem et apoplexie passionis future
et apoplexie ac subitanee mortis au-
fert. Item sensuum perturbacio motumque
debilitatis cum repletione timorem in-
ducat apoplexie. ¶ Cordis tremor for-
tis ac frequens mortem subitaneam pre-
tendit. ¶ Palpebrarum extremitates in-
flate prognosticant ydropisim fatiga-
tio et dissolucio cum appetitus destruc-
tione febrium signat. ¶ Vultus facici ru-
bor cum obfuscatione et angustia ae-
rem attrahendi vocis quod raucedo le-
prosam faciunt timere quamvis incipit ac-
cedere. ¶ Gravitas in dorso vel latere vel carni
ne diminute in venenum et punctura
et tensio lesionem epatis signat. ¶ Murmur-
acio ventris et eructuacio signat plures
causas humorum ibidem consistentium
fetor et egestionis immittit fastidium et
gravedine que in ventre fit fetor a-
rine putrefactionem sanguinis febris
quod ventris. ¶ Ex multis glandulis
dicuntur suspecto magne collectionis et
palpis pervenit magna pretendit. ¶ Quia
aspere singulorum predictorum causa subtiliter
investiganda est et ad eius sanacionem
festinandum sicut in vij parte. Capitulum de
signis mortis et cetera sequitur capitulum

Cum facies que sunt contemnata
et oculi quam incluntur et tympa-
pora dilatantur aures que frigi-
de fuerint et inmaturitate mittite quarum
eadem contemnitas que pendent in scrutum
contracta fuerit et cutis facici tensa
apparebit. Item hoc est color citrinus
et viridis aut niger apparuit nec est mul-
tum prius enarratum passus sunt hec
omnia signa mortalia sunt. Urina pre-
ta nigra et sputum nigrum et scitus nigri-
ores signis mortalibus sunt. Et si cum
acutis febris magni fuerit incendium ple-
na vide mortalia sunt. Item fetor an-
helitus et oris in acutis egritudinibus
signum est mortale. Item sudor in fronte
post labores multitudine cum pulsibus ac
motus debilitate mortale signum est.
Similiter oculi stupidi qui non manent
et tremuli qui non quiescunt sed sic pro-
mptus timore occurrere videntur de signis
mortis sunt frequens ac inrecta venositatis
rucinrdorum dispositio et hec signa sunt
non bona signat enim incepto estuationem et
mentis perturbacionem. Item duritas calo-
ris interius corpore ut cum doloribus sit

calidum percipiatur quod corporis venter et alia membra sunt frigida signum est non bonum. Viriditas unguium et digitorum vel unguium nigror vel albor que videntur in oculis manifestatio preter solitum et dormire ore aperto. Hec omnia signa valde periculosa sunt. Stridor quoque dentibus preter solitum malum est signum si cum acute accidat egritudine. Citrina rubedo in albis oculorum vene rubee vel nigre in eis apparentes mala signa sunt. Extremitatum frigiditas in acutis egritudinibus signum est non bonum. Et si frigiditas angustiatur et magnus calor in ventre fuerit atque sitis mortale est. Egritudines acutissime in senibus et in [illegible] regionibus et temporibus frigidis deteriores sunt quam in illis contrariis. Tremor cordis qui pervenerit in acutis egritudinibus signum est malum et singultus similiter. Et si cum hanelitus constrictus fuerit et febrilis calor angustiatus signum est periculosum. Cum in aliquo membrorum oriatur apostema vel dolor et respiratio [illegible] incendium ac sitis malum est et si cum eo tremor cordis accidit mortale est. [illegible] nimia profusio signum est malum et sitis vehementes cum sudore frigido principium flatus a frigidus cum debilitate virtutis egri significat morti propinquum. Sudor frigidus cum acuta febre periculosum est. Cum post sudorem tremor sequitur malum signum est. Signorum autem virtutes inter se conferende sunt cum autem bonum signum est cum fuerit multis malis signis respondit. Egritudo timorosa est in senibus semper [illegible] qui fere semper egrotat ypocras in libro afforismorum. In quibus morbis sompnus laborem prestat mortale est. Item in egritudinibus quibuscumque in principio si fel [illegible] aut sursum aut deorsum descenderit mortale est. Cum in febribus cum aliis egritudinibus oculi non pro voluntate lacrimantur inconveniens est. In acutis morbis frigiditas extremitatum malum est. Nocte quoque egrotanti [illegible] malum est. Similiter in [illegible] et oculi rubei et in sudore quoque rigor. Quibuscumque in [illegible] dolor in morbis fit in tribus diebus [illegible] si non hec effugiunt sani fiunt. Item quibuscumque [illegible] ab aliqua [illegible] tum fuerit necesse est [illegible] si statim [illegible] ut supra.

Cap. xxxi de afforismis etc.

Aforismus est sermo brevis integrum sensum proposite rei describens. Hec diffinitio ypocratis [illegible] quedam locis congruis inserimus etiam in supplementum huius capituli pauca subiungimus ypocratis ut supra. [illegible] non longa tempus a acutum [illegible] non fallax iudicium aut difficile. [illegible] dicte febricitantibus [illegible] conferunt maxime quod pueris et [illegible] sic assuetis vesica [illegible] non est aliquod tempus regioni et etati et consuetudini. Contemplari oportet egrotanti si sufficiat ei dieta an ipse post deficiat. Senes facillime ieiunium ferunt secundo consistentes postmodum minus [illegible] infantes [illegible] quicumque [illegible] plurimum habent calorem innatum [illegible] plurimo indigent nutrimento. Senibus vero paucus inest calor [illegible] pauci indigent [illegible] febres non sunt similiter acute frigidum enim habent corpus. Ventres hyeme et vere sunt natura calidissimi sompni quod longissimi in [illegible] temporibus [illegible] plures dande sunt. Innatus enim calor multus ampliori indiget nutrimento [illegible] hyeme [illegible] facillime. [illegible] corporibus humidas dietas [illegible] febricitantibus [illegible] cum [illegible] dolentes aliqua corporis plurimum dolorem non sentiunt his mens egrotat. Que in multo tempore extenuantur corpora tarde [illegible] que in modico modice. Quibuscumque [illegible] sunt his [illegible] quibus autem [illegible] factis [illegible]. Assueti multos ferre labores [illegible] fortibus [illegible] facilius ferunt. Nam [illegible] tempore consueta et si deteriora sunt [illegible] minus molestare consueverunt. [illegible] Mutationes temporum maxime generant morbos [illegible] fit [illegible] ut supra.

Cap. [illegible] de naturali philosophia etc.

Naturalis scientia contemplatur corpora [illegible] et corporum accidentia que non habent esse nisi [illegible] illa [illegible] quedam artificialia quorum [illegible]

esse partem civilitatis hominis est ut intra spacium electus. Naturalia vero sunt ut celum et terra et que inter utrumque sunt ut pluvie et terra et huiusmodi. Naturalium quidem et artificialium corporum in hoc est consimilis dispositio quod sicut in artificialibus inveniuntur que non sunt esse nisi per corpora artificialia sunt ut ligatura in panno splendor in vestimentis in vitro sculptura vel statua in ligno. Res autem ad quas vel propter quas sunt illa corpora sunt fines eorum et intentiones sicut pannus finis est ut cooperiat cuius ut feriat intra vel in superficie recipiat lectus ut nos altius suspendat. Res a quibus illa sunt actores et procuratores eorum sunt ut politor cultelli et carpentarius cuius lecti. Res vero per quas constituuntur unumquodque duo sunt forma scilicet ut in ense acuitas per quam eius operationem efficit et materia ut ferrum. Similiter in panno materia sunt fila forma vero contextio. Lecti quoque materia sunt ligna forma vero quadratura. Similiter est in rebus que corporum quodque pervenit est eorum actio et perfectio. Nullum enim corpus aliquid agit vel aliquid operatur nisi inter materiam et formam advenit ad materiam. Sic est et etiam in corporibus naturalibus licet hec in eis ita appareat quia constitutiones eorum non ita sensate sunt sicut illa que in sensu subiacent. Verbi gratia unum est corpus naturale scilicet virtus qua in ebrietatibus non est sensata nec eius esse cognoscitur nisi per suam operationem. Et illa quidem virtus forma membri est eius constitutio cuius et comparatio ad membrum est sicut acuitatis ad ensem que si destruatur non erit ensis. Similiter est etiam in medicinis que non operantur in corporibus nisi per virtutes provenientes per compaccionem que virtutes non sunt sensate sed eorum operationes. Et materie quidem et forme corporum et actiones eorum et fines propter quos constituuntur nominantur principia corporum. Et accidencia corporum vocantur principia actionum que sunt in corporibus. Sciencia vero naturalis facit scire corpora naturalia vel ostendendo quod eorum est sensibile vel probando quod eorum est intelligibile docet et eius quod naturalis corporis materiam et formam et actiones eorum et a quibus fiant et fines propter quos fiant. Hec scientia dat principia naturalium corporum et accidencium eorum. Actor in libro de celo et mundo. Omnia corpora nature naturalis scientie in corporibus consistit ac reliquis magnitudinibus impressionibus et eorum motibus ac principiis eorum que sunt nature similia sunt.

Subiectum scientie naturalis est corpus non secundum quod est eius in substantia vel quantitate sive sed secundum quod est compositum ex duobus suis principiis que sunt materia et forma. Et sic quod est subditum motui et quieti ac permutationi suis cum modis potest fieri consideratio de corpore teste Avicenna qui dicit quod corpus celi et mundi consideratur a physico sic quod est principium motus et quietis essencialiter a mathematicis vero secundum quod est sub suis quantitatem et dimensionem secundum quod est vel eius vel substancia contemplatur physice naturalis. Est dare principia neque accidencia et eo mutatoria in omni physice corporis principia intellige neque causas sed materiales formales. Accidencia vero coloraciones punctuates asperitates aspectates diffinis et cetera huiusmodi similia. Dixit autem scientia physice physica naturalis quia physis grece natura latine. Sed medici ad sui palliationem hoc nomine sibi attribuant sicut dicit Alpharabius in suo.

Cap. ii. De partibus naturalis philosophie

Naturalis scientia dividitur in octo partes. Quarum prima est inquisitio eius in quo conveniunt omnia corpora naturalia sive simplicia sive composita scilicet in principiis et accidentibus et consecutivis que principia et hec docentur in libro de auditu naturali. Secunda est inquisitio de corporibus simplicibus an sint et que sunt et quotus eorum numerus et hec docetur in libro de mundo et celo. Tertia de permixtione et corruptione corporum naturalium communiter et eorum elementorum hec docetur et de hiis corporibus constituuntur de qualitate generationis eorum elementorum. Hec docetur in libro de generatione et corruptione. Quarta de principiis actionum et passionum que proveniunt elementis tantum et compositis ab eis. Hec continentur in tribus primis libris de impressionibus superioribus. Quinta est consideratio de corporibus compositis ab elementis et de eo in quo conveniunt omnia composita sive similium partium ut sunt aurum et argentum sive dissimilium partium ut sunt aurum et argentum sive dissimilium ut sunt caro et os et hec continentur in quarto libro de impressionibus superioribus. Sexta est inquisitio de quo conveniunt omnia corpora composita similium partium que non sunt partes compositorum dissimilium partium. Hec sunt corpora mineralia species eorum mineralium et de eo quod est proprium unicuique speciei eorum. Hec docentur in libro de mineris. Septima de eo in quo conveniunt species vegetabilium et de eo quod est proprium cuique eorum et hec in libro de vegetabilibus. Octava

est de eo in quo conveniunt species animalium et de eo quod est commune omnibus secundum quod docetur in libro de anima et in libro de animalibus ceterisque libris qui sunt usque ad librorum ad ultimum de naturalibus et iste sunt due ultime xvii et xviii sunt due partes speculationis de compositis diversorum prout sunt dissimilium. Itaque scientia naturalis de communi specie corporis perfectorum dat principia et accidentia corporis concomitantia illa principia actor. Aliter physica i. naturalis scientia tractat de communibus simplicium causis naturalibus corpus et ea que sunt corporis principaliter considerat. Corpus autem aut consideratur in generalitate partialium suarum aut in speciali. Si primo modo sic determinat Aristoteles in libro Physicorum. Si in speciali aut est corruptibile aut incorruptibile. Sic est in libro de celo et mundo. Dicit enim Aristoteles illudque quod celum est corpus non generatum nec fabricatum nec recipiens impressiones aliquas. Si sit corruptibile aut ergo est simplex aut compositum. Si simplex sic est in libro de generatione et corruptione et loquitur de simplicitate illa que comprimunt compositionem naturali compositionem elementis. Si compositum aut est animatum aut non. Si non sic est in libro Metheororum ubi Aristoteles determinat de impressionibus et de generatione quorundam et corporum mineralium compositorum. Si non sit compositum animatum aut est anima vegetabili est animatum et de tali determinat in libro de vegetabilibus et de plantis. Aut anima sensitiva et de tali in libro de animalibus aut anima intellectiva et de tali in libro de anima. Ceterum libri scilicet de sompno et vigilia de morte et vita de sensu et sensato de differentia spiritus et anime et cetera supponunt libro de anima et libro de animalibus. Aristoteles in ii physicorum. Capitulum iii.

De natura rerum operatione et cetera

Horum que sunt alia quidem natura sunt alia vero propter alias causas scilicet propositum artificium et cetera. Natura quidem sunt que mota ab alio in se ipsis principio quocumque mota inveniunt in aliquo sive ut animalia quelibet partes corporis ac plante et corpora simplicia ut ignis aer terra aqua et cetera que omnia videntur in se ipsis habere principium motus et status hec quidem secundum locum, alia non secundum augmentum quedam aut secundum alterationem lectus non et indumentum et cetera abstracte sunt. Est ergo natura principium alicuius et causa movendi et quiescendi in quo est primum per se non secundum accidens. Utrum autem sit natura temptare demonstrare ridiculum est quia rerum sic multe sunt que sic habent principium sui motus. Manifestum autem per ignotum demonstrare non potest. Similiter

bit cum utique aliquis cecus natus de coloribus syllogizet sicut cecus homines de nominibus sive rerum nichil aut intelligere. Idem in ii libro. Nichil quod inordinatum est eorum que natura sunt secundum naturam natura enim omnibus causa ordinationis est ordinatio que omnibus non est. Aristoteles in libro de anima iii. Natura nichil facit frustra vel otiose nec deficit in necessariis nisi in incompletis et imperfectis vel secundum aliam translationem perfecte operatur in rebus necessariis nisi sit in monstruosis rebus que perfecte sunt non. Deinde natura nichil facit otiosum quod aliquid cum omnia que sunt natura consistunt aut accidentia sunt corporum que quidem aliquid sunt. Idem in libro de animalibus. Nature non cognitio nobilior est quam formarum est quam que in materia. Dicimus itaque considerare formas et materias artifices delectari qui facit eas. Preterea cum naturalibus rebus omnibus est aliquid mirabile. Natura namque nichil facit otiose nec facit nisi quod melius est et secundum ordinem recipientis instrumentum facit quod omne quod facit aut quia necesse est aut quod melius fit quod pulcrum abs opere suo sicut ars et quanto diminuit in multitudine tanto augmentat in magnitudine dat quod unicuique plurimum ut instrumentum secundum operationem qua indiget. Similiter dat virtutem et instrumentum quia non potest esse videns sine oculis nec oculus est aliquid sine visu. Natura aut simul dat multos modos in animalibus sicut patet in animalibus. Deinde natura cuique est illi rei conveniens ad quam est parata nec potest res esse semper que non est secundum naturam. Quintilianus de oratoria institutione libro ii. Omnia ita quod que complevit ars tenebit est initia a natura cepisse. Ex summa de anima. Capitulum iii de

In naturalibus modis dicitur natura et cetera

Idem est quod forma natura sed forma dicitur respectu materie quam perficit natura vero respectu motuum quos elicit ut forma ignis. Dicitur autem natura secundum Avicennam quadrupliciter. Primo modo principium movendi uno modo non sponte sicut in elementis et elementatis. Secundo modo principium movendi diversis modis non sponte sicut est anima vegetabilis in plantis. Tertio modo principium movendi diversis modis et sponte sicut est anima sensibilis in animalibus. Quarto modo principium movendi uno modo et sponte sicut motus celi quod est intelligentia. Primo modo dicitur natura que diffinitur quod in physicis quodlibet sic natura est principium motus et quietis eius in quo est per se non secundum accidens. Aristoteles. Suppositum

iis nota quod natura primo dicitur dupliciter
videlicet natura naturans id est ipsa prima lex
nature que deus est de quo dicit augustinus
contra faustum prima illam nature legem auctoritatem
remotam sine infirmorum sine impiorum ta
deus nullomodo facit quam nec contra se ipsum
facit. Aliter vero dicitur natura naturata et
hoc multipliciter. videlicet natura dicitur vis in
sita rebus ex similibus similia procreans
ut ex genus granum eiusdem speciei et huiusmodi. Alio
modo dicitur natura principium motus et quietis
ut supra dictum est. Tertio modo cursus vel usi
tatus nature cursus mortalibus notus
secundum quod dicuntur miracula fieri contra naturam
unde et dicit apostolus ad romanos. Tu autem
cum oleaster esses contra naturam insertus
es in olivam bonam. Item quarto modo dicitur na
possibilitas creature quam indidit ei na
turans id est deus ut ex ea fiat quod ipse vo
luit accipitur. Ibidem in glosa cum dicitur
contra naturam est omne quod de illa facit de
us. Dicitur in 2° phisicorum. ¶ Videtur autem
natura substantia corporum esse que natura sunt
ex primo inest utilis informabile principium
ut lectuli natura lignum statue autem es
uno quidem modo natura sic dicitur prima unumquodque
quod subiecta materia in se habens principium motus
mutationis huiusmodi. Alio vero modo forma
et species que est principium secundum rationem sicut
enim ars dicitur que est secundum artem et artifi
ciosum sic et natura quod secundum naturam di
citur ut forma autem quam natura huiusmodi in se habens
motus principium forma et species que non est
separata nisi secundum rationem. Magis etiam natura
hec est quam materia unumquodque enim magis
dicitur cum actu sit quam potentia. Cum igitur natura
dupliciter dicatur scilicet materia et forma determinandum
quod differt mathematicus et phisicus negotians
Et non mathematicus accidentia speculatur
in quantum talibus accidunt. Unde substrahit
a corporibus abstracta enim sunt a motu in
tellectu id est intellectualiter et nichil differunt id est non
abstrahunt realiter. Neque enim fit mendacium
abstrahentium quod scilicet est inabstrahen
do secundum rationem phisicus quoque abstrahit sed
minus quam mathematicus. impar enim et
par rectum et curvum numerus et figura et linea
sine motu diffinitiva sunt. Caro autem ca
put os et homo que sunt secundum considera
tionem physici sed huius secundum diffinitiva sine mo
tu et materia. Cum autem ars imitatur naturam
eiusdem est scientie cognoscere speciem
et materiam ut medici sanitatem et colam ac
flegma in quibus est sanitas. Et physice vi
detur esse cognoscere utramque naturam scilicet
formam et materiam. Explicit fontibus vite ¶ Ma
teria quidem universalis et forma universal
sunt radix omnium et ex hiis generatum est omne
quod est. Licet enim duo natura precedunt
anima et inter etiam omnia resolvuntur. Ma
teria quidem alibi est ipsa substantia que sustinet
novem predicamenta et est illis subiecta. Licet est
per quam sensibilia subsistunt in qua sunt
insunt et in ea mutantur et ad eam resolvuntur
et ab ipsa incipiunt et ad eam redeunt. Non
enim vero predicamenta sunt et universalis forma
subsistens in illa prorsus distincta nomen
enim materie et substantie hoc est quia nomen ma
terie congruit illi soli quod paratum est re
cipere formam quam non dum recepit. Nomen
vero substantie congruit illi materie que
iam aliam formam recepit et propriam for
mam facta est prima substantia. Capitulum 2. De prin
cipiis naturalibus id est materia forma et privatione

Descriptio materie prime hec est quod ipsa
est substantia existens per se sustentatrix
diversitatis una numero. Et item
quod est substantia receptibilis omnium formarum per
ficit autem conformat. Non enim habet esse
in actu absolute sed tantum in potentia quam
esse non potest nisi per formam. Forma
enim est essentia rei et ipsa perficit essentiam
materie. Esse autem in actu non est nisi ex co
niunctione materie et forme. Unde nec possi
bile est ut sit forma sine materia. Esse
est existentia forme in materia. Res autem
esse rei non sit nisi ex coniunctione forme. Gene
ratur est id quod est aut est sensibile
aut intelligibile. Sensus autem intellectus
non apprehendunt nisi formam sensibilem aut
intelligibilem. Esse quidem materiale non habet
materia ex forma sed esse etiam formale
Itaque materia mobilis est ad recipiendum
formam. Forma vero est agens per se ipsam
non facit quicquid facit nisi per talem for
mam. Materia vero non habet actionem quam non
ipse non est nisi receptibilis tamen id est sub
iecta vel parata ad recipiendum actionem
itaque forma dignior est quam materia et
ipsa est sicut anima. Materia vero sicut cor
pus. Materia plures preparationi forma non simi
liter esse. Estimo ergo preparationi materie sic
conclusionitate actus et forma inter sic
limite. Natura quidem materie est multipli
cari et dividi ipsa est causa multipli
cationis ac divisionis forma vero dividitur et
multiplicatur per materiam. Diversitas autem
que est inter substantias non est ex materia sed
ex forma quoniam forme sunt multe materia
vero una formarum enim multiplicatio est forma
tia forma et existens in materia que per
ficit essentiam rei per quam etiam fiunt et unum
quod est unitas veniens a prima unitate et
unitate tanta que non habet principium et sine

nec unitatem nec diversitate. Secundo necesse sunt ut unitas ipsa creata sicut et sua compositio sic facta est diffusius ab ipsa unitate prima composita. Nec est possibile ut forma reperiatur actu a materia que sustinet eam. Forma dico substantialis, nam accidentalis quidem potest substantialis aliquid nec intellectu resolvendo et componendo ponere corpus completum materie colorem forme. Talis etiam est habitudo forme ad materiam qualis anime ad corpus et intelligentie ad animam. Forma namque et materiam continet sicut intelligentia animam et anima corpus. Imaginatio quod essentia materie est virtus spiritualis in se considerata non habens formam. Eo tamen non forme lumine adveniunt quod attribuit ei magis est proprietate et intellectu proprie ac forme. Philosophi solent materiam appellare possibilitatem quia possibile fuit ei recipere formam, id est eius lumine vestiri. Quo autem materia subtilior ac subtilior ac superior ipsius diffusione luminis magis fiet ipsa substantia perfectior sicut intelligentia et anima. Omnes res magis propinque sunt speciem suam formis habebunt. Materia et forma sunt fines rerum. Res autem non est finita nisi per suam formam. Nec sit res infinita forma qua fiat unde et differat ad alia. Secundo namque essentia eterna infinita est quia non habet formam. Omnibus quecumque creata non est nisi per formam. Nichil etiam apprehenditur sensu vel intellectu nisi per formam. Intelligentia namque et anima non apprehendunt res nisi per formas et forte non cognoscunt nisi cum formis ipsius plenitudinem convenientiam ingenie. Igitur intelligentia non apprehendit rem nisi per conductionem forme simul cum forma illius ipsaque est intelligentia est locus formarum intelligibilium sicut ille nam substantia eius intelligentie facta est comprehensibilis. Cum vero primitatem essentie sue que dixit tamen ad esse forma que intelligentie perfectior et clarior est forma anime. Prima eius forma nobilis est ergo omnibus forme comprehensa inquirit omnibus forme scilicet ipsa denique forma nobilis est substantia superna perfecta lumine purissimo constituens essentiam omnium formarum. Augustinus libro confessionum xij.

Capitulum vi. De informitate prime materie.

Nonne tu domine docuisti etc. Nunc prius quam istam materiam informem formares atque distingueres non erat aliquid non color non figura non corpus non spiritus. Non tamen omnino nichil erat sed quedam informitas sine aliqua specie. Et dum in hac informitate quererit

cogitatio quid sensus attingat, conetur eam vel nosse ignorando vel ignorare noscendo. Ego vero animalia cogitabam cum nec foedas et horribiles formas perturbatis ordinibus volvebat animus meus, sed formas tamen, et id quod cogitabam informe dicebam non quod careret forma sed componere formosiora erat informe, quod dicebat natura variis ut omnes forme qualescumque reliquas aut detraherem. Si vellem prorsus informe cogitare non poteram. Et verius esse non esse censebam quod omni forma privaretur quam cogitabam quoddam informe et inter formatum et nichil nec formatum nec nichil informe prope nichil. Et cessavit mens mea interrogare hinc spiritum meum plenum imaginibus formatorum corporum et eas pro arbitrio mutantem atque variantem, et intendi in ipsa corpora eorumque mutabilitatem altius inspexi qua desinunt esse quod fuerant et incipiunt esse quod non erant, eundemque transitum de forma in formam per informe quiddam fieri suspicatus sum non per omnino nichil. Mutabilitas enim rerum mutabilium ipsa capax est formarum omnium in quas mutantur res mutabiles. Aristoteles in methaphysica viij° libro. Materia itaque dicitur illud quod est quidem non actu sed in potentia. Forma non est principium. Aristoteles in libro physicorum primo.

Capitulum vij. De eo quod omne compositum est ex materia et forma corruptibile est etc.

Omne quod fit corrumpitur. Corrumpitur autem aut in contraria aut in media et ex mediis contrariis sunt ut medii colores ex albo et nigro. Ea vero que natura sunt aut contraria sunt aut ex contrariis fiunt. Quod semper subiectum aliquod est secundum quod alia. Hec non simpliciter fiunt. Alia quidem fiunt transfiguratione ut statua, alia compositione ut que augmentantur, alia subtractione ut ex lapide Mercurius, alia compositione ut domus, alia alteratione ut que secundum naturam convertuntur. Omnia autem que sic fiunt manifestum est quod ex subiectis fiunt, id est ex subiecta materia. Aristoteles: quod fit semper compositum est scilicet ex materia et forma. Est aliquid quod hoc fit scilicet cuius sub forma et hoc duplex: aut enim subiectum id est materia aut oppositum id est privatio. Corpora autem que natura sunt principia non secundum accidens sed secundum substantiam sunt ex subiecto et forma, id est simul materia et forma sunt principia ipsius. Campanus super huius. Unde materia quidem in substantia alterum ex dubio non unum sed principium sed duo sed materiam ipsam privationem aut contrarietatem. Secundo privatio quod forme contraria est subiecta non materia cum forma causa est corporis que

sunt et sunt sicut mater. Quos autem materiam
primam subiectum communiter ex quo fit aliquid dicunt
itaque duo dicunt principia rerum intrinseca per
se. Item non per accidens sed privacio. Illorum quidem
enim materia est sicut forma femine forma
non divinum quoddam et optimum sed in genere
suo appetibile quod privacio contrarium est
aliud non sed materia secundum suam naturam aptum
natum est ipsam appetere et desiderare sicut
femina masculum et turpe appetit bonum. Que
tamen per se turpis non est sed secundum acci
dens scilicet privacionem. Et manet quidem in
materia subiectum est secundum aliam quod privacio corrum
pitur. Alphorabius in libro physicorum. Capitulum xiiij de
corporibus simplicibus id est elementis

Corporum naturalium alia sunt simplicia
alia composita. Simplicia sunt quorum
esse non est ex compositionibus aliis ut
sunt corpora celestia. Composita vero que sunt
ex aliis corporibus ut plante et animalia et
mineralia et cetera hoc modo. Simplex corpus
aut est elementum aut est elementatum.
Elementum autem est ad quod cetera corpora resolvuntur
et est in eis potencia vel actu sed ipsum non
resolvitur neque permutatur neque cadit sub
corrupcione et hoc est corpus simplex non
compositum. Corporibus autem simplicibus est
motus naturalis et quies. Patet enim aut quando
sit violenter aut quiete naturali unde et
si quiescit naturaliter illuc movetur naturaliter. Na
tura enim est in unoquoque principium motus
sui. Virtus autem est principium motus eius
qui est ab alio. Omnis itaque motus aut
est naturalis aut accidentalis. Naturalis est
a virtute cum auxilio nature ut lapidis
descensus cuius tamen in hiis duobus motibus
utitur aer sicut instrumento. Contingit autem
iterum est motus naturalis minus accidentalia
tales non plures. Idem in methaphisica libro primo.

Diffinitio elementi est ista scilicet elementum est
illud de corporibus cuius divisio ultima est.
Avicenna de medicina libro primo. Elementa sunt
corpora prima cum corporum principia que in
corpora diversarum formarum dividi nequeunt
sunt ex quorum commixtione diverse species ge
nerantur. Horum duo sunt gravia scilicet terra et
aqua. Duo vero levia scilicet ignis et aer. Et in
aliis corpora duo quidem scilicet terra plus iuvat
ad membrorum conductionem eorum quietem. Duo
vero levia plus ad generationem spirituum et motus eorum
corpora quietem. Duo vero levia et ad moventia
membra licet motus non sit nisi ab anima. De
certa de naturalibus omnibus libro xiiij. Egiptij
[illegible] elementa fecerunt de singulis binis
masculum et femininum. Aerem enim masculum indicat
quia ventus est. Femininum vero quem nebulosum
et iners. Mare vocant aquam virilem muliebrem

[illegible] cum aliam. Ignem masculum vocant
quo flamma ardet. Femininum quia licet in
lucet innoxius tactus. Terram fortiorem
marem vocant saxa cautes. Que femine
nomine assignant huic tractam ad cultum.

Capitulum xv. De qualitatibus elementorum

Quatuor sunt commixtionibus corporum
elementorum commixtiones. Calidus scilicet
et siccus facientibus ignem. Calidum
vero humidum aerem. Et siquidem enim frigidum
et humidum esse dicunt super
gelatis attendentes. Item frigidus et
humidus constituentibus aquam. Aridus et fri
gidus terram. Horum activa sunt duo scilicet calidum
et frigidum. Passiva vero humidum et siccum. Item et
in unoquoque elementorum due sunt differ
entie quibus ab aliis elementis dominatur. Ignis
magis est calidus quam siccus et aer magis
humidus quam calidus. Et aqua magis fri
gida quam humida. Terra magis sicca quam frigida. Hanc
autem in se ipsa facile cum proprium comitatur
contrarium coniungit difficulter. Aut quippe
ab duabus [illegible] ut ignis et aqua
aer terra. Hec autem in medio centra medi
um dispersa sunt. Nam terra quidem stat
aqua non terre circumposita. Hec autem circuit
ambitus aeris utrumque ambiens et ita
speram aeris ea que dicitur ignis ipse est
in inquieto corpore sicut terra in medio.
Aristoteles in libro methaurorum primo. Aqua qui
dem consistit in aere sed per evaporationem
et aer consistit ex aqua. Quia sic dispositum
est utraque deus gelidus et sublimis. Ho
autem [illegible] quando fit aer ex
vapore multo emanante per caliditatem
sua humiditate quod elevatur ex aqua et ita
sed vapor aquosus similiter non fit terra
[illegible] aere sed [illegible] multi vaporis
qui congregatur in spissitudine. Ergo aer
et aqua continui [illegible] Adhuc
autem quia super illud quod est superius mittit
aqua et aer sine igne quia si ignis mittit
comburet illud. Ergo sic accidit ignis autem
purus non trahit sed est contingens
[illegible] lune. Seneca in libro physicorum. Omnia
que elementa moventibus sunt [illegible] alterum
vicissim sunt [illegible] alii pariter in alte
rum transit et per partes suas velut in pon
deribus constitutis quoniam [illegible]
in equitate turbida invenitur [illegible]
Itemque sine igne est aer detrahitur illi ca
lorem rigescit et stabit durabitur et
transit in humorem sed in aqua quoque
non sine humore est [illegible] facilior in minu
tum transitus quia illius in aqua transeundum
est iam mixta sunt. Hec quod terra humore
[illegible] etiam aera [illegible]

singulis umbra densuit ut [illegible] faciat primum. Quare quoque in silicibus ferri et lapidibus detinetur in quibus ignis latitat aerem intra esse probatum. Dum humectata terra tempore solis accipit causis vapores largissimos exalat. Augustinus super genesim ad litteram 4o libro.

Capitulum x de ordine vel pondere mixtorum elementorum

Elementa mixta non tantum locis sed etiam qualitatibus probantur distingui aut suis qualitatibus propriis etiam loca propria sortiantur. Sortiuntur aqua super terram que licet sub terra stat aut latet sicut in antris et cavernis non tamen eam ex parte quam supra sed eam quam infra se est continet. Nam si ex parte superiore per aliqua terre delapsa fluit non magis fit aqua sed ea prorupta dirigit et ad terram perit ubique tamen in loco suo quiescat. Illud itaque psalmi cum fundavit terram super aquas si quis ad hanc cogit intelligi non incongruenter vel sublimia terrarum sive continentium sive insularum sicut que sunt aquis superiora vel ipsa tegmina speluncarum que super aquas pendula soliditate sunt firmata. Aerem non superiorem esse aqua sicut sed quia in illis vas abore impressum potest aquis repleri videtur cum vas esse vacuum sed aere plenum esse probatum cum ore eius in aqua deprimitur. Nam quia superius ubi in terra latum exeundi licet inferius irruptis aquis propter eas cum ire natura permittit plenitudine sua prohibet repellit eas nec in vas intrare sinit. Dum vero vas ita collocatur ut non iaceat os deorsum sed inclinatus in climato tunc intrat aqua inferius aere exeunte superius. Sicut etiam per alia interim etiam natum. Item quoque si in vasis [illegible] patulo os incluso cum infunditur aqua aer exalis partibus qua non infunditur sursum evadit et aque deorsum intrandi locum fit ut si in maiori vas deprimitur ut vel exalatur vel deprimitur aque repente influunt undique os vasis obtegant aer sursum nitens eas disrumpit ut eis ad ima locum faciat ipsa disrupta singultus vapor est dubitabilius fugit quia totus simul omnibus illius angustias tam cito non potest porro si sub aquas aer ire cogatur conatur ut illo credendo vas abore in ima presso replere velis facilius in imis undique deprimitur quia post eius absumptionem parte gutta condigna locum intrandi

respicit. Iam vero igne ad superna emicantem eadem ignis aeris natura velle sursum tendere expellit vero aqua si quis faculam accensam capite deorsum tenent nichilominus flamme crinis ad superiora contendit sed constipatione aeris circumfusi sursumque superatis extinguntur etiam eius qualitate commutatur et ad eius universa altitudine consumenda perducatur per itaque supra aerem purus ignis esse dicitur celum unde etiam sydera et luminaria facta esse coniectant. Sicut etiam intelligi volunt qui de ponderibus elementorum argumentantur. Sumunt quia aer quoque si quis eius particulam in illis spatiis celi sublimibus dimittere posset utique pondere suo caderet donec ad aerea subter spatia inveniret. Aer vel de vegetabilibus.

Capitulum xi de ponderibus corporum

Universitatis constitutor variis animalibus gemmis et lapidibus omnium [illegible] distinguunt locum quoque temporis et naturarum secundum quendam ordinem et armoniam gentium impossibile est quibusdam animo comprehendere varietate quoque contingentibus et forme cuilibet tanta sive eadem ad se invicem convenientes similitudines quaproximam cum causa et virtute quod factor universitatis [illegible] nis et convertentibus adducit ex potentia et naturis variis ornat. Quedam quedam simpla intelligibilia quedam vero composita visibilia formas variarum speciebus in numerum et universitatem constituens [illegible] litate et qualitate velut gemma constituens constitutione concatenationis substantiam. Opus ipsum non factura omnis eadem et quibusdam partium contrarietates introducuntur et pugna corruptivi equalitatis [illegible]. Est sic tamen non sine artificiali ratione constitutum est quia et talibus ipsis et lapidibus corporibus quedam sunt virtutes et qualitates quedam item virtutes et qualitates de si deligunt in aqua mergitur vel [illegible] vel [illegible] accidit quia partes eius compacte sunt et mearum angusti nec aer est illis spacium vel usque celi mundi. Omne grave recipit periculum. Grave est res spissa leve res rara. Omne grave aut est molle aut durum. Molle est quod impellitur. Durum autem quod non. Omnis quanto maior est tanto levior cum cessitus eius sursum velocior. Similiter aqua splendorem multum velocius incedit deorsum quam in parvis. Similiter reliqua gravia. Dixit quod de aptitudine raritatis est sursum incedere propter raritatem que vera est tum na-

ciuitas terra incedit sursum vnicuique autem
rei plures sunt motus accidentales na-
turales non nisi vnus. ¶ Due sunt figure velocio-
ris motus quamuis scilicet pyramidis et ca-
lathalis. ¶ Graue autem et leue non nomina-
mus nisi rem cui virtus est qua mouetur
motu naturali. Errauit autem qui dixit
quod in mundo non est sursum neque deorsum
dicimus enim orizontem mundi sursum et quod
in loco suo sursum est respectu eius in natura
leue itaque absolutum est quod incedit sem-
per deorsum ad medium nisi sit quod prohibeat
leue vero comparatiuum ad aliud est quando duorum
corporum equalium in magnitudine ac spissi-
tudine vnum incedit velocius altero in finibus.
Simile autem tendit ad suum simile et pars
incedit ad locum ad quem et totum. Dicimus
enim quod locus ignis est orizon, id est res con-
tinens medium et vltimum est in aliqua parte
vero medij et vltimi forma continentis.
Itaque corpus incedens ad locum suum non
incedit nisi ad suum simile. Corpora vero que
sunt inter duo loca sunt adinuicem similia.
Nam aqua similis est aeri et aer igni. Et
similiter intelligendo aqua quoque terre plus
est. Dico quod continua igni et terre continuum
corpus non est alij simile sed diuersa sunt
sicut yle et forma. Similiter vnumquodque cor-
porum duplicatum superius ab inferiore sic
forma ab yle. Res enim continens est in parte
forme contenta vero in parte materie et iste
modus cadit super omnes res graues. Itaque
corpus quod est sicut forma leue est incedens
semper sursum et corpus quod est sicut materia
graue est incedens semper deorsum. Igi-
tur graue absolutum est quod subsidet omnibus
corporibus leue autem absolutum natans su-
per omnia corpora. Non enim intelligo per absolutum
in genere, ergo omni rei enim non insunt
he due potentie sicut ignis cum sit in eo
sola leuitas semper enim ascendit vsque co-
equatur orizonti vnde patet quod non est ei gra-
uitas omnino quia si esset sub alia re alia
resideret. Nunc autem super omnia natat. Similiter
neque terre leuitas inest omnino cum ipsa sub
omnibus corporibus resideat vnde omnis
res in aqua est compatibilis terre plus est grauis
in omnibus locis omniaque corpora in locis su-
is grauia sunt nisi que sunt contigue solu-
modo. Nam et aer in loco suo grauis est et
signum est quod vter plenus vento quam quod plus
ponderat quam vacuus et aqua in aqua quod
vero leuior est alia re incedit non grauior
non enim super aerem natat sed super aquam et
aqua quidem cum sit aer grauitate aquilitate
ad leuitatem incedit sursum dicatur quod leuis

in illo loco non quia ipsa leuis sit illic vni-
cuique autem corporum secundum grauitatem et le-
uitatem est spacio in loco suo terre non est
spacio in corporibus omnibus.

Capitulum xix de impressionibus corporum

Corpora quidem sunt composita ex superficiebus compositis
ex lineis, linee vero non componuntur. Hoc est autem com-
positio linea que non recipit sectionem et diuisi-
onem licet est possibile ut res diuidatur
in rem que non recipit diuisionem. ¶ Impressio-
nes autem diuiduntur aut per formam sicut color
in albedine et nigredine aut per actus sicut
res que diuisionem recipit non propter essentiam sed propter
diuisionem deficientis materiam. Secundum hunc
modum quod recipit diuisionem compressionibus.
Sunt autem que recipiunt partitionem. Graue est res
spissa leue res rara. Similiter graue autem est
molle aut durum ratio molle est quod impel-
litur durum quod non. ¶ Itaque corporum tali-
um quedam diuisionem et separationem velociter
recipiunt alia vero tardius et quanto res velo-
cioris separationis est velocior est ad impres-
sionem quam aer itaque velocior impressionis
est quam aqua et aqua quam terra. Secundum Aristotelem in libro
metheororum iiii. ¶ Orbis autem et res in orbe
id est sol et luna ceteraque corpora celestia ca-
lefaciunt illud super illud quod mouetur motu
circulari ipsa in se non inflammantur sed passi-
bilia neque calefiunt quia non recipiunt
impressiones peregrinas id est alicuius orbis enim
egrediens est a natura in quibus elementorum.
Secundum Aristotelem in libro primo celi et mundi.

Capitulum xx de magnitudine mobili et continuitate eius

Corpus quidem diuisibile est in omnes
dimensiones. Magnitudinis autem
que vnam dimensionem habet linea est
et que duas superficies que vero tres cor-
pus. Dicunt et pitagorici quod totum et res
tribus dimensionibus diuiditur scilicet fine
medio et principio. Et hoc quidem vnus est dicens
rei complet trinitate vero. Nos vero per hunc
numerum ad sublimandum nos ipsos magnifi-
care deum creatorem proprietatibus eorum que
creata sunt eminentibus. Vnumquodque corpus
tres habet dimensiones. Omnia vero corpora na-
turalia et magnitudines mouentur motu
locali per se quia natura est principium in eis.
Secundum Aristotelem in libro physicorum v. ¶ Plures autem
motus dicuntur multipliciter scilicet genere specie numero.
Sed simpliciter vnus est qui substantia quidem
vnus est aut numero. Sunt autem tria secundum
numerum circa que dicimus motum et vnum scilicet
quod mouetur et in quo et quando. Nam motum
simpliciter vnum necesse est continuum esse si diui-
sibilis est. Si autem continuus est erit vnus
quia vnum sunt continua multi autem et non

num quorum quelibet medium est dicitur autem unum etiam aliquid sive secundum genus sive secundum speciem sive secundum subiectum. Sit aliud autem est diversificatus sit minus dicatur si solum continuus sit inter duos autem magis dicatur unus modus singularis et equalis effectus. Irregularitatis autem dicta est alia quidem ab eo in quo movetur impossibile est enim regularitatem esse motum non regularem magnitudine ut reflexi motus aut obliqui aliquid que velocitate et tarditate determinatur. Continuus enim eadem velocitas est regularis est eius que non irregularis. Idem in libro vi°.

¶ Continua sunt quorum ultima sunt unum contigua vero quorum simul. Consequens que quorum nichil est medium proximum generis. Impossibile est ex indivisibilibus aliquid esse continuum aut lineam ex punctis non enim ultra punctorum unum sunt cum non sit in eis aliquid ultimum et aliud alia pars. Unde neque contigua sunt quia neque eorum ultima sibi invicem coniungunt quoniam quod omnibus aut totum tangit aut per partem aut totum per. Continuum enim habet aliam partem et aliam secundum quas componitur et dividitur et sic dissipata loco distincta. Ergo eadem si tangant sese puncta non faciunt continuum. Eadem est ratio in omnibus divisibilibus et non neque consequenter merit punctum puncto sive nunc alicui nunc et ideo non erit hic longitudo aut tempus. Consequenter enim est unum alicui quorum nichil est medium proximum punctorum aut semper medium est linea et nunc autem temporis. Amplius ex quibus est unumquodque in ipsa dividitur. Nullum autem continuorum est in impartibilia divisibile quare non potest ex his constare. Manifestum est etiam quod omne continuum divisibile est in semper divisibilia. Eiusdem autem rationis sunt et magnitudo tempus et motus secundum eius ratione est continuum et equali. Quare manifestum est nullum eorum ex indivisibilibus componi sed indivisibilia. Generatur de naturalibus quolibus libro vi°.

¶ Continuatio est proximum unde se non intimissima cum ratio unitatis aut est sive quemcumque continuatio et duorum unit ex duorum coniunctorum corporum tactus dicitur in libro phisicorum vi°. Capitulum primum de loco quid sit [illegible]

Omne corpus est in loco movetur gravitate aut levitate et gravia quidem in medio secundum naturam habent fieri ut terra levia que sursum. Cum autem locus sit aliquid in natura quia que cum sunt in loco sunt secundum formam et quia secundum locum fit mutatio et quia uno corpore est deficiente et alio ingrediente manet locus unus idem. Iterum quia habet aliquam potentiam a natura determinata ut patet in mutationibus phisicorum corporum et simplicium scilicet ignis et terre et huiusmodi. Nam unumquodque fertur in locum suum proprium non prohibitum hoc quidem sursum hoc autem deorsum. Sunt enim hec loci partes ac species sursum deorsum et reliquie sex distantiarum que quidem non solum quo ad nos ponere different sed in natura determinata sunt. Sursum enim est ubi defertur leve deorsum que ubi grave. Idem ostendunt etiam mathematica que cum non sint in loco sunt in loco per positionem ad nos secundum ad mutationem nunc hoc dextrorsum et sinistrorsum. Idem etiam illi qui vacuum aliquid esse affirmant locum esse ponunt vacuum enim locus erit privatus corpore esse quia aliquod vacuum preter corpora et omne corpus sensibile esse in loco. Si hoc aliquis conceperit hec aut locus distantia erit scilicet longitudinis latitudinis et profunditatis quibus determinatur omne corpus. Impossibile non est corpus esse locum in eodem enim erunt duo corpora. Sicut autem omne corpus est in loco sic et in omni loco corpus sed neque minor neque maior locus est continuo.

¶ Est locus quidem alius communis est in quo omnia corpora sunt alius vero proprius in quo primo est. Si autem locus primus continens unumquodque corpus terminus quidem est utique forma et species unumquodque. Locus esse quo determinatur magnitudo et eius materia. Hec est enim unumquodque terminus. Sic quidem considerantibus secundum locum in natura determinant. Locus unumquodque species esse videtur. Materia non sunt que videtur locus esse distantia magnitudinis et divisio est enim equalis magnitudini est altera a magnitudine contenta sub specie et diffinita et determinata. Huiusmodi autem est materia. Remota enim remanent terminus et qualitatis et passiones et qualitates species et forme sensibiles nichil relinquitur preter materiam. Unde et Plato locum et materiam unum et idem esse dicit in Thimeo. At non impossibile sit horum quidem esse locum facile est videre. Species enim et materia non separantur a re loci autem separi contingit. Amplius quod feruntur in locum suum si locus est materia vel species impossibile enim est quod terminus est ad quod non est motus neque sursum neque deorsum. Locum esse preter hoc nec forma aut materia locus est. Erit locus in loco si mutantur enim simul cum re et movetur species in infinitum.

¶ Multis autem modis dicitur aliquid esse in alio uno quidem sicut digitus in manu et omnis pars in toto corpore. Alio vero sicut totum in partibus

Alio sicut species in genere alio sicut genus
in specie vel pars speciei .i. differentia in specie vnde
alio sicut sanitas in calidis et frigidis
et omnis species in materia alio sicut in rege
sunt gubernatores et omnino motum in primo mo-
uente alio vero sicut in optimo et omnino in fine
finis est cuius causa fit. Primo autem et
maxime proprius modus est sicut in vase
et omnino in loco. Et quod totum in partibus est
neque dicitur esse totum in se ipso quia secundum to-
tum et partes eiusdem nature sunt sed illo mo-
do quo vinum est in vase impossibile est ali-
quid esse in se ipso. Quare autem opposita sunt et quod
si locus est aliquid in alio erit similiter et
sic locus erit in loco. Ad locum videlicet malignus quidem
Dignum est quod locus esse et primo quidem con-
tinere locatum neque vel esse neque maiore
neque minore esse neque deficere continuumque et
separabile esse sursum et deorsum et in
locis propriis manere. Capitulum xx quid sit
locus et quid est in loco

A[l]iis ergo patet
Aliquid sit locus forte aut maior sunt
quorum vnum aliquid necesse est aliquis
esse locum scilicet aut forma aut materia aut
spacium aliquid in medio extremorum aut
extrema forma quod videtur esse quia id
quod continet in eodem enim sunt extrema
continentis et contenti. Sunt quod vtraque
sunt sed non eiusdem sunt species quia vero
locus aut continentis corporis si accidit
ei diuisus. Materia vero esse videtur quia
alteratione manente materia fit transmuta-
tione sic in loco mutatione manente
loco propterea in mutatione elementorum quod erat
aer sed nunc aqua idem autem locus quia
vbi erat hic nunc aqua sed materia neque pars
est neque diuisa est aer neque continet vel
locus autem vtrumque. Vocat autem quod manente
continente mouentur contenta et nunc si
ut ...ase aqua dicitur locus esse spacium
medium scilicet receptiuum ...tes superficiei
continentis. Et enim idem enim locus
...mutatus recipiat diuersa corpora secun-
dum successionem non videtur possibile in loco
sit vltima continentis cum spacio intercep-
tis sursum quod succedunt corpora. Et autem non
est secundum quod spatium contenti et fine
continentis sursum locus vel aliquid loci si
enim sic diuisio ymaginata erit locus
infiniti erunt loca in vno loco erit et loca
alius locus in se et multi loci simul erunt
quod secundum est impossibile. Si quod vero ... cum
locus est necesse est esse quartum scilicet terminum
corporis continentis. Dico autem contentum
corpus quod mouetur secundum locum. Et alia

quedam sunt in loco secundum potentiam
alia vero secundum actum. Nam partes conti-
nui cum sit vnum corpus secundum potentiam
in loco sunt separate vero secundum actum.
Item quedam in loco sunt per se vt omne
corpus secundum locum mobile vel secundum aug-
mentum alia vero per accidens vt anima et
celum. Non enim celum aliquid totum est
neque in loco quodam quia nullum corpus
ipsum continet sub quo moueatur sed partes
eius quedam in loco quodam sunt ab
eo in eo quod circulare continet vnum aliud
aliam vnde circulariter solum mouetur quod
sursum est. Prime namque id est vni-
uersum non est alicui quia quod alicui est
extra ipsum aliquid est continens omne et
totum nichil est ideo omnia in celo sunt quod
celum est quod omne est secundum quantum ad continentiam
omnium corporum. Est enim quidam vltimum et
tangens mobile terminus quietis corporis quietis
secundis terra namque in aqua est et hec in aere
et hic in celo. Celum autem non amplius est
in alio. Non itaque locus necesse est spatium
aliquorum corporum nec puncti esse locum et est
locus alicui .i. in aliquid non sicut in loco
sed sicut terminus in finito non enim omne quod est
in loco est sed corpus mobile secundum locum.

Capitulum xxj de tempore sequitur et ...

Tempus quidem tractus motum esse
dignum alij vero ipsam speram quia et
in tempore sunt omnia et est totius
spere vnde tempus est vnus et motus
secundum prius et posterius. Tempus quoque non est
motus sed id secundum quod habet numerum motus.
Est quidem numerus duplex quod numerans et nume-
rabile dicitur et quo numeramus. Differunt enim
sicut motus et tempus. Est enim numerus nu-
merus idem qui est .s. centum equorum et centum hominum
quorum non numerus est alia vero sunt vt equi
et homines. Tempus autem est quod numeratum
non quo numeramus mensurat et motum
simul et esse motus et est ipsi motui esse
in tempore mensurari tempore et mensurari
ipsum ipsius esse in tempore enim est dupliciter
accipere est .s. esse quando tempus est et esse sub
tempore sicut quedam in loco vt in vno
esse dicuntur quia sub loco et sub eius continere
esse enim in numero est esse quiddam numeri
et mensurari esse ipsius in quo est.
Manifestum est autem quod esse in tempore non
est esse quando tempus est sicut nec esse
in motu nec in loco quando motus vel locus
est si enim sic erit omnes res erunt in qualibet.
Necesse itaque est omnia que sunt in tempore
contineri sub tempore et aliquid pati sub tempore

Ad eius signum est quod nichil paciatur a tempore ¶ Cum autem tempus est mensura motus erit quietis mensura per accidens i. per posterius ¶ Omnis enim quies in tempore est quia tempus est huius motus ¶ In eo autem motus contingit esse quiescentis non enim omne immobile quiescit sed aptum natum moveri privatum autem motu ¶ Est itaque tempus motus quietis mensuratio ¶ Sed omnis mensura est motus per se aliorum autem secundum accidens ¶ Ergo quorum esse mensurat tempus omnibus inerit esse in quiete et motu ¶ Manifestum eciam corruptibilia et generabilia sunt et non alii quidem sunt alii non esse est in tempore esse est enim tempus quedam plus quam excellit esse ipsorum mensurari ¶ De- trudit autem contrarium non semper est sed quidem possunt esse non esse ipsorum est quod corruptio ¶ In tempore quidem omnia sunt corrumpuntur ¶ Mutacio tamen destructiva est per se corruptionis causa generationis autem eius esse secundum accidens. huius signum est quia nichil fit i. generatur vel movetur quodammodo ipsum agat ¶ Corrumpitur autem certum nichil moveatur hanc quidem corruptionem non facit tempus sed accidit in tempore fieri vel sub tempore ¶ Tempus itaque determinat motum cum sit causa huius ut dictum est

Ca. xviij de partibus temporis &c.

Ipsum autem nunc est continuatio temporis continuat enim preteritum et futurum et terminus temporis est ¶ Est enim huius quidem principium illius & finis ¶ Sic non est videtur quod tempus omne non sit huius enim quod quidem iam preterit non est illud autem futurum est nondum est. Corporis autem quemnam sit compositum esse impossibile videtur. Similiter omnibus partibilibus si quidem sit necesse est aut omnes aut quasdam partes esse ¶ Temporis autem alie transierunt alie future sunt ipsum autem nunc non est pars ¶ Mensurat enim pars et oportet componi totum ex partibus tempus autem non videtur componi ex ipsis nunc non sunt sed semper corpore nunc est semper prius ¶ Hoc itaque impossibile est sive se- dimittere ipsa nunc sicut punctum cum puncto ¶ Et non necesse idem neque semper manere possibile est ¶ Nullius enim divisibilis finiti unus terminus est nec si in si minus sit continuum vel si in pluribus ¶ Ipsum autem nunc terminus est et tempus est a tempore finitum nunc tempus ut dictum est est mensura vel numerus motus secundum prius et posterius ¶ Nam in motu est necesse esse prius & prius et posterius proportionale ipsis que sunt prius

aut posterius erunt in tempore magis enim e ipsum nunc distantiam ¶ Dicitur quidem ipsum nunc in tempore est ¶ Est enim terminus preteriti et futuri et prius et posterius erunt in tempore magis enim prius ipsum nunc et remotius distantia ¶ Converso autem modo dicitur prius secundum preteritum tempus et futurum ¶ Nam in preteritis prius dicitur quod longius est ab ipso nunc posterius autem quod prope ¶ In futuris autem econverso ¶ Tempus quod cognoscitur cum diffinimus motum prius et posterius determinemus videtur autem esse tempus in celo et in terra et in mari et omnibus. Sed enim moventur omnia et in ipsis omnia sunt tempus autem et motus simul aut insunt secundum potentiam et actum idem in iiii libro

¶ Tempus Plato falsus omnino prius eorum dicit esse genitum simul cum ipso celo cum celo factum ¶ Nunc autem esse aliquid in tempore aliter nunc quod est in medietatibus ipsius simul principium quidem futuri finis vero preteriti. Augustinus xi° confessionum xi ¶ Omnia dei lux mea omnia tempora tu fecisti et nulla tibi coeterna sunt quia tu permanes at illa si permanerent tempora non essent quid est enim tempus quis hoc facile breviterque explicavit ¶ Si nemo ex me querat scio si querenti explicare velim nescio fidenter tamen scio si nichil preteriret non esset preteritum tempus si nichil adveniret non esset tempus futurum et si nichil esset non esset presens tempus ¶ Duo ergo ista tempora preteritum et futurum quomodo sunt quando preteritum iam non est et futurum nondum est presens autem si semper presens esset nec in preteritum transiret iam non esset tempus sed eternitas ¶ Sunt ergo preterita et futura volo scire si sunt quod si non valeo scio tamen ubicumque sunt non ea ibi futura sunt aut preterita sed presentia ¶ Nam si et ibi futura sunt nondum sunt sed si ibi preterita sunt iam non sunt ubicumque ergo sunt quecumque sunt non sunt nisi presentia quamquam preterita cum vera narrantur ex memoria proferuntur non res ipse que preterierunt sed verba concepta ex imaginibus earum que velud vestigia per sensus pretereundo fixerunt. Pueritia quippe mea que iam non est in preterito est tempore quod iam non est imaginem vero eius cum eam recolo et narro in presenti tempore intueor quia adhuc est in memoria ¶ Quod autem nunc liquet nec preterita nec futura sunt nec proprie dicitur tria esse tempora preteritum presens et futurum sed fortassis proprie diceretur tempora sunt tria presens de preteritis presens de presentibus presens de futuris &c.

Ca. xviiij qualiter tempore mensuretur et nichil motus man

In te ergo anime meus tempora metior. Affectionem quam res pretereuntes in te faciunt et cum ille preterierint manet, ipsam metior presentem, non ea que preterierunt ut fieret; ipsam metior cum tempora metior. Ergo aut ipsa sunt tempora aut non tempora metior. Itaque si voluerit aliquis edere longam vocem et constituerit premeditando quam longa futura sit, egit utique ille in silencio spacium temporis memorieque commendans cepit edere illam vocem que sonat donec ad propositum terminum perducta utique peragatur. Dum enim prius intencio futurum in preteritum traiciat, diminucione futuri crescente preterito donec consumpcione futuri sit totum preteritum. Sed quomodo minuitur futurum quod nondum est, aut crescit preteritum quod iam non est, nisi quia in animo qui illud agit tria sunt? Nam et expectat et attendit et meminit, ut id quod expectat per id quod attendit transeat in id quod meminerit. Quis igitur negat futura nondum esse? Sed tamen iam est in animo expectacio futurorum. Et quis negat preteritum tempus iam non esse? Sed tamen adhuc est in animo memoria preteritorum. Et quis negat presens tempus carere spacio quia in puncto preterit? Sed tamen perdurat attencio per quam pergat abesse quod aderit. Non igitur longum tempus futurum quod non est, sed longum futurum longa futuri expectacio est. Neque longum preteritum tempus quod non est, sed longum preteritum longa memoria preteriti est. Dicturus sum canticum quod novi. Antequam incipiam in totum expectacio mea tenditur; cum autem cepero, quantum ex illa in preteritum decerpsero tenditur et memoria mea, atque distenditur vita huius accionis mee in memoriam propter quod dixi et in expectacionem propter quod dicturus sum. Presens tamen adest attencio mea per quam traicitur quod erat futurum ut fiat preteritum. Quod quanto magis agitur tanto breviatur expectacione prolongatur memoria, donec tota expectacio consumatur cum tota illa accio finita transierit in memoriam. Et quod in toto cantico hoc et in singulis particulis eius fit et in singulis sillabis eius, hoc in accione longiore cuius forte particula est illud canticum, hoc in tota vita hominis cuius partes sunt omnes acciones hominis, hoc in toto seculo filiorum hominum cuius partes sunt omnes vite hominum. Augustinus in libro confessionum.

Dubitabit autem aliquis utrum si non sit anima erit tempus an non. Cum autem impossibile sit esse numerantem, impossibile etiam erit aliquid esse numerabile, quare neque numerus erit. Numerus enim est aut quod numeratum aut numerabile. Si ergo nichil aliud est aptum natum numerare quam anima vel intellectus, impossibile est esse tempus si non sit anima. Quia tempus est numerus motus. Et tunc quidem tempus numerus simul et similis est, sic autem et non simul sunt que tempore mensurantur. Nam et si tamen septem equorum idem est numerus, sed tamen differentes sunt illi a equis, sic et motuum simul terminatorum idem est tempus, sed hic quidem fortassis velox, ille autem non. Et alius quidem loci mutacio est, hic autem alteracio. Tempus itaque idem et eorum sunt tempus aut equale est quia numerus unus idem hic est. Videtur autem tempus esse circularis motus quia hoc mensurantur alii motus secundum quod in iiii° libro.

Capitulum xix de motu et quiete.

Quoniam autem natura principium est motus et mutacionis, non oportet ignorare quid sit motus; quo eo ignorato necesse est ignorari naturam. Videtur autem motus esse continuorum, sed in continuo infinitum apparet primum; ideo continuum est quod divisibile in infinitum. Sine etiam loco vacuo et tempore impossibile est esse motum. Non est autem motus preter res. Mutatur enim semper quod mutatur aut secundum substanciam aut secundum qualitatem aut secundum quantitatem aut secundum locum. Utrumque autem dupliciter inest omnibus, ut hoc aliquid hoc quidem enim forma, privacio aliud; et in quali secundum qualitatem hoc quidem album illud vero nigrum, et ita de ceteris. Quare motus et mutacionis tot sunt species quot et entis. Et motus quidem videtur esse actus imperfectus. Nec est cum possint eum aliquis in alio genere ponere quam in quo actus manet. Aut autem dicunt possibile et naturaliter cum sit potencia mobile et cum mobilitas quam eius est. Eius quidem potencia est statua. Non autem mutacio nisi magis aut quam oppositis intervenientibus. Ante hoc est idem motus secundum duas motus. Impossibile autem est duorum diversorum speciem unum eundem esse esse actum; mobile quidem est actus mobilis et motivi. Cum enim actum inesse utrique sed mobile non est nisi posse moveri sed imperfecte. Idem in iii° physicorum. Dicimus autem motum esse endelichiam et actum mobilis secundum quod mobile est. Item motus est actus motus imperfectus. Necesse est autem et tempus esse perpetuum et etiam motum mundi secundum tempus; eadem esse dicuntur tempus et motus, ipsius unum numquam manet. At non

omnium simpliciter in quibus est motus. Si quidem
quodam secundum se qualis aut secundum accidens
impossibile enim mutationem que est secundum quali-
tatem contingit in indivisibili proprie no-
esse. Est autem in tempore aliquid indivisi-
bile quod dicimus esse ipsum nunc. Si enim divi-
sibile esset erit aliquid quod factum est in futu-
ro et aliquid futurum modo quod factum est
secundum est enim quod dividetur. Determinat
preteritum et futurum. Et in ipso quidem nunc e-
rit igitur permutatum aut moveri impossi-
bile. Manifestum est enim quod in ipso quo-
dam nunc velocitatem movetur. Aliqua in
ipso contingeret velocitatis et tarditatis
moveri. Similiter nec motus contingit quod
quiescere. Quiescere namque dicimus quod semper
se habet [illegible] prius ut nunc. Sed
in ipso vero nunc non est prius quam nunc.
Quiescere vero est quod movetur quod movetur
in tempore et quiescit quiescens. Impossibile
aut non contingit moveri nisi secundum
accidens ut partem totius motus. Amplius
aut divisibilis est duplex: unus quidem
in tempore, alius vero secundum motus partium
illius quod movetur. Impossibile est aut
in infinito tempore finitum moveri et in-
finitum [illegible] finitum esse. Secundum in 2º [illegible].

Non solum autem motus motui videtur
esse contrarius sed et quies privatio est enim.
Sunt etiam quietes ad invicem contrarie
sunt. Magis autem motus motui contra-
rius est quia quietes quibuscumque aut non
sit [illegible] mutationi quidem oppo-
sita que est [illegible] ei que est non [illegible]
Motus quod non est. Non solum autem in
mutatione secundum locum et secundum naturam
et contra naturam sunt et motus et quietes
sed et generationes quedam violente sunt et
non ordinate corruptiones. Quare quod
illis contrarie sunt que secundum na-
turam sunt augmenta quedam violenta
sunt [illegible] que velocitate [illegible] alimentum
[illegible] fiunt similiter et decrementa
in alteratione similiter etiam alie quidem
violente alie vero naturales. Cap. xx de differentia
motus mutationis

Differt autem / mutatio a motu. Est quidem enim
[illegible] quedam solum mutatio motus
est qui est ad contrarium [illegible] rei con-
trarius motus est qui est contrario
[illegible] ut qui est ad sanitatem [illegible]
tudine ei qui est ab egritudine in sani[tatem]. [illegible]
autem est [illegible] solum non est motus
sed mutatio ut si album non [illegible]
est quibus aut non est [illegible] qui
est [illegible] ei qui est in ipsum contraria

mutatio est ut generatio corruptioni con-
traria est et remotio secundum formam [illegible]
contraria est acceptioni. Hec vero mutationes
non motus sunt. Transmutatur autem [illegible]
transmutatur aliud secundum accidens ut cum di-
cimus musicum ambulare quia cui accidit
musicum esse ambulat. Secundum [illegible] aliud vero
secundum partem ut corpus sanatur quia [illegible]
ut [illegible] aliud quod primo et secundum se ipsum
mobile est ut alterabile. Est autem in
movente similiter diversitas. Aliud enim movet
secundum accidens aliud secundum partem aliud per se
ut medicus sanat manus [illegible]
Quidem mutatione est aliquid manens [illegible]
et aliud quod movet et [illegible] tempus [illegible]
[illegible] et [illegible] magis aut [illegible]
[illegible] movet quam [illegible] movet mutatio
denominatur unde corruptio est mutatio
in non esse [illegible] esse [illegible] in esse
[illegible] esse. Species aut et passiones et lo-
cus [illegible] movet que [illegible] in [illegible]
[illegible] sunt ut [illegible] calor et motus quidem
[illegible] est [illegible] motus quod movetur [illegible]
[illegible] secundum actum fit. [illegible] secundum accidens
mutatio relinquatur. Singulariter [illegible]
[illegible] est. [illegible] vero non secundum accidens
est sed [illegible] non est [illegible] sed [illegible]
[illegible] contradictione [illegible]
motus [illegible] multipliciter secundum genere specie et
[illegible] simpliciter [illegible] est [illegible] quidem
[illegible] est aut [illegible] aut tria secundum
[illegible] que dicimus motu [illegible] quod
movetur [illegible] aut motu
simpliciter unum est [illegible] continuum esse si
divisibilis est. Si aut continuus est quod
[illegible] fit continua multi aut [illegible]
quorum [illegible] medium est [illegible] aut [illegible]
[illegible] sunt secundum [illegible] sunt
secundum [illegible] fit [illegible]
[illegible] fit [illegible]
solum continuus fit [illegible] aut
[illegible] motus regularis
et equalis [illegible]. In irregularitatis a-
[illegible] est aliquid aliud [illegible] movet
impossibile est enim regularem esse [illegible]
[illegible] regularem [illegible] ut
[illegible] motus aut obliqui. Aliquid enim
velocitate et tarditate determinatur. Tunc
enim eadem velocitatis est regularis et
[illegible] aut non irregularis. Cap. xxj
De speciebus mutationis et motus [illegible]

Omnia autem omnis mutatio est
ab quodam in quodam mutabit [illegible]
[illegible] quadrupharie aut enim ex
[illegible] aut [illegible] subiecto [illegible]
aut [illegible] non subiecto aut [illegible]

affirmationem et contradictionem. Quare necesse est quod sex
que dicta sunt tres esse mutationes. Una
illa que est ex non subiecto in non subiectum, non
est mutatio, quia non est secundum oppositionem,
neque enim contraria neque contradictio est. Ex
non subiecto quidem in subiectum mutatio secundum
contradictionem generatio est. Ex non subiecto quidem
in subiectum. Et alia quidem simpliciter est, ut que
est ex non esse simpliciter in substantiam, secundum quam
simpliciter fieri et non fieri dicimus. Alia vero que-
dam cuiusdam, ut ex non albo in non album.
Que vero est ex subiecto in non subiectum corru-
ptio est simpliciter quidem illa que ex substantia
in non esse est, quedam autem non est in op-
positam negationem sicut dictum est in gene-
ratione. Cum autem impossibile est quod
non est moveri, generatio motus non est, erit etiam
quod non est. Sed neque corruptio motus est.
Contrarium enim motui aut motus aut quies, cor-
ruptioni autem generatio contrarium
est. Cum autem omnis motus mutatio
quedam sit, tres autem predicte permutationes,
generatio et corruptio motus non sunt que sunt
secundum contradictionem, necesse est ex subiecto in subiectum
mutationem motum esse solum. Subiecta
autem dico aut contraria aut media. Privatio enim
ponatur contrarium. Cum igitur divisa
sint predicamenta substantia et qualitate etc., secundum
substantiam non est motus, quia substantie
nulla inest contrarietas. Sed neque ad aliquid, con-
tingit enim altero mutante verum esse alterum
nihil mutatum. Quare secundum accidens motus
horum est. Similiter neque agentis neque pati-
entis neque omnis quod movet aut movetur,
quia motus non est motus neque generationis
generatio neque omnino mutationis mutatio. Se-
cundum omne quod movetur simpliciter moveatur aut
non secundum quod accidit aut quod pars aliqua
aut quia preter secundum accidens solum con-
tingit mutare mutationem, ut cum sanus
fit currit vel discit. Secundum accidens autem
mutationem, ut cum sanus fit currit vel
discit. Secundum accidens autem mutationem g[illegible]
eius diminuit. Quare quod neque substantie neque ali-
cuius etc. relinquitur secundum quale et quantum et
ubi motum esse solum, in unoquoque enim quorum
est contrarietas. Motus igitur qui est secundum quan-
titatem communi nomine caret, sed aut aug-
mentum est aut decrementum. Alter autem secundum
ubi utroque communi nomine caret, sed loci
mutatio dicitur. Est autem motus aut quies(?)
[illegible] aut ingressum aut simpliciter aut fit [illegible]
[illegible] aut est quod omnino impossibile e[st]
[illegible] ut sanus in simplicibus etc. in multo
tempore vix movetur aut quod tarde incipit

quod dicatur quiescere. Immobile enim etc. aptum natum
est moveri, et impossibile, non movetur
autem tunc cum aptum natum est, ut sit
idem in 7° libro. Omnes autem ex oppo-
sitis tamen contraria sunt motus et mu-
tationes, ut generationi quidem etc. sunt.
Sunt esse enim non esse. Alterationi autem passio-
nes contrarie. Augmento vero et decremento
magnitudo aut quantitas. Contrarium autem
secundum locum est quod est sursum ei quod
deorsum etc. [illegible] vel de generatione etc.

Capitulum xxxi. De generatione et corruptione etc.

Unam quidem semper contrariis sup-
positam dicimus esse materiam in transmu-
tationibus, et tria sunt principia trans-
mutationis, materia scilicet et duo contraria, una
que est materia, cum ea que admittit trans-
mutare etc., simpliciter enim cum est alteratio est
generatio aut corruptio quando transmutatio
fit non secundum totum et quando tota forma
substantialis vera transmutatur. Cum quod in substantia
transmutatio generatio etc. est, quando non in passi-
onibus et secundum accidens alterationis, simpliciter
generatio simplex est in simpliciter entibus, et corrup-
tio simplex in simpliciter non entibus. Quia
sunt secundum formas substantiales. Quecumque
non non substantiam sequuntur sed accidens est, non
dicimus simpliciter sed secundum quid generari, ut
cum ex non albo album fit aut ex non
bono bonum. Et illud quidem ex quo ge-
neratur et quod generatum subiecta privatio
est entis actu, non non entis omnino. Alterum
vero corruptio est alterius generatio, quia
ex aliquo generatur quod etiam in hoc dissol-
vitur, et ad quod terminatur corruptio alterius
deinde incipit generatio, quo circa incessantem
et inseparabilem ac perpetuam necesse est esse
transmutationem et generationem etc. Transmu-
tatio est integra sed que secundum quantum
transmutatio fit contrarietas augmentum
est et diminutio, que secundum locum etc. altera-
tio que autem secundum passionem et quale al-
teratio, que non totum transmutatis non
manente subiecto vel fuit est generatio etc. est
aut yle et materie maxime ipse quod
subiectum generationis etc. susceptibile. Magis
etiam alia et aliis transmutationibus. Secundum de
generatione libro 1°. Sed non quelibet etc. sunt
principia elementa ipse contrarietates tangi-
biles, ut sunt grave et leve, calidum
et frigidum, humidum et siccum, lubricum
aridum, durum et molle, asperum et leve,
grossum et subtile. Impossibile autem est idem
ex quo generatum est aliquod contrariari et pati
tamen ex generato. Hec enim dicit ignis

est aer vel e contrario sed non dicatur aureus est
aurificatus quia aurum quia non est transmu-
tacio generationis sed alteracio sive transfigu-
racio. Arist. in metaphysica libro 5o. ¶ Inter
esse et non esse i. generacio ita quod illud quod
generatur tempus est inter illud quod est cuius
et illud quod non est cuius addiscens et generat
sciens. Sic intendimus cum dicimus quod ex
addiscente fit sciens. ¶ Quedam autem non
vertuntur ad invicem sed quorum unum post
aliud ut ex pueris fit vir non econverso. ¶ Alia
non vertuntur quia corrupcio unius est genera-
cio alterius ut ex aere fit aqua per corrupcionem
primus aeris. ¶ Omnia autem corrupta in ea
solvuntur ex quibus sunt. Idem in libro primo
de generatione. **Capitulum xxiiii de mixtione**

Mixtio est mixtibilium unio alterabi-
lium est quantum leve determinabile cuius
passivum est activum ut humidum.
¶ Non enim omne mixtibile est sed oportet alterum
mixtorum esse separabile unde impossibile
est passiones misceri rebus ut al-
bum corpori quia passionum nulla separabilis
est sed secundum se si necesse tangencia non
ad invicem contingit misceri rebus. ¶ Contin-
git autem mixta qualiter i. quodammodo esse et
quomodo non esse actu quidem enim a-
lio generato composito potencia vero alterutro
eorum que fuerunt antequam miscentur ut sic eo
aliud est a quatuor elementis actu potentia
tamen est illa ea que miscentur prius
ex separatis convenit i. prius quidem se-
parata erant et rursum separari viribus
possunt. ¶ Oportet autem mixta similium
esse partium unde si miscetur credimus fru-
mentum non est mixtio sed compositio. Illa non est
eadem est materia activa sunt et passiva
sunt alterutrum. ¶ Sed ea quorum non est eadem
materia faciunt enim impassibilia et ideo
non est mixtio. Ideoque nec medicina cor-
poribus mixta est activorum etiam et passi-
vorum que cumque sunt facile divisibilia i.
determinabilia. ¶ Multum quidem paucis
et magna parvis composita non faciunt
mixtionem sed dominantis augmentacionem.
¶ Alterum enim in dominans transmutatur ideoque
gutta vini mille amphoras aque non
miscetur quia species vini solvitur et in
aquam transmutatur. ¶ Cum vero potencie ad-
equantur tunc quidem alterutrum in domi-
nans ex sua natura transmutatur. ¶ Non tamen
generatur alterum sed medium et commune. ¶ De-
mum prima parvis mixta magis facile
enim ac citius in invicem transeunt. ¶ Ideo et
bene determinabilia divisibilium. ¶ Hec passorum
sunt mixtibilia quia facile dividuntur
in parva. ¶ Talia vero sunt humida unde et hu-
midum maxime mixtibile est omnium corporum
si non sit viscosum i. mixtosum. **Capitulum xxviii**
De movente et moto

Omne
quod movetur ab aliquo movetur. Quod e-
nim in se ipso non habet principium motus
ab alio movetur. ¶ Et quod a se ipso movetur
nullo modo peribit. ¶ Si autem quod movetur ab al-
tero movetur primum autem movens eciam
movetur et movens quod ab alio movetur et
iterum illud ab alio necesse in infinitum abire sed sta-
bit aliquando. Erit aliquid primum erit causa
motus. Idem in viii phisicorum libro. ¶ Horum autem que
per se moventur a se ipsis alia ab aliis. Et alia
in natura alia vero violenta et contra natu-
ram. ¶ Moventur a se ipsis naturaliter moventur ut singula
animalia. ¶ Que autem ab alio alia quidem
natura moventur alia contra naturam. ¶ Ex
natura ut ignis sursum et terra deorsum
quia apta nata sunt sic esse. ¶ Extra non ut ig-
nis deorsum terra sursum. Levia enim et gra-
via in opposita loca moventur violenta. Pro-
pria vero natura leve quidem sursum gra-
ve autem deorsum. ¶ Non tamen a se ipsis quia a-
liud enim sic est animatorum. Assumo impossibile
est autem in infinitum abire movens mo-
tum. ¶ Quod autem movet non necesse movere est
sed quod motor motum necesse est corporis propriis mo-
bilibus quod manifestum est esse in mobili.
¶ Nam omne quod movetur necesse est continuum et
divisibile in semper divisibilia. ¶ Si quidem
necesse est motum semper esse continuum esse
quod necesse est esse aliquid unum perpetuum
primum movens ipsum quod motum quod primum mo-
vens necesse esse unum et eundem continuum
primum. ¶ Movetur autem ex eo quiescit quoddam
vel spera eundem enim continet locum.
Idem in libro 8 phisicorum. **Capitulum xxx De primo**
quod inter movens et motum non sit medium

Item autem movens et quod movetur simul
quia nichil ipsorum medium est. ¶ Triplici
ergo existente motu secundum locum
secundum qualitatem et quantitatem prima de loci
mutacione dicendum. Hoc enim est primum mo-
tuum. ¶ Omne quod fertur aut a se ipso mo-
vetur aut ab alio. ¶ Si a se ipso manifestum
est quia simul movens et movetur erit et
nullum ipsius medium. Agitur autem ab alio
quatuor sunt secundum pulsio tractio vectio
vertigo. ¶ Pulsus namque alios minuat vere est
contingere pulsio est a se ipso vel ab alio
ad aliud moventis. ¶ Tractus autem est motus
ab alio ad ipsum aut ad aliud. ¶ Pulsionis
quidem alia est impulsio alia expulsio

impulsio est cum movens ei quod movetur
non deficit. Expulsio vero cum expellens de
ficit recta aut intrinsecus motibus eius quod
cum vehitur non secundum se movetur sed secundum
accidens movetur. Sed quod est motum vel super id quod mo
vetur vehibus aut movetur aut pulsu
aut tractum aut utroque ductu. Tractio
est cum ad ipsum aut ad alium velocior fit
motus trahentis non separatus alteri quod
trahit. Nam et ad ipsum est tractio et ad alium.
Reliqui autem tractus eidem specie in eos
reducuntur ut inspiratio et exspiratio et qui
cumque corporum emissivi sunt aut receptivi
et congregatio et disgregatio. Utique aut
consistunt contractu et pulsione. Hoc enim
quidem pellit movens illud aut trahit.
Proiectio autem est cum velocior motus fit
eo qui secundum naturam fortior fit impulsio
ne usque ad hoc quod accidit fieri quousque for
tior sit motus eius quod fertur. Manifes
tum est quod quia quod movetur et movens simul
et nullum ipsorum medium est. ¶ Sed neque al
terantis nullum est et medium inanimatis ei
accidit simul esse alterans ultimum et primum
quod alteratur. Inductio quod sensibile est. Sensibi
lia vero i. sensibiles qualitates sunt qui
bus ad invicem corpora differunt ut gravi
tas et levitas mollities duricies sonus
non sonus albedo nigredo dulcedo ama
ritudo humiditas siccitas densitas raritas
et horum media. Similiter et alia que sub sensi
sunt ut calor frigus levitas asperitas.
Hec enim sunt passiones subiecte qualitatis.
Similiter autem et animata corporum et inanimata
et animatorum quecumque partium inanimate sunt ut
et plante patiuntur ab hiis nisi sensus
ab hiis patientes alterantur secundum inanimalibus
actus enim horum motus est corporis passi
te aliquid sensu secundum quecumque quidem
alterantur inanimata secundum hec et animata.
Non autem econverso. Non tamen alterantur inanima
ta secundum sensus neque prohibent inanimata
alteratorum late cum alterantur sed inanimata non
quia secundum sensum accidit huiusmodi alteratio.
Ex hiis autem patet quod patiens et passio est
simul et horum nullum est medium. Oculis enim
contiguus est aer et aeri continuatur corpus
incoloratum superficies vero sed in aqua et calor
terminatur ad lumine lumine autem i. aer lucidus
ad visum. Similiter autem et in tactis sensibus
et eorum inanimatis similiter et in sensibilibus.
¶ Similiter et quod augetur et augens simul sunt
et decrementum similiter se habet. Decrementum enim
causa ablatio quedam est. Manifestum
est igitur quod moventis ultimum et primum quod movetur

et inter ipsum movens et motum nullum est medi
um. Sequitur in tertio libro. Ca. xxiiij de sca
la mutationis recta ro

Omnium autem
motuum loci mutatio prima est. Omnium
et eius passionum principium est densi
tas raritas. Grave namque et leve durum
et molle calidum et frigidum densitates
quedam raritates esse videntur. Densi
tas autem raritas congregatio et disgre
gatio secundum quam generatio et corruptio
dicitur substantie. Que vero congregantur et disgre
gantur necesse est secundum locum mutari et
disgregatio namque et congregatio motus
sunt secundum locum. Hic enim movet con
cordia et discordia. Hec quidem disgregat
illud vero congregat. Praeterea quod incremen
tum motum est loci mutatio necesse est ipsum
esse primum. Incrementum namque dicitur solum quod per
locum movetur augmentum vero impossibile
est esse alteratione non praeexistente secundum
naturam. ¶ Non autem quicquid locus nisi
motus aliquis esset secundum locum. Propter
hoc enim celum maxime in loco esse apparet
nam quia semper in motu est. Est autem
quod movetur aliquid quod per ipsum aliud fert
et eius. Eius autem secundum quod accidens alia con
tingentia sunt moveri per se aut partes cor
poris cum unum clauduntur alia vero in corpo
ribus cum non semper secundum accidens ut albedo et scien
tia semper secundum non permutant locum quia i
hec enim sunt continua contingens indivisum
in quo sunt ut continuo dicitur ut manifestum
est quia possit per motum dicit ut navigans
in corpore. Continuus ei divisum ut in vado
aqua. Manifestum enim cum corpore movetur
et aqua in vado. Illa autem videtur esse ins
tus nisi sit vacuum plenum enim impossibi
le est recipere duo corpora non possunt
simul esse. Testimonium autem deorum faciunt
hoc tunc aque recipit quantum vas vacuum sed
videtur dici vacuum unus quidem modo
non plenum sensibili corpore secundum tactum
huiusmodi vero est quod sit gravitate vel levitatem
est et densum quod tunc vacui aut
leve vacuum itaque itaque primus. Inde e
Illo hoc enim utrumque sursum sed et deorsum
secundum quod vacuum praeterea si vacuum est et que
secundum fertur igne et leve secundum vel gra
vis. Ad finem. ¶ Omnia vero corpora naturalia
et magnitudines movetur motu locali per
se quia natura est principium motus. Densi
tas autem motum est secundum modum densi
tatis locorum que est sursum et deorsum
et. Omnis autem motus qui fit in locis
aut est equalis aut circularis aut compositus
ex compositis hiis. Enim duo motus tantum

simplices sunt. Nam corpora quedam sim-
plicia sunt ista duo longum circulare. Mo-
tus circularis est ille qui est super medium
equaliter non tamen est circum de-
orsum. Unus quod motus simplex aut est a me-
dio aut ad medium aut super medium. Cor-
pus simplex vero movetur natura sua
motu circulari. Possibile est ut moveantur
quedam corpora motu circulari qui est con-
trarius naturali. Motus autem sursum igni
quidem naturalis est, terre vero accidentalis. Mo-
tus autem descendens deorsum terre naturalis
est, igni accidentalis. Ponamus ergo grave
descendens ad medium et leve ascendens
a medio. Omne quidem corpus incedens sur-
sum aut deorsum habet penes [illegible] gravi-
tatem aut levitatem. Non est ergo corpori
rotundo gravitas aut levitas quia non
est possibile ut moveatur a medio vel ad
medium motu naturali vel accidentali. Corpus
quod primum mobile quod movetur circulariter non
habet gravitatem aut levitatem. Dico autem
quod corpora que equalia sunt in magnitu-
dine moventur et mutantur equaliter in uno
tempore et corpus unum movetur motu ma-
iore in illo tempore. Ubi autem est motus
glebe unius illius est motus totius ter-
re motus similis. Ibi et totius ignis.
Una denique elementa ad locum a quo re-
cedunt violenter incedunt naturaliter et ad
locum in quo stat corpus sine violentia
vadit etiam sine violentia locus. Omne quod
quod movetur alteratur de alio in aliud idem
in loco. **Ca. xxxiii de alteratione secundum**

Res omnes alterabiles **quod habent esse secundum largam** alterantur ad verum sibi quemcumque **vel spe-**
nus ad alteram sicut augmentabile non
ad quantitatem alteratur sed ad magnitudinem.
Alie namque sunt res que alterantur per qua-
litatem, alie que per quantitatem et alie que
per locum secundum large sumpto vocabulo alteracionis
[illegible]. Tunc autem alteran-
tur [illegible] sensibilibus alterantur. Ipse secundum for-
mis quidem ac figuris et habitibus et [illegible]
remotionibus et acceptionibus videtur alteracio
fieri. Non autem fit est secundum fuerit. Licet quedam
alterantur. Densatur enim vel rarefacta non
aut cum fit calida fit non est alteracio. Ita
illud ex quo est forma statue non dicimus
forma nec illud ex quo est fit forma sta-
tue non dicimus forma nec illud ex quo est
figura scannidis aut lecti secundum denominamus
sed quod enim illud quod terreum aliud lig-
neum. Ex autem alteratur eo dicimus quod
esse vel calidum aut forte dicentes equi-
noctialem passionum [illegible]
et ridiculum est dicere per ipso est domus ex

alterationem [illegible] corruptum esse alterum al-
teracio quod non est in formis et figuris sed neque
conditionibus fit habitus cum sint virtutes et
malicie. Virtus autem omnis et malicia sunt
ad aliquid sicut tam corporis quam anime. Cor-
poris quidem ut sanitas caliditatis et frigiditatis
commensuratio quedam cum sint pulchritu-
do et macies ad aliquid sunt. Sunt enim
dispositiones quedam perfecta ad optimum secundum ac-
tum. Dico autem perfectum quod sanat et sana-
tivum est et disponit secundum naturam. Cum
quod hee virtutes sunt et malicie sunt ad ali-
quid. Anime quidem ad aliquid sunt generationes sunt
nec ipsorum est generatio nec alteratio. Quamvis
patet quod non est alteracio circa habitus huius sed
corporis virtus enim corporis que vocatur sanitas
cum [illegible] malicia enim contrarium. **Ca. xx-**
xiiii ad hoc ut accidentium circa

Sed neque circa virtutes et malicias anime
est alteracio. Virtus enim perfectio quedam
est secundum intellectus practici. Nam unumquodque et
maxime perfectum est cum attingit ipse et
virtuti et virtus est maxime secundum naturam
sicut circulus cum maxime est circulus.
Virtutis et remotio quod secundum virtutem non
fit alteracio quia neque cum perficitur alteratur
ut supra ostensum est. Eadem ratione neque
secundum maliciam quia secundum omnis alteracio fit
inter opposita que cum virtus et malicia
sint opposita si virtus non habetur per altera-
tionem nec malicia. Neque enim virtutis neque
malicie alteracio secundum suas acceptiones et illius
remotio cum quodam alteratur sicut pre-
cedens circa quod habet esse. Et autem alter
aliquid horum secundum precedentiam [illegible]
manifestum est virtus enim [illegible] impassibi-
litatis quedam est aut impassibilitatis in
passibilis. Sic malicia aut passibilis
est aut passio virtuti contraria. Nam virtus
moralis et malicia consistunt circa de-
lectationes et tristicias. Virtus secundum quam homo
patitur [illegible] malicia non tamen
patitur et deducitur sive secundum actum
sive per memoriam aut spem i. sive delec-
tationes et tristicie sunt presentes et simpli-
ces sive preterite recordante per memoriam
sive future contingant per spem. Igitur
et secundum habitus dictos non fit alteracio eo
[illegible] alteracionibus sensibilibus.

Sed neque intellectiva parte anime i. intel-
lectum speculacio est alteracio secundum suorum
habituum. Scientia enim maxime ad aliquid
dicitur et nullum ad aliquid alteratur ut supra
dictum est. Idem etiam patet in scientia contemplativa
quia neque inducitur per motum generationem
nisi inducitur cum universalis scientia facta induc-
tione et completa et complenda [illegible]

et ita non esset inducta per motum post motum. Neque igitur actus scientie quod est scire, id est ipsa scientia non est facta per motum nisi sicut visio facta dicitur vel tactus statim per alterationes precedentes. Secundum autem nullum tale fit alteratio. Preterea scientie acceptio non est generatio neque alteratio quia quiescere quodam modo motus induxit. Nam in quiescendo et sedendo fit anima sciens et prudens. Sicut enim cum dormiens aliquis surgit aut ebrius pausat aut infirmus sanatur fit sciens qui prius quidem non poterat uti scientia nec secundum scientiam agere sed perturbatione mutata et in statum veniente intellectu in est potentia ad scire tunc igitur statim turbationis cum quiescit quedam est scire restitutio. Preterea infantes quia multum motum in iuventute non possunt intelligere neque iudicare sicut senes id est seniores ut plurimum in quibus pausatio fit et quies motuum. Non itaque per motum introducit scientia que per motum perficitur. Nam ergo secundum eam alteramur. ¶ Igitur cum alteratio que est motus secundum qualitatem ut dictum est sit maxime debet sicut manifestum est quod solum fiat in sensibilibus ut scilicet in passione et passibili qualitate que est tertia species et in sensibilitate. Cum in aliis aut nullo nisi secundum accidens. Idem in libro primo de generatione et corruptione.

Capitulum xxx. De augmento et diminutione et loci mutatione et cetera

Alteratio est quod secundum locum ... Alteratio est cum manente substantia passibilis sensibilis tamen substantia huiusmodi passionibus aut contrariis aut mediis. Augmentatio est consistentis magnitudinis additamentum. Diminutio est minorante minoramentum eiusdem magnitudine. Quare hic quod augetur. Et quidem alteratur non quantitate locum, neque quod generatur. Quod autem augmentatur et diminuitur substantie secundum locum sed alio modo quam illud quod fertur. Quod enim fertur tamen suum alterat locum id est secundum se totum partes, aut augmentatur secundum partes solum, sicut enim a toto manente partes substantie secundum locum. Rectum tamen quod moveatur aliquid simpliciter aut corrumpitur non manet subiectum. Quod autem alteratur vel augetur manet idem; sed in alteratione passio vel in augmentatione magnitudo non manet eadem. Idem in libro secundo de celo et mundo. ¶ Dicitur autem quod sursum est principium longitudinis, dextrum latitudinis, ante vero profunditatis. Item cum animalis principium in eo unde incipit motus in ipsius corporibus principium namque augmenti est sursum, principium vero motus localis dextrum, principium vero motus sensibilis ante. Non enim significant quantum ad nos sunt sed per se. Et sursum quidem ac deorsum sunt similiter in omnibus animalibus et plantis, dextrum vero non est in aliqua plantarum. Sensu dico quod sursum est id est principium motus. Dextrum autem est locus a quo motus, ante vero locus finis motus. Idem in libro secundo physicorum.

Capitulum xxxi. De infinito secundum Aristotelem capitulum

Quoniam autem naturalis scientia circa magnitudinem et tempus et motum est quorum unumquodque vel finitum vel infinitum esse necesse est, de hoc quoque agendum est. Naturales philosophi posuerunt infinitum tamquam principium omnium. Cum principium sunt aut ex principiis infiniti autem non est principium aliquid. Esset terminus et finis quod cum sic necesse finem accipere est itaque non factum neque corruptibile. Omnis enim corruptionis necesse finis est aliquis. Unde quod non causam finis est principium sed hoc aliorum esse videtur et continere omnia et gubernare et salvare sicut tamen principium sua principiata ut dicunt qui non faciunt preter infinitum alias causas et hoc esse divinum immortale et incorruptibile sicut Anaximander et plures physicorum. Esse quidem aliquid infinitum fides est maxime considerantibus ex tempore. Hoc enim infinitum in magnitudinem est, sed dicitur. Est enim infinitum quoque in intelligendo nisi deficit neque intellectu est. Numerus quoque videtur infinitus esse et mathematice magnitudines et que extra celum sunt. Si videtur infinitum esse in phantasia sicut corpus infinitum esse videtur et mundi infiniti. Quod si non est locus sine corpore, si locus infinitus est et corpus. Primum igitur determinandum est quot modis dicitur infinitum. Unum quidem quod est impossibile transire scilicet ut etiam quod non est aptum natum transiri. Aliud autem quod non est aptum natum transiri in pluribus dicitur transitum habens, sed infinitum aut transitum habens [illegible] aptum natum est habere terminum vel finem sed non habet. Preterea infinitum omne aut secundum appositionem est sive in divisionibus aut secundum diminutionem ut scilicet in magnitudinibus aut utroque modo scilicet ut in tempore et cetera.

divisio possibilis non actualis. Impossi-
bile est aliquid infinitum esse actu. Nulla
quidem magnitudinum que possit in-
finita fieri per appositionem magnitudinum per
divisionem. Est igitur infinitum appositione et divisione
quae etiam infinitum esse actu. Aliud quidem
magnitudinis aliud potencia aliud ac-
tu. Impossibile autem est non competere
locum corporis. Neque enim locus maior quam
quantum contingit esse corpus. Corpus
autem non est infinitum quia nec locus aut
cum natum erit aliquid aut corpus inesse
aptum est esse. Unum omne sensibile aptum
natum est esse alicubi et est aliquis locus
uniuscuiusque corporis. Item quia partes eius
ut terre sunt [illegible] ignis [illegible]
[illegible] si impossibile est esse
infinitum esse locum et corpus. Item cum
infinitum est cum nichil est extra sed cum
semper est aliquid extra tunc cum nichil
est extra hoc est perfectum et totum. Nam to-
tum est cum nichil abest. Infinitum quidem
est cuius secundum quantitatem tunc acci-
pientibus semper est aliquid extra acci-
pere. Itaque magnitudo non est infini-
ta actu sed potencia. Infinite namque sunt
eius divisiones potencia quidem non
actu. Idem in iii° libro. Continuum
quidem continuum est motus [illegible]
[illegible] aut infinita sunt media non ac-
tu sed potencia [illegible]
contingit infinita transire dicendum
est quod actu infinita non contingit per-
transire contingit [illegible] cum infinite non
[illegible] quod actu est non potencia [illegible]
tinue movetur secundum accidens infinita
transit simpliciter autem non accidit enim linee
infinita media esse. Omnia que
accidunt centro et polo [illegible] et mediu
magnitudinis et finis est. Omnia vero
quanto plus distant a quiescente fiunt
velociora. Sol. de natura rerum. Ca[pitulum]
xxxi de celo et polis eius

[C]eli sphera ut dicunt philosophi in rotundum
formata est [illegible] nec principium
nec finem eam [illegible] dicunt [illegible]
centrum terra est [illegible]
[illegible] equali intervallo [illegible]
tus sphera duobus [illegible] volvitur
septentrionali [illegible] qui nunquam accidit
et boreus dicitur. Australi quoque qui
nunquam videtur austro notus appella-
tur. Dicunt quod [illegible] sphera celi de
oriente [illegible] occidente et deci-
dente [illegible]
[illegible] tanta

quod celeritate currit ut nisi adversus
[illegible] eius cursum astra currerent
que eam retardarent mundi ruinam fa-
cerent. Ita non corpora distinguimus in mun-
do [illegible] infinitum quod est terra [illegible]
[illegible] mobile. Medium autem
aer vel aqua vel ignis supremum vero ce-
leste. Et sicut corpora sic et qualitates
diffinit. In infimo namque opacitas in
medio dyaphonitas in supremo vero s-
plenditas [illegible]
apte qualitates corporibus [illegible] distinguens
sic ait. Terra iacet stabilis aqua fluit
labilis aer mutat mobilis ignis vo-
lat volubilis [illegible]
specialis. Ca[pitulum] xxxii de terra [illegible]

[T]erra autem ut dicit [illegible] philosophus
est corpus simplex [illegible] medio
situm [illegible] naturaliter quietari
manet et ad quam cum mota fuerint natura-
liter quoniam movetur. Omnia quoque ponderosa
naturaliter ad eam tamquam ad centrum
feruntur. Hec naturaliter frigida est et s-
[illegible] dicit Beda quod frigore constringitur
nimium aquarum meatibus velut corpus
venis sanguinis irrigatur quod si non fieret
[illegible] ariditate sua [illegible] redigeret
ac destrueret. Unde ubique intra fodiens
aqua reperitur. Hec [illegible]
rotunda sunt [illegible] montes et
valles [illegible] autem est mon-
[illegible] tamen speciem cuius circuitus
[illegible] stadiorum mensuratur que [illegible]
cies mille miliaria [illegible] computatur. Terra
infima est et [illegible]
tinet. In medio mundi [illegible]
in medio circuli equaliter collocata [illegible]
[illegible] divina potencia sustentatur
[illegible] distinguntur. Secunda est [illegible]
[illegible]
[illegible] elementa [illegible]
est [illegible] terra si petrosa fuit
frigida [illegible] calida [illegible] frigida et hu-
mida. Auctor de natura et [illegible]
[illegible] vegetabilibus [illegible] De la-
pidibus quoque [illegible] et mi-
neris [illegible] que vel in superficie
[illegible] eius conti-
nentur multa que in hystoria natu-
[illegible]
[illegible] et [illegible] verum
naturis etiam [illegible] placuit
que [illegible] libello quodam edito [illegible]
iacobi de [illegible] aliis
actoribus [illegible] collecta

post modicum adamantis magis deuenerunt
Expl. liber de natura rerum. **Ca^m xxxiiii de lapidibus preciosis etc.**

Gemmarum virtus magna est et unde hic sciunt nisi
adeo hanc corruptum est clam cum omnis
virtus adeo sit insolubilis quod aut fructibus
est mediante operatione nature ut herbe
aut naturaliter calide sunt aut frigide
predicte competunt medicine que secundum pro-
portionem fit horum aut nulla in lapidi-
bus est ut secundum excessus caliditatis aut
frigiditatis in aliquo lapidem decorem.
Constat ergo quod gemma sine nullo medio la-
pidibus indidit virtutem omnipotens
deus voluntatis sue quam tribuit proprie
nature. Delfus eum dicat angelos quod preterea
etiam demones alliciunt unde et Salomon
inclusis demonibus subiugatis in annulis
legitur. Sicut per impedit primum hominis omnis
creatura corrupta est sicut etiam in ipsis
utilibus creaturis que post factum mentis vocan-
tur pro attractum et usum in mundo-
rum prorsus hanc proprie lapides preciosi
corrupti sunt per purificatione consecrationis
divinitatis efficacias reparantur secundum dignitatem
lapidum licent dicam ergo secundum
ordinem alphabeti virtutes eorum quod
inducamus. **Capitulum xxxv de illis quorum nomina incipiunt per A.**

Achates in Achaie orientali flumine reperitur.
Vicenenum fugat sitim sedat visu-
fame portante vigorat et fecundat gra-
tiam quod reddit. Adamantes duo genera
sunt unum in Indie partibus invenitur
inter rupes cristallinas cristallini coloris
sed quandam ferrugineum natum omnis secundum
natura describit Ysidorus. Hunius
maior pupilla parvis ... cum annulo ponitur ferrea sit. Duris tamen ... duri-
tate lapidis adamans constante sic
agnitus Dyamas dicitur. Aliud marsalica
reperitur in mari que currit in ferri-
na que philippis est dignitate quam
virtute multos inferius et maioris qua-
litatis et colore dissimilis obscurum sed et
virgiusum sine tenore, hircino frangitur
sanguine. Attrahit et aufert magnetem. Stellam
quam maris indicem ... inter obscuras
nebulas per diem et noctem prestantis pro-
dit. Cum enim magis nauis ad portum diri-
gere nesciunt cacumine acus per transitum
pera et adamante infigitur et navi ple-
no aqua in mittunt tunc ad amantem
navi conduntur et magis secundum motum eius
sequitur. In euenti cacumine acus ... ad-
datum quod inde ... acus per contactum lapidis
subito recta hunc. Arys quod acum acus

annulo ductore tanquam stellam acus diri-
git stellamque subsistit nec prosequi magis
et naute studium demonstratum predictam stellam
ad portum magis dirigunt. Hic lapis in leno
lecto portatur multum et forte facit portan-
tem tanquam hostem. Insompnia vana re-
pellit. Venenum fugat et prodit. Ferrum
etiam sudore madere si venenum adhibe-
as. Lunaticis quoque prodest et hiis qui
demone repleti sunt. Insanis quoque pro-
desse dicitur eo contactu. **Alectorius**
in ventre galli nascitur qui post tres
annos castratus et postquam per vii annos
vincens hunc portat. Hic lapis sitim
extinguit. Mitteruosus est. Ornat venera-
tionalibus. Honorem reformat. Disertum
facit. Et gratum maxime uxore ma-
rito ut hic anima habeat elauris uxore
portat. **Amerites** maleficus colonis
est optimum. Est autem quidam velut vini
rubei gutta corrupta aqua. Hic facilior
est ad sculpendum et electum. Contrarius
lanor quidem est hic lapis secundum ma-
xima eius copia est. **Aldirchaida**
lapis est quadrus argenti coloris du-
rissimus quod adamas in rubris maris
reperitur tantum utilis est ut sedare
possit omnem feuere calente humo-
rum quasi sedat. **Ca^m xxxvi de hiis quorum nomina incipiunt per B.**

Berillus in India nascitur optimum sunt oleo
liquido similes. Et magis olive eius ap-
magine ... non habet. Sunt autem
quedam lucidissimi unum et longas
habentes virtutes maculas velut prunas ca-
pillos. Berillus si forma fecerit angula
rem habet arcus celestis colores ma-
dia solis efficit. Item si rotundus ut
ponitur fuit humiditates aqua meli-
oritate solis carbonem mortuos vel
pannum lineum nigrum ut bullitum calo-
ris fructum accendit. Unde quidam
egregie metris lusit in persona Berilli
diceris age dedit insigne virtus que
formatur in igne. Solis splendorem ge-
rens passa calore dat lux ethera de-
scendit. Unde quidam egregie metro
dicente supina est. Incarnata non pure
tu violata. Dicitur etiam quod morbo sepi-
nantie medetur et glandes qui gemma
his humoribus colliguntur per fricatum tal
sit maxime cum adhuc languenti
sunt. **Barax** est gemma que vulgo
crapondina vocatur sic dicta quia boto
quidam secundum Lisfonium genus eam in capi-
te portat hanc gemma duo sunt genera unde
secundum album et huius melius est atque rarius et

aliud nos fuscum rubigini in medio simi
libus oculum qui pariter imitatur colorem
ceruleum. Hic qui lusitani vino compassitatur
hic lapis contrahitur tunc oculus hic di
citur qui nos contrahit aliquamdiu mortuus tunc
malicia venenum illius oculus contingit
et lapis maciatur. Hic lapis contrarius ve
nenis est et morbis corruptis interna homi
nis mala sanare dicitur. Pulcherrima namque cu
rat et fertur curat pristinam regione con
ditur. Cap. xxxiij de lapidibus quorum nomina incipiunt per C

Calcedonius semper a pallore decurrit colore hic me
dium inter iacinctum et berillum. Qui si
perforatus sit et collo vel digito feratur cau
sas prohibent. Huius species tres esse
dicuntur. Calcophanus est niger sono
rus et dulcis instar eris si fricu percucia
tur ere. Hic cum semper portetur absque
casto nature sonora ac dulcem reddit
et fauces a raucitate defendit. Car
bunculus est lapis omnium preciosissimus atque
carissimus et omnium lapidum prehibet virtu
tibus preditus. Huius calor igneus est et
nocte magis quam die lucet. Die namque
obscurius, nocte vero igneum refulget ut
circa se nocte quasi in die mittet. Huius
species in arte lapidaria periti tres dista
tiunt. Una carbunculus ipse nominatur,
secunda rubinus, tertia balustius qui vilior
dicitur. Rubinus quidem ignei coloris est
sed incomparabilis minoris quam carbunculus
unde nec tenebras noctis fugat et vir
tutibus etiam impar est, sed tamen ce
teris lapidibus preciosior et elegancior co
lore sidereo. Balustius non multo vilior
est colore, virtute et precio cum saphiro
et iaspide dignior estimatur. Celidoni
us est lapis informis et parvus quem yrundi
nes pulli in ventre suo portantes [illegible]
nascuntur sed ore ad os inspicere [illegible] ca
pi admoniti [illegible]. Rufus quidem
lunaticos et insanos mitigat. Niger autem
iram sedat et aqua dilutus lumina clari
ficat. Ceraunius [illegible] dicitur quia
cum fulmine de celo cadere perhibetur et in loco
ubi lapis iste fuerit fulmine cadere negatur.
Est autem cerulei coloris et in una parte si
mul acutus. Corallus est lapis ru
beus velud figura habens ut cornu [illegible]
vel ut habet ramos cum multis radicibus.
Hic virus quam herba fuit in mari, sed cum
hic fulminibus et tempestatibus resistit
unde antiqui lapidem hunc cum fractum
cum seminibus magis iactabant aut

inter arboribus suspendebant ut grandinem
procella non sentirent. Demonibus quoque
terribilis est. Alia forte quia frequenter ra
mos eius contempsit modum crucis fuit.
Corneolus ut sidoni quidam cornelius
est lapis rubeus pro lucidus sed obscuri
coloris in specie carnis similis. Iram mi
tigat, sanguinem fluentem de naso vel a
lio membro restringit, precipue ex femina
dum fluxum patitur. Horum lapidum multi
iudeorum filii Israel in deserto sculpsisse
dicuntur. Quorum sculpture tam subtilis
acuminis comprobantur ut nullus postea
rerum huius opus imitatione audeat attemp
tare nec dubium [illegible] quia efficaciam virtu
tis gemmarum sculpebant ymaginibus fi
gurarum. Crisolitus aurum imitatur et ut
ignis scintillat qui semper perforatus fuerit
et setis asinorum repletus fuit demo
nes conterit et fugat. Dicit autem techel
philosophus iudeorum in libro de sculpturis lapidum
quod non inveniuntur nisi politis forma habens
in una manu angelum, in alia piscem
valet ad negotiandum. Crisoprassus
invenitur in india sed hic quoque rarissime
ut dicitur unde et inveniens carior habetur.
Est autem quibusdam coloribus aureolis
sed guttis mixtus et porri succo colore per
mixtus. Cristallus est lapis ex gla
cie induratus. Solinus tamen in aliquibus
mundi partibus sunt inveniri dicit
ubi numquam gelu vel glacies sunt. Hic lapis
tritus cum felle mixtus atque potatus
ubera lacte replet. Cap. xxxiiij de lapidibus quorum nomina incipiunt per D et E

Dyonisia lapis est nigricantis fusci coloris ni
veis respersus guttis. In aqua tritus
vinum flagrat et contra ebrietatem contra naturam
odore suo fugat. Dyadocus lapis
est berillo similis qui aquis in vectibus na
vias effigies demonum effigit ita ut det
visa; sed si corpori defuncti admoveatur amit
tit vires et quasi sensibiliter mortem abhorret.
Elidras est lapis cristallo similis qui
quasi [illegible] lacrimis distillat [illegible]
[illegible] in omnibus perseverat. Ely
tropia lapis est instar smaragdi viridis
et aspersus venis sanguineis. Hic in vase ple
no aqua solis radiis subiectus sanguineum
solem reddit ac si pateretur eclipsim.
Hec mora [illegible] iacet [illegible]
[illegible] et aquam velud ymbres [illegible] hic
videntes [illegible] intra
se rapiunt et futura [illegible]. Hic lapis ge
stantem in longa vite tempora perducit.

sanguinem stringit venena fugat et contra do-
lores tutum facit. ¶ Emathites est coloris fer-
ruginei mixtus venis sanguineis hic confrica-
tus et in aqua resolutus sanat eos qui sali-
vas sanguineas emittunt sanat etiam flu-
xum mensium pulvis eius carnes mortuas
crescentes in vulnere corrodit et tollit cum
quoque permixtus ulcera sanat bibitus et la-
pidem vesice fugit ¶ Ethites est lapis
punicei coloris hunc lapidem intus habens quasi
sit pregnans hic ab aquila de extremis parti-
bus in nidum portatur. Naturaliter
enim hunc esse pullis tutamen asseritur.
Alii dicunt hunc esse tamquam ut ova aqui-
le in maiori calore concalescunt et lapis
valet frigidus quibus sit hic prolis incolumes
servat efficacissime pregnantes iuvat ne
abortivum faciant vel laborent. Iuncus lateri
portari multum sobrietate confert et gra-
tum facit et victorem ¶ Gagates est lapis ni-
ger et lucidus qui paleas attrahit calefactus
attritu accensus tum caducis prodest et
demones fugat aut si per hos homines obcessi
loquantur fumus eos tacere cogit. Idem pro-
dest ydropisis stomachum confirmat. Aqua
qua inquit tribus diebus iacuit tribus libat
ipsa quoque aqua in qua iacuit tribus diebus si a pu-
ella potetur aut si ligno deprehenditur quia
si virgo est immota manet si non corrupta
lugentem mingit ¶ Galactides est lapis
cineri similis tunc contritus cum lacte
tritus potatus lac multiplicat pregnantes
liberat et malum fugat. Capitulum xxxv de lapidibus
quorum nomina incipiunt per I

Iacinctus
fugat est lapis ceruleus in obscuro
nebulosus in sereno clarus ita quod aera
sentire dicitur. Optimus est ille qui nec ni-
mis clarus nec nimis obscurus. Est au-
tem frigidissimus, virtutis si vero calidissime
quoque duricie est ita quod nec fundi nec scul-
pi recipiat. Sculpitur tamen aliis fragmentis
adamantis. Hic confortat gestantem et fu-
gat tristiciam ac suspiciones vanas. Dig-
nus est etiam contra pestilenciam et contra
serpentes atque venena. Dicit autem Cesarius quod
cum inventus in sepulcro lapis albus ad
invocationem ipsa albedine equus hic valet
ad optinendam graciam et gloriam. ¶ Iaspis est
lapis viridis guttis tamen sanguineis sparsus.
Ille vero optimus est qui magis translucet.
Castum hominem et portantem tutum facit.
Consecratus sit valere quoque
phantasmata pellit. Hunc genera plurima sunt.
Est autem quodam genus valde virens instar
ignis eo tamen lucidum. Et propriam est quod a
non virens non perlucidum et viride est. Di-

cit autem Cesarius quod qui invenitur in lapide
homines gestantem secus in collo vel in manu et
cuspidem in alta manu sub pedibus quod
serpente hic hic tamen aurum inimicas vir-
tute. Cum autem invenitur in eo homo cum
faretra hic in collo ponatur margeto
est virtute contra infirmitates discutiendas et
manu laco sanguinem restringendi. Con-
fert etiam graciam et honorem. Plinius tales gali-
cum et indigesto potasse fertur huiusmodi
lapidem si quis aut invenit lapidem
viridem et in eo crucem hic virtutem ut
non negatur. ¶ Ligurius est lapis qui
stillare dicitur ab urgine lincis bestie
ex arenis hunc est urina secum pluvium
solidatur in lapidem. Est namque bestia si-
cut inde fidens in eo egestum quod per se
sunt urine liquore harena obruit et
eo tenus in lapidem durescit hunc color
talis in se plurimum igneus ac rubidus
rubicundus et carbunculus simul et quia vero
qui nocte lucet per se lapidarius hic uni-
dis est ictus eius fertur ac multa re-
media perpetrat ablutus in aqua consti-
patos iuvat et renum solvit dolorem
quoque portatum in facie corrupat. ¶ Ly-
parea lapis est in libia ubi est in vallibus
adque omne ferarum genus decurrente ibi
sponte quasi ad patronum currit cum canes
ad venatores eam insequuntur sed non
aliquis ad usuram eis nocere potest. Capitulum
xxxvi de lapidibus quorum nomina incipiunt per M

Magnes est lapis coloris ferruginei qui et ferrum mirum in modum at-
trahit non tamen prope adamante.
Hic etiam uxores mariti tamen dicit
et si quis uxoris sue castitatem probare
incipiens supponat eum capiti mulie-
ris dormientis. Illa si casta est petit
maritum cum amplexu cum tamen vo-
luerit. Si non ad lecto delecto tamquam
manu repulsa subito fetore coacta
cadit. Hoc lapis cum eo collatum pro-
dit. Sic si quis furandi gracia domum
per noctem intraverit et locis quatuor pe-
nas ardentes posuerit ac magnetis
fragmenta super apposuerit mox fumi vapor
insistentium incolens eosque capit adeo
ut fugit ut fur domum impune diri-
piat. Idem etiam contritus combustionis
sanat et lacti commixtus ydropisim
depellit. ¶ Margarita ut dicit solinus
sic efficitur. Conche quibus inveniuntur
nocturno tempore litus adeunt et rore
celi eas concipiunt. Si primum fuit quod ac-
cipiunt gemme candide fiunt si vero turbidu-

aut pallore languet aut russo obnubila-
tur. Unde quanto magis splenduerint tanto
magis probatur lapidum magnitudo.
Si non conchis aptis repente conturbatio-
nem fecerit intempestivo metu comprimuntur
subitaque formidine clause abortant aut [illegible]
[illegible] cibus talis aut conchis ipsis est
tempus ut partus suos timeant maculari
cum sol incalescit ac [illegible] [illegible]
scit. Itaque ne calore nimio fuscentur la-
pides conche subsidunt in profundum. Quo-
niam nimia caliditate corrumpuntur. Unde et uni-
ones a plerisque dicuntur. Grandiores de pre-
dentibus conchis lapides flavescunt. Mar-
garite quidem in aquis sunt molles
sed extra in lapides durescunt. Ultra se-
[illegible] numquam reperiuntur. Dicitur autem cum luna
crescere et decrescere. Dum iuncte inter ipsa
sunt. Semper gemmas digitis vel auribus sus-
pendere, binas aut ternas feminarum gloria
est. In aceto non parvo citius resolvuntur.
Si lapis attritus et confectus fuerit modo
electuarii contra debilitatem stomachi va-
let et sanitatem corporis confert. Cetera inest
quia castum reddit portantem. ¶ Onix
est lapis ex parte albus et ex parte niger. Qui si
collo vel digito fertur in sompniis tristici-
am ac noxia depellit. [illegible]
[illegible] excitat. Sed hic adiunxit quod liber et
[illegible] multiplicat. De lapide
onichino due sunt opiniones. Dicit enim
glosa super Leviticum quod [illegible] sit [illegible] sua
[illegible] redolens a magnitudine et calore [illegible]
[illegible] dicta sit cum colorem medi-
um inter rubeum et album. Hec autem [illegible] dure-
scit in lapidem sicut margarita. Beda
tamen videtur velle quod onichinus sive onix
ut ipse dicit niger ex parte sit interventis
albis [illegible] zonis [illegible] aut dic-
itur [illegible] vel onix est genus [illegible] flu-
ens [illegible] arbore quod postea duruit lapide
sicut de sucino legitur. Sed forsitan aliud dic-
unt [illegible] quam onichinum. Onichina tamen [illegible]
[illegible] sunt secundum glosam in locis [illegible]
[illegible] compositas [illegible]
[illegible] aut onichinum [illegible] et de
albi [illegible] factum. In igne vero [illegible]
odorem gratissimum reddit. Sed eciam [illegible]
[illegible] mutabile fertur. [illegible] tamen [illegible]
[illegible] fit quod non ledat oculum
[illegible] intrant sic infirmis appositus oculo
[illegible] quia [illegible] intrat sine
lesione [illegible]
penetrat quousque [illegible] humores
prorsus consumpserit. ¶ Panthera lapis e-
ius fere coloris dicta ab similitudine nominis

bestia [illegible] sedat et tot sic virtutes
dicit quot colores. Capitulum [illegible] de lapidibus quorum
nomina incipiunt per S litteram.

Saphirus
celestis coloris est. [illegible]
[illegible] fugat. Qui dicitur [illegible]
[illegible] colorem [illegible] fugativa dicitur [illegible]
dicitur eciam optimum esse contra fraudes et
contra invidiam et terrores ad pacem quoque [illegible]
[illegible] est. Sed oportet ut ille qui portat
summe [illegible] castitatem servet. Orientales sa-
phiri sunt optimi maxime hii qui ne-
[illegible] splendent colore ceruleo et habent
nubeculas sicut [illegible] coloris [illegible] cor-
poris. Sunt et quidam orientales saphi-
ri qui lapidem [illegible] admixti [illegible]
[illegible] tenebres sunt [illegible]
te potentes. ¶ Sardius rubei coloris e-
st. [illegible] rubea [illegible] sanguinem fluxum
restringit et est idem quod lapis corneolus [illegible]
quod sic dictus est [illegible] ut dicit glosa. ¶ Sar-
donix compositus [illegible] lapidibus [illegible] dictus
est. Ex parte rubeus quasi lapide sardio. Ex parte
vero albus ex parte [illegible] qui duos colores
sunt ex parte [illegible] aut [illegible] pulchri-
[illegible] colores [illegible] sunt. Sed nulla
virtute sic [illegible] quam sardius. Sed quia [illegible]
te lapis onix [illegible] non potest [illegible] aut
[illegible] eciam eum qui [illegible] portat
[illegible]. ¶ Saphirus
[illegible] inventionibus [illegible] forma eius
[illegible] est plana quia dum [illegible] est
[illegible]. Si [illegible] portet [illegible]
[illegible] fugat et morbum qui [illegible]
[illegible] reformat et oculos pur-
gat [illegible] abluitur vel [illegible]
[illegible] reddit tempes-
tates [illegible] motus [illegible]
[illegible]. ¶ Succinus croci coloris est et ut
[illegible] alii [illegible] arboris pinee succus
est [illegible] succinum appellatur vulgariter
a [illegible] vocatur. Sed castitatem [illegible]
portantibus [illegible]
tes fugat [illegible]
que de pinus arbore fluunt [illegible]
est [illegible] calida [illegible]
[illegible] non [illegible] obscura est et
[illegible]. ¶ [illegible] est lapis colore
[illegible]
[illegible] indie testudo [illegible]
[illegible] ut sibilla [illegible] qui portat in ore
fertur divinare futura. [illegible]
[illegible] Sunt dissidentes amore [illegible]
[illegible] etiam curat. ¶ Topazius
[illegible] topazin insula [illegible] inventus [illegible]
unde [illegible] topazius [illegible] color [illegible]
est sic magis [illegible] est. Aliud dicit

genus est multis lucidius et colore magis tenue. Sed decius quod lapis iste cera que facit dicitur etiam vitam longioremque vestire.

Capitulum xvi de aquis et

Aqua est secundum elementum cuius in mensa profunditas abissus dicitur. Aquarum abissus fundus est tamen fundum eius nimis profundum. Que est frigida et humida. Que de lapide manat lenior est ac limpidior. Aqua est omnibus elementis amica fluit sordes abluit terre permixta lutum facit sitim sedat ignem extinguit. Decursus fluminum omnium non augetur quia fluenta dulcia partim salsis vadis consumuntur aut vento vel ardore solis absumuntur vel meatibus in amnes suos revertuntur. Exhausto quidem a sole dulci liquore que facile vis ignea trahit omnis asperior crassiorque relinquitur. Unde summa maris unda dulcior est profunda amarior. Et hinc quidem alimentum est in dulcibus aquis, solis autem in amaris. Estus autem id est accessus et recessus luna sequitur cuius aspiratione rursus trahitur et eundem impulsum refundit. Cotidie vero bis effluere ac remeare videtur. Cum luna crescente crescit et cum decrescente decrescit. Itaque cum luna est in plenilunio maxime fluctus surgit ab hac intumescentia. Tam autem in solsticio minor est ob eius longinquitatem. Post certos annos ad primitivam motus et ad incrementa paria revertitur ut luna. Mare rubrum adiacente terra inficitur. Aquas habet rubeas sed linguarum sunt coloris eius et aque alterius maris. Ipse colores aut superare videtur colorem et calores ex litoribus traxerunt de quibus oriuntur fluentes ducunt. Itaque paradisi fontes quidem frigidas habent aquas, alii vero calidas. Ex terra sulphurea calidas in partibus orientis ut dicit Iacobus. Est fons quidam cuius aquas efficit ignis. Fontes alios quibusdam mixtis. Cum per quos vehementer acres sunt aut incrementum potest in acro consumunt (?) unde vel salubris linquuntur fontis aquas pura terra colorant magno precio. In Affrica fons est ut Ambrosius dicit qui noctes calidas reddit. Apud fons est quidam ut dicit Solinus quietus contingentibus et si mota ipsa insolenter tibie quasi quodam calamidibus ad saltum elevatur et ortus ripas intumescit. In minori quoque Litania fons esse refertur cuius aque sepultum lapidem piceate plumas etiam

tria provocat. Dicuntur fontes autem etiam in mari quorum intra dulcis aque limpidissimi resperguntur. Itaque in mari prope Tyrensis urbis est fons qui dulcissimis aquis tanta vehementia prosilit a fundo maris ut digitis aut tribus cubitis supra mare saliat et sit tunc mare tranquillum. Cum autem inundationes vento fervuntur fons quidem alveis obruitur. Sed cum desierint statim ut prius elevatur. Sunt autem etiam super aquas maris ut Galienus possunt in navibus. Sunt stagna quedam in quibus nulla res natare potest sed omnia mergunt. Alia vero in quibus omnia fluitant nec mergi possunt. Lacus etiam sunt in quibus omnia fluitant nec mergi possunt. Lacus etiam sunt in quibus aque ter in die sunt amare et ter in die dulces fiunt. Flumina quedam sunt in partibus orientis que habent aliquas aquas. Sicut dicunt ut dicit Iacobus alii vero qui lapides preciosas. In Persyde fluvius quidem est qui semper de nocte congelatur. Ita quod flamme rescitura super eas transire valent de die vero semper magnus resolvuntur.

Capitulum xvii de aere eiusque

Aer tertium elementum est levis omnibus et est omne quod inane plus cetera ubi aqua et luna conspicit de aquis et lumine solis (?) flamine magna demones cetus (?) spiritus flammis mergunt. Est enim quedam crassus nutriunt aere et aqua terreque permixtus. Aer enim demonum corpora adeo fuerit semper ne ociosi et quibus velint formari. Atque quibus apparent. Aer duri mollem aquam ad alia sentit. In eis fit soliditas elementa sunt permixta. Hoc est etiam in hoc fiunt venti nives grandines ymbres flumina et pluvie. Ex dicta proprie iamque vehementia elementorum pergitur unde et oriuntur corruptione infirmitates ac pestilencie gignuntur. Aer varius est levis mobilis diversas primum nubibus obscuratur et plumas suscitat sole non illustratur hyeme condensatur estate rarescit vento agitatur. Circa paludes et humida loca condensatur. Facillime corrumpitur. Circa montes aut subtilis est nimium ac penetrabilis vel medicinalibus a locis optimus et nec nimis alcius nec nimis demissus. Sunt autem in his aeris regiones ut physici dicunt magnum aquosi humores vere (?) per attractionem caloris a sole alii insensibiliter ymenbulas aliqui

cum in inuisibilibus profundiore aerem as-
cendentes primo quidem in uaporibus se-
cundo in nubibus tercio in frigidum quarto in
ymbribus quinto in nebula sexto in flanda
via septimo in manna gradatim de re-
gione in regione per tempora interualla trans-
formantur que licet per totum aerem uniuersaliter
subtiliter inueniuntur esse continuum in quibusdam
talibus tamen partibus ubi purior est aer
tertius corporis ulcime partes in uenerint libius
siue mella landagra(?) in manna esse non quam
tuor plus habundant in occidentalibus Et
quia quanto altius ascendit tanto
magis subtiliatur manna subtilissima
est ac uniuersalissima generaliter
Ergo vij. humores aeris diuersas subtilitates
diuersarum subtilitatum efficacias temperantie
secundum diuersimodas aeris regiones su-
munt quibus omne animal spirans ha-
bilitatem admittam sed contra resistunt inca-
pacitate uirtutis est fecunditas ut sit
ut molle quod durum uel asperum dulce a-
cidum uel amarum in hiis omnibus quoque
dia per eum in uenitur Capitulum xliij de igne et
eius propria regione

Ignis est elementum quartum calidus est et siccus sursum
tendit splendet rutilat calefacit
fumum generat ligna consumit attractiue
nature est tibias deprus quid(?) siue effectus
corporis tangunt in hiis inferioribus
destruit emollit restringit consolidat
quod clarificat euertit degendit lenificat
quod mobilis et siccus inueniens quod fauilla
tenet Circuit et ascendit sed aqua modi-
ca maret Et sic omnia de igne isto
inferiori elementato simplicibusque dicuntur
Super est autem ignis purissimus totum ae-
rem procedens cuius regio usque ad
firmamentum extendit His tanto est aere
subtilior quanto aqua aer tenuior et quan-
titate maior Per ether uocatur quod pro
splendore lucidus Deus angelicorum corpora silu-
assumunt cum ad homines missi ueniunt
In hac ignis regione vij. stelle id est vij.
planete singulis circulis circum mundum
ferunt et obliquo cursu currere uaria-
tur Ignis itaque tripliciter consideratur Vita
in materia terrea carbo est in materia aerea
flamma sua natura non lucidus est per aliquos
quod non indiget nutrimento quia non est
de contrariis agentibus planete quoque
et stelle quod procedunt igne constat ali-
mento non indigent unde secundum naturam et

sunt inuenit lucem possent si creatoris
sui uoluntas eas aliter ordinaret Ipse
namque ignis locus ignis usque regione
est uel sit respectiuum ad aliud unde
materiam trahat Capitulum xliiij de vij planetis

Dicuntur autem planete quasi errantes uel retar-
dantes quia paciuntur uarios motu
discurrunt unde et retrogradi dicuntur
Cuiusque triplex est uero motus scilicet uoluntarius
naturalis et uiolentus uoluntarius quidem
motus in planetis est quia semper contra
nos decernunt alio semper aut in eis non
est Mouentur itaque uiolento motu cum
firmamento motu non naturali contra firmamentum
Rone namque fatue que spera est firma-
mentum in instanti mouetur non esset per
sillens Ideo posita sunt planeta ma-
ni ad quem admotum eius retardandum
mouerentur contra illud motu suo naturali
Nam si mouerentur in instanti uero esset
confusio uel quid fieret corruptio Item quod
motus firmamenti prevalet illis rapiuntur
cum eo motu uiolento et non uirtute qua-
dam agitatore semina uero aquis prin-
cipiis diuidentur semper apparent insta-
ti sue creationis in mobiliter permanere
Hunc autem indidit deus globiferis stel-
larum circulis et magnitudine planetarum uirtute
talem ut a motu sui principii res uege-
tabiles tamen parere faciant sed admultiplica-
tionem consimilium tuerentur Prouide
procreationis ac posteritatis quas sobole
concupita numero salis mare uolentes
semina dese fundunt Feminine materias
malignis prouenturas Et dum usque semper suc-
cedentibus aliis et ad rerum principium re-
uerti aluntur exceptis quod in que
uel ad liberum arbitrium hominis uel ad speci-
alia diuine uoluntatis opera spectare ui-
dentur Deus omnibus causis ipsarum uero
inferiorum sub stellarum motibus esse con-
stituit Sed submotibus planetarum solis
et lune constat probatur Dum sub aug-
mento uel defectu lune humores in hominibus
ac ceteris aliis crescere et decrescere
uidentur In ea tempora quibusque solis flores
et fructus erumpunt Inde tempus non cre-
ta inuentia aer fuit Sol quidem et luna
luminaria magna dicuntur non quod maiora
sint corpore uel lumine apud se sed aliorum
siderum comparatione que propter remotionem
minora uidentur apud nos cum tamen
maxima sint apud se Nam si luna e

equalis quantitate videtur cum sole qui tamen
sexcies aut septies maior est. Et hoc ideo quia
ille remotior, illa vero nobis propinquior est.
Quid de ceteris tribus qui longe superiores
sole sunt estimare potest. Mars enim planeta
quintus inter planetas plus superior est quam
sol. Jupiter vero quasi in quantitate maior. Ulti-
mus Saturnus a septimo et ultimus, in duplo
fere ioue superior. Unde quanto Saturnus sole
superior sit, contuitum eius sidus magnitu-
dini solis comparari posse. Omnes autem pla-
nete post quingentos xxxvi annos circu-
los suos peragunt, et eosdem ut prius repe-
tunt. Signiferum i. circulum xii signorum in xii
partes platonici diuidunt, sub quibus vii pla-
nete feruntur. Denique altitudo usque ad celum
esse [illegible] et iii [illegible] miliaria physici et mul-
ti catholici viri iudicant affirmantibus ra-
tionibus firmissimis probaverunt.

Ca. xlv. De luna mercurio et venere etc.

Luna est prima planetarum i. infimus
et humorum mater est. Unde quando
orientales fluvii crescunt et decres-
cunt secundum illius decrementum. Ipsa etiam
humana corpora [illegible] quod lunaticorum lune
cursus sentiunt. Quod et validum bestie que plu-
rime sagina crescunt et decrescunt secundum
statum [illegible] lune. [illegible]
[illegible] que potestate que
uiunt [illegible] humorum mater sol
et refrigerat estum. Eclipsim patitur
[illegible] faciente recessu. Sicut sol dat lumen
tenebrisque [illegible] reddit, illustrat [illegible]
dum sol [illegible] qui recepit per planetas
magis hoc [illegible] decessit [illegible]
det tempus mediante. Mercurius est
planeta sidus qui signiferum circuit
ccc xxxix diebus hoc alii ante solis
ortum alii post eius occasum splendens
consurgit. Apud gentiles quidem mercuri-
us ille dicebatur deus mercimoniorum
fortunas ponderat quia [illegible] curans. Et
forsitan huic ratione planetam hunc di[illegible]
nomine vocauerunt eo quod [illegible]
one [illegible] humorum [illegible] prouocatores ac
[illegible] sunt [illegible] ad lucra
facienda [illegible] causas investigandas
[illegible] tertio [illegible]
[illegible] consurgit ad actus.
Venus est planeta tertius quem et lucifer
dicitur stella [illegible] nitens que cum ma-
ior clariorque videtur facit cum umbram
sicut sol et luna. Signiferum circuit ccc
[illegible] diebus. Ista solem [illegible] aliquando
precedit et tunc quidem hesperus aut vesper
dicitur hyeme lucet estate candit [illegible]
[illegible] polo qui est [illegible] inferior [illegible]

[illegible] hominibus nature ut dicit Plinius cuncta
generantur in terris unde venus dicitur quasi
venus nunc que apud gentiles dicta
fuit dea amoris. Hec itaque planeta in suo
ortu suo matutino vel vespertino tanta luce
consurgit quod non solum tunc conceptus in
plerumque etiam umbram [illegible] ad hoc
[illegible] simulat. De huius proprietatibus hec
ex ipsis [illegible] lucis splendore fer-
ventem facit quoque [illegible] dat le-
tum vigilantes quod decens fuit [illegible] De hac
[illegible] comitans [illegible] ipse
lucescat cedens estate [illegible] dicitur
a dare i. facit letum [illegible] i. matutine
vigilantes quod nocte lucet decens quia
pulchra.

Ca. xlvj. De sole etc.

Sol est quartus planeta sic dictus
quia solus lucet [illegible] vel quia
super omnia lucet cunctis stellis
[illegible] zodiacum peragit diebus
ccc lxv. In ortu suo si maculosus est vel
sub nube latet diem indicat pluuialem.
Si rubet serenum, si pallet tempestuosum.
Si cauus apparat ita quod in medio ful-
gens radios ad austrum [illegible]
tat tempestatem humidam ac ventosam.
Si autem pallidus in nigris nubes
[illegible] aquilonarem ventum [illegible]
Sol est fons caloris nubes [illegible]
vapores attrahit fructus maturat. Plu-
uia [illegible] Veris quidem tempore sole
supra ascendente frondes ac flores ex-
eunt fructus quod [illegible]
et dum sol [illegible] ascendit vapore
suo [illegible] fructus ac semina ma-
turescere facit eo quod humiditatem superflu-
am calore depascit ut in eis [illegible]
humiditas temperata remaneat. Idem quod
sol postea descendens unde [illegible]
orbis [illegible] cadens [illegible] estiui
temporis ordine [illegible] ut queque [illegible]
solis [illegible] cadant [illegible]
[illegible] temperant [illegible]
[illegible] dolent ac [illegible] solanis [illegible]
singulis faciei forma deplorant. De hiis
proprietatibus contingit [illegible] ipsius [illegible]
[illegible] effundit radios fons [illegible] caloris
attrahit [illegible] vel forma ca-
loris illustrat lunam nocturnisque diebus
ministrat fructus maturat ac humida
[illegible] Intrat si [illegible] gla-
cies [illegible]
[illegible] quoque claudit. Ascendit ac [illegible]
descendens [illegible] quoque [illegible] possit
hec omnia [illegible]
que [illegible] sol. Et sicut sol ceteris
maior est [illegible]

xpi maior est omni creatura quam unde possumus in his nostris ipsis? versibus virgo siquidem nominatur sive femine figurans virgo deum genuit virgo mater permansit decorata licet sine labe maneret cum virtute beata. Jupiter licet ... super ipsa creata levatur. **Capitulum xlviii de Marte Jove et Saturno.**

Mars est planeta qui signiferum peragit annis duobus. Non ab re forsitan nomine Martis dei bellorum a gentilibus nuncupatus est quia nusquam fere sideris ascensione celum ... in hominibus attendat. Fiunt enim calefactiones cordis ... et rebullitio cerebri et humores corporis ... Sic enim causis contrariis impugnantibus sanitate bellum mortalibus geritur quod non nisi morte finitur. Jupiter est planeta temperatus calidus et humidus qui zodiacum peragit annis xii. sic dictus a gentilibus nomine dei sui quem dicebant Jupiter quasi iuvans pater. Licet sive forte sive vere tamen nusquam ascensione sideris famam ... ut nascentia in conspectu ... Est autem dicit Marcianus in astrologia stella Jovis ad animal salutaris secundum naturam sanitatem mortalibus impertit unde et dicit ibidem ... quod si non esset alius planeta qui imperet in firmamento celi omnes homines essent immortales. Quod intelligendum est forsitan secundum nature cursum non secundum voluntatem creatoris. Saturnus est planeta septimus ultimus frigidus ... sidus ... unde Plinius dicit ... annis xxx signiferum peragit. Aperte sinistra ... planete preter Saturnum qui semper ... graditur in dextra parte. Sunt multa ... tollitur nisi commixtione ... a ceteris aliis sideribus impeditur. Hunc autem ... impeditus ... tarpet? ... unde fit ut tardius ... peragat ... tamen aliam ... cuius ... aquarum super celestium ... Dicitur autem Saturnus a gentilibus nomine dei sui quasi saturitatis ... Ex hoc forsitan ideo quod nusquam sideris ascensione ... mortificant ... ut fructum faciant ... vitate ... iuxta illud ... Ex summa de anima. **Capitulum xlix de spiritu elementi? de vapore.**

Vaporem autem dicimus quasi elementum quod est medium aque et aeris quantum ad subtilitatem quia subtilior est aqua grossior aere. Et quibus fit ... puta quod resolvitur ab aqua et terra a calore solis sive manet ac clausus in visceribus terre sive super terram elevetur plus cum ... triplex instrumentum aeris ipse est instrumentum aliorum vero ... Nam ille qui elevatur super terram principium est cometarum ac stellarum cadentium ... ac ... iuxta solem et lunam apparentium ... ventorum et turbinum ac tonitrui corpus ... fulminum ... ac nebule ... quoque ac ... pruine, grandinis et nimbi et pluvie atque roris. Ista sunt elementa ... temporibus. Ille vero qui manet in visceribus terre ipse est qui calefacit fontes ... terre motus et ... corpora mineralia ... ut sulphur ... combustione calefiunt terre et lapis ... argentum vivum quod est principium omnium metallorum que sunt vii scilicet plumbum stagnum ... aurum ... cuprum argentum et ferrum. Et hec sunt elementa secunde compositionis vel complexionis. Sunt autem elementa quedam media que gerunt substantiam vel speciem terram. Et horum quedam sunt infixa terre sicut terre nascentia puta plante arbores et herbarum quedam vero non sicut animalia. Quedam vero plantis et animalia quedam sunt media ut spongie marine que et radicibus aluntur ut plante et tactu sentiunt ut animalia. Horum principia sunt vapores unde ... plante ... seminibus plurima mediante. Nutrimentum itaque terre nascentia commixtura terre et aque ista sunt intra ... in qua constricta est aliquo modo ... que elementa ... secunde compositionis ... unde plante animam habent vegetabilem et quia vapores sunt principia terre nascentium ... animalium ... ut ... generationis animalia manifestum est quod vapores principia sunt animalium ... composita ... temporibus ... constricta est ... nascentibus unde et nobiliorem animam recipiunt scilicet sensibilem ... quoque ... qui in animalibus ... recipiunt

animam nobilissima post primam corporis hu-
mani et quia non potuit esse nobilior
perfectio patet quod homo est finis omnium creaturarum.
Sicut ergo prima creaturarum rationalis est
angelus secundum ultima scilicet homo ut finis re-
vertatur principio fit quoddam creaturarum ordo circu-
laris ut cum perfectione circularis creatoris
intelligatur perfectio summi opificis. Praetermissis quoque
quamvis communiter elementa licet minora sint quam
prima [illegible] vel mechanicorum. Capitulum xlix

De impressionibus aeris cum vaporibus ascendentibus

Quia etiam supra [illegible] hic [illegible]
vapores ut cum eis elevatis fiant
impressiones aeris est motus orbium
stellarum scilicet solis radiorum. Sol enim dum
appropinquat his rebus et elongatur ab
eis causa est generationis et corruptionis acci-
dentium in illis id est rerum harum quae in eis ge-
nerantur. Dum calor eius ignit terram ele-
vatur cum eo vapor humidus et vapor sic-
cus atque in diversas species separatur. Quaedam
enim species dum ascendit ad supremum aeris
resolvitur ac subtiliatur et appropinquat ig-
ni quo inflammatur et fit cum impressio in-
flammata ut supra dictum est. Hoc autem va-
poris species vocatur aestus. Alia vero nebu-
la humidior quae fit aer nisi accidat ei
accidens id est nisi adveniat frigus accidentale
ipsam constringens. Cum aer iste fuerit scilicet
cum vapore subtili fit aqua quia vaporabi-
dus est id est materia roris vel pluviae. Nam
si accidit ei frigus quod ipsum premat ingros-
satur cum spissitur redit aqua decidet
pluens id est distillans id est rorem vel pluvi-
am scilicet cum nubibus subtilioribus vel
densioribus. Et quamvis videtur cum nebu-
la scilicet cum reliquiis nubium resolutarum. Cum
ergo sol appropinquat vapori elevatus ascen-
dit. Cum autem elongatur ab eo descendit.
Cum autem id quod ab eo descendit prima res
id est subtilis [illegible] tardatur inde temporibus
[illegible] ros vocatur. Cum autem non multum
sit in mensuram id est spissitudinem et cum ve-
lociter descendit pluvia nominatur. Et aqua pluvi-
na res est non venit ad altum propter quantita-
tem sue caliditatis et resolvitur fit aer. Cum
autem vapori ascendenti accidit vehementia
frigoris agitatus fit pruina. Cum enim si
ipsum est primum frigus temperatum congelat
rorem pruina autem est vapor congelatus.
Dico ergo quod aqua non congelatur nisi in sup-
[illegible] in locis ubi sunt nubes et aqua descen-
dunt. De loco nubium tria corpora quorum gene-
ratio et essentia est per frigus scilicet aqua nix grando.
Corpora vero ascendentia convenire duo duobus
similia sunt quia causa generationis utrorum-
que una est nec diversificantur nisi in multitu-
dine et paucitate. Sunt autem haec inter se
pruina similis et pluvia et ros. Est enim
ros pluvia parva id est subtilis et pluvia
vero ros multus id est grossus vel densus.
Pluvia namque non fit nisi cum vapore
multo nam infrigidatus et cum illius fuit
temporis calor et frigiditas. Explicit de ele-
mentis. Capitulum l de passionibus aeris et primo

Videamus itaque primo de ventis etc.
de passionibus aeris quae admodum
aut quam contrariae sunt in multis
ut sunt venti fulmina coruscationes et
tonitrua quae non solum aerem sursum
cum etiam terram inferius cum suis ali-
bus turbare noscuntur. Ventus est aeris
fluctus quibus autem primum motum in aere
faciat unde ventus creditur [illegible]
tur. Quidam conantes philosophus hanc va-
riationem assignant. Intra est aliquis profundis-
simas cavernas fontes olim in diluvio rup-
ti fuisse leguntur. Nam haec loca caverno-
sa sunt et [illegible] late patentes in
his ergo venti de spiratione aquarum con-
cipiuntur qui cum spiritus procellarum dicuntur
et hii quidem conamine suo appetentes
cavernas aquas maris inter se [illegible]
trahunt eaque in inundatione [illegible]
tum magnus impellunt. De his itaque venti
fit continuus motus. Sunt autem inter venti
cardinales et octo collaterales. Primus
cardinalis est septentrio qui et aparctias dicitur
hic facit maxime nubes et frigora cir-
ca. Sit autem a dextris eius circius qui et thrascias
dicitur faciens nives et grandines. A sinistris
aquilonem qui et boreas dicitur constringens
nubes. Secundus est subsolanus in calore
et frigore temperatus huius a dextris vultur-
nus cuncta desiccante, a sinistris nubes
generante. Tertius est auster qui et notus
humore calorem et fulmina generans hic habet
a dextris euro austrum qui est ventus
calidus euronothum qui temperatus est.
Notandum quod australes venti quia flant
[illegible] maiorem tempestatem faciunt in
mari. Quartus est zephirus qui et
favonius hic hyeme resolvit flores
producunt. Sit autem a dextris affricum
qui tempestates et tonitrua fulminaque ge-
nerant. A sinistris vero chorum qui [illegible]
[illegible] et altam [illegible] al-
[illegible] ventorum con-
cordia omnis creaturarum in suo corpore or-
dinate consistit. Capitulum de igniculis [illegible]

50

Stelle cogitatis cum nubibus etc.

quasi cadere videntur macre sed nunc tendunt. Cum enim ignee sint nature prius quod levius calor in ethere inter ad circum ascendunt. Ceterum si inter aeris cadunt ceterum circulum vel partem illius maximam occupaverit. Nam licet corruscare videantur per noctem tamen sunt maxime que vero cadere videntur igniculi sunt afflatu ventorum materiam ab ethere tracti compositi in aere madido extincti. Saepe et cum est materia madido extincti. Saepe et superiori licet non in fide ventus et quoniam ignea commota aer ignitur per aeris splendorem discurrit. Cum enim iuxta stella aliquam transierit splendore suo visum illius stelle nobis auffert ita quod ipsa abstracta cecidisse videtur. Si autem videtur requiritur cur eadem stella postea non appareat. Videtur quod consimilis accidit de combustione ignis inter sedum cadentis cum nobis absconditur vel dum eandem quibus postea videri sed cum esse vestem. Cum enim ut proximus aer ignitus discurrit aer spissior et inde tardior subsequitur qui inter nos et illam interpositus visum illius nobis subtrahit quia aut cum transierit illa stella apparuit sed momentum quod ad acutissimum tendit iam ea altiora detulit. Cum quod apparuit alia esse putatur quam in alio loco quam ante videtur. Nubes dicuntur quasi nubilorum naves solis namque calore de terra tracte in vapores in aere conglobantur condensantur grandeque facte nimietate humiditatis et amplius se fixe non valentes ventis de facili dissolvuntur complurimas nubes aut quam diuesque ad terram iterum relabuntur et iterum ascendentes contingant in nubes. Per aut volatu nubium que ventis in aere deferuntur aura pluvialis aut serena frigida vel tempestate fore cognoscitur. Itaque si veste solem mortaliter nubes tegant futuras in crastino pluvias suspicantur. Si autem mane solem oriente terra nubes obtegat vespere crescente pluvia quod speratur aut a mane usque ad meridiem aut a meridie usque ad noctem porro si ventis contrariis flantibus nubes inter se dissiles discordant temporis indicium exspectabis quam cum quis ventorum suis nubibus alium superaverit aura illi certe repente cognoscetur. Capitulum de tonitruis

Tonitruum fit cum fulminibus etc.

cum venti in nubibus inclusi intus erumpere magnoque murmure crepitat collisis nubibus ignem terribilem eiciunt. Crepitus vero nubium ventorum est tonitruum ubi ignis aut inde compressis est fulgur. Cum sit ignis ideo penetrat que tangit quia non subtilior est imago in ventorum impellitur ab aquilone fulgur ab euro tonitruum tempestate fiat. Itaque fumus calido humido ad superiora tendente cum ad summum aeris pervenit compaudabile humorem movet summitatis aeris tenues particule in modum undarum conveniunt sibi frigorem ut tonitruum faciunt. Domotum non calescentibus aer transit impulsum igneum fitque coruscatio. Cum quod impetus ille qui contrarium aeris humidum fumus spissati qui ante sursum ascendit fragor aliquis fulminis fit similiter etiam si deorsum non tamen usque ad obstaculum fine videt. Cum autem usque ad obstaculum pervenit obstancia findit vel urit. Nam si sicut inferioris aeris parte nubibus sit humor aer in illo impetu consistens igniri non potest fitque fulmen findens non urens. Sed quia semper aeris motus est sursum tendens nulla materia videtur cum sparsus quod aer colligit igneus. Si vero non sit illic humor ut motu velocitate ignescit fit quod fulmen urens. Est quod fulmen per aeris aliquam collisione usque ad obstaculum cum impetu perveniens. Tonitruum autem est sonus aeris cum impetu accurrentium fumus. Coruscatio vero est per aeris compactum ignita resplendens. Non est autem fulmen silex lapidea ut quidam dicunt sed cum si esset ignis sicut illud quod discurrit nec sursum reducit cum aliqui feriunt certem terra conveniret. Quod autem dicunt quidam sic esse quia cum ad superiora fumus igneus ascendit adtiene ... cum es elevatur quod pro calore solis in substantiam lapideam transit cum quantitate aliud continetur donec nubes impetu aliquo dividat. Cum autem in qualibet anni tempore fumus ille humidus ascendat non tamen in quolibet tonitrua et fulmina generat. In hyeme namque iuxta terram impellatur quia non est tantus calor qui possit eum ad summum aeris elevari humor fitque penes compressio densa et inde tonitrua. In autumpno vero quia frigidus est aer nec est humor qui elevetur neque calor qui elevet. Item in oriente non fiunt estate tonitrua sicut apud nos quia tunc est ibi vis estus ibi calidissima est atque siccissima nec potest humor aliquis etiam

si ascendit in nubes cogi sed aeris calore
dissipatur. Nusquam enim non sunt ibi qui consumptores
sufficientes. Ideo ascendit et est aer calidus
quo elevetur sicque calore et humore temperatus
est aer ut facillime fumi in nubes cogi-
cant fiatque concursus ventorum ac nubium
quo tonitruus ac fulmina proveniant
itaque vix estatis tempora post ortum hy-
emis compluit fulmine. Sepius alta ferunt
quia cum ab alto descendit citius alta re-
pit. Nullus autem fulmine tangitur qui prius
lumen vidit aut tonitruum audierit.
Simplicius namque fulmen iacitur fulmine qui-
dem tactum hominem non semper comburit
ut certa non annuntia semper ferunt homi-
nem homini natura tenente. Capitulum lxiii

De arcu celesti et nebula et c.

Iris est limbus nubis concave que est quasi
speculum solis. Creatur enim terra sperica est
ita et vapor eius spericus. Cum ergo nubes con-
cava generatur opposita soli limbus eius
diversi coloris erit ipse admittens in girum [illegible]
ti efficit quod arcus celestis [illegible] radiis
solis. Calore namque solis humores aqueos
attrahente de terra et mari concrescunt
in nubes eisque de terra supinis ascendentibus
intercurrunt radii solis quibus mediis et
lustrantibus nubes fit arcus celestis de
coloribus diversis. Ceruleo scilicet qui ex aqua
contrahitur et rubeo qui ex radiis solis
igneis generatur. Ceteri vero colores fiunt viri-
des ac purpurei secundum quod magis vel minus ad
illos duos principales accedunt similitu-
dine trahunt. Cum autem deus homo [illegible]
mundo diluvium induxit non tantum ex aquis
que sub firmamento erant quia nec cataclis-
mum facere sufficerent sed etiam maxime ex
hiis que super firmamentum unde scriptum est et
cataracte celi aperte sunt. Sicut factum est ut
arcum post modum in nubibus poneret
ne ultra diluvium super terram duceret ac si di-
ceret aque super celestes induxerunt unde di-
ximus sed nunc arcum ponam in nubibus
celi qui fit ex aqueis terre humoribus ut
etsi quis pluviarum aque in aere pendeat
hoc signo apparente homines non timeant
quia que quas vident in nubibus de terra
sunt nec tamen cumulum facere potuerint ut
mundo diluvium inducant. Hec est [illegible] qualis
[illegible] deus posuit arcum in nubibus obiicitur
in federe. Nebula fit cum exhalaciones
humide vaporales trahunt et radiis solis ad
terram repelluntur. Sic ascendens pluviam [illegible]
ciat descensus non serenum seremque salu-
tiferum terre fructibus affutum super aquas
[illegible] quecumque terram provenientibus manet
ipse in nimietate scilicet humiditatis eo quod composi-
to contrarie suo simili continue. Palude
autem multa sitis ipse aere subtiliore [illegible]
[illegible] dissolvitur unde et hic loca salubriter
antiqui [illegible] inhabitabant sed [illegible] mo-
di ipse quemadmodum aque locis demissis et
aquis edificant quod multis est causa langu-
oris cum mature mortis. Nebula quoque depressa
inutilis est ac fetida cum humores corrupti
de terra sublimant ad aerem. Et hec pectus ledit
et omnia que pessimum in capite creat quod
si ad pectus descendit apostema sepius ef-
ficit. Nebula denique circa maium et estivale
solsticium at post septembrem pessima est.

Capitulum lxiiii de humoribus aeris et primo de imbre et grandine et nive et c.

Septem sunt humores aeris sicut dictum est super primam
regiones aeris diversi scilicet imber grando
nix ros [illegible] quoque laudant et manna. Im-
ber de nubibus descendit dum eum guttule
in maiores guttas coeunt aeris amplius
natura non ferente ad terras dilabuntur. In ori-
entis partibus raro pluit sed [illegible] mo-
dum inundat pluvia cum venit. Causa
cum ibi calor est pro estum solis ut paucitas
humorum ascendentium de terra pervenire non pos-
sit ad regionem ymbrium talem media qua pau-
latim ascendentes eos dissipat. [illegible] non
[illegible] frugibus efficaciam videmus esse
constat. Cum autem humores in estivalibus ter-
re [illegible] diuturnus [illegible] tandem
eruperint calore solis et aeris [illegible] trahe-
ntibus tunc super modum inundant plu-
vie [illegible] variis tanto copiosius. Sic enim
[illegible] non tante frequentes pluvie cadunt ut
[illegible] torrentes instar fluminum currunt
[illegible] maxime circa montem [illegible] In regi-
onibus [illegible] in estate largiores pluvie
fundantur tota regio mox [illegible] nubibus
repletur. Pluvia servata cisternis et stabulita
et purgata cum aquarum clarissima est
et sine corruptione diutius durat frigida
quoque minus est et potu salubris. [illegible]
[illegible] frigit. Tempore pluvioso maior
pars pisium impinguantur unde et super natare
et alludere cadenti pluvie videntur. Gran-
do fit ex pluvie stillis aeris ac frigore
superioris aeris conglaciati et corporis [illegible]
sit ipse circulacionem volubilitate. Cuius
[illegible] i. stillas pluvie secundum [illegible]

rit aer multe gutte conglobantur in unum lapidem et tunc concedit grando salitam quantitatem fitque tempestas unde legitur in cronicis grandines aliquotiens tante magnitudinis cecidisse ut etiam bestias et homines contra terram positas conquassarent. Grando turbida magis quam intra glacies congelata quia nunc gutte primitus coagulate paulatim adduntur adiciuntur descendendo sicque de multis partibus fit grando. Glacies que ex aqua continua materia congelata congregatur. Grando multum infrigidat aerem unde quotiens in vere contingens ceciderit periculum imminet pestis frugibus dure gelide gelidaeque primo nisi post grandinem immediate sol calidior aerem terramque lustraverit. Porro si circa solsticium estivale ceciderit signum est in superioribus aeris regione esse frigidissimum [illegible] aeris in frigidioris radiis calefacta grandine descendente liquefaceret ad incomparabilem quantitatem molas faceret monstruosas. Nix est aquarum vapore nec dum densato in guttas sed gelu precedente formata nec tamen tam fortius ut glacies quam compressissimis [illegible] fit que non tollerant pre nimio candorem. Hinc probantur hoc [illegible] illi qui orbis climata faciunt ut Caucasus in India Athlas [illegible] Olimpus autem non fert sicut nec pluvias nec ventos quia excedit omnium humorum [illegible]. Nives per totum annum servari possunt sub terra paleis cooperte [illegible] unde fiunt ad inspiciendum vinum estate calida vel aquam ad refrigerandum circa infirmos infrigidat enim valde. Et notandum quod membra sic [illegible] nive cum adhorant quae frigus intollerabile patiantur postea tamen pre calore in [illegible] resoluuntur quia calor naturalis [illegible] accidentali frigori reluctatur.

Ros materie [illegible] humida aere resoluta descendente congeritur cum serenatus aer vigore noctis [illegible] plenilunio splendore distillat. Ros si vehementius ingruat frigus noctis vel in pruinam vertitur. Ros itaque quum est subtiliter [illegible] insensibiliter super terram descendit quanto subtilius credi potest infundi eo [illegible] efficatior est in frugibus fecundandis humidificat autem omnia que infundit. Ros [illegible] pruina [illegible] post [illegible] ros gelidus est et multum infrigidat. Unde estate calida si supervenerit ros nocte frugibus ardore solis [illegible] Frigida ros fecundat ea que tangit infundens

ita ros in pruinam versus botros maxime maturos et fructus arescere facit humores [illegible] maxime [illegible] In vere autem tum sit rebus tempestas [illegible] quae ros pruinosus in aere et [illegible] plenitudine depallit [illegible] frugeris ac gramina fit que tam dura pestis [illegible] ut igne consumpta videantur. Rubigo ipsa quercus durissima [illegible] adustione fit in [illegible] Nos nulla tamen arborum aut herbarum hanc pestem nocentem sentiunt eo humor [illegible] rigidior possunt resistere vastatori. Mel est [illegible] humanis in aere que de flore ac fructuum [illegible] spatia [illegible] aeris super [illegible] regione solis virtute calefacta descendit et inde [illegible] ac subtilissima vel [illegible] Item [illegible] et frugibus ac floribus [illegible] temperat que saporem in rebus. Est enim duplex mel naturale [illegible] quod materie virtute nature congregat artificiale quod apium labore vel arte magistra natura componunt. Apud nos quidem in europa quasi circa solsticium estivale mella de superioribus descendunt sed raro et in modica quantitate et tunc imminet pestis maxima [illegible] quia [illegible] mella comedunt moriuntur unde pastores [illegible] tempus observant cum mella decidunt greges ad pasturam non [illegible] quo adusque radiis solis humor melleus [illegible] materie [illegible] Apud nos ut dictum est mella descendunt sed raro et modice. [illegible] per annum mense procedente continue humor manque melleus qui de floribus ac fructibus ac frugibus infunditur per solem ad superiora [illegible] Apud nos [illegible] nebulosas aeris regiones transire non potest nec ad illam [illegible] ullam venire que super nubes est ut ibi paulatim densatus ad nos [illegible] descendat sed [illegible] aeris regionibus miscetur [illegible] ibi mel super terram etiam [illegible] in tanta copia sicut ros. Mel apum [illegible] capiendum est sereno die [illegible] statim ac replere guttas [illegible] Cum aut domus mel apes [illegible] est ne vastantur mel aviditate [illegible] Mel calidum est et consumat et humidificat in medicinis ponitur ut amaritudo [illegible] eius dulcedine temperetur

in electuariis quoque cum pulveribus miscetur ut diutius et maiori efficacia conservetur. Capitulum de laudano et manna 20

Laudanum dicunt quidam gummi arboris esse sed falso. Est autem humor aeris in oriente et in partibus Grecie cum rore vel roris vice descendens super herbas terre. Qui cum descendit quibusdam corrigiis herba percutitur et sic illa gumma herbarum ditatis corrigiis [illegible] quibus corrigiis humor solis coagulatur. Experimentator de laudano dicit: sed quia cum digestione [illegible] rebus nigris sophisticatur eligendum est illud quod ponderosum est et nigrum et quod magis malleari potest magis quod est aromaticum. Quod autem pulverisatum est et [illegible] vetustate consumptum aut nimis sophisticatum esse significatur. Laudanum habet virtutem constringendi et calefaciendi ex [illegible] et aromaticitate. Valet contra catarrum ex frigida causa si odor eius naribus [illegible] ad digestionem quoque confortandam et ad alia plura est utile. Manna similiter est humor aeris in oriente et partibus Grecie cum rore vel roris vice descendens nocturnis horis super herbas ubique incorporatur et postea colligitur. Sed quia in modica quantitate reperitur multum sophisticatur. Purum autem et non mixtum aromaticum est valde [illegible] intus [illegible] quasdam sicut mellis. Est enim dulcis ultra modum iocundi saporis [illegible] manducare [illegible] xl annis in deserto quod illud [illegible] est divino miraculo in melius mutata esse vel sapore [illegible] faciat [illegible] quod vult et secundum fidem suam ac [illegible] esse faciendum [illegible] est enim quod [illegible] manna secundum desideria singulorum sapiebat more [illegible] intelligendum esse non de illo manna quod utique [illegible] gustus [illegible] cum melle [illegible] celesti pane [illegible] tanto iocundius est [illegible] devotis. Manna quod virtute est [illegible] sanguinem unde valet [illegible] febribus [illegible]. Sed non [illegible] sophisticant illud cum melle alii vero cum succo liquiritie pulverizato et cum [illegible] sophisticatum [illegible] dulce est. Cadit autem apud nos in partibus Europe non [illegible] laudanum et manna sicut in oriente eadem vero est [illegible] de melle [illegible] tor. Capitulum viii de corporalibus et mineralibus

Dictis de elementis compositis de electro

Dictis de elementis compositis [illegible] restat dicendum de elementis simplicibus compositis id est de mineralibus et postea de electis secundum ordinem [illegible] distinctionibus inter [illegible] mineralia [illegible] locum [illegible] metalla in usus hominum [illegible] accommodatissime data sunt: aurum electrum argentum es stagnum plumbum et ferrum. [illegible] in mineralibus terre continentur alia [illegible] alia non [illegible] reperiuntur. Ex libro de natura rerum. Electrum duplex est artificiale quod est auri et argenti mixtura conficitur. Et naturale quod in colore quidem simile est sed in virtute [illegible]. Rarissime autem invenitur et sophisticatum [illegible] difficillime discernitur. Sed illas [illegible] naturali electro venenum prodit. Tunc si venenum infunditur [illegible] colore perdit usque dum [illegible] metallum [illegible] aliquem in loculis [illegible] magnorum corpora condebant. Capitulum viii de auro 20

Aurum ceteris metallis est pretiosius ac temperatius durabilius ac tractabilius et magis ductile. [illegible] tempore fulget et [illegible] rubiginem non patitur [illegible] rubicundius est tanto melius [illegible] ponderosius quam argentum aut es aut stannum. In venulis et fontibus invenitur et etiam in montibus [illegible] labor est in lavando sed et si [illegible] minutias terre [illegible] invenitur tamen [illegible] sicut es aut argentum. Itaque si etiam in pulveres [illegible] reperiantur [illegible] tamen auri [illegible] incorporata. Aurum [illegible] natura [illegible] lepram [illegible] medicinis [illegible] et antidotis mixtum habet virtutem confortandi quod non [illegible] aut [illegible] mutat. Sed quod [illegible] virtute corpus in [illegible] patitur in tumores [illegible] vel regalis [illegible] Simone. Folia auri [illegible] sunt quam [illegible] confortat cor [illegible] medetur. Si que [illegible] medicaminibus admiscetur ad [illegible] auri melior est tenuis et magis desiccans et amplius [illegible] et [illegible] dolorum ulcera sive morsura. Ex libro de natura rerum. Capitulum ix de argento 20

Argentum ductile est et tractabile sonorum ac tinnitu [illegible] maxime [illegible]

inficiatur unde tubas de argento ducti-
les precepit fieri moyses ad terrorem hostium
et exhortationem ad bellum admonenda quasi
castra et populus ad epulas quandoque congregati
nunc nunc multe cum multis utilibus
vestiunt. Licet est purum inse sicut aurum
tamen terre sicut inse ac sordibus intortum
et admixtum propter quod labor maior est
ut purum purgetur fumus aut fumi-
gationibus eius unde nocivus est licet de
facili fumos fumus multis infectus in-
fumus teneatur aut aromaticis speciebus. Ut
ubi primum fuit argentum durabile
est purum aut de facili contrahit cor-
ruptelam argentum consolidat alia me-
talla et quasi unum efficit consolidata fri-
gidum est ac temperatum et conferens simul
ac mixtum flegmata valet pulverizatum
et antidotis admixtum. Haly in suo. Sco-
ria est limatura argenti secundum colorem cum
argento unus prodest emoroidibus gratia
ma argenti melior est tenuis ...
... similis. Temperata est in calore et
frigore complexionibus desiccativa ponti-
tica clarificans ... prodest. Si glutinare
et laventur clarificat ... desiccat que
sine morsura oculorum replet ulcera ...
... desiccat ulcera in corpore manifeste.
Item purgamentum argenti melius est
... ac tenue ponticum est desiccatis
fortis sedatque ... administratur ad cica-
trizandum in unguentis. Explicit de natura
[illegible] Capitulum lx de ere etc.

Es sive cuprum ... est et voca-
tur natura calidum ... eius
... est admixtum vel stag-
no vel argento vel auro ...
dulcorem ... tinnitum ... cum aliis
ceteris metallis ... auditu in stagno
quodammodo temperetur. Es fusile quidem
est in arte artificium ductile ... tum
calore ac moderamine ...
... purgari ... facile contra-
hat corruptelam durat tamen annos
plurimos. Ex ere fit auricalcum sic
dictum quia splendorem habet auri vel quia
de eo fit auri ... cum eo ... de
... cum ... ...
to fit auri optimum ... intelligendum
est in colore non in substantia dicit enim ...
ere quod variatur color ... manet ...
auricalcum ... vocant
electrum ... habet colorem electri ...
similem. Haly in suo. ...
lius est ...
lamine ... temperate ... calidi

tate et frigidi desiccans prodest ulceribus hu-
midis et apostematibus calidis si eo cata-
plasmentur. Est etiam ... quedam pon-
ticitas unde et tenue ... vulneribus ...
producit. Es ustum melius est utile ...
tile leve planum et utrumque rubeum ...
aut calidum ponticum cicatrizat ulcera que
sunt in corporibus dura ... et si aliqua
mollia cicatrizat corporis ulcera. Eris ...
est scoria eris melius est nigrum ...
... ad ruborem tenue velut cortices
et est subtilius ... clarificat ...
que ... sunt tenebris oculis affert et
... dissolvit ...
... eius calidum tamen ...
... et est ... cum cera et oleo
... clarificat sine morsura ...
nem adducit. Explicit de natura eris. Capitulum
lxi de stanno.

Stannum temperatissime
natur est substantia ...
... utilibus ...
... est et ideo ductile
et tractabile super cuncta quasi metalla li-
quabile ... est ... et ...
vel argento vel auro mixtum ...
... fulget ... de fa-
cili contrahit corruptelam ...
...
... putrescat ...
fistule aque ductus que sub terra fieri so-
lebant ... consolidari stanno ...
... temporibus ...
... consolidare ...
quia soliditate stanni durare non pote-
runt in longinquum ... sub terra
tempus durat. Haly in suo. ... id est
stagnum frigidum est et est ...
illud melius est ...
... et ... quedam
... ad lapidem
... prodest
apostematibus que ...
sunt ... item ...
... sedat appe-
titum ... Explicit de natura eris. Capitulum lxii
de plumbo etc.

Plumbum temperate
natura est sicut stagnum ...
sicut aurum ...
dus argenti vel eris ductile quasi est et
tractabile minus aut stagnis liquabile
ad horam quidem liquatum ...
post modum ... ad ...
... consumptum est ...
... est naturaliter ...
... efficit alia metalla quibus ad
miscetur liquefacta ... ceteris metallis

plumbum minuit. Scoria eius et spuma est sicut argenti. Illud autem plumbum est consimile plumbo inter metalla quod semper augmentatur et hoc similiter magis et in mare quam substantia et in calore non contrahit sed non rubiginem. Haly in suo. Albarum in plumbo compositum combustum licet inest virtutem desiccantem cum acumine. Et si abluatur desiccat sine mordicatione et medicamine utile pessimis ulceribus maxime oculorum humiditate eorum desiccat et cicatricem semper inducit. Dyasandalum plumbi hoc est cerusa melius est compositum plumbum album suave molle frigidum ... ulcera desiccat super ea cataplasmatum prodest ... si misceatur oculorum medicaminibus ulcera que corpus ... super acuta apostemata ... cataplasmentur inflammationem eorum sedat et ... donatura vero. Capitulum lxvij de ferro.

Ferrum frigide nature est durum solidum continuum omnia fortitudine sua domat et tamen consumitur super omnia metalla corruptela salsuginis contrahit etiam sibi commixta corrumpere inficit. Ardente sonat igne rubescit et ductile fit. Ex eo fiunt arma diversaque instrumenta incisionibus apta. Calibs est ferrum quod multiplicibus temperationibus induratur ut virtutem habeat super ferrum et hoc fit genus acuuntur acies armorum ut valeant. Est et aliud ferri genus quo acuuntur acies armorum ut valeant. Est et aliud ferri genus in orientis partibus quod vulgariter alidena dicitur incisionibus aptum est et fusile fit sicut cuprum vel argentum sed ductile non est sicut ferrum aliarum mundi partium. Ferrum ut dicunt physici virtutem habet attenuandi et desiccandi, infrigidativum est ad dissolutionem stomachi prodest in limatura sumptum. Haly in suo. Purgamentum ferri ... non est asperitas in eius frustulis teneat plana ... desiccationis est si teratur diligenter et infundatur aceto et desiccatur ... bibatur cum ... stomachum ... et doloribus ... aurium quoque defluentes sanies ... mederi ... et si ... cum lana fluxum sanguinis amputat ... prodest. Actor. Capitulum lxviij de lapidibus et metallis an generentur.

Post hoc etiam legere de quibusdam corporibus tam corporis diversi generis que natura mira suo opere clausit occulte in lapides et metalla solidantur in gelu. Ex additionibus quarti libri metheororum. Fiunt quoque lapides soluto in terra per calorem solis vel ex aqua coagulata virtute terre sicce vel ... calida desiccativa. Similiter et quedam vegetabilia et quedam animalia vertuntur in lapides virtute quadam minerali lapidificativa que fit in loco lapidoso dum diu continuantur subito virtute quadam que sunt ab antiquo in loco terre motus que convertit in lapides que in illa hora consequuntur. Et hec transmutatio corporum animalium et vegetabilium tam inconsueta est sicut transmutatio aquarum. Est autem impossibile ut aliquid ... quin ... in suum elementum. Sed elementa mutantur ad invicem dum transferuntur in dominantes. Unde quod cadit in salinas fit sal et quod in igne fit ignis. Sed quedam citius et quedam tardius secundum potentiam activorum et resistentiam passivorum. Est quoque lotus in Arabia qui colorat omnia corpora in eo posita colore suo. Quandoque quoque ... in lapidem ... manifestaverat tamen ei calor suus. Sunt autem talia mira quia raro accidunt sed eorum cause manifeste sunt. Sepe namque fiunt lapides ex igne dum extinguuntur. Sepe corpora ferrea in lapidea cadere contingit in tempestatibus ut vapor igneus qui ... sua frigidus et siccus efficitur. Physici quoque tradunt corpus ... sagittis ... liquefieri sed humorem evaporat ... attrahente calore donec versum sit cinis. Cecidit etiam apud ... frustum ferri ponderis ... fore infrangibile cuius pars missa est regi ... ut enses inde fierent ... Dicunt autem Arabes quod enses ... qui optimi sunt de tali ferro sunt. Cum autem cecidit illa massa resiliit aliquotiens alta sicut pila ... iunctis frustulis composita ... quorum multa quantitate. Hec etiam apud ... evenit. Hec itaque sunt lapides ... quandoque ... magnum calorem accidentem vel paulatim per longum temporis. Actor. Capitulum lxx de alumine.

Restant adhuc nunc cetera que mineralia plurima corpora mineralia sicut alumen sal atramentum nitrum et consimilia de quibus ... est superius in tractatu de ... natura et iam in tractatu de alkymia. Constantinus in libro graduum. Alumen diversum est ... tamen ... est ... Stipticum est et mundificativum ...

et in ipsis obscuritatis clarificativum. Hyp-
ericon passionibus carnis aut membrorum
corrodit pessima curat ulcera sicut fa-
cit [illegible] nec corpus perambulet. Alu-
men tectum et [illegible] dentes confortat
infirmos et valet tumidis gingivis sangu-
inem constringit decore fluente pustu-
las sanat et [illegible] si cocta fuerint aut
cum aqua [illegible] fusa fuerit laventur. Haly
in simplicibus. Alumen [illegible] i. alumen [illegible]
linus est album et est frigidum et
ponticum sanguinem stringit carnem laxam
confortat ac gingivas eiusdem [illegible]
bus fluit sanguinem dentes quoque soli-
dat et corroborat. Salis autem species
sunt calide et sicce pontice [illegible] Pu-
rificatur a corpore [illegible] secundum substan-
tiam. Sal indicum despicatum est ad subtili-
ationis. Sal [illegible] i. nigrum calore sit
fortem colerum in salibus. Calcadis
et tyrium i. atramentum quasi terra stanti
[illegible] virtus corporis est subtilior et adus-
tis fortior efficitur. Vitrum si teratur
diligenter cum vino [illegible] et forti bi-
batur lapides qui sunt in renibus et
vesica frangit et eicit. Auctor. Hec de lapidibus
et de compositis i. de mineralibus [illegible]
[illegible] liberaliter dicta sufficiant de hiis
cum multa iam superius dicta sunt.

Capitulum lxvi de plantis in generali

Sequitur de elementis terre compo-
sitis i. de terre nascentibus herbis
videlicet et arboribus de quibus ta-
men multa sunt ex opera collecta sup-
ius. Ex libro de natura rerum. Quedam
herbe ut arbores propagationis sue semina
ferunt. Quedam in radicibus et in fundo
[illegible] semper optinent et post [illegible]
[illegible] rursus aliam sobolem [illegible]
et [illegible] reparatum stirpis impositi-
one [illegible]. Semen ergo cum intra re-
cedit et mediocriter humore calore quod
mollitum fuerit magis crescens terre commi-
titur quedam subtilis [illegible]
superficiens et in [illegible] eius [illegible]
[illegible] semper [illegible] minutissimis [illegible]
[illegible] humore [illegible] tellure nascendo
[illegible] fundatumque firmiter iam facile
consurgit [illegible] sursum calamos
explicans quot deorsum radices ex-
tendit et ita teneritudo germinis tepefacta
vapore subiecto qui tactu caloris il-
lapsus est [illegible] radices ac terre [illegible]
ad [illegible] item [illegible] diffundit [illegible]
item ducit [illegible] item monstrat
[illegible] partem porrigit in aristas h[illegible]

[illegible] congregatione facta paulatim ad sui
mensuram singula quoque proveniunt. Con-
stat itaque plantis ac seminibus soli tam
[illegible] crescendi [illegible] cum ea que de terra
pullulant eius caloris attractu ali-
mentis [illegible] ad superna ducuntur. Hinc non
inmerito contemplari valeat qualitates ac
[illegible] singulorum vel [illegible]
[illegible] qualiter unus et idem hu-
mor per radices attractus [illegible]
[illegible] alius in radicem [illegible] vertitur ali-
us in corticem alius in truncum alius in medul-
lam et quamvis nunc folium fit nunc palmi-
tes ramique formantur et fructibus alimenta
nascendi tribuuntur sed in materie quedam
per ramos eadem materia funduntur. Et qui-
dem quorum [illegible] sunt eorum ra-
dices multiplices atque profundiores sunt
quibus moles superposita valeat suste-
tari. Multa est diversitas in arboribus quia
alii dulces alii sunt amari alii [illegible]
[illegible] alii quoque natura calidi alii frigidi
alii leves alii nitidi alii nodosi et aspri alii
simplices alii [illegible] multis [illegible]
[illegible] et [illegible] inveniuntur ac senescunt si
multitudo [illegible] in eis. Nam novellarum
ac pollentium virgultorum [illegible] deductus
est [illegible] senescentium [illegible] at-
que nigrescit. Quibus etiam [illegible]
mollem fructum ferunt sicut est ficus
grossiora folia [illegible] quorum [illegible] duri-
[illegible] foliis [illegible]
[illegible]. Nam fructus mollior flagitat [illegible]
[illegible] maioris auxilium [illegible] non levi
[illegible] posset densitas foliorum. [illegible]
itaque invenimus in eis [illegible]
[illegible] de vegetabilibus.

Capitulum lxvii adhuc de eodem

Plante composite sunt partibus suis
ad instar membrorum animalis. Cortex
enim plante similis est cuti. radix o-
ri quia mediatrix est inter plantam et cibum
unde vocant eam greci causam vite in
plantis. nodi quoque arboris similes sunt
nervis animalis et ligna similia ossibus. Ca-
dunt quoque [illegible] de planta partes
multe non determinate sicut pili [illegible] et
ungues et nascuntur pro eis alie. Est autem
principium cibi plantarum [illegible] quo-
que fructus [illegible] sicut ficus est ab
arbore [illegible] terra pla-
tarum [illegible] est sol [illegible] planta [illegible]
[illegible] aqua [illegible]
qua coagulatio [illegible]
in fructibus est humor quod continetur
[illegible] aqua qua [illegible] fictilia [illegible] quo [illegible]

pres illius quibus paritas inerat congre
gantur coniunguntur. Dum secundum humoris ma
teria sluntur planta indiget maior est. ¶ Semine
seminato loco quemcumque aqua moderata aeris
campi loca a sole remota non erunt mul
tarum plantarum quia sol longitudine di
ei producit in remocione sua. Herbe autem
coniuncte crescit super terram contra pranceit
de aliquibus istorum. Et que sunt semen putre
do humore aque plantatas super aliam pla
tam viriditas plante cuiusque est in
arboribus est cum albedo intimus secundum ulig
no quia matrie attrahunt humore et va
rificant lignum viriditas autem potius
secundum in foliis convertitur. Capitulum lxxxiij de herbis
Ex libro de

De herbarum origine maxima
questio est cur nascantur quedam sine
precedenti materia vel semine cumque di
versarum herbarum radices inter se contrarie
sunt, una scilicet calida et alia frigida cur inco
dem territorio unum cum alterique suo simili
nutriat et contrario destruat. ¶ Secundum
quod ista terra que humano sensui palliatur ne
quaquam simplex sed composita est ex singul
quibus suis maior cum suis qualitatibus
coniunctum. ¶ Nam simplicem ac veram terram
nullus videt sicut nec cetera elementa sed om
nia mixta sunt. Ideo nomine singula mag
abundant appellationem sortita sunt. Igitur
in re que a nobis terra dicitur cum de maior
elementis composita sit terra dici potest in
quam maxime terra videtur. Ignem quod pre
dictum quod minus ignem non quod minime. Terra
secundum corpus paganum diffundentis per ignem
terra surgens. ¶ Nisi enim inca ignis cecu
sus esset ad superiora naturam suam non posse
ab aqua terra nequaquam in latum se diffun
deret. Patet autem quod omnia terre nascentia plus
de terra quam de aliquo alio elemento retinent
et ideo locum suum in nativitate circa terram
occupant. ¶ Cumque maior in eis pars terre
sit quedam tamen ex eis recipiunt cali
de quedam frigide secundum quod magis vel
minus ceterum qualitatibus ad se hoserunt.
¶ Nutrimentum enim suscipiunt non a terra simpli
ci sed a composita in qua maior elementa sunt.
Unde singule nutrimentum habent ideo quod
sibi competit et quod ad se habeant. ¶ Denique eu
radicantur a terra licet terre inse contineat
ad maior elementa non tamen inde nutri
mentum habere possunt quia de eo quo minus
egebant et dedere plus invenerunt. Sed
nece est eas dissolvi deficiente illis nu
trimento naturali scilicet terra ysaac in dietis.
¶ Herbarum quedam silvestres quedam or
tolane sive domestice. ¶ Domesticarum nu
trimenta meliora sunt eis quod digesti
bilia facile venas penetrancia sed eis ne
bus assimilari tardiora quia cito mem
bris assimilanda mutatam quedam here
debent ut facile coagulent. ¶ Silvestres
in comparatione domesticarum siccores sunt
et ob hoc ad digerendum tardiores si tam
bene digerantur cito membris assimilantur
quia siccitate coagulacioni vicinantur. De
nutrimentis quidem herbarum in sanitate corpo
ris servanda laudabiliores aut ad bonam salu
tem conservandam sunt lactuce quia sa
num naturaliter sunt vicine. ¶ Secundo lo
co sunt malachie ceu atriplices blites
portulace herbe acetose. ¶ Dicit enim ysaac quod
sunt naturaliter dure sunt cocte malles
cunt et ad digerendum faciles sunt. Valde
autem tenere que coquuntur dure sunt et ad
digerendum tarde quia coangic quod in por
ris est. Unde Ex libro de natura rerum. Ca
pitulum Cxiij de speciebus herbarum

Absinthium calidum est et sicca herba
amarissima saluti humane commoda.
¶ Contra dolores capitis proximo si
tate valet cum aceto apoplexiam ne veni
at. ¶ Contra loquele amissam optimum re
medium est liberis et aliquando per multos an
nos multos annis et mulieribus sanat
ad digestionem etiam et stomachum con
fortandum multum valet et ad alia mul
ta. ¶ Anetum est herba cuius semen pr
cipue competit medicine valet ad con
fringendum lapidem in vesica contra
quod rivimentum singultum confrigida contra
ad alia plura. ¶ Cuminum est semine herbe
cuiusdam calidum et sicce habet vim dissolve
di et consumendi. Valet contra ventositatem
digestionem et assiduam eructationem ad
augmentationem quoque lactis in mulieribus
et fumatis in vinis. ¶ Coriandri quoque
semen medicine competit habet vim con
fortandi et valet ad digestionem conforta
tam et dolores stomachi provenientes habent.
¶ Crocus est semen herbe vel potius flos
bonum odoris aurei coloris calidus et
siccus sed temperate vim habet confortandi
multumque valet contra syncopim et debili
tatem stomachi intesta quidem calefit
ac depuratus pulverizari debet et bradiis po
ni solet et contra podagram valet. ¶ Calidis
autem dari non debet quia provocat
illis vomitum multumque usus eius abho
minationem facit. ¶ Cucurbita frigida et
humida sed in hiis qualitatibus satis tem
perata ¶ In calidis et precipue regionibus nasc
itur. ¶ Semina que intra fructum eius sunt
rilus ac medicinis competunt non tamen
cruda sed elixa cucurbita vel assata. ¶ Cor
tex eius interius seminibus extractis subti
lis aptus est potibus ad potandum. ¶ Cha

dragora est herba orientalis frigida et sicca. Valet ad sompnum provocandum et contra dolorem capitis ex caliditate. Oleum quoque eius ad idem valet si eo frons et tympora inungantur. Febriumque calorem reprimit. ¶ Mentha calida est; silvestris calidior quam domestica magis competit medicine. Valet autem contra fetorem oris et opilationem splenis et epatis si ex frigido humore sit. Et nunc facit. ¶ Nardus est herba aromatica calida et sicca. Contra sincopin valet et cardiacam passionem et ad alia multa. ¶ Cyperum vel ut plures dicunt crassula est herba calida et humida. Fracture ossium quoniam eius dignissime probatum est quod si quis eam x. diebus ante solsticium estivale collectam infra tecta domus in aere suspenderit ipsa sine ullo terre vel aque adminiculo sese protrahendo pullulans germinabit et in una sui parte discretis spatiis reviviscat. ¶ Ruta calida est et sicca. Hinc fumus citissime basiliscum ipsum interficit. Hinc est quod pedes [illegible] illi cocta fricant cum inter animalia venenata ambulare volunt. Odor enim eius contrarius est serpentibus. Itaque valet contra venenum et epilentiam et dolores membrorum et ad alia multa. ¶ Zuccara calida est et humida in primo gradu. Fiunt autem canne in partibus Hyspanie que cum mature fiunt radicibus evellunt earumque summitates ad mensuram duarum palmarum abscise ad spem germinis terre infigunt. Reliqua vero calamorum frusta scissim terunt et liquorem in vasis recipiunt ac bulliunt cumque coctus in spissitudinem tussire videtur colant eum vasis reponunt paleaque coagulatur et super aspergitur. Tertium autem remanet et multo calidius est. Ab hoc manat quod non dicet. Album vero frigidius est ac laudabilius. Sedat autem sitim et contra dolores pectoris valet. Siccitatem quoque pectoris humectat. Valet etiam contra dolores capitis ex calida causa et ad solutionem ventris.

Capitulum lxix de arboribus etc.

Arbores quedam oriuntur ex aliarum semine. Quedam vero per se. Item quedam aliarum insitione. Quedam aliarum generis arboribus oriuntur nutriuntur sed cum invaluerint magnitudine separantur. Quedam vero non sic separantur sed cum illis vivunt et crescunt in quibus nate sunt. Preterea quedam non ex seminibus nascuntur sed per ramos propagantur ut mirice et salices. Est autem modus transplantandi arbores scissura trunco eius inserit ramus generis [illegible] quod sibi ramus insertus natura carens arboris. Nam experientia quidem animal nutrimentum sicut alia. Insertus itaque ramus trahit nutrimentum suum per truncum. Truncus autem trahit duo sibi ramum quod sibi retineat aliud alimentum quod alii transmittat sicut stomachus. Remanet ergo truncus salvus in ipsa natura. Exterius quidem pomorum plurium fructuum arbores in Europa nascuntur. In oriente vero que Asia continet de paucis arboribus habetur invenitur. Ideo enim garioffilorum aut muscatarum arbores aut mirre vel balsami ex fructibus suis arbores faciunt sed ramis radicibus propagantur. Hii namque fructus in calore excedunt maxime in Europa que partes frigidissimas habet. Quare non possunt. ¶ Arbores eden preciosissimas medicinales et aromaticas quas in extremis et occultis ac temperatissimis partibus orientis a primordio mundi plantavit Deus in orto voluptatis magnos thesauros inter nostrum orbem et paradisum interpositos tamquam ignotas describere non valemus, quas tamen in omni capite primo Genesis in illarum nominibus scripture agnoscimus scilicet arborem scientie boni et mali de cuius fructu vetito in detrimentum posteritatis sue comederunt parentes primi. Arbore quoque vite de cuius fructu qui comederet in eodem statu semper immortalis ac inviolabilis permaneret. ¶ Arbores in oriente sunt ut dicit venerabilis Jacobus que poma pulcherrima ferunt citrina colore in quibus quasi morsus hominis cum dentibus apparet manifeste. Hec ergo poma Adam ab omnibus appellant. Et hoc mirum est quod deus hominis primi scelus voluit adhuc in fructu pomi demonstrare mortalibus. ¶ Arbores quoque solis et lune [illegible] ponunt. Saltem non solum teste sed etiam divina scriptura de hiis tangere videatur. Dicit enim Moyses de Joseph in benedictione: de terra eius de pomis fructuum solis et lune. Quod tamen nequaquam de illis ut ad litteram intelligatur nisi methaphorice. De hiis etiam arboribus Alexander quoque Macedo Aristotili preceptori per epistolam scripsit quod in oriente sunt in regionibus Indie terribiles et mirabiles magnitudine, ad quas idem Alexander accedens de futuris eas consuluit ac de annis suis responsum accepit et spatio quod foret sua perimente veneno interiret. Nec dubium quin malignis spiritibus id actum sit aut secundum quosdam ministerium angelorum deo volente qui etiam in effigie pontificis Indorum

ci dignatus apparuit legitur aut ibi quod dum oriente sole splendor tangebat arborum summitatem usque ad radices continuabat et tunc intrantibus turba dabant harum pomis scilicet dactilis carnem nesciebant usque ad annos iii vivebant illesi. Ideo tamen licebat cuiquam intrare ambitum quo clausus erat quod in mundus contactu mulieris arbores pollute sunt ut dicit iosephus. Secus ripas maris mortui quarum poma formositate pulcherrima sunt intus vero nichil aliud est quam favilla fetida reperitur.

Capitulum lxxx de speciebus arborum.

Abies est arbor levis [illegible] ius rabsque nodositate que difficile cedit putredini humoribus aut [illegible]. Agnus castus est arbor calida et sic dicta eo quod hominem castum facit ut lignum licet non enim ceterum in vere folia producit sed multo tardius quia calidior sal [illegible] ardore pectant humus. Eius proprietas est desecare et extinguere libidinem eo quod in usum [illegible] desiccat. Hec agit non tamen fructus set flores eius potatus vinum etiam si iacentium [illegible] flores aut folia substernuntur. Unde de athemiensibus dicit quod honeste mulieres his folia spargebant per thoros ne ipse vel caro viri lasciviam moveret. Legitur etiam quod antiqui in sacrificiis dicta quiescentes his foliis incubebant ut sopita incentiva pudicitias non sentirent. Amigdalus in locis calidis fructu habundat frigidioribus aut locis arbor vestita florem fecunditatem negat. Bdellium est arbor in oriente nobilissima colore nigra lacrima huius nigram quam mossas volunt eius natura est que et gummi. Cedrus est arbor nobilissima altitudine quasi omnibus excelsa odorifera speciebus inimica huius duo sunt quia una floret fructum non fert altera fructificans non floret fructumque antecedente anno occupat novus. Hunc non fructificant maritime dumque sunt fructus eius est secundum quantitatem capitis quantitate triplicem habet saporem. Hec etiam cedrinum ut dicit solinus insula parte que deserta est siccam habet calidam in secunda que interior temperantiam quedam non habent quam tota eius intus latens frigidum consistit. Hunc dicunt esse fructum de quo dicitur in levitico dicit: Sumetis vobis die primo fructus arboris pulcherrime. Circa montem libanum cedri sunt pulcre valde ac sublimes sed semper manent steriles. Ebenus est arbor cuius lignum durissimum imputribile non facile accenditur igni. Hec etiam licet in igne vehementissimum ardeat quodammodo ab simulat ingressus tamen eius combustio prestat inflammationem. Cortex eius levis aut lenis lignum

pulverizatum lapidem in vesica frangit. Esculus dicit albertus arbor est spinosa aspera cuius fructus est calculus lapillus [illegible] quod durus est acerbus sed collectus mollescit dulcis fit. Fagus est arbor glandifera cuius fructus est dulcis sed pecori vero eius oleum clarissimum lignum cadillus administrat lignum eius satis admodum durum sed humoribus penetrabile et fumo pene finiunt [illegible] deslibutum unde a magnis pontificum per longa tempora fertur in lapidem durescere. Ficus est arbor que ramis diffundit ramis ac foliis quorum se ramorum inferiores curvati etiam contingentia sibi propagine faciunt circa matrem umbra fallorum eius omnibus nocet que sub eis crescunt fructum gignunt tactum sole dulci sapore cuius fructu sapientes indi vivunt. Illic enim est ficus dulcior sed contra noxarum valitudini infesta unde alexandrum illas partes occupavit edixit quod nemo huius fructus attingeret. Hec arbor ante folia fructum producit. Succus eius lactens medetur venenatorum morsibus. Lauri impetiginem etiam maculas in tunc valet. Ylex est arbor cuius fructu hostes primum pilii ad victum elegerunt unde poeta mortales primum victabat guttura glandem.

Capitulum lxxxi adhuc de eodem.

Unius est arbor que calores nimios aut frigora corporis temperare dicitur. Hec alio nomine tamariscus vocatur cuius decocto vel pocius ligni vase bibitis valet contra oppilationem splenis reparatis. Est et mirtus prima fructus potius quam arbor in humidis locis nascens cuius flos est odoris iocundissimi reparantur impatibus quam sunt assa fugua et fervido vel ordeo. Olea est arbor cuius fructus oliva fructus alter viride ac plane lumine probus oculis et auditu infirmis prima eius gutta dulcissima est secunda minus tercia non amara satis aspera gustu infrigidioribus quidem indi tibus floret sed non fructificat cuius flos odore mirabilis est sed inde vacuis pugnantibus. Palma in orientis partibus fructificat habundantque hec mares ac femine sed omnia hic vero fructificant in partes et vicine sunt ut ramis superioribus inclinatis se mutuo amplectantur. Et hec tamen fit uno tempore quod mas in palmarum floret femina circa flore germinat primo quidem nascitur dactilorum caro deinde quidam durum interius quod est semen arboris. Itaque palme sic plantantur dicunt quod femina vetera ex poros dies ponitur magna deinde vero

parum intra ita quod pars acutior inferius
grossior autem superius vel superne ut dicit
plinius ita quod neutrum [illegible] superius dor-
sum aut inferius. Et hec contra natura-
rum fere semina que fere in omnibus
arboribus partes paruum superius ponuntur
aut hec semina duo et duo quia cum
earum plante debiles sint sic inuicem sepo-
sita roborantur. Primo anno cum hye-
mem munire debent postea valde est
cum fructus. Alexandri milites viridio-
ribus palme fructibus strangulati sunt.
Est autem eis multa suauitas ut eorum e-
sus nisi cum periculo fiat. suauitas foli-
orum eius tante teneritudinis ac suauita-
tis est ut albarum melli dulcore concedat.
Palma quidem in imis corticis aspera e[st]
ac nodosa sed gracilis in summo vero plenius
dilatatur. ¶ Platanus dicitur a latitudine fo-
liorum arbor alta ramisque diffusa. Iulia
platanus est gelidi fontis socia qua
spatium lxxx pedum cum quadam longitudine
obtinet membris hiis tantus honor
antiquitus fuit ut in atriis regum insu-
per mero nutrirentur. ¶ Suberus dici-
tur quasi quercinus qua porcam solebant dii
gentium [illegible] querentibus hic
difficile cedit putredini vel [illegible] in
[illegible] [illegible]. ¶ Sethim est arbor orien-
tis nobilissima similis albe spine sed mul-
to maior et altior crescit lignum eius al-
bum et leue non fragile cedens igni nec
umquam humore aliquo vel antiquitate corrup-
tibile est adhuc patet in archa noe que est
super montes armenie. ¶ Siliqua est ar-
bor cuius fructus dulcis decoctus fructu
compressus habilis est ad bibendum sed fruc-
tus magis est cibus porcorum quam homi[num].
¶ Thymus est arbor orientis nobilissima
cuius generis ligna salomoni attulit
regina Saba. Sunt autem [illegible]
spinosa et alba fulgentia nimis polita
sed et ad instar eboris relucentia. Arbor
autem ipsa rotunda quasi pinus. ¶ [illegible] e[st]
frutex inter omnia ligna fructu fecundior
cuius [illegible] propter ubertatem ne cadant
oportet sustentari [illegible] ligamine [illegible] natu-
ralis nascit [illegible] in stipite ligetur
hinc ladanum [illegible] impetiginem sedat
flos autem spirantes necat [illegible] for-
te quando animal delectatur et [illegible]
calidum ponitur [illegible] de [illegible]
passa dicitur et [illegible] gutta duplex est alba
et rubea. [illegible] validissimum [illegible]
[illegible] acetum non [illegible] etiam calidi-
[illegible] penetrat. Ca[pitulum] lxxxiii de arboribus

Aloa est arbor aromatica. aromaticis
nascens ut ait ysidorus in india et
arabia. Cuius lignum ante thimiamatis al-
taribus adoletur unde aloes dicitur. Dicit
tamen magister Iacobus [illegible] quod hec
ligni arborem nemo deprehendere potu-
it sed compulsione ventorum rami demoli-
tis [illegible] vetustate cadentes in
flumine babilonico retibus capiuntur
unde quidam dicunt quod de terrestri paradi-
so procedit [illegible] ligna aloes
deferat. ¶ Balsami arbor sive frutex
olim in iudea tantum in [illegible] in ierico
sed post modum ab egiptiis translata est
in campum babilonie. Excolitur autem
a christianis sub sarracenorum domino qui a sar-
racenis [illegible] stilis [illegible]
manum earum fructum facere dedignatur.
Sunt autem [illegible] campus [illegible] in
quorum uno [illegible] fertur [illegible]
[illegible] fonte cum [illegible] campus
ille balsamiticus irrigatur. Ad modum [illegible]
frutex ille [illegible] balsamum reddit liquor
hic cum sit penetratiua sui omnes liquo-
res intrat ut cum sol [illegible] gutta
eius in manum fusa sustineri non possit sed
statim penetret. Tempore quo de arbore
recipitur ungula eius aut lapide aut
[illegible] plaga tenuissima incidi-
tur et tunc succus in [illegible] vasis suppositis
guttatim distillat [illegible] si incideret
inficeret. ¶ Cinamomum [illegible] quasi
canne rotunda sunt. Hec arbor [illegible]
similis est cum [illegible] floret [illegible]
[illegible] stilis [illegible]: fit fecundior
[illegible] [illegible] pronenit.
¶ Acacia est arbor spinosa et aculeata dur-
or arboribus quam [illegible] cortice
habet [illegible] et
dulcedinem atque rotunditatem [illegible] flores
[illegible] sol [illegible] desiccata hec
habet efficaciam confortandi et constringe-
ndi [illegible] quoque valere contra vomitum
aut fluxum ventris [illegible] sang-
uinis [illegible] est
[illegible]. ¶ [illegible] est arbor in india cor-
tice [illegible] radice magna. Ex hac
fluit gutta que mastix dicitur [illegible]
[illegible] calorem [illegible] hec granum
mastix dicitur eo in modum grandinis aliis
guttis est compacta splendor est [illegible]
[illegible] confert [illegible]
[illegible] dicit [illegible] flos [illegible]
[illegible]. ¶ Piper
arbor in foliis [illegible]
[illegible] silvas [illegible]
igne fugant [illegible] nigrum [illegible]
efficiunt. Iacobus tamen aliam [illegible]

causam assignant quod si piper collectum
sine adustione incolarum mittitur ut diu
tius conservetur vel ne aliis partibus semi
nari valeant piperis arborem sicut ytalia
quandam ut dicit plinius satis magnam
ut est myrtus indica non sua est por
ro ytalice piper amarum est costa quoque
maturitas illi deest. Est in hyspania
piperis arbor cuius fructus est amaris
simus unde piperi valde dissimilis
Hoc ipsum piper verum nasci credimus nisi
in india que mater veraque specierum est
Tapsus est arbor nobilis numerosa atque
ramosa longissimis corticis foliis pur in
vicem atque subrutilis Naturalis eius vin
demia est circa canis ortum estu scilicet fla
grantissimo quando maxime videtur pinguis
tenuissimusque cortex eius. Tunc itaque cor
tex [illegible] vulnere lavatur unde pro
silit spuma pinguis que concreta densatur
et obdurat. Secunda vindemia est circa
hyemis sed quod tunc colligitur rufum est nec pro
ut conspicuum. Capitulum lxxxiiii de sanguine

De sanguinibus animalium singulorum

Dicendum prius dicendum est qualiter
animalia illa sicut dicit Aristoteles que duos
habent pedes aut quatuor aut nullos habent
sanguinem que vero plures quam quatuor habent
sanguinem non habent quod intelligitur de sanguine
ordinato precatis sunt vermes ut pediculi
et pulices non sunt quia venis carent
Aristoteles sanguis dicitur Sanguis
aut gelatus coagulari solet intra venam et
cum corrupta reddit nigram Sanguis
calida est anima viventium Est autem
sanguinis humiditas naturalis semper vena
rum [illegible] sanguinem unus est sanguis
venis [illegible] in venis continetur Sapor
eius est dulcis et color eius rubeus
nisi sit corruptus Omne animal habens san
guinem sit cerebrum dormit vigilat et am
bulat Dignificant autem animalia secundum
[illegible] unguibus [illegible] ut porci quando mo
ris calidis manent nigros habent pilos du
ros rarissimantes qui vero in frigidis stati
bus molles atque pendentes Est et [illegible]
in animalibus homo in quibus [illegible] sunt fre
patur animalis animalibus Simia maxime
reddit talpa ut apes [illegible] audiunt
lupus nisi Simia gustu vultur odora
tu Aranea tactu Quedam autem alia me
lius vident nocte quam die quia oculos
plures sunt humores vivus et albus et
clarius per quos visibilis spiritus diffunditur
Alius vero magis per quem conducitur ne humor
albus ac splendidus nimium dispergetur
Illa quoque animalia que magis de die vident

in albissimus humore splendant unde
fit ut magis semper diffundatur et ra
ne diffusionis [illegible] dispersio videndo
rum debilitatur Nocte vero semper tene
bris spiritus colligitur una dispersio ma
ior efficitur Nam nos cum aliquid
dispicere volumus unde super alia stringi
mus collectius oculi spiritus [illegible]
Oculi humores comprehendunt [illegible] sidera
intentionem spiritus plus [illegible] ceteris ani
malibus Omne autem animal habens palpebras
claudit eas in sompnis preter leporem
et leone omnia animalia quadrupedia habent
oculos suos [illegible] durum quia ag
[illegible] pulvis [illegible] penetraret nec
subsistere subsisteret nisi natura pelle a
[illegible] fortiores eis creasset omne animal habens
aures habet eas mobiles preter hominem
[illegible] enim sed debet hoc mandata
dei [illegible] Quedam autem anima
lia audientia non habent aures sed foramen
sive volatile sive squamosum Capitulum

lxxxv adhuc de eodem

Omne animal monet mandibulam inferiorem preter
cocodrillum et [illegible] que monet
superiorem Omne animal agreste serra
tus dentes serrales habent agri [illegible]
na Animalia dentes equales habent sive
genus [illegible] agri [illegible] Item
animalia multorum dentium longe lati
sunt [illegible] quando autem breves
Omne animal vorans cibos ut leo et
lupus est [illegible] corporis quia non
est ciborum masticatio male digerunt
in natura Dicitur bestie grandes fru
ge nesciunt acriores aut carne Pur
gantem quedam animalia ruminant hec
est ratio Ignis primum quidam sit ut co
mestum dissolvat Igitur animalia calidum
stomachum habent cibos facile coquunt
Que non frigide nature sunt eos coqu
ere nequeunt ob hoc illos ad dentes re
vocant ut ibi secundo contriti facilius quos
sunt comoliti decoqui valeant Sunt
autem hec animalia pinguedine sicca
[illegible] ac solidiorem quam alia ut
boves et similia calidiora vero ut porci
[illegible] pinguedine sunt molliorem
magis quam decoctam Ruminant tamen
omnes que calide nature est si hic pre
dentium efficacia caret unde et [illegible]
bidentes animalia ruminantia multum
ruminant cum inchoant in ruminando
quia multum delectantur nec ideo ceteris
animalibus cetis impugnant prius cibos
tibo Item animalia que ruminant et se
[illegible] sunt [illegible] parte prius accubant

Maior enim est eis frigiditas in illa parte que remotior est a corde ideoque maiorem ibi grandinem necesse est esse. Plantis vero parte incipiunt surgere quia latus calidior est cui cordis proximior. Quibusdam animalibus longiora colla formavit deus ut equis camelis et elephantibus ut hec ad usum pastionis protendant. Quia cum altiora sint alia non possent aliter herbis minimis pasci. Animalia quoque ruminantia ferre omnia longiuscula colla habent. Quibusdam vero breviora dedit et angustiora ut leoni ac tigridi, quia non multum pascendi gratia circa terram deflectunt sed aut animal invadunt aut bovem vel ovem decipiunt. Item animalia ruminantia non habent dentes in superiori parte quia non erat necesse. Omnia enim ruminantia cum deliberatione masticant cibos transmittunt. Omnia vero animalia que magna manent et dotata sunt cuspidatis acutas dentes habent ut cibus incidatur in ventre transmutant nec aquarum alluvione cum eorum dentibus auferatur. Omne animal habens pedes et cornua in maiori non habet dentes superiores et habet inferiores. Item supercilialia vero sunt animalia quibus accidit continue cussemint cibum ut lupi cum sint aves ingluvies et pellicani.

Cap. lxxxij de hijs quorum nomina incipiunt per A

Ahanc secundum Ar. est animal parve magnitudinis cum caude mansuetudine cum animalium habens fel in aure simile felli hominis melior est a mari unde cancatum vehementis hec ferocitas. Alay est animal mulo per omnia tam simile cuius genua flecti non possunt sicut ut elephantis ideoque non cubat dum dormiendum est sed arbori innititur. Hunc adversus capiunt venatoribus serra ut cum ea ruina faciat aliquando cum tali facile non esset quod in illo vigore velocitas incomprehensibili fuga posset. Anabula bestia est ethiopie collum habens ut equus pedes cornua velud bos caput ut camelus albas habet maculas colore rutilo unde membra singula distinguntur cuiusque tanto decore sit altissimum pellis multum spectabilis carnis venditur ad luxuriam delicie. Aper bestia fortis est nigri coloris que nulla bonorum morum doctrina recipit nisi sed semper seva ac ferox est dentes habet magnos et recurvos ictus aptos singulis sed mirabile est quod nulla quidem bestia possunt idem quod ferro

morte vero detracti enim masionis amissis probant sed animal si mane aut vulgat venatoribus imperat desciali lassat. Si vero ante vel intim dum venator irrumpit fecit difficulter capture cedit cum prius tamen etiam lassatum non cedit sed impositionibus subsistit et retractate rigida lassitudine dissillat ductu offeres maior ferire sed homines vel in nates vero premunt nisi prius obstillo ictum accepit. Caveat autem homo sibi quia si primo ictu pungentem cuspide letale vulnus inter artum et latales costas dedit periclitari donec pacit nisi forte in ea ad refugium arborum invenit que ascendat aut infundiori loco reliqua fine plana nec totis membris se premat. Nisi enim ad retrorsum dentes bestie non possunt eorum nisi elatu ac rectum attingere. Sustinebit tamen pedum illius conculcationem quo usque sit iacenti proximus succurrat. Aper cunctas bestias precedit auditu. Apporus habet ob in modum sonitum quod venabulis in matherie apponit. Asinus asperitas plurima est maxime tu ferme vero asperiores nisi cum estre similis est in omni genere bestiarum. Asinus fimus recens cum calidus pannum remedium est contra fluxum sanguinis enaribus. Asinus est animal deforme ac despectibile grandi capite longis et latis auribus corpore macilentus vestibus impugnari ut ad fictum et discordie vestimi sufferendo rebellante farcinis etiam ultra quod possit sibi impositis brutum irrationabile prius omnia animalia. Incessu quoque piger et tardum pectus cum nulla durissimum primam incedens admantibus cedit necat post menses triginta cogit sed non nisi post annos tres gignit spinas libenter comedit frigidus est naturaliter impatiens maxime tempore conceptus ideoque non generatur in locis frigidis ut in scicia et regionibus frigidis nec in cenomanis quod cocuint equi sed in estate. Patria quoque septentrionis que est frigidissima non inveniuntur quod illic vivere non potest. Gestat autem in utero partum integrum asini pullus aliquantulum decoris habet in iuventute sed quanto plus senescit tanto turpior. Asina si iuxta pullum suum partum amoveas pullumque separa celebratis in eadem loco remanebit licet ad v. passus alias semper movebit sed iuxta cum dimiserit postabit. Asinorum ossa ceteris canora sunt ut dicit plinius. Asine lac candidissimum est et candorem mente causit aliquid sortimum unde

in ueniuntur quod poppea uxor neronis in lacte
asine se balneabat. Idem quoque calidum
dentes confirmat et corporis dolores sedat.
Asinum domacionem parte infirmant. Urina
lac femina [illegible] se fluat anarcus
malis super pulmone mouerit. **Cap. xxiiii de bubalo et c.**

Bubalus est animal Bisonte maius et alcius corpore nigri
colore habet cornua longa et tortuosa
collum longum caput ingens membra
macilenta caudam paruam aspectu lenem
ac simplicem. Sed summe peruicacitatis
atque crudelitatis est cum iratum fuerit
prouocatum uel huius quamuis accomoda
tissimum est fortitudine maxima pollens.
Bubalus paciens est laboris pilos
habet paucos naturam [illegible] frontem
asperrimam cutem durissimam pede frigit
terram iuxta mare ambulans [illegible] cum
[illegible] ponitur ut facilius homo cedat
inceptus quod ei fuit impositum. Sed si onus
ei graue ultra uoluntatem suam imponatur
statim genibus innixus sternitur nec faci
le stimulis ad surgendum cogitur nisi al
leuato onere quod grauat. Hic alio nomine
[illegible] dicitur. De quo dicit plinius quod hec
bestia est boui similis ut supra dictum
est. Lac bubalinum facile uentrem emol
lit urina [illegible] [illegible] qui ne
uerunt [illegible] prodest. Fel etiam eius
medicinale est quia uulnerum cicatrices
sanat mixtum cum lacte dolores aurium se
dat recta. **Cap. xxv de caco et camelo**

Cacus monstrum est in archadia totum
setosum ut corpus ut scribit adelinus
anhelitu suo de pectore flammas euo
mit et ipsum flameum maxime cum iratum fuerit
[illegible] in antris super [illegible] quando at
tem uadit subito [illegible] [illegible] et ue
ges per caudas tres uel quatuor [illegible]
in spelunca fortitudinis [illegible] [illegible]
[illegible] retrogrado ne [illegible] possit in ue
stigari. Nec solum aliis est infestus sed
etiam homini grauissime insidiatur cuntum
ipsum homines plurimum timeat. Si queritur
quomodo de animali ore flamma possit euo
mi tam efficax ut proxime [illegible]
ta glomerat eius ipsum corpus animalis as
sumat. Dicendum quod cum [illegible] ad
[illegible] in [illegible] animalis [illegible] na
turalis calor diffusus est tepidus usque non
[illegible] inflamat sed [illegible] [illegible]
ac multiplicat [illegible] aliquod corpus
[illegible] et recipit [illegible] sicut medium
[illegible] [illegible] lune solis multiplicat
radios [illegible] [illegible] [illegible]
radiorum ignis [illegible] [illegible] mariam
[illegible] [illegible] efficit uiolentum. Hinc ali

similia fuerunt illa de quibus in libris sepe
legitur quod ignes de ore suo spirabant. Ca
melus est animal deforme gibbosum col
lum longum crura poplasa [illegible] magni
[illegible] graditur [illegible] graditur pedes atterit
sunt enim illi [illegible] quibusdam pulmentis
uestigia carnosa [illegible] horum quidem [illegible]
res sunt. Alii non [illegible] ferendo [illegible]
dati sed nec isti ultra [illegible] pondera reci
piunt nec illi amplius quam soliti spacia
egredi uolunt. Cum autem [illegible] sunt
paululum super genua procumbunt [illegible] adhuc
[illegible] [illegible] [illegible] aquas pu
ras refugiunt lutulentas bibunt [illegible]
[illegible]. Sunt cum clementia quanto plus
[illegible] est aliis tanto plus uiuit et
e contrario. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] etiam [illegible] accidit podagra
de qua [illegible] mouentur. Non autem
ungulas [illegible] sed uehementissimo dolore
grauantur qui duos [illegible] [illegible] in
[illegible]. Ita cum sint [illegible] deserti co
[illegible]. Ordine [illegible] [illegible]
[illegible] ut cursum [illegible] [illegible] non
se manducent. Camelis [illegible] pietas [illegible]
ut si [illegible] ut stabulo aliquis egri
tudine detentus non manducet alii co
[illegible] abstineant. Illi qui recte ca
meli dicuntur duo [illegible] in dorso gib
bos. Est autem aliud genus eorum quos
dromedarios uocant cursu mirabili
[illegible] [illegible] in dorso [illegible]. Came
lorum mares [illegible] ad posteriora [illegible]
[illegible] [illegible]. Sunt autem [illegible]
ac dure unde [illegible] [illegible] corde fit.
Coitus tempore solitudines aut secreta pe
tunt femine [illegible] mamillas ut [illegible]
[illegible] mensibus ferunt [illegible] parturi
unt quia post [illegible] repleantur a partu. **Cap. xxvi de cane**

Canis est bestia [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
diligit domus [illegible] [illegible]
custodit. Nocte [illegible] latratu nocentes pro
dit. Est etiam quoddam genus quod odora
tu feras intelligit [illegible] [illegible] impla
cabili odio [illegible]. Sunt autem [illegible]
canum ut dicit liber rerum horum nobilissi
mi sunt leporarii quibus forma [illegible]
cior ad cursum celerior aperto [illegible] [illegible]
[illegible] pectore ualentes sunt [illegible]
de [illegible] [illegible] producentes ad cursum
infra domum se continent. Alii sunt ap
ti uenatui longis auribus atque [illegible]
dentibus hii odore importunis latra
tibus bestiam insequuntur [illegible] ad las
situdinem donec eam in manus uena
torum uel leporariorum deiciant [illegible] [illegible]
uenatorum [illegible] [illegible] ne relinquit

etiam si multas alias inveniunt. Com-
pertum est quod omnibus canibus in custodia
datum est. Alii licet cetis venatores ta-
men in usibus hominum sunt aptiores. Ex hiis
autem quidam sunt magni, quidam medii,
quidam parvi. Sunt catuli minutissimi tamen,
quos matrone nobiles in sinibus suis
portant. Quibus hii domos latratu defen-
dunt et aliis inportuni sunt. Impetus
corporis cum tenerius plurimum abstinentia canum
concedente mitigatur. Dum autem ante
mensas latent, ita se disponunt ut a mensa
oculo largam dominorum suorum manum ob-
servent. Alii vero hostium domus inde que-
runt. Morsus canis rabidi pestifer est.
Rabies autem canum sedatur fimo gallina-
ceo cibis eorum mixto. Canes masculi non
de facili ledunt canes feminas, contra fit
in pluribus quibusque bestiarum. Consuetudo
canum indigna hec est, quod pulcherrima quoque
atque venusta loca fede deturpant, au-
mingendo. Vertices elevant ... suas
odorant, quia quedam odoris aliqui sua-
vis sunt. Adoris enim animal minctu affi-
citur odore suam ... inque cau-
...sque etiam invicem posteriora
sua odorant. Dixerunt plurimi canem non
posse mori ... canemque si ...
... ... fit furius agitari. Canis
lingua medicinalis est lambendo quia sua
vulnera vel aliena sanat. Et si vulneris ...
...um attingere lingua non possit, pede ...
lambit et saliva medicamine ... ...
... appoint ... lingue sue non ... Sunt ... lic
... que sicut ... canis linguam attem-
... lambendo ... saliva si lingue
sanguinem attingerit ... agit.
Omnes canes ... ... nascuntur et ma-
nent ceci xij diebus, quidam autem ...
... tres. Optimus ... est qui ...
... ... autem qui plus fert
... feta. Canes aliqui xx annis,
alii xv vivunt ... quarto mense ...
... xij deficiunt. In medio ...
... ... libidinis ...
... ferunt autem lx diebus ...
... putatur si catulus ... canis
... In ... plus ...
... ... canis ...
... ... xx annis vivere post ...
... xij. ... laborem. ...
... ... est. ...
etiam hoc ... quod magis ...
possunt ... ... lac
... ... est ... lacte preter quam
leporis ... et lac in mamillis

xij diebus ante partu[m]. Ca[pitulum] lxxxv de capra

Capra est animal barbatum, capreola
longis et acutis cornibus pascitur,
inequalibus ... et in ramis
arborum quos ore potest attingere ... morsus
... ... est arbori. ... quasi
lambendo ... ... lamben-
tes capre ... venenatis ...
... tanta sunt ut si contingit in
angusto ponte ... obviis duabus
... non ... ...
... ... altam pro-
... ... super gredi. Capra lacte ...
lac eius ... est ... statim ut
coagulatum ... Nam caseus
... ... est. Capra
geminos ... parit ... ... fert
v mensibus ... in novem-
bri concipit ut in marcio pariat. Cetaris
annis parit ... frigore ...
Sanguis capre ... ... ante ...
... ... tenuat statim cadit. Serpen-
tes etiam fugat. Capri ...
est animal ... ac ...
... ... cornibus est ...
... fortitudo ... est ... caper
... ...
... accedit. Capra silvestris que
capreola vel ibex ... bestia se-
na est ... ... in aliis
autem bestias timida ac mansueta vi-
... in insula creta que ... est ...
... ... sagitta de
corpore ... aut ... ...
... est ... ... ad
montes altissimos confugit. ...
mares est discordia ... feminas ...
tempore coitus. Cap[er] silvestris est animal
sagacissimum, ... montes ... et
homines de longe ambulantes agnoscit
si venatores sunt an viatores. Capitulum lxxxvi de castore

Castor ... animal ... longum ...
... dentes habet acutissimos, pel-
lem delicatam ac nobilem, que quanto
nigrior est tanto preciosior. Colores ...
... velut ... ... pili subtiles sunt
... Non potest diu sub ... ...
... magna ... ... utique pisci-
um caude similem saporem ...
... unde et ... in ieiuniis ...
... tamen caude ... est ...
... ... est ...
... ... cauda longitudinis cubitalis est
... ... pedes ante-
posteriores habet ut anser ... maiores ...
unguibus ... ... ut canis ...

illi natura paravit ut et posterioribus
velut anser magna nataret, anterioribus
vero velut quadrupes ambularet. Casto-
res ut dicit Experimentator in grege vivunt
et simul ad plurimas pergunt ligna que dentibus
abscidentes ad cavernas suas ita vivos in-
deferunt. Unum enim ex castoribus super dorsum
resupinatum pedibus elevatis ultimum
proiciunt, cuius tunica eius abscisa ligna
artificiose componunt, sicque eum trahente
cauda ad ipsa tecta deducunt. Verum in-
iuriam talem non faciunt hiis qui inter
illos educati sunt, sed illis qui de alienis
partibus ad se venerunt, hos in servitutem
cum subiecta custodia redigunt. Aliorum
tamen opinio est quod hoc illis faciunt qui senec-
tute laboribus que confecti dentes ob-
tusos habent, cum nequeunt ligna secare nec valent.
tales quos in servitutem redactos per absciso-
rum pilorum in dorso venatores agnoscunt, eos
quos pietate commoti illesos abire permittunt.
Multiplices autem usus ligna secata habent,
nam corticem comedunt, ex lignis habita-
cula valde artificiosa faciunt. Amaris qui-
dem arborum foliis et corticibus castor pro
primis deliciis vescitur, unde et caro eius
cum sit bona tamen amaris sapore perfunditur.
Comesturus autem corticem in posterioribus
pedibus residet elevatus, anterioribus pe-
dibus lignum tenens, cum cum partem comede-
dos decorticat quam inter pedes tenebat, quod
autem inter pedes est, abiicit. Man-
sionem vero suam edificat super aquas
faciens intra mansiones divisas ut cum
aquis crescentibus vel decrescentibus ascen-
dat. Dum autem castor arborem dentibus
secat, ictu dato cominus ab arbore currit ut
videat casum eius. Et hoc tam diu vel sepe fa-
cit donec crebris ictibus percussa cecidit. Hoc
animalis venatio fit hoc modo. Canis ad
hoc instructus in aquam proicitur qui ad fo-
ramen mansionis illius perveniens ingreditur
nec cedit castori morsibus donec ...
tenibus artificiosa illa mansio confringatur.
Quod autem dicit castorem iam castratum
erigere se iam quod testiculos amputatos esse
venatori ostendere, palam falsum esse dicit
in illis castoribus qui apud alios sunt, quia
testiculi castoris non exterius eminent, sed in-
tus in ventre iacent sicut renunculi. Habet
enim sicut anta fel etiam quod ut Plinius
dicit admodum utile medicamentum. Eius co-
agulum sedat morbum caducum. Capitulum xxx

De cervo, rangifere et cuniculo. C

Cervus est animal celeritate mirabile, fron-
tem habens ramosis cornibus armatam,
quorum circa ... sunt et
usque ad annos pro etate auget ramos.

Deinde maiora non possunt, sed cornua
sed maiora. Solum hoc animal mutat cornua
circa modum mutationibus gravatur. Nam
tempus enim non dum ei cornua sunt te-
nera, hoc alt in fronte pludit et pro eo
usque gestus est tela vivat. Unde que
quam ammal in cornua nata sunt pretergeri-
tum que dura sunt non est in eis can-
tatis marcis statuto tempore vernis re-
nuit rabie libidinis feminae. Non tamen sed
vint ante arcturi sideris a augusto coeunt
te septembre flatrante separant se eo
tempus tempore. Ante partum ...
grand. facilior ... vel venatores
venatores ... proponunt?
... ad etatem grandem ... osse
capitis ... naturalis tribulis ... re
... formate ... medulla pro-
dunt cuolantes. Et tunc dicunt eum non
posse diutius vivere nisi ... supradictum
est in noventur. Alii eandem ... dicunt
prodire ... Cervi
bona que sunt in medentes ... cornu
medicamentis utile volunt ... stagn... cor
num magnis ... ut ... ab ... iis
vipibus ... rotem ... tinget.
Dicunt venatores ... si dum ... attendibus
insectantibus aquas ... intrant, alacri-
tudine refecti refocillatur ad cursum re-
paratur. ... capite ... vix est qui
cum ... assidue ... animal
... homo ... sublingua ... mea
... qua veneni ... spondilia
plicata capiti ... sunt ...
... ... captus ... admodum mn ...
tulo ductus sequitur cum etiam non liga-
tus. Rangiferes est bestia que ...
... oculos ... clau-
dit ... nulla est ... sed ...
atque ... qui ut ... rotundo tapsu
labi ... claudi ... tanta ... in
est ut anima ... Cunicu-
lus est bestia lepore minor colore et for-
ma ipse consimilis, habet in antrum habita-
cula terram fodiens. Nocte nunctam ...
depascit mane vero antrum ingrediens ...
cuius ... vix ... venientes homines ... eius ...
... vereque ... cunicli ...
... mimis quia ... re ... pa-
hant. Cum aliquem ... aliquid illic
advisi senserint, alias fugiunt nec mora
... in ... locum ...
illis dimittunt ... posterioribus
faciunt ... illis ... est ... geni-
tale. Capitulum xxxiiij De daxo et ...

D Axus vel taxus est animal magnitudine

nulspis est crura brevia nec in utroque la-
te equalia sed in sinistro breviora unde fit
ut in valliculas rote quas attritione cur-
rus faciunt positis pedibus dextri lateris
valent currant sicque suos persecutores
effugiant pellem habet villosam et setis
rigidam albis nigrisque pilis contextam
huius animalis sagina luna crescente auge-
tur decrescente minuitur ita quod si acciderit
in ultimo lune defectu non invenitur huius
sagina conficitur unguenta quibus seda-
tur renum dolores membrorumque lesiones
Et sed mirum quod bestia hec communa parte sit
medicinalis morsus tamen eius plerumque
gravissimus est rodicialis sed huius ro est co-
munt scarabionibus et animalibus que in
terra repunt ac venenosa sunt eodemque den-
tes eius inficiunt. Quidam etiam cum sine cibo
venenosorum luporum ac vulpium et multorum
animalium dentes esse venenatos experien-
tia comprobaverunt unde morsus utique no-
cinus contrahat corporibus. Talibus autem
venenatus vulnerum mediante natura
bene disposita in optima materiam convertit
quod est ex parte veneni digestio expellit
reliquum non purgat et in nutrimentum tam-
quam mundificate transmittit hac itaque ratione
fit ut sagina sit medicinalis unde morsus
rodicialis. De melibus in tyro experte sic
qui venenis vescitur et tunc carnes
eius intynatra confecta venenum ambo
apponunt. Chimau ut dicit Ar est al-
velox atque fortissimum quod venatoribus
insecutum cum evadendi desperatione fu-
gi ceperit astucia naturali stercus contor-
quet valde contra canes insequentes
se cum retardat putride egestionis
odore. Ca. lxxxiiij de elephante etc

Elephas est animal magnum et robustu-
hus rostrum x cubitorum proani-
licus quasi amplum intestinum corpori-
ne cartillaginosa et dura quod proboscide
vocant utitur eo loco manus ad omnes
actum habilitatis unde et per hanc cibum et
potum capit non tamen ea gustum illorum
discernit ut sapit sed ori suo reddit nam
et vinum quod natura libentius bibit sibi da-
tum proboscide sorbet orique refundit
et tunc palato rotunditate sentiens ore
multotiens congratulatur. Dentium Sic ipse pro-
boscidem nitentem habet qua cum bestiis conte-
cum hector sit molimen ob ad pastiendum
non potest. Crinis etiam minor est quam po-
scit tanti corporis molles iuvenibus quoque pro-
boscide utuntur elephantes et inca capi-
unt hamaces partibus suis adiungentes sunt
enim bellicosi randaces maxime cum eis

nuptio sanguinis vine vel mori ostenditur in-
tollerabili impetu ruunt inhostes ut nullo
bellorum agmine nulla multitudine constipatione
nullo clipeorum obiectu retardentur velut
quidam montes eminet in hostibus et im-
petus frigore perturbant omnium considerantium
Cum enim vociferantur per os eorum vociferatio
est cum multo spiritu. Cum autem per nares
sine proboscidis tunc vociferatio non est
horribilis sed tamquam fistula dulcis pro se et
videri cum hiis pinguare solent turres
ligneas cum armatis xl vel l supra eorum
dorsa portantes itaque legitur quod alexander
magnus contra indos pugnaturus era-
as statuas implere iussit prunis ardenti-
bus quas elephanti putantes homines ce
labia protendentes complexi sunt statim
que ceperunt fuge dorsa venenum ardentes
contingere alia vice preminitu ac fetido-
rum cum sonitu buccinarum multos
ex elephantes superavit eo quod talibus as-
sueti non fuerunt. Elephanti confligentes
vita non mediocre sauciorum curam habent
nam fessos et sauciatos in medium ipsorum
recipiunt. Elephas ut dicit plinius quattuor habet
dentes intus ad manducandum preter illos
qui prominent masculis reflexi feminis
aut recti ac proni. Huius est precipua no-
bilitas eboris que non mentitur ossibus
corporis cum si ebori si pannus supponatur
igne supposito pannus non comburitur sed naturali
frigiditate eboris contingunt. Elephan-
ti cadentes surgere non possunt quia ossa
solida sine iuncturis habent unde et crura
tybiasque flectere non valent nisi in iunc-
ture. Crura fere equalia habent ingrossi-
tudine instar stipitum aliquando pedes
usque adueniunt pedes non rotundos ad
instar pomi digitos tamen habent iunctura
latenti qui non sunt fixi ipsi vero hoc non habent
ungues similiter qui in gradiendo correspondent sui
corporis virtute sua fortitudinis altius sic
pedes suos imprimunt terre ita ut piculo-
sum sit aliis talibus ut equis et iumentis
post eos ambulare. Elephas stomachum
non habet sed quoddam intestinum in volutum
villosum. Epar eius in quadruplo maius
est epate bovis et reliqua similiter interiora
excepto splene qui modicus est respectu
corporis. Lingua habet ut equi modicam et
non eminentem suo corpori. Testiculos non habet
exterius apparentes sed intra que renes sub-
velatus coitus est femina tamen duas habet
mamillas ut mulier quia non nisi unum
fetum habet et illas sub ascellanibus quasi est
prime mamillarum locus quas cum habet ste-
lla mamillas sed non virginales. Solinus ait

elephantem semel parit et enim tercio vel qui
quies parit incertum est. Ipse vero fetus equalis
est vitulo trium mensium in partu. Ca. lx

Elephantes. xxv de eodem capitulo

Elephantes audito hominis vestigio post se nec
ipsius viso intremiscunt et insidiarum
metu subsistunt. Sic autem capiuntur. Due
puelle virgines indeste nude ubi habitant
inde pergunt una ferens vas altera
gladium quibus alta voce cantantibus
audit et accurrit maxime naturali instinc-
tu virginitatis earum in noticiam venit et
noscit et amans dulcedine castimonie
inibi venatur et cum pectus ubera
lambens mirifice delectatur in soporem
resolvitur. Nec mora puella tunc gladio
tenero eius ventre perfodiens cruorem
fundit altera vero fuso in vas suscipit quo
sanguine regalis purpura tingitur.
Est alia eorum venatio. Talis venatores
inequitant domesticos elephantes et
indesito querunt silvestres quos cum in ve-
nerint domesticis precipiunt illos perse-
qui et ut quo adusque obediant et defati-
gati standi quiescant tunc venatores
illos ascendunt et ceciderunt ac pungunt
minantes eos adhuc ut hii homines timeant
ligantque pedes eorum anteriores quo usque in-
quietant. Mansuescunt autem et domesticantur
tamen cunctis agrestibus aliis. Est et
aliud elephantum domesticandi docu-
mentum: captus a venatore percutitur mul-
tisque verberibus tribulatur. Inde alius qui mul-
tum hunc plus obedientem accedit cuiusque
demum libertatis erunt. Et adiutus
elephas in manibus eius mansuescit cum
et liberatore suo recognoscens semper ac
diligens ei obedit. Elephas vero insula
testibus noctem mittat eius dorso inside-
tes cute in rugas contracta vectat et
hii illis paruulo tandem est hoc animal valde
flumnale est quod in India ingreditur. Sp-
ectant super flumios [hole] spaciari valde
magnus [hole] usque ad hoc invisi-
dem se [hole] in incurrit hoc habe-
tur spirat nec potest multum durare vita
de ipse corporis sui ponderositatem. Ele-
phas si terram comedit moritur aliqui
tamen assueti sunt comedere nec inde mo-
riuntur quia prevalet in eis ipsa consuetudo
que est altera natura. Preterea quidem elepha-
tes oleum potant quidam vero vinum et
ut dictum est libenter bibunt. Et qui potare
non possunt signum est quod infirmantur
eodemque medicinali purgandi sunt. Accidit
eis quandoque dolor intestinorum et tunc si ungat
eas potus aque frigide et tamen sub

ipsa in medio vero multum nocet ventri.
Et hunc infirmitates contrahunt per
annos xl. et vivunt et frigus et
hyeme ventique frigidum sentiunt aliquis
vero vivunt frigoris impatientissimi.
Sanguinis elephantis cum lingua masculi-
li fluxus ventris sistit. Fumo quoque
qui fit de ungine ossibus elephantis
animalia quoque venenata fugantur.

Ca. lxxxvii de eodem equo et equa et

Equus est animal ferum et hinniens
amovente tamen simile est hominibus.
Elongatos dentes ad scapulas dentes
dentes sicut equus corona vero multum
retornata ad pugnandum habilia cum
damque brevem respectu corporis eorum vel
de durum autem patiens hinc cavo dul-
cissima est. Cum venatores fugiens
debilitatum fuit pugnat cum singula se-
tus erit quamvis hoc passus tamen timor
est ei animal multi stercore. Denique cum
appropinquat ei tempus partus multa cibi
generis alia cum ipsa adiuvant extre-
mitates agitant stercora ad instar nimi-
nutrimentum eius. Eadem est animal mo-
dicum ingratissima mas et femina tumulos
facientes inter contigerunt cibos in e-
state quibus vivat in hyeme et femina
naturaliter ciborum est avida et prodiga
mas econtra super in medium partus caval-
rus unde a cibum abstinent ne femina
cibos attingere posset ac illa naturaliter ca-
lida forme ex tumulo quadam parte facit
et quia fames quod aviditati sue sufficit sic
quod fit ut masculus partus matre ca-
lescat femina in pinguedine viriliscit.
Equi in quamquis fere partibus orbis ge-
nerantur sed illi precipui qui in Sicilia et Ca-
padocia hii ad cantum buccine gaudent
et congressionibus glorificantur. Horum libido
nullis temporis extinguntur. Horum cum igitur
ad cantum excitantur. Equa filius intelligit
esse si non primo coitu seipsum quiete impreg-
nata vero quoque facit abortum si ante
nares eius candela extincta extinguatur.
Equus habet dentes xl. quorum binos a-
mittit a nativitate mense xxx. utrumque
binos et annos sequenti totidem illic ani-
mos eadem tamen quod in mo dulce ut
dicit plinius aequus anno incipiente
binos amittit qui anno sexto renas-
cuntur anno vero hoc renatus omnes dentes
cum mutabiles inequivi preter nec cam-
gene instructos auces indicia cum ge-
ferunt. Et accidit fessis nutantes quam
dis equis resolute fervencioribus subiec-
te prolabentibus equorum vero est optimum

rupsisus et glaucus albus etiam plerumque
bonus ceti vel decidere indicant. Sola
animalium equus et cervus cruatta sunt in corde
ossa cartillaginosa et hoc propter sui magnitu-
dinem ut scilicet cor suis ossibus sustentetur.
¶ Equicervinus est animal crescentis ad magni-
tudinem cervi sed suis in pedibus saltans et
in collo pilos ut equus per scapulas. Deste
dentes cornua maris sunt sed femina caret.

Capitulum lxxxvii de erinacio et ermineo et

Erinacius qui et cirogrillus est al-
porcelli forma sed spinosum un-
dique preter quod in ventre undique
spinis suis clauditur propter insidias et diffi-
culter se videndum prebet atque palpan-
dum. Hic quoque magnum calidum emittit
statim eo delectatur in plana membrorum
directione ostensionem quod resolvitur in eo mos
fortasse videtur atque palpatur. Hoc ut dicit
Aristoteles obtusius audit omni animali habente ce-
rebrum in capite. Nam corpulentia que sit
intestina sonus auditur. Erinacius habet in-
directus inter eos membrorum carnosorum spi-
nis utitur loco armorum sicut boves cornibus.
Nutrimentum eius corporis cibus insipidus tamen
sit propter paucitate caloris qui digerere a-
limentum non sufficit. Preterea cum multa super-
fluitas in eius corpore generatur coagulatum
propter frigiditatem multam spine dure sit
lapidee generantur. Erinacius pinguis est
et medicinalis. Solus habet duos per quos fe-
ces emittit. Solus etiam inter animalia qua-
drupedes quamvis testiculos habet propter renes
sicut aves. Nam testa maxillari parte habet
simul in maris et femine standis coeunt ap-
plicati ad invicem conventi et hoc propter spina-
rum aculeos qui in eius dorso sunt si enim
a dorso coeunt aculeis invicem se pun-
gerent. Carnes eorum vim habent desiccativam
et dissolutivam propter quod stomachum confor-
tat ventrem solvunt urinam provocant uti-
les sunt hiis qui ad lepram et elephantiam
dispositi sunt. ¶ Erminius est bestiola de
genere mustelarum sed forma minoret colore
dissimilis. In hyeme candet instar ni-
vis preter extremitate caude. Estate vero
tantum in ventre candet a dorso fuscus ap-
paret. Agrestes persequuntur carnibus vesca-
tur harum bestiolarum pellibus hominum curiosi-
tas uti solet ambitione superna in vestibus.

Capitulum lxxxviii de hiis quorum nomina incipiunt per F. G. H. I. et O.

Felena est animal
quod naturali quadam indignatione fetorem
infamie detestatur. Itaque si tempore
dicendi deceptionem accepit pugne constat
in sistit victor quod si subsidio vincitur habet
decipe. Feratura non si infamie ablata co-

fuga et timore signum simulationis deprehen-
dit in medium subsistit et illum evadere per-
mittit. ¶ Furunculus putorio valde con-
similis est paulo amplior quam mustela sub
albidum et buxeum colorem habet et est animal
animosum ac ferum minus ultra quam in viri-
bus ei natura concedit. Ad hoc autem educa-
tur ut antris quibus cuniculi delitescunt
venatoribus inponatur. Cum frequenter
audacter penetrat impetitque morsibus
bestiolam donec angustiata in retia propo-
sitam eiciat. Hec sane eum non bestiam dece-
dunt sed quotque animalium species videt quan-
tumcumque magnum sit pro viribus impetit
non pro desiderio carnium quibus utique
non vescitur sed pro voluntate malignandi
vel pro sanguine bestiarum ut aliqui dicunt
quem utique in potu libenter accipiunt. Fa-
ciunt prostrati femina si marem non habet
quo coeat simulat tumescit et moritur.
Partu quidem fecunda est ut pariat vii
vel viii. Simul fetus eosdem portat ante
in utero diebus xl. Cumque nati fuerint
catuli ceci sunt diebus xxx. atque post eundem
quo vident incipiunt usque ad xl dies venari
incipiunt. ¶ Gali est animal multe auda-
cie cum serpentibus pugnas agit et cum
libenter comedit ipsum genus serpentum
carnibus nutritum vivit. Ideo quia sibi
sunt emulos serpentes persequitur et eos
devictos comedit. Mus vitam que serpen-
tibus adversa est comedit. Hic autem ad septem-
trionalem vel aquilonalem partem ingressus
fauces suas facit ut ventus sibi contra-
rius non fatigetur. ¶ Genetha est bestia
paulo maior mustela colorem habens in-
nigrum et croceum maculas in medium nigras
ordinate in pelle dispositas. Mansueta
satis est bestia nisi fuerit in iniuriis lacessita.
Hec ad arduam conscendit sed in humilibus locis
est et iuxta rivos aquarum deambulat. Aliquando cibum
cum esurit querit. ¶ Glis est animal in-
dicium coloribus [illegible] albo nigro et subrufo
variatum [illegible] hyeme
dormit et quasi pila [illegible] contrac-
tus in imo latet mus et in mixta y-
dorum ipso sompno pinguescit. Iuxta ex-
perto iterum animal ad acres fercula defera-
paulatim inter manus tenentium canicule
tenere sompni resolvitur. Itaque veris intrante
tempore cum sol radiis calidas emisit
naturali more redivivum redit. Inmobiliter
velut intra cavit et sompno se cupidi-
us delectatur. Huius pinguedine decocta
si inungantur membra paralisim tremen-
tibus dicit Plinius profuturum. ¶ Hyena est
animal magnitudine lupi minus collo sub-

puli sicut in collo equorum pilos habet du
ros super omnia spondilia. Quas habz natu
ras in dorsi extreme. Dolorem cum voluit
narrat et in sepulcris mortuorum se habitat. Be
na portat masculis vel ut aliqui dicunt
in fronte. ¶ Histrix est bestia que vulgo
porcus spinosus dicitur circa marina in
habitat et in cacuminibus moncium non multum quia
mota marina refugium non habet. Iubia po
tens valet ira eius ad commotam citissima
est unde plerumque iaculis ex ea spinis la
teris canes vel homines vulnerat proxima
tes. Ibex est animal pene admirande
pernicitatis. Cadit enim in capite cornibus
vastis impetus habitans ibique fetus facies
Et nota quod Ibos est animal dans ibis
cum undis ibis Ca. lxxxix de lamia et
Lamia sicut dicit lib. lanzani etc.
rerum est animal magnum et crudelis
simum. Nocte silvas exit ortos in
trat arbores frangit et per ramos dissi
pat. Est et huic brachia fortia nimis ad omnes
detum habilitata. Quando supervenerit ho
mines ad spoliandum pugnat cum eis
et mordet eos. Set autem in eius morsu im
sanabile est ut ars refert quod homo sauci
atus lamie dentibus non sanatur antequam
si donec rugientis bestie vocem audi
erit. Forsitan iste sunt lamie de quibus
Ieremias ait lamie nudaverunt mammas etc. Ibi
namque dicit glosa quod lamia est bestia fe
rocissima que cum fetibus venit pre
tibus lac prebet in quo indicat crudeliores
esse iudeis lamiis. Quia parvuli petierunt
panem et non est qui frangat eis. Set animal hic
biaice narratur ... inveni quidem sunt
qui dicunt lamia esse de silvis que proderunt
eo quod nulli parcunt. Audivi quod lamie sunt
bestie in oriente circa partes illas que con
tinent turrim babel in campis sennaar et
hee maiores sunt utrique lactis sunt mo
dum domesticantur ab hominibus deducuntur
ad pastum utiles enim sunt in habundantia
lactis. ¶ Lanzani est animal atque crudeli
tate nulla bestia tuta esse potest. Nam et
cum leone omnibus formidabilem detrectat
suis tamen generi parcit mecia qui raptatur
illaque alia implacabili odio insectatur
que reliquas bestias depredatur. Et cum
se fetibus malis propagat ipse cum ma
tatis non meminit hominem quoque mira
modo persequitur. Ca. xc de leone etc.

Leo vero alio esse dicitur ad cuius virgitu
animal significet gradum etiam ea que
interius altum videntur vel operta sunt
absque iubente natura que timore eis indi
dit. Leonis virtus eius est in pectore in
pedibus anterioribus et in cauda. Ossa eius
maiora sunt aliorum ossibus animalium talium

duricie ut percussa invicem collisione ig
nis eruunt sicut ex silice. Inerte tamen est ca
ritatis plena vel utraque medulla invenis
sima. Os colli eius continuum est et unio
colli cartilaginosa unde non potest ad tergum
vel in parte collum inflectere. Aliqui putaverunt
quod hoc esset indignationis causa vel stoliditatis
ignorantes tam ossis in collo continui
fortitudine ratione est natura id genus
et hoc ipse difficilem digestionem. Cumque va
lide cucurrit quasi cursus metas tussit
quod nisi in vehementia spiritus se retinere nequit.
Leo calide nature est ut cum tempo
re ... feminis magna libido coitus
et sibi marilibus cum leo coitus odore par
di coitum in adulteria sentit et tunc consurgit
impetu leena nisi aquis se abluit aut
longius cauerit. Sed habet in pectore duas ma
millas in medio set ventris eas super
reliquas sui corporis. Et quia modici lactis
est cibus eius interpretatus tussit et quia non
aliis comedit ut ne tacuit que ad faci
lem incaruit materiam tussit leo nisi leo sub
facile non vastit. Set cum ultra provocat
consurgit tantaliter adversantem. Refert pli
nius quod syracusanus in syria leone obvio
ac supplicat voluntate pavore attonitus
cum undique refugienti se leo opponeret eius
et vestigio quasi adulando plantis in pedis
pede volvit animadvertit optractoque suriu
lo cum acuitate liberavit. Similiter referris
cum olim leone ad arborem confugisset
hyanti ore leo ante eum ululans indica
bat quia os audiori morsu dentibus in
herserat quod ille et vero approximavit et inse
dentem abstrahens ore medio tulit cum
manu se curatum vero leo gratis refecebat
quotidie blandiendo. Cauda quoque blan
dienti et placido est in mota sed set varum
crebrior cum ira. Nam et alii cum in iram
concitatus est furor intimus igneus cruore co
natum dic calore primi dicitur et intimum
unde in principio quidem ut terram cauda
verberat in incremento tergum cum quoddam in
citamento flagellat. Cumque sit causa bestie
formidabilis cognis tamen aculeos scor
pionis agitatur et cum ubicumque viderit
velut hostem ante sese fugit. Quod egre
venatur cumque naturaliter odit ira leo
nis capiti se datur arte tali liberatur
catulus tamen eo credit et illius feci
ulos se debere tunc hominem qui in catulis
cessare videt patentem. Leo vincit si vas
sus vel sagina in ventris quartus. Interiora
eius assimulant simie tamen infantes
fere sub quartanam febricitat et tunc ma
xime carnes symie appetit ut sanet
idem etiam hausto sanguine canis egri
tudini sue medetur. Adeps eius venenans

est contrarius. Cum vino et adipe leonino unctus homo bestias repellit omnes fugit quoque serpentes. Ca^m xxij de leopardo et lepore

Leopardus est animal ex leone et pardo generatum colore subrufum maculas habet nigras per totum corpus. Femina mas fortior est. Cumque sit pardus bestia crudelissima sit aliquando domesticatur sed magis sit ut sue crudelitatis obliviscatur. Domesticati autem ad venandum itaque cum ... in venatione ducitur ... elabitur. Quasi quarto vel quinto saltu capere nequiverit fervoris irati subsistit. Et statim venator fugienti bestiam aliam ... in ipsum venatorem vel in quemlibet obvios irruit. Impossibile enim est eum placari nisi in sanguine. Et in hoc providi sunt venatores ut agnos secum ferant vel alia que habeant quibus iratos placant. Sunt autem fugienti resistere nolit nisi manibus allia fuerit statimque ille resiliet qui ad ... alii ... non valet. Hic cum venenum aliquid comedit stercus hominis ... sit et questio sanatur. Lepus est animal celeritate insignis inter bestias timidissimum unde et raro nisi in nocte exit ad pastum. Tempore messis exultat et movetur ad ludum. Testante Plinio ... pinguescit. Si tamen intra tecta domus intrat cum hominibus ... velocitatis caret naturalis ... super renes eius crescit et moritur ... itaque ... pinguedinis ... quod utique ... cibis ... contrahit. Lepus cum ... vastatur oportuit ut supra modum multiplicaret. Unde solus fere omnium animalium fetum pariens alium nutrit pilis in utero vestit alium sine pellibus pilis et alium ... repositum ... Itaque dicit Basilius quod ... non facile deletur ... autem ... hyeme albescunt estate ... reddunt ... cum lepore ludit et tandem ... apprehendens ... tandemque ... improba bestiola necat et manducat ... pannos singulos ... Ca^m xxiij de lythadone et lincisca et locusta etc.

Lythaon montanis partibus est bestia que inter lupos non nulli ponunt. Sed lupo longior est et ... dissimilia ... multiplicarum coloris varietate ... velox est in natura ... hyeme ... hispida est et pilis horrida estate non ...

Lincisca ... et lupa nascitur. Est enim utique parvus adeo lupinis sub ... ut odio ... contradicte quod est inter canem et lupum. Incorporalem tamen generat que lupine ... sic quod fit ut fetus ... calore ... Lynx adeo perspicaciter videt ut subtilitate visus etiam solida corpora penetret. Constat enim quod oculus ... in aqua ... perspicuitatis. Et hanc ... natura celesti ... que est ultima ... deputatis animatis in natura lucis. Cum ergo lux in natura lucis est maxime penetrabile et prima lux est ultima perspicacitatis vel perspicuitatis in corpore ... aquea ... ad perspicuitatem ... lucis potest penetrare corpus solidum et obscurum. Lincis ... lingua ... in longitudine ... porrigit ... ungues ... fetum ... urina eius ... Locusta est animal quadrupes ... ad ... modum ... magnum ... Jerosolime unde Johannes Baptista ... animalium vescebatur. Dicunt tamen quod circa Jordanis solitudinem est herba dulcis ad comedendum que locusta vocatur et huius cibo non locusta animalibus Johannes vescebatur. Sed animal ... unde Salomon ait: Regem locusta non habet etc. quod utique de locustis animalibus non potest intelligi que multo minores sunt ... saltantes ... Dicit ... quod femina quedam locustam ... tempore quo ... et sine masculo impregnatam ... Ca^m xxiiij

Lupus est De lupo etc. animal rapacissimum et fraudulentum. Sunt non nulli tamen silvestre esse dicunt quia forma eius ut canis ululatus ... caret. Non autem pinguescit quia cibos vorat quos sine masticatione transglutit ... propter hoc etiam frequenter accidit eis infirmari manetque ... cibo ... digestione ... quia non ... stercus eius ... urina eius ... sicut canis qui ... Cumque infirmatur ... comedit ... sanatur. Sed idem facit canis cum infirmatur. Nullum enim animal quod carne vescitur herbas ... comedit preter hominem ... lupus in fame terram comedit

Tunc quoque cibo terre se satiat. Cum bovem
aut equum aut animal aliquod robustum invadere
decreverit, illud nempe pro viribus invadit
et cum animal ceperit illum aque voluerit
dolosis ponderibus defatigat et intra mortem
cadit. Dicunt quidam quod terra se gravat et ad
predam vadit. Dicitur autem lupus non comedere
de homine nisi prius aliquo casu decadaver
hominis carnem comedit, quod in patria fere
rapacibus commaculatum invenit. Tunc enim
licitus suave carnis dulcedine non sa-
tiat homines impetendo periculum incedere.
Homines quoque prius videt, clamorem facit et
radios oculorum suorum in eum mittit et
deprecatur eum cum insibilem. Dum dese-
cationibus desperat alios homines prius et illi
tandem desperant arctias et sic homo vanus
tus efficitur. Lupus alii folia salicis inore
colligit et sub illis se abscondit ut captus
ad folia venientes lateant capiat. Pedem
cum inter folia incedit ne perpetratur. Corr
nitu linguam pedes suos lambit et si-
cos lubricos et humidos facit. Fertur etiam
quod cum ovem rapuit in conspectu pastoris
dentibus eam non ledit sed super dorsum
suum eam ferens iacere facit ne forte si
lesionem illa senserit dum se erigat incedit
lupi fugam retardaret. Si lupus obtusu
dedit nisum homo ille vocem clamoris videt.
Tempore videris tibi vocem abstulerit
solue aunculum tuum ut sermone resolvas.
Si ad te intra paulatim ut tibi insidi-
etur ipso videte signum aliquod mediumve
inter te illum pone et aliquod terminum metu
subsistet lupi ungues asperas habet. Anno
toto non amplius quam per xii dies coeunt
tali tempore gregatim incedunt
ululant quoque pariter cuius perniciter certis
declamationibus magis formidabiles
manifesti sunt. Partum deponunt inter se ra-
pinam equa divisione. Cum catulis
decrescit silvam dilectam quamdiu
masticant ad acuendum dentes. Et
qui senescunt ad loca civitatibus propin-
qua vadunt ut facilius predam inve-
niant quam iam difficilius venari pos-
sunt. Vita lupi longissima est senec-
tute dentes perdit. Interiora eius inebri-
debilia sunt et facile corrumpuntur. Pecu-
dum vel corporis multas passiones pa-
titur. Caput eius forte nimis. Audax
est magis corporis gravitas quam levitate quod
quod longum est per spatium tussiens acculte
insidiatur animalibus. Si forte pede stre-
pitum fecerit magis pedem quasi reum
mordet. Capitulum xxiiii de lutris etc.

Luter est animal astutum et malitiosum
magnitudine similis formica...

cumplis aliter quam in capite calore fuscat
et nigri pelle nitens cui mollior pluma
pilus est cuius vita non defacili ce-
dit vetustati. Unde de pelle eius fiunt
ornatus circa collum in vestibus mulierum.
Hec bestia circa stagna fluminis habitat vel
quasi fontes. Habet effectus facit piscibus. Nunc
quos inveniat sicque venatur. Et licet
sub aquis diu vivere possit respiraculum
tamen ab aere trahit. Unde qui cu-
piditate perde gurgustium id est nassam
ingredi quia nec contractus salutem
reddere nec nassam tamen cito dirumpere
potest spiritum in aere reparare non valens
in aquis suffocatur. Adeo vero alioquin
cupida est et avara quod pisces captos in
spectu suo tantos cumulos congregat
ut pro multitudine eorum fetore non solum
fontem sed etiam aerem inficiat. Per ho-
mines periculo sui quidem sepe sunt qui
hanc bestiam capere voluerunt. Aliquotiens
vilius alii domesticant. Narrat Ambrosius
ut pisces suo intuitu cogat piscula se
tantum ingredi suo nutu capi. Unde
magnum emolumentum dominis suis prestat, inde.
Capitulum xxvi de mamonetto et migale et melos etc.

Mamonetus est animal
simia in dorso minus fuscum sed in ventre
candidum caudam habens villosam
ad collum ita grossum ut caput unde non
ligatur pro illud ut cetere bestie in laqueis
retinere non possit sed protentur. Habet autem
apertissime faciem humane similem. Nigra
dum tegebat eam pilis a collo desuper
fronte. Habet est nasus oris continuus
sicut in simia sed cum spatium inter utros
quasi sicut in homine. Inter has bestias et
simias odium est implacabile bellumque sic
quasi gens. Etiam viribus non prevalent ast-
utia tamen et animositate bellandi symi-
is prefertur. Dicunt quoque unguentum me-
moria memoria pelle dicunt. Migale
lo est animal venenosum a bestiis fraudulen-
tis infestum, quod licet in iuventute
alii robore filiat. Sed hic tamen inde
quanto amplius tanto plus senescat tanto
plus inferscit. Postremo a Augustinus
in stercore suo tractum infirmitate sua
fuctum se fingit cum tamen valde
crudele sit. Est mire quod in modum
cum nulla pietate perimit in modum
ta adulatione blanditur. Cui si data fuit
alii potius crudelitate in animo latita
tum totius manifestat. Itaque cum ei
aliquis appropinquat subito venenum dif-
fundit. Equas aut tumulos infestat
maxime equos pregnantes perimit. Melo
lupus est bestia valde magna que tri-

tulentos hostes persequuntur tamquam adhuc certa-
ta. Rictus est ingentes dentes quasi for-
tes eminentes cum quibus audacter bella
cum adversariis paratur. Hec cum hominibus
fortibus terribilis sit, puerorum tamen immo-
tenerum corpus inaudita mirabiliter pessime?
vexat corpusque illesa fugit. Inguis? dignus? mag-
nificentia in nocentie applicatur. Monoce-
ros est monstrum equinum corpore, cervino capi-
te, cauda suilla, pedibus elephantis, uni-
cum horrendo cornu vno cornu se acu-
tissimo in medio frontis armatum. Cap-
tum quidem vivum potest sed nunquam domari in-
nuo ut dicit magister. Cuius ullo(?) nunquam capta-
tor venit quia cum se cernens furore
mutam gerit. Ca. lxxxii De mulo commixtione
animalium

Mulus ex commixtione seminum
Et equi et asini nascitur. Ex asino mas
et equa creatur mulus. Ex equo et asi-
na burdo. Est et mulus asinis ipsa auribus
longas habentibus horridum crinem inhumeris
pedes exiguos, corpus macilentum vel
quia non habet ut equus equile ungue constringunt
quia menstruum superfluitatis in eis natura abs-
tulit in nutrimentum corporis. Ipse non sangui-
nis quo natura non indiget. Coit cum
superfluitate nescit. Est etiam quod secundum al-
bertum natura creatum est equus natura
diversificata est in equo qui calide nature
est et asino qui nimie frigiditatis est. Itaque
in fetu diversificatur quando inequalis complexio
natorum non potest esse concordia parium et
ordinata natura ut quasi corpus sibi simile
gignat quam nullam propriam generet. Sin subar-
git. Itaque in aliis romanorum mulabus pe-
pisse prodigium loco habitum est. Musio su-
mulegus aut catus dicitur grece quasi astu-
tus animal est in modo ad venenosum
rationem unicuique generis persequuntur cum bufo-
nibus quasi pugnare dicitur. Asstutus al-
est post pugnam non tenetur aquas ad bi-
bendum inveniat siti arescit. Sed cum serpen-
tibus pugnare dicitur quorum licet venenatis
aculeis repugnat, non tamen necatur.
Aranee captas primis lusibus affligat, et
hoc illeso comedit. Oculis radiantibus
hiis tam acute cernit quod etiam mantis
tenebris pessimis velut in luce mures
conspiciat. Dentes admodum serre habet.
Pilos aut circa os habet quibus ablatis au-
daciam perdit. Blanditiis gaudet. Loca
calida diligit. Unde per somnia prestiga
pellem suam comburit. Flammis manu cau-
teretur. Gaudet ad ludum. Facillime pro-
vocatur. Natura facit simulando homini
pedibus imitatur. Libidine impaciens
accendit. Hibernis tempore coitus plus est
efficitur. Sed cum plus domesticus corpore
aures illi amputantur ut sic animi locus

infusionem patentibus guttas noctis de plu-
vie non possit sustinere. Propterea domus tecta
cogatur. Respice non solum aut cum predis
aliquibus venit etiam inter se musiones unde
lessime pugnat. Convercientibus ut hic mas
consuetas sue venationis obtineant.
Musquelibet est bestia orientis capitis capite?
ale magnitudine eius. Hic interius inguinis
crescit apostema de collecto humoribus
quod cum maturatum fuit collidit illud et
fricat ad arborem. Sicque solvitur et de-
currit sanies illud condensat cum durat
consistit fusca musquus vocatus cuius certa causa
eius ceteros dicit mustus sed ille multo
melior est qui de apostemate currit. Ipse
sus odore predito virtute suam infectio-
nibus contrariis retinet quod cum fetore
eluctatur, consic quasi hyttame comminuit
valet contra syncopim cordis debilitatem
cerebrique reparatis stomachi. Ca. lxxxiiii De
mure muscipula cor.

Mus est bestiola minor
vanis ovibus corpore que ex singu-
libus ad humanos usus fuit. Hic sepequi-
tenditis talis salertissima pernitibus certe
nulla pluraque mutat remota corporis cupidi-
ne duriores soliditas materias demollit.
Porro si aqua bibit morit quia valde hu-
ide nature est. Plinius dicit mure libitu
non bibit quia valde contum est mure nuge
probabile est cuius album in ?corna iter sic
hamus quidem fere inque habuit etiam
mutabilis in aliquidam cubam talis mure
pluimas facit. Apud plurimos captas in
cuius loco reperiens animus attemptat et
illum qui optimum invenit quecumque de-
tiores dampnat. Odor murium elephantes
fugiat. Horum pilutos multitudine ordo ac
repente accidit manifestum est nec cum
se innumeros reperimus lapillos etiam candidos
cum corpore fetibus inveniri frequenter dictu
est unde vulgus credunt illas non pos-
se parere a partu lapillis. Ineque praedictis the-
bis se plumas largiores estivo tempore
celum fudit mox infinitis muribus re-
gio tota repletur. Omnibus amplerilunio
iecur crescit. Luna quoque plena noctes
edunt invitiliunis vince sunt. Nec du-
bium est in quibusdam partibus esse mures
albos vel rufos a non nullos. Nigri non sunt
quos orbis crearet? habet. Est quidem mur-
ium genus multo ceteris maius quos rati-
tas appellamus. Hii adeo proni sunt cum li-
bidine accendi, ut si corpore urina pro eo
aliquem hominis nudam attingit carnes eius
usque ad ossa putrescere faciat nec vulnus
medicature ultimus indicatur. Insuper
mures ut dicit Jacobus admodum infini-
tum magni sunt qui alia premunt confertes
licet non occidant morsibus tamen molestat

In arabia mus magnus invenitur cuius pedes antiores sunt magni sicut ranis palme posteriores sicut rane digiti. Mustela dicitur quasi mus longa. Bestiola est ingeniosa subdola. Catulos sedule nutrit eos quod de loco ad locum sepius transfert ne forte inveniatur ab vepres et ranas insectatur. dulcissime ac fortissime dormit. Cum cricetis sponte pugnare vult agresti ruta se munit unde super inde omnium medicorum artem putata est. Dicitur etiam ut si mortuos fetus suos inveniat per herbam naturaliter notam redivivos facit. De hac dicunt quidam quod ore parit et per suspiciona? impulit unde recte non tussiunt qui frunt? illate(?) ... runt. Subtilia quoque que bestiola dilatare statim fugiunt. Harum genera duo sunt quorum manus unde dicit ... tie tandem indorso rubet. Mustela sicut dictum est serpentes persequitur ad hoc ut etiam ... intimat quod eo infectis quod moriuntur sed eius contra aspidem est remedium reliqui ut dicit plinius est venenum. Capitulum lxxxiiii de onagro ... range

Onager dicitur quasi asinus ferus sed animal ut animalia adit? ... nec domari potest. Suis impatiens est aquarum limpidissimam aquam bibit nec desta(?) ali alium sed industria ... quicum tantes(?) eum insecuntur emittit stercus suum ... bus adversum ... quod illos detentos illudit ... ad tuciora fugit ... gaudet libidinis copia ... quod non sed ... sepe masculo fit. ... Masculi feminas non habentes tempore ... in montes ascendunt et desiderio libidinis estuantes ventum naribus attrahentes ac uehementer rugiunt ita quod animalia tota horrore concuciunt. Onager indie magnum est animal ... forum sicut asinum et unum solum cornu in fronte duro nimis ... ac languinem ad bestias contrarias debellantes et hoc habet in medio capitis. Solcas etiam fortes ... nimis habet ut innanimae na ... tur quod maltius eorum dentem perdidit ... reciperet hoc tante fortitudinis sunt ut ingentia saxa decrepitionibus euellant ... ad nichil aliud nisi ut fortitudinem suam ad saxorum molem attemptent.

Orotentalmy? est animal monstruosum ... biforme capite sed asininus et corpore velut humano faciem habet ... manus quoque formatas similes ad omnem dotem ... dum nocem promit qualem ... incipit sed imperfecta labra noce ...

formare non possit. Orafius est animal ... ita ut posterius capite xx cubitorum altitudinem possit attingere. Super posteriori non parte ... est instar ... collum habet ... caput equinum ... pedes ... ut ... non sit ... est tatum ut homo frustra temptet artificio ... eius pulchritudinem imitari. Licet ignara videt ... necessitas. Nam cum homines videt ... et in ... se ... parte ut ... altitudine ... natura dedit decorem super omnes bestias ... animal ... temporibus ... babilonum ... patrem ferdinand? Orix est bestia ... magnitudinis ... parte sunt ... sicut ... hec in ista parte affrice que caret aqua ... est ... ardet. Admirabile non remedium ... ve ... aqua ... persidie ... ut homo ... auxilia qui ... tibi dorso ... parte ... ca ... hec bestia sicut egypti ... dunt ... tum ... natura ... arc ... compage corpis eius ... lib ... quod ... frigus ... nt ... loci ... ut ne ... terra floribus ... fructibus. Est autem frigoris impaciens unde nec frigus ... nec ... sustinere potest. Capitulum lxxxv de ove

Ovis est animal mansuetissimum et pacientissimum inter animalia utilissimum. Huius ... pectus qui ... crura ... iocundissimum ... Ille namque ... que ... tres qualis plurium ... sunt bonitate sunt spectabiles ... planc ... subtilitate ... levis ... atque ... de ... nigrarum ... est ... que albarum ... autem est ... Quin ... sunt ... Queedam ... ad pastum longius ... non valent et hoc ... ac vinis indiget. Quedam ... sunt ... et hoc ... qui ... oves ... sunt. Quedam autem ... magis sunt et hoc quoque pastore indigent qui eas manu ... corripiat et ad gregem reducat. Quedam etiam pingues ... et hoc etiam ... indigent ne ... viant ... impinguat multam aquam

bibentes consimiliter magis post meridiem si bibe-
rint aquam turbidam pinguedine non ste-
rilescunt que autem in impregnatione facies
habent conuersas ad septentrionem pariunt ma-
res Que uero ad meridiem feminas Similiter
est de capris Preterea si fuerint sub lingua
eius uene albe faciet filium album si nigre
nigrum et sic de aliis Item oues ad pastum
in locis aridis ducte uiuunt diucius In
locis autem palustribus si frequenter pascua
sumpserint morbide fiunt nec diu uiuere
possunt In mayo quoque uel post magnam
si ros mellis super summa [illegible] ceciderit
tales tunc mori dicuntur Sed in augusto si
spinas siticis usque ad sacietatem comedunt
et postea bibunt cito disruptis interi-
bus moriuntur Ysidorus quidem depascunt
sepe radicitus arbores aut herbas si depas-
cunt uix umquam proficiunt morsus etiam
earum arboribus multis est contrarius
Ouibus dederimus incensum uix eis prodest
Et si cicuta fuit ut retinet in ignem
receperit bonum Quia oues sunt que pas-
torem proprium ab aliis recognoscunt consultes
fugiunt pastores solent omnibus diebus sal
[illegible] ut plus bibant ac per hoc lacte
magis habundant hec si quod puteis salsis
bibant coitum appetunt Et si minores
oues festinat ad coitum pessimum est
signum quod pestis sit inter illas Similiter ouis
antiqua si post tempus debitum querit
coitum malum est signum In multis or-
bis partibus oues faciunt duos
fetus et maxime in ethiopia Dicunt autem
agnus matrem propriam inter alias oues ba-
latu cognoscit Aries mas magnum cum
eum oderatur [illegible] ululibus quod ad-
mittit pastores docent oues ambula-
re festine ad alicuius uocis auditum Ego
uidi quoque sunt earum quod diuites sunt
denique in hyeme glacialem aquam super earum
caudas proiciunt Nam illa que potuit
fortis est que uero non potuit nimium
debilis Aries habet cornua in modum cir-
culi replicata quibus gregem defendit in-
citum Ouis [illegible] sentiat dextro pede te-
rram percutit quod [illegible] aut stupor a-
tinet [illegible] maxime amoris tempore per
dimidium annum iacet super unum latum
et dimidium super aliud Carnes eius cal-
lidiores sunt et [illegible] unde [illegible]
ac duriores ad digerendum Agnus uero
lupum naturaliter abhorret licet num-
quam eum uidit statim fugit quod tamen
equo uel alio animali nisi nec fugit nec
timet Carnes eius non facile digesti-
oni cedunt facile tamen a stomacho de-
scendunt Sed a iuuenibus difficilime sol-
uuntur Unde inspissum humorem generat
Agnus a annualibus laudabilior est propter
humiditatem et temperiem Omnia que ouis
sunt utilia sunt scilicet lana pellis caro lac
Et ut dicit galienus caseum qualiter
esse malum de subtus casseata pura est intel-
ligendum Nam compositum lactis subsi-
stens quidem bonum est et butirum [illegible]
caseus autem ipse est pessimus [illegible] lac-
ti caseus minus crassus ac butyro-
sus bonus est et [illegible] unde dic-
it plinius zoroastrem in deserto caseo
usum esse annis xxx ita temperate ut
non senciret debilitatem aliquam [illegible] Et
consimili [illegible] animalium [illegible] melior
iudicatur

Ca. C De panthera et pardo et pyrolo et

Panthera est animal
paruum ac speciosum unius [illegible] dicunt qui
tradunt [illegible] nigram maculam
esse hinc similem [illegible] circulo ro-
tundam et ad hunc similem [illegible]
circulo rotundam imitatione uariari

¶ Pardus est bestia [illegible] minus
in impetu corporis quam motibus [illegible]
[illegible] est in nigrum [illegible] Saltu
[illegible] predam insequitur unde
[illegible] ut [illegible] saltu uiuat
ad mortem [illegible] aque
congregant [illegible] ad inuicem [illegible]
[illegible] bestiis [illegible]
[illegible] pardi sunt qui
[illegible] arboribus [illegible]
[illegible] plinius [illegible]
[illegible] adulterinis coi-
tibus leenarum partus degenerant [illegible]
quidem leones sed ignobiles creant ¶ Pi-
rolus est animal [illegible] figura [illegible]
[illegible] bestie
[illegible] in [illegible]
[illegible] ¶ Pyrolus est
bestia parua maior quidem sed non longior
quam mustela colore rubicans in uentre
candida mira agilitate uiget in arbo-
ribus habitat et fetus facit [illegible] se te-
nuit de arbore in arborem saltu [illegible]
uolatu [illegible] cauda [illegible]
utatur [illegible]
magnitudine [illegible]
net Et si [illegible] pastus aquam transire cu-
pit lignum ad modum [illegible] super aquam
[illegible] super sedens quasi uelum nauis
caudam suam erigit [illegible] uento flante
[illegible] lignis [illegible] Estate ci-
bum congerit quo uiuat in hyeme [illegible]
uit autem nucibus [illegible] qui dulcis est

libencius. **Ca^m Cy de porco et putorio**

Porcus est animal apud domesticos et est bestia sevia (?) et immunda omnibus notum est. Etiam terra subacta querit radicibus fructuosis ac melioribus mordacitate et subsistens lactis gratissime quam maritum inter eos magis semper est fortior ceteris dominatur. Et si fortior alia supervenit fortitudine victoriam obtinet. Mitior autem maxime quia victo cedente victor reliquus dominatur. Unum stridore totus grex acurrens in dicta ad rabiem commovetur. Eius morsus periculosissimus est. Inmedie Quarta pars tibi porcis in pilos surgunt et languent et puncta in ultimo liniamenta demum celeriter moritur. Plurimum in alio animali fertur. Deveste dicitur et ex putredine (?) tacumdi multum pinguis animalibus. Si tamen pinguis sit sanguis autem intus efferari dicuntur. Inquitum ut semen lavet maxime candida veste induuntur. Castrant et vetusta multa fere celerius pinguescunt. Porca vero declinata multis moritur. Si multas glandes comedit que impregnata est abortum facit. Dum autem parit porca magis tepescit quam multos sit fetus lac eius per consequens. Cum autem peperit dat primam mamillam primo filio pessime nutricis sunt que natos filios lactant in calidis regionibus melior est fetus porce in hyeme quam in estate. In frigidis e contrario. Et hoc propter intemperiem regionis porcine tarneus (?) in estate nocive sunt ad comedendum usque ad ortum caniculi autumnali quia dolent porcus calido tempore. Plurimum gopedit natura. Ideo ex infestate tempore maxime porcus debilis et in autumno capitur. Quia pueris (?) litargicos moriuntur. ¶ Putorius a putore dictus est quia nimium fetet et hic maxime cum irascitur. Hic sicut sorex est eiusdem magnitudinis late breuia (?) in corpore longiora. Hec domorum inhabitat et penetralia. Gallinarum ac pullorum cupidissima est, taliter tenet. Cum gallinam aut pullum cepit eius caput inigro petit ut hoc de morte mittens ei incumbens laborat difficile ne sit vel ne clamore dum capitur prodit. **Ca^m Cy de tragunico et tropinella**

Tragunicio est animal (ut dicit) quorum interdum habitans in Norwegia magnum corpora fortis sinum robore fuga peccat. Quorum nomen est quia vagum dicitur quasi ramos gerens in capite namque tres ordines gerens vel cornu in modum regulatorum. Quorum duo minora ceteris sunt eo loco quo cornu hec maiora et longiora ut patet in cubitorum ramos augentes ad minus quod xxx. Alia vero duo sunt recte in medio capitis et hec sicut cornua demum lata dilatat ramis cubitis constantes brevibus cum porro alia duo contra frontem sunt cornua hec cornibus hoc assiliens que instabilis esse fecit que consilia hys itaque cornuum connubiis armata fera vincit adversarios deinde esse admirationis auget ineffectus mostruosis. ¶ Tropinella est animal circa aquas habitans ut frequenter mustela manus et pilosa magis in dorso subrupta in ventre candidum intra facit habitacula digitis et terens adoriferum vero et vinsto hic in adventu hoc imminent ad eius inselacia turpis habens fugit. Vis tamen velocitas est. Cuius effectu contingit et in musco inlicitio quia homines cum cesto iubentes acciperent ponunt quo videat homines vel in videre. **Ca^m Cy de symia etc.**

Symia est bestia eandem possit nullo singularibus membris sicut omnia animalia similat humani corporis disposicione interius aut nullam omnino homine disposicionem sunt etiam aut omnibus animalibus minore igitur omnes fere bestie mamillas sunt in posterioribus tantum vertices ut eas inferius portas fetus attingere possint et nutriunt. Hec cum velint hoc symia habet eas inferius in pectore quia natura dedit eis manus humanas ad omnem actum quibus eleuare possit fetus aut rapiat illos ad ubera et autem illi decet humanum corporis quia caret ambilico virga quoque masculi est ut canis. Vilialem est in pedibus et pectore hec cetarius erigitur ut homo stat et currit quamquam sic non potest nisi modice quia naturale tibiam humanum condidit in facie esse prostratum. ¶ Nam solus homo naturale erecte tam habet statura. Hec bestia gestu inquieta est, morsu ferus cauda caret. Ceteris animalibus gestu viget et nucibus symia libenter comedit. Sed cum in eis sentit amarum dulce respuit respuit et ad omnem ludum docilis est. Ad omnem ludum cum feruitatis oblimonem (?). Vix tamen est mansueta ut non sit rapida. Sicut cum pueris ludit et si copia datur fuerit eos aliquos strangulat. ¶ Si quis eam leserit diu contra eum rancorem custodit. ¶ Ingenio pollent et cunfaut (?) quod quae viderit reddere. Facilius inveniunt in magnis venatorum habitant aut mareorum vel vispibus ac in eas induunt habitare. Venatores acceptis calciamentis sibi induunt et reddunt in locis ubi ab illis videri possint. Induunt hec calciamenta

illa pedibus suis ac diligentius ligat
et post hoc opponentes ea sub arbore
relinquunt et passim abeunt. Tunc sy-
mie despicientes que eos facere vide-
runt imitantur, sic quod calciate capiun-
tur. Huic bestie circa fetus affectio est.
catulosque quos intra domos mani-
feste pariunt omnibus demonstrant
tractarique gaudent. Jn india dicit
plinius esse symias toto corpore can-
didas. Ca. lxxxij de talpa

Talpa est animal pusillum nigri et
cecum detra gelitu complita
et luculenta sed corrupta. Huius
pellis et multorum pilorum est, calens
valde sed terrarum calorem sit jntra
habitat. Humum esca vivit. Jn fame quo-
tidiam comedit alij nec terra siti arcu-
te egreditur. Sed quia cecum est ad lo-
cum unde exit redire nescit. Unde
plerumque fit ut anticipatum occidat.
Licet autem ceca sit, est tamen in ipso
oculorum loco ingredine quidam et
in medio eius pupillam oculorum que
colorem ac dispositionem sed cutis tecta.
Jn quo consideranda est providentia
creatoris qui bestiole in tenebris et
infra latibulis habitanti dedit oculos
ad plenum formatos et tamen lumine
privatos ut utilitati vel necessitati sa-
tisfaceret et nature decus animali non
negaret. Licet aut terra cum decipio
videlicet ac fundo elemento alimenta
cum tamen alio liquidius audit quod
in hoc utique magis mirum est quia dis-
sius in sublime pontendit. Talpa
combusta in pulverem et per se cum albu-
mine ovi super fistulam remedium est
contra lepram. Sanguis eius si se
caput pilis nudatum deliniatur, pilos
redire facit, ut dicitur. Ca. lxxxiij de tauro [illegible]

Taurus est animal ro-
bustum inter omnes bestias so-
ciales satis mansuetum, sed qui
docatur que superatitate ceteris ad iuga
tur. Hij sunt domati a teneris pria-
vantur applicando lingua pectoralis sunt
dentalibus vel agunt sed tum cor-
nibus frontem habent validam ad omne
plenam hominis que in eis fortiora sunt.
Caput robustum est quod inter ligantur
in eis incapite non in humeris sic
equus. Epocame quoque cartilaginis
sua ex forti est corio collum rasa hic in
flaccide quedamus ad pendulis de
bitum agni clavum licet subiunt
ipsum herbas depascunt radices no

ledunt se hic tum quod insufficientius sunt.
Tauri si castrati libidine arcentur me-
liores sunt apti quod ad omne opus ma-
xime ad iuga sunt. Tauri cornua si
calefiant ad libitum flecti possunt.
Cornua vacce cornibus tauri duri-
ora sunt. Sola quoque vacca inter anima-
lia femina grossiorem habet vocem quam ma-
sculus. Nam omnes alie femine subti-
liorem ac tenuiorem habent quam masculi.
Tradunt quod si in dextrum pedem habent
incitu tauri mares gigni, si in levum
feminas. Vacce gravidas plurimus fe-
re negat. Pater qui indigetur inluerit si-
mul cum tauro geminos ferunt. Partus
ante menses .x. non vivit. Que ungule
non compleverunt. Cum vacce multum
fetate sunt plurimum temporis in hy-
eme sequi homines dicunt. Pelinus autem
in quodammodo est chepstrina apparuit in
vaccis inequalis papille recessant in x
mensibus et .x. sed hic levis evenit in pri-
calidis regionibus et magis habundat
humores ac superfluitates in aliquibus bene et
ipsa menstrua egerunt eque per vesica
in urina vacce dicta est valde
lac eius valde spissum est nec de facili
perfingens ingelatur sed liquositas aliqua
congregatur residuum quod grossum effi-
citur per ignem et incassatur. Jn regio-
ne et laudorum magni corporis sunt vac-
ce ita quod ad mulgentem in pedes stare
hec super modum lactis habundant per
licet. Et boves in illa regione magni
sunt et animalia omnia preter asinos. Ealij
animalium taurus est qui stimulo arde-
scit quanto senior est tanto tenuiores habet
carnes sed sunt inpinguatus. Bos habet
nervos cordis fortiores ac duriores ani-
malibus ceteris. Taurus tamen forcio-
res habet. Pavo bovina sicca est et uti ferme
que pinguem regressum quiat multum
tamen nutrit si tarde digeritur. In pri-
mo rellio fundit. Taurus si inalsere-
rit multis annis inopitu multum in
pugnat donum venit processus sub-
ito moriectur. Si quis eorum tauri fue-
rit et in ipsum sufflavit ac postea cibu-
m dederit cicius inpinguabitur. Tauri
indici quidem caput ad eras condensas
rhorndas habent. Dant stant cornua sua
flexibilitate qua volunt vel ad libitum
vel ad pugnam erigunt vel deponunt vel pro-
ducunt. Habent et aliud innatum sed cicius
fetent in longinquum omnibus calore et
fetore tauros venatores retardantur
dunt et moriente bauces qui eum tu-

cornua habent. Alii uero qui tria habent uel habent
singulas fissas sed equorum more solidas
Vaccas accidit podagra nec de facili cu-
rari possunt. Aliqua accidit et alia infir-
mitas ex corruptione pulmonis unde
signum est cum declinatos nec facile
possunt curari. ¶ Tragodica sola inter
bestias decipitur obliqua tunc pascitur
ut magis uideat. Sed tamen sit ore attracto
tam secare quam aliarum more carpere
habet enim cornua longa procedunt capitis
et maxillarum ad terram usque dependentia
que prohibent eam mutua iuxta morem
pascere. Ca. xcij de uario uiso et urso
Varius est bestiola de qua [illegible]
Vipyrali paulo amplior quam mustela
Varius inter quelibet habitat et fetus facit
aue nome habet in uentre namque candi-
dus est modorum colore habet sine ymo de
gantem atque spectabilem horum pellibus
in ornatu uestium gloriantur homines usque
ad [illegible] ipsa tamen bestiola minime gaudet
in pelle ipsa ne dum in aliqua. ¶ Urus est
bos agrestis adeo fortis ut arbores et
armatos milites uel cornibus elevent
¶ Ursus est animal forma nimis deforme
membris indisposite comedit carnes et
fructus uel arborum ipse humiditate cor-
poris formicas etiam et cancros instinct-
tu naturali ipse medicina infirmitatis na-
turalis arbores ascendit uel ipse mel comedit
uel ipse columbas siluaria frangit corporum
fructus comedit aquam uorat pedibus
quam libet hyeme parum ambulat nec
aut procedit et tunc tunc pinguescit
sunt maxime mares sed hyemali tempore
parum ualde dormiunt ursus magnum
hominem impetit in ab ipso pectus ictum dare
potest bruma aut tarde usus cumulatus
etiam fulloni multum applicando me
dicina se uouit prout inimicorum uos ex talibus
ictus amicus leones atque minores laude
de pedes ferunt eduntur habitant autem
uero solum cum suis et portibus agrestibus
sed etiam cum tauris ¶ Super dorsum quidem
tauri salit et cum tauris cum cornibus
ferire uult cornua ipsius et scapulas te-
net manibus cumque demictum uitam
prosunt tamen uero sine cornibus non
facile uincit ambulat aut erectus qui
uult et cum hominibus luctatur homo sane
liuus ita pestilens est ut eius aliquo
contactum nulla attingat fera semel
quia putrescunt afflata sanguis eius pan-
ditur et [illegible] ipse quam circa cor [illegible]
cissimus est ipse quam circa cor docte [illegible]
nes eius infecte uidentur ut dicit plinius
quod est taurus cum [illegible] morem ursus
ad lamina fere humana semper quam diu
impetit [illegible] unde inueniunt ursi magni

uri atque fortissimi ursos habet orbis tamen
nigros sed non nulle partes habent albos
et ipsi ita magnos ut in xx cubitorum lo-
gitudine eualescant ursa fortior est
quam mas et audacior et astutior ursus
est domesticus habet uero mamillas sex
cum si nati sunt raniorum fructibus et
sanguine consistunt informis et impenetra-
bilibus ¶ Urus est ursinus quam ursam
non parientes in matura partum mi-
nibus paulo maiore corpore educit sed
lambendo souendo atque formando se-
tum in membra producat ursus hac
arte capitur uenatores arbore cau-
cauam notantes in qua mallei sumus
congesserunt apes mallei mergentes mo-
lis in quodam fune suspendunt ita
quod foramine uel que ad ditus est ad fauos
obstruunt uero que sub arbore palos co-
acutos infra figunt Cum quod ursus
mellis cupidissimus in additu mallei
appensum in uenit uastitatem respondere
cum inimicum sed malleus ad locum redit
cum retruserit ¶ Quam quod sepius sit
ursus tandem ictibus mallei fatigatus
et uictus ut potest mellis ut deuorare est
quando impalos acutos sub arbore de-
scendens cadit sicque ut uenatores aliquo
tres decretum capiunt ut accedunt cu-
aut capitur si uero admitti homines uel
suscepit unde brus ere cadenti porta
bilium cum eo tandem respirat quasi
insensibile uisum amittit Ca. xciij
Zubrone de zubrone et ce
Zubro est bestia de qua taurorum siluestrium
ferrum ferocissima magnitudine ut
pote xv cubitorum longitudinis tante
quoque uelocitatis est ut si cum ea tum
impetu coepit retro ictu uenatoribus re-
capiat ac longius post ea precidit et
utraque securi egesto largissime preceps
tres canes equitat atque debilitat et
uentus in utiles reddit pilos habet
subnigros cornua maxima cubitorum
bouum et ampla super magnum ita ut ad
mensas diuitum ferula fiant patim
¶ Primo quod hominem aut canem aliquem
habet incornibus eum sublatum et ta-
dem in altum proicit rursusque incorni-
bus recepit donec penitus interimat
tunc quassatum habent quidam ipse eius
uelocitatem dicit esse tygridem sed fal-
so. Nam tigris est bestia satis modica
habitat in oriente licet aut respectum in
bestiam que aucupatoribus [illegible] dicta
petur nec est ars alia uenandi qua
de facili possit capi lassatus zubrone
si uentus et ambulans uenatur ei se tota
arbore magne molis opponit tunc

zubro videns ad arborem accurrit ea
que cornibus circuiens cingens putat se
ledens quod venatorem obruere possit. In
fine venator super arborem protectus lucta
tis fatua cuspide perfoditur et sic quas
iurgiis in singulis sagitta decidit. A
liud autem est zubriarum genus quod poloni
thimauces dicunt forma quidem ymmo
velocitate prestantes huic quadrupe
dibus. Ca[pitulum] xiiij de serpentibus etc.

Serpentes hyeme latent in cavernis
sub arboribus gelantur et sic eis
durant nunc autem tempore prodeunt.
In Sicilia nullus serpens vivere potest
licet aliquid venenatum. Cum etiam
ubicumque terra de Sicilia allata super ali
quod venenatum proiecta fuerit illico moritur.
In Syria angues non ledunt. In lace
Delmonie monte hospites et extrani
bus non ledunt indigenas qui inhabitant.
Serpentes natura frigidi sunt unde per
que infrigiunt parum aut nichil no
cent. Itaque nocte minus quam die ledunt
quia nocturno rore frigescunt. Hyema
li frigore in nodos torquentur estate no
resolvunt. Sunt serpentes maculosi sicut
pisces et xxx costas in corpore. Cor pe
collum sunt. Venenum simile complectitur non prin
cipaliter. Nullus serpentum testiculos
habet sicut pisces. Serpens cecatus vi
tu illuminatur sicut cauda secanda eius
amputatur revirescit virtute naturali. Sic
lacertuli. Serpentes magnum fel habent. Sub
epar parum non super intestinum. Omnibus ser
pentibus indifferenter carnes assatas comedit.
Parum autem bibit, appetitum desiderat
vinum. Unde vino solent allici serpen
tes qui eos venantur. Licet autem bibant
non tamen potum habent nimis quia
vesica carent potius quam superfluitatis ca
lore naturali consumunt. In maximis
est in eis hunc tamen lactum precipue su
perfluitates licet modice secundum quantita
tem corporis emittunt. Ingressuri a
quas serpentes venena deponunt quorum
aut resumunt. Et si forte casu quodam
amissa venena non invenerint, caput ut
pre frequentius allidentes moriuntur pre dolore.
Dicit autem Plinius quod nichil aliud est ve
nenum quam serpentum fel. Unde advenas
sub spina a posteriori medium ad os perveniunt
fel ut cauda ut in scorpionibus. Omni
venenis inficit frigidius abigescit pi
que est venenum sunt tale: fauces hominis
ariditate sitis inficit. Et dicit quod
nocte non possit nisi prius homini saliva
vivens contigit. Terra serpente hanc

perisse sicut Plinius dicit, ampius non recu
pit sed post paululum moritur. Penas lun
itaque serpens non plures infundit. Pat
quam unum salubre et salamandra. Cum serpens
caput abscindens totum ferienti corpus
abicit. Nam si caput evaserit amisso
corpore in chauming vivit. Serpens adole
scentiam fugit, ut Plinius, vetatur. Vivunt
autem longo tempore quia cum senuerint
tarnes suas ieiunando consumunt. Denuo
cute laxata macie et foramine petre tum
sicuti veterem pellem deponit ac iuven
tutem induit. Exuit et pelle etatis ante
suis. Ca[pitulum] xiv de speciebus serpentum etc.

Aspis est serpens cinerei coloris cuius
dentes sunt modum longi sunt ita
quod extra os sicut apri appareant. Mor
su venenum in mittit et figit. Unde et no
men accepit. Utitur quorundam aliorum in
cantationibus ne venenum infundat vel ut
quidam dicunt ut quieta capi possit.
Et cum desistente eius aufferri quia na
turaliter meos nascitur aspidi non nisi cum
par iuncta est. Unde fit ut una interemp
ta altera interemptore incredibili sequa
ultionis instigat cuiusque vigilantibus aggre
mine ipse infestet turbas difficultates
propellens et spacia preveniens et in amnibus
arcetur vel precipiti fuga. Cum vivat non
sinat aspis non natet a sensibus iam syrtis
unde proventus cum natans eis obicibus.
Sin autem eos tamen suos inficiunt. Am
phisbena est serpens cuius oculi more lucer
narum lucent. Habens duo capita. Aristoteles loquens
de serpentibus orientis que bina habent ca
pita dicit causam monstruositatis huius
esse in spermate ut si duo spermata coniun
cuntur in una matrice, nullus quod sanctus
nisi ea distinguat. Ambo non serpentis ca
pita cibum capiunt et in unum corpus trans
mittunt ambo. Etiam mandu(c)ando sapiunt.

Basiliscus est rex serpentum cuius flatu
alii quoque serpentes horrescunt cumque
fugiunt quoniam possunt precauentes
quia solo flatu eos necat homines si
videt solo visu cum inficit. Quia radiis
oculorum eius spiritus hominis inspirabilem corru
punt quo corrupto cetti quoque spiritus corru
punt qui in arteriis vicina cordis descendunt.
Et sic homo moritur a serpente. Non si prius ho
mo videt serpens extinguitur ut dicit Jacobus
Aconensis. Unus autem nec defunctus est.
Nam absque cinis eius sunt delinitus.
Et nec aranee possunt intexere nec vene
nosa quelibet. Abstractatus argen
tum eius tunc delinitus imitatur colore
aureum. Ceterus autem omnis serpentes nocior

est et astucior nutricula filiis marina ad littus euocat eisque blanditur et eam et copulam concitat. Deinde mollis animo eciam patitur eam ad coitum suum. quod vero aduersarios insidiis [illegible] solus cum ad aquas veniatur occidit. ¶ Boa est serpens ytalicus qui persequendo lac vaccarum ad immensam molem conualescit intantum ut duos leones et solidas turres glutiat. huius fuisse credunt illum quem regulus romanorum dux apud affricam cxx pedum longitudinis interfecit. pellis que detracta tamen ad spectaculum est delata. de hac scribit plinius quod cum capiebatur oportuit adhiberi balistis et tormenta muraria sicut in oppugnacione castrorum. ¶ Cerastes est species serpentis iiij cornua in capite habens quibus si volunt mammilla [illegible] aduersas imperatorum quam sudore [illegible] dunt venenum apposito. Capitulum xxiij de dracone et dracontis parte

Draco venenum non habet. Vnde quod desipit si dentibus non nocet. corporis tamen eius pessimum est et sicut primus quia venenosa comedit. Cauda quoque si quem ligauerit occidit. huius maxilla frequens est in speluncis per estum nimium et caloris sui corporis et aeris acuitatem salis qui maximus est in partibus orientis draco cum in ventum [illegible] animal inter mollioribus [illegible] stagna habent eciam in rupe lapidea speluncam fortis. Quia turrim habet et in desertis illius antique babilonis ac riuulis eius maximi dracones habitare dicuntur quorum morsus ac rugitus homines terret et ipsis draconibus intollerabilis est habitantibus ita ut quidam sola eius visione terrant ad mortem. ¶ Draco [illegible] et campis crescens repente calescit verno tempore nauseat [illegible] malum siluestris lactuce succo restringit. ¶ Draco enim aut et debitum magnitudine [illegible] sine cibo tempore multo viuit. Et si comedit non de facili saciatur. In abyssis terre sicut dicit augustinus aliquando draco moratur et cum maxime senuerit [illegible] egreditur ac super aera fertur magnitudine alarum remigiis aerem concitans et impellens. Alij quidem pellicia volubilitate [illegible] corporis sui magnitudinem late diffusis [illegible] aerem inficit. Quidam genus eorum pectore et [illegible] super terram repit aliud non pedes habet [illegible] venit. Ex cerebro draconis inopinate [illegible] palpitantis extrahitur dracontia lapis. Lingua eius et fel in vino decocta [illegible]

dio sunt hiis qui incantant ab incantacionibus eorum corporibus positi in mortis. ¶ [illegible] serpentes magni sunt et potentes facies virgineas habentes humanas similes in draconum corpus desinentes. Credibile est huius generis illum fuisse per quem dyabolus euam decepit quia sicut dicit Beda virgineum vultum habet hunc enim dyabolus sibi iungens vel applicans ut complecti forma mulieris allicit faciem ei tantum ostendit reliquam partem corporis arborum frondibus occultauit. Capitulum xxiiij de

Iaculo de ipnapis lacerta ipsadera

Iaculus est species qui uolans alicubi arbores subit et in eis delitescit ex quibus in animal [illegible] penetrat animal [illegible] venit. ¶ Ipnapis est species ab aspide genus trahens [illegible] quas mordet interimit veneno eum immittit sompnum qui nullo impulsu infectum [illegible] cleopatra suo sinistro brachio suo apposuit [illegible] collacans ut eius attactu dormiret et [illegible] quieta morte finiret. ¶ Lacta [illegible] venenum dicit qui species [illegible] ferit [illegible] tamen ut species [illegible] lingua [illegible] pedibus non gradibus [illegible] capto reliquis efferatur [illegible] nulla est memoria et ideo non dubitat in quo loco [illegible] sit obita [illegible]. Quidam dicit fetus [illegible] deuorari unus relicto qui [illegible] fratrum parentes suos occidit [illegible] pedum [illegible] colore fu[illegible] est [illegible] lacertorum bestiola quedam forma sed colore dissimilis que tandem [illegible] siluestribus vescitur. ¶ Ipsadera est species [illegible] ad grossitudinem [illegible] colore in ventre candido [illegible] flatus adeo noxius esse dicitur ut si [illegible] ori eius adhibeas [illegible] eius flatu suo faciat in [illegible] et gladium fulgentem si ori eius adhibeas lingua venenosa [illegible] inficit usque ad summum gladij [illegible] colore afficit ac si flamma violenta corriperetur. Si autem homi[illegible] in pede [illegible] venenum [illegible] membra [illegible] eiusdem nature [illegible] ascendit. Cum autem ascendens cor tetigerit [illegible] in pede suspendat in altum [illegible] pedes

demissa capite statim venenum nequit
ascendere. Si infectus locus apperitur et
medicamina sanatur. **Ca. xxiii de sala
mandra, scorpione, spitula et stellione**

Salamandra quam nos multi tamen scor
pium i. lacertum fere vocavit est al
quadrupes faciem habens lacerte ut
ut dicit Aristoteles faciem habens lacerte por
ci corpore in igne vivit et extinguit co
tingit offert et quandam sanam palliditatem
de qua contexte zone comburi non pot
est. Aut splendorem et corporis omnia alia
iectum est in sinistra parte ingetis quoque
insecti quoque magna est inter navi
tas aliis animalibus chara et valde
quia parvissit desanguinee uterque tamen
repsa est unde quia diminuit vita ca
lor qui est incentivus audacie timor
etiam tamen eius causa est quod calor eius
sit navis ad prima eius mutabi
lis ova gallinarum more gignit et
decemus fructus producit sub ore aut ge
nere non est masculus neque femina
sed omnes gignunt. Alexander rex inditum
de hoc animalis lana vestimentum habuit
quod cum ad mundiciam alii lavari debet
non aliis aquis abluebatur sed quando in igne
proiciebatur et igne candescebat.
¶ Scorpius blandum et equale vermen dicitur habet
multum sed est incauda nodosa venena
tum aculeum quo pungit et inficit pro
priamente ferit aut obliquus ictu et inficit
nullorum manitus medicamen cessat sed
ita nocens in venire ferendi statim ante
ab eo repellens putatur esse remedia
cuius cuius patatus fuerunt dolus
insectorum scorpius caudam habet et brachia
et spiculum in cauda duos habet aculeos
ut dicit Aristoteles tradunt in vere augent
et in autumnus similiter pariunt vermiculos
duorum specierum quos tempore devorare
nolunt illi in nunc sunt qui se cum
nubus matris imponunt. Porcus niger
si a scorpione percutitur procul dubio mo
ritur. Albus vero colore porcus evadit
quamquam et non semper. ¶ Stellia est species
animalis venenosus cui hanc est similitu
dinem tit hic tanta varietate refulget ut
intuentes pulcritudine sua retardet
et quem natura dedit reptando pigri
orem miraculo stupentes detinet quos
assequi non valet. Est autem tanti sceleris
ut hyeme pellem deponat sumit
morsu qui tangitur ignea corruptus
ardore tinxerit. ¶ Stellio serpens depic
tus est lucentibus oculis in modum
stellarum cuius veneno mortiferum est.

Sed remedium contra illud sit oportet cor
nibus scorpionis. Fel cuius in aqua tritum
inmisceat ascalos quaedam instinctu co
gregat dicit. Scorpionum maxime tamen
natum statim inimicum odio naturali in
sequitur. Sed quia stellio maior est atque va
lidior scorpius minimo scorpius timet atque
ut eo suo sudore frigido perfundat. **Ca.
xxiiii de tortuca et tyro.**

Tortuca ut dicit experimentum esse quoddam volunt
venenum quidem in vita caret sed
nequaquam post mortem. Nam ranes eius
ut dicit Ambrosius. Si quis post mortem
nudo pede calcaverit venenum statim in
ficitur. Est autem animal duorum pedum ca
put habens ut bufo caudam ut scorpio
duabus scutis durissimis quasi testis
tegitur quibus ideo se induit ut difficile
ter etiam validissimis ictibus frangi pos
sit. Sicut ut gallina sed ova eius ad co
medendum sunt nociva. ¶ Tortuca femina
ut dicit Aristoteles non habet nisi maris mali co
itus superfluitatis quibus habeat vesicam co
tra cum animalium natura habeant plumas
aut squamas aut cortice. Nam ista omnia
non habent vesicam. ¶ Tyrus est serpens
in finibus Ierico circa solitudines iordanis
infestus avibus et animalibus maxime
quod avis avium que cum ipsis avibus et anima
libus maxime quod omnis avium que cum
ipsis avibus concedit. Hunc carnes cum
certe cum quibusdam admixtis cum
tapitum venenum expellunt quam confec
tione tyriaca dicunt. Fferunt autem non
nulli hunc ante passione domini nullum fa
buisse remedium in ludeum quod fuisse so
lummodo infestum ipsa vero die passionis
domini ideo eis infestissimum circa petras in
caput fuisse comprehensum et ad latus in
cruce suspensum atque in illa die totum
illud serpentis genus accepisse virtutem
contra omne venenum tamen cum vene
num serpentis tyri quod tyriaca dicitur tyriaca
nihil valet contra venenum serpentis. Et tyriacum
quod est irremediabile malum accipit.
Dicitur de ipso tyro. Tyrus senectute
confectus hinc pellem suam deponit
et coronat suis cornu quod vix oculos est
ita ut si vestras bestiam certam putes.
Deinde cornu capitis aufert quo facto
reliqua parte corporis faculus spoliatur. Et
cum spoliatus fuit habet modum et forma
embrionis. Tyrus enat intus et anguem
quod distat fit animal et generat sibi simile.
Ca. xxv de vipera ydro.

Vipera quasi vi pariens dicitur dicit Phisiolo
gus quod habet faciem humanam usque ad

umbilicum ab umbilico uero usque ad caudam
cocodrilli figuram. [C]ibatus digestibilis
quod foramine est caret et ideo more ceterorum
corrumpi non potest sed tunc post. [F]amam sic
loco dentium circa dentes eius. [C]orpus eius
tumorem inflacionem inducit et irremedia-
bilis esse perhibetur. Serpens hyeme intra
terra conditur. [F]emina vero omnia facere ser-
pentum quia crudelior sit ad feminam tamen
suam blandus est ut dicunt Ambrosius et
Basilius. [A]bsentem namque feminam suam
requirit et blando sibilo proclamat et in
corpore advenientem senserit venenum e-
vomit [illegible] eius Honorius
contra imperialem. [Q]uidam doctores referunt
quod si quis nuper mortue serpentis in [illegible]
calcaverit dentes eius quod venenum perhibetur
nocet irremediabile vulnus sepe. [E]xo-
ta eius valent contra omnem serpentum ic-
tus ut dicit Plinius. [C]inis eius quod pro-
icit cum in [illegible] trita denti-
bus [illegible] medetur. [A]deps eius ca-
liginem oculorum tollit. [Y]drus est serpens
in Nilo flumine. [Q]ui cum viderit cocodril-
lum aperto ore dormientem in littore luto
se limo se volvit quo faucibus eius faci-
lius illabi possit. [I]ncorporatus ergo cocodril-
lus illapsum deglutit qui mox dilaniatis
visceribus eius vivus exit. [E]st autem
ydrus ut Plinius scribit pulcherrimus anguium
[illegible] in orbe terrarum sed sponte [illegible]
[illegible] quod morsu [illegible]
[illegible] eos et leonis fimo remediatur
sed quorumdam serpentis ictus ad [illegible]
[illegible] Ca. C.xv de vermibus etc.

[S]equitur de vermibus inserta dicere. Omnis
[illegible] vermis aut [illegible]
[illegible] ut dicit Plinius [illegible]
[illegible] in [illegible] quantitate [illegible]
vermes sine pedibus sunt ossa tamen in-
terius habent ut serpentes. Alii parum [illegible]
alii nec ossa nec pedes habent. Alii pedes
[illegible] subtilissimis in-
[illegible] trahunt. Alii duos habent
pedes vel quatuor et hii currunt [illegible]
sanguinem habent. Alii non plures quam [illegible] pedes
habent et hii etiam currunt sed omnino sanguine
carent quia sanguinis [illegible]
mentum multorum pedum vel quia motus
ipsorum pedum [illegible] sanguinem. [illegible]
[illegible] habent [illegible] sanguinem
sanguine. [E]st et aliud genus vermium quod [illegible]
pedes [illegible]
vel potius membrana volando [illegible]
sustollitur et hii foliis arborum maxime in-
[illegible] dentibus rodunt non nulli [illegible]
[illegible] volantem [illegible] volunt
rodunt sed potius [illegible] vivunt. Item
vermium multa genera tunc estate incipiunt

et omnia estate desinunt quia [illegible]
[illegible] nascuntur quod [illegible]. [A]liud
autem est genus quod tunc estate quidam
incipit et omnia possunt [illegible] in arboribus
aut domiciliis cum estate [illegible] sunt
[illegible] parentibus mortuis [illegible]
per hyeme [illegible] tempore [illegible] aeris se-
[illegible] salis et calore [illegible]
tam. [A]liud quoque genus est quod hyeme con-
ditur latet quod velut mortuum cum ve-
nerit ad estatem renovatur [illegible]
vermes autem [illegible]
[illegible] colores vel [illegible]
ut qui multi sunt de elementis igneis
aeris sursum petunt. [Q]uidam vero multum de ae-
re volucres currunt. [Q]uidam vero multum
de aqua vel terra naturali tardiores sunt.
[illegible] cum [illegible]
[illegible] [illegible] ut dicit [illegible] quosdam [illegible]
[illegible] sunt vermes sicut magna fri-
gida pisces. [E]t de [illegible] apud [illegible]
[illegible] in frigido [illegible]. [illegible] autem
vermis [illegible] vermes
[illegible] tamen vermis appellatur ille qui
[illegible] terra [illegible]
[illegible] quos etiam [illegible]
vel [illegible]. [E]t hunc
dicunt [illegible]
[illegible]
[illegible] Ca. C.xvi de aranea et bufo-
ne etc.

[A]ranea de vermibus sunt. [illegible]
[illegible] vetus [illegible] quod
se pro captura [illegible] ad [illegible]
[illegible] natural morte defi-
ciat. [C]um aut [illegible] que ve-
ra [illegible] quod [illegible] est diligenter
inspicit ut non [illegible] sed cum [illegible]
[illegible] iam captum et [illegible]
[S]erpentes [illegible] fame [illegible]
caput serpentis sub arboris umbra [illegible]
[illegible] aranea filo se [illegible]
est morsus [illegible] eius [illegible]
ad finem mortis [illegible]
[illegible] aranea
[illegible] temperata [illegible]
ut dicit [illegible] maxime in fine [illegible]
est [illegible] estatis femina [illegible]
[illegible] attraxit [illegible] feminam
nec cessant donec [illegible]
[illegible] et [illegible] suis
similes [illegible] signa sunt [illegible]
[illegible] suas [illegible] tollunt. [B]ufo e-
st reptile venenosum [illegible] pestilentes
attractum [illegible] in-
[illegible] cum [illegible]
[illegible] post [illegible] tot
[illegible] est. [T]imet enim ne sibi terra pro
[illegible] deficiat [illegible]

est bufonis genus quod tortucum dicitur quod cor
nuale videtur unde a cornu nomen sic
appellatum. Colores habet duas tetri coloris
nili sicut sic producuntur et veneno nocet inbibito
edunt duobus cornu nocet inimicum ve
dunt. In sola gallia nocens invenitur cla
vel natum reddunt nature inimici sunt. Ra
vas quoque dicitur bufonis dicitur vel est si
ipse venenum quantitate qua tangitur infla
tur. Cum aranea pugnat rabea rana
Nam cum illa frequenter eum pupugit
ille se medicatur vel nascens intus infla
ta se contubatur et medius crepat et
moritur. Huius morsus pessimus est et insa
nabilis efficitur. Deinde infirmitate nutrit
propria ?tad... aque ?abips? animali sa
turo appellatum. Cum contractum habet oculi
?sica spati utitur magna visum retrahat
virtus ?nisi mersit humida loca et ?tenebrosa
libenter inhabitat odit claritatem solis nec
?tam defatali unde patitur noctem ambulat
?et magis nias ?hanc ?ocras ?vestigiis per
diem vero latet in abditis ?odore florenti
vinee fugit ipse cubitalem magnitudi
dine aliquando crescit ?pussis ?pame perlibus illud
?reptile ?horatius ?tedens ?habitat quod lapidem
?infixum portat Capitulum xviij de vermibus quorum
[C]antarides sunt nomina incipiunt per C
vermes que infirmitate vandos
fraxini vel alni ?cohorore? infelices
gnant. Colore viridem habent aurea sub
solis radio micant sicut gemme quibus sunt
?et alas ipse ?candissimi pediem volat
?haste vero ?pariter in unum globum congregat
Circa mense augustum de nocte ?adveniendi
dum colliguntur cum aceto mense vectant
mortue enim suffuse super membra quo
ad ?sibuvnsulo ?eius instar ?cipsi formato
?pallente ?consistentie persistant in vesicatam
in applicatione. Dicit ?sacepsa enim a?
?linida vel ?acumine ?festuce ?inolans pla
nis ?yforcata mane ?humore erat. Cantarum
quod valet eius dicto per annos xv contra
aliqua ?tantum infra ?cum. Cicade vermes
sunt quorum quidem duo sunt. Quedam p
lus locustis similes sunt et hec domus
inhabitant ea loca que magis calida sunt
id est ignem sunt. Est aliud vero genus ?cete?
colore papilionibus similes feruntur etiam
quarum genus est quod vos tinus volantes
?dicimus ?hoc ?conmistatos? ?crabones vocat
Sub alis ut dicit ?grossioribus alas habet
?subtiles ac tenues sicut bruchus. Circa
?vesperam potissime volant cum volandi
strepitum faciunt. Habet ?corvina media
?halia ?quidem ?plonga ?bipilla ?dentata
?et lucida quasi forcipibus in ?cacumine eu

cum libuit admorsum ?cacubz circa ?ius
longa atque ?vercasa lucent ignium more
noctu ?partes laterum earum colores purpu
ra refulgentes aliquando compisse ?abrumbrin
?duumputatum caput ?earum vivit diutius
sine corpore sed etiam ipsum corpus vivit sine
capite sed non tam diu sicut caput. Cica
des habent in pectore quoddam aculeatum lingu
ius simile quo rorem lambunt. Ipsum vero
pectus fistulosum habent ?et dulcis cantus
?chanes quidem canunt femine silent. Supi
ne iacent. Due habent candida sed corpora
?iuxta ?fatum ?latum ?cantant aliquoque ?prole
faciunt. Cicendela est vermis in Italia
nocte volans cuius noctis tenebras fulgi
dus radians ut si eum in tenebris videas
exhalatarum scintillarum putes. Cyno
mia est musca canina ?ratulorum ?auribus
importuna quod licet catulus frequenter excu
tiat semper tamen importune revolat et
?ad ?pugnam ?ad ?conveniendum ?in veniat usque ad
sanguinem ?cuncta procedit. Culex acida
petit et dulcia fugit lucem diligit ita quod
ad lumine aliquando se urit. Nomen habet ab aculeo
quo sanguinem suggit Capitulum xix de vermibus quorum
[E]...gulas nomina quorum vero incipiunt per E
est vermis ?aut nomen habens sit cum sep
?in sanguine caput continue ?et sug
gens ita intumescit ut medius crepet
?Eion ?eam continuo ?superflantantis habet si ?qui
busdam ?pedunculis silvestribus dicitur ?invenit
?viris sed in lupis ?tantalibus frequenter gig
nitur. Eruca est vermis longus multis
distans pedibus colore varius. Olera et
arborum folia depascit. Circa tempus sep
tembris celesti rore vel imbre perfusus
mutat subito calore conforma dicitur ut quod
pedibus repebat in ?unum volare possit
?tancertis ?alis ?ipsa tardo ?lapsu ?pigris ?et
morsibus universa ?cansumit ?ipsa denude
?cuncta consumit postquam in summitati
bus arborum instar ?bombicis ?contexta
relinquit que ?sequenti estate ?miinibus co
alescunt ?bulcorum vero tecta domorum in
?triplices mutata forma ?pereuntes ?et volat
?subama ?insnotibus pendent ibique in
?bufilu redigunt. Eruca ?pertame ?habet
?tyssicus cum inficit ac post se pustulas
relinquit et est venenum ?signum ?ea ?rau
?effectis ad magnum malum. Formica
est vermis ?nuic ?pravidentie ?sibi ?ipsa
ut animalia ?senio fortificatur ?reverit
formice labores ?continuant ut apes sed
apes ?alias faciunt hec non condunt. Sepe
?vivunt etiam mortuos suos atque sepeliunt
et ?pale ?inter ?cuncta animalia preter homines
?sedent formicarum vero qui ?myrmicaleon

dicitur vermis est denique formicarum sed multo
maior. Cum dum adhuc parvus est et invali-
dus vel hoc pacem ac modestiam simulat
sed cum vires accepit pessima consortia de-
spicit et iam maiorum turbam comitatum
statim invalescens audacia formicas gra-
nis tamen laborantibus insidians debel-
lat et quod sibi multum in estate parant in hye-
me labores earum diripit ac destruit. In
India sunt formice circa montes aureos
in (fluvi?)ibus maiores fortes ac seve minus
pedes magis habentes cum pedibus habentes
longos ungues. Canes non fortitudinis sunt ut
musicas habentes dissipant. Bestias autem
[illegible] non ledunt satis cautie quod aurum
illud quod ipse custodiunt in antris non auferat
ad expletandam quoque cupiditate avaritie illius
auri collocate sunt bestie. Capitulum de his

quorum nomina incipiunt per L. 2

Lanificus vermis est longus vermiculus
subtilis multis distans pedibus
sparsum colore albus. Hic lanam
sericam de foliis arborum operatur et car-
boris mori foliis vescitur qui scilicet cibus me-
diantibus ipsius visceribus in lanam se-
ricam vertitur. Itaque lane sue fusos in la-
nisculos faciunt et in centro sui operantur
ita ut per fusos fusos undique opere suo inclu-
dantur. Post hoc pertu sibi faciunt in
mutate fusorum egredientes ex natura
mirabili mutati prius apparent quam
sori adeo ut dixisses qui prius repserant
in magis pedibus habentes alas iam apti
sunt ad volandum. Deinde veniunt in cun-
ctis diebus tribus coeunt quo peracto
moriuntur masculus femina non statim
excitato ova parit in munda substrato
sibi panniculo vel albo vel rubeo. Deinde
emoriuntur. Tunc panniculus vel albus
vel rubeus cum ovis suspenditur. Cum non
possit hyemis attingere frigus reponitur.
Postea calore veris in valescente ova
ad solem apponuntur et calore foventur
donec animata in vermes formetur. Du-
os tamen colores lana naturaliter in hiis vermes
suscipit album scilicet et croceum ceteri non arti-
ficio sunt. Dicit tamen quod ova de panno
in confectione suspensa vel album colore
vel croceum traxerint. Limax est testu-
do in limo nascens terram etiam medit[atur].
Quatuor habet cornua sed duo [illegible] longi-
ora [illegible] protendens cornua [illegible] dit sed
quando eius tangitur cornua [illegible] trahit
ac se ipsam inde flectit hic [illegible] me la-
tet ne prodatur. Sanguis [illegible] eius
ponitur blandiri ne pili [illegible] sciunt
efficacem impedit. Confricta et contrita
vulneribus et ulceribus sanat apostemata.
Locusta dicitur quasi loco stans

coloris viridis est caput huius forma-
tum ut equus ac admodum quadrangu-
latum pro cauda. Cauda longiora et
ad se separati raspata cum tu intestinum sa-
nie et in medicina repleta [illegible]
scapularum quasi dentes habent dicuntur. Corpus
hoc se terendo stridorem edere mares.
Femine minores sunt et semina maiora
portante tacent. Circa solstitium est eius
coitus earum. Ova et stercus in autumpno
pariunt que toto hyeme durant et vero
tempore erumpunt fetus forma pusilli
sine cruribus pennis et reptantes. Pluri-
bus cum pepererit dum est animalis sta-
tim circa fauces earum in nascentes qui
eas strangulat locustas. Dicitur est mani
a longinqua ripe contumata plurimorum
dierum fame maxime quod mirantur quod ipse
pecora pabula moverit tam remota
petet loca tanto quo pennarum stridore vo-
lant ut aves esse credant populi aut
et a longe venientes spectant solliciti
sunt ne suas terras operiant. Nam licet
diva mulier terras contingunt omnia con-
tracta adurunt et corrodunt. Alii autem ve-
to sublate in maria vel flumina decidunt.
In Cyrenaica vel Syria regione lex est
has ter in anno debellare primo quoque
ova deinde fetum et tandem adultas de
qua deinde sectoris quo pennis adiudicatur qui ab
hac lege cessaverit. In Syria quoque multa
vi imperio cogunt incolas eas debellare.
Parthi vero eas in cibum sumunt. Hae autem
ventis austrolibus quam septentrionalibus
moriuntur et aquilonaribus. Floribus arborum
amigdalorum ficuum impugnant infir-
mitatis sue remedium habet nam folia
lauri abrogata eas ab excitudine liberant.
Captivus se concedunt maiores quam mi-
nores devorant. Capitulum de his quorum
nomina incipiunt per M.

Multipes are-
nomen est et sanguine caret. Hoc al-
dicit Aug. aliquando coram nos allatum
eo quod spectante in multas partes genitum
et tamen magnas per morte ab aliis par-
tibus separata. Musca parva volat et cum
volando strepitum facit volare etiam
gitatio sub alas rostro habet quasi canina
dentium pedibus posterioribus alas
terit anterioribus et rostrum et caput lu-
cem diligit nec in tenebris ambulare
novit et calorem se libentius confert
humidis insidiis et cruorem appetit. Balsa-
mum rapta fugit albaque et mundiora libenter
conspurcat. Carnes recentes ceteras ubi
tetigit statim vermes in sevit
qui corrumpunt infectas et maxime
diebus canicularibus infesta est cum
animali et maxime homini. Ex corruptione

simi gignuntur iuxta magna incendia
nimis fornacis opposite hyeme latent ardent
tis similiter in augusto provolant inpor
tune homunculos & nigros ac duros edunt
equibus iuxta provenient. In cypriis partibus
est mirum genus quadrupedis que pen
nate sunt muscis maiores que et
pyralle dicuntur qui in fornacibus e me
dio ignium volant inprimis. Et hoc quidem
mirabile est quod quamdiu in igne sunt vi
vunt. Cum autem extra volaverint paulo lo
ngius moriuntur. ¶ Spirimachus est vermis
corpore admodum exiguus sed audacia ac
ingenio robustus nimis. Dicitur autem cum
serpentibus hic tamen ingenio preliandi
licitam descendere. Cumque corpore sit exigu
us ac viribus impar contra eos tamen pug
ne sponte init fortiores se vincit ex se
curis audacia potius quam naturali for
titudine. Cap. xxxi de his que incipiunt per p.

Papiliones sunt vermes
volantes qui maxime floribus
in autumpno roscis cibos capiunt. post
augustum coeunt et masculo moriente post
coitum femina edit ova quibus editis
moritur. Que nec per hyemem durant et in
estate vermes fiunt qui calore solis ac
nocturno rore in volucres crescentes alas co
ncipiunt evolantes. ¶ Phalangia est ara
nee genus morsu venenosum corpore
exiguum et coloratum varie. Horum pe
tudinem qui libenter ingreditur. Cumque ter
ras implevit pervenissent in cantaridibus ma
ximum simulat de vita sua presumant. Hec
speties incubant rana rubeta ova pa
riunt. statim ex eis fetus erumpunt prius
matrem consumunt. Adiuvat eam post
fetus incubat. ¶ Pediculi dicuntur a multi
tudine pedum. Sunt vermes cutis humane
carne creantur. indubitanter tamen in in
firmis hos non nulli dependere humoris
aliis de venis et exspirationibus gigni di
cunt. Contra hos optimum remedium esse
dicitur si corpus abluitur marinis aquis
aut vehementer salsis vel argentum vivum
mixtum oleo cum ... bullitum et zona ex
hoc intincta portata. ¶ Pulices a pulvere co
lore dicti vel quod ex pulvere humore
corrupto procreari dicuntur. Saliunt. Pos
quam volant nocte quam die magis ho
mines infestant vel vehementius corpora
aut somnum gravius ... sit tu
... non potest. Cum quis manum adhibet
celeris fuga dilabuntur nec inveniri
queunt ubi non quies esse credit celerius
ad infestandum redeunt. Homines morsu
pungunt ac acute sanguinem attra
hunt eo quod tam subtiliter ... ut

integra pelle que media est sanguine tu
moros et evaporationes excipiunt. Mira
bile tamen cum insident vestigia relinquunt
acie humectatis trahant et lentata maiori
virtute grassantur. Contra pulices optimum
remedium est corpus absinthio fricare vel
eadem herba cum oleo cocta corpus perunge
re. Vel si virgis cocta in vinum mensura fue
rit aspersa pereunt nec earum proventus copia
reliquis estatis tempore erit. Pulices vero duas
partes divisa refutat. Cap. xxxii de ra
na.

Rana vermis est quantum colore
viridis sed illa que rubet dicitur
loquax est vocibus importuna no
ctem quam lux est magis nec aliud quicquam dic
potest nisi cum premitur aut leditur. Tunc
cum mutat vocem instar murmuris emittit
qualem humus vocis natura secundum eorum ex
pendi potest quod ore clauso inflatis labiis
suis sonat ingurgitatus ad sibilum non ro
das aperit instar follium latera refert vocem
ut fortiori spiritu non elata promat. Aqui
duplicat vocem qui posuerit equaliter lumi
na mandibularum inferiorem extendit sup
eriorem. Cum autem ambas extendit cum
oculi sicut candele lucent. Timet autem
quod spirat rabominibus odio se humi suspicatur
In augusto mense vivum potest ab eum per
quos iustis cibi vel potus vel noctis aptus
desecrari manantur hauriunt temptantes
difficultatem aperire potius. Ranarum toltus ma
gis est dulcore quam dedie. Tunc earum coi
tu magna est mora multumque semen ef
fundunt. Ranas sit mole que illas sunt
rorans pistis fetus mutuit inter ranarum
na que rubeta dicitur intra inhibere vivit
pluribus referta medicaminibus que depo
nit ac resumit quam vult. Est assidue in pa
stu facte dicitur. Venena vero numquam deponit
sed tamquam arma sua penes se reservat. Sunt
genera eorum venenosiora plena aperi
de his recensent narrant auctores. Dicit si duo
bi lateris offendunt magnum sentiente mutat
refrigerari vel nec post ea fuere in exemp
la rubeta. Carnibus earum infamari pauit
praprie quippe mirabile aliter etiam est. Contra
venena medium leporis et rubete cinis
earum remedia est in aqua potatus. Est
et rana ... viridis et parva tenens cor
onata ... que arbores ascendit ubi ex
mutez(?) ... folia requiescit et naturali
presagio ... pluvias in nubibus sentit
eius ... fortiter clamat futuras
in vi ... dationes inter reliquos vero
tempore nisi numquam cantabit. Hanc orbem totum
icta vocem eius demum putat. Cap.
xxxiii de his que incipiunt per s.

Sanguissuga est aquatilis ...

cauda et pedibus ac pectore homines impetit ac bestias ut sanguinem eorum sugat tamque saturitate nimia mortem sibi sepius accersit. Os habet admodum trianguli unde et triangulare vulnus relinquit. Cumque carni adheserit quanto magis trahitur tanto fortius inheret donec rumpatur. Itaque sanguinem putridum contraxit et alii [illegible] decidit. Quidam autem hiis vermibus minus sapientes ad supplementum corporis sanguinem hauriendum se subiciunt nisi corporum minucionem senciant. Nam in sanguine sano nobiliorem ac bene digestum sanguinem sorbent, cholericos autem ac [illegible] dicitur ille que rugate ac livide coloris sunt dicti [illegible] que nigre. Sanguisuga tum [illegible] ac tibiis pungit ut venenum [illegible] est si in bestiis aut bufonibus aut serpentibus aquaticis hauserit. ¶ Scabiones ut dicit Plinius minimi aut subtiles degunt horum vero [illegible] sunt [illegible] concavitate [illegible] quamquam fetus inequalis est. [illegible] alius evolat alius in aqua est alius in [illegible] perpetuat. Carne vescuntur [illegible] in plenilunio crescunt hyeme [illegible] Auctores dicunt inter [illegible] novenis punctis [illegible] ca[illegible] neququam [illegible] sicut apes sunt [illegible] plurimis subiacent [illegible] ac murmura [illegible] magis in tamis locis horum mella sunt humanis usibus inutilia que qui rapere voluit stulto periculo se subicit nam corpus aculeis laceratur. ¶ Semiphices sunt vermes minimi volantes qui [illegible] tum [illegible] maxime pugnant et aculeis dormientes ac [illegible] unde in locis [illegible] circa lectos [illegible] tam subtilis [illegible] ut [illegible] ¶ Seta est vermis vel ut quidam volunt serpens [illegible] est cum tam [illegible] longitudine [illegible] utraque [illegible] caput non est [illegible] magnus [illegible] vermis est [illegible] Si fundis aquis [illegible] tamen non [illegible] est ut absorbeat [illegible] vermis in potu haustus [illegible] mortem non infert. ¶ Persecutor colubri est vermis coloris [illegible] qui [illegible] ad umbram habitat [illegible] unde nomen accepit. Nam [illegible] colubrum [illegible] cauda [illegible] ad caput [illegible]

[illegible] quasi fricando [illegible] et demum morsibus carnes eius aggreditur. Anguis [illegible] fugit persecutor insequitur ac letali morsu [illegible] donec interiora cerebri penetret ac perempti carnibus saciatur. Sic [illegible] amicus dicit. Dicit autem [illegible] vermibus coloris aurei quia qui nati sunt [illegible] apricantibus [illegible] ¶ Deinde sine cibo permanent diebus multis ita latent immobiles. ¶ Stellio figura vermis est ut dicit Plinius qui nocte ut stella lucet. Nunquam vel magnis ymbribus [illegible] concavitate deesse [illegible] Huic tantus vigor est ut ignem tangens non alio modo quam glacies extinguat. [illegible] sanie [illegible] cuius hominis [illegible] fuit toti capilli defluunt idque quod contactum colorem in nigrum mutat. [illegible] vermes [illegible] gignunt nec est in eis mas vel femina.

Explicit de serpentibus. Incipit [liber] ix.

Thamur dicitur vermis Salomonis.

Quam Salomon cum marmor pararet ad edificationem templi de [illegible] precepisset construi [illegible] legis que vetuit altaris edificandi lapides ferro incidi [illegible] in vallibus [illegible] ars humana [illegible] Nam pullum strucionis in vitreo vase reclusit quem cum videret strucio [illegible] naturalis cogitatam artem [illegible] ad desertum cucurrit rediensque vermiculum tulit cuius sanguine vitrum [illegible] confractum est sicque fetum eripuit. Quod videns Salomon [illegible] eodem vermis [illegible] marmoris usus est [illegible] consecutus est. ¶ [illegible] vermis est quadrupes [illegible] aqua [illegible] velocissime currit sed magis super aquas [illegible] aquarum tractus [illegible] lassus repat. Hoc autem [illegible] est currens super aquas [illegible] quod manet [illegible] morietur. ¶ Teredo est vermis ligni caput habens rubeum corpus album successione ligni [illegible] filum [illegible] lignum consumendo se [illegible] ¶ [illegible] vermes [illegible] aut Italie Germanie Gallie Hyspanie fere omnes arbores excepta quercu tylia [illegible] ceteris [illegible] est [illegible] que fere arborum durissime sunt vermes [illegible] Tilia non cum sit arbor tenerrima nunquam sub[illegible] ligna [illegible] vermes [illegible] manet. ¶ Testudo vermis est sine [illegible] tempus [illegible] tardiore et [illegible]

et multo sanguine crassum. Harum aliqua
rubee sunt alie albe alie nigre alie
varie secundum mutationes aeris et coar-
tationes. Hec mira [illegible] comperimus quod sub
tus est crassum formant sibi habitaculum
[illegible] poculis marmoreo simile unde
similis testudinem qua calor solis pau-
latim durescit in lapidem. Cumque in
lutulentis palustribus nata sit tantum
antidoto ipso se munit. Harum quoque nives se
stare audit. Etiam ut refert Ambrosius
[illegible] pasta serpentibus cum saepe
sibi venenum adhibit origano sibi mede-
tur. Si vero sal super eam proieceris fere
tota liquescit in [illegible] de illa
reperies aliud quam sanguinem quod utile est
ad medelam. Testudines [illegible] carni-
bus aliquando [illegible] in plerumque ma-
gis [illegible] [illegible]
[illegible] capite reliqu-
um corpus comedunt. Harum vita [illegible]
tus est. Ceteris quidem faciunt sed non
[illegible] et obscene inutiles sunt.
Tyria est limbus [illegible] corrupta in
vestibus consuere [illegible] qui mag-
na earum est provocatus adeo [illegible]
ut eas credat sed de [illegible] Ca. xcv

Sequitur de piscibus in generali et c.

S de piscibus. Pisces omnes ordine
nature fruuntur [illegible]
[illegible] pisces cum aliquo
genere [illegible] pisces [illegible]
[illegible] aut testiculos aut
mamillas ut dicit Aristoteles. Delphinus tamen
[illegible] delphinum et cetum de ceteris
monstris maris et hoc est quia filii sui
quia fetus lactant non tamen [illegible] sed
iuxta [illegible] itaque non [illegible] sed
[illegible] quibus [illegible]
et filii [illegible] [illegible] pisces ha-
bent [illegible] ita quod [illegible]
[illegible] declaravit. Quidam itaque
pisces [illegible] quidam in
[illegible] [illegible] simpli-
[illegible] Quidam de limo aliorum piscium. Quidam
ex [illegible] et [illegible] que
super aquam [illegible] sicut oleum [illegible]
femine maiores sunt maribus ac longi-
ores et [illegible] duriores ante tempus
partus vel coitus mares et femine [illegible]
[illegible] natant [illegible] tempore
vel coitus et partus ambulat pars cum
pare. Non aut in [illegible] quamquam in
[illegible] qui [illegible] Quidam pisces palu-
dum [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] pisces generaliter
post hiemem [illegible] fetificant. Maior pars in
[illegible] fluminum fetificat si ad [illegible]
[illegible] loco non est ventus [illegible] in
[illegible] pisces [illegible] fetificant in parva
[illegible] est aqua et [illegible] iuxta radices

[illegible] ut aliarum arborum plurima [illegible] pars
[illegible] multitudo [illegible] quasi
[illegible] multiplicavit [illegible]
itaque [illegible] quam [illegible] magnitudo ma-
ior [illegible] [illegible] piscium
maris [illegible] [illegible] est [illegible] Ca.

Ca. xcvi. De eadem re et c.

In profundo maris multa piscium genera sunt que in-
[illegible] aduersus [illegible] pi-
scium alii branchias habent multiplices alii
simplices alii duplices [illegible] aquam [illegible]
[illegible] emittunt. [illegible] est [illegible]
[illegible] duriores que non sunt [illegible]
pulmone marini piscis si [illegible]
[illegible] sicut [illegible] unde et [illegible]
quorundam pulmonibus oleum [illegible]
[illegible] est. Carnes piscium [illegible]
duriores sunt reliquis corporis partibus.
Omnes pisces lapidosi pinguiores sunt et
omnes quidem pisces qui [illegible]
natant [illegible] ventis meri-
dionali flante impinguantur. Qui vero
in longum [illegible] ut lucii flante
vento septentrionali [illegible] est impingu-
nari. Carnes piscium [illegible] circa [illegible]
[illegible] sunt. Carnes a-
[illegible] in profundo [illegible] sunt et
minus [illegible] pisces [illegible]
[illegible] nullus [illegible] piscis [illegible]
[illegible] natat et [illegible] sunt. Omnes
pisces maris [illegible] se [illegible]
[illegible] quedam aliquorum [illegible] natat
et [illegible] quia [illegible] non comedit [illegible]
Quidam piscis ut dicit Plinius naturali-
[illegible] sunt ut [illegible] capita maio-
ra portare corpora [illegible] magis
[illegible] non possent. [illegible] pisces
et animalia [illegible] [illegible]
minuit [illegible] palpebrarum
[illegible] quia palpebris non [illegible]
[illegible] capiunt [illegible]
[illegible] [illegible] incumbunt
[illegible] et [illegible] pari [illegible]
[illegible] sicut [illegible] [illegible]
[illegible] capiunt ante solis or-
tum [illegible] maxime [illegible]
[illegible] Quidam [illegible] fetificant in
[illegible] et [illegible] tempore [illegible] ple-
[illegible] capiunt. Quidam vero tanguntur
[illegible] vetus sit [illegible]
[illegible] alii [illegible] qui [illegible]
[illegible] capiunt. Est autem modus [illegible]
[illegible] piscium ut si fiat fossa iuxta flu-
[illegible] aqua [illegible] [illegible] lig-
[illegible] tunc [illegible] pisces [illegible]
veniunt [illegible] [illegible]
maximeque [illegible] Omnes pisces natu-
raliter [illegible] lapidem [illegible]
[illegible] quam [illegible] quia lapis ille
[illegible] Unde [illegible] fri-
gore pisces [illegible] profunda petunt

De piscibus quorum nomina incipiunt per A vel B c.

Abremon est piscis
ut dicit Ar[illegible] similis scardinis cuius
velet aliorum ea more contactu mas[illegible]
parit sed naturali instinctu ventre suo ad
harenam fricat que contactu aspera est et
gustu salsa sicque ova concepta sunt et post
tempus debitum fetus educit. ¶ Acipen-
ser ut dicit Plinius piscis apud antiquos
nobilissimus qui solus contra morem aliorum
piscium est squamis toto corpore adversis
¶ Albirez est piscis marinus sicut autem alios
piscium [illegible] ac firmam sicut ut ea in-
[illegible] utant [illegible] ¶ Alphoras est pi-
scis qui non generatur sed in locis lutosis ubi
est aqua [illegible] luti putredine in modum
vermiculi creatur postea vero cum ascendit
aquam crescit in piscem. Durat autem modico
tempore cito quia dissolvitur. ¶ Allec est piscis
marinus quemadmodum [illegible] cottidiana ma-
xime mediterraneo est ut maiorem Britan-
niam [illegible] ¶ Dum [illegible] fere
generis piscium marinorum [illegible] tempus suum
[illegible] solo sit [illegible] piscis [illegible]
fere capture tempus est septimum scilicet ab
augusto usque ad decembrem qui tunc [illegible]
captus sunt delicatorem cibum prebet sal
sus autem in usus [illegible] ultra quam alii pisces
famis durare potest. [illegible] quoque fere pisca-
tum solus aqua vivit tunc vero [illegible] ag-
[illegible] potest. Nam statim ut aeris [illegible]
tigit expirat. [illegible] ulla mora est inter
contactum aeris et expirationem. Oculi eius
instar luminis de nocte lucent in mari
[illegible] cum ipso pisce moritur [illegible]
tunc super aquas in mari lumine vident
[illegible] ad [illegible] adve-
[illegible] adducuntur [illegible] quam [illegible]
[illegible] temporibus [illegible]
capiendum [illegible] magnus [illegible]
[illegible] temporibus [illegible] ma-
[illegible] usque ad tempus debitum ab [illegible]
[illegible] ¶ [illegible] est piscis sa-
[illegible] ut ait Ysidorus id est lapidem [illegible]
[illegible] ad modum [illegible] est [illegible]
in utraque latere quasi aculeos [illegible]
[illegible] corpore [illegible]
[illegible] totus in modum [illegible]
in [illegible] anguilla [illegible] pi-
[illegible] dicit difficile [illegible]
[illegible] martem que [illegible]
[illegible] ¶ [illegible] quoque
[illegible] aquis claris fluvialibus gaudet
[illegible] in abstensione pliadum [illegible]
quia tunc [illegible] aqua turba-
[illegible] ad pisciculos inferioris potestatis [illegible]
est [illegible] tamen cum [illegible]
[illegible] ¶ [illegible] sola [illegible] non [illegible]
nisi tunc aquis putrefacta dissolvuntur
[illegible] alio [illegible] decoquitur aliter nocivus

est cibus eius. Ad ignem assata plus ca-
petit quam malicia eius aliter evaporatur
pinguedo eius auribus medetur. ¶ Bor-
bothe pisces sunt fluviales aliquantulum
anguillis similes lubrici namque sunt et
[illegible] sicut anguille. Corium habent nigru
esum dulcem. [illegible] piscibus
melius et delicatius. Caput magnum re-
spectu corporis ad amplitudinem [illegible]
[illegible] xii annos [illegible] in corpus
magnum crescit et tunc [illegible] eius [illegible]
[illegible] natatur [illegible] inferius [illegible]
¶ Bothe pisces fluviales qui non natat
nisi per amplitudinem corporis [illegible]
[illegible] et lati valde [illegible] ubi [illegible]
[illegible] corpus impinguantur vento meridionali
flante. [illegible] hic piscis [illegible]
[illegible] fundum aque petens aquam [illegible]
[illegible] ut vidi [illegible] maxime [illegible]
corpore [illegible] cum [illegible] super dorsum
[illegible] similiter est [illegible] aut [illegible] vi-
[illegible] habet. Ca. xxiiij de piscibus qui incipiunt per C

Caucrus [illegible] est [illegible]
[illegible] retrogradus est [illegible]
[illegible] ante faciem suam ambulac
[illegible] duas habet [illegible] ut vetire
[illegible] in quibus [illegible] iste [illegible]
in ventre habet [illegible] ¶ [illegible]
[illegible] tempore [illegible] ascendit in dorso super se
[illegible] et illa [illegible] cum [illegible]
[illegible] inclinata super latus ad [illegible]
se [illegible] sicque [illegible] completur. Latent
hyeme mensibus quinque [illegible] tempore
senectute [illegible] velut anguis. [illegible]
lacte [illegible] sine aqua vivit [illegible]
diebus. [illegible] autem sunt duo lapides al-
bi coloris [illegible] in ventre [illegible]
[illegible] capite quos tante virtutis esse di-
[illegible] ut [illegible] cordis [illegible]
[illegible] ¶ [illegible] pugnant
[illegible] signum [illegible]
[illegible] mari ut dicit Solinus [illegible]
qui homines [illegible] habet [illegible]
[illegible] velut cocodrilli. [illegible]
[illegible] cum [illegible] qui vivi
[illegible] ¶ [illegible]
[illegible] et [illegible] morsu [illegible] in [illegible]
[illegible] sed spoliat ¶ [illegible]
[illegible] est piscis [illegible]
[illegible] corporis magnitudinem
[illegible] ¶ [illegible] in fluminibus
[illegible] sub lapidibus [illegible]
delitescit. ¶ Carpa piscis est [illegible]
[illegible] in lacis vel fluviis [illegible]
que carpens parit. ¶ Cum [illegible] sua in
[illegible] ad pariendum apta [illegible]
[illegible] marem suum [illegible]
[illegible] ut [illegible] pariunt [illegible]
[illegible] lac emittit [illegible] illa [illegible]

ore statim ova parit in sobolem profutura.
Nam ova parere nequit nisi prius ore
semen receperit. Pene autem tunc receptum
non solum adeptum innatare [illegible]
ad ova tam aspicienda et formanda. Unde so-
boles in annis futuris spatium. Delphinum car-
pe non tanquam in annis primis nativitatis
[illegible] in [illegible]
septimus post augustum eo quod tabe mo-
ritur. Remedium eius est aqua dulcis et
fluvialis. Huius soboles patris aquis p[er]-
[illegible]. Si in singulis fossis x. cubitorum re-
cente [illegible] ponantur singule carpe cum pa-
ribus suis ante partum proxime optimus
[illegible] est carpo sobolem producere. Sed post-
quam pepererint dormiunt. Soboles quoque
trium vel quatuor mensium tempora robora-
ta fossis reiecta reponitur [illegible]
cum [illegible] piscis astucias nullatus
ut rethi capientibus evadat. Cum enim
rethe intraverit cavernis foramen querit.
Sed si non invenit saltat. Nititur in auribus
[illegible] super rethe ut gutta cadat. Alii sub
rethe refugium querunt. Alii fixam ore te-
nent in fundo aque ut rethe supervenientes
eludatur. Alii etiam asperis [illegible] cum
impetu caput in limo fortius figit ut
sic rethe per caudam [illegible] sine
fractura [illegible]
[illegible] decerpse decerpse dix[it].
Et licet [illegible] pisce [illegible] tamen
magis sicut in quadrupedia [illegible]
[illegible]. Cap. xxx. de [illegible] codi [illegible]

Cetus est [illegible] piscium maximus [illegible]
ab infonte magnum [illegible]
[illegible] meatus strictos unde non nisi
[illegible] pisciculos deglutit quos [illegible]
[illegible] suo attrahens ad se ac [illegible]
in ventre suum mittit [illegible] quem-
dam pellem membrane similem que [illegible]
tis meatibus [illegible] non sunt [illegible]
magnum ingredi ventrem [illegible] de-
tes [illegible] in senectute albos [illegible] pi-
sces aliquos fluctus [illegible] ita [illegible]
ut [illegible] membra [illegible] classem
navigantium [illegible]. Sit [illegible]
vi tempestatis oritur se super fluctus attol-
lunt [illegible] ac turbinibus naves
[illegible] alii dorsa sustollunt
in quibus urgente tempestate nautem
[illegible] gaudentes anchor-
[illegible] falsa [illegible] quiescunt. At [illegible]
[illegible] belua sentiens subito [illegible]
[illegible] se mergit [illegible] cum navibus in
profundum trahit. In athlanticis mari si-
cut dicit Ambrosius [illegible] monstra sunt infi-
nite magnitudinis ita ut si [illegible]
tes [illegible] altissimis ad celum [illegible]
[illegible]. Cetus postquam etatem annorum

trium attendit cum balena coit [illegible]
[illegible] virtute virge genitalis [illegible]
ita quod ultra coire nequit sed intrans alti
maris pelagus [illegible] ut nulla
[illegible] arte capi possit. Infra tres quoque annos
etatis sue capi potest. Ballene fetus suos
gestant cum infirmantur et in validi sunt
[illegible] eos in ore recipiunt [illegible]
[illegible] tempestate faciunt [illegible] post tempe-
statem illos evomunt. Cum [illegible] defectum
aque fetus impediunt ne matrem [illegible]
matre [illegible] aquam in ore receptam in
star fluvii ad eos eicit ut sic [illegible]
[illegible]. Multos etiam diu comitatur
adolescunt [illegible] xx. annos [illegible]
Branchias non habentes fistula spirant
[illegible] faciunt. Captum autem
sit piscatores locum [illegible] cetus est notates
illic aggregantur cum navibus multis [illegible]
[illegible] cum fistularum ac tibiarum [illegible]
[illegible] quia gaudet [illegible] so-
nis. Cumque [illegible] naves [illegible] sonis mo-
dulationis attonitum [illegible] instrumentum
[illegible] rostri dentibus [illegible]
in eius dorsum clam [illegible] clam quoque di-
fugiunt. Nec mora si cetus [illegible] locum
dedit fundum maris [illegible] petit [illegible] ad [illegible]
[illegible] dorso [illegible] ferri [illegible]
ter impellit quousque [illegible] pinguedine
una [illegible] intus [illegible]
[illegible] salsa maris aqua [illegible]
intrat ac [illegible] prius [illegible]
mare fluitante piscatores cum funibus
[illegible] ad litus cum magno tripudio
trahunt. Conger est piscis magnus
ut murena longus sed corpore multo ma-
ior hic vento flante vehementi impingua-
tur et eius carnes dulcissime sunt ad
edendum. Cum murena [illegible] piscibus
inimicitias [illegible] [illegible] est
ut polipum fortitudine dentium laceret.

Cap. xxx. de piscibus quorum nomina incipiunt per D. E. G.

Dentix vel pagrus D. E. G. [illegible]
Dar nomen [illegible] quia dentes [illegible] mag-
nos [illegible] ac duros quibus [illegible]
[illegible] in ostreas [illegible] pisces [illegible]. Dra-
co est piscis marinus ut dicit [illegible] sic
dictus quia postquam [illegible] non [illegible]
[illegible] nisi [illegible] habet tamen alas du-
as et duos pedes [illegible]. Echinus
est pisciculus spinas [illegible]
[illegible] alas aut [illegible] que pedi-
bus assimilantur [illegible] loco [illegible]
nes [illegible] aut [illegible] modum [illegible]
le est quod cum sit semipedalis non ulla in
[illegible] sed [illegible] mare et pedum
cum [illegible] pedibus [illegible]
ita quod nec ad punctum [illegible] valet
Nec est alia ratio [illegible] stupendo [illegible]

digito inspicit quod dentes mirabiles sunt predicto
mirabilis piscis iste tamen dici non potest quare
humorum aptatu dispositus sive dissolvendo
mortem infert. ¶ Orbis est piscis ma-
rinus habens caput ab inferius ut dicit Aristoteles
et totum suppliciatum supinus quod est tante
mortem animalium [illegible] videtur aut spinis
loco pedum. Cuius anteriora separata sunt
inferiora tantum humore est teste Pli-
nius quia spinis [illegible] inde non
defensabili fit illi piscator. Carnes eius
nec sentiunt [illegible] sunt calore nimio si-
militer ut dicit Plinius. ¶ Ozena est piscis
diversis in [illegible] ita ut nisi [illegible]
possit ab equis inferior aut turbus [illegible]
habet intestina, ossa pauca in sua corpore
cartillaginosa [illegible] que solida sunt inte-
rius [illegible] consolida. Carnes non dulces
[illegible] ut ipse carnibus pura simi-
litas. Per omne corpus lenis est dicit aliquis
asperitatis in corpore ut in moribus habet
etiam est [illegible] ac timoris fugiens
qui nec animo periculo se defendere potest
statim agitatur ad fugam habet studio
[illegible] latendi gratia se affigat qui
[illegible] ut scribitur ut sentiat ad lapilla
fugit que sibi solet ad tutamen [illegible]
[illegible] eo quod studio inopportunus
cicit latitante [illegible] fugiente. Et quia
[illegible] sunt [illegible] nec etiam in [illegible]
[illegible] aquis late possunt [illegible]
rante se aquas agitanda sepe simul a-
[illegible] capiuntur. Piscis iste captus
vino fortissimo vel lacte potatur et
[illegible] in ebriatus [illegible] perit. Plinius dic-
[illegible] ad [illegible] tibi [illegible]
refertur. Bibit autem vini [illegible] qua
[illegible] inebriatur. ¶ Obolus pisci-
culus est forma non rotunda squamis [illegible]
[illegible] argenteis [illegible] aquas [illegible]
lapillus in [illegible] accommodat
[illegible] ¶ Orinus est piscis
marinus qui [illegible] natura aiunt [illegible]
[illegible] supinus capitis habet quos [illegible]
attendens [illegible] insidians [illegible]. Capitulum

I[r]undo xxxiij de pisce qui p. r. k. f. 20

Irundo marina similis est avis huius nomi-
nis et ad modum [illegible] in aqua ma-
net ut piscis [illegible] habens ad amena elevat
[illegible]. ¶ Pellator est piscis maris [illegible]
formis plumea [illegible] que [illegible] ad
[illegible] remedium [illegible] inhiare [illegible]
solet [illegible] datur. Nam si multa plu-
ma [illegible] ac [illegible] tunc [illegible]
[illegible] non possit fame moritur. ¶ Tri-
losa est piscis marinus in testa [illegible] appa-
latus cuius orificium est in medio cor-
poris. [illegible] aut [illegible] ei appropinquat
[illegible] lapidibus cum [illegible] suis
posterioribus anterioribus aut quibus [illegible]
[illegible] cum [illegible]

tibus desideratur. Si quod ut [illegible] est
[illegible] se posse credit [illegible]
[illegible] contrahit [illegible] lapi-
di cui applicatur. ¶ Testa magna
[illegible] plurimum maior habet cubitos in longi-
tudine hyeme latitat autumno [illegible]
pinguescit et plerumque magis. ¶ [illegible]
[illegible] aliqui cubitorum caput
habet [illegible] duos an-
nos [illegible] est [illegible] aliquid [illegible]
[illegible] est que [illegible]
nis [illegible] stabilitur. ¶ Lucius
est piscis ut dicit liber rerum qui [illegible]
[illegible] aquaticus appellatur [illegible] fluviales
aquas [illegible] sufficientem
habet [illegible] temporis in longitudine
maxima [illegible] Cibus eius sunt pi-
sces [illegible] more [illegible] piscem
ad magnitudinem [illegible] concedit [illegible]
[illegible] sub [illegible] caput [illegible]
[illegible] digesta paulatim [illegible]
donec totum consumat [illegible]
[illegible] parte [illegible] obviationem
crudelitate [illegible] quia [illegible] est [illegible]
rapine [illegible] impaciens. Nam [illegible]
[illegible] piscis formam [illegible] est
autem piscis quidam [illegible]
[illegible] acutas quem si lupus
aquaticus [illegible] appetendit [illegible]
[illegible]. Si non apte [illegible] non potest [illegible]
[illegible] aspera [illegible] lucius [illegible]
lapidem cristallo similem gerit [illegible]
[illegible] in longum [illegible]
piscis ut dicit [illegible] flante [illegible]
septentrionali [illegible] pisces qui [illegible]
[illegible] [illegible] squamis
aquas ascendit [illegible]
[illegible] sub [illegible] [illegible]
[illegible] ut filii sui non [illegible] ei [illegible]
[illegible] hoc [illegible] naturale [illegible]
[illegible] rapine [illegible] in [illegible]
[illegible] ascendit [illegible] dulciorem
aquam [illegible] aqua tanto [illegible] est dulcior
[illegible] propinquior. Capitulum xxxiiij

Margariti sive de pisce qui margaritas facit

Margarite [illegible] nocturne tempore litus
[illegible] margaritas
concipiunt [illegible] talis est [illegible] ut
partus suos [illegible]
[illegible] sol [illegible] [illegible]
[illegible] nimio [illegible] lapides [illegible]
subsidunt [illegible] quos
[illegible] scopulos
[illegible] delitescunt [illegible]
[illegible] magis [illegible] est
[illegible] dicit que si capta sint [illegible]
fugiunt. ¶ [illegible] est piscis marinus
duorum palmorum longitudinis [illegible]
[illegible] capite [illegible] cum [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] facit [illegible] captus

[illegible] p. [illegible]

cum pane sale delicatiorem cibum comedentibus facit. ¶ Anguillus est piscis velocissimus in aquis fluvialibus sed naturaliter incautus. Nam deridetur eius stulticia cum in metu capite abscondito totum corpus absconsum ac securum credit. Sed cum lucio inimicitias habet hyeme tantum. Et hanc causam credunt quia tunc varius est cibus pro quo dimicant. Estate non sufficiat et ideo tunc ad concordiam redeunt. ¶ Multipes est piscis marinus a re nomen habens. Hinc pedes alacer procedunt. In hyeme cogit cunctos ceteros pisces sibi in du[illegible] conturbis struit per duos menses durat et hoc unum omnium tantum ad instar vitis parit fecunda per xl noctes sedet et cum apertum fuerit cognus sunt pisces innumerabiles. Et si non esset multum eorum genus decresceret quia serpentes in meatum consumunt et multe questionibus sunt. Multipes astucia magis quam fortitudine vincit cancros monstrum marinum quod validum est ac robustum. Est etiam quoddam genus multipedis naturaliter astutum quod in aque superficie natat et dorsi testam ad solem ponit ut desiccetur ac durior fiat sitque salsas maris aquas et adversa scopulorum pati valeat. ¶ Mullus est piscis marinus qui a volubilitate in epulis traditus nobilibus barbatus cum est que septentrionalis tantum gignit oceanus horum tamen qua plura sunt. Quidam alga rosticis ac limo ceterorum quoque piscium carne vescitur. Nobiliores ex [illegible] labro gemina barba insigniuntur. Iactum quod eorum est quod mota vivis acris severitate coloris [illegible] nobilem conspirante [illegible] colorum varietati spectari. Lingue [illegible] ¶ Murena tantum femini sexus esse creditur et a serpente concipere. Ob id in spatu ad coitum venit. Dicit autem Ambrosius quod serpens ad eam venturus adventum suum sibilo commonit. Cum vero nuncius singalia septentrionali mucronibus omnibus indagata maxilla septem maculis sunt que ad septentrionalis refulgent dumtaxat neque quodam sed eum aurea viter contingunt. Murene sicut dicit Plinius libenter sedent inter arundines et ligna ut si forte retibus concludantur. Plures multiplici cauda dant. Hec morsum venenosum habet. Sed capitis carnem dum morsus sanat. Piscis siquidem est eas inclusum fluminis piscibus in limo leptime ac ditissime decoquantur cum pellibus aromaticis. Inde tame quoque ipse condiuntur. Venenosa namque illa lavandat humore unde nec de facili coquuntur. ¶ Murices conche marine sunt que latent circa cautes ortum statuto

tempore coeunt. Preciosum liquorem tingendis vestibus habet utilem. Sed huius color in sola vena candida reperiebatur. Reliquum corpus sterile est. Huius quoque tantum hic color conspicitur quid cum vita sanguis evomunt. Rostrum habent spicatum ab uno rotunditate nec in angulos prodeunte rostrum sed ad conche modum utraque late clauditur. ¶ Mus marinus ad terram rursus obruit quod per xxx non dicum redeunt. Item fossam aperit et fetum in aquam ducit. Horum fetus interim cia usu carent sicut fetus omnium fere generaliter aquatilium. Ca[pitulum]. De monstris marinis quorum nomina per ordinem [illegible]

Dracus maris dictus est a serpente nomine quia sicut est in coloribus dorso eius sculla pictus est colore diversa. ¶ Pectines maris armantur unguibus et lucent in tenebris igneum vigore. In magnis fluctibus in magnis estibus tremendum quantitate patiuntur aerem sed eos hic ut vivunt tunc dorsissimum passionem inclementie inquiens corpore pati non valeant. ¶ Prima de qua dicendum est corpus quod rotundum habet ora et sinu spiralem ambulat. Aperit primo testas suas. Adhuc sed quod prius pisciculis offert quasi mortua quam protinus concultat. Testas ipsi hauriri audacia circuit imple eius conchas. Illa non prima sed plenam tenaciter apprehensum quem hic inclusit convivat pretium quod sociis tradit. ¶ Porcus maris est piscis quibusdam porci terrestris conmagna parte similis. Nam et caput habet suillum et membra in corpore costas quod simili modo dispositas. Porca fere tanta eius in longitudine turpis. Lingua eius absoluta est ut porci sed voce differunt. Vertia quotidie orificium habet et testam in fun-do quandis fodiens querit. In eius dorso quedam spine sunt venenum efficacissimum habentes contra muttantibus sunt valde truculentes sed sal corporis punctis remedio est. ¶ Purpureus est quidem fere piscium mimus(?) quibusdam omnibus sedem nomen sunt pungentes sagas in eius circa fauces rubens est sanguine non illa rubedine caret. Ambo venis maculis inundati sunt. Hos vulgus asserit sine semine in aquis crescere. Quod mirabilius est alios etiam horum semine propagari. Unde et sicut piscium inter pisces nascantur. Dicunt enim si stagnum novum fiat nullus que pisciculus immittatur. Hos pisciculos anno secundo invenire et anno tercio diversi generis pisces ex eis propagari. ¶ Purpure sunt conche marine que uno tempore congregantur et attriti liquorem ore salivant quem cerei faciunt. Sunt horum piscium conche infra annum magnitudine implent. Et si an

mercipendo tristitiam cum libidinis
auferunt nec ultra coire possunt ut ante
pote propositum liquorem pariant unde
summa diligentia prius acus detrahuntur
ubi conche vel constringuntur ne exstat
liquore vestis purpurea tingi solet
qui color incrementis vero more sublimis
purpure splendidis coloribus capiunt ut
cum semel tincte fuerint nunc reddite re
nuntiant. Ca. lxxxij de piscibus qui incipiunt per R.

Rana marina que piscatrix vocatur a plinio prosequitur pisces
hec in sedimento caverna sub
culis habet quibus turbatis limus affusca
tes vel raptorem eos latitantes ingen
tes convenire docet tamen ipse accede
tes ab illis subito distrahuntur. ¶ Raia
raia est piscis maris inter pisces vo
biles reputatus admodum vilis et hoc
ubi est piscium copia prope modum ro
tundus est in longitudine in latitudine
fere equalis oculos habet equaliter horribi
les os quoque deformitate similem et
hoc non tres locos quos pisces ceti sed locos
veniunt ubi in capite oculi sunt os vero
habet. Caudam habet oblongam ut colubra et
in ea spinulas quasdam acutas valde
habet et illis in capite lapidem. Nec credimus
quod natura fecerit eum inutilem hunc
carnes indigestibiles sunt ut carnes
bovine propter quod ut dicit Adelinus ne
to indixuali flante. ¶ Rumbus est pi
scis magnus fortis et astutus sed tardus
hic quoque piscis ut rana marina simili
dolo depredatur. Nam in limo turbato
absconditus pinnas scitas movet cum
pisces approximare videt maxime eos cor
ripit devorat argumentum est eius solle
rtia quia cum sit tardissimus omnium piscium
in ventre tamen piscium velocissimum in
ventre sepissime reperitur hic. Ca. lxxx

v de piscibus que incipiunt per S.

Salmo piscis est in longitudine et latitu
dine magnus et corpore ro
bore fortis est sed ponderosus et carnis dis
que qui habet agilitas apparentia virtutis
est potius quam alacritate corporis hic ut dic
plinius olim prefatum similibus pisci
bus fluminalibus maxime in aquita
nia. Carnes eius rubee sunt que licet
dulces et grate sunt valde tamen facie
tatem cito manducantibus ingerunt
piscis iste fetus facit nec diu vivit post
magnus dulcibus stagnorum et liberis
sicut tempestate ad dulces undas fluminum
dum etiam ubi intus? sepem vel ali
quod huiusmodi obstaculum inveniunt saliunt tandem
tangit flexo se corpore et volat ad alta
tum ipsum etiam facit cum inuentum
se senserint. ¶ Salpa piscis est robuste
nis et vilis habet inuaricatum? sui libet
ut tangi delicatiori possit nisi fustibus for
titer fuste vel ferula verberetur. ¶ Se
pia concipit ore sicut et rupa quando
enim dura sunt hec non natant in ma
ri nisi par et masculus et femina. Omni
tempore ovant et in xxx noctibus ova
sua complent femina cum ovat mas
cum sequitur et superna semine insufflat
ut vivificentur. ¶ Solaris dictus est
eo quod in sole libenter in ripis fluminum
iacet. Caput habet magnum et os satum
latum cutem nigram ac lubricam
qualis est anguille. Epar habet
dulcissimum et sibilitate? ... in
nativitatem ac longitudinem maximam
crescit sed hic omni in tota longitudine
duxit tardus cum ceteris piscibus
crescit. ¶ Squatinus piscis est in ma
ri .x. cubitos habens longitudinis et
caudam pedalem hic absconditus in
limo pisces corripit subito. Cutem
tamen asperam habet ut aliqua ligna ebo
ri polliant illius quoque cutis. In cuius
vero est similitudine natura cre
avit ut ferri vel calibis acumine ...
medri possit. ¶ Stella piscis est in
mari occidentali cuius figura est
admodum stelle habet tamen aliquantulum
comedit ... inveniuntur in cuius ven
tre dum queritur tactus patuit.
¶ Sturio est piscis magnus habitans
in aquis fluvialibus que magne
sunt diffuse et ... dum eius non pot
est stagnis nisi ad dulces fluminum
aquas transiit. Habet enim parvum
aut nullum admittit in corpore quippe
cum cibus ... in nutrimentum sufficiens
est ipsa sola aeris serena tranquillitas
Unde habet rotundum habet ventrem ac ipse
modicum solidus nec ventris est
in reliqua parte corporis habet intestina
licet ... respectu sue magnitu
dinis. Epar non satis magnum et ideo
dulce quod nisi comedi potest sine stu
machi abhominatione unde eius fel
le quod contrarium est epar furari solet
ut dulcedinis ... parte tempe
retur ... amaritudinis in felle
Hec tamen illa post integra que inter
ceteris animalibus ab ... solet
Nec nisi modicum sub gutture ...
uncta habet clausum cum noluit aperi
aut aeris serenitati ... acribus
pinguescit. Aquilone non flante sub
sidet in profundis. Semen in lacte pa
situs diu sicut in aqua vivit. Ca.

lxxxvij de piscibus qui incipiunt per T.

Tructus est piscis magis pedalis
tam in longitudine habens tamen

quibus digitos magnitudine. Hanc ci-
uem in esse plinius dicit ut pes eius
inferiore fixata animo que malissimos pu-
teos decidit ammota continuo ac flu-
ctuare faciat, hoc colorem candidum in hye-
me mutat et estate nigrior fit. Solus
inter omnes pisces cibo alga nutritur et
sua in nidos parit. Dicitur est in ma-
cedonia qui nauibus dicto duxit porrigat ro-
stro. Tructa est piscis habitans in
fluuiis dulcibus qui magno impetu
currunt de montibus. Squamas habet
ut salmo carnes quoque dulcissimas sed
multo ebibiliores illis in estate tum a
mense iulio usque ad natale in hyeme
ad carnes habet albas ut ceteri pisces mi-
nores quoque sapidas. Aculeos habet in dorso
acutos atque pungentes. Truxera ma-
rina piscis est minus paulo plus quam
cubiti unius in capite super oculos unum
acum fert pium acutum et mortiferum.
Eo namque quicquid tangit necat. Nemo in-
fert quod timentes piscatores capto pi-
sce caput ei amputant. Reliquum ad cor-
pus in usus hominum cedit. Tinctus pi-
scis est uulgaris sic dictus quia ab ar-
tis tingitur ad mactanda caro eius ita re-
cente edi possit non sine fastidi-
o. Unde raro pretiosus est tamen aut
piscium comestibiliter uilissimus in aquis dul-
cibus frequenter habitat. Nigris tamen que
fluxu ac refluxu maris amarescunt
capiuntur. Aut fit Rethia tendunt in
longum aque tamen in circuitum rante re-
ctia super aquas instrumentis instar ar-
cus ita ut fluitet super undas. Inpin-
di autem eius patet nola suspensa.
Cuius sonum piscis audiens congregati
adueniunt cum tumultu, uelut stultus sequitur
illum nichilominus quia senserunt ante-
cedentes iugiter et in recta capiuntur
in multitudine magna. Hec de piscibus
dicta sunt qui pure nature ac speciei
piscis sunt. Ca. Cxxxxiii de monstris
marinis primo de ashane. Barchora.

Sequitur de monstris maris. Dicitur
marinum et omne genus piscium
quod ambulat et quod hamatur. Ashane
monstrum est maris gulosius
cunctis marinis belluis predarum
in magnitudine corporis sui ei quicquid
comedit unde quia stomachi car-
nem eius qui comedit multum ...
dit. Inflatur super modum. Et tum
amplius comedi nequit pisces ...
citat ab defatali quia cum collo tra-
at sicut ceteri pisces ab eius contagium
est liens. Est dictus adeo crassum animal

quod quantum tenet pellem retinens su-
as contrahens replicat et extremitates
sui corporis intra se sicut ericius abscon-
dit ita ut non appareant quod tamen ali-
quod sine sui detrimento non facit. Hoc te-
men adeo timet quod cum periculum senserit
... nec abscondere bestiarum
insidiis latet nequaquam caput foras
extrahit quod intra corpus suum abscon-
dit si cum affligitur fame carnes suas
denudat magis eligens mori absumi
quam preda fera belluis interim consumi.
Barchora est animal marinum sicut dici-
tur prouinciis animalibus fortissimum.
Nam et lapidem si in ore suo attingit con-
frangit. Hoc quicquid ad ripam ... ad illas
depascat. Et quicquid ob in aquam ...
illud subigitur. Hec cutis dorsi eius a so-
le desiccatur et admittit debitum flatum seu
possit piscatores quaque quadit ... illos
... piscatores namque piscatores
quam minus fila ... in mare. Sicut
quam diu effugere non ualent si insimul
... animalia ... morsibus patet.
At quam animal diu cum post alium ...
... laborat interim occupatus depre-
henditur. Ca. Cxxxxiiii de cete ... marinis.

Chaab est animal marinum habens iiii
pedes quos uersum sui corporis et
antiquus est magnus. Sunt autem pedi-
bus uacce similes horum unus longus est
cartalaginosus esse ... quo utitur
loco manus in manibus ... cum cadi-
cat quod ... pecudum accepit ... et
ori suo reddit. Et cum natat in aqua
... et ... suo
aquam in corpus suum attrahit qua cum
repletus fuerit ad aera ... eam
sicut ... Canis est marina
belua ... cum ... quod
eius ... reddit ... habet
branchias ... modo formatas ...
nouatur ... greges piscium ...
... congregata ...
... afflatum ...
... greges
ad loca eas angusta ... in
... morte ...
piscatores ad loca ... magnitudine
... pisces a fuga latebant ...
... hec ad beluae dif-
ficile multis ... confusa sunt.
Celethi est animal marinum quod preter more
aliorum ... in matre sua ... ill-
lius debito tempore fetus ...
... quos tam ... ce-
leritate sunt animalia ... partibus
similia. Hec est magnum et tamen est ualde

Ca. Cxxxiii de monstris marinis 2o de ashane barchora. Ca. Cxxxxiiii de cete ... marinis ...

tunc corpus grauius aliquid dormit ita ut maxime capi possit. ¶ Ceruleum est monstrum ceruleo colore quod Ganges flumen educat de quo superius dictum est. ¶ Chilon ut ista omnia animalium genera preponitur sui fecunditate monstrosa que dixit alteri libatur conteritur unde fit ut hoc animal corpus sit accumulatione corpore validum clamor et morsus indomitus plus posse differre ... quod multis diebus quo in unis hec superfluitatibus fundas ... que magis fundant ... ¶ Cocodrillus linguam caret os patulum rapturum habet ... usque ad aures ... mira ... adeo in mobilis ut nisi ad ... omnes ... mortem illum crocodillus ... dormire se simulat ... quas ad ... descendentes ... quendam ... animal sicut ... Cocodrilli ripas ... in insula genus ... quidem ... ... habitant ... supra dorsa eorum illas ... resupinato ... capite ... quod ... tenent ... cap-tiuos agunt ... eadem nocte ... absumpta corpora ... animal ... ... contra naturam omnium animalium que ... ¶ Crocodillus autem ... leuem nigram et in aliqua parte ... fissuras duas in pede que tres digitos faciunt ... pedem dextrum ... magnum et dum ambulat totum corpus fert super sinistrum ... in motus ... ... fortis applicatione ... quidem ... potestatem ... aut debilitatem confirmatur. Ca. Capitulum de delphino que incipit per D.

Delphinus est belua sine uoce ... pelagus et ... medio ... nullus piscium eius celeritatem euadit sed moram affert ... atque ... non ualet aliquid capere ... ¶ Delphini ... que ... ¶ Orum? non patula sunt ... receptaculis ... ... pulmone habent ... ... non est absoluta ... labia ... ... aures non habent ... foramen ... uestigia ... tamen sagacissime ... ¶ Dormiunt super aquas ut possint audiri

stertentes. Viuunt usque in annos ccc. ut ... musica. Unde ... nautis ... abstinet ... ut ... ... delphinorum gregibus congregatis ... se ... est ... ut dicit ¶ Aristoteles pisces ... carent hi solo estatis tempore pariunt ... habentes ... catulos ... diligent ... sub aqua matres ... ad ... ¶ Albertus ... usque ad annos x. ... mensibus completis ... ¶ Delphini ... duas ... ¶ Si quis ... mortuus fuit ... ... ab aliis piscibus ... donec tempestate maris ... unde Plinius testatur ... delphinus ... ad portum ... ligatus tenebatur ... ¶ Delphinus ... piscium multitudo ... pis-catores ... ¶ Si quis ... delphinum ... ¶ Draco marinus est monstrum ... draconis terrestris ... caput ... magnitudine corporis ... spinas et ... pinnas ... quibus utitur ... spacia ... uenenis? ... pestifer est ... morsus eius mortem infert ... dolores ... sanat. Ca. Capitulum de equo marino ... per E.

Equus marinus est monstrum magnum ... marina ... ut dicat ... aquarum ... ¶ Aliorum piscium ... ... cum ... ¶ Cocodrillus ut dicit ... monstrum est ... ... habet ut cocodrillus sed multo maiora ...

morum cupiditissimum est. Nam cum ei navis in portu occurrerit unum pedem in terra figens alterum navem in anteriori arripiens facillime scindit vel inclinatam aliquando mergit. Unde in plagis in quibus habitat in marinis horum multitudo perimit habitantes. Valde male vincit. Nullis capi possunt instrumentis nisi rethi ferreo. Ceratheus apud Sarracenos multo opere fabricato. Captum quoque cum feritatis mal[a] [illegible] ceditur pellis eius unius cubiti spissitudine. Hec dicit tante quoque esse duritie ut nullo iaculo vel armatura penetrari possit. ¶ Equus fluminis ut dicit Adelinus est monstrum marinum forma mirabili, sublimibus faucibus crines habet ut equus, pedes fissos [illegible] ut vacca caudam ut porcus. Corium est valde grossum est. [illegible] eius ut equi magnitudo autem ut asini hinnit ut equus [illegible] marine dicitur. ¶ Helcidus qui vitulus marinus appellatur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] distinctam [illegible] pecudum more parit numquam geminos plures educat fetus et lactat mammis nec ante XII diem in mare deducit. Huius usus [illegible] est. Nullum animal graviori sopore premitur. Unde doctrinis [illegible] [illegible] [illegible] in mari in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] si cum qui capiti subdatur. Difficile autem in capite [illegible] interficiuntur. Dicitur etiam animali illud mirabile fertur quod eo mortuo [illegible] pellis [illegible] [illegible] [illegible] naturali quadam instinctu sentire se [illegible] ita se gerit. Nam si mare tempestatum inflatibus surrexerit pellis si [illegible] [illegible] consurgit. Si vero mare pacificatum fuit pellis [illegible] [illegible] sic quoque maris status in re [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ¶ Estaca bos marinus est animal [illegible] fortissimum [illegible] [illegible] [illegible] non tam ad alia animalia sed etiam ad sua domestica semper [illegible] [illegible] sua femina pugnat donec eam interficiat [illegible] [illegible] [illegible] sic aliam [illegible] [illegible] [illegible] nec sic cessat feminas [illegible] donec eum contingat [illegible] morte defungi vel a femina sua [illegible] [illegible] [illegible]. Nec mutat locum suum [illegible] [illegible] [illegible] semper manet nisi eum natura [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ¶ Galalca [illegible] [illegible] cum fetus in alvo suo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in ventre fame [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in matrem ut [illegible] [illegible] [illegible] sequitur capitulum.

Capitulum de hiis que incipiunt per K vel L

Pavibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hoc animal [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum quibus monstra fortissime pugnant nisi se velut [illegible] [illegible] [illegible] multitudine [illegible] [illegible] [illegible] unde fugiunt [illegible] sunt ambulare [illegible] [illegible] [illegible] bella [illegible] sunt [illegible] in animalibus bella [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] album [illegible] [illegible] [illegible] fetum sicut gallina [illegible] fetum cum [illegible] pugnat [illegible] cum [illegible]. ¶ Kilion est animal marinum quod contra naturam [illegible] ordinem habet epar in sinistra splen in dextra. Nam in animalibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible]. ¶ Kaki est animal [illegible] [illegible] in mari [illegible] cartilaginosum est corpus ut sepia ossa quoque numquam debita robusta unde fit ut in [illegible] [illegible] [illegible] ambulare possit [illegible] [illegible] sustentare ambulacio [illegible] eius est parum [illegible] [illegible] [illegible] corporis [illegible] [illegible] dentes habet. [illegible] habet valde caudam [illegible] ut [illegible] [illegible] ut vacca [illegible] eius sanguine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in eis non [illegible] [illegible] corporis membra sanguinem sicut qui in [illegible] [illegible]. Hoc animal [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] digiti [illegible] [illegible] quoque pede figura pedis est ut caude piscis [illegible] [illegible] [illegible] valet dormit autem [illegible] mare super terram [illegible] fetus suos parit duos vel tres [illegible] [illegible] die XII post partum [illegible] fetus matrem suam ad mare [illegible] [illegible] ut [illegible] aquis [illegible] assuescat. Hoc animal mamillas habet unde fetus lactet. Vox eius est sicut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] autem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] malleis. ¶ Hirundo[?] [illegible] est animal [illegible] [illegible] mirabile duas habet alas in facie duas in dorso quibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum voluerit [illegible]. ¶ Luligo est monstrum [illegible] [illegible] [illegible]. Nam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] maris profunditatem. Cum autem aquas fastidierit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quas [illegible] natura dedit [illegible] volucribus [illegible] [illegible]. Sed quia [illegible] [illegible] [illegible] non potest post modicum [illegible] [illegible] ad aquas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Capitulum de hiis que incipiunt per M vel N [illegible]

Monachi maris

Monachi dicti sunt quia caput habent in modum monachi [illegible] [illegible] corona desuper [illegible] [illegible] [illegible] in modum

tamen super locum aurium faciem tamen non habet modo similem homini quia nasum habet pisci similem et os naso continuum. Cetera in inferioribus habet forma piscis. Hoc monstrum hamos sub piscibus maris absconditos libenter allicit et eorum escas super aquas legit. Dicit si homo ad inguinem unquam viderit appropinquat ipse et si datur facultas hominem arripit et trahit in profundum eiusque carnibus eius saciatur. ¶ Crocodrillus marinus monstrum marinum huius infiricie cetorum maximum quo naves cum magno impetu penetrare possit ac destruere. ceterum multitudini non prevalet et inde pectus turbatum fluminum quo premendit quia tunc tardum animal tardum sit naves eo ipso possunt effugere. ¶ Nereides sunt belue marine toto corpore hispido hispide sunt speciem aliquam formatam cum homine habentes aliqua cum mortalis condicionis permixta unde dicunt auditus procul gemitus eius ac planctus. ¶ Orcha monstrum marinum est ut dicit plinius cuius ymago nulla potest depingi representatione nisi quod sit immensa carnibus in mensura hec ballenas odio quia persequitur dentibus et truculentis ferarum [illegible] irrumpit ac morsu lacerat. Ille vero ad fugam inmobiles et ad repugnandum inertes pondere suo onerate ac primus unum locum solum noverunt auxilium in altum maria refugere seque toto corpore defendere. Et contra in ortis in maliciam prementes labo[rant] fugientibus occurrunt irritantes angustiis truncidant in vadis urgent saxis illidunt. Perna monstrum est magnum quod cum crescit in more nascitur [illegible] colorum de nigro habens [illegible] illas vestiunt nobilissimo velut fulvo minus ac rutilo unde vestes precioso [illegible] Indi coronatum in [illegible] ac mulieres populi quorum capitibus feminarum. ¶ Phisiter est in illa parte oceani que galliam respicit belua tante altitudinis ut ad instar columne se super fluctus ingentis columpne similitudine prefert altior quam navium velum quodam eructuans pacifaciat fluctuantes. ¶ Platanista belua in Gange flumine Indie nascitur rostro sicut delphini in caudam [illegible] cubitorum longitudine habens quibus facie sunt belue quas stacios vocant branchiis binis his bestias ames inesse dicunt ut elephantes ad potum venientes morsibus infestent eorumque proboscides abstrahant. ¶ Polippus est piscis tante habens virtutem in brachiis ut naufragum aliquem in aqua stante in rapiat et in mare trahat cuius carnibus saginatur. Carnibus eius [illegible] necatur. Sepia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] si fetida res ad mota fuerit ab eius odore protinus resilit hic in mari iuxta veneciam frequentissimi sunt. Hyeme tacent vere pariunt iuxta ipsius capite [illegible] ova quam multa fecunditate fa[ci]unt ita quod homines [illegible] testa per cape non possunt [illegible] [illegible] [illegible] quasi cancellatis brachiis [illegible] [illegible] [illegible]

Capitulum [illegible] de monstris que in mari [illegible]

Scilla monstrum est habitans sinus maris qui italiam et siciliam interscludit nautis quidem omnibus hostibus inimicum est et eorum sanguine et carnibus quam delectatur. Caput eius habet admodum virginis formata sicut scribitur rictus et oris hyatum ac dentes horridos ventrem bestialem et delphini caudam. Cuius fortitudinis est et magna facile [illegible] [illegible] [illegible] in bellue est hoc mirum aliquantulum musicam ipsa quod belua carmine [illegible] delectatur. ¶ Serra est belua cristam serratam qua navibus occulte subnatantibus eas in fundo se[ca]t ut intrante aqua naves [illegible] astucia dolosa inglutit corporaque carnibus satietur. Alia quoque est eiusdem nominis marina belua [illegible] [illegible] latissimas habens quibus [illegible] naves [illegible] [illegible] [illegible]. Stincus est belua [illegible] [illegible] [illegible] similis sed forma [illegible] minor et angustior. Tempestates [illegible] [illegible] quod qua [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] fortis [illegible] [illegible] [illegible] quoque [illegible] [illegible] [illegible] est eius carnibus infecta pocula [illegible] venerem [illegible]. ¶ Syrene sunt animalia mortifera que a capite usque ad umbilicum sunt figura femine ac per omnia magnitudinis horrenda facie crinibus capitis longissimis atque squalentibus apparent et cum fetibus quos in brachiis portant manibus et cum fetus lactant quas in pectore magnas habent. Has quidem videntes naute [illegible] timent [illegible] la[r]gam vacua proiciunt ipsa cum lagena ludit donec navis pertranseat. Reliqua vero pars corporis habent ut aquila [illegible] unguibus ad lacerandum habiles. Porro in fine corporis habent squamosas piscium caudas quibus ut remigiis in gurgitibus natant. Cantus eorum [illegible] [illegible] dulcissimum melos habent in nocte quo delectati navigantes attracti resolvuntur in sompnum. Capitis sirenarum unguibus dilaceratur. Sed non nulli navigantes fa[ci]enti ipsi consilio fortiter aures suas obturant ne [illegible] [illegible] [illegible] mortifera sirenarum cantu illiciantur. Ad sapientiam hec quidem belue inquibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et quod [illegible] [illegible] est illi [illegible] [illegible] sunt [illegible] eas [illegible] [illegible] [illegible]

Tyrenus tamen habens non in utilitate beluas sed nocitiones quasdam ysidorus fuisse describit que transeuntes ad egestatem deducebant. Et ipsi rectores compositores non nulli contrarium senserunt ut monstra marina esse dicentes. Sunt et syrene serpentes in arabie partibus habitantes equis cursu validiores quarum etiam quedam alas habentes volare possunt. Harum virus est tam efficacissimum adunciendum ut morsum ante mors quam dolor sequatur.

Capitulum quinquagesimum de testeo qui est pessimus

Testeum monstrum est marinum sicut dicit Aristoteles. Tortucam sicut in arabico legitur nominant et aliqui infirmantur eo quod calor intus in corpore propter cutis spissitudinem atque duriciem respiracionem habere non potest. Cum autem infirmatur aquas dulces petit et eis per aliquod tempus bibit donec per umiditatem cutis efficiatur subtilis et respirat a poris angustiis et convalescit. Et tunc iterum ad aquas salsas et dominium dispositum suam redit. Et tunc aqua dulcis in mari sit sic probari potest: accipiatur vas cereum ... clausum vacuum et proiciatur in mari per spatium diei ac noctis postea plenum aqua dulci reperietur. Hoc animal magnum est in mari rubro. Testudines marine exeunt ad pastum egressus noctu ... saturitatis lassitudine et remanserint natantes summa in aqua dormiunt. Tunc homines illi leniter adnavigantes testudines capiunt. Atque nos supine laqueis vinctis et in terram a pluribus trahi et femina non libenter velut cum coitu patitur donec ea adulta mas omnes cum festuca imponit pectori ... more ... egressa ova usque ad centum omnibus ... similia pariunt que etiam quidam ... in vasculis spectando servari dicunt. Tigris est monstrum marinum caudam habens duorum latitudinis cubitorum in mari fructificat tamen sed in terram potest ad pastum ... ripam intrat lena ... et hoc ideo fieri creditur quia potius solo plus ... Nam et obscuriori ... in aquis ... velamine agitari ... ut etiam ... in ... Tempore ... pinguescit in ... ut vita longissima centenarium fit.

Tortuca maris est monstrum ingens formatum ad instar tortuce terrestris sed ejus magnitudine in immensum excedens. Nam xiiii cubitorum est longitudo nunc latitudo clipeum habet quo tantum ... tegi

ad instar usualis scuti triangulare sed multo maiore ut potest v cubitorum. Urna est belua magna magnos digitos in pedibus maiores qui sunt incomparabiles fortitudine quoque et audacia mirabiliter viget quippe qui tres homines in natatione non timet fortitudine non ... si in dorsum ad terram ... difficile enim surgit ... latitudine clipei quo a dorso tanta belua includitur. Vacca marina monstrum est magnum ac validum et admirandum ... Facit fetum unum quem ... ad plus fetum ... ducit ... reddit ... hoc animal ... annis quod probatum est amputatis ... caudis.

Capitulum quinquagesimum primum de quibus ... incipientibus

Zyotharinus est belua nimia ... magna et ... equaliter ... elephantibus plurimum maior ... respirium dentes ... noctibus segetes depascit ad aquas ... retrogradiens ... pedibus aut ... partibus corporis impedimentis ... ... Ex eius cute tornantur haste. Zedrosi belue marine sunt ... insolentes ... magna sunt ut fortes ... palatiis tigna et talia struuntur ... cubitorum longitudinis reperiuntur. Zydrach est monstrum forma mirabile quod ostendit maliciam in sua figuratione sed in ... reperitur. Caput habet ut equi sed forma ... Corpus ... simillimum est totumque diversimode coloratum. Caudam habet longam secundum quantitatem corporis ... contortuosam ut anguis ... quoque sicut ... Zyphius est marina belua ... formidabilis ... sed ... forma et ... namque caput ... monstruosum est ... oculos horribilis ... corpus ... simile ... Zytiron monstrum est quod vulgus militem maris vocant et est ... atque fortissimum in ... quod formam armati militis prefert caput enim quasi casside galeatum ... et dura ac firma nimis ... ab eius collo dependet scutum longum et latum ac magnum ... possit ... ictus ... more defendi ... forma ... durum tam validum ut ... possit ... penetrari

pectoris eius et de spondilibus nervi quidam
ac nervi fortissimi protenduntur in summitate
quibus pondus eius stantium pendet in scapula
brachia quoque fortissima nimis habet et
quasi manum bipartitam cum qua validissime
stringit unde fit ut difficulter nimis absque
lesione capi possit. Et si captus fuerit difficili-
ter etiam necari nisi cum malleis poterit

Capitulum xxiiii de avibus in generali etc.

Sompno de animalibus aves indigent vel-
to visu propter regimen intense. Et quae
claudunt oculos non claudunt eos
nisi per inferiorem palpebram propter duriciam
ossis continentis caput. Silvestres nimis
fundae sunt domesticis et teneriorem
sunt carnem digestioni quam faciliorem volu-
tis primo sibi nidificant nidos quam latitudines
corporibus ipsos cunctis molles faciunt. Et
amissis pullis dolent et iterum eisdem locis
reedificant propter esse multum se elevet
et contra ipsos ventum se erigunt
et caudis suis se regunt ac tam quam pennis
novandis proveniunt. In avibus est varietas
dicta. Nam quaedam earum gregales sunt
quaedam silvaticae quaedam semel ipsas
regunt quaedam sub moderamine degunt
ut grues magna quoque duci vocem et ti-
morem. Blasphemus est gallus diligens pa-
vo libidinosa columba dolosa perdix ultra
zelotypa gallina domestica omnibus avibus
in volando velocior debilem pedum est ut
hirundo et similiter aliter quae aves admodum
cum volatu debiles hora veniente hyemem
ad quales in locis fugiunt calidis et ante
recessum suum se primunt ut multum co-
medunt et impinguentur. Ac per hoc melius
hyeme pati famis inopiam possint. Ia-
cent cum plerique per totam hyemem inspecti
et animus nallum calidis quasi semineces
in unum conglobate vivunt quae tibus sine
multo tempore confertae ad calorem multi-
tudine post hyemem aut vivunt veniunt
successive secundum debilitatem suam. Omnis
aves collum habentes longum habent et elevat
caput quousque in ventre aqua descendat.
Omnes autem aves longum tractum faciunt in bi-
bendo praeter gallum et hirundinem et aves quae
in aqua manent. Aves uncas habentes un-
gues non bibunt aquam quia tacitae tamen
sunt quae sunt frondae magis quam aliarum
avium. Tibi etiam aves habent ac subtile
corpus et alas magnas propter volatum ex alas
quam ac pectus fortius ceteris volatilibus
vivunt autem carne. Ceterae vero cibantur fructibus
seminibus atque reptilibus. Omnes aves prae-
dates venantur eadem altius quam de prae-
de inde ac aspiratibus differunt. Solus in-
ter eos est pietatis speciei. Omnia vola-
tilia digitos habent quaedam continuos ut

anser quaedam distinctos ut bubo vel pica.
Omnes aves in aquis natantes pelle indi-
gitis pedum habentes gregatim ambulant.
Aves autem unguium boni volatus sunt.
Habent autem singulam incurvam sicut gallus
pavam debilis quam volatus est. Omnis avis
habet crura bicura breve collum habet exceptis
his quae coram habent inter digitos ut anta.
Aves aquas claras vivas currentes di-
ligunt super cadaver fetidum non cadunt in
saporem habeat bonum. Tunc cum fetore pro-
cantant conniventes. Anim masculi plus
feminis vivunt quia semper feminae proficiun-
tam anim debilitantes ad mortem. Omnis
avis quae uno anni tempore coit rara gig-
nit plurimos habet testiculos in tempore coi-
tus. Tunc cum ultra modum crescunt. Ci-
tissime pariunt aves quae plurimos gig-
nunt. Ovum vero in manibus est animal tanto
dimittit in ipso formatur. Omnes aves ca-
lore matris corporis animantur et aves impe-
des nascuntur. Et contra vero animalia ceteram
caput. Omnis avis pullidum pari sunt
ventres et umbilicos habent longos sed
quomodo dispositio iacebant nec intestina
conclusi alios esse potant. Cum autem
creverint albicant. Sedem dum adhuc
pari sunt caput elevatum sursum tenent
quia temporibus indistinctis ad alimentum sur-
sum matre adesse suspicant. Adultis vero
caput ad pennas dispergunt quasi iam intra
alimentum esse quaeritur. **Capitulum xxiiii de accipi-
tre et aucupante accipitrum**

Accipiter est
avis nobilis herodio minor sed multo
tardior ad custodiam tamen sed tan-
tior. Nam in volatu moderatior est et minus
disposita. Avem cum cepit statim in la-
tus eius forat ut corde tinnus frangit unde
et dum eius solo avis corde victorem reddi-
vat caeterisque in usus suos refugiat. Haec avis
pullos suos deiciendo eicit et ad praedam con-
pellit nec nimium se tempore assueta nutrire
fastidit. Accipit domesticus leporem ca-
pit nam sinistro pede in suo hic vel leporem
quam fortior est viribus evadit de portis
curvitate apprehendit et cuius primo caput
invadit atque ipsum unguibus demittit. Acci-
pitres pennae violenter cum hic non desca-
tuli recrescunt propter siccitatem atque porosi-
tatem unde accidit ei frequenter con-
stipatio nec album digerit probat ideo dat
ei plumae mobi purgationem ut levior fit
ad volatum pennae vero quae valde ei cadunt
de facili recrescunt quia locus maturus
est et effundere magis abundans. Accipit in
alto voraces de pectus membrorum inqui
efficacissime medetur ut dicit Plinius.
Regalis avis est quam pro sed fecunda nam
duodenos simul pullos facit. Hilarius parvulos

refiat(ur) robustior adipes habet equos quos
ubi pascenti sibi superuenire uiderit consistas di-
ripe fugit et uindicat se ultione qua potest
caro huius tenuitas ipsius nobilibus mittimus ac-
cendendis ¶ Achropsilon quas iam diris
acrib(us) dicta uulgant achon appellata e(st)
auis nobilissima paulo maior aquila uo-
latu potens et alis uelocissima pennas
h(abe)t subrufas caudamque longam ungu-
es ac rostrum recurua magnitudine acres sic
recta uestibat rostrum ut raro unquam aut pa-
rum in terra residat aut quiescat ¶ Inpu-
bes quosque frequentius cleuat ita quod uide-
ri non potest absque tibi quod capit in aere
et deprehendit aium more ¶ Dum se auis ab ui-
sa in aere tulit raro autem corripitur
et de supremo aere in terram deiciat nec ab
homine uideri potest quis cum acceptum ab
aere deiectus h(abe)t auis dum adhuc in pul-
lo est rete dum se cognoscit ab homini-
bus capitur domesticatur ad capturam instru-
itur sic quod natura eius abalienatur sil-
uatica mutatur ut aliam suam condi-
tionem non putet nisi cum hominibus et
in domibus habitat in uinculis est unde
sit ut tamen consuetudine aliarum auium
nobilium absque ligamentis iactis et do-
minibus maneat ¶ Aues capillos con-
las capit unguium lamiatione agillis
iubestia suum decursis sic quod tebriatis ec
sic absque uoluntate continuo ¶ Escalas at
diu uolant captum quod pedam di-
uidunt. Ca(pitulum) Dehomi de agathile et alauda
et alcione et anathe et austre

Agathile arabice dicitur latine capriulga est
avis orientis nigra quod duo
uel tria facit oua ¶ Capras lacte mungu-
as petit capras quod mamillis se supponentibus
rostro lactis adhac capiat h(abe)t lac capris
uelut capiolis sugerit quod continue in eis
lac admissat caprasque mamille desiccat
Dicit eni(m) plinius quod accidentem fructione ca-
pre uisu perdunt ¶ Alauda est auis a
laude dicta quia mira iocunditate ser-
nis occurtis in aere uocis modulamine le-
tionis temporis aure congaudet Nam
obnubilatio uel plunioso celo raro aut
unquam canit dicens ea aurora ueniente cum
notis nubila prodit ¶ Dedens ultra nu-
mquam cantat sed in ascendendo canit
paulatim quamdiu ascendit sed ut lapidis ad
instar lapidis subito descendit inde te-
dendo quoque alas corpori coniungit Alauda motu
cum cauda se regit accipitrem adeo timet
ut cum illo inspexit in terram de spissa sumus
homini in uolat uel eius manu capiendam
se opponit cautela saltis in sese uoni se pati-
homini qui accipiter ¶ Alcione auis
minutissima in mari habitans et fetus faci-

ens aues quidem domestice ut gallina et
columba indistinctis temporibus fetus acci-
piunt faciunt quoniam ab hyemis intemperie tute
sunt h(abe)t autem sola inter aues siluestres hy-
emali tempore fetificat hunc ludus sed uene-
quit medii quod iter ualido frangi ut inde
confingatur patet in uenire ¶ Anas est auis
aliquantulum gallo maior anas caput et colli
uiridis coloris h(abe)t rostrum uero latum et alas
albas uiridi quod nigro distinctas Torquem
h(abe)t album circa collum pedes rufos et latos
quibus in aquis se sub remigat Nam aquis
fluminum gaudet difficulter sine his uiuere
ualet maxime cum eam calida ciuis
in gurgitant quatuor aliqui cum galine sunt
sunt tanta libidinis insania feruntur ut
femina solam tacendo intrissim ac tanti
occidant horum pulli mox ut exire potuerunt
tanta agilitate uigent ut etiam si ma-
trem mori uel alienari contigerit sine ma-
tre uiuant ¶ Auser uel auca est auis
aquiline magnitudinis huius generis
ille que indomite sunt et sine libertatis glau-
ci coloris sunt et acris alta petunt uo-
lant ut grues ordine literali secundum sta-
tus uentorum uolatus suos dirigunt
Aquilone flante petunt austri partes co-
tra frigidiora tempora in uiuere suo auola-
tu cessant nisi cum manducantes autum-
ni depascunt (?) domestici nam que delectabilis est
eis uolatus ut raro dormiat ac cantu
domesticis autem uolatus est grauis ipsa
est officiosissimum queque ac dormire
singulas horas noctis et fures clangore
produnt rere tacent aut si hirundo pre-
sentiam (?) si quis subripiat eis oua pa-
riunt donec uiuunt alienam ud non
exclusiuum iuueniliando utilissime ex
aut per subitum aliqui etiam sine caribu
audiunt sed oua sine pullis sunt pullis
defendendis sibilant contra plurimi
frigentes se calefaciunt circa eos cod dige-
rendum durus h(abe)t cum in pinguedo
nis causa grecie sunt sed in sola fru-
gifera societate reclingulat et in ficia
calliditudinis inp ultius imprimitur est
calidum montibus austrumque genus inter
aues uigorum inde pter structures sed adeo po-
dagrum ut manu capiatur in nobile fe-
tidum quatuor causeris certe et aues a
quatice ipsa se purgant potite Ca(pitulum) De

Aquila est [red: liro de aquila et cetera]
auis magna et nobilissima ut po-
te auium regina cuius cum s...
ta generatur super omnes nubes in sublime
uolat et contra ardorem solis oculorum eius ca-
ligo consumitur et tam impetu in ipso ca-
loris est non descendens aquis frigidis
simus ... in ... ...

statim nidum petit et vnus pullos iam volu-
cres ad predam inequalitate frigoris et calo-
ris quasi quadam febre concepta sudore plu-
mas ponit fauetur et a pullis suis sustenta-
tur donec plumas penas et vetustatis in-
nouetur alas sic vectas et potentias secundum in iu-
uentute recuperas dextrum pedem sinistro
maiore habent ad solidum capta sedet sedes
et suos ungues semper respicit ne retunsi
fiant super lapidem quia non diu sedet
ne aues earum contundat. huius pugnum suis
est pennis et liberat eos donec vetustas
uncipes precipitant. Certant cum multis pul-
uerem congestum earum oculis inmittunt. A-
trox etiam illis cum dracone pugna est at
ubi dracones inualuerint alas cum aquile cir-
ca multiplici nodo ligat. hec autem sola non
fulminatur. Quibus aues nobiles ea ipsa per-
timescunt illaque die audaciam perdunt nec
ad predam de facili volare possunt. De solo gir-
falco dicitur quod aquilam capit et inhibet cuius audaci-
a culpatur tamquam maiestati regie quod regi-
nam auium ledit. Aquila rapinam captam
non protinus fert sed primo deponit et pensata
eius pondus secum in nidum suos abit. predam
quam ceteris auibus particulis partitur et eas se-
cum comedere patitur. Sed si albus in medio
positus ei non sufficiat vna de querentibus
auibus rapit et comedit. Coruus aquilam con-
sequitur quia secundum cum aquila diu dissimula-
uerit eam tandem unguibus apprehendit.
In altissimis arboribus aut rupibus nidifi-
cat ne bestia mala non accedat. pullos quas-
cumque custodiens non relinquit donec se
ipsos sciant ac valeant protegere. Itaque cas-
dracone vel homine vel aliud animal si eos
turbat vel rapere voluit vincat animositate
pugnat spe mortis periculo pro eis. deponit
quos etiam in humeris sustollit ut eos pug-
doceat ad volatum fertur. etiam quandam hec
ipsum ut quantumcumque longe sit a pullis ad-
huc senciat aduersarios eorum. Docet etiam
eos habere sanguineum lapidem ecchitem hic
in nido quem velut pregnans fetum hic intus
lapidem continens sonante. Et hec causa nimi-
um calorem quem habet aquila naturaliter. Hic in ni-
do ne ova deperdant sua decocta calore ni-
mio. Hic autem lapidis calor ignis nocere ne-
quit. Dicunt et alii philosophi quod duos lapides pre-
ciosos nomine indices in suo nido collocat
sine quibus parere non potest. Aquila multis
diebus reuniat adultos pullos postquam
longe fugans eiulans s. rapine. Capto
quod tempore vel vulpe [illegible] ei corium de-
traxit zona sua in illo nullo in volunt at-
[illegible] calore solis ponit ubique relinquens ea non
cubat sed quousque naturali maturitate fra-
gantur. Ipse spectat [illegible] pullorum re-
dit et tunc eos usque ad volatum perfectum nutrit

Cap. xl de ardea et arpia et alcion et auibus

Ardea dicitur quasi ardua [Cap. xl paradisi etc.]
ardua quia arduos volatus habet. licet
in aquis cibum suum querit in siluis
tamen et altis arboribus nidum suum collocat
effertur aut quia pullos suos nimio rigore
[illegible] defendere. Accipiter eis infestus est
sed ardea sine armis opponit stercus cuius
acrimonia tactum accipitris penne con-
putrescunt. Timent hic sicut tyrannia in-
testinum plumas earum calore sunt tamen
in quedam vero album. Est quoddam earum
genus quarum mares angunt in coitu cum
magna mortificatione funduntur sanguinem
[illegible] cum dolore ne unquam coire valent
grande. Est et quoddam ardee genus digitis
[illegible] magnitudine quam quidem
se iniisse [illegible] in anteriori parte [illegible]
quam tribus digitis in latitudine et ad hoc
[illegible] ut [illegible] sibi vitam
[illegible] querit. hec auis piscibus viuit
quos cum frustratos [illegible]
corripit ac deglutit. Est et aliud genus
ut dicit plinius quod non nisi cum deorsum
[illegible] possit unde fit ut ab [illegible]
rupe [illegible] capi possit. ¶ Arpia est a-
uis [illegible] fame
rapida fere semper insaciabilis vngues
hic aduncos et [illegible] ac distorta
quam semper paratos faciem habet tamen
hominis sed [illegible]
[illegible] homines [illegible] occidere
fertur et inde cum [illegible] aquas [illegible]
[illegible] faciem et [illegible] in eis contemplata
fuit [illegible] hominem occidisse
se [illegible] tristatur et [illegible]
[illegible] ad mortem plangit et [illegible]
tempore [illegible] hec auis licet careat ra-
tione aliqua tamen domesticata et docta
loquitur humana voce. ¶ Alcion est auis
parva quod corium frangit sua [illegible] pulli
[illegible] infestant [illegible]
[illegible] hominem qui eorum
[illegible]
hostem hec auis [illegible] et [illegible]
[illegible] flores ac folia spinarum [illegible]
[illegible] ¶ Aues paradisi vulgant
sic appellant non quia de paradiso sint
sed ob hoc [illegible] pulchritudine [illegible]
[illegible] ut [illegible]
eis color [illegible] magnitudo
earum est ut [illegible] ita [illegible] et [illegible]
ut [illegible] possit [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] flumina [illegible]
[illegible]
[illegible] aues in eisdem partibus eodem
appellate [illegible] coloris et subtilitate [illegible]
[illegible] non [illegible] aues aut paradisi

Ca. xl de ardea et arpia et alcion et auibus paradisi

notant quia nesciunt unde veniant aut quo vadant. Horum cum coitus caro videtur sed certis temporibus agregate turbis quas in hiemant [illegible] relinquunt et sic recedunt.

Cap. xlij de barliathis et bistarda

Barliathes sunt aves de ligno crescentes quas vulgus bernestas appellat. Feruntur enim quod lignum dolatile marinis aquis madidum processu temporis putrescere cepit, humorem quasi quendam ex se emittit ex quo deinceps formantur prime species avium ad magnitudinem avicularum plumarum que inde sunt. Deinde maturantes plumescunt ac rostris de ligno pendentes primas volaturas usque ad maturitatem dolaturam que se inconvenientes deinceps sic exiguntur (?) et observant usque ad debitam formam habere. Multos reperimus viros et fide dignos qui eas adhuc in ligno pendentes se vidisse testati sunt. Aves ille minores sunt colorem habent cinereum ac nigrum pedes ut anates sed nigros. De his autem Iacobus Acconensis episcopus dicit quod arbores sunt super ripas maris de quibus hee procreantur rostris in foliis arboribus dependentes. Tempore vero maturitatis ab arboribus decidunt ac primo incrementa proficientes sicut aves cetere volare incipiunt et decidentes circa aquas inveniunt unde non possunt quod in aquis est nutrimentum earum invenire. Notandum autem quia non in ramosis frondibus sed in maioribus corticibus de stipitibus pendent. Crescunt et ab arboris humore ex crescente donec habentes plumas ac volatum inde corticibus abrumpunt. De his itaque certum est quod in morbo non terre sed ex materia nec proventu generantur. Sed nec caro earum apud nos multis [illegible] videtur unde carnibus earum in [illegible] non nulli etiam prelati in nostra etate in locis ubi avium copia est uti solebant quasi innocentibus [illegible] in ieiuniis (?) temporibus. Ulterius sed nec velut hec volucres similes ceteris animalibus ut aucupes vivunt, plenum vero dixisse satis comedentes in lacerationibus possunt.

Bistarda est avis aquiline magnitudinis que volatu tarda sed aut terre saltu aut cursu facit aliquantum ad ethera sublevetur. Unde nomen hec dicitur. Ungues habet ut aquila rostrum ad modum carnibus vescitur. Non tamen in volando predam arripit sed si cubi ovem aut aliquod animal mortuum invenit plures earum aggregate in unum deciunt et ad edunt. Sicut carnibus eius saciantur cadaveribus etiam libentissime vescitur. Sola non penetrant aves que tamen vescentur herbam depascit in aliis et candidam

albedinem habet reliquo corpore aquilam imitatur. Quia sicut non in arboribus ponit quia alte volare non potest sed inter segetes parit et illic ea fovet dum segetes instructa est.

Cap. xliij de bonosa et bubone et butheo et buthorio et [illegible]

Bonosa est avis in Germania, pullus habens tamen in quo corpus avis nigrum et pectus album. Caro eius delicata quasi perdicis sapore. Est autem fasiani magnitudine. Cumque tempus alterum adventaverit masculus spumam ore emittit et ante ore spumam tunc femina veniens ore spumam recipit. Inde quasi concipit et ova parit.

Bubo nomen habet a sono vocis. Fugit uiteratiter (?) habitat. Coloris de loco [illegible] videtur. Ster[c]oribus tamen eas defedat. Quia quasi columbe videtur. Mures venatur et habet quasi volucres. Cum vero ab aliis avibus que vivunt sub terra impugnatur resupina pedum unguibus se defendit. Dicit autem Plinius quod cacanda de avibus est quia pondere capitis preter corporis fere mirandum mare applicat.

Butheus est de specie accipitrum sed paulo inferior et tarda nimium in gracia ad volandum. Preda tamen vivit quam cum dolo vel languore aliquo aut pigritia deprehensa assequi possit. Hec avis sapore dulcissima est.

Buthorius est avis sic dicta a sono vocis. Est enim longa collo et rostro quasi longum acutum sicut ardea colore fuscus. Avis alba est cum tibiis simillima habitat circa stagna et in talis cupida ranas eadem comedit. Inceneata [illegible] sola veris tempore per totam noctem horrificam edit vocem quam (?) possit dicat. Caput suum aquis immergit ut intra se deprehensis clamori conceptam vocem mugitum similem dum tamen reddit habitantes sonorum reddat. Huius resultare subardore solis in locis ubi pisces frequentare venit adeo quieta stat ut quasi mortua appareat. Unde fit ut in incautis piscibus minus suspecta sit. Sed collo cum languescat licet nec resumitatur facit ut cum pisces in cautius ei quasi vel premeditanti appropinquaverint illos ad se collo extensione trahat. Cumque laqueos se venit in certam quietam simulat quam cum adveniens auceps manum se capere putat illa improvise correptum rostri ictu quod potenter valet laicus undo inhiat. Solem quoque dormiendo vigilando rostrum longum et acutissimum ad defendendum se erigit. Et cum accipiter eam apprehenderit in eius rostrum ad mortem ruit. Et carnes eius cum ad ignem torrentur nimium odorem reddunt et ab hoc malos diminu

sepius cedunt. Humus quoque sagina inedicamentis utilis esse dicitur. Ca. xliii de caladrio et kalandre et carduele et coturnice

Caladrius est avis alba que cum ad infirmum sanandum adducitur omnes infirmitates intra se colligit, inde evolans ubi eas comburit atque dispergit. Humus quoque ejus interior femoris caliginem aufert ab oculis. Has aves Algazel in nemoribus fertur inspexisse. Calandris est avis parva specie consimilis alaude colore fusca plurimum despecta, sed mira modulacione notis audientes letificat omnes voces avium gratissime imitatur. Itaque cum capta ergastulo includitur ibi quoque captivitatis et calamitatis sue oblita mox unam horarum dici sine cantu preterit adeo quod spaciari dumtaxat cantibus gaudet ut nec sibi sollicitudinem sit. Carduelis est avis parva nigro colore et incorpore et rubeo in capite colore ... agilis et docilis. Carduus acutis aculeis pascitur. Instat quoque natura mirabili ... paret que talem astuciam ei dedit quod nec bovi nec asino magnis animalibus subjici voluit. Ut inde ergastulo clausa suppositam aquam ab ymo ... ad se cum rostro trahat pede ... suffocato cum attigit ... sitim potu sedat. Coturnices ut dicit Solinus aves sunt que in pruine nec flammas ... volant ... plurime nec tamen capite ... ligna aliquatenus cedant. Ca. xliiii De cygno

Cygnus dicitur avis pia tam specie ... tantus est honor ... ut capitale sit ... sicut ... a ... insidiatur ... comedit ... Ru... vero non nisi in magna fame ... mediocri ... aut cygnus caput ... unde ... aqua ... hyeme ... remedium ... hoc ... loci sub quo ... plumatici ... et feruntur ... forte ... cygni aut ut dicit Solinus ... locis congregantur ita ut nulli ... captiva relinquatur. ... est ubi congregate ... que novissima venit dilacerant ... cedunt ... esse ... adinvicem

... unde fertur quod in ... locis ... rabat ... et ad pastum ... aliquis ... adul... ... sanandum ... Humus ... adultat ... post ... cum a fonte ... Nec mora ... ad ... et cum ... secunda die maxima cygnorum multitudine ... adduxit ... adulterium ... morte ... Natura plumas habet albas sed carnes nigras fortitudinem suam habet in alis ... est robusto ... dentes habet in ... unde ... est nec ... volat ... Cum ... natat ... alio se regit ... Cum piscibus ... est in ... super aquas ... impullis ... blandiuntur ... in ... colla ... nec mora ... fugit ... Ille ... fugiente ... in longum ... cessante ... amicabili ... cessans ... tandem ... in ... Mores ... ad alia loca pabuli gratia ... sunt congregati ... talis ... ordine ... ut ... servant quo ... Cygno ... dilatant ... colla precedentibus imponunt ... cygnus ... morte ... Naturalis enim morte ... modulatu ... Ca. xlv de columba

Columba ut dicit Beda felle caret. Dicit tamen Aristotiles quod fel habet non ... loco quo cetera animalia sed in intestino ... non ... primo ... ... nidificat in mala bestia ...

quod non valeat super aquas libenter requi-
escit ut et sitim sedet et umbram accipitris
venientis in aquis prospiciat. Alii vero
sola sedentes colores suos circa collum
variatos admirantur alarum plausu vocis-
que plumulas sibilat. In regimine vola-
tus comparis que cultus pennas plumas-
que disponit. Cum visus speculator acce-
tus gaudente insidiis quidem rapit. Colum-
be calidissime sunt unde et lapillos co-
medunt propter stomachi temperantiam si-
mul etiam ardentem nimis. Sunt qui et
ipse nido cicuit et pullos circa ducunt pe-
nis dentatis pugnat et columba cruen-
tem cum viderint sibi aggregant. Dicit
Jacobus quod transmarinis partibus oriente columbe
sunt que nunciorum fungentes officio li-
teras dominorum suorum sub alis ligatas spa-
cio per longe deportant. Iste vero valde care
sunt maxime tempore guerrarum inimicorum alii
nuncii transire non audent. Certum est
autem quod aliquae sunt columbe que mares
non noverunt. Alie vero que post fetus
atque pullitas vidue remanserint. Colum-
bus est species columbe que amissa corporali
consorte solitaria incedit nec amplius
sexum copulam ultra requirit sed nec cum
de cetero adiungentem eicit ille
quidem qui celibes aut vidue manent
ceterarum consortium ut dampnum vitant ne
noceant amasculis eorum iniquitatis
fugiunt que et impariectinus habitant supra
ras femine mares etiam si quos ferunt
huiusmodi suspicio est adulterii. Cum plenum
querela effunditur femine rostris ictibus a pax
in satisfactione osculatio et circa venerem
petes circuitusque pedum orbibus adulacio
Amor sobolis utrique frequenter equal et in-
cubant ambo vicissim pullos binos e-
ducant semper quod plures marem et post ex-
dum feminam pariunt. Incubat femina per
inditum usque in matutinum ac tero tempore
mas et tertio die excludunt. Pullos ple-
rumque in decimum et quinquagesimum diem quod alii incu-
bant alii erumpunt. Proinde pulli tristes
fectificant. In mas defit femina saltis quod
quod sunt sed dolis nichil contingunt. Colum-
ba valde gravatur in ovorum partu
si partu tardavit amat pretii. Agas ad
illos pullos cuius dederunt sed pubes tu-
cis tacet. Columbe proprium est ut aves no-
cenate caput que potat donec sufficit-
ciat et aliis carnes recentes et huiusmo-
dum sunt contrarie iuxta Plinium tam
speciales valent. Sanguis eius sub ala
dextra acceptus oculo medetur. Impor-
tus est cum actus et est ipsum dissolue-
di pulli columbarum in autumpno et uere

paniores sunt qui huius temporibus magis
gravis veniunt. Ca. chy de tertis quorum nota
Quernix in solstitio incipit hic
morbo corripitur. Hic mutibus li-
benter vescitur. Hec nobiles aves qui
hostes suos impugnat sed ille frequenter
cum impugnantibus multum detulerunt
tandem impacata victe importunas. Co-
vedulus dicit quam cor eius carne na-
que et preda vivens corde in proximo inflat
saturari. Corvus est avis clamosa
nichil aliud sonat nonnisi cras cras
diversas tamen voces format scilicet homini ut
dicit Fulgentius. Rolando erat aliqui
plures semper quam duos pullificat. Cir-
cumvolans fieri dicit si cum ouie corvinum
eorum contingit. Hic contra pre dum et separt
femine quorundam corvorum ova sole cu-
bant et mares cibos estas dant. Pulli
eorum vii diebus absque ulla cibo al-
imonia manet fervent. Septimo vero die nigre-
scunt quorum vero illos cicuit tedia nutri-
endi. Fortius est corvus de die bubo
de nocte et vicissim ova sua comedunt.
Est enim corvinum genus in oriente qui
cum asino et tauro pugnat captis fugi-
entibus super eos volat ac se cum im-
petu eorum oculis impingit. Horum patu-
erit eos expectans rostro dum et plures
invalidos reddit. Itaque per genus avium de-
corant et eorum cadavera volatilibus ef-
ferunt sicque abunc improba animalia
foria superantur. Coturnix est avis
quam vulgarit quisquilam dicunt. Hec du-
cem habent ortigometram quas in maris
transitu iam terre a portum maris appro-
pinquantes accipitres speculari rapiunt
uti cirpo cura est vulnigis ut dortui-
genus ducem sollicitent scilicet coruntem per
quam prima discrimina caveant. Vannus
habent feminas in que aimo sicut et pre-
tines inguit piscium pulsionis via genere
pariatores nascuntur masculi qui femine.
Crochilos in ytalia vos avium appellant
dum quidem minima sed quibus numerantur
te velocior quod aquilonat ut etiam
contra aquilam audeat conatus at-
temptat. Femines quoque deludit quam tu
se assimilem qui manu capienda abtu-
lerit ipso homines cenatu et labor in-
utilis profugit. Avaricis pullis fecunda
est nam plurimos una fetu producat
una specimen ut antis malicione multi
candelis et ut ad calorem buba confe-
rente calor qui primus est in tam ini-
mis corporibus augmentetur. Cuculus
est avis improba que vocem variando
non mutat sed sepe eadem replicat

Ca. chy de tertis quorum nota incipiunt de C

avis pigerrima est et locis instabilis. Diu-
turnis fere caloribus est. Hyeme plumis spo-
liari dicitur utrasque et latibulum vel caven-
tates arborum illic estate congerunt quo
hyeme vivunt. Ova sua in nidis minoris
avicule ponit et decumbentibus illius tardi
dormit ne dum illa nimis superflua invenit
quia aliena repudiat. Itaque cuculus ab
aliena matre cum pullis eius fuerit
et ductus dum adhuc in nido in na-
tionibus sedet quadam tamen aviditate
naturali ceteris pullis cibos prripit. Et
hac sacietate repletus pinguescit ac ni-
tidior fit. Inveniens elegantia nutrix co-
rpa gaudet eius forma miratur quod se
ipsam quia talem peperit adeo depinnitus
ut magnitudine fetum a pullis suis
viribus non discernat. Quod genitos pullos
suos in eius compagine dampnat et
ubi eum eduxit et adiuvit volandi
nutricem ipse ipsa vice in nutricem insur-
git et impleta perimit. **Ca. xliiij de fal-
cone et speciebus eius.**

Falco est avis
nobilissima volatu impetuosissima
in custodia sui nimis cauta. Ideo
quod cum ardeam diligendus est adeo
eius retardatur nec avis ei capienda
conceditur nisi prius aliquantulum elongetur
ut predam cum impetu mediato subsequa-
tur. In ardee captura duo falcones pa-
riter volabant. Alterum unus petit summa
alius inferius iuxta terram in imo volat ut in-
de cum ille volantem ardeam impulerit
capiet iste ne per altitudinem accipiat. Falco-
num genera sunt duo: unum nobile quod a
nemine nisi primo naturaliter capit. Aliud ig-
nobile ... quod non nisi multo labore et
imitatione assuefactum hoc facit. Hoc vel
unum genus cum ardeam ad terram im-
pulerit iamque impetu est ut eam ca-
piat ardea anguillam vel alium piscem
quem retinuit vel evomit et tunc
falco liberam eam cum piscem dimittens aut
...cibum sibi ablatum piscem
requirendo eius apprehendit. Non sic aut
falco nobilis sed ... ... sibi
oblatum ... ... dolosus
... ... falco ab ... ac du-
rum ... ... ei natura prudentius ... .
... ad ... ... Sarpsent ag-
la ... ... epistolam
Ptolomeo regi Egipti ... ... tractavit
de avibus nobilibus et earum medicinis
... ...
... sufficiat. Falconum quia sunt ...
... est quod ... ...
subdividit. Quorum unum est caput ... vel ...
grossa pedes ut aquila ... ...

re habilitate ad aucupandum habilitatem tamen
... ... egregium est in volatu al-
terius ... ... minoris est ... repu-
tatur. Septimum genus ... est quod
cum ... aucupandi aptum est ... ...
... nec ulla avium ... eo aucupante
vel eam volitare audeat ipsa desuper vo-
litante. Hoc genus habet ... ...
... grossos ungues ... aspectu
... oculos ... caput ... et
grossa ... alarum magna ... ...
... ... et ... ...
volare pot delicatissime ... ...
... ... aquila ... ...
... esse ... ...
... Octavum genus est quod ... ...
aut vulgariter ... appellatur de
quo ... dicetur. Hoc genus ...
... ... est ... ...
... tibi ac ... **Ca. xlv de
speciebus accipitrum.**

Accipitrum quoque
... sunt quia ... est corpore
in magnis ... ... oculis
... ... grossa ...
... pede longis ... ...
... ... aves invadit nullasque ti-
met ... natura ... ... est
... ... Secundum genus ... corpore
... quod ... ... alas ha-
bens grossas ... ... corpore
pedes breves ungues grossos oculos
magnos ... ... Non cito mansue-
scit ... pluribus odiosum est ... ...
... ... parvum valet ... ...
plus etiam ... aucupat ... ...
... genus est minus parvum quidem ...
... ... tamen ... ... mansue-
scit et docilitate nutriri vult ... ... au-
cupat. Quartum genus est ... ...
... ... minor ...
colore ... ... accipitri
... est in dispositione ... ...
... avis cito mansuescit et docilitate nu-
triri vult ac ... aucupat ... ad
volatum imitatione secunda vel tertia ...
... fit accipiter silvester ... ...
... permittitur ... mansuescit. Cum vult
accipitrem ... pinguem ... ei ...
... ut porcus ... ...
... ... ei gallinas ... aqua
madefactas. Cum temperatum gallinas ...
... Cum ... in aucupando ...
... ei bona ... ...
... cum ... ... tamen
modicos ... ... De
sanguine quoque ... ...
... ... avis ... ...
aucupanda ... Cum ... ...

abiectis sedeat eique balneum aque frigide
detur. Nec multum alas eius contingas
ut pendeat. Commisso diminus ut accipit lepo-
rem uel cuniculum capiat. Sed cum nimium
tute dure et fuga girans in circuitu eius
ipse pedes intricata spatio minus palme
leporem capiet sine lesione. Hec de accipi-
tribus. Horis tardius anticipantium uolu-
crum [illegible] si pro in natura sua ad au-
cupandum prestantissima falconum gene-
ribus ad ingenia. Hec in capitulo predicta de no-
bilibus auibus et alia multa de medi-
cinis earum leguntur. Capitulum xlix de fasia-

Fasianus. Capitulum l de ficedula et fenice et fulica.
est gallus siluaticus auis pulchra
ualde pennis coruscantibus instar ig-
nis ceruleus autem at uiridis rube-
is que pennis interstinctis inter aureas ge-
minas. Hic uidetur in capite plumis co-
stantibus quas subrigit cum uult atque
submittit. Cristas autem in capite cauet
conspicuus in circuitu. Hic tamen auis
siluestribus animosus laudatur est. Ca-
tiones autem sentiunt de pannis lineis al-
bis. Facit autem in medio panniculum rube-
um ponit. Tunc si rubrorem ualde gal-
lus attentius contemplatur insolitumque
miratur. Tunc autem feruente ignu cer-
uens in dorsum retrorsum tergit scuti-
cationem donec in retia cuiuius pa-
ta captum decidat. Hec auis in aura plu-
uiosa tristatur et tunc in nubibus ac silvis
latet tunc necessarium ut aurora de plu-
ia eduntur et tunc de segali uenatur. Restis
intra sigenus absconditur et absconditum
se totum credit penitus propinque
dine inuitat studiose se se recondit. Ca-
nes hic subtilioribus ac lenioribus ce-
teris auibus siluaticis acceptis perditum
pullis. Ficedula est auis in oriente
que fetum procreandorum naturali cu-
pida temporis ueris anticipat quod ce-
tere aues solent inicia conceptus. Un-
fit ut oua que tunc facie frigore cor-
rumpuntur nec fetum faciunt effectum. Sed illa
tempore calido ponit et tunc
pullos faciunt. Quod est contra omnes fere a-
grestes aues que semel in anno ouat
atque pullificant. Fenix est auis in or-
be sine pare per annos ccc xl sola degens
caput suum honoratum ut pauus cauda
que ceruli coloris. In qua uirtute penne
[illegible] uarietate mirifica. Hec
etatis [illegible] pervenienda gravescere cepit
in altissimis orientis partibus in alio pul-
cherrimo sup amenissimo fonte parata
altare quod inde instruxit cum thure et

mirra, cynamomo ac ceteris aromatibus.
Tunc frondes siccis arbores alarum agitatione
inde concitans super struem uenit atque in-
ter accensa ignibus rogo ciuis tunc procreat.
Qui in aue postrema reformat. Hanc autem
postmodum reformat. Hanc autem dicit Ysi-
dorus Heliopolim urbem Egypti mense
aprilis ingressam fuisse. Audiens alios di-
uersis aromatibus construere salutem ac-
cendisse qui coniectus fuit in ea accensionem
a sacerdote. Ibique se ipsam inter illa aroma-
ta combussisse. Qui coniectus prima die se-
quenti uenerit sacerdos ligna que posuerat
super aram combusta repperit. Construens ci-
nerem uermiculum odore suauissimo fragran-
tem inuenit. Secunda uero die in auem
formatus apparuit. Quod tercia die in statum
suum perfectissimum sacerdoti uale faciens euola-
uit. Fulica ut dicit Ambrosius pullos
aquile ab ea deiectos uerecunda eiectatum
cum pullis suis pascit ac nutrit. Hec hominibus
uenerabilibus exemplum prebens quanta debe-
ant erga oppressos pauperes ac tribulatos
pietate moueri. Hec auis in uno semper lo-
co quieta manens residuum suam uitam se
colligit. Capitulum lj de gallo etc.

Gallus est auis familiaris capite et
cristata spiralis deuisus maiuribus
armata sunt eius spicula gallinac-
eus. Hic creditur potius quod ipse natura. Galli
nocte profunda cantat ualidius ma-
tutina leuius. Cantus eius cum uentis
fertur sanguinem estimare potest ut possit
longius audiri. Itaque cantu suo equos
mitigat camelos instigat phantastica
quasi ipse dicatur. Caudam sustollit et
ad modum semicirculi reflectit. Capite pennis
circa collum erigit. Cauda se audaciorem
reddit. Dormiturus maxime scandit et
super unum pedem requiescit altum scandit.
Gallus leo timet forma eius calcaria
cruribus insidet. Regis conatur uentu cre-
scit. Plures ipse insidet que gallum resi-
cunt animalia cetera occidunt si incursu
prosternuntur. Si plures galli fuerint unus
deuictus ceteris domatur. Simplus gradi-
tur, quod duellis sepe quam obcedentibus est
Gallus. Adeo [illegible] est fieri quia li-
licet assumsat ut quidam dicunt uel
post eius ut ordine naturali institutus est.
Eis timor galli. Gallinis mortuis gallus
merore confectus abstinet acrium pre
dolore pennam tardate decrepita facit omni
apes. Unde basiliscus procreatur. Sed co
simplex quarum hec que ut multa conce-
rant prius nanque calida unde post
quod ibique fouetur inter patris pectoris

multum temporis comedit pullus et in valescit sicut faciunt anatum pulli. Est autem tandem ut coluber residuum ovi corporis ut gallus. Dicunt autem hii qui circa coitum eius se vidisse testantur quod nulla est ibi testa sed validissima pellis ita tamen ut resistere possit ictibus validissimis. Communis opinio quorumdam est quod [illegible] illud galli coluber aut bufo foveat, sed hoc mirum est. Legitur in antiquorum scriptis quod basilisci quidam generis ex ovo galli decrepiti generatur. Gallinaceus gallus testiculis orbatus dicitur, qui capo vulgariter appellatur. Fertur autem [illegible] impingari quia libidine caret.

Cum gallinis quidem impinguatur, sed nequaquam eas impinguendo fecundat, cum eis pascitur sed non eas defendit. Non cantat nec horas dici vel noctis distinguit; igitur ad nichil utilis est nisi ad coquinam. Unde satis eleganter quidam mittit ad clerum [illegible] laqueus dicit transferet [illegible] sola [illegible] sit gallus gallinaceus [illegible] numquam utique ad coquinam dyaboli quia quia non [illegible] necesse cantat. Alii gallus post femina castratur et postea [illegible] vinum [illegible] et sic incipit iecore lapis allectorius reperitur. Hunc ut ibi [illegible] recepit numquam postea bibit; unde et quibus hunc lapidem in ore suo habet sitim compescit. Hunc autem quidam plurime imperatores [illegible] contraxerunt victoriis [illegible] ut pullos orphanos [illegible] matris foveat ob calorem quem gocis [illegible] recipit. Itaque post frigoris [illegible] rusticus modicum in pullorum suppositione se [illegible] esse cognovit [illegible] affert [illegible] eos fovet et pascit, et format quod secundum gallinarum mores, ut confracta voce adducit eleganter. Carnes galli grossiores sunt ad digerendum et minoris humiditatis quam gallinae vel gallinacei. Decrepiti tamen galli carnes tenuiores sunt quam iuniores. Gallinacei autem sunt carnes validiores omnibus volatilibus. Bonum eum sanguinem generat et optimum nutrimentum. Et quidam dicunt carnes quedam [illegible] sicut cocte [illegible] dissolvuntur.

Capitulum xxxij de gallina

Gallina circa pullos suos est solertissima. Si frangit eis panis aut farris micas, cotidie confracta voce advocat. Quam quidem suspicit blandas eius alas refugiunt et sic alitibus preda fiunt. Catti dicunt [illegible] ova gallinis nec ipse [illegible] ova pro [illegible] desistunt, qui etiam postquam

mali [illegible] posuerint, [illegible] clamando vicinis [illegible] modum autem [illegible] tendentes [illegible] in [illegible] ovi circa. Ova de quibus [illegible] sunt masculi gallina gerit [illegible] veltur. [illegible] De quibus et femine [illegible] femine [illegible] illa que in acumine [illegible] rotundiora sunt; oblonga vero [illegible] circa mares pariunt et sunt [illegible] saporis sunt. Gallus gallinaceus pascit et [illegible] cum [illegible] impinguationis [illegible] partus cogit; in [illegible] multa laborat et tamen post partum cantat. [illegible] album pulicum cum pedibus [illegible] et sic multi [illegible]

[illegible] gallinae et pavones [illegible] ova [illegible] faciunt. [illegible] ova [illegible] que [illegible] sunt [illegible] ac [illegible] quibus aliquis [illegible] posuerit [illegible] incubationis [illegible] album atque citrinum. [illegible] parte [illegible] post [illegible] plurimus [illegible] est [illegible] die qua gallina [illegible] edidit. [illegible] non movit [illegible] est medicina. [illegible] gallinae gemina ova pariunt et geminos [illegible] ova [illegible] dies edita [illegible] est [illegible] aut recentiora [illegible] sunt [illegible] quod debent [illegible] dic postquam ceperint [illegible] contra [illegible] in manibus [illegible] modus calor [illegible] estimat [illegible] da sunt alia in aqua [illegible] est [illegible] aqua subsidens non plenum est. [illegible] quod [illegible] gignunt [illegible] initium post [illegible] quia [illegible] sepe fallunt. Optima [illegible] aut [illegible] equinoctium post solstitium [illegible] implent iustam magnitudinem tantum quod [illegible] ceperint [illegible] est hic [illegible] velut sanguinea gutta [illegible] esse [illegible] gutta in ovo salit [illegible] palpitat [illegible] et [illegible] alia [illegible] dum [illegible] aliquid pulla [illegible] ovi est in vitello vel [illegible] caput toto corpore maius [illegible] capite maiores [illegible] pullo candor in medio [illegible] die [illegible] tamen [illegible] audit [illegible] plumescit ita positus ut caput [illegible]

dextrum pedem secat et alam dextram super
caput intellectus tamen paulatim deficit
Cum pars acuta caput continet pars autem
rotundior posteriores pulli partes In Egypto
ova homines ova fovere in volunt et fimu-
lo cooperiunt certe debito tempore sine fotura
gallinae complentur et eis detractis te-
ste finduntur et pulli prodeunt Gallina
que cubat in calida estate findunt ova
teste per se et exeunt pulli tamen qui
in frigido tempore Quedam sunt gemellos
faciunt sed unus eorum parvus est et alter mag-
nus Unus in ovis a maiore compositum
efficitur monstruosus In Italia visus
est pullus gallinae cum duobus capiti-
bus uno corpore ambo cibum capiebant
et in unum corpus traiciebant Quatuor
pedes habebat sed duo pendebant inutiles
tertius [illegible] pulli teneri calidis
diebus excludunt et ova sunt anima-
lia certa sicut aves omnes impedes nas-
cuntur Si subito tonat sepe falluntur et
accipitris audita voce inani uterque
dum est tonus tonitrus clavus ferreus
pro eorum tutura positus aut terra docetur
Est domesticum est gallinis pituita
que maxime est inter messes et vindemie
tempus Medicina non est poma
pro tussis vaticinatis inserta per omnes dies
amora ut cibus allium plinius auctor est
quod si aurum liquefactis membris gallinarum
administratis consumunt aurum ita ut di-
ci possit aurum venenum esse gallinas

Capitulum De hys quorum nomina incipiunt per G

Gosturdi sunt aves admodum
G pice coloris terreni et tam pennam
de plumis habentes incipiunt nec
aliarum avium more volantes sed undosos
fluctus imitantes quum ventis augente
hinc alta nimium terra petunt De hys vul-
go fertur quod earum ova intra posita alie-
nae foveantur ex quibus tamen exierunt
pulli tunc primum eos parentes tenent
eisque cibos ferunt quo adusque volatus
temptare possunt Glutis est avis
greco nominata quia longam gerit lin-
guam hec instante hyeme recedentibus
hyrundinibus atque ciconiis blandiente
illi societate avide tamen eis iter aggre-
ditur sed postmodum in volatu labore
confecto prima ducit At qui inquieta-
tam reciti pigeret sequuntur aves aliquas
tanto tamen tedio tam prius quam dictum
est cum incompleto iter hyemis an-
ticipet Econtra vero certamque avis apte
festinatior precedat et alias aves sotias

pit reddit quod sollicitatas expectat etiam donec
te [illegible] Graculus est avis
nigra [illegible] corpus est eius de genere co-
nicis licet corpore minor Libentius in altis
nidificat Est in tanta multitudine
cum unius sepius arbor xii paria gracu-
lorum nidos construat Optime namque
aves iste sibi in invicem comparantur Est
autem avis clamosa nimium maxime a
dsitimo tempore quem per totum tempus ex-
citat nimium dumque sua masculus fe-
cibat Carnes pullorum eius esibiles sunt
et maxime si decoquuntur hanc avem in illis
fallo opinantur eandem esse quam garrulum
sed multa est inter eas differentia Nam grac-
culus ut dictum est unius est coloris grac-
culus aut colore distinctus Graculus
plumis dicitur est a garriendo De ramo
ad arborem in aliam garriendo transit nec
eum quisquam tacere potest quin non garriat
Ceterarum etiam avium voces ut modulos
non delectabiliter sed cum degarriendo
diceret imitari Tanta plumarum varieta-
te distinguitur ut nullus ei ceterarum avium
color deesse dicatur Captus in iuventute
claudit et articulata verba loqui docetur
que etiam nisi cuastravit magis garrire
gestit Est quasi dulcis garrulitati intentus
donis plumis exercet usus eam inspicien-
te respicit frequenter in facie domini ita quod se
vincens inter plumas arborum ramos suspen-
dendo Gryphes est avis quadrupes
capite et alis aquile similis sed multo maior
In nido suo lapidem ligacem ponit nec
dubium quin ad aliquod remedium hys equis
et hominibus maxime infestus sunt et homi-
nes armatos per hando superat et occidunt
Grues aliqui ad [illegible] volant
ut terram conspicientibus suis aptam in-
veniant Est quod volando fremitu clangunt
Dicit Aristoteles quod ad plagam septentrionalem
ultra Egyptum vehementer veniunt quibus
pigmei homines cubitales coniungunt
cum eis pugnant pro ovis ad fortis
estimans est ut manu capi possint Cum
nubes plumosas perspiciunt clamant
in manifestant ducem suum et colore captore
volatus sollicitant Cum autem super terram de-
scendunt ut cantent dux earum caput
in altum erigit in custodiam cum tere-
re sparsim depascunt Dum non dormiunt
alternis pedibus insistunt Fertur autem quod
post hyeme volantes amantibus singu-
lis harenas auritas et quantitatem lapidum
transgressiant et post iuventibus tunc in altius
relidunt unde dixerunt quum gestat

q[uasi] lapis quem grues evomunt igne me
diante fuerit in manu. Grues sunt carnes
reliquis avibus grossiores unde circa
prius in die mestate duobus in hyeme
servari debet antequam comedatur ut carnes
digestibilior fiat atque tenerior. Ca. lxv.
Erodius de herodio q[ui] interpretatur [illegible]

Hagni regiphale sive girfalcus appel
latur est avis inter aves nobilissima
colore [illegible] in maxima tamen parte cor
poris ad albedinem declinans ut quam inspect
tore corpora et alis [illegible] calo
rem cuidentius imitatur. Adeo fortis
est ut aquilam capiat. Adeo namque quoque
animosus ut cum post quasque grues vel ali
as quaslibet aves in aere volantes fuerit
dimissus ab earum persecutione non desistat
donec omnes ad terram successive deiciat.
Est autem cavis ad hoc doctus qui herodio
de super volante ipsas aves deiectas
capiat et vendat. Herodius cum videt pre
dam occurrens se animat et distruit ad
ad capiendum aptus sit in altum quod asce
dit et cum impetu descendendo predam
deicit ad predam a volando pedes pectori
coniungit et sic predam ferit. Quam si primo
impetu non capit in altum contendit et
pre indignacione nisi adreclamatorum redit
carnes crudas et amaras non comedit
si recentes. Est genus girfalconum quod cog
nominatur sacri et valdius est et habet
colorem fuscum. Ibis est avis sicut volumen
cogniscentibus aquam tamen numquam ingrediens
sed circa cadavera comedens. Unde cum ci
bis nimiis constipata fuerit rostro deca
dit ... scatis indigestibiles cibos detra
hit. Acuerunt plane quam dicunt ibices ce
cyronias vel forte dicant genus esse ypo
marum in orbe nostro ignotum. Nam ibices
dicit Plinius hic rostri adiuncto quod utique
decytonius unus solum est que rostrum habent
longum ductum in sumitate acutum.
Hec avis ore parit et ius ova si quis co
mederit moritur. Iyches est avis que
vocibus diversis vocibus diversis vociferat
et quasi fere die noctem fugam mutat in
arbores nidificat et ex glandibus que ma
ture sunt cibum sufficientem sibi congre
gat. Educunt vero pulli eius ad volatum
roborati cibant parentes suos invicem
tute faciunt quia eos manere in nidis absque
ullo labore. Lucidii dicti sunt quasi luce
dantes harum enim avium penne per obscurum
in nocte lucent unde eas hii qui volunt
tractis lucifer penis harum qua recti in
dirigunt. Iustinus commune salem hec
avis habitat. Lymachos est avis acuti
visus valde que pullos suos augusta

beant alas completas perducit ad solem
aspicere cogit. Et si cuius oculus lacrima
ipsum infligit alios vero nutrit. Hec ma
ximus avibus cibatur eas quasque de super
in aere levata vacantes contemplatur
quam ille videntes se submergunt. De illa
que aquas descendit et eas usque ad suf
ficiatum in submersione manere cogit et
tunc plumis ad superficiem aque deduc
tas rapit. Ca. lxvi. de merg[o] q[ui] a m[ari]s[?] [illegible]

Mauta est avis marina [illegible]
maior anathe cineri coloris ha
bens collum ceruicalum mediam grani
tus oculos rostrum acute crocum rep
te rubeum a sono vocis dicta est quam sepi
ens clamat Madancu unde dissima est
cum hiranorum itaque imminente tempesta
te maxime clamat. Madancu tum
dissima est cum hirianorum quasi iam solitu
tatibus vera cadaveri imminente. De du
o fundo petit meadanc. Mergus flumina
stagna que inmitat et piscis persequitur
sic dictus eo quod in aquis se immergat
diu eius tamen sub aquis lucrari non
valet. Qui macie speciem reciperat quasi pu
teus de lugnana intestim has aves pro
maximus diu a diutius coegit aquas
sunt natura frigidi desertis et aridi
loca deserta petunt harum pulli statim
ut ova exclunt tanta infrage pollent
ut se inter eas inde contingit nutrire
ipsa innuant. Mergullus avis est non
multo maior merula colore quoque ipse
simulis sed rostro pedibusque et unguibus
dissimilis. Predo cupidus est sed quia p
minus cum roboris roboris pro [illegible] avium
insecutor est. Hii sunt accipitres et pro
dy scaliter volant nulum vero sicut
possunt ut cygnum suo raptant sangui
bolis cygni cadunt in iacit dedeus
et campis contrarie late bimas alas [illegible]
tus nec collu speccus et sic avis grandi
cygnus augustis circumscripta manu scius
valens et antiquo inventa capit et rotu
ditur. Merops est avis habens in dorso
colorem cyaneum in pectore subalbidum
levem in ventre pallidum hec naturali
colore humidum autem antra sex pedum al
titudinibus intra fodit atque nidificat
ac fetus facit eos usque ad volatum de
latum alit absconditos pascit et nutrit.
Merula dicitur olim modula quia
mirabiles notis modulos reddit ma
xime cum vernum tempus imminet pro
... Nam hyeme tacet ac tunc balbu
cit. Olim merula fuit spectandum miraculo
vel miraculum que arte humana edocta
notulas in ordine secundum musicam

cantabat ita perfecte ut nullus musicorum
cum aliqua arte musica imitari posset pulchri-
tate concordancie. Hec avis circa guttu-
ris circuitum colorem habet mutabilem, reliqu-
um corporis occupat nigredo. Merula domestica
sicut et cetere natura quam ceteri (?) se
incedit. Post dulcius tamen libenter se bal-
neat et plumas rostro purgat. Merula
nigra fit et turpis in declinatione, invenitur
tamen apud civitatem nostram merula
plumas non deponit sicut aves cetere sed
rostrum suum singulis annis mutat. In
candorem autem hyeme mutatur volatum (?) propter
pinguedinem. Est quedam merula ce-
teris ceteris multo maior que a quibusdam
i. tassimulgi vocatur sicut dictum est
supra. ¶ Michilus minores pedes ro-
strum adunct habet instar accipitris, alas
curvas, et vectatus niger est et dissimilis
audax est in parvis, timidus in magnis
fugatur avibus. Omnibus in triplo maior sit.
Alio circa martellos occubat contra ca-
daverum iecur. Eius medicinale plurimum
laudat. ¶ Monedula quam moneta tol-
lens aut diligens dicitur avis est nigra et
formosa et grata homini vocis impulsu
docta imitatur. In matutinis cum ortu
solis solitis divisionis et tenacius re-
tinet, dicit Plinius. Ceteris pennis capite
occiditur, unde ipsa appetit in capite fer-
ire. ¶ Mustitapa est avis maior colum-
ba plumas habens ut lanarius, pedes ro-
strum ut pedes que licet avis victum ha-
beat amplissimum, propter multas contemplaciones
quibus plumis vestit rostrum tamen vi-
delicet comparatione cum corporibus habet grossissimum
et pedes similiter.

Capitulum lxx. De nicticorace.

Nicticorax dicitur noctis
corvus ipsa est noctua que noctis
tenebras amat et solem videre patitur,
non lucifuga cum est. Undique cibos suos
querit. Nam si de die volaret a ceteris
avibus impeteretur. Nocte ut vulgus
oppinatur mortem hominibus pronunciat et
vocibus importunis. Caput habet magnum
vero ut aves cetere formatum, habet rostrum
aduncum ut nisus ungues hamatos et
asperos. In domibus et parietibus libenter
sedet et pullos suos fovet. Unde hominibus tene-
bris delectatur. Cuius terre genus cor-
vus sequitur tamen cetere aves solere
est divinatio. Dum cum a bestiis et avi-
bus impetitur resupinata iacens rostro et
pedibus quibus repugnat et se defendit. Au-
diuntur a qui ei attribuit quoddam nature
collegio bellicus pertinentiam in insula creta

si qui noctua invehitur statim emoritur.
Plinius ceteris palitur immeat. ¶ Nisus est
avis volubilis forma et robore minor quam accipi-
tris, sed nisus est color plumarum ambobus
constantie sociales volat et venatur. Nam mini-
dia fertur in pastu totum inficit aucem (?) solus
ambit honore mutuo potiri. Hoc quidem
estimari potest, forte immo sed magis credibile
est, cum predo solum in aere, vel dum
in volatu sonum habet. Impastum quamquam socia-
lem accipiat. Non tamen dubito fidem esse
nisum parem sui generis dedignari et
velut alieni generis ave proprium est hoc
contra omnium avium genus. Nam ut dicit Am-
brosius avis quedam in volatu capiens par-
cit sui generi dedignari velut alieni ge-
neris avem proprium dicitur contra omnium avium
generi avibus. Solus quidem nisus corpus est
quidditatis huius quod cum ipso homine, cum inter
animalia bestia animali sui generis insi-
diari non cessat. ¶ Mergus (?) talis est avis
in pratis avibus que cum nigrum se-
volunt caput in aquis ponit. Illic instar
mugitus clamore emittit. Ex fancibus quo-
dam habet folliculos anguibus primo cibum
suscipit et postea horam ingerit ventrem
immittit atque cum digerit. Huius duo genera
sunt, unum scilicet aquatile, et aliud silvati-
cum. Sola hec avium ut dicit Ambrosius simulat
canere; ut dicit Ysidorus multas simul
escas in ventre recondit. ¶ Oriolus est
avis sic dicta vulgariter a sono vocis colo-
ris aurei pratorum accipitur de malis habet
pennas quasdam tenuia varietate di-
stinctas. Nidum in ramis arborum minu-
tissimis mira subtilitate dependit ita
in aere solo pendet. Nidus desuper duobus
licet ramis quoque nidum ab imbre tegit
ac densa fronde protegit. ¶ Onocrotalus est
avis magna ut cignus flumina ac pisci-
nas inhabitans. Rostrum habet magnum et agit
tur usque ad pectus instar sicut fistelli re-
ceptaculi longum et amplum. Magnus
cum sunt recipiunt copiam piscium ut sit
intravit malle diffusa natura eos egerit
paulatim et digestis in ventre cibis rume-
nat. Pratum quod dicit ut dugni aves hug
nisi magna diffusione et piscibus hiemati
stat quia citissime parva aqua et pisci-
um copiosam in gutture sua recalavit.
¶ Otus est avis que multifarie ubi avis di-
verso vocis nocte nomen habuit sonum facit
clamat nisi noctem quanto simulans ita
ut homines contrario fugat. Clamat re-
dat. Sed eas speciales habet in quibus homines vo-
ces profert in cetis dicunt est hec avis

bubone minor est noctua maior ... cum sit rostro ac pedibus ... plumis ... videtur aves ... circum ... sit ... avibus ceteris ... odio habetur.

Cap. ciij De passere et pavone

Passer ... avis ... est ... calidior est unde caro eius ... est ... Sicut dicit quod ... eius ... [illegible]

[illegible]

... est avis dolosa ... [illegible]

... vincit ... quia si ... pondus natura ... volantes qui ... volucres.

Cap. ciiij De pegaso volatili

Pegasus est animal magnum ... in ethiopia formam equi habens et alas ut aquila sed multo maiores. Caput ... armatum ... ut ... Cumque ... corpus ... alas ... fuga mirabili ... [illegible]

[illegible]

Perdix est avis dolosa ... [illegible]

Cap. cxviij de philomena, pica et pico

Philomena dicitur a philos quod est amor et mene quod est dulcis quia cum avibus mira modulatione letificat indicente audiente gaudet adortum gaudet solis quod et letitia nomen gaudet Vernus tunc tempore cantat plus numquam. In initio quidem veris ova sic noctis amenitate delectatur ut rarissime comedat. Cum tamen summa festinatione stans cantat unde tam festinat ut nimium sepe finita finat solis deficiente spiritu suo cantu. Unde dicitur a philos quod est amor et mene quod est defectus quasi amore deficiens. Quapropter tam parvo corpusculo tam plenitate spiritu quia etiam in illo perfecta musice sciencia modulatus eius editur solus. Unde continuus spiritu trahit in longum. Unde narrat in fabulas. Nunc distinguitur certo copulatur intermedia acutus crebris contentus. Intus et aliquando quidem mediis summis gravis decantatur inter alie minores versus quos sunt tenuit. Addiscunt. Audit attente discipula reddit quod in alibus cantu intellectu emendat et addocente quodammodo respondet. Statim autem ut cantare cepit vocis amenitatem perdit ut dicit plinius alia vox fit mutatur et color. Absconditur quoque veris temporibus antecessum autumnum alia vox fit mutatur et color. Absconditur quoque veris temporibus antecessum autumnum alia vox fit mutatur et color longius tamen tenuitas illa vocis est certis auribus. ¶ Pica est avis talis dissima alba nigra varietate distincta lingua suis latinum aqua simulatione mutatur. Quidam nidum super hiis loca spinosa construunt. Cumque terra indumentis spinis inclusus subtus ac desuper diligentissime cepit ac munit artissimo ad foramine tamen per quod ingrediatur et egrediatur inlate relinquit. Hoc eo loco quo nidus accessibilior est. Hic tamen absitione ingressum fecerit ova transfert alias quoddam arte digitorum innatarum. Cumque laqueos se innovit de spheram toto corpore quiescit est solo rostri nisu laqueo aperit labrans nec usque ad extrema desperationem reliqua parte corporis movetur. Carnes pullorum eius ad acumen oculorum manducati cuncti qui tamen nisi fuerit temporata fuerint sterile tantum non tegunt. ¶ Picus marinus est avis parva ad nucas magnes suis et arbores rostro penetrans. Cumque sepius cortice arboris pervenit

tuis esse pabulum intelligit pullos in arboribus cavis educat magnalis cum fugitant ut aliquid tale imperit procul a domo quadam herba statim eicit quibus alibus in ingestum fit. Ex corpore quidem plures in agri sunt ut merula cratti (?) ut sinoli. Sed illi speciosiores atque maiores qui sunt in Ytalia versus inspectione croci tincta colla virides in alis cerulei mirandi corruscantis magis tinctus vegetatur. Unde hinc pennam est semel in anno talus esse eo sed tempore quo papa seminat. Dicitur autem quidem fertur in usu durisse sed prima loquax ubique dum te nosse salutem. Si me non videas esse negabis avem.

Cap. cxix de platea, pluviali et porphirione

Plathea est avis Esperatis (?) que ad aves in mari proposita semigens ad volatum et caput rapta corripit donec predam extorqueat. ¶ Pluvialis est avis que ad magnitudinem turdis varijs pennis sumata croceis albis nigris distincta aere solo vivit dicitur Hinnus argumenta est quod licet pinguescat ad hoc tamen numquam in eius intestinis inveniri potest. Baculos illuminatos habent aucupes quos alonis in aere iactantes deterrent aves capeque in imo volare cogentes retia super eas tendunt ac fugitates capiunt. ¶ Porphirio est avis dextro modum aliarum cum pedem habet adnatandum latum alium vero fissum ad ambulandum ingrue vocatur quod utroque elemento gaudet in aqua natans ut anates cursu ambulans ut predices hec solus pre ceteris pede suo in istar manus aquarum sumpserit ad rostrum defert et potat sepe quando modo cibat quia cum cum cibo cum sola morsu esse ut bibat vir pitem eius appetitus habet debilem naturaliter mattinalisendo cibum assibus incorporando. Hiismodi genere plaudutissimi sunt qui rostrum habent magnum et tibiam plumam. ¶ Psitacus est avis quam vocem humana imitatur ad quod cum ab homine cogitur caput habet tam valens ut clava ferrea iubetur. Aquas alias quod cumque in patitur sed pluvia moritur. Sedito in montibus gelboe nidificare fertur. Quod raro et numquam ibi pluit. Caudam suam coronam summo studio custodit penitus quam suas illimis rostro frequentius perficit. Avis est hyromosa (?) nimis habet et enim labent semetipsam pede cibat et ori suo defert escas sicut homo manum.

Cap. cxx De struthione, sturno et strigo

Strutio est prole turdo venitur avis pene bestialis quia habet enim pennas sed numquam eis in volatu

utitur. Alas habet tamen et plumas velut pilosas. In currendo alas erigit adeo quod in tantum currit ut equos celeritate precedat. Habet autem ungulas bisulcas ad comprehendendos lapides quos emittit in fuga contra insequentes. Ferrum comedit ac digerit quia calidissime nature est. Equum naturaliter odit unde eum persequitur. Equus vero illam timet ac timet quod eam videre non audet. Asserit Jorath quod animal est quod se inflatione pellegit et agitat qui prolongat ad iram. Superatur non magnum ob elatum ad exaltationem corporis magnum sibi creatum. Porro stoliditas eius tanta est ut cum fruticibus colla occultaverint reliqui corporis altitudine latere credit. Naturaliter autem tumescit et ita plumas erigit ut in nudis fere remaneat, sed corium habet fortissimum quo in plumis protegitur ab importunitate frigoris. Corpus habet fere ad magnitudinem asini statura mediocri. Ova quoque eius adeo magna sunt ut cortices ipsorum scyphi vasa fiant ad bibendum pro amplitudine sua.

Sturni sunt aves que avolantes cum dum ceteris inhiantes celeriter catervatim volant, quodam arcu turma conglobantur et in medium tendentibus, ceteri hac acquirentes quibus insidiantur. Vere quidem aggregantur in mensibus fere nullum mutant. Nocte sicut aurora videntur tenuiter dormitant et cum non dimiserint turmas ad cibum volant.

Tragopa, ut est avis in Ethiopia, ferruginei coloris, maior quam aquila. Caput habet ut Fenix cristato quod in eo cornua habet ut aves cum alis armatam prefert. Adversus ceteras aves sibi confidentes.

Turdi sunt aves parve quidem corpore sed pinguedine magne, qui cacuminibus arborum lutos edificant et pene contiguos vel continue post tactum generant. Et mirum quia .x. diebus ova incubata maturescunt et postea pariunt.

Turtur castitatem diligit eo quod mortuo vel capto alio se non iungit, sed incedens solitarie, siccis arborum ramis insidet gemens ac tristis. Nulli avium est infesta. Sed est avium infestationibus patientissima. Gulosa tutissimum habitat in deserta locis presertim hyeme in concavis arboribus implumis latet, vere quod producit. Multe quidem earum tunc calidas hyeme petunt et multe remanent et locum habent sali appositum et ad quiescendum aptum. In yeme medio nati quod frigidus est ac plandosus non bene volare possunt volantes aut plerumque non ferunt ipse fatigatione volatus. Aliqui etiam ita debiles fiunt naturaliter ut manu capi possit. Ova se per trina pariunt sed nunquam plus quam duo

as educant. Similiter et palumbi. Turtur ovat in veris bis et preter hec si que eum prius ovorum corruptum fuit aut casu perierit sola cum aliis pullos suos deorsum te passit. Hinc alte scriptum sanguinis medicinalis est unicus brevis.

Cap. Thos. de nauellis in speciali similiter

Naucli sunt aves quas Plinius Stymphalides vocat satis pulcra columbino capite cristato capite ut pavo. Collo quidem colore viridi ac lucenti, reliqua vero parte corporis varietate distincta. Hec avis cum hominem a longe nido suo appropinquare persenserit, egressa statim cum clamore accurrit, sicque stulta dum hominem a nido suo avocare se credit ipso clamoris indicio nidum prodit, quem ingressus homo spoliare contendit.

Vespertilio est avis ad modum pulcra, sed in cauda eius tantum vocis sinit vocalius in spatium hyeme latet. Munita est vere producit. Plinius parentes senescentes aut pullos iam adultos in nido plumis operiunt et cum omnibus pascunt donec vires plumas recipiunt. Alia quoque fertur lex in esse pietas erga parentes suos. Cum enim senio visum perdiderint, pulli necdum naturaliter habent colligunt rore certatos oculos inde liniunt ut visum recuperent. Hinc avis cor malefactatibus imitatoribus valet. Dicit.

Vultur est avis pondorosa sed advolandum ad modum gravitatis avium in aere vix elevetur saltus facit unde ab agilitate rapinis intercipitur. Sine quam advolandum saltibus conspicitis in alta secus ericeta stagna si hominem non videt habent intra arbores ob pondus corporis unde rigidi pes appellatur. Volando cadaver alicubi respicit. Ad eum illius se deponit inquirens oculum petit. Et quia indifferenter ad omne cadaver se inclinat pericula laqueos venatorum non evitat. Ideo facilius capitur. Scribitur quod sentiunt ut mortuis cadaveribus faciet pullos suos usque quo possint volare nutrit se et pro eis se periculo deponit dum etiam fortiorem se volente eos diripere suis unguibus inhiat rapis proripit. Post hec cicinus eos a nido locis profundis nati sunt approximare vetat tibi. Similiter cum prius parentis magnitudinem tam attollat nec vena nido proximis locis sed remotissimis dicitur natura patris avica nemo innitens graviter ad nidum suum se convertit. Venat aut a nido eius usque ad noctem rapaliter circuiens fert usque ad vindictam. Dicit cibo sumpsit in nido deponit ut inde se cibat

pullos quia talium non defecit non accipit. [A]de si pullos suos ciconia impugnaverit indignatur dolet acrique rostro eius [illegible] ut sic maculosos efficiat vultur. Cum adultus fuit matrem que senem et desolatam debilem videt eam occidit. [F]erum cum hedra pugnat [illegible] ipsa vincit [illegible] cum hedus agilis cum impetu ruenti cadit [illegible] grandia se vetule non valens senectus ipsam occidit. Ca. lxxv[illegible]

Hirundo de yrundine ypoda et zeleucide

Hirundo est avis levissima rostro parvo cauda furcata formula grata ingredine decentissima in ventre candida sub gutture rufa. Medicinam habet carnem. Emigrant plumas multas et alas magnas [illegible] cibum [illegible] volatum [illegible] pronunciando [illegible] domesticis [illegible] cogitat et ad laudem creatoris [illegible] invitat. Hirundinis sanguis [illegible] de subala [illegible] oculis. Fimus autem eius si [illegible] efficacissimus ad [illegible] hyeme petit ibique nuda [illegible] plumis vestitur. Adveniens sui tempora custodit et adventu suo veris initium prodit. [illegible] tecti subire negatum [illegible] construit. Fetus volitat pluries que mollibus [illegible] femina libidinis imaginatione concipit aut pulices [illegible] non [illegible] nec [illegible]. Nutrit autem [illegible] hyeme corpus [illegible] pulli [illegible] sunt [illegible] quos etiam si quis [illegible] cecaverit oculos reddunt ut dicit [illegible]. Jussu summa equitate [illegible] iniuriam [illegible] eguerunt. [illegible] autem [illegible] satietate [illegible] [illegible] hirundinis [illegible] in ventre lapillum [illegible] hirundines quedam in ventre lapidem [illegible] portant [illegible] pulli qui hunc lapidem [illegible] cognoscunt si [illegible] ad [illegible] in nido [illegible] nam [illegible] non [illegible] cum [illegible] portionibus [illegible].

[Y]poda [illegible] est dicta avis [illegible] plus [illegible] velocitate clarissima [illegible] colorem habet [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] digitos [illegible] aquis assidua [illegible] venit [illegible] rostro cavat [illegible] tangerit ac [illegible] [illegible] vulgus quia si pelle [illegible] plumis cum morte [illegible]

parienti [illegible] cum annos plumas ac si esset in corpore [illegible]. Zeleucides sunt aves ut dicit plinius quarum suffragium [illegible] petunt incole montis Cadmi cum a locustis fruges illorum vastantur. Itaque [illegible] locustas depopulant et unde veniunt ignorat. Ca. lxxv[illegible]

Homo de homine et etatibus hominis

Homo [illegible] nam [illegible] omnibus creature sunt et [illegible] secundum [illegible] mundi [illegible] eius [illegible] similitudine [illegible] plenitudine gerit cum sit [illegible] similis [illegible] aque [illegible] aeris [illegible] firmamento [illegible] celo [illegible] intelligentiam similis [illegible] lapidibus per essentiam arboribus per vitam animalibus per sensum et imaginationem [illegible] angelis per intellectum deo per intelligentiam. Itaque duabus substantiis homo constat anima [illegible] carne cum sensibus suis [illegible] cum anima [illegible] substantia [illegible] vivit etiam [illegible] corpore [illegible] infans natus [illegible] debilitatem [illegible] et hec [illegible] quia nutritus est de sanguine [illegible] currit [illegible] fetus hominis [illegible] ambulat super manus [illegible] tandem [illegible] ad [illegible] sibi [illegible] venit. Itaque [illegible] homo per [illegible] etates ad mortem currit. Prima est infancia [illegible] prior quia nec ore [illegible] trahit [illegible] usque dum loqui possit. Secunda est puericia a [illegible] incipiunt loqui. Non autem loquitur donec [illegible] ille qui est [illegible] super fronte [illegible] contrahitur. Pueri qui tardius [illegible] incipiunt [illegible] loquuntur. Etas puerilis usque ad xv annum protenditur [illegible] et [illegible] que tamen [illegible] hodie manet [illegible] usque ad statutum terminum cum puerilis [illegible] malicia [illegible] nature. Tercia est adolescentia que ab anno xiiii incipit usque ad xx a xxviii [illegible] usque ad xxxv [illegible]. Ex hac homo fit habilis ad [illegible] quia natura confortat [illegible] [illegible] naturales corporis [illegible] unde [illegible] esset [illegible] usque ad annos xxx [illegible] membrorum [illegible] ligamenta

Ca. lxx[illegible] de yrundine ypoda et zeleucide

Ca. lxx[illegible] de homine et etatibus hominis

confortantur in senectute cessat quoque statura
corporis in longitudine crescere. Quarta
est robur ab anno xxx usque ad l. Homo
enim perfecte stature robur accipit et homo
in longitudine et latitudine paululum
quoque moderata libidine disponitur ad qualis
et vicia fortitudinis et multitudine [illegible]
quoque subiacet in eius. Quinta est senectus
ab anno l usque ad lx vel lxx. Est
autem senectus paucitas sanguinis et in
quantum parum habent de sanguine cito senescunt.
Tunc incipit homo decrescere tam in viri
bus quam corpore [illegible] anima [illegible]
[illegible] concepta cupiditate quoque
dum se videt ad occasum tendere filiis
qui post eum sunt providet [illegible]
similiter sive post modicum senectuti
decrepite. Sexta est etas ipsa decrepi
ta que ab anno lxx incipit usque ad
mortem decurrit. Et hac homo [illegible]
[illegible] ac [illegible] sensus ingenii decre
scit et quoque paulatim eius vita morta
lis deficit. Ex primo de anima. Ca. [illegible]

[illegible] de anima et eius organis

Anima est actus primus corporis phisici organi
ci potencia vitam habentis. Actus
inquam id est forma ad differentiam materie corpori
ti primus ad differentiam forme accidentalis
que est actus secundus. Anima non consistit ex
comparacione contingentis corporis phisici id est natura
lis ad differentiam artificialis organici ad diffe
renciam corporum naturalium ut minerarum elemen
torum potencia vitam habentis ad differentiam
corporum mortuorum. Anima est una
in subiecto diffusa per potencias ita quod una
et naturalis ad alius ut [illegible] est materia
et actus aliorum sensuum. Potencia est prin
cipium transmutandi in aliud sicut activa
potencia vel recipiendi ab alio sicut pas
siva. Organum est id per quod potencia in opera
cione exit et instrumentum simpliciter diffinitur
in [illegible] quod organum est commune potencie si
cut oculus potencie visibilis. Instrumentum
autem materie et operacioni ut patet in sequentibus.
Potencie distinguuntur quedam per ordinem
naturalem [illegible] prius et posterius ut ille que
sunt in eadem parte corporis sicut gustus
et tactus in lingua et tamen una est materialis ad
alteram. Quedam non per naturam diversis partibus
ut ille que sunt in diversis partibus sicut vi
sus oculo gustus in lingua. Quedam etiam vi
potencie in diversis partibus inveniuntur ut si
planta dividatur utraque pars vivit sic etiam
est de quibusdam animalibus. Quorundam
quidem partes vivunt [illegible]
illa pars non proficit cum desunt organa
principalia sicut cor [illegible] et similia. Non

autem anime potencia est organum vel
determinatam habet partem in corpore ubi quarta
intellectiva. Ca. [illegible] de potenciis anime

Potencie anime secundum Aristotelem quinque sunt
scilicet vegetativa sensitiva appeti
tiva secundum locum motiva intellectiva. Secundum
Avicennam vero tres sunt scilicet vegetabilis
sensibilis et racionalis. Sub sensibili namque
comprehendit tres medias. [illegible] potencia supra
[illegible] est sola vegetabilis ubi non deficit
[illegible] potencia et anima in brutis autem sunt
due vegetabilis potencia deficit [illegible]
[illegible] anima et potencia que materialis est ad
sensibilem [illegible] in homine vero sunt tres quales
due non debent [illegible] anime et po
tencie anime quia materiales sunt ad [illegible]
racionalem vegetabilis differt [illegible]
non est cognitiva [illegible] due diffinit
[illegible] quia sensibilis non potest [illegible]
in [illegible] racionalis non potest [illegible]
racionalis differt [illegible] quia potest esse se
parata [illegible] non sunt inseparabiles. Racionalis
ab intellectiva differt quia movet [illegible]
[illegible] in forma [illegible] estimando [illegible]
Potencie vero vegetabilis anime tres sunt
scilicet nutritiva augmentativa et generativa. Potencia
sensibilis dividitur in apprehensivam et moti
vam. Apprehensiva quoque subdividitur in
apprehensivam [illegible] apprehensiva quoque
subdividitur in apprehensivam exteriorem et inte
riorem. Exterior dividitur in quinque sensus
scilicet visum auditum odoratum gustum
et tactum. Interior similiter in quinque scilicet sensum
communem ymaginativam cum cogitativa
estimativam et memorativam. Potencia mo
tiva duplex est. Una que imperat mo
tum. Alia que efficit motum. Imperans quoque
motum duplex est scilicet concupiscibilis
ad appropinquandum et irascibilis ad repellendum.
Potencia vero racionalis dividitur in virtutem
sciendi et agendi quarum una quedam vocatur
intellectus scilicet theoricus et practicus. [illegible]

Ca. [illegible] de sompno vigilia etc.

Sompnus ut supra dictum est [illegible]
organis sensuum [illegible] ut
agere non possit. Cause vero sompni
[illegible] de sompno [illegible]
[illegible] sunt hec scilicet langor [illegible] labor
egritudo prima etas infrigidacio [illegible]
[illegible] ad cerebrum. Anima in ipsa sepa
racione hora per quasdam partes actualis
videtur et quasdam similes inactualis.
[illegible] partes sunt inspiracio respi
racio [illegible]
[illegible] corpus [illegible] Inactuali
tatis autem est non sentire nec [illegible]
pedum [illegible] unde

apparet quasi dimidium anime vite vigi-
lare et agere dimidium sompnum et in
actualem quasi in morte separatum esse.
Desiccativum est autem aut sompnus
calidus sit aut frigidus. Si enim calidus
[illegible] restringit humiditate auget. Si
vero frigidus fuerit cibos indigestos ducit
et corpus calefacit et sudores recipit. [illegible]
aut dictum sompnum [illegible] esse vigi-
lie sicut sanitatis infirmitate [illegible]
[illegible]. Hec enim secundum Platonem in-
ducta sunt contra naturam [illegible] fuit.
Sompnus autem [illegible] in neutris est
in salute animalis nec minus quam vigilia
naturalis. Est itaque sompnus insensibi-
litas quedam naturalis [illegible] passio
anime et corporis [illegible] sensus [illegible]
[illegible] sensibus [illegible] sompnum silen-
tibus circa [illegible] anime [illegible] sompni
operatur non indigens [illegible] exteriorum
motus. Causa vero sompni est [illegible]
[illegible] esca [illegible] humidorum calidorum
super habundancia. Esca enim [illegible]
[illegible] vaporatio in venas ef-
ficitur unde incipit contingit [illegible]
[illegible] gravata [illegible] accidit [illegible]
[illegible] corpus refrigare calidum quod est circa
cor. [illegible] refrigatione facta sompnus
inducit humidi cum vapores [illegible]
[illegible] implentes circa cerebrum [illegible]
quod est frigidissimum [illegible]
[illegible] ac dormi-
re faciunt. Digestione aut facta sompnus
[illegible] cum [illegible]
est sanguis post esse [illegible] sompp-
nus fit. [illegible] vero sanguine [illegible]
ad superiora collocata [illegible]
[illegible] refugit [illegible]
[illegible] absolutum. Fuit aut
esca [illegible] sompnum facit hu-
miditatis habundancia [illegible]
[illegible] sunt etiam infir-
mitatibus que [illegible] calidi et
humidi fiunt. Esca quoque indigesta [illegible]
te [illegible] repulsa [illegible]
tum [illegible] refrigidante sompnus ef-
ficitur secundum cum humidorum ascensio [illegible]
vestigiis. Ca. Experimentator [illegible] de eodem.

Dormicio [illegible] est causa
vero dormiendi calida [illegible]
dus quedam est sompnus [illegible]
calidi [illegible] naturalis [illegible]
cidunt dormientibus corporalia [illegible]
tunc [illegible] humidiora et
algidiora esse corpora sanguine [illegible]
[illegible] plus quoque quam in vigilantibus [illegible]

[illegible] plura [illegible]
lia [illegible] recordari [illegible]
[illegible] intelligentia [illegible] et dor-
mientes quam vigilantes esse [illegible]
[illegible] veram [illegible]
dem fiunt corpora dormientium [illegible]
tem [illegible] cum [illegible]
fit [illegible] calidi ad id quod intus
est [illegible] aut humiditatis [illegible]
[illegible] quia spiritus et
calor [illegible] intus corpore
facit [illegible] quoque causa
algidiores fiunt dormientes calore [illegible]
[illegible] ad id quod intus est re-
frigerant ea que [illegible] sunt sic quod ri-
gidiores fiunt [illegible] sanguinis [illegible]
[illegible] est [illegible] di-
[illegible] corporis [illegible] Cum [illegible]
[illegible] calidum ac [illegible] intus [illegible]
facile [illegible] digerit ita ut in [illegible]
[illegible] sunt corpora. Nam in vigi-
lantibus spiritus operantibus [illegible]
[illegible] facit esse [illegible] unde [illegible]
[illegible] sompnum ad digestionem non suf-
ficit [illegible] quoque caloris [illegible]
que intus sunt pallidiores fiunt dor-
mientes formositatis cum [illegible]
in sanguine caliditas facit. [illegible] etiam
[illegible] amplius quia calidum [illegible]
[illegible] intus [illegible] cito solvit
[illegible] plus facit evaporationem sic quod
sudor [illegible] non [illegible] corpore [illegible]
[illegible] recipit [illegible] cali-
di dormientium quia caliditas intus
impetum facit [illegible] id quod est [illegible]
[illegible] accidunt sompnus [illegible]
etates [illegible] naturas [illegible] tempora [illegible] ad-
huc etiam [illegible] causa [illegible]
dis sompnus itaque digerendo [illegible]
do magis est calidus [illegible] quia refrige-
rari facit quod extra est magis frigidus
[illegible] est [illegible] dormientes [illegible]
[illegible] [illegible]
te [illegible] hora [illegible] [illegible]
[illegible] ad caliditatem. Ca.

Experimentator de sompno [illegible]

In sompno [illegible] phantasmata sompnium dicimus [illegible]
[illegible] quod [illegible] est sompni-
um sicut [illegible] sompnus [illegible]
[illegible] quibus [illegible] rabies [illegible]
[illegible] non solum [illegible] sensibus
in est [illegible] etiam [illegible]
iam [illegible] si quid [illegible]
fuit ab alto [illegible] maior [illegible]
[illegible] motu [illegible] [illegible] ab illo [illegible]
itaque non solum vigilantium motus a

sensibilibus facti remanent etiam sensibus
cessantibus sed etiam tamen dormientibus
magis eis pulsant tunc apparuit eos qui in
dum quidem sopellant et [illegible]
intellectibus vel intelligentia sensibus opan
tibus sicut minor ignis a maiore [illegible]
passiones ymaginis. Nocturna vero ipse silen
tium sensuum et infirmitatem [illegible] sup
erexerunt et continue fiunt sepe quidem
similes sepe non [illegible] figuras [illegible]
ti ex publicate materie repositionis. Et propter hoc
nec possunt constare continue sicut ipsis [illegible]
tibus apparent sompnia quoniam [illegible]
de perturbata nulla apparet et umbra vel
[illegible] videntur perturbata. Et silente vero
[illegible] pura apparent indormiendo [illegible]
[illegible] motus quia sensibili
bus accidunt. Itaque et melancholicis et
febricitantibus et inebriatis in sompnis ap
parent turbate. Inflatione vero sedente
et sanguine digesto sensuum motus somno
quoque sensibilium consequentia et ordinata
facit sompnia videtur aut mirabile.
[illegible] corporum quidem que in sompniis fiunt [illegible]
[illegible] vero [illegible]
corporum non que vigilantes agimus in somp
nis memoriam non habemus huius causa e
quia memorie fiunt corporum que sequuntur
ut phantasia videtur. Mentis a somp
nis accidit. Dormientes enim non sentiunt
corpora que secundum veritatem agunt. Multi
est phantasticum consequenter neque somp
[illegible] sunt aut sompnia non solum de
phantasia sed compassione alia sicut esuri
entes et sitientes videntur manducare vel bibe
aliis quoque similis passionibus impetu
facit [illegible] secundum tempus aut cor
porum [illegible] diversificantur sompnia [illegible]
ta vel cum [illegible] turbida sunt et
falsa velud ab ipsa continuo [illegible]
ta. Matutina vero cessante iam [illegible]
tione pura [illegible] qui supini dormiunt
sompniant [illegible] non [illegible] anima [illegible]
tatis non solum a [illegible]
tionibus sed etiam ab ipsa anima [illegible]
sompniorum eo quod futura [illegible]
[illegible] que ab [illegible] sunt aut aliter
accessura presignificat. Explicit de natura
[illegible]

Ca. 7 [illegible] de morte vita [illegible]

Mors est privatio vite sicut tenebre
privatio lucis. Vita est calida et hu
mida, mors vero frigida et sicca. Unde
sicut calor ignis in humido untuoso
nutritur [illegible] quod per suffocationem [illegible]
[illegible] aliis non
[illegible] calor in
[illegible] humidi untuosi [illegible]
[illegible] mortali [illegible]
[illegible] animam [illegible] sensibilem
sive rationalem [illegible] anima vegetabilis [illegible]

it tamen corpore. Sensualis aut ad penam
vel ad gloriam reservatur. Primitus [illegible]
enim mori dicenda est que secundum [illegible]
la divina est. i. a deo creata [illegible]
cum deus [illegible] hominis spiritualem
[illegible] illa vitaque quam animalibus
dedit [illegible] est cum temporalis sed illam [illegible]
quam non sit terminus mortis. Unde [illegible]
[illegible] est homo in anima [illegible]
Explicit de anima. Anima vivificatione
quidem vivificatione descendit ad corpus
[illegible] vivificat illud et in
[illegible] colligit in uno tenet diffluere atque
[illegible] non sunt [illegible]
et [illegible] sumat non tamen [illegible]
[illegible] etiam [illegible] et frigiditas
[illegible] in [illegible]
[illegible] formarum [illegible]
[illegible] secundum natura [illegible]
[illegible] appetit [illegible] contraria [illegible]
[illegible] corporis vivificat [illegible]
[illegible] est ei non [illegible] velit se [illegible]
[illegible] possit nec [illegible]
[illegible] audierit. Corpus constat
[illegible] officialibus [illegible] officialia [illegible]
[illegible] sunt [illegible]
[illegible] est anima
[illegible] tanquam [illegible]
[illegible] temperata [illegible] fuerint [illegible]
[illegible] et vivificationem [illegible] recedit
anima. Si vero distemperata confusa fue
rint in vita recedit anima [illegible]
[illegible] sensum ymaginationem [illegible]
[illegible] intelligentiam [illegible]
[illegible] et [illegible]
nita efficitur [illegible] sive ad dolo
rem. Corpus aut quod [illegible]
[illegible] organum [illegible]
[illegible] tanquam et
motum respondet. Simile [illegible]
[illegible] iacet. Anima vero re
[illegible] ad [illegible]
[illegible]
[illegible] motibus [illegible]
[illegible] movebat [illegible]
[illegible] mota que [illegible] organum
[illegible] non [illegible] nec [illegible]
[illegible] Dicat quoque materia [illegible]
[illegible] de a
[illegible]

Ca. 7 [illegible] de mathematica

[D]icta de philosophia [illegible]
naturali [illegible] dicendum
est de mathematica [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible] sensibilibus [illegible]
[illegible] formis sicut [illegible]
[illegible] sensibilibus [illegible]
[illegible] quantitatem
[illegible] abstractam considerat. Nam inter

Ca. 7 [illegible] de morte vita

Ca. 7 [illegible] de mathematica

omnia accidentia quantitas est que primo inest materie et pluribus communicat cum substancia unde magis considerari potest ut ipse status est ipsa principia per que cognoscit habet in abstractione et quantitatem coniunctum. Secundo dignitate sunt mathematice partes quia de alia accidente igitur aut est quantitas discreta per numerum de hac est arithmetica scilicet de numero aut continua de hac est musica scilicet de numeris sonorum aut est quantitas continua mobilis de hac astronomia aut immobilis et de hac geometria. Hugo de sancto victore. Igitur mathematice subiectum est quantitas continua discreta magnitudo scilicet multitudo. Multitudinem enim per se ut ait Boecius speculatur arithmetica relatam vero musica. Similiter magnitudinem immobilem declarat geometria mobilem astrologia. Intencio quoque mathematice est docere certam demonstratam ambiguitate posita que pertinet ad suam partem. Dicitur autem mathematica id est abstractiva mathesis enim grece abstractio latine. Est autem abstractio sive apprehensio pluribus modis. Abstrahit enim intellectus et apprehendit sensus formam sine materia et cum multis accidentibus sicut in sensibus. Abstrahit ymaginatio eciam sine materia et tamen aliquibus accidentibus tamen non recedit. Similiter abstrahit estimatio formam non materialem quamvis accidat ei esse in materia sicut amicitiam inimicitiam que est intra [illegible] abstrahit etiam intellectus id est apprehendit formas abstractione perfecta nuda ab omni materia quamvis etiam accidat eis esse in materia sicut triangularitatem circularitatem nec curat in quo subiecto sunt ista vel cuius coloris aut situs aliquis sed sic ea simpliciter considerat ut communia omni trianguli [illegible] ma distinctione conveniat. Mathematica est autem scientia dicta doctrinalis vel disciplinalis quia disciplinat et investigat secundum [illegible] ad [illegible] supposita et [illegible] tenetur quam demonstratione probatur. Dicitur etiam apud arabes nominata scientia doctrinalis quia sic docuerunt antecedentes et [illegible] sicut logica quam [illegible] ad litteram [illegible] dicitur id quod dicit [illegible] vam subiectam [illegible] contemplatur. Hec scientia post naturalem legenda est quia illa considerat formas prout est in materia hec autem prout est abstracta id est intellectu apprehensio tamen [illegible] facilior est quam apud intellectus. Boecius in arithmetica libro primo.

Cap. ii. De excellentia mathematice

Mathematica est autem haud dubium inter ceteras disciplinas ad eundem perfectionis [illegible] non tamen talis prudentie nobi-

litas quedam quasi quadrivium investigatur. Est enim sapientia rerum que sunt suique inmutabilitate substantiam sortiuntur comprehensio veritatis. Esse autem illa dicimus que nec intencione crescunt nec retractione minuuntur nec variationibus permutantur sed in propria semper vi sue se nature subsidiis nixa custodiunt. Hec sunt qualitates quantitates forme magnitudines parvitates equalitates habitudines actus disposiciones loca tempora et quicquid adunatum fuit quodammodo corporibus invenitur. Que ipsa quidem natura incorporee sunt et immutabilis substancie ratione vigentia participatione vero corporis permutantur et tactu variabilis rei in vertibilem inconstanciam transeunt. Horum igitur id est que sunt proprie sua nomine essencie nominantur sciencia sapientia perhibetur. Essencie autem gemine sunt una continua hec est magnitudo alia discreta hec est multitudo utramque subdividit sicut supra dictum est. Similiter in hoc libro secundo capitulo inquisitor veri animum non potest. Illud quoque addiderim arbitror quod cunctarum multitudinis ab uno progressa termino ad infinita progressionis augmenta concrescit. Magnitudo vero a finita inchoans quantitate modum in divisione non recipit. Infinitissimas enim sui corporis recipit sectiones. Hanc igitur naturae infinitatem indeterminata quoque potencia philosophia sponte repudiat. Nichil enim quod infinitum est vel sciencia potest colligi vel mente comprehendi. Sed hinc sumpsit sibi ipsa ratio in quibus posset indagatricem veritatis exercere solertiam. Delegit enim de infinite multitudinis pluralitate finite terminum quantitatis. Interminabilis magnitudinis sectione recepta definita sibi ad cognitionem spacia deposcit. Hic quod illud quadrivium est quo hiis viandum sit quibus excellentior animus a nobiscum procreatis sensibus ad intelligencie certiora perducitur. Sunt enim quidam gradus certeque progressionum dimensiones quibus ascendi progredique possit ut illum animi oculum qui ut ait Plato multis oculis corporalibus salvari constitui quod sit dignior quod eo solo lumine investigari vel inspici veritas invenit. Hunc inquam oculum demersum orbatumque corporis sensibus hec disciplinae rursus illuminent. Ricardus in suma.

Cap. iii. De speciebus mathematice

Mathematica ut dictum est quantitatem abstractam considerat. Porro abstracta quantitas nichil aliud est quam forma visibilis secundum lineamentum dimensionum animo impressa. Quantitas autem alia est discreta que multitudo dicitur ut grex populus. Alia continua que magnitudo appellatur ut arbor lapis. Rursus multitudo

Alia discreta per se ut duo tria quatuor et alia discreta ad aliud ut duplum quadruplum. Magnitudinis vero alia immobilis ut sphera terre, alia mobilis ut sphera firmamenti. Multitudo discreta per se materia est arithmetice, multitudo discreta ad aliud materia est musice. Magnitudo immobilis materia est geometrie, mobilis est astronomie. Sunt ergo hee iiii^or species mathematice. Arithmetica tractat de numeris, musica de proportione, geometria de spaciis, astronomia de motu. Elementum arithmetice est unitas, musice unisonum, geometrie punctum, astronomie instans. Itaque arithmetica est numerorum scientia, musica est plurimum dissimilium in unum redactorum concordia. Geometria est disciplina magnitudinis immobilis formarumque descriptio contemplativa, per quam uniuscuiusque rei terminum declarari solet. Astronomia est disciplina magnitudinis mobilis, investigans spatia motus et recursus celestium corporum cum temporibus. Arithmeticam scriptores secularium litterarum inter mathematicas disciplinas ideo primam esse voluerunt, quia ipsa ut sit nulla alia indiget disciplina. Musica autem et geometria et astronomia que secuntur, ut sint atque subsistant, istius auxilio indigent. Ex libro de divisione scientiarum. Scientia doctrinalis id est mathematica in iiii^or partes dividitur, que sunt arithmetica, geometria. Scientia de quantitatibus, scientia de stellis, musica. Scientia de ponderibus. Scientia de ingeniis. Boecius in musica. **Cap. iiii. de primatu arithmetice.**

Que ergo ex hisce prima discenda est, nisi ea que principium matrisque quodammodo ceteris obtinet portionem? Hec est autem arithmetica. Hec enim cunctis prior est, non modo quod hanc ille huius mundane molis conditor deus primam sue habuit ratiocinationis exemplar, et ad hanc cuncta constituit quecumque fabricante ratione per numeros assignati ordinis invenere concordiam, sed eciam quia quecumque priora natura sunt, his sublatis simul posteriora tolluntur. Quod si posteriora pereant, nichil de statu prioris substancie permutatur, ut animal prius est homine. Nam si tollas animal, statim quoque hominis natura deleta est. Si hominem sustuleris, animal non peribit. Et e contrario ea semper posteriora sunt que secum aliud inferunt, priora vero que cum dicta sunt nichil secum de posterioribus trahunt, ut in eodem homine. Hoc idem in geometria et arithmetica contingit. Si enim numeros tollas, unde triangulum vel quadratum, vel quicquid in geometria versatur, que omnia numerorum denominativa sunt. At vero si quadratum triangulumque sustuleris, omnisque

geometria consumpta sit, iii et iiii aliorumque numerorum vocabula non peribunt. Musica vero quam prior sit numerorum vis, hinc maxime probari potest, quod non modo illa natura priora sunt que per se constant quam illa que ad aliquid referuntur, sed eciam ea ipsa musica modulatio numerorum nominibus adnotatur. Diatessaron enim et diapente et diapason ab antecedentis numeri nominibus nuncupantur. Ipsorum quoque sonorum adversum se proporcio solis numeris aliis non reperitur. Ipsa quoque numerorum natura omnis astrorum cursus omnisque astronomica ratio constituta est. Sic enim ortus occasusque colligimus, sic tarditates velocitatesque errantium siderum custodimus, sic defectus et multiplices lune variaciones agnoscimus. Ricardus ubi supra. Prima ergo mathematicarum est arithmetica, quia in proporcione in spacio in motu numerus invenitur, sed non econverso, in numero enim proporcio vel spacium aut motus invenitur [illegible] et ideo eciam arithmeticam primam de iiii^or mathematicis disciplinis esse probat Ysidorus in libro iii ethymologiarum. **Cap. v. de diffinitione arithmetice.**

Arithmetica est disciplina numerorum. Greci namque numerum rithmon dicunt, quam apud grecos primum conscripsisse Pythagoram autumant, ac postmodum a Nichomacho diffusius esse dispositam, quam apud latinos primus Apuleius, deinde Boecius transtulerunt. Alpharabius ubi supra. Arithmetica est scientia de numeris. Numerus autem duobus modis consideratur, nunc cum materia, nunc sine, et arithmetica alia est practica, alia theorica. Practica inquirit de numeris secundum quod aliquid eis numeratur, sicut utuntur eis in negotiacionibus. Theorica vero de numeris secundum quod mens percipit illum absolute, abstractum ab omni motu, et ideo considerat ea que accidunt ei, ut quod alius est alius, aliusque impar, et alius est superfluus et alius diminutus. Et hic utrasque, tam illarum sunt partes, duas practice namque partes sunt: scientia coniungendi numeros et scientia disiungendi. Et illa quidem que docet coniungere duas, alia est scientia congregandi, alia vero congregandi, alia vero multiplicandi, alia duplicandi. Illa vero que disiungere docet, alia est scientia minuendi, alia mediandi, alia dividendi. Scientia vero radicis inveniendi subintrat continueque radix inveniendo dividendo et multiplicando. Quemadmodum autem practice species multe sunt: alia namque est scientia vendendi et emendi, alia mutuandi et commodandi, alia conducendi.

et locandi alia appendendi commutandi et alie multe doctrine plenissime fiunt in libris qui apud arabes ... dicitur. Ysidorus ut supra. Ca. vi De numero et c.

Numerus autem est multitudo ex unitatibus constituta. Nam unum semen numeri esse, non numerum. Numerus nummo nomen dedit, et a sui frequentatione vocabulum indidit. Ratio numerorum contempnenda non est. In multis enim sacrarum scripturarum locis quantum misterium habent elucet. Non enim frustra in laudibus Dei dictum est: Omnia in mensura et numero et pondere fecisti. Senarius namque, qui partibus suis perfectus est, perfectionem mundi quadam numeri sui significatione declarat. Similiter et xl dies quibus Moyses et Helias et ipse Dominus ieiunaverunt sine numerorum cognitione non intelliguntur. Sic et alii in scripturis existunt numeri, quorum figuras non nisi noti huius artis scientie solvere possunt. Datum est etiam nobis ex aliqua parte sub numerorum consistere disciplina, quando horas per eam dicimus, de mensium curricula supputamus, quando spatium anni redeuntis agnoscimus. Per numerum siquidem ne confundamur instruimur. Tolle numerum in rebus omnibus et omnia pereunt. Adime seculo computum, et cuncta ignorantia ceca complectitur, nec differri potest a ceteris animalibus qui calculi nescit rationem. Boetius ut supra. Omnia quecumque a primeva rerum natura constructa sunt numerorum videntur ratione esse formata. Hoc enim fuit principale in animo conditoris exemplar. Hinc enim quatuor elementorum multitudo mutuata est, hinc temporum vices, hinc motus astrorum celique conversio. Numerus est unitatum collectio vel quantitatis acervus ex unitatibus profusus. Huius ergo prima divisio est in parem et imparem. Par quidem est qui potest in equalia duo dividi, nullo medio intercedente. Impar vero qui hoc nullus in equalia dividit, eo quod in medio predictus unus intercedat. Et hec huius alternitatis species sunt diffinitiones. Dicitur imparem numerum esse qui unitate differt a pari vel crescendo vel diminuendo. Item par numerus est qui unitate differt ab impari vel crescendo vel diminutione. Ysidorus ubi supra. Numeros autem infinitos esse certissimum est, quoniam in quocumque numero finem faciendo putaveris, idem ipse non dico uno addito augeri, sed quamlibet sit magnus et quamlibet ingentem multitudinem continens, in ipsa ratione atque scientia numerorum non solum duplicari verum etiam multiplicari potest. Ita vero suis quisque numerus proprietatibus terminatur, ut nullus eorum par esse cuicumque alteri possit. Ergo dispares inter se atque diversi sunt, et singuli quique finiti sunt, et omnes infiniti sunt. Boetius ut supra. Ca. vii De pluralitate unitatis

Omnis quoque numerus circa se positorum et naturali sibimet dispositione iunctorum medietas est. Et qui super duos illos sunt qui cum medio iunguntur si componantur, etiam horum summe eius medietas numerus est. Et rursus illorum qui sunt super secundo loco medietas est, ... quod est, et sic usque dum occurrens unitas terminum faciat. Ut si ponat quis quinarium numerum, circa quem sunt quatuor et sex, hii ergo si iuncti fiunt faciunt x, quorum v medietas est. Hii autem circa eos sunt iii et vii, in eadem medietate sunt. Horum v medietas erit. Rursus istorum qui ab his circa positi sunt, si iungantur, etiam hii quinarii numeri dupli erunt. Nam super tres sunt duo, super vii sunt viii. Hii ergo si iuncti sunt faciunt x, quorum quinarius medietas est. Hoc idem in omnibus numeris evenit usque dum ad unitatis terminum perveniat. Sola enim unitas circa se duos terminos non habet, atque ideo eius qui iuxta se est solum medietas est. Nam iuxta unum solus binarius naturaliter constitutus est, cuius unitas medietas est. Quare constat esse primam unitatem cunctorum qui sunt naturali dispositione numerorum, et eam rite totius quamvis prolixe genitricem pluralitatis agnosci. Ysidorus ut supra. Ca. viii De speciebus numeri

Numerus dividitur in paribus et imparibus. Par numerus dividitur in his: pariter par, pariter impar, impariter par. Impar numerus dividitur in his: primum et simplicem, secundum et compositum, tertium mediocrem, qui quodammodo primus et incompositus est, alio modo secundus et compositus. Par numerus est qui in duabus equis partibus dividi potest, ut duo, quatuor et octo. Impar vero numerus est qui dividi equis partibus nequit, uno medio deficiente vel superante, ut tres, quinque, septem, novem et reliqui. Pariter par numerus est qui secundum parem numerum pariter dividitur quousque ad indivisibilem perveniat unitatem, ut puta sexaginta quatuor habent medietatem triginta duos, hic autem sedecim, sedecim vero octo, octonarius quatuor, quaternarius duos, binarius unum, qui singularis et indivisibilis est. Pariter impar numerus est qui in partes equas recipit sectionem, sed partes eius mox indissecabiles permanent, ut sex, decem, xxxviii, quinquaginta. Mox enim hunc numerum diviseris incurris in numerum quem secare non possis

impar par numerus est cuius partes etiam dividi
possunt sed usque ad unitatem non perveniunt
ut xxiiij quorum xij cum ad medietatem dividi
xij fecerint · deinde in aliam medietatem
sex deinde in aliam tres ulterius divisionem
non recipit illa sectio sed ante unitatem
invenit terminum quem solvere non possis. Impar
impar est qui aliquo numero impare mensuratur
ut xxv xlix. Quidam sunt impares numeri
a numeris etiam dividuntur ut septies
septem quadragies novem et quinquies quin-
quies viginti quinque. Imparium numerorum alii sunt
simplices alii compositi alii mediocres.
Simplices sunt qui nullam aliam partem
habent nisi solam unitatem ut ternarius solam
terciam quinarius solam quintam et septe-
narius solam septimam his enim haec una
sola est. Compositi sunt qui non sola unita-
te metiuntur sed etiam alio numero procreantur
ut xv quindecim xxv. Dicuntur enim ter
quini et septies terni et quinquies quini. Me-
diocres numeri sunt qui quodammodo simpli-
ces et incompositi esse videntur aliquo modo
compositi ut ix quando ad xxv cum co-
paratus fuerit primus est et incompositus quia
non habet communem numerum nisi solam uni-
tatem. Ad quindenarium vero si fuerit comparatus
fit secundus est et compositus quoniam est illi
communis numerus praeter monadicum id est ternarius
numerus qui ix metitur ter et xv quinquies.
Item parium numerorum alii sunt superflui alii
diminuti alii perfecti. Superflui sunt quorum
partes simul ductae plenitudinem suam ex-
cedunt ut puta duodenarius habet enim
partes v · duodecimam quae est unum · sextam
quae duo · quartam quae tria · terciam quae iiij ·
dimidiam quae sex · unum enim et duo et tria
et quatuor et sex simul ducta sedecim
faciunt et longe a duodenario excedunt.
Perfectus numerus est qui suis partibus adimpletur
ut senarius habet enim partes tres sextam et
terciam et dimidiam. Sexta eius unum est ter-
tia duo dimidia tres. Hae partes in summam duc-
tae id est unum et duo et tria simul eundem tan-
tum perficiunt et faciunt scilicet senarium. Sunt autem
perfecti numeri intra decenarium sex intra cente-
narium xxviij intra millenarium quadrin-
genta nonaginta sex decetero. Ca. ix de

computo et algorismo et cetera

Computus dicitur a computando id est numerando unde
quilibet computator potest dici computista
large sumpto vocabulo. Proprie vero computus
dicitur scientia temporum distinctiva secundum
motum solis et lunae tum determinatam certorum
quae in kalendario sunt festorum et in eo
secundum lunam dependentibus sufficiant quae in regulis
computi ea quae dicta sunt superius in libro
de kalendis quae satis sunt insignia
et computi et cetera. Dicitur ergo computus non
quia tantum computare doceat sed quia diffi-
ciliora quaedam in eo computando reser-
vantur. Quod ad intelligentiam computi
cuiuscumque maioris et minoris utilia est in eo scilicet
algorismum scilicet propter minutias temporum et
cuiuslibet alterius rei variabilis ad summam
facilius redigendas hic pauca de algoris-
mi figuris fuerunt annotanda sunt. Nu-
merorum quidam digitus alius articulus
alius vero compositus. Digitus est quili-
bet numerus qui potest reputari per unicam figu-
ram. Articulus est numerus decuplus ad ali-
quem. Compositus numerus est ex digito et articu-
lo. Ad numeros istos repraesentandos inventae
sunt ix figurae tales 9 · 8 · 7 · 6 · 5 · 4 · 3
2 1 quae ad dictam latinorum scribende
sunt a dextra in sinistram hoc modo talis est
ordo quaelibet in primo loco posita significat
unitatem vel unitates. In secundo
denarium vel denarios. In tertio centena-
rium vel centenarios. In quarto millenarium
vel millenarios et ut breviter loquar quae-
libet figura posita in secundo loco significat
in se decies magis quam si esset in primo
et decies magis in tertio quam in secundo
et sic in infinitum. Sed non omnis istis figu-
ris reputari potest quilibet numerus quia de ma-
iori deficere videtur. Non possumus his
figuris reputare x. Si enim scriberemus
figuram unitatis in primo loco et eandem
in secundo fierent xj secundum legem praedictam.
Item si scriberemus figuram unitatis in primo
loco et figuram nonenarii in primo loco
et figuram unitatis in secundo fierent xix
secundum eandem regulam praedictam et ideo
decima figura talis 0 quae cyffra
appellatur. Quae per se nihil reputat sed posita
in primo loco facit aliam figuram esse in
secundo loco et sic plus decem
plus significat quam si esset in primo unde
per factam vero hanc hic ergo figura posita
solum reputat x. Ipsa enim in primo loco
posita facit figuram unitatis esse in secundo
quae ibi significat x ut
scribebat. Sed hoc satis brevius sunt species
additio · subtractio · duplatio · dimidiatio
multiplicatio · divisio · de quibus in
regulis propriae regulae datae sunt de algoris-
mo sed eas ad praesens brevitatis causa prae-
mitto dicendas ut supra. Ca. x de musica

Musica est plurium dissimilium
in unum redactorum concordia. Aliter
musica est
rationibus ut supra. Musica comprehendit
cognitionem specierum armonie et illius dogma
comparavit et quibus modis consonantiis
supra. Musica est scientia modulationis seu
modulationis cantus quae consistens in dictamine musicalis tantum et cetera

[de]precationum animis eius que aut appellate sunt apotelesmata (?) i. a quando q. preces sicut antiqui voluerunt nisi carminum cantibus modulatio quereretur. Huius artis repertorem greci Pytagoram vocant. Alii vero Linum thebeum et Zetum et Amphion primos in ea claruisse ferunt. Post quos paulatim multipliciter aucta est eratque tam turpe musicam nescire quam litteras. Interponebatur autem non modo sacris sed et omnibus sollempnibus cunctisque letis vel tristioribus rebus. Sicut enim in veneratione divina hymni sic in nuptiis hymenei et in funeribus treni et ad tybias quedam lamenta canebantur et tam laudes singulis convivale cantica recinebantur. Itaque sine musica nulla disciplina potest esse perfecta. Nichil enim sine illa. Nam et ipse mundus quadam armonia sonorum fertur esse compositus et celum ipsum sub armonie modulatione revolvi. Musica movet affectus, provocat in diversum habitum sensus. In preliis quoque tube concentus pugnantes accendit et quanto vehementior fuit clangor tanto fit ad certamen animus fortior. Siquidem et remiges cantus hortatur. Ad tollerandos quoque labores musica animum mulcet et singulorum operum fatigationem modulatio vocis solatur. Excitatos quoque animos musica sedat sicut de David legitur qui a spiritu immundo Saulem arte modulationis eripuit. Ipsas quoque bestias, etiam serpentes, volucres, delphinos ad auditum sue modulationis musica provocat. Sed et quicquid loquimur vel intrinsecus venarum pulsibus commovemur per musicos rithmos armonie virtutibus probatur esse sociatum. Boecius in musica l. i°.

Ca. xxi De potentia musice

M[...] aurib[us] [illegible] captat ut non modo [illegible] capiat [illegible] cognoscat. Cum enim delectetur sepius si dulcibus coaptati modi sint, angatur vero si dissipati atque incoherentes feriant sensum. Unde fit ut cum sint quatuor matheseos discipline, cetere quidem ad investigationem veritatis laborent, musica vero non modo speculationi verum etiam moralitati coniuncta sit. Nichil est enim tam proprium humanitati quam remitti dulcibus modis, astringi contrariis, idque non sese in singulis vel studiis vel etatibus tenet ut nulla omnino sit etas que a cantilene dulcis delectatione seiuncta sit. Hinc etiam internosci potest non frustra a Platone dictum sit mundi animam musica convenientia fuisse coniunctam. Cum enim eo quod in nobis est iunctum convenienterque coniunctum est eo quod delectamur nos quoque ipsos eadem similitudine compactos esse cognoscimus. Amica est enim similitudo, dissimilitudo odiosa atque contraria. Hinc etiam morum quoque maxime permutationes fiunt. Lascivus quippe animus vel ipse lascivioribus delectatur modis vel sepe eosdem audiens emollitur aut frangitur. Rursus asperior mens vel incitatioribus gaudet vel eisdem asperatur. Hinc est quod modi etiam musici gentium vocabulo designati sunt, ut lidius modus et frigius. Quo enim quasi una queque gens gaudet eodem modus ipse vocabulo nuncupatur. Gaudet vero gens modis morum similitudine. Neque enim fieri potest ut mollia duris, dura mollioribus adnectantur aut gaudeant, sed amorem delectationemque ut dictum est similitudo conciliat.

Ca. xxii De abstinendo a mollicie musica

Unde Plato etiam maxime cavendum existimat ne de bene morata musica aliquid permutetur. Negat enim esse posse ullam tantam morum in re publica labem quam paulatim de pudenti ac modesta musica invertere. Statim enim idem quoque audientium animos pati paulatimque discedere nullumque honesti ac recti retinere vestigium, si vel per lasciviores modos inverecundum aliquid vel per asperiores ferox atque immane mentibus illabatur. Nulla enim magis ad animum disciplinis via quam auribus patet. Cum ergo per eas rithmi modique ad animum usque descenderint, dubitari non potest quin equo modo mentem atque ipsi sunt afficiant atque conforment. Id vero intelligi etiam in gentibus potest. Nam que asperiores sunt, Getarum durioribus delectantur modis; que vero mansuete, mediocribus. Quoniam vero lascivum ac molle est genus humanum, totum scenicis ac theatralibus modis tenetur. Fuit vero pudens ac modesta musica dum simplicioribus organis ageretur. Ubi vero varie permixteque tractata est, amisit gravitatis atque virtutis modum et pene in turpitudinem prolapsa minime antiquam speciem servat. Unde Plato precipit minime oportere pueros ad omnes modos erudiri sed potius ad valentes et simplices. Atque hoc maxime retinendum illud scilicet quod si quolibet modo per parvissimas mutationes aliquid permutaretur, vetus quidem minime sentiri, post vero magnam facere differentiam et per aures ad animum usque delabi. Ideo tantam magnam esse custodiam rei publice Plato arbitratur musicam optime moratam pudenterque coniunctam atque ut sit modesta ac simplex et mascula, non effeminata nec fera nec varia etc.

Ca. xij de variis effectibus musice [illegible]

Quanti autem apud antiquos fuerit musice diligentia ut etiam animos quoque obtinere arbitrarentur. Vulgatum quippe est quam sepe iracundias cantilena represserit, quam multa vel in corporum vel in animorum affectionibus miranda perfecerit. Cui enim est illud ignotum quod Pitagoras ebrium adolescentem Tauromitanum subfrigii modi sono incitatum spondeo succinente reddiderit mitiorem et sui compotem. Nam cum in rivalis scortum domo esset clausum atque ille furens domum vellet amburere, cumque Pitagoras stellarum cursus ut mos ei nocturnus erat inspiceret, ut intellexit sono frigii modi incitatum multis amicorum monitionibus a furore nolle desistere, mutari modos precepit atque ita furentis animum adolescentis ad statum mentis pacatissime temperavit. Quod scilicet Marcus Tullius commemorat in eo libro quem de temporibus aliis libris composuit. Sed ut similia breviter exempla conquiram, Terpandrum atque Arion Methimneus Lesbios atque Iones gravissimis morbis cantus eripuere presidio. Ismenias vero Thebanus Boeciorum pluribus quos sciatici doloris tormenta vexabant modis fertur cunctas abstersisse molestias. Item Empedocles cum eius hospitem quidam gladio furibundus invaderet quod eius ille patrem accusatione dampnasset, inflexisse dicitur modum canendi itaque iracundiam adolescentis temperasse. In tantum vero prisce philosophie studiis vis musice artis innotuit ut Pitagorici cum diurnas in somno resolverent curas quibusdam cantilenis uterentur ut eis lenis et quietus sopor irreperet. Itaque experrecti aliis quibusdam modis stuporem somni confusionemque purgabant, id nimirum scientes quod tota nostre anime corporisque compago musica coaptatione coniuncta sit. Nam ut sese corporis affectus habet ita etiam pulsus cordis motibus incitantur.

Ca. xiij ad idem de eodem

Itaque non potest dubitari quin nostre anime et corporis statum eadem quodammodo proportio videatur esse compositum quibus armonicas modulationes posterior disputatio coniungi copularique monstrabit. Inde enim est quod infantes cantilena dulcis delectat, aliquid vero asperum atque immitti ab audiendi voluptate suspendit. Nimirum id etiam omnis etas patitur omnisque sexus, que licet suis actibus distributa sint, tamen una musica delectatione coniuncta sunt. Quid enim fit cum in fletibus luctus ipsos modulantur dolentes, quod maxime muliebre est, ut cum cantico quodam dulcior fiat causa deflendi. Id vero etiam fuit antiquis in more ut cantus tibie lugubribus preiret exequiis. Testis est Papinius Statius hoc versu: Cornu grave mugit adunco tibia, cui teneros suetum producere manes. Et qui suaviter canere non potest, sibi tamen aliquid canit, non quod eum aliqua voluptate id quod canit afficiat, sed quod quandam insitam dulcedinem ex animo proferentes quoquomodo proferant delectantur. Nonne illud etiam manifestum est in bella pugnantium animos tubarum carmine accendi? Quod si verisimile est ab animi pacato statu quempiam ad furorem atque iracundiam posse proferri, non est dubium quin conturbate mentis iracundiam vel nimiam cupiditatem modestior modus possit astringere. Quid quod cum aliquis cantilenam libentius auribus atque animo capit, ad illud etiam non sponte convertitur, ut motum quoque aliquem similem audite cantilene corpus effingat; et quod omnino aliquod melos auditum sibi memor animus ipse decerpat, ut ex his omnibus perspicue nec dubitanter appareat ita nobis musicam naturaliter esse coniunctam ut ea ne si velimus quidem carere possimus. Quocirca intendenda vis mentis est ut id quod natura est insitum scientia quoque possit comprehensum teneri. Sicut enim in visu quoque non sufficit eruditis colores formasque conspicere nisi etiam que sit horum proprietas investigaverint, sic non sufficit cantilenis musicis delectari nisi etiam quali inter se coniuncte sint vocum proportione discatur. Alpharabius ubi supra.

Ca. xv de divisione musice secundum alpharabium

Musica quoque dividitur in activam et speculativam. Active proprietas est invenire armonias sensibiles per instrumenta que parata sunt eis vel natura vel arte. Instrumenta naturalia sunt ut epiglotes et uvula et que in eis sunt. Deinde vero nasus. Artificialia sunt ut fistule, corde, lira et alia talia. Opifex itaque huius artis non format pneumata et armonias et alia corpora accidentia nisi secundum quod sunt in instrumentis quorum actio eius consueta est in eis. Speculativa vero dat eorum scientiam et reddit causas omnium ex quibus componuntur armonie, non secundum quod sunt in materia sed absolute, vel secundum quod remota sunt ab omni instrumento et materia, et accipit ea secundum quod audita sunt ex instrumento vel quocumque corpore accidunt. Dividitur autem scilicet speculativa in quinque partes magnas. Prima est de principiis quorum

Ca. xiij ad idem de eodem — Ca. xv de divisione musice secundum alpharabium

[S]pectat est ut administrent in acceptione eius quod est musica scientia equaliter sit medius in acceptione proportionum illorum. Quare manifesta sit hec ars, et quibus rebus et qualiter comparantur. Secunda vero doctrinalis est. Dicitur in doctrinalibus huius artis secundum inveniendi principia et cognoscendi melos ac species eorum et declarandi proportiones eorum ad invicem. Docet etiam species ordinum ac situm eorum quibus parantur ut acceptor accipiat vocis consimiles et componat vocis armonicas. Tertia est de consequentia proportionum in sermonibus et demonstrationibus super species instrumentorum artificialium que preparantur ad acceptionem omnium eorum ac situs eorum mota secundum mensurationem et ordinem que in principiis assignantur. Quarta est de speciebus casuum naturalium que sunt pondera pneumatum. Quinta vero de compositione armoniarum in metrum et illarum que posite sunt in sermonibus metricis secundum ordinationem et equalitatem artis compositis. Docet quomodo penetrabiliores sunt et magis idonee secundum utilitatem intentionis ad quam facte sunt.

Musice. Ca. cxxxi alia divisio eiusdem.

Musice genera sunt tria. Prima quidem mundana est, secunda vero humana, tertia instrumentalis. Mundana musica maxime perspicienda est que in ipso celo vel compage elementorum vel temporum varietate perspicitur. Quo enim fieri potest ut tam velox celi machina tacita silenti cursu moveatur? Et si ad nostras aures sonus ille non pervenit, quod multis fieri de causis necesse est, non poterit tamen motus tam velocissimus ita magnorum corporum nullos omnino sonos ciere, cum presertim tanta sint stellarum cursus coaptatione coniuncti ut nichil ita compaginatum, nichil ita commissum possit intelligi. Namque alii excelsiores alii inferiores feruntur atque ita omnes equali incitatione volvuntur ut per dispares inequalitates ratus cursuum ordo ducatur. Unde non potest ab hac celesti vertigine ratus ordo modulationis absistere. Iam vero nisi elementorum diversitates contrariasque potentias una quedam armonia coniungeret, quo fieri posset ut in unum corpus ac machinam convenirent? Sed hec omnis diversitas ita temporum varietatem parit et fructuum ut tamen unum anni corpus efficiat. Nam quod constringit hyemps, ver laxat, estas torret, maturat autumpnus; tempora vicissim vel ipsa suos afferunt fructus vel aliis ut subministrent auxilium. Humanam vero musicam quisquis in sese ipsum descendit intelligit. Quid est enim quod illam incorpoream rationis vivacitatem corpori misceat nisi quedam coaptatio et veluti gravium leviumque vocum quasi unam consonantiam efficiens temperatio? Quid est aliud quod ipsius inter se partes anime coniungat, que ut Aristotili placet ex rationabili et irrationabili coniuncta est? Quid vero quod corporis elementa permisceat aut partes sibi rata coaptatione contineat? Tertia est musica que in quibusdam consistere dicitur instrumentis. Ea vero administratur aut intentione ut nervis, aut spiritu ut tybiis vel his que ad aquam moventur, aut percussione quadam ut in his que in concava quedam erea feriuntur atque inde diversi efficiuntur soni. Boecius in suis.

Ca. cxxxii subdivisiones eiusdem.

Musica alia mundana alia humana alia instrumentalis. Mundana alia in elementis alia in planetis alia in temporibus. In elementis alia in pondere alia in numero alia in mensura. In planetis alia in situ alia in motu alia in natura. In temporibus alia in annis secundum mutationem veris estatis autumpni hyemis, alia in mensibus secundum incrementum et decrementum lunaribus, alia in diebus secundum vicissitudinem lucis et noctis. Musica humana alia in corpore alia in anima alia in coniunctione utriusque. In corpore alia in vegetabilibus alia in humoribus alia in operationibus: prima quidem convenit omnibus nascentibus, secunda sensibilibus, tertia rationalibus. Musica in anima alia in potentiis ut ratio, alia in virtutibus ut iusticia, fortitudo. Musica in coniunctione utriusque est illa naturalis amicitia qua anima corpori non corporalibus vinculis alligata tenetur. Musica instrumentalis alia in pulsu ut in tympanis et cordis, alia in voce ut in recitationibus et cantilenis. Ex musica li. 1o.

Ca. cxxxiii de diffinitione musice instrumentalis et consonantie.

Consonantia que omnem musice modulationem regit preter sonum fieri non potest. Sonus vero preter quendam pulsum percussionemque non redditur. Pulsus vero atque percussio nullo modo esse potest nisi precesserit motus. Si enim cuncta sint immobilia, non poterit alterum alteri concurrere ut alterum impellatur ab altero, sed cunctis stantibus motuque carentibus nullum fieri necesse est sonum. Idcirco diffinitur sonus ita: sola est percussio aeris indissoluta usque ad auditum. Motuum vero alii sunt velociores, alii tardiores, eorundemque motuum alii rariores sunt, alii spissiores. Nam si quis in continuum motum respiciat, ut hunc velocitate aut tarditate necesse est comprehendat. Sin vero quis moveat manum aut

Ca. cxxxi alia divisio eiusdem — Ca. cxxxii subdivi...

frequenti eum motu movebit. Aut velox et spissus aut rarus et tardus quidam fuit aut varior motus. Qui enim tardus est et rarus necesse est sonos efficit ipsa tarditate et raritate pellendi. Si vero sint motus celeres ac spissi, acutos necesse est reddi sonos. Idcirco eadem corda si intendatur amplius acutum sonat, si remittatur grave. Quando enim tensior est, velociorem pulsum reddit celeriusque revertitur et frequentius ac spissius aerem ferit. Que vero laxior est, solutos ac tardos pulsus effert rarosque ipsa imbecillitate feriendi, nec diu tremit. Neque enim quotiens corda pellitur, unus edi tantum putandus est sonus aut unus in his esse percussus, sed totiens aer feritur quotiens eum corda tremebunda percusserit. Sed quia iuncte sunt velocitates sonorum, nulla intercapedo sentitur auribus, et unus sonus sensum pellit vel gravis vel acutus, quamvis uterque ex pluribus constet. Gravis quidem ex tardioribus et rarioribus, acutus vero ex celeribus ac spissis. Unde liquet adiectione quadam motuum ex gravitate acumen intendi, detractione vero motuum relaxari ex acumine gravitatem. Ex pluribus enim motibus acumen quam gravitas constat. Ca. xxix de sonorum differentiis et speciebus inequalitatis

In equalibus autem pluralitas differentiam facit, ea necesse est inequalitate consistere. Eorum vero que ad se invicem conferuntur partim sibi quedam sunt equalia, partim inequalia. Quo circa soni quidam sunt equales, quidam vero sunt inequalitate distantes. Sed in his vocibus que nulla inequalitate discordant nulla consonantia est. Est enim consonantia dissimilium inter se vocum in unum redacta concordia. Que vero sunt inequalia, quinque modis inequalitatis mensuram custodiunt. Aut enim alterum ab altero multiplicitate transcendit, aut singulis partibus aut pluribus, aut multiplicitate et parte, aut multiplicitate et partibus. Et primum quidem inequalitatis genus multiplex appellatur. Est vero multiplex ubi maior numerus minorem numerum habet intra se totum vel bis vel ter vel quater et deinceps, nichilque deest nichilque redundat. Appellatur quoque duplum vel triplum vel quadruplum atque ad hunc ordinem in infinita progreditur. Secundum genus est quod appellatur superparticulare, id est cum maior numerus minorem habet intra se totum et unam eius aliquam partem, eam vel dimidiam ut iii ad ii, que vocatur sesqualtera proportio, vel terciam ut iiii ad iii, que vocatur sesquitercia, atque ad hunc modum etiam in posterioribus numeris. Tercium genus est quotiens maior numerus totum intra se minorem numerum continet et eius aliquantas insuper partes. Et si duas quidem superhabet, continet vocatur proportio superbipartiens,

ut sunt v ad tria. Si vero tres, vocabitur supertripartiens, ut sunt vii ad iiii, et in ceteris similiter. Praetermittimus duo genera que ex superioribus composita sunt relinquamus. Ca. xxx que species inequalitatis apte consonanciis

Obtinere autem maiorem ad consonancias potestatem videtur multiplex, post hanc superparticularis. Superpartiens vero ab armonie consonancia separat, ut quibusdam preter Ptolomeum videtur. Ea namque pluralis coaptacionem consentanea que sunt natura simplicia, equalitatis ratione inequalitate consistunt, ea maxime videbuntur servare naturam convenientie, que discrete quantitatis proprietatem potuerunt custodire. Quantitas enim discreta in minimo quidem finita est, sed in infinitum per maiora procedit. Porro continua tota quidem finita est, sed per infinita minuitur. Multiplicitatis quoque genus cum finem crescendi non habet, maxime sequitur naturam numeri. Superparticularitas autem quoniam in infinitum minorem minuit, proprietatem sequitur continue quantitatis. Minuit autem minorem, quia semper eum continet et eius vel dimidiam partem vel terciam vel quartam vel quintam. Nam semper pars a maiore numero denominata parva decrescit. Nam cum tercia a tribus denominata sit, quarta vero a quatuor, invenitur quarta potius quam tercia minor. Superpartiens vero quadam simplicitate discedit. Duas enim vel tres vel iiii[or] habet insuper partes, et a simplicitate discedens abundat quadam pluralitate. At in multiplicitate integritas se continet. Nam duplex bis habet totum minorem, triplex vero ter continet totum minorem, atque ad eundem modum cetera. Superparticularitas vero nichil integrum servat, sed vel dimidio superat vel tercia vel quarta vel quinta, sed tamen divisionem singulis ac simplicibus partibus operatur. Superpartiens vero inequalitas neque integrum servat neque singulas adiungit partes, atque ideo secundum Pitagoricos minime musicis consonanciis adhibetur. Ptolomeus tamen etiam hanc proportionem inter consonancias ponit. Ca. xxxi de proportionibus [illegible]

Illud tamen esse cognitum debet, quod omnes musice consonancie aut in duplici aut in triplici aut in quadrupla aut in sesqualtera aut in sesquitercia proportione consistunt. Vocabitur autem quidem que in numeris sesquitercia est, diatessaron in sonis; que in numeris sesqualtera, diapente appellatur. Que vero in proportionibus dupla est, diapason in consonanciis; tripla vero diapente ac

dyapason. Quadrupla qualis dyapason
proporcio itaque una vel longa naturaliter est facilius
quam eius duplum sensu vel animo generi parte
post dupli medietatem sequitur dimidium post di-
midium tripli post triplum partis tunc sequitur que
facilior est dupli despectio optima inefabilia
eius putat dyapason consonanciam post
hec dyapente que medium tenet hinc
dyapente dyapason que triplum tenet
secundum eundem modum formas quam dimidi-
tat. Ergo nunc lectoris fidei que proporcionum
quemadmodum ut arbitretur dyapason in du-
pla dyapente in sesquialtera dyatessaron in
sesquitercia. Dyapente ac dyapason in tri-
pla. Bis dyapason in quadrupla proporcio-
ne consistere. Tonum sesquioctavam facere propor-
cionem eumque in duo equa dividi non pos-
se sicut nullam eiusdem generis proporcionum
id est superparticularitatis. Dyatessaron etiam
consonanciam duobus tonis ac semitonio
consistere. Semitonia vero esse duo maius
ac minus. Dyapente ex tribus tonis ac
minore semitonio continere. Dyapason
ex quinque tonis ac duobus minoribus semi-
toniis compleri nec ad proporciones ullo modo
pervenire. Ca. xxx. Quod iudicium non sit dandum sensui sed amplius racioni

Sonus igitur est vocis emmeles id est ap-
tus melo in unam intensionem.
Sonum vero non generalem nunc volumus
diffinire sed eum qui greca dicitur ptongos
a similitudine loquendi. Intervallum vero
est soni acuti gravisque distancia. Con-
sonancia est soni acuti gravisque mixtura
suaviter uniformiterque auribus accidens.
Dissonancia vero est duorum sonorum sibimet
permixtorum ad aurem veniens aspera atque io-
cunda percussio. Nam dum sibimet mis-
ceri nolunt et quodammodo integer uterque
nititur pervenire cumque alter alteri officit ad
sensum insuaviter uterque transmittit. Consona-
ciam vero licet aurium quoque sensus diiudicet
tamen racio perpendit. Quociens enim due cor-
de uno graviore intenduntur simulque pulse red-
dunt permixtum quodammodo et suavem sonum due-
que voces in unum quasi coniuncte coalescunt
tunc fit ea que dicitur consonancia. Cum vero
simul pulsis sibi quisque ire cupit nec permis-
cent ad aurem suavem atque unum ex duobus
compositum sonum tunc est que dicitur dissona-
cia. Cum igitur ante comparacionem gravitatis atque
acuminis hec consonancias vocis est in nervis
que sibi commensurate sunt id est que notam
possunt consonanciam facere mensura. Pla-
to autem hoc modo fieri in aure consonanciam dicit.
Necesse est inquit velociorem quidem esse
acutiorem sonum. Hic igitur cum precesserit gravem
in aurem celer ingreditur offensaque extrema
eiusdem corporis parte quasi repulsus iterato
motu redit sed iam tardior et segnior nec ita
celer ut primo impetu emissus occurrit quo-
circa gravior fit sonus. Cum igitur iam segnior
rediens motus primum venienti gravi sono simi-
lis occurrit miscetur ei unamque ut dictum est conso-
nanciam miscet. Sed Nicomachus non arbitra-
tur verum, quod similium quidem esse consona-
ciam sed dissimilium potius in unam eandemque
concordiam venientium. Gravis enim non gravi
si misceatur nullam facit consonanciam quoniam
similitudo concordiam similitudo non
efficit sed dissimilitudo que cum distet in sin-
gulis vocibus copulatur in mixtis. Sed hinc
etiam potius in Nicomachi sentenciam racio vertitur.
Non inquit unus tantum pulsus est qui sim-
plicem modum vocis emittit sed semel per-
cussus nervus sepius aerem pellens multas
efficit voces. Sed quia ea velocitas est per-
cussionis ut sonus sonum quodammodo compre-
hendat distancia non sentitur et quasi una
vox auribus venit. Si igitur percussiones gra-
vium sonorum commensurabiles sint percussioni-
bus acutorum sonorum non est dubium quin ipsa
commensuratio sibimet misceatur unamque
vocum efficiat consonanciam. Ca. xxxi. Qualiter pitagoras consonanciarum proporciones investigaverit

Sed de his hactenus. Sit ita proponimus ut non omne
iudicium sensibus demus quamquam a sen-
su omne huiusmodi artis sumatur omne
principium. Nam si nullus esset auditus
nulla omnino disputacio de vocibus extitis-
set. Sed principium quodammodo et quasi admoni-
cionis vicem tenet auditus, postrema vero perfectio
agnicionisque vis in racione consistit que cer-
tis regulis sese tenens numquam ullo errore
prolabitur. Nam licet pene similiter acutum atque
gravis inter multa sensuum occasione produ-
cta sint nullum tamen iustius iudicium aut
nulla nervis est comprehensio si arbitrium
tamen attendas ipse cum sensibus eque na-
turis animique corporibus. Nam neque in-
nata sentire ipsa corporum sensibilium varietatem
per se magnitudinibus sepe confundi, ut in
vocibus quasi minime sunt difficilius cap-
tat auditus. Et si sint maxime quibus
sonitus intensione surdescit sed hec maxime
causa sunt cur velocitas aurium iudicia in-
tegritatis adiungatur in multa inquit sed
nullis huiusmodi artibus credens que partim
natura parte etiam consuetudine accidentibus
permutant quam veris variant etatibus.
Nullis etiam credendus instrumentis per eas
que sepe multa varietas atque inconstancia
nascetur. Nunc dum quod si inspicias aspice-
re vel aer humidior pulsus obtundet vel sicci-
or concitaret vel magnitudo forte corde

armoniam redderet preter unum acutum subtilior tinniret vel alio quodam statum paris constancie perturbaret cumque idem esset in ceteris instrumentis omnium [illegible] commixtis secum diu estuans inquirebat qua racione firmiter constans consonanciarum inventa discerneret. Capitulum xxvi. Adhuc de eodem et de cimbalis etc.

Cum itaque diuino quodam nutu preteriens fabrorum officinas pulsos malleos audivit ex diversis sonis unam quodammodo concinentiam consonare. Ita igitur ad id quod diu inquirebat attonitus accessit ad opus diuque considerans arbitratus est diversitatem sonorum ferientium vires efficere atque ut apercius colligeret mutare inter se malleos imperavit. Sed sonorum proprietas non in hominum lacertis herebat sed mutatos malleos comitabatur. Ubi igitur id animadvertit malleorum pondus examinat. Et cum quinque essent forte mallei dupli reperti sunt pondere qui sibi secundum diapason consonantiam respondebant. Eundem etiam qui duplus esset alio sesquitercium alterius comprehendit ad quem scilicet diatessaron sonabat. Ad alium vero quendam qui eidem diapente consonantia iungebatur eundem superioris duplum repperit esse sesqualterum. Duo vero hii ad quos superior duplus sesquitercius et sesqualter probatus est ad se invicem sesquioctavam proporcionem perpensi sunt custodire. Quintus vero est reiectus qui cunctis erat inconsonans. Cum igitur ante Pitagoram consonancie musice partim diapason partim diapente partim diatessaron que est consonancia minima vocarentur primus Pitagoras hoc modo repperit qua proporcione sibimet huiusmodi sonorum concordia iungeretur. Et ut sit clarius quod dictum est sint verbi gratia malleorum iiii pondera que subter scriptis numeris contineantur xii. ix. viii. vi. Hii igitur mallei qui xii et vi ponderibus vergebant diapason in duplo concinentiam personabant. Malleus vero xii ponderum ad malleum ix et viii ponderum ad vi secundum epitritam proporcionem diatessaron consonanciam iungebatur. Novenarius vero ponderum ad vi et xii ad viii diapente consonanciam perficiebat. Novem vero ad viii in sesquioctava proporcione resonabant tonum. Capitulum xxvii de [illegible] vocibus etc.

Hinc igitur domum reversus varia examinacione perpendit an in hiis proporcionibus racio symphoniarum tota consisteret. Nunc quidem equa pondera nervis aptans eorumque consonancias aure diiudicans, nunc vero in longitudine calamorum duplicitatem medietatemque restituens ceterasque proporciones aptans integerrima fide diversa experiencia capiebat. Sepe etiam pro mensurarum modo cyatos equorum ponderum acetabulis inmittens, sepe ipsa quoque acetabula diversis formata ponderibus virga vel erea vel ferrea percuciens nichil se diversum invenisse letatus est. Sicut etiam ductus longitudine crassitudineque cordarum ut examinaret aggressus est. Itaque invenit regulam que post vocabulum sumpsit eo quod hiis inspectis firma [illegible] instrumentum [illegible] dubio fallat iudicio. Petrus Comestor in hystoria scolastica. Iubal filius Lamech hic fuit pater canencium cythara et organo, non instrumentorum quidem que longe post inventa sunt, sed inventor fuit musice i. consonanciarum ut labor pastoralis quasi in delicias verteretur. Et quia audierat Adam prophetasse de duobus iudiciis ne periret ars inventa scripsit eam in duabus columpnis in qualibet tantum, una marmorea alia latericia, quarum altera non dilueretur diluvio, altera non dissolveretur incendio. Marmoream dicit Iosephus adhuc esse in terra Syria. Tubal cayn frater eius ferrariam artem primus invenit, res bellicas decenter exercuit, sculpturas operum in metallis in libidinem oculorum fabricavit. Quo fabricante Iubal de quo dictum est sono malleorum delectatus ex ponderibus eorum proporciones et consonancias que ex eis nascuntur excogitavit, quam inventionem greci Pythagore attribuunt fabulose. Ex [illegible] i libro. Capitulum xxviii de vocum [illegible] auditum.

Hinc vocum diversitas colligamus. Omnis vox aut est continua aut cum intervallo suspensa. Et continua quidem est qua loquentes vel prosam vel orationem legentes ulla [illegible] formant. Cum tunc vox non sistit in acutis et gravibus sonis sed quam velocissime ultra [illegible] [illegible] [illegible] cum velocitas [illegible] aut [illegible]. Illa autem est ea quam [illegible] suspendimus in qua non potius [illegible] modulis [illegible]. Est quoque vox [illegible] [illegible] varietates [illegible] faciens intervallo non taciturnitatis sed suspense ac tarde [illegible] cantilene [illegible] [illegible] [illegible] additur [illegible] que medias vocis possit includere [illegible] [illegible] [illegible] vocis continue [illegible] ut [illegible] vocis suspense [illegible] [illegible] ut vocis cantilene que continua vox [illegible] [illegible] [illegible] cantilenam [illegible] naturaliter quidem infinite sunt. Considerancie [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] sonorum fit vel acuminibus attollendi vel gravitatibus [illegible] [illegible] [illegible] natura [illegible] fecit proprium finem. Cantilene [illegible] [illegible] [illegible] fecit [illegible] [illegible] nulla [illegible] [illegible] [illegible] tantum

cui remissiores laxat continue gutturum vocalis spiritus sunt. Tunc vocis natura sonum remissum facit que acutam corporis motum grave quod detinuit. Tantum enim remissiores vel acutum valet protendere vel protollere vel deprimere gravitatem gutturum vocis cuius naturalibus patitur modus.

Ca. xxviii de modo audiendi sit formandi auditus

Nunc quibus modus audiendi sit disseramus. Tale enim quiddam fieri consuevit in vocalibus quale cum paludibus vel quietis aquis iactu eminus mergitur saxum. Prius enim in parvissimum orbem undam colligit, deinde maioribus orbibus undarum globos spargit atque eo usque dum defatigatus motus ab eliciendis fluctibus conquiescat. Semperque posterior et maior undula pulsu debiliore diffunditur. Quod si quid sit quod crescentes undulas possit offendere, statim motus ille revertitur et quasi ad centrum unde profectus fuerat eisdem undulis rotundatur. Ita igitur cum aer pulsus fecerit sonum, pellit alium proximum et quodammodo rotundum fluctum aeris ciet, ita diffunditur et omnium circumstantium simul ferit auditum. Atque illi est obscurior vox qui longius steterit, quoniam ad eum debilior pulsi aeris unda pervenit.

Ca. xxix de armonica regula

Hiis quidem ita positis dicendum videtur quod generibus omnibus cantilena tractatur. Generibus armonice institutionis disciplina considerat. Sunt autem tria: dyatonicum, chroma, enarmonium. Et dyatonicum quidem est aliquanto durius et naturalius. Chroma vero iam quasi ab illa naturali intentione discedens et in mollius decidens. Enarmonium vero optime atque apte coniunctum. Cumque sint quinque tetracorda, hypaton, meson, synemmenon, diezeugmenon, hyperboleon, in cunctis omnibus secundum dyatonicum cantilene vox procedit per semitonium tonum et tonum in uno tetracordo. Rursus in alio semitonium tonum ac tonum ac deinceps. Ideo vocatur dyatonicum quasi quod per tonum ac per tonum progrediatur. Chroma autem quod dicitur color quasi iam ab huiusmodi intentione prima mutatio cantatur per semitonium et semitonium et tria semitonia. Tota enim dyatessaron consonantia duorum tonorum ac semitonii est sed non pleni. Tractum est autem a superficiebus quod cum permutantur in aliud transeunt colorem. Enarmonium vero quod est magis aptum quod cantatur in omnibus tetracordis per dyesim et dyesim et dytonum. Dyesis autem est semitonii dimidium. De quo alibi.

Ca. xxx de speciebus cantilenarum

Armonica est facultas differentias acutorum sonorum et gravium sensu ac ratione perpendens. Sensus enim ac ratio quasi quedam facultatis armonice instrumenta sunt. Sensus autem confusum quiddam ac proxime tale quale est id quod sentit advertit. Ratio vero diiudicat integritatem atque imas persequitur differentias. Itaque sensus invenit quidem confusa ac proxima veritati, accipit vero a ratione integritatem. Accipit vero a sensibus confusam ac proximam similitudinem. Namque sensus nichil concipit integritatis sed usque ad proximum venit. Ratio vero diiudicat, velut si quis manum circulum scribat, fortasse eum circulum esse oculus arbitretur. Ratio vero nullo modo esse id quod speculatur intelligit. Hoc vero ideo est quoniam sensus circa materiam versatur speciesque in ea comprehendit que ita sunt fluide atque imperfecte nec determinate atque imperfecte ad unguem expolite sicut est ipsa materia. Quocirca eum quoque confusio sequitur. Mentem vero atque rationem quoniam materia non moratur, species quas perpendit sine subiecti communione intuetur. Atque ideo tam integritas comitatur ac veritas. Postmodum quod qui in sensu aut perfectus aut minus est aut excedat aut complet. Et per hoc proculdubio quod rationi locus decrescit deficit sensus diiudicandi, omne iudicium sed adhibenda est etiam ratio que examinet sensum rogat ac temperet. Itaque labens sensus quodque deficiens quasi baculo innitatur. Nam velut singule artes sunt instrumenta quedam quibus partim confuse aliquid informent ut circulum partim vero quod est integrum deprehendant, sicut est circinus. Etiam armonica vis hec duas iudicii partes habet. Unam quidem per quam sensu comprehendit subiectarum differentias vocum, aliam vero per quam ipsarum differentiarum integrum modum mensuramque considerat. Unde sicut instrumentum quo ratio adhibita in sonorum differentiis perquiritur vocatur armonica regula.

Ca. xxxi de divisione vocum iuxta Ptolomeum

Differentias sonorum Ptolomeus dividit hoc modo. Vocum alie sunt unisone, alie non unisone. Sunt quarum sonus unus est vel in gravi vel in acuto. Non unisone vero quarum est alia gravior, alia acutior. Harum partim ita sunt ut earum inter se divisio tantum sine iungatur. Non enim distracta est sed adiuvatur ita deducit ut continua videatur. Alie vero sunt unisone quarum divisio silentio interveniente distinguitur ut non voces canentes sine pausis. Sic hoc modo enim tumquam in discretis arcus celi aspicitur, ita colores sibi iuncti sunt proximi ut non sit terminus cum alter ab alio disgregatur sed ita ubi gravi aurea discedit ad pallidum per continuam mutationem in sequentem vertit colorem.

nullo modo ... dis etiam quod interveniente qui
neque ... distinguat. Ita etiam se habet
in vocalibus ut si quis percutiat vim cuiusque
dum percutit torqueat. Evenit ut in prima
corporis pulsus gravior sit dum torquetur
vel vox illa tenuis continuique sicut si
unius vocis sonitus ratione. Cum ergo non
unisona sint alie sunt consone alie disgre-
gate sunt. Consone quidem tales sunt
ut inter se etiam dicte tamen simul agantur
ut scilicet latinum designatum vox acuta gra-
vis que qui teneant distincte vel simplices
locos velud colores in sinapi quorum dica
misitur sive quedam loca constituta. Con-
tinue quidem vel consone voces ab armo-
nica facultate separantur. Sunt enim sibi ipsis
dissimiles nec tamen aliquid perturbantes di-
stincte vel voces armonice subierunt arti-
ficium eius distantiam sibi quoque dissimilem
notum dicta comprehendi nequeunt quod inde
efficere melos possunt. Consone autem vo-
cantur que copulate mixtos suaves quoque ef-
ficiunt sonos. Dissone vero qui minime. Et
hec quidem est Ptolomei de sonorum dica
iudicium. Pytagorica enim consonancias dya-
pente ac dyatessaron simplices arbitra-
bantur atque dehinc inter dyapason illam
tripli atque quadrupli dyapason vel ac dya-
tessaron consonancias esse non estimant se-
cundum quod non in superparticulari vel multipli-
ci cadit comparacione sed in multiplici superpar-
ciente. Ysidorus libro iii. **Ca. xxxi de partibus musice secundum Ysidorum**

Musice partes sunt tres: id est armonica, rithmica, metri-
ca. Armonica est que discernit in
sonis acutum et gravem. Rithmica est que
requirit incursionem verborum utrum bene so-
nus an male cohereat. Metrica enim est
mensuram diversorum metrorum probabili ra-
tione cognoscit ut in eroicis iambicis ele-
giacis etc. Ex musica Boecii iiii° libro
Sed autem sit sonus motum esse vocis et
sonus motus sit in se tamen velocitatem
tamen etiam tarditatem habet. Si sit tar-
dus impellendo motus graviorem reddit
sonum. Nam ut tarditas proxima stationi
est ita gravitas contigua tarditati. Ve-
lox vero motus acutam notulam prestat
contra que gravis est intencione decrescit
ad medium que vero remissione decrescit
acuta ad medium que vero remissione ... sonus
fit et omnis sonus quasi ex pulsibus ...
stabilibus compositus esse videtur. Omnis
autem vocum coniunctio quadam proportione
coniungitur sonorum. Igitur consonancia proporcionum
constituta est proporciones autem principales
in numeris considerantur. Proporcio vero simplex

numero in multiplicibus vel in superparticulari-
bus vel superpartientibus invenitur. Secundum
multiplices vel proporciones vel superparticu-
lares consone vel dissone voces concor-
dant. Consone quidem sunt que simul
pulse suave permixtum sibi inter se coniungunt
sonum. Dissone vero que simul pulse non
reddunt suave sed permixtum sonum. Ysido-
rus libro iii. Vox omnium aut sonum que ma-
teria cantilenarum est triformem constat
esse naturam. Prima est armonica que ex
vocum cantilenis consistit. Secunda or-
ganica que ex flatu consistit. Tercia rith-
mica que pulsu digitorum numeros recipit.
Nam aut voce editur sonus sicut per
fauces aut flatu sicut per tubam aut tibi-
am aut pulsu sicut per cytharam aut per
quodlibet aliud quod percuciendo canorum est.
Ca. xxxii de prima parte musice que dicitur armonica

Prima divisio musice armonica
que armonica dicitur id est modula-
cio vocis pertinet ad comedos tra-
gedos aut choros vel ad omnes qui ali-
quid voce propria canunt. Hec ex animo et corpore mo-
tatur et ex motu sonum ex quo colligitur
musica que in homine vox appellatur.
Vox est aer spiritu verberatus unde et verba
sunt nuncupata. Armonica est modula-
cio vocis et concordancia plurimorum sonorum
vel coaptacio. Symphonia est modulacio-
nis temperamentum ex gravi et acuto concor-
dantibus sonis sive in voce sive in fla-
tu sive in pulsu per hanc quippe voces acu-
tiores graviores que concordant ita ut
quisquis ab ea dissonavit sensum audi-
tus offendat. Cuius contraria est dyaf-
onia id est voces discrepantes vel dissone. Eu-
fonia est suavitas vocis hec et melos a sua-
vitate et melle dicta. Dyastema est vo-
cis spacium ex duobus vel pluribus sonis ap-
tum. Dyesis est spacia quedam et de-
ductiones modulandi atque vergentes de
uno in alterum sono. Tonus est acuta enun-
ciatio vocis. Est enim armonie differencia et quan-
titas que in vocis accentu vel tenore con-
sistit. Cuius genera in quindecim partibus mu-
sici diviserunt ex quibus yperlidius no-
vissimus et acutissimus, ypodorius omnium gra-
vissimus. Cantus est inflexio vocis. Nam
sonus directus est. Precedit autem cantus
sonus. Arsis est vocis elevacio hoc est ini-
cium. Thesis est posicio vocis hoc est finis.
Suaves voces sunt subtiles et spisse cla-
re atque acute. Perspicue voces sunt que
longius protrahuntur ita ut omnem im-
pleant continuo locum sicut clangor tubarum.
Subtiles voces sunt quibus non est spiritus

sicut infancium mulierum vel egrotancium sicut in nervis. Que enim subtilissime corde sunt subtiles ac tenues sonos emittunt. Pingues sunt voces quando spiritus multus simul egreditur sicut virorum. Acuta vox est tenuis et alta sicut in cordis videmus. Dura vox est que violenter emittit sonos sicut tonitruum sicut incudis sonus quotiens in durum malleus percutit ferrum. Aspera vox est rauca et que dispergitur per minutos et dissimiles pulsus. Ceca vox est que mox ut emissa fuerit conticescit atque suffocata nequaquam longius producitur sicut est in fictilibus. Vinnola est vox mollis atque flexibilis, vinnola dicta a vinno id est cincinno molliter flexo. Perfecta autem vox est alta suavis et clara. Alta ut sublimis efficiatur. Clara ut aures adimpleat. Suavis ut animos audiencium blandiat. Si ex hiis aliquid defuit vox perfecta non erit.

Ca. cxxxiij de secunda que dicitur organica

Secunda est divisio organica in hiis que spiritu completa in sonum vocis animantur ut sunt tube calami fistule organa pandoria et hiis similia instrumenta. ¶ Organum vocabulum est generale omnium vasorum musicorum. Hoc autem cui folles adhibentur alio greci nomine appellant. Ut autem organum dicatur magis ea vulgaris est grecorum consuetudo. ¶ Tuba primum a tirrenis inventa adhibetur non solum in preliis sed in omnibus festis diebus propter laudis vel gaudii claritatem. ¶ Tibias autem excogitatas in frigia ferunt. Has diu quidem funeribus tantum adhibitas. Mox et sacris gentilium. Tibias autem appellatas putant quod primum de cervinis tibiis cruribusque hinnulorum fierent, deinde per abusionem cepte sic vocari etiam que non de cervinis ossibus ne essent. Hinc et tibicen quasi tibiarum cantus. ¶ Calamus nomen est proprium arboris a calendo id est fundendo voces vocatus. ¶ Fistulam quidam putant a Mercurio inventam, alii a Fauno quem greci Pan vocant, nonnulli eam ab Ida pastore agrigentino de Sicilia. Fistula autem dicta quod vocem emittat. Nam grece fos latine vox, stola missa vocatur. ¶ Sambuca in musicis species est simphoniarum. Est enim genus ligni fragilis unde et tibie componuntur. ¶ Pandorius ab inventore vocatus. De quo Virgilius: Pan primus calamos cera coniungere plures instituit. Pan curat oves oviumque magistros. Fuit enim apud gentiles deus pastoralis qui primus dispares calamos ad cantum aptavit et studiosa arte composuit.

Ca. cxxxiiij de tertia que dicitur rithmica

Tercia divisio est rith[mica] pertinens ad nervos et pulsum cui dantur species cytharum diversarum. Tympanum quoque cymbalum sistrum acitabula enea et argentea vel alia que in metallico rigore percussa reddunt cum suavitate tinnitum et cetera huiusmodi. ¶ Veteres autem cytharam fidiculam vel fidicen nominaverunt quia tantum inter se corde eius quantum bene conveniant inter quos fides sit. Apud antiquos cythare vii corde erant, unde Virgilius: septem discrimina vocum. Cordas autem dictas a corde quia sicut pulsus est cordis in pectore ita pulsus corde in cythara. ¶ Psalterium quod vulgo canticum dicitur a psallendo nominatum quod ad eius vocem chorus consonando respondeat. Est autem similitudo cythare barbarice in modum delte litere. Sed psalterii et cythare hec diversitas est quod psalterium lignum illud concavum unde sonus redditur superius habet et deorsum feriuntur corde et desuper sonant. Cythara vero concavitatem ligni inferius habet. ¶ Lyra dicta apo tou lirin id est a varietate vocum quod diversos sonos efficiat. Liram primum Mercurio inventam fuisse dicunt hoc modo. Cum regrediens Nilus in suos meatus varia in campis reliquisset animalia, relicta est testudo. Que cum putrefacta esset, nervi eius remansissent extenti intra corium, percussa a Mercurio sonitum dedit. Ad cuius speciem Mercurius liram fecit et Orpheo tradidit qui eius rei maxime erat studiosus. Unde et eadem arte non solum feras sed et saxa atque silvas cantus modulatione applicuisse ferunt. ¶ Tympanum est pellis vel corium ligni ex una parte extentum. Est enim pars media symphonie in similitudine cribri. Tympanum autem dictum quod medium est, unde et margarita medium tympanum dicitur, et ipsum ut symphonia ad virgulam percutitur. ¶ Cymbala acetabula quedam sunt que percussa invicem tangunt et sonum faciunt. ¶ Sistrum ab inventrice vocatum. Ysis enim regina Egyptiorum id genus invenisse probatur. Unde et hoc mulieres percutiunt quia inventor huius generis mulier. Unde et apud Amazonas sistro ad bellum feminarum exercitus vocabatur. ¶ Tintinabulum de sono vocis nomen habet sicut plausus manuum stridor valvarum. ¶ Symphonia vulgo appellatur lignum cavum ex utraque parte pelle extenta quam virgulis hinc inde musici feriunt fitque in ea concordia gravis et acuti suavissimus cantus. Ex musica Boetii libro primo. xxxv. xxxvi. Ex sexta.

Cap. Quod musice magis sit speculativa quam in operatione

Nunc illud est intuendum quod omnis ars omnisque etiam disciplina honorabiliorem naturaliter habet rationem quam artificium quod manu atque opere artificis exercetur. Multo enim est maius atque altius scire quod quisque faciat quam ipsum illud efficere quod sciat. Est enim artificium corporale quasi serviens famulatur, ratio vero quasi domina imperat. Et nisi manus secundum id quod ratio sancit efficiat, frustra fit. Quanto igitur preclarior est scientia musice in cognitione rationis quam in opere efficiendi atque actu, tantum scilicet quantum corpus mente superatur, quod scilicet rationis expers servitio degit. Illa vero imperat atque ad rectum deducit, et nisi eius imperiis obediat, expers rationis opus titubabit. Unde fit ut speculatio rationis operandi actu non egeat; manuum vero opera nulla sunt nisi ratione ducantur. Iam vero quanta sit gloria meritumque rationis hinc intelligi potest, quod ceteri, ut ita dicam, corporales artifices non ex disciplina sed ex ipsis potius instrumentis capere vocabula. Nam citharedus ex cithara, tibicen ex tibia ceterique suorum instrumentorum vocabulis nuncupantur. Is vero est musicus qui ratione perpensa canendi scientiam non servitio operis sed imperio speculationis assumpsit. Quod scilicet in edificiorum bellorumque opere videmus in contraria scilicet nuncupatione vocabuli. Eorum namque nominibus vel edificia inscribuntur vel ducuntur triumphi quorum imperio ac ratione instituta sunt, non quorum opera servitioque perfecta. Triplex igitur genus est quod circa artem musicam versatur. Unum genus est quod instrumentis agitur, aliud fingit carmina, tertium quod instrumentorum opus carmenque diiudicat. Sed illud quod in instrumentis positum est ibique totam operam consumit, ut sunt citharedi quique organo ceterisque musice instrumentis artificium probant, a musice scientie intellectu seiuncti sunt, quoniam famulantur, ut dictum est, nec quicquam afferunt rationis, sed sunt totius speculationis expertes. Secundum vero musicam agentium genus poetarum est, quod non potius speculatione ac ratione quam naturali quodam instinctu fertur ad carmen. Atque idcirco hoc quoque genus a musica segregandum est. Tertium est quod iudicandi peritiam sumit, ut rithmos cantilenasque totumque carmen possit perpendere. Quod scilicet quoniam totum in ratione ac speculatione consistit positum est, hoc proprie musice deputabitur, isque est musicus cui adest facultas secundum speculationem rationemve propositam ac musice convenientem de modis ac rithmis deque generibus cantilenarum ac de permixtionibus ac de poetarum carminibus iudicandi. [illegible]

Cap. xxxiij De speciebus geometrie

Geometria est disciplina magnitudinis immobilis formarumque descriptio contemplativa, per quam uniuscuiusque rei termini declarari solent. Geometria tres habet species: planimetriam, altimetriam et cosmimetriam. Planimetria longum et latum metitur et protenditur ante et retro, dextrorsum et sinistrorsum. Altimetria metitur altum et profundum et protenditur sursum et deorsum. Cosmimetria vero spherica metitur et rotunda. Ysidorus in libro. ¶ Geometrie disciplina primum ab Egyptiis reperta dicitur, quod inundante Nilo et omnium possessionibus limo obductis initium terre dividende per lineas et mensuras nomen arti dedit. Que deinde longius acumine sapientum profecta et maris et celi et aeris spacia metiuntur. Nam provocati studio ceperunt post terre dimensionem etiam celi spacia querere, quanto intervallo luna a terris, a luna sol ipse distaret, usque ad verticem celi quanta se mensura distenderet. Sicque intervalla ipsius celi orbisque ambitum per numerum stadiorum ratione probabili distinxerunt. Sed quia ex terre dimensione hec disciplina cepit, initium sui nominis servavit. Nam geometria dicta terre et mensure nuncupata est; terra enim grece ge vocatur, metros mensura. Huius disciplina artis continet in se lineamenta, intervalla, magnitudines et figuras et in figuris dimensiones et numeros. Alpharabius in libro suo. ¶ Geometria quidem ratio scientie [illegible] declaravit in eis multa ut libro Euclidis dicitur libri elementorum, in quo consideratio fit duobus modis, videlicet resolutionis et compositionis, quibus duobus modis antiqui tractatores huius scientie usi sunt in libris suis. Sed Euclides in libris suis non incessit nisi secundum viam compositionis. Alpharabius in libro suo.

Cap. xxxiiij De partibus geometrie

Geometria similiter alia est activa, alia est speculativa. Activa considerat lineas, superficies et corpora tribus modis, quia vel in longum, quod specialiter dicitur altimetria, vel in planum, quod planimetria, vel in profundum, quod cosmimetria vocatur. Longitudinem autem istorum habet materialiter per instrumenta. Superficies [illegible] et fabros, carpentarios sunt qui terre superficiem quam mensurant. Horum instrumenta sunt palmi, pedes, cubitus, [illegible], pertice. Alii vero sunt qui mechanicis operando desudant, ut carpentarii in ligno, fabri in ferro, cementarii in lapide. Omnes (?) opifices secundum geometriam activam [illegible]; speculativa vero ipsam considerat lineas, superficies, quadraturas, rotunditates mediante materia que subdita est arti sue. Horum itaque multa

species esse dicuntur secundum diversitatem naturarum materiarum singulis racionabilibus operantur instrumenta quoque diversa ut linea, circulus, perpendiculum etc. Speculativa vero considerat figuras per eas secundum modum tamen in quo conveniunt omnes linee superficies et omnia corpora absolute quidem absque omni materia. Inquirit autem earum quantitates equalitates inequalitates species situm et ordinem etc. Alie sunt proporcionales alie quoque racionales alie irracionales et alia omnia que accidunt eis secundum a... sciencie partes due sunt. Una speculatur circa lineas et superficies. Alia circa corpora dividitur secundum numerum specierum corporum in cubos piramides ... pinealia. De his omnibus speculativa considerat duobus modis uno modo unumquodque eorum illorum absque ... per se aut considerando equalitatem vel inequalitatem vel aliud suorum accidencium vel considerando qualiter unum ordinatur in alio videlicet qualiter linea in superficie, superficies in corpore vel superficies corporis in corpore. Euclides in geometria.

Ca. xxxviii De elementis geometrie

Punctus est illud cuius pars non est. Linea est longitudo sine latitudine cuius extremitates quidem duo puncta sunt. Linea recta est ab uno puncto ad alium extensio in extremitates suas utrumque eorum recipiens. Superficies est que longitudinem et latitudinem tantum habet, cuius termini quidem sunt linee. Superficies plana est ab una linea ad aliam extensio in extremitates suas eas recipiens. Angulus planus est duarum linearum alternus contactus quarum expansio super superficiem applicatioque non directa. Quando autem angulum continent due recte linee, rectilineus angulus nominatur. Quando recta linea super rectam lineam steterit duoque anguli utrobique fuerint equales, eorum uterque rectus erit lineaque linee superstans ei cui superstat perpendicularis vocatur. Angulus vero qui recto maior est obtusus dicitur. Angulus autem qui recto minor est acutus appellatur. Terminus vero est quod cuiusque finis est. Figura est que termino vel terminis continetur. Circulus est figura plana una quidem linea contenta que circumferentia ... sibi invicem sunt equales. Et hic quidem punctus centrum circuli dicitur. Dyametrus circuli recta est linea que super centrum eius transiens extremitatesque suas circumferencie applicans circulum in duo equalia dividit. Semicirculus est figura dyametro circuli et medietate circumferencie contenta. Porcio circuli est figura plana recta linea et parte circumferencie contenta, semicirculo quidem aut maior aut minor. Rectilinee figure sunt que rectis continentur lineis, quarum quedam trilatere tribus rectis lineis, quedam quadrilatere que quatuor rectis lineis continentur. Figurarum trilaterarum alia est triangulus tria habens equalia latera, alia triangulus duo habens equalia. Alia est triangulus trium inequalium laterum. Harum autem alia est orthogonium unum scilicet angulum rectum habens. Alia est ambligonium ... Alia oxigonium in qua tres anguli acuti sunt. Figurarum autem quadrilaterarum alia est quadratum quod equilaterum atque rectangulum est. Alia tetragonus longus est que rectangula sed equilatera non est. Alia elmuahim que equilatera sed rectangula non est. Alie simile elmuahim que opposita latera habet equalia atque oppositos angulos habet equales, idem tamen nec rectis angulis nec equis lateribus continetur. Preter has autem omnes elmuharifa nominantur. Equidistantes linee sunt que in eadem superficie collocate atque in alterutram partem protracte non conveniunt etsi in infinitum protrahantur. Ysidorus in libro iii.

Ca. xxxix De figuris et nominibus geometrie

Geometrie quadripertita divisio est: in plano, in magnitudine numerabili, in magnitudine racionali et in figuris solidis. Plane figure sunt que longitudine et latitudine continentur que sunt iuxta Platonem quinque. Numerabilis magnitudo est que numeris arithmetice dividi potest. Magnitudines racionales sunt quarum mensuram scire possumus. Irracionales vero quarum mensure quantitas cognita non habetur.

Figure solide sunt que longitudine et latitudine et altitudine continentur ut est cubus. Cuius species omnes in plano quarum prima circulus est, figura plana que vocatur circumducta, cuius in medio punctus est quo cuncta conveniunt, quod centrum geometre vocant, Latini punctum circuli. Quadrilatera figura est in plano quadrata que sub quatuor rectis lineis iacet. Dianatheton grammon figura est plana. Orthogonium, id est recti anguli figura est plana. Est enim triangulum et habet angulum rectum. Ysopleuros figura est plana recta et sub tribus constituta. Spera est figura in rotundum formata partibus cunctis equalis. Cubus est figura solida que longitudine latitudine et altitudine continetur. Chilindrus est figura quadrangula habens superius semicirculum. Conon figura que est ab amplo in angustum finiens sicut orthogonium. Pyramis est figura que in modum ignis ab amplo in acumen consurgit. Ignis enim apud grecos pyr appellatur. Sicut autem intra decem omnis est numerus, ita intra hunc circulum omnium figurarum concluditur ambitus. Prima autem figura huius artis punctus est cuius pars nulla est. Secunda linea preter latitudinem

longitudo. Recta linea est que ex equo in suis punctis iacet. Superficies vero quod longitudines et latitudines solas habet. Superficies vero fines linee sunt quarum forme ideo in superioribus decem figuris posite non sunt quia intra eas inveniuntur. Planos autem [illegible] geometricam ita quibus summa quippe cum [illegible] multiplicata tantum faciunt quantum et media duplicata ut puta vi. et xvi. multiplicata faciunt [illegible] dupondius media viii. et ix. multiplicata tantundem faciunt. Euclides in summa.

Cap. xl de usu seu arte mensurandi

Intendenti vero mensurare necessarium est [illegible]

[illegible]

Multitudo vero numeri crescit in infinitum ut supra dictum in sup. xvi libro.

Cap. xli de mensuris spaciorum sive locorum

Mensura est quicquid pondere capacitate longitudine altitudine latitudine animoque finitur. Maiores itaque orbem in partibus partiti sunt, partes in provincias, provincias in regiones, regiones in loca, loca in territoria, territoria in agros, agros in centurias, centurias in iugera, iugera in climata, deinde climata in actus, perticas, passus, gradus, cubitos, pedes, palmos, uncias et digitos diviserunt. Tanta enim fuit eorum sollertia. Digitus est pars minima agrestium mensurarum [illegible]

[illegible]

Cap. xlii de mensuris aridorum et liquidorum

Mensurarum pars minima coclear, quod est dimidia pars dragme appendens siliquas [illegible], quam triplicatum conculam facit. Concula dragma una et dimidia completur. Ciati pondus x dragmas appendit. Acetabulum quarta pars emine

[illegible] arte mensurandi. Cap. xli de mensuris spaciorum sive locorum

Cap. xlii de mensuris aridorum et liquidorum

est xii dragmas appendens. Cotula emi-
na est habens ciathos vi. Emina autem appen-
dit libram unam que geminata sextarium
facit. Sextarius duarum librarum est qui bis
assumptus nominatur bilibris assumptus quater
fit greco nomine [illegible] duplicatus
[illegible] facit [illegible]
[illegible] congium reddet [illegible]
[illegible] unde [illegible]
[illegible] beneficii gratia data [illegible] congia-
rium appellatum est congiarium [illegible]
mensura est liquidorum metrum [illegible]
[illegible] greci unde appellata metreta
[illegible] mensura [illegible]
[illegible]

[illegible]

compacta quando fuit septuaginta et duas
gentes vel linguas que orbem impleverunt.
Gomor mensura est quindecim modiorum
[illegible] culei coria cum hebraice
culles appellantur [illegible] cum modii
[illegible] instar [illegible]
efficiunt. [illegible]

Ca[pitulum] xlii de aspectibus [illegible]

Scientia de aspectu [illegible] inquit de eisdem [illegible]
geometria [illegible] de figuris magnitudi-
nibus [illegible] ordine equalitate inequa-
litate [illegible] ut sunt in lineis su-
perficiebus et corporibus absolute [illegible] specula-
tio geometrie [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

Ca[pitulum] xliiii de radiis [illegible] de speculis

Radii quidem [illegible]
[illegible]

alios ad unum latus eius redeunt sicut id quod est maligno latui eius [illegible] ut in [illegible] illud quod appellatur [illegible] sunt corpora [illegible] ut luna vel corpus celeste vel aqua [illegible] de aspectibus inquirit [illegible] radiis [illegible] accidit [illegible] in duas partes [illegible] prima est inquisitio de ea [illegible] radiis non rectis [illegible] de aspectibus [illegible] Ricardus ut supra.

Ca. xlvi De astronomia

Astronomia est disciplina magnitudinis mobilis investigans spacia motus [illegible] corporum celestium certis temporibus [illegible] mathematicarum [illegible] dignitate [illegible] Ricardus ut supra.

Ca. xlvii De differentia inter astronomiam et astrologiam

Inter astronomiam et astrologiam [illegible] alphorabius ut supra.

Sciencia de stellis duplex est una de stellarum significatione [illegible] que dicitur astronomia [illegible] corporibus [illegible] de stellis [illegible] motus [illegible] corporibus celestibus [illegible]

Ca. xlviii De qualitatibus quas planetis et stellis [illegible] attribuunt

De hiis que pertinet ad [illegible] astrologiam [illegible]

Ca. xlvi de astronomia
Ca. xlvii de differentia inter astronomiam et astrologiam
Ca. xlviii de qualitatibus que planetis et stellis [illegible] attribuuntur

sed que causant aspirationi facie tamen non sicut prime cause efficientes in actu producunt aliquid actuale quod de potentia educunt in effectum. Quia igitur omnia renovata in mundo inferiori causata fuerunt a quibus prius quam actualiter [illegible] aliquid quod semper est uno modo in se [illegible] comparacione ad effectum alii [illegible] nec est preter [illegible] in effectum. Anima aut corpora celestia sunt semper uno modo in se [illegible] comparacione [illegible] celestia renovacio [illegible] actuales ad ea que sunt in mundo inferiori nec reperitur in universitate mundi sensibilis aliud a corporibus celestibus. Sic [illegible] manifestum est quod omnia renovata in mundo corruptibili virtutes celestium corporum renovant.

Ca. xlviii de proprietatibus effectibus solis

Sol ergo virtute sua calefacit et desiccat mundum inferiorem et generat in nascentibus vegetabilibus et animalibus et augmentat etiam [illegible] calore et spiritum vitalem. Cum igitur [illegible] est quod cum incipit ascendere a tropico hyemali [illegible] calorem in tropicum estivum renovantur [illegible] in nascentibus et animalibus [illegible] augmentativa virtus [illegible] est significator vite animalis [illegible] calore temperatum. Cum vero recedit ab [illegible] plura que tunc nascentia et animalia [illegible] augmentativa et nutritiva [illegible] defectu caloris [illegible] frigiditatis decrescunt. [illegible] quod sensibiliter [illegible] quod sol est effective calidus siccus [illegible] sequitur quod ipse sit igneus et colericus [illegible] ignis in mundo [illegible] significator ubique. Cumque caliditas sit [illegible] activitate masculinitatis [illegible] passibilitate patet quod sol est effective masculinus. Sol quoque virtute sua movet [illegible] sulphur [illegible] mundum [illegible] argentum vivum [illegible] calore temperato [illegible] efficit aurum. [illegible] sulphur [illegible] mundum [illegible] decoctus calore temperato. [illegible] fit virtute solis [illegible] quod in locis quibus [illegible] sol in annis in quibus dominatur sol magis abundant minere auree. Quod autem affectus [illegible] tribuunt planetis intelligendum est de affectibus quos habet homo per naturam suam [illegible] aut ex consuetudine aut [illegible]. Nam affectus causatur [illegible] planete [illegible] effectores [illegible] motores [illegible] movent affectus [illegible] affectus [illegible] movet [illegible] affectus [illegible]. Cum [illegible] homo [illegible]

qui sunt in corde [illegible] spiritus [illegible] tales [illegible] fuit motus [illegible] a causa aliqua [illegible] erit [illegible] in affectu [illegible] mores [illegible] in quem affectum [illegible] est motus [illegible] illi affectui que motu efficit naturaliter [illegible] planeta aliquis est [illegible] quoque planeta quorum effectuum [illegible] figure corporalis sit significator. [illegible] quod considerant [illegible] planetarum [illegible] mutationum [illegible] motus [illegible] dominio [illegible] affectus [illegible] figuram corporalem quas [illegible] planete [illegible] affectus et figuras quas reliquis planetis assignant.

Ca. xlix de proprietatibus effectibus ceterorum planetarum

Reliquorum planetarum proprietates [illegible] ab [illegible] ponere narrabo quia [illegible] in [illegible] sufficiunt que dixi [illegible] proprietatibus solis ad [illegible] proprietates reliquorum. Est quod saturnus frigidus siccus [illegible] melancolicus [illegible] obscurus amans vestes nigras tenax religiosus a [illegible]. Jupiter est calidus humidus temperatus [illegible] dulcis sanguineus [illegible] gaudens [illegible] amans vestes [illegible] rubeus [illegible] faciei [illegible]. Mars est calidus siccus [illegible] igneus [illegible] amans [illegible] ligiones [illegible]. Venus est frigida humida temperata [illegible] femina amans vestimenta ornata [illegible] aurea et argentea [illegible] gaudia [illegible] est [illegible] oculis [illegible] forme corporis [illegible] plenum carne mediocris stature. Mercurius est calidus siccus [illegible] quia [illegible] cum frigidis frigidus cum humidis humidus [illegible] planeta [illegible] qualitates [illegible] in [illegible] argentum vivum [illegible] amans [illegible] mathematicas [illegible] corporis [illegible] labia [illegible] completa statura. Luna est frigida humida flegmatica [illegible] mediatrix [illegible] superioris et inferioris amans geometriam [illegible] rotunda facie mediocris stature.

Ca. l de proportione omnium planetarum ad terram quantum

Secundo queritur [illegible] est utrum omnes planete sint [illegible] efficiens [illegible]

vel possit unus illorum per se aliquid efficere. Ad secundum videtur quod omne quod efficitur in mundo inferiori a luminibus planetarum efficitur et omnes participant in efficientia unusquisque effectus et etiam eo participat eius inefficacitas singulare aliquid per ymagines aliqua celestis planete nam sunt effectores et etiam significatores vel licet efficiant participant aliquid virtutum eius constituitur inefficacitas aliqua de ymaginibus celestibus que ymagines sunt effectricibus et etiam significatrices super specialissima [illegible] mundi terrestris. Demonstratio [illegible] quod omnes planete sunt sicut unum efficiens nec possit aliquis illorum per se agere nisi inferior licet quod virtus inferior non agit nisi [illegible] superiorum et ideo que distat aliquibus mediis naturaliter [illegible] non agunt ut patuit ad minus [illegible] medio [illegible] si nullus planeta inferior potest agere nisi [illegible] nisi [illegible] sui superioris superior non potest agere nisi [illegible] mediante suo inferiori. Unumquodque in mundo inferiori effectum a luminibus planetarum efficitur. Dicas tamen quod effici ab illo planeta qui est inefficacior et maioris virtutis.

Capitulum li de coordinatione motuum corporum

Tercio quesitum est utrum in motibus planetarum sit coordinatio que est ambigua duplex potest enim questio querere an in motibus corporum [illegible] simul [illegible] in tempore [illegible] planeta [illegible] tempore motus fuit quod [illegible] vel potest querere an motus ipsorum sint ordinati ad invicem secundum proporciones numerorum mensuratas. Si queris primum dico quod omnes simul inceperunt moveri omnibus cum spere simul tempore create erant et in creatione moveri ceperunt. Si querat secundum dico quod omnes [illegible] planeta sicut est superior [illegible] sic est prior natura et motus [illegible] superioris natura prior motu inferiorum non moventur inferiores nisi participantes virtute superioris. Si vero querat tercium dico quod in illorum motibus est ordinata proporcio numerorum [illegible] aliter enim non esset mundus aptissime et pulcherrime compositus.

Capitulum lii utrum motus unius possit impediri per motum alterius

Quarto quesitum utrum motus unius planete possit impediri per motum alterius. Ad quod dicendum quod in motibus celestibus non est contrarietas vel molestia aliqua [illegible] violentia licet obviant se ad invicem [illegible] celestia corpora que nullo modo possunt se [illegible] invicem impedire in movendo. Si autem [illegible] dat [illegible] quod querit an effectus unius planete impediatur per alterum manifestum est quod sic [illegible] est unum quando unum alium planete opponitur planeta sibi contrarius aut ei coniungitur aut respiciat a trino quadrato vel sextili aspectu impedit opus alterius vel contra. Cum saturnus opponitur marti in [illegible] aut coniungitur ei secundum aspectum aliquem sicut mars [illegible] diminuit calorem qui [illegible] marte debet provenire [illegible]. Quinto utrum motus planetarum sit circularis. Hanc questionem determinat [illegible] in libro celi et mundi. Quod non est [illegible] est supponendum in astronomia [illegible] aut demonstratio [illegible] est simplicis corporis simplicis motus. Duo sunt motus simplices aut circularis aut rectus. Igitur planete cum sint corpora simplicia aut circulariter aut recte moventur. Non moventur secundum rectum quia omne quod movetur secundum rectum participat contrarietate et est corruptibile. Planete vero non participant contrarietate igitur circulariter moventur.

Ultimum quesitum est quo planete sint indissolubiles. Ad quod [illegible] cum augustino quod non solum planete sed omnis creatura corporea ipsa est dissolubilis et corruptibilis [illegible] quod omne quod est de nichilo factum [illegible] in suam originem omnis aut creatura est [illegible] quare [illegible] eius esse in [illegible] aut [illegible] sunt [illegible] dissolubile sive corruptibile [illegible] corruptibile quod ipse [illegible] passibilitate ad corruptionem sic est omnis creatura corruptibilis [illegible] cum creatura corporea esse potest [illegible] solum [illegible] fit. Quod autem [illegible] corpus ipsa est corruptibilis [illegible] est possibilis [illegible] corruptibile quod [illegible] ad corruptionem [illegible] corruptibile [illegible] contrarietati [illegible] bonitatis [illegible] ipsa eius [illegible] tam in [illegible] sunt [illegible] accidentis [illegible] esse aut melius esse [illegible] esse [illegible] non [illegible] bonitate [illegible]

Capitulum liii de spera ponderum et ponderibus

Sequitur scientia de ponderibus. Pondus scientia duobus modis consideratur secundum quod mensurantur [illegible] secundum [illegible] doctrina de ponderibus [illegible] considerat ea secundum quod moventur [illegible] de [illegible] instrumentis quibus elevantur [illegible] de loco ad locum [illegible] ponderis et mensuratis [illegible] modum. Nam [illegible] sicut [illegible] est [illegible] in mensura [illegible] dissonantia

sunt atque formata. Sicut enim corporibus rebus pondus natura dedit, sic quoque reges omnia pondus rependentibus suis cum libratura dependunt. Primus Moyses qui omnes antecedit gentilium philosophos tempore, numeros et mensuras et pondera diversis scripture sue locis enarravit. Primus Fidon Argivus ponderum rationem in Grecia constituit, licet alii antiquiores contendunt, sed iste hac in arte commendatior fuit. Aliorum quoque et maiorum memoria recte est scribentes unicuique certi ponderis modum nominibus propriis caracteribus designatum. Pondus dictum eo quod in statera libratum pendeat; hinc et pensum. Absque autem pondus libre una est, unde et dispensator dictus est quasi dans pondera. Trutina est gemina ponderum lances equali examine pendens, facta propter talenta et centenaria appendenda, sicut momentana propter parva, modica quoque pretia. Hec est statera nomine consimili, quod duabus lancibus uno in medio stilo librata equaliter stet. Examen est filum medium quo trutine statera regitur et lances equantur, unde et in lancibus agentium dicitur. Unicuique autem ponderi certus est modus nominibus propriis designatus. Calcus minima pars ponderis, quarta pars oboli est, constans lentis granis duobus. Appellatur autem calcus quia sit minimus, sicut et lapis calculus quem adhuc nanus est, ut sine molestia sumi calcetur. Siliqua vicesima quarta pars solidi est, ab arbore cuius semen est vocabulum tenens. Ceratis oboli pars media est, siliquam habens unam et semis. Obolus siliquis tribus appenditur, habens ceratis duos, calcos quatuor. Fiebat enim olim ex ere ad instar sagitte, unde et nomen a Grecis accepit; hoc est sagitta. Scripulus siliquarum sex pondere constat. Capitulum lxiiij. adhuc de ponderibus

Dragma octava pars uncie est et denarii pondus argenti tribus constans scripulis, id est decem et octo siliquis. Denarius autem dictus quod pro decem nummis imputabatur. Solidum vocatum quod nil illi deesse videtur; solidum enim veteres integrum dicebant et totum. Hic quoque numisma vocatur eo quod nominum principum effigies et signet. Numisma autem argenteus erat. Sextula apud Latinos alio nomine dicitur quod eius sex unciam compleant. Hanc vulgus aureum solidum vocat, cuius tertiam partem ideo dixerunt tremissem eo quod solidum faciat ter missus. Sextula bis assumpta duellam facit, ter posita staterem integrum reddit. Stater autem medietas uncie est appendens aureos tres, unde et nominatus stater quod tribus solidis stet. Hec semiuncia quia semis uncia est. Semuncia hec [illegible] quia pondus ponit.

est quasi semis assis quadrans, quod uncie quartam partem appendat. Siclus cum latino sermone [illegible] corrupte appellatur; hebreum nomen est habens apud eos uncie pondus, apud Latinos autem quartam partem uncie. Uncia dicta quod universitatem minorum ponderum sua unitate vinciat et complectatur. Constat autem dragmis octo, id est scripulis .xxiiij., quod pondus legitimum habetur, ex quibus scripulorum binis horas dici noctisque computantur. Uncie ut quasi librarum efficit duodecies computatus. Libra duodecim unciis perficitur, unde habetur perfecti ponderis genus quod ex duodecim constat unciis, quot mensibus annus. Dicta autem libra quod sit libera et cuncta intra se pondera predicta concludat. Mna pondus centum dragmis appendit, est nomen grecum. Talentum summum esse pondus perhibetur. Nam minus est talentum et talentum maius, cuius varium apud diversas gentes pondus habetur. Est autem triplex: minor quinquaginta, medium septuaginta duarum librarum, summum centum viginti constat. [illegible] in fine. Capitulum lxv.

Sciencia de ingeniis. De sciencia ingeniorum

S est sciencia cogitandi qualiter quis que nec faciat illa omnia quorum modi declarantur et demonstrantur in doctrinis que memoravimus in corporibus naturalibus materiatis et sint corpora in actu. Omnes enim alie scientie non considerant lineas superficies corpora et cetera nisi secundum quod intelliguntur abstracta a corporibus naturalibus tamquam separata. Sed quia nos in usu istorum indigemus ut collocemus ea in potentia in materiis corporibus naturalibus, necessaria est artificio ingenio aliqua quorum repertor. Sciencia ingeniorum docet modos cogitandi et adinveniendi qualiter per numeros corpora naturalia coaptentur artificio ad hunc usum quem quisque dociis pronunciat. Unde est ingenium geometricum ad mensurandum corpora, ingenium quorum instrumentorum de arte elevandi, et instrumentorum musicorum et plurium artium mechanicarum, ut artium armorum. Et ingenium aspectuale secundum artem que dirigit visum ad comprehendendum veritatem rerum remotarum, et ingenium de arte speculorum secundum quod reddunt radios ita ut reflectant eos aut frangant. Ingenium quoque de arte ponderum variabilium instrumentorum secundum artes plurimas. Hec ergo sunt cause et scientie ingeniorum que principia sunt artium civilium practicarum. [illegible] methaphisica [illegible]. Capitulum lxvj de methaphisica et eius particulis

Methaphisica

M scientia est ad intellectum ad alias scientias necessitate sicut dyalectica et sophistica ad introductionem suam. Et summa philosophia [illegible] principes sensibilis est quia sapiencie sensibilia

sunt principia [illegible]

[illegible]

etiam scientia divina que de rebus divinis [illegible] tractat. Dicitur prima philosophia que ceteris philosophie partibus altior est. Dicitur etiam methaphysica quia post physicam est id est scientiam naturalem legenda est aut post naturale id est transnaturale quia multa de hiis in ista conceduntur que in illis supposita sunt. Alpharabius in libro de divisione scientiarum. Ca. lxvii

De partibus methaphysice

Scientia divina dividitur in tres partes. Prima inquirit de entibus et de accidentibus que accidunt eis secundum quod sunt essentie. Secunda de principiis demonstrationum in scientiis speculativis particularibus [illegible] de principiis dyalectice [illegible]

[illegible]

[illegible] de intelligentiis. Quarta [illegible] in methaphysica [illegible] quatuor partes continentur in methaphysica [illegible] cum algazele [illegible] in [illegible]

Ca. [illegible] De utilitate eius et ordinatione

Utile quidem est [illegible] que [illegible] dicit [illegible]

[illegible] ex partibus methaphysice

Ca. [illegible] de utilitate eius et ordinatione

litas autem est intencio que de malo perducit
ad bonum. Et omnes quidem scientie conveniunt in una
utilitate que est acquisicio perfectionis anime
humane in effectu preparantis eam ad futuram
felicitatem. Cum autem inquiritur scientiarum in
quibus de utilitate earum non est intencio illarum
ad sciencias [illegible] sed iuvandi ad sciencias
ut perficiantur alie scientie secundum hanc inten-
cionem utilitatis dicitur. Ergo modo absolu-
te sed ut sit adducens ad certitudinem aliarum
scienciarum quibus modo alio modo etiam [illegible]
sed ut sit adducens ad perfectionem que est
sicut finis. Si ergo acceperimus utilitatem abso-
lute ipsius scientie utilitate [illegible] Si vero accepe-
rimus [illegible] alia est [illegible] quia non dig-
nior [illegible] utilis esse ceteris sed cetere [illegible] uti-
les ad eam sunt. Modus autem eius est ut
[illegible] per scientias naturales et disciplinales post
naturalem quidem eo quod multa que conceduntur
in ea iam probata sunt in naturali sicut generacio et
corrupcio et alteratio et locus et tempus et quod omne
quod movetur ab alio movetur et que sunt ea
a quibus [illegible] movetur [illegible] post disci-
plinales vero quia intencio ultima in hac
scientia est cognicio gubernacionis dei altissimi
et cognicio angelorum et ordinum eorum et cognicio
quoque ordinationis in composicione circulorum ad quam
scientiam impossibile est pervenire nisi per
cognitionem arithmetice et geometrie [illegible]
[illegible] disciplinales morales
ac similes consequentes sunt [illegible]
scienciam [illegible] Ca. lix de subiecto methaphisice etc.

Quoniam in hac scientia subiectum est ens non
[illegible] sicut quidam
crediderunt [illegible] causa [illegible]
[illegible] sufficit [illegible] autem quia
[illegible] aliud sit [illegible] de causis nichil quia
possunt esse subiectum [illegible] si quidem
non [illegible] sit quod [illegible] sit inquirentis
eum est ut aliqua scientia [illegible] sua stabiliat
At intencio tamen [illegible] est [illegible]
[illegible] que [illegible] partibus [illegible]
[illegible] est [illegible]
est [illegible] eius simpliciter vel absolute
Cum autem [illegible] sit [illegible]
esse [illegible] est eius [illegible]
[illegible] singulare [illegible]
[illegible] est [illegible] quod de [illegible]
quod [illegible] est esse possibile licet [illegible]
[illegible] quod est eius [illegible]
singularitas et [illegible] que quidem
[illegible] eius [illegible] vel sicut
[illegible] que non [illegible]
[illegible] naturale corpus et [illegible]
quod [illegible] quia non [illegible] eius [illegible]
[illegible] aliquam [illegible] scientiarum [illegible]
[illegible] illud [illegible] non pertinet ad eo
[illegible] sic [illegible] autem [illegible]

scientia de causa [illegible] que eius [illegible]
[illegible] invenit [illegible] consideracio de
unitate essencie et de [illegible] eius et
quod relativa [illegible] et [illegible]
[illegible] de [illegible] consideratio [illegible]
te [illegible] que [illegible] non [illegible]
est [illegible] est [illegible]
[illegible] autem magis [illegible] est eo quod [illegible]
[illegible] sunt [illegible]
[illegible] certitudine que est in
[illegible] in methaphisica [illegible]

Ca. lx de ente

Est itaque [illegible] consideracio
de ente et de [illegible] que sunt entis
ipse unde non est aliquid [illegible] par-
ticulare quia non est aliqua particularis
scientie [illegible] de ente [illegible]
quod accidit aliud [illegible] entis [illegible] itaque di-
[illegible] non [illegible] attribuunt omnes
illi [illegible] sicut [illegible]
[illegible] attribuunt sanitati quedam [illegible]
[illegible] quia sanitatem [illegible] quedam
quia [illegible] quedam [illegible] recipit quedam
[illegible] entia quia [illegible] sunt que-
dam quia accidentia quedam quia pas-
siones quedam quia via sunt ad [illegible]
aut [illegible] non [illegible]
aliud [illegible] in v° libro [illegible]
[illegible] accidentali [illegible]
[illegible] accidit [illegible] sit
[illegible] entia [illegible] que-
dam [illegible] quedam [illegible]
[illegible] item [illegible] aliquid esse vel
non esse item quedam sunt [illegible]
quedam [illegible] quidem [illegible]
[illegible] Deinde [illegible]
potentia et [illegible] in [illegible]
[illegible] agitur de [illegible] philosophie
primo. Ca. lxi de uno

Unum [illegible] quemadmodum et [illegible]
[illegible] aut [illegible] aut
[illegible] continuum
aut divisibile est [illegible] est [illegible]
[illegible] potencia [illegible] actu [illegible]
in methaphisica [illegible] dicit [illegible]
[illegible] sicut [illegible]
[illegible] sunt [illegible]
[illegible] unum [illegible]
[illegible] magis [illegible] illud [illegible]
[illegible] est [illegible] item [illegible] unum
quorum [illegible] non [illegible]
ut [illegible] et aqua et omnia [illegible] item
quorum [illegible] est unum ut omnia animalia
item quorum diffinicio non diversificatur [illegible]
[illegible] item quedam
[illegible] non simpliciter ut illa que non

Ca. lxi de uno

dividuntur secundum tempus vel secundum locum
quedam vero utili ut illud quod non dividi-
tur secundum speciem suam vel genus. Dicitur unum secundum
unum similiter unum cuius quedam etiam
dicuntur unum secundum materiam cuius agunt
aliud operatur ab alio vel differat per alia
et cetera. Item quedam unum sunt vero quorum
materia una est quedam forma quorum
totalitas una est quedam species quorum
natura una quedam secundum equalitatem
quorum proportio una secundum [illegible] in v libro unum
se dicitur maior modis continuo continuum na-
turaliter non violente ut per glutinum vel cla-
vos vel ligamenta. Item secundum formam et com-
plementum ut totum. Item per quemcumque ut
diffinitio cuius diffinitum est unum secundum
intellectum [illegible]. Item simplex ut singulare.
Et hec unum dicuntur multipliciter non tamen univo-
ce sed per prius et posterius de illis dicitur. Essentia
unius est ut non dividatur unde est prin-
cipium numeri non numerus et unius cognoscitur
primum. Unius enim est multitudo unitatis
[illegible] et inequalitas semper [illegible]
sunt [illegible] unum et ens [illegible] predicamenta
sunt [illegible] de quo [illegible] sunt
[illegible] naturaliter abstracte. Capitulum de multo
et diviso et [illegible]

Unum autem et multum et diviso et [illegible]
aliqui opponuntur sicut unum et plura et sic
divisio vero divisio et multum non dividi-
tur vero unum autem est idem et simile et equale
idest unum secundum substantiam et sic est idem secundum
qualitatem et sic est simile secundum quantitatem
et sic est equale. Multum autem et similiter dividi-
tur in diversum et dissimile et inequale sicut ante
unum et multum sunt opponuntur secundum situm sic
idem et aliud [illegible] omne ens aut est idem
aut diversum. Omne autem differens aut genere
differt aut per formam vel genus illa que
non sunt aliam communem nec [illegible]
[illegible] ut omnia alia figura predicamenti et per
formam vero illa quorum genus est idem et alia
forma et hoc [illegible]. Quando autem
contrarietas est differentia completa quia differentia
completa est maxima diversitas et hec est
terminorum quia maxime [illegible] differunt. Et est ita
quod contrarietas diversitas perfecta que est
secundum formam et quia contraria est sunt
in eodem genere [illegible] quod est illud genus et et
dicitur de utraque. Unde omnia contraria que
sunt in predicamento eadem que differunt secundum
formam non secundum genus. Que autem sunt alia
secundum genus magis differunt quam que secundum
formam. Opposita autem in situ sunt [illegible]
modis. Quorum prima diversitas est privatio
et habitus privatio vero est contradictio quoniam
non [illegible] quorum contraria privatio sunt

alterum contrariorum [illegible] ut sit medi-
um inter contraria. Secundum enim media sunt
in eodem genere et dicitur mediata. Secundum illa
ad que primo transmutabile transmutatur [illegible]
ut si fuit motus de albo in nigrum primo
venit ad rubeum et glaucum. Contradicto-
ria nullum habent medium. Similiter et relativa
quamquam secundum que non sunt contraria non habent
medium. Quia non sunt in eodem genere
non enim est medium inter [illegible] et [illegible]
inter magnum et parvum idem [illegible]. Capitulum quartum

Causa dicitur uno modo de causa et cetera
quod illud ex quo fit aliud et est inexis-
tens ut cuprum in ydolo. Alio modo forma
et exemplar et hoc est quod significat aliquid esse et
eius genera ut potest differentias. Alio vero modo
quod est principium transmutationis et quietis
sicut ut dicitur quod ambulatio est causa sani-
tatis sive efficiens [illegible] filii et omnis agens
causa transmutationis transmutati. Item alio modo
tamquam complementum sive propter quod fit aliud
ut sanitas est causa ambulationis. Omnes
enim cause cadunt sub hiis quattuor modis
[illegible] [illegible] Item vel propter [illegible] con-
tingit autem multipliciter dici causas [illegible]
eiusdem causas esse sed non eadem vero
eadem [illegible] esse [illegible] quedam ad
invicem cause ut dolere quidem causa est
boni habitus et dolendi non tamen eadem
non sed quidem sicut finis illud vero sic
principium motus [illegible] causa
diverso est et cum prius causa alicuius et
absentis est alius causa contrarium ut
absentia naute causa est subversionis navis
cum erat presentia causa salutis. Et causarum
alie quidem sicut potentes dicuntur idest secundum
potentiam alie vero operantes idest actuales. Et aut
causarum sunt [illegible] quedam [illegible]
[illegible] non [illegible] plus quam
[illegible] quod si est [illegible] causa
[illegible] aut [illegible] aliud quod per se [illegible]
[illegible] quam forma [illegible] aliud aut sic
[illegible] manifestum est quod [illegible]
causa et formalis. Est enim [illegible] que sunt
propter hoc. Et quod infinite sunt cause a qui-
bus fit quod est a fortuna et fortuna [illegible]
est et casus similiter. Differt autem casus a for-
tuna quia casus plus est quam illa [illegible]
a fortuna est et a casu est sed non econverso. Est autem
fortuna in [illegible] secundum [illegible]
Nunc [illegible] similiter aut [illegible] sic sunt
aut frequenter. Omnis autem [illegible] aliquid quod
[illegible] non potest [illegible] alia non uni-
[illegible] dicitur sive materia et forma
finis autem est propter quem alia fiunt vel
fiunt. Quando [illegible] terminus motus [illegible]

est aliquis finis motus sed ultimum est. Et nunc
causa sit dicitur aut tres cause in unam
incidunt ut scilicet efficiens et forma et finis. Et hec
tangit in de articulis fidei. Item quod est causa
cause est causa causati. Unde omnis causa
prior est causa activitatis quia scilicet agens est ex
[illegible] composito quid forme ad materiam
est causa substancie. Item aut se ipsam con-
servat aut necesse producat. Item aliter est
causa sui consimilis aut inferioris et causa
suprema. Causa non suprema necesse quamvis
aliam necesse [illegible] aliqua attingit. Item de
causis. Omnis causa primaria plus est influens
super causatum suum quam causa secunda. Item cau-
sa prima superior est narratione. Auctor defi-
nit [illegible] qui ipsa est supra omnem causam
quo [illegible] secundas que alluminant
alicui [illegible] cause sed [illegible]
secundum dispositionem [illegible] sic omnis res
in illa qua sunt res [illegible] recipit eam
secundum modum potencie sue. Auctor in [illegible]
phisicorum li. v. **Ca. lxxiiii de principio et elemento**

Item dicitur illud ex quo fit. **via**
movetur aliquid et localiter ubi gratia prin-
cipium longitudinis [illegible] principium
[illegible] ex quo est melius aliquid fit. Verbi gratia doc-
trina que non inchoatur forte ex primo vel
ex [illegible] ex quo facilior est disciplina. Di-
citur principium [illegible] illud ex quo fit res
et est in re [illegible] verbi gratia fundamentum
domus [illegible] aut quod cor est
principium [illegible]
[illegible] secundum estimationem [illegible]. Item
dicitur principium illud ex quo fit [illegible]
[illegible] verbi gratia filius [illegible]
a causa [illegible] que est causa movens
[illegible] dicitur principium in voluntariis
illud quod eius voluntate movetur [illegible]
[illegible] verbi gratia [illegible] mutabilibus et
[illegible] artificialibus. Item dicitur principium
in ordinatione illud ex quo [illegible] res
verbi gratia [illegible] in demonstratione. Similiter et
omnes cause principia dicuntur et omnia principia
sunt ad [illegible] quod est [illegible]. Et quedam
principia sunt in rebus sicut forme et
quedam [illegible] res. Similiter etiam [illegible] principium
est elementum quoque [illegible] voluntas et
[illegible] illud quod [illegible] motus etiam
[illegible] possunt dici principia. Elementum
dicitur illud ex quo componitur res primo et est in eo
nec dividitur secundum formam [illegible] forma
verbi gratia elementa [illegible] sunt ex quibus [illegible]
[illegible] ultimo [illegible] dividentur
[illegible] essent [illegible] secundum formam [illegible]
aqua [illegible] est aqua [illegible]
Item dicitur elementum [illegible] quod est

[illegible] non dividitur secundum [illegible]
etiam elementum [illegible] quod
est principium cuiuslibet [illegible]
ut materia prima. Natura dicitur [illegible]
omnibus pullulantibus [illegible] dicitur
[illegible] illud ex quo pullulat pullulans primo
et est in eo [illegible]. Item illud quod
est principium motus in unaquaque [illegible]
[illegible] et est in eis [illegible] pullulat aut di-
citur quod est [illegible] sed statu
aut [illegible] consolidationem sicut [illegible]
natura dicitur illud ex quo fit [illegible] rei na-
turalis [illegible] ut [illegible] natura est [illegible]
[illegible] dicunt quod elementa sunt
natura rerum naturalium. Item alio modo dicitur
substancia rerum naturalium sicut dicitur quod natura est
[illegible] sicut dicit [illegible] quod natura
[illegible] aliud est [illegible]
[illegible] quia [illegible] est [illegible]
dicitur natura prima [illegible] duobus modis di-
citur primum [illegible] in respectu [illegible]
[illegible] dicitur materia prima materia communis omnibus
et etiam [illegible] Dicitur etiam na-
tura substancia [illegible] est finis [illegible]
substancia. **Ca. lxxv de substancia**

Substancia dicitur corpora simplicia ut terra, ignis
[illegible]. Item que [illegible] constituunt
[illegible] non [illegible] aliadum
[illegible] autem dicitur substancia illud quod est
causa [illegible] vero que non [illegible] ut
[illegible] animalium. Item [illegible] animalium
que sunt [illegible]. Item illud quod
[illegible] [illegible] et diffinitionem [illegible]
[illegible] est substancia cuiuslibet rei. Item [illegible] substancia
est eius principalis [illegible] prima [illegible] differentie
[illegible] tempore. Nullum enim [illegible]
est separabile [illegible] solum. Et [illegible] quod
est aliis diffinitione quia [illegible] est ut
diffinitio substancie [illegible] rei dif-
[illegible] quoque quia magis [illegible]
[illegible] quod sit. Dicitur autem substancia
[illegible] modis [illegible] substancia quod [illegible]
rei [illegible] diffiniti [illegible] cuiuslibet et
quartum istorum est [illegible] hoc [illegible]
[illegible] esse substancia quam aliud et est illud
de quo dicitur aliud [illegible] non aut
[illegible] dicitur aut tale quacumque [illegible]
[illegible] forma [illegible] id est [illegible]
[illegible] materiam ut corpus formatum aut figu-
ram statue [illegible] est [illegible] statua [illegible]
quedam est substancia quia [illegible] alia fiunt
abstracta [illegible] ut longitudo la-
[illegible] materiam unde [illegible]
aut materialiter illud quod [illegible]
dicitur quale est nec [illegible] est aliud nec [illegible]
corporeque [illegible] eius [illegible] aut [illegible]

forma et illud quod est compositum ex utrisque sunt magis substantia quam materia et quam essentia unitas et [illegible] illud quod est species essentiatum vel diffinicio dicitur quod compositum corporis accidentis non diffinitur et una diffinitione dicitur enim diffinicio multis modis sicut quidditas et [illegible] tas in individuis [illegible] uno enim modo quidditas et essentialitas in individuis [illegible] uno enim modo quidditas dicitur substantia aliorum [illegible] predicamentorum. Nam sicut interrogatur de substantia quid sit et de aliis predicamentis et equalitas sunt [illegible] que dicuntur [illegible] sed non ut nos simpliciter [illegible] absolute sed [illegible] ad substantiam. Itaque non solum substantie diffinitionem habent sed et alie species entis non abstracto. Etiam et [illegible] ipse iam quedam que natura sunt vel artificia materiam habent. Quelibet enim corpus habet [illegible] ad esse et non esse. Quedam sunt quidem que natura quedam artificio quedam [illegible] quod est ipse. Et omne quod generatur est aliud ab alio [illegible] aliud quod generatio debet esse ab aliquo quod transmutatur non quod remanet accidens [illegible]. Materia quidem per se non cognoscitur. Est quedam materia sensibilis ut cuprum [illegible] lignum et omnia que moventur. Quedam intelligibilis et hoc est insensibilibus non secundum quod sensibilia sunt ut mathematica. Dubitatur quod quedam est materia quedam forma et quedam illud quod est [illegible] ut anima quidem est potentia substantia et forma corporis et materia [illegible] non [illegible] [illegible]

Capitulum lxxi de triplici substantia creata

Substantie sunt tres. Quedam enim est sensibilis sive mobilis et alia immobilis incorruptibilis et alia perpetua sicut celum et corpora celestia alia non corruptibilis ut plante et animalia [illegible] quod mobilibus est sive naturalis quia cum motu sunt. Ista non altius et substantia intelligibilis et immobilis est altius speculationis [illegible] non [illegible] principium commune [illegible] Substantia sensibilis est transmutabilis [illegible] mutatio aut est [illegible] in situ aut [illegible] [illegible] quod non transmutatur nec permanet sed materia [illegible] transmutationum nec permanet et est [illegible] que permanet et est [illegible] [illegible] sunt transmutationes [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] augmentum [illegible] [illegible] transmutatio [illegible] aut transmutabile transmutatur [illegible] est [illegible] ad id quod est [illegible] actu. Nec est autem [illegible] transmutatur quia potest utrumque et potentia [illegible] transmutantur [illegible] [illegible] omnia que transmutantur [illegible] materiam [illegible] principium [illegible] [illegible] transmutantur fit itaque [illegible] [illegible] est [illegible] altius [illegible] [illegible] aut non actu sed potentia [illegible] sunt tres [illegible] [illegible] duo

sunt contraria [illegible] forme [illegible] que actu in est materia et forma [illegible] materia nam omne quod transmutatur transfit ab alio in aliud illud autem quo [illegible] est ad quod autem forma transmutabile non est [illegible] itaque sunt substantie [illegible] [illegible] sensibilem una est materia et est secundum quod [illegible] [illegible] ordine que non est materia. Non enim secundum materiam est destructio neque generatio [illegible] sed secundum formam [illegible] qua non est [illegible] aut [illegible] est substantia composita omne quod est [illegible] est [illegible] [illegible]. Nisi enim esset [illegible] non esset [illegible] in istis artificialibus [illegible] esset forma non esset [illegible] in naturalibus est [illegible] [illegible] quod ut forma frigidum [illegible] [illegible] est [illegible] duo

Capitulum lxxii de substantia eterna immobili

Necesse est aliquam esse substantiam eternam immobilem [illegible] prime [illegible] sunt omnia entia [illegible] [illegible] omnia entia erunt corruptibilia [illegible] [illegible] [illegible] tempus est [illegible] intelligentie [illegible] tempus eternum [illegible] eternus [illegible] [illegible] continuum eternum [illegible] est substantia eterna non mobilis abstracta a sensibilibus [illegible] aliquam magnitudinem [illegible] [illegible] infinito tempore [illegible] [illegible] transmutatur [illegible] cum [illegible] non movetur essentialiter [illegible] [illegible] et movet [illegible] [illegible] motum [illegible] [illegible] est [illegible] motum [illegible] [illegible] quod non movetur ipse [illegible] motus [illegible] sit [illegible] celum [illegible] [illegible] motu [illegible] [illegible] [illegible] quod movetur [illegible] mobili aliquis motus esse [illegible] sunt erratice et [illegible] erraticas [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] est sine quiete quia [illegible] movetur [illegible] [illegible] sine quiete. Nec est quod [illegible] motum [illegible] movet [illegible] planete fiat [illegible] aliud quod [illegible] sit. [illegible] [illegible] est [illegible] motu [illegible] [illegible] mathematicarum [illegible] est et astrologie [illegible] aut movet [illegible] non movetur [illegible] est [illegible]

Capitulum lxxiii de potentia

Potentia dicitur principium motus [illegible] aut transmutationis in alio secundum quod est aliud sicut ars edificandi [illegible] est [illegible] effectiva non est in eo quod edificatur

capitulum lxxi de triplici substantia creata — capitulum lxxii de substantia eterna immobili — capitulum lxxiii de po[tentia]

sed ars medicine est potencia et est in eo qui sanatur. Item potencia dicitur illud per quod patitur aliquid ingressus alio sicut est aliqua alia et est potencia paciendi que est bonum ei et conveni-
enciam ad recipiendum. Item illud per aliquid fit melius et actio fit secundum quod est
dicitur sicut dicuntur homines potentes qui sunt [illegible]
[illegible]

[illegible]

Velud omnia agunt [illegible] que appetunt [illegible] aut omnia
artificialia et sciencie sunt potencie quia sunt
principia transmutationis in aliud [illegible]
aliud est [illegible]
[illegible] potenciam. Cum autem est aliud pos-
sibile ad aliquem actum possibile est in aliquo
tempore sed non semper [illegible] modo
[illegible] agens et
paciens.

Capitulum [illegible] de actu

Actus quoque non dicitur univoce sicut
nec potencie sed secundum quemcumque
[illegible] ad potenciam [illegible] enim actus poten-
cie et potencia quod non est [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] inordinata [illegible] actus et
quod malus [illegible]

Capitulum [illegible] de disposicione et passione et privatione

Disposicio univoce dicitur [illegible] aliqua
[illegible] est sicut ars [illegible]
[illegible] aliud agere et aliud pati
[illegible] est [illegible] vestiens et vesti-
tum est [illegible] sed calor non quia vestis [illegible]

Capitulum [illegible] de actu

Capitulum [illegible] de disposicione et passione et privatione

faciat sed quia prohibet frigus impossibile est autem quod ista dispositio fit alterius vel aliquo modo dicitur dispositio secundum formam ... sicut forme adunatam et etiam secundum quod ... vel compositio rei est sana vel mala aut ... aut invicem alterius ut sanitas que est dispositio ad optimum. Dicitur etiam dispositio ordinatio partium in toto et continuitas partium est alia dispositio. ¶ Passio dicitur uno modo qualitas qua potest transmutari subiectum ut album nigrum dulce amarum. Alio modo transmutationes et alterationes istorum magis etiam species transmutationes nocentes que lesionem inferunt ... operationes eius vel actiones ... delectabilia vel contristabilia ... dicuntur passiones. Privatio dicitur uno modo cum aliquid non habet illud quod natum est esse in alio sicut ipsum non habeat ... naturam ut plante carent sensu secundum naturam suam ... repugnat cum ... dispositiones animales perfecto tamen ultima non repugnat ... vegetabile ... non solum sensibile ut ... sed etiam animali sed ... homine. Hec est privatio remota. ¶ Alio modo dicitur privatio quando non habet illud quod habere debet per naturam suam ut homo ... eius ... est privatio ... sed aliud est modus ... talpa licet enim est privatio secundum genus. Item cum hic fuerit in sua natura in tempore quo debet habere vel non ... cum non est in omni tempore habere sicut ... sed ante non ... tempore in quo debet habere ... Item privatio dicitur abstractio que fit in ... ut ... oculi ... modorum qui sunt negationum erit ... modorum etiam privationum.

Capitulum [illegible] de perfectione et fine

Perfectum uno modo dicitur secundum quantitatem dicitur illud quod impossibile est aliam partem ... extra illud quod impossibile est aliam esse ... temporis ... Alio modo dicitur perfectum secundum qualitatem ut quod habet studio ... sicut dicitur medicus ... perfectus qui non habet diminutionem ... in modo studiositatis ... et ... bonitas ... etiam ... ut cum dicitur bonus latro ... perfectum in ... secundum voluntatem sed quod habet finem perfectum ut qui non diminuit ... finem habet studii sui ... quod habet perfectionem nobilem id est formam perfectivam nobiliorem ut dyaleticus dicitur perfectus in respectu grammatici. Opposito modo perfecto dicitur finis aliquis aliquibus transsumptive dicitur etiam de rebus malis. Dicitur enim quod aliquid corrumpitur perfecta corruptione quando ... nichil ... de corruptione ... corporis dicitur perfecta quia utraque est finis ... perfecta autem dicuntur quedam per se quia non diminuunt ab eis aliquid de bonitate nec in eis est ... contra illa ... quedam autem non ... non ita quod non est in eis ... in aliquo genere ... causa ... contra illam nobilitatem ... ¶ Finis dicitur illud quod est ultimum cuiuslibet rei contra quod nichil ... Item illud quod est ... sicut ... cuius sunt intra. Item dicitur finis ... in mathematicis ... quod est forma magnitudinis ... Item in naturalibus ... perfecto ... rei ... quod est ... Item ... Item ... dicitur finis ... etiam magis ...

Capitulum [illegible]

Necessarium dicitur aliquid sine quo non potest esse ... sicut ... Item dicitur necessarium quia impossibile est ... illud ut sit ... bonum ut medicina ... bonum est ne accidat infirmitas ... est ut recipias debitum ... necessarium dicitur violentum sicut dicit ... violentia ... necessarium est ... Item dicitur necessarium illud quod impossibile est aliter esse ... dicitur esse ... forma ... quidditate rei ... est ... secundum formam ... secundum materiam ... illud ... est aliquid ... ut ... unde sufficiens est ... Item ... causa ... unde concludit ... Item illud quod non habet causam aliam sed ut prima causa. Item

illud quod est per situ situs aut dicitur inesse
partes partes secundum ordinem partium in dispo
sitione in toto aut secundum locum sicut in ma
nualibus sicut sunt in spectatione aut secundum poten
tiam sicut actus ad quam potentia ordinat ut
visus est in virtute visibili aut secundum
formam sicut ut secundum maiorem qualitatem ele
mentorum. Ex aliquo dicitur uno modo sicut ali
quid dicitur ex materia et hoc dupliciter vel secundum
genus scilicet ex materia prima vel secundum
ultimam formam in specie scilicet materia propria
naturam ultimam sicut proxima ut terra omnia
liquabilia sunt ex aqua tamquam ex materia
prima [illegible] tamquam ex materia
proxima hoc enim est initium [illegible]
scilicet materia prima [illegible] sicut enim
est [illegible] Alio modo dicitur ex aliquo illud quod est
[illegible] ex materia et forma. Alio modo ut
[illegible] scilicet per resolutionem sicut lapides
[illegible] fuit [illegible] scilicet partes materiales
[illegible] forma [illegible] comple
mentum est. Item illud aliquid sicut
forma in speciem [illegible] ut homo [illegible]
in corpore quod est [illegible] dicitur et est homo
que est species [illegible]. Item alio modo sicut
forma que species est [illegible] forme.
Item aliud [illegible] sicut totum [illegible]
[illegible] materialibus ut [illegible]
Sicut [illegible] filios [illegible]
[illegible]. Alio modo quod sunt
post in tempore [illegible]
[illegible] ut [illegible]
[illegible] post illa [illegible] Quedam sunt
que [illegible]
scilicet [illegible] ut [illegible]. Quedam
aut [illegible] in tempore vel [illegible]
[illegible] sit [illegible]
non aut [illegible] De parte toto et

diminuto

Pars uno modo dicitur id in quod totum
dividi [illegible] diminui potest
ut duo sunt partes trium. Alio modo
id quod [illegible]. Tertio modo dicitur pars scilicet
in [illegible] cognoscendi illud in quod possibile
est formam dividi absque quantitate scilicet di
visione formali unde dicimus [illegible]
quod forme sunt partes [illegible]. Item
dicuntur partes illa in que dividitur aliquid quan
titate scilicet [illegible] aut ex quibus [illegible]
totum aut etiam [illegible] forma sit [illegible]
est pars [illegible] materia [illegible] est
forma [illegible] et [illegible]
[illegible] que sunt [illegible]
[illegible] Totum dicitur a quo nihil diminuitur
aliqua [illegible] est totum. Dicitur
autem totum naturaliter continens [illegible]
ta ita quod contenta sunt unum et hoc dupliciter
aut sicut una quaeque vero continua [illegible]

[illegible] est unum scilicet [illegible] integrali
[illegible] aut sicut in [illegible] partes [illegible]
[illegible] ut homo [illegible] in [illegible]
Est etiam totum [illegible] partes [illegible]
sunt. Dicitur aut [illegible] aliqua
quantitatis [illegible]
medium illa [illegible] situ [illegible]
totum [illegible] est [illegible]
[illegible] aut possibiliter est utraque dis
posito dicitur omne et totum ut terra [illegible]
aqua non et [illegible]
[illegible] in [illegible] dispositione [illegible]
[illegible] dispositione in [illegible]
mutatione [illegible] secundum situm in forma
aut non. Diminutum dicitur [illegible]
tum non quodlibet [illegible] ut illud sit aliquid
non distinguibile scilicet sicut distinguitur
[illegible] non enim [illegible] est
diminutus [illegible] etiam qui dimi
[illegible] scilicet qui diminuitur
aliquibus [illegible] alio [illegible]
[illegible] sicut [illegible]
[illegible] non diminuitur [illegible]

[illegible] de genere et de accidente

Genus dicitur eiusdem forme quod
continua ut [illegible] succes
sionem. Item [illegible]
[illegible] aliquorum scilicet a quo [illegible]
tamquam [illegible]. Item sicut su
perficies [illegible] genus est [illegible]
figurarum [illegible]. Item
dicitur quod est indistinctum [illegible]
secundum quid. Item [illegible] materiale
[illegible] et
[illegible] est
[illegible]
[illegible] sicut materia et forma que
sunt [illegible] etiam [illegible]
[illegible] que [illegible] sunt [illegible]
[illegible] quale
[illegible] que non [illegible]
[illegible]. Falsum uno modo dicitur [illegible]
quod est [illegible] que non sunt et hoc dupliciter
aut quia non est compositum [illegible]
[illegible] aut quia impossibile est [illegible]
[illegible] non sunt [illegible] sicut temporale
[illegible] ut [illegible] falsum est [illegible]
[illegible] aut esse [illegible] est falsum. Alio
modo dicitur falsum in re [illegible] sicut illa que non
apparent sicut in natura sunt aut appa
rent que non sunt [illegible]
[illegible] falsa aut
quia non sunt aut quia sunt [illegible]
[illegible] non sunt illa que [illegible]
[illegible] non sunt illa que apparent in imagini
bus. Accidens uno modo dicitur quod [illegible]
[illegible] non tamen [illegible] in maiori parte

i. nec ut semper nec ut frequenter ut si quis alia intencione fodit foueam et casu inuenit thesaurum sic accidit actus cum non habent tempus certum determinatum sed casum alias uero dicitur actus ut quando que sunt aliquo ordine non sunt desposita i. sine certa successione et tamquam sit certum secundum magis litteras aliquis a secundum primum modum quia quod non habet tempus determinatum non habet etiam principium certum. Dicunt eciam sua principia aut est illius quod est semper aut illius quod in maiori parte fit. *Capitulum lxxxv de ante post*

Dicitur autem ante et post primum quod est propinquius in uno quoque genere. Item quod est propinquius alicui principio determinato. Item dicitur ante secundum locum qui est propinquior alicui loco terminato. Ubi ergo loco medio ut ultra remotum aut dicitur post. Item dicitur ante secundum tempus aut in preterito et est illud quod est remotius a presenti sicut bella troie fuerunt ante bella medie aut in futuro et est illud quod est propinquius ad presens nunc et dicitur ante secundum motum sed id quod est principium propinquius ad motorem sicut puer est ante virum secundum motum sed augmenti qui est per tallorem naturalem. Item dicitur ante secundum potenciam vel virtutem ut duo ante duas quia superior est potentia. Item illud quod est forcius dicitur ante quia cogit alterum sequi uoluntatem suam. Item dicitur ante secundum ordinem i. secundum relacionem ad unum aliquid ut antecedens quod propinquior est ad primum. Item aliquo modo dicitur ante primo simpliciter quod est an [illegible] dicitur autem ante secundum diffinicionem secundum sensum et secundum diffinitorem quia secundum intellectum id quod est ante in uniuersalibus secundum sensum autem res particulares. Item accidens ante totum ut musicus ante hominem musicum totum cum non erit perfectius sine parte. Item ante esse passiones i. subiecta ante passiones ut linea ante rectitudinem et superficies ante planiciem. Quedam etiam naturaliter et substantialiter dicuntur secundum prius et posterius. Et actus precedit secundum racionem potenciam. Actor. *Capitulum primum de theologia etc.*

Post methaphisicam ac ceteras mundi scientias tamquam theoricas que a gentilibus et paganis inuente sunt. De ultima theologia scilicet dicendum restat. De qua quamuis notitiam etiam philosophi inuenire non potuerunt. Sed hanc cum tamen quod ad finem reliquarum omnium ultima ordinauit eius tamen regimine multiplicitatem [illegible] quemadmodum scientia indicatur apud philosophos methaphisica appellari que apud nos uocatur theologia eo quod theologia tractat de deo inuisibilibus et inuisibilibus tenet et [illegible] methaphisica. Unde methaphisica uocatur scientia diuina et ipsa summa celorum et sapientia et prima in ordine supprema ultima. Unde apud philosophos latinum tractat que aliquis ultimo tempore post reliquas scias est inuenta. Hugo super ierarchiam. Ille gentium artes et disciplinas eorum preter plurima que illi sensu et ingenio suo dato inspeximus [illegible] fuerunt et in ualuerunt in hac temporis [illegible] apprehenderent quia ascondita patris uiros intrabilia erat que nos erat admittam quia filii ante non erant. Quod datum est illis propter nos quibus consiliaris fuiant. Et ingeniosa prelatus ut ut uenirent in tantum vinum oportuit sui ipse filios interea ad obsequium sume nobilitatis talibus labor [illegible] appositus est ut huius fructus sunt [illegible] bus huius lumine intelligentie rationem ingenium sensusque exercite ad documenta sui iura preparant in quibus creatura uim modum nature inferiorum secundum formam racionis an sic subtiliter distinxerunt. Nos ad theologiam deo nobiscum [illegible] distinctione in inuisibilibus quam sequimur tam sapientiam addiderunt ut quod consultatione invenit consumatur sed ... amplius in dare nos inuenturi. *Capitulum ii Cur ad philosophos scientia deus [illegible] notam [illegible] confunderet*

Fuit enim quedam ut dicebat Hugo sapientia que sapientia uidebatur hiis qui uiam scientiarum non uidebant ut et inuenerunt medicis eius satis temporibus mirabantur. Inuenerunt magni se estimantes in ea et proposuit et [illegible] ultra hanc esse de sapientiam similiter confidentes in sapientia sua altiorem sapientiam esse potuisset ad illam ascendere [illegible] similitudinem creature mitius et ..., illa creatura fuit ... que manifesta erant [illegible] ad illusionem ... et uota [illegible] fuit ut precognita eorum non prius nam ipsa que uidebantur nota erant putauerunt [illegible] illa abscondita fuit et ... mente et tu possibilem ... in mundum sine ... uel intellectum suorum ... ueniens ... apprehendere [illegible] stultam fecit deus sapientiam huius que non potuit inuenire sapientiam ... demonstrauit sapientiam aliam que stulticia uidebatur et non erat ut ueritas sapientiam inueniret ... est [illegible] ... ut simplicitatem ... in mundum ... potuit et ... contemplari opera dei que miranda fecit et quia ... mirandaque ...

XVII

uolunt uideri. Nec enim morbum suum attendit ut pia deuotione medicinam quereret. Sed de falsa sanitate superbus dedit se ut uana curiositate aliena inuestigaret. Videbatur ergo proficere descendit uero rerum quam erat super se non inuenit. Ipse sunt de illa estimationes quas corde superbo conceperat ne uim ignorare uideretur et scissus est in uarios errores aliqua talia contra naturam plurima monstruose indecora diuine precellenti maiestati deformia ut error fieret manifestus. Nunc enim uim erat maiori ... uidebat monstruose successit falsitatis cum uitiis confirmari debuisset. Demonstratum est quod lumine ... in parte una ut alii uiderentur aliquid, erant tamen dense tenebre et caligo profunda ignorato ... in laqueos precipitabantur incaute. Illorum uiderunt ubi lumine erat, ubi tenebre erant uidere non potuerunt ubi laqueos capti sunt. Ipse quodammodo ... sicut quia se perstituerunt ille in ... Nam illi torue ceperunt in immunditia figmentorum suorum et asumpserunt species simulacra daemonum ut in infidelia uiderent. Vera que in deceptione erat ibi simulacra daemonum ut in infidelia uiderent. Vera que uidebant erat ibi simile aliquid sed de longe oste[n]debat quia gerebat uerum lucem nigrentibus oculis ... naturam eius de ... uirtute condita creaturam suam demonstrauit. Sed erat similitudo ... a deo excellente maiestatem eminente ... tenent euidente declaratam in uerum ... ostendens illa que dicenda fuerat ... ipsa sana non erat ut infirmum clarescet contemplatorem. Hos enim sicut ... exemplaria formabant ... de sanitate in ... talibus ... uero ... sapientia ... ... per ... eam ... ... rebus ... ... in ... contemplabatur ... ... uerum ... cum ... uellet mente ea que sola nosse arrogant et palpantes estimationibus ad ea que uidere non possunt ceci inuenti sunt qui uidere non putant dignum quippe erat ut confunderentur in ... qui de inferiorum cognitione ... duo[rum]. Ca^m

iij de triplici falsa theologia

Et antiquis temporibus uidentibus ... qui euangelica ueritatis ... ac ueritatis unius dei cultus ... tarit ... stolida et gentilitatis ... infidelitatis tenebris ... non

solum in ... sed etiam in poetis atque philosophis circa dei notitiam ... Varro tam de fabulosa theologia ... in ... scribens diuinitatis ad ... theologiam tuscianus Augustinus de ciuitate dei libro vi° capitulo ... uarro tria genera theologie esse proposuit unum fabulosum quo utuntur poete, alterum naturale quo philosophi, tertium ciuile quo populi. ... ciuilis theologia turpitudinibus ... phisicis ... ... doctrine ... colorare ... tamquam anime mundi quam putaverunt ... diffusa ... ... mundus iste coniungit et multiplici administratione nature ... plurimorum deorum nomina accepit ... cum sit homo acutissimus ... fabulosos deos accommodatos esse ad theatrum, naturales ad mundum, ciuiles ad urbem, cum mundus opus sit diuinum, urbes enim et theatra opera sunt hominum. Nec alii dii ... in theatro quam qui adorantur in templis. Nec fabulosa est nec ciuilis theologia ... ... in ... ... fingendo ... ... faciendo ... illa ... ... collegit illa ... falsis criminibus ... ... complectitur ... illa ... nefanda ... ... deorum ... festiuitatibus ... facinora et flagitia ... illa cantat ... amat illa prodit aut fingit ... aut ... ... aut ... et falsis ... ... ambe ... damnabiles ... que theatrica est publicat turpitudinem ... ista que urbana est ... turpitudine ... ... inde ista ... temporalia que polluit. Ca^m iiij de theologia fabulosa et ... ciuili ...

Redeamus ad theologiam ciuilem ... theologia fabulosa theatrica ... indignitatis et turpitudinibus plena ... ... ostendunt illa simulacra forme ... ... deorum ... ... poete ... pontifices ... habent ... ... sacerdotes ... ... alii ... ad ... ... Hos ... ... statue ... ... hos ... est que ...

fuit Rome ista in rerum divinarum libris legerunt que graves poete suis carminibus indigna duxerunt. Numen Diana theatrica portat arma, Vulcanus fingitur claudus est, numen stoicus Apollo citharista est, ab hac arte Delphicus vacat. Hec tamen honestiora sunt in comparatione turpiorum. Quid de ipso Iove senserunt qui eius nutricem in Capitolio posuerunt? Nonne attestati sunt Euhemero qui omnes tales deos non fabulosa garrulitate sed historica diligentia homines fuisse mortales conscripsit. Sacra sunt Iunonis et hec in eius dilecta insula Samo celebrabantur ubi nuptui data est Iovi. Sacra sunt Veneris ut amatus eius Adon apri dente extinctus in [illegible] fortissime plangitur. Sacra sunt matris deum ubi Atis pulcher adolescens ab ea dilectus et muliebri zelo abscisus etiam hominum abscisorum quos Gallos vocant infelicitate deploratur. Hec cum deformiora sint omni scenica feditate quid est quod fabulosa de diis figmenta poetarum ad theatrum videlicet pertinencia velut secernere nituntur a civili theologia quam pertinere ad urbem voluerunt quasi ab honestis et dignis indigna et turpia. Quid ipsa numinum officia tam viliter minutatimque concisa propter quod eis dicunt pro singulis [illegible] ipsos munere supplicari oportere. Nonne scurrilitati mimice quam divine comparantur dignitati. Itaque sacra pontificum accuratius [illegible] velut res honestas a turpibus [illegible] a scenicis [illegible] gravibus aliquibus sensu luditur ad petendas interpretationes quarum [illegible] tenent subtilitate dispar [illegible] intelligunt quod agant illam theatricam et fabulosam theologiam ab hac civili pendere voluerunt et ei de carminibus poetarum tamquam de speculo resultare [illegible] quaestionum [illegible] hystoria scolastica.

Ca. v De origine falsorum deorum

Nino rege Assiriorum orta sunt ydola. Nam Ninus mortuo Belo patre in solacium doloris ymaginem patris fecit sibi quam tantum colebat ut quibuslibet reis qui ad eam confugissent parceret. Proinde homines deorum eius honores ymaginum ceperunt impendere, huius exemplo plurimi caris mortuis ymagines dedicaverunt. Et sicut ab ydolo Beli teste Ieronimo traxerunt originem sic ab eius nomine generale nomen sumpsit ydolorum. Sicut enim Belus deus est ab Assyriis sic alie naciones secundum ydiomata lingue sue dixerunt alie Bel alie Bal alie Baal alie Baalim, quidam nomina specificaverunt alie Beelphegor alie Beelzebub dixerunt. Ysidorus in libro ethimologiarum viij. Dicunt ergo simulacrorum usus exortus est cum ex desiderio mortuorum constituerent ymagines vel effigies tamquam in celum receptis pro quibus se in terris demones colendos supposuerunt et sibi sacrificari a deceptis et perditis persuaserunt. Simulacra autem a similitudine nuncupata. Et notandum quod latinus [illegible] sit inscultis apud eos enim ydolum sive simulacrum [illegible] dicti sunt, dicit Ysidorus [illegible] simulacra [illegible] fecit. Gentiles autem primum Prometheum simulacra [illegible] de luto finxisse [illegible] scilicet actor vel auctor [illegible] ad ymaginum huiusmodi [illegible] fuerit homines templo [illegible]. Que sunt affectus parentum erga morientes, timor, adulacio subditorum erga reges, diligencia quorumque artificum in sculpendo ac depingendo ymagines.

Ca. vj De nominibus falsorum deorum

Quos ergo pagani deos asserunt homines olim fuisse produntur et pro uniuscuiusque vita vel meritis coli apud eos suos post mortem ceperunt ut apud Egyptum Ysis, apud Cretam Iovis, apud Mauros Iuba, apud Latinos Faunus, apud Romanos Quirinus. Eodem quoque modo apud Athenienses Minerva, apud Samum Iuno, apud Paphos Venus, apud Lemnos Vulcanus, apud Naxos Liber, apud Delos Apollo. Quorum etiam laudibus accesserunt et poete et compositis carminibus in celum eos sustulerunt. Nam quorundam etiam inventores artium cultu peperisse dicuntur ut Esculapio medicina, Vulcano fabrica. Ab actibus autem nominantur ut Mercurius quia mercibus preest, Liber a libertate. Fuerunt etiam quidam viri fortes aut urbium conditores quibus mortuis homines qui eos dilexerunt simulacra finxerunt ut haberent aliquod ex ymaginum contemplatione solacium. Bel ydolum Babilonium est quod interpretatur vetus. Fuit enim Belus pater Nini primus rex Assiriorum quem quidam Saturnum appellant. Beelphegor interpretatur simulacrum ignominie. Ydolum enim fuit Moab cognomento Baal super montem Phegor quem Latini Priapum vocant deum ortorum. Fuit enim de Lapsaco civitate [illegible] et propter virilis membri magnitudinem in numero deorum suorum eum transtulerunt etiam in nomine consecrantes et sacraverunt ortorum unde dicitur [illegible] et [illegible] eorum fecunditate. Beelzebub vero ydolum fuit Accaron quod interpretatur vir muscarum. Zebub enim musca vocatur. Spurcissimum ergo ydolum ideo virum muscarum vocatum propter sordes ydolatrie sive inmundiciam.

Ca. vij De pluribus interpretationibus falsorum numinum

Quedam autem nomina deorum

rorum gentiles per vanas fabulas ad rationes phisicas conantur traducere causasque in causis elementorum composita esse interpretantur. Sed hec a poetis tantum ficta sunt ut deos suos ornarent aliquibus figmentis quos perditos infamia dedecoris plenos fuisse historie confitentur. Quod enim fingendi locus vacat veritas cessat. ¶ Saturnus origo deorum et totius posteritatis a paganis designatur. Hunc Latini a satu appellatum ferunt quod ad ipsum satio omnium pertineat vel a temporis longitudine quod saturetur annis. Unde et filios suos fertur devorasse, id est annos quos tempus produxit in se revolvit, vel quod semina unde oriuntur iterum redeant. Hunc celi patris abscidisse genitalia dicunt quia nichil in celo de seminibus nascitur. Falcem tenet inquiunt propter agriculturam significandam vel propter annos et tempora quod in se redeant vel propter sapientiam quod intus acuta sit. ¶ [illegible] consideranda turpitudo quam magnus [illegible] est [illegible] hunc consignato titulo regem optimum dixerunt dum fuisset incestus in suis, impudicus in alienis [illegible] fingunt propter Europam raptam fuit enim navis eius insigne erat taurus, imbre aureo affectasse concubitum [illegible] pudicitia mulierum auro fuisse corruptam, [illegible] in similitudine aquile propter quod puerum ad stuprum rapuit [illegible] quia vexillum eius quam tenebat. Et ideo non figure iste sunt sed plane de veritate scelera. Unde turpe erat tales deos credi quales homines esse non debeant. ¶ Ianum dicunt quasi mundi vel celi vel mensium ianuam. Duas eius facies faciunt propter orientem et occidentem. Cum vero faciunt eum quadrifrontem et Ianum geminum appellant, ad quatuor mundi partes hoc referunt vel ad quatuor elementa sive tempora. Sed dum hoc fingunt, monstrum eum faciunt. Neptunum aquas mundi presidere dicunt, Neptunus quasi nube tonans.

¶ Vulcanum volunt ignem, dictus Vulcanus quasi volans candor vel quasi volicanus quod per aerem volat. Ignis enim e nubibus nascitur. Unde et Homerus dicit eum precipitatum de aere in terras, quod omne fulmen de aere cadit. Quod autem Vulcanus de femore Iunonis fingitur natus, quia fulmina de imo aere nascantur. Claudus autem dicitur Vulcanus, quia per naturam numquam rectus est ignis, sed quasi claudus eiusmodi speciem motumque habet. Ca^m xiiii adhuc de eodem.

Pluto grece latine Diespiter vel Ditis pater, quem alii Orcum vocant quasi receptorem mortium. Unde et orca nuncupatur vas quod recipit aquas

[illegible] grece [illegible] ¶ Liberum a libamento appellatum volunt, quod quasi mares in coeundo per eius beneficium emissis seminibus liberentur. Quem Liberum muliebri et delicato corpore pingunt. Dicunt enim mulieres ei attributas et vinum propter excitandam libidinem. Unde et frons eius pampino cingitur. Sed ideo coronam vitream [illegible] quia cum ex moderatione vinum bibitur letitiam prestat, cum ultra modum, concitat lites id est quasi cornua dat. Idem autem et Liber appellatur Lyeus quod multo vino membra solvantur. Iste et grece Dyonisius a monte Indie Niso ubi dicitur esse nutritus [illegible] fingunt inscripta. ¶ Mercurium sermonem interpretantur. Nam ideo Mercurius quasi medius currens dicitur appellatus quod sermo currat inter homines medius. Ideo et Hermes grece quod sermo vel interpretatio que ad sermonem utique pertinet hermenia dicitur. Ideo et mercibus preesse quia inter vendentes et ementes sermo fit medius. Quem ideo fingunt habere pennas quia citius verba discurrunt. Nam velocem et errantem inducunt, alas eius in capite et in pedibus figurare voluerunt [illegible] nuntium [illegible] autem furti magistrum dicunt quia sermo animos audientium audit fallit. Cum capite canino fingunt eo quod inter omnia alia animalia canis sagacissimum genus et perspicax sit. ¶ Martem autem deum belli esse dicunt et Martem appellatum quia per viros pugnatur ut sit Mars quasi mas licet tria sint [illegible] impugnationem Amazonum ubi sole femine [illegible] Mars ideo nudo pectore stat ut bello se quisque sine formidine cordis obiciat. ¶ Apollinem quamvis divinatorem et medicum vellent, ipsum tamen etiam Solem dixerunt, quasi solum. Ipsum Phebum quasi ephebum, id est adolescentem. Unde et sol puer pingitur eo quod cotidie oriatur et nova luce nascatur. Phitium quoque eundem Apollinem vocari aiunt a Phitone immense molis serpente cuius non magis venenum quam magnitudo terrebat. Hunc Apollo sagittarum ictibus sternens nominis quoque spolia reportavit ut Phitius vocaretur. Ca^m xv de nominibus deorum interpretativis eorum

Dianam quoque germanam eius similiter lunam et viarum preside aiunt. Unde et virginem volunt quia via nichil pariat. Ideo ambo sagittas fingunt quod ipsa duo sidera de celo radios ad terras emittunt. Dianam autem vocatam quasi Duanam eo quod luna et die et nocte appareat. Ipsam et Lucinam asserunt eo quod luceat. ¶ Berecintiam id est [illegible] arcendis fugientibus asserunt dictam ap

pellatum appellantes eam nominum pluralitate(?) [illegible] quam Greci(?) [illegible] Frigies. Vestam quia herbis vel variis vestita sit rebus vel a vi stando. Eandem et Tellurem(?) matrem magnam fingunt turritam cum tympano et gallis et strepitu cymbalorum. Quod tympano cum tympanum sit figure rotunde [illegible] dicatur quia ipsa est terra que pendet in aere. ¶ Quod sustinetur(?) [illegible] quia mundus rotatur [illegible] volubilis est. ¶ Quod in capite turritam gestat coronam ostendit superpositas terre civitates que insignitas turribus constat. ¶ Quod gallos et strepitum huic dee fecerunt significat qui semine indigeant terram sequi oportere; in ea quippe omnia reperiri. ¶ Cymbalorum autem sonitus ferramentorum crepitus in colendis agris [illegible] dicit quod ianua [illegible] eo quod portas naturarum pendat [illegible] unde [illegible] martis [illegible]. Poete autem [illegible] asserunt [illegible] coniungem [illegible] quam [illegible] interpretantur quattuor [illegible] universa gignunt. Et [illegible] dicunt quia [illegible] est [illegible] eo quod [illegible]. ¶ Minerva apud Grecos Athena dicitur id est femina. Apud Latinos autem Minerva nominatur quasi deam et munus artium variarum. Hanc enim inventricem multorum ingeniorum perhibent et inde eam artem [illegible] interpretantur quia sine ratione nichil potest contineri(?). ¶ Unde quia de sola ratione [illegible] putant esse in capite [illegible]. Ideo eam dicunt de capite Iovis esse natam quia sensus sapientis qui invenit omnia in capite est. [illegible] Ideo caput Gorgonis fingitur quod illic est omnis prudentia que confundit alios imperitos ac saxeos comprobat, quod in antiquis imperatorum statuis cernimus in medio pectore lorice ad insinuandam sapientiam [illegible]. Hec Minerva et Tritonia dicitur. Triton enim Affrice palus est circa quam fertur virginali apparuisse etate, pro quo Tritonia nuncupata est. Unde et tanto prestantius dea credita quanto minus origo eius innotuit.

¶ Pallas autem dicta vel ab insula Pallene in Tracia in qua nutrita est, vel apo tou pallin to dory id est ab haste concussione, vel quod Pallantem gigantem occiderit. ¶ Venerem inde dicunt nuncupatam quod sine vi femina virgo esse non desinat. Et hanc [illegible] Saturni [illegible] per genitalia abscisse(?) sanguinem fluxisse in mare atque ex spuma maris Venerem natam esse [illegible] quod per coitum spuma est sanguinis atque ex succo visceris liquido salsoque constet.

Sed autem Venerem [illegible] dicit uxorem quia venereum officium non sine calore consistit. Ca. x. Item de Cupidine(?) [illegible] apud gentiles vocatur(?)

Cupidinem vocari fingunt propter amorem. Est enim demon fornicationis qui ideo alatus pingitur quia nichil amantibus levius nichil mutabilius invenitur. Puer pingitur quia stultus et irrationabilis amor. Sagittam et facem tenere fingitur. Sagittam quia amor cor vulnerat, facem quia inflammat. ¶ Pan dicunt Greci Latini Silvanum deum rusticorum quem in nature similitudinem formaverunt unde dictus Pan id est omne. Fingunt enim eum ex universali elementorum specie. Habet enim cornua in similitudinem solis et lune. ¶ Distinctam maculis habet pellem propter celi sidera. Rubet eius facies ad similitudinem etheris. Fistulam vii calamorum gestat propter armoniam celi in qua vii sunt soni et vii discrimina vocum. Villosus est quia tellus convestita est, agitatur ventis. Pars eius inferior feda est propter arbores et feras et pecudes. ¶ Caprinas ungulas habet ut soliditatem terre ostendat, quem volunt rerum et totius nature deum, unde Pan quasi omnia dicunt. ¶ Isis lingua Egyptiorum terra appellatur quam Isim volunt esse. Fuit autem Isis regina Egyptiorum Inachi regis filia que de Grecia veniens Egyptios litteras docuit et terras colere instituit, propter quod et terram eius nomine appellaverunt. ¶ Serapis omnium maximus Egyptiorum deus. Ipse est Apis rex Argivorum qui navibus transvectus in Egyptum cum ibidem fuisset mortuus, positus in sarcophagum quem vocant soros et ibi eum venerari sepultum ceperunt priusquam templum ei esset instructum, velut soros et Apis primo Sorapis, deinde una littera commutata Serapis dictus. ¶ Apis fuit taurus apud Egyptios Serapi consecratus et ab eo ita cognominatus, quem Egyptus instar numinis colebat eo quod de futuris daret quedam manifesta signa. Apparebat enim in Memphis quem centum antistites prosequebantur et repente velut limphatici precinebant. Huius capitis imaginem sibi in heremo Iudei fecerunt. Ca. xi. de fato(?) [illegible]

Fatum a fando eo quod [illegible] nocte non signis ostendere videntur futura. Gentiles enim contemplabantur(?) [illegible] vel illis non signis sed [illegible] dabant. ¶ Fatum dicunt esse quicquid dii fantur. Tria autem fata fingunt in colo et fuso digitisque fila ex lana torquentibus, propter tria tempora: preteritum quod in fuso iam netum atque involutum est, presens quod inter digitos nentis trahitur, futurum in lana que colo implicata est et quod adhuc per digitos

mentis ad falsum tamquam pro constitutione veri sequendum est. ¶ Fortunam a fortuitis nomen habere dicunt, quasi deam quandam res humanas variis casibus et fortuitis illudentem. Unde et cecam appellant, eo quod passim in quoslibet incurrens sine ullo examine meritorum et ad bonos et ad malos venit. Fatum autem et fortunam separant, et fortuna quasi sit in hiis que fortuitu accidunt nulla palam causa, fatum vero appositum singulis et statutum dicunt. ¶ Aiunt et tres Furias feminas crinitas serpentibus propter tres affectus qui in animis hominum multas perturbationes gignunt et interdum cogunt ita delinquere ut nec fame nec periculi sui respectum habere permittant. Ira que vindictam cupit, cupiditas que desiderat opes, libido que appetit voluptates. Que ideo Furie appellantur quod stimulis suis mentem feriant et quietam esse non sinant. ¶ Nymphas vel nimphas deas aquarum putant, dictas a nubibus. ¶ Penates gentiles dicebant omnes deos quos domi colebant. Et penates dicti eo quod erant in penetralibus, id est in secretis. Hii dii quomodo vocabantur vel que nomina habuerunt ignoratur. Manes deos mortuorum esse dicunt, quorum potestatem inter lunam et terram asserunt, a quibus et mane dictum existimant. [illegible] contra regem ancum.

Ca° xvi de hiis ex vice caldeorum tradicionibus

Ipsi autem qui multos deos colunt in multa dividuntur, quia caldeos secuti [illegible] [illegible]. Nam isti fuerunt principes et inventores gentilibus in multorum deorum cultu [illegible] ordine videamus quod horum qui fuerunt [illegible] civitatis [illegible] Caldei quasi nescientes deum erraverunt, post elementa coluerunt celi saturnum [illegible] creatorem, quorum etiam ymagines quasdam facientes nominaverunt figuras celi [illegible] solis et lune [illegible] elementorum [illegible] et credentes in templis [illegible] deos [illegible] eos quos servant diligenter ne rapiantur a furibus, et non intelligunt quod omne quod fit manibus [illegible] est [illegible] manibus est [illegible] Dico de elementis qui dicunt [illegible] dii erant. Nam videmus [illegible] mobile [illegible] mutabile [illegible] Nam astra ordine et spacio ferunt de loco ad locum [illegible] in signum [illegible] secundum [illegible] temporaliter [illegible] ut efficiant estatem et hyemem sicut ordinatum est eis a deo et [illegible] in mutabile [illegible] natura [illegible] cum celesti ornatu [illegible] manifestum est non esse celi deum sed opus dei. Qui autem putant terram esse deam

erraverunt, videntes eam [illegible] [illegible] [illegible] corpus [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible]. Nam si ignis [illegible] efficitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] aut [illegible] [illegible] sanguine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fit [illegible] [illegible] ita si [illegible] non [illegible] terram esse deam sed opus dei ad utilitatem hominum. Qui autem putant aquam esse deam erraverunt. Nam ipsa ad [illegible] hominum facta est [illegible] subiacet corpus [illegible] [illegible] in [illegible] calescit et [illegible] caloribus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] id circa impossibile est aquam esse deam sed opus dei. Illi autem qui arbitrantur ignem esse deum errant. Nam ignis [illegible] ad usum hominum [illegible] [illegible] [illegible] de loco ad locum [illegible] ad [illegible] carnes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mortuorum corpora [illegible] [illegible] etiam [illegible] corporibus [illegible] extinguitur [illegible] quod non est [illegible] [illegible] deum estimare sed opus dei. Qui autem putant hominem esse deum errant, videntes quod [illegible] motu secundum [illegible] [illegible] ac [illegible] etiam se nolente [illegible] [illegible] [illegible] tristi. Indiget cibo et potu [illegible] est [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] corporibus etiam multis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Non queunt hominem esse deum sed opus dei [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dei post [illegible] [illegible].

Ca° xvii de ex vice grecorum [illegible]

Videamus itaque ad grecos ut videamus quid sentiant de deo. Greci [illegible] [illegible] se esse sapientes [illegible] omnia mala [illegible] [illegible] [illegible] ante omnes deus saturnus [illegible] [illegible] filios suos qui genuit [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] filios [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] regem esse aliorum deorum [illegible] [illegible] [illegible] ut cum mortalibus mulieribus adulterium committeret

inducunt eum nunc transformatum in taurum
ut Europam, in aurum ut Danaen, in cig-
num ut Ledam, in satirum ut Antiopen et
in flammam ut Semelen, ex qua genuisse dicitur
filios muliebris liberi, videlicet Herculem et
[illegible] [illegible] et Apollinem et Arthemiam et
[illegible] Castorem et Pollucem et Helenam, [illegible]
[illegible] et Sarpedonem. Et novem
filias quas appellant musas. Deinde in-
[illegible] deorum alimenta. Contingit [illegible]
[illegible] [illegible] ut fiant adulteri
[illegible] genitores et aliorum malorum [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eum
[illegible] deum esse adulterum aut sodomitam
aut parricidam. Cum sic inducunt Vulcanum
[illegible] deum esse [illegible] claudum [illegible]
[illegible] et fabrum [illegible] [illegible] artem [illegible]
[illegible] victus gratia quia egenus erat quod non [illegible]
[illegible] deum esse nec claudum. Deinde [illegible]
inducunt esse deum cupidinem [illegible] avarum
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
non convenit deum esse talem. Asclepium etiam
inducunt deum esse medicum, compositorem [illegible]
[illegible] [illegible] compositorem victus gratia
indigentiam eum patiebatur. Neptunum eum
[illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] inducunt deum esse bel-
ligeratorem et zelotem, cupidum animalium et aliarum rerum
[illegible]. Nonnumquam ab adulterio [illegible]
[illegible] ligatum esse ferunt [illegible]
cupidine Vulcanus. Bacchus inducunt
deum esse nocturnas agentem festivitates,
magistrum ebrietatis, [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et furiosum [illegible]. Nonnumquam
[illegible] [illegible] esse Herculem [illegible]
[illegible] [illegible] fuisse [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Apollinem quoque inducunt deum esse zelotem
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] impietate [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Capitulum xvij de cultu egiptiorum

Egiptii vero [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] gentibus [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] fuerunt [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] deos esse [illegible] videlicet [illegible]
[illegible] et arbores [illegible] Et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

quoque egiptiorum qui de celesti cursu et astris
et natura [illegible] sibi visi sunt reperisse
demonis sensus eorum [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Nam alii eorum [illegible] alii [illegible] alii [illegible]
[illegible] [illegible] quoque [illegible] [illegible] aut [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse [illegible]
[illegible] et alia in [illegible] que [illegible] [illegible]
[illegible]. Dallius [illegible] deorum [illegible] Egipti
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] facta sunt [illegible]
[illegible] corporum bestiis [illegible]. Religio [illegible]
[illegible] simulacra [illegible] [illegible] que [illegible]
in egipto [illegible] consecrata sunt. Nam
[illegible] [illegible] corporum [illegible] bestiis [illegible]
[illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] tempore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] religio est [illegible] [illegible]

Capitulum xvi de cultu variorum

Quoniam etiam si placet ad tanta deorum [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod potius
[illegible] [illegible] quas deos credebant [illegible]
[illegible] [illegible] atque [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] apud [illegible] plurimi
dignitatis [illegible] aliquas [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] aut [illegible] que [illegible]
[illegible] appellata est aut [illegible] [illegible]
[illegible] est [illegible] aut [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] aut [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aut [illegible]
[illegible] [illegible] loco [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] deorum aut [illegible] que ille [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] aut deo [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] potuit [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] essent
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] deum [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] atque [illegible] ut [illegible] [illegible]
deum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] qui deum [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Non [illegible] [illegible] fuit [illegible]
deorum multitudine deorum [illegible]
ut [illegible] [illegible] demonum [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] cultorum deum [illegible] [illegible]

folliculorum deam Volutinam cum folliculi patescunt ut spica exeat deam Patelanam cum segetes novis aristis equantur quia veteres equare hostire dixerunt deam Hostilinam florentibus frumentis deam Floram lactescentibus deum Lacturnum maturescentibus deam Maturam. Cum runcantur id est a terra auferuntur deam Runcinam. Nec omnia commemoro quia me piget quod illos non pudet. Cum ergo Segetia imperium curaret cui curam gerere simul segetibus et arboribus non liceat, cum de armis Cunina cogitaret cuius prepositura paruulorum cunas non permittebatur excedere, cum Nodotus adiuvaret in bello qui nec ad folliculum spice sed tantum ad nodum geniculi pertinebat? Unusquisque domui sue ponit hostiarium et quia homo est omnino sufficit. Tres deos isti posuerunt Forculum foribus Cardeam cardini Limentinum limini. Ita non poterat Forculus simul cardinem limenque servare. Ca. xvij de maiorum numinum officiis

Liberum a liberamento appellatum voluerunt quod mares in coeundo per eius beneficium emissis seminibus liberentur. Hoc idem in feminis agere Liberam quam etiam Venerem putant quod et ipsam perhibent semina emittere. Et ideo Libero eandem virilem corporis partem in templo poni femineam Libere. Ad hec addunt mulieres attributas Libero et vinum propter libidinem concitandam. Mulieri fete post partum tres deos custodes commemorat adhiberi ne Silvanus deus per noctem ingrediatur et vexet, eorumque custodum significandorum causa tres homines noctu circuire limina domus et primo limen securi ferire, postea pilo, tertio deverrere scopis, ut his datis culture signis deus Silvanus prohibeatur intrare, quod neque arbores ceduntur ac putantur sine ferro neque far conficitur sine pilo neque fruges coacervantur sine scopis. Ab his autem tribus rebus tres nuncupatos deos Intercidonam a securis intercisione, Pilumnum a pilo, Deverram ab scopis, quibus diis custodibus contra vim dei Silvani feta conservaretur. Ita contra dei nocentis seviciam custodia bonorum non valeret nisi plures essent adversus unum eumque asperum horrendum incultum ut poote silvestrem signis culture tamquam contrariis repugnarent. Itane ista est innocentia deorum, ista concordia? Hec sunt numina salubria urbium magis ridenda quam ludibria theatrorum? Cum mas et femina coniunguntur adhibetur deus Iugatinus; sit hoc ferendum. Sed domum est ducenda que nubit; adhibetur deus Domiducus; ut in domo sit, adhibetur dea Manturna. Quid ultra queritur? Parcatur humane verecundie, peragat cetera concupiscentia carnis et sanguinis procurato secreto pudoris. Quid

impletur cubiculum turba numinum quando paranymphi inde discedunt? Et ad hoc impletur non ut eorum presentia cogitata maior sit cura pudicitie sed ut femine sexu infirme novitate pavide illis cooperantibus sine ulla difficultate virginitas auferatur. Adest ergo Virginensis dea ut virgini zona solvatur; sed adest deus Subigus ut viro subigatur; sed adest dea Prema ut subacta ne se commoveat comprimatur. Dea Pertunda ibi quid facit? Erubescat, eat foras; agat aliquid maritus. Alioquin sit. Ca. xviij De omnia potestate Iovis

Omissa est turba minutorum deorum vel dearum vel aliquibus sed missa officia maiorum deorum debemus inquirere quo tanta magna facta est ut tam diu tot gentibus imperaret. Nimirum ergo Iovis hoc opus est quem cunctorum deorum dearumque regem volunt. Hoc eius indicat sceptrum, hoc in alto colle Capitolium. De isto deo etiam a poeta dictum quemcunque esse perdicunt: Iovis omnia plena. Cur illi coniux uxor Iuno adiungitur que dicatur soror et coniunx? Quia Iovem inquiunt in ethere accipimus, in aere Iunonem, et hec duo elementa coniuncta sunt, alterum superius, alterum inferius. Non est ergo ille deus de quo dictum est Iovis omnia plena si aliquam partem implet et Iuno. An uterque utrumque implet et ambo isti coniuges et in duobus istis et in singulis simul sunt? Cur ergo ether datur Iovi, aer Iunoni? Postremo ipsi duo satis essent. Quid est quod mare Neptuno tribuitur, terra Plutoni? Et ne ipsi quoque sine coniugibus remanerent, additur Neptuno Salacia, Plutoni Proserpina. Querunt quomodo sarciant fabulas nec inveniunt. Si enim ita esset, tria potius elementa mundi esse non quatuor eorum veteres proderent, ut singula deorum coniugia dividerentur singulis elementis. Aliquot aut plurimi cum deos singulos singulis rebus et pene singulis motibus attribuerunt, vocaverunt deam Agenoriam que ad agendum excitaret, deam Stimulam que ad agendum ultra modum stimularet, deam Murciam que preter modum non moveret ac faceret hominem, ut ait Pomponius, murcidum id est nimis desidiosum et inactuosum, deam Streniam que faceret strenuum. His omnibus diis et deabus publica sacra facere susceperunt. Ca. xix De animo potius uni Iovi videntur esse

tribuenda

Itaque non sic inepte tot tribuenda portionibus mundi animum qui universam istam molem ex quatuor vel ex quot eis placet elementis constructam atque compactam implet et movet. Ergo inde suas partes sorori et fratribus cedat. Ergo sit ether Iuppiter, aer Iuno; si ether superne amplectatur aerem, sit tellus terra, non tamquam coniugem aliqua

quam [illegible] in diis turpe non est secundis [illegible] uiribus et feminibus fiet. Quod autem ne sit [illegible] tanta distinctus deus unus de quo [illegible] apparet nobilissimus deum [illegible] Dum tamen ut [illegible] tam [illegible] quam [illegible] ris celum et profundum. Ipse in aere [illegible] ipse in mari Neptunus, in inferioribus etiam maris ipse Salacia, in terra Pluto, in terra inferiore Proserpina, in focis domesticis Vesta, in fabrorum fornace Vulcanus, in sideribus Sol et Luna et stelle, in diuinantibus Apollo, in merce Mercurius, in Iano initiator, Saturnus in tempore, Mars et Bellona in bellis, Liber in uineis, Ceres in frumentis, Dyana in siluis, Minerua in ingeniis. Ipse sit postremo etiam in illa turba quasi plebeiorum deorum; ipse presit nomine Liberi uirorum seminibus et nomine Libere feminarum; ipse sit Diespiter qui partum perducat ad diem; ipsa dea Mena quam prefecerunt menstruis feminarum; ipse Lucina que a parturientibus inuocatur; ipse opem ferat nascentibus excipiens eos sinu terre et uocetur Opis; ipse in uagitu os aperiat et uocetur deus Vaticanus; ipse leuet de terra et uocetur dea Leuana; ipse cunas tueatur et uocetur dea Cunina. Non sit alius sed ipse in illis deabus que fata nascentibus canunt et uocantur Carmentes; presit fortuitis uoceturque Fortuna; in diua Rumina mammam paruulis immulgeat quia rumam dixerunt ueteres mammam; in diua Potina potionem ministret; in diua Educa escam prebeat; de pauore infantium Pauentia nuncupetur; de spe que uenit Venilia; de uoluptate Volupia; de actu Agenoria; de stimulis quibus atque ad nimium actum homo impellitur dea Stimula nominetur; Strenua dea sit strenuum faciendo; Numeria que numerare doceat; Camena que canere; ipse sit et deus Consus prebendo consilia et dea Sentia sententias inspirando; ipse dea Iuuentas que post pretextam excipiat iuuenilis etatis exordia; ipse sit Fortuna barbata que adultos barba induit quos honorare uoluerunt; ut hoc qualecumque numen saltem masculum deum uel Barbatum a barba sicut a mammis Mamminum uel certe non Fortunam sed quia barbas habet Fortunium nominarent; ipse in Iugatino deo coniuges iungat et cum uirgini uxori zona soluitur ipse inuocetur et dea Virginensis uocetur; ipse sit Mutunus uel Tutunus qui est apud Grecos Priapus, si non pudet. Hec omnia que dixi et quecumque non dixi (non enim omnia dicenda arbitratus sum) hi omnes dii deeque sit unus Iuppiter, siue sint ut quidam uolunt omnia ista partes eius siue uirtutes eius sicut eis uidetur quibus eum placet mundi esse animum [illegible] quid perderent si unum deum colerent prudentiore compendio? Quid enim eius con[illegible]

tempus [illegible] cum ipse colatur. Si autem dicitur amicos simul Saturnum ipsis [illegible] potuisse offendi si partes eius non eadem festiuitate [illegible] colerent, stulte dicitur nulla quippe earum [illegible] ipse unus qui sit diuina colatur [illegible]

Ca. xxij de diis selectis [illegible]

Hos certe deos selectos Varro unius libri contextione commendat: Ianum, Iouem, Saturnum, Genium, Mercurium, Apollinem, Martem, Vulcanum, Neptunum, Solem, Orcum, Liberum patrem, Tellurem, Cererem, Iunonem, Lunam, Dyanam, Mineruam, Venerem, Vestam; in quibus omnibus ferme xx xij mares octo sunt femine. Hec numina utrum propter maiores in mundo administrationes selecta dicuntur, an quod populis magis innotuerunt maiorque est eis cultus exhibitus? Si propterea quia opera maiora ab his administrantur in mundo, non eos inuenire debuimus inter illam quasi plebeiam numinum multitudinem minutis opusculis deputatam. Nam ipse primum Ianus cum puerperium concipitur, unde illa cuncta opera sumunt exordium minutatim minutis distributa numinibus, aditum aperit recipiendi seminis. Ibi est et Saturnus propter ipsum semen; ibi Liber qui marem effuso semine liberat; ibi Libera quam et Venerem uolunt, que hoc idem beneficium conferat femine ut etiam ipsa emisso semine liberetur. Omnes hi ex illis sunt qui selecti appellantur. Sed ibi est et dea Mena que menstruis fluoribus preest, quamuis Iouis filia tamen ignobilis. Et hanc prouinciam fluorum menstruorum in libro selectorum deorum ipsi Iunoni idem auctor assignat, que in diis selectis etiam regina est; et hic tamquam Iuno Lucina cum eadem Mena priuigna sua eidem cruori presidet. Ibi sunt et duo nescio qui obscurissimi, Vitumnus et Sentinus, quorum alter uitam, alter sensus puerperio largiuntur; et nimirum multo plus prestant cum sint ignobilissimi quam illi tot proceres et selecti. Nam profecto sine uita et sensu quid est illud totum quod muliebri utero geritur nisi nescio quid abiectissimum limo ac pulueri comparandum? Que igitur causa tot selectos deos ad hec opera minima compulit, ubi a Vitumno et Sentino, quos fama obscura recondit, in huius munificentie partitione superentur?

Ca. xx de stultitia naturalis theologie

Dicit autem idem Varro de naturali theologia preloquens deum se arbitrari esse animam mundi quem Greci uocant cosmon et hunc ipsum mundum esse deum, sed sicut hominem sapientem cum sit ex corpore et animo tamen ab animo dici sapientem, ita mundum deum dici ab animo cum sit

corpore et animo [illegible] videtur quoquomodo unum con-
fiteri deum sed ut plures etiam introducat
adiungit mundum diuidi in duas partes ce-
lum et terram et celum bipertitum in ethera
et aera terram vero in aquam et humum e quibus pri-
mum esse ethera secundum aera tertiam aquam
infimam terram quas omnes partes quatuor a-
nimarum esse plenas in ethere et aere inmor-
talium in aqua et terra mortalium a summo autem
circuitu celi usque ad circulum lune ethereas
animas esse astra et stellas eas celestes deos
non modo intelligi esse sed etiam videri inter lune
vero gyrum et nimborum atque ventorum cacu-
mina aereas esse animas sed eas animo non ocu-
lis videri et vocari heroas et lares et ge-
nios Janum autem qui etiam initium dicit
qui volunt intelligi ponunt deus est in
quantum huius potestatem [illegible] quodlibet ali-
quid fit in mundo sed tunc si ianuam ia-
nus est nobis vivere acutissimi predicant
qui [illegible] ianum [illegible] sunt prima [illegible]
[illegible] [illegible] sane dii [illegible] qui
sunt [illegible] tamen et [illegible] ianum ap-
pellant et [illegible] quibus tamen celeste
[illegible] tribuit [illegible] sacrilegio
[illegible] qui [illegible] propter [illegible]
[illegible] dii [illegible] facilius esset eis
[illegible] ianum [illegible] dignum
[illegible] flagitiosis honoribus [illegible]
[illegible] nam [illegible] patens [illegible]
[illegible] Saturno dii [illegible]
[illegible] filios devoraret qui istum
deum dicit et [illegible] adulterum et
[illegible] mundum [illegible] putat [illegible]
[illegible] naturarum [illegible] naturalem
[illegible] causas [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Deinde quod
[illegible] locum [illegible] deos [illegible] iani [illegible]
[illegible] si ianus est mundus deos [illegible]
animam mundi ac partes eius iste diffini-
uit Si ergo ianus est mundus [illegible]
mundus ianus [illegible] ut deus [illegible]
possit aliquam partem iam esse dicturi sunt
[illegible] solent [illegible]
unde est illud [illegible] Qui-
nam [illegible] istos [illegible] deos [illegible] esse
mundum [illegible] [illegible]
[illegible] partes eius [illegible]
[illegible] partes [illegible] ut [illegible]
magnum ut solem et lunam [illegible] potius apol-
linem et dianam [illegible] unum deum [illegible] plures
alii [illegible] deos plures faciunt Ca[pitulum]
xxi De turpitudine sacrorum liberi et [illegible]

Iam uero liberi sacra quem liquidis semi-
nibus ac per hoc non solum liquoribus
fructibus quorum quodammodo primatum
vinum tenet verum etiam seminibus anima-
lium prefecerunt ad quantam turpitudinem peruene-
rint piget quidem dicere propter sermonis longi-
tudinem sed propter istorum superbam [illegible]
[illegible] non piget [illegible] pretermittere quod
[illegible] cogor in ytalie compitis que-
dam dicit sacra liberi celebrata cum talia
licentia turpitudinis ut in eius honorem
pudenda virilia colerentur Non saltem ali-
quantum verecundiore secreto sed in plateis
[illegible] nequitia Nam hoc turpe membrum
per liberi dies festos cum honore magno ple-
stellis [illegible] [illegible] [illegible] et
[illegible] [illegible] vetabatur Cui membro
inhonesto matrem familias honestissimam
palam coronam necesse erat imponere Sic vide-
licet liber deus placandus fuerat [illegible]
isto [illegible] [illegible] est [illegible] dicatis
[illegible] [illegible] [illegible] hunc au-
[illegible] est [illegible] dicere voluit [illegible]
[illegible] [illegible] latuit [illegible] de
mollibus [illegible] contra omnem virorum
mulierumque verecundiam consecratis qui usque
in hesternum diem madidis capillis facie de-
albata fluentibus membris incessu femineo
per plateas [illegible] [illegible] [illegible]
unde turpiter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
dicere voluit nec [illegible] legisse quem-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] est [illegible] caput deorum
ianus caput [illegible] [illegible] illi facit
[illegible] caput [illegible] [illegible]
[illegible] frustra [illegible] [illegible] et
[illegible] [illegible] mundum [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] mor-
tuos [illegible] [illegible] [illegible] questio
[illegible] [illegible] ad [illegible] Ca[pitulum] xx[illegible]
Quomodo [illegible] de [illegible] [illegible] deorum

Quid possunt esse [illegible] custodes
qui urbe [illegible] fuerunt a cani-
bus [illegible] Deus enim
non potest [illegible] nisi qui eter-
nitatem [illegible] [illegible]
[illegible] bona [illegible] [illegible]
[illegible] filios [illegible] [illegible] accedit
ut non [illegible] sicut [illegible]
eius [illegible] [illegible] fuisse [illegible]
[illegible] quod [illegible] tot in-
audita [illegible] tot [illegible] perpetrarunt
[illegible] castitati [illegible] animi
[illegible] ut etiam [illegible] libidinis
pollui [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Nam [illegible]
[illegible] et adulterium [illegible]
[illegible] dea [illegible] est ut [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] quod [illegible]
[illegible] [illegible] dixit [illegible]
[illegible] flagitia [illegible] [illegible]
ea fecisse [illegible] [illegible] deos [illegible] celestes

deus videtur. Unitatis. Auctor propterea et
similia multa huiusmodi falsa [illegible]
auctoribus gentilibus contempta illusa plerumque
leguntur. Nam de dyonisio sicilie tyranno
refert valerius [illegible] sua loco [illegible]
[illegible]. Nam detracto iam aureo amiculo et in-
iecto laneo loco dixit estate grave esse au-
reum amictum hyeme frigidum laneum autem
ad utrumque tempus aptum [illegible]
[illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] stultum esse dicens [illegible]
[illegible]

Ca. [illegible] quod varro [illegible] physice quam theologia [illegible]

Itaque quamlibet [illegible] theologia [illegible]

[illegible]

Ca. [illegible]

Hi ergo amatores sapientie dicti sunt [illegible]
[illegible]
[illegible] theologi [illegible]
[illegible] theologi [illegible]
[illegible] deus est [illegible]
[illegible]

[illegible]

Ca. [illegible] theologia [illegible] Ca. [illegible]

menis alter auditor aerem quidem dixit rerum esse materiam de qua omnia fierent, sed eum esse compotem divine rationis sine qua nihil ex eo fieri posset. Anaxagore successit eius auditor Archelaus; etiam ipse de particulis similibus inter se quibus singula queque fierent, ita putavit constare omnia ut inesse etiam mentem diceret, que corpora eterna, id est illas particulas, coniungendo et dissipando ageret omnia. Huius discipulus fuit Socrates magister Platonis, qui primus universam philosophiam ad corrigendos mores componendosque flexisse memoratur, cum ante illum omnes magis physicis, id est naturalibus, rebus perscrutandis operam maximam impenderent. Sed de fine boni(?) ... istorum sententias ... ut quidam summum bonum dicerent esse voluptatem sicut Aristippus, quidam virtutem sicut Antisthenes, sic alii atque alii aliud atque aliud opinati sunt.

Ca. xxv De philosophis platonicis prius accesserunt [illegible]

Dum studium sapientie in actione et contemplatione versetur, unde una pars eius activa, altera contemplativa dici potest, quarum altera ad agendam vitam pertinet, sed activa, contemplativa ad conspiciendas nature causas et sincerissimam veritatem, Socrates in activa excelluisse memoratur, Pythagoras vero magis contemplative, quibus poterat intelligentie viribus, institisse. Proinde Plato utrumque iungendo philosophiam perfecisse laudatur, quam in tres partes distribuit: unam naturalem, que maxime contemplationi deputata est; aliam moralem, que maxime in actione versatur; tertiam rationalem, qua verum disterminetur a falso; que licet utrique, id est actioni et contemplationi, sit necessaria, maxime tamen contemplatio perspectionem sibi vindicat veritatis. Fortassis autem qui Platonem ceteris acutius intellexisse ac secuti esse laudantur, aliquid tale de deo sentiunt, ut in illo inveniatur et causa subsistendi et ratio intelligendi et ordo vivendi; quorum trium unum ad naturalem, alterum ad rationalem, tertium ad moralem partem intelligitur pertinere. Si enim homo ita creatus est ut per id quod in eo precellit attingat illud quod cuncta precellit, unum verum optimum deum, sine quo nulla natura subsistit, nulla doctrina instruit, nullus usus expedit, ipse queratur ubi nobis secura sunt omnia, ipse cernatur ubi nobis certa sunt omnia, ipse diligatur ubi nobis recta sunt omnia. Si ergo Plato dei huius imitatorem cognitorem amatorem dixit esse sapientem, cuius participatione sit beatus, quid opus est excutere ceteros? Nulli nobis quam isti propius accesserunt. Cedat eis igitur non solum theologia fabulosa deorum criminibus oblectans animos impiorum, non solum etiam illa civilis, ubi impuri demones nomine deorum terrestribus gaudiis deditos populos seducentes humanos errores tamquam suos divinos honores habere voluerunt, ad spectandos suorum criminum ludos cultores suos tamquam ad cultum suum studiis immundissimis excitantes, ipsi delectabiliores ludos de ipsis spectantibus exhibentes. Cedant et alii quoque philosophi qui corporalia nature principia corpori deditis mentibus opinati sunt; cedant his tantis dei cognitoribus [illegible] ad illam philosophie partem quam physicam, id est naturalem, nuncupabant, illi id solum sapere potuerunt quod tamen eis corda eorum sub astricta carnis sensibus fabulata sunt. Cedunt [illegible] Cap. xxvi Qualiter Abraham et post eum philosophi pervenerunt ad cognitionem unius dei

Itaque post [illegible] quod per diluvium ceteris [illegible] Abraham cum arte esset astrologus ex rerum ordine stellarum perstrinxit(?) tam [illegible] conditorem eius esse providentiam intellexit [illegible] plenum [illegible] que [illegible] cepit [illegible] Augustinus de civitate dei li. viii. Isti philosophi quos merito fama atque gloria ceteris prelatos videmus, consideraverunt nullum corpus esse deum, et ideo cuncta corpora transcenderunt querentes deum. Viderunt quicquid mutabile est non esse summum deum, et ideo omnes spiritus mutabiles transcenderunt querentes summum deum. Deinde viderunt omnem speciem in re quacumque mutabili, qua est quicquid illud est quoquo modo et qualiscumque natura est, non esse posse nisi ab illo qui vere est, quia incommutabiliter est. Ac per hoc sive universi corporis figuras qualitates ordinatosque motus et elementa disposita usque ad terram et quecumque corpora in eis sunt, sive omnem vitam vel que nutrit et continet, qualis est in arboribus, vel que et hoc habet et sentit, qualis est in pecoribus, vel que et hoc habet et intelligit, qualis est in hominibus, vel que nutritorio subsidio non indiget sed tantum continet sentit intelligit, qualis est in angelis, nisi ab illo esse non posse qui simpliciter est; quia non aliud est illi esse, aliud vivere, quasi possit esse non vivens; nec aliud est illi vivere, aliud intelligere, quasi possit vivere non intelligens; nec aliud est illi intelligere, aliud beatum esse; sed quod est illi vivere [illegible] hoc est illi esse. Propter hanc incommutabilitatem et simplicitatem intellexerunt eum et omnia ista fecisse et ipsum a nullo fieri potuisse. Consideraverunt enim quicquid est vel corpus esse vel vitam, meliusque aliquid vitam esse quam corpus, speciemque corporis esse sensibilem, intelligibilem vitae. Proinde intelligibilem speciem sensibili pretulerunt. Sen

sibilia dicimus que nisi tactu corporis sentiri non queunt. Intelligibilia que aspectu mentis intelligi. Nulla est enim pulchritudo corporalis sive in statu corporis sicut est figura sive in motu sicut est cantilena de qua animus iudicare perfecte non possit nisi melior in illo esset ista species sine tumore molis sine strepitu vocis sine spacio vel loci vel temporis. Sed ibi quoque nisi mutabilis esset non alius alio melius de specie sensibili iudicaret. Melius ingeniosior quam tardior, melius est peritior quam imperitior, melius exercitatior quam minus exercitatus et idem ipse unus cum proficiat melius utique postea quam prius. Quod autem recipit magis aut minus sine dubitatione mutabile est. Unde ingeniosi et docti et in hiis exercitati facile collegerunt non esse in hiis rebus primam speciem ubi mutabilis esse convincitur. Cum igitur in eorum conspectu et corpus et animus magis minusque speciosa essent, viderunt esse aliquid ubi prima esset et incommutabilis species et ideo nec comparabilis atque ibi esse rerum principium rectissime crediderunt quod factum non esset et ex quo cuncta facta essent. Ita quod notum est dei manifestavit ipse eum ab creatura mundi invisibilia eius per ea que facta sunt intellecta conspecta sunt. Sequitur. Que autem ad [illegible] deo non dixerunt. Hec Augustinus. Hugo super hierarchiam.

Ca. xxvij de vera theologia que est divina

Nunc dicendum est quid sit divina theologia contra id quod incipienti apparet [illegible] dicendorum tres continet partes. Prima scilicet logica que rerum modum [illegible] veri et falsi iudicium assumpsit. Secunda ethica que modum vivendi recte et disciplina formam secundum virtutem instituta disposuit. Tertia scilicet theoricam que sola tamen [illegible] quia ea non est scrutari elegit. Hanc in theorice tres sunt partes: prima mathematica, secunda physica, tertia theologia in quibus contemplatio veritatis [illegible] contemplandum gradatim ad summa conscendit. Mathematica speculatur invisibiles rerum visibilium formas. Physica scrutatur invisibiles rerum visibilium causas. Sola vero theologia contemplatur invisibiles substantias et invisibiles naturas. Sequitur vel explanatur. Quemque videmus aut tangimus placet in illis non invenit que esse ipse putant; fluunt enim et in assidua diminutione atque accretione sunt. Hoc est quod ait Ecclesiasticus: In idem flumine nos descendimus et non descendimus; manet enim idem fluminis nomen, aqua tamen missa est. Secundum [illegible] potest intelligi quod acciperat Plato dum asseruit [illegible] vel quod est eius [illegible] excellenciam. Unde dicit Augustinus quod illa [illegible] Moysen [illegible] quam Plato nescivit tenuit [illegible] diligentissime commendavit. Fuerunt qui [illegible] tamen dum voluit in [illegible] divisione

tam aliter dicatur esse creator et aliter creatura. Non enim idem rerum [illegible] eius de deo et de creatura est. Deus in eo quod sunt [illegible] non potest [illegible] Ricardus [illegible] compositione.

Ca. xxviij de via duce theologie

Theologia ut dictum est tractat de invisibilibus in invisibilium cognitionibus, id est de deo et spiritualibus creaturis. Rerum invisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. Opus autem duplex est scilicet opus conditionis quo factum est ut essent que non erant. Et opus restaurationis quo factum est ut melius essent que perierant. Opus conditionis est creatio mundi cum omnibus elementis suis. Opus restaurationis est incarnatio verbi cum omnibus sacramentis suis. Primum in vj diebus factum est. Secundum non nisi sex etatibus perficitur. Sex [illegible] sunt ut agnoscatur esse redemptor qui creator per opus conditionis tria invisibilia dei demonstrantur scilicet sapientia potentia benignitas. Potentia creat, sapientia gubernat, benignitas conservat. Potentiam manifestat creaturarum immensitas, sapientiam decor, bonitatem utilitas. Immensitas creaturarum in multitudine et magnitudine. Multitudo in similibus in diversis in permixtis. Magnitudo est in mole et spacio. Moles est in massa grandi. Spacium est in longo lato profundo et alto. Decor creaturarum est in situ motu in specie qualitate. Situs est in compositione et ordine. Ordo est in locis et tempore et proprietate. Motus est quadripartitus: localis, naturalis, animalis, rationalis. Localis est ante retro deorsum et sursum dextrorsum et sinistrorsum et circum. Naturalis est in incremento et decremento. Animalis est in sensibus et appetitibus. Rationalis est in factis et consiliis. Species est forma visibilis que oculo discernitur sicut colores et figure corporum. Qualitas est proprietas interior que ceteris sensibus percipitur ut melos in sono auris, dulcor in sapore gustu, fragrancia in odore olfactu, mollicies in tactu manuum. Utilitas creaturarum constat in gratis, apto, commodo, necessario. Gratum est quod placet. Aptum quod convenit. Commodum quod prodest. Necessarium sine quo quid esse non potest. Opus conditionis factum est ut stat[u] suo subsisteret. Opus restaurationis ut lapsa erigeret. Hugo in sum.

Ca. xxix de distantia eius a theologia mundana

Itaque duo simulacra proposita erant homini in quibus invisibilia videre posset: unum nature et alterum gratie. Simulacrum nature erat species huius mundi. Simulacrum gratie humanitas verbi. Et in utroque deus monstrabatur

sed in utraque non intelligenda. quia nostri quidam ipse sua artificum demonstrabant. Sed contemplatiui oculos illuminare non potuit. Quantitas autem ubi medicina fuit ut terra luna [illegible] doctrina [illegible] ut videntes agnoscerent [illegible] fecit [illegible] et deinde [illegible] ait. Ego sum qui loquor tecum [illegible] filius dei [illegible] illuminauit postea demonstrauit. Natura enim demonstrare potuit sed illuminare non potuit [illegible] quia deus [illegible] ostendebat. Quia ita opa[illegible] est ut intelligeretur esse [illegible] ut agnosceretur [illegible] est distantia theologie [illegible] theologia [illegible] impossibile [illegible] est in [illegible] theologia [illegible]

[illegible]

Ca. xxx de [illegible] quibus edita scriptura diuina [illegible]

Magnum quod est [illegible]

[illegible]

Ca. xxxi de [illegible]

Descriptione quam [illegible]

[illegible]

[illegible] consistit in forma [illegible] est in motiori dispositione. Natura in mutiori qualitate. Primus autem dispositio vel in motu est ad quam pertinet arismetica vel in proportione ad quam musica [illegible] ad quem astronomia vel in motu ad quam astrologia. Admotiore vero qualitate spectat phisica. Omnibus hiis artes subsunt [illegible] inferiori [illegible] ordinata ad [illegible] conducit. Unde [illegible] inter [illegible] continetur allegoria. Et [illegible] est inter [illegible] faciendum mistica continetur tropologia. Hiis [illegible] subsunt [illegible] arismetica musica geometria astronomia [illegible] [illegible] de spiritualibus [illegible].

Ca. xxxvi de partibus [illegible] librorum

Sanctae [illegible] sufficiente auctoritate [illegible] [illegible] cum [illegible] apostolus. Et [illegible] quod [illegible] voluit deus [illegible] librorum [illegible] credendi [illegible] legendum est. [illegible] positis [illegible] [illegible] atque [illegible] est apostolorum libris [illegible] canonice auctoritatis veteris testamenti [illegible] apostolorum [illegible] [illegible] constitutae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] auctor [illegible] non tenuit [illegible] aut [illegible] est aut [illegible] aut [illegible] posteriorum [illegible] [illegible] est impar auctoritas [illegible] canonica auctoritate [illegible] est [illegible] non [illegible] canonica [illegible] apostolus vel evangelista [illegible] [illegible]. Aliqua [illegible] est [illegible] [illegible] aut [illegible] [illegible] Ysidorus [illegible] et [illegible].

Ca. xxxvii de [illegible] librorum

Hebrei vetus testamentum [illegible] [illegible] [illegible] libros accipiunt [illegible] [illegible] ordines legis [illegible] prophetarum [illegible] agiographorum. Primus ordo legis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] leviticus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] libros [illegible]

thorath id est legem appellant. Secundus ordo est prophetarum in quo continentur viii libri quorum primus Josue benum qui latine Josue [illegible] dicitur. Secundus Sophtim quod est Iudicum. Tercius Samuel quod est Regum primus. Quartus Malachim quod est Regum secundus. Quintus Ysaias. Sextus Jeremias. Septimus Ezechiel. Octavus Thareasra id est duodecim prophetarum, qui libri quia sibi pro brevitate adiuncti sunt pro uno accipiuntur. Tercius est ordo agiographorum id est sancta scribentium in quo sunt ix libri. Primus Job. Secundus Psalterium quod in quinque incisionibus dividitur. Tercius Masloth quod est Proverbia Salomonis. Quartus Coheleth quod est Ecclesiastes. Quintus Sirasirim id est Canticum canticorum. Sextus Daniel. Septimus Dabrehiamin id est verba dierum, hoc est Paralipomenon. Octavus est Esdras qui in duos libros dividitur apud grecos et latinos, Nonus Hester, qui simul omnes quasi xxii sunt. Viginti duo sunt [illegible] sunt [illegible]. Quidam autem Ruth et Cinoth id est lamentationem Jeremie agiographis addunt [illegible] xxiiii volumina testamenti ut faciant propter xxiiii seniores qui ante conspectum dei assistunt. Quartus est apud nos ordo veteris testamenti eorum librorum qui in canone hebraico non sunt. Quorum primus Sapientie liber est. Secundus Ecclesiasticus. Tercius Thobias. Quartus Judith. Quintus et sextus Machabeorum quos licet iudei inter apocrifa separent ecclesia tamen [illegible] inter divinos libros et [illegible] [illegible]. In novo autem testamento duo sunt ordines. Primus evangelicus in quo sunt Matheus, Marcus, Lucas, Johannes. Secundus apostolicus in quo sunt Paulus in xiiii epistolis, Petrus in duabus, Johannes in tribus, Jacobus, Judas in singulis, Actus apostolorum, Apocalipsis Johannis qui omnes libros [illegible] concludit et ordine. Summa autem utriusque testamenti tripharie distinguitur, in historia, in moribus, in allegoria. Rursus ista tria multipharie dividuntur id est quid a deo quid ab angelis vel hominibus gestum dicatur, quid sit [illegible] a prophetis pronunciatum de Christo et de corpore eius. Quid de diabolo et corpore eius. Quid de veteri et novo populo. Quid de presenti seculo et futuro regno atque iudicio.

Ca. xxxviii de auctoribus librorum [illegible] spatia [illegible]

Primus itaque Moyses divine historie cosmographiam in quinque voluminibus edidit quod pentateucum appellatur. Volumen dicitur a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] volumine. Genesis liber dictus eo quod mundi generationem contineat. Exodus vero eo quod egressum populi de Egipto digerit. Leviticus vero eo quod levitarum ministeria et diversitatem victimarum

descripsit. Numeri vocatur eo quod in eo tribus egres-
se de egipto numerantur et xlii per heremum mansiones.
Deuteronomium grece latine secunda lex id est repe-
titio et evangelice legis prefiguratio que sic
ea habet que priora sunt ut tamen nova sint
omnia que in eo replicantur. ¶ Iosue liber ab
eo nomen accepit cuius hystoriam continet
scriptorem eius eundem iosue hebrei asserunt
cuius textu post iordanis transitum regna
hostium subvertuntur. Terra populo dividitur et per sin-
gulas urbes viculos montes atque con-
finia ecclesie celestisque ierusalem spiritualia regna
prefigurantur. Iudicum nomen a principibus
populi qui prefuerunt in israel post moysen et io-
sue antequam david et ceteri reges existerent. Hunc
librum edidisse creditur samuel. ¶ Liber samu-
el eiusdem samuelis nativitatem et sacerdotium
et gesta describit et ideo ab eo nomen accepit.
In quo licet saul et david hystoria con-
tineatur utrique tamen ad samuel referuntur quia
ipse unxit saul in regnum ipse david in
regem futurum. Cuius libri principium con-
scripsit ipse samuel. Sequentia vero eius usque
ad calcem scripsit ipse david. Malachim
liber inde appellatur eo quod reges iude-
israelitice gentis gestaque eorum per ordinem
digesta temporum. Malachim enim hebraice latine
regum interpretatur. Verum libros plurimos
in uno volumine coegit quam antea sparsa
erat per singulorum regum hystorias. ¶ Para-
lipomenon dicitur quod nos pretermissorum vel reliquorum
dicere possumus. Omnia ea que in lege vel in
regum libris omissa vel non plene relata
sunt in isto summatim ac breviter explicantur.

Ca^m xxxv de libro job psalterio proverbiis salomonis

Librum job quidam moysen scripsisse arbitrantur, alii unum ex prophe-
tis. Nonnulli vero eundem job post plagam
sue passionis scriptorem fuisse existimant
ut qui certamina spiritualis pugne sustinuit
ipse narraret quas victorias expedivit.
Principia autem et fines libri job apud hebreos
prosa oratione contexta sunt. Media autem eius
ab eo loco quo ait pereat dies in qua natus
sum usque ad illum locum idcirco me reprehendo
et ago penitentiam omnia heroico metro discur-
runt. Psalmorum liber grece psalterium hebra-
ice nabla latine organum dicitur. Vocatus
autem psalmorum liber quod uno propheta canente ad psal-
terium chorus consonando responderet. Titulus
autem in psalmis hebraicus ita est sepher the-
hilim quod interpretatur volumen hymnorum.
Auctores autem psalmorum qui scripserunt sunt
hii: moyses, david, salomon, asaph, ethan,
ydithun et filii chore, eman ezraite et reliqui
quorum quas esdras uno volumine compre-
hendit. Omnes autem psalmi apud hebreos me-
trico constant carmine esse compositi. Nam
in more romani flacci et greci pindari nunc alii
nunc sapphico incedunt trimetro vel tetrametro
pede decurrentes. ¶ Salomon trium numero
voluminum suorum tria volumina edidit. Quorum
primus est masloth quem greci parabolas lati-
ni proverbia vocant eo quod in ipso sub compara-
tiva similitudine figuras verborum et imagines
veritatis ostenderit. Ipsam autem veritatem ad in-
telligendum legentibus reservavit. Secundum librum
coeleth vocant qui grece ecclesiastes dicitur
latine concionator eo quod sermo eius non specialiter ad
unum sicut in proverbiis sed ad omnes generaliter ad-
dirigatur docens omnia que in mundo cernimus
caduca esse et brevia et ob hoc minime appeten-
da. Tertium librum sirasirim prenotavit qui in
latina lingua vertitur canticum canticorum
ubi per epithalamium carmen coniunctionem christi et
ecclesie mystice canit. Dictum est autem canti-
cum canticorum eo quod omnibus canticis preferatur
que in scripturis sacris habentur sicut quedam
in lege dicuntur sancta quibus maiora sunt
sancta sanctorum. Hii autem libri exametro
pentametro versibus apud suos
composita perhibentur ut iosephus origenesque
scribunt.

Ca^m xxxvi de libris prophetarum et de textu novi testamenti

Ysaias evangelista potius quam propheta edi-
dit cuius omnem textum prosa incedit. Canticum vero
exametro et pentametro versu discurrit. Ieremias simili-
ter edidit librum suum cum threnis eius quas nos lamenta-
tiones vocamus eo quod in tristioribus rebus funeribusque
adhibeantur. In quibus quadruplici diverso metro
composuit alphabetico. Quorum duo prima
quasi sapphico metro sunt scripta quia tres
versiculos qui sibi nexi sunt ab una tantum lit-
tera incipit. ¶ Quartum vero simile primo. Ezechiel et
Ezechiel et daniel a viris quibusdam sapien-
tibus scripti esse perhibentur. Quorum ezechiel
principia et fines multis habet obscuritatibus
involuta. Daniel vero regna orbis pronunciat
et tempus adventus christi
predicatione manifestissima annunciat. Hii
sunt iiii prophete qui maiores vocantur quia
prolixa volumina condiderunt. ¶ Liber duodecim
prophetarum auctorum suorum nominibus prenotatur qui
ideo dicuntur minores quia sermones eorum breves
sunt. Unde et connexi sibi invicem in uno
volumine continentur. Quorum nomina
sunt: Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Mi-
cheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggeus,
Zacharias et Malachias. Esdras liber auctoris
sui titulo prenotatur in cuius textu eiusdem Esdre
Neemieque sermones pariter continentur. Hester librum
Esdras creditur conscripsisse in quo eadem
regina sub figura ecclesie dei populum a captivita-
te et morte eripuisse creditur atque interfecto
Aman qui interpretatur iniquitas diei celebritas in

Ca^m xxxv de libro job psalterio proverbiis salomonis

Ca^m xxxvi de libris prophetarum et de textu novi testamenti

[illegible]

Ca^m xxxiij de actibus [illegible] evange[listis] [illegible] libro de apocalipsi

M[atheus] [illegible] de publicano apostolus primus in Iudea [illegible]

[illegible]

[illegible]

Ca^m xxxiiij de epistolis Pauli

Paulus apostolus qui ante Saulus extra numerum xij apostolorum de tribu Beniamin [illegible] Tharsis [illegible] Ierusalem [illegible] viro doctissimo [illegible] eruditus est [illegible]

[illegible]

Ca^m xxxiij de actibus [illegible] evangel[istis] [illegible] de apocalipsi

Ca^m xxxiiij de epistolis [illegible]

philemonem i. Epistola autem que fertur ad hebreos non eius creditur propter stili sermonisque dissonantiam sed vel barnabe ut clementis vel luce vel alterius quia paulus scribebat ad hebreos propter invidiam sui apud eos nominis titulum in principio salutationis amputaverat. Scripserat autem ut hebreus hebraice id est suo eloquio disertissime ut ea que eloquenter scripta fuerant in hebreo eloquentius verteret in grecum et hanc esse causam quod a ceteris pauli epistolis discrepare videatur. Legunt quidam et ad laodicenses sed ab omnibus exploditur.

Cap. xxxix de vii epistolis canonicis

Iacobus qui appellatur frater domini cognomento iustus ut nonnulli existimant ioseph ex alia uxore ut autem mihi videtur marie sororis matris domini cuius iohannes in libro suo meminit filius post passionem domini statim ab apostolis ierosolimorum episcopus ordinatus unam tantum epistolam scripsit que de vii catholicis est. Hic de utero matris sanctus fuit vinum et siceram non bibit carnem nullam comedit nec attonsus est nec unctus unguento nec usus balneo. Tradit iosephus tante eum sanctitatis fuisse celebritatis in populo ut propter eius necem creditum sit subversam ierosolimam. Evangelium quoque quod appellatur secundum hebreos et a me nuper in latinum translatum est quo et origenes sepe utitur post resurrectionem salvatoris refert. Dominus autem cum dedisset sindonem servo sacerdotis ivit ad iacobum et apparuit ei. Iuraverat enim iacobus se non comesturum panem ab illa hora qua biberat calicem domini donec videret eum resurgentem. Symon petrus filius iohannis provincie galilee e vico bethsaida frater andree apostoli princeps apostolorum post episcopatum antiochensis ecclesie et predicationem dispersionis eorum qui de circumcisione crediderant in ponto galacia capadocia asia et bithinia secundo claudii anno ad expugnandum symonem magum romam pergit ibique xxv annis cathedram sacerdotalem tenuit usque ad ultimum annum neronis id est quartumdecimum. A quo et affixus cruci martirio coronatus est capite ad terram verso et in sublime pedibus elevatis asserens se indignum qui sic crucifigeretur ut dominus suus. Scripsit duas epistolas que catholice nominantur. Iohannes apostolus quem ihesus amavit plurimum filius zebedei frater iacobi scripsit unam epistolam cuius exordium est. Quod fuit ab initio. Relique autem due que dicuntur iohannis presbiteri asseruntur cuius hodie alterum sepulcrum apud ephesum ostenditur et nonnulli putant duas memorias eiusdem iohannis evangeliste esse. Iudas frater iacobi parvam que de vii catholicis est epistolam reliquit et quia de libro enoch qui apocriphus est in ea assumitur testimonium a plerisque reicitur tamen auctoritatem vetustate iam et usu meruit et inter sanctas scripturas computatur.

Cap. xl de reparacione sacre bibliothece et translationibus eius

Bibliotheca a greco nomen accepit eo quod ibi recondantur libri. Nam biblos librorum theca repositio interpretatur. Bibliothecam veteris testamenti esdras scriba post incensam legem a caldeis dum iudei regressi fuissent in ierusalem divino afflatus spiritu reparavit cunctaque legis et prophetarum volumina que fuerant a gentibus corrupta correxit. Ptholomeus cognomento philadelphus omnis litterature sagacissimus cum studio bibliothecarum pisistratum emularetur non solum gentium scripturas sed etiam divinas litteras in bibliothecam suam contulit. Nam lxx milia librorum huius temporibus alexandrie inventa sunt. Hic etiam ab eleazaro pontifice petens scripturas veteris testamenti in grecam vocem ex hebrea lingua per lxx interpretes transtulit que in alexandrina bibliotheca habebantur. Siquidem singuli in singulis separati cellulis ita cuncta spiritu sancto interpretati sunt ut nichil in alicuius eorum codice inventum esset quod ab aliis vel in verborum ordine discreparet. Fuerunt et alii interpretes qui ex hebrea lingua in grecum sermonem sacra eloquia transtulerunt sicut aquila symachus et theodotion sicut etiam vulgaris illa interpretatio cuius auctor non apparet et ob hoc sine nomine interpretis quinta editio nuncupatur. Preterea sextam et septimam editionem origenes miro labore repperit et cum ceteris editionibus comparavit. Presbiter quoque ieronimus trium linguarum peritus ex hebreo in latinum eloquium easdem scripturas convertit eloquenterque transfudit. Cuius etiam interpretatio merito ceteris antefertur. Nam est et verborum tenacior et perspicuitate sententie clarior atque ut pote a christiano interprete verior.

Cap. xli de sacre scripture doctoribus et expositoribus

Apud nos quoque pamphilus martir cuius vitam eusebius cesariensis conscripsit pisistratum in sacre bibliothece studio primus adequare contendit. Hic enim in bibliotheca sua prope xxx voluminum milia habuit. Ieronimus quoque atque gennadius ecclesiasticos scriptores toto orbe querentes ordine persecuti sunt eorumque studia in uno voluminis indiculo comprehenderunt. Denique apud grecos origenes in scripturarum labore tam grecos quam latinos operum suorum numero superavit. Denique ieronimus vi milia librorum eius legisse fatetur. Horum tamen omnium studia augustinus ingenio vel scientia sua vicit. Nam tanta scripsit ut diebus ac noctibus non solum scribere libros eius quisquam sed nec legere quidem occurrat. Augustinus ad ieronimum epistola viii. Ego enim fateor caritati tue solis eis scripturarum libris qui iam canonici appellantur didici hunc timorem honoremque deferre ut nullum eorum auctorem scribendo er

Cap. xxxix de vii epistolis canonicis. Cap. xl de reparacione sacre bibliothece et translationibus eiusdem. Cap. xli de sacre scripture doctoribus expo

[illegible]

canonicorum regularium et aliorum ... Ca. xlvii de clemente papa ignatio et dionysio.

Clemens autem post petrum linum et cletum sedit quartus ... anno domini ... epistolas decretales ... in libris qui ei attribuuntur ...

[illegible]

[illegible]

... anno domini ...

Ca. xlviii de origine et scriptis eius.

Adamantius origenes presbiter alexandrie claruit sub imperatore ... alexandro anno domini ccxxx hic decimo ... etatis anno ...

[illegible]

l. x de singularitate clericorum. l. i. Plautus ... suis ... l. i. Scripsit preterea libros ... in quibus ... [illegible] ... in ... eius super Mattheum ... est ... dicit ... [illegible] ... corpus eius ... [illegible] ... [illegible]

Ca. xlviii de Cypriano Cartaginensi episcopo

Cyprianus Cartaginensis episcopus floruit anno domini cc lviii imperante Valeriano ... [illegible] ... Cornelio ... [illegible] ... episcopus ... [illegible] ... scripsit ... libros ... de unitate ecclesie l. i. de oratione dominica l. i. de mortalitate libro i. de ... libro i. ... [illegible] ... [illegible] ... anno domini ... [illegible] ... Constancio ... [illegible] ... [illegible] ... libro ... anno domini ccc lxix ... [illegible]

Hylarius. xlv de Hylario Pictaviensi episcopo.

Hylarius Pictaviensis episcopus anno domini ccclxiii ... factione Arrianorum in Phrygiam pulsus ... libros de fide ... composuit ... libros ... Arrianos ... tractatus ... l. tractatus ... [illegible] ... ad Constancium ... Constantino ... [illegible] ... hymnorum ... [illegible] ... [illegible] ... anno domini ... [illegible]

Ca. xlvi de Basilio Cesariensi ...

Basilius Cesaree Cappadocie episcopus floruit anno domini ccclxxv ... [illegible] ... scripsit ... libros ... [illegible] ... anno domini ... [illegible] ... anno domini ... [illegible]

respiciens que nam essent et quid sibi vellet
percunctabatur cum familiaribus consilia tenentes
dicunt Hic molestie accipias in nentis ne te
tibi satis familiares sunt alta cum potenti
sapientia alta castitatis dixisse sunt tran
sitare quam quedam satis [illegible] in cor
de tuo habitare [illegible]. Quum autem apud episcopum in
Macedonia sub [illegible] ideo ergo ferens dis
cessit ad [illegible] postmodum non regressus scrip
sit apologeticum ... libris iii causas discessio
nis sue et causam redditus allegans post
hec etiam defuncto patre successit in patri
am apud Nazanzum breve oppidum unde Constan
tinopolim ad instituendam vel docendam eccle
siam iussus est ubi gregorius episcopus constitutus
docuit ... ferens ... scripturarum sen
sus ... eruditione se dicit preter apologe
ticum ... sermones ... circa xxx ... Scrip
sit autem [illegible] de morte fratris cesarii laudes
machabeorum laudes cypriani laudes atha
nasii laudes maximi philosophi libro ... contra
virginitatem et nuptias contra se disse
rentium contra eunomium libros ii de spiritu sancto
libro i contra iulianum imperatorem libro i. Obiit
autem anno domini cccxc **Capitulum xlviii de ambrosio**
episcopo eius

Ambrosius mediolanensis episcopus de palatio ad pontifi
catum raptus doctor omnium clarus
anno domini ccclxxxi. Hic ritum canendi an
tiphonas primus invenit apud latinos a
grecis transtulit apud quos hic ritus iam
inolevit constitutus ignatii antiocheni
episcopi. Hymnos etiam composuit que cum
composuit qui vero antea metricis latinis
modulis canebantur. Scripsit autem de paradiso
libro i. De Caym et Abel libros ii. De fuga seculi
libro i. De virginitate ad germanam libros v. De
spiritu sancto li. iii. De incarnatione domini libro i. De offi
ciis ministrorum libros iii. De excessu Satiri fra
tris libros ii. De consolatione valentiniani libro
i. De eligendo pontifice ad vercellenses libro
i. In exameron libros vi. De archa noe libro
i. De sancto Abraham libros ii. De ysaac et anima
libro i. De bono mortis libro i. De Jacob et vita beata
li. ii. De sancto Joseph libro i. De benedictionibus
patriarcharum li. i. De sancto David apologiam
libro i. De Helia et ieiunio li. i. De sancto Tobia
l. i. De sancta virginitate libros iii. De Naboth l.
i. Super xii psalmos tractatus xii. Super beati
immaculati l. i. Super Lucam libros x. Super xiii
epistolas Pauli libros xiii. De tradicione ba
silice tractatus ii. De obitu Theodosii et [illegible]
tractatum i. De symbolo ad neophitos i. De
viduis libro i. De sacramentis ... infirmitate
... li. iii. Epistolas ... ad diversas ...
ii. sermones ... Obiit anno domini cccxcvi(?)

Ieronimus presbiter tanto ... **Capitulum xlix de Ieronimo**
domine ... **libris**

contemporaneus fuit sancto Ambrosio. Hic tri
linguaris vetus novum testamentum greca fide
reddidit. Vetus iuxta veritatem hebraicam
transtulit. Solus pre antiquis doctoribus omnes
xvi prophetas exposuit et nonnulla etiam grecorum
doctorum opuscula in linguam latinam transtu
lit. Scripsisse autem ipse reperitur omnia que
subscripta sunt. Expositionem fidei sue ad Da
masum papam tractatum i. De symbolo niceno
tractatum i. Ex regulis diffinitionum contra here
ticos tractatum i. Contra pelagianos libros
iii. Contra Iovinianum libros ii. Contra luci
ferianum li. i. Contra Helvidium de perpetua vir
ginitate sancte Marie libro i. Contra origenem
de resurrectione carnis l. i. Ad Anastasium papam
de erroribus origenis li. i. Ad Pamachium
et oceanum l. i. Contra Rufinum presbiterum aqui
leiensem li. i. Apologeticum ad Augustinum li. i.
Exhortatorium ad Julianum l. i. De vita ad
Rusticum l. i. De fructu elemosine ad [illegible]
[illegible] libro i. De ix [illegible] ad Claudiam
l. i. De quibusdam sententiis ad Algasiam de
corruptione libro i. [illegible] ad [illegible]
[illegible] li. i. De homine [illegible] l. i. Ad [illegible]
[illegible] scriptum est [illegible] viri
libro i. De historia Joachim [illegible] l. i.
De illustribus viris l. i. De distantia locorum
l. i. De xv gradibus celi ad Damasum papam
l. i. De vita clericorum ad Nepotianum libro i.
Epithaphium Nepotiani ad Heliodorum episcopum
l. i. De institutione clericorum et monachi ad Pauli
num li. i. De vita monachi ad Rusticum l. i.
De vita clericorum ad [illegible] l. i. De virginitate
servanda ad Eustochium l. i. Ad Demetriadem
virginem l. i. De electa [illegible] Paule
filie sue libro i. De vitanda [illegible] mulieri
[illegible] libro i. [illegible]
virgini consecrate [illegible] libro i. Ad
Fabiolam [illegible] l. i. Ad Geruntiam
de monogamia l. i. Ad [illegible] de virginitate
servanda l. i. Ad Salvinam de viduitate servan
da et de modo vivendi libro i. Ad [illegible]
[illegible] pro dormitione Blesille l. i. Ad Pam
machium de dormitione Pauline l. i. Ad Oce
anum de morte Fabiole. Epithaphium sancte
Paule l. i. Ad [illegible] consolatorium super
dormitione filie sue l. i. [illegible]
[illegible] l. i. Apologeticum
ad Pamachium [illegible] magistri
[illegible] l. i. [illegible] l. i. Ad [illegible]
[illegible] l. i. De vita [illegible] de
morte [illegible] l. i. Expositio
nis psalmi xlv(?) [illegible] l. i.
De vita et obitu sancte Marcelle. Epistolas [illegible]
nes ad diversos libros decem unus vel [illegible] **Capitulum l**
de expositoribus quibusdam

Scripsit etiam [illegible] et [illegible] scripture **eius**
[illegible] hebraicarum nam

[illegible] Deceptus [illegible] [illegible] [illegible] Destudiis scripturarum [illegible] De [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Decreste [illegible] ad [illegible] libri [illegible] [illegible] filiorum ipsius libri [illegible] regum [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

C. x. [illegible]

R[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] augustine [illegible] corpus sancti [illegible] theodosii imperatoris [illegible] [illegible] [illegible]

C. xv. De augustino et libris eius quos edidit [illegible]

Augustinus episcopus yponensis [illegible] [illegible]

[illegible]

C. [illegible] De [illegible] [illegible]

P[illegible] [illegible]

[illegible]

lxxiij voluminum et xxij libros complectende
[illegible] mediolanensis
episcopum li. ij. Contra epistolam fundamenti mani-
chei li. j. De [illegible] li. j. De doctrina
christiana li. iiij. Contra [illegible] donati li. j. Con-
fessionum li. xiij. Contra faustum manicheum
li. xxxiij. Contra felicem manicheum. De na-
tura boni contra manicheos li. j. Contra secundinum
manicheum li. j. Contra hilarium tribunum
li. j. De questionibus evangeliorum li. ij. Annotationes
in iob li. j. De cathezizandis rudibus li. j. De
trinitate li. xv. De consensu evangelistarum
li. iiij. Contra epistolam parmeniani li. iij. De baptismo
contra donatistas li. vij. Contra id quod attu-
lit centurius a donatistis li. j. Ad inquisitiones
ianuarij li. ij. De opere monachorum li. j. De bo-
no coniugali li. j. De sancta virginitate li. j. De
genesi ad litteram li. xij. Contra litteras peti-
liani li. iij. Ad cresconium grammaticum partis
donati li. iiij. Probationes testimoniorum contra do-
natistas li. j. Contra nescio quem donatistam
li. j. Admonitio donatistarum de maximianis
li. j. De divinatione demonum li. j. Questiones
vj exposite contra paganos li. j. Exposicio
epistole iacobi ad xij tribus li. j. De peccatorum me-
ritis et remissione et de baptismo parvulorum ad mar-
cellinum li. iij. De fide [illegible] li. j. Brevicu-
lum collationum cum donatistis li. iij. Post
collationem contra donatistas li. j. De [illegible]
[illegible] li. j. De natura et gratia contra pe-
lagium li. j. De civitate dei li. xxij. Ad orosium
[illegible] Ad [illegible] de origine anime et de sententia iacobi li.
ij. [illegible] cum donatistarum [illegible] post collec-
tionem li. j. De gestis pelagii li. j. De correp-
tione donatistarum li. j. Contra pelagium et
celestium li. ij. Gesta cum emerito do-
natista li. j. Contra sermonem arrianorum li. j.
De nuptiis et concupiscentia ad valerium li. ij. Locutio-
num li. vij. Questionum li. vij. De anima et eius
origine li. iiij. Ad pollentium de adulterinis co-
niugiis li. ij. Contra adversarium legis et prophetarum
li. ij. Contra gaudentium episcopum donatistarum
li. ij. Contra mendacium li. j. Contra duas e-
pistolas pelagianorum li. iiij. Contra iulianum
hereticum pelagianum li. vj. Ad laurentium enchi-
ridion li. j. De cura pro mortuis gerenda ad pau-
linum li. j. De octo questionibus dulcicii li. j. Ad va-
lentinum et cum illo monachos de gra. et li. ar. li.
j. Ad eosdem de correptione et gratia li. j. ¶ Hos
ergo [illegible] in duobus libris retractavit
[illegible] retractationum libris [illegible]
[illegible] fuerunt et [illegible] libri [illegible]
[illegible] quas [illegible]
[illegible] ante [illegible] dic-
[illegible] post [illegible] libros
[illegible] illustratus
[illegible] fuisse [illegible]
fuerunt et [illegible] liber xxij voluminibus [illegible]

[illegible] est cum quadam in-
[illegible] sententia retractavit et quod eis
ipsum offendebat velut censorio stilo de-
notavit. Cap. [illegible] de scriptis [illegible]

Post ea tamen multa [illegible] sit
[illegible] scripsisse constat quod pa-
ter iam dictus libris [illegible] que
in retractationum libris annotavit ac retractavit
[illegible] quod [illegible] maxime que
[illegible] aliquo edita esse etiam apud
nos in [illegible]
Expositio super psalterium tractatibus con-
scripta [illegible] super evangelium iohannis
tractatus [illegible] De [illegible]
[illegible] tractatibus [illegible] De verbis apostoli tracta-
tus [illegible]
[illegible] Extant etiam eiusdem libri de vera [illegible]
De disciplina christiana [illegible] De predestinatione [illegible]
[illegible] De dono [illegible] testamenti li. j. Contra
felicianum de trinitate unitate li. j. De [illegible]
[illegible] De predestinatione [illegible]
[illegible] Contra maximinum li. j. Contra quinque [illegible]
[illegible] li. j. De pastoribus [illegible]
[illegible] De [illegible] li. j. De fide ad pe-
trum li. j. De [illegible] li. j. De x cordis
psalterio li. j. De [illegible] li. j. De [illegible] li. j. De [illegible]
[illegible] li. j. De [illegible] li. j. [illegible]
[illegible] li. j. De [illegible] li. j. De [illegible]
[illegible] li. j. [illegible]
marcellinum li. j. Ad [illegible] li. j. Ad [illegible]
[illegible] li. j. Ad [illegible] li. j. Ad [illegible]
[illegible] li. j. Ad [illegible] li. j. Ad [illegible]
li. j. Ad [illegible] li. j. Ad [illegible]
[illegible] li. j. Ad [illegible]
ad [illegible] li. j. De [illegible]
[illegible] contra [illegible]
li. j. [illegible] symboli ad [illegible]
pelagianos li. j. De [illegible] li. j. [illegible]
[illegible] plura [illegible] contra sui temporis
hereticos [illegible] arrianos donatistas pela-
gianos [illegible] manicheos [illegible]
libellus [illegible] ipse [illegible]
[illegible] apud [illegible]
anno [illegible]
[illegible] sibi fecit [illegible]
[illegible] wandali [illegible] affrica devasta-
[illegible]
[illegible] obsidentes urbis [illegible]
anno [illegible] etatis sue [illegible]
[illegible] Cap. xliiij de paulino
[illegible] nolano [illegible] episcopo

Paulinus sancto augustino fuit contemporaneus
[illegible]
[illegible] in [illegible]
[illegible] exemplo [illegible]
[illegible] elegit et ut
[illegible] gregorius [illegible] dyalogorum libro

tum tota que episcoporum exponi hec posset largior esset captivos redemit semet ipsum [illegible] vandalis [illegible] filio vidue pauperis in servitutem [illegible] adduxit [illegible] esset multos captivos [illegible] restituit. Scripsit autem epistolas multas [illegible] evangelium [illegible] claruit anno domini [illegible] augustinus [illegible] declarandis [illegible] anno [illegible] hyspania claruit [illegible] augustinus [illegible]

[illegible]

Cap. lx. De leone [illegible]

Leo papa [illegible] anno domini [illegible]

[illegible]

[illegible]

Boecius. [illegible] rubric]

Boecius vir [illegible] anno domini [illegible] theodorici [illegible]

[illegible]

Cap. lxiii. De gregorio [illegible]

Gregorius [illegible] doctor [illegible] gordiani senatoris [illegible] anno domini [illegible]

[illegible]

super cantica canticorum li. i. super principium eze-
chielis omel. xii. super ultimam partem eiusdem
li. [illegible] super evangelia omelias diversas li. xl.
Registrum epistolarum suarum decretalium li. xii. qui
continet epistolas dccxl. invenitur etiam [illegible]
in corpore decretorum li. iii. qui dicitur decreta gregorii
si forte alterius gregorii fuerit. Obiit autem gre-
gorius magnus anno pontificatus sui xiiii.
post cuius obitum [illegible] fame [illegible]
[illegible] derogantes [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
sue testimonio. Cap. lviii de ysidoro [et] beda

Ysidorus hyspalensis episcopus in hyspania
[illegible] claruit anno domini
dc. xxviii. [illegible]
[illegible] synonimorum li. ii. [illegible]
[illegible] ethimologiarum [illegible] officiorum
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Beda venerabilis presbiter monachus claruit in
anglia [illegible] anno domini
dcc. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
epistolas canonicas [illegible] super actus apostolorum li. i.
super apocalypsim [illegible] libri [illegible]
[illegible] de locis [illegible] li. i. Scripsit etiam
de temporibus et de luna [illegible] alia. Obiit [illegible]
in anglia anno domini dcc. xxxv. Cap. lix de
Alquinus alquino remigio rabano walafrido strabo
[illegible] magister
karoli regis qui primus [illegible]
[illegible] claruit in
gallia anno domini dcc. [illegible]
[illegible] artes liberales [illegible]
[illegible] regis [illegible]
[illegible] liber ad [illegible]
[illegible] de trinitate Scripsit [illegible]
[illegible] dyalagorum li. i. Scripsit quoque
[illegible] li. i. super genesim [illegible] li. i. super can-
tica canticorum li. i. super epistolam ad hebreos li.
i. super ecclesiasten li. i. super psalmos [illegible]
[illegible] ad fredegisum

dyalogum de trinitate li. i. [illegible]
[illegible] albinus [illegible]
[illegible] alquinus [illegible]
[illegible]
[illegible] alquinum [illegible]
[illegible] alquinus
[illegible] claruit ut
[illegible]
[illegible]
[illegible] Remigius [illegible] doctor [illegible]
[illegible] post alquinum [illegible]
[illegible] longo tempore
[illegible] temporibus [illegible]
[illegible]
ad tempora [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Rabanus [illegible]
[illegible] anno domini dccc. [illegible]
[illegible] abbas fuldensis qui libro de laude
crucis [illegible] distinctum
[illegible]
[illegible] anno domini autem
dcc. [illegible] fuldensis [illegible]
archiepiscopus ordinatus est [illegible]
[illegible]
[illegible] super genesim [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] actus apo-
stolorum li. i. Scripsit [illegible]
[illegible] Obiit autem anno domini dccc
[illegible] Strabus [illegible]
[illegible]
li. i. [illegible]
[illegible] in anglicis. Cap. lx de Lanfra-
co [et] anselmo

Lanfrancus anno
domini [illegible] claruit [illegible]
tis monasterio [illegible]
[illegible]
[illegible] archiepiscopus [illegible]
[illegible] qui asserebat eu-
charistiam [illegible] esse
[illegible] corporis et sanguinis [illegible]
[illegible]
[illegible] Unde [illegible] lanfrancus [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] de eucharistia [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

c. lviii de ysidoro beda c. lix de alquino remigio rabano walafrido strabo c. lx de lanfranco anselmo

contra eundem berengarium scripsit in modum dyalogi de corpore et sanguine domini librum ostendens ibi esse non tantum figuram sed etiam veritatem corporis et sanguinis christi. Anselmus lanfranci comonachus doctrina de burgundia qui olim anselmus vir postmodum multa virtute et sapientia adornatus rei [illegible] successit multa que ecclesie utilia composuit postmodum abbati beccensi in abbatem canonice assumptus tandem etiam predicto lanfranco in archiepiscopatu cantuariensi successit. Scripsit autem anselmus proslogion id est alloquium de deo contra opus quod insipiens [illegible] contra illud composuit [illegible] animo suo [illegible] anselmus considerasset [illegible] edidit in libello quem scripsit in monologion id est soliloquium de summa trinitate li. i. de veritate li. i. de processione spiritus sancti li. i. de [illegible] li. i. de concordia liberi arbitrii [illegible] predestinationis [illegible] li. i. de casu dyaboli li. i. de peccato originali li. i. de incarnatione verbi li. i. de separatione [illegible] li. i. de azimis li. i. Cur deus homo li. i. Meditationum sive orationum li. i. de grammatica li. i. [illegible] etiam parabolarum sive [illegible] li. i. [illegible] cantica canticorum li. i. de gradibus humilitatis [illegible] epistolarum quoque eius [illegible] li. i. [illegible] archiepiscopatu anno domini [illegible] [illegible] rege willelmo et [illegible] anglie [illegible] susceptus [illegible] multas [illegible] molestias [illegible] sub [illegible] rege passus est [illegible] statum ecclesie corrigere [illegible] reges anglie [illegible] in instantiam [illegible] ut electus ecclesie [illegible] per [illegible] pastorale ecclesiis [illegible].

Cap. lxv De yvone et Wulfardo

Ivo venerabilis memorie [illegible] lanfranci et anselmi claruit temporibus [illegible] [illegible] beluacensis [illegible] ordo canonicus [illegible] apostolis [illegible] modum [illegible] augustinus regulariter instituit [illegible] ecclesie [illegible] carnotensis episcopus [illegible] decretorum [illegible] [illegible] pontificum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut nullus [illegible] posset [illegible] vel legere [illegible] fastidium [illegible] diligentia quedam [illegible] ordinavit et laudabili compendio [illegible] redegit librorum [illegible] scripsit et epistolas. Wulfardus [illegible] [illegible] [illegible] anno domini [illegible] [illegible] religionis [illegible] religiositatis [illegible] postea claravalle fundata [illegible] abbas [illegible] scripsit autem [illegible] de contemptu mundi ad [illegible] li. i. [illegible] li. i. [illegible] de passione [illegible] li. i. de diligendo deo li. i. de

gradibus humilitatis et superbie li. i. de gratia et libero arbitrio li. i. de precepto et dispensatione li. i. ad milites templi li. i. ad archiepiscopum senonensem li. i. ad hugonem de sancto victore li. i. ad [illegible] [illegible] per [illegible] li. i. [illegible] psalmum qui habitat omelie xvij [illegible] cantica canticorum omelie lxxxvj [illegible] gabriel omelie [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] multa quadraginta [illegible] monasteria plurima miraculorum signa [illegible] [illegible] anno domini [illegible]

Cap. lxvj De hugone victorino

Hugo parisiensis sancti victoris canonicus religione [illegible] clarus [illegible] nulli sui temporis [illegible] multa que utiliter scripsit et libros de sacramentis [illegible] [illegible] [illegible] edidit. Scripsit et alia plurima opuscula [illegible] li. i. [illegible] ecclesiastici [illegible] li. i. de laudibus caritatis [illegible] li. i. [illegible] li. i. de institutione novitiorum li. i. [illegible] li. i. [illegible] li. i. de perpetuitate virginitatis sancte marie li. i. [illegible] magnificat li. i. [illegible] li. i. de sacramentis li. i. [illegible] psalmorum et alia [illegible] opuscula. [illegible] [illegible] hugonem [illegible] [illegible] ecclesie [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ricardi [illegible] tractatibus [illegible] multa ecclesie utilia scripsit [illegible] [illegible] [illegible] libros [illegible] [illegible] de contemplatione [illegible] libros de patriarchis [illegible] aliud [illegible] nabuchodonosor de [illegible] [illegible] nabuchodonosor vidit [illegible] de [illegible] in mari [illegible] de [illegible] mali [illegible] boni [illegible] ecclesie [illegible] de [illegible] [illegible] tractatus [illegible] de [illegible] ysaie [illegible] caput languidum et aliud de illo [illegible] illa [illegible] [illegible] [illegible] bonum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] filium [illegible] de illo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dei [illegible] scripsit etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Cap. lxvij De ceteris doctoribus catholicis

Preter hos etiam extiterunt plurimi doctores catholici quorum non nulli [illegible] apud nos [illegible] opuscula [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et

lentium quinternos edidit Radulfus quasi
flandrensis eundem librum diligenter exposuit
Paschasius libros de patribus et de passione facto
[illegible] Remigius Lamentationes exposuit Haymo
[illegible] ysayam [illegible] Jeremiam [illegible] epistolas
Pauli et apocalipsim quinternos fecit
[illegible] libros ecclesiasticarum hystoriarum Eu-
sebii abbreviavit in libello qui dicitur [illegible]
[illegible] memoria compendiose redegit [illegible]
aliis multa quorum vocabula et auctores et
tempora [illegible] non solum in
ecclesiastice hystorie [illegible] etiam in libro de
illustribus viris Jeronimi et Gennadii le-
guntur sed apud nos ipsorum scripta sunt
libri videlicet [illegible]
[illegible] Quadratus Apolo-
gus [illegible] Aristides [illegible] Egesippus
Justinus [illegible] Theophilus Antiochenus
Apollinaris Jerapolitanus Dionisius Corin-
thiorum episcopus Philippus Cretensis Hyre-
neus Lugdunensis Pantheenus Stoycus
Clemens Alexandrinus Serapion Apollo-
nius Heraclitus Tertullianus Heraclius
Ypolitus Alexander Capadox Affrica-
nus Genninus Theodorus qui et Gre-
gorius Cornelius Novatus Dionisius
Alexandrinus Archelaus Anatholius
Basilius Ancyranus Titus Damasus
Apollinaris Cirillus Epiphanius Dydi-
mus Evagrius Ambrosius Alexandri-
nus Gregorius Eusebius Amphilo-
chius Sofronius Paulinus Prosper et plu-
res alii quos enumerare longum est. Ex his
autem ille quos primo nominavi Papias et
Tertullianus Victorinus atque Lactancius
aliquando a rectitudine fidei dicuntur
errasse.

De [illegible] de profunditate divine scripture

Hec de sacre scripture tractatoribus
latinis atque doctoribus [illegible]
[illegible] instruxi [illegible]
[illegible] doctrinam [illegible]
quidem [illegible] profunditas
investigari possit. Deinde vero qualis
[illegible] sit [illegible] pa-
trum [illegible] Augustinus de doctrina christia-
na libro [illegible] qui scripturas divinas legunt
quedam [illegible] densissima
caligine [illegible]
[illegible] laborare [illegible]
[illegible] a studio [illegible]
[illegible] investigata [illegible] tanto
[illegible] inscriptum [illegible]
magis [illegible] multa legendo [illegible]
[illegible] intelligendo
diligentius [illegible] indagando
[illegible] qui [illegible] negli-
gunt legunt ut [illegible] negligunt

ut intelligant quibus longe sunt [illegible]
profundi sunt qui verba eorum [illegible]
[illegible] cordibus [illegible]
[illegible] melior [illegible]
dicit [illegible] intelligit [illegible]
[illegible] profunditas [illegible]
[illegible] eorum [illegible]
[illegible] blanditiis [illegible]
[illegible] intende [illegible] et [illegible]
[illegible] Gregorius in prologo mo-
ralium [illegible]

~~Explicant [illegible] fratris [illegible]
ordinis fratrum predicatorum [illegible]
Vincentii [illegible] de [illegible]
[illegible] sub anno domini millesimo [illegible]~~

Infrascriptos articlos Mgr kleynkoth Sacre pagie
professor porrexit aucti aplice con legē 7 pstim
cont duce Saxonie et obtinuit etc

Primus arts continet Quod quicumque homo fecit coram iudicio cotidiano
hic pt notoriu se liberare potest per suum iuramentum nec non
tlem valz aliquod testimonium etc

Secundus arts Quod ipsa non pt nec aliquis alius imperatore
gaudere postquam consecratus est aut iunctus / nisi solum tribus
Si dubius sit in fide Si repudiat uxorem re[l]ictam
Si destruat ecclesias

Tercius ar Quod coquinario nemem debilitat in iure tre ul
pheudi nisi sequatur regalis pceptio

Quartus ar Quod ipsa non pt aliquod ius condere ul statuere per
quod valeat ius hoc est statutum tre ul pheudi separari
deteriorari etc

Quintus arts Quod nulla sna tam iusta dari pt coram regno
ul iudicio regali quin si saxo tlem sentenciam reprehendit
testans in manu sua dextram ad maiorem conuiteretur

Sextus ars Quod siquis fuit infestus / spolio ul furtu per
plurimos infra se pbeat ad duellum / tlis per duellum
repellit omne testimonium nec tlis mortuus sine duello potest
conuinci

Septimus ar Pugnare volens contra septem alios pro sentencia
quis tunc ibi maior pars tam fauerit tlis sententiam obtineat

Octauus Quod si duo dicunt in iudicio sententias contrarias et
quicumque tam maiore stat sequela habuit sententiam obtinebit

Nonus Quod quicumque appellatus fuit istius libri forma tlis
non pt negare duellum nisi appellans minus bene natus fuit
quam appellatus

Decimus Quod in suum ius perdit ratione furti ul spolii tlis
incipitur pro de furto ul spolio / non pt se liberare iuramento
sed electionem habet ad ferrum ignitum · aquam bulientem / ul
ad duellum hui[us]modi articulus pro ultra quae electionem ad ferrum

Undecimus Quod quicumque cognouit violenter unam mulierem si postea
ducat eam in uxorem / nunquam pt contra legittimam prolem generare

Duodecimus Quod quicumque cognoscat puberem mulierem viuente marito
si post obitum mariti ducat eandem nunquam contra prolem le-
gitimam generabit Iste 11 arts indistincte in omni casu intellectus
distinguendo prout etiam Canones distinguunt Sanctus canonicus est

Tercius decimus Quod heres non tenetur de furto ul spolio vnde spectare
to pilli cui succedit in hereditate quod erroneum est saltem
in foro consciencie

Quartus decimus Quod quicumque sintenciatus gladio clipeum tenens non pt
de ligno ul lapide polluatur ulna quinimo ad altitudinem genere
sup dextrarium sedere tlis pt eadem dimittere misericordie
ac cum nobilia dare / sicut quod ibi custoditus fuit qui talia
post mortem exoptat

Quintus decimus Quod nullus sine licentia suorum heredum in iudicio coram saxo
nice de hereditate / pt dare spectet pia ul heredes suos
et si tlia dederit cum heredes desferent illa per iudicia ac
si dans mortuus esset Isti enim sunt duo articuli erronei in quantum
elemosinas et alia prohibet opera pietatis etc